
STATE LIBRARY OF PENNSYLVANIA
3 0144 00376396 8

PENNSYLVANIA
STATE
LIBRARY
17 45

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT.

VOL. XX.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT,

EX EDITIONE G. A. RUPERTI

CUM SUPPLEMENTIS

NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

INDICE LOCUPLETISSIMO

ET

GLOSSARIO LIVIANO

ACCURATE RECENSITI.

VOLUMEN VIGESIMUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1828.

LIBER XXIV.

Cap. i. § 1 *Ut ex Campania in Bruttios reditum est, Hanno*] Sic libro priore fere extremo, (c. 46.) 'Annibal, ab Nola remisso in Bruttios Annone, cum quibus venerat copiis.' *Sigon.*

Ducibus Bruttiis, Græcas urbes tentavit] Polybius l. iii. c. 118. omnem fere magnam Græciam ad Annibalem post Cannensem cladem defecisse ait. Sunt autem Græcæ urbes Rhegium, Locri, et Croto, quas a Bruttis separare videtur et hoc loco et xxiii. 20. cum unos ex Bruttiis Petellinos in fide Romana mansisse dixit, alioquin et Regini, et Locrenses, et Crotoniatæ etiam permanserunt. *Sigon.*

§ 2 *Interim Locrenses frumentum, lignaque, et cetera*] Hic Locrenses adversus Pœnos fuisse ait, quos priore libro ad Brutios defecisse, ac Romanis portas clausisse ait. Eadem de Crotoniatibus oblivio, quam urbem expugnatam a Brutiorum exercitu ait præter arcem, hic rursus oppugnari ab iisdem. Non est mihi dubium, in tanto rerum gestarum acervo Livium memoria lapsum. Nam quod quidam hunc locum excusant, obiter priore libro hæc innuisse, hic vero rem ipsam diffuse descripsisse, ut acta sit, mihi non probatur. *Glar.* Hoc loco Locrenses a Pœnis oppugnantur, cum tamen priore libro capp. 30. et 41. antequam Anno in Bruttios rediret, eos et ad Pœnos descivisse scripserit, et Romanis portas clausisse: neque vero occurri potest, eos, postquam se a Pœnis ad Romanos contulissent, a Pœnis invadi: neque enim de iis ita hoc loco dixisset: 'Pauci magis taciti probarent constantem fidem, quam probatam tueri auderent.' Quid ergo est? an priore libro rem strictim ἐν παρέργῳ demonstravit, hic autem pluribus verbis ac consulto exposuit? idem de Crotone judicandum est, quod oppidum et priore libro c. 30. captum esse a Bruttiis excepta arce dixit, et hoc loco repetit: verum ibi breviter, hic vero pluribus verbis. Ita est profecto, ut etiam in principio lib. xxv. ostendam. *Sigon.* Eadem ratione jam alii ante Sigonium hoc apud Glareanum defendere conati sunt. Glareanus nihilominus diligentiam Livii desiderat; maxime eo motus, quod, quum xxiii. 30. narrasset, Locrenses ad Bruttios Pœnosque defecisse, ac deinde cap. 41. Bomilcarem cum supplemento militum, elephantisque, et commeatu Locros accessisse, et Locrenses Ap. Claudio ad eum opprimendum e Sicilia venienti portas clausisse, hic rursus de Locrensibus, tamquam de hostibus Carthaginiensium, scribat. Res non est sine scrupulo. Nam quum ex iis quæ l. xxiii. capp. 41. 43. et 46. leguntur, apertum sit Appium ante res ad Nolam gestas e Sicilia Locros trajecisse, hic autem etiam post id tempus Locris præsidium Romanum fuisse dicat, quæri potest, quomodo Locrenses Appio portas claudere potuerint? quarum claves eos habuisse non magis verosimile est, quam Ennenses suæ urbis c. 37. *Duk.* *Itaque Locrenses* Lov. quinque, Ber. Harl. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. ante Aldum.

§ 3 *Postremo ii modo relicti in urbe*

erant, qui reficere muros ac portas] Pal. 1. *postremo hoc modo recti.* Pal. 2. *postremo relicti hoc modo in urbe erant, qui efficerent muros, portas ; telaque congerere in propugnacula cogebant.* Pal. 3. *postremo hi modo in urbem erant, qui reficerent muros, portas ; telaque in propugnanda congerere cogebantur.* Gebh. *Postremo hoc modo relicti* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. et Hav. cujus erroris caussam vide ad lib. VI. cap. 3. § 8. *postremo hec modo* Lovel. 2. *postremo hi modo* Lovel. 5. Tum *reficere muros, portas,* omissa media particula copulante, Flor. Voss. Lovel. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *reficere muros portasque* Ber. Insuper *gerere* Lov. 4. *aggerere* Lov. 3.

§ 4 *Omnium ætatum ordinumque multitudinem*] *Ætatium* recte Flor. Vide ad XXVI. 9. § 13. Mox *vagantem in agro* Lov. 4. et 5. At verba *et vagantem in agris magna ex parte inermem* desunt in Hearnii D. Tum *Bomilcar Pœnus* Lov. 3. Hafn. et Ber. qui solus hanc lectionem servat § 9. quum duo priores vulgato adhæreant. Denique *equites misit,* pro *emisit,* Harl. Sed vide ad X. 5. § 7.

Ut excluderent ab urbe fuga dissipatos, turmas objecere] Stabilitur hæc lectio á prisca ed. Interim Pall. 1. ac 3. *ut educerent ab urbe.* Pal. 2. *ut ab urbe educerent.* Præterea Pal. 3. *turmas obicere.* Gebh. *Ut educerent ab urbe* Voss. Cant. Lovel. 1. 2. 4. Harl. et Gaertn. *ab urbe exducerent* Flor.

§ 5 *Loco superiore castra ponit, unde agros urbemque posset conspicere*] Τὸ *ponit* ejiciunt Pall. tres, et ἀσυνδέτως legunt *unde agros, urbem possit conspicere.* Iidem codd. mox exhibent *atque vocare principes.* Gebh. Put. et Pet. *superiore casto unde agros urbem posset.* Etiam tres Pall. et Voss. ignorant τὸ *ponit,* et servant ἀσύνδετον. Lege et distingue : *dux ipse loco sup. capto, unde agros, urbem, posset consp., Brutt. coh. adire muros, atque ev. prin. Locr. ad coll. jussit.* J. F. Gronov. Τὸ *ponit* abjiciunt etiam Cant. Lovel. 3. 4. Harl. et Gaertn. at copulam Hearnii N. Sed utroque, et τῷ *ponit* et τῷ *que* carent Flor. Lov. 1. et Hearnii L. 1. Præterea *possit* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Hearnii Oxon. et edd. ante Gronov. 1665. Mox etiam *vocare* Flor. Voss. Cant. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Frob. 1535. Sed prima litera τοῦ *evocare* elisa erat ab ultima vocis præced. Vide ad II. 44. § 6.

§ 6 *Omnem multitudinem in potestate hostium esse adferebant*] Pal. 3. *asserebant.* Gebh. Ita quoque Voss. Lovel. 4. 5. Harl. Hafn. Rec. Gaertn. Hearnii D. N. Exc. Pithœi, et Aldo priores edd. Sed male. Non enim optimæ ætatis scriptoribus, certe non Livio, 'adserere' pro adfirmare in usu fuisse puto. Vide Cellar. Cur. poster. c. 1. p. 104. et Discuss. app. Dan. p. 33. ubi contra, 'adferre' pro nunciare Livio aliisque frequens esse, monuit. Vide etiam ad VIII. 17. § 7. et XXII. 14. § 11. Solent præterea alibi 'adsero' et 'adfero' a librariis commutari. Vide ad XXX. 29. § 4. et viros doctos ad Cæs. Civ. III. 15. et ad Cic. de Senect. cap. 6. Paullo ante *nulli rei primo fides* Harl. *nullius rei fides est primo* Ber. *nullius rei primo fides est* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Gaertn. Hearnii Oxon. et edd. usque ad postremam Gruteri, quæ τὸ *est* omisit ; quod loco pristino reddidi.

§ 7 *Levissimus quisque novas res novamque societatem mallent*] Ita Gron. 1665. edidit, consentientibus Flor. Voss. Lov. 1. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. quum ante vulgaretur *mallet.* Vide ad II. 22. § 7. Mox etiam Gronov. *pigneratos,* pro *pignoratos,* dedit ; in quo pariter et optimi, et plerique meorum concinunt. Ita vero antiquos etiam locutos esse, auctor est Prisc. Gramm. VI. p. 721.

§ 8 *Haud dubio in speciem consensu*] Verba hæc utcumque intelliguntur.

Quidam codd. habent *in spem*, sed obscuriore adhuc sensu. Similis dicendi modus lib. III. ab urb. cond. c. 9. ubi tribuni cum Terentillo agunt. Item hoc postea lib. cap. 24. ubi Andranodorus ac Themistius interficiuntur. Item rursus postea cap. 27. ubi Appius ad portum Syracusanum classem tenet. Et libro IV. dec. IV. cap. 13. in Catonis strategemate. *Glar.* Plura hujus locutionis exempla vide ad III. 40. § 7. Per codd. *in spem* præferentes, quos Glareanus memorat, intelligendæ sunt, edd. Ascens. Mogunt. et forte paucæ aliæ. Omnes enim codd. scripti, exceptis Lov. 5. et Rec. in vulgatum conspirant. Sed 'spes' et 'species' passim confunduntur. Vide ad l. III. c. 9. § 13. Paullo ante *prolatam tueri*, pro *probatam*, Flor.

§ 9 *L. Atilio præfecto præsidii, quique cum eo milites Romani erant, clam in portum deductis*] Lib. II. c. 21. lectorem admonuimus, etiam atque etiam videat de hujusmodi locutionis genere. Nam ut illic singulari nomini, non collectivo, dedit verbum pluralis numeri 'Mandonius venere,' quia interjectus erat ablativus pluralis numeri, ita hoc loco substantivo singulari adjicit pluralis numeri adjectiva, interjecto inter ablativos nominativo. *Glar.* Idem est, ac si Livius dixisset, *præfecto præsidii et militibus Romanis, qui cum eo erant, clam in portum deductis*. Similis constructio etiam obcurrit XXVII. 5. 'Mutine, et si quorum aliorum merita erga populum Romanum erant, in senatum introductis.'

Inpositis in naves] Pall. tres, et prisca ed. *in navibus*. Gebh. *Impositis navibus* Lov. 5. et Gaertn. *in navibus* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Hav. Hearnii N. et Aldina antiquiores edd. Male. Vide ad XXVI. 51. § 2.

§ 11 *Insecuti etiam equites sunt*] Pal. 3. *Ins. autem equites sunt*. Gebh. Dissentiunt nostri. Sed mox *possent*, pro *posset*, legunt Lov. 1. Hearnii N. et edd. ante Aldum. Deinde *quidem* et *sunt* exsulant a Ber. Inferius *trajicientes fretum Rhegium* præfert Hav. Insuper § seq. *ita Rhegio*, pro *itaque*, Lov. 3. et Ber. Vide ad XXI. 53. § 7.

§ 13 *Ut liberi suis legibus viverent*] Libri nostri omnes, *ut legibus suis liberi viverent*. Gebh. Adstipulantur ex meis Lovel. quinque, Ber. Hav. et edd. ante Aldum. Harl. vero præfert *legibus suis leti viverent*. Gaertn. *legibus suis libere viverent*.

Urbs pariter et portus in potestate Locrensium esset] Comparet in Pall. 1. ac 3. *in potestatem Locr. essent*: ut etiam superius creberrime admonui. Infra XXXI. 7. habent Pall. duo, et antiqq. ed. 'Peloponnesum totam in ditionem Philippus habet.' *Gebhard.* Plerique libri *urbs pariter et Pœnis portus*. Sed præclare Put. *urbs pateret Pœnis, portus in potestatem Locrensium esset*. Manus sec. supra *PAT* adposuerat *RI*. Inde omnes libri vitiati. Etiam melior Pet. Voss. duo Pall. habent *potestatem*. J. F. Gron. *Urbs pariter et Pœnis* etiam Flor. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Deinde *in potestatem* Flor. Lov. 1. et Hearnii N. Quam scripturam plerosque libros sibi inspectos tenere, testatur, et hinc recepit Crevier. Vide ad II. 14. § 4. Mox *bello juvarent*, pro *juvaret*, Voss. Lovel. 1. 2. 3. Ber. et Hav. ex quibus Voss. Lov. 2. 3. Ber. a m. sec. et Hav. male legunt *Locrensesque*.

CAP. II. § 2 *Per se ipsi, conscriptis armatisque*] *Ipsi per se* Lovel. 2. Tum *conscriptis armatis*, sine *τῷ que*, Lovel. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. et Hav. Mox *millibus quindecim*, præter edd. Rom. 1472. et Parm. legunt Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. et Hav. quorum etiam unus vel alter *militibus*, pro *millibus*, errore scribarum exhibet. Hinc *Crotonem expugnandum* Lov. 4. Vide ad XXI. 57. § 6. *Crotonem op-*

pugnandam Gaertn.

§ 3 *Si in ora maris portum ac urbem mœnibus validam tenuissent*] Put. Voss. Gud. *maris urbem ac portum mœn. val.* Itaque verum puto, quod e lib. vet. Muretus margini sui codicis adscripserat: *si in ora maris urbem portu ac mœnibus validam ten.* J. F. Gron. *In ora maris urbem ac portum mœn. val.* Flor. Lovel. 2. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. *in ora maris ac urbem portu et mœn. val.* Lov. 4. *in ora maris portu ac mœn. val.* Lov. 5. ubi omittitur vox *urbem*, quæ modo præcessit, et hic commode ex præcedenti repeti potest: *in ora maris urbem portu ac mœn. val.* Ber. et Hearnii N. quod Gronov. ex Mureti cod. probavit, ac mihi etiam verum esse videtur. Vulgatum certe mendæ convincit, quod alibi Livius vocabulis a vocali incipientibus τὸ *ac* aut raro aut numquam præmiserit, nisi locis culpa librariorum corruptis. Vide ad x. 36. § 17.

§ 4 *Ea cura angebat, quod neque non accersere ad auxilium Pœnos satis audebant*] Pal. 2. *accersire ad aux. satis Pœnos audebant.* Pal. 3. *arcessere ad aux.*: quod probum. Ita lege ex Pal. 3. et prisca ed. xxvi. 33. 'An arcessendus ex Capua Q. Fulvius esset.' Reposui lib. xxvii. capp. 44. et 45. e Pall. Mss. *Gebh.* Vide etiam Gebhard. ad ii. 19. § 10. iii. 9. § 13. et ix. 9. § 12. Ceterum *Ea cura augebat* Ber. Vide ad iv. 51. § 6. *Ea cura urgebat* Lov. 3. Hæc etiam verba in Mss. commutantur. Vide Bentl. ad Hor. Sat. ii. 3. § 39. Mox § seq. *recepta Croto* Hearnii L. 1. Vide ad ix. 34. § 14. Reliquis tamen codd. vulgatum vindicantibus, nihil mutandum puto.

§ 6 *Ab Hannone nihil certi adlatum*] Vet. lib. *ablatam.* Sigon. Salmasius ex Put. Sigonius ex vet. lib. notant *ablatum.* Idem nos ex Cantabr. confirmamus: et omnino Livii est. Plane ut Cicero ad Plancum ad Att. xvi. post ep. 16. 'Adimus ad Cæsarem, verba fecimus pro Buthrotiis, decretum liberalissimum abstulimus.' *Jac. Gron.* *Ablatum* etiam Flor. Cic. ad Fam. iv. 12. 'Recepit, perceleriter se ablaturum diploma:' ubi vide Grævium. *Allatum est* Lov. 2. Alibi autem 'ablatus' et 'adlatus' commutari solent. Vide ad iii. 42. § 6. Paullo ante *dejecisset* Voss. Flor. Cant. et Lov. 1. 3. 4. *dejecit* Ber. Sed proprium in hac re verbum est 'rejicere.' Vide ad ii. 22. § 5. Sæpe vero τὸ 'dejicere' et 'rejicere' commutantur. Vide ad xxi. 31. § 7. Ceterum *respondisset, ad Hannonem eos rejecit: ab Hannone, &c.* Lov. 3. Voculam *et* ignorant etiam Flor. Voss. Lov. 4. Harl. Ber. et Gaertn. quæ lectio probari posset. Livium enim intercisis orationibus gaudere, vidimus ad xxi. 36. § 4. Quum tamen, uno excepto, omnes in *rejecisset*, vel *dejecisset*, conspirent, potius est ut statuamus, τὸ *et* interceptum esse a vocis præced. literis ultimis. Vide ad xxxv. 41. § 7.

§ 7 *Nec enim diripi volebant nobilem atque opulentam urbem*] *Nec eo diripi* Flor. Cant. et Lov. 2. 3. 4. Præterea *volebat* et *sperabat* Flor. partim a m. pr. partim a m. sec. Ber. et Hafn. ut referatur ad Hannonem. Hinc *opulentem urbem* Flor. Vide ad l. ix. c. 36. § 11. Deinde *Bruttii obpugnabant* Gaertn. *Bruttii obpugnarent* Ber. et edd. ante Aldum.

§ 8 *Ut plebes ab optimatibus dissentirent*] Vet. lib. *dissentiret.* Sigon. Contra *dissentirent* servant Flor. Voss. Lov. 2. 4. Ber. Gaertn. et Hearnii N. Id vero haud magis obfendit, quam illud iii. 38. 'Hæc fremunt plebes:' ubi vide. Mox *et plebs ad Pœnos retraheret* Flor. Voss. Lov. 2. 3. Harl. Gaertn. Hav. et edd. vett. *et plebs* etiam Lov. 5. *retraheret* autem similiter Lov. 1. 4. Ber. et Hafn. duabus vocibus in unam male coalescentibus. Liv. xxiii. 8. 'Princeps factionis ejus, quæ traxerat rem ad Pœnos:' ubi

vide quædam exempla. xxiv. 28. 'Si alii alio trahant res.' xxxii. 19. 'Principem factionis ad Philippum trahentium res expulerant.' xlii. 44. 'Aliis ad regem trahentibus civitatem.'

§ 9 *Et in vasta urbe lateque omnibus disjectis mœnibus partitas stationes custodiasque senatorum ac plebis esse*] Pal. 1. *parasset stationes.* Pal. 2. *disjectis mœnibus passim stationes.* Pal. 3. *parasse stationes.* Gebh. Memini ex iv. 13. 'Partita ducibus multitudinis ministeria esse.' Hic tamen ea vox non integra: nam liber optimus *paraset:* manus secunda aliud *s* superius adjecit: unde complures scripti *parasset,* unus *passim.* Sed et Put. *lataque;* prorsus autem ignorant τὰ *ac plebis:* quas duas voces nescit et Vossianus. Videtur fuisse, *et in vasta urbe laxaque omnibus disjectis mœnibus raras stationes custodiasque senatorum esse.* Satis enim intelligitur, ubi deficiant senatores, ibi plebem excubias egisse, præsertim quum subjungatur *quacumque custodiant plebis homines.* Bell. Gall. viii. 10. 'Quum raris disjectisque ex ædificiis pabulum conquireretur.' Noster c. 33. 'Vastam disjectamque spatio urbem parte aliqua se invasuros.' *J. F. Gron. Partitas* in nullo apud me est cod. nisi forte ita præferat Lov. 4. unde nihil in exc. notatur. Verum *passim* legunt Voss. Lov. 1. et pro varia lectione Lov. 3. *parasse* Lov. 2. 5. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. et Hearnii L. 1. *parasset* Flor. Cant. Lov. 3. Harl. et Hearnii N. Tum voces *ac plebis* exsulant a Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Insuper *lataque* Flor. Quamvis autem 'latus' et 'laxus' commutari a librariis videbimus ad xxxix. 17. § 2. hic tamen vulgatum malo: in urbe vasta et omnibus mœnibus, quæ late disjecta erant. 'Mœnia late disjecta' sunt in varias admodum partes huc illuc procurrentia. Vocem 'disjicere' hoc sensu inlustrat Oudend. ad Hirtii B. Gall. viii. 3. Ita 'disjicere phalangem' est xliv. 41. Ceterum Gronov. prima ed. nott. conjecit *raras et stationes custodiasque;* quod propius ad optimarum membranarum Put. lectionem *paraset* accedit, *P* litera tantum in *R* mutata; quarum commutationem frequentissimam esse, vidimus ad xxiii. 1. § 6. *Raras et stationes custodiasque* pro raras et stationes et custodias. Vide ad xxxiv. 37. § 5.

§ 10 *Acceptique a plebe primo inpetu locos omnes, præter arcem, cepere*] Pall. 1. ac 3. *primo impetu omnes, præter arcem, cepere.* Pal. 2. *omnia, præter arcem.* Gebh. Nescit liber optimus *locos.* Nesciunt et Voss. tresque Pall. Sed ex his unus *omnia.* Vossianus inter versus suprascriptum habet *omnem:* quod videtur verum, ut intelligas 'urbem.' *J. F. Gron. Primo impetu omnia* Ber. *primo impetu omnes* Flor. Lov. 1. 2. 3. Harl. Gaertn. et Hav. *primo impetu omne* Lov. 4. et 5. quod non longe abit ab eo quod Gronov. probabat. Crevier. lectoris arbitrio permittebat, utrum *omnia,* an *omnem,* mallet. Posterius præferrem, si plures codd. consentirent: *omnem urbem* autem, id est 'totam.' Vide ad v. 42. § 1.

§ 11 *Præparato jam ante ad talem casum perfugio*] *Præp. is ante talem casum profugio* Brancal. Latinii. Verum 'ante præparare' Livio non insolens est. Vide ad x. 41. § 9. Dein *profugio* etiam Lov. 2. Ber. et Hav. et mox *profugit* Lov. 2. Vide ad xxxvii. 57. § 2. *Ad talem casum præsidio* pro varia lectione erat in margine Lov. 3.

Cap. iii. § 2 *Extra frequentia tectis loca præterfluebat et agros, qui habitabantur*] Opinor legendum *præt. muros procul iis, qui hab.* Valla. Pal. 1. *præt. et agros procul eis qua hab.* unde prisca ed. *et agger procul ejus quæ hab.* Gebh. L. Vallæ est, quum antea le-

geretur *præterfluebat et agros*, quomodo fere in scriptis reperimus. Put. *præt. etaros, procul iis, quæ hab.* Superius addidit manus altera τὸ *G.* inde manavit in alios. Conjiciebam, *flumen, quod medio oppido fluxerat, extra frequentia tectis loca præt. Æsaros:* omissis τοῖς *procul iis, quæ habitabantur,* quæ videbantur explicatio τῶν *extra frequentia tectis loca.* Strabo VI. p. 262. Πρώτη δ' ἐστὶ Κρώτων ἐν ἑκατὸν καὶ ν' σταδίοις ἀπὸ τοῦ Λακινίου, καὶ ποταμὸς Αἴσαρος καὶ λιμήν. Ovidius Met. xv. 25. 'I pete diversi lapidosas Æsaris undas.' Et post ibidem vs. 54. 'Invenit Æsarei fatalia fluminis ora.' Est tamen Livii II. 62. 'Vicorum, quibus frequenter habitabatur.' Et XXXVI. 22. 'Arcem extra muros, quæ frequentius prope, quam urbs, habitabatur.' Ideo displicet hæc lectio, et verissimam judico Salmasii conjecturam: *extra frequentia tectis loca præt., et arx procul iis, quæ hab.* Scriptum fuit *etarcs;* inde factum *etaros.* Sic infra hoc cap. *Et arx Crotonis:* idem Put. *etaros Crotonis.* Porro statim optimus liber hanc lectionem suggerere videtur: *et arx procul iis, quæ hab., sex millia aberat. In urbe nobili templum ipsa urbe erat nobilius.* Sed ea tolerari non potest. Non enim Laciniæ Junonis templum Crotone fuit, sed in promontorio Lacinio, quod tot stadiis ab ea urbe locat Strabo. Hoc potius largiamur optimo libro, ut reponamus: *et arx procul iis, quæ hab. Sex millia aberat inde urbe nobili templum ipsa urbe nobilius Laciniæ Junonis, &c.* Cæterum et Casaubono pro miro adnotatum, centum quinquaginta stadiis, hoc est, prope novendecim millibus, separare Strabonem, quæ sex millibus, hoc est stadiis quadraginta et octo, distare ait Livius. An aliquid corrigendum? ut aut Strabo scripserit ἐν πεντήκοντα καὶ α' σταδίοις, quæ sex millia trecentos septuaginta quinque faciunt: aut Livius: 'XVIII. millia aberat?' An potius ita conciliabimus, ut Strabonem maritimum iter, quod circumvectio reddit longius, Livium terrestre designasse dicamus? *J. F. Gron.* *Præt. et agros procul iis, quæ hab.* vulgo apud me codd. nisi quod quidam eorum in paucis apicibus differant: nam *in agros* habent Lov. 1. et Voss. inter versus: *et ager* Lov. 5. Ber. Hafn. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Pleræque eas secutæ cum Valla *præterfluebat muros.* Tum *eis qua habitabatur* Lov. 3. et Harl. *eis habitabatur* Lov. 4. *eis et habitabantur* Lov. 5. *eis qui habitabantur* Gaertn. et Hav. *eis quæ inhabitabantur* tantum non omnes typis excusi. In his nihil verius Gronovii posteriori conjectura *et arx procul iis, quæ hab.* Deinde in verbis seqq. *aberat in urbe nobile templum ipsa urbe erat nobilius* vulgo codd. et edd. quibus utor, præferunt: sed *aberant in urbe nobile* insuper Lov. 1. 2. et Voss. *aberant in urbe nobili* Hav. *aberat in urbe nobili* Flor. a m. sec. Lov. 5. Hafn. Rec. et Ber. An legendum *Sex millia aberat inde urbe nobili templum* (*ipsa urbe erat nobilius*) *Laciniæ Junonis?* Certe illud *erat* omnes omnino codd. agnoscunt. De simili parenthesi vide ad v. 32. § 8. Mox *sacrum*, pro *sanctum*, Lov. 4. quomodo etiam alibi errarunt librarii. Exemplum habuimus IX. 34. § 19.

§ 4 *Locus ibi, frequenti silva et proceris abietis arboribus septus*] *Lucus*, conjectura prius, mox libraria fide usus, reponere non dubitavi. *Sabell.* Quum 'lucum' silva et arboribus septum fuisse dicit, eum ab his distinguit: ut 'lucus' proprie videatur esse illa pars, quæ in medio silvæ et aliarum arborum, iisque circumdata erat. *Duk.* *Abjectis arboribus* Voss. Lov. 1. 3. 4. et Harl. *abietinis arboribus* Hearnii N. a m. pr. Quæ lectiones ideo forte a librariis substitutæ sunt, quod *arbores abietis* dici non posse sibi persuaderent. Certe id credidit Ascens. qui propterea in explanatione vocabulorum Livianorum *abietis* de-

ducebat a recto *abietus*. Sed, eos errare, patet ex illis quæ notant Sanctius Min. II. 3. p. 173. et Voss. Gramm. VII. 7. Mox *sacrum depascebatur pecus* Ber. et Hearnii N. in margine. Vide ad XXII. 2. § 1. *Sacrum Deæ pecus pascebatur* Flor.

§ 5 *Separatimque egressi cujusque generis greges*] Liber optimus ignorat *greges*, ut et qui bonitate illi proximi. Sic autem illi *separatimque egressui cujusque generis nocte*. Scribe, *separatique greges sui quique generis nocte remeabant*. J. F. Gron. *Greges* etiam exsulat a Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Nic. Heinsius ad Vell. Pat. I. 16. § 2. emendat *separatumque egressi sui quisque generis*. Operæ tamen typographorum in eo aberrasse, et Heinsius voluisse videtur *separatimque;* quamvis vel sic sensum vix exsculpam. Gronovii itaque conjecturam præfero, nisi quod propius ad antiquam lectionem accedat, si, una addita litera, *greges, sui quisque generis,* legamus. Ita autem Livium sæpe locutum esse, vidimus ad VII. 19. § 2.

§ 7 *Ac miracula aliqua adfinguntur plerumque tam insignibus locis*] Pal. 1. *Ad mir. aliqua affiguntur*. Pal. 3. *Ad miracula aqua affiguntur*. Gebh. Sermo anhelans. Legendum, *Ac mir. aliqua affingunt, ut plerumque tam insignibus locis. Fama est, aram, &c.* Sic perpetuo Livius. II: 7. 'Adjiciunt miracula huic pugnæ, ingentem vocem editam.' XXV. 39. 'Apud omnes magnum nomen Marcii ducis est; et veræ gloriæ ejus etiam miracula addunt, flammam ei fusam e capite.' Sive homines subaudire placeat, sive annales. Exempla autem hæc quoque videntur in dubium trahere τὰ *fama est*, quæ certe nullo modo hic sunt necessaria. *Jac. Gron. Affingunt, ut plerumque* occupavit antea Freinshem. in Ind. Flori voce 'Vox una.' Loco corrumpendo caussa fuisse potuit, quod verbum sine nominativo librariis displicuerit. Id tamen Livio familiare est. Vide ad XXXIV. 56. § 11. Ceterum *Ad miracula* Flor. a m. pr. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. et edd. Moguntina priores. Sæpissime hæ particulæ commutantur. Vide ad XXI. 32. § 2. *Adminicula* Hav. Tum *affiguntur* Voss. Lov. 1. 2. 3. Hafn. et Hav. *effinguntur* Lov. 5. *attinguntur* Gaertn.

Cujus cinerem nullus umquam moveat ventus. Et arx] Plerique *movet*. Pet. *movet ventos*. Sed optimus, *nullo unquam move ventos*. Unde faciendum *nullo unquam moveri vento. Sed arx Crotonis*. Plinius II. 107. 'In Laciniæ Junonis ara sub divo sita cinerem immobilem esse, perflantibus undique procellis.' *J. F. Gron. Nullus umquam movet ventus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Cant. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. et Hav. Eamdem emendationem, quam hoc loco, proponit etiam Gron. Obs. II. 14. Ea lectione quod sit operæ pretium, haud quaquam se videre, adfirmat Donjatius. At cogitare debuisset multum præstitisse Gronov. revocando lectionem, quam ipsius Livii esse integerrimi cod. vestigia docent.

§ 8 *Una parte inminet mari*] Plerique *imminens*. Optimi quoque *cincta est*. J. F. Gron. *Inminens* etiam Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. omnesque edd. usque ad Froben. qui a. 1535. primus dedit *imminet*. Priscam lectionem probavit, et recepit etiam Crevier. testatus, ita melius cohærere orationem. Τὸ *est* in nullo meorum superest.

§ 9 *Eam tum arcem, satis, ut videbatur, tutam, Crotoniatum optimates tenebant*] Voss. *Eo tum arte satis, ut vid., tuta*. Put. Pet. Men. *Ea* [Put. *Eo*] *tum arce satis, ut videbatur, tuta optimates tenebant*. Illud non insuper habendum: nam Livio 'tenere alicubi' est idem, quod tenere locum alicubi, ut infra pluribus. Sic XXXI. 45. 'Inde Cassandream petentes, primo ad Men-

dim, maritimum civitatis ejus vicum, tenuere:' ubi perperam præpositionem delet Glareanus. Lib. XXXII. c. 5. ' Qua abscissæ rupes erant, statio paucorum armatorum tenebat.' XLIV. 12. ' Ipsi obscura nocte simplici ordine, quam poterant proxime litus tenentes, intrarunt urbem.' *J. F. Gron.* Quæ hic adferuntur ex XXXI. 45. et XLIV. 12. non videntur huc pertinere. Magis ad rem faciunt, quæ XXVIII. 1. et XXXII. 5. leguntur. *Duk.* *Eo tum arce satis, ut videbatur, tuta* Flor. a m. pr. Voss. Lov. 1. 3. 4. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. *Ea tum arce satis, ut videbatur, tuta* Flor. a m. sec. Lov. 2. et Harl. Clar. Joh. Alex. Roëllius, hac lectione recepta, insuper legebat *se tenebant.* Vide ad III. 2. § 1. De locutione ' alicubi tenere ' vide Gronov. ad XXVII. 17. § 17.

§ 11 *Antiquamque frequentiam eorum recipere*] Videndum est ne Livius *virorum* potius, quam *eorum*, scriptum reliquerit. *Sabell.* Nihil ad rem facit τὸ *eorum.* Scripti *eo recipere.* Forte *freq. suam recipere.* J. F. Gron. *Eo recipere* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii N. *frequentiam recipere,* media voce omissa, Hearnii L. 1. quod, si gravioris auctoritatis codd. concinerent, non displiceret. Crevier. quoque vel eam lectionem, vel Gronovii conjecturam veram putabat. At Doujat. *frequentiam eorum ope recipere* ex ingenio scribendum censebat. Ceterum § seq. *ac mox litigia verterentur* Voss. et Lov. 1. *et mox linguam verterentur* editi ante Aldum.

§ 13 *Aristomachus unus*] Ultimam vocem ignorant Lov. 2. 4. et Voss. Hinc § seq. *persuadere, ut traduci* Lov. 3. per infinitivum enunciata locutione, de quo vide ad I. 50. § 5. *Persuadent optimatibus, ut traduci* Lov. 2.

§ 15 *Missis ad id ipsum tum legatis*] Put. *attipeum legatis.* Et sane sufficit *impetraverant et ab Annibale, missis ad ipsum legatis.* J. F. Gron. Quidam *ad id ipsum eum legatis,* sed *ad id ipsum legatis* Flor. a m. sec. Voss. et Lov. 1. *ad ipsum cum legatis* Cant. Voss. Harl. et Gaertn. An voluerunt *ad ipsum eum legatis?* Vide ad II. 43. § 4. Solet autem *eum* in *cum,* idque iterum in *tum* commutari. Vide ad X. 7. § 3. Sed nec Gronovii conjectura displicet, quæ in Lov. 2. exstitisse videtur.

Ita Crotone excessum est] Libri optimi, *ita Crotonem excessum est.* J. F. Gron. Ita certe est in Flor. a m. pr. Vide ad II. 37. § 8. Mox *deducti Crotoniatæ* Cantabr.

§ 17 *Ex occasione, aut opportunitate*] *Aut ex opport.* Lov. 1. et Ber. Livium præpositionum repetitione gavisum esse, vidimus ad VI. 28. § 6. Num tamen his codd. credendum sit, reliquis invitis, dubito. Mox *tutiorque ab insidiis ferebatur* Lov. 2. Paullo ante vero § præc. *haud inde procul Arpis* Ber. in margine a m. sec.

CAP. IV. § 1 *Nedum dominationem modice laturum. Ætatis id ingenium*] Ego accipio *modice* adverbialiter, pro eo quod est temperate et modeste: ideoque superiorem sententiam sic claudo: *nedum dominationem modice laturum:* sequentemque sic incipio, mutoque sic: *Lætati id ingenium tutores atque amici.* Valla. Nullo in libro comparet hæc lectio [*modice laturum. Læti id ingenium*]. Quippe omnes perperam *modicæ laturum ætatis: id ingenium, &c.* Probo autem vulgatam lectionem omnium primo a Valla emendatam. *Gebh.* *Læte id ingenium* jam in Tarvisina invenio. Andreas *laturum ætatis. Id ingenium,* ut etiam Men. Buslid. Voss. tres Pall. L. Valla conjecerat *Lætati.* Optimus vero *laturum œtas it ingenium et tutores.* Manus secunda inter *A* et *S*, inmittendum posuerat *TE.* unde Pet. melior *ætates.* Salmasio videbatur, *Ea ætas, id ingenium: et tutores.* Alb. Rubenius *Hac ætate id ingenium.* Nobis *puerum vixdum libertatem, nedum dominationem, modice laturæ ætatis. Id*

ngenium et tutores atque amici. Justinus xxx. 4. 'Puero immaturæ ætatis.' *J. F. Gron.* *Necdum dom.* Voss. et Gaertn. solito errore. Vide ad vi. 7. § 2. Vide quæ notantur ad iii. 47. § 7. *Modice laturum ætate sit ingenium et tutores* Flor. *modice laturum ætatis.* *Id ingenium tutores* reliqui tantum non omnes mei cum Hearnii N. et L. 1. In sequentibus *τὸ ad* non comparet in Voss. et Lov. 1. Quod quum etiam unum e suis omittere Crevier. vidisset, non male ejus judicio sic formaretur hæc periodus: *Læti id ingenium tutores atque amici præcipitandum in omnia vitia acceperant.*

§ 3 *Obsistere filiæ*] Sic et Modiana: sed scripti omnes et prius editi *obstitere.* J. F. Gronov. *Obsistere* primum obcurrit in edd. Mediol. 1480. et Tarvis. utraque; tum in Lugd. 1553. hinc in Paris. 1573. Ex codd. meis unus ita legit Lov. 4. *resistere* Lov. 1.

Penes se virosque suos, Andronodorum et Zoilum, primi relinquebantur] Ego sic emendandum reor: *penes se virosque suos Andronodorum et Zoilum, nam ii tutorum primi relinq.*; vel *nam ii duo primi;* vel *ii enim duo primi, &c.* Valla. Scribe *Andranodorum et Zoippum.* Illud est a Put. qui semper ita, confirmatque Polybius; hoc a Polybio hic quidem, sed in aliis locis satis confirmat Put. ut monebimus. Transtulit autem Polybium in Exc. Legat. p. 1086. Livius in hac parte quoque historiæ Ἐκχωρήσαντος τοῦ Θράσωνος, οἱ περὶ τὸν Ζώϊππον καὶ Ἀνδρανόδωρον. Sic utrumque nomen apud Nostrum reconcinna. Nam ne putes ab Ἄνδρων Ἄνδρωνος, quod ipsum nomen est, alterum originem capere, Adranus erat ἐπιχώριος δαίμων cognominis Adranitarum in Sicilia oppidi, teste Æliano περὶ ζώων xi. 20. Sic ergo verum est ab Ἀδρανὸς Ἀδρανόδωρος, ut ab aliorum Deum nominibus Διόδωρος, Ἑρμόδωρος, Ἀθηνόδωρος, Ἀπολλόδωρος. Atque ita potius apud Polybium Liviumque restituendum: etsi literam *n* solitos interdum εὐφωνίας χάριν interjicere non ignorem. *J. F. Gron.* Voces *nam ii tutorum,* quas explendo sensui addidit Valla, quorumque loco Andr. et Camp. teste Crevier. ut et qui præfuerunt edd. Rom. 1472. ac Parm. ediderunt *qui tutorum,* omittuntur in Ber. et Hafn. Eædem et cum iis duæ præcedentes *et Zoippum* desunt in Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. et Gaertn. Præter has vocem adhuc *Andranodorum* cum sequentibus *primi relinquebantur* neglexit Hav. In verbis superstitibus *Andronodorum primum rel.* scribit Lov. 1. *Andronodorus primus rel.* Lov. 2. *Andronodorum et Ziolum primi rel.* Ber. *Andronodorum Zoillumque relinquunt* Hafn. Quod autem adtinet ad nomen posterius, *Zoippum* scribendum esse, Gronovio adsentior. Vide ad c. 26. § 1. Eidem etiam largior, propter auctoritatem Put. cod. et Polyb. quibuscum etiam sentit Flor. prius per *a* potius, quam per *o*, secunda syllaba scribendum esse. Id tamen probare nequeo, nomen illud ab Adranitarum in Sicilia peculiari Deo Adrano deducendum, et hinc apud Liv. et Polyb. *Adranodorum* scribendum esse. Id enim oppidum non *Adranum,* sed, addita adspiratione, *Hadranum* vocatum fuisse, ex Plinii Hist. Nat. iii. 8. docuit Cluver. Sic. Ant. ii. 8. p. 332.

§ 4 *Liberare animum, et convertere ad publicam privatamque curam*] Pal. 1. *libare.* Gebh. Optimi *lib. animum, et conv. ad publicam privata curam:* hoc est, ita statuere de domo sua, ut præcipue reipublicæ consuleret, et illius statum hujus commodo attemperaret. *J. F. Gron.* *Ad publicam privatam curam* Flor. Sed optimis Gronovii consentit Voss. si non fallunt ejus excerpta.

§ 5 *Tutores numero quindecim puero reliquit*] Pal. 1. et vet. ed. *tutores modo XV.* Pal. 3. *tutores numero modo XV. puero relinquit.* Gebh. Put. *pu-*

eri. J. F. Gron. Crevier. ex Put. et Victor. edidit *tutores modo quindecim:* quod apud me etiam superest in Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Præterea *relinquit* Flor. Lov. 3. et Gaertn.

Fidem erga populum Romanum, quinquaginta annos ab se cultam] De Hierone loquitur, qui secundo anno primi belli Punici in societatem venit Romanam, M'. Valerio Maximo, M'. Otacilio Crasso consulibus, ut scribit Polybius I. 16. a quo anno ad hunc numerantur anni XLIX. *Sigon.*

Juvenemque suis potissimum vestigiis insistere vellent] Pal. 3. *insistere vest. vellent disciplinæ, in qua.* Gebh. H. Stephanus Schediasm. v. 5. scribit prima fronte ambiguum videri posse, hæc de 'tutorum,' an de 'Hieronis vestigiis' intelligi debeant. Non facile quisquam, ne prima quidem fronte, in his quidquam ambigui animadvertet. *Duk.*

Disciplinæque, in qua edoctus esset] Pal. 3. *disciplinæ, in qua doctus esset.* Pal. 2. *et disciplinæ, in qua ed. e.* At vet. ed. *disciplinæque, in qua eductus esset.* Gebh. Mallem *eductus:* sed fortasse non est tanti. Tamen mallem. *T. Faber.* 'Disciplina' hic non pertinet ad studia aut doctrinam, sed ad sectam rationemque interioris vitæ, cultum domesticum, moderationem in illis quæ ad victum, cultum, voluptates adhibentur. Itaque melius forsan *eductus*, quod et vetus quædam ed. occupavit. Sic XXI. 43. 'In prætorio patris, clarissimi imperatoris, prope natum, certe eductum.' *J. F. Gron.* Vide ad d. loc. Liv. XXI. 43. § 15. *Disciplinæ in qua* Flor. Lov. 2. 3. Harl. Ber. et Hav. *disciplinis in qua* Gaertn. *et disciplinæ in qua* Lov. 5.

§ 6 *Post hæc mandata quum exspirasset, tutores prodeunt*] Primam et ultimam vocem fidissimi quique libri aspernantur. Fortasse, *His mandatis*, vel *Hæc mandans quum exspirasset, tutores, testamento prolato, &c. funus faciunt regium.* J. F. Gron. Vide an ad voluntatem scriptorum codicum et Livii consuetudinem aptius sit, ita lectionem constitui: *Hæc mandata. Quum exspirasset, per tutores testamento, &c.* Frequentissimus enim hic Livii usus est, hunc in modum absolvere et finem dare præcedenti orationi. Hoc lib. c. 13. 'Hac cum spe dimissi Tarentini.' XXXI. 11. 'Hæc ad Carthaginienses mandata.' XXI. 54. 'Hæc mandata Numidis.' XXXVII. 55. 'His, quæ præsentis disputationis essent, libera mandata.' XXXI. 32. 'Hæc in concilio Ætolorum acta.' XXVII. 43. 'Hæc senatui scripta.' Et passim. *Jac. Gron.* Eædem voces desunt etiam in Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. Cant. Harl. et codd. Crevier. qui Jac. Gronov. conjecturam probant: eam vero totidem apicibus firmant Ber. et Hav. unde in contextum admittere ausus sum.

§ 8 *Quam cura suorum celebre*] *Suorum et celebritate* Lov. 1. *suorum celebrevi* Put. quæ lectio Crevierio ansam dedit conjiciendi *suorum celebre. Brevi deinde ceteros.*

§ 9 *Ceteros auctores submovet*] Nemo non *tutores* legendum esse dixerit, quum Andronodorus et quindecim alii cum eo tutores puero relicti essent. *Sabell.*

Ac regni potentem] Stephan. Schediasm. IV. 22. non male exponit, regni gubernandi potentem, vel administrationis regni capacem. Sed frustra dubitat, an ita scripserit Livius. Vide Gronov. ad Livii XXIII. 16. et ad Senec. de Clem. I. 5. *Duk.*

Deponendamque tutelam, ipsi quæ communis cum pluribus erat] Legendum opinor *deponendaque tutela,* id est deponendo tutelam, quæ ipsi cum pluribus communis erat, in se unum omnium vires convertit. *Valla.* Stabilit de plano hanc lectionem *deponendoque tutelam, quæ ipsi cum pluribus*

communis erat vet. ed. Valla olim censebat *deponendaque tutela*. Pal. 1. *deponendamque tutelam*. Pal. 2. *deponendoque tutelam: ipseque cum pluribus communis erat*. Pal. 3. *deponendoque tutelam ipse, qua cum pluribus communis erat, in se unum omnes vires convertit*. Gebh. Plerique libri *deponendamque tutelam*, vel *deponendaque tutelam*: ut verum putem quod et Valla *deponendaque tutela*: ut præcedente lib. c. 7. 'visenda urbe.' Deinde omnes *ipse quæ cum*. *Convertit in se*, ut XXI. 4. 'omnem exercitum in se convertit.' Suet. Vespas. c. 4. 'Ut primum provinciam attigit, proximas quoque convertit in se.' *J. F. Gron.* Vir summus et in his literis facile princeps, a quo numquam non invitus dissentio, mihi videtur et hic et ad Tac. Ann. II. 64. duas diversas significationes verbi 'convertere' miscuisse. Hic 'in se convertere' est, ad se trahere, rapere, sibi vindicare; quod 'ad se' et 'in se vertere,' ac 'trahere in se' dicunt alii. Cic. Divin. in Cæcil. c. 17. 'Ex illa pecunia maximam partem ad se vertit; mulieri reddidit, quantum visum est.' Tac. l. d. 'Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data.' Ann. I. 2. 'Munia senatus, magistratuum, legum in se trahere.' Hoc 'corripere et complecti partes omnium' est Corn. Nep. Eum. c. 2. Sed in Liv. XXI. 4. et Suet. Vesp. c. 4. 'convertere in se alios' dicuntur illi, in quibus insigne, præcipuum, ac singulare aliquid est, quo fit, ut alii oculos animosque in eos convertant. Liv. III. 50. 'Strictum etiam telum, respersusque ipse cruore, tota in se castra convertit.' XXI. 3. 'Quum admiratione tam ancipitis sententiæ in se omnes convertisset.' XXII. 51. 'Præcipue convertit omnes substratus Numida mortuo superincumbenti Romano vivus.' Infra c. 9. 'Plus solito converterant in se civitatis animos.' Sic Corn. Nep. in Alcib. c. 3. Justin. XX. 4. Suet. Calig. c. 35. Tito c. 5. et Vesp. c. 4. Torrentius hoc recte explicat. *Duk.* *Deponendamque tutelam* Voss. Harl. et Gaertn. Vallæ emendationem adoptarunt priscæ edd. quæ illustratur ex notatis ad I. 53. § 3. Verum omnes reliqui codd. *deponendoque tutelam*, ut præferunt edd. Rom. a. 1472. ac Parm. et postea etiam Aldus vulgavit. Præterea *deponendo tutelam ipse, quæ cum pluribus* Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hav. quod in omnibus scriptis suis obvium Crevier. vulgato prætulit, et in contextum recepit. *Ipse, quæ cum pluribus* etiam edd. Rom. a. 1472. ac Parm.

CAP. V. § 1 *Succedenti tanta caritate Hieroni*] Quidam *Hieronis* gignendi casu substituerunt, sed nihilo clariore sensu: et est sane locus, ubi grammatici sudare jure possint. Ego in dandi casu malim legere, sed judicet lector. *Glar.* Grammatici ablativum absolutum vocant. Quare immerito hic hæsitat Glareanus. Codd. Pall. 1. et 3. et dein prisca ed. perperam *succedenti*. Gebh. Olim hic legebatur *succedenti*, ut et in Pet. Pal. Voss. in quo cum håereret Glareanus, Sigonius fecit *succedendi*, quod editur. Optimus *succedenti tantæ*. Bene, sed totum sit *succedenti tantæ caritati Hieronis*, id est, qui succederet tam caro Hieroni. Lib. I. c. 48. 'Regnavit ita, ut bono moderatoque succedenti regi difficilis æmulatio esset.' Lib. IX. c. 11. 'Fabius et Æbutius consules quo majori gloriæ rerum domi forisque gestarum succedere se cernebant.' Justinus III. 5. 'Ut non numero tantum amissorum civium, sed et dignitati succederent.' XXII. 1. 'Agathocles, qui magnitudini prioris Dionysii successit.' Plinius Ep. II. 13. 'Huic quoque nomini pietate successit.' *J. F. Gron.* *Succedenti* legendum H. Stephanus quoque Schediasm. IV. 23. conjecerat. *Duk.* Per quosdam, qui

Hieronis substituerunt, Glareanus intelligit Mogunt. ed. et Aldum. Verum nihil aliud, quam priorum edd. lectionem, ab Ascens. 1513. mutatam, revocarunt. Iis vero omnes consentiunt codd. Quum tamen Glareanus sensum non adsequeretur, Sigonius ex vet. lib. *succedendi* substituendum esse in priori ed. scholiorum monuit, eamque lectionem etiam in contextum recepit. Licet autem deinceps in altera ed. scholion omiserit, lectionem receptam non mutavit, quam in nullo meorum codd. inveni. Gronov. sine dubio hic veram scripturam restituit. Justin. XIX. 1. 'Sicut generi, ita et magnitudini patris successerunt.'

§ 2 *Velut suis vitiis desiderabilem efficere vellet avum*] Pal. 3. *suis sociis.* Perperam. Ita ferme loquitur XXXVIII. 1. 'Qui superbo atque immodico imperio desiderium Amynandri fecerant.' *Gebh.* *Suis sociis* perperam etiam Rec. *suis victus* Lov. 1. Deinde *desiderabilem facere* Harl. Tandem *vellet alium* Flor. Voss. Lov. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et typis descripti antiquiores. Moguntini primi *avum* substituerunt, quod Aldus in erratis adoptavit, quum *alium* in contextu servasset. *Vellet alium avum*, utraque lectione juncta, Lov. 1. 2. et 3.

§ 3 *Nec vestis habitu, nec alio ullo insigni differentes a ceteris civibus*] Non recte H. Steph. Schediasm. V. 5. 'vestem' hic 'insigne' vocari dicit, quo rex a ceteris civibus differebat. 'Vestis' regia recte quidem etiam vocari potest 'insigne,' (vide Florum I. 5.) sed Livius hic 'vestem' a ceteris 'insignibus' distinguit, et, 'diadema,' 'satellites armatos,' et 'quadrigas alborum equorum' memorans, ostendit, quæ sint illa insignia præter vestem. Infra c. 21. 'Quum cruentam regiam vestem atque insigne capitis ostentaret.' XXVII. 31. 'Demto capitis insigni, purpura atque alio regio habitu æquaverat ceteris se in speciem.' Ex hoc loco autem Spanhem. Diss. VIII. § 12. de Præst. et Usu Numism. colligit Hieronis ac Gelonis nummos, qui capita eorum diademate insignia exhibent, post obitum illorum memoriæ renovandæ causa cusos esse. Tyrannorum fuisse, mulis et equis albis vehi, observarunt Hadr. Junius Anim. I. 12. et Barth. Advers. L. 10. *Duk.* *Ullo alio insigni* Lov. 4. Tum *civibus ceteris* Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Paullo ante *nam qui tot annos,* omissa præpositione, Flor. quod adposito signo sibi haud displicere Salvin. testatus est. Vide ad X. 21. § 6. Si plures consentirent, verum putarem. *Nam qui post tot annos* Hav.

Conspexere purpuram ac diadema] Pall. 1. et 3. ac prisca ed. *et conspexere.* Pal. 2. *ut conspexere.* Gebh. *Et conspexere* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *et adspexere* edd. principes; pro quo *et conspexere* Aldus substituit. Τὸ *et* primus Frob. 1535. omisit, quæ vocula, cui hic locus esse nequit, nata esse videtur ex vocis proximæ literis ultimis. Vide ad XXXVII. 59. § 1.

§ 5 *Convenientes sequebantur, contemptus omnium hominum, superbæ aures, contumeliosa dicta, aditus, &c.*] Ego emendo *convenientes* in *convenientia,* et addo etiam, ut quidam addunt, *difficiles;* ut sit *difficiles aditus.* Valla. Pall. tres *convenientes sequebantur, contemtus:* unde Vallæ venit in mentem *convenientia sequebantur.* Sed bene conspicitur ac defenditur vulgata lectio *convenientes sequebantur mores, contemtus* in prisca ed. *Gebh.* Nostrorum vetustiorum nemo τὸ *mores* habet, neque invenit Valla, qui conjectat *convenientia.* Sed opus non est: quum enim hoc adjectivum numero respondeat omnibus, quæ sequuntur, tyrannidos notis, in genere positum est proximæ, nempe *contem-*

tus. Adde notata ad XXX. 34. Nisi malis *convenienter.* J. F. Gron. Crediderim primam vocem corruptam esse, pro *comites sequeb.* Sic enim sæpe videmus a veteribus in proverbiis dici, rem unam esse alterius comitem, non secus ac umbra. Seneca epist. 7. 'Ferre impetum vitiorum tam magno comitatu venientium.' *Jac. Gron.* Vocem *mores* etiam omnes codd. mei respuunt: *convenienti,* pro *convenientes,* est in Hafn. quod Vallæ conjecturæ *convenientia* favere videtur. Sed sequor J. F. Gron.

Aditus non alienis modo, sed tutoribus etiam difficiles] Postremum vocabulum fatetur addere quosdam Valla, seque illis adsentiri. Boni libri omnes vocem illam respuunt. Deest tamen alia, cujus vestigia deprehendimus in Put. *cont. dictari aditus non alienis.* Scribe *cont. dicta, rari aditus non alienis modo, sed tut. etiam, lib. novæ.* Sic III. 36. de decemviris: 'Jam haud dissimulando superbiam, rari aditus, colloquentibus difficiles.' *J. F. Gron.* Pro *difficiles* Hafn. et Hav. *difficilis* legunt. Reliqui omnes eam vocem abjiciunt.

§ 6 *Fuga præverterent metum suppliciorum*] *Prævenirent* Ber. Brancal. Latinii, et Hearnii N. in margine: quod ex interpretis expositione natum videtur. Ita alibi sæpe peccarunt librarii. Vide ad VIII. 16. § 8. IX. 17. § 9. XXVIII. 20. § 9. Ita *vertere* mutarunt in *venire,* (vide ad V. 49. § 5.) *convertere* in *convenire.* Vide ad VII. 19. § 6. *Perverterent* est in Voss. Lov. 5. et Hav. Ita variant codd. III. 40. § 14. VIII. 16. § 8. et aliis locis.

§ 7 *De aliis quidem rebus haud magnopere audiebantur*] Pal. 1. *audebantur.* Pal. 2. *de aliis quidem quibus rebus haud.* Pal. 3. *de aliis quibus rebus aut magnopere aud.* Gebh. *De aliis rebus,* omissa voce media, Gaertn. et Hearnii N. *de aliis quibus rebus* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 5. Harl. et Ber. a m. pr. *de aliis quibusque rebus* a m. sec. *aut magnopere audebantur* Flor. Voss. Lov. 3. et Harl. *audebantur* etiam Lov. 1. et 4.

§ 8 *In se convertebant animum adolescentis. Conjuratio*] Put. Pet. Voss. *conv. animum adolescentium conjuratio.* Refinge *interdum in se conv. animum adolescentis: cum conjuratio.* J. F. Gron. *Animum adolescentium* etiam Flor. Cant. Lov. 2. 4. Gaertn. Hearnii D. L. 1. et primæ edd. *animos adolescentium* Lov. 5. *animum adolescentis* primus Frobenius 1535. vulgavit. Gronovius prima ed. not. conjiciebat *animum adolescentis. Tum conjuratio:* quod est in Flor. a m. sec. Paullo ante *tendentes autem duo* Ber. et Hearnii N. *tenendo autem duo* Harl. *redeundo autem duo* Gaertn. *rem traendo autem duo* Lov. 5. Vide ad c. 2. § 8. Sed nihil muto. Infra c. 28. 'In concionem vocari placuit; ubi quum alii alio tenderent.'

§ 9 *Per calonem quemdam æqualem Hieronymi*] Pal. 2. *æqualem Hieronymo.* Gebh. Cœtierius in notis Grævii ad Suet. Vitell. c. 12. legit *per Gelonem quemdam:* probabilis conjectura est. *Duk.* Eamdem conjecturam Cœtier. oræ editionis, qua uti solebat, adscripsit; nomen proprium videri juvenis alicujus Syracusani: unde enim tanta et tam sordida familiaritas Hieronymo cum calone fuisset? Ceterum *æqualem Hieronymo* etiam Ber. a m. pr. Hav. et Hearnii N. Mox *et inde a puero* Lov. 1. 2. et Ber. *etiam inde a puero* Lov. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. Passim librarii *et jam* atque *etiam* commutarunt. Vide ad I. 47. § 9. De locutione 'jam inde a' vide ad VI. 40. § 3.

§ 10 *Index unus ex conjuratis Theodorum*] Liber scriptus apud me *unum ex:* et sic leg. *Lipsius,* Ep. Quæst. IV. 7. Eo pacto etiam habet et Moguntina nostra ed. *Modius.* Iidem ubique *Theodotus.* Et sic Val. Max. III. 3. reddendum hoc nomen. *J. F.*

Gron. Ut Lipsius emendat, præferunt omnes codd. mei, omnesque edd. usque ad Curionem. Deinde *Theodotum* Flor. Hav. Harl. pluresque alii. Hearne vero *Theodorum* ex uno tantum L. 1. profert, ut reliqui *Theodotum* habuisse videantur. Apud Val. Max. etiam hoc nomen ante Gronov. ex vet. cod. restituit Gifan. in Ind. Lucr. voce 'Vesuus.' Vide insuper viros doctos ad eum locum. Similiter capp. 21. et 22. codd. *Theodotum*, pro *Theodoro*, substituunt. Vide etiam ad Epit. Liv. lib. cxii. Verum nec *Theodori* nomen apud Siculos ignotum fuit. *Theodorum Hennensem* memorat Cic. in Verr. iv. 51. Θεόδωρος ὁ Συρακούσιος obcurrit apud Diod. Sic. xiv. 431.

De se ipse haud cunctanter fassus, conscios celabat] *De se ipso* Voss. Lov. 1. 5. Ber. Rec. Hav. et Hearnii N. Nihil mutandum. Vide ad ii. 19. § 5. Insuper *conscios haud cunct. fassus celabat*, perperam inverso vocum ordine, Voss. Lov. 5. et Gaertn. *conscio haud cunct. fassus celabat* Lov. 1. *conscius haud cunctanter fassus socios celabat* Hearnii N.

§ 12 *Thrasonem esse auctorem*] Hiccine est, quem Athenæus lib. vi. p. 251. scribit, Hieronymi κόλακα γενέσθαι Θράσωνα τὸν Κάρχαρον ἐπικαλούμενον. Et addit: τοῦτον δ' ἐποίησεν αναιρεθῆναι ὑπὸ τοῦ Ἱερονύμου ἕτερος κόλαξ, Ωσις ὄνομα. Opinor Σῶσις, ille ipse, qui Livio nominatur inter conjuratos, qui postea tyrannum occiderunt. *J. F. Gron.*

§ 13 *Ab latere inde eos nominat tyranni*] A Pall. tribus absunt *inde eos nominat*, ostendentia se tamen in ed. prisca. Justin. ii. 9. 'Qui cum per tormenta conscios cædis nominare cogeretur, omnes amicos tyranni nominavit.' *Gebh.* Verba *inde eos nominat* a Put. Pet. Reg. Voss. tribus Pall. pluribus Flor. et fido quoque absunt. *Ab latere* sunt ipsa latera, ut alioqui Latinis vocantur, familiares, domestici, satellites, tyranni plurimum latera tegentes. Curtius iii. 5. 'Inexperta remedia haud injuria ipsis esse suspecta, quum ad perniciem ejus etiam a latere ipsius pecunia sollicitaret hostis.' Distingue: *av. ab cons. in ins. indicium (Thrasonem esse auct. cons. mentitus, nec nisi tam pot. duce conf. rem tantam ausuros) ab lat. tyranni, quorum capita vil. fing. inter dol. gem. occurrere*: id est, in insontes quosdam eorum, qui essent ab latere tyranni: vel, in insontes, quorum ab latere tyranni, ex proximis ejus, capita. Valerius iii. 3. ex. ext. 5. 'Satellitem, in quo totius dominationis summa, quasi quodam cardine, versabatur, falsa quasi criminatione inquinando, fidum lateri ejus custodem eripuit.' *J. F. Gron.* Voces *inde eos nominat* in nullo vel apud me, vel apud Hearnium cod. adparent: quas si cum Gronovio ejicimus, longa illa parenthesis, quæ inter τὰ *indicium* et *ab latere* interjicitur, orationem, ut etiam Crevier. observavit, duriorem reddit, quam ut satis placere possit. Interim tamen tres illæ dictiones nullum, nisi in edd. præsidium habent.

Traditur ad supplicium] *Trahitur* Lov. 3. Supra ii. 27. 'Quum a lictoribus jam traheretur, provocavit.' Tacit. Ann. xi. 35. 'Saufellum Trogum trahi ad supplicium jubet.' Reliquis tamen invitis nihil muto. Alibi 'trahere' et 'tradere' commutantur. Exemplum habuimus v. 47. § 2. *Tradere supplicio* dixit Suet. Vitell. c. 14.

Cap. vi. § 1 *Itaque, quod unum vinculum*] Scribe cum Put. multo elegantius, *Ita, quod omne vinculum cum Romanis societatis erat.* J. F. Gron. *Ita quod* etiam Flor. Lov. 3. Harl. et Gaertn. Eam itaque lectionem recepi. Solent autem hæ voculæ commutari. Vide ad xxi. 53. § 7. Deinde omnes nostri *unum vinculum.* Crevier. etiam testatur, non satis diligen-

ter hic Gronov. consuluisse Mstum Put. iu eo enim legi *onum*, supra literam vero *o*, virgula transfixam, adscriptum esse τὸ *u*. Ejus igitur fidem et exemplum secutus τὸ *unum* revocavi.

§ 2 *Legatique ad Hannibalem missi, ac remissi ab eo cum Hannibale nobili adolescentulo Hippocrates et Epicides*] Duos legatos ubique nominat Livius ad Annibalem ab Syracusanis missos de fœdere contra Romanos jungendo, Hippocratem et Epicidem, quia nati Carthagine erant, oriundi ab Syracusis. 'Annibalis adolescentuli' tertii legati nusquam meminit, nisi hoc loco. Quamobrem probo opinionem Henrici Glareani ad verba seqq. qui legendum putat, *ac remissi ab eodem Annibale nobiles adolescentuli Hippocrates et Epicides:* ita ut mentio tollatur tertii legati Annibalis, et omnia ad imperatorem Annibalem referantur. *Sigon.* Non est mutanda hujus loci scriptura, ut video fecisse doctos viros, qui ob historiæ ignorationem fecerunt, *ac remissi ab eodem Hannibale nobiles adolescentuli Hippocrates, &c.* Nam Hannibalis tertii legati, cujus ignoratio doctos viros perturbavit, satis aperte fit mentio a Polybio in primo ejus fragmento per nos edito, quod imitatus est Livius hoc loco: Σπουδῇ, inquit, πάλιν ἀπέπεμψε τοὺς πρέσβεις, σὺν δὲ τούτοις Ἀννίβαν τὸν Καρχηδόνιον. *F. Ursin.* Contra Glareani emendationem ejusque approbatorem tendunt Pall. tres, et vet. ed. nec non eruditissimus F. Ursinus. *Gebh.* Legati ad Hannibalem missi Πολύκλειτος ὁ Κυρηναῖος κα Φιλόδημος ὁ Ἀργεῖος, quorum meminit Livius alio loco, nempe l. XXIX. capp. 25. et 28. Non enim Hippocrates, et *Epicydes*, (sic scribendum: nam Græci Ἐπικύδης, Polybius Ecl. I. Leg. et Pausanias Corinth. XVIII. etsi posterior in alia persona) ut Glareanus et Sigonius censuerunt: nam hi adhuc consuerant στρατεύεσθαι μετ' Ἀννίβου, πολιτευόμενοι παρὰ Καρχηδονίους· et hi sunt, quos mutuo honore legatos misit ad Hieronymum Hannibal una cum tertio Hannibale nobili *adolescente*, (sic Mss.) quem non iguorat Polybius, Ἀπέπεμψε τοὺς πρέσβεις Hieronymi Hannibal, inquit, σὺν δὲ τούτοις Ἀννίβαν τὸν Καρχηδόνιον, ὄντα τότε τριήραρχον, καὶ τοὺς Συρακοσίους Ἱπποκράτη καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν νεώτερον Ἐπικύδην. Frustra igitur viri illi doctissimi, quem alibi apud Livium non inveniunt, hic quoque abolent. Nam Hannibal ille trierarchus legationem ad senatum Carthaginiensem, et, ut credibile est, ad imperatorem Hannibalem postea renunciavit, et sic abiit ex hac scena post siparium: at Hippocrates et Epicydes non invito imperatore Hannibale apud Hieronymum manserunt, more assiduorum legatorum, quibus nunc utuntur: et deinde magnas etiam partes in hac tragœdia sustinuerunt. Ergo et male corrigunt: *ac remissi ab eodem Hannibale nobiles adolescentuli Hippocrates atque Epicydes.* Quod etsi olim improbaverit F. Ursinus, hactenus tamen valuit, ut in exemplaria veniret τὸ *eodem:* quum in scriptis omnibus priusque editis sit *remissique ab eo cum Hannibale.* Leve est, inquies: sed id leve cur obtruderetur auctori, causa non erat. Et talia levia accumulata graves fecerunt errores. *J. F. Gron.* F. Ursinus, præterquam ad h. loc. etiam videndus est ad Polyb. Ecl. Legat. I. Ceterum *adulescente*, pro *adolescentulo*, legit etiam Flor. Deinde Pausan. non tantum in alia persona Ἐπικύδης scribit, verum etiam in ipso hoc Epicyde Eliac. II. 12. Mox minorem distinctionem post vocem *Syracusis* delendam monuit Jac. Perizon. ad marginem Livii, ut sit *orti avo exsule ab Syracusis.* Convenit id narrationi Polyb. Ecl. I. Legat.

§ 3 *Nec invito Hannibale apud tyrannum manserunt*] Hoc ego de imperatore

Hannibale intelligo. Sed id mirum, cum postea tam sæpe sit mentio Epicidæ ac Hippocratis, qui fiat, ut juvenis Hannibalis, hic una connumerati, nulla sit mentio? Atqui subit, hunc locum corruptum esse, atque ad hunc legendum modum: *legatique ad Hannibalem missi, ac remissi ab eodem Hannibale nobiles adolescentes Hippocrates ac Epicides.* Glar.

§ 5 *Velle, quid veri sit, scire*] Pal. 1. ac prisca ed. *Velle, quid veri sit, nuntiare scireque.* Gebh. Ita etiam Lov. 2. 3. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. qui *scire nunciarent, sciretque* invenit in N. at *nunciare sciretque* est in Voss. et Harl. *nunciare eos scireque* in Hafn. *nunciaret sciretque* in Lov. 1. *nunciari scireque* in edd. ante Aldum. Paullo ante *quærente,* sine præpositione *ab,* Lov. 2. 3. 4. 5. *perquirente* Gaertn. et edd. principes. Tum *incredibilia,* pro *vix credibilia,* Ber. et Hearnii N. in margine.

§ 6 *Quum serio legationes audire cœpisset*] Habetur in Pall. 1. 3. et prisca ed. *audiri cœpissent.* Gebhard. Ita et Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. et edd. ante Aldum: *audire cœpissent* Cant. et Lov. 5. *quum non serio legationes audiri vidissent* Ber. Hav. et Brancal. Latinii. Mox § seq. *Pacta convenit* errore librarii Flor. a m. pr. pro quo *Pacta conveniunt* dederunt Ber. Hav. et Hearnii N. in margine.

§ 8 *Pyrrhi etiam regis, materni avi*] Natus enim est ex Nercide filia Pyrrhi regis Epiri, teste Polyb. Ecl. Legat. 1. Insuper vero Doujatius ad hunc locum monet, Nereidem hanc susceptam esse a Pyrrho ex Lanassa filia Agathoclis tyranni Siciliæ: quod anceps est. Hanc enim Lanassam Pyrrhi uxorem fuisse, constat quidem ex Plut. in ej. vit. p. 387. Verum, quum Pyrrhus plures uxores duxerit, unde constet, Nereidem ex hac potius, quam alia, susceptam esse, nondum reperi.

Quia æquum censebat] Crevier. ex tribus codd. edidit *qua æquum censebat:* quomodo jam antea legendum conjecerat Doujatius. Consentiunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Hav. omnesque, quas vidi, edd. Basileensi an. 1539. priores. Et ita locum hunc laudasse Ursin. ad Polyb. Ecl. leg. 1. observat Dukerus, idque non contemnendum putabat. Solent autem hæ voces commutari. Vide ad XL. 29. § 8. *Qua et æquum* est in Ber. *quam æquum* in Gaertn.

Siciliam sibi omnem cedi] Optimi *Sicilia sibi omni cedi.* Lib. XXXII. 35. 'Achæis non Argis modo, sed etiam Corintho cessurum.' Martial. Epigr. XII. 96. 'Cede suam pueris, utere parte tua.' Mss. bonæ notæ *Cede sua pueris.* J. F. Gron. Sic plurimis locis Livius et optimi quique scriptores. Nec sine causa Freinshem. vulgatæ scripturæ apud Curt. IV. 11. 9. 'Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse, quod ceditis,' præfert eam, quæ in nonnullis scriptis est, *quo ceditis.* Justin. tamen X. 2. 'Hanc patrem cedere sibi, sicut regnum, Darius postulaverat:' et XXXII. 4. 'Hosti victoriam cessere.' Sed hæc fortassis corrupta sunt, et Justin. fuerat usus verbo 'concedere.' XXIX. 1. recte dicit, 'cedere se illi regno.' *Duk.* *Sicilia sibi omni cedi* similiter Cant. Supra III. 45. 'Neminem esse alium, cui dominus possessione cedat.' IV. 6. 'Ne cessisse possessione reipublicæ viderentur.' c. 53. 'Si injusti domini possessione agri publici cederent.' XXII. 27. 'Se numquam volentem parte, qua posset, rerum consilio gerendarum cessurum.' XXIV. 22. 'Cedere possessione magnæ fortunæ.' XXVIII. 9. 'Tantum honore collegæ cesserat.' XXXVII. 25. 'Quarum Lysimachia jam cessisse regem.' Et paullo post, 'Possessione Asiæ Antiochus cedat.' XLV. 11. 'Nisi sibi et tota Cypro et Pelusio cederet.' Sæpissime ita eti-

am Justinus locutus est. Exempla vide I. 10. § 12. XXIX. 2. § 6. XXXI. 5. § 7. 9. et c. 7. § 8. unde tanto verisimilius redditur, eum locis, a Dukero indicatis, culpa scribarum corruptum esse. Vide Nic. Heins. et Burm. ad Nason. Art. Am. III. 642.

§ 9 *Hanc levitatem ac jactationem animi*] Reperitur in libris omnibus *Hanc levitatem animi ac jactationem.* Gebh. Ita et Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et primæ edd. Sed vox *animi* deest in Voss. Ordinem dictionum primus mutavit Aldus: cui adsentitur Flor. Mox *nec mirabantur* Gaertn. Vide ad IX. 9. § 14.

CAP. VII. § 1 *Sed omnia in eo præcipitia ad exitium fuerunt*] Nihil de hac bonitate lectionis deterendum est, quod factum ab ineptissimis exscriptoribus Pal. 3. *Sed omnia in eo præcipua ad exercitum fuerunt.* Sic Liv. XXVII. 20. 'per præcipitia et prærupta salire' dixit. *Gebh. Præcipua ad exitum* Harl. 'Præceps ad novanda omnia' est XLII. 30.

Quæ præsidiis tenebantur Romanis] Pall. *Romanorum.* Pal. 3. vero *præsidiis Romanorum tenebantur.* Gebh. Ultima vox exsulat ab Harl. Ejus loco *Romanorum* præferunt Voss. Lov. quinque, Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. vett. Cum Aldo vero, qui primus *Romanis* substituit, facit Flor.

§ 4 *Uni ex iis, Indigemini fuit nomen*] Memineris, ubicumque hoc nomen in præsenti historia occurrit, scribere cum antiquissimo librorum, quem plerisque locis sequuntur melior Pet. duo optimi Etrusci, Vossianusque, *Dinomeni, Dinomenem, Dinomine.* Est enim Græcum Δεινομένης, et mansit integrum in vulgatis c. 30. mitius corruptum c. 23. ubi *Deomenem* expresserunt. Sed Put. et Pet. *Denomenem,* non *Dionem,* ut Sigonianus. *J. F. Gron.* Omnes hic codd. mei corrupti. *Indigemini,* ut habuerunt edd. ante Gronov. legunt Lov. 1. 3. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. et Hav. *Indigenum* Lov. 5. *Indihiemeni* Flor. *Digemini* Lov. 2. Infra tamen hoc cap. veram scripturam *Dinomenes* et *Dinomenem* servat Flor. aliique nonnulli haud multum inde discedunt. *Dinomenes* autem nomen Siculum esse, constat ex Hierone vetustiore Syracusanorum tyranno, qui fratri Geloni successit, et patrem ac filium, utrumque *Dinomenem* dictum, habuit teste Pausan. Eliac. I. 12. Patrem ejus memorant etiam Herodot. VII. 145. et Diod. Sic. XI. p. 276. Quin et *Dinomenem,* cujus hic Liv. meminit, memorat quoque Pausan. Eliac. II. 12. ubi tamen male non Hieronymum, sed ejus avum Hieronem interfecisse dicitur.

§ 5 *Tamquam laxaret elatum pedem abstricto nodo*] Lego *ab stricto,* ita postulante sensu. *Sigon. Laxaret latum pedem* Flor. a m. sec. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. principes: *laxaret læsum pedem* Exc. Pithœi: *laxaret alterum pedem* Lov. 5. Hinc *abstracto nodo* Lov. 3.

Moratus turbam Dinomenes, tantum intervalli fecit] Veram lectionem hic præfert Flor. a m. sec. sed *moratus turbandi nomenes* legit a m. pr. *moratus turbandi nomenẽ* Voss. *moratus turbandi nomen est* Cant. et Lov. 3. ac 4. *moratus turbandi nomen* Lov. 1. *moratus turbam Dinom̃* Lov. 2. quæ omnia apertis vestigiis ad veram lectionem ducunt. Præterea *intervalli fuit* Voss. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Hafn. Hav. et Hearnii N. a m. sec. sollemni aberratione librariorum. Vide ad lib. XL. c. 50. § 5.

§ 6 *In Indigeminem tam haud dubie obstantem*] Vos emendatis *tam* in *tamen.* Ego pro *tam, jam* puto legendum, ut bis jam dixi. *Valla.* Pal. 2. *Indihieminem tamen haud dubie obst.* Gebh. *In Dinominem tam̃,* id est *tamen,* ut æmuli Vallæ emendabant, Flor. a m. pr. *in Dinomenem* a m.

sec. Aliorum codd. errores ut recenseam, operæ non est. Tum *haud dubio* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXIV. 2. § 6.

Per quæ tamen, duobus acceptis vulneribus, evasit] Desideratur in prima ed. τὸ *per*. Pall. 1. vero et 3. legunt *in quæ tamen*: margini tamen Pal. 1. apponitur *ipse*. Pal. 2. *isque tamen*. Gebh. Put. Pet. Voss. *in quæ tamen*. Scribe *inter quæ tamen*. J. F. Gron. Similiter XXXV. 11. quod est in uno edito *inter medias stationes hostium erupere*, præfert vulgato *per medias*, et Livium sæpissime ita loqui ostendit. Adde I. 53. 'Se quidem inter tela ac gladios patris elapsum.' V. 46. 'Ne quis hostium evadere inter stationes posset.' Infra c. 26. 'Inter medios tot armatos aliquoties integro corpore evaserunt.' Nec tamen dubium est, quin hæc, si non omnia, saltem pleraque, etiam recte cum præpositione *per* dicantur. Liv. XXII. 60. 'Prius P. Sempronio per civium agmen, quam per hostium, fuit erumpendum.' Infra c. 43. 'Per medios hostes evasit.' Curtius V. 4. 37. 'Per mediam aciem Macedonum erupit.' Virgil. Æn. II. 664. 'Quod me per tela, per ignes Eripis.' Sed hic, ut semper aliis locis, sequenda sunt vestigia optimorum librorum. *Duk.* *In quæ tum* Cant. Lov. 1. 2. et Voss. a m. pr. qui *usque tum* a m. altera pro varia lectione in margine exhibet: *in quæ*, omissa voce sequenti *tamen*, Lov. 4. *in quem tum* Gaertn. *inque tamen* Flor. a m. pr. *hisque tamen* a m. sec. inter versus: *inde tamen* Ber. et Hav. *qui tamen* Harl. *in quæ tamen* edd. principes: *inter quæ tamen*, ut Gronov. ex aliorum vestigiis conjecit, Lov. 5. Solent autem *in* et *int'*, sive *inter*, sæpe in Mss. commutari: vide ad XXXVIII. 57. § 6. etiam *per* et *inter*. Vide ad XXXV. 11. § 10.

§ 7 *Interfectores pars in forum ad multitudinem*] Habetur in Pall. omnibus *in multitudinem*. Pal. 2. etiam *interfectorum*. Gebh. *Interfectorum pars* etiam Lov. 4. Verum hi scribæ locutionem Livio amatam non videntur percepisse. Eam inlustravi ad VI. 24. § 11. Præterea *in forum in multitudinem* Flor. Voss. Lov. 2. 4. Gaertn. Hearnii Oxon. et, quas vidi, edd. usque ad Aldum.

§ 9 *Provinciam regnique fines*] Non incommode Pighius in Annal. ad a. IↃXXXVIII. p. 165. 'ad provinciæ regnique fines omnia convertit præsidia.' *J. F. Gron.* Vulgatum, in quo sensus non est, servari nequit. In eam tamen lectionem consentiunt omnes codd. et edd. nisi quod vocem *provinciam* male omittat Hav. Pighii conjecturam probat etiam Crevier. Mox § seq. *communivit* Lov. 1. et 4. *communit* Flor. Lov. 2. 3. et Harl. Vide ad II. 51. § 7.

§ 11 *In eum, quem primum diem comitialem habuit*] Non interjecto trinundino, quod alioqui inter edictum et comitia intercedebat. Vide Gruchium de Com. I. 4. at de diebus comitialibus ibid. c. 6. *Duk.*

Comitialem habuit, comitio edixit, atque edixit inire præter urbem] Vos sic emendatis: *comitialem habuit, eo die comitia dixit, atque edixit inire*. Ego sic: *comitia edixit, atque ex itinere præter urbem in campum descendit.* Quod probatur ex illo non longe post loco c. 9. 'Et quia urbem non inierat, protinus in campum ex itinere profectus.' *Comitialem* a 'comitiis' dixi, quæ sunt actus creandorum magistratuum: non a 'comitio,' quod, ut ait Pedianus, est locus prope senatum, quo ire equitibus et populo Romano licebat. Itaque aliud singulare, aliud plurale significat. *Valla.*

§ 12 *Quum sors prærogativæ ante juniorum exisset*] Pall. tres *ante siludiorum*: vet. ed. *antesi juniorum*. Gebh. Quia Mss. omnes *antesiludiorum*, scripsimus *Aniensi juniorum*. Quemadmo-

dum et cap. seq. præclare restitutum est, *præco Aniensem juniorum in suffragium revoca:* ubi edebatur antea, *prærogativa juniorum in suffragium revocata.* Mss. autem habebant *Præconiensem juniorum in suf. revoca.* De quibus late diximus in Obs. IV. 1. *J. F. Gron. Prærogativæ ante siludiorum* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. et Gaertn. *prærogativæ antesilundiorum* Lov. 5. *prærogativæ aversiludiorum* Lov. 2. *prærogative antesi juniorum* edd. Rom. 1472. et Parm. Vera omnino est Gronov. conjectura, sed quæ jam antea Octav. Pantagatho etiam in mentem venerat apud Ursin. ad Livii I. 43. § 12. nisi quod *Aniensis,* pro *Aniensi,* legebat.

T. Otacilium, M. Æmilium Regillum] Ita edidit Jac. Gronovius, omissa vocula *et* inter utriusque consulis nomina. Eamdem ignorant Flor. Voss. Lov. 1. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et priscæ edd. quam prima addidit Ascensii 1513. Vide ad II. 17. § 1. Præterea *Regulum* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. N. L. 1. et vett. excusi, pro quo Froben. 1535. recte *Regillum* substituit. Similiter variant codd. cap. seq. § 10. XXIX. 11. § 14. et c. 38. § 6.

CAP. VIII. § 1 *Aut bellum cum eo hoste haberemus*] Put. et Pet. *bellum cumque hostem.* Alii, *bellum cumque hoste.* Scribe *aut bellum eumque hostem.* J. F. Gron. *Bellum cum hoste* Lov. 1. *bellum cum quo hoste* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. *bellum cum equo hoste* Hearnii L. 1. *bellum cum quo hostem* ejusdem D. *bellum cumque hostem* Flor. pro quo non male emendatur *eumque hostem.* Sæpissime *cum* et *eum* a librariis confunduntur in Mss. Vide ad x. 7. § 3.

In quo negligentiæ aut errori locus esset] Pal. 1. *negligentiæ anxior locus esset.* Gebh. Put. *neclegentiæ laxior locus.* Pet. recentior *negligentiæ laxior.* Pet. melior, et Pal. *neglegentiæ anxior.* Men. *neglegentiæ aptior:* et in margine *anxior,* ut et Busl. et Voss. Vide ad Senecæ Consol. ad Helviam c. 6. *J. F. Gron. Neglegentiæ,* vel *negligentiæ anxior locus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hearnii Oxon. *negligentiæ laxior locus* Ber. et Hav. Non audiendus itaque est Doujatius, qui, tot codd. invitis, vulgatum servat ob verba mox seqq. 'Quum in hoc bello, in hoc hoste numquam ab ullo duce sine ingenti nostra clade erratum sit.' Addit autem, se non satis perspicere, quid sit hic *locus laxior negligentiæ,* et forte tolerabilius fore putat *negligentiæ laxiori locus,* quomodo Gronov. pr. ed. nott. conjecit. Non respexit itaque, quæ Gronov. ad Sen. l. laud. notavit, neque adtendit ad testimonium, quod ibi profert ex Senec. de Clem. I. 5. 'Hæc tamen magnanimitas in bona fortuna laxiorem locum habet.' Et ita 'laxum spatium' dixit Liv. x. 5.

Honores adfertis, moram ullam obferret, is mihi] Vet. lib. *ullum afferret.* Sigon. Pall. 2. et 3. *moram ullam afferret.* Sed ille quoque *honores effertis.* Gebh. *Afferret* etiam Lov. 1. 2. Harl. Ber. Hav. et Hearnii D.

§ 2 *In hoc bello cum hoste*] In libro scripto est *in hoc bello, in hoc hoste.* Melius certe. *Lipsius,* Ep. Quæst. IV. 7. Lipsii membranæ *in hoc bello, in hoc hoste:* nostra vero Mog. ed. *in hoc bello, cum hoc hoste.* Quorum utrumvis vulgatæ lectioni anteferam, nisi quod etiam istud malim. *Modius.* Vide Cortium ad Sall. Cat. c. 51. § 15. *Cum hoste* primus vulgavit Curio, operarum, ut videtur, aberratione, licet ita etiam præferat Harl. Antea edebatur *cum hoc hoste,* quod etiam superest in Lov. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Sed Lipsii emendationem probant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. pluresque alii. Placet Livio illius pronominis sine copula repetitio. Supra III. 72. 'Hoc legatos referre domum, hoc vulgari, hoc socios audire, hoc hostes.' VI. 26. 'Hic noster,

hic plebis nostræ habitus fuit.' v. 6. 'Hæc virtute militum vestrorum, hæc Romano nomine sunt digna?' xxii. 39. 'Belli hoc genus, hostem hunc ignoro.' xxiv. 44. 'His ducibus, his copiis munierunt imperium.' Colum. iii. 10. 'Hac lege pecudes, hac virgulta progenuit, hac vitium genera figuravit:' ita lego ex optimo cod. Sangerm. Vulgo editur *ac virgulta.* Vide insuper ad xxxix. 40. § 11. Mox *ingenti clade certatum* Ber. *certatum* etiam Hav.

§ 3 *Asellus Claudius obpositus*] Optimi *Claudius est oppositus.* J. F. Gron. Illud *est* meorum nulli agnoscunt.

§ 4 *Adversus Gallum, quondam provocantem in ponte Anienis, Manlium*] Put. *Anienet Manlium.* Alii *Anienem Manlium.* Scribe *Anienis T. Manlium.* J. F. Gron. *Provocantem in ponte Aniene Manlium* Lov. 3. *provocantem Anienem Manlium* Lov. 2. *provocantem in pontem Anienem Manlium* Lov. 4. et Harl. *provocantem in ponte Anienem Manlium* Flor. a m. pr. *Aniene* a m. sec. Præterea *Gallum quendam* Ber.

§ 5 *Ob eamdem caussam (ut multis annis post) fuisse non neguverim*] Hic ego reor mutandum *ut* in *haud*, commutandaque aliorum verborum loca, sic: *Ob eandem caussam haud multis annis post fuisse non neg., cum M. Valerio non diff. arma capienti adv. sim. prov. ad cert. Gallum.* Valla. *Itu* pro *ut*, et *fecisse* pro *fuisse*, conjectura haud inepta, in fronte, admonendi lectoris gratia, adscripsi. *Sabell.* Hoc non deterius videtur dici sublata præpositione *Ob.* Illa *adversus similiter, &c.* ambigua sunt: nam dubitari potest, utrum conjungenda sint, *arma capienti adversus Gallum similiter provocantem ad certamen*, an *arma capienti ad certamen adv. G. s. p.* Ambiguum autem tolleretur, si cum Valla, ut Sigonius fecit, voces transpones. *Duk.* Otiosam et ineleganten particulam *Ob* tollendam esse, monuit etiam Crevier. Verum omnes servant eam codd. Ordo autem verborum, qui exstat in vulgato, est ab Aldo, eique consentiunt omnes scripti; nisi quod Gaertn. cum prioribus edd. ultima verba legat *capienti Gallum arma ad certamen.*

§ 7 *Tum repente lectus*] Melius boni libri, *tamen repente lectus.* J. F. Gron. Pariter Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Vide ad xxii. 17. § 5. Paullo ante *Eum, qui est summus in civitate dux, cum legerimus* Lov. 3. et 4. In sequentibus *nec temporis nec juris* Lov. 3. *neque temporis, nec juris* Voss. Vide ad ix. 9. § 14.

Ut tempora postulabunt belli] Vet. lib. *ut belli tempora post.* Sigon. Dissentiunt omnes mei.

§ 8 *In adparatu ipso, ac tantum inchoantibus res*] Suspicor fuisse *ac tantum non inchoantibus.* Etsi potest illud ferri. *J. F. Gronov.* Vide ad iv. 2. § 12.

§ 10 *M. Æmilius Regillus flamen est Quirinalis*] Idem, ut Sigon. ad xxvii. 33. et Pighius ad a. ıↃxxix. et ıↃxxxvi. putant, quem anno secundo hujus belli Livius prætorem fuisse scribit xxii. 9. et quidem urbanum xxvii. 33. Sed quod hic *flumen Quirinalis* fuisse dicitur, in eo aliquid difficultatis est: nam Liv. lib. xxix. capp. 11. et 38. M. Æmilium Regillum 'flaminem Martialem,' non 'Quirinalem,' decem post hoc tempus annis, mortuum scribit. Hoc Pighius ad a. ıↃxxix. ita expedit, aut duos ejusdem prorsus nominis Regillos tunc flamines fuisse, alterum scilicet Quirinalem, alterum Martialem; aut in altero loco Livii errorem commissum esse. Nec video qua alia ratione hoc solvi possit. Ad rem quod attinet, neutri horum per religionem licuisse Urbe exire ad bellum gerendum, constat ex Livii lib. xxxvii. c. 51. et Epit. Liv. l. xix. *Duk.*

Neque mittere a sacris, neque retinere] Nisi suppleamus 'ad sacra,' quid sibi verbum *retinere* velit, non equidem intelligo. *Glar.*

§ 11 *Otacilius sororis meæ filiam uxorem*] Pighius ad a. ıɔxxxix. pag. 169. corrigit *Otacili*, et *habes:* quia, inquit, ex una voce *vestra* cognoscere est ad Otacilium orationem illam dirigi. Ridiculo errore; nam ad Patres et senatum pertinet illud *vestra*. Itaque et mox *providendum ac præcavendum vobis* meliores, non *nobis*. J. F. Gron. Recte vulgatum Gronov. defendit. Non tamen Fabius *Patres* ac *senatum*, sed populum, qui ad comitia convenerat, adloquitur. Mox τὸ *sunt* non adparet in Lov. 2. *præcavendum vobis* autem § 13. legunt omnes mei, præter Lov. 2. in quo vox illa non adparet.

§ 13 *In minore re experti, T. Otacili, operam tuam sumus*] Pall. tres *In minore te experti T. Ot. experti opere* (Pal. 3. *ope*) *sumus*. Gebh. Put. *In minore te experti, T. Otacili, re sumus.* J. F. Gron. Minimum abit a vulgato Hav. *In minore re experti T. Octalicii operam sumus* præferens. Reliqui vero manifesto nos ducunt ad lectionem a Gronov. restitutam. Legunt enim *In minore te experti, T. Otacili ope*, vel *opere, sumus*, nisi quod alii etiam *In minore re* obferant.

§ 14 *Ut Africæ oram popularetur*] *Oram popularentur* Flor. Lovel. 3. 5. Harl. et Hav. *oræ popularentur* Voss. et Lov. 1. ac 4. *popularetur ora* Ber. ut *populari* sensu passivo accipiatur. Deponentium participia ita sæpe poni, vide ad xxxiv. 40. § 2. Verum id etiam in reliquis partibus eorum fieri solet. Sic in eodem hoc verbo 'populari' iii. 3. 'Uri sua popularique passi.' cap. 6. 'Urbem Romanam subita Deum ira morbo populari.' Hic tamen nihil mutari præstabit.

§ 15 *Si aliquid eorum reipublicæ præstitit*] Livius tamen xxiii. 41. eum agrum Carthaginiensium depopulatum, et e classe Punica septem naves cum sociis navalibus cepisse scribit. Fabius oratorie videtur elevare res ejus gestas. *Duk.*

Etiam velut pacato mari quælibet Hannibali tuta] Crevier. τὸ *etiam* supervacaneum judicabat, quod omittit Lov. 2. Potest tamen servari mutata distinctione, *etiam, velut pacato mari, quælibet:* non tantum accepit Hannibal vel supplementum, vel stipendium, vel commeatum, sed etiam quælibet tuta ei venerunt. Dein *placato mari* non tantum Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. et Hav. solito scribarum errore, sed etiam edd. principes. Vide ad iii. 9. § 10. 'Mare pacatum,' ut xxxvii. 60. 'Mare pacatum erat, devicto Antiocho.' Tum *quibus*, pro *quælibet*, Flor. Cant. Voss. a m. pr. Lov. 3. 4. Harl. et Gaertn. *quolibet* Lov. 1. *omnia* Lov. 2. *quævis* Lov. 5. et Rec.

§ 16 *Cur te potissimum ducem Hannibali hosti obponant*] Put. *oppugnabant*. Scribe cum Salmasio *opponamus*. J. F. Gronovius. *Oppugnabant* quoque Flor. Nullam satis necessariam caussam vulgato mutando Gronovium habuisse, judicat Crevier. quapropter priscam lectionem revocavit. Eamdem quoque reduxi, sufficere existimans, si conjectura in notis conspiceretur.

§ 17 *Exemplo majorum nostrorum censeremus*] Malim *censerem*. J. F. Gronov.

§ 18 *Ego magnopere suadeo, eodem animo, quo, si stantibus vobis in aciem armatis*] Erat hic locus aliquot codicibus asteriseo notatus. Offendit fortassis, quod in *quo* intelligendum erat, scilicet 'animo crearetis consules.' Sed non adeo superstitiose locutos esse eximios authores, vel hic locus indicio fuerit. *Glar.* Vet. lib. *in acie.* Sigon. *Si* primo intuitu videtur abundare. Sed suppleri potest 'eos deligeretis' scilicet, 'quos maxime ido-

neos, ac ducibus hostium pares haberetis.' *In aciem stantibus* sic dicitur, ut 'in potestatem hostium esse,' et alia hujus generis. Tamen mea sententia planior esset sermo, si legeretur *quo descendentibus vobis in aciem.* In acie jam stantes armati vix satis temporis ad imperatores deligendos habere possunt; in aciem descendentes possunt. Sic paullo ante: 'Eadem vos cura, qua in aciem armati descenditis, inire suffragium ad creandos consules decet.' *Duk. Eo magnopere suadeo* Rec. et Gaertn. Vide ad VI. 7. § 5. *Suadeoque eodem* Flor. a m. pr. *suadeo, ut eodem* a m. sec. Sed omnes reliqui additam vocem ignorant. Deinde *in acie* Lov. 4. et Hav. et ita interpolatum est in Flor. quum a principio *in aciem* scriptum fuisset.

§ 19 *Quibus sacramenta liberi nostri dicant*] Optimi *quibus sacramento liberi vestri.* Notæ phrases 'sacramento rogare,' 'adigi,' 'dicere.' Noster XLI. 5. 'Exauctorati, qui sacramento dixerant.' *J. F. Gron. Sacramento* etiam Flor. Liv. II. 24. 'Concursus in forum, ut sacramento dicerent, fieri.' IV. 53. 'Nemo invitus sacramento diceret.' Et mox, 'Ceteri sacramento dixere.' XXV. 5. 'Qui minores septem et decem annis sacramento dixissent.' Deinde *liberi nostri*, uno vel altero excepto, omnes libri nostri, et edd. vett.

§ 20 *Triste ad recordationem exemplar, at ad præcavendum simile utiles documento sunt*] Vet. lib. *utilia documenta sunt:* quod magis placet. Sic enim inter se hæc respondebunt: 'triste exemplar ad recordationem,' 'utilia documenta ad simile præcavendum.' *Sigon.* Nihil desciscunt a germana vulgatæ lectionis sinceritate Pall. duo, nisi quod leviter *at* mutent in *et.* Sed Pal. 2. *et ad præcavendum simile utilia documenta sunt:* quod unice probat Sigonius, ut respondeant invicem 'triste exemplar ad recordationem,' 'utilia documenta ad simile præcavendum.' Quæ sententia plenissime et ex vulgari lectione elicitur. *Gebh.* Gronov. in pr. ed. nott. prima verba ita refingenda conjicit, *tristis ad recordationem exempli:* sed Obs. IV. 1. pag. 9. ex auctoritate meliorum librorum emendavit *tristia ad recordationem exempla.* Omnes et Hearnii Oxon. et mei vulgatum servant, nisi quod optimus Flor. præferat *tristia ad recordationem exemplar;* pro quo manus altera interpolavit *exemplaria*, quum satius fuisset ultimam literam τοῦ *exemplar* expungi. Seqq. verba eosdem libros ita exhibere idem Gronov. testis est: *set ad præcavenda similes utiles documento sunt.* Hinc, quamvis minus criminationibus subjectum agnoscat, acquiesse vulgato, ubi τὸ *utiles* ad nomina locorum potest referri, suspicatur tamen a Livio fuisse *sed ad præcavendos similes duces documento sunt.* Huc enim omnia tendere orationis ejus. Addit insuper Sigonii lectionem sibi non repertam, præterquam in uno suspectissimæ fidei codice, qui passim illi contra meliores subscribit: quin etiam Livium quidem aliquoties 'esse documentum,' sed multo frequentius 'esse documento' dixisse, adlatis exemplis probat. Verum codici Sigonii consentiunt Ber. Hav. Hearnii N. Brancal. Latinii, et Victor. Crevierii, qui etiam hanc lectionem recepit: neque video cur minus dicere liceat *Trasimenus, Cannæ sunt utilia documenta*, quam sunt *tristia exempla*, ut ipse Gronov. hoc loco restituit. Quod autem interdum ita Livium locutum testetur, notandum longe plura hujus locutionis exempla in Livio superesse, quam produxit. Nam præter loca Livii ex IX. 46. et XXI. 19. quæ laudavit, occurrit etiam I. 52. 'Turnus sui cuique periculi recens erat documentum.' XXIV. 45. 'Infidus socius, vanus hostis, tertium transfugis

documentum esset.' xxx. 30. 'Satis ego documenti in omnes casus sum.' XLV. 40. 'Perseus documentum humanorum casuum fuit.' Ad hanc formam sæpe apud Livium obvium est 'esse monumentum,' 'exemplum,' 'emolumentum,' 'experimentum,' 'argumentum:' similiter 'esse præda' et 'prædæ.' Vide Dukerum ad Flor. I. 1. § 10. His omnibus non tam Sigonii lectionem veram præstare animus est, quam ostendere eam Livio non indignam esse, aut stilo ejus adversari. Nam neque ego eam a Livii manu profectam esse credo, ob meliorum codd. dissensum. Certe vulgatum *et ad præcavendum simile utiles documento sunt* legunt Lov. 3. 4. 5. Cant. Voss. Harl. et Gaertn. *et ad præcavendum simile utilia documento sunt* Lov. 2. *et ad præcavendum simile utile documento sunt* Lov. 1. et Hafn. *et ad præcavenda similes utiles documento sunt* Flor. a m. pr. pro quo *utili* substituit manus altera: quomodo etiam legi posse monuit Crevier. quod unice verum puto, quum, parva mutatione admissa, eodem ducant modo memorati Mss.; nisi forte, τῷ *sed* ex melioribus Gronovii recepto, malis *sed ad præcavendum simile utili documento sunt.* Quod autem in eo quoque suæ lectioni præsidium quærat Sigonius, ita optime sibi respondere 'triste exemplar ad recordationem,' et 'utilia documenta ad præcavendum simile,' non videtur adtendisse ad morem Livii, qui passim similia variare amavit. Exempla videbimus ad XXXVI. 3. § 10. et XXXVIII. 39. § 10.

Præco, Aniensem juniorum in suffragium revoca] Ita optime emendavit Gronov. Obs. IV. 1. p. 10. quum in omnibus bonæ notæ Mss. invenisset *Præconiensem juniorum in suffragium revoca,* (consentiunt ex meis Flor. Cant. et Harl.) vel in nonnullis sequioris inter bonos notæ *revocata,* quomodo est in Lov. 4. et Voss. a m. pr. *revocate* in Lov. 3. *Præconia juniorum in suffragium revocata* in Lov. 2. Gronovii emendationem firmare Oxon. N. testis est Hearnius. Ante Gronovium hæc verba sequentibus juncta ita legebantur: *Prærogativa juniorum in suffragium revocata, quum T. Otacilius, &c.* Et ita præferunt Voss. in margine, Lov. 1. 5. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii N. L. 1. et in margine D. Doujatius, Gronovii emendationem non necessariam esse, vulgarem autem lectionem nihil reprehendendum habere judicans, antiquum obtinet. Ejus igitur arbitrio nihil interest, utrum, antiquissimos et integerrimos codd. secuti, ipsam Livii manum vindicemus; an autem, recentioribus ac pessimis libris prælatis, lectionem ab indoctis librariis interpolatam defendamus, modo commodum sensum reddat. Per me fruatur judicio suo.

CAP. IX. § 2 *Quia in urbem non inierat*] Pall. *in urbe non inierant.* Pal. 2. vero *in urbem non ierat:* sicut paullo ante, perperam tamen, *littore ad eum accedere consilium fit.* Gebh. *In urbe* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. et Gaertn. *et quia in urbe fuerat* Hav.

Admonuit, cum securibus sibi fasces præferri] Valerius Publicola in Urbe fascibus abstulerat secures, extra Urbem autem ferebant consules, ut Dionysius Halic. lib. v. p. 292. scribit. Livius vero II. 7. summissos sane populo fasces scribit; secures vero demptas ne verbo quidem meminit. Admonet igitur hoc loco Octacilium Fabius, ut sileat: nam secures adesse et fasces, quibus occidere eum possit, si jus ineundi suffragia populo impedire conetur. *Admonuit* igitur minitantis est. *Glar.* Minatur se in eum animadversurum, quod secures sibi præferantur, quas nisi extra Urbem consul non præferebat. *Sigon.*

§ 3 *Iterum prærogativa suffragium init*] Ita Gronov. emendavit Obs. IV. 1. pag. 11. quam tamen conjecturam

jam occuparat Oct. Pantagathus apud Ursin. ad Liv. I. 43. § 12. Verum neuter ullius cod. consensum memorat. Et sane, si non omnes, certe plerique et integerrimi meorum, omnes etiam Hearnii Oxon. vulgatum *Interim* defendunt. Sæpe tamen vocabula hæc a scribis commutantur. Vide ad x. 18. § 1. Præterea *iniit* edidit Crevier. nullo meorum codd. consentiente. Mox *creati in ea* Voss. Lov. 1. 2. Gaertn. et edd. ante Aldum. Insuper Fabii prænomen omittunt Lov. 5. et Hearnii D.

§ 4 *Unus refectus Q. Fulvius Flaccus nonum, alii creati*] Fœdam labem in his verbis insidentem nemo adhuc non solum non exemit, sed ne animadvertit quidem. Quid est enim *refectus nonum?* nonne, qui novies jam prætor factus est? certe: at hic honos nemini unquam habitus est, ne ipsi quidem. Sequamur igitur auctoritatem Ms. libri, in quo est *prætor unus refectus Q. Fulvius Flaccus, novi alii creati, T. Otacilius.* Interest autem an aliquis reficiatur, an novus fiat. Nam qui reficitur, continuat magistratum in annum sequentem; qui novus fit, is aut tum primum, aut certe interposito anno honorem illum rursus capit. *Sigon.* Bene Sigonius *novi alii creati*, quum vulgo esset *Fulvius Ftaccus nonum, alii creati.* Nostri scripti *Flaccus nonesati creavit:* item, *novesali:* denique *novi et alii.* Margo Vossiani, *novi tres creati.* Scribendum igitur, *et prætor unus refectus Q. Fulvius Flaccus, novi tres alii creati.* J. F. Gron. *Noveali creavit* Flor. *novennuli creavit* Cant. *novesali creavit* Lov. 1. 2. et Voss. *novem sali creavit* Hearnii N. *novem salii creavit* Gaertn. *novem alii creati* Harl. *prætores novos creavit* Lov. 3. et Hearnii L. 1. *novi creati* Ber. a m. pr. *novi tres creati*, ut erat in margine Voss. idem Ber. a m. sec. et Tellerianus apud Crevier. *tres alii creati* Lov. 5. et Rec. *novi alii creati*, ut Sigonius voluit, Lov. 4. et Hav. Quam lectionem quum etiam Put. servare auctor sit Crevier. eam reliquis merito præferendam judicavi, et vocem *tres*, quam Gronov. præter morem ab optimo cod. discedens, receperat, iterum ex contextu ejeci.

§ 5 *Q. Fulvio extra ordinem urbana provincia esset*] In tot relationibus apud Livium de partitis in annum magistratibus, non memini uspiam ita memorari, ut alicujus prætoris, imo ne quidem consulis, *urbana provincia* dicatur, nimis impotenti elatoque titulo. Video sane prætores quoque dici sortitos provincias, et nunc huic, nunc illi contigisse urbanam. Non tamen uspiam ita conjunctis vocibus invenias 'urbanam provinciam.' Ut ego semper crediderim sub τοῖς 'urbana' et 'peregrina' nunquam subaudiendum esse 'provinciam,' sed 'sortem' et 'jurisdictionem,' quod plene retulit Livius xxx. 1. 'Tum prætorum provinciæ in sortem conjectæ. Jurisdictionem urbanam Pætus Ælius, Sardiniam Cn. Lentulus, &c. est sortitus.' Non aliter c. 40. eod. lib. et xxxiii. 26. Et quemadmodum in simili narratione aliquid intritum est apud Livium xxvii. 36. et xxxi. 6. ita fidem nunc præbeo cod. Cantabr. τὸ *provincia* prorsus ignoranti, eam vocem peregrinæ manus esse. *Jac. Gron.* Miror virum celeberr. uni libro tantum tribuere, ut, quum in eo scribuntur, quæ non solum omnibus aliis, verum etiam et Livii et Latine loquentium consuetudini repugnant, tamen ea defendere conetur. Nam ubi vel Livius, vel ullus alius scriptor, ita loquitur, ut, nulla ante provinciarum vel jurisdictionum mentione facta, dicat 'urbana' vel 'peregrina,' pro urbana vel peregrina sors aut jurisdictio? Aliter, et recte, sentiebat pater illius ad Liv. xxvii. 36. et xxxi. 6. Et plane fallitur, quum negat, usquam conjunctis vocibus inveniri *urbana provincia*, et numquam sub 'urbana' et 'pere-

grina' subaudiendum esse 'provinciam,' sed 'sortem' et 'jurisdictionem.' Liv. XXXV. 21. 'Prætoribus Fulvio et Scribonio, quibus, ut jus dicerent Romæ, provincia erat.' XXXVI. 42. 'Quas provincias prætoribus esse placeret, retulit ad senatum consul. Decreverunt duas Romæ jurisdicendi caussa, duas extra Italiam, Siciliam, et Sardiniam; duas in Italia, Tarentum, et Galliam.' XXXIX. 45. 'Prætores ita sortiri jussi, ut flamini Diali utique altera jurisdicendi Romæ provincia esset. Peregrinam est sortitus. Sisennæ Cornelio urbana evenit.' XL. 44. 'P. Mucius Scævola urbanam sortitus provinciam est, &c. Cn. Cornelius Scipio peregrinam.' XLIII. 11. 'Designatis prætoribus, præter duas urbanas, quatuor provinciæ sunt decretæ.' XLV. 44. 'His prætoribus duæ urbanæ provinciæ sunt decretæ, duæ Hispaniæ, Sicilia et Sardinia.' *Duk.* Omnino probanda est Dukeri sententia. Nullus enim codd. meorum Cant. consentit, vel aliquid in his verbis mutat, nisi quod, transpositis dictionibus, *provincia urbana esset* legat Ber. *urbana esset provincia* Gaertn. cum edd. antiqq. Locis Livii, quibus 'urbanam' prætorum 'provinciam' inlustravit, addo alium ex fragmento legis Thoriæ apud Pighium in Ann. ad a. IↃCXLVI. pag. 138.... IEI. VRBANA. PROVINCIA. OBVENERIT. Paullo ante *senatusconsultum factum*, omissa sequenti voce *est*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 6 *Aquæ magnæ et nives eo anno fuerunt*] Pal. 1. *Atque magnæ nives.* Pal. 3. *Atque nives magnæ.* Hæc adnoto, non quod probem, sed ut alii accuratius suos codd. inspiciant. Sicut paullo post continet Pal. 2. *pecorum hominumque pernicie.* Gebh. Putclare *Aquæ magnæ bis eo anno.* Manus secunda adjecit superius *ni*, inde Pet. *Aquæ magnæ nivis:* et omnes fere scripti *Atque magnæ nives.* Adjecerunt postea, ut vara vibiam sequitur, copulam. *J. F. Gron.* Vulgatum *Aquæ magnæ et nives* superest in Ber. Rec. Gaertn. et Hearn. D. *Atque magnæ nives* in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Hafn. et Hearnii N. *Magnæ nives*, omissa prima voce, Hearnii L. 1. *Atque magnæ nivis* Flor. a m. pr. *nives* a m. sec. Gronov. ex optimo cod. verum eruit. Ita fere XXXVIII. 28. 'Aquæ ingentes eo anno fuerunt. Tiberis duodecies campum Martium planaque urbis inundavit.' Donjatius, ut numquam non Gronov. adversetur, hic rogat quidni potius *aquæ magnæ vis eo anno?* Sed vicissim rogo, an ergo *aquæ magnæ vis eo anno fuerunt* recte dici putet? Saltem simul dedisset *fuit*, vel *fuerat.* Sed præstat optimum codicem sequi. Mox *pecorum hominum pernicie* Lov. 2. 3. 5. Harl. et Voss. a m. pr. in quo postea emendatur *pecorum hominumque*, ut exhibet etiam Lov. 1.

§ 7 *Plus solito converterant in se civitatis animos*] Pall. tres *plus solito convenerant et converterant civitatis animos.* Gebh. Concinunt iis Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav.

§ 8 *Referebant senes, sic T. Manlium cum P. Decio*] Pro *T. Manlium* quidam restituerunt *Fabium Maximum*, et recte. Nam T. Manlius bello Latino, non Gallico, et cum P. Decio patre, non filio, consul fuit. At bello Gallico, quod fuit a. CDLVIII. Q. Fabius Rutilianus, qui 'Maximi' cognomen primus habuit, consul fuit cum P. Decio P. filio. Hic etiam Fabius a Plutarcho Rullus dicitur. *Glar.* Hi consules fuerunt a. CDLVII. Q. Fabius Maximus Rullianus v. P. Decius Mus IV. lib. X. c. 24. *Sigon.* Primæ edd. *T. Manlium:* quibus concinunt Lov. 5. Gaertn. et Hearnii D. sed caussas, cur lectio hæc rejicienda sit, jam dedit Glar. *Maximum Rutilium* legit Lov. 4. *Maximum Vetilium* Hearnii L. 1. *Maximum Tullum* Voss. Lov. 1. 2. Harl. Hav. et Hearnii N. *Maxi-*

mum illum Ber. *Maximum Fabium* Voss. in margine. *Fabium Maximum* ed. Ald. *Maximum Rullum* Flor. aliique. Hanc autem lectionem Aldus inter errata exhibuit, atque inde reliqui editores receperunt. Fabium Maximum 'Rulliani' apud alios, apud alios 'Rulli' cognomine adpellatum esse, dictum est ad VIII. 29. § 9. Dubito tamen utrum Livius priori cognomine illo loco, posteriori hic et XXX. 26. uti voluerit. Quum autem ibi quoque, similiter atque hic, quidam codd. *Rutilius* præferant, in mentem venit, libro illo VIII. c. 29. forte etiam *Rullus* potius, quam *Rullianus*, legendum esse.

Sic postea Papirium et Carvilium adversus Samnites] L. Papirius Cursor II. Sp. Carvilius Maximus II. consules fuerunt a. CDLXXX. atque ambo in magistratu de his populis triumpharunt, ut exstat in Fragmentis Capitolinis. *Sigon.* *Papirium Carvilium*, omissa media copula, Cant. Lov. 2. 3. Harl. Gaertn. et Hav. *Papirium Carviliumque* primus reposuit Jac. Gronovius. Mox *Lucanum cum Tarentino populo* Lov. 1. 5. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Sed reliqui servant *populum*. Tum § seq. *continuatur* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. et Hav.

§ 11 *Quod, quum summo imperatore esse opus reipublicæ sciret, seque eum*] Vet. lib. *quod cum summo imp. esset opus reip., sciretque eum haud dubie esse.* Sigon. Sigonium convincunt libri omnes nostri, in quibus est levi errore *seque tum haud dubie esse.* Gebh. Cum vet. lib. Sigonii facere Oxon. N. auctor est Hearnius. Nostri omnes dissentiunt. Ceterum *qui quum summo* Voss. in margine: *quantum summo* Lov. 4. Eumdem errorem, quem Palatini, committunt etiam Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. a m. pr. et Hav. Sed error hic in Mss. frequens est. Vide ad IX. 35. § 7. Paullo ante *aquin laudabant* Flor. a m. pr. *aliqui laudabant* a m. sec.

Minoris invidiam suam, si qua ex re oriretur] Non aliam rem designat, quam eam, de qua hic agit: *ex re* ergo dicit, pro ex hac, vel ex ea re. Multa sunt exempla ellipseos horum pronominum. Hic tamen mallem *ea re*, vel *ex ea re*. Duk. Vir doctus etiam ad marginem ed. Curion. conjecit *ea ex re*. Quæque harum conjecturarum admitti potest. Nam frequens est literarum *A* et *X* commutatio in Mss. Vide ad XL. 59. § 8. Facile etiam τὸ *ea* vel a præcedenti, vel a sequenti *ex* intercipi potuit. Vide ad V. 45. § 6. Insuper *minorem invidiam* Lov. 2. Ber. et Hav. Male. Supra II. 13. 'Oratores Romam misit ad Clœliam obsidem deposcendam; alias haud magni facere.' Vide Sanctii Minerv. II. 3. 163.

CAP. X. § 2 *Compararentve inter se*] *Compararentque* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. sollemni scribarum errore. Vide ad II. 37. § 7. III. 19. § 4. V. 16. § 1. c. 21. § 14. c. 46. § 2. VI. 14. § 10. VIII. 29. § 2. IX. 4. § 13. c. 8. § 6. c. 26. § 8. aliisque locis. Adde viros doctos ad Suet. Aug. c. 43. Burm. ad Ovid. Her. II. 90. Bentl. ad Hor. Ep. I. 8. 5. Markl. ad Statii Silv. I. 2. 158. et Corte ad Plinii Ep. II. 17. § 18. Mox *haberent* et *proficiscerentur* Lov. 4. et 5. *proficiscerentur* etiam Harl. Ber. Hav. et Hearnii Oxon.

§ 3 *Prorogatum deinde imperium omnibus, qui ad exercitus erant*] Etiam, ut Pighius putat ad Ann. Urb. IↃXXXIX. Ti. Sempronio Longo, qui anno priore exercitum in Lucanis habuit, et Hannonem vicit. XXIII. 37. Potest contineri his verbis Livii, et iis, quæ in fine c. 12. leguntur: nec tamen deinde ullam mentionem illius facit Livius, et c. 20. Gracchum proconsulem etiam in Lucanis fuisse significat. *Duk.* *Ad exercitum* perperam dederunt indocti librarii in Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

Mox etiam *jussisque*, pro *jussique*, Flor. Voss. Lov. 3. 4. et Harl. *jussuque* Gaertn.

C. Terentius Varro in agro Piceno, M'. Pomponius in Gallico] M'. Pomponius ante biennium prætor urbanus fuerat XXII. 35. Sed anno superiore in Galliam missum non modo nusquam memoravit, verum etiam Galliam eo anno propter inopiam militum omissam scribit XXIII. 25. Et tamen eum postea, mutata priore sententia, a senatu cum exercitu in eam missum ex hoc loco intelligitur. Hoc observarunt Pighius ad a. IↃXXXVIII. et Perizon. ad Liv. XXV. 41. atque in Animadv. Hist. c. IV. p. 167. *Duk.* Varronis prænomen neglegitur in Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldo prioribus. At Hearnius *et Terentius Varro* invenit in Oxon. N. *et T. Varro* in D. *T. Varro* in L. 1.

§ 4 *Ex prætoribus prioris anni proprætor Q. Mucius obtineret Sardiniam*] Vet. lib. *pro prætore.* Sigon. Pal. 2. *C. Terentius Varro in agro Piceno, M. Pomponius in Gallico priori anni proprætore.* Pall. 1. vero ac 3. omisso prænomine, *Terentius Varro in agro Piceno, M. Pomponius in Gallico, et P. prioris anni prætor, &c.* Gebh. Voss. ac Gud. *et P. prioris anni.* Lege igitur *et prætores prioris anni.* J. F. Gron. *Et ipse prioris anni* Hearnii L. 1. *et prætor prioris anni* Harl. *et prætor prior anno* Hav. *etiam prætor prioris anni* Hafn. *et pr. prioris anni* Flor. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hearnii N. unde Gronovii conjectura firmatur. Potest tamen etiam reddi *et prætorum prioris anni.* Vide ad IX. 27. § 8. Arbitrium igitur sit lectoris. Deinde *propr* Flor. et Lov. 2. ac 3. *pro prætore*, ut Sigonius voluit, Hav. aliique. Vide ad XXIII. 30. § 19. Tandem Q. *Minutius* Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum. Vide ad XXIII. 24. § 4. Mox *Brundisium* Flor. Voss. et Lov. 5. Vide ad XLII. 17. § 2.

§ 5 *P. Cornelio Lentulo prætori Siciliæ*] *G. Cornelio Lentulo* habent libri omnes. *Gebh.* Vide capp. 12. et 44. Ap. Claudium tamen, qui eam priore anno prætor obtinuerat, XXIII. 31. et hoc libro c. 7. hoc anno quoque in Sicilia rem gessisse, ostendit Livius c. 27. et seqq. et c. 39. Unde non dubium est, quin ei quoque, ut aliis, qui ad exercitus erant, prorogatum fuerit imperium. *Duk. Gn. Cornelio* Lov. 2. *C. Cornelio* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii Oxon. et excusi ante Aldum. Male. Cap. enim præc. constanter *P. Cornelius* vocatur.

§ 6 *Eo etiam plura nunciabantur*] Pall. omnes *eo plura*, excusso *etiam.* Gebh. Tò *etiam* deleri imperant Put. Voss. Gud. tres Pall. Mureti libri. *J. F. Gron.* Eamdem vocem neglegunt Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hav. et Hearnii Oxon.

Lanuvii in æde intus Junonis Sospitæ] Put. *Jani in æde intus Sospitæ Junonis.* Omnino scribi placet Salmasio, *Lanuvii æde intus Sospitæ Junonis.* Sic in vett. inscriptionibus 'intus ædibus.' *J. F. Gron.* Nic. Heinsius ad Vell. Pat. II. 25. p. 232. ex vestigiis Mstorum emendat vel *Lanuvina æde intus*, vel *Lanuvinam ædem intus.* Oudendorp. ad Obseq. de Prodig. c. 106. *intus* exponit in cubiculo. De Junone Sospita vide ad VIII. 14. § 2.

§ 7 *Et Calibus creta, et Romæ in foro boario sanguine pluisse*] Pall. 1. et 2. *sanguinem pluvisse.* Pal. 3. vero ac prisca ed. *sanguinem pluisse.* Gebh. Put. *in foro bovario sanguine pluvisse.* Et sic semper. Quorum alterum ab ipso Liv. esse, confirmat auctoritas Prisciani. *J. F. Gron. In foro barbario* Lov. 1. 2. *in foro corbario* Lov. 3. *in foro bobario* Flor. a m. pr. *bovario* a m. sec. quod etiam superest in Harl. Vide ad XXXV. 40. § 8. Hinc *pluvisset* Flor. a m. pr. *pluvisse* a m. pr. consentientibus Voss. et Harl. Hanc

autem orthographiam auctoritate Prisciani confirmari, indicare videtur Gronov. Certe apud Prisc. l. x. p. 881. ex Livii lib. XXIII. laudatur *sanguine pluvit*: quod in libro illo hodie non obcurrit. Quare, pro *et in XXIII.* scribendum videtur *et in XXIIII.* atque hic locus intelligendus esse, licet hic *pluvisse*, non *pluvit*, scribatur. De hac autem ratione scribendi vide ad I. 31. § 1. Tandem *cretam* et *sanguinem* legunt Lov. 5. Voss. in margine, Hearnii L. 1. N. D. Brancal. Latinii, et edd. ante Aldum: *sanguinem* autem etiam Lov. 1. 2. 4. Harl. Hafn. et Gaertn. Vide ad III. 10. § 6. Verum Put. vulgatum servanti consentiunt Flor. Cant. aliique optimi. Nihil igitur hic mutandum.

§ 8 *Et in vico Istrico*] Put. Pet. Men. Voss. *Et in vico Insteio.* J. F. Gron. Quum in Cantabr. legissem *vico Insteio,* haud trepide suspicabar, scripsisse auctorem *vico Tusco,* cujus memineram ex Nostri II. 14. et XXVII. 27. ex Horatio, ex Martiale, ex Festo in voce 'Sepultum morte meroque. Nunc video recenti sepia a patre etiam summæ oræ adscriptum, 'An *vico Tusco?*' Notum tamen in Romanis familiis vocabulum 'Insteius' fuit. *Jac. Gron. Vico Istrio* Gaertn. et edd. Rom. princeps, Rom. 1472. ac Parm. *vico Instrio* Hearnii L. 1. *vico Instero* Lov. 4. *vico Instego* Hearnii N. *vico Instegio* Hav. et Ber. a m. pr. *vico Stego* a m. sec. *vico Nisteio* Lov. 5. *vico Insteio* Flor. Lov. 1. 2. 3. et Harl. Gronoviorum conjecturam *vico Tusco* ut temerariam traducit Jasith. in Apologem. p. 29. quia non omnium vicorum nomina nota sunt, et subinde vici antea ignoti ex marmoribus eruuntur. Doujatius conjicit *vico Ustrino*, qui apud Sex. Rufum in regione Esquilina memoratur. Vel etiam existimat in aliquo Istriæ vico prodigium hoc accidisse. Ipse tamen recte Istriam remotiorem judicat, quam ut hic intelligi queat.

Fontem sub terra tanta in aquam fluxisse] Opinor legendum *tanta vi aquarum.* Valla. Hanc emendationem receperunt omnes, quas vidi, edd. Nescio itaque, qua ed. usus sit Lud. Dorleans; in qua quum invenisset *tantum aquarum fluxisse*, id in *tanta vi aquarum* mutandum monet ad Tacit. Ann. l. I. p. 61.

Ut serias doliaque] 'Seriam' vasis genus quoddam fuisse, omnibus receptum est: sed quæ illius forma, materia, magnitudo et usus fuerit, non ita manifestum. Donatus, [immo Calphurnius] enarrans illud Terent. in Heaut. III. 1. 5. 'Relevi dolia omnia, omnes serias,' inquit, 'Seria, vas fictile de limo, oblongum.' Budæus de Asse lib. v. p. 565. 'Seriam oblonga forma fuisse puto, et in summo cervicatam.' Recentiores juristæ nonnulli et ipsi vas oblongum fuisse tradunt. Sed hi omnes nulla auctoritate sententiam suam comprobant, ita ut mere imaginaria eorum dicta sint censenda. Magnum vas seriam fuisse non dubitamus, siquidem miraculo caret portentum a Livio scriptum, si seriæ, sicuti et dolia, quasi a torrente, a fonte provolutæ, magnæ non fuissent. Ad hæc Colum. XII. 28. docet, ex seriis in minora vasa vinum diffundi ad vetustatem servandam, nempe in cados et amphoras. Præterea idem auctor meminit seriarum, quarum singulæ sint amphorarum septenum. Alciatus loco infra dicendo ait, seriam vas fuisse majus et capacitatis majoris, quam culeum, quod vicenas amphoras continebat. Addamus a seria, vase magno, diminutivum seriolam derivari. Pers. Sat. IV. 'Seriolæ veterem metuens detrahere limum.' Ita ut et fictile vas fuisse seriam, ex Persio et Donato affirmare possimus. Nec non et ex Lampridio, scribente in Heliogabalo c. 6. 'Quumque seriam quasi veram rapuisset, quamvis virgo maxi-

ma falsam monstraverat, atque in ea nihil reperisset, explosam fregit.' Alciatus in com. in tit. de Verb. Sign. l. 206. figulini operis fuisse seriam testatur. Sed et alterius quoque materiei confectam constat. Primum ex eodemmet Persio ibidem scribente, 'et o, Sub rastro nihil crepet argenti seria.' Seriam sparteam, hoc est ex sparto confectam, et pice circumlinitam colligere possumus ex Pacuvio vetere poëta scribente, apud Fest. voce 'Serilla:' 'Nec ulla subscus cohibet compagem alvi Sed suta lino et spartis serilibus:' ubi 'sparta serilia' vocat, hoc est, ad serias conficiendas apta. Unde et ex ære, ligno excavato, aliave consimili materia parari potuisse serias, non dubitandum. Præcipuum vero seriæ usum fuisse in vino condendo crediderim. Nam Ulpianus l. xv. § 6. ff. de Usufr. vinarium vas fuisse testatur. Et Colum. xii. 18. scribit: 'Dolia quoque ante quadragesimum vindemiæ diem picanda sunt.' Frumentarium vas alii juristæ recentiores seriam fuisse, contendunt ex Paullo ex eadem l. 206. de Verb. Sign. Sed et alium usum præstitisse seriam colligimus ex Colum. lib. xii. cap. 53. ubi de salsura suillæ carnis verba faciens ait: 'Sed quum ad fauces seriæ perventum est, sale reliqua pars repletur, et, impositis ponderibus, in vas comprimitur, eaque caro semper conservatur, quæ tamquam salsamentum in muria sua permanet.' Varro vero de Re Rust. iii. 2. seriarum oleariarum meminit, id est, ad oleum seu olivas conditas servandas, destinatum vas. Illud postremo annotare libet, Turnebum, quem semper honoris gratia nomino, Advers. xxx. 6. Terentianum illud in Heaut. iii. 1. 'relinire serias' interpretatum, serias aperire. Cujus sententiam etsi redarguere non libet, tamen nec prætereundum ducimus, forsan 'relinire' eo in loco interpretandum, iterum linire pice, quum scilicet pix vetus a vase decidisset, ita ut haud bene contenta adservarentur. *M. Donatus.*

Velut inpetus torrentis] Nec male, opinor, foret, *impetu.* J. F. Gronov. Ita se in Oxon. L. 1. invenisse, testatur Hearnius.

§ 9 *Ædem in campo Vulcani*] Corrupta hæc omnia in libris, e quibus tantum Pal. 2. enoto scripturam: *Tactum de cœlo atrium publicum in Capitolio. Ædem* (Pal. 1. *eadem.* Pal. 3. *eandem*) *in campo Vulcani, vocem in Sabinis publicamque viam, murum ac portam gravissimæque alia vulgata miracula erant.* Pal. 3. *muram ac portam Gavisiam. Alia vulgata, &c.* Prisca ed. *arcem in Sabinis publicamque viam, murum ac portam Gavisiam. Alia vulgata.* Gebh. *Eadem in campo*, trajectis literis, etiam Flor. et Lov. 3. ac 4. Paullo ante *Tactum de cœlo* Lov. 2. Ber. Gaertn. et edd. Aldina vetustiores.

Vocem in Sabinis] Vos mutatis *vocem* in *arcem*, ego in *nucem.* Valla. Non adsequor, cur hoc inter prodigia publica nunciatum fuerit. Nam quum sæpissime aliquo loco arbor de cœlo tangatur, quum tonat, non possum mihi persuadere, si arbor aliqua in Romano vel vicino agro de cœlo tacta fuerat, id pro prodigio, quod ad rempublicam pertineret, quod hic indicari videtur, habitum, ac magis de nuce, quam de aliis arboribus, creditum fuisse. Semel hoc a Livio inter prodigia publica memorari invenio, sed de insigni ac nota arbore, quæ non longe ab Urbe, ac templo propinqua esset. xxvii. 11. 'In Albano monte tacta de cœlo erant signum Jovis arborque templo propinqua.' Et de arboribus in notis urbis Romæ locis in Fragm. Actor. Diurn. a. ıↄlxxxv. apud Pighium: 'Fulguravit, tonuit, et quercus tacta in summa Velia.' Et in alio Fragm. Actor. a. ıↄcxcii. apud Dodwell. in Prælect. Acad. p. 690. 'Tonuit sub

meridiem, fulguravit, et quercus tacta in summo Argileto.' De hujusmodi insigni nuce in Sabinis nihil constat. *Duk.* *Voçem* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. et Hav. *arcem* edd. Rom. a. 1472. et Parm.

Portam Gabiis. Jam alia vulgata] *Portam Gavisiam. Alia* Flor. Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hafn. Hav. Hearnii N. et primæ edd. *portam. Gravissima alia* Lov. 5. *portam gravissimamque. Alia* Gaertn. Quæ nunc vulgo exstat lectio, primum mihi obvia fuit in ed. Froben. 1531.

§ 10 *Hastam Martis Præneste sua sponte promotam*] 'Moveri' et 'commoveri' usitatiora sunt de hac re. Liv. XXI. 62. 'Lanuvii hastam se commovisse.' XL. 19. 'Pontifices hastas motas nunciavere.' In senatusconsulto apud Gell. IV. 6. 'Hastas Martias movisse.' Et sic sæpe Obsequens, qui plerumque ex Livio descripsit. Servius ad Virg. Æn. VIII. 3. 'Is, qui belli susceperat curam, sacrarium Martis ingressus primo ancilia commovebat, post hastam simulacri ipsius, dicens, Mars vigila.' Erat ergo prodigii loco, si sua sponte moveretur hasta Martis, quo grave bellum denunciari videbatur. Eoque pertinet, quod est XXII. 1. 'Mavors telum suum concutit.' De hastis Martis et aliorum Deorum agunt viri docti ad Obseq. c. 60. *Duk.*

Ex muliere Spoleti virum factum] *Spoletii* scribendum, contendit Cluver. Ital. Antiqq. II. 7. p. 633. Vide ad Epit. Liv. l. XX. ad XXII. 9. § 1.

Hadriæ aram] Vet. et Græci libri *Adriæ*. Sigon. Immo potius servanda est adspiratio, quæ fere in omnibus hic libris superest. Vide ad V. 33. § 8. X. 2. § 4. XXVII. 10. § 7. Epit. Liv. l. XI. et quæ notantur ad Silii I. 54. et VIII. 439.

§ 11 *In ipsa urbe secundum apum examen in foro visum: quod mirabile est, quia rarum adfirmantes quidam legiones*] Si quis alius, fœdatus locus. Primum quid est *secundum apum examen?* an prosperum, an secundo visum? Logi: ego arbitror abesse loci nomen, et stellam ponendam, donec juvent libri, sic: *in ipsa urbe secundum * apum examen.* Scripsit enim *secundum curiam, Rostra,* aut quid tale: nisi tamen fuit in archetypo *in ipsa urbe II. apum examen:* ex quo perperam *secundum* isti, ego fecerim *bis.* Jam quam apte illa juncta videntur, *quod mirabile est quia rarum affirmantes?* At tu crede meæ fidei, quinque illa verba purum putum glossema esse: et cum Livius inter prodigia recensuisset examen apum in foro, nescio quis Siculus Momar ad oram adnotavit, 'Quod mirabile est, quia rarum.' Lege igitur, *in foro visum. Affirmantes quidam, &c.* Lipsius, Ep. Quæst. IV. 7. Hæc ipsis monstris ac prodigiis sunt monstrosiora in vett. libb. Quippe Pall. tres et prisca ed. *apum examen in foro visum, quod mirabile est; quia rarum affirmantes:* cui fœdatissimo loco mederi conatus est Lipsius. *Gebh.* Defectum putat Lipsius; sed distinguendum modo et explicandum me monuit A. Rubenius: *Quin Romæ quoque in ipsa urbe, secundum apum examen in foro visum, affirmantes quidam, &c.* Τὸ *secundum* est *post,* ut sæpe Livio: postquam apum examen in foro visum esset. *J. F. Gron.* Lud. Dorleans ad Taciti Ann. XII. p. 653. legendum putat *fœcundum apum examen:* deinde vero *affirmantesque quidam.* Voces *fœcundum* et *secundum* ob literarum *s* et *f* similitudinem facillime commutari possunt. Vide ad XXII. 28. § 10. Hic tamen *fœcundo examini* cur locus dandus sit, non video. 'Examen' enim 'visum' erat prodigium; non vero, utrum id fœcundum an infœcundum foret. Voces *quod mirabile est, quia rarum,* quæ Lipsius ejecit, etiam Gronov. futilis-

simi hominis, haud quaquam Livii, esse, sine ulla tamen varietate in omnibus scriptis, et ipso etiam Put. servari, recte testatur Obs. IV. 2. p. 29. unde, ut cetera menda, ita additamenta pleraque, satis annosa esse, patere docet. Sane verba illa etiam supersunt in tantum non omnibus meis, et Hearnii codd. Recte Rubenius, illis ejectis, nova interpunctione loco subcurrit, quam recepi. Male τὸ *secundum* aberat in Ber. a m. pr. Id autem pro *post* Livio admodum frequens est. VIII. 10. 'Castra secundum prœlium capta :' ubi quædam vide. XXIV. 18. 'Secundum eos citati nimis callidi exsolvendi jurisjurandi interpretes.' c. 21. 'Secundum Hieronymi cædem primo tumultuatum.' c. 31. 'Secundum salutem, ut solet, scriptum erat.' XXVI. 35. 'Secundum Siculos plebem Romanam perdendam sumsisse.' XXVII. 26. 'Secundum trunca et turpia exta nimis læta adparuissent.' XXXI. 14. et c. 30. bis. l. XXXII. capp. 14. et 33. XXXVI. 17. XXXVII. 1. XXXIX. 41. XL. 59. XLI. 10. XLII. 38. et 51. XLIV. 14. XLV. 25. et alibi. Vide Hadr. Card. de Serm. Lat. p. 353. et Cort. ad Sall. Jug. c. 14. § 3.

§ 12 *Qui quum in Janiculum ivissent*] Hæc etiam corrupta sunt, ex fide mei libri scribenda, *qui tum in Janiculo essent*. Lipsius, Ep. Quæst. IV. 7. Ut monuit Lipsius, optimi quique libri *qui tum in Janiculo essent*. J. F. Gron. Lud. Dorleans ad Tac. Ann. XII. 653. hæc verba laudans, quasi editum esset *qui cum Janiculum inissent*, legendum conjicit *qui tum*. Sed *qui cum Janiculo essent* legunt Gaertn. et Hav. *qui cum in Janiculo essent* Voss. et Lov. 2. ac 4. *qui in Janiculo essent* Lov. 3. *qui tum in Janiculo essent* reliqui mei, omnesque Hearnii. Mox *negaverunt* Flor. Lov. 5. et Ber.

§ 13 *Quorum pulvinaria Romæ sint*] Put. et Pet. *Romæ exsint:* alii *Romæ ea sint*. Scribe *Romæ essent*. J. F. Gron. *Romæ sint* Lov. 3. Harl. et Hearnii L. 1. ac N. *Romæ sunt* Ber. Hav. et Hearnii N. *Romæ ea sint* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Gaertn. *Romæ exsint* Flor. pro quo recte Gronov. *essent*. Mox *injunctæ*, pro *indictæ*, Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. *invincta* Lov. 4. et Hafn.

CAP. XI. § 1 *Perpetratis, quæ ad pacem Deum pertinebant*] Pal. 2. *continebant:* sicut et vet. ed. *Præparatis, quæ ad pacem*. Perperam uterque. Nescio tamen an eodem pollice damnare debeam, quod exhibet mox Pal. 2. *consules ad senatum protulerunt*. Gebh. Hoc, itidem ac superiora, ex aberratione librarii ortum puto.

§ 2 *Binas consules sibi sumere*] Quod repetitur in omnibus libris *sibi sumere placuit*, ultimum verbum jugulo. *Gebh.* Id verbum *placuit* perperam etiam præferunt Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq.

Binis Galliam, Siciliamque, ac Sardiniam obtineri] Pal. 2. *atque Sardiniam*. Pal. 3. *Galliam, Siciliam, Sardiniamque*. Gebh. Male. Vide ad II. 31. § 1.

Duabusque Q. Fabium prætorem Apuliæ] *Duasque pabulum pr. Apuliæ* Lov. 3. Harl. et Flor. a m. pr. *duabusque pabulum prætorem Aquiliæ* Cant. *duabus pabulum Apuliæ* Lov. 4. *duasque Paullum prætorem Apuliæ* Lov. 1. Ber. Hav. et Flor. a m. sec. *duas Paullum prætorem Apuliæ* Lov. 2. *duabusque Fabium* Voss. prænomine Fabii a præcedenti *que* intercepto. Tale exemplum habuimus ad Epit. Liv. l. XXII. Similia vide ad VIII. 29. § 9. *Duabus Q. Fabium* Hearnii D. Ubi contra prænomen Q. elidit præcedentem voculam *que*. Vide ad XXXIX. 33. § 1. XL. 41. § 4. et aliis locis.

§ 3 *Ad classem circa Brundusium, et duas urbi præsidium relinqui*] Put. *Brundisium relinquidbas urbi præs. relinquidbas urbi præsidio esse*. Scribe,

superfluis et una litera mutata, *ad classem circa Brundisium relinqui, duas urbi præsidio esse.* Pet. et Voss. *Brundisium et duas urbi præsidium relinqui duas. Hic.* J. F. Gron. Pet. et Voss. concinunt Flor. et Harl. Reliqui cum Hearnii D. et N. vulgatum servant; neque aliter ejus L. 1. nisi quod præferat *in præsidium.* De orthographia τοῦ *Brundisium* vide ad XLII. 17. § 2. De locutione 'alicui præsidio esse' vide ad IX. 15. § 3.

§ 6 *Et navibus novis deductis*] *Et G navibus* Flor. a m. pr. *et centum navibus* a m. sec. quod se etiam in Put. invenisse testatur Crevier. Id probavi, et in contextum recepi. Per naves enim, 'quæ pro Calabriæ litoribus in statione erant,' intelligitur classis quinquaginta navium, cui anno præcedenti legati munere præfuerat P. Valerius Flaccus. Vide XXIII. 38. quæque cura deinceps translata videtur in M. Valerium Lævinum prætorem ibid. c. 48. Ea classis hic dicitur ad centum quinquaginta naves longas expleta esse: unde centum novæ addi debuerunt.

Creati M. Atilius Regulus et P. Furius Philus] Pro Atilii prænomine *M.* male *inde* est in Hearnii D. Vide ad IV. 52. § 4. Tum *P. Turius* Flor. Voss. Harl. et Hearnii N. *P. Curius* Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et editi ante Aldum. Sed nihil mutandum. Vide Pighii Ann. ad a. IↃXXXIX. p. 170.

§ 7 *Millibus æris quinquaginta*] De hoc loco videndi sunt Perizon. de Ære Gravi § 19. et Gronov. de Pec. Vet. II. 5. p. 80. et ad Tac. Ann. XIII. 31. *Duk.*

Aut cui postea res tanta esset facta] Libri omnes nostri vitiose, *aut cui potestas tanta esset facta.* Gebh. Idem vitium etiam obsidet codd. nostros, nisi quod Flor. et edd. antiqq. legant *postea tanta esset,* Cant. *postea ea tanta esset.*

§ 8 *Usque ad trecenla millia*] Ultimam vocem ignorant Flor. Harl. et Hearnii D. Mox etiam *qui supra trecenta,* omissa voce sequenti, idem Flor. Voss. Lov. 2. 3. et Harl. Sed universa illa periodus *qui supra trecenta, &c. stipendio darent* socordia scribarum omittitur in Hearnii D.

CAP. XII. § 1 *Præcipue conterruit Campanos*] *Terruit* Voss. reliquis recte vulgatum tuentibus. Supra X. 21. 'His nunciis senatus conterritus.' III. 11. 'Atrox ingenium accenderat eo facto magis, quam conterruerat:' ubi vide. XLV. 11. 'Conterritum obsidionis metu minorem fratrem haberet.'

§ 2 *Ut Capuam exercitum admoveret*] Pal. 1. *amoveret:* sicut c. 13. 'Ut exercitum prope Tarentum amoveat.' *Gebh.* Ita et Harl. sed sine dubio errore librarii.

§ 3 *Id quia tam trepidi nunciabant*] Pal. 1. *tam trepide.* Gebh. *Tam trepida* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl. *tam trepide* Ber. et Hav. Perperam. Vide ad XXII. 12. § 7. Mox voces *profectus Arpis* exsulant a Lov. 4. Deinde *supra Tifata* Ber. Sed utrumque *supra* et *super* ferri potest. Vide ad XXIII. 36. § 6. Nihil itaque muto.

§ 4 *Ut tentaret Puleolos, quique ibi præsidio erant*] Pal. 1. *re ipsa temptaret Put. quoque ibi præs. erat.* Gebh. Elegantius Put. *quodque ibi præsidii erat.* Sic voluit enim; nam revera *præsidi* est. Eodem alludunt alii, in quibus *quoque ibi præsidio erat.* J. F. Gron. *Quique ibi præsidio erat* Harl. *quoque ibi præsidio erat* Flor. et Voss. uterque a m. pr. qui *præsidium* habent a m. sec.

§ 5 *Arpis profectum, et regredi in Campaniam*] Si codd. addicerent, mallem *profectum regredi.* Iis tamen invitis nihil muto. Mox *rediit* Lov. 5. et Ber. Vide ad XXXVI. 35. § 2.

§ 7 *In Siciliam eodem tempore duo prætores profecti*] Pal. 1. *eodem tum tempore duo præt. præfecti.* Gebh. Vox ultima ex margine irrepsit. Scripsit

enim Livius, *In Sic. eodem tempore duo prætores, P. Cornelius ad ex., Otacilius, qui mar. oræ reique nav. præ., et cæt. in suas quisque prov. profecti.* J. F. Gron. *Eodem tum*, vel *tunc, tempore* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Mox § seq. *priori anno*, pro *priore*, Flor. Voss. Lov. 2. 3. Gaertn. et Hav.

CAP. XIII. §2 *Ii, memores beneficiorum ejus perpulisse magnam, &c.*] Pal. 2. *Ei memores benef. cum pertulisse magnam partem se Tarentinæ juventutis ferunt.* Pal. 3. *magnam partem et Tarentinæ juventutis.* Gebh. *Ei memores* Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *Et memores* Lov. 2. et Ber. Tum *propulisse* Ber. Vide ad IX. 24. § 4. *Pertulisse* Flor. Vide ad V. 51. § 5. *Prodidisse* Gaertn. at tota vox deest in Voss. et Lov. 1. Mox *ut Hannibalis amicitiam, quam societatem Romanam, mallent* Ber.

Legatosque ab suis missos] Legendum *legatos se ab suis missos, &c.* certum arbitror. *T. Faber.* Nihil minus, quam certum est. Obvia est ubique ellipsis pronominis *se*, quod hic præterea facile repeti potest ex præcedentibus. *Duk.* Ant. Perizon. quoque monuit, non opus esse emendatione Fabri, eadem addita ratione, quia *se* verbis proximis præcessit, unde facile repeti potest. Vide de hac ellipsi ejus pronominis ad I. 23. § 5. In verbis seqq. *amoveat* in Pal. 1. esse, monuit Gebh. ad cap. præc. § 2.

§ 3 *Si castra conspecta a Tarento sint*] *A Tarentinis conspecta sint* Lov. 4. et 5. *si castra a Tarentinis sunt visa* Ber. ultima tamen voce tantum in margine residente. Mox *moram* et *dedatur* exsulant a Flor. ultima earum vocum etiam a Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. et Harl. *quin urbe potiatur* legunt Ber. Hafn. et Hav.

§ 4 *Conlaudatos eos, oneratosque ingentibus promissis*] Pal. 1. *honoratosque.* Sed malo vulgatum. XXV. 8. 'Collaudati oneratique promissis:' ut præferunt Pall. duo, et prisca ed. Male contra Pal. 3. *honoratique.* XXIX. 32. 'Præmiorum ingentium spe oneratus.' XXXII. 11. 'Ducem promissis ingentibus oneratum tribuno tradit.' XXXV. 11. 'Collaudatum eum consul spe præmiorum onerat.' *Gebh. Honeratosque* edd. Rom. 1472. ac Parm. *honoratosque* similiter Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii Oxon. *atque honoratos* Ber. Sed recte Gebh. vulgatum tuitus est. Vide ad IV. 13. § 13. Mox vocem *domum* omittunt Voss. et Lov. 1.

§ 5 *Quum opulentam nobilemque, tum maritimam*] *Tum opulentam* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. Aldina vetustiores. Vide ad VI. 23. § 3. Mox *optime versam*, pro *opportune*, Lov. 4. Vide ad XXXVII. 7. § 10. *Peropportune versam* Ber. a m. pr. Vide ad XXIX. 34. § 9. Deinde *Brundisium* Flor. Voss. et Lov. 1. Vide ad XLII. 17. § 2.

§ 6 *Ad obprimendum præsidium Romanum*] *Oppugnandum* Ber. et Hav. *obtinendum* Hearnii N. in margine.

§ 7 *Deinde, ut nihil procedebat, ad populandum agrum*] Prima vox deest in Ber. reliqua vero ita legit: *ubi nihil procedebat, ad depopulandum:* sed *ubi* etiam Hav. Solent τὰ *ut* et *ubi* commutari; vide hoc lib. c. 15. § 1. etiam 'populari' et 'depopulari;' vide ad X. 12. § 7. Mox τὸ *spe* deest in Lov. 2. Sed, dictionibus transpositis, *spe potiundæ urbis* legit Ber.

§ 8 *Nolana mota est plebs, jam diu aversa ab Romanis*] *Mota Nolana est plebs* Flor. *Nolana mota plebs est* Ber. et Hav. Tum *adversa ab Romanis* Harl. *adversa Romanis* Lov. 5. Ber. et Hav.

§ 10 *Sex millia peditum, equitesque trecentos, qui præsidio senatui essent*] *Equitesque CCCC. qui præsidio* Hearnii D. *equitumque tricentos, qui præsidio* Gaertn. *equitesque qui præsidio* Lov. 2. *equitesque præsidio* Voss. Lov.

3. 4. et Hav. *equites præsidio* Flor. Harl. et Hearnii N. *tum equites præsidio* ejusdem L. 1. *equitesque trecentos, præsidio qui senatui* Lov. 5. Mox *et ubi a consule,* pro *uti,* Flor. Voss. Lov. 2. 5. Harl. Ber. Hafn. et Hav. Vide ad VIII. 13. § 9. *Et nisi a consule* Gaertn. Præterea τὸ *ita* deficit in Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. et Hav.

CAP. XIV. § 1 *Magna peditum equitumque manu*] *Magna peditumque manu* Lov. 2. et 3. *magna equitum peditumque manu* Hav. et Hearnii N. Sed vide ad XXXIV. 26. § 2.

§ 2 *Ad Calorem fluvium castra posuisse*] *Ad Calonem* Lov. 4. *ad Chalonem* Hearnii L. 1. Perperam. Vide Cluverii Ital. Ant. lib. IV. c. 8. p. 1199. Mox *ibi concionem* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Nec aliter principes edd. usque ad Ascens. qui a. 1513. *ibique* subposuit.

§ 3 *Quærentium, numquamne liberi militaturi essent*] Put. *enunquam liberi.* Scribe *quærentium, en unquam liberi.* Scitissimum loquendi genus, de quo vise ad XXX. 21. *J. F. Gron.* De τῷ *en umquam* agunt Rivius ad Ter. Phorm. II. 2. 15. Mercerus ad Nonium p. 156. Guilielm. Quæst. Misc. ad Plaut. c. 5. et Sciopp. Suspect. Lect. IV. 1. *Duk. Quod numquam* Lov. 2. *quid numquam* Hafn. *numquam liberi* Flor. Voss. Lov. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. ac D. Eadem locutio nunc obvia est apud Plaut. in Cistell. I. 1. 88. ‘ Sed tu en umquam cum quiquam viro consuevisti?’ ubi antea etiam *umquamne* editum fuisse viri docti monent. Ita Virg. Ecl. VIII. 7. ‘ En erit umquam Ille dies, mihi quum liceat tua dicere facta?’ Silius XVI. 125. ‘ En umquam lucebit in orbe Ille dies, quo te armorum, Karthago, meorum Adspiciam sonitus admotaque bella trementem?’ Festus *En umquam,* ‘ ecquando’ exponit. Plura vide apud Erythr. in Ind. Virgil. voce ‘ Unquam;’ Paræum in Lexico Crit. et in Mantiss. p. 86. Nic. Heins. ad Virg. Ecl. I. 68. et Burm. ad Quinctil. Instit. Orat. XII. 2. p. 1059. Ceterum *quærentium* primus edidit Gronov. 1665. idque filius ejus, Cleric. et Crevier. servarunt: antea vulgabatur *querentium.*

§ 5 *Tempus venisse ejus libertatis, quam diu sperassent, potiundæ*] Ita primus Curio dedit. Priores excusi vel *venisse eis libertatis,* vel *venisse libertatis eis.* Neque aliter Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii N. quod revocandum duxi. De locutione ‘ venit mihi’ vide ad XXXII. 6. § 4. Præterea paullo ante *manus consereret* Lov. 5. Sed vide ad VI. 42. § 5.

§ 7 *In eum servili supplicio animadversurum*] *Et in eum* habet Pal. 3. Lib. XXIX. c. 18. ‘ Dein verberatos, servilibusque omnibus suppliciis cruciatos occidit.’ XXXII. 38. ‘ Quos occulere aliquid aut retrahere suspicio fuit, in servilem modum lacerati atque extorti.’ *Gebh. Et in eum* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Harl. Gaertn. et Hav. Neque aliter Flor. a m. pr. sed postea subjectis signis τὸ *et* delendum esse indicatur. Et sane perperam repetitum est ex vocis præced. literis ultimis. Vide ad XXXIX. 18. § 8. Paullo ante *visurum,* pro *jussurum,* Lov. 1. et 3. Vide ad IX. 24. § 4. *Missurum* Gaertn. Vide ad III. 4. § 11. et IX. 43. § 2.

§ 8 *Sed consulem M. Marcellum, sed universos Patres*] Ita Gronov. legendum censuit ad Livii III. 11. § 2. et ad Tacit. Ann. I. 10. pluribusque exemplis locutionem inlustravit. Vide etiam quæ ad locum Livii notavi. Antea edebatur *et universos Patres,* quod omnes mei et Hearnii Oxon. servant.

Qui consulti ab se, &c. sibi permisissent] Put. Pet. Men. Voss. *quos consultos, &c. sibi permisisse. J. F. Gron.* Quem etiam vide Obs. II. 14. Et ita non tantum Hearnii Oxon. sed

et, præter Gaertn. omnes mei, nisi quod in uno vel altero sit *permisisset.*

§ 9 *Literas inde consulis ac senatusconsultum recitavit*] *Deinde* Ber. Vide ad XXXVI. 24. § 10. *Inde* hic est 'deinde.' Vide ad XLII. 55. § 6. Tum *consulis ac senatusconsulti recitavit* Ber. et Hav. *consulis ac senatus recitavit* Lov. 1. 2. et Voss. Male. Vide ad XXII. 26. § 7. et XL. 41. § 7. Mox *fortiter instabant,* pro *ferociter,* Lov. 2. Vide ad XXVIII. 42. § 4.

§ 10 *Quibus merces navatæ in unum diem operæ libertas futura erat*] Pall. tres *libertatis:* neque dissentit prisca ed. Perperam omnes. Vulgatam tuetur lectionem ipse Livius cap. seq. 'Capita hostium pretia libertatis facta.' *Gebh.* Scripti magno consensu *libertatis.* Lege *quibus merces navata in unum diem opera libertatis futura esset.* Hoc est, quibus opera in unum diem navata esset futura merces vel pro mercede libertatis. *J. F. Gron.* Fateor me hæc non capere. *Merces* est lucrum, emolumentum, quod pro opera vel re præstita capitur, et ad aliquem venit. Hoc in nota significatione et usu hujus vocabuli multis ostendi non necesse arbitror. Itaque opera hæc illis non futura erat merces libertatis, sed libertas merces operæ in unum diem navatæ. *Duk.* Verum est, *libertatis* apud me superest in Lov. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. et edd. Ascensiana 1513. prioribus: præterea *libertatis futuræ* in Lov. 1. immo plane, ut Gronovius emendat, *quibus merces navata in unum diem opera libertatis futura erat* in Hafn. et Hav. Sed contra vulgatum servant codd. integriores Flor. Cant. Voss. Harl. aliique. Idem de optimo Put. alioque item non spernendo testatur Crevier. Denique Hearnius, notam Gronov. recensens, de Oxon. suis silet, ut et hi receptam scripturam retinere videantur. Eam etiam præferendam existimo, quum Gronovii emendatio sensum summopere inpediat, qui ceteroqui est apertissimus. De voce *merces* hoc sensu vide Burm. de Vectig. c. 2.

Armis expediendis, quod reliquum diei fuit, consumserunt] Put. Pet. Men. Voss. *que relicum* (vel *reliquum*) *communi postero.* Scribe, *armis expediendis diei reliquum consumunt. Postero.* J. F. Gron. *Quod reliquum diei fuit,* voce sequenti omissa, Lov. 5. et Gaertn. *quod reliquum diei esset, consumtum est* Ber. et Hav. *quod reliquum diei, accommodant* Lov. 2. *diei reliquum communi* Lov. 1. *quod reliquum, communi* Flor. Cant. Voss. (certe secundum excerpta mea) Lov. 3. 4. et Harl. Videtur itaque legendum, *armis expediendis quod reliquum consumunt.* Ad voces autem *quod reliquum* subintelligam 'diei,' quæ vox bis præcessit, et mox etiam sequitur.

CAP. XV. § 1 *Postero die, ubi signa cœperunt canere*] Pal. 2. *Postero die ut signa canere.* Neque ego dubito hanc genuinam esse lectionem. Sæpissime enim hac loquendi forma infinita utuntur historici, quod alibi quoque adnoto. Infra XXXIV. 19. 'Cum Turdetanis extemplo levia prœlia incursantes in stationes eorum facere: semperque victores, ex quamvis temere cœpto certamine abire:' ubi perperam alii codd. *faciebant* et *abibant.* Gebh. Infinita forma enunciatas locutiones historicis familiarissimas esse, verum est. Vide ad I. 50. § 5. Hic tamen Livium ea non usum esse credo, præsertim, ne alia memorem, quia nullus codex Gebhardi Pal. 2. adstipulatur: *ut* tamen, pro 'ubi,' est etiam in Voss. a m. pr. et Ber. Passim librarii has voculas commutarunt. Vide ad I. 59. § 6. II. 12. § 13. c. 41. § 10. III. 9. § 6. c. 20. § 6. IV. 42. § 5. V. 37. § 1. VII. 9. § 5. c. 35. § 2. c. 36. § 7. VIII. 13. § 9. c. 38. § 8. X. 27. § 9. XXII. 51. § 5. XXIV. 13. § 7. Adde Nic. Heins. ad Nason. Met. II. 86. et Met. IV. 71. ac viros doctos ad Front.

I. 2. 8. Mox *primum omnium* Lov. 4. 5. et Ber. Tum *convenerunt* Rec.

Gracchus in aciem copias eduxit] Pal. 2. *deducit.* Pal. 3. *educit.* Gebh. Meliores *educit.* J. F. Gron. Ita Flor. quoque, Lov. 3. 4. 5. Ber. et Hav. Suos itidem consentire, testis est Hearnius. Mox *nec hostes moram dimicandi ferunt,* pro *fecerunt,* Lov. 1.

§ 2 *Decem et septem millia peditum erant*] Meliores *decem septem millia peditum,* recisa copulativa. *J.F.Gron.* Duæ priores voces desunt in Hearnii L. 1. *viginti octo millia* legit Hav. *XXVIII. millia* Ber. *XVII. millia* Lov. 2. 4. 5. *decem septem millia* Flor. Vide ad x. 21. § 6. et xxix. 37. § 6.

§ 3 *Capita hostium pretia libertati facta*] *Libertatis facta* scribendum, conjicit Nic. Heinsius ad Ovid. Her. vi. 146. Et posset videri litera finalis vocis *libertatis* elisa esse ab initiali vocis seq. ob similitudinem. Vide ad iv. 33. § 11. Omnes tamen codd. quibus utor, vulgatum uno ore defendunt, nisi quod solus Lov. 1. legat perperam *pretia liberata facta.* Potius itaque puto, *pretia libertati* eodem modo dictum esse, quo 'locus seditioni,' 'munimentum libertati,' et similia, de quibus vide ad iii. 46. § 2.

§ 4 *Ut quisque hostem inpigre occiderat, primum capita, &c. abscindendo*] Optimus quisque, *ut quique hostem imp. occ., primum capite ægre inter turbam tumultumque abscidendo:* non *capita abscindendo.* Sensu eodem, sed genere loquendi exquisitiore, de quo et supra. Cic Bruto c. 39. 'Antonius conjectura movenda, aut sedanda suspicione, aut excitanda, incredibilem vim habebat.' Pro Milone c. 13. 'Gloria quæ quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis.' Livius xxxi. 26. 'Quum priorem populationem sepulchris circa urbem diruendis exercuisset.' Sed et τὸ *quique* antiquum. Cicero, 'si qui familiam meam de fundo dejecerit: si qui mihi præsto fuerit cum armatis.' *J.F.Gron.* *Ut quique, &c. occiderant* edd. antiqq. nisi quod *et quique* præferant Rom. 1472. et Parm. *ut quique hostem, &c. occiderat* Flor. Lov. 3. 5. et Harl. Vide ad i. 7. § 9. Hinc *caput abscidendo* Ber. et Hav. *capiti abscidendo* Voss. pro varia lectione, et Lov. 1. *capite abscidendo* Flor. Vide ad i. 3. § 3. *Abscidendo* etiam Lov. 2. 3. 4. idque se in omnibus suis invenisse testatur Crevier. quod etiam hic magis proprium judicat. Vide Gronov. ad xliv. 5. § 5. et quæ dicam ad xxxi. 34. § 2. Mox *tempus trahebat* Hearnii D. et N. scribarum errore. De locutione 'terere tempus' vide ad iii. 7. § 3. *Terebat tempus,* trajectis vocibus, Flor. Voss. Lov. quinque, et Harl. *tempus terebant* edd. antiqq.

Deinde, occupata dextra tenendo caput] Neque hoc facile intellectu est, nec verum credo. Quisque enim, ut puto, dextra gladium potius, caput autem hostis sinistra tenere volet. Id quanquam indignum annotatione videatur, omittere tamen noluimus, cum Gellius multo curiosius de sursum acto jaculo aut deorsum disputet ix. 1. *Glar.* Immo capita hostium læva tenere non potuerunt, quia manus illa scuto tenendo inpedita erat. Scutum autem sine manifesto periculo omittere non poterant.

Desierat] Adde hæc verba ex vet. lib. fide, incuria librariorum omissa: *segnibus ac timidis tradita pugna erat.* Sigon. Verba, a Sigonio ex Mss. addita, apud me et apud Hearnium in omnibus codd. supersunt.

§ 5 *Signum dare propere jussit*] In aliis est *dari,* quod etiam ex uno scripto adnotat Hearnius, et usitatius est. Nec tamen rara sunt alterius exempla. iii. 22. 'Ipse erat medius cum legionibus Romanis: inde signum observare jussit.' x. 9. 'Vocare tribus extemplo populus jubebat.' xxv. 10. 'Annibal Tarentinos sine

armis convocare jubet.' xxix. 7. et xxxiv. 39. 'Receptui canere jussit.' xxxiv. 37. 'Interrogavit, quid se respondere ad ea, aut quid facere vellent. Prope una voce omnes, nihil respondere, bellum geri jusserunt.' xxxv. 34. 'Pro se quisque revocare jubebant.' Cic. Agrar. ii. 11. 'Jubet ferre de his legem curiatam.' Et, 'quid attinet tertio capite legem curiatam ferre jubere.' Et sic sæpe Cæsar, et alii. Vide Doctiss. Oudend. ad Cæs. B. Gall. v. 33. et B. Civ. i. 61. In his interdum est, ubi non incommode suppleri possit accusativus, ut hoc loco Livii 'tribunos:' interdum vix invenitur. Video viros doctos in quibusdam eorum magis probare passivum; quos, dissentientibus libris scriptis, semper sequi malo. *Duk.* *Dari* Flor. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. omnesque edd. usque ad ultimam Gruteri, a qua ejectam lectionem revocavi. Vide ad xlii. 24. § 5. Paullo ante *Graccho nunciarunt* Ber. et Hav. Hinc copulam *et* ignorant Lov. 1. 5. et Voss.

§ 6 *Pugna est, et eques etiam in hostem emissus*] Voculam *et* Hav. voculam *etiam* Lov. 4. omiserunt. Priorem intercepit vox præcedens. Alia exempla habuimus ad Epit. Liv. vi. x. 1. § 5. xxii. 52. § 5. aliisque locis. Tum *in hostes emissus* Flor. Lov. 1. 2. et Harl. *in hostem est emissus* Ber.

§ 7 *Quibus quum inpigre Numidæ concurrissent*] Omnes libri *occurrissent*. Gebh. *Concurrere* cum tertio casu parum usitatam loquendi formam, et poëtæ, quam historico, digniorem judicat Doujatius. An igitur legendum *occurrissent*, ut non modo se in omnibus suis invenisse Gebhardus testatur, verum etiam præferunt Gaertn. omnesque edd. ante Aldinam? Sæpius has voces in Mss. commutari, videbimus ad xxxvi. 24. § 4. Et hæc lectio Crevier. magis placuit. Posses etiam *quibuscum cum inpigre Numidæ concurrissent*; ut alterum *cum* alterum eliserit. Vide ad xxxiii. 27. § 4. Mox voces *utrimque duces* desunt in Gaertn.

Militem verbis obtereret] *Militem suis ostenderet* Ber. et Hafn. *militem militibus suis ostenderet* Hav. Male. Verbum 'obterere' inlustravit Gebhard. ad Livii xxiii. 43. § 10.

Cap. xvi. § 1 *Ita animos accendit, atque renovato, &c. intulerunt*] Veteres libri *ita animos accendit, ut, ren. clamore, velut alii repente facti, tanta vi se in hostem intulerint.* Sigon. Residet hæc lectio in vet. ed. At Pall. 1. et 3. destituuntur τῷ *atque*, referuntque pro *intulerunt* τὸ *intulere*. Pal. 2. *ita animum accendit: et renovato, &c.* Gebh. Sigonius e suis, *accendit, ut renovato, &c. intulerint.* Nostri meliores neque *atque* neque *ut* agnoscunt: quidam *et renovato:* omnes autem *intulerunt*, vel *intulere*. Scribe, *Ea demum vox ira animos accendit. Renovato clamore, velut alii repente facti, tanta vi se in hostem intulerunt, ut sustineri ultra non possent.* J. F. Gron. Τὸ *atque* abest ab Hearnii D. et N. omnibusque meis, nisi quod unus Lov. 1. ejus loco præferat *ut*, idemque suprascriptum sit in Voss. Præterea *intulerunt* omnes et Hearnii et mei, nisi quod *intulerint* sit in Gaertn. Gronovii conjectura *ira*, pro *ita*, non displicet. Ubique enim hæ voces commutantur. Vide ad ii. 22. § 4. c. 40. § 7. c. 42. § 10. c. 56. § 13. iv. 50. § 7. v. 49. § 5. vi. 14. § 10. c. 33. § 4. viii. 36. § 8. ix. 10. § 6. c. 34. § 9. x. 35. § 1. xxxvi. 32. § 5. xxxvii. 51. § 6. et alibi. Præterea *renovato clamore, ac velut alii* Ber. et Hav. Posses etiam, *Ea demum vox ira animos accendit. Itaque renovato clamore.* Sed potius Gronovii sententiam probo.

§ 2 *Primo antesignani Pœnorum, deinde signa perturbata*] *Ante signa* Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. quomodo passim librarii peccarunt. Tum *dein signa* Flor. Vide

ad III. 3. § 6.

§ 3 *Sicut pugna inpeditior in angustiis*] Put. Pet. Men. Voss. duo Pall. *inexpeditior*. J. F. Gron. Ita et Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Id etiam plurimos suos habere, Crevier. testatur, ac judicat, tametsi vocabulum hoc sequiori magis ætati, quam aureæ, notum fuerit, non abire tamen ab analogia sermonis Latini. Verum quum in Hafn. *expeditior* invenerim, non dubitavi quin *inexpeditior* a librariis esset, qui ita duplicem lectionem *inpeditior* et *expeditior* simul reddere conati sint. Quum vero in optimis aliisque codd. supersit, vitium illud satis antiquum fuisse patet. Præterea præpositio *in* deest in Flor. a m. sec. et Hav.

§ 4 *Et ea major pars equitum*] Utrum *equites?* An ut XXIII. 25. 'ea maxima pars volonum?' *J. F. Gron.* Sensus Livii vix esse potest, equites maximam illorum duorum millium partem effecisse. Ea enim ratione nullus ferme equitum, aut certe quam paucissimi, in acie cecidissent; in qua tantum mille et ducenti fuisse dicuntur cap. præc. Indicat ergo Livius majorem partem equitum effugisse. *Et eo major pars* legit Gaertn. Mox *aut cæsi, aut capti* Ber. Tum *capta signa duodequadraginta* Flor. a m. sec. *capta et signa duo quadraginta* Hearnii D.

§ 5 *Præterquam hominum captorum*] *Captivorum* Flor. a m. sec. Sed frustra. Vide ad VI. 22. § 4.

§ 7 *Per tribunum militum inde deducti*] *Per tribunos* Flor. Cant. Lov. 1. 4. Harl. Gaertn. Hav. et antiqq. edd. Postea Froben. 1535. et alii *per tr. mil.* vel *per trib. mil.* ediderunt, pro quo Paris. 1625. *per tribus militum*, in ultima deinde Grut. *per tribunum militum* vulgatum est. Quare *per tribunos militum*, ut interim etiam Sigonius edidit, revocavi: nam et reliqui codd. si non omnes, certe plerique, per compendium *per tr. mil.* exhibebant. Vide quæ notantur ad X. 10. § 2. Vox *militum* deest in Lov. 4.

Concione militum advocata a Graccho] Posterius *militum* abundare videtur, nec agnoscunt scripti quidam. *J. F. Gron.* Eamdem vocem omittunt Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Hav. Hearnii L. 1. et aliquot Crevier. qui propterea ex contextu ejecit. Quum tamen inter eos, qui vocem hanc ejiciunt, neque Pet. neque Flor. neque alios integerrimos reperiam, nondum ejus exemplum imitari ausus sum.

§ 8 *Prout cujusque virtus atque opera in ea pugna fuerat*] *Ut pro cujusque* Flor. Lov. 2. 3. 5. et Harl. *ut cujusque* Lov. 4. Ber. et Harl. *ut protinus qui* Gaertn. *ut prout cujusque* edd. antiqq. Tum *cujusque virtusque operaque* Lov. 5. *cujusque virtus operaque* Lov. 4. Tandem τὰ *in ea pugna* desunt in Harl.

§ 9 *Omnes, ait, malle laudatos a se, dignos indignosque, quam quemquam*] Longe festivius hæc profert Cantabrig. per asyndeton *dignos indignos, quam.* XXVII. 13. 'Ut postero die omnes, pedites equites, armati adessent.' X. 36. 'Omnes undique annisi, duces, milites, peditum equitumque vis.' Vides antecedente voce *omnes*, ita placere Livio per singula ire sine copula. *Jac. Gron.* 'Digni, indigni;' 'digna, indigna;' etiam non antecedente *omnis*, eleganter per asyndeton dicuntur pro 'omnibus' Plaut. Asin. I. 3. 95. 'Dignos, indignos adire, atque experiri certum est mihi.' Virg. Æn. XII. 811. 'Digna, indigna pati:' ubi Servius, 'id est omnia, et proverbialiter dictum est.' *Duk.* Vera sunt, quæ de asyndetis τῷ *omnis* subjunctis notat Gronov. Ita II. 38. 'Vos omnibus, civibus, peregrinis, tot finitimis populis, spectaculo abeuntes fuisse.' VII. 32. 'Qui omnia circa se, Sabinos, Etruriam, Latinos, Hernicos, Æquos, Volscos, Auruncos domita armis habeat?

XXXVII. 53. 'Omnibus interfuit bellis, quæ in Græcia gessistis, terrestribus, navalibus:' ita plerique codd. vulgo edebatur *navalibusque*. Cic. ad Fam. VII. 5. 'Ut enim omnibus studiis, beneficiis, quam ornatissimum domum reducerem.' Lucian. in Necyom. p. 334. Ἐκολάζοντό τε ἅμα πάντες, βασιλεῖς, δοῦλοι, σατράπαι, πένητες, πλούσιοι, πτωχοί. Vide etiam ad Livii IX. 26. § 18. Quum tamen omnes mei hic copulativam *que* servent, utrum ex unius, quem laudat, cod. fide delenda sit, admodum dubito. In præcedentibus *pertineret*, pro *adtineret*, Gaertn. Tota vox a m. pr. in Ber. deerat. In sequentibus *jubet* Lov. 1. 5. Gaertn. Ber. et edd. vetustæ: *juberet* Voss. Lov. 2. 3. 4.

§ 10 *Bona omnia populo Romano Gracchoque ipsi precarentur*] *Bona omina* Exc. Pithœi. Male. XXXI. 7. 'Dii inmortales mihi sacrificanti læta omnia prosperaque portendere.' Voces illas in Mss. commutari, videbimus ad Epit. Liv. l. CXVII. Ceterum *bona omnia optarent Gracchoque ipsi precarentur* Hearnii N. *bona omnia populo Romano prætori Graccho ipsi precarentur* Harl. Mox § sequenti *æquasset*, pro *æquassem*, Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et quædam vett. edd.

§ 12 *Detrectatæ pugnæ memores*] *Tractatæ pugnæ memores, qui secessionem* Flor. *qui detractæ pugnæ memores* Lov. 3. *qui detractare pugnæ memores* Gaertn. *qui detractatæ pugnæ memores* Lov. 1. 2. 5. Vide ad XXXIV. 15. § 9. *Detrectatæ pugnæ metu* Ber. Hafn. et Hav. Paullo ante *persoluta jam fide* edd. Rom. 1472. ac Parm. In sequentibus vero *jubeo*, pro *jubebo*, Lov. 1. 4. 5. Hafn. Rec. Hav. et Hearnii L. 1. ac D.

§ 13 *Nisi quibus morbus caussa erit*] Put. et Pet. *nisi que morbus*. Scribe *nisi queis*. Duæ literæ interciderunt. *J. F. Gron.* *Ubi quis moribus caussa erat* Gaertn. *nisi quæ moribus caussa erit* Voss. a m. pr. et Lov. 1. *nisi que moribi causa erit* Flor. a m. pr. *nisi quibus morbi caussa erit* a m. sec. *nisi quæ morbi caussa erit* Lov. 2. *nisi que morbus caussa erit* Lov. 3. Cant. Harl. et Hearnii L. 1.

Nam aliter, quam stantes] Etiam in cœna. Nam vulgo omnes stantes prandebant. Lips. de Milit. Rom. V. 16. et 18. ac Schel. ad Polyb. c. 10. *Duk.*

Cibum potumque] Optimus *potionemque*. Et hoc sæpe malunt veteres. Cicero de Finib. II. 28. 'Cibi condimentum esse famem, potionis sitim.' Tusc. III. 19. 'Demus scutellam dulciculæ potionis, aliquid provideamus et cibi.' De Nat. Deor. II. 23. 'Nec iis escis aut potionibus vescuntur.' *J. F. Gron.* *Potionemque* etiam Flor. Adde locum Cic. de Senect. c. 11. 'Tantum cibi et potionis adhibendum, ut reficiantur vires, non obprimantur:' ubi frustra alii codd. apud Ald. Manut. *potationis*, vel *potus*. Similiter Livius quoque V. 5. 'Si quis ægro, cibi gratia præsentis aut potionis, longinquum morbum efficiat.' XXI. 4. 'Cibi potionisque desiderio naturali, non voluptate, modus finitus.'

§ 15 *Ab epulis per celebrem festumque diem actis*] Hæc lectio primum adparuit in ed. Vascos. omnes priores ignorant præpositionem *per*, nisi quod paucæ præferant *ab epulis celebrem festumque per diem actis;* una autem Mog. *ab epulis celebrem festumque in diem actis.* Præpositio exsulat quoque a Flor. Voss. Lovel. 4. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. *ad* loco τοῦ *per* est in Lov. 2. et Ber. *ab epulis celebri festoque die actis* legit Flor. a m. sec.

§ 17 *Gracchus ita permisit, in publico epularentur omnes*] Malim legi, *si in publico epularentur omnes:* ut repetenda sit ultima syllaba vocis præced. *permisit:* quamquam eodem genere hoc libro usus est c. 14. 'permissum ipsi

erat, faceret, quod e republica duceret esse.' *Sigon.* Pall. 2. et 3. *ut in publico.* Gebh. Posses etiam *ita permisit, ut in publico*, quemadmodum legunt duo Pall. Gebhardi, ut particula *ut* in reliquis intercepta sit ab ultimis literis vocis præced. cujus erroris exempla vide ad I. 51. § 2. VI. 33. § 4. IX. 37. § 5. XXXI. 50. § 9. et alibi. Præstat tamen, nihil mutari. Sæpe enim τὸ *ut* post verba permittendi omitti, videbimus ad XXXIII. 45. § 3.

§ 18 *Ante suas quibusque fores prolata omnia*] *Ante suas quisque fores protulerunt* Ber. *Ante suas quisque fores protulere* Hafn. *Ante suas quisque fores prolata* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. et edd. Moguntina priores. An *quisque* accipiendum pro *queisque*, ut modo § 13. an vero legendum *cuique?* Mox *volones* deest in Flor. Deinde *accubantes alii, aliique stantes* typis descripti ante Aldum, vulgatæ lectionis auctorem. Tum *ministrabant, vescebantur*, omisso τῷ *que*, Flor. et Lov. 3. 4. *ministrabant aut vescebantur* Lov. 2.

§ 19 *Digna res visa, ut simulacrum celebrati ejus diei*] Reperitur in vet. ed. et Pal. 3. *Digna ea res visu ad simulacrum celebrati ejus diei:* quamquam desit *celebrati* quoque in Pal. 3. At Pal. 1. habet *res visu aut simulacrum.* Pal. 2. *Digna res visu ; ut ad simulacrum celebrati.* Gebh. Similes fere varietates plerique codd. et edd. antiqq. habent. Sed vulgatum verum est, ideoque iis referendis non inmoramur. Mox *Romam redit* Flor. Lov. 3. 4. et Harl. Τὸ *Romam* deest in Cant.

Cap. XVII. § 2 *Pomponio proprætore cum eo exercitu, qui super Suessulam, &c.*] Ab initio hujus anni Pomponius in agro Gallico erat, nec interea ejus ulla mentio. Oportet ergo hic intelligere Romam accitum, ac deinde cum consule Marcello in Campaniam concessisse, cujus tamen rei ne verbo quidem meminit Livius. Fortassis autem et nomen corruptum. *Glar.* M. Pomponium pro prætore in agro Gallico manere jussum, paulo ante tradidit c. 10. *Sigon.* Pighius in Annal. ad a. IↃXXXIX. pag. 173. credit, Pomponium ideo in castris super Suessulam fuisse, ut legiones inde in agrum Gallicanum deduceret. Ei adversari videtur locus c. 10. ubi prorogatum fuisse imperium omnibus, qui ad exercitus erant, jussosque in provincia manere refert, nulla facta mentione mutati exercitus. Adsignatio itaque provinciarum, in initio anni facta, mutata, ac præfectura castrorum super Suessulam Pomponio data esse videtur; id vero expresse referre Livium neglexisse, ejusque nunc tantum, data occasione, meminisse, ut sæpe alibi fecit. Ceterum *Pomponio prætore* Ber. a m. pr. et Hearnii D. Tum *supra Suessulam* idem Ber. Vide ad XXXIII. 32. § 2. Præterea in principio cap. *Cum hæc ad Beneventum*, pro *Dum*, Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Vide ad I. 40. § 7.

Hosti parat, ne moram dimicandi faceret] Put. et aliquot boni *parat, nec moram dimicandi facere.* Ita refinge. *J. F. Gron.* Eodem adludunt Flor. a m. pr. Voss. et Lov. 1. qui præferunt *nec moram dimicandi faceret.*

§ 3 *C. Claudium Neronem*] Prænomen ex fide Crevier. addidi, qui ita Put. legere auctor est. Id autem in reliquis interceptum a prima litera vocis seq. Vide etiam XXV. 2. § 5. XXVI. 21. § 1. XXIX. 37. § 6. Ita litera *M*, nota prænominis *Marci*, et litera *L*, nota prænominis *Lucii*, interciderunt, quod voces sequentes ab eadem litera incipiant. Vide ad XL. 34. § 1.

Circumvectumque occulte subsequi sensim agmen hostium jubet] *Sensim* delituit in omnibus libris, quos ego inspexi. *Gebh.* *Circumventumque* Harl.

Vide ad x. 2. § 4. Tum *sensim* abest a Lov. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hearnii N. L. 1. et omnibus edd. Aldina prioribus. Hinc *jussit* Harl.

Et quum coortum prœlium videret] Vet. lib. *cum cœptum prœlium videret.* Sigon. Libri omnes ingerunt *et* (prisca ed. *ut*) *cum coortum prœlium videret*. Gebh. *Certum prœlium* Lov. 5. *cœptum*, vel *ceptum prœlium* Voss. Lov. 1. 3. 5. Rec. Gaertn. omnesque ante Aldum edd. *et coortum prœlium* Flor. a m. pr. *et cum ortum prœlium* a m. sec.

§ 5 *Ratio compositæ rei turbata est*] *Perturbata est* Harl. et Ber.

§ 6 *Plus tamen duo millia hostium eo die cæsa traduntur*] Pall. 2. et 3. *Plus tamen duobus militibus hostium.* Gebh. Ex meis nulla scripturæ varietas notatur. Et solet ita, ut vulgo editur, passim loqui Livius. Vide ad XLI. 12. § 8. Per notas forte scriptum fuerat *Plus tamen II. M. hostium;* id autem perperam deinde literis redditum est. Præterea *cæsa dicuntur* Ber. quod est ex glossa interpretis.

Romanorum minus quadringentis] Put. Pet. Men. *Romanis.* Significant, ut videre facile, *Romani minus quadringentis.* J. F. Gron. *Romanis* etiam Flor. Cant. Voss. Lov. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et, quas vidi, edd. vett. usque ad Ascens. qui jam a. 1510. *Romanorum* subposuit, et a. 1513. ac 1516. in margine ostentat *Romani.* Deinde *minus CCC.* Gaertn. et Hearnii Oxon.

§ 7 *Ab consule increpatus*] Vet. lib. *increpitus.* Sigon. Propugnant hanc lectionem *increpatus* libri Mss. tres Pall. cum antiq. ed. confunduntque Sigonii *increpitus.* Justinus XI. 3. 'Quibus auditis et graviter increpatis, Alexander bellum remisit.' *Gebh.* Optimus et alii *increpitus*, ut Sigonius. *J. F. Gron.* *Increpatus* Flor. Cant. Voss. Lovel. 2. 3. 4. Ber. Hafn. Rec. et Gaertn. Reliqui *increpitus*, quod præfero, quia Livius ita alibi loquitur. Infra lib. XXXII. cap. 7. 'Prætorem multis probris increpitum provincia decedere jussit:' et XLII. 21. 'Consules, quod non exirent in provinciam, in senatu increpiti.' Quibus locis nulli vel codd. vel edd. ulla parte variant. Alibi quidem variant, quæ loca enumeravi ad IV. 53. § 12. meliores tamen codd. potius *increpitus*, quam *increpatus*, præferunt. Similiter apud Val. Max. III. 7. ex. ext. 8. 'Increpitus a quodam, quod in aciem claudus descenderet.' Ita *increpuit* potius, quod *increpavit* Livium dixisse, vidimus ad IV. 32. § 1. Vide etiam Val. Max. v. 8. § 5. et Auct. Declam. in Sallust. c. 3. Mox *diceretur*, pro *diceret*, Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

CAP. XVIII. § 1 *Res Romanæ domi, quam militiæ, gerebantur*] Put. *Romana* et *gerebatur.* J. F. Gron. Ita quoque Flor. a m. pr.

§ 2 *Quæ, velut diutinis morbis ægra corpora ex se gignunt, nata bello erant*] Put. *signunt, acanata bello erant.* An forte *tunc enata?* J. F. Gron. Relinquenda hæc suo auctori. Si indicio Puteanei codicis sua constat fides, de qua dubitare nefas, scripsit Livius *acervata bello erant.* Sensus per se clarus, et ipsa vox huic Nostro amata. III. 34. 'In hoc immenso aliarum super alias acervatarum legum cumulo.' v. 48. 'Promiscue acervatos cumulos hominum urebant.' XXII. 7. 'Segregata ex hostium coacervatorum cumulis corpora suorum.' *Jac. Gron.* Auctor, cui hæc relinquenda censet, recte videbat, *nata* vel *enata* melius respondere τῷ *gignunt*, quam *acervata*. Duk. Claudicare hic quodammodo orationem, putat Crevier. quod vocula *quæ*, quum regatur a verbo *gignunt*, jungatur quoque in recto casu cum verbo *erant*. Sed distinguendum puto, *quæ, velut diutinis.* Hoc modo *quæ* (scilicet 'vitia') *nata*

bello erant, quasi corpora diutinis morbis ægra ex se gignunt (scilicet ' vitia'). Jam vero, vocem ex priori membro orationis in sequenti repetendam esse, passim obcurrit; neque interest, utrum eodem, quo præcessit, casu ac numero, an vero diverso, repetatur. Vide ad II. 30. § 4. c. 40. § 10. VII. 6. § 2. aliisque locis. Præterea *diuturnis morbis* Ber. a m. sec. Vide ad XXVIII. 24. § 6. Hinc *ægrota corpora* Hav. Tum *ex sese* Flor. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. omnes usque ad Gronov. qui a. 1665. edidit *ex se*.

§ 3 *Rempublicam deseruisse, Italiamque excessisse velle dicebantur*] Restat hæc lectio in Pal. 3. et prisca ed. Quinque vero vocabula priora plane destituunt Pal. 1. In Pal. 2. tamen conspicitur *qui post Cannensem pugnam fugæ consilium habuisse dicebantur.* Gebh. Quinque illa vocabula desunt etiam in Lov. 4. Eadem, sed simul cum præcedenti voce *pugnam*, desunt quoque in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Harl. Ex quibus tamen Lov. 5. eorum loco præfert *qui post Cannensem cladem agitasse de Italia deserenda dicebantur.* Contra *qui post Cannensem pugnam Italiam deserere voluisse dicebantur* est in Hafn. Ber. et Hav.

Princeps eorum L. Cæcilius Metellus, qui quæstor tum forte erat] Relativa particula in Cantabrig. non apparet. Etiam Salmas. id de Puteanco testatur. Cur igitur malumus orationem tantopere intercisam, an non potius? *princeps eorum L. Cæcilius Metellus quæstor tum forte erat.* Jac. Gron. Eadem vox etiam deest in Flor. Horum igitur trium codd. consensu vocem illam delevi. Præterea *eorum* deest in Voss. et Lov. 2. Deinde *M. Cæcilius* legunt Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. et edd. ante Aldum. Sed male. Idem error etiam committitur XXVII. 11. § 12. quum supra constanter *L. Cæcilius Metellus* dicatur.

§ 4 *Quum purgari nequissent, pronunciarunt, verba orationemque*] Pal. 2. *nequissent, censores pronunciarunt.* Gebh. Ita et Hearnii D. nisi quod alio ordine *pronunciarunt censores* præferat. Consideratione digna est lectio Exc. Pithœi *pronunciarunt, videri orationemque,* licet ea in nullo alio cod. obcurrerit. Videndum, inquam, an ex vestigiis ejus scripturæ legendum sit, *pronunciarunt, videri verba orationemque, &c.* Judices enim, sententiam pronunciantes, non ' aliquid esse,' sed plerumque ' aliquid esse videri ' dicebant. Vide Brisson. de Form. lib. v. p. 482. Similiter in senatusconsultis sollemnia erant verba ' senatui videri.' Vide ibidem lib. II. p. 195.

§ 6 *Illis equi ademti*] *Demti* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad v. 13. § 8. Sed ' adimere ' sollemne in hac re verbum est. Exempla obcurrunt h. lib. c. 43. XXVII. 11. XXXIX. 42. 44. XLIII. 16. et aliis locis pluribus.

Tribuque moti ærarii omnes facti] Quid esset ' ærarium facere,' seu ' ærarium relinquere,' vel ' in ærarios referre,' quorum frequens apud scriptores fit mentio, a nullo hactenus plene et ad amussim declaratum inveni. Budæus in Annot. in Pandect. ex l. ult. de Senator. scriptum reliquit: ' Ærarii verbum, frequens apud antiquos, a paucis satis intelligitur.' Verum sicuti id jure optimo retulit, ita nec ipse rem plene aperit. Nic. Gruchius de Comit. Rom. I. 3. rem hanc veluti per transennam tantum tetigit, minime tamen explanavit. Car. Sigon. de Antiq. Jur. Civ. Rom. II. 16. ' ærarios ' interpretatur, qui a militaribus stipendiis essent repulsi, idque probare contendit auctoritate Livii, scribentis VII. 2. Attellanos histriones censoria nota vacuos fuisse, quia neque a militaribus stipendiis essent repulsi. At, pace doctissimi viri sit dictum, interpretatio minime genuina est: aliud enim est, a stipendiis repelli; aliud,

ærarium fieri. Qui enim stipendiis privabantur, non 'ærarii' dicebantur, sed 'ære diruti' appellabantur. Ita Festus scribit: 'Ære dirutum militem dicebant, cui stipendium ignominiæ caussa non est datum, quod æs diruebatur in fiscum, non in militis sacculum.' Cic. in Verr. VII. 13. 'Aleatoris Placentini castra commemorabuntur, in quibus quum frequens fuisset, tamen ære dirutus est.' Præterea sensus verborum Livii a Sigonio adductorum est, quod, quamvis histriones et scenam exercentes tamquam infames a militia arcerentur, nihilominus Attellani histriones peculari privilegio ab hac nota excipiebantur, et stipendia facere poterant. Cœlius Rhodiginus Lect. Ant. XXIX. 6. scribit, ærarios in Romana historia nuncupatos, qui, plebeii ordinis, delicti nomine in Cæritum tabulas a censoribus rejecti, nec in centuriæ albo scripti amplius, pro capite duntaxat tributi causa æs conferebant. Sed hæc Rhodigini sententia in duobus potissimum peccat: nam aliud erat in Cæritum tabulas referre, aliud ærarium facere: præterea non plebeii duntaxat, sed et patricii, et equestris ordinis homines ærarii fiebant, quod ex mox dicendis, et etiam dictis clarissime patet. Petrus Gregorius Juris universi syntagmatis par. III. lib. XLVII. c. 7. nu. 10. ait: 'Referebant in ærarios, hoc est, inter eos, qui ærario pendere debebant pœnæ nomine, eum, qui irreverenter locutus esset,' &c. Sed hæc expositio valde diminuta est, nec rem totam aperit: quin imo, quum pecuniaria pœna quis afficiebatur, quantitas æris persolvendi explicite addebatur; secus in his, qui ærarii fiebant; quod superius in libro IV. dilucidationibus demonstravimus. His itaque sic se habentibus, nostram in re ista satis difficili et obscura opinionem in medium afferre libet, eamque doctoribus discutiendam proponere. Dionys. Halic. in fine lib. XI. ita scriptum reliquit: 'Censum necessarium legitimum, ex quo numerus militari ætate hominum cognoscebatur divitiarumque magnitudo, pro modo quarum oportebat unumquemque ad bella tributum pendere, nullo intra decem et septem annos censu condito, a L. Cornelii et Q. Fabii consulatu: ita ut boni quidem viri et utiles in censibus militiisque essent, flagitiosissimi vero et pravissimi sine censu relinquerentur, locumque alium perciperent, in quo liceret eis, ut vellent, vivere.' Ex quibus elicimus, censum agi solitum non modo bonorum, sed et personarum. Sic sumitur 'census' apud Pomponium l. 2. § 17. D. de Orig. Jur. quod etiam clarius docuere idem Halicar. lib. IV. p. 221. et Livius I. 42. Sic 'censum agere,' peculiare verbum historicis, est recensere capita et patrimonia, seu substantias suas profiteri, quod late annotavit Zasius ad d. l. 2. Qui autem pro censis bonis solvebant, non pro capite; sicuti et e contra qui pro capite, quum pauperes essent, non pro bonis pendebant: licet enim et divitum personarum census haberetur, id fiebat, non ut pro capite solverent, sed ut militarent, si ætas legitima esset, vel aliud impedimentum non obstaret, sicuti censi capite militiæ non admittebantur, nisi per urgentissimas necessitates. Quod vero pro bonis divites in publicum ærarium conferrent, ex jam dictis patere potest: sed clarius etiam ex Livio XXXIX. 44. de Catonis tristi et aspera censura: 'Ornamenta, et vestem muliebrem, et vehicula, quæ pluris, quam quindecim millium æris, essent, in censum referre viatores jussit: item mancipia minora annis viginti, quæ post proximum lustrum decem millibus æris, aut pluris eo, venissent, uti et quoque pluris, quam quanti essent, æstimarentur, et his rebus om-

nibus terni in millia æris attribuerentur.' Quod vero et capite censi pro capite solverent, docet Ascon. Pæd. in Divin. Cic. cap. 3. in hæc verba: 'Censores cives sic notabant, ut, qui plebeius esset, in Cæritum tabulas referretur, et ærarius fieret, ac per hoc non esset in albo centuriæ suæ, sed ad hoc esset civis tantummodo, ut pro capite suo tributi nomine æra penderet.' Idem potest intelligi ex sacris paginis in Evangelio Matthæi c. 22. ubi a Pharisæis Jesus dominus et salvator noster percontatur, liceatne censum dare Cæsari, an non? et ille respondet, ostendite mihi numisma census: at illi obtulerant ei denarium. Hunc autem pro capitis cujusque censu persolvi solitum credendum: nam pro substantiis plus denario, pro earum valore et æstimatione, persolvi solitum non ambigendum. Idem quoque colligimus ex Dione in Vespasiano, et apertius ex Polyhistoris Chronico. Ita Hesychius inquit: Κένσος εἶδος νομίσματος ἐπικεφάλαιον: id est, *Census est genus nummi, quod viritim imponitur, sive Capitatio*. Quod autem capite censi ignobilissimi haberentur, docet Gellius lib. xvi. c. 10. Id etiam ex Festo l. xiv. Val. Max. ii. 1. Nonio Marc. Paulo Oros. iv. 1. et D. Augustino Civ. Dei lib. iii. colligere licet. Hinc illud Tertull. in Apolog. cap. 13. 'Si agri tributo onusti viliores, hominum capita stipendio censa ignobiliora:' id est, capita, qui censum persolvebant, in stipendia militaria eroganda: namque ex pecuniis ex censu collectis stipendium militi persolvi solitum clare testatur Livius xxiii. 31. 'Senatus, quo die primum est in Capitolio consultus, decrevit, ut eo anno duplex tributum imperaretur; simplex confestim exigeretur, ex quo stipendium præsens omnibus militibus daretur.' Qui vero pro substantiarum æstimatione persolvebat, quantum solvendum esset, in singulo quoque censu agendo in censorum tabulis describebatur, prout æstimatio excrescebat, vel imminuebatur; at capite censi omnes semper eandem qualitatem pecuniæ pro capitis censu quotannis pendebant, uti in ærarii tabulis adnotatum erat. Quod munus ad quæstores ærarii spectabat, ut scilicet mulctas reciperent, ex Tacito xiii. 28. ubi de Pisone designato consule: inter mulctas enim connumerabatur æs illud, quod pro suo capite ærarii facti pendere tenebantur. Nec obstat quod ab Halicarn. scribitur lib. iv. p. 222. quod, qui pauperrimi erant et minimi census, in sexta classe immunes erant ab omni militiæ et tributi onere: nam etsi capite censi in sexta classe erant, dicta Dionys. intelligenda, quod essent immunes ab omni onere tributi, id est, quoad bona, non quoad capita: nam ideo capite censi dicebantur, quod pro capite censum ærario persolverent. His itaque omnibus præmissis, dico, 'ærarium facere,' vel 'relinquere,' vel 'referre in ærarios,' nihil aliud fuisse, quam redigere eum vel eos in numerum capite censorum, ut scilicet pro capite, ut capite censi, statutam pecuniam penderent, nec militiæ adscribi possent, quod ignominiosum fuisse constat. Idem potissimum confirmare possumus ex hisce Livii dictis iv. 24. 'Censores ægre passi, Mamercum, quod magistratum populi Romani minuisset, tribu moverunt, octoplicatoque censu ærarium fecerunt:' hoc est, damnaverunt, ut pro sui capite octo plus ærario solveret, quam capite censi pendere tenebantur. Hoc pariter comprobat Pædian. loco cit. per ea verba: 'Et ærarius fieret, ac per hoc non esset in albo centuriæ suæ, sed ad hoc, ut esset civis tantummodo, utque pro capite suo tributi nomine æra pendat.' Sic Livii dicta in calce xxix. 37. interpretanda, dum ait, 'inter nomina eorum,

quos ærarios relinquebat, dedit collegæ nomen.' Et 'quatuor et triginta tribus ærarias reliquit.' Reliquum est, ut declaremus quid esset 'tribu movere.' Censores, quos nota afficiebant, triplici pœna plectere solebant: nempe vel ærarios faciebant, vel tribu movebant, vel in Cæritum tabulas referebant. Gravior erat nota, si Asconio credimus loco add. 'ærarium fieri;' nam et idem suffragio privabatur, quum ex albo centuriæ suæ obliteraretur, et per consequens in Cærites tabulas relatus esset. Minor nota erat referri in tabulas Cærites, nam nulla alia pœna hi afficiebantur, quam quod suffragandi munere privabantur, quod testatum reliquit Gellius XVI. 13. in hæc verba: 'Primos autem municipes sine suffragii jure Cærites esse factos accepimus, concessumque illis, ut civitatis Romanæ honorem quidem caperent, pro sacris bello Gallico receptis custoditisque.' Hinc tabulæ Cærites appellatæ versa vice, in quas censores referri jubebant, quos notæ causa suffragiis privabant. Tertia adhuc minor nota erat, tribu movere. Movebantur autem tribu, qui ex honestiori in minus honestam migrare jubebantur ob ignominiam, et reatus alicujus pœnam, quod clare docet Livius XLV. 15. Id autem præsertim fiebat, quum ex rustica tribu in urbanam tribum motus pertransire cogebatur. Nobiliores enim rusticæ urbanis, et præstantiores habitæ; quod docuit Plinius XVIII. 3. ita scribens: 'Rusticæ tribus laudatissimæ eorum, qui rura habebant: urbanæ vero in quas transferri ignominiæ esset, desidiæ probro.' Ex his colligimus, tribus rusticas nobiliores habitas urbanis, quia agricultura priscis illis Romanis maximo in honore haberetur, vitaque rustica cæteris commendatior esset, quod pariter Varro testatus est de Re Rust. lib. II. in princ. 'Viri magni majores nostri non sine causa præponebant Romanos urbanis. Ut ruri enim, qui in villa vivunt, ignaviores, quam qui in agris versantur in aliquo opere faciundo, sic qui in oppido sederent, quam qui rura colerent, desidiosiores putabantur.' Quum itaque tantum honoris tribubus rusticis accessisset, commutata veteri ratione factum est, ut nobiles urbanique jure in rusticas transferri voluerint. Sic Ap. Claudius in rusticam tribum, quæ postea ab ipso Claudia appellata fuit, commigravit, teste Dionysio; sic Augustus, quamvis a gente Julia et Octavia ortum duceret, ex urbanis in rusticas Fabiam et Scaptiam traductus, in illam utique tanquam gentis Juliæ, in hanc vero uti gentis Octaviæ. Nam Scaptienses et Fabianos Augusti tribules dixit Sueton. in illo cap. 40. Hinc factum, ut temporum successione nonnullæ tribus a familiis nobilissimis, quæ in illas se conjecere, denominationem susceperint, ut Papiria, Cornelia, Æmilia, Fabia, Horatia, Menenia, Sergia, et Valeria. Ego autem et aliam causam, quod rusticæ scilicet tribus urbanis nobiliores sint, dari posse existimo. Nempe quod plures longe numero evaserint, pluribus externis populis in civitatem adscitis, qui ex se ipsis novas tribus in dies confecerint, reliquis priscis urbanis quatuor tantum remanentibus: ad hæc hisce omni hominum genere, humillimis etiam, coinquinatis. Appius enim Cæcus censor, teste Diodoro, potestatem dedit civibus quibuscunque Romanis, ut, in quam tribum vellent, distribuerentur. Unde Q. Fabius censor ignobilissimos, qui per omnes tribus dispersi erant, excretos in quatuor urbanas conjecit, teste Livio in calce lib. IX. Cum itaque tribus rusticæ et numero et qualitate suffragantium urbanis quam maxime excellerent, accidit ut in magistratibus dandis et adimendis, et legibus antiquandis vel ferendis, plurimum valerent rusticæ

tribus, ob idque ingenuiores et nobiliores in illis inseri curaverint, sique pœna plectendus quis esset, ex rustica tribu in urbanam conjiceretur, vel ex rustica honestiori in minus honestiorem rusticam: nam moveri tribu nihil aliud erat, quam mutare tribum aliquam jubere censores, quod conceptis verbis docuit Livius XLV. 15. Illud sane mirandum historicos nullibi meminisse prioris pœnæ, hoc est, referendi in tabulas Cærites, sed solum id haberi ex Gellio loco citato. Hoc autem evenisse conjicio, quod historiæ scriptores sub nomine 'ærarii facti' et relationem in Cæritum tabulas comprehenderint, quum tam hi, quam illi, æque privarentur suffragandi jure. *M. Donatus.* Quidquid dicat Donatus, numquam persuadebit, eos, qui a censoribus inter ærarios relati erant, redactos fuisse in numerum capite censorum, atque milites legi non potuisse. Senatores enim et equites ratione patrimonii majus tributum contulisse, quam capite censos pro capite, nemo, credo, negabit. Ordinis itaque vel senatoris vel equestris cives, si ærarii relicti essent, magna tributi parte levati fuissent; idque ipsis pœnæ loco foret. Ipsa etiam militandi necessitas quin inter reipublicæ onera fuerit, dubium non est, quum id quasi privilegium capite censis ac proletariis datum sit, ut ita assidue rei familiari adtenderent, ejusque angustiis opere quotidiano subcurrerent; cujus iterum oneris inmunes fierent senatores et equites ærarii facti. Præterea M. Livius censor, præter Mæciam tribum, populum Romanum omnem, quatuor et triginta tribus, ærarios reliquit, teste Liv. XXIX. 37. Jam vero, ex sententia Donati, eo tempore nullus miles, nisi ex tribu Mæcia, legi potuisset, et soli etiam ejus tribules ratione patrimonii tributum solvissent, reliqui cives a militia liberi tantum pro capite pecuniam pependissent, et ita potius Mæcia tribus, maxima parte onerum reipublicæ in eam derivata, quam reliquæ tribus, punita fuisset. Immo omnes a censoribus notati, teste Livio, hic jubentur pedibus mereri; quum illi certe, quibus equus publicus ademtus erat, id equis suis facere potuissent, quia censum equestrem habebant. Adde duo millia juniorum, quia quadriennio non militassent, hic in ærarios a censoribus referri, id est, secundum Donatum, quia non militassent, publica auctoritate militandi onere liberari: quod nullus adfirmabit. Insuper si 'ærarium relinquere' sit referre inter capite censos, hac certe nota capite censi notari non potuissent; quum tamen Ascon. auctor sit, solis his notis, ut in Cæritum tabulas referrentur, et ærarii fierent, notatos plebeios, quorum haud minima pars erant capite censi. Potius itaque existimo 'inter ærarios referri' eos dici, quorum census pœnæ nomine multiplicabatur; et quidem interdum expressisse scriptores, qua portione multiplicaretur, vel enim octuplicatum, vel decuplicatum fuisse; plerumque tamen id omisisse, ac simpliciter memoriæ mandasse, eos ærarios factos esse. Exempla in Livio obvia sunt. Quod enim Donatus quantitatem æris semper explicite addi putet, si quis pecuniaria pœna adficiatur, in hac censorum nota fallit. Quem enim Æmilium 'octuplicato censu ærarium factum' Livius scribit IV. 24. eumdem simpliciter 'ærarium factum' dicit IX. 34. De loco Ascon. Ped. cui sententia Donati inniti videtur, ac pluribus aliis, quæ in longissima hac adnotatione Donatus commisit, ut per partes agamus, ratio notarum non permittit. Explicationem loci Liviani IV. 24. a Donato datam, jam rejecit Gronovius ad d. l. ubi de ærariis relictis et tribu motis viri docti plura notarunt.

§ 8 *Et ea supra duo millia nominum*]

Hominum Voss. Lov. 2. Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum. Variant hoc modo etiam codd. IV. 13. § 8. Vide etiam Corte ad Plinii Ep. II. 10. § 1. Passim autem literas *H* et *N* a librariis confundi in Mss. videbimus ad XXXII. 20. § 7.

§ 9 *Additumque inerti censoriæ notæ*] Put. *Additumque tamerici censoriæ.* Omnes alii meliores eam vocem corruptam habent. Pet. Men. Voss. Aldina *meri.* Andreas *mercique.* Forte *Additumque tam amaræ censoriæ notæ:* vel *acerbæ.* Lib. IV. c. 24. 'Exemplo acerbitatis censoriæ offensos.' XXVII. 11. 'Addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita stipendia procederent.' Loquitur de censoribus. Justino XVI. 1. Antipater 'amarus minister regni.' Des. Heraldus *Additumque inertiæ notæ.* Rubenius *tam tetricæ,* vel *atroci.* J. F. Gron. Potuerunt summi viri et ad Livii phrasin, et ad scripturam unici codicis conjectando propius accedere, quæ facit omnino *Additumque tam truci.* Sic 'trux cantus' V. 37. 'ingenium' III. 54. 'sævusque insectator' III. 33. 'tribunus' III. 15. 'sententia' XXIX. 19. 'vox' XLV. 10. *Jac. Gron. Additum merci censoriæ notæ* Lov. 1. et Harl. cum edd. Rom. 1472. Parm. et Tarvis. *Additumque merci censoriæ notæ* Lov. 4. *Additumque Marti censoriæ notæ* Lov. 5. et Gaertn. *Additumque mulctæ censoriæ notæ* Hav. et Berol. a m. pr. quum a m. sec. *Additæque mulctæ censoriæ notæ* substituatur, quod etiam superest in Hafn. Donjatius nihil opus esse putat correctione; etenim 'inertem' dici per hypallagen, quæ non ipsa quidem iners erat, sed aliorum inertiam notabat. Cujus locutionis aliud vellem laudasset exemplum. Quod enim inlustrare conetur exemplis Horatii, qui 'inertem glaciem,' et Senecæ, qui 'dolorem inertem' vocant, quod inertes et inutiles reddant, quæ ambo loca inprovide ex Calepino suo descripsit, huc nihil faciunt, nisi etiam 'iners nota' sit, quæ reddat homines inertes. Neque notam, qua iners notatur, 'inertem' dici posse putabo, nisi notam, qua Fabricius Cornelium Rufinum, quod decem pondo vasa argentea comparasset, perinde ac malo exemplo luxuriosum, notasset, similiter 'luxuriosam;' vel illam, qua hi censores callidos exsolvendi jurisjurandi interpretes puniverunt, 'perfidam' dici posse probabitur. Locum mendosum esse, clamant codd. varietates. *Additumque tam meritæ censoriæ notæ,* quod in priori nott. ed. Gronovio in mentem venit, recte postea ipse deseruit. Nihil propius ad codicum lectionem accedit, quam quod Jac. Gronov. conjecit. Id etiam Crevierio recipi posse visum est.

Quam pulsus Italia hostis esset] Pall. tres *quam pulsus Italia omnis hostis esset:* vet. ed. *quam impulsus Italia omnis hostis esset.* Forte pro *omnis* legendum *omnino.* Gebh. Tres Pall. Voss. et Andreas *Italia omnis hostis.* Clamant scilicet *quam pulsus Italia omni hostis esset.* Non tamen in Gallicis notavi. *J. F. Gron. Italia pulsus hostis omnis esset* Lov. 4. et 5. *pulsus Italia omnis hostis esset* Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et omnes edd. ante Aldum. Ita et Voss. a m. pr. Sed ultimam literam τοῦ *omnis* adposita nota delendam esse librarius indicavit. *Italia omni* etiam in uno e suis fuisse, monuit Crevier. Optimi tamen vulgatum servant. Neque ullam ex Oxon. lectionis varietatem Hearnius notavit.

§ 10 *Curuliumque equorum præbendorum*] Hoc ad circenses votivos videtur pertinere: nec tamen admodum crebram ejus rei mentionem in scriptis vetustiorum auctorum fieri credo. In utroque cod. et inferioris ætatis scriptoribus sæpe memorantur 'equi curules,' qui et 'circenses' dicuntur. Vide Cujac. ad l. 4. Cod. Just. de Muner. patrim. Jac. Go-

thofr. ad l. 1. C. Theod. de Equis Curul. et Juret. ad Symm. Ep. IX. 23. De quadrigis publicis est locus Ascon. ad Or. Cic. in Toga Cand. in fine: 'Antonius redemtas habebat ab ærario vectigales quadrigas, quam redemptionem senatori habere licet per legem.' Hunc quidem eodem referendum suspicor; nec tamen scio quæ sint quadrigæ illæ vectigales, nec usquam alibi invenio, qua lege senatoribus permissum fuerit, eas ab ærario redimere. Qui ad fragmenta Cic. et ad Ascon. scripserunt, nihil quemquam ad hæc intelligenda juvant: nam omnes velut ex compacto tacent. *Duk.* Certiora de hac re adferre nequeo; interim tamen Doujatium a vero aberrasse puto, qui ex hoc loco colligit equos curulibus magistratibus vehendis publico sumtu præbitos fuisse. Doujatio tamen adsentitur Crevier. Similiter fere obfendit Dacier. qui 'curules equos,' a Festo memoratos, interpretatur equos, qui currum, ubi sella curulis erat, trahebant, quum tamen Fest. reddat 'equos quadrigales.'

§ 11 *Qui hastæ hujus generis adsueverant*] Nihil ad hunc locum faciunt auctiones, hasta posita fieri solitæ, quas frustra huc advocavit Clericus. Potius monendum erat, locationes ædium sacrarum tuendarum, curulium equorum præbendorum, et similium his rerum ad hastam in foro positam a censoribus factas fuisse.

Agerent locarentque] Put. Pet. Voss. asyndeto *omnia perinde agerent, locarent, ac si.* J. F. Gron. Ita quoque Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. aliique. Mox § seq. *manumiserat* Ber. et Hav. quod ex alterius interpretatione natum est. Certe *emittere manu*, pro *manumittere*, apud Plaut. frequens est. Tum pronomen *se* exsulat a Lov. 3.

§ 14 *Inde, si quid emtum paratumque, &c. a quæstore perscribebatur*] 'Perscribere argentum' dici debitorem, qui per argentarium et scripturam mensæ creditori solvit, dudum docuerunt Turneb. Adv. IV. 13. Salmas. de Usur. p. 513. et de Fœn. Trapez. p. 30. Grævius ad Cic. ad Att. XVI. 2. et alibi, apud Burm. ad Suet. Cæs. c. 42. Hac significatione si Livius hic usus est eo verbo, 'a quæstore perscribebatur,' est quæstor creditoribus pupillorum ac viduarum, quod ab his debebatur, per scripturam mensæ ab argentario solvebat, qui deinde pecuniam illam a quæstore et ærario repeteret. Sed dubito non nihil, an hæc sit sententia verborum Livii. Nam quo ambages illas in hac re? et cur quæstor ipse non malebat creditoribus pupillorum ac viduarum satisfacere, quam eos ad argentarium, deinde ab ærario, quod his solverat, repetiturum, mittere? Ob hanc caussam videndum censeo, an hoc ita accipi possit, quæstorem, tamquam debitorem, a tutoribus pupillorum ac viduarum per scripturam (nam ita delegationem fieri posse, est in l. 17. D. de Novation.) delegatum fuisse creditoribus, a quibus pupillis viduisque aliquid emtum paratumque erat, ut hi pretia illarum rerum a quæstore ex pecuniis pupillaribus ac viduarum apud ærarium depositis reciperent. Hoc sensu *a quæstore*, erit a quæstore solvendum, ut in illo Horatii Serm. II. 3. 69. 'Scribe decem a Nerio:' ubi recte puto suppleri posse 'danda' vel 'solvenda.' Etsi autem non scio 'ab alio perscribere' usquam alibi dici, pro per scripturam vice sua aliam quemcumque reum dare, quemadmodum 'ab alio solvere' recte dicitur, qui creditori suo alium quemcumque delegat, qui pro delegante solvat; tamen vix credo 'perscribere' tantum de scriptura mensæ dici. Ut ita sentiam, adducor loco Suet. Cæs. c. 42. 'De pecuniis mutuis, &c. decrevit tandem, ut debitores creditoribus satisfacerent per æstimationem possessionum, quanti quasque ante civile bellum comparas-

sent, deducto summæ æris alieni, si quid usuræ nomine numeratum aut perscriptum fuisset.' Nam hic *perscriptum* non minus de scriptura debitorum, alium quemcumque creditoribus delegantium, quam de scriptura mensæ intelligi posse arbitror: eo, quod incredibile videtur, in infinito illo numero debentium nullos fuisse, qui debitores, vel amicos habuerint, a quibus per privatam scripturam creditoribus usuras solvere potuerint. *Duk.*

Cap. xix. § 1 *Et septingentorum militum Hannibalis*] *Et CC militum* Voss. et Ber. in quibus codd. librarii numeri quingenarii notam *IↃ*, ut incognitam, omiserunt. Vide ad xxxvii. 40. § 11. *Et VII. Hannibalis*, omissa numeri centenarii nota, Hearnii D. *quingentorum militum Hannibalis* Hav.

§ 2 *Præerat Statius Metius*] Vet. lib. *Statius Minius:* probo, ne duo prænomina coëant: 'Minii' autem gens Campana est, ut supra ostendi. Hic autem Campanus fuit. *Sigon. Præerat Statius Metis* Voss. *Præerat Statius Mitius* Gaertn. *Præerat S. Methius* Hearnii L. 1. Nullus meorum consentit Sigonio, cum quo certe hoc prætextu *Minius* reponi nolim, ne duo prænomina coëant. Vide ad i. 23. § 4.

Qui eo anno Mediastuticus erat] Non dubitandum ultra censeo, quin summi apud Campanos magistratus nomen ubique *Medixtutichus* scribendum; primum ex fide libri mei veteris, qui hoc Livii loco sine litura præfert *Medixtutichus:* deinde auctoritate Ennii apud Festum: 'Summus ibi capitur Medix, occiditur alter.' Interpretatur Festus, apud Oscos nomen magistratus. Vellem et hoc addidisset, truncatam eam vocem ab Ennio, ut solet. Quod ait apud Oscos, non movebit: quum Oscorum gens in Campaniæ parte fuerit, et, quamvis gens ipsa perierit, lingua tamen mauserit. *Lipsius*, Ep. Quæst. i. 19. *Mediestucus* Ber. *Medistutieus* Gaertn. *Mædixtutius* Lov. 3. *Medixtiticus* Hav. *Mædixtuticus* Flor. et Lov. 5. *Medixtuticus* reliqui codd. neque aliter edd. ante Mogunt. Ita etiam in Pal. 1. et vet. ed. esse, auctor fuit Gebh. ad xxiii. 35. § 13. ubi vide plura. Mox *armat*, pro *armabat*, Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *armarat* Lovel. 2. Deinde *intento Romano consule* Voss. Lov. 1. 2. Ber. Gaertn. et edd. Aldo priores, voce media, quæ modo præcessit, perperam repetita.

§ 4 *Se Ti. Gracchum proconsulem a Benevento*] Voces *se* et *proconsulem* ignorant Voss. et Lov. 2. Pronomen vero insuper abest a Flor. Cant. Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et omnibus edd. ante Gronov. qui anno demum 1665. addidit: si ex cod. Put. nihil intercedo: sin a Mss. recedere nihil adtinet.

§ 5 *Duobus militum millibus Nolæ in præsidio relictis*] Vox *militum* deest in Lov. 4. *duobus millibus militum* legunt Lov. 5. Ber. et Hav. Tum *Nolæ præsidio relictis* Lov. 4. et 5. Mox *sese* exsulat a Lov. 4.

§ 6 *Casilinum obpugnari cœptum*] *Cœptum est* Ber. *cœpit* Flor. Cant. Voss. Lov. 3. 4. Harl. et Hav. Vide ad ii. 1. § 4.

Neque satis inceptis succederet] Pal. 1. *neque satis inceptu succederet.* Gebh. Sic et xl. 11. 'Si facinori eorum successerit, mortem meam idem tu persequi non poteris.' xlv. 36. 'Militiamque, si talibus succedat ducibus, horridiorem asperioremque bellantibus futuram.' Tamen in Put. et Pet. est *inceptu.* Delibera malisne hoc accipere pro *inceptui*, (nam in præfatione totius operis *fœdum inceptu*,) an scribere *inceptum.* J. F. Gron. Sed ex hoc loco non magis licet facere substantivum 'inceptus,' quam, quia dicitur 'turpe dictu,' 'jucundum lectu,' substantiva 'dictus' et 'lectus.' Magis huc facit, quod 'cœptus' et

'inceptus' etiam substantiva esse ostendit Zinzerl. in Promuls. Crit. c. 93. Adde Barth. ad Stat. Theb. xii. 643. Livius verbo 'succedere' sæpe dativum jungit. *Duk. Inceptus succederet* Flor. et Harl. *inceptum succederet* Lov. 2. 4. 5. Hafn. et Ber. *inceptu succederet* Voss. et Lov. 3. quam posteriorem lectionem præferendam puto, ita ut *inceptu* accipiatur pro *inceptui:* quomodo 'usu menstruo superesse' ex plurimum optimorumque codd. et vett. edd. auctoritate edidi iv. 12. § 10. 'Fescennino versu similem' Livius dixit vii. 2. § 7. 'tempus statutum exercitu mittendo' ix. 5. § 6. ubi vid. Duker. 'delectu dat operam' xxii. 2. § 1. Vide Voss. Gramm. iv. 18. Vorst. ad Val. Max. iii. 6. 1. Burm. ad Grat. Cyn. 60. Broekh. ad Prop. i. 11. 12. et Cort. ad Sall. Jug. c. 6. § 1. Hac forma plurimis locis similium nominum dativus in Mss. obcurrit. Vide ad ii. 40. § 13. iv. 6. § 4. c. 37. § 4. c. 48. § 11. vi. 25. § 2. viii. 33. § 15. ix. 43. § 10. c. 41. § 5. et 7. xxxvi. 4. § 4. xxxix. 20. § 4. verum illis locis a vulgato recedere vix tutum videtur. Et quidem *inceptus* pro *inceptum* etiam præfert Voss. xxxi. 24. 'In temerario inceptu tutum tamen receptum habuit.' Similiter *postulatu,* pro *postulato,* iv. 9. § 6. Alia vide ad v. 13. § 5. *Inceptu* igitur, quam *inceptum,* malo, quia Livius solet sæpius 'succedere' impersonaliter construere. Quædam exempla Gronov. non tantum hoc loco laudavit, verum etiam ad viii. 25. § 12. eodem modo, ut hic loquitur secundum vulgatam lectionem, ex Msto optimo emendavit *si successisset inceptis.* Similiter hoc lib. c. 38. 'Cui quoniam parum succedit, aperte ac propalam claves portarum reposcunt.' xxv. 37. 'Si successisset cœptis.' xxxiii. 5. 'Nihil conceptæ temere spei succedebat.' xxxviii. 25. 'Et successisset fraudi, ni pro jure gentium stetisset fortuna:' ubi frustra codd. *successisset fraus.* Ceterum hinc colligi potest, quantopere hospes in Livio fuerit Doujatius, quum eum in usum Delphini Franciæ ederet, cui adfirmare non dubitavit, *inceptis succederet* raram alibi loquendi formam esse.

Omittendam rem parvam ac juxta magnis difficilem, abscedendumque inde] Pall. 2. et 3. *rem parvam ac justo magis diff.* Tum *ascedendumque* Pal. 1. *abstinendumque* Pal. 2. *Gebh. Rem parvam ac justa magnis difficilem* Lov. 4. sollemni scribarum errore. Vide ad vi. 6. § 18. *Rem parvam ac justo magis difficilem* Lov. 5. *rem parvam ac victo magis difficilem* Gaertn. De constructione 'juxta magnis' vide Perizon. ad Sanctii Minerv. i. 16. 1. p. 146.

§ 7 *Tenuit, ne incepto abiretur*] Pall. 1. et 3. *tenuit, ne in momento incepto abiretur.* Pal. 2. *ne irrito incepto abiretur.* Gebh. Put. et Pet. *ne immerito incepto:* duo Pall. et Voss. *ne in momento incepto.* Pal. 3. evidenter *ne irrito incepto abiretur.* Hoc verum. Fuerat in primævis *inrito:* inde ista mostella. Silius Ital. vii. 131. 'Irritus incepti.' Noster xxxi. 45. 'Cum multis vulneribus repulsi, irrito incepto regressi.' xxvi. 7. 'Abscedere irrito incepto, et movere a Capua statuit castra.' xxix. 35. 'Quum nequidquam omnia experiens obsedisset Uticam, abscederet inde irrito incepto.' *J. F. Gron. Ne imonito incepto* Hearnii N. *ne momento incepto* ejusdem L. 1. *ne in momento incepto* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Rec. et Gaertn. *ne merito incepto* Flor. et Hav. *ne irrito incepto* legisse videntur Lov. 1. Cant. et Hafn. unde nihil notatum video in excerptis. Id recte probat Gronov. Infra xxxii. 23. 'Irrito incepto, dimissis Achæis, reditum ad naves est.' xxxvi. 35. 'Si irrito incepto abscederent obsidione.'

§ 9 *Cædesque promiscue omnium circa portam, &c. fieri cœpta est*] Rejiciunt

Pall. 2. et 3. cum principe ed. *τὸ omnium*. Pal. 1. perperam legit *omnia*. Gebhard. *Omnium* exsulat etiam a Gaertn. et edd. Aldo antiquioribus: sed *omnia* præferunt Flor. Lov. 3. et Harl. *in omnia* Lov. 4. Tum *cœpta est fieri* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et, quas vidi, edd. Aldo priores.

§ 11 *Captivi, quique Campanorum, quique Hannibalis militum erant*] *Captivique Camp., quive* Voss. Lov. 3. Ber. Rec. Gaertn. Hav. et edd. Rom. a. 1472. ac Parm. *captivique* etiam Lov. 1. 2. 4. Tum *Hannibalis milites erant* Lov. 4. et 5. Mox *in carcere conclusi sunt* Hav. *in carcerem conclusi* Ber. Ita alibi Livium locutum esse, videbimus ad XXXVIII. 59. § 10. Hic tamen uni codici obtemperare præceps videtur.

CAP. XX. § 1 *A Casilino re bene gesta recessum est, eis Gracchus*] Præpositionem rejiciunt Voss. et Lov. 1. sed vocem *eis* Lov. 2. et Ber. a m. pr. *est, T. Gracchus* legunt Lov. 4. et 5. *est, Ti. Gracchus* Hearnii L. 1. Mox *in agro hostium prædatum misit*, pro *in agros*, in Put. et Pet. meliore esse, monuit Gronov. ad XXIII. 3. § 6. Similiter est in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hearnii N. Jungendum itaque *prædatum in agro*.

§ 2 *Quam a Benevento acceperat*] Vet. lib. *ad Beneventum*. Sigon. Pal. 3. *ad Beneventum*. Liv. hujus lib. cap. 17. 'Per eum stetisse diceret, quo minus accepta ad Cannas redderetur hosti clades.' Ita loquuntur Græci. Dio lib. XLIX. pag. 405. de Ventidio: καὶ τὴν συμφορὰν τὴν ἐπὶ τοῦ Κράσσου σφίσι γενομένην ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἑκατέρου τοῦ ἔτους ἀνταποδεδωκότι τοῖς Πάρθοις. *Gebh.* Put. Pet. *ab Beneventum*. Scribe cum Sigonio *ad Beneventum*. J. F. Gron. *Ad Beneventum* etiam Voss. a m. sec. et Lov. 5. Paullo ante *palantes* edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et quædam aliæ ante Aldum; quum recte Rom. 1472. et Parm. cum omnibus scriptis legant *palatos*. Vide ad I. 11. § 1. In verbis seqq. *insequeretur*, pro *adsequeretur*, Rec.

§ 3 *Consul Marcellus retro*] Fac ex ex melioribus, mutata simul distinctione, *Consules, Marcellus retro, unde venerat, Nolam rediit; Fabius in Samnium*. J. F. Gron. Omnes codd. vel *Cons.* per compendium, vel *Consules* præferunt. Id posterius etiam superest in vett. edd. Primus Froben. 1535. subposuit *Coss. Marcellus*. Curio *Cos. Marcellus*. Paris. 1573. *Consul Marcellus*; quum interim Sigonius *Consulum Marcellus* vulgari curasset. Patet igitur compendium scribendi fraudi fuisse. Vide ad X. 10. § 2. De ipso autem loquendi genere, quod Gronov. hic restituit, vide ad XXIX. 2. § 5. Mox *in Samnites*, pro *in Samnium*, Flor. et Cant. Deinde *rediit* etiam Ber. et Hearnii D. Vide ad XXXVI. 35. § 2. Forte ita dederunt librarii, ut conveniret sequenti *concessit*. Sed vide ad III. 46. § 9.

§ 4 *Claudinus Samnis gravius devastatus; perusti populatique late agri*] Posset et *Caudinus* a Caudio oppido satis apte legi. Verum quia et *Claudium* in Samnio reperio, nihil mutare sum ausus. *Sabell.* Deest Put. Pet. Voss. Men. et Pall. *populatique*. J. F. Gron. Quamvis dubitet Sabellicus, tamen jam ejus tempore editores *Caudinus Samnis* receperunt. Et ita non tantum maxima codicum pars, verum et Livius XXIII. 41. 'Excursiones in agrum Hirpinum et Samnites Caudinos fecit.' Deinde *perustique late agri* Lovel. 4. et Ber. *perusti lateque agri* Voss. et Lov. 1. ac 2. *perusti populatique agri* Gaertn. Reliqui Mss. *τὸ populatique* rejiciunt.

§ 5 *Oppida vi capta, Compulteria, Telesia, Cossa*] 'Compulteriæ' ac 'Telesiæ' etiam superioribus libris mentio. 'Cossæ' in Hirpinis meminit ab initio hujus libri, ubi tamen *Compsam*

libentius legerim. Sequentia nomina quam bene habeant, nihil definio. *Glar.* Vet. lib. *Compsa.* Ita vero nominari Irpinorum urbem, quam nunc significat, ante etiam docui. *Sigon.* *Compulteriam*, sive, ut male vocabatur, *Combulteriam*, Romani quidem receperunt XXIII. 39. Verum ex hoc loco conligendum est, interim denuo ad Karthaginienses defecisse, licet Livius ejus non meminerit; quod et aliis locis factum esse, antea notatum est. Ceterum *Comprensa*, pro *Cossa*, est in Lov. 4. *Compræsa* in Lov. 5. *Complesia* in Hearnii L. 1. *Compsa* in reliquis omnibus.

Melæ, Fulfulæ et Orbitanium] *Inde*, pro *Melæ*, Flor. Cant. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Tum *Filulæ* Hav. *Fugifulæ* Flor. *Fuifulæ* Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Gaertn. *Furfulæ* Ber. *Fursulæ* Lov. 4. 5. et Hearnii L. 1. *Fiusulæ* Lov. 3. et Hearnii D. *Fuisulæ* edd. usque ad Gruter. qui prius *Fulsulæ*, in postrema autem ed. *Fulfulæ* vulgari curavit. Denique *Orbitantum* Gaertn. *Orbitanum* Ber. Haverk. et Hearnii L. 1. Conjicit Doujatius, in hujus nominis scriptura errorem intervenisse, et *Obbitatium* aut quid simile fuisse. Verum omnia sunt incerta, quia neque hujus, neque Fulfulæ alibi mentio obcurrit.

Ex Lucanis Blandæ: Apulorum Ancæ obpugnatæ] Frustra geographi *Ancas* in Apulia quærunt. Male Ortelius cum *Callipoli* confundit, nec melius Cluverius Ital. Ant. IV. 14. pag. 1279. cum *Anxia* Lucanorum, corrigitque, *Ex Lucanis Blanda atque Ancæ.* Mss. *Ece.* Put. et Pet. *Æcæ.* Hoc germanum oppidi nomen, *Æcæ.* Tabula Peutingeri, *Foro novo X. Equo Tutico XII. Æcas XVIII.* Hinc Plinio III. 11. 'Æcani:' et Frontinus de Coloniis 'Ager Æcanensis.' Videtur etiam *occupatæ*, vel *expugnatæ*, legendum. Id oppidum post cladem Cannensem ceperat Hannibal, ut initio lib. XXIII. narravit Livius, eique præsidium imposuerat: ideo nunc vi recuperandum fuit. Ceterum hoc de loco sic restituendo etiam me monuit Alb. Rubenius. *J. F. Gron.* *Blanda* Hearnii L. 1. quomodo Plinio et Mela vocari, docet Cluver. Ital. Ant. IV. 14. pag. 1263. Deinde *Apulorum arte* Lov. 4. et Hearnii L. 1. *Apulorum Acte* Gaertn. *Apulorum æque* Hafn. *Apulorum equæ* Hav. *Apulorum Accæ* Lov. 5. *Apulorum Ete* Lov. 2. *Apulorum Ethe* Ber. *Apulorum Ætæ* Flor. *Apulorum Ere*, supra scripta voce *Arice*, Harl. *Apulorum Æce* Lov. 3. De *Æcis* vide ad XXIII. 1. § 1.

§ 6 *Viginti quinque capta, aut occisa*] *XXVI. capta* Gaertn. et Hearnii N. ac D. *capta aut cæsa* Ber. In verbis seqq. *perfugæ quadringenti octoginta* Hav. *perfugæ CCCLXXX.* Hearnii D. Mox § 7. *gerundis*, pro *gerendis*, edidit Gronov. quod ex meis firmat Flor.

§ 8 *Provincia erat, Accua oppidum per eos dies vi captum*] *Accuca* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hearnii N. *Accuta* Lov. 4. et Hav. *Acuta* Ber. *Acunea* Gaertn. *Aceva* Lovel. 5. *Achutra* Hearnii L. 1. *provincia rata cuca oppidum* Flor. Vix alibi hujus oppidi nomen obcurrit. Tum vox *vi* non adparet in Ber. a m. pr. et Hav. Paullo ante *a PR. R. Q. Fabio* Lov. 3. *a Ppr. Q. Fabio* Hearnii N. id est, *a proprætore.* Verum Fabius consulis filius hoc anno prætor fuit. Vide hoc lib. cap. 9.

Stativaque ad Ardoneas communita] Videndum num *apud Herdoneam* legendum, ut sæpe postea. 'Ardonearum' nemo, quod equidem sciam, meminit. *Glar.* Ptolemæus 'Erdoneæ' in Apulia meminit III. 1. 'Ardonearum' nemo. Strabo lib. VI. p. 282. Κερδονίαν appellat: ut puto, mendose. *Sigon.* Pal. 2. *stativaque Androneas.* Gebh. Transpositis literis *Ardaneos* est in Lov. 4. et 5. *Ardeanos* in Hearnii L. 1. Sed *Herdo-*

nias legit Ber. *Herdoneas* Hav. Verum *Ardonam* inter urbes Apuliæ meminit Front. de Colon. pag. 126. *Herdonienses* Plinius Hist. Nat. III. 11. Et tamen uterque Front. et Plin. eo loco ordinem literarum alphabeti observarunt, ut de mendo suspicio esse nequeat. *Herdoneam* legendum Sigonius existimat XXV. 21. § 1. Verum *Herdoniam* et *Ardonam* diversas urbes statuit Holsten. ad Cluv. Ital. Ant. p. 272. *Ardoneas* autem et *Herdoneam* eamdem urbem esse, ibid. p. 281.

§ 9 *Dum hæc aliis locis ab Romanis geruntur*] Vereor ne quid exciderit, et Livius scripserit *aliis atque aliis locis*. XXVII. 25. 'Marcellum aliæ atque aliæ objectæ animo religiones tenebant.' XXVIII. 35. 'Inchoata res aliis atque aliis de caussis delata erat.' XXX. 28. 'Quum assuessent per aliquot annos bellum aliis atque aliis in Italiæ partibus gerere.' Adde VI. 12. Itaque, si hallucinor, succurret pudori meo genius styli Liviani. *Jac. Gron.* Ita Liv. II. 11. 'Ut prædatum milites trans flumen per occasiones aliis atque aliis locis trajicerent.' VII. 39. 'Quos consul aliis atque aliis caussis mittebat.' XXV. 23. 'Et idem sæpius eodem modo alii atque alii: postremo ad octoginta facti.' XXXI. 29. 'Quotannis alium atque alium dominum sortiuntur.' XXXV. 24. 'Quum alii atque alii nuncii bellum instare adferrent.' XXXVIII. 16. 'Alios atque alios dies noctesque transvehendo.' XLIV. 6. 'Per alia atque alia pavida consilia et imperia trepidans.' c. 16. 'Subtrahere sese per alias atque alias caussas.' Codd. tamen nihil mutant, nisi quod *aliis in locis a Romanis geruntur* legat Ber. *aliis locis in Italia geruntur* Hearnii L. 1.

§ 10 *Neque usquam via excessum est*] Pal. 1. *usque jam vim excessum*. Pal. 3. *usquam viam excessum*. Gebh. Put. Pet. Men. Voss. *usque jam vim excessum*. Videntur voluisse *neque usquam viam excessum est*. Ut superius III. 1. 'Urbem excessissent.' Lib. II. cap. 37. 'Factoque senatusconsulto, ut urbem excederent Volsci.' Lib. XXV. c. 9. 'Ne diverti quemquam aut excedere ordinem agminis paterentur.' *J. F. Gron.* *Neque usque quo inde excessum* Hafn. *neque usq; q̄m inde excessum* Hav. *neque usque quoque inde excessim* Ber. *neque usque jam ut excessum* Lov. 3. *neque usquam jam vi excessum* Lov. 2. *neque usquam jam vim excessum* Lov. 1. 4. et Voss. *neque usque jam vim excessum* Flor. a m. pr. *vi* a m. sec. *neque usquam vim excessum* Cantabr. *viam excessum*, quod Gron. conjicit, Gebhard. in Pal. 3. invenit: *vim* et *viam* sæpe commutarunt scribæ. Vide ad XXXII. 9. § 8. 'Excedere' autem cum casu quarto construi, vide ad II. 37. § 8.

Nisi ad conciliandos Tarentinorum animos] Vet. lib. *sed ad conciliandos*. Quod genus dicendi planius est. *Sigon.* Pal. 2. *sed ad conciliandos:* falso. *Gebh.* Put. *usi.* Illi codd., ex quibus *sed ad* probat Sigonius, haud dubie vitiati: nam ea notione particula *nisi* apud Plautum, Terentium, Ciceronem, Nostrum frequens. *J. F. Gron.* *Sed ad* unus meorum Ber. *usi ad* Flor. vocula autem vel *nisi* vel *sed* non adparet in Hav. reliqui omnes constanter *nisi ad*, quod recte Gronov. tuetur: *nisi* pro *sed* barbaro linguæ Latinæ ævo frequenter usurpatum fuisse, docuit Du Cange Gloss. med. Latin. ea voce; non tamen sine veterum scriptorum exemplo, ut non tantum constat ex illis quæ Gronov. ad hunc loc. verum etiam ad Plauti Prol. Menæchm. vs. 59. notavit. Neque tantum hoc sensu apud comicos obcurrit, ut indicare videtur nuperus Ter. commentator Westerhov. ad Andr. IV, 1. 40. verum etiam apud alios scriptores, ex quibus exempla laudarunt Paul. Manut. ad Cic. ad Fam. XIII. 1. et Ald. Manut. ad Sall.

Jug. c. 24. etiam Malasp. ad Cic. ad Att. xi. 6. Et ita Cæsar Gall. v. 13. 'Nihil de eo percunctationibus reperiebamus, nisi, &c. videbamus.' Illud *sed* igitur ex glossa interpretis natum est. Flor. a m. sec. inepte hoc modo interpolatus est: *aut ducis jussu, sed ad conciliandos.*

§ 11 *Ceterum quum prope jam mœnibus accessisset*] Pal. 2. *cum prope muros accessisset.* Pall. 1. et 3. *cum propemodo quis accessisset.* Gebh. Put. Pet. Men. duo Pall. Voss. *quum propemodo quis accessisset.* Si nihil aliud, arcent τὸ *jam.* Pal. 3. *prope muros.* Nisi malis *quum propemodo muris successisset.* Nam *propemodo* et Plauti est, ut ad eum notamus in Trin. iii. 3. 50. *J. F. Gron.* Priscam scripturam *prope jam mœnibus* servat Lov. 1. *prope mœnibus,* omisso τῷ *jam,* Voss. in margine: *prope muros accessisset* Ber. Hafn. et Hav. *prope muros quis* Lov. 5. *propemodo quis* Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii Oxon. Gronov. in priori ed. nott. maluerat *quum propemodum muris successisset,* pro quo propius lectionem Mstorum in iterata ed. subposuit *propemodo,* quod etiam Plinio restituit xxxiv. 14. Eadem autem ejus ratio est, ac τοῦ *postmodo;* de quo vide ad xxv. 38. § 12. Mox *ad conspectum primum agminis* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Rec. Gaertn. et Hav.

§ 12 *A M. Valerio proprætore, qui classi ad Brundusium præerat, missus. Is primore*] Ex hac lectione plane datur intelligi, deesse nomen ejus, qui missus sit, nec postea a Livio ponitur. Sed Livium, Salinatoris fratrem, intelligi volo, ut Livius alio loco demonstrat, quamquam Cicero aliter sentiat: quo præsidium tenente, Tarentum est Annibali proditum. *Sabell.* Locus notatus erat in plerisque libris asterisco. Desideratur nomen Romani præfecti, qui Tarentum tenuerit, a M. Valerio missus. Sane libro priore c. 38. L. Apustius Tarento præerat. Quidam *T. Valerium* substituere, sed *P. Valerium* maluissem. Ipse Livius *M. Livium* præfuisse dicit, ac Tarentum sub eo captum ab Hannibale præter arcem, quam quinquennio defendit, donec Q. Fabius Tarentum rursus ceperit. Nec tamen eum Salinatorem fuisse puto, quod nec Livius uspiam perhibet, sed Macatum. Utriusque sane mentio est xxvii. 34. ubi Claudius Nero cum Salinatore fit consul. Certe Salinatoris descriptio, quam eo in loco exhibet auctor, nequaquam Tarenti præfecto convenit, etiamsi Cic. in Catone c. 4. ubi de Q. Fabii laudibus disserit, Salinatorem fuisse dicat: sed fieri potest, ut aut hoc adjectum sit Ciceroni, aut nominum variationem erroris caussam dedisse, ut hoc variatum sit in Romana historia; quemadmodum in aliis plerisque accidisse, satis certo constat. *Glar.* *P. Valerium Flaccum,* quem supra *Q. Fulvium Flaccum* bis (lib. xxiii. capp. 34. et 38.) per mendum vocavit, significat. Hoc autem loco vulgo *T. Valerius* legebatur: in vet. lib. hoc nomen omissum est. Suspicor autem ne *M. Livius* potius reponendum sit, præsertim quod eo præfecto Tarentum amissum sit, Polybio, Livio, et Plutarcho auctoribus, quanquam apud hunc in Fab. p. 187. mendose est Μάρκιος Λεύκιος, pro Μάρκος Λίβιος. [' Hæc ex Glareani commentariis habet, omisso ejus nomine.'] *Sigon.* Hic primum Put. Pet. Voss. Men. *Tarenti:* dein ablegant illa *T. Valerius legatus,* quæ et absunt omnibus editis ante Curionem et Gryphium, non modo libro Sigonii recte suspicantis, si quid judico, *M. Livium* potius nominari debuisse: porro omnes *priore,* non *primorum:* et ita quidem Put. *præerat missus ibi sin priore conscribta juventute.* Repone igitur *Tarenti triduo antequam Hannibal ad mœnia accederet, a M. Valerio proprætore, qui classi ad*

Brundusium præerat, missus M. Livius, primore conscripta juventute, dispositisque ad omnes, &c. Patet ergo, locum non habere, quod conjiciebat vir doctus, *Is Tarentinorum.* J. F. Gron. *Tarenti,* pro *Tarentum,* omnes mei. Neque aliter edidit Aldus, asterisco tamen post hanc vocem in contextu inserto, ut locum mendosum indicaret. Editorum primus Sobius Coloniæ 1525. vulgari curavit *præerat, T. Valerius legatus missus,* quum tres mediæ voces abessent ab omnibus antiquioribus, ut et a libris scriptis. Unus Ber. ejus, qui missus erat, nomen ita retrahere conatur: *accederet, M. Valerius, proprætor, qui, &c. præerat missus.* Verum ita deest nomen mittentis. Hav. antem *accederet, a M. Valerio proprætor, qui, &c. præerat, missus.* Verum ipse M. Valerius proprætor erat. *præerat, missus. Is in priore* Flor. *præerat missus. Is inde priore* Lov. 4. et ita etiam Lov. 5. nisi quod *prior,* pro *priore,* præferat: *præerat missus. Is priore* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Verum, aut certe vero proximum, videtur, quod Gronov. recepit. 'Priores' et 'primores' in Mss. sæpe confunduntur. Vide ad XXXVII. 43. § 10. Vir doctus autem, qui *Is Tarentinorum juventute* in Livio legebat, est Freinsh. in Indice Curtii voce 'Juniores.'

§ 13 *Die ac nocte plurimum intentus*] *Puuia,* pro *plurimum,* Put. superscripta *l* litera, ut sit *pluuia,* quod etiam superest in Flor. Voss. Lov. 2. a m. pr. Lov. 3. Harl. a m. sec. et Gaertn. *prælio* Ber. et Hav. *plurima* Lov. 2. a m. sec. Lov. 5. et Harl. a m. pr. Ex vestigiis autem primigeniæ in Put. scripturæ Crevier. scribendum conjicit *die ac nocte juxta intentus,* idque exponit die pariter ac nocte. Τὸ *juxta* eo sensu inlustravi ad I. 54. § 9.

Præbuit ad tentandum. Sicque diebus aliquot] Put. *adtentandumque diebus,* deleta particula media. Scribe *ad tentandum. Quare diebus aliquot.* J. F. Gron. Eadem lectio superest in Flor. et Lov. 2. ac 3. *ad tentandum quæ diebus* in Cant. et Lov. 4. *ad tentandum. Itaque diebus* in Lov. 1. *ad tentandum: diebus* Ber. et Hàv. Mox *se* deficit in Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. et Gaertn. Vide ad I. 23. § 5. Sed nihil muto.

§ 15 *Simulata lenitas nondum profuerat*] Optimi *simulata lenitas nihildum profuerat.* J. F. Gron. Duplici lectione juncta *nihil nondum profuerat* Hav. *nil nondum profuerat* Ber. Sed recte *lenitas nihildum profuerat* Flor. Infra XXXV. 20. 'Nihildum ad id bellum præter animos parabant.' Similiter 'nullusdum' XXIX. 11. § 1. ubi plura vide.

Spe labefactandæ fidei haud absistens) *Salapiam tendit, eoque frumentum*] Vet. lib. *haud assistens,* hoc sensu: Annibal, ubi se a proditoribus Tarenti non excipi vidit, haud diu ad Tarentum assistens Salapiam tendit, quod celeritate discessus speraret, se fidem hominum esse labefacturum, se, Tarenti capiendi causa cum venisset, elusum esse. Si legas *haud absistens spe,* id erit æque ac si dicas, 'haud spe destitutus.' *Sigon.* Non aliter libri omnes; quare ridicule *assistens* comminiscitur Sigonius. *Gebh.* Put. *Salapiam viventi frumentum.* Pet. *Salapiam ut venti frum.* Men. Voss. *Salapiam ut vendi frum.* deest autem omnibus τὸ *eoque.* Scribe *Salapiam ut venit, frumentum.* Nec vero optimus *jam media æstas,* sed *jameni æstas.* Totum ergo locum sic reconcinna: *Tum quoque int. agro Tar., quamq. sim. len. nih. profuerat, tamen spe lab. fidei haud absistens, Sal. ut venit, frum. ex agris Metap. atque Her. (jam enim æstas exacta erat, et hibernis placebat locus) comportat.* Nam *haud assistens,* quod ingerit Sigonius, nec in scriptis est, et sensus refutat. *J. F. Gron. Haud assistens* est in edd. Rom. 1472.

ac Parm. sed recte *haud absistens* viri docti contra Sigonium defenderunt; eam enim lectionem constanter omnes codd. servant: quam etiam tuetur Gronov. in priori ed. nott. ad xxxvii. 17. 'Absistere re,' quam facimus, vel 'loco,' in quo versamur, recte dici, Burm. monuit ad Phædri iii. 2. 18. Ita 'absistere obpugnatione;' vide ad ix. 15. § 3. 'absistere bello;' vide ad xxi. 6. § 8. 'absistere incepto;' vide ad xxxi. 26. § 5. 'absistere sequendo' xxix. 33. 'absistere pugna' xxxi. 17. 'absistere conatu' xxxiii. 5. 'absistere armis' xxxvii. 60. 'absistere imperio' xxxviii. 16. Videnda etiam quæ notavi ad Silii ii. 325. et xv. 190. Verum hic etiam de adfectione animi, quam patimur, dicitur, cujus locutionis aliud exemplum nondum notavi. Præterea *eoque* deest in omnibus meis. *Salapiam tendit, frumentum* legit Lov. 1. *Salapiam ut vendi, frumentum* Lov. 2. 3. 4. et Harl. *Salapiam ut inde vendi, frumentum* Lov. 5. et Gaertn. *Salapiam vendendi frumentum* Hearnii L. 1. *Salapiam frumentum* Cantabr. *Salapiam ut venit, frumentum,* ut Gronov. emendat, Flor. Ber. Hav. aliique. Posses locum etiam hoc modo distinguere: *castra inde movit, tum quoque int. agro Tar.; quamq. sim. len. nihildum profuerat, tamen spe lab. fidei haud absistens. Sal. ut venit, &c.*

Metapontino atque Heracliensi] Ita omnes edd. At *Heraclensi* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Gaertn. *Eradensi* Lov. 5. Græce dicta est Ἡρακλεία: quod Latine vel 'Heraclea' vel 'Heraclia' efferri potest, similiterque 'Heracleensis' vel 'Heracliensis' inde formari debet. Vide ad xxxviii. 1. § 7. Alibi tamen nomen hujus urbis in optimis membranis *Heraclea* scribitur. Vide i. 18. et viii. 24. Potius itaque legam hoc loco *Heracleensi.* Mox *comportabat* Lov. 1. et Gaertn.

§ 16 *Per Salentinum agrum*] *Per Sallentinum* Flor. Lov. 3. Gaertn. et alii. Idem et in Oxon. N. superesse, Hearnius notavit. Vide ad ix. 42. § 4.

Cap. xxi. § 1 *Duces magis inpigros dedisset Syracusanis*] Pall. tres, et vet. ed. *Syracusanos:* sed tamen vitiose. *Gebh.* Eadem menda commissa etiam est in Flor. Voss. a m. pr. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Mox *antequam caussa aut animus mutasset* perperam etiam Flor. a m. sec. Tum *alteri consuli* Ber. et Hafn. Male. Vide ad ix. 32. § 2.

§ 3 *Dulce auditum nomen*] Ab conjectura nostra est *auditu.* J. F. Gron. Conjecturam hanc probat, et in margine Victor. cod. exstare testatur Crevier.

Spe facta, &c. militi, atque fungendi potioribus ducibus] Mss. optimi, *spes facta ex pec. regia largitionis militi atque fungendæ potioribus ducibus.* Unde exstruxi, *Deinde libertatis restitutæ dulce auditu nomen crebro usurpatum, spes facta ex pecunia regia largitionis, militiæque fungendæ potioris ducibus.* Vulgatum sensu caret. Livius xxvi. 21. 'Quod in oppidis hibernare vetiti erant, segni fungebantur militia.' Tacitus Ann. ii. 36. 'Legionum legati, qui ante præturam ea militia fungebantur.' Idem Hist. l. i. c. 87. 'Facta et spes honoratioris in posterum militiæ.' iv. 17. 'Manentibus honorata militia, digredientibus spolia Romanorum offerebantur.' Ammianus xviii. 3. 'Post ejus excessum nobilioris militiæ fastu elatus.' *J. F. Gron.* *Spe facta* errore operarum obsedit primo ultimam Gruteri ed. idque Dan. Heins. in Elzev. servavit: *militi atque fungendæ potioribus ducibus* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. aliique: Gronov. in priori ed. nott. locum paullo aliter emendabat, hoc modo: *spes facta ex pecunia regia largitionis militi, militiæque potioris duci-*

bus: quasi præcedens vox *militi* caussa fuisset, ut primæ literæ vocis *militiæque* excidissent, et *æque*, quod supererat, in *atque* deinde mutaretur: quod non displiceret, si codicum auctoritas accederet. Conjecturam Gronovii, repetitis curis propositam, probat Crevier. nisi quod *potioribus* servet, et exponat 'militiæ sub potioribus ducibus.' Contra Donjatius vulgatum adversus Gronovium defendit, et *fungendi potioribus ducibus* exponit 'fungendi munere ac militia sub potioribus ducibus;' cujus locutionis alia exempla adlata oportuisset. Quæ enim ex scholis jurisconsultorum laudat, huic loco non conveniunt.

§ 4 *Theodotus et Sosis*] Ita optimi præferunt codd. Vide ad c. 5. § 10.

§ 5 *Nuncius etiam ex regiis servis*] *Ex regis servis* Flor. Harl. Ber. Hav. et plures ex edd. *ex servis regis* Voss. Lov. 1. 2. et Gaertn. Vide ad xxxii. 6. § 6. In præcedentibus vocem *rebus* abjiciunt Lov. 2. et Ber.

§ 6 *Et Insulam, et arcem*] *Insulam*, Syracusarum quartam partem intelligit, non totam Siciliam, ut post dicam. *Sigon.* Duas arces habuerunt Syracusæ, Euryelum in Epipolis, et aliam in Insula, teste Cluv. Sicil. Ant. i. 12. p. 154. arcem autem fuisse potiorem Insulæ partem, docet ibid. p. 156.

§ 7 *Hexaphoro Theodorus ac Sosis*] *Hexapylo* recte emendarunt alii. At nomina partium urbis Syracusarum apud Livium et hoc et sequente libro non usque adeo cum Thucydidis descriptione, quam is habet libris vi. ac vii. conveniunt. Et hoc loco *Tincham* quidam habebant codices, cum libro sequente *Thicam*, in Thucydide *Sycæ* nomen est: quam Athenienses muro celerius Syracusanorum opinione circumsepserant. Fieri tamen potest, ut Hieronis tempore multa adjecta mutataque fuerint, quæ ex his duobus authoribus, facta comparatione, aliqua ex parte satis apparent. *Glar.* Rursus scripti *Theodotus.* J. F. Gron. Vide modo ad § 4. Ceterum Aldus est, qui, quum antea *Hexaphoro* edebatur, recte *Hexapylo* restituit: 'Hexapylum' autem fuisse portam istius partis Syracusarum, quæ Tyche dicebatur, docet Cluver. Sicil. Ant. i. 12. p. 151.

Transvecti per Thicam] Vet. lib. *Ticam.* Legendum est autem *Tycham*, vel *Tychen:* pars una et hæc Syracusarum fuit, quod ibi templum Fortunæ esset, ita appellata: auctor Cicero in Verrem iv. 53. *Sigon.* Pall. 2. et 3. *Tincham.* Vet. ed. *per Thincam.* Gebh. Iidem etiam optimi *travecti per Tycham.* J. F. Gron. De Tyche, parte Syracusarum, vide Cluv. d. l. ubi apud Thucyd. vi. 98. pro Συκῆν, cujus Glarean. ad verba præc. meminit, Τύκην legendum docet. Præterea *travecti* quoque Flor. Lov. 3. et Gaertn. cum edd. antiqq. Similiter scribunt codd. xxi. 47. § 5. xxxii. 16. § 1. xxxix. 7. § 1. Ita et 'travehere' et 'travectio' scribit cod. Memm. in Suet. Aug. c. 38. Ita et 'tranare;' vide ad xxi. 27. § 5. 'tramittere' xxviii. 5. § 18. *Trajecti* est in Hafn. et Hav. Vide ad xxxi. 45. § 8.

In Acradinam convenire jubent] Vet. lib. *Achradinam.* Sic Steph. 'Αχραδίνη νῆσος ἔχουσα πόλιν, ἣν ἐπολιόρκησε Μάρκελλος, καὶ 'Αχραδίνη μοῖρα Συρακουσῶν. Hanc partem etiam Syracusarum fuisse, scribit eodem in loco Cicero. *Sigon.* Libri omnes *in Achradiam.* Gebh. Adspirationem in nomine Latino potius abjiciendam, censet Cluv. Sicil. Ant. i. 12. p. 152. Vide etiam Dausq. Orthogr. parte ii. ea voce.

§ 8 *Pars procurrit in vias, pars in ædium vestibulis stat*] Taceri non debet, in cod. Put. hoc est, uno instar omnium, et cujus auctoritas prægravat sola, item Voss. Gud. ac Cantabrig. abesse τὸ *ædium.* Quid igitur? Nempe adjungit Livius v. 41. 'In-

tuebantur in ædium vestibulis sedentes viros.' xxxiii. 48. 'Concursus ad vestibulum ædium est factus.' Addit item quinti libri epitome. Ergo ἁπρὶξ retinenda ea vox. At omittit ipse item Livius ii. 54. 'Qui obversati vestibulo tribuni fuerant.' Et quum animadvertam, hunc ipsum Livium, qui xxiv. 16. dixerat, 'Apparata convivia omnibus in propatulo ædium fuerant.' xxvi. 13. 'Magno rogo in propatulo ædium accenso:' maluisse absque τῷ *ædium* scribere xxv. 12. 'Vulgo apertis januis in propatulis epulati sunt;' quæ caussa me differre jubet, ut non ocius in ea vocula verso stylo utar? *Jac. Gron.* Non est causa, cur hic præstantissimis Mss. obsequi non velimus. Sed admodum leve est argumentum, quia Livius semel scripsit *in propatulo*, vel *in propatulis*, non addito *ædium*, ideo aliis locis, in quibus legitur *in propatulo ædium*, vox *ædium* supposita et exterminanda est. Nam potius contra concludendum fuerat, ex eo quod hoc plus semel apud eum invenitur, intelligi, illud ellipticum esse. Non dubium est, quum Livius dicit *in propatulo*, supplendum esse 'loco,' vel 'locis.' Nam ita Cic. Verr. iv. 49. 'Ante ædem Cereris in aperto ac propatulo loco signa duo sunt.' Jam quia multa sunt loca propatula, utique, quum locus patens et apertus ædium significatur, recte dicitur *in propatulo ædium*, nec magis in Livio delendum est *ædium*, quam *domi* in his Corn. Nep. Annib. c. 9. 'Easque statuas in propatulo domi abjicit.' An etiam apud Livium v. 41. xxxiii. 48. et in Epit. l. v. verso stilo in hac voce utendum censuerit vir doctissimus, mihi non satis liquet; sed si ita sensit, me sibi adsentientem non habebit. *Duk.* Vocem *ædium* abjiciunt Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. atque N. Eorum auctoritate etiam expunxi. Ceterum *procurrit in portus* est in Ber. At voces *in vias* omittit Cant. Mox *cogitant*, pro *rogitant*, Voss. et Lov. 1. 2. ac 4. Ita errant etiam scribæ iv. 13. § 12. vii. 25. § 1. et aliis locis.

§ 9 *Ex Olympii Jovis templo spolia Gallorum*] Vide Periz. Anim. Hist. c. 7. p. 242. *Duk.* *Olympi Jovis templo* Voss. Lov. 2. 3. Ber. et Hav. *Olympo Jovis templo* Harl. *Olympio Jovis templo* Gaertn. Infra cap. 33. 'Ad Olympium (Jovis id templum est) castra posuit.' Verum optimi stant pro vulgato. Ita autem, non *Olympicum* Jovem, vocandum esse, docuerunt Casaubon. ad Suet. Calig. c. 22. et Burm. ad Suet. Aug. c. 60. Mox *donata*, pro *dono data*, Lov. 4. et 5. *dona data* Lov. 3. Harl. Gaertn. et Hav. cum edd. antiqq. quam locutionem inlustrat Gronov. Obs. iv. 14. p. 230. unde etiam constat librarios alibi locutiones 'dona dare' et 'donare' commutasse. Hic tamen vulgatum malo, cui integerrimi codd. adhærent. Vide ad iv. 20. § 4.

§ 11 *Præsidiis firmat horrea publica*] Clarissimo Crevier. series narrationis poscere videtur, ut legamus *firmarat*.

Cap. xxii. § 1 *Ex principibus unus, nomine Polyneus*] Scribe *Polyænus*. Πολύαινος. Etenim hoc cap. *ex qua pridie Polyneus:* Put. clare *Poltænus*. J. F. Gron. In tantum juvat Flor. ut, adscita diphthongo, legat *Polynæus*. Etiam aliis literis transpositis, *Philonæus* est in Cant. Præterea *principum unus* Rec. Τὸ *ex* deerat etiam in Flor. et Lov. 2. ac 3.

§ 2 *Servitudinis indignitatisque homines expertos*] Suspecta in Livio vox *servitudinis:* quamquam Festus notet 'Eritudo, ut servitudo.' Sic enim legendum. Vetus lectio *servitutidius*. divinabam *servitii tidium indignitatesque*, sive *tædium*. Lipsius, Ep. Quæst. v. 23. Prima vox suspecta Lipsio est, quam tamen custodit Pal. 1. cum prisca recensione. Ex scriptura cod. Lipsiani posset et non incommode

elici *servitii diutius indign.* nisi quod Pall. 2. et 3. *servitutis indign.* Gebh. Sic Mss. ut et vulgati. Lipsius conjicit *servitii tædium.* Possis et, ut credo, propius *servitii pœnas indignitatesque.* Vox tamen est apud Festum: 'Eritudo, servitudo.' *J. F. Gron. Expertus* cum genitivo ex Virg. et Tacit. etiam lexica habent. Et sic Mss. nonnulli in Suet. Vesp. cap. 4. 'Ipse potissimum delectus est, et ut industriæ expertus, nec metuendus ullo modo.' Hoc ibi Torrent. ac Casaub. et Perizon. ad Sanct. Minerv. II. 3. 6. placet. Sed probo judicium Burmanni, vulgatum *expertæ* retinentis. Nec sine caussa *servitudinis expertos* hic suspectum est Gronovio et Lipsio. Torrentius quidem ad Sueton. l. d. ex Livii lib. x. citat *expertos certaminum,* sed in eo credo errorem esse, et pro *X.* scribendum *XL.* Nam ibi c. 8. in quibusdam scriptis et edd. est *expertos inter fratres certaminum.* Sed haud dubie rectius alii *expertes.* Duk. Nihil hic mutant codd. nisi quod *servitutis,* pro *servitudinis,* inter versus adscribatur in Flor. eamque vocem in contextu ipso præferant Cant. Rec. et Gaertn. *servitutidinis* vero legat Lov. 1. Vox 'servitudo' etiam obvia est in Philoxeni glossis Græco-lat. Δουλεία, *Servitus, Servitium, Servitudo.* Eamdem etiam unus cod. Livio obtrudit XXXIX. 37. 'Vestræ enim illæ deformes veluti cicatrices servitudinis erant:' ubi vulgo *servitutis* editur, et reliqui codd. servant. An tamen ea voce Livius hic usus sit, et non potius vel Lipsii vel Gronovii emendatio præferri debeat, judicent viri docti.

§ 3 *Armu quod inpigre ceperint*] Pal. 1. *Arma quoque quod impigre cepissent.* Ultimum quoque verbum reliqui libri omnes recognoscunt. *Gebh. Cepissent* agnoscunt similiter Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum.

§ 4 *Portæ Insulæ pateant; reddat præsidium*] Liber optimus *portas Insulæ apeat,* quasi significet *aperiat.* Satis tamen placet vulgatum, dummodo scribas deinceps *recedat præsidium.* J. F. Gron. *Portas Insulæ patefaciat* Rec. *portas Insulæ pateant* Flor. in contextu, Cant. Lov. 3. 5. Harl. et Gaertn. *portis Insulæ pateant* Lov. 2. *portus Insulæ pateant* Lov. 4. et Flor. inter versus. Crevier. *portas Insulæ aperiat* probabat, sequens autem *reddat præsidium* contra Gronov. defendit, ac *præsidium* exponit locum militibus præsidiariis firmatum, significationem hanc probans locutione 'præsidium relinquere.' Adde viros doctos ad Cæs. Gall. VI. 33. et Civ. III. 45. ubi etiam ex Livio loca laudantur. Huc etiam referri debet locutio 'præsidio decedere,' quæ apud Romanos scriptores frequens est. Ceterum *reddat* constanter in omnibus meis superest. Mox § seq. *repeti ad libertatem,* inserta præpositione, Flor.

§ 6 *Manserut publicum concilium*] Retinent omnes libri *consilium.* Gebh. *Consilium* etiam ex optimis membranis legendum monuit Gronov. ad lib. XLIV. cap. 2. § 5. Et ita non tantum præferunt omnes codd. sed et edd. præter Modianam, Gruteri postumam, et Heinsii Elzevir. Mox *eandem diem* Lov. 3. et Harl. Vide ad X. 10. § 6. Tum *nulla de re convocati,* omissa voce *neque,* Lov. 4. 5. Male. Vide ad IV. 7. § 5. et c. 58. § 5.

§ 7 *Tum pars Insulæ, velut munitissima, prodita atque alienata*] Deletis duabus literis scribe *vel munitissima.* Cicero pro Rosc. Am. II. 'L. Cornelius Chrysogonus, vel potentissimus hoc tempore civitatis.' de Orat. IV. 2. 'Ego, me Hercule, ex omnibus Latinis verbis hujus verbi vim vel maximam semper putavi.' *J. F. Gron.* Constanter omnes codd. mei τὸ *velut* retinent, nisi quod tota vox abjiciatur a Lov. 1. Nihilominus placet, quod Gronov. in mentem venit, *vel*

munitissima, id est, 'etiam munitissima.' Ita II. 44. 'Unum vel adversus omnes satis esse.' v. 6. 'Belli necessitatibus eam patientiam non adhibebimus, quam vel lusus ac voluptas elicere solet.' IX. 24. 'Hoc adscensu vel tres armati quamlibet multitudinem arcuerint.' XXI. 13. 'Sed vel hæc patienda censeo potius, quam trucidari corpora vestra:' ita ex cod. Flor. restitui. XXXVIII. 49. 'Quid periculi vel iniquo loco subeundum fuit.' XLIV. 6. 'Quam viam vel decem armatis tueri facile est.' c. 38. 'Quis ita comparatus vel iners atque inbellis fortissimum virum non vicerit?' Vide Manut. ad Cic. ad Fam. IX. 8. Et quidem, ut hoc loco, inprimis eo sensu jungitur superlativo. Infra XXXVI. 41. 'Cujus eo tempore vel maxima apud regem auctoritas erat:' ubi etiam vide. Ceterum *alienata a se* Lov. 4. et Hafn. Neque aliter legunt Voss. Cantabr. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. usque ad Aldum: verum ab his vicissim omittitur vox sequens *sed.*

§ 8 *Demarata uxor, filia Hieronis, inflata adhuc regiis animis*] *Damarata* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et quædam ex antiqq. edd. quod eodem jure in contextum recepi, quo 'Nasus' XXV. 24. et alibi. Quod enim Græci Δημάρατος et Νῆσος, id Dores, quorum dialecto Syracusani utebantur, dixerunt Δαμάρατος et Νᾶσος. Similiter 'Damaratus' I. 34. § 2. ubi plura vide. Insuper *inflata adhuc regii animi* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. et Harl. Male.

Sæpe usurpatæ Dionysii tyranni vocis] An *Dionysio tyranno?* In vulgato hæc sententia est, alios deinde sæpe usurpasse hanc vocem, a Dionysio primum profectam. Sed puto potius intelligendum de Dionysio ipso, ut eum hoc sæpe in ore habuisse dicat Livius. II. 40. de Coriolano: 'Hanc sæpe eum exacta ætate usurpasse vocem.' *Duk.*

§ 9 *Qua pedibus tractum, non insidentem equo, rel. tyr.*] Sententia est tyrannica, cujus sensus utcunque percipitur: at illud, *pedibus tractum*, subobscurius est. Obscurum item illud, quod ad finem orationis Andronodori, 'ne efferatur res.' *Glar.*

§ 10 *Paullulum sumeret spatii ad consultandum ab legatis*] Put. Pet. optimusque Flor. *Paullum:* dein omittunt τὸ *spatii*, ut et Men. Vossianusque: quod inseruerunt, qui sensum, non scripturam veterem, considerabant. Alioquin pronum fuisset *Paullum sumeret moræ ad consultandum.* Nempe τὸ *moræ* hausit vox præcedens. *J. F. Gron.* An potius in τῷ *Paullum* latet vox *spatium?* ut fuerit *spatium sumeret ad consultandum.* Jac. Gron. Vox *spatii* exsulat quoque a Lov. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii N. ac L. 1. Insuper non adparet in Ber. et Hav. verum hi legunt *Paullulum sumeret ad consultandum ab legatis tempus.* Crevier. Jac. Gronovii conjecturam præcipue probabat, eamque hinc confirmabat, quod in Put. legatur *esses: paullum*, adeoque primam vocis *spatium* literam verbo præcedenti *esse* adhæsisse. Eadem plane scriptura a m. pr. superat in Flor. pro quo deinceps interpolatum est *esse si paullum.*

§ 11 *Neque tota adspernatus est, neque extemplo accepit*] *Non tota adspernatus est, non extemplo* Lov. 5. Mox *in præsentiam tempori cessisset* idem Lov. 5. *in præsentia temporis cessisset* Harl. et Hafn. Male. Vide ad IV. 60. § 7. et virum doctum in Miscell. Observ. tom. III. p. 260.

§ 13 *In aram Concordiæ, &c. escendit*] Ita ex optimo Put. emendavit Gronov. ad II. 28. § 6. Antea editum fuerat *ascendit.*

§ 14 *Sed strictis semel gladiis timentem*] *Simul* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. sollemni scribarum aberratione. Alia ejus exem-

pla vide ad VII. 25. § 4. c. 26. § 5. VIII. 34. § 7. IX. 20. § 4. XXV. 6. § 16. XXIX. 37. § 14. XXXVII. 42. § 4. Adde Casaub. ad Pers. Sat. I. 24. Nic. Heins. ad Ovid. Met. V. 155. Bentl. ad Horat. Carm. Sec. vs. 26. ad Sat. II. 8. vs. 24. Ep. I. 7. 96. Burm. ad Ovid. Met. IV. 450. ad Quinctil. Inst. Orat. II. 15. p. 185. et Corte ad Plin. IV. 3. Mox *quis finis cladibus*, pro *qui*, Ber. et edd. antiqq. Sed ultima litera τῷ *quis* adcrevit ex similitudine initialis in voce sequente. Vide ad IV. 33. § 10. Idem error commissus est in verbis seqq.

Quod satis libertatis foret] Vet. lib. *libertati*, id est, quod ad libertatem recipiendam satis valeret. *Sigon.* Adsentior Sigonio. Attamen *libertatis* servant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. Vide caussam erroris ad verba præcedd.

§ 15 *Postquam animadvertit, eos*] Scribe *animadverterit*. J. F. Gron. Vide ad XL. 14. § 10.

Undique consuli in medium] Primam vocem omittunt Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. vett. usque ad Ascens. qui eam a. 1513. recepit. Deinde *consuli in mediis* Flor. Voss. Lovel. quinque, Hafn. et Gaertn. cum edd. antiqq. Infra XXVI. 12. 'Nihil salutare in medium consulebatur.' Et ita omnes scriptores loquuntur. Mox *quando eum* edd. antiqq. pro quo Gron. *quoniam* substituit, nihil quidem monito lectore, ex fide tamen, ut videtur, codd. Certe mei omnes ita præferunt.

§ 16 *Theodorum ac Sosim*] Rursus scripti *Theodotum*. J. F. Gron. Vide ad cap. 5. § 10. Paullo ante *inde ad interfectores*, pro *deinde*, Gaertn. Vide ad XXXVI. 24. § 10.

§ 17 *Periculumque ingens manet, nisi faciem concordiæ consulitis, ne libera efferatur res*] Vos sic emendatis: *nisi facie concordiæ consulitis.* Ego sic: *nisi civium*, vel *publicæ*, vel *communi concordiæ*, vel *nisi paci et concordiæ consulitis*. Valla. Nihil est obscurius his verbis *ne libera efferatur res*. Qua de re nos etiam admonuit Glareanus ad § 9. Dicam ipse quid sentiam: puto legendum esse *ne libera efferatur resp.* Fecit enim litera prima seq. vocis *post*, ut librarius literam *p* inconsulto præteriret. Verba autem sunt ad tyrannicidas, quorum hic est sensus: Quæ egistis, magna sunt, sed inchoata vestra gloria, nondum perfecta est. Nam nisi civitatis concordiæ consulitis, timendum est ne respublica liberata intereat. Quasi dicat: non est satis civitatem tyrannide liberare, nisi intestina seditione liberetur; alioquin fiet, ut quodammodo liberata serviat. Quod autem dixit *efferatur*, verbo usus est translato. 'Efferri' enim dicuntur cadavera. Sic XXVIII. 28. 'Meo unius funere elata populi Romani esset respublica.' *Sigon.* Pal. 1. ostendit *nisi facie concordiæ consulitis.* Pal. 2. *nisi factæ concordiæ consulitis, ne libera afferatur res.* Prisca vero ed. Palatino 3. consonans *nisi faciem concordiæ consulitis.* Cæterum omnes *res*, non *respublica.* In qua tamen re assentior Sigonio, *p* elementum occasione sequentis *post* oscitantia librarii evanuisse. Sic loquitur XXVIII. 28. *Gebh.* *Communi concordiæ consulitis* a Valla est, cujus ex pluribus conjecturis alienissimam ab antiquis apicibus editores sunt secuti. Verum est igitur, quod idem Valla conjecerat *nisi paci et concordiæ consulitis.* Sic l. XXXVII. c. 35. 'Vinci suam temperantiam Romana cupiditate pacis et concordiæ caussa regem passurum.' Quod sequitur *ne libera efferatur respublica*, et servant omnes libri, (nisi quod plerique *res*) et probare tamen non possum, etsi norim allegare Sigonium e XXVIII. 28. 'Meo unius funere elata populi Romani esset respublica.' Alius hoc generis est. Sensu alio verbum hoc tuebatur Rubenius

ex Seneca de Tranquill. 'Desciscat oportet a solito, et efferatur, et mordeat frenos, et rectorem rapiat suum.' Nondum acquiesco. Vellem *ne luxuriet effera res.* Vel *ne libertas sit effrenis reipublicæ.* Sed nimis audemus. *J. F. Gron.* Post has in conjectando varietates publicatas videtur ὁ μακαρίτης, quod ex atramenti ætate apparet, incidisse in hanc lectionem, margini appositam, *ne libertate evertatur respublica:* deinde acquievisse vulgato, non eo sensu, quo volebat Sigonius, et quo usus est Livius quoque XXXI. 29. 'Capua sepulcrum ac monumentum Campani populi, elato et extorri ejecto ipso populo:' sed quo Cicero Tusc. IV. 17. ubi eum beatum esse inquit, 'cui nihil nimis lætabile ad efferendum videri potest.' Rursus: 'An ratio parum præcipit, nec bonum illud esse, quod aut cupias ardenter, aut adeptus efferas te insolenter?' Et hoc præferendum. *Jac. Gron.* Ita mihi quoque videtur. Nam multitudo se libertate, maxime nova et insolita, insolentius efferre, eamque, dum sine modo exercet, in licentiam convertere consuevit. Sed non displicet conjectura J. F. Gronovii *libertate.* Infra c. 25. 'Hæc natura multitudinis est, aut servit humiliter, aut superbe dominatur: libertatem, quæ media est, nec spernere modice, nec habere sciunt.' Et XXXIV. 49. 'Libertate modice utantur: temperatam eam salubrem et singulis, et civitatibus esse: nimiam et aliis gravem, et ipsis, qui habent, effrenatam et præcipitem esse.' *Duk.* *Nisi factæ concordiæ* Lov. 5. Harl. Gaertn. et ed. Rom. Aleriensis princeps: *nisi faciendæ concordiæ* Hafn. *nisi faciem concordiæ* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Hav. cum ed. Rom. 1472. *nisi faciem communi concordiæ* ed. Parm. *nisi communi concordiæ* plures aliæ: *nisi faciet concordiæ* Flor. et Cant. quod recte *nisi paci et concordiæ* emendarunt viri docti. Supra l. IV. c. 10. 'Concordiæ pacisque domesticam curam jura infimis summisque moderando tenuit.' IX. 19. 'Modo sit perpetuus hujus, qua vivimus, pacis amor et civilis cura concordiæ.' Adsentior deinde viris doctis legentibus *efferatur respublica,* licet etiam omnes mei præferant *efferatur res.* Solent enim *res* et *resp.* sive *respublica,* in Mss. commutari. Vide ad VIII. 31. § 2. Id autem eo facilius hic admitti potuit, quia vox sequens a litera *p* incipiens ultimam literam τοῦ *resp.* hausit. Vide ad VIII. 8. § 2. XXXIII. 45. § 4. et alibi. Crevier. in exponendo sensu verbi 'efferatur' adhæret Sigonio. At Doujatius *efferatur* reddit, 'supra modum extollatur,' eodem sensu, quo etiam patrem accepisse Jac. Gronov. notavit. Verum ita cum Dukero malim *ne libertate efferatur respublica,* id est ne libertas caussa sit, ut respublica insolentius se efferat. J. F. Gronov. in pr. ed. nott. conjecit *ne libera evertatur respublica.*

CAP. XXIII. § 1 *Postero die comitia prætoribus creandis habita*] Put. Pet. Voss. *prætorum.* Unde non absurde suspicatur Salmasius *comitia prætorum creandi.* Quale apud Comicum Captivis IV. 2. 72. 'Nominandi ubi istorum erit magis, quam edundi, copia.' Nosque restituimus apud Servium ad principium lib. IX. Æn. 'Pilumnus et Picumnus fratres fuerunt Dii. Horum Picumnus usum stercorandi adinvenit agrorum, unde et Sterculinus dictus:' ita membranæ apud Andes, non *stercorandorum.* J. F. Gron. *Prætorum* etiam Flor. a m. pr. Cant. Harl. et Hearnii N. unde Gronov. *comitia prætorum creandi,* quomodo in uno cod. erat VIII. 13. *Ut omnium rerum consulendi potestas esset:* et Crevier. XXV. 40. ex conjectura emendare conatur, *Inde primum initium mirandi Græcarum artium.* De similibus locutionibus vide Vossium Gramm. VII. 53. et Sanct. Minerv. III. 8. p. 454. ubi ex Livii XXI. 41.

adfert 'Vestri adhortandi caussa magnifice loqui.' Quum tamen locus ille etiam alio modo accipi possit, ut etiam Perizon. docuit ad Sanctii Min. III. 8. p. 455. neque alia exempla obcurrant, quæ Livio similes locutiones placuisse evincant, lectionem illam probare nequeo; sed potius *prætorum* inde ortum puto, quod, quum per compendium *comitia pr. creandis* scriptum foret, in efferendo compendio librarii errarint. Talia exempla sunt hoc lib. c. 32. § 8. XXX. 41. § 1. XXXII. 8. § 5. Alia similium errorum exempla vide ad X. 10. § 2. Posses etiam existimare, duplicem olim lectionem in codd. exstitisse *comitia prætoribus creandis habita*, et *comitia prætorum habita;* librarios autem utramque hoc modo conjunxisse: certe 'comitia prætorum' sunt, creandis prætoribus convocata. Supra c. 9. 'Comitiis prætorum perfectis.' Ita 'comitia tribunorum militum' IV. 57. V. 26. et sæpe alibi. Præterea *circa fana Deum* paullo ante Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl. *circa fana omnia Deum* Flor. Deinde *rogaverunt*, pro *supplicaverunt*, edd. Rom. 1472. et Parm. ex alterius interpretatione.

§ 2 *Sopatrum ac Deomenem*] Vet. lib. *Dionem.* Sigon. Pal. 1. *Sopearum ac Dyonemen.* Pal. 2. *Dioneonem.* Pal. 3. *Dionem.* Gebh. *Deomenem* servat Lov. 3. *Dionemem* Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *Dioneum* Lov. 4. et 5. *Dinomem* Harl. *Diomenem* Ber. *Dionemen* Flor. a m. pr. *Dinomenen* a m. sec. Proxime verum. Recte enim Gronov. edidit *Dinomenem.* Vide ad c. 7. § 4.

§ 3 *Auditis iis, quæ Syracusis acta erant*] Non habent *iis* optimi. *J. F. Gron.* Abesse potest. Vide ad XXIII. 15. § 4. Omnes tamen pronomen illud, vel ejus loco *his,* servant; quin et auctor est Crevier. abesse quidem a Put. a m. pr. adscriptum tamen fuisse a m. sec. Mox *ad ipsum creatis,* pro *ad id ipsum,* Flor. Lov. 2. Ber. a m. pr. et Hav. Vide ad V. 43. § 4.

§ 4 *Quæ in Insula erat et Achradina, tradita est*] Gud. *erat Achradyna, tradita.* Voss. *erat achradinā tradita est:* et a m. sec. superscriptum *trāslata.* Et alterutrum videtur Livii. *J. F. Gron.* Copula *et* exsulat quoque a Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. ante Mogunt. Deinde *Achradinam tradita* Lov. 2. 3. et Ber. a m. sec. *Achradinam traducta* Hafn. *Achradinam translata* Lov. 1. Similes lectiones ex suis etiam laudat Crevier. qui probat *et ea, quæ in Insula erat, Achradinam translata est.* Mox *deleta est*, pro *dejecta est*, Lov. 4. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. antiqq. Vide ad XXXI. 29. § 11. *Deplecta est* Voss. et Harl. *depleta est* Lov. 1. 2. 3. postremi autem margini additur hæc glossa 'in planum dejecta est.'

§ 6 *Ubi ne suspecti observarentur*] Immo *obversarentur*, id est, ne illic obversando et oculis hominum se ingerendo suspecti fierent. Sequenti cap. 'Dum regiis stipendiis pastus obversaretur miles.' lib. XXXI. c. 11. 'Magnam partem eorum palam Carthagini obversari.' XXXV. 15. 'Legatusque Romanus, ne alieno tempore incommodus obversaretur, Pergamum concessit.' *J. F. Gron.* Gronovii conjecturam recte Crevier. in contextum recepit, siquidem testetur duos e suis, atque inter eos Putean. hanc lectionem præferre. Alibi sæpe literarum trajectione voces 'obversare' et 'observare' in Mss. permutari, monui ad VI. 17. § 4. ubi etiam vide de verbo 'obversari.' Mox *deinde* primus recepit Grut. in ed. ult. quum antea ederetur *dein*, quod servant Flor. Voss. Lov. 3. 4. 5. aliique. Quare illud recepi. Vide ad III. 3. § 6. Doujatius hoc argumento vulgatum tuetur, quia non incommodum sensum habet.

§ 7 *Ab Hannibale se missos prædi-*

cant ad Hieronymum] *Sese missos* Flor. Tum *prædicant* abjiciunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. a m. pr. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Posset etiam omitti, si optimi codd. consentirent. Vide ad XXIII. 45. § 5.

Paruisse imperio ejus, cujus imperator suus voluerit] Aut τὸ *ejus* deleverim, aut scripserim *cui*. J. F. Gron. In utraque conjectura aliquid deest ad explendum sensum. Si, deleto *ejus*, legas *imperio cujus*, integra oratio erit, 'imperio ejus, cujus imperio se parere imperator suus voluerit.' Si *imperio ejus, cui*, deerit *se parere*. Non videtur ergo caussa esse mutandi scripturam receptam, in qua ex præcedentibus suppleri potest 'imperio se parere.' Sæpe ex præcedentibus vel sequentibus aliquid supplendum esse, non uno loco docet ὁ πάνυ. *Duk.* Doujatius etiam vulgatum præfert.

§ 11 *Moliri clam eos atque struere*] Vet. ed. et Pal. 3. *et moliri clam eos*. Gebh. Put. Pet. Voss. *ut moliri*: tres Pall. *et moliri*. Scribe *id moliri clam eos atque struere*. Deinde cum duobus primis, *ut Syr. per speciem reconcil. soc. in ditione Rom. sint:* non *reconciliandæ* et *deditione*, ut vulgo. *J. F. Gron.* *Ut moliri* Flor. a m. pr. Lov. 3. 4. Voss. a m. pr. et Gaertn. *et moliri* Voss. a m. sec. Lov. 1. 2. et edd. vett. Deinde *reconciliatæ societatis* Flor. Voss. Lov. 3. Harl. Ber. Hav. aliique: *ditione* autem non tantum omnes, præter Lov. 3. qui *deditione* præfert, codd. verum etiam edd. usque ad Paris. 1573. Librarios hæc vocabula confundere solitos esse, videbimus ad XXVI. 21. § 17.

Et pauci auctores fœderis] Vet. lib. *ac perpauci*. Sigon. *Ac perpauci* etiam Ber. et Hav. De voce 'perpaucus' vide ad XXXVII. 11. § 3. Verum in vulgatum conspirant optimi. Vox *renovati* exsulat ab edd. antiqq.

CAP. XXIV. § 1 *Nec Hippocrati et Epicydi solum*] Pal. 1. *neque Epicidi solum*: Pal. 2. ac prisca ed. *nec Epicidi solum*. Gebh. Verba *Hippocrati et* nec ab optimo Puteano, nec Voss. nec Gud. nec Cantabrig. agnoscuntur. Cur igitur vulgo pro Livianis habentur? Sane opiner ab ignaro correctore addita, cui non satisfaciebat alteruter nominatus: id quod tamen faciunt auctores, quum tamen de utroque omnia velint intelligi. Tale utique est illud Livii ipsius XXI. 52. ubi quum consules Sempronius et P. Cornelius juncta haberent castra, et Galli a Pœnis vastati ad eos mitterent oratum auxilia, tamen scribit 'legatisque ad consulem missis,' ac nihilominus statim post ambo consules inter se deliberant: sic ut omnino in unius appellatione uterque comprehendatur. Infra hoc lib. c. 35. 'Postquam ab Hippocrate occupatæ Syracusæ erant:' quum palam sit, ab Epicyde et Hippocrate simul id factum. Idem quoque fecerat Livius hoc lib. c. 31. Eadem numeri enallage est, quæ XXV. 18. Quintium Crispinum ait provocatum consuluisse 'imperatores,' Claudium scil. Fulviumque; libro autem XXVI. 4. referens Q. Navium auctorem exstitisse peditum equiti immiscendorum, addit honori id ei apud 'imperatorem' fuisse; ubi tamen iidem Claudius Fulviusque præerant. Ita XXVI. 2. placuit Livio narrare tantum de eo, quem cum imperio mitti placeret in Hispaniam ad eum exercitum, 'cui Cn. Scipio imperator præfuisset;' tanquam Publius nullus fuisset. *Jac. Gron.* Voces *Hippocrates et* desunt etiam in Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Easdem neque Crevier. in codd. suis invenit, et hinc ex contextu ejecit. Cur tamen ipsam orationis structuram illas respuere addat, nondum intelligo.

§ 2 *Qui, fessus tandem uxoris vocibus*] Pal. 2. *Qui, fessus etiam tandem*. Pal. 3. *Qui sexus etiam tandem:* ad-

modum vitiose. *Gebh.* *Quod non fecisset tandem* Voss. et Lov. 1.

Dum turbata omnia nova atque incognita libertate essent] Pall. 1. et 3. *incognita libertati.* Pal. 2. *incondita libertate.* Gebh. Egregie Put. Pet. *atque incondita.* Sic xxv. 13. 'Inconditam inermemque aliam turbam advenisse.' xxvi. 24. 'Potissimum ratus Syracusanis, nova pace inconditas componere res.' xxx. 11. 'Exercitu omni prope novo atque incondito.' Sic 'libertas incondita,' incomposita, nondum legibus certoque statu civitatis formata ac firmata. *J. F. Gron.* Mallem *quum turbata omnia,* et similiter mox *quum regiis stipendiis,* ac *quum ab Hannibale.* Vide ad i. 40. § 7. Deinde *incognita libertati* Voss. Lov. 1, 2. 4. Harl. et Gaertn. *incondita libertati* Lov. 3. *incondita libertate* Flor. Lov. 5. Ber. et Hav. quod recte Gronov. recepit. Infra c. 29. 'Ad multitudinem inconditam ac tumultuosam exonerandam.' xxv. 1. 'Magna ibi vis hominum, sed inconditæ turbæ agrestium cæsa.' xxvi. 40. 'Inconditam multitudinem secum in Italiam transvexit.' xxvii. 32. 'Inconditam inermemque multitudinem cepit.' xxix. 34. 'Sparsi et inconditi sine ordine, sine signis.' xxx. 28. 'Nec Scipioni cum Syphace inconditæ barbariæ rege rem futuram.' xxxii. 13. 'Incondita inermisque multitudo ab armatis cæsa est.' xxxv. 28. 'Posse instructos recta acie, posse inconditum agmen obcurrere:' ubi etiam eodem errore *incognitum* codd. xlii. 66. 'Vix ab incondito agmine captivorum expedierant se.' xliii. 10. 'Incondita multitudo variis vocibus personabat.' xliv. 39. 'Aciem inconditam inordinatamque habuissemus.' Mox *regiis stipendiis pressus* Ber. et Hafn. *passus* plerique. Sed perperam *Observaretur* etiam Voss. Vide ad cap. præc. § 6.

Cum Themistio] Vet. lib. *Themisto:* et sic ubique. *Sigon.* Pal. 1. *Themissio.* Pal. 2. *dum Themisco.* Pal. 3. *cum Themisto.* Prima tamen ed. affligit, expungit notam Sigonii rectius censentis *Themisto.* Gebh. In libro optimo semper aut *Themisius,* aut, quod rectum puto, *Themistus* vocatur. *J. F. Gron.* *Themisio* Flor. a m. pr. *Themisto* a m. sec. Et ita postea *Themistum, Themisto* præfert, cui consentiunt plerique meorum codd. Mox *nupta erat* Lov. 1. 2. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Tum *consultatam,* pro *consociatam,* in margine Livii conjecit Ant. Perizon.

Cui et alia arcana committere adsueverat] Pall. tres, *cui et alta arcana comm. assuerat.* Gebh. Meliores *adsuerat.* J. F. Gron. *Alta arcana* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. et Gaertn. scribarum sollemni errore. Vide ad xxxvii. 16. § 7. Deinde *adsuerat* Flor. Voss. Lov. 1. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Paris. 1573. Vide ad iv. 45. § 4.

§ 3 *Indicium ad prætores defert*] *Judicium* Lov. 4. Vide ad vii. 39. § 5. Tum *refert* Hearnii L. 1. Vide ad xxi. 6. § 5.

§ 4 *Consultis senioribus*] Pal. 2. *senatoribus.* Sicut paullo ante 'Qui ut rem haud vanam.' *Gebh.* Omnes mei utroque loco vulgatum tuentur. 'Seniores' et 'senatores' etiam commutantur xxxix. 55. § 1. Similiter etiam 'ut' et 'ubi.' Vide hoc lib. ad c. 15. § 1.

§ 5 *In speciem atrociore, caussam aliis ignorantibus, ortus*] Pal. 1. *causam mali ignorantibus.* Tò *aliis* omisit vet. ed. *Gebhard.* *Atrocior caussam aliis ign.* Voss. Lov. 4. et Gaertn. *atrocior caussam ign.* Lov. 1. et edd. vett. *atrocior causa malis ign.* Flor. a m. pr. et Lov. 3. *atrocior caussam mali ign.* Lov. 2. et Hav. *atrociter caussam mali ign.* Hafn. *atrociore caussam mali ign.* Ber.

§ 9 *Minitantem, in vestibulo curiæ corpora conjuratorum eo metu compres-*

serunt] Distingue, *quam fer. min. in vest. curiæ, corpora conjur. eo metu compresserunt.* Intellige projecta vel exposita. *J. F. Gron.* Idem Gron. in pr. ed. nott. vocem excidisse, eaque restituta legendum censebat, *exposita*, vel *projecta*, vel *visa in vestibulo curiæ corpora.*

Integram plebem in concionem sequerentur] *In concione* libri omnes. *Gebh.* Ita et Flor. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. Mediol. 1480. et Parm.

Cap. xxv. § 1 *Is, tamquam reos agebat*] Video alicubi editum *Is* (*tamquam reos agebat*) *ab anteacta.* Sed Gud. et Mureti *ageret.* Placet igitur, *Is tamquam reos ageret, ab anteacta vita orsus.* J. F. Gron. Verba interposita parenthesi primus distinxerat Aldus; eam autem servant omnes edd. usque ad Gronov. cujus emendationem cum Crevier. probo, licet omnes mei vulgatum servent, nisi quod *reos ajebat* sit in Voss. a m. sec. et Lov. 1. Vide ad viii. 33. § 23.

Ab anteacta vita orsus] Præpositio *ab* desideratur in omnibus Pall. *Gebh.* Eamdem abjiciunt Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. Hav. et priscæ edd. At eam hausisse videntur ultimæ literæ vocis præced.

§ 2 *Quid enim sua sponte fecisse Hieronymum puerum, ac vixdum pubescentem facere potuisse*] Videtur insiticium *fecisse.* J. F. Gron. Oculatissimus Doujatius se non videre testatur, cur Gronovius pro insiticio respuat τὸ *fecisse:* eleganter enim dici contendit, Hieronymum nec fecisse sponte, nec, qua ætate erat, facere quidquam potuisse. Sed velim consideret quis totius orationis processum; puer nihil fecit, vixdum pubescens nihil facere potuit. An igitur Hieronymo puero, quam vixdum pubescenti, liberior potestas fuit, ut hæc ita dividantur? Si Livius scripsisset *fecisse Hieronymum, aut puerum ac vixdum, &c.* tolerabilius foret; nunc vero Gronovio, cui etiam adsentitur Crevier. adsentior, licet omnes codd. mei τὸ *fecisse* constanter servent.

Tutores ac magistratus ejus sub aliena invidia regnasse] Emendatum est in Pal. 1. *ac magistros ejus.* Suet. Galb. c. 14. 'Regebatur trium arbitrio, quos una et intra Palatium habitantes, nec umquam non adhærentes pædagogos vulgo vocabant.' *Gebh.* Qui *magistratus ejus?* an quos ipse crearit, aut quibus munera mandaverit? Non placet. Scribatur *tutores ac magistros ejus.* Revereor sane veteres libros: at illorum scripturam numquam prævertam ei, quam ipsos auctores reliquisse credibile est. Lib. xxii. c. 15. Put. exhibet *ferociter concionantem magistratum equitum.* Quod si quis ab ipso Patavino profectum existimet, is me, jam nunc prædico, sentire secum ne postulet. Idem fidissimus omnium liber hic *magistratos:* quod mihi quidem certum indicium est, Livium scripsisse *magistros*, et duas literas vacare. Nam, et 'magistratum' pro magistro, vel 'magistratos' pro magistratibus ut dixisse Nostrum utique credam, aliis, quam adhuc factum est, doceri me oportet. Parum etiam evincit apud me Gruterus, quod plerisque jam persuasit, auctores attentius loquutos promiscue 'magisterium' et 'magistratum' usurpasse. 'Magistri' sunt, ut ait Festus, pagorum, societatum, vicorum, collegiorum, equitum, ludorum præterea et conviviorum; denique doctores artium: eorumdem ergo dignitas 'magisterium,' non 'magistratus.' Frustra ostentat ex Suet. Calig. c. 31. 'Magisteria sacerdotii:' etenim sacerdotum collegia sunt, non magistratus. Frustra ex ejusdem Domit. c. 4. 'Minervæ, cui collegium instituerat, ex quo sorte ducti magisterio fungerentur.' Diserte enim id 'col-

legium' vocat, cujus sodales nemo vocaret 'magistratus.' Nec juvat ex Symmacho Ep. IV. 45. de censura: 'Nolo mireris, gravissimum ordinem magisterium respuisse.' Etenim censor dicebatur et 'magister morum,' eoque respectu censura 'magisterium morum:' etsi in hoc 'magistratus' et 'magisterium' concurrant, quemadmodum et in magistro equitum. Illius magisterium morum et hujus magisterium equitum facit sane ambos magistratus populi Romani: non tamen illum 'magistratum morum,' hunc 'magistratum equitum' gessisse dices. At vero ad Plautum Bacchid. I. 2. 40. 'Jam excessit mihi ætas ex magisterio tuo:' quid opus vel meminisse semibarbarorum corruptorum *ex magistratu*, nisi ut exsibiletur, quum illud constanter habeant libri antiquissimi. Nihilo potior apud me duorum Senecæ codicum auctoritas, qui ep. 15. 'Accedunt pessimæ notæ mancipia in magistratum recepta:' nam duo alii Gruteri cum membranis, quas ipsi inspeximus, et longe pluribus, quas alii consuluerunt, *in magisterium*, ut omnis vulgata. Apuleius sane 'ædilis magisterium' dixit Metam. I. (nam, quæ alia ex illo adnotant in hunc usum vocis male seduli, ipso adspectu refutes licet) sed loquitur, ut de municipiorum decurionibus Romani solebant. Suet. Octav. c. 2. 'Avus municipalibus magisteriis contentus.' *J. F. Gron.* Vir doctus, quem Gronov. prima parte hujus observationis refellit, est Salmas. qui ad Spart. Ælium Verum c. 5. et ad Pollion. Claud. c. 14. notavit, *magistratos* pro magistris Livium usurpasse, secundum vetustissimas ejus membranas. Locus vero Gruteri, adversus quem Gronov. in sequentibus disputavit, exstat lib. I. Susp. c. 9. Vide etiam eumdem Gronov. ad l. laud. Plaut. in Bacchid. Ceterum omnes etiam codd. mei *magistratus* hic retinent, quam lectionem Doujat. tuetur. Intelligit autem magistratus majores, nomine et auctoritate Hieronymi a tutoribus ejus constitutos. Contra Crevier. conjecturam Gronovii probat, quæ mihi quoque verior visa est: alibi enim sæpe voces 'magistratus' et 'magistri' a librariis confusæ sunt. Vide ad XXII. 15. § 5.

§ 3 *Hæreditatem regni creverit*] Princeps editor, qui excudit *celevarit*, non intellexit hanc loquendi figuram, ut nec exscriptores Pall. 1. et 2. qui *hereditate*, putantes τὸ *creverit* venire a 'cresco.' *Gebh.* In aliis esse *hereditate*, adnotat Hearnius. Hoc dudum emendavit Leopardus Emend. II. 15. *Duk.* *Hereditate* Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et edd. ante Froben. 1535. Tum *tenuerit* Voss. in marg. et Lov. 1. *cesserit* Ber. a m. pr. *ceperit* a m. sec. et Hafn. Infra XL. 8. 'Vivo et spirante me hæreditatem meam ambo et spe et cupiditate inproba crevistis:' ubi etiam librarii locutionem non intelligentes mutarunt. Mox *quæ procurator*, pro *quæque*, Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Ber. et Hav. *et quæ procurator* Flor.

§ 7 *Nec quemquam superesse tyrannorum stirpis*] Pall. 1. et 3. *nec quicquam superesse*. Gebb. Ita et Lov. 2.

§ 8 *Libertatem, quæ media est, nec spernere modice, nec habere sciunt*] Libertatem 'spernunt modice,' qui sic sunt obnoxii, ut non vernaliter adulentur, neque omnem libertatem amittant: qui aliquid etiam in serviendo libertatis retinent, admittunt, audent, neque se deprimunt in extremum servitutis. 'Immodice,' qui serviunt humiliter et abjiciunt se. Hoc eo monui, quia homo doctus apud me fatebatur, se non capere hanc sententiolam, et tentabat *sperare*. J. F. Gron. Ejusdem sententiæ olim fuit librarius Ber. qui legebat *cupere*

modice: sed *suscipere modice* est in Hav. *stupere modice* in Cant. et Flor. a m. pr. *studere* a m. sec. Præterea *nec habere scit* Rec. quod præcedentia *multitudinis, servit, dominatur* requirere forte existimavit. Male. Vide ad VI. 19. § 7.

§ 9 *Avidos atque intemperuntes plebeiorum animos*] Quidam emendaverant *publicanorum animos:* sed mihi prorsus displicet. *Glar.* Pall. 1. et 3. ut et vet. ed. *publicanorum,* quod recte respuit Loritus. Pal. 2. *suppliciorum.* Gebh. Id quoque correctorum erit haud dubie. Voss. *plubiciorum.* Gud. et Cantabr. *publiciorum.* De Puteano nihil notatum invenio, etsi non dubitem, quin par illic sit diversitas. Delibera fueritne *humiliorum,* an *vulgi civium.* Jac. Gron. Illud *plebeiorum* primum obcurrit in ed. Ascens. a. 1513. Idem tamen in nullo apud me cod. superest, nisi forte in Ber. et Hafn. unde nihil notatur. *Publicanorum* legunt Lov. 5. Gaertn. Recan. Hearnii D. et edd. vett. *dominorum animos* Lov. 1. *publiciorum animos* Lov. 3. 4. Flor. et Hearnii L. 1. neque aliter etiam Put. ut Sallierius me docuit: *publice horum animos* Hearnii N. *publicorum animorum* Harl. *suppliciorum animos* Lov. 2. quod in cod. Victor. inventum sanum videri posse Crevier. pronunciat.

§ 10 *Sicut tum extemplo prætores*] Vet. lib. *Sic tum extemplo.* Sigon. Pall. 1. 2. et vet. ed. *Sic extemplo tum.* Pal. 3. *Sic extemplo cum.* Gebh. *Sic tum extemplo* Hearnii L. 1. et N. *Sic extemplo tum* Gaertn. et edd. usque ad Aldum, qui *Sicut tum extemplo* subposuit, quod servat Flor. *Sicut extemplo tum* Voss. Lov. 2. 4. Ber. et Hav. *Sicut extemplo cum* Lov. 3. 5. et Harl.

Acceptaque pene prius, quam promulgata, est] Pal. 1. *mulgata est.* Pal. 2. *promulgata vulgata est.* Pal. 3. *vulgata est.* Gebh. *Mulgata est* Voss. et Lov. 1. *vulgata est* Lov. 2. 4. 5. et Rec. *promulgata lex esset* Ber. *promulgata res esset* Hav. Præterea *pene* exsulat a Lov. 4. et 5. Insuper Jac. Perizon. ad marginem Livii conjecit *accepta quæ prius.* Vide eum ad XXVIII. 12. § 13.

Ut omnis regia stirps interficeretur] Vet. lib. *ut omnes regiæ stirpis interficerentur.* Sigon. Veritas vulgatæ lectionis etiam a Pal. 1. ac vet. ed. confirmatur, licet Pall. 2. et 3. *ut omnes regiæ stirpis interficerentur.* Gebh. Non moveo. Tamen, ut voluit Sigonius, optimi codd. *ut omnes regiæ stirpis interficerentur.* J. F. Gron. Ita etiam manus interpolatrix in Flor. emendavit, quum antea *ut omnis regia stirpis interficerentur* scriptum fuisset. Vulgatum servant omnes reliqui, nisi quod *stirpis* sit in Voss. a m. pr. Harl. et ed. Mediol. 1480.

§ 11 *Demaratam Hieronis, et Harmoniam Gelonis filiam*] Vet. lib. *Damaratam,* item *filias.* Stirps autem Hieronis regis hæc fuit:

HIERO rex.

Damarata, uxor Andronodori. — Gelo ante patrem mortuus. — ..... uxor Zoili. — Heraclea uxor Sosippi.

(Gelo:) Hieronymus rex annorum XV. post Hieronem. — Harmonia uxor Themisti.

Sigon. *Damaratam* scribendum dixi ad c. 22. § 8. *Filias,* ut supra hoc cap. ‘Alteri Hieronis, alteri Gelonis filias nuptas.’ Omnes tamen mei vulgatum servant. Stemma autem Hieronis, a Sigonio datum, sed post virorum doctorum, qui in Livio emaculando desudarunt, curas, erroribus obsitum, ita emendo et augeo:

HIEROCLES, vir nobilis, genus ducens a Gelone, antiquo Siciliæ tyranno; cui, teste Justin. XXIII. 4. ex ancilla natus est,

Hiero, primo prætor, mox rex Syracusanus. Uxorem duxit filiam Leptinis. Polyb. I. 9. Pausan. Eliac. II. 12. Ejus nomen restituendum, ut partim viri docti monuerunt, apud Ælian. Var. VI. 13. et Val. Max. III. 2. ext. 9.

Gelo ante patrem mortuus, cujus uxor fuit Nereis, filia Pyrrhi. Polyb. Exc. Leg. pag. 1089. Pausan. Eliac. II. 12.	Damarata uxor Andranodori. Liv. l. XXIV. capp. 4. 5. 22. 25.	Heraclea uxor Zoippi. Liv. l. XXIV. capp. 4. 5. 25.
Hieronymus Gelonis et Nereidis filius, Hieronis nepos. Liv. lib. XXIV. capp. 4. 5.	Harmonia uxor Themisti. Liv. XXIV. 24. 25. Virgo dicitur apud Val. Max. III. 2. ext. 9.	Duæ filiæ virgines. Liv. XXIV. 26.

CAP. XXVI. § 1 *Heraclea erat filia Hieronis, uxor Sosippi*] Pal. 1. *Hieraclea e. f. H. uxor Zosippo.* Pal. 3. *Eraclia.* Gebh. Put. *Zoipsi.* Ibidemque plane *si quis Zoippo nuntiet.* Hic est ille *Zoippus*, qui c. 4. male *Zoilus* appellatur. Atque hinc confirmatur nostra sententia, ex Polybio hoc nomen corrigendum, et ubique scribendum *Zoippus*, variato tamen casu. Patetque error Sigonii, facientis in stirpe Hieronis regis, præter Demaratam et Heracleam, tertiam ei filiam sine nomine, uxorem Zoili. Nam nec maritus nec uxor in rerum natura fuerunt. *J. F. Gron.* Eodem facit, in tantum non omnibus codd. una modo litera abundante, scribi *Zosippi*, vel *Zosippo.* Quorum prius etiam Hearnius invenit in N. et D. sed *Cosippi* in L. 1. quemadmodum ego *Gesippi* in Gaertn.

§ 2 *Ea quum ad se quoque venire præscisset*] Lege *veniri.* J. F. Gron. Ita est in Ber. a m. sec. Præterea *præsensisset* Lov. 4. quod ex glossa interpretis esse videtur.

§ 3 *Nunc per memoriam Hieronis patris*] Particula *nunc* delenda videtur Crevier. quia ei alia compar et ex adverso opposita nulla est.

§ 5 *Illa cum viro fuerit regnatura*] Pall. 2. ac 3. *cum viro suo.* Gebh. Non aliter etiam Lov. 2. et Rec. Paullo ante τὸ *Quid* a m. sec. deletur in Flor. sequens autem *quod* exsulat a Lov. 5. Sed interceptum est a præcedenti *Quid.* Verum *Quid quod si* Brancal. Latinii legit.

§ 6 *Cui dubium esse, quin extemplo*] Pall. 1. ac 2. *quid dubium esse.* Pal. 3. *quin dubium esse.* Gebh. *Quid dubium* etiam Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Et ita Flor. a m. sec. quum olim exaratum fuisset *qui dubium.* Mox *navem* idem Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad XXIII. 11. § 5.

§ 7 *Quantum spes hominum fallit*] Immo *falli*, nam tota oratio obliqua est. *J. F. Gron.* Idem et Crevier. placuit. *Quam spes hominum* legit Lov. 5. Alibi librarios ita peccasse, vidimus ad v. 4. § 1. Adde x. 28. § 2. XXV. 23. § 11.

§ 8 *Quod ab se cuiquam periculum, a sola ac prope vidua, et puellis in orbitate degentibus*] Pall. tres *in orbitatem decedentibus.* Gebh. Deleo præpositionem *a.* J. F. Gron. Eadem præpositio abest a Ber. a m. sec. Præterea *in orbitatem decedentibus* Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. et Gaertn. *in orbitate decedentibus* Voss. Ber. et Lov. 1. *in orbitatem descendentibus*

Hav. *in orbitatem deg.* edd. antiqq.

Invisam tantum regiam stirpem esse] Scribe ex Put. Pet. Voss. *invisam tamen.* J. F. Gron. *Tamen* etiam Flor. et plerique reliqui codd. Vide ad IX. 12. § 6. Præterea *stirpem regiam* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav.

§ 10 *Aversis auribus animisque, casse ne tempus tereretur, (ferrum enim quosdam*] Fastiditur particula *enim* ab omnibus nostris libris. Pal. 2. *ferrum quosdam experientes cern.* An videlicet satis esset acutum. *Gebh.* Qui hisce sanitatem constare adfirmet, ei nos mentem et judicium in literis constare negabimus. Lib. XXXVIII. c. 33. 'Quum aversis auribus pauca locuti essent.' XLI. 10. 'Quum, concione advocata, fugam e castris A. Manlii aversis auribus militum jactasset.' Tale quid et hic deesse putes. At ego τὸ *casse* absque vitio esse, non facile concedam: nec facit huc illud ex lib. II. c. 49. 'incassum missæ preces.' Libri juvant hactenus, ut Put. Pet. Voss. tres Pall. immo fere quicquid meliorum, cum Andrea Aldinaque, careant τῷ *enim.* Vide an sit melius *Aversis auribus animisque (nam ne tempus tereretur, ferrum quosdam expedientes cernebat) tum omissis pro se precibus.* Primam vocem plane ut participium, non tantum ut adjectivum nomen, positam intellige, quasi foret expressum, 'Quum omnium aures animique aversi essent.' Rubenius *animisque a se (ne tempus tereretur.* J. F. Gron. Τὸ *enim* deest etiam in Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hearnii Oxon. omnibusque edd. usque ad Ascens. 1513. Vett. edd. lectionem exhibui. Joh. Alex. Roëllius minima mutatione legebat *Aversis auribus animisque, casse ne tempus tereret, ut ferrum quosdam expedientes cernebat, tum, omissis, &c.* Fateor adverbium *casse* alibi non obcurrere. Verum ita *postulatus*, pro *postulatum*, habemus IV. 9. § 6. *servitudo* hoc lib. c. 22. § 2. quarum vocum vix alibi exempla obcurrunt. Locum pro deplorato habet Crevier.

§ 11 *A qua ætate etiam hostes irati abstinerent*] Pall. 1. ac 3. *hostes iratos abstinere.* Pal. 2. *hostes irati abstinent.* Gebh. Legendum ex Put. Pet. Men. Pall. Voss. *a qua ætate etiam hostes iratos abstinere.* J. F. Gron. Ita, præter Gaertn. legunt omnes mei, omnesque Hearnii Oxon. Vide etiam Gron. Obs. II. 14. p. 324. Præterea *a qua ætate et hostes* Lov. 1. Vide ad XXII. 47. § 9.

§ 12 *Obcursu se ex sacrario proripuerunt*] Florebellus, ut est summo judicio præditus, legit *eo cursu:* quod laudo. Sic enim XXVI. 12. 'Ad fretum eo cursu contendit, ut prope repentino adventu incautos oppresserit:' et XLII. 16. 'In jugum Parnassi refugerunt eo cursu, ut cum unus,' &c. *Sigon.* Pal. 2. excrevit τὸ *occursu.* Gebh. *Cursu* Lov. 3. et 5. Et ita vir doctus conjecit ad marginem ed. Curion. Malim tamen *eo cursu*, quod et Crevier. probavit. Paullo ante *in virgines inde*, pro *deinde*, Harl. Vide ad XXXVI. 24. § 10. et hoc cap. § 15. Tum *alienatæ mente*, pro *alienata*, Lov. 2. Utrumque commodo sensu ferri posse, docent quæ notavi ad III. 48. § 1. Ratio igitur flagitat, ut et plurium et meliorum codd. fidem sequamur.

§ 13 *Tenentibusque, quum tot ac tam validæ eluctandæ manus essent, sese eripuerunt*] Horum omnium nihil prorsus exstabat in libro Cantabr. Et sane, quid potissimum adferant, alius me doceat. *Jac. Gron.* Immo potius verba hæc, quæ in reliquis omnibus codd. constanter supersunt, in Cant. omissa puto librarii neglegentia, cujus oculis minus intentis fraudi fuit similitudo inter voces *evaserunt*, quæ proxime hæc verba præcedit, et *eripuerunt*, quæ eorum ultima est, unde factum fuit ut omnia media omitteret.

§ 14 *Cædemque per se miserabilem*]

Libri omnes *de se*. Gebh. In aliis edd. ante *cædemque* melius est distinctio minima. Si hinc nova periodus inchoatur, importuna est copula *que*. Duk. *De se* etiam Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. et, quas vidi, edd. usque ad Ascens. 1513. Ceterum ex Dukeri sententia veterem distinctionem revocavi. Paullo ante *complessent* Flor.

§ 15 *Ira deinde ex misericordia orta*] *Ira demum* Gaertn. Hearnii N. et edd. antiqq. Vide ad XL. 22. § 1. *Ira inde* Lov. 1. Vide hoc cap. § 12. Mox *ut neque locus pœnitendi, aut regressus*, addita prima vocula, Ber. *neque locus pœnitendi, neque regressus* Lov. 4. *non locus pœnitendi, aut regressus* Lov. 5.

CAP. XXVII. § 1 *Statutus est comitiis dies*] Pal. 1. *Status et comitiis dies*. Sic XXIII. 35. 'Statum sacrificium.' XXVII. 25. 'Ut hi ludi in perpetuum in statam diem voverentur.' XXVIII. 6. 'Temporibus statis reciprocat.' XXXIX. 13. 'Tres in anno statos dies habuisse, quibus interdiu Bacchis initiarentur.' *Gebh.* Put. et Pet. *essent*. Forte *Statutus est inde comitiis dies*. J. F. Gron. *Essent* etiam Flor. Verum id ex proximis verbis librarii menti adhuc obversatum videtur. Perperam autem Gebh. probavit *Status*. Nam 'statum' dicitur, quod certo ac definito tempore recurrit, 'statutum' vero, quod tempore indicto; qualis hic erat dies comitiorum. *Status* igitur adscribi debet errori scribæ. Contrario lapsu peccarunt XXXIX. 13. § 8. ubi plura vide. Mox *tum alius Hipp*. Lov. 5. *tamen alius Hipp*. Lov. 4.

§ 2 *Non populari modo, sed militari quoque turba*] Optimus *turbus*. Scribe *turbis*. J. F. Gron.

§ 3 *Prætores dissimulare primo, et trahendam rem esse*] Put. et Pet. *et trahenda re esse*. Recte, ut puto. Sensus est, in eo esse, id agere, ut extraherent rem. Lib. VII. c. 12. 'His consiliis dictator bellum trahebat.' *J. F. Gronov.* Sententiam loci recte explicari, et vulgatum corruptum esse arbitror; an in scriptura optimorum codd. nihil vitii sit, videant alii. Nam mihi videtur addendum fuisse *in*, ut quum 'in aliqua re esse' dicuntur, qui eam agunt, qui ea occupantur. Cicero Verr. IV. 61. 'Quum diutius in negotio curaque fueram.' Gellius III. 1. 'Longe in eo ipso quærendo fui.' Et Cato apud eum III. 7. 'Hostes eorum audaciam admirantur; quorsum ire pergant, in exspectando sunt.' 'Esse invidia,' 'dolore,' 'metu,' et alia id genus, huc non pertinent. *Duk.* *Et trahendam rem esse censere* Hafn. et Ber. a m. sec. quum *censebat* habuisset a m. pr.

Pronunciant eos prætores] Τὸ *eos* abest in omnibus libris. *Gebh.* Eamdem vocem abjiciunt quoque Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum.

§ 4 *Nec illi primo statim creati nudare*] Omnes libri habent *Nec illi statim creati nudare*. Gebh. Consentiunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldo vetustiores.

Et, impetratis eis, alios, qui de fœdere] *Et impetrati senilios qui* Flor. Voss. Lov. 3. et Harl. *et impetrari senilios qui* Lov. 1. 2. *et impetrati seniolos qui* Lov. 4. *et impetrari alios qui* Hav. *et impetrasse alios qui* Ber. Hafn. et Brancal. Latinii.

§ 5 *Classem navium centum Romanus habebat*] De Ap. Claudio loquitur, de quo ita Polybius VIII. 3. Ἄππιος μὲν ἑκατὸν πεντηρικοῖς σκάφεσι, Μάρκος δὲ Κλαύδιος πεζικὰς ἔχων δυνάμεις ἐφήδρευε τοῖς κατὰ τὴν Σικελίαν. *Sigon.*

Quo evaderent motus ex cædibus tyrannorum orti] Pal. 2. *quonam evaderent*. Pal. 3. *qua evaderent*. Gebh. Put. Pet. Voss. *quoniam evaderent*. Men. *quam evad*. Lege ut Pal. unus *quonam evaderent*. J. F. Gron. *Qua*

evaderent Lov. 1. 2. et Harl. *quam evaderent* Lov. 3. et Hearnii L. 1. *quoniam evaderent* Flor. a m. pr. *quonam evaderent* a m. sec.

§ 7 *Prodi Romanis Syracusas criminabantur*] Alii *Romanos*. Optimi *prodi Romano Syracusas*. De quo genere ad priores libros dictum est. Sic et ante: 'Ad Murgantiam tum classem navium centum Romanus habebat.' *J. F. Gronov. Romano* etiam Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hav. et Hearnii Oxon. Vide ad IV. 10. § 6. Paullo ante *quies ac tranquillitas* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 8 *At vero Appius ad ostium portus, quid aliæ partis hominibus animi accederet, opperiens*] Vitiose Pal. 2. *quidem aliæ partis hominibus animus acc.* Gebh. Put. a m. pr. et Pet. alter: *quo aliæ partis hominibus animus accederet, in statione*. Nam in optimo correctrix manus *quid* pro *quo* fecit: *opperiens* nusquam, uti nec in Pet. meliore, nec Men. nec Voss. qui pariter *animus*. Pal. *quidem aliæ partis hominibus animus*. Non dubito illud *opperiens* in iisdem non repertum, etsi sileat excerptor. Enimvero, re diligenter expensa, deprehendimus veram lectionem, distinctione et unica præterea litera mutata: *Ut vero App. naves ad ost. portus, quo aliæ partis hom. an. acc., in statione habere cœpit; ingens in speciem crim. vanis acc. fides*. J. F. Gronov. *Opperiens* tantum ex meis Lov. 5. Rec. et Gaertn. reliqui omnes eam vocem ignorant. Insuper *quid aliæ partis hominibus animus accederet* Flor. Cant. et Harl. *qui aliæ partis hominibus animus accederet* Lov. 3. *quidem aliæ partis hominibus animus accederet* Lov. 4. *quod aliæ partis hominibus animus accederet* Voss. pro varia lect. in marg. Lov. 2. et Hav. *quo aliæ partis hominibus animus accederet* Voss. in contextu, et Brancal. Latinii. Plane, quemadmodum Gronov. emendat, inveni in Ber. a m. sec. neque differt a m. pr. nisi quod præferat *At vero Appius*. Τὰ *at* et *ut* etiam alibi a librariis confunduntur. Vide ad I. 18. § 9. III. 56. § 12. et V. 4. § 8. De τῷ *aliæ partis* vide Voss. Gramm. VI. 6.

CAP. XXVIII. § 1 *In concionem vocari placuit*] Sic omnes nostri. Muretus præpositionem delet. Sic dictum est, ut 'vocare in senatum,' quod alibi Livio asseruimus. Justinus XVI. 1. 'Demetrius, cædem apud exercitum excusaturus, in concionem vocat.' Frontinus Strateg. III. 1. 'Ad concionem vocato exercitu, exposuit, quam id necessarium et facile esset.' Melius forte ex vestigiis scriptorum *concione vocata, exercitui exposuit*, inquit Petr. Scriverius. Immo pejus. *J. F. Gron.* Præpositionem constanter etiam omnes mei agnoscunt. Vide Gronov. ad II. 55. § 10. XXIII. 32. § 3. et XXVI. 48. § 13. Plene 'populum in concionem vocare' dixit Liv. XXXVII. 28. Vide Oudend. ad d. l. Front. Paullo ante *In hac perturbatione rerum* Ber. reliquis invitis. 'Turbatio' vox rarior est, cujus quædam exempla conlegit Falster. in Supplem. Ling. Lat. Verum hoc Livii antiquius est omnibus illis quæ congessit.

Ubi quum alii alio tenderent, nec procul a seditione res esset] Quum abesset a Pall. 1. et 3. præpositura *a*, conjeci legendum *nec procul seditionem*. Qua lectione in Pal. 3. omnibus elementis expressa confirmari meam conjecturam delectatus sum. Sic IX. 32. Livius dixit 'procul hostem.' XXVII. 42. 'Haud procul Venusiam hostem assequitur:' ut præfert Pal. 1. XXXIX. 56. 'Haud procul Siciliam, insulam novam editam e mari esse.' *Gebh.* Omnes Gallici et Voss. *tenerent*. Iidemque cum tribus Pall. præpositionem *a* cancellant. *J. F. Gron. Tenerent* Flor. Cant. Voss. in contextu, Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hearnii L. 1. et N. Solent hæc

verba a scribis commutari. Vide ad IV. 31. § 2. c. 35. § 8. V. 41. § 7. IX. 37. § 10. c. 46. § 13. et XXVII. 17. § 17. De locutione 'procul seditionem' vide ad XXI. 61. § 8. Verum hanc lectionem nullus meorum firmat. *Procul a proditione* Gaertn. *procul seditione* reliqui mei omnes et Hearnii Oxon. Supra II. 13. 'Quum castra Etruscorum forte haud procul ripa Tiberis locata essent.' III. 22. 'Haud procul oppido consedit.' cap. 23. 'Haud procul mœnibus Tusculi considunt.' IV. 21. 'Haud procul Collina porta.' VI. 16. 'Jamque haud procul seditione res erat.' VII. 5. 'Rure et procul cœtu hominum.' c. 11. 'Haud procul porta Collina.' c. 14. 'Haud procul justo prœlio.' c. 39. 'Procul ambitione et foro.' VIII. 19. 'Haud procul castris ejus consedit.' c. 32. 'Nec procul seditione aberant.' XXV. 3. 'Nec procul dimicatione res erat:' et innumeris aliis locis.

§ 3 *Vel ad Romanos, vel Karthaginenses*] Ita edidit Jac. Gronov. eumque secutus est Clericus. Priores omnes legunt *vel ad Carthaginienses;* quod etiam in plerisque codd. superest, et recte Hearnius ac Crevier. revocarunt. Id enim Livii esse, patet ex illis quæ notantur ad VI. 28. § 6.

Nullius civitatis statum fortunatiorem gratioremve fore] Sive *gratior*, sive *gravior* (nam utrumvis habent vulgatæ) status non potest esse ad gustum sapidi palati. Put. *creatiorem*, sine τῷ *ve:* quod et alii omnes libri ignorant. Scribe cum Salmasio *fortunatiorem ac beatiorem fore.* Suet. Domit. c. 23. 'Beatiorem post se lætioremque portendi reipublicæ statum.' Seneca Ep. 81. 'Res magna et ex beatissimo animi statu profecta.' *J. F. Gron.* *Fortunatiorem felicioremque* Ber. *fortunatiorem gratiorem*, sine particula *ve*, Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hearnii N. Gronov. in pr. ed. nott. ad X. 36. ex vestigiis Putean. legebat *fortunatiorem, certioremque;* ad hunc vero locum *fortunatiorem ac beatiorem,* adscripto etiam loco Cic. ad Fam. ex IX. 8. 'Aliquo, si non bono, at saltem certo statu civitatis.' Rectius tamen hic in repetitis curis Salmasio adsentitur. Cic. Nat. D. III. 33. 'Tyrannus fuit opulentæ et beatissimæ civitatis.'

§ 4 *Si alia alio trahat res*] Probo magis *si alius alio trahat res*, ut legit Florebellus. *Sigon.* Quæ res trahat, et quid tandem trahat? Eximius ille Put. iterum *si alialio trahant.* Quod sane est *si alii alio trahant res. J. F. Gron.* Adde II. 57. XXXII. 19. Gronov. Obs. IV. 4. *Duk.* *Alia alio trahant res* Flor. a m. pr. *aliæ alio* a m. sec. Sed sequor Gronov. Est enim idem ac modo dixerat, 'alii alio tenderent.' Ita 'quum alii alio mitterentur' Liv. VII. 39. 'Trahere res alio' autem, ut 'trahere res ad Pœnos,' de quo vide ad XXIII. 8. § 2. et XXIV. 2. § 8.

Pars unaquæque suos exercitus] Optimus *pars utraque. J. F. Gron.* Ita et Lov. 3.

§ 5 *Sit utilior, longe minoris adeo rem momenti consultatione esse: tamen Hieronis*] Vet. lib. *consultationem.* Hinc ego *ad consultationem* lego. Sic enim paullo post: 'Esse etiam momenti aliquid ad consilium.' Et Cic. de Fin. IV. 17. 'Ne minimi quidem momenti ad summum bonum adipiscendum.' *Sigonius.* Sigonius fallitur. Adnotabo corruptam Pal. 1. scripturam *longe minorem adeo res monenti consultationem esse.* Dispiciant eruditiores de lectione, quam injicit Pal. 2. collatio *eam longe minorem ac levioris momenti consultationem esse. Gebh.* Sigonius *ad consultationem.* Voss. Pet. Men. unusque ex Pall. *longe minorem adeo res momenti consultationem esse, sed tamen.* Put. et Pet. melior, *eam longe minorem adeores momenti consultationem esseset tamen.*

Quis dubitet veram esse lectionem *utilior, eam longe minorem ac levioris momenti consultationem esse: sed tamen Hieronis.* Uti plane integreque unus e Pall. Lib. IX. c. 2. 'Ea modo, qua inirent, consultatio fuit.' *J. F. Gron. Eam longe minor est adeo res momenti consultationem esse: sed tumen* Hearnii L. 1. *longe minorem adeo res moventi consultationem esse: sed tamen* ejusdem D. *eum longe minoris ad rem momenti consultationem esse: tamen* Rec. *eam longe minorem acleores monenti consultationem esse: sed tamen* Flor. a m. pr. pro quo manus altera *minorem ac levioris momenti* substituit. Hoc sensu 'consultatio' VIII. 13. 'Reliqua consultatio est, quonam modo perpetua pace quietos obtineamus.' Τὸ *sed* demum omiserat Gruter. in postrema ed. Paullo ante *idem omnes* Lov. 1. 2. 4. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq.

§ 6 *Sed tamen Hieronis potius, quam Hieronymi, auctoritatem sequendum in sociis legendis, vel quinquaginta annis*] Hæc verba etsi simpliciter quidem, et (ut ita dicam) absolute intelligi possunt, videntur tamen nescio quod desiderare verbum, ut 'ostendere,' vel quid simile: ut sit sensus, Hieronis authoritatem potius, quam Hieronymi, in sociis legendis sequendam esse: id ostendere amicitiam L. annis feliciter expertam. Nam illam disjunctam non admodum intelligo. Sed judicent hæc doctiores. *Glar.* Si recte attendas, nihil huic sententiæ deesse reperias, contra quam statuit Glareanus, qui subaudit verbum 'ostendere.' ['Glareanus hoc loco nihil statuit; sed academicum agit, ut solet.'] *Sigon.* Glareano videtur desiderari verbum 'ostendere,' ut sit sensus, Hieronis potius auctoritatem sequendam; id ostendere amicitiam L. annis fideliter expertam. Sigonius, si recte attendas, nihil huic sententiæ deesse, repertum iri: hoc tantum. Sed certe aliquid infuscatum est. Scribe *sequendam in sociis legendis, et quinquaginta annis feliciter expertam.* J. F. Gron.

§ 7 *Esse etiam monumenti aliquid ad consilium*] Opinor legendum *momenti.* Valla. Vide ad v. 52. § 1.

Quod Karthaginiensibus ita pax negari posse] Pall. 1. et 3. *possit.* Pal. 2. *quod Carth. ita pax creari posset:* prisca vero ed. *ita pernegari possit.* Gebh. *Posse* operarum aberratione inrepsit in Modii et priores Gruteri edd. qui id ipse in postrema emendavit. *Ita pernegari possit* edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 8 *Quo minus cupiditatis*] Recte Crevier. *cupiditatem* exponit 'studium partium.' Ea de re vide Græv. ad Suet. Cæs. c. 12. Sæpe etiam ad Cic. ut in Verr. IV. 56. pro Font. c. 6. pro Cæcin. c. 3. aliisque locis.

Præfectique auxiliorum simul consulere] Vetus *simul consiliare,* eoque verbo Horat. et Tacit. usi. *Lipsius,* Ep. Quæst. IV. 10. Ita etiam Lov. 1. Sed non placere patebit ex illis quæ notabo ad Epit. Liv. lib. CXXV. Multo minus adhuc placet *consilire,* quod Muretus hic restituere conatur in notis ad Tacit. Ann. III. 46. quem jam errasse Gronov. ibidem docuit.

§ 9 *Quum sæpe acta res esset mediis certaminibus*] Put. *mænis certuminibus.* Scribe *magnis certaminibus.* J. F. Gron. Vir doctus ad oram ed. Curion. conjecit *ambiguis certaminibus.* Sed Gronovii *magnis* ob vestigia Put. præferendum censeo.

Mittique cum eis legatos ad rem confirmandum] *Cum eis* intelligo 'Romanis legatis,' quos Marcellus Syracusas miserat, nisi conjungas *ad rem confirmandam cum eis.* Præcessit enim 'Romanis.' Sed est durum tamen utrumque. *Glar.* Forte *mittique legatos ad rem cum eis confirmandum.* J. F. Gron. Non immerito offendit Gronovium *cum eis* hoc loco positum. Conjecturam illius confirmat hoc Cæsaris B. Gall. I. 3. 'Cum proximis

civitatibus pacem et amicitiam confirmare.' Nam de legatis, quos c. 27. a Marcello Syracusas missos dixit, vix propter tot alia interjecta cogitari potest. Mihi etiam in mentem veniebat *mittique cum mandatis legatos*. Cæsar B. Gall. I. 35. 'Ad eum Cæsar legatos cum his mandatis mittit:' et Civ. III. 10. 'Quem cum mandatis ad Cn. Pompeium mitteret.' Sallust. Catil. c. 22. 'Legatos ad Marcium Regem mittit cum mandatis hujuscemodi.' *Duk.* J. A. Roëllius transpositis vocibus legebat *placuit cum eis, mittique leg.*

Cap. XXIX. § 1 *Dies haud ita multi intercesserunt*] Nostri et præcipue Put. *intercesserunt*. Addunt etiam pronomen *Quæ legatio peropportuna visa.* Opportune, existimo. *J. F. Gron.* Omnes etiam mei cum Hearnii Oxon. et, quas vidi, edd. vetustioribus *intercesserunt;* cui primus Ascens. a. 1513. substituit alterum. Mox pronomen *quæ* nullus meorum admittit. Aliquid tamen ante vocem *legatio* excidisse subinnuit Flor. præferens *venerunt. L. legatio.* Forte τὸ *Quæ* sola priori litera notatum fuerat, idque librarius non intelligens literam *L.* ei substituit.

Ex Leontinis legati, præsidium finibus suis orantes] A quo infestarentur, dicere omisit Livius, rem magnopere necessariam ad sequentia intelligenda. *Glar.*

§ 2 *Multi ex auxiliis mercenariis*] Ita primus Froben. edidit a. 1531. Priores alio ordine *ex mercenariis auxiliis* legerunt: quod reduxi auctoribus Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 3 *Nam et illis*] Hoc refertur ad propius, 'hi' ad remotius. Multa hujus generis collegerunt viri docti. Vide Budæum in Comment. Ling. Gr. p. 1038. ed. Steph. Gronov. Obs. III. 16. et Burmann. ad Ovid. Met. III. 205. *Duk.* Ita et XXX. 30. 'Melior tutiorque est certa pax, quam sperata victoria: hæc in tua, illa in Deorum manu est.' XXXIX. 53. 'Etsi Demetrius minore ætate, quam Perseus, esset, hunc tamen justa matrefamilias, illum pellice ortum esse.' Adde quæ notarunt viri docti ad Val. Max. II. 7. 12. Catan. ad Plin. Ep. II. 14. § 2. et Corte ad Plinii Ep. I. 20. § 22. Etiam ad XXVIII. 19. § 7.

Quo mox in graviorem morbum recideret] Pal. 1. *in graviore morbo.* Gebh. Idem lapsus superest in Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. et Ber. Præterea *decideret* Harl. *incideret* Gaertn.

§ 6 *Avertere eos ab Syracusis cœpit*] Pall. 1. ac 2. *vertere* verbum simplex delegerunt. *Gebh.* Ita et Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. et Hav. Deinde *ab Syracusas* Flor. quod quum Crevier. etiam in Put. invenisset, inde *ab Syracusanis* scribendum conjecit.

§ 7 *Nec jam libertate contentos esse*] Pall. tres, nec non prisca ed. *libertatis contentos.* Gebh. *Libertatis contentos* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hafn. Hav. et edd. antiqq. *liberatos contentos esse* Flor. *liberatos esse* Ber. a m. sec. Paullo ante voces *cum Romanis* omittuntur in edd. Rom. 1472. ac Parm.

Nisi etiam regant ac dominentur] Male junguntur hæc verba, quorum alterum est invidiosissimum, et eorum qui nihil pensi habent; alterum, qui cum modo imperant et secundum leges, quod quidem huc non convenit. Itaque statim arripui, simul in Cantabrig. reperi *regnent ac dominentur.* Nunc idem a Salmasio ex Put. notatum cerno, ut dubitare ultra non liceat. In ipso Livio observes, τὸ 'regnare' regibus et αὐτοκράτορσι, dynastis aut impotentibus imperii magistratibus dari, 'regere' magistratibus non incivilibus, in libertate ac Romanis. VI. 40. 'Perpetuos, si Diis placet, tribunos tantum licentiæ novem annis, quibus regnant, sumsisse.' *Jac. Gron.* *Regant* primum in-

vexit, qui præfuit ultimæ Gruteri ed. Omnes enim priores *regnent*. Et ita quoque Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hafn. Rec. Hav. et Oxon. Hearnii: quam lectionem propterea revocavi; quod etiam fecit Crevier. Hoc sensu 'regnare' III. 11. 'Privatum viribus et audacia regnantem videtis.' c. 19. 'Perpetui jam tribuni plebis, non ut in republica populi Romani, sed ut in perdita domo, lingua criminibusque regnarent.'

§ 8 *Quod ibi primum conclamatum ad libertatem*] Τὸ *primum* deest in Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. Hearnii N. et multis edd. antiqq. Mox *ab Syracusis concursum* Voss. Lov. 2. Hafn. et Harl. *ad Syracusas concursum* Flor. et Hav. Τὸ *sit* exsulat etiam a Cant. Lov. 4. 5. Ber. a m. pr. et Gaertn.

§ 9 *Itaque aut eximendum id*] Pal. 1. et prisca ed. *Ita aut eximendum id*. Gebh. Ita et Gaertn. ac vetustæ edd. solito scriptorum errore, de quo vide ad XXI. 53. § 7.

§ 10 *Dummodo Sicilia cederent, jubentibus*] *Decederent* Ber. et Hav. Hinc *timentibus* Voss. et Harl. *tumentibus* Flor. Cant. et Lov. 3. ac 4. Paullo ante *stationis Romanorum* Gaertn. et priscæ edd. Tum *Epicydem hinc abire*, inserta media voce, Rec.

Cap. XXX. § 1 *Appio quoque adcito, ut altera parte adgrederetur*] Pal. 1. *Appioq; accito, altera parte aggr*. Gebh. *Quoque* et *que* sæpissime commutari, vidimus ad v. 26. § 1.

Ob iram inter conditiones pacis interfectæ stationis] Liber Mstus *ab ira*. Optime. Mutatum imperite fuit, quos dictio ea paulo remotior offendebat. At exempla plura in Livio vulgo obvia. *Lipsius*, Ep. Quæst. III. 16. Pall. 1. et 3. *ab ira*, ut in suo quoque reperit cod. Lipsius, qui sic etiam XXVI. 1. censet legendum, ubi et Pall. duo meliores *non ab ira tantum*. Forte ita legendum XXVII. 15. præeunte Pal. 1. et vet. ed. *Clementerque a consule cum verborum castigatione ab errore præterito accepti*. XXVII. 30. 'Et ab ira non defectionis modo, sed etiam equitum interfectorum rati occasionem supplicii peti.' XXXI. 17. 'Adeo renunciata hæc legatio ab indignatione simul ac desperatione iram accendit.' *Gebhardus*. Lectio a Lipsio introducta auctores habet omnes nostros. Vulgo *ob iram*. Malim etiam *conditionem*, dum pax conditur, dum de pace paciscenda agitur. *J. F. Gron.* Si forsitan 'condere pacem' alicubi invenitur, tamen 'conditionem pacis' pro ipso actu condendi pacem dici, testimoniis idoneorum scriptorum confirmandum fuisse videtur. *Duk.* *Ab ira*, excepto Gaertn. omnes mei, omnesnesque Hearnii Oxon. præter L. 1. eamque lectionem probat etiam Gifan. Obs. Ling. Lat. voce 'A vel Ab.' Supra I. 1. 'Ab simili clade domo profugus.' II. 14. 'Inopi tum urbe ab longinqua obsidione:' ubi simili modo in quibusdam Mss. peccatur. c. XLIX. 'Pacis ab insita animi levitate pœnituit.' IV. 31. 'Exercitu ab re male gesta perculso:' ubi vide Rhen. et Gebh. V. 5. 'Non a cupiditate solum ulciscendi, sed etiam necessitate, agrum invasuros.' VIII. 16. 'Hostes ab superioris etiam certaminis memoria pavidos.' X. 5. 'Quum ira ab accepta nuper clade stimulabat, tum concitatior accidens clamor ab increscente certamine.' X. 31. 'Ab ultima dimicantibus spe.' Plura vide ad XXVI. 1. § 3. Si codd. Gronovio *inter conditionem* emendanti consentirent, conjectura ejus non displiceret. Eo sensu enim 'conditio' poni videtur XLII. 59. 'Si contentus bene re gesta quiesset eo die, vel pacis honestæ conditionem habiturum:' id est, opportunitatem condendi pacem etiam honestam. c. 62. 'Ut secunda fortuna in conditione honestæ pacis:'

id est, ad condendam honestam pacem. Verum omnes mei vulgatum tuentur.

§ 2 *Nocte Herbessum perfugiunt*] Cluver. testatur Sicil. Ant. II. 10. p. 361. plerosque viros doctos censere, nomen hujus urbis sine adspiratione scribendum esse, quia a Græca voce ἔρεβος deductum videtur; Plinium tamen Hist. Nat. III. 8. ordinem alphabeticum in recensione Siciliæ urbium secutum, inter ea retulisse vocabula quæ ab adspiratione incipiunt. Adspirationem hic omnes codd. servant. Contra plerique codd. et edd. antiqq. simplici sibilo *Herbesum* scribunt. Neque aliter antiquiores edd. pro quo recte Jac. Gronov. *Herbessum* dedit. Græcis enim similiter Ἑρβησσὸς dicitur. Tum *profugiunt* Gaertn. Vide ad XXXVII. 57. § 2. *Confugiunt* Ber. Paullo ante *videre* rescripsi, pro *viderunt*, idque auctoritate Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. et Hav.

§ 4 *Nec quemquam puberem arbitrari superesse*] Put. Pet. melior, Men. Voss. *quicquam*. Scribe *nec quicquam puberum*. J. F. Gron. *Nec quicquam* etiam Flor. a m. pr. et Hearnii N. Mox *locupletium*, pro *locupletum*, Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Hav. et priscæ edd. Utroque modo genitivum proferri, auctor est Vossius Gramm. IV. 14. quare fidem præsertim Flor. secutus sum.

§ 6 *Erroris speciem haud vanam mendacio præbuerant*] Quid est 'speciem erroris præbere mendacio?' Si velimus defendere, non potest explicari aliter, quam ut sit extenuare mendacium, et efficere, ut pro errore habeatur. Placet potius *Terroris speciem haud vanam mendacio præbuerant*, id est, ut hoc mendacium vim terrendi haberet, fecerunt verberati illi. Pet. clare *Terrori*. Mendum contrarium superius sustulimus. Schelius malebat *Rumoris speciem haud vani*. J. F. Gron. Sæpius voces 'terror' et 'error' conturbantur in Mss. Vide ad Liv. I. 14. § 9. II. 24. § 1. III. 36. § 7. IV. 41. § 7. V. 28. § 8. XXV. 10. § 3. c. 38. § 1. XXVII. 14. § 7. XXX. 6. § 1. c. 11. § 11. Nic. Heins. ad Nas. Am. I. 2. 35. et Burm. ad Quinct. Decl. XVII. 3. Tanto autem facilius hic error committi potest, si vox præcedens, ut hoc loco, finiatur litera *t*, a qua vocis sequentis litera initialis hauriri, vel ex qua ea repeti potest. Vide alia exempla ad V. 6. § 8. VII. 21. § 9. c. 25. § 5. X. 14. § 20. XXI. 35. § 4. XXIII. 17. § 6. et aliis locis.

§ 8 *Nec ut Leontinos irent*] Vet. lib. *ut in Leontinos irent*. Sigon. Pall. tres, et vet. ed. *Nec ut Leontinos irent*: ubi vides temere a Sigonio inculcatam particulam *in*. Gebh. Put. et alii scripti editique nesciunt præpositionem, quam adlevit Sigonius, immemor *Leontinos* et urbis et populi nomen esse, ut 'Œniadæ,' 'Parisii,' 'Andes.' Cic. Verr. IV. 66. 'Leontinis misera in civitate atque inani, tamen istius in gymnasio statua disjecta est.' III. 24. 'C. Matrinium Leontinis in foro biduum tenuit.' Statimque, 'biduum Leontinis in foro custodiis Apronii retentum.' Noster infra c. 33. 'Sicut Leontinos terrore ac primo impetu ceperant.' *J. F. Gron.* Præpositionem etiam ignorant Hearnii Oxon. Neque alius ex meis, quam Hav. eam agnoscit.

§ 9 *Exercitum ducunt Megaram*] Urbs Siciliæ Megara, quæ ante Hybla dicebatur, auctore Stephano. Hanc etiam *Megaras* vocat Livius. Et Plutarchus in Marcello p. 307. Μεγαρέας πόλιν, forte pro Μέγαρας. *Sigon.* Nomen singulari numero effert cap. seq. 'Megaram referre signa jubent:' et postea, 'Castra ad Megaram haberent.' Etiam Silius XIV. 273. 'Nec major Megara Mute concordibus ausis Juvere.' At numero multitudinis *Megara* dixit Liv. mox hoc cap. 'Postero die Megaris

castra movent:' et c. 35. 'Megara vi capta diruit ac diripuit:' ita enim legendum docuit Gronov. Quod autem Sigon. numero plurali *Megaras* a Livio dictum moneat, vellem adscripto loco probasset: alibi enim nondum obcurrit. Certe etiam Græciæ urbs hujus nominis, a cujus incolis hæc Siciliæ urbs condita est, etiam numero plurali non *Megaræ*, sed *Megara* vocatur. Vide ad XXXI. 22. § 6. Jam vero *exercitum ducunt Megara* legunt hoc loco Lov. 5. Gaertn. et edd. Rom. 1472. Mediol. 1480. et Parm.

§ 10 *Spe, territis omnibus, per proditionem urbis potiundæ*] Vos sic emendatis: *spe fretis omnibus;* quod longe abest a vero. Nam ideo proficiscebantur cum paucis equitibus Herbesum, quod erat eis spes urbis potiundæ per proditionem, omnibus, qui Herbesi erant, jam territis. Nescistis distinguere hanc clausulam, ergo nec sensum ejus percipere. *Valla.*

§ 12 *Spe undique abscisa*] *Abscisa se* in Put. invenisse, testatur Crevier. quod ego quoque reperi in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad XXXI. 34. § 4. et Gronov. pr. ed. notarum ad XLIV. 5.

§ 13 *Prima forte signa*] Vobis quidem venit in mentem emendare *Prævia fronte.* Valla. In multis edd. est *Prima fronte.*

Capti ad Trasimenum inter Romana auxilia] C. Terentio ac L. Æmylio ante Cannensem pugnam Hiero mille sagittarios ac funditores Romanis miserat. Itaque ego legerem *capti ad Cannas:* nisi quis cum Sempronio etiam aliquos missos intelligat, quod tamen Livius nusquam commemorat. Accedit ad hæc, quod non ita multo post Hiero mortuus est, ut illos sub Hieronymo, non Hierone, meruisse, recte intelligi queat. *Glar.* Restat in Pall. *inter Romanorum auxilia.* Gebh. Omnes Gallici, Pall. Voss. *Romanorum.* J. F. Gron. *Romanos auxiliatores* Ber. *Romanorum auxilia* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Vide ad I. 26. § 4. et Gronov. pr. ed. nott. ad XXII. 21. Ceterum non opus videtur, ut *capti ad Cannas* cum Glareano legamus. Non enim Liv. dicit, Cretenses illos Romanis ab Hierone missos esse: potuerunt enim conducti esse a Romanis, in quorum castris se levium armorum externa auxilia vidisse, Hiero inquit XXII. 37. Potuerunt etiam, licet Livius id non expresse tradat, ab Hierone ante prœlium ad Trasimenum, quum Sempronius ex Sicilia in Italiam revocaretur, missi esse; capti deinde ad Trasimenum et ab Hannibale dimissi abiisse in Siciliam. Quod autem apud Hieronymum sub Hippocrate et Epicyde militarint, postea accidit; nam mortuo demum Hierone Hannibal Hippocratem et Epicydem legatos ad Hieronymum misit. Vide c. 6.

§ 14 *Ex signis armatorumque habitu*] Scripti *armatorum habituque.* Lege igitur *ex signis armorum habituque.* J. F. Gron. *Armorum habitum* dicit Livius IX. 36. XXII. 18. et Justin. XX. 3. 8. Durius tamen est, copulam *que* rejici post secundum substantivum, et dici *ex signis, armorum habituque,* pro *ex signis armorumque habitu.* Non autem puto Gronovium jungi voluisse verba *ex signis armorum.* Duk. *Ex signis armatorum habituque* Put. Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et multæ edd. vett. quarum aliæ mox emendarunt *ex signis armorum habituque.* Pro eo deinde Froben. substituit a. 1531. *ex signis armorumque habitu.* Id autem deinceps reliqui editores servarunt usque ad Modium, qui *armatorumque habitu* vulgavit. Lectionem itaque, quæ ante eum exstiterat, in contextum revocavi. Illam vero Gronovii ab Oxon. L. 1. firmari, Hearnius testatur. Voces autem *armorum* et *armatorum* alibi etiam in Mss. commutari, vidimus ad XXII. 37. § 7.

Ramos oleæ ac velamenta alia supplicum porrigentes] Consistit hæc lectio consensu Pall. 2. et 3. adjuta. Interim Pal. 1. ac princeps ed. *velamenta alia supplicia porrigentes*. Gebh. *Velamenta alia supplicia* etiam Voss. Lov. quinque, Ber. Hafn. Gaertn. et vett. edd. Primus Ascens. 1513. *supplicum* in margine ostentavit, quod deinde Mogunt. receperunt, consentientibus reliquis codd. Mox *receptos tutarentur*, omissa copula, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Harl. Deinde *proderentur Syracusanis* Flor.

Cap. xxxi. § 2 *Postquam Hippocratem atque Epicydem pervaserat rumor*] Hic quoque vos additis *advenire*, quasi non subintelligatur verbum substantivum, sic: *Hippocratem et Epicidem esse*. Valla. Jam ante bina secula et amplius a doctis viris, ut tunc ferebant tempora, inculcabatur verbum *advenire*, quod et in æmulis suis exagitat Valla, præferens omne verbum hoc loco abesse; cujus opinionem confirmant libri omnes, in quibus *postquam Hippocratem et Epicidem pervasit rumor*. Et ego exturbassem τὸ *adesse*, nisi sustineret vetus ed. *Gebh.* Optimus *Hippocraten atque Epicyden*. Deinde nusquam τὸ *adesse*. Recte: intelligitur enim 'causas moræ esse.' *J. F. Gron.* Similiter 'Hippocraten et Epicyden' Flor. cap. seq. § 9. xxvi. 30. § 2. 'Hippocraten' et 'Epicyden,' et 'Epicydæ' editur xxv. 23. et alibi: quum supra 'Hippocratem' et 'Epicydem' et 'Epicydi' editum sit. Deinde, quum vulgo edatur *Epicyden adesse*, Ber. præfert *esse*; reliqui mei, et Hearnii Oxon. verbum omittunt.

§ 4 *Comprehendi vincirique catenis jusserunt Hippocratem*] Pall. 1. et 2. *inicique cathenas juss. Hipp.* Vetusta vero ed. *inicique catenis in Hipp.* Gebh. Omnis scripta bonorum librorum lectio *injicique* (vel *inicique*) *catenas jusserunt Hippocrati*. Nimirum delendum est τὸ *Hippocrati*; neque enim ratio est, cur huic potius, quam et alteri. Imitatur Livius breve imperium, quod fuerat, 'comprehendite, injicite catenas.' Et forte fuit *comprehenderent, injicerentque catenas. Ad quam vocem.* J. F. Gron. *Injicique catenis jusserunt in Hippocratem* ed. Rom. 1472. et Parm. *injicique*, vel *inicique, catenas juss. Hipp.* Voss. Lov. 2. 3. Ber. a m. pr. Hav. et Harl. *injicique in catenas juss. Hipp.* Hafn. *inicique catenas jusserunt Hippocratis* Flor. a m. pr. *Hippocrati* a m. sec. Quod verum est. Liv. xxiii. 10. 'Tum injectæ catenæ.' xxvi. 14. 'Extemplo his omnibus injectæ catenæ.' Ceteræ Gronovii emendationi, tamquam Mstorum omnium fidei adversanti, adsentiri nequeo. Neque caussam legitimam habuit, cur vocem ultimam abjiciendam crederet. Sub Hippocrate enim hic continetur Epicydes, ut sub Epicyde contra Hippocrates c. 24. § 1. ubi vide Jac. Gronov. Præterea *comprendi* dedit ultima Grut. ἔκδοσις. Verum quum optimi aliique omnes libri *comprehendi* servent, id iterum restitui.

A Cretensibus clamor est ortus] Quia in optimo est *Crentibus*, verisimile est *Cretibus* scripsisse Livium. Cicero Tusc. ii. 14. 'Cretum quidem leges, quas sive Jupiter, sive Minos sanxit, de Jovis quidem sententia.' De Leg. i. 5. 'Ut ille cum Crete Clinia et cum Lacedæmonio Megillo.' Cæsar Gall. ii. 7. 'Numidas et Cretas sagittarios et funditores Baleares.' J. F. Gron. Vide eumdem Gronov. in pr. ed. nott. ad i. 18. Plura etiam notantur ad Silium xiv. 39. Omnes tamen nostri vulgatum servant, ac Livius semper *Cretenses*, numquam *Cretas*, eos vocavit. Quare de emendatione Gronovii dubito. Mox § seq. *Megara* Lov. 5. Vide cap. præc. ad § 9. et ita mox § 9. idem cod. præfert.

§ 7 *Prætores Syracusanos Marcello suo salutem*] Opinor scribendum *Syracusani*: est enim principium epistolæ *Prætores Syracusani*. Hoc tamen esse principium epistolæ, tenes-

ne memoria, Antoui, te non pervidisse, cum legeres? pervidisse regem atque cæteros, qui aderant, quum te emendassem, *secundum* pro *post* accipi? Multaque etiam exempla protulissem, ni vidissem assensos. Ita opinor, memoria tenes; qui nihil æque memoria tenes atque injurias, quas putas tibi factas, etiamsi nullæ sunt. Nam quas ipse facis, earum non minus cito te capit oblivio, quam beneficiorum officiorumque ab aliis acceptorum. *Valla.* Duæ postremæ voces veteres libros nullos habent fundos: et sane quod sequitur, *secundum salutem*, spuriam arguit alteram. Put. et Pet. *Syracusanos.* Verum est ergo *Prætores Syracusani cos. Marcello. Secundum salutem, &c.* J. F. Gron. Eædem voces etiam omittuntur in omnibus scriptis, quibus utor, ut et edd. Rom. 1472. Mediol. 1480. et Parm. Sed illas jam additas video in ed. Tarvis. 1482. Insuper *Prætores Syracusanorum* Ber. et Hav. *Prætores Syracusanos* Flor. ac Lov. 4. Veram igitur Gronovii emendationem existimo.

Recte eum atque ordine fecisse, quod in Leontinis nulli pepercisset] *Perpepercisset* Pal. 1. *Gebh.* De formula hac 'recte atque ordine fecisse' vide Briss. de Form. l. II. p. 197.

§ 10 *Recitata essent, tanto clamore*] Scripti *cum tanto clamore ad arma discursum est.* J. F. Gron. Adstipulantur omnes mei, nec non Hearnii Oxonienses. Ita II. 23. 'Cum clamore in forum curritur.' VII. 35. 'Armati cum silentio ad se venirent.' IX. 31. 'Cum clamore ac tumultu incautos invadit.' XXV. 9. 'Cum silentio in forum ducti.' cap. 34. 'Cum clamore per totam aciem discurrunt.' XLII. 59. 'Cum ingenti clamore in dextrum cornu incurrerunt.' Similiter 'cum magno gaudio accipere' I. 25. § 13. ubi plura vide: 'cum blandis sonis adire' Ovid. Her. XVI. 258. 'cum minore vexatione redire' Liv. XLI. 23. § 1. ubi vide. Alibi tamen Liv. præpositionem etiam omisisse, patet ex illis quæ notantur ad II. 56. § 4. et V. 45. § 2. Præterea *ad arma conclamatum est* Ber.

Inter tumultum pavidi obequitaverint Syracusas] Scripti *adequitaverint Syracusas.* J. F. Gron. Vide eumdem Gronov. in pr. ed. nott. ad I. 14. ubi lectionis hujus auctores laudat Put. fere omnes Gallic. et Pall. Plura eo loco dicta sunt. Ceterum vulgatum servant Lov. 4. Ber. a m. pr. Hav. ac Brancal. Latinii: *abequitaverint* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. et quædam edd. principum: *adequitaverint* in suis superesse, innuit Hearnius.

§ 11 *Et ne fuga quidem eorum*] Non damno: sed melius esse credo *sed ne fuga quidem.* Fortassis scriptum fuerat, ut sæpe, *set*, e quo neglecta prima litera, quod eadem erat ultima vocis præced., oriri potuit *et.* Contraria ratione Casaub. in Suet. Cæs. c. 6. pro *sed in amitæ quidem laudatione*, legit *et in amitæ q. l.* Duk.

Inpetusque in Syracusanos milites fiebat] Libri omnes *fiebant.* Gebh. Scripti *fiebant*, non *fiebat*, ut alibi monitum. *J. F. Gron.* Ita ex Put. fere omnibus Gallic. et Pall. legendum monuit in pr. ed. nott. ad I. 14. neque aliter Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. pluresque alii, cum Hearnii Oxon. et edd. antiquis. Vide ad I. 4. § 9. Ceterum quum hanc lectionem jam J. F. Gronov. receperit, et Clericus se ejus contextum diligenter secuturum promiserit; nescio cur nunc *fiebat* revocarit. Mox τὸ *multitudinis* exsulat a Voss. et Lov. 1. Alii transponunt; nam *multitudinis iræ obviam* est in Lov. 2. *iræ obviam multitudinis* in Ber.

§ 14 *Quam vana aut levi aura mobile vulgus esset*] Ant. Perizon. ad oram Livii conjecit *vana et levi aura.* Verum et codd. nihil mutant, et nihil etiam mutandum. Neque rationem

videre possum cur vulgatum displicere debeat. Perizonio tamen favent Lov. 2. et Ber.

Militem nancti ex eo numero] Ita, pro *nacti*, Gronov. edidit etiam XXII. 44. § 4. XXIII. 2. § 2. hoc lib. c. 36. § 1. XXV. 30. § 2. XXVII. 28. § 2. XXVIII. 31. § 3. aliisque locis; in quo sine dubio præeuntes optimos codd. secutus est. Certe ita hoc loco legit Flor. et Lov. 3. Vide Burm. ad Suet. Cæs. c. 10. et 45. Tib. c. 42. Calig. c. 3. Deinde *qui Leontinis* Lov. 4. Vide ad cap. præc. § 8.

Ad Mylam falso nunciata erant] *Ad Mylas* Flor. Lov. 3. 4. Harl. et Gaertn. Et quidem oppidum Siciliæ *Mylæ* vel Græce Μύλαι vocatur. Vide Cluv. Sic. Ant. II. 5. p. 300. Verum hic intelligitur fluvius, ut constat ex cap. præc. Is autem *Mylas* numero singulari vocatur.

CAP. XXXII. § 1 *In curiam introductus movit*] Pal. 1. *admonuit:* sicut mox Pal. 2. *quo majus ibi avaritiæ præmium foret.* Pal. 3. *quo majus sibi.* Gebh. Placet τὸ *movit*, etsi Pet. *monuit.* Pal. Men. *ammonuit.* Put. *monuit haud vani quidam homines palam ferre perbene.* Pet. quoque et Men. *ferre:* ut et Voss. cui *haud* etiam, non *ut.* Possis *movit. Haud vani quidam homines palam ferre, perbene detectam, &c.* Quidam etiam prudentium palam ferebant. *J. F. Gron. Admonuit* Lov. 2. 3. Ber. Hafn. et Hav. *amonuit* Voss. et Lov. 1. *monuit* Flor. Cant. et Gaertn. Sed recte Gronov. *movit* tuetur, quod cum *monuit* sæpissime commutatur. Vide ad XXXV. 35. § 5. Præterea *haud vani quidam homines palam ferre, perbene* Flor. Lov. 1. 2. 3. Ber. et Hav. quod recte Gronov. in posterioribus edd. recepit, quum in pr. ed. nott. hoc loco et ad I. 50. legendum conjecisset, et in contextum recepisset *haud vane quosdam homines palam ferre.* Mox *sibi* etiam Voss. Rec. et Gaertn. Vide ad I. 57. § 10.

§ 2 *Itaque claudendas cuncti portas*] Pall. tres, et vet. ed. *Itaque cludendas cunctis portas.* Gebh. *Cunctis* Lov. 1. 2. 4. 5. Cant. Harl. Ber. Hafn. Rec. Hav. et edd. antiqq. *cum cunctis* Hav.

At militares pene omnes partemque magnam] Quidam pro *at* restituerunt *ad.* Ego *apud* malim, et *nomen Romanum* potius, quam *Romanis.* Glar. Pal. 1. *sed non ab hisdem omnis temere nec eosdem odisset: ad militares senes omnem partemque magnam plebis.* Pal. 2. *sed non ab iisdem omnes temere, nec eosdem omnis odisse: ad militares senes omnes partemque mognam plebis.* Pal. 3. *sed non ab iisdem omnis temere nec eosdem odisse, sed militares serius omnem partemque magnam plebis invisum esse.* Ex quibus alii aliquid rectius exsculpant. *Gebh.* Plurimi *ad militares senes omnes.* Quidam *ad militares serius omnem.* Put. *ad militare senus omnem.* Scribendum *ad militare genus omne partemque magnam plebis.* Sic XLIV. 11. 'Agrianes et Penestæ Illyrii vocantur, bellicosum utrumque genus.' Eodem lib. c. 45. 'Thraces navibus se committere non ausi, domos dilapsi, et aliæ militaris generis turbæ.' Cic. Fam. IV. 7. 'Neque te consilium civilis belli ita gerendi, neque copias Cn. Pompeii, nec genus exercitus probare.' *J. F. Gron. Ad militares senes omnes* Voss. et Lov. 4. ac 5. *ad militares senes omnem* Lov. 1. Harl. Gaertn. et Hearnii N. *ad militares sententias omnes* ejusdem L. 1. *ad militaris sensus omnes* Hafn. *ad militares sensus omnes* Ber. et Hav. *ad militares senus omnem* Lov. 3. Quam emendationem Gronov. hoc loco, eamdem etiam proposuit ad VII. 7. § 4. ubi etiam *ad* pro 'apud' pluribus inlustratur; *militare genus* pro 'militibus.' Ita 'agreste genus,' pro hominibus agrestibus, XXXIV. 27. Similiter 'levis armatura promtissimum genus ad lacessendum,' pro militibus levis armaturæ promtissimis ad lacessendum, XLIV. 4. 'genus' simpliciter, vel

'genus humanum,' pro hominibus. Vide viros doctos ad Phædr. Præfat. II. 1. 'Acre genus leonum,' pro acribus leonibus, apud Lucret. v. 863.

§ 3 *Prætores optimatumque pauci, quamquam inflati vano nuncio erant*] Hoc verbum *inflati* pertinet ad insolescentes fortuna, quæ his adfectio procul. Utrum igitur *adflati*, id est, 'icti?' 'Fulminis adflavit ventis:' an *inflammati?* ut Cicero pro Flacco c. 33. 'Habetis caussam inimicitiarum, qua caussa inflammatus Decianus.' Nisi 'inflatus,' ut 'turgens ira,' 'in fermento.' *J. F. Gron.* Vulgatum ferri nequit. Gronovianum *adflati* etiam in contextum recepit Clericus, lectore, contra fidem datam, non admonito. Eamdem lectionem etiam probavit Crevier. Doujatius malebat *inpleti*, quomodo etiam Jac. Perizon. in margine Livii conjecit. Alteram Gronovii conjecturam *inflammati* in contextum recepi: quia sic habet Flor. a m. sec. Supra IV. 56. 'Ad hæc quum inflammarentur animi.' Præterea *optimatiumque* Flor. Voss. Lov. 3. 4. 5. Ber. a m. pr. Gaertn. et quædam ex edd. principibus. Vide ad Epit. Liv. l. LXXIX.

§ 5 *Jam unis foribus Hexapyli apertis*] Hexapylum dicitur pars urbis postrema, in qua sex portæ sunt, per quas ex urbe egressus est. Sic 'Dipylon' Athenis fuit, cujus meminit Livius XXXI. 24. et Polybius Exc. Legat. num. 3. Sic 'Tetrapylon' Cæsareæ in Palæstina, cujus mentio est in expositione totius mundi p. 13. *H. Vales.* De Hexapylo vide Cluv. Sic. Antiq. I. 12. p. 151.

§ 6 *Sed surdæ adeo omnium aures concitatæ multitudinis erant, quod non minore*] Put. *sed surdæ ad hominum aures.* Manus secunda *æc* adposuerat. Non male, ut puto. Scribendum enim, *Sed surdæ ad hæc omnia aures conc. mult. erant, nec minore intus vi, quam foris, portæ effr., effr.* Nam sic quoque concinnat cætera Put. habetque consentientem meliorem Pet. *J. F. Gron.* In priori horum verborum parte nihil variant codd. mei, nisi quod *surdæ adeo aures concitatæ omnis multitudinis* legat Ber. In posteriore vero cum Pet. et Put. sentit Flor.

Tuto in Hexapylo agmen receptum est] Put. *tuto Hexapylo* sine τῷ *in.* J. F. Gron. *In Hexapylo* defendi potest ex Ovidii Met. II. 529. 'Sideraque in cœlo, stupri mercede, recepta:' et ex eodem Epist. Hypsip. 20. 'In mihi promissi parte recepta tori:' ubi vide Heinsium. Sed usitatius omittitur præpositio. Verum quum hic a solo Put. absit *in*, et Livius paullo ante dixerit, 'Jam unis foribus Hexapyli apertis, cœpti erant recipi,' suspicor scriptum fuisse *effractisque omnibus totum Hexapylo agmen receptum est.* 'Tutus' et 'totus' multis locis permutantur, et pro *m* facile scribi potuit *in.* Duk. *Tuto in Hexapylo agmen tutum* Ber. *in Hexapylo tuto agmen* Lov. 5. *tuto Hexapylo agmen* Flor. *totum Hexapylo agmen* conjicit etiam Crevier. 'Tutus' et 'totus' sæpius in Mss. confundi, videbimus ad XXVIII. 4. § 7.

§ 7 *In Achradinam cum juventute populorum confugiunt*] Ego *popularium* Livium scripsisse crediderim: nam *populorum* hic ratione caret. *Sabell.*

§ 8 *Prætoresque, &c. omnes interficiuntur*] Cantabr. *prætorumque omnes.* Nec ausim rejicere, quum sic rursus Livius XXXI. 45. 'Macedonum fere omnibus et quibusdam Andriorum.' Nam x. 31. ad quem is locus citatur, suspecta etiam verba sunt. XXIX. 29. 'Capusa cum multis principum.' *Jac. Gronov.* *Prætorumque* etiam Flor. et Harl. Similiter 'pauci hostium' III. 18. 'pauci tribunorum' XXV. 23. 'multi exsulum' III. 18. Codicibus hic dicto audiens fui. Errorem aliorum codd. ex compendio scribendi *Prr* ortum esse, patet ex illis quæ dicta sunt hoc lib. c. 23. § 1.

§ 9 *Confusaque hæc omnis multitudo Hippocratem atque Epicydem creant prætores*] Ita primus edidit Jac. Gronov. quod Cleric. et Crevier. receperunt. Secutus videtur codd. suos. Certe, præter Voss. et Lov. 1. ac 2. ita præferunt omnes mei; quod idem etiam de Oxon. suis Hearne testatur. Antea omittebatur τὸ *hæc*. Præterea *Hippocraten* atque *Epicyden* Flor. Vide ad cap. præc. § 2. Mox *reciderant*, pro *reciderunt*, Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Idem Crevier. in Put. et Victor. invenit, et hinc in contextum recepit.

Cap. xxxiii. § 3 *Ad Olympium (Jovis id templum est) mille et quingentis passibus ab urbe*] Ὀλυμπίειον est apud Thucyd. lib. vii. p. 386. et seqq. quare *Olympieum* legendum. *Glar.* Thucyd. Ὀλυμπίειον vocat lib. vii. Hujus templi Jovis Olympii Syracusis meminit lib. xvi. p. 547. Diodorus ita: Κατέστησε δὲ καὶ τὴν κατ' ἐνιαυτὸν ἐντιμοτάτην ἀρχὴν, ἣν Ἀμφιπολίαν Διὸς Ὀλυμπίου οἱ Συρακούσιοι καλοῦσι. *Sigon.* Non opus est, ut cum Glar. legamus *Olympieum.* Nam et Ὀλύμπιον vocari a Diod. Sic. xiii. 333. auctor est Cluver. Sicil. Ant. i. 13. p. 178. qui tamen et Ὀλυμπεῖον vocavit xvi. 546. Præterea *Jovis templum est*, omisso pronomine, Lov. 1. Vide ad xl. 57. § 3. Deinde *mille et CC*tis, vel *ducentis, passibus* Lov. 4. et Hav. *mille et de passibus*, id est *DC.* sive *sexcentis*, Lov. 3. *mille et V. passibus* Hearnii D. *mille et V. passus* Lov. 2. *mille et quingentos passus* se in Put. et Victor. invenisse, testatur Crevier. quod etiam probavit, quia Livius ita loqui solet. Vide ad iv. 9. § 13. Paullo ante *jam Romanus exercitus* Ber. *tum Romanus exercitus* Lov. 1. et 5. *tunc Romanus exercitus* edd. principes.

§ 6 *Reditus pateret, ac cædis auctores dedantur*] Copulativa ignoratur a Voss. Gud. *J. F. Gron.* Ignoratur insuper a Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Id ansam dedit conjiciendi Crevier. *reditus pateat, cædis auctores dedantur.*

§ 7 *Si quæ ad se mandata haberet*] Ita ultima Gruteri ἔκδοσις, quam secuti sunt recentiores editores omnes. Priores typis descripti, omnesque mei calamo exarati, ut et Hearnii L. 1. et D. *si qua ad se*, quod revocavi.

§ 8 *Si bello lacessant*] *Lacessent*, præter edd. principes, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Ber. a m. pr. ubi emendat manus sec. *lacesserent.* Mox *Syracusanos et Leontinos* Hafn. cujus lectionis auctor ita dedisse videtur, quia nesciebat 'Leontinos' non tantum cives, sed et urbem ipsam vocari. Vide ad c. 30. § 8. Præterea *expugnare* Lov. 5. Vide ad xxi. 57. § 6.

§ 9 *Cujus murus fluctu adluitur*] *Abluitur* Voss. Lov. 1. 2. 5. a m. sec. Gaertn. Hav. et edd. Aldina priores. Vide ad xxvi. 44. § 10.

Cap. xxxiv. § 2 *Ea tempestate fuisset. Archimedes is erat*] Pal. 2. ita distinguit: *fuisset Archimedes. Is erat unicus spectator cœli. Gebh.* Supervacaneum τὸ *is.* Sic enim loquebantur. Cap. 37. 'L. Pinarius erat, vir acer.' Lib. vii. c. 26. 'M. erat Valerius tribunus militum.' xxv. 34. 'Masinissa erat juvenis, eo tempore socius Carthaginiensium.' Cicero pro Quinctio c. 3. 'C. Quinctius fuit, P. Quinctii hujus frater.' *J. F. Gron.* Infra xxv. 16. 'Flavius Lucanus fuit, caput partis ejus Lucanorum.' c. 19. 'M. Centenius fuit, cognomine Penula.' Vide Jac. Gronov. ad xxix. 29. § 8. Omnes tamen codd. constanter illud *is* tuentur. Similiter et edd. omnes, quarum antiquiores ita distinguunt, ut Gebhard. in Pal. 2. invenit. Sed nihil muto. Supra v. 34. 'Ambigates is fuit, virtute fortunaque præpollens.' Et mox, 'Massilienses erant hi, navibus a Phocæa

profecti.' VIII. 28. 'L. Papirius is fuit.' Mox *unicus speculator* Lov. 4. Sed *speculator* et *spectator* etiam commutantur VII. 11. § 10. 'Spectare' autem in hac re usus est Justin. I. 1. 'Dicitur siderum motus diligentissime spectasse:' altero Cic. qui Physicum vocat 'speculatorem venatoremque naturæ' de Nat. Deor. I. 30.

Operumque, quibus ea, quæ hostes ingenti mole agerent] Vet. ed. *qui ea.* Pall. 1. ac 3. *quibus hostes ingenti mole.* Pal. 2. *operumque, quicquid hostes ingenti mole agerent.* Gebh. *Quibus hostes,* duabus mediis vocibus omissis, Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. et Gaertn. *quibus quæ hostes* Ber. et Hav. Mox *levi momento,* pro *perlevi,* Ber. Supra XXI. 43. 'Incliti populi regesque perlevi momento victi sunt.'

§ 3 *Pleraque alta et difficilia aditu, submissa quædam et quæ planis vallibus adiri possent*] Lego *plæraque altum et difficilem aditu, summissum quædam et quem planis vallibus adire posses.* Klock. Syll. Epist. quas edidit Burm. tom. I. p. 394. Put. Voss. Gud. *et difficilia aditus.* Lege *pleraque alta et difficilis aditus.* J. F. Gron. Nemo negabit Latine dici 'loca facilia,' et 'difficilia aditu.' Hoc ergo quærendum relinquitur, utrum probabilius sit, ultimam literam vocis *difficilia* in *s* mutandam, an in libris scriptis, qui habent *aditus,* ultimam ex temere repetita ea, quæ in capite sequentis vocis est, ortam esse. Hoc quidem etiam verba dictantis excipienti facile accidere potuit. Deinde magis placet *adiri,* quod in aliis est. *Duk. Difficilia aditus* etiam Flor. Lov. 1. 3. Ber. Gaertn. et Hav. quæ lectio ideo displicet, quia Livius alibi 'difficilis' vel 'facilis' cum casu quarto construere solitus non est. Potius itaque consentio Dukero, existimanti ultimam literam *s* voci *aditus* adcrevisse ex temere repetita prima vocis sequentis, quam Gronovio, *difficilia* insuper mutanti in *difficilis.* Vide ad XXVIII. 25. § 2. Ceterum *adiri possent* plerique codd. (ex quorum numero tamen eximendi Flor. Lov. 1. Harl. Ber. et Gaertn.) omnesque edd. usque ad Gruter. cujus ultima dedit *adire,* sed prius jam revocarunt Clericus et Crevier. quod etiam verius puto. Mox § seq. *abluitur,* pro *adluitur,* Ber. a m. pr. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldinam. Vide ad XXVI. 44. § 10.

§ 5 *Telum inhabile ad remittendum inperitis est*] Locus consideratione duplici eget. Primo quod 'velites' nominat veteres illos jaculatores: deinde quod ait 'imperitis inhabile.' Atqui et 'peritis,' si tale et tam flexile est, quale describitur Polybio VI. 20. qui et aperte negat remitti. An redundat vox *imperitis?* An mutanda in *impeditis?* ut, nisi quis otiose mucronem refingat et erigat, neget remitti. An ideo etiam *imperitis* inhabile, quia amento emittebatur, et certo motu? *Lipsius,* de Mil. Rom. III. 1. Schelius ad Polyb. c. 14. legit *impetitis,* vel potius *petitis:* neutrum male ad conciliandum cum Polybio Livium. De altero, quod hic consideratione dignum videtur Lipsio, quod *velites* nominet Livius, qui tum nondum instituti erant, dictum est ad XXI. 55. *Duk. Imparatis* conjicit Salmas. de Re Milit. Rom. c. 16. p. 1406. eodem sensu quo *impeditis* Lipsius. Eo modo librarios interdum errasse, constat ex viris doctis ad Claud. Suet. c. 41. et Plin. Epist. IV. 9. § 10. Codd. nihil mutant, nisi quod *peritis* sit in Cant. verum ita legendum foret *vel peritis,* id est, 'etiam peritis.' Priores itaque literæ *in* videntur interceptæ esse ab ultima vocis præced. Vide ad V. 27. § 6. Si necesse est, ut Livius ubique Polyb. consentiat, conjecturam Schelii præferendam puto. Tum *telum ad remittendum inhabile* Flor. Lov. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Neque aliter

Lov. 1. et 4. nisi quod eorum prior pro *inhabile* insuper habeat *in Hannibale,* alter *inutile:* quod posterius est ex interpretis expositione receptum.

§ 6 *Naves junctæ aliæ binæ ad quinqueremes*] Ex hac lectione quid sequi possit, videant illi, si possunt, qui ita scripsere. Ego *aliæ ad binas quinqueremes* lego, ut singulæ naves duabus essent quinqueremibus præcinctæ, ut ab utraque parte unam haberent, sicque onerariæ remis agerentur. *Sabell.* Hoc sic Plut. in Marcello p. 305. Ὑπὲρ δὲ μεγάλου ζεύγματος νεῶν ὀκτὼ πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένων μηχανὴν ἄρας ἐπέπλει πρὸς τὸ τεῖχος. Uterque horum a Polybio sumpsit, qui VIII. 5. ita scribit: Ἅμα δὲ τούτοις ὀκτὼ πεντήρεσι παραλελειμμέναις τοὺς ταρσοὺς, ταῖς μὲν τοὺς δεξιοὺς, ταῖς δὲ τοὺς εὐωνύμους, καὶ συνεζευγμέναις πρὸς ἀλλήλας σὺν δύο κατὰ τοὺς ἐψιλωμένους τοίχους, προσῆγον πρὸς τὸ τεῖχος διὰ τῆς τῶν ἐκτὸς τοίχων εἰρεσίας τὰς λεγομένας σάμβυκας. Quas Polyb. σάμβυκας dixit, *turres contabulatas* vertit Livius. Porro autem cum uterque Græcorum horum auctorum octo quinqueremes nominet, quæ binæ conjunctæ fuerint, exemptis remis interioribus, suspicor ne quid vitii sit apud Livium, præsertim vero, cum Polybii locum hunc ad verbum verterit, sitque legendum *junctæ aliæ binæ ad octo quinqueremes.* Sigonius. Pall. nihil hic variant. *Gebh.* Miror Lipsium, hoc Poliorc. I. 6. eodem modo emendantem, ignorasse, emendationem a Sigonio occupatam esse. Sed sensum recte explicat, fuisse binas et binas quinqueremes junctas usque ad octo. Nec aspernandum puto, quod paullo post legit *velut navis agerentur,* nam octo quinqueremes junctæ, velut unum corpus et una navis, agebantur. *Duk.* Nihil etiam nostri mutant. In verbis seqq. Crevier. in cod. Put. invenit *velut unaves,* unde legendum existimat *velut una navis, agerentur.* Optime.

§ 8 *Quæ procul erant naves, saxa ingenti pondere*] Verisimilius erat, in propiores naveis saxa ingenti pondere missa; in eas vero, quæ procul stabant, leviora tela: nisi propinquitas effecerit, ut interiores naves tutiores essent ab ictibus. Sed lectoris esto judicium. *Glar.* Confer Polyb. VIII. 5. unde sua Livius hausit.

§ 9 *Murum ab imo ad summum crebris cubitalibus fere caveis aperuit*] Legendum est *cavis,* cujus nominativus est 'cava,' id est foramina. Ut apud Plaut. in Menæchm. I. 2. 49. 'Etiam nunc concede audacter ab leonino cavo.' Et apud Corn. Celsum in VII. 'Deinde totum id cavum, sicut in fistulis dixi, usque ad os excidendum.' Quamquam apud Columell. (si tamen vera scriptura est) reperitur in genere masculino XII. 8. 'Deinde cavum, quem feceris, surculo obturato.' *Valla.* Polybius sic VIII. 6. Γενομένων δ' αὐτῶν ἐντὸς βέλους πρὸς τῇ γῇ, πάλιν ἑτέραν ἡτοιμάκει παρασκευὴν πρὸς τοὺς ἀπομαχομένους ἐκ τῶν πλοίων· ὡς ἀνδρομήκους ὕψους κατεπύκνωσε τρήμασι τὸ τεῖχος, ὡς παλαιστιαίοις τὸ μέγεθος κατὰ τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν· οἷς τοξότας καὶ σκορπίδια παραστήσας ἐντὸς τοῦ τείχους, καὶ βάλλων διὰ τούτων, ἀχρήστους ἐποίει τοὺς ἐπιβάτας. *Sigon.* Lipsius Poliorc. III. 4. hic negligentiam aut παρόραμα Livii accusat, quod, quæ Polybio παλαιστιαῖα τρήματα, *palmaria cava* sunt, *cubitalia cava* verterit. Sane grammatici Græci παλαιστὴν tradunt esse mensuram quatuor digitorum junctorum, quem 'palmum' dicunt Latini. Vide Philandrum ad Vitruv. de Archit. III. 1. et 3. Non potest ergo Livius, si παλαιστὴν *cubitum* esse credidit, Lipsii et grammaticorum censuram effugere. Sed mihi nihil temere pronunciandum videtur. Nam etsi non facile quisquam negabit, Livium, quum hæc scribebat, ante oculos habuisse locum Polybii, tamen, quia eum non ad verbum interpretatus est, et, quæ de magnitudine cavorum, tam ab interiore, quam exte-

riore parte muri, his verbis scribit Polyb. ὡς ἀνδρομήκους ὕψους, et κατὰ τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν, prætermisit, non pro certo constare puto, eum τρήματα ὡς παλαιστιαῖα τὸ μέγεθος vertisse *cubitalia fere cava.* Et potuit etiam quædam ab aliis, non omnia a Polybio, sumere. Nam certe, quod murum *ab imo ad summum* apertum dicit, non est in Polybio. *Duk.* *Caveis* servant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. usque ad Froben. qui a. 1531. Vallæ emendationem *cavis* recepit. 'Cava' vero sunt foramina, cavernæ. Non est autem, ut Valla locum Colum. qui mascule hoc vocabulum effert, suspectum habeat. Similiter enim Horat. Sat. II. 6. 116. 'me silva cavusque Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo:' et Phædr. IV. 5. 1. 'artos circum trepidarent cavos.' Quin et feminine 'cavam' veteres dixisse, docet Goesius Indice Rei Agrar. script. ea voce. Hæc cava erant *cubitalia*, id est, cubiti magnitudinem habebant: quod moneo, ne quis cum Godelev. et Doujat. capiat de cubitali, id est tegumento vel fulcimento cubiti.

§ 10 *Quæ propius quidem subibant naves, quo interiores ictibus tormentorum essent*] Put. Pet. Men. *quædam*, non *quidem.* Forte *propius mœnia.* Nec placet τὸ *quo*: non enim ideo subibant mœnia, ut missilia, quibus opus esset spatio, eluderent, sed ut de propinquo ea convellerent. Est igitur hæc ratio, cur Archimedes adversus eas alia fuerit arte usus, et scribendum *quod interiores.* J. F. Gron. Si pro *quæ* liceret legi *quum*, retineri posset *quædam:* nam non necesse est exprimi locum quo subierint. Sic paullo post 'ad subeundum.' *Duk.* *Quæ propius subibant naves*, voce omissa, Lov. 2. et Hearnii D. *Quæ propius subibant quidem naves* Lov. 3. *Quæ propius quædam subibant naves* Hearnii L. 1. et N. quam lectionem Gronov. in pr. ed. nott. probavit, et exposuit *Quædam naves, quæ propius subibant.* In hac autem vocum transpositione non tralaticiam elegantiam cum pleonasmo agnovit. At vocem *quidem*, quæ etiam a cod. Victor. deerat, delendam censet Crevier. In reliqua parte verborum non necessariam puto Gronovii conjecturam: ex Polyb. enim VIII. 6. et Plutarch. in Marc. p. 306. constare videtur, ideo Marcellum, tenebris nocturnis observatis, naves propius mœnia admovisse, ne missilia, quibus spatio opus erat, nocere possent. Si tamen omnino illud *quo* displiceat, posses etiam, ut sæpe in Mss. scribi solet, legere *quom interiores*, id est, quod, quoniam. Ita ultimam literam hauserit prima syllaba vocis proximæ. Vide ad XXXVII. 29. § 5. vel quum scriptum foret *quõ*, lineam transversam neglexerit librarius. Similiter *quo*, pro *quom*, vel *quum*, in multis est Mss. hoc cap. § 16. Ceteroquin etiam *quo* et *quod* sæpe commutantur. Vide ad XXXVI. 33. § 3. De locutione autem 'interior ictibus' vide Jac. Gronov. ad Amm. Marc. XIV. 2.

In eas tollendas desuper murum eminentem, ferrea manus, &c.] Pulcherrimus locus ita deformatus est, ut nulla neque sententiæ neque Latinitatis adsit integritas. Describit autem machinamenti rationem, quo Archimedes navalem belli apparatum et oppugnationem Syracusarum elusit. Vitium vero est in his vocibus: *in eas tollendas desuper murum eminentem.* Quæ quid ad rem pertineant, non satis apparet. Ego autem, vestigia germanæ lectionis sequutus, quæ sunt in vet. lib. hoc modo, *in eas tollendo desuper murum, eminente ferrea manu;* corrigendum puto *in eas tollenone super murum eminente ferrea manu.* Est autem *tolleno* machina, quæ ferrea manu sibi illigata naves in altum suspendebat. De qua sic Festus: 'Tolleno dicitur machinæ genus, quo trahitur aqua in alteram partem prægravante

pondere.' Et Vitruv. IV. 21. 'Tolleno dicitur, quoties una trabs in terram præalte defigitur, cui in summo vertice alia transversa trabs longior dimensa medietate connectitur, eo libramento, ut si unum caput depresseris, aliud erigatur.' Est autem usus hac voce Livius etiam XXXVIII. 5. 'In arietes tollenonibus libramenta plumbi aut saxorum stipitesve robustos incutiebant.' Est autem hic horum verborum ordo : Tollenone super murum emisso Archimedes prora navis suspensa e ferrea manu firmæ catenæ illigata, cum eadem manus injecta proræ esset, et gravi libramento ad solum recelleret, statuebat navim ipsam in puppim. Hoc autem sic Polybius VIII. 7. Ἅμα δὲ καὶ καθίει χεῖρα σιδηρᾶν ἐξ ἁλύσεως δεδεμένην, ᾗ δραξάμενος ὁ τὴν κεραίαν οἰακίζων ὅθεν ἐπιλάβοιτο τῆς πρώρας, κατῆγε τὴν πτέρναν τῆς μηχανῆς ἐντὸς τοῦ τείχους· ὅτε δὲ κουφίζων τὴν πρώραν ὀρθὸν ποιήσειε τὸ σκάφος ἐπὶ πρύμναν, τὰς μὲν πρώρας τῶν ὀργάνων εἰς ἀκίνητον καθίστα· τὴν δὲ χεῖρα καὶ τὴν ἅλυσιν ἐκ τῆς μηχανῆς ἐξήραινε διά τινος σχαστηρίας· οὗ γενομένου τινὰ μὲν τῶν πλοίων πλάγια κατέπιπτε, τινὰ δὲ καὶ κατεστρέφετο· τὰ δὲ πλεῖστα τῆς πρώρας ἀφ' ὕψους ῥιφείσης βαπτιζόμενα, πλήρη θαλάττης ἐγίγνετο καὶ ταραχῆς. Et Plutarch. ita in Marcello p. 306. Ταῖς δὲ ναυσὶν ἀπὸ τῶν τειχῶν ἄφνω ὑπεραιωρούμεναι κεραῖαι, τὰς μὲν ὑπὲρ βρίθους στηρίζοντος ἄνωθεν ὠθοῦσαι κατέδυον εἰς βυθὸν, τὰς δὲ χερσὶ σιδηραῖς, ἢ στόμασιν εἰκασμένοις γεράνων ἀνασπῶσαι πρώραθεν ὀρθὰς ἐπὶ πρύμναν ἀνεβάπτιζον. Hic sensus atque hæc lectio cum et Polybii, unde Livius, et Plutarchi, qui a Livio sumpsit, verbis confirmetur, satis magnam apud quemque, ut reor, habebit auctoritatem. *Sigon.* Faërnus ex V. C. in quo est *eas tollendo, &c.* elicuit veram lectionem, quæ est, *in eas tolleno, &c.* Notum est autem, quid sit 'tolleno' ex auctoribus de machinis bellicis, et ipso Livio XXXVIII. 5. *Ursin.* Hoc modo *in eas tollendas desuper murum eminentem ferrea manus, &c.* conceptam præstat lectionem vet. ed. Verum Pall. tres paullo aliter: *in eas tollendo esuper murum eminente ferrea manu.* Gebh. Suum cuique. Sigonius (a quo, prope dixerim, jejune laudem eam avertit Fulvius) hic egregiam operam Livio præstitit. Nam Put. *tolenno e super murum eminente.* Super posterum *n* apparet manu secunda picta *d*: inde Pet. melior *tolendo e super:* et inter versus adjecta est altera *l.* Sic Pet. sequior, Men. Voss. tres Pall. *tollendo e super.* Quæ eo diligentius notavi, ne quem turbet, quod ὁ πάνυ fallente memoria tradit ad Solin. pag. 589. [415.] Græca voce *celones* legisse se scriptum in antiquissimo Livii exemplari. Vides autem, trajiciendam esse literam, alteram addendam veterrimæ scripturæ ad veram lectionem constituendam : *in eas tollenone super murum eminente ferrea manus.* Est autem *tolleno* machinæ genus, ut descripsit Vegetius IV. 21. quoties trabi in terram præalte defixæ in summo vertice alia transversa longior dimensa medietate connectitur eo libramento, ut, si unum caput depresseris, alterum erigatur: idque ad onera levanda, sive sit aqua e puteo, sive quidvis aliud. Plinius lib. XIX. c. 4. 'Hortos villæ jungendos non est dubium, riguosque maxime habendos ; si contingat, profluo amne; si minus e puteo rota organisve pneumaticis, vel tollenonum haustu.' Nam, quod vulgo adjicitur, *rigandos* insiticium puto : etsi Salmasius conjiciat *rigatos.* 'Tellenones,' 'telones,' 'tollones' voces sunt barbaræ et nihili. Frustra ex Plauti Rudente citant sive 'telones,' sive 'tollones.' Est enim error Hermolai, qui in depravatum codicem inciderat, *si Ptolemæo gratia est, hanc urnam cape mulier :* et corrigebat infeliciter, *tolloni.* Nunc enim recte legitur, 'Heus sis, Ptolemocra-

tia, cape urnam hanc tibi, Muliercula hanc nescio quæ huc ad me detulit.' v. 2. Nec felicius in Columellæ loco x. 25. 'Aut fons illacrimet putei non sede profunda, Ne gravis hausturis tollentibus ilia vellat.' Ptolemæus Flavius *tollonibus*. Petrus Pithœus conjecit *Ne labor hausturis tendentibus*; vel *latus*. Omnia frustra. Scribe mecum *Ne gravis hausturo tolleno tibi ilia vellat*. Restat autem mendum in illis Livii *gravique libramento plumbi recelleret ad solum*: etsi nihil scripti juvent. Non potest verbum *recelleret* referri, nisi ad nominativum priorem *ferrea manus*. Atqui ea ineptissime dicitur 'recellere ad solum.' Levatur namque in altum, postquam proram navis comprehendit, ipsum autem illud libramentum, ut pondere depressum trahat sursum ferream manum una cum præda prehensa, recellit ad solum. Vides necessario scribendum esse, *quum injecta proræ esset, gravi libramento plumbi recellente ad solum suspensa prora navim in puppem statuebat.* Aut *graveque libramentum plumbi recelleret*. Corvus ille vel manus ferrea tollenone super murum eminente, cui firma catena est alligata, demissa injicitur proræ: quo facto πτέρνα τῆς μηχανῆς seu grave libramentum plumbi, machina vel tormento elevatum, dum manus illa descendit, relinquitur naturali suo motui (qui est deorsum tendere) et recellit ad solum: hoc cadente vicissim adscendit manus ferrea, proramque prehensam attrahit, suspenditque, atque ita navim in puppem statuit. Tum remittitur manus διά τινος σχαστηρίας, ut ait Polybius. Festus 'Recellere, reclinare, et excellere, in altum extollere.' *J. F. Gron.* De tollenonibus agit Lipsius Poliorc. I. 6. qui nescio cur et ibi, et lib. ult. Poliorc. qui est de Repugnatione, hunc locum, qui eo omnino pertinet, quemque a Sigonio recte emendatum ignorare non poterat, præterire voluerit. *Duker.* Hearnius in genere tantum notat, Oxon. suos emendationi virorum doctorum favere. Lectionem, quam Sigon. in vet. lib. invenit, servant Ber. Hafn. Hav. et Brancal. Latinii: eam, quæ Gronov. in Pet. sequiori, aliisque obvia fuit, Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. et Gaertn. Neque multum inde abeunt reliqui, qui tamen omnes in id conspirant, ut legant *tollendo*. In verbis seqq. Donjatius præfert posteriorem Gronov. conjecturam, tamquam a scriptis minus recedentem, quum ipse Gronov. priorem in contextum receperit.

§ 11 *Ita undæ adfligebant, ut, etiamsi recta recideret, &c.*] Legendum puto *affligebat*, ut vox *undæ* sit casus dandi, non nominandi, hoc sensu: Archimedes, qui, suspensa prora, navim in puppim statuebat, eadem remissa eandem undæ affligebat. Est autem dictum 'affligere undæ,' ut XLI. 18. 'Vasa parietibus affligunt.' Et apud Ciceronem pro Rab. cap. 9. 'Nec tuas umquam rationes ad eos scopulos appulisses, ad quos Sex. Titii afflictam navim videres.' Hoc autem dixit Plutarchus in Marc. pag. 306. Τοῖς ὑπὸ τὸ τεῖχος ἐν πεφυκόσι κρημνοῖς καὶ σκοπέλοις προσήρασσον. *Sigon.* Sigonii conjectura hic minime necessaria, quam evertunt libb. Pall. tres, necnon ed. vet. Pal. tamen 3. *ita vel affligebant*. Gebh. Scribendum cum libris optimis *ita undæ adfligebat, ut, etiamsi recta reciderat, aliquantum aquæ acciperet*. Illud enim verbum, ut et Sigonius vidit, pendet a voce 'manus,' non ab 'undæ,' ut putarunt qui fecerunt *adfligebant*. Implicatior sermo est per crebros ablativos: sic ergo accipe: manus ferrea per libramentum plumbi, quod ad solum recellit, sursum levata quum suspendit proram, navim statuit in puppim: dein remissa eadem manus ferrea navim cadentem ita adfligebat undæ, &c. propria notione τοῦ 'ad-

fligere;' ut cum dicimus 'adfligere terræ,' 'solo,' de qua non sine commodo summi scriptoris nos etiam aliquid Obs. IV. 8. *J. F. Gron.* *Adfligebat* se etiam in L. 1. reperisse, testatur Hearnius. Mei omnes vulgatum perperam servant. Contra vero Flor. *reciderant*, manifeste nos ducens ad id quod Gronov. ex optimis placuit, *reciderat.*

§ 12 *Omnisque vis est aversa*] Lege *omnisque vis est eo versa.* Hoc significant libri, quamvis omnes vitiati, et ipse Put. qui habet *omnisquæ ipse se aversæ.* Lib. seq. cap. 14. 'Et exercitum ejus se acciturum, totumque eo versuros bellum.' XXVI. 4. 'Inter hæc vis omnis belli versa in Capuam erat.' *J. F. Gron.* *Omnis quæ isse se adversa* Flor. (in quo *aversa* est a m. sec. consentientibus Lov. 3. et Harl.) Lov. 1. et Cant. *omnisque ipse se adversa* Lovel. 4. *omnisque in se adversa* Gaertn. *elusa omnis, ubi cum omnia essent adversa, edictum ut totis* Lov. 5. Hafn. et Hav. neque aliter dissentit Lov. 2. quam quod *dictum*, pro *edictum*, habeat: *elusa omnis: ubi cum omnia adversa essent, edictum est a Marcello, ut totis* Ber. Verum, hos codd. librariorum pannis adsutis squalere, satis patet.

§ 13 *Hieronis inpensis curaque, &c. Archimedis unica arte*] Polyb. VIII. 8. Ὡς Ἱέρωνος μὲν χορηγοῦ γεγονότος, ἀρχιτέκτονος δὲ καὶ δημιουργοῦ τῶν ἐπινοημάτων Ἀρχιμήδους. *Sigon.* *Archimedis unicam artem* Flor. An igitur, mutata distinctione, legendum *per multos annos. Archimedis unicam artem natura etiam juvabat loci?* Ceterum *juvabat* primus edidit Gronov. consentientibus omnibus meis, nisi quod Flor. et Gaertn. servent *adjuvabat*, quemadmodum antea editum fuerat.

§ 14 *Magna ex parte ita proclive est, ut non solum missa tormenta*] Put. *magna parte ita proclive est, ut non solum missa tormento.* Τὸ *ex* etiam ignorat Pet. Verissime *tormento.* Curtius IV. 3. 'Validis asseribus corvos et ferreas manus cum uncis et falcibus illigaverant, ut, quum tormento asseres promovissent, subito laxatis funibus injicerent.' Auctor de Bell. Gall. VIII. 14. 'Unde tormento missa tela in hostium cuneos conjici possent.' Noster l. XLIV. c. 35. 'Ubi propius ripam hostium subissent, tormentis missa etiam ad ultimos perveniebant.' Et eodem lib. cap. 10. 'Qui in navibus erant, saxis tormento emicantibus percutiebantur.' Apuleius lib. VIII. pag. 205. ed. Elm. 'Et velut quodam tormento inquieta quiete excussa.' *J. F. Gronov.* Non 'tormenta ipsa,' sed 'tela,' 'hastas,' 'saxa tormentis mitti' dicendum esse, præter Gronovium h. l. et Obs. II. 8. putarunt etiam alii ad Cæsar. Civ. III. 51. a quorum sententia ut discedam, me nondum movere potuerunt, quæ ibidem a viris doctis in contrarium disputantur. *Dak.* *Magna parte* etiam Flor. Gaertn. Hearnii N. et edd. antiqq. ut IX. 24. 'Portæque ab semisomnis ac maxima parte inermibus refringuntur:' ubi vide Dukerum. Attamen, et alterum Livio frequens esse, constat ex notatis ad II. 48. § 1. Deinde, quamvis omnes mei constanter servent *missa tormenta*, sequor tamen Put. scripturam *missa tormento.* Ita 'tormentis agi' Sil. VI. 279. 'Donec tormentis stridens magnoque fragore Discussit trabs acta caput:' 'tormentis excuti' Curt. VII. 9. § 7. et VIII. 2. § 26. Et ita tormenta dicuntur 'emissiones habere' apud Cic. Tusc. l. II. c. 24. 'Tormenta telorum eo graviores emissiones habent.' Eamdem lectionem probat obpositio inter 'tormento missa,' et 'pondere suo provoluta.' Præterea τὸ *est* exsulat a Cant.

§ 16 *Ita, consilio habito, quum omnis conatus*] *Itaque, consilio habito* Hav. Vide ad XXI. 53. § 7. Deinde *quo omnis conatus* Flor. Voss. Lov.

1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Sed, voces illas in Mss. confundi, vidimus ad hujus cap. § 10. *Quod omnis conatus* Lov. 5. Vide ad XXXIX. 12. § 7.

CAP. XXXV. § 1 *Pelorum atque Herbessum*] Optimus *Helorum.* Nam et urbs Siciliæ Ἕλωρος. Plinius lib. XXXII. c. 2. 'Sed quæ veteres prodidere in stagnis, nos in piscinis admirati in Eloro Siciliæ castello non procul Syracusis.' Diodorus l. XIII. διὰ τοῦ Ἑλωρίου πεδίου. *J. F. Gron.* Ita jam, conjectura ductus, hic legendum monuit Cluver. Sicil. Ant. I. 13. pag. 186. probante Bœclero ad Polyb. pag. 7. Eadem labe infectum esse Cluver. d. l. censuit Cic. in Verr. IV. 26. ubi, pro *Pelori Archonides,* legit *Elori,* vel *Helori.* Vide ibid. Ursin. et Græv. Illa emendatio confirmatur alio loco Cic. in Verr. III. 56. ubi 'Archonidas Elorinus' memoratur. Verum ibi vicissim ex priori loco legendum *Archonides.* Id enim nomen Siculis notum esse, docet Ἀρχονίδης ὁ τῆς Ἐρβίτης ἐπιστάτης, qui Alesam urbem condidit, ad differentiam aliarum Siciliæ urbium ejusdem nominis Ἀρχονίδιον cognominatam, apud Diodor. XIV. pag. 403. Ceterum urbem 'Helorum' diversam esse a castello 'Eloro,' quod apud Plin. loco a Gron. laudato memoratur, Cluver. ibid. existimat.

Dedentibus ipsis recepit] Put. uterque Pet. Men. *recipit.* J. F. Gronov. Ita et Flor. Voss. Lov. 4. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. et N.

§ 2 *Megaram vi captam diruit ac diripuit*] Pall. 2. et 3. *et diripuit:* prisca ed. *atque diripuit.* Mox duo iidem codd. Pall. sine copula *ad reliquorum, maxime Syracusanorum.* Gebh. Put. et Pet. melior *Megara vi capta diruit.* Atque ita repone. Noster cap. 30. 'Megaris castra movent.' *J. F. Gron.* Similiter legit Flor. a m. pr. Vide ad cap. 30. § 9. Tum *atque diripuit* Ber. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 3 *Ad Pachyni promontorium*] *Ad Pachynum promontorium* Lov. 5. Sed nihil muto. Vide ad XL. 19. § 9.

Ad Heracleam, quam vocant Minoam] Urbs Siciliæ, de qua Stephan. in utraque voce, et Suidas. *Sigon.* Vide Cluver. Sic. Ant. I. 17. p. 216. Mox *ducentum Helefantes* Hearnii L. 1.

§ 4 *Nequaquam cum tantis copiis ante*] Optimi *neq. cum quantis copiis ante tenuerat.* J. F. Gron. *Cum quantis copiis* etiam Flor. Sæpe hæ voces in Mss. commutantur. Vide ad IV. 5. § 3. V. 51. § 6. IX. 37. § 2. XXXVIII. 17. § 18. et Nic. Heins. ad Silii VI. 620. Similiter turbant librarii voces 'tamquam' et 'quamquam;' vide ad Livii l. I. c. 12. § 7. 'tum' et 'quum' ad VI. 23. § 3. 'toties' et 'quoties' ad Silii X. 409.

Aditusque ibi et ab legatis Hippocratis, et literis Hannibalis] Vos mutatis *aditus* in *accitus.* Quasi non sit multo satius, illum fuisse 'aditum' a legatis, quam 'accitum.' *Valla.* Quidam mutant in *accitus,* sed nihilominus obscuro manente sensu. Illud etiam *ibi* quam bene cum *accitus* connectatur, aliorum esto judicium. *Glar.* Qui *accitus ibi* scribit, vere portenta scribit. Vet. lib. habent *aditusque ibi.* Quid est 'literis Annibalis aditus?' nihil aliud nisi linguæ Latinæ monstrum. Legendum ergo *alterisque;* ut intelligamus, Imilconem ab legatis Hippocratis et alteris Annibalis Carthagine esse aditum: nam in veteribus libris est *et literisque.* Præterea *qui venisse tempus aiebant,* non *aiebat,* ut ad utrumque referatur. *Sigon.* Hæc lectio manifeste βαρβαρίζει. Quid enim est *accitus ibi?* Nec Sigonius quidem aut sententiam aut emendationem vidit. Libri vett. *aditusque ibi:* præsto verum esse *adjutusque ibi:* et a levi emendatione reddita Livio sua sententia est. Himilco Carthaginem venerat ad augendas copias, duo eum non leviter juverunt, et le-

gati Hippocratis auxilia petentes retinendis Syracusis, et literæ Annibalis, qui monebat incumberent totis viribus ad Siciliam reciperandam. *Lipsius*, Ep. Quæst. IV. 1. *Aditusque* fatentur etiam Pall. 1. et 3. ut et princeps ed. Sed emendationi Lipsii calculum ex animo dono. Cæterum *literisque* libb. omnes. Paullo ante *Sed priusquam ab Hippocrate* Pal. 3. contra ordinem rerum. Fallitur autem Sigonius, corrigens *aiebant*, repugnantes habens omnes libros et Livium ipsum, quippe erat argumentum literarum Annibalis. *Gebh.* Quod conjecerat Lipsius, plane Put. immo et minoris dignitatis libri. Sigonius *aditusque ibi et ab legatis Hippocratis, et alteris Hannibalis:* frustra. Quod vulgo est, *accitusque ibi*, recte solœcismi appellant Valla, Sigonius et Lipsius; recte etiam Villiomarus v. 21. *ubique ire:* Velleii ævo utique, frustra obnitente malæ caussæ Titianæ patrono Alberico Gentile lib. II. de Nuptiis. *J. F. Gron.* Palmerius in Spicil. tom. IV. Facis Gruter. p. 878. *aditus* vult dici extrita litera pro *adjutus*, ut *jui, juero, juerim.* Sed hæc diversa sunt: nam in his est geminum *u*, quorum alterum eliditur; hic unum: *aiebant* in aliis esse adnotat Hearnius. Et ita citant Palmerius l. d. et Lipsius Ep. Quæst. IV. 1. ac sine vitio legi potest. *Duk.* *Aditusque* Voss. Lov. 1. 3. 4. et Flor. a m. sec. qui præfert *adictusque* a m. pr. *auditusque* Voss. in margine, Lov. 5. et Hafn. *auditisque* Lov. 2. et Ber. *adjutusque* in Harl. fuisse videtur, quia nihil ex eo notatur in excerptis, licet conlatus sit cum ed. *adjutusque* præferente. Solent autem hæc verba commutari. Vide ad VII. 22. § 9. et XXI. 9. § 3.

§ 5 *Facile perpulerat, ut, quantæ maximæ possent, peditum equitumque copiæ*] Prima vox deest in Lov. 1. qui etiam *pertulerat* præfert. Ita interdum variant codd. Vide III. 30. § 5. et v. 51. § 2. *Pepulerat* Ber. Similiter turbarunt librarii I. 59. § 11. II. 31. § 5. XXV. 28. § 5. XXXII. 14. § 2. Hinc *equitum peditumque* idem Ber. Vide ad XXXIV. 26. § 2.

§ 6 *Intra paucos dies inde Agrigentum recipit*] Τὸ *inde* exsulat a Flor. sed, transposita voce, *paucos inde dies* legunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. et Hav. Tum *recepit* Lov. 2. Harl. et Ber.

§ 8 *Cum decem millibus peditum, quingentis equitibus*] Voss. Gud. *equitum.* J. F. Gron. Ita et Lov. 1. 5. ac Gaertn. *quingentorum equitum* Hafn. *quinque equitum* Voss. Lov. 2. Hav. et Ber. a m. pr. qui *CCtis equitibus* præfert a m. sec. *quinque* etiam est in Hearnii D. Sed vocem illam neglexit Flor. Nimirum quingenarii numeri notam *IↃ.* sibi incognitam omiserunt librarii. Vide ad XXXVII. 40. § 11.

Circa Accillas urbem] Vet. lib. *Acrillas*, atque ita puto legendum. Nam Stephan. post Ἀκραιφίαν urbem sic ait: Ἀκρίλλα πόλις Σικελίας οὐ πόῤῥω Συρακουσῶν· τὸ ἐθνικὸν Ἀκριλλαῖος. Idem mendum est apud Plut. in Marc. 308. Εἷλε δὲ τὸ Ἱπποκράτους πρὸς Ἀκίλας στρατόπεδον. *Sigon.* Pal. 1. *Acrillas.* Pal. 2. *Achrilas.* Pal. 3. *Acrilas;* quam lectionem confirmat Sigonius testimonio Stephani. Ceterum Pal. 1. *ponebant*, ut complectatur Imilconem et Hippocratem. Statim exhibet Pal. 3. *Munientibus jam supervenit.* Gebh. *Acrillas* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 3. pluresque alii codd. Vide Cluv. Sicil. Ant. II. 10. p. 354. *Ponebant* quoque Flor. Voss. Lov. 1. 2. Gaertn. Ber. et Hav. quorum Lov. 2. etiam legit *profecti.* Sed nihil muto.

§ 9 *Syracusanum sibi exercitum obviam fore*] *Obvium fore* Flor. Vide ad I. 26. § 2. et XXVI. 25. § 15. Tum *exercitum sibi* Ber. Mox § seq. *utpote quibus nequaquam* Flor. a m. sec.

CAP. XXXVI. § 1 *Forte ea cura, quæ erat adversus Pœnos præparata, adversus Siculos usui fuit*] Pal. 1. *Forte cura, quæ er. adv. Pœn. præp. adv. Siculos usus*

fuit. Gebh. Similiter Lov. 2. neque differunt Voss. et Lov. 1. ac 3. nisi quod simul omittant τὸ *erat*. Τὰ *ea* et *erat* desunt etiam in Lov. 4. 5. Harl. et Gaertn. solum prænomen *ea* in Cant. et edd. ante Aldum. *Forte acuraque adversus* Flor. legit a m. pr. *hac cura quæ* a m. sec. *Forte cura, quæ adv. Pœnos præp. erat, adv. Siculos usus fuit* Ber. et Gaertn. *usus fuit* etiam Hafn. Male. Supra III. 33. 'Ad condenda nova jura usui fore credebant.' XXXI. 42. 'Maximo usui fuit Amynander:' ubi plura vide. Mox *nanctus* edidit Gronov. consentiente Flor. a m. pr. Vide ad c. 31. § 14. Priores cum reliquis codd. legunt *nactus*.

Acras perfugit] Ἄκρα τῶν Συρακουσίων κτίσμα. Stephanus. *Sigon*. Vide Cluv. Sicil. Ant. II. 10. p. 352.

§ 2 *Ea pugna deficientes ab Romanis quum cohibuisset Siculos*] Pal. 1. et princ. ed. *defugientes*. Pall. 2. ac 3. *diffugientes*, ea significatione, qua apud Hor. Od. I. 35. 26. 'diffugiunt cadis Cum fæce siccatis amici.' *Gebh. Defugientes* Flor. a m. pr. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et edd. ante Froben. 1531. at *deficientes* verum esse existimo.

Ad flumen Anatim, octo ferme inde millia, castra posuit] 'Anatis' fluvius est Africæ, ut Siciliæ 'Anapus.' Sic ergo scribe. *J. F. Gron.* Ita etiam ante Gronov. emendavit Cluv. Sicil. Ant. I. 13. p. 176. ubi insuper legendum conjicit *duo ferme inde millia*, eo usus argumento, quia longe intra octo millia a castris Marcelli sua posuisse debuit Himilco, ut illis Marcelli adsidens obsidionem Syracusarum spectaret; quemadmodum Livius de eo hoc cap. refert. Verum, auctore Livio, Anapus octo millia non a castris Marcelli, sed ab Syracusis aberat. Paullo ante *redit*, pro *rediit*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXVI. 35. § 2. *Venit* Lov. 4.

§ 3 *Cum Bomilcare classis præfecto*] Deest in Pall. 1. et 3. τὸ *præfecto*: in primi margine est *classis magistro*: in Pal. 2. *profecto*. Gebh. Vox *præfecto* deficit quoque in Flor. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Tum *Hamilcare* Voss. et Lov. 1. 2. ac 3. quomodo iidem codd. etiam præferunt hoc cap. § 7.

§ 4 *Adeo uterque populus in Siciliam intentus fuisse videri poterat*] Quid si legas *opturat?* Adeo Romanus Pœnusque optarunt videri in Siciliam intentos esse, ut ab Italia in Siciliam verterint bellum. *Sigon*. Sigonius ridicule nulla de causa hoc loco suspicatur *optarat*. Quippe *poterat* hic eleganter παρέλκει, pro apparebat omnibus, intentos et Romanos et Pœnos magnopere in Siciliam esse. *Gebh.* Clericus locum ita interpungit: *versumque ab Italia bellum, adeo uterque populus in Siciliam intentus, fuisse videri poterat.* Id autem etiam Crevier. recepit: neque male, ut videtur. Antea major erat distinctio post *bellum*, nulla vero post *intentus*.

§ 5 *Venientem Syracusas prædæ haud dubie sibi futuram*] *Venienti Syracusas* Voss. Lov. quinque, Ber. Hafn. et Hav. Deinde *præda haud dubiæ* Flor. *prædæ haud dubie* a m. sec. *prædæ haud dubiæ* plures edd. antiqq. Vide ad XXXIV. 43. § 5. Mox § seq. *obvium progressum* edidit Sigon. sed omnes scripti et edd. servant *obviam*. Vide ad IV. 58. § 1.

§ 7 *Nec diutius Pœni Syracusis morati sunt*] Put. et Pet. *ad Syracusis*. Forte *ad Syracusas*. Ut *ad urbem, ad exercitum esse*. J. F. Gron. Gronovii conjecturam probat Crevier.

Duplici facile numero classe adventantibus Romanis] Carthaginiensium classis erat navium quinque et quinquaginta, Romana triginta quinqueremium, ut paulo ante dixit author: hic vero dicit Romanam classem fuisse duplicem ad Carthaginensem. Oportebat igitur aliam classem esse, de qua tamen nihil meminit, quod

sciam. *Glar.* Cur mutarunt, quod perspicue codex antiquissimus *classem habentibus?* J. F. Gron. *Classem haudventantibus* Flor. a m. pr. pro quo *classem adventantibus* refinxit manus sec. id autem etiam superest in Cant. Voss. Lov. 1, 2. Harl. et Hav. *classe advenientibus* ed. Parm. Ceterum classis Romana centum navium fuisse dicitur h. l. cap. 27. quare triginta naves modo memoratæ pars classis Romanæ fuerunt, nisi existimemus novarum navium supplementum fuisse.

Simul inutili mora cernens nihil aliud ab suis, quam inopia adgravari socios] Lege cum optimis *simul inutilem moram cernens, nihil aliud ab suis quam inopiam aggr. sociorum.* J. F. Gron. Ita quoque Voss. et Lov. 1. *inutilem moram* etiam Lov. 2. 4. Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum: *utilem moram* Lov. 5. et Harl. *utili in mora* Flor. Deinde *inopia aggravari sociorum* Flor. Cant. Lov. 2. 3. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. et Hav. Crevier. partim ex edd. partim ex Mss. legit *inutili mora cernens nihil aliud ab suis quam inopiam aggr. sociorum.*

Velis in altum datis, in Africam transmisit] Infra xxv. 25. Bomilcar iterum ex portu Syracusano profectus in Africam rediisse, et, edoctis Karthaginiensibus, in quo discrimine res Syracusana foret, paucos post dies eodem reversus fuisse dicitur. Quum vero interim non tradiderit, quo tempore Syracusas redierit, id inter neglegentiæ Livianæ specimina enumerat Perizon. Animadv. Hist. c. 4. p. 165.

§ 9 *Ne frustra adsidendo spectandoque obsidionem*] Perperam libri omnes *exspectandoque.* Gebh. Ita et Cant. Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Vide ad vi. 33. § 1.

§ 10 *Murgantiam*] Strabo vi. 270. Μοργάντιον urbem in Sicilia nominat: Stephanus etiam Μοργαντίαν dici scribit. *Sigon.* Pal. 1. *Mulgantium.* Pal. 3. *Mulgatium.* Item omnes tres *recipit.* Gebh. Vide Cluv. Sicil. Ant. ii. 8. p. 335. Mox *recipit* Flor. Lov. 3. 4. Harl. et Hav.

Ubi frumenti magna vis commeatusque omnis generis convecti erant a Romanis] Pall. 1. et 3. *Romani.* Pal. 2. *convectaverant Romani.* Sed tum quoque legendum erat *frumenti magnam vim.* Gebh. Non possum concoquere illud *ubi.* Lego *quo:* T. Faber. Put. ambo Pet. Men. ignorant præpositionem. Voss. et duo Pall. *convecti erant Romani.* Pal. 3. *convectaverant Romani.* Quod placet, ut et scribas *frumenti magnam vim.* Virgil. Æn. iv. 404. ‘ prædamque per herbas Convectant calle angusto.’ vii. 749. et ix. 613. ‘ Convectare juvat prædas.’ ‘ Ubi convectaverant,’ ubi deposuerant; ubi erat, quod convectaverant; ubi convectam habebant. *J. F. Gron.* Silius, perpetuus Livii imitator, xv. 389. ‘ Convectant silvis ingentia robora.’ Verum hoc verbo ‘ convectare’ alibi Livium usum esse, nondum observavi. Neque satis caute videtur ὁ πάνυ unius cod. auctoritatem secutus esse, quum ipse testetur, optimos nihil mutare, nisi quod ignorent præpositionem. Sane illud *convectaverant* in nullo apud me superest, nisi in Flor. a m. sec. quum antea etiam scriptum fuisset *convecti erant Romanis.* Sed *convecti erant Romani* legunt Cant. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Nihil aliud itaque tentandum, quam ut deleatur præpositio. Verbum enim ‘ convehere’ in hac re Livio est sollemne. Infra c. 39. ‘ Frumentoque et commeatibus aliis in castra convectis.’ c. 41. ‘ Arx erat munita, et convexerant ante frumentum.’ xxv. 13. ‘ Ut frumentum ex propinquis locis convehi juberent Capuam.’ c. 20. ‘ Casilinum frumentum convectum.’ Eodem cap. ‘ In ea castella frumentum ab Ostia convectum est.’ xxvii.

8. 'Frumentum Romam mitteret, et Catanam conveheret.' l. xxix. c. 36. Convectum undique ex populatis circa agris frumentum.' Vide etiam ad ii. 14. § 3. Et ita etiam legit edidit que Crevier. Præterea omnes Mss. conspirant in *ubi:* quod etiam excusari, et adversus Fabrum defendi potest, hoc modo, ibi, nempe Murgantiæ, fuisse magnam vim frumenti et commeatus omnis generis, qui convecti erant Romanis; sive τὸ *Romanis* intelligere malis in usum Romanorum, sive a Romanis, de quo vide ad vi. 11. § 4.

Cap. xxxvii. § 2 *Ænna in excelso loco*] Vet. lib. *Enna.* Item Græci Ἔννα. *Sigon.* In Pall. 1. ac 3. scriptum est *Henna:* in Pal. 2. perpetuo *Ethna.* Verum nomen est *Enna.* Præterea Pal. 2. omittit *in.* Gebh. *Æthna* Lov. 4. *Ethna* Lov. 5. Gaertn. et Hearnii L. 1. *Hethna* Ber. *Enna* Harl. *Henna* Put. Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Hav. et Hearnii N. quæ vera est hujus nominis orthographia. Vide quæ notavi ad Silii i. 93. et Oudendorp. ad Lucani vi. 740. Tum τὸ *in* abjiciunt Flor. Cant. et Harl. Supra i. 36. 'Cotem quoque eodem loco sitam fuisse memorant.' Præterea *tum loco* Voss. Lov. 1. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Vide ad vi. 23. § 3. Deinde *loco inexpugnabili* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Ber.

Præfectumque præsidii haud sane opportunum insidiantibus habebat] Pal. 3. *haud sane opertum.* Legendum censeo *haud sane apertum insid.* Ea forma dixit Curtius iv. 10. 'Patere vel unius insidiis regem.' Sic hic ipse Livius: 'Nulli occasioni fraudis Romanum patere.' *Gebhard.* Nihil erat mutandum, reliquis omnibus codd. receptum tutantibus. Ita 'opportunus injuriæ' ii. 13. et xxviii. 19. 'opportunus novanti res' iv. 13. 'opportunus eruptioni' vi. 24. 'opportunus consilio' viii. 25. et passim alibi similia. Ceterum *præfectumque præsidi* Flor. a m. pr. *præsidio* a m. sec. Utroque modo extulit Livius. Ita xxxiv. 25. 'Præfectus præsidio Laconum erat Pythagoras.' xxxviii. 37. 'Adpropinquanti præfectus præsidii obvius fuit.' Ita 'præfectus urbis.' Vide ad iii. 29. § 4. Vulgatum itaque servo, præsertim quum id permittat ejusdem cod. scriptura prima *præsidi,* quod positum est pro *præsidii.* Vide ad xxxvi. 19. § 2.

§ 3 *Et tum intenderant eum ad cavendum omni cura*] Pal. 3. *incenderant:* facili errore. *Gebh.* Multo scitius Put. *ad cavendi omnia curam.* J. F. Gron. Consentit Flor. Insuper *incenderant* etiam Hafn. Sed ita passim peccant librarii. Vide ad vii. 28. § 7. xxi. 49. § 7. Corte ad Plinii Ep. v. 13. Adde quæ notavi ad i. 25. § 2.

§ 5 *Nulli occasioni fraudis Romanum patere, placuerat agendum*] Opinor mutandum unum verbum *placuerat* in duo *palam rati.* Valla. Verba *aperte ac propalam* absunt a meo libro; nec Vallæ ætate in libro legebantur, et hercle inculcata sunt explendæ sententiæ. At scire debebant, mendam in voce *placuerat* hærere, legendumque *Romanum patere, palam erat agendum:* quas duas voces scilicet coaluisse. *Lipsius,* Ep. Quæst. iv. 1. Cum tria ista vocabula *aperte ac propalam* absint a Pall. tribus, ea inculcat nihilominus vet. ed. Lipsius εὐστόχως legendum intendit *palam erat agendum.* Gebh. Put. *patere, patuerat agendum,* recisis tribus vocibus: quæ et aliis omnibus, quos consuluimus, absunt. Nihil ergo propius conjectura Lipsii *palam erat agendum.* In margine tamen Vossiani video antiqua manu *palam rentur.* Salmasius *per vim erat agendum.* J. F. Gronov. Olim edebatur *patere, aperte ac propalam placuerat agendum;* sed voces *aperte ac propalam* in nullo etiam meorum codd. exstiterunt, nisi forte in uno Lov. 4. unde nihil notatum vidi:

exsulant etiam ab Hearnii Oxon. Et sane ficta sunt ac petita ex cap. seq. 'Cui quoniam parum succedit, aperte ac propalam claves portarum reposcunt.' Plerique igitur eodd. iis recisis, simpliciter *placuerat agendum* præferunt. At *placuit agendum* Gaertn. *placuerat aliter agendum* Hav. *placuit aliter agendum* Hafn. *placuerat vi agendum* Ber. Gronovius Lipsii conjecturam in contextum admisit: ego marginalem Voss. leetionem *palam rentur agendum*. Lectionem enim ex Msto erutam, si sensui convenit, euicumque conjecturæ præferendam puto: *rentur* autem est verbum Livio amatum, quod, utpote minus cognitum, librarii passim corruperunt. Vide ad XL. 5. § 13. In præcedentibus *ante pacti*, pro *jam pacti*, Voss. et Lov. 3.

§ 9 *Præsidium decedere apud Romanos capitale esse, et nec liberum etiam suorum eam parentes sanxisse*] Hæc vos emendare non estis ausi; ne Petrarcha quidem. Ego sic opinor emendandum *præsidium* in *præsidio*, sic: *præsidio decedere apud Romanos capitale esse: et hoc* (sive *quod*) *liberum* (pro *liberorum*) *etiam suorum cruore parens sanxisset:* vel *liberorum etiam sanguine parentem sanxisse.* Videlicet de Torquato, qui ob hoc filium occiderit, loquitur. *Valla.* Moguntinus codex habet *et hoc liberorum etiam suorum caussa.* Verum ex neutra lectione sensum percipio. Valla ait, eum de T. Manlio Torquato loqui, additque *sanguine.* Inde quidam ita legunt: *et nece liberum etiam suorum eam legem parentes sanxisse.* Quæ lectio mihi placet. *Glar.* Vet. lib. *eam sanxisse*, ut videatur legendum *et nece liberorum etiam suorum eam parentes sanxisse:* ut, cum ait *eam*, legem intelligamus, qua capitale factum erat, præsidio decedere, ita ut ad rem referatur, non ad verbum: placet autem ut de Torquato, qui in filium animadvertit, intelligatur, ut Valla docuit. *Sigon.* Alii aliter. Sed οὐδὲν ὑγιές. Lego *capital esse, id nece liberum etiam suorum parentes sanxisse:* vel, *id liberum etiam cruore parentes sanxisse:* vel, *et nece liberum etiam suorum eam rem parentes sanxisse.* Klock. Syll. Epist. a Burm. editar. tom. I. pag. 394. Intelligit Manlium, de quo VIII. 7. Cæterum valde probat hanc leetionem Glareanus. Pall. vero 1. et 3. *præs. decedere apud Rom. capitale esse, et nec liberorum etiam suorum caussa petentes sanxisset.* Quibus in posterioribus etiam succinit Pal. 2. Porro princeps ed. hæc ita formavit: *capitale esse, hoc liberorum etiam suorum cruore parentes sanxisse.* Ex qua lectione eadem sententia provenit. *Gebh.* Put. et Pet. *præsidio decedere apud Romanos capital esse:* idque e Nostro imitatus Silius XIII. 155. 'Prævetitum namque et capital.' *J. F. Gron.* Legebatur vulgo *suorum causa parentes:* quum Sigonius notavit *suorum eam parentes*, idque probavit, ut, cum ait *eam*, legem intelligamus. Sed hoc quia durum erat, reeentiores et vocem *legem* addiderunt. Scripti omnes *et nec liberorum etiam suorum eam petentes sanxisse.* Put. *patentes.* Vossiani margo pro *petentes* apponit aliam leetionem *pœnam.* Sed fuerit forsan *et nece liberorum eam suorum legem parentes sanxisse.* Nisi malis *et nece liberorum etiam suorum ia parentes sanxisse.* J. F. Gron. Vestigiis hujus in Put. scripturæ proxime insistes, si scripseris, *id nece liberorum etiam suorum jam parentes sanxisse.* Manlius ad filium VIII. 7. 'Quum aut morte tua sancienda sint consulum imperia.' *Jac. Gron.* *Præsidium decedere* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Gaertn. quod etiam in suo cod. obvium Valla reete mutavit in *præsidio decedere;* quomodo reliqui Mss. et omnes edd. præferunt. Vide ad IV. 29. § 5. Tum *capital esse* etiam Flor. a m. pr. Eadem vox restituenda est Colum. in Præf. lib. VI. 'Ut tam capital esset bovem necuisse, quam hominem:' ita enim legit cod.

Sangerm. nunc editur *capitale* et *necasse.* Eamdem vocem etiam Suet. restituerunt viri docti in Calig. cap. 24. Vide quæ notantur ad locum Silii laud. In reliqua parte horum verborum, in quibus similes varietates, ac viri docti jam notarunt, obfendi, Jac. Gronovii emendatio verisimillima videtur.

§ 11 *Tum Pinarius ait illis, si ad consulem*] Put. *Tum Pinarius adillisi ad.* Sic vere antiqua manus: nam secunda *i* et *s* adjecit inter versus, unde ortum vulgatum. Sed Livius scripsit, *Tum Pinarius: at illi, si ad consulem grav. mittere, sibi saltem dar. pop. conc.* Formula elegans frequensque Livio. Lib. I. cap. 41. 'Si tua re subita consilia torpent, at tu mea sequere.' III. 17. 'Si vos urbis, Quirites, si vestri nulla cura tangit, at vos veremini Deos patrios.' Eodem lib. c. 31. 'Si plebeiæ leges displicerent, at illi communiter legumlatores sinerent creari.' IX. 1. 'Si nihil cum potentiore juris humani relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices confugiam.' X. 26. 'Sin collega quid aliud velit, at sibi L. Volumnium darent adjutorem.' Plautus Capt. III. 5. 25. 'Si ego hic peribo, atque ille, ut dixit, non redit; At erit mihi hoc factum mortuo memorabile.' Curtius III. 8. 'Si id consilium damnaret, at ille divideret saltem copias.' Valet particula *at* idem quod 'tum.' Neque aliter X. 19. 'Bellona, si hodie nobis victoriam duis, ast ego templum tibi voveo:' ubi nescio quid cornicatur Fulvius Ursinus, monens legendum esse *asti.* Virg. Æn. I. 542. 'Si genus humanum et mortalia temnitis arma, At sperate Deos memores fandi atque nefandi.' *J. F. Gron.* Emendationem Gronovii verissimam puto. Τὰ 'ait,' 'inquit,' 'dicit,' et similia sæpe omitti, vidimus ad XXIII. 45. § 6. Recte vero *at* exponit 'tum.' Vide eumdem Gron. Obs. IV. 26. pag. 415. ad Livii I. 28. § 9. Plauti Merc. IV. 4. 34. Jac. Gron. ad Livii III. 56. § 12. Torr. ad Val. Max. III. 2. ex. ext. 1. et quæ notavi ad I. 18. § 9. Præterea *gravamur*, pro *gravarentur*, Flor. Voss. Harl. Ber. et Hav. *gravamini* vel *gravantur* margo Voss. quorum posterius etiam est in Lov. 3.

Sibi saltem darent populi concilium] Ita Gronov. ad verba præc. emendabat, eamque scripturam contextui reddidit, quum antea ederetur *consilium.* Innuitur autem conventus populi, vel comitia, quæ non *consilium,* sed *concilium,* vocantur, ut docuit Gronov. ad XLIV. 2. § 5. ubi etiam veram scripturam huic loco vindicavit. Ei consentiunt omnes mei, uno vel altero tantum excepto. Vide etiam ad III. 14. § 5. c. 16. § 6. c. 18. § 8. aliisque locis.

Utrum paucorum ea denunciata, an universæ civitatis essent] Put. et Pet. *denuncia,* deinde *esset.* Videntur flagitare *denuntiatio esset.* Subjungitur 'Consensu in posterum diem concio edicitur.' Verbum ultimum optimi non habent. Scribe *Consensa in posterum diem concio. Postquam, &c.* Aut certe *Consensa in posterum diem concione, postquam ab eo colloqui, &c.* nisi malis *Concessa.* J. F. Gronov. *Esse* Voss. Lov. 1. 4. et Ber. a m. pr. *esset* Flor. Lov. 3. et Ber. a m. sec. Sed hic nihil mutari malim. *Denuncia,* pro *denunciata,* ex neglegentia librarii ortum puto. Vide ad X. 37. § 2. Deinde *edicitur* deest etiam in Flor. Cant. Voss. Lov. 2. Harl. et Hearnii D. *statuitur concio* Lov. 3. *concione dicitur* Lov. 5. Plures etiam habent *consensum.* De locutione 'consensa concio' vel 'concione' vide Gronov. pr. ed. nott. de locutione vero 'concessa concione,' quam ad initium cap. seq. præferre videtur, ad IX. 7. § 7.

CAP. XXXVIII. § 1 *Convocatis militibus, Credo ego vos audisse, milites*] Pal. 2. destituit particula *ego.* At Pal. 3. *Credo ego vos advertisse, milites:* non rejicule. *Gebh.* Put. Pet.

Men. Voss. *convocatio quibus credo ego.* Scribe *Concessa in posterum diem concione, postq. ab eo coll. in arcem sese recepit, conv. suis, Credo ego vos aud., mil., inquit.* J. F. Gron. Mss. *convocatio quibus.* Sic quoque Cantabr. Ad hoc vix potest propius accedi, quam si reponas *convocatis omnibus.* Geminam concionem habes xxv. 38. in qua ait Marcius, 'Præsens omnium nostrum, milites, fortuna.' *Jac. Gron. Convocutio quibus credo* etiam Flor. Lov. 4. Harl. et Hearnii N. *convocat omnes credo* Lov. 3. *convocatis sociis credo* Lov. 2. *convocati milites quibus credo* Hav. *convocatis militibus omnibus, credo* Hearnii L. quod, si plurium ac certioris fidei codicum testimonio firmaretur, utriusque Gronovii conjecturis præferrem. Non offendet enim, credo, vocum *militibus* et *milites* repetitio. Vide ad I. 3. § 9. Gronov. in priori ed. nott. conjecerat *Consensa in posterum diem concione, postquam ab eo coll. in arcem se recepit, conv. ocius, credo ego vos audisse, mil., inquit.*

§ 2 *Nec patienda infanda in faciendo traduci potest. Nec occulta fraude cautio est, quam si adhuc sumus. Cui quoniam procedit*] Opinor sic legendum: *nec patiendo infanda, nec faciendo traduci possit: ab occulta fraude cautio est, qua vi,* sive *qua adhuc usi sumus.* Vel, *sed occulta fraude.* Valla. Vallæ libri hæc lectio, a vulgatis haud parum dissidens. Est autem hic locus adteger, quem integritati meis verbis præter propter restituo, et emendo: *Utin. rel. tempus nec pat. infanda nec fac. traduci possit: tamen defendenda injuria est. Ænenses, milites, principes civitatis hujus, quia Himilconem omnem pœne iterum a nostra fide Sicilium ad se traduxisse vident, res novas et ipsi volunt. Collocuti cum eo jam de defectione, et ne gratuitum scelus sit, accessionem, mercedem nos et pretium nefariæ proditionis invicem pacti sunt. Nec occultam fraudem cautio est, quam enisi adhuc sumus; qua quom non procedit, aperte ac propalam claves portarum reposcunt, &c. Occultam fraudem cautio est,* pro 'occulta fraus cavenda est,' genus dicendi elegans et frequens comicis. Plautus Truc. II. 7. 62. 'Quid tibi hanc, inquam, notio est, amicam meam?' Curcul. V. 2. 27. 'Quid (vel Quis) istum tibi tactio est?' et alibi. &c. Ter. Eun. IV. 4. 4. 'Quis tibi huc reditio est? quis vestem mutatio est?' Ubi Donat. "Quis vestem mutatio.' Sic veteres. Plaut. Trinummo: 'Quis tibi interpellatio, aut in concilium huc accessio est?' Cæcil. ἅρπαξ. 'Quis tibi aucupatio est argumentum, aut de meo amore verbificatio est patri?'' Ita ibi de eodem oleo et opera Terent. et Donat. emendem. Adelph. quoque III. 3. 66. 'Pisces ex sententia nanctus sum, hi mihi ne corrumpantur cautio est.' Solet etiam verbi casum dare nomini Sallust. Jug. c. 108. 'speculator consilia.' Histor. 3. 'æmulus facta.' Palmerio observatum jam ante. *Klock.* Syll. Epist. a Burm. edit. tom. I. pag. 394. Illa vulgata impressio hunc locum, in omnibus codd. Mss. mire confusum, hoc modo legentium oculis exhibet: *nec faciendo traduci possit: ab occulta fraude cautio est, qua quia adhuc sumus, minus cuiquam successit.* Sed, ut video, ita censuerat ante legendum Valla; qui, hac non contentus conjectura, tres addit alias non meliores. Juvat hic enotare Pall. codicum, unde forte ingeniosiori felix accidere possit divinatio, scripturam: quorum Pall. 1. ac 3. mendosissime, *hæc occulta fraude cautio est, quam si adhuc sumus, cuiquam parum succedit.* Pal. 2. *hac occulta fraude cautione, qua usi adhuc sumus, quoniam parum succedit.* Gebh. Put. *Hæc occultam fraude cautio est quam si adhuc sumus cui quoniam parum succedit.* Eodem fere modo Pet. et Men. Voss. et tres Pall. Scribe secure, *Hæc occulta in fraude cautio est, qua usi adhuc sumus, cui quoniam parum*

succedit, aperte ac propalam. Unus ex Pall. clare *qua usi.* Vide ad hujus lib. c. 19. quo minus dubites de phrasi Liviana. Lib. x. c. 34. 'Ne quam occultam in fraudem incautus rueret.' *J. F. Gron.* Usque ad Gronov. vulgo edebatur, *Hæc occulta fraude cautio est, qua quia adhuc minus cuiquam successit,* nisi quod Modius eumque secuti substituerint *quæ* pro *qua.* Codd. plurimum variant. *Sub occulta fraude cautio qua* legit Ber. Reliqui editis consentiunt præter unum forte Harl. ex quo quia nihil in excerptis notatur, *occulta in fraude,* ut Gronov. emendavit, exhibuisse videtur. In ultima parte verborum, vett. edd. per omnia adsentitur unus Lov. 4. *quaq; si udhuc sumus anquam pax succedit* præfert Gaertn. *qua si adhuc sumus cuiquam parum succedit* Voss. et Lov. 1. *quam si adhuc sumus cuiquam purum succedit* Lov. 3. et Harl. *quam si adhuc sumus, cui quoniam parum succedit* Flor. et Cant. *qua usi adhuc sumus, cuiquam parum succedit* Lov. 5. et Hav. *qua usi adhuc sumus, cui quoniam purum succedit,* quemadmodum Gronov. conjecit, Ber. cui etiam concinit Lov. 2. nisi quod legat *ad hoc,* pro *adhuc:* neque dissentiunt Lov. 5. et Hav. nisi quod *cuiquam,* pro *cui quoniam,* obferant. Verum ita sæpe 'quam' et 'quoniam' commutantur. Vide ad IV. 48. § 15. Dubitari itaque nequit, quin Gronov. veram lectionem restituerit. Loco corrumpendo etiam ansam librariis dedisse videtur constructio verbi *successit,* quæ, librariis minus cognita, apud Livium tamen frequens est. Vide ad c. 19. § 6.

§ 3 *Quas simul tradiderimus*] *Simul ut tradiderimus* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Rec. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum. Sed vide ad VI. 1. § 6. Mox § seq. *quo vos certiores,* pro *qua,* id est 'ut vos certiores,' Flor.

§ 5 *Nec occupatis peculium, nec occupantes periculi quidquam habetis*] Opinor legendum, *nec præoccupati spem ullam,* vel *nec occupati præsidii,* sive *subsidii, neque occupantes periculi quicquam habebitis.* Valla. Ut Valla conjecit, *nec præoccupati præsidii, nec occupantes periculi quicquam habebitis,* ita ascivit princeps ed. Sed et alia ejus conjectura *nec præoccupati spem ullam* comparet in Pal. 2. At in Pall. 1. ac 3. *nec præoccupatis peculium.* Mox autem Pall. 2. et 3. *strinxerit gladium.* Gebh. Non peculium modo, sed et caput horum periclitabatur. Mss. *præoccupatis peculium,* ut invenit etiam Valla; qui conjectat *præoccupati præsidii,* aut *subsidii,* aut denique *spem ullam.* Hoc solum debebat mordicus tenere. Et sic unus Palatinorum et Mureti libri: *nec præoccupati spem ullam, nec occupantes periculi quicquam habebitis.* J. F. Gron. *Nec præoccupatis peculium* Flor. Cant. Voss. a m. pr. Lov. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *nec præoccupati peculium* Lov. 1. 4. 5. *nec præoccupantes peculium* Hearnii L. 1. Crevier. conjicit *nec præoccupati perfugii.* Si hoc placet, *perfugium* potius legerem, quia optimi habent *peculium,* et ipsa illa varietas *perfugium, periculi quidquam* est ex genio Livii. Sed cum Gronov. malo *spem ullam,* quod etiam recepi. Mox *strinxerit gladium,* pro *ferrum,* Rec. quod est ex gloss.

§ 7 *Quum toga signum dedero, tum mihi undique*] De signo toga dato consule Burm. ad Suet. Cæs. c. 9. Præterea *mihi* deest in Harl. Gaertn. Hearnii N. et editis Aldo prioribus; quod tamen eleganter πλεονάζει. Supra in Præfat. 'Ad illa mihi pro se quisque acriter intendat animum:' ubi vide: et II. 29. 'Pulset tum mihi lictorem.'

Et cavete, ne quisquam ex iis supersit] Vet. lib. *cavete, quisquam ex iis supersit.* Sigon. Vet. ed. *et cavete, ne quicquam iis supersit.* Pall. 1. et 3.

et cavete, quicquam supersit. Pal. 2. *et cavete ne quisquam supersit.* Gebh. Et hic de suo liberales fuerunt fartores. Scribendum *et cavete, quisquam supersit, a quibus aut vis, aut fraus timeri possit.* Sic Put. Pet. Men. duoque Pall. nisi quod nonnulli *quicquam.* Subauditur *eorum,* quam ellipsin adeo usitatam Livio concoquere non potuerunt. *J. F. Gron.* Primæ, quas vidi, edd. præferunt *cavete, ne quicquam iis supersit, a quibus.* Ascens. deinde a. 1513. in margine ostentavit *cavete, ne quisquam ex iis supersit, a quibus,* quod Mogunt. tandem, et postea reliqui in contextum receperunt usque ad Gronov. qui recte iterum rejecit. Neutram enim lectionem ullus firmavit codicum, nisi posteriorem solus Lov. 3. *Cavete, quicquam supersit, a quibus* legunt Florent. a m. pr. Cant. Voss. a m. pr. Lov. 5. Harl. et Ber. *ne* inter versus adscribitur in Flor. a m. sec. *cavete, quiquam supersit, a quibus* Voss. a m. sec. *cavete, ne quiquam supersint, a quibus* Lov. 4. et Hav. *cavete, ne quisquam supersit, a quibus* Lov. 1. *cavete, quisquam supersit, a quo* Lov. 2. Puto veram caussam locum corrumpendi a Gronovio visam fuisse, et librarios ferre non potuisse locutionem *quisquam a quibus,* non intelligentes per ellipsin dici, pro 'quisquam eorum, a quibus.' De ellipsi istius pronominis Livio familiarissima vide ad XXIII. 15. § 4.

§ 8 *Ceteri superni infernique Dii*] Pal. 3. *superi inferique.* Gebh. Meliores *superi infernique Dii,* non *superni.* J. F. Gron. *Superi infernique* etiam Flor. et reliqui omnes codd. uno vel altero excepto. Infra XXXI. 30. 'Ut priore populatione cum infernis Diis, secunda cum superis bellum nefarium gesserit.'

Hos sacratos lacus locosque] Multo verius *lucosque* meo judicio, quod alio etiam loco ex vetusti cod. collatione feci. *Sabell.* Vide ad XXI. 48. § 4. Omnes mei *lucosque.* Verum *lucos lacusque,* transpositis dictionibus, Lov. 4. et Ber.

Si vitandæ, non ferendæ, fraudis caussa] Vet. lib. *non inferendæ.* Sigon. Pall. 1. 3. et princeps ed. *non ferendæ fraudis caussa.* Gebh. Sic [*inferendæ*] Sigonius. Sed scripti meliores, ut vett. edd. *ferendæ.* Virgil. Æn. XI. 708. 'Jam nosces, ventosa ferat cui gloria fraudem:' ubi Servius: 'Hæc est vera et antiqua lectio, ut fraudem, non laudem legas: ut sit sententia, Jam agnosces, cui inanis jactantia afferat pœnam. Nam Fraudem veteres pœnam vocabant.' Cic. ad Att. lib. VII. ep. ult. 'Quod multo rectius videtur, id mihi fraudem tulit.' *J. F. Gron.* 'Fraudem ferre' dicit Liv. III. 18. 'Si doceri se sissent, quæ fraus occulta in lege ferretur.' c. 25. 'Ut, quum edocuisset populum, quid fraudis occultæ ferretur, siuerent deinde suffragium inire.' Sed in iis fortassis hæc sententia est; quæ fraus occulta esset in lege, quæ ferebatur. 'Inferre fraudem' XXVII. 28. 'Ibi duo duces sagaciter moti sunt, alter ad inferendam, alter ad cavendam fraudem.' Neque tamen id invitis optimis libris hic recipiendum est. *Duk.* *Ferendæ fraudis* etiam omnes mei. Ita 'ferre perniciem' XXIII. 9. § 5. ubi vide.

CAP. XXXIX. § 1 *Ad obsidendas itineribus claudendosque obsiti exitus, pars maxima super theatrum circa quæ assueti, et ante spectaculum concionem consistunt*] Opinor sic legendum: *ad obsidenda itinera claudendosque oppositi exitus,* vel *claudendos oppidanis exitus,* vel *claudendos obsessis exitus, pars max. supra th. circaque, assuetum spect.,* aut *super th. ad assuetum ante spect. concionem circumsistunt.* Valla. Non debet perverti hæc lectio *claudendosque oppidanis exitus,* confirmata etiam vet. ed. et Pal. 2. consensu. Nihilominus Pal. 1. *ab obsidendis itineribus*

claudendosque oppositi exitus. Pal. 3. vero *ad obsidendos itineribus claudendosque obsiti exitus.* Deinde Pall. 1. et 3. *ante spect. concionem cons.* Pal. 2. *ante spect. in concione consistunt.* Vet. ed. *circaque assuctum ante spect. concionem circumsistunt.* Gebh. Alii *claudendosque oppositi exitus.* Virg. Æn. II. 332. 'Obsedere alii telis angusta viarum Oppositi.' Noster lib. XXIX. c. 32. 'Faucibus utrimque oppositus inclusit.' Pet. melior *opsiti.* Pal. *obsiti.* Putean. *oppinitis.* J. F. Gron. Livii scriptura fuit *claudendosque opportunos exitus.* XXV. 30. 'Opportuna loca dividenda præfectis esse.' XXVII. 28. 'Oppidanos per muros urbisque opportuna loca in stationibus disponunt.' l. XXX. c. 12. 'Præsidio circa portas opportunaque mœnium dimisso.' Vides gratam certe Livio vocem. *Jac. Gron.* Illud *oppidanis,* quod edd. verisimiliter ex Vallæ emendatione receperunt, in nullo cod. obvium fuit, nisi forte servet Cant. unde in excerptis nihil notatur. *Obsidendis itineribus claudendosque opponitis exitus* legit Flor. a m. pr. *ad obsidenda itinera claudendosque oppositis exitus* a m. sec. et Harl. *obsidendis itineribus ad claudendos oppositi exitus* Hafn. *ad obsidendis itineribus claudendoque opstri exitus* Lov. 3. *ab obsidendis itineribusque ad claudendos oppositi exitus* Ber. et Hav. *ab obsidendis itineribus claudendosque oppositi exitus* Lov. 2. et Rec. *ab obsidendis itineribus claudendisque obsiti exitus* Lov. 4. *oppositi* etiam Voss. et Lov. 1. *obsiti* Lov. 5. et Hearnii L. 1. Gronovius in pr. ed. nott. conjecerat *claudendosque oppidi exitus.* Crevier. *oppositi* satis placere testatur, quod etiam in contextum recepi, utpote quorumdam codd. fide nixum, quum *oppidanorum* videatur ex conjectura Vallæ esse. Quid tamen, si legas *alii aliis locis, obsidendis itineribus claudendoque obpositi exitus, pars maxima, &c.?* Ipsa illa variatio orationis *obsidendis itineribus* et *claudendoque exitus* Liviana videri potest. Certe ita loquitur XXI. 5. 'Large partiendo prædam, stipendio præterito cum fide exsolvendo cunctis animis in se firmatis, promotum bellum.' XXXIV. 22. 'Nunc Karthaginienses hostes eorum juvando, nunc hic sociis nostris obpugnandis.' Plura vide ad XXXVIII. 39. § 10. In reliquis etiam verbis admodum variant codd. quorum plerique *spectaculum concionem, spectaculum in concionem, spectaculum concionemque,* vel *spectacula concionemque* præferunt. Sed vulgatum *spectaculis concionum* verum puto.

§ 2 *Pleraque eadem, quæ pridie prius dixisset : primo sensim*] Relegant boni libri τὸ *prius.* J. F. Gron. Fortassis *dixisset, et primo sensim.* Asyndeton hic asperiorem reddit orationem. *Duk.* Voce transposita, *prius pridie* legunt Voss. Lov. 2. et Hav. Sed vocem *prius* non agnoscunt Flor. Cant. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. et Hearnii N. ac D. Vulgatum ortum videtur ex duplici lectione *pridie dixisset* et *prius dixisset,* de quo vide ad III. 44. § 4. Ceterum Crevier. etiam τὸ *et* excidisse, ac legendum esse *et primo sensim,* conjecit. Illam itaque particulam hauserunt ultimæ literæ vocis præced. Vide ad XXXV. 41. § 7.

§ 4 *Superne in adversam concionem*] Scribimus *in aversam,* ut erat sane a militibus in concionantem præfectum Romanum versa concio. *J. F. Gron.* Recte. Vide ad IV. 27. § 8. Sæpissime has voces commutari, vidimus ad II. 31. § 6.

§ 5 *Atque integri sauciis*] Abest a Pall. tribus τὸ *atque.* Gebh. Abest itidem a Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Et placet.

§ 6 *Fugaque et cædes omnia tenet*] Vet. lib. *tenent.* Sigonius. *Fuga et cædes* Pal. 1. Lov. 4. Male. Vide ad X. 30. § 2. *Cædesque et fuga* Ber.

Deinde *tenent* Lov. 4. et 5. Vide ad I. 31. § 7. Sed omnes mei tuentur τὸ *tenet.*

Nihilo remissiore militum ira, quod jure turbam inermem cædebant] Vos tollitis *jure*, quod aut non tollendum, aut sic mutandum : *militum ira, quamvis turbam inermem.* Valla. Legendum necessario arbitror *quod tuto turbam.* T. Faber. Put. *quod jureeam inermem.* Apparet abundare τὸ *jure* in vulgatis. Nam *jureeam* corruptum est ex unica voce *turbam.* J. F. Gron. Gronovii emendationem recte probat Crevier. Contra Donjatius vulgatum tuetur, indicans ex eo militum iram esse, quod se jure Hennenses cædere putarent. Verum Livius hic non tangit caussam iræ militum ; sed narrat quam pertinaciter ac cupide ceciderint Hennenses, eosque haud leviori furore agitatos fuisse, quam si manus cum armatis consererent. Et hinc quoque patet, neque necessariam esse Fabri emendationem. Sufficit enim *inermem* obponi τοῖς *periculum par* et *certamini.*

§ 7 *Ita Henna, aut malo, aut necessario facinore retenta*] Florebellus aptius ad sententiam, et venustius ad ornatum legi posse putat, *Ita Enna malo, at necessario, facinore retenta.* Sigon. Suspicabar aliquando, legendum *ut malo, ita necessario :* nunc non pertendo. Dubitat enim Livius, perfidiamne impingere debeat, an vero necessitatem, præfecto. Erat enim malum omnino facinus, si eo abstinere poterat sine suo suorumve salute ; si non poterat, erat necessarium. *Grut.* Forte *aut nullo, aut.* J. F. Gron. Vulgatum præfert Crevier. et recte, ut Gruter. docet. Nihil etiam mutant scripti. Mox *timore deterritos prodit. præs.*, omissa voce *temperaturos*, Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *timore deterritos a prod. præs.* Ber. Mihi tamen persuadere nequeo, *temperaturos* esse a manu librariorum. De ea locutione vide ad I. 29. § 6.

§ 9 *Qui etiam ante dubii fuerant, defecere*] Vox *ante* exsulat ab Harl. et Hearnii N. Mox § seq. *sese recipit*, pro *recepit*, Lov. 1. contra § 11. *in Leontinos rediit*, pro *redit*, Ber. Reliqui omnes vulgatum tuentur.

§ 12 *In ejus locum classi castrisque præfecit*] Put. Pet. aliique probi *classi castrisque præficit veteribus.* J. F. Gron. *Præficit* etiam Flor. quod recepi. Tria autem priora vocabula omittuntur in Hearnii L. 1. Ceterum monet Wesseling. Obs. II. 8. T. Quinctium Crispinum hic loco Ap. Claudii classi castrisque veteribus in Sicilia præfici : infra XXV. 18. T. Quinctium Crispinum cum Badio Campano strenue in Campania pugnare : at cap. 26. iterum memorari Crispinum, qui castris veteribus ad Syracusas præerat : quæ si de eodem homine dicantur, non bene divisa temporibus existimat. Cui consentio. Quare aut Crispinum, qui Ap. Claudio subfectus est, diversum fuisse puto ab eo qui singulari certamine cum Badio pugnavit ; aut Livium diversos auctores secutum esse, atque non animadvertisse utrumque simul subsistere non posse. Vide ad c. 49. § 1.

§ 13 *Ipse hibernacula quinque millia passuum Hexapylo (Leontiam vocant)*] Leontiam distare vult, ut puto, ab Hexapylo v. millia passuum. At Thucydides lib. VI. p. 406. Leonta vocat locum, ut puto, sex septemve stadiis ab Epipolis distantem, quod verisimilius est in obsidione, nisi non sit idem locus. *Glar.* Recte sensit Cluverius, vocabulum loci corruptum esse. Put. plane *Leonta vocant locum.* Voluerat autem ille *mille et quingentis passibus ab Hexapylo (Leonta vocant locum).* Sicil. Ant. lib. I. c. 12. p. 121. Sed et scripti refutant τὸ *ab.* J. F. Gron. Corruptius *Leontinam* Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. Ber. Hav. Hearnii N. L. 1. et edd. ante Ascens.

1513. Sed *Leonta* Flor. Præterea præpositionem etiam abjiciunt Flor. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii D. et edd. vett. Primus Froben. eam adscivit 1535.

Cap. xl. § 1 *Quod jam ante suspectum fuerat, motum bellum*] Pall. 1. ac 3. et vet. ed. *susceptum fuerat;* perperam. *Gebh.* Ita et Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Ber. a m. pr. Gaertn. Hafn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. vett. usque ad Ascens. 1513. Ita emendandus Lactan. ii. 2. 'Factorem ipsum nemo suspicit aut veretur:' ubi in ed. Gallæi male *suscipit*. Vide ad xxviii. 6. § 12.

§ 2 *Ad M. Valerium prætorem venerunt, præsidentem classi Brundisio*] *Classi*, pro *classe*, ut xxviii. 7. xxx. 9. et apud alios. Vide Achill. Statium ad Catull. lxv. 211. Livius xxxvi. 5. 'Si ipse posset terrestribus navalibusque copiis præsidere Epiro.' *Duk.* Eodem modo *classi* etiam exponit Crevier. Vide ad xxiii. 41. § 8. Ceterum Perizon. Diss. de Prætor. i. p. 26. legendum putat *proprætorem*, quomodo Livius eum vocat c. 20. 'A M. Valerio proprætore, qui classi ad Brundisium præerat, missus.' Deinde *Brundisio* Flor. et alii. Vide ad xlii. 17. § 2.

Levibus biremibus centum viginti flumine adverso subvectum] Pal. 2. *lembis biremibus.* Pal. 3. *lembis diremibus flumine adversus.* Gebh. Scripti omnes Gallici, Italici, duo Pall. *lembis biremibus.* J. F. Gron. Ita et Flor. Harl. et alii. *Lembis biremibusque* Ber. et Hav. Vide Gronov. pr. ed. de Sestertiis p. 11. quo nos in priori ed. nott. ad Livium remisit. Tum *CXXX.* Lov. 3. *centum et viginti* Ber.

§ 3 *Ut ea res tardior spe fuerit*] Pal. 1. et vet. ed. *tardiore spe.* Gebh. Ita et Flor. Voss. Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. Hav. et typis excusi usque ad Froben. qui a. 1535. *tardior* substituit. Mox *clam nocte ad Oricum admorisse,* omissa voce *exercitum*, Ber. *ad Oricum nocte clam excitum admovisse* Gaertn. Τὸ *clam* exsulat a Voss. Lov. 1. 2. et edd. antiquis usque ad Aldum, qui primus adscivit.

Neque mœnibus, neque viris, neque armis validam] Illi *neque viris atque armis.* J. F. Gron. Ita Flor. quoque omnesque alii, quibus utor, codd. præter unum Ber. Similiter etiam Hearnii Oxon. Negationem autem præmissam sæpe ad sequentia revocandam, et tacita vi copulationi includi, docuit Gronov. Obs. ii. 14. prior. ed. quem locum consulendum ipse Gronov. in pr. ed. notar. lectorem monuerat. Præterea *neque mœniis* Flor. Voss. Lov. 1. Harl. et ed. Rom. 1472. Eamdem scripturam etiam Crevier. in Put. reperit. Sed referendum hoc ad illos scribarum errores, de quibus vide ad xxi. 60. § 7.

§ 4 *Hostemque haud dubium Romanis terra aut maritimis viribus arceret*] Sine dubio legendum *maritimis urbibus arceret;* ut est in V. C. *Ursin.* Comparet in Pal. 3. *ut opem ferrent, hostemque haud dubium terra ac maritimis viribus arc.* ubi tamen quoque Pal. 2. *hostemque haud dubium terra ac maritimis urbibus arcerent.* Nam et τὸ *urbibus*, pro *viribus*, e veteri cod. subjicit F. Ursinus. *Gebh.* F. Ursinus sine dubio legendum ait ex V. C. *maritimis urbibus.* Ut et unus Pal. Put. *Romanis mœactgrra acterra ac maritimis.* Rubenius *Romani mari ac terra, a maritimis urbibus arceret, quæ.* Forte *Romanis Macedonem Epiri maritimis urbibus.* J. F. Gron. *Terra ac maritimis viribus* Flor. Lovel. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Ber. a m. pr. quæ *urbibus* præfert a m. sec. *maritimis urbibus arceret, quæ ob nullam* conjicit quoque Latinius: *quæ ob nullam* legunt etiam Flor. et Hav. deinde *inmineret Italiæ*, scilicet Philippus, Ber. Si *inmineret* malis, verbum eo sensu erit accipiendum, quo inlustratur iv. 25. § 9. At si *inminerent Italiæ,* notabit 'Ita-

liæ vicinæ essent,' 'haud longe ab Italia remotæ essent,' 'ex adverso Italiæ sitæ forent.' Infra xxxvii. 26. 'Oppidum Colophonium mari inminens.' Gronov. pr. ed. nott. scribendum conjecerat *hostemque haud dubium Romanis Macedonem terra, maritimis viribus arceret*. Eam vero conjecturam quam hic proposuit, etsi aptissime ad sensum congruere fateatur, longius tamen tum a vulgata lectione, tum a Mss. abire existimat Crevier. quam ut admittere audeat.

§ 5 *M. Valerius, præsidio loci ejus relicto T. Valerio legato, cum classe instructa*] Priore libro admonuimus, pro hoc *Valerio*, non recte *Q. Fulvium* substitutum. Cæterum nunc Q. nunc *T.* in quibusdam libris invenitur, in quibusdam *P.* quod equidem malim. *Glar.* Vetustissimus cum Pet. ∞,∞ *præsidioque eis T. Valerio legato cum classe.* Etiam Men. Voss. et Pet. alter τὰ *loci* et *relicto* ignorant, habent autem *M. Valerius præsidioque eis T. Valerio.* Forte scribendum *M. Valerius, duobus millibus, præsidioque eis T. Valerio, relictis, cum classe.* Sic Cæsar de B. Gall. v. 9. 'Ut præsidio navibus Q. Arrium præfecit.' *J. F. Gron.* Tamen rarum esse arbitror, ut, qui copiis militaribus præest, vel præficitur, illis 'præsidio esse,' vel 'relinqui' dicatur. *Duk.* Voces *præsidio loci ejus relicto T. Valerio legato* desunt in Lov. 1. tres voces *loci ejus relicto* in Gaertn. *præsidio ejus relicto T. Valerio legato præfecto, cum classe* legit Ber. *præsidio ejus T. Valerio legato præfecto cum classe* Hav. *præsidioque ejus T. Valerio legato cum classe* Lov. 4. et Harl. *præsidio eis T. Valerio cum classe* Lov. 2. *præsidioque eis T. Valerio legato cum classe* Lov. 3. 5. Voss. et Hearnii L. 1. ac N. *M. Valerius XX. præsidioque eis T. Valerio legato cum classe* Cant. *M. Valerius* ∞ ∞ *præsidioque eis T. Valerio legato cum classe* Flor. Crevier. hæc manca esse, et, licet sensus Livii adpareat, attamen verba ejus restitui non posse fatetur. Certe Gronovii conjectura non per omnia satisfacit. Cur enim vocis *legato*, quam omnes codd. uno tantum vel altero excepto, tuentur, nullam rationem habuit? præsertim quum constet Valerium hunc M. Valerii Lævini hoc tempore legatum fuisse. Vide ad xxiii. 32. § 17. Præterea cum Glareano legendum videtur *P. Valerio legato.* Vide ad xxiii. 34. § 4.

Quot longæ naves militum capere non poterant] In aliis *quod l. n. militem capere non poterant.* Si *militum* ex scriptis est, non *quot*, sed *quod* legendum videtur. xxviii. 2. 'Magonem fugientem equitatus ferme omnis, et quod veterum equitum erat, secuti:' et cap. 8. 'Hominum quod aut in agris, aut in propinquis castellis fuit, in silvas montesque refugit.' Vide Perizon. ad Sanct. iv. 4. 77. *Duk.* Hæc lectio demum adparuit in ultima Gruteri ed. qui antea etiam vitiose vulgarat *quod longæ naves militem.* Omnes priores legunt *quod longæ naves militum.* Cum illis vero consentiunt codd. nisi quod unus et alter *quot,* unus etiam *militem* habeant. Priscam igitur lectionem, altera Gruteri, quam viri docti nimis patienter tulerunt, rejecta, revocavi. *Quod militum* pro 'quos milites,' ut ii. 15. 'Obsidum quod reliquum erat, reddidit.' xliii. 6. 'Quod navium habuerint militumque.' xlv. 2. 'Quod militum Corcyræ, Brundisii esset.' Mox *altero die* Jac. Gronov. edidit, consentientibus meis codd. plerisque et optimis. Antea circumferebatur *altera die.* Vide ad xxxvii. 29. § 2.

§ 6 *Quod recedens inde reliquerat Philippus*] Vocem ultimam ubique desidero. Forsan excidit vocula *rex,* fuitque *quod recedens inde rex reliquerat.* J. F. Gron. Exsulat etiam a Flor. Voss. Harl. et aliis pluribus codd. Deest etiam in Hearnii L. 1.

§ 7 *Legati eo ab Apollonia venerunt*]

Pall. tres *Legati eo Apollonia ven.* Gebh. Scripti *Legati eo Apollonia.* J. F. Gron. Præpositio etiam non adparet in Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. Verum eam haustam puto a primis literis vocis seq. Certe in excerptis Flor. et Cant. eamdem abesse non notatur. Quin etiam Livius ita præpositionem plerumque, si non semper, addere solet. Modo dixit hoc cap. 'Legati ab Orico ad M. Valerium prætorem venerunt.' Vide ad IV. 7. § 4.

§ 8 *Nisi præsidium mittatur Romanum: facturos sed quæ vellent pollicitos. Con. delectorum militum navibus longis mittit*] Ego sic emendo: *Romanus, facturum se, quæ vellent, pollicitus, LX. electorum militum naves longas mittit;* vel *decem millia electorum militum navibus longis mittit.* Valla. Voss. et Men. *pollicitos cons. delectorum.* Et similia alii. Put. *pollicitus CIↃ. CIↃ. delectorum militum.* J. F. Gron. Vett. edd. *facturos se quæ vellent pollicitos consul delectorum militum trecentos navibus, &c.* Pro quo Aldus dedit *facturum se, quæ vellent, pollicitus mille delectorum militum navibus.* Et ita Flor. neque dissentit Cantabr. nisi quod *X. delectorum,* pro ∞ *delectorum,* præferat: quo eodem errore *XX.* pro ∞ ∞ habebat supra § 5. Vide ad XXXIII. 14. § 5. *Decem millia delectorum militum* Ber. et Hav. Hæc omnia potius *mille militum,* quam *duo millia militum,* legendum ostendunt: *mille militum* autem, pro 'mille milites,' supra inlustratur ad XXI. 61. § 1. Ita mox hoc cap. 'Prius mille hominum vallum intrasse.'

Cum præfecto socium, Nævio Crispo] Pal. 1. *Nævio Crista.* Pal. 2. *Q. Nævio Crispo.* Pal. 3. *cum præfecto Menocrista.* Gebh. Put. Pet. Pal. *Q. Nævio Crista.* In cognomen fere omnes consentiunt. Video etiam in compluribus abesse τὸ *socium.* Qui acceperunt pro præfecto hujus copiæ, quocumque gradu militiæ in castris fuerit. *J. F. Gron.* *Cum præfecto socium Q. Nævio Crista* optimis consentiens Flor. *cum præfecto socium Q. Nævio Crista* Hearnii N. Vocem *socium* cum prænomine Q. rejiciunt Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. qui postremus etiam legat *Nenio Castra.* Sed ed. Rom. princeps *Nenio Crispo,* proximæ *Nemo Crispo.* Soli codicum Lov. 5. et Gaertn. *Crispo.*

§ 9 *Iis expositis in terram militibus*] *Is* nominativi casus est; refertur enim ad 'præfectum,' non ad 'naves,' scribendumque una *i.* Valla. *Eis expositis* Voss. a m. pr. Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hav. *His expositis* Gaertn. *Qui expositis* Voss. a m. sec. Sed recte Valla τὸ *Is* revocavit, quod servant reliqui.

Unde venerat, ad ceteram classem] Continetur in Pal. 1. *ad Craterram classe.* Gebh. *Unde venerant* Lov. 2. 4. et Ber. Deinde *ad certam classem* edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad Livii XXXIV. 36. § 4.

Et nocte, ita ut nemo hostium sentiret, urbem ingressus] [Vide Varr. Lectt.] Τὸ *et* omnes codd. tuentur. Contra *urbem est ingressus* præferunt omnes edd. usque ad Gruter. qui τὸ *est* primus omisit. Priorem itaque lectionem revocavi, quam etiam servant Flor. Voss. Harl. ac plerique codd.

§ 10 *Dum præfectus juventutem Apolloniatum armaque et urbis vires inspiceret*] Pal. 1. *Apolloniatium.* Deinde Pal. 3. *armaque et virtutem inspiceret.* Gebh. Et optimi et alii *Apolloniatium:* nam et alibi hac forma vocem inclinat. *J. F. Gron.* *Apolloniatium,* vel proxime *Apollonatium,* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Vide ad XXVI. 25. § 11. Paullo ante *Die insequente,* pro *insequenti,* Lov. quinque, Harl. Ber. a m. sec. Gaertn. et Hav. *Diem insequentem* Flor. quod non displicet.

Quanta socordia ac negligentia apud hostes esset] Pall. 2. ac 3. *secordia.* Gebh. *Secordia* etiam Lov. 3. Gaertn. et quædam ex edd. principibus. Vide ad I. 22. § 5. et VI. 37. § 8. Tum *neglegentia* Flor. Vide ad II. 11. § 4. Insuper *essent* Voss. a m. pr. Lov. 4. et Harl. Vide ad I. 31. § 7.

§ 11 *Prius plus mille hominum vallum intrasse*] Scripti ablegant τὸ *plus.* J. F. Gron. Eadem vocula abest etiam ab omnibus meis, et Hearnii Oxon. *castra intrasse* insuper habet Ber. qui etiam supra legit *aperta invenit,* pro *intravit.*

Pervenire ad tabernaculum regium potuisse] An hic quoque melius *perveniri?* ut c. 26. ex sententia Gronovii. *Duk. Pervenissent ad tabernaculum regium,* ultima etiam voce omissa, Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. et Hav. Sed male. Pendere enim hæc a præcedenti, satis constat.

§ 12 *Arma caperet, aut castris pellere hostem conaretur*] Vocem *castris* abjiciunt Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. et Hav. *arma caperet, ut pellere* legunt Lov. 1. et edd. Tarvisinæ. Mox § seq. vocula *sed* exsulat a Flor. Cant. Lov. 2. 5. Ber. et Hav.

§ 14 *Plus tamen hostium aliquantum captum*] Iidem *hominum aliquanto captum.* J. F. Gron. *Hominum* Flor. omnesque alii codd. uno vel altero excepto: neque aliter Hearnii Oxon. etiam edd. Rom. 1472. ac Parm. Sæpissime hæ voces in scriptis commutantur. Exempla vide ad II. 37. § 9. IV. 4. § 11. c. 28. § 3. V. 31. § 4. X. 2. § 8. c. 17. § 10. c. 20. § 15. c. 37. § 3. c. 45. § 14. c. 46. § 12. XXI. 7. § 8. c. 60. § 7. XXII. 21. § 8. c. 25. § 15. XXIII. 17. § 12. c. 37. § 11. XXV. 39. § 12. XXXVII. 47. § 6. XXXIX. 21. § 2. XL. 33. § 7. aliisque locis: *aliquanto* autem non tantum servant calamo, sed et typis exarati usque ad postremam Gruteri ed. quæ perperam *aliquantum* dedit. Supra II. 39. 'In quo aliquanto plus spei repositum.' X. 39. 'Minus, quam collega, cepit hominum, plus aliquanto occidit.' Vide quæ ad priorem locum notantur.

§ 17 *Subductis aut incensis navibus, terra Macedoniam petiit*] Ergo pars subducta, pars incensa est. Sed quo subductæ, ut ab hoste tutæ essent? Fuerat fortassis *subductis atque incensis: subductis* nempe in terram, atque ibi incensis, ne hosti, qui ostium fluminis classe obsidebat, prædæ essent. *Duk. Subductis navibus aut incensis* Flor. Reliqui nihil mutant. Deinde *Macedoniam petit* Flor. Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Tarvisinæ. Vide ad XXXVII. 45. § 2. Paullo ante *neque terrestri, neque navali certamini satis fore parem se fidens,* pro *certamine,* Flor. Lov. 3. 4. 5. nisi quod Lov. 3. habeat *videns.* Vide ad XXI. 2. § 4. Sed nihil muto. *Certamine parem,* scilicet Romanis. Supra I. 9. 'Cuilibet finitimarum civitatium bello par.'

CAP. XLI. § 1 *Nam prius cum Romani fluvium Iberum transirent*] Pall. tres et vet. ed. *priusquam Romani.* Gebh. Vitium est ab operis in edd. Gruteri commissum; nam et ante et post eum semper *priusquam* vulgatum est. Mox *Hanno,* pro *Mago,* Ber.

§ 3 *Ad castrum Altum (locus est insignis cæde magni Hamilcaris)*] Pal. 3. scriptum habet *Altoin.* Gebh. *Castri Alti* nemo præter Livium meminit. Diod. Sic. autem mortem Hamilcaris describens in Eclog. ex lib. XXV. num. 2. narrat eum fluvio submersum periisse. Ex ejus vero narratione patere videtur, eum periisse prope urbem ab ipso conditam, quæ ex situ dicta est ἄκρα Λευκή. An igitur hoc loco legendum est *ad castrum Album?* Solent autem voces 'altus' et 'albus' in Mss. confundi. Vide Pier. ad Virg. Æn. XII. 164. N. Heins. ad Ovid. Met. IV. 48. et Burm. ad Ov. Met. VIII. 33. Nihil tamen definio. Deinde vox *magni* deest in Lov. 2.

Arx erat munita, et convexerant ante

frumentum] Cum attentione hoc legendum, nam lubricus locus est. Nescias enim, Romanine an Carthaginenses arcem possederint. Nam si Carthaginenses possidebant, quomodo circa omnia plena hostium erant? qui Romanum agmen videlicet incursaverant. Sin Romani habebant, quare relinquebant? præsertim cum munita esset, ac eo multum frumenti convectum. Scio aliis modis responderi posse; sed, ut lectori cordato satisfaciam, nescio. *Glar.* Ex vocula sequenti *tamen* conligendum videtur, Romanos arcem possedisse. Cur vero, quamvis munita esset, et frumentum eo convexissent, Romani inde castra moverint, Glareanum quæsivisse miror, quum Livius ipse caussam reddat. Ceterum vox illa *tamen* perperam non adparet in Voss. et Lov. 2. 4. 5. Sed per compendium *tñ* scripta hausta est ab ultimis literis vocis præced. *frumentū*.

§ 4 *Agmenque Romanum inpune incursatum*] Legendum *vexatum*. Alii vero reposuerunt *versatum*. Ursin. Nescio qua auctoritate ita Ursinus reponat. Pall. 1. et 2. præstant *inversatum*. Vulgatum vero Pal. 3. ac princeps ed. *Gebhardus*. [Vide Varr. Lectt.] *Inpune inversatum* Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. Harl. et codd. Crevier. *impune versatum* Hav. *impune ubi vexatum* Lov. 4. *impune ibi vexatum* Lov. 5. *impune incursatum* Ber. Gaertn. et alii: *impune vexatum* conjicit etiam Latinius. At, male hunc locum sollicitari, monuit Nic. Heins. ad Phædri II. 7. 7. De hoc verbo vide ad VI. 36. § 1. Mox *et ad XX. millia* Cant. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hearnii Oxon. et edd. Aldina priores. *ad XX. millia* Voss. *a XX. millia* Lov. 1. *et ad triginta millia* Hav.

Cessere inde Romani propius pacata loca] Vet. lib. *per prius pacata loca*. Sigon. Lectionis, quam e veteri cod. laudat Sigonius, neque vola neque vestigium comparet in nostris libb. omnibus. *Gebh.* Sigoniani cod. lectio *per prius pacata* est a correctore, qui genus loquendi non intelligebat. Nostri omnes illud servant. *J. F. Gron.* Unus meorum Hav. Sigoniano consentit: unus etiam Lov. 1. *ad pacata.* Sed recte Gronov. vulgatum tuetur, non modo ad hunc loc. sed etiam in pr. ed. nott. ad VIII. 32. quod tuentur quoque reliqui mei, et omnes Hearnii Oxon. De τῷ *propius* cum casu quarto vide ad II. 41. § 11.

§ 5 *Contraque castra Romana trans fluvium omnes consedere*] *Contraque Romani trans fluvium* Voss. Lov. 1. 2. et Ber. a m. sec. Male. *Contra castra* hic est ex adverso eorum. Supra III. 26. 'Trans Tiberim contra eum ipsum locum, ubi nunc navalia sunt, quatuor jugerum colebat agrum.' XXXVII. 15. 'Pacatis contra insulam suam terris:' ubi plura vide. Adde etiam quædam ad V. 37. § 8.

§ 6 *Ad loca circa visenda*] Pal. 3. *circumvisenda*. Gebh. Ita et unus meorum Hav. Male. Vide ad IX. 2. § 7. *Ad loca certa visenda* Gaertn.

§ 8 *Illiturgim obpugnare adorti*] Ita Gronov. edidit, itaque optimos legere testatur hoc cap. § 10. quum tamen in Put. et meliori Pet. invenisset *Illityrgin*, quemadmodum fatetur ad XXI. 60. § 7. Codd. mei, et Hearnii varie hoc nomen scribunt, sed inter eos convenit ultimam syllabam fuisse *um*. Ante Gronov. etiam *Illiturgum* edebatur. Quum autem Gronov. etiam XXVIII. 19. § 4. *Illiturgin* in codd. invenerit, et in contextum receperit, ita etiam hic reposui, et XXVI. 17. § 4. Mox *inopia maxime eum locum* Flor. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav.

§ 9 *Intra bina castra cum magna cæde hostium urbem est ingressus*] Lege *inter*, ut etiam scripti quidam. *J. F. Gron.* Ita legunt etiam Lov. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii D. N. codd. Crevier. et omnes, quas vidi,

edd. ante Paris. 1573. *inerbina castra* proxime verum Flor. Sæpius librarii has voces commutarunt. Vide ad v. 27. § 3. De differentia autem, quæ est in significatione horum vocabulorum, vide Gronov. ad I. 10. § 7. et XXXV. 11. § 10. ubi etiam veram hujus loci scripturam adseruit. Præterea τὸ *cum* deest in Lov. 2. *est* in Voss. et Lov. 1. *urbem ingressus est* legit Lov. 2. Paullo ante *Cornelius Scipio*, pro *Cn. Scipio*, Voss. Lov. 1. 2. 3. et Rec. *Cn. Cornelius Scipio* Harl. Gaertn. Hearnii N. D. et edd. ante Aldum. Vide ad XXVI. 1. § 1. *Eo Cn. Cornelius Scipio* Ber. a m. sec. *Eo Cn. Scipio* Hav. *consul Scipio* Hearnii L. 1.

§ 10 *Plus decem millia capta, cum sex*] Put. et Pet. *plus CIϽ hominum captum.* Voss. *plus X. capta.* Videtur scribendum *plus mille captum:* nam τὸ *hominum* ex superioribus repetitum. *J. F. Gron.* Idem Gronov. in pr. ed. nott. monuerat se in Put. et Pet. invenisse *plus decem millibus hominum captum ;* et hinc, illud *hominum* ex superioribus repetitum docens, in contextu emendavit *plus decem millibus captum,* idque servavit, licet postea, errore animadverso, aliam ex illis codd. lectionem protulisset. Verum illud *millibus* in nullo omnino cod. inveni. Nam *plus X. millia hostium capti* Hearnii D. *plus decem millia hominum capti* Gaertn. et Hearnii N. *plus decem millia capta* Lov. 2. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. *plus X.* vel *plus decem capta* Lov. 1. et Ber. a m. pr. *plus quam decem capta* Ber. a m. sec. *plus ꝏ capti* Flor. a m. pr. *capta* a m. sec. Primigeniam itaque istius cod. lectionem recepi. Nam ita fere XLII. 23. 'Capti amplius mille et septingenti.' Posses et cum Gronovio *captum.* Nam ita emendandum videtur cap. seq. 'Plus octo millia hominum cæsa, haud multo minus quam mille captum :' ubi nunc *capta* editur. Paullo ante *hostium*, pro *hominum*, Lov. 5. et Brancal. Latinii ; quod necesse non est. Vide ad cap. præc. § 14. In verbis seqq. *cum sex et XX.* Cant. *cum sex et quadraginta* Hav. *cum sex et tercentis* Hearnii L. 1.

Ita ab Illiturgi recessum est obsidione] Pall. tres semper simplici *l Iliturgi.* Hic Pall. 1. et 3. *Ita ab Iliturgi recessum est. Bigerra urbs inde.* Pal. 2. *ita ab Iliturgii obsidione recessum est. Bigerra inde urbs.* Gebh. Put. Pet. Voss. duo Pall. ignorant τὸ *obsidione.* Interjectum est ab illis qui τὸ *Illiturgi*, quod est ab 'Illiturgis,' accipiebant quasi ab 'Illiturgum.' Optimi paullo ante 'Illityrgim oppugnare adorti.' *J. F. Gron.* Vocem *obsidione* in nullo inveni cod. nisi in Harl. Ber. et Gaertn. Reliqui ignorant. Mox § seq. *Pigerra* Gaertn. *Bigera* Lov. 2. 4. 5. *Bigeria* Hav.

CAP. XLII. § 1 *Romani eo confestim secuti sunt*] Τὸ *eo* deficit in Harl. *eo consecuti sunt* legunt Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *confestim eo consecuti sunt* proximæ usque ad Aldum, vulgatæ lectionis auctorem. Paullo ante *deinde*, pro *exinde*, Gaertn. Sed vide ad I. 1. § 6.

§ 2 *Quod Cn. Scipionis femur tragula confixum erat*] Pall. 1. ac 2. *Cn. Cornelii Scipionis femur.* Gebh. *Quod Corn. Scipionis* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Ber. *quod Cornelii Scipionis* Gaertn. Hearnii D. et edd. ante Aldum. *quod Cn. Corn. Scipionis* Hearnii N.

§ 3 *Jam enim non milites solum*] Deficit Pall. tres τὸ *enim.* Gebh. Absolvunt omnes τὸ *enim.* J. F. Gron. Neque in ullo vel meorum, vel Hearnii Oxon. adparet. Mox *superque ipsas* Flor. et Cant. *superque ipsos* Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. Rec. et Gaertn. *superque ipsum* Lov. 2. Ber. Hav. et Brancal. Latinii. Male. *super ipso* scilicet vallo.

§ 4 *Prope tria millia capta*] Τὸ *millia* intelligi voluit Livius ex præcedentibus. Neque apparebat in Put.

et Pet. *J. F. Gron.* Non adparet etiam in Flor.

§ 5 *Ad Auringen inde urbem*] *Ad Aurigerem* Lov. 4. *ad Aurigen* Lov. 2. *ad Aurigem* Lov. 5. *ad Auringem* Flor. et Lov. 3. quod non displicet. AVRIGITANI aliquoties in marmoribus memorantur. Si huc referendi, forte apud Livium legendum *ad Aurigem*, ut est in uno.

§ 6 *Gens nata instaurandis reparandisque bellis, Magone ad conquisitionem militum fratre misso*] Confusa hujus loci scriptura in Pal. 2. *Magonem ad conq. mil. fratresque ipso misso:* et in Pal. 3. *Magonem ad conq. mil. fratrem isse.* Gebh. Quid hoc? 'gens misit fratrem?' Itaque vel delendum τὸ *fratre*, quod a glossemate est; vel aliquid hinc excidit. *T. Faber.* Hic subest ulcus. Cujus enim fratre? Aut quis est Mago frater? Hannibalis, ni fallor, appellat alterum fratrem Magonem Livius. Sed cur ille κατ' ἐξοχὴν *frater?* Neque de illo *gens nata* recte enunciatur 'animos fecit,' si observaveris, ut alibi Livius ea phrasi utatur. Vide ad XXII. 26. De vitio certus sum; medicinæ admodum incertus. An placet, *Sed (gens nata instaurandis reparandisque bellis!) Mago ad conquisitionem militum a fratre missus.* Ut XXIII. 11. 'Mago Hamilcaris ex ipsa acie a fratre missus.' Hic autem frater intelligendus Hasdrubal Hamilcaris. *J. F. Gron.* Omnino probabile est excidisse præpositionem *a*. Ea suppleta, nihil in priore parte hujus periodi est, quod morari legentem possit. Sed vitium supererit in posteriore, si non recte dici potest 'gens nata animos fecit;' quod a consuetudine loquendi Livii abhorrere putat summus Gronovius. Vellem paullo pluribus sententiam suam, quam conjectura adsequi non possum, de Livii usu hujus phraseos exposuisset. Nam in iis quæ ad XXII. 26. adnotat, nihil videre possum, unde ostendatur de *gens nata* non recte enunciari *animos fecit:* præsertim si quis putet, ex verbis 'replevit exercitum' repeti posse, 'repletoque exercitu,' vel 'repletusque exercitus animos ad t. d. i. c. fecit:' etsi vel sine hoc nihil vitii in vulgata scriptura animadverto. *Duk.* Gronovius in priore ed. nott. monuit, omnes Gallicanos et duos Pall. legere *Magonem*, optimos deinde *fratrem esse;* quod utrumque etiam Flor. pluresque alii, quidam etiam alterutrum servant. Hinc legendum conjicit, *Sed gens, nata inst. rep. bellis, Magonem ad conq. mil. Hannibalis fratrem misit: brevi replevit exercitum.* Putat autem orationem cohærere ut I. 23. 'Ea res ab stativis excivit Metium: ducit, qua proxime ad hostem potest.' Vel etiam reponebat, *Sed, ut in gente nata inst. rep. bellis, Mago, ad conq. mil. fratre misso, brevi replevit exercitum.* Verum utraque hæc conjectura nimis a scripta lectione recedit, quam ut recipi possit. At minime omnium placet, quod in iterata ed. probavit. Talis enim exclamatio, orationi interjecta, magis declamatorio Flori, quam Livii, stilo convenit. Verissimum itaque puto, id quod Dukero ac Crevier. visum est, mihique etiam in mentem olim venerat, legendum esse *Magone ad conq. mil. a fratre misso.* Præterea si de illo *gens nata* recte enunciari nequeat *animos fecit*, ut Gronovio visum est, licet tamen neque ego ejus rationem intelligam, forte legi poterit *animosque id ad tentandum de integro certamen fecit;* ut vocula *id* excideret, hausta a sequenti *ad:* vel etiam *animos quod ad tentandum de integro certamen fecit: que* autem et *quod* notis perscripta sæpe in Mstis commutantur. Vide ad II. 41. § 8. Et quidem corrumpendo Livio occasionem dedit relativum priori voci postpositum, de quo vide ad XXVIII. 12. § 13. Ceterum Jac. Gronovius edidit *parandisque bellis;* sed, ut puto, operarum errore. Omnes enim codd. optimi Put. Flor. aliique, si non omnes,

certe longe plurimi *reparandisque* tuentur. Quum autem in syllabo erratorum, quæ operarum incuria inrepserunt, hujus erroris non meminerit, eumdem bona fide diligentissimus Clericus secutus est. At recte Crevier. priorem lectionem revocavit. De locutione 'reparare bellum' vide ad IV. 45. § 3.

§ 7 *Alii plerique milites, si quæ pro parte toties intra paucos dies victa iisdem animis, quibus populi Romani orta, eodemque eventu*] Opinor sic emendandum: *Galli plerique milites, iique pro parte toties intra paucos dies victa, iisdem animis, quibus priores, eodemque eventu pugnaverunt.* Hoc quoque, Antoni, potes dicere, te non reminisci, a me in illo cœtu correctum? Etenim si quis dies unquam tibi acerbus illuxit, haud dubie is fuit, quo bis uno in loco fuisti condemnatus: semel in eo, quod jam emendavi, quum mihi pertinacissime obsisteres; iterumque, dum *mœnia cœpta* pro *mœnia capta* exponebas, et nescio quem *Maronem civem* dici volebas. Quumque ego subridens dixissem, esse duo regulorum nomina, 'Mœniceptus' et 'Civismaro,' ac se delectari mea expositione cum quadam admiratione significasset, etiam magis, quam in superiore fecerat, Tace, Antoni, Egnigus inquit; nihil verius, quam et *Galli plerique milites* scribendum, et hæc esse nomina Gallorum regulorum. Non exsequar, quid ille, etsi amicus tuus, tam ingenuæ libertatis vir, in laudem mei adjecerit, rege confirmante; tantum dico, non modo bis te peccasse, sed, accedente pertinacia, etiam bis terque reprehensum. Nunc, quod gravissimum est, quarto reprehendi putas, quod in pertinacia perseveras, ne a me doctus videreris. Sed, o demens, non est, ut magnopere doleas tarditatem ingenii tui, nam ne Petrarcha quidem veritatem scripturæ deprehendit, sed, ut loco obscuro et inexplorato, suam notam apposuit. Quis tamen tantus te furor tenuit, ut in animum induxeris, codicem regium emendatione fraudare, imo regem ipsum prodere; si modo proditio tua celari poterat? Reminiscetur ille, reminiscetur emendationis meæ, quando codicem suum leget. *Valla.* Pal. 1. *Alii plerique milites si quæ pro parte totiens intra paucos dies victa, iisdem animis, quibus P. R. orta eodemque.* Pal. 2. *sique pro parte totiens intra paucos dies victa iisdem animis, quibus orta, ita eodem.* In Pal. 3. nihil variatur, nisi quod, interposita particula, *quibus prius ita eodem eventu* pareat. Ita vet. ed. locus negatur τῷ *sicut.* Gebh. Valla *Galli plerique.* Mss. tamen nihil mutant. Forte *At hi plerique.* Deinde Put. *iisdem animis quibus pr. orta eodemque.* Pet. *prius orta.* Men. Voss. et unus Pal. *quibus P. R. orta.* Alii *quibus orta.* An *iisdem animis, quibus priores, eodemque eventu?* J. F. Gron. Omnes etiam mei constanter servant *Alii plerique milites.* Vallæ id ansam dedit conjiciendi *Galli plerique milites*, quod mox *Gallica spolia* et *duo insignes reguli Gallorum* prœlio cæsi memorentur. Et sane conjectura ejus vera videtur. Forte olim litera prima omissa fuerat, ut postea minio vel alio colore ornatius pingeretur. Ita vero ex *alli* factum *alii.* Vallæ conjecturam probat etiam Crevier. eamque Campanum expressisse docet. Deinde *si quidem pro parte* Hav. *sicut pro parte*, cum omnibus edd. Lov. 5. Ber. Gaertn. aliique nonnulli: *si quæ pro parte* Lov. 4. *sique pro parte* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Harl. quæ lectio efficit, ut hic etiam Vallam recte *iique pro parte* conjecisse putem. Deinde *quibus prius, ita eodem eventu* Rec. et Hearnii L. 1. *quibus prius. R. ita eodemque* Lov. 5. *quibus prius coorti eodemque* Hafn. et Hav. *quibus prius sunt adorti eodemque* Ber. a m. sec. *quibus prior orta eodemque* Lov. 1. *quibus P. R. orta eodemque* Lov. 2. 3. 4.

et Harl. *quibus pr. orta eodemque* Flor. Et hic probandam puto Vallæ conjecturam *quibus priores, eodemque.* Doujatius primo inponit Delphino Franciæ, ei persuadens, Gronov. in prima parte horum verborum conjecisse *Capti plerique milites.* Deinde ipse vulgatum defendit, et hunc Livii sensum esse putat, *plerosque milites,* qui conquisiti sunt a Magone, novos fuisse et *alios,* id est, diversos ab iis qui prius pugnaverant, victique bis fuerant. Verum an milites illi novi 'pugnavere iisdem animis, quibus prius?' Non vidit itaque, admisso etiam, quem verbis Livii dedit, sensu, legendum esse *quibus priores.*

§ 8 *Haud multo minus quam mille capta, et spolia*] Crevier. recte observat, τὸ *capta* non habere quo referri possit; et hinc ex Put. legit *captum.* Vide ad cap. præc. § 10. Omnes nostri constanter *capta.* Deinde post *captum* in edd. Gronoviorum exciderunt voces *et signa militaria quinquaginta octo.* Quod quum etiam in syllabo errorum non adnotatum fuerit, Doujatius et Clericus similiter peccare non dubitarunt. Verum Crevier. omissum iterum loco restituit.

Gallica fuere, annuli aurei, torques] Put. *fuere alirci torques armillæque.* Forte vacat τὸ *annuli,* quod Pet. melior, et Men. ignorant, et fuit *fuere: aurei torques, armillæque.* J. F. Gron. Vocem *annuli* delevi, quam etiam ignorant Flor. et Hearnii L. 1. Non enim videntur *annuli aurei* inter prædam Gallicam numerari posse, quemadmodum torques et armillæ, quæ propria eorum ornamenta erant. Eamdem vocem delevit etiam Crevier. addita eadem caussa.

Mœnicapto et Civismaro] Put. *Mœnicœpta et Vismaro.* J. F. Gron. *Mœniacepta* Flor. Voss. Lov. 1. Harl. Hafn. Hav. et Hearnii D. *Mœniacapta* Lov. 2. 3. 5. Gaertn. et Hearnii L. 1. *Menicepta* ejusdem N. *Mœnicapto* Exc. Pithœi. *Almeniacepta,* omissa præcedenti voce *Gallorum,* Lov. 4. Deinde *Etius et Maro* Lov. 4. *Cujusmaro* Harl. *Cujusmajoro* Hearnii L. 1. *Cunismaro* ejusdem N. et Exc. Pithœi. *Civusmaro* Hearnii D. *Civis Maronea,* omissa sequenti voce *nomina,* Gaertn.

§ 9 *Quum jam res prosperæ in Hispania essent*] Non tum demum, sed jam aliquot annis ante, immo semper, ex quo ductu Scipionum in Hispania bellatum erat, res prosperæ ibi fuerant; unde et Romanos ait Livius verecundiam tandem cepisse videndi Saguntum sub potestate hostium: quod dicere non potuisset, si tum demum fortuna cœpisset iis arridere. Lego *Cum tam res prosperæ, &c.* Plautus Bacchid. III. 3. 16. 'Qui tam pro corrupto dicis caussam filio.' *Jac. Periz. Quum jam probæ res* Voss. *Quum jam perprobæ res* Lov. 1. *Quum jam properæ* Flor. a m. pr. *Quum res jam prosperæ* a m. sec. *Quum jam prosperæ res* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Nihil mutandum nisi quod cum Perizon. *Quum tam res prosperæ* scribendum putem. *Tam* et *iam* sæpe in Mss. commutari solent. Vide ad XXI. 11. § 12. Conlocationem verborum *tam res prosperæ* inlustrat locus VII. 8. 'Neque, tam vires pares quæ superaverit res, facile dictu est:' ubi male mutat Gronov.

Saguntum oppidum, quod caussa belli esset] Cantabrig. *quæ causa:* idque haud dubie est Livii, qui semper relativum maluit cum sequente jungi. Prorsus geminum XXXIII. 8. 'Robore Macedonici exercitus, quam phalangem vocant.' Et passim restituit pater. *Jac. Gron.* Ita et Flor. quod etiam Crevier. in contextum recepit, professus Put. cum fidissimo e Regiis consentire Cantabrigiensi. Vide ad XXXII. 30. § 5.

Octavum jam annum sub hostium potestate esse] Hic est annus quintus hujus belli: quapropter, si Saguntum primo hujus belli anno captum est, ut lib. XXI. docet Livius, non *octa-*

vum, sed *quintum*, legendum. Sin priore anno captum Saguntum, quam hoc cœpit bellum, quod Polybius scribit, *sextum* legendum est. Id erroris in numeris facile accidere poterat; sed mirum, non animadversum, quod tam facile redargui potuit. *Glar.* Si primo hujus belli anno captum Saguntum est, hic autem annus ejusdem belli est quintus, ut Livius auctor est, profecto, pro *octavo, quintum annum* est reponendum. [' Hæc ex Glareano habet, tacito ejus nomine, ut solet.'] *Sigon.* Libri omnes *octavum* retentant. *Gebh.*

§ 10 *Quos vis reliquerat belli*] Pal. 1. *quos et vis.* Pal. 2. *quos et jus reliquerat belli.* Gebh. [Vid. Var. Lectt.] Reliqui, quibus utor, plerique codd. vel *quos et vis*, vel *quos et jus*. At *quos et ejus vis reliquerat belli* Lov. 5. *quos et is reliquerat belli* Hearnii N. *quos et suis reliquerat bellum* Flor. *quos ex eis vis reliquerat belli* Gronov. jam in pr. ed. nott. legendum monuit ad IX. 13. *Qui ex iis* ut XXVI. 33. ' Cujus ex iis, qui ad Capuam fuerant, maxima auctoritas erat.' XXIX. 15. ' Si qui ex iis recusarent.'

§ 11 *Turdetanos, qui contraxerant eis, &c.*] Doujatius legendum conjicit *Edetanos*, partim quia intelligi nequit, quam eorum urbem indicet Livius, quum Ptolem. eorum tres et quadraginta urbes memoret, partim quia ' Turdetanorum' nomen alibi fere incognitum est Livio. Verum ' Turdetaniam' bello adflictam, eorumque, quorum in gratiam Saguntum deleverat Hannibal, urbem deletam et agrum Saguntinis vectigalem adtributum memorat Liv. XXVIII. 39. Deinde ' Turdetaniæ' sæpius meminit Liv. et nominatim ' Turdetanorum' XXXIV. 17. eosque Hannibali caussam belli Saguntinis inferendi dedisse narrat XXI. 6. Unde etiam inter leges pacis Saguntinis oblatæ erat, ut redderent res ' Turdetanis' XXI. 12. Nihil igitur hic mutandum, nisi simul omnibus his pluribusque aliis locis idem vitium obhæsisse credamus: quod non verisimile. Vide etiam ad XXVIII. 39. § 7.

CAP. XLIII. § 2 *A L. Metello tribuno plebis*] Prænomen *L.* abest a Flor. *a P. Metello* præferunt Voss. Lov. quinque, Ber. et Hearnii Oxon. *Ap. Metello*, omissa præpositione, exhibent Harl. Gaertn. et quædam ex antiqq. edd. quarum aliæ *Appio Metello*, aliæ *a M. Metello* legunt. *Q. Metello* Hav. Vide ad c. 18. § 3.

§ 3 *Propter conjurationem deserendæ Italiæ ad Cannas factam*] [Vid. Lectt. Var.] *Desertæ actus Italiæ ad Cannas* Flor. Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hearnii N. *deserendæ actus Italiæ* Lov. 5. Mox *novorum tribunorum*, pro *novem*, Rec. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum. Deinde *vetiti, caussam i. m. dicerent* Voss. Lov. 1. et Gaertn. *vetiti, ne caussam i. m. dicerent* Ber. et edd. Aldo priores. Denique *dimissique fuerunt* scribendum conjicit Crevier. quod placet.

§ 5 *Consularia comitia habita a Q. Fabio Maximo*] *Consularia consilia habita* Gaertn. *Consilia habita* Harl. *Consilia consularia habita* Flor. Voss. (ambo a m. pr.) et Lov. 1. *Comitia consularia* Flor. et Voss. uterque a m. sec. quod etiam servant Lov. 2. 3. 4. 5. et Hav. Deinde Fabii prænomen exsulat a Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Gaertn. Ber. Hav. Hearnii Oxon. et edd. Aldo vetustioribus. Et ita § præc. Atilii etiam prænomen *M.* neglectum erat in Hearnii D. Mox hoc §. *T. Sempronius* Lov. 2. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. N. et edd. antiqq.

§ 6 *Prætores fiunt M. Atilius, et, qui tum ædiles curules erant*] Pall. 2. et 3. *Prætores fiunt, qui cum Tito ædiles.* Pal. 1. *Prætores fiunt cito, qui tum ædiles.* Gebh. Pal. primo consentiunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl. *Prætores fiunt Tito qui tum ædiles* Lov. 5. *Prætor fuit qui cum*

Tito ædiles Gaertn. *Prætores fiunt, qui tum ædiles* Hav. *Prætores fiunt et qui tum ædiles* Hearnii Oxon. Ut tamen quatuor prætorum numerus constare videretur, *P. Sempronius, T. Tuditanus* legunt Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. et Gaertn. *P. Sempronius et T. Tuditanus* Hav.

Cn. Fulvius Centimalus] Vet. lib. et lapides Capitol. *Centumalus*. Sigon. Vide eumdem Sigon. ad XXV. 41. § 11. XXXV. 10. § 11. et Duker. ad Flori II. 5. § 4.

§ 8 *Pavore aliis in tantâ clade torpentibus, per medios hostes erupit. Comitiis*] Oggerit Pal. 3. *aliis pavore in tanta clade torpentibus, per medios hostes auxiliis evasit.* Pal. 1. *auxiliis erupit:* quod utrumque fastidio jure præ vulgato. *Gebh.* Put. Voss. et Pet. *per medios hostes auxiliis comitiis perfectis.* Pal. *hostes auxiliis erupit. Comitiis.* Hæc vox *erupit* sine dubio est malorum correctorum. Isto autem mostello *auxiliis* res parva dictu absconditur: quippe Livius scripserat *per medios hostes evasit.* Ea vox corrupta in *evaxit;* dein, omisso primo elemento, *auxit*, post mutato ultimo *auxil*, generavit tandem *auxiliis.* Unus Pal. simul cum hoc portento nescio unde verum hausit: est enim ibi *auxiliis evasit.* J. F. Gron. Vulgatum *erupit* servant Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii D. ac N. ejus loco *auxiliis* legunt Flor. Cant. et Lov. 1. ac 3. *auxiliis erupit* Hafn. *auxiliis evasit* Lov. 4. *evasit*, ut Gronovius conjecit, Lov. 2. 5. Hav. Voss. in margine, et Hearnii L. 1.

§ 9 *Comitiis perfectis, a Q. Fabio consule designati*] Fastidio jure præ vulgato, quod est in Pal. 1. et 3. *Comitiis perfectis austere Q. Fabio.* Pal. 2. *Comitiis perfectis auctore Q. Fabio.* principe ed. *Comitiis perfectis ab augure Q. Fabio.* Gebh. Put. *Comitiis perfectis authere Q. Fabio.* Men. et Voss. *austere.* Pet. et Pall. *auctore.* Atque hæc vera scriptura est. Significat consulem principem id consilium dedisse; quod deinde, relatione facta dictisque sententiis, in senatusconsultum transiit. Sic VII. 23. 'Consul Popilius auctor Patribus scribendi alterius exercitus, quod ad incertos belli eventus subsidio esset.' XXVI. 32. 'Magna pars senatus, principe ejus sententiæ T. Manlio Torquato, censerent.' Epitome lib. XLVIII. 'Quum locatum a censoribus theatrum exstrueretur, P. Cornelio Nasica auctore, tamquam inutile et nociturum publicis moribus, ex S. C. destructum est.' Cicero Fam. XV. 4. 'Regem Ariobarzanem, cujus salutem a senatu, te auctore, commendatam habebam.' *J. F. Gron. Austere Q. Fabio* Lov. 2. 3. 5. et Hearnii N. *austere a Q. Fabio* Harl. *auster a Q. Fabio* Hearnii L. 1. *ab augure Q. Fabio* Lov. 1. Ber. Voss. in margine, et edd. ante Aldum: *autere Q. Fabio* Flor. Hoc sensu 'auctor consilii' XL. 23. Vide ad II. 56. § 6.

CAP. XLIV. § 1 *Bellum undique consulibus cum Hannibale mandatum*] Prisca ed. *undecumque:* quæ tamen vocula, et illa *undique* ἄφαντος est in Pall. tribus. Statim tamen Pal. 1. *et exercitum undecumque ipse Sempronius habuerat*, pro *exercitus unus, quem ipse.* Gebh. Vacat *undecumque*, quod Put. Pet. Reg. Voss. Men. tres Pall. non agnoscunt. Statim Put. Pet. Men. *exercitum unum eumque ipse.* Pall. *exercitum undecunque.* Ex qua vitiosa scriptura illud enatum. Scribendum vero fuerat, *et exercituum unus, quem ipse Sempronius habuerat, alter quem Fabius consul.* Intellige 'consulibus mandati.' *J. F. Gron. Undique*, vel *undecumque* desunt in Hearnii L. 1. ac N. et, exceptis Ber. ac Gaertn. in omnibus nostris. Deinde *exercitum undecumque ipse* Lov. 3. 4. et Harl. *exercitum unumquemque* Lov. 1. *exercitum unumcumque* Voss. et Hearnii N. *exercitum unicum ipse* Hearnii L. 1. *exercitum unus eumque ipse* Flor. a

m. pr. *exercitum unus eum quem ipse* a m. sec. Gronovii emendationem probat Crevier.

§ 2 *Cujus peregrina sors erat*] Monstra hic fovet Pal. 1. *cujus per macriam sors erat:* exterius in membrana vacua *per materna.* Gebh. *Per macrina sors* Flor. et Harl. *premacrina sors* Lov. 3.

Jurisdictionem Attilio collegæ prætori urbano mandarat, ut Luceriam] Abest a Pall. 1. et 3. verbum *mandarat:* pro quo tamen ad marginem appictum in Pal. 1. *mandata Luceriam.* Pal. 2. *jurisdictionem Att. coll. pr. urb. mandatum Luceriam provinciam hab.* Gebh. Put. Pet. Men. Pall. *mandata Luceriam.* Integrum scilicet esse: *M. Æmilius prætor, cujus peregrina sors erat, jurisdictione M. Atilio collegæ prætori urbano mandata, Luceriam provinciam haberet.* Subaudi hic quoque e præcedentibus 'mandatum.' *J. F. Gron.* Vocula *ut* deest in Lov. 5. et Gaertn. voces *mandarat ut* in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. *jurisdictionem Atilio coll. pr. urb. mandata* legit Harl. *jurisdictione M. Atilio, &c. mandata, Luceriam,* ut Gronov. recte emendat, Flor. et Hav. neque aliter Ber. a m. sec. nisi quod insuper omittat Atilii prænomen *M.*

§ 3 *Prætori Sempronio provincia*] Tarde credam, hoc modo Livium scripsisse; quum satis præcedentia dictent, de prætoribus sermonem esse. Videtur prima vox ab otioso suppleta, et Livius scripsisse tantum *P. Sempronio provincia.* Jac. Gron. Quemadmodum Gronov. conjecit, ita Crevier. edidit, quia, ut testatur, sic in optimo Put. invenerat. Ejus fidem hic sequor.

Provincia Ariminum, Cn. Fulvio Suessula, cum binis item legionibus, evenerunt] Pighius ad ann. ɪↄxʟ. *Ariminum et Gallia.* Nihil opus est hoc additamento: nam Ariminum Galliam appellabant xxviii. 38. Eam priore anno obtinuerat *M'.* non, ut hic paullo post perperam editur, *M. Pomponius,* capp. 10. et 17. Quum autem Sempronio Ariminum, Fulvio Suessulam 'evenisse' scribit, videtur significare, hos a senatu provincias sortiri jussos, sed Æmilio Luceriam provinciam nominatim decretam fuisse: ut cap. 9. 'Senatusconsultum factum est, ut Q. Fulvio extra ordinem urbana provincia esset:' nam 'evenire' fere de sortitione dicitur. Sed verius puto, etiam Sempronio et Fulvio provincias a senatu nominatas fuisse; primum, quia paullo ante dixit Livius, 'provincias atque exercitus divisos' fuisse; quod, quum prætores provincias sortitos scribit, dicere non solet, sed tantum 'exercitus divisos.' xxvii. 7. 'Prætores sortiti provincias, &c. Exercitus ita per provincias divisi.' ibid. cap. 36. 'Prætores sortiri jusserunt, &c. summa legionum trium et viginti ita per provincias divisa.' Et xxviii. 10. 'Prætores exinde sortiti sunt, &c. Exercitus ita divisi.' Nec aliter ob eamdem caussam accipio, quod est xxvii. 22. 'Tertius exercitus ei traderetur, cui Tarentum et Sallentini provincia evenissent. Ceteræ provinciæ ita divisæ prætoribus, P. Licinio Varo urbana, P. Licinio Crasso pontifici maximo peregrina et quo senatus censuisset, Sex. Julio Cæsari Sicilia, Q. Claudio Flamini Tarentum.' Deinde, quod hoc bello senatum etiam alias prætoribus provincias nominatim decrevisse legimus. cap. 9. Q. Fulvio urbanam. cap. 10. P. Cornelio Lentulo Siciliam, T. Otacilio classem: et cap. 11. Q. Fabio Apuliam. Nec me movet, quod provinciæ Sempronio et Fulvio 'evenisse' dicuntur. Nam 'evenire' etiam dicuntur, quæ sine sorte a senatu alicui decreta sunt. xxiii. 25. 'Duæ legiones urbanæ alteri consuli, qui in locum L. Postumii suffectus esset, decretæ sunt, &c. atque inde consul, cui le-

giones urbanæ evenissent, militum sumeret, quantum opus esset.' Et l. d. XXVII. 22. *Duk. Cum binis idem* Voss. Vide ad Epit. Liv. lib. LXIX. *Cum binis isdem* Flor. Lov. 2. Harl. Ber. et Hav. *cum binis hisdem* Lov. 3. *cum binis iisdem* Lovel. 4. 5. Rec. Gaertn. Hearnii L. 1. N. et edd. Aldina priores. In verbis seqq. *M'. Pomponio*, pro *M. Pomponio*, legendum esse, etiam Perizon. ad marginem Livii notavit. Quamvis autem codd. non addicant, ita tamen edi jussi, partim quia eum hoc prænomine usum fuisse viri docti ex Livio docuerunt, partim quia passim librarii hæc prænomina commutarunt. Vide ad XXVII. 25. § 2.

§ 4 *M. Claudio Sicilia finibus eis, quibus regnum Hieronis fuisset*] *Siciliæ* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Gaertn. Ber. Hav. Hearnii L. 1. N. et quædam ex edd. vett. Ceterum omnia hæc verba desunt in Hafn. Mox in sequentibus Otacilii prænomen exsulat a Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. et edd. ante Aldum. Vox etiam *classis* desideratur in Hearnii D.

§ 5 *C. Terentio cum legione una, cui jam diu præerat, Picenum*] Corrupte Pal. 1. *cum Terentio una qui jam præerat Picenum.* Pal. 2. *C. Terentio legio una, cui jam præerat Piceno.* Pal. 3. *G. Terentio legio una, qui jam p. P.* Gebh. Put. et omnes Pall. Voss. τὸ *cum* et *diu* relegant: iidemque consensu *legio*, non *legione*. Emenda *C. Terentio legio una, cui jam præerat, et Picenum.* J. F. Gron. Testis est Hearnius, Oxon. emendationi Gronovii favere, in uno tantum D. Terentii prænomen omissum esse. Eamdem conjecturam firmat Flor. nisi quod τὸ *et*, a Gronovio præter libros additum, quod tamen sensus requirit, ignoret. In reliquis autem codd. similiter fere variarunt librarii, ac Gebhard. de Pall. monuit. Paullo ante *Minucio*, pro *Mucio*, Lovel. 2. Ber. Rec. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. Aldo priores; ex his autem codd. et edd. multi insuper *M.* pro *Q.* Utrumque male. Vide ad XXIII. 24. § 4.

§ 8 *Murus ac portæ tactæ, et Ariciæ etiam Jovis ædes de cœlo tacta fuerat*] Put. Voss. et Gall. omnes *fuerant.* Dele τὸ *tactæ*, et scribe *Murus ac portæ* (nempe Urbis), *et Ariciæ etiam Jovis ædes de cœlo tacta fuerant.* J. F. Gron. Voces *et Ariciæ* desunt in Flor. Deinde *tacta fuerant* Lov. 3. et Hearnii L. 1. *tactæ fuerunt* Lovel. 4. *tactæ fuerant* Lov. 5. Ceterum Jasith. in Apologem. p. 15. a Gronovio, murum et portas Urbis intelligente, dissentit, et refert ad murum et portas alterius cujuslibet urbis. Livium enim de prodigiis alibi, quam Romæ, factis loqui, colligit ex voce 'nunciata,' quum urbana potius 'facta,' vel 'visa' dicat. An in priori *tactæ* urbis nomen latet?

In flumine Tarracinæ, quæ nullæ erant, visæ] Pal. 1. *in flumen et Aricinæ, quæ nulla erant visæ.* Pal. 2. *in flumine et Aricinæ quæ nulla erant visa.* Pal. 3. *in flumen et Aritinæ quæ nullæ visæ erant.* Gebh. Similiter fere in nostris pluribus codd. librarii aberrarunt. Sed vulgata lectio sana est.

In Jovis Vicilini templo, quod in Compsano agro est] Quis sit 'Jupiter Vicilinus,' aut cur ita dictus, non equidem memini. Sed et *Compsano* quidam in *Cossano* mutarunt: quam bene, ipsi viderint. *Glar.* Vet. lib. *Compsano.* Est autem 'Cossa' Etruscorum, 'Compsa' Samnitium. *Sigon.* Pet. *Compsino:* alter *Compcino.* Put. *Comptino.* An forsan *Pomptino?* Uterque etiam optimus *Visilini.* J. F. Gron. *Jovis Vitulini* Lov. 1. 2. et Ber. a m. sec. *Vitilini* Gaertn. et Hav. Deinde *Consano* Hearnii N. *Compino* ejusdem D. *Cossina* Lov. 5. *Compsino* Flor. Lov. 1. 2. 4. Voss. Harl. et Hearnii N.

Et flumen Amiterni cruentum fluxis-

se] *Annuterni* Lov. 1. *Amiturni* Hearnii N. Cluverius Ital. Ant. II. 12. pag. 752. conjicit *flumen Aternum*. Fatetur tamen, id pro vulgata lectione facere, quod reliquis prodigiis hic memoratis sua loca tribuerit.

§ 9 *Pater filio legatus ad Suessulam*] Valerius eandem historiam recitat II. 1. ubi est *Suessam*, pro *Suessulam*. Sigon. Eamdem memorat etiam Quadrigarius apud Gell. II. 2. verum loci non meminit. *Filii legatus* est in Lovel. 4.

§ 10 *Taciti anteirent non submoventes patrem*] Tria ista vocabula *non submoventes patrem* abdicant libri omnes. Præterea Pall. 1. 3. et prisca ed. *anteirent taciti*. Gebh. Sustulimus hoc *non summoventes patrem* auctore Lipsio Elect. I. 23. et quod nulli codd. scripti ullius numeri id agnoscerent. *J. F. Gronov.* Lipsius duplici argumento, verba illa inter inepta glossemata referenda esse, evincere voluit; primo, quia liber ejus optimus ea non habebat; deinde quia submotionis res hic non erat: patrem enim, qui legatus populi Romani erat, filium accedere debere. Adversus Lipsium eadem verba Livio vindicare conatus est Rob. Titius in inedito Locorum Controvers. opere l. XX. c. 23. idque ope exiguæ emendationis, reponens *non submonentes patrem*, id est, non jubentes, ut ex equo descenderet, ut ita vim argumenti ex voce *submoventes* desumti averteret. Ad primum autem argumentum respondet, verba alicunde originem habuisse; se autem credere, ex aliquo vetusto exemplari in omnes codd. propagata fuisse. Atque ita gloriatur, se ulcus in verbis Livii latens mollius curasse, quam si cum Lipsio tria illa verba e contextu rejiceret. Sed vereor ne triumphum ante victoriam. Non dicam enim, 'submonere,' quod est clam, tacite monere, de hac lictorum animadversione usurpari, probandum fuisse; sed illud potius urgueo, non tantum omnes codd. meos, ut et Hearnii Oxonienses, verum etiam edd. antiquas, verba illa ignorare, et demum Ascens. 1513. inseruisse contextui Liviano. Ceterum *anteirent taciti* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldo priores.

Equo prævectus senex, ut consul animadvertere proximum lictorem jussit, et ut is descenderet ex equo inclamavit, tum demum desiliens] Vos sic emendatis: *ut consul animadvertit, ire proximum lictorem jussit.* Ego sic: *equo prævectum senem ut consul animadvertit, stare prox. lict. jussit. Tum demum desiliens, experiri, inquit, volui, o fili, satin' scires, consulem te esse.* Valla. Vet. lib. *et ut is descenderet.* Sigon. Annotabo Pall. codd. scripturam, quorum primus *præter undecim fasces equo projectus senex, ut consul animadvertere prox. lict. jussit, et ut is descenderet ex equo.* Pal. 2. *præter undecim fasces equo provectus senex, ut consul animadvertit, ire prox. lict. jussit, et ut is descenderet ex equo conclamavit.* Pal. 3. *præter undecim fasces equo provectus se vexit, ut consul animadvertit prox. lict. jussit, et ut is ex quo descenderet conclamavit.* Si quid mihi sensus, legendum censeo *præter undecim fasces equo provectum senem et consul animadvertit; prox. lict. jussit, ut is descenderet ex equo, inclamavit.* Adjuvat hanc meam emendationem prisca ed. *præter undecim fasces equo profectum senem ut consul animadvertit, stare prox. lict. jussit. Et ut is descenderet ex equo, conclamavit.* Gebh. *Equo provectus* Lov. 4. 5. Ber. edd. Rom. 1472. Parm. et quædam aliæ. Male. *Prævectus* est 'prætervectus.' Supra IX. 35. 'Equites Romani, prævecti per obliqua campi, quum se fugientibus obtulissent.' X. 36. 'Consul equo prævectus ad portam castrorum:' ubi eodem modo peccabatur in quibusdam codd. Vide Burm. ad Suet. Cæs. cap. 37. Eamdem sig-

nificationem hæc præpositio cum multis verbis composita obtinet. Vide ad XXIX. 32. § 8. Deinde *et ut is* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. (nisi quod eorum unus *et ut eis*, alter *et ut his*) Harl. Ber. Gaertn. Hav. omnesque edd. usque ad Froben. qui inverso ordine a. 1531. *et is ut* dedit, unde postea Sigon. dissentire vet. cod. testatus est. Tandem *conclamavit* Ber. et edd. quas vidi, Aldina antiquiores. *Clamavit* Hav. Licet autem per sensum suum Gebhard. testetur, veram esse, quam proposuit, emendationem, nihil tamen absurdius vidi. Ceterum 'proximus lictor' est, qui nullo intermedio proxime magistratum præcedit. Is autem an alio nomine etiam 'primus lictor' vocatus sit, non convenit. Adfirmat id Turneb. Adv. XI. 9. Et in ea etiam sententia fuit, qui apud Dion. Hal. IX. 604. ῥαβδούχων ὁ πρῶτος vertit *proximus lictor*. Contra negat Lipsius Elect. I. 23. cui 'primus lictor' est primo et quam maxime a magistratu remoto loco incedens. Cujus sententia verisimilior videtur. Certe probari nequit opinio Robort. qui Emend. II. 20. per 'primum lictorem' intelligit præcipuum, qui reliquis lictoribus præerat.

CAP. XLV. § 1 *Classius Altinus Arpinas*] Vet. lib. *Classius Altinus Arpinus*: recte: ab 'Arpis' enim erat, unde 'Arpini;' non ab 'Arpino,' unde 'Arpinates' dicti. *Sigon.* Scribe *Dasius Altinius Arpinus*: quemadmodum infra 'primum de fuga Altinii:' cujus mutationis aliarumque hoc capite (inprimis insignis istius *novam referre proditionem proditis olim; qui aliunde stet semper, aliunde sentiat, infidus*: quod reposuimus auctoribus vetustis pro illo fatuo *ut proditio pro septemvirali judicio esset, semperque aliud sentiret, infidus*) accurate copioseque rationes reddidimus Obs. IV. 11. *J. F. Gron.* *Clasius Altinus Arpinas* Lov. 3. *Clasius Altinius Arpinas* Harl. et Lov. 1. *Classius Altinus Arpinas* Ber. et Lov. 4. ac 5. *Classius Altinus Arpinus* Exc. Pithœi. *Classius Altinius Arpianas* Flor. *Dassius Altinius Arpianus* Gaertn. neque differunt Lov. 2. et Voss. nisi quod *Arpinas* servent. *Classius Altinius Arpinas* Hearnii N. D. omnesque edd. ante Sigonium, qui vulgavit *Cassius Altinius Arpinus*; cum quo fere sentit Hav. nisi quod *Arpinas* teneat. Vide etiam Goltz. Magn. Græc. p. 304. qui *Cassius Atinius* emendat. Sed Gronovii emendationem *Dasius Altinius* probat N. Heins. in Epist. ad Gronov. quam edidit Burm. in Syntagm. Epist. tom. III. pag. 489. et ad Silii XIII. 32. ubi *Dasii* nomen etiam Silio restituit, pluresque alios ejusdem nominis circa hæc tempora memoratos laudat. Certe idem hic *Dasius* sive Δάσιος etiam vocatur apud App. Alex. in Hannib. p. 331. Sæpe autem librarios *Cl* et *D* commutasse, vidimus ad X. 24. § 2. Idem tamen Heinsius ibidem male *Arpinas* defendit, adducto loco Symm. Ep. I. 1. 'Contra Arpinatem qui stetit eloquio:' intelligitur enim Cicero, qui non Arpis in Apulia, sed in Arpinate, sive in agro Arpini, in Volscis natus est, et hinc *Arpinas*, non *Arpinus*, vocatur. 'Arpini' etiam memorantur XXXIV. 45. Alii ab Arpis formarunt 'Arpani.' Goltzius in Magn. Græc. quatuor profert nummos inscriptos ΑΡΠΑΝΩΝ. Vide etiam Harduin. ad Plinii III. 11. Si nummi illi noti fuissent Cluverio, ita formatum nomen non inprobasset in Ital. Ant. IV. 12. 1219. Multis etiam de hoc loco egit Schegkius in Præmess. Ep. 2.

Si sibi præmio foret] Vet. lib. *præmium*. Sigon. Non audiendus est liber Sigonii. Nepos Paus. c. 4. 'Magno ei præmio futurum.' Annib. c. 10. 'Magno his pollicetur præmio fore.' *Duk.* *Præmium* etiam Hearnii L. 1. Nihil muto. Infra XXXI. 28. 'Ne classi hostium prædæ ac præmio essent.'

Ita 'esse emolumento' c. 48. 'esse infamiæ' XXXIX. 6. Plura vide ad v. 54. § 5.

§ 2 *Quum eam tunc rem ad consilium retulisset Fabius*] *Eam rem ad consilium*, omissis duabus vocibus, Put. Flor. Cant. Voss. et Lov. 1. Sed voculam *quum* necessariam esse viderunt etiam librarii, et hinc variis, ut cuique placuit, locis addiderunt. *Cum eam rem ad consilium* Lov. 4. 5. Ber. et Hearnii N. ac D. *Eam rem cum ad consilium* Lov. 2. 3. Hav. Exc. Pithœi, et Hearnii L. 1. Gronov. in Observ. lib. IV. pag. 169. Mstis obsecutus *Eam* in *Cum* convertit, ac legit *Cum rem ad consilium*. Perizon. vero ad marginem Livii existimabat, *Cum* haustum esse ab ultimis literis vocis *consilium*, et hinc scribebat *Eam rem ad consilium cum retulisset.* Certe voculam *tunc*, quam omnes optimi pluresque alii codd. ignorant, sustuli.

Aliis pro transfuga verberandus] Vet. lib. pro *aliis*, *Altinus* habent; perspicue verum. *Sigon.* Ita et Harl. ac Ber. *Altinius* edd. Aldina priores. Verum, quod Sigonio perspicue verum videtur, id Schegkius perspicue falsum, et toti loco contaminando fuisse pronunciat. Et sane reliqui omnes vulgatum defendunt.

Ad Hannibalem discessisset, traxissetque] Voss. *discessit*. Lege, ut in Mureti libris, *descisset*. J. F. Gron. *Discessit traxitque* Hearnii N. et D. *discessit*, *traxissetque* Lov. 2. Harl. et Exc. Pithœi. Id certum est, *descisset*, pro *descivisset*, similesque contractiones Livium amasse. Supra I. 27. 'Quum Fidenæ aperte descissent.' III. 4. 'Prædicunt Romanis, Ecetranos ad Æquos descisse.' c. 23. 'Eodem anno descisse Antiates, invenio.' IV. 1. 'Audiere Patres, Antiatium populum descisse.' VI. 25. 'Ne Patres ignari sint, Tusculanos ab societate descisse.' VIII. 4. 'Campanos ab se ad nos descisse audierunt.' XXV. 16. 'Qui ad Pœnum in illo communi Italiæ motu descissent.' XXVIII. 27. 'A patria vestra descistis.' Plura similia vide ad VI. 18. § 10. Quum tamen integerrimi meorum, et, ut videtur, Gronovii, qui ex illis nihil notat, vulgatum servent, id mutare religio est, præsertim quum 'discedere' pro deficere etiam usurpet Liv. XLIII. 6. 'Discessisse se a Perseo, postquam Romanus exercitus in Macedoniam venisset; quum sub ditione Persei et ante Philippi fuissent.'

§ 3 *Tum posteaquam res Romana*] *Tum quam res Romana* Flor. a m. pr. Voss. et Lov. 3. in contextu. *Tum quia res Rom.* Flor. a m. sec. *Tum quoniam res Rom.* Lov. 3. in margine, et Lov. 5. *Tum quando res Rom.* Lov. 4. *Tum quod res Rom.* Exc. Pithœi. *Tum cum res Rom.* Lov. 1. Gronovius Obs. IV. 169. conjicit scribendum *Cumque res Rom.* quod in Lov. 2. mihi plane obvium fuit. Et hinc in contextum recipere ausus sum. Idem autem Lov. 2. mox legit *velut ab inferis resurgere videatur, novam, &c.*

Tum quia res contra spem votaque ejus velut resurgeret, turpius videatur novam referre proditionem: ut proditis pro septemvirali judicio esset, semperque aliunde sentiret, infidus socius, vanus hostis] Opinor sic emendandum: *nunc quia res Romana contra spem votaque ejus velut resurgeret rursus*, vel *resurgere rursus videatur*, vel *turpius audeat novam ref. proditionem, ut proditis pro sept. jud. esset, semperque al. sentiat*: vel, *proditi spolium, proinde in tali judicio esse statuendum, ut se sentiat*: vel, *pollicentem mobili judicio*, vel *pollutum virum levemque, et semper alium se sentiat, infidus socius, vanus hostis.* Ne quis tamen miretur, quod multis modis eundem locum emendamus, cum verus, nisi unus, esse non possit: nam facimus more illius apud Plautum senis, qui complures ex præda servos coëmit unius certi postea in iis reperiendi gratia. *Valla.* Quid

'septemvirale judicium' hoc sibi loco velit, ut ingenue fatear, haud intelligo: quare vide an *semet virali judicio* legi possit, ut novo quodam modo sit a Livio dictum, sed in ea consultatione prius usurpatum, ut esset sensus, suo ipsius judicio Altinium persuasum habuisse, oportere se impune variare proditionem. *Sabell.* His verbis et quæ sequuntur aliena videntur, et quæ præcedunt, male cohærere, et prioribus et hisce jam positis. Nam quis intelliget hæc? *Tum postquam, &c. turpius videatur*, cum non præcesserit *cum?* Porro 'septemvirale judicium' quod sit, cum Sabellico ingenue fateor me nescire. Quidam pro *proditis* legunt *proditio*, ut codex Moguntinus. Veteres etiam aliquot codd. habebant *proditus:* verum nullus inde sensus est. Septemvirorum epulonum mentio apud Fenestellam, sed nihil de judicio proditionis. L. Valla hoc loco mirum in modum luctatus est; at nihil promovit. *Glar.* Vet. lib. *proditis pelli septemvirali judicio est.* Locus depravatus est. *Sigon.* Locus hic nulla ope a me juvari potuit. Ponam mei libri scripturam veterem, *ut proditis pelli v. m. virali indictione et semper aliunde sentiat, infidus*, et hæc interpretari decem Sibullas jubebo. *Lipsius*, Ep. Quæst. IV. 1. Quomodo variis divinationibus hunc locum distrahat Valla, ipse apud eum videas, licet. Modestior Lipsius; qui, diffidens ingenio suo eximio, hunc locum deposuit immedicabilem. Pall. 1. ac 3. *proditis polli septemvirali judicio est, et semper aliunde sentiat infidus socius.* Pal. 2. *proditis pelli:* vet. ed. *ut proditis pro septemvirali judicio esset, semperque aliunde sentiret invidus socius.* Hæc ego quoque decem Sibyllas cum Lipsio interpretari jubebo. *Gebh.* Varie etiam hunc locum tentarunt Schegkius in Præmess. Ep. 2. et Klockius in Epist. quam edidit Burm. in Syllog. Epist. tom. I. pag. 395. qui videri possunt. Verum locus hic vitam ac salutem debet Magno Gronov. qui quemadmodum ex variis lectionibus plurimorum codicum eam, quæ nunc vulgo exstat, lectionem acri judicio eruerit, disci potest ex ejus Obs. IV. p. 169. et seqq. Quum autem vel easdem, vel in paucis tantum apicibus dissentientes lectiones in codd. meis repererim, iis recensendis lectorem non fatigabo.

Ad Faleriorum Pyrrhique proditorem tertium transfugis documentum esset] Faleriis ludi magister principum liberos Camillo tradidit; Nicias vel Timochares, se veneno sublaturum esse Pyrrhum, Fabricio pollicitus est: in utrumque animadversum est. Liv. V. 27. Gellius III. 8. *Sigon.* Mihi non apparet unde pendeat *esset: novam referre proditionem* puto esse, 'ad proditos olim afferre,' 'iis offerre,' 'ostendere:' et *ad proditorem*, 'præter proditorem,' 'additum, adjectum proditori.' XXX. 1. 'Bello quoque bonus habitus ad cetera, quibus nemo ea tempestate civis instructior habebatur.' Sed pro *proditorem* melius forsan sit *proditores. Duk.* Τὸ *ad* recte exponit Dukerus. Supra III. 62. 'Ad id, quod sua sponte satis collectum animorum erat, indignitate etiam Romani accendebantur.' XXXV. 32. 'Terrestres navalesque copias commemorando, ingentem vim peditum equitumque venire, ex India elephantos: ad omnia tantum advehi auri, ut,' &c. *Esset* autem, quia obliqua oratione refert Livius sententiam ducum in consilium vocatorum de Dasio, quod *sit* expressisset directa oratione. Præterea *Faliscorum* Ber. Vide ad V. 27. § 4. Vox *tertium* deest in Exc. Pithœi.

§ 4 *Tamquam in pace, libera de quoque arbitrari et agere aiebat*] Mss. *libera de quoque arbitrii agere.* Et indubitanter Liviana lectio est, *libera de quoque arbitria agere.* Lipsius, Epist. Quæst. IV. 1. Vulgatam lectionem

fulcit prisca ed. sed Pall. 1. ac 3. *libera de quoque arbitrii agere agebat.* Mihi genuina videtur Pal. 2. scriptura *libera de quoque arbitria agere*, quam probavit etiam Lipsius. *Gebh.* Præterquam quod plerique codd. similes lectionum varietates obferant, ac viri docti ex suis etiam protulerunt, insuper Hav. *libero de quoque arbitrio agere* legit. Sed id, quod Lipsius recte conjecit, jam tempore Vallæ vulgo in Mss. certe in Msto Regio, exstitit; ut patet ex verbis quæ adnotationi ad § præc. præscripsit, sed quorum partem, ne nimia longitudine tædio forem, omisi. Locutionem autem 'agere arbitria' inlustrat Gronov. Obs. IV. p. 175. Paullo ante *oblitos omnes*, pro *homines*, Exc. Pithœi sollemni scribarum errore. Vide ad III. 54. § 6.

§ 5 *Quum illud potius agendum atque eis cogitandum sit, si quo modo fieri posset, ne qui socii a populo Romano desciscant, et non vocitent documentum aut dicant*] Opinor sic emendandum: *Quum illud potius ag. atque eis cog. sit, (si quo modo fieri possit) ne qui socii a pop. Rom. desc., vel, qui desciverunt, etiam novo metu dubitent*, vel *novo metu redire dubitent. Doc. haud dicant statui, &c.* Valla. Emendatiores codd. habent *ducant*: ego *dicant* potius legerim. *Sabell.* Et hunc et præcedentem locum mutare lectione conatus est Sabellicus, cum neutrum intelligeret, pro *septemvirali*, *semetvirali*; *dicant*, pro *ducant*, legens. Hic vero si particula *autem* sequatur verbum *documentum*, præcedatque colon, nullus prorsus erit sensus. Ego vero totum locum ita legerim: *Cum illud potius ag. atque eis cog. sit, si quo modo fieri possit, ne qui socii a pop. Rom. desciscant, neque vocitent doc., neque gravius in eum ducant statui oportere, si quis resipiscat.* Glar. Vet. lib. *et non nocitivum documentum.* Et hic locus insanabilis est, nisi quis, de suo addens, divinare velit. *Sigon.* Libri veteres ita habent: *Documentum aut ducant statui oportere non nocitivum.* Ita igitur emendo eum locum, quem insanabilem esse pronunciavit Sigonius. Primum illud *Documentum aut ducant* aio librarii esse, utro modo scriptum esset, ambigentis: deinde illud *et non vocitent* factum esse ex eo, quod paulo post sequitur 'non nocitivum,' et positum loco non suo. Quibus positis ita lego: *Doc. statui oportere non nociturum, si quis resipiscat, et antiquam societatem respiciat.* Est autem optima et gravissima sententia; et Thucydidea: Οὔτε ἀνέλπιστον καταστῆσαι τοῖς ἀποστᾶσιν, ὡς οὐκ ἔσται μεταγνῶναι. *Muretus*, Var. Lect. XV. 16. Quemadmodum Schegkius in Præmess. Ep. 2. et Klockius in epist. quam edidit Burm. in Syllog. Epist. tom. I. pag. 395. urendo secando, sive mutando transponendo, huic loco subcurrere conati sint, lector apud ipsos videre potest: ego iis recensendis, quum a vero non tantum, sed etiam a verisimilitudine plane aberrarint, non inmorabor. Potius dicam, Gronov. Obs. IV. postquam pagg. 175. et 176. Glareani et Mureti conjecturas admitti non posse docuisset, primo p. 177. ita emendare: *ne qui socii a populo Romano desciscant, Pœnum vocitent: doc. autem dicatur statui oportere:* postea vero p. 182. totum locum ita refingere: *Qui, quod illis potius ag. atque cog. sit, si quo modo fieri possit, ne qui socii populi Romani desciscant, id non cogitent; doc. autem dicant statui oportere.* Ei in plerisque adsentior, et non nisi in paucis, iisque levioribus, dissentio. Et quidem pro *et non vocitent*, quod omnes codd. etiam integerrimi, constanter servant, sed sensum commodum efficere nequit, optime eum correxisse puto *id non cogitent*. Certe id longe præstat, quam ut *vocitent* cum Doujatio exponamus, 'modo hos modo illos advocent, et partes mutent,' aut emendemus *vacillent*. Quod tamen nuper placuit Tril-

lero Observ. Crit. I. 10. Præterea vocem *Qui* recte a principio addit, ex conjectura quidem, sed quam confirmat Beroald. Q, et virgula per caudam literæ trajecta, scribens; ea autem nota facile mutari potest in aliam *et*, quam hujus pronominis loco servant Florent. Cantab. Vossian. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Proxima ita scribunt plerique codd. *quum illud potius ag. atque eos cog. sit*; quorum loco eam, quam modo memoravi, lectionem refinxit. Hav. legit *quum illud potius agendum atque inter eos cogitandum sit*; quod ex interpolatione natum, facile largior. Mihi vulgatum *quum illud potius ag. atque eis cog. sit* servandum videtur; possem tamen concedere, ut *eis* deleatur; id etiam, attamen difficilius, ut *illud* in *illis* mutetur; cur vero *quum* in *quod* mutandum foret, nondum adsequor. Non etiam adversor *a populo Romano* mutanti in *populi Romani*, quia præpositionem ignorant Flor. a m. pr. Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Gaertn. et Hav. Rationibus subductis, eam probavi lectionem, quam in contextum recepi, nihil conjecturæ dans, nisi quod, ut Gronov. volebat, *id non cogitent*, pro *et non vocitent*, admiserim.

§ 7 *Qui Altinio fidei quidquam censeat habendum*] Plerique hic depravati sunt codd. Nam *fidei nequiquam* Flor. Voss. et Lov. 3. *fidei nequaquam* Lov. 4. et Ber. *fidei nequicquam* Lov. 1. 2. 5. Harl. et Hav. *altro fœderi nequicquam* Gaertn. *alienæ fidei* Latinii Brancal. *Altino*, pro *Altinio*, Voss. Lov. quinque, Harl. et Hav. Mox § seq. *civitate eum servari*, addita media voce, Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et typis exarati ante Aldum. Sed pronomen jam præcessit. Tum *prior defectio* Flor. et Harl. *defectio prima* Lov. 4.

§ 9 *Catenisque ligatus, traditur et ipse et comites*] *Catenisque ligatis* Flor. Voss. Lov. 3. et Hearnii N. Idem etiam Gronov. in optimis invenerat. Hinc Obs. IV. 182. conjicit, ut in Pet. juniore legitur, *catenisque ligati traditus et ipse et comites*, vel *catenisque traditus*, voce media omissa. Ceterum antiquissimæ edd. *traditur*, cui Aldus substituit *traditus*; id autem obtinuit usque ad ultimam Gruteri ed. in quam iterum *traditur* receptum est, lectionem eam probantibus ac servantibus omnibus recentioribus. Interim tamen *traditus* est in Flor. Cant. Lov. 1. et Harl.

§ 11 *Tumultum, ut principe amisso, fecit*] Ita Gronov. ad XXIX. 1. § 22. ex Put. et Pet. meliori emendabat, neque, cur spernatur, caussam esse, postea monuit Obs. IV. p. 182. Consentit Flor. et forte Cant. *ut pro principe* invenio in Harl. quod sibi quoque, vel *pro ut principe*, in aliis obvium fuisse Gronov. ibidem testatur. Antea edebatur *tumultum pro principe*.

Nuncii ad Hannibalem missi] Duo media vocabula reciduntur in Flor. Cant. Voss. Lovel. quinque, Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 2. ac N. Eadem se etiam in nullo cod. invenisse, atque hoc adsuto centunculo Livii verba exoneranda esse, monuit Gronov. Obs. IV. p. 183.

§ 13 *Crudelitati quoque gravitatem addidit*] *Crudelitatem quoque gravitati* Flor. quod in Mss. nonnullis etiam Gronov. reperit; cui quum vulgata lectio displiceret, inde scribendum conjecit *crudelitatem quoque rapacitati addidit*, Obs. l. IV. p. 183. J. A. Roëllius malebat *crudelitatis quoque gravitatem addidit*.

§ 14 *Primum de fuga, deinde quantum auri*] *De fuga abinde quantum* Lov. 4. *de fuga deinde in quantum* Lov. 3. et Hearnii D. *de fuga aliunde quantum* ejusdem L. 1. et Cant. *de fuga, deinde aliunde in quantum* Voss. Lov. 1. et Hearnii N. *de fuga deinde aliunde quantum* Lovel. 2. *de fuga aliunde in quantum* Flor. et nonnulli Gronovii codd. *de fuga aliinde in quantum* Put.

cujus vestigiis insistens idem Gron. Obs. l. iv. p. 184. conjicit *de fuga Altinii, dein quantum.* Id autem recte substituit alteri conjecturæ *de fuga Dasii,* quam in priori nott. ed. proposuerat.

Cap. xlvi. § 1 *Ubi quum a mille fere passibus*] Put. *ad fere passibus*, expuncto τῷ *mille:* ut et plane Pet. melior. Scribe *a quingentis fere passibus.* Numerus litera *D* significabatur. *J. F. Gron.* Put. consentit codex Flor.

Qua maxime neglectam custodia vidit, ea potissimum] *Quia maxime* Voss. Lov. 4. Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. Hav. et pr. edd. *eam* etiam Lovel. 4. et Ber. Sed recte *qua* primi restituerunt Colon. 1525. Cervicorn. Ascens. 1530. et Frob. 1535. quod postea reliqui servarunt. Deinde *neglectam custodiam* Lov. 1. 2. 5. quod in Victor. repertum Crevier. in contextum recepit: qui et ejusdem cod. lectionem *videt* merito anteponi posse vulgato *vidit* existimat. Similiter apud me legunt Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. omnesque, quas consului, edd. usque ad Aldum.

§ 3 *Eam portam scalis prius transgressos ad murum pergere*] Teste Crevier. Put. exhibet *transgressos amurum perire;* ultimæ autem voci manus secunda superscripsit *ge*, unde id, quod vulgo legitur, propagatum; at contra ex vestigiis optimi codicis emendandum esse conjecit *eam portam, scalis prius transgressos murum, aperire.* Non enim necesse esse, portam scalis transgressos ad murum pergere, quum in ipso muro sint. Contra, unam vocem transponens, loco male adfecto succurrere conatur J. A. Roëllius, legendo *ad eam portam s. p. transgressos murum pergere:* non enim prius portam aperiebant, dein claustra refringebant.

Et ex interiore parte claustra refringere jubet] Pall. 1. 3. conjunctione *et* omissa, *ex interiore parte aut claustra refr.* Pal. 2. *ante claustra.* Gebh. Iidem pluresque boni *ex int. parte aut claustra refr. jubet.* Scribe *vi claustra refr. jubet, et tenentes.* J. F. Gron. Τὸ *et* deest etiam in Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Verum illud interceptum videtur a sequenti *ex.* Vide ad xliv. 43. § 3. Deinde *aut claustra* Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hearnii Oxon. *ante claustra* Lov. 5. Hafn. Gaertn. et Hav. *at castra* Lov. 1. Gronov. pr. ed. nott. legebat *et claustra refringere, et tenentes:* at præferenda hoc loco proposita ejus conjectura. Mox *instructa esse habiturum* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl. Vide ad xl. 26. § 5. *Instructa sese esse habiturum* Ber. a m. pr. et edd. ante Ald. *instructa se esse habiturum* Ber. a m. sec.

§ 4 *Ad fallendum juvit: imber a nocte media coortus*] Put. *ad fall. adjuvit: imber ab nocte.* Alii *imber ea nocte.* J. F. Gron. Put. consentit Mstum Flor. *adjuvit* etiam quidam alii: *ea nocte* autem Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Harl. Utraque lectione juncta, *imber ab ea nocte media* Gaertn. Mox *delapsos,* pro *dilapsos,* Voss. Lov. 3. 4. 5. et Hav. Vide ad xxiii. 45. § 3. *Lapsos e stationibus* Flor.

§ 5 *Strepitum demolientium portam exaudiri prohibuit*] Scripti *strepitum molientium portam exaudiri prohibuit.* Lib. vi. c. 11. 'Non contentus agrariis legibus fidem moliri cœpit:' id est, labefactare. ix. 3. 'Num montes moliri sede sua paramus?' xxv. 36. 'Neque transilire, neque moliri objecta onera facile erat.' Tacit. Ann. i. 39. 'Concursuque ad januam facto moliuntur fores.' ii. 82. 'Cursant per urbem, moliuntur templorum fores.' *J. F. Gron.* Ita et Flor. Voss. Lov. 1. et Hearnii N. Supra vi. 33. 'Nec Romanos subeuntes mœnia, molientesque obices portarum arcere possunt.' xxiii. 18. 'Moliri portas, et claustra refringere parat.' Vide ad ix. 3. § 3. et xxv. 36. § 10. Paul-

lo ante *sonitusque primo* Harl. Gaertn. Hearnii D. et Branc. Latinii. Male. Referendum est enim ad imbrem. Vide ad XXII. 30. § 10.

Lentior deinde æqualiorque accidens auribus] Pal. 2. *lentior æquabiliorque accedens auribus.* Reliqui quoque libri *accedens.* Gebh. *Accedens* etiam Flor. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et vett. edd. quod deinde Froben. 1531. in *accidens* mutavit. Vide ad X. 41. § 7.

§ 6 *Posteaquam partem tenuerunt*] Omnes *Postquam portam tenuerunt.* J. F. Gron. Illud *partem* ex operarum errore demum natum erat in ed. Francof. 1578. Non modo enim codd. omnes, sed etiam typis exarati vetustiores *portam* obferunt. Ceterum Crevier. in quibusdam scriptis se *tenebant* invenisse monuit, quam lectionem ex meis servant Flor. et Cant. *tenebat* vero Harl. prioribus bonitate proximus.

CAP. XLVII. § 2 *Et ipsi Arpini tria millia hominum armabant*] Quid si *armarant* legamus? Neque enim eo ipso momento, quo Romani jam urbem ingrediebantur, tot millia hominum armare poterant. *Duk.* Ita quidem facile peccari potuit ob similitudinem τῶν *B* et *R*. Vide ad XXII. 24. § 1. Codd. tamen nihil mutant; nisi quod omnia hæc verba exsulent ab Hearnii L. 1. sola vox *hominum* a Lov. 4. et 5. In verbis autem præcedd. τὸ *ferme* non adparet in Lov. 3. at, eo transposito, *ferme millia* legunt Ber. Gaertn. et typis vulgati ante Aldum. *Millia fere* Harl. Vide ad XXXVII. 38. § 5.

Ne quid ab tergo fraudis esset] Pal. 3. *fraudi esset.* Gebh.

§ 3 *Tecta etiam proxima portæ occupassent*] *Proxima parte* Voss. solito scribarum errore. Vide ad IV. 46. § 6. X. 34. § 9. aliisque locis. *Proxima porta* Harl. unde conjici posset *proxima portam.* Vide ad VIII. 32. § 12. Quum tamen omnes reliqui codd. dissentiant, ac vulgatum tucantur, unius istius librarium aberrasse puto, et quidem simili errore, ac notavi ad VI. 3. § 8. Mox *peti superne aut vulnerari* Voss. Lov. 2. 4. Ber. Gaertn. et edd. Aldina priores. Vide ad XXI. 53. § 3.

§ 5 *Quam ob noxam Romanorum, quod ob meritum Pœnorum*] Pal. 2. *quam ob noxiam Rom., quod autem ob meritum P.* Pal. 3. *quod meritum Pœn.* Gebh. Refinge cum Put. et Pet. *quod aut meritum:* quo et cæteri alludunt. *J. F. Gron.* Est tamen satis insolens sermo *quod aut meritum,* pro *aut quod meritum.* Non incommode ex *aut* puto fieri posse *autem.* Cic. pro Cluent. c. 9. 'Quæ deinde interceptio poculi? cur non de integro autem datum?' et Fam. V. ep. 12. 'Neque enim tu is es, qui, quid sis, nescias, &c. neque autem ego sum ita demens.' *Duk.* Optimis consentit Flor. *quod aut ob meritum* Hafn. Paullo ante § præc. *Arpini et Romani* Lov. 2. 4. Ber. omnesque, quas consului, edd. ante Aldinam. Male. Vide ad X. 30. § 2.

Vectigalem ac stipendiariam Italiam Africæ] Pal. 1. *vectigalem ad stipendia militaria Italiam.* Gebh. Ita et Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. atque Hav. *ac stipendia militaria* Flor. a m. pr. Cant. et Hafn.

§ 6 *Datos pœne captos obpressosque a paucis esse*] Optimi *ignaros omnium se venum a principibus datos Pœno, captos oppressosque a paucis esse.* J. F. Gron. Post hæc verba videtur requiri distinctio maxima. *Duk.* Ex sententia Dukeri locum distinxi, quod et omnes editores ante Gruterum fecerunt, cujus ultima ἔκδοσις perperam interpungere cœpit. Præterea *Pœno* etiam Flor. Paullo ante *verum,* pro *venum,* male Brancal. Latinii.

§ 7 *Adversus Karthaginienses arma verterunt*] Put. et Cantabr. hoc est, quod ego scio, duo optimi omnium codd. *Carthaginiensem:* quod non neg-

ligendum: et sæpe simile occurrit. *Jac. Gron. Adversus Karthaginiensem* etiam Flor. a m. pr. et Hearnii N. Vide ad III. 2. § 11. Eamdem lectionem in optimis libris superesse, Crevier. monuit. Ita igitur edi jussi.

§ 8 *Paullo minus mille homines*] *Minus quam mille* Ber. Sed supplementum est scribæ vel interpretis. Locutionem Livianam inlustravi ad III. 64. § 10. et X. 37. § 3. *Minus X. homines* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Gaertn. *minus decem homines* Lov. 4. et Hearnii L. 1. ac D. *minus homines X.* Cantabr. Sæpe notæ numerales *X* et ↀ commutantur. Vide ad XXXIII. 14. § 5. *Minus duo M. homines* Lovel. 5.

§ 9 *Ad Hannibalem Salapiam venerunt*] *Salpiam* Lov. 1. 2. et Voss. Vide Oudend. ad Lucani v. 377. *Salapiam ad Hannibalem* transponunt iidem codd. et Ber. ac Gaertn. cum edd. ante Aldum.

§ 10 *Restituti Romanis*] Pal. 1. *restitutis ab Romanis.* Pal. 2. *restituti ad Romanis.* Pal. 3. *restituti ab Romanis.* Gebh. Put. *ab Romunos.* Voss. et Pall. *ab Romanis.* Lege *restituti ad Romanos.* Ut II. 49. 'Sospites brevi in patriam ad parentes restituant.' XXVII. 15. 'Iisdem ferme diebus et ad Q. Fabium consulem Hirpini et Lucani dediderunt sese.' XXVIII. 22. 'Nec deditio tuta ad tam infestos videbatur.' *J. F. Gron. Restituti ab Romanis* Voss. Lov. quinque, Gaertn. Ber. a m. pr. Hafn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Mogunt.: *restituti ab Romanos* Flor. a m. pr. *ad Romanos* Flor. a m. sec. Harl. et Ber. a m. sec. quod recte Gronov. probavit, ac recepit. Supra II. 13. 'Sospites omnes Romam ad propinquos restituit.' V. 27. 'Romam inde sospites restituit.' Paullo ante *Arpini,* pro *Arpi,* male Lov. 2. Hav. et Brancal. Latinii.

§ 11 *Duplicia cibaria*] Hoc est, duplex frumentum. Lipsius de Mil. Rom. V. 16. et Schelius ad Polyb. c. 7. *Duk.* Vide ad II. 59. § 11.

§ 12 *Consulum alter in Apulia*] Ita quoque maluit loqui Livius l. II. capp. 17. et 27. III. 4. IX. 16. ubi mutaverant, et capp. 29. et 32. ubi vide. Sed quum, quidquid hoc est, ex voluntate Livii pendeat, eaque ex primis Mss. cognosci debeat; potius erit, ut hic cum Put. Voss. Gud. Cantabr. legamus *consul alter.* Sic quoque enim alibi sæpe, et XXXII. 8. Rursus XXXI. 6. Ms. Thuaneus mihi exhibebat, et patri Pet. *alteri consulum Aurelio,* non *consuli,* ut vulgo. *Jac. Gron. Consulum alter* Livio familiaris est locutio. Vide ad IX. 32. § 2. Hic tamen verius esse *consul alter,* Gronovii codicibus consentiunt Flor. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. Hearnii N. et plures Crevier. Id igitur recepi. Mox *equites centum duodecim,* vel *CXII.* omnes mei, ut et edd. usque ad Gruter. ultimam, quæ copulativam *ac* inseruit. Eam, patientius a posterioribus editoribus servatam, iterum expunxi.

Permissu magistratuum ab Capua profecti] Credemusne ita Livium scripsisse? At quot magistratus Capua habuit? non sane nisi unum, Medixtuticum Campanis nominatum. Alibi Livio prætor quoque dicitur. Potius inducor ut Livius scripserit *permissu magistratus.* Sic XXIII. 10. 'Egressus curia in templo magistratus consedit.' XXVI. 13. 'Is timor frequentem senatum magistratui præbuit.' Omnia de eadem Capua. *Jac. Gron.* Non credo tantam urbem non nisi unum magistratum habuisse. Nec tamen rejicio conjecturam; verum non eam ob caussam, quæ hic adfertur; sed quia probabile est, hoc a solo Medixtutico, qui summus Campanis magistratus erat, XXIII. 35. et XXVI. 6. peti ac permitti potuisse. *Duk.* Omnes mei constanter *magistratuum* servant. Mox *conloqui sese,* pro *se,* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3.

Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Froben. 1531. Pristinam lectionem restitui.

§ 13 *Decem ex eo numero jussis inermibus deduci ad se*] *Jussis inermes deduci ad se* Lov. 3. et 5. *jussit in c'nib* Gaertn. *jussit inermibus* Lov. 1. Harl. Hav. et Voss. a m. pr. in cujus margine emendatur *jussit inermes*, quod etiam præferunt Lov. 2. 5. Ber. a m. sec. et Hafn. Neque aliter Brancal. Latinii, nisi quod insuper legat *duci*. Mox *nihil enim*, pro *autem*, Lov. 1. 2. et Voss.

In fidem omnes accepti] Pal. 3. *accepit*. Gebh.

§ 14 *Aternum expugnatum: amplius septuaginta millia*] Ego in Gallia, ubi res gerebantur, *Aternum* non reperio. Quare vide ne *Cliternum* sit legendum: quanquam plures *Cliternam*, et non *Cliternum*, scribant. Addo quod *LXX. millia hominum* eo loco capta scribunt, quod in nulla Galliæ urbe, non modo in ignobili una, evenire potuisset: quare *septem millia* potius legerem. *Sabell.* Sabellicus hunc locum recte tractat, *Cliternum* et *septem millia* restituens: nimis enim magnus erat numerus *septuaginta millia hominum*. Quamquam fluminis Aterni mentio apud Plinium lib. III. tribus in locis. Fieri autem potuit, ut ejusdem nominis cum fluvio oppidum olim esset, ut sæpius invenitur. *Glar.* P. Cluverius Ital. Ant. I. 28. p. 289. reponit *Claternum*. Jac. Gron. Non videtur vel *Aternum* vel *Cliternum* locum habere posse. *Claternum* est in Gallia. Verum *Atrinum* legunt Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. et Harl. *Atriuum* Hav. *Atrium* Hearnii N. An forte legendum *Atria*, vel *Atrianum?* Deinde *LXX. millia*, vel *septuaginta millia*, plerique codd. Ex Flor. exceptis non satis intelligo, quid in eo cod. scriptum fuerit. Refertur autem *l r* ꝏ ꝏ.

§ 15 *Cum Æquimelio Jugularioque vico*] Sic vulgo scriptum reperio. Ego *Jugario* ejusdem Livii auctoritate legendum putavi; qui XXVII. 37. 'A porta,' inquit, 'Jugario vico in forum venit.' *Sabell.* Omnes aream, qua Sp. Melii domus steterat, *Æquimelium* appellant: certum autem etymon non adjiciunt neque Livius IV. 16. neque Valer. Max. VI. 3. 1. Varro adjicit lib. IV. p. 37. ait enim, 'Æquimelium, quod æquata Melii domus publice, quod regnum occupare voluit.' Posset et hoc mirari aliquis, si Æquimelium area erat, ut vocat Valerius, qui ardere potuerit? Sed hoc pusillum. *Glar.* Vide Cic. pro Dom. c. 38. *Æquimælio*, media syllaba per diphthongum, supra ediderunt viri docti ex sententia Sigonii. Recte igitur etiam hic ita reposuit Crevier. Præterea *Jugularioque* est in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii N. L. 1. et edd. principibus. Sed recte Sabell. *Jugarioque*. Nomen enim habuisse 'ab ara Junonis Jugæ,' quæ ibi fuit, testis est Fest. voce 'Jugarius.'

§ 16 *Matris Matutæ et Spei extra portam*] Put. uterque Pet. Voss. abolent τὸ *Spei*. J. F. Gron. Hic locus argumento est, etiam optimos libros scriptos a librariis corruptos esse. Nam, *Spei*, vel omnibus reclamantibus, retinendum esse, ex ipso Liv. XXV. 7. constat: 'Creati sunt triumviri reficiendis ædibus Fortunæ, et Matris Matutæ intra portam Carmentalem; sed et Spei extra portam, quæ priori anno incendio consumtæ fuerant.' *Duk.* Vocem *Spei* neglexerunt etiam librarii Flor. Cant. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hafn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Verum, neque Gronov. id probasse, constat inde, quod ad Plauti Pseud. II. 4. 19. ex hoc loco et d. l. lib. XXV. probet, Spei et Matris Matutæ ædes vicinas fuisse, hanc intra portam Carmentalem, illam extra eamdem. Ædem hanc Spei extra portam Carmenta-

lem in foro olitorio fuisse, docet Donat. de Urb. Rom. I. 9. Memorat etiam Spei ædem extra portam Trigeminam Livius XL. 51.

CAP. XLVIII. § 1 *In Africam quoque spem extenderunt*] *Ostenderunt* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav.

§ 2 *Syphax rex erat Numidarum*] Atqui, quod hic ponit, non æque pusillum, neque, quo pacto verum sit, facile judicatu, cum XXVIII. 17. contra 'Massæsylorum' regem esse Syphacem dicat. Massæsyli sane ad Molochath flumen sunt, Numidæ ad Ampsagam, et illorum regia Siga, ubi Syphax aditus a Scipione: horum autem Cirtha, postea colonia Romana. Non eo tamen inficias, Numidarum nomen longe patere: tum Masanissam postea, capto Syphace, Massæsylorum dominum factum. At nos de præsenti disputamus tempore. Sed illa magis dubia, quæ de Masanissa continuo post subnectit Livius, Syphacem ab eo ingenti victum prœlio in Maurusios Numidas, qui extremi prope oceanum adversus Gadeis colant, fugisse. Intelligit autem Mauros et Tingitanam provinciam. Propius igitur Carthaginenses aliqua saltem parte Galæ regnum fuisset, longius vero Syphacis, quod mihi suspectum. Sed libris sequentibus latius ea tractabimus. *Glarean.* Hunc eundem 'Masæsulorum' regem fuisse, scribit XXVIII. 17. his verbis: 'Syphacem primum regem statuit tentare: Masæsulorum is rex erat.' Et XXIX. 32. 'Masæsulorumque fines, id Syphacis regnum erat.' Egregie: erant enim 'Masæsuli' et 'Massyli' Numidiæ populi, ut est apud Dionysium de Situ Orbis vs. 187. Τοῖς δ' ἐπὶ δὴ Νομάδων παραπέπταται ἄσπετα φῦλα, Ἔνθα Μασαισύλιοί τε καὶ ἀγρόνομοι Μασυλῆες Βόσκονται. Et Appian. in Libyc. p. 6. Νομάδων δὲ τῶν ἐν Λιβύῃ δυνάσται μὲν ἦσαν κατὰ μέρη πολλοί, Σύφαξ δὲ ὑπὲρ ἅπαντας καὶ τιμὴν εἶχε πρὸς τῶν ἄλλων ἐπιφανῆ. Quod autem 'Massanisam Masæsulorum' item regem vocat, mendose pro *Massylorum* vocat: siquidem hoc libro haud ita multo post [hoc cap.] ait, 'Galam Massani sæpatrem in altera parte Numidiæ, Massylia ea gens vocatur, regnasse.' Et Appian. in Libyc. p. 6. ait Μασσυλίων δ' αὖ γένους ἀλκίμου παῖς ἦν τοῦ βασιλέως Μασσανίσης. De Masæsulis autem sic Stephanus: Μασαισυλία χώρα Λιβύης προσεχὴς τῇ τῶν Μαυρουσίων. Τὸ ἐθνικὸν Μασαισύλιοι, καὶ Μασαισυλιεῖς, καὶ Μασαισυλῖται. De Massylis autem sic: Μάσσυλοι Λιβυκὸν γένος. Πολύβιος ἐν ἑβδόμῳ Μασσουλεῖς αὐτοὺς φησί. Et Eustath. in Dionys. Μασσυλῆας δὲ Πολύβιος Μασσουλεῖς γράφει. Hoc autem ita esse, tum demum credidi, cum, veteribus libris Livianis et Epitomarum diligenter inspectis, 'Masæsulos Syphaci,' 'Massylios Massanisæ' aperte tribui vidi. Cujus rei nodum implicuit magis, quam solvit, Glareanus. ['Glareanus neutiquam implicat. Tu implicas tuis allegationibus et reticentia. Quin explicas, in quibus nationibus aut Africæ locis habitent 'Massyli,' et in quibus 'Masæsyli.''] *Sigon.* Pall. tres plerumque scriptum continent *Sifax*, quod semel notasse sufficiat. *Gebh.* Recte Sigon. proprie 'Syphacem Masæsylorum,' 'Masinissam Massylorum' reges fuisse statuit. Vide quæ notavi ad Silii l. XVI. vs. 171. ubi docui, errasse Dausqueium, qui id invertebat, et, ut sententia hæc obtineret, multa Livii loca, ex quibus contrarium patebat, contra fidem codicum emendare conabatur. Vide hoc cap. § 13. XXVIII. 17. § 4. XXIX. 28. § 10. XXX. 11. § 1. Ceterum populum, cui Masinissa præfuit, 'Massylios' vocat Sigon. quem vide ad Epit. h. lib. et ad XXX. 11. § 1. Verum Græcis quidem Μασσύλιοι, at Latinis passim *Massyli* vocantur. Quum autem ita hic viri docti ediderint, eamdem scribendi rationem

ubique libb. XXIX. et XXX. in Livio restitui. Denique multi etiam codd. *Sifax*, vel *Siphax*. Sed *Syphax* verum est. Græcis est Σύφαξ.

§ 3 *Et adnixuros, ut in tempore, et bene cumulatam gratiam referant*] Pal. 1. *et admissuros*. Verum est *annisuros*, quod præstant reliqui. *Gebh.* *Adnisuros* etiam Flor. Lov. 2. et alii. Vide ad II. 50. § 9. Deinde *in tempore ei bene cumulatam* Lov. 5. Vide ad XLI. 15. § 6.

§ 4 *De ratione belli gerendi*] Pal. 1. *gerundi*. Gebh. Optimi *gerundi*. J. F. Gron. Ita legunt, uno vel altero tantum dissentiente, omnes mei. At *belligerandi* Hearnii N. Quum tamen reliqui dissentiant, nihil muto. Similiter etiam variabatur XXII. 39. § 9.

Tam ordinatæ disciplinæ animadvertit] Pall. tres *animum advertit*. Gebh. Iidem *animum advertit*. Dolabella ad Ciceronem Fam. IX. 9. 'Quamobrem quid aut ille sperare possit, aut tu, animum adverte pro tua prudentia.' Cæsar de B. Gall. I. 24. 'Postquam id animum advertit, copias suas Cæsar in proximum collem subducit.' Eodemque propius finem c. 52. 'Eam partem minime firmam hostium esse, animum adverteret.' Lib. IV. c. 12. 'Atque id frater, qui prœlio excesserit, procul animum advertisset.' Iterumque c. 25. 'Quod ubi Cæsar animum advertit, naves longas,' &c. Et postea c. 32. 'Ex omnibus partibus tela conjici animum advertit.' VII. 25. 'Nec facile adiri apertos ad auxiliandum animum advertebant.' Sic constanter omnibus his locis membranæ Menardi. Sallustius Jugurth. c. 69. 'Vaccenses ubi animum advertere, ad se versum exercitum pergere.' Eodem c. 93. 'Animum advertit inter saxa repentes cochleas:' nam et sic utrobique meliores libri. *J. F. Gron.* *Animum advertit* etiam Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. 3. Harl. Gaertn. et Hav. *animum avertit* non multum dissentiens Lov. 2. Livio autem et aliis locis usitata est formula loquendi 'animum' vel 'animos advertere.' Exempla obcurrunt IV. 45. hoc lib. cap. 18. XLV. 5. et alibi. Sic quidam codd. præferunt XL. 29. 'Quum animum advertisset, pleraque dissolvendarum religionum esse:' vulgo editur *animadvertisset.* Alibi etiam librarii *animum advertere* in *animadvertere* mutarunt. Vide J. F. Gronov. ad XXVIII. 14. § 6. Jac. Gronov. ad XXVI. 19. § 1. Eumdem et Græv. ad Cic. de Amic. c. 26. et Corte ad Sall. Jug. c. 93.

§ 5 *Tum primum ut pro bonis ac fidelibus sociis facerent, oravit, ut duo legationem*] Videtur τὸ *ut* superesse. Sufficit enim *Tum primum ut pro bonis ac fid. soc. agerent, oravit; duo leg. referrent.* J. F. Gron. Sane sufficere posset, si Livium ita voluisse constaret. Tunc autem verisimile foret, posterius *ut* natum esse ex ultimis literis istius vocabuli, quod particulam hanc præcedit. Vide ad XLII. 63. § 5. Verum omnes codd. utroque loco τὸ *ut* defendunt; quare non sine gravi caussa alterutro loco ei controversia movenda est: pro gravi autem caussa haberi nequit, quod modo præcesserit. Nam, ita sæpissime Livium voculam hanc geminasse, vidimus ad I. 17. § 11. Crevier. legendum contendit *Tum, hoc,* vel *id, primum ut pro bonis ac fid. soc. facerent, oravit, ut duo.* Emendationem vero adstruxit loco ex XXXV. 46. 'Id primum eos pro amicis facturos, si insula excedant.' Si alterutram voculam recipi necesse judicabitur, præstare videtur, ut legamus *Tum, primum id pro bonis, &c.* Locutionem *primum id* inlustrant quæ notavit Gronov. ad I. 29. § 3.

Unus apud sese magister rei militaris remaneret] Perperam Pal. 1. *rediret;* nisi voluerit *resideret*, quod reperitur in Pal. 3. *Gebh.* [Vid. Var. Lectt.] *Rediret* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. et Hearnii L. 1. ac N. *resideret* Harl. Vulgatum præferendum videtur.

§ 6 *Ita se a pueris insuetos*] Libri omnes *insuetum*. Gebh. Etiam Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et edd. vett. *a puero insuetum* Ber. a m. sec. et Hafn. *a pueris insuetos* primum vidi apud Aldum, quod reliqui codd. servant, et rectum est. Mox *hostes fidentes* Flor. et Hav. *hostes* etiam Lov. 3.

§ 7 *Cui se æquari robore virium velit*] Pal. 2. *cui si æquari robore virium vellet*. Gebh. *Cui si æquari* primus edidit Gruter. in ultima ed. eaque lectio, in nonnullis codd. obvia, proba est.

Armandi, ordinandique et instruendi] Sic primus apud me Aldus. Priores ab Andrea ad Mogunt. cum scriptis Put. Pet. utroque, Reg. Men. *armandi, ornandique et instruendi eos artem ignorare*. Non temere est. Lib. XXVII. c. 13. 'Postero die armati ornatique ad edictum aderant.' XL. 47. 'Tribunisque militum imperat, ut ornari omnes copias peditum equitumque et decurrere jubeant armatas.' Tacitus Hist. III. 63. 'Flavianus exercitus, ut ad prœlium intentus ornatusque.' Sic contra 'deforme agmen' IX. 6. de exarmatis, et sub jugum missis ad furculas Caudinas: 'Ipsa lux ita deforme intuentibus agmen omni morte tristior fuit.' Et XLI. 3. 'Vix mille ducenti ex tanta multitudine, qui arma haberent, perpauci equites, qui equos secum eduxissent, inventi sunt; cætera deformis turba, velut lixarum calonumque.' *J. F. Gron.* *Ornandique* superest quoque in Flor. Cant. Lov. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. ac D. Supra I. 43. 'Pedestri exercitu ornato distributoque.' VII. 10. 'Armatum adornatumque adversus Gallum stolide lætum producunt.' c. 14. 'Agasones partim captivis, partim ægrorum armis ornatos inponit.' X. 40. 'Insequitur acies ornata armataque.' XLIV. 1. 'Ornato exercitu obviam venienti consuli processit.' Similiter 'ornare classem,' 'naves.' Vide IX. 30. XXI. 50. XL. 26. XLII. 45. XLIII. 9. aliisque locis. Plura vide apud Rhenan. ad Tacit. Hist. III. 63. N. Heins. et Burm. ad Nas. Her. IX. 103. et Duker. ad Flor. I. 16. § 7. Passim autem verba 'ornare' et 'ordinare' in scriptis commutantur. Vide ad I. 43. § 8. IX. 30. § 4. viros doctos ad Val. Max. IX. 1. ext. 2. et ad Suet. Cæs. c. 18. atque Aug. c. 12.

Omnia, velut forte congregata turba sua, inscia ac temeraria esse] Pet. Flor. Voss. *omnia velut f. c. turbasuaisca*. Put. *omnia, velut forte congregata turba suasca ac temeraria esse*. Unde Salmasius *omnia, velut forte congregata turba, vasca ac temeraria esse*. Ego accipiebam *vesca*. Est enim 'vescus,' sive a 've' et 'esca' copulatum, ut placet A. Gellio XVI. 5. sive a 'vescor,' ut sit quasi adesus, idem quod infirmus, gracilis, tenuis, vietus, subtilis. Lucilius, 'fastidiosum et vescum vivere;' id est, infirmum, corpore male sano. Afranius, 'Puer est vescis imbecillus viribus.' Virg. Georg. III. 175. 'vescas salicum frondes,' id est, 'vietas et teneras: nam vescum hoc est proprie, unde et telæ aranearum vescæ vocantur:' sic puto scripsisse Servium, non *siccas et teneras*. Telæ autem 'vescæ' quid aliud, quam subtiles? Eidem Virg. Georg. IV. 131. 'vescum papaver,' non quod esui est, ut interpretatur Servius frigido epitheto et contra proprietatem vocis; sed quod Plinius XX. 19. de una specie cæteris comparata effert, et de omni verum est, si cum aliis seminibus compares, exile. Prorsus ita Lucretius I. 327. 'Mare quæ impendent vesco sale saxa peresa.' Non ob edendi intensionem, ut censet Gellius, sed, vel subtili, vel molli, quale est sal, sive salum maris. Ovidio Fast. III. 446. 'vesca farra,' quæ opponuntur grandibus. Haud repugno tamen doctissimo Rubenio *vasta* reponenti. *J. F. Gronov.* *Vasca*, quam vocem Salmasius gloriatur ex ducen-

tis esse, a se Latino solo redonatis, per me licet exsulet; si *vascas tibias* excipias. Glossarium quidem Ms. ex quo profert '*Vascum*, inane, leve,' corruptum esse non dubito, et *Vastum, inane*, scribendum. Servius sane 'vasto rex Æolus antro' explicat 'concavo,' et ex Clodio adducit 'Vasta, inania, magna.' Nec in Gellio quidquam mutandum esse existimo. XIX. 9. 'Sed ne nos, id est, nomen Latinum, tamquam profecto vastos atque insubidos ἀναφροδισίας condemnetis.' Et alibi 'vasto insubidoque ingenio.' Ubi Salmasius *vascos et vasco* substituit, cui non assentior: 'Vastum' enim idem quod agreste, rusticum, incompositum, inconditum. Cicero de Orat. I. 25. 'Sed sunt quidam aut ita lingua hæsitantes, aut ita voce absoni, aut ita vultu motuque corporis vasti atque agrestes.' Et ne hic quoque *vasci* rescribamus, obstat Nonius, qui hunc locum Ciceronis citat in voce 'Vastum.' Iterum Cicero paullo post: 'Quis vestrum æqualem meum Q. Valerium, vastum hominem atque fœdum, non intelligit,' &c. Rursus Orat. III. 12. 'Ex quo sic locutum esse ejus patrem judico, sic majores, non aspere, ut ille, quem dixi, non vaste, non hiulce, sed presse, et æquabiliter, et leniter.' Et ibidem cap. 43. 'Id assequemini, si verba extrema cum consequentibus primis ita jungetis, ut ne aspere concurrant, neu vastius diducantur.' Auctor ad Herenn. IV. 12. 'Ea conservabitur, si fugiemus crebras vocalium concursiones, quæ vastam atque hiantem orationem reddunt.' Denuo Cic. Tuscul. V. 27. 'Quæ barbaria India vastior atque agrestior?' Existimo itaque et Livium scripsisse *omnia, velut congregata forte turba, vasta ac temeraria esse*. Buslid. præfert *sua ista ac temeraria*. A. Ruben. Non video caussam cur viri docti ejiciendum putaverint *sua*, quod et in scriptis et in editis aliis est, nec quidquam obest sensui, sive conjungas *velut forte congregata turba sua*, sive *omnia sua*. Duk. *Turba suaisca* Lov. 1. *turba sua ista* Lov. 3. 4. Plerique reliqui vulgatum servant: quod etiam de Oxon. suis Hearne testatur. Salmasius autem conjecturam, quam hic refellunt Gronov. et Ruben. proposuit ad Vopisci Carin. XIX. et in Exercit. Plin. p. 87. Eamdem refellit, et similiter hic *vasta* legendum esse docet etiam Vossius ad Melæ III. 3. in princ. Mox § seq. *respondent*, pro *responderunt*, Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 9 *Qui apud regem remansit*] Sic prima in museo meo Modiana. Scripti omnes editique prius *ad regem*. Vide ad VII. 7. *J. F. Gron.* *Apud regem* ante Modium prætulerunt plures edd. Sigonii, item Paris. 1573. et Francof. 1578. Veram autem lectionem *ad regem*, quam servant quoque omnes mei, vindicavit etiam Gronov. Obs. IV. 6. p. 87.

Cum duobus Romanis relata Numida legatosque] Vet. lib. *relata, Numidasque legatos*: ut præter Romanos legatos, quos remisit, Numidas et ipsum misisse intelligamus. *Sigon.* Sic Sigonius e vetere libro: et sic jam Bechar. duo Veneti, Ascensius, Saveterius ediderant. Andreas et alii scriptique complures *relata Numida legatosque*, aut *relata Numida legatos*. An *relata* sunt responsa vel narrata? Ovidius Met. VI. 214. 'Adjectura preces erat his Latona relatis.' Put. *Cum duobus Romanis relata Numidis legatos*. Notabile, quod habet Juntas, *Cum duobus Romanis legatis Numida legatos*. Sic lege, vel potius totum illud *relata* dele. *J. F. Gron.* Junt. ed. lectionem cum Gronov. probat etiam Crevier. neque mihi etiam sperneuda videretur, si Mss. eam calculo suo probarent. Ant. Perizon. voce *relata* expuncta, ad oram Livii scribendum conjicit *Cum duobus Romanis Numida legatos in Hispaniam*.

Doujatius tentari posse existimat *rata ea Numidasque legatos*, idque exponit,rem sibi convenisse cum his duobus, scripsit ad Scipiones Syphax. Verum non scripsisset ea rata Syphax, sed potius petiisset, ut Scipiones rata habere vellent, quæ cum legatis Romanis egisset. *Cum duobus Romanis relata Numidis legatos* ostentant Flor. et Harl. *Numidis legatis* Gaertn. *Numida legatos* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Ber. *Cum duobus Romanis reliquis Numida legatos in Hispaniam misit* Hafn. et Hav. quod, donec verior scriptura ex integriore libro proferatur, probavi ac recepi.

Ad capiendam fidem] Vet. lib. *ad accipiendam*. Sigon. Ita cum edd. Rom. 1472. et Parm. etiam codd. quibus usus sum, præter unum Lov. 5. qui vulgatum servat.

§ 10 *Qui intra portas seu præsidia Karthaginiensium*] Put. et Pet. antiquior non agnoscunt τὰ *portas seu*. J. F. Gron. Non agnoscit etiam Flor. Mox *essent* exsulat a Flor. Voss. Lov. 3. Harl. et Gaertn. *erant* præfert Hav.

§ 12 *Operi aliisque institutis militaribus*] Omnis manus *justis:* de quo Obs. IV. 6. Habet et Andreas Romæ, sed non Tarv. aut Venet. expressus: adeo doctius fuit, quam ut diu ferrent. Præterea fortassis *opere*. Cæsar Civ. I. 44. ‘Cum Lusitanis reliquisque barbaris genere quodam pugnæ adsuefacti.’ Vide ad XXXI. 35. *J. F. Gron.* Sæpe decerni non potest, tertius, an sextus, casus sit, qui verbo ‘adsuefacere’ jungitur. In Cæsare liquet sextum esse, ut et in Cic. de Orat. III. 10. ‘Quorum sermone adsuefacti qui erant:’ sed tertium addit Plinius H. Nat. X. 43. ‘Is mature sermoni adsuefactus:’ et Frontin. IV. 2. 4. ‘disciplinæ adsuefactis.’ Itaque mihi hoc loco non magis quidquam contra libros scriptos tentandum videtur, quam in Cicer. Catil. II. 5. ubi pro eo quod editur, ‘Stuprorum et scelerum exercitatione adsuefactus frigore et fame, et siti ac vigiliis perferendis,’ Muretus malebat *frigori et fami*. Duk. *Justis* etiam omnes mei. Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 11. ‘Adsuefactus’ autem utrum tertio an sexto casui jungatur, dubia etiam est scriptura codd. et edd. apud Val. Max. VIII. 7. ext. 15.

§ 13 *Transitiones crebræ ab Numidis cœptæ fieri*] [Vid. Lectt. Varr.] *Cœpta amicitia est* etiam Flor. et Cant. Non tamen propterea præcedenti *cœptæ* controversiam moveo, sed potius existimo, scribarum qui *cœpta amicitia* dederunt menti vocem quæ modo præcesserat adhuc obversatam esse, eosque illam hic male repetiisse. Tale exemplum habuimus supra IX. 26. § 3. et sæpe alibi notavimus. Similia plura exempla vide ad Silii VIII. 468. ‘Jungere’ autem ‘amicitiam cum aliquo’ Livius sæpe dixit. Vide ad XXXV. 12. § 9.

Extemplo ad Galam] Pal. 1. *ad Calam*. Pal. 2. *ad Callam:* quod hic semel observetur. *Gebh.* *Ad Calam* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Harl. *ad Kalam* Lov. 4. *ad Gilam* Gaertn. *ad Gallam* Ber. Hav. et Lov. 5.

Massyla ea gens vocatur] Vet. lib. *Massylia*. Sigon. Sigonius hoc cap. notat, Massanissam mendose regem ‘Masæsylorum’ vocari, pro ‘Massylorum:’ hocque ita esse tum demum credidit, cum, veteribus lib. Livianis et Epitomarum diligenter inspectis, ‘Masæsulos Syphaci,’ ‘Massylios Massanisæ’ aperte tribui vidit. Contra quem Claud. Dausqueius pertendit, Syphacem fuisse regem ‘Massylorum,’ sive Μασσυλιαίων; ‘Masæsylorum’ vero seu Μασσαισυλέων Masanissam. ‘Mauros’ præterea sive ‘Maurusios’ paruisse Syphaci; ‘Numidas’ vero Masanissæ, quamvis et Syphacis subjecti, communicato nomine, appellati ‘Numidæ.’ Ex his et hic legendum censet *Masæsylæa gens vocatur*. Certe doctissimi illius viri conjecturam videntur adjuvare Pall.

codd. quorum Pall. 1. ac 3. *Messulia*, Pal. 2. *Messulà* oggerit. Denique prisca ed. *Massulia ea gens vocatur.* Gebh. *Massyla* nulli ex scriptis. · Sigonius ex vet. lib. *Massylia.* Men. *Messulia:* quomodo et Gud. et Pet. Voss. *Messillia.* Cantabr. *Mesulia.* Sic illi errant. Puteau. *Mæsuli.* Inde corrigendum est *Massyli ea gens.* Quæ certa et perpetua Livii consuetudo. I. 30. 'Sabinis genti opulentissimæ.' cap. 57. 'Rutuli gens præpollens.' XXVI. 25. 'In Mædos duxit. Incurrere ea gens solita erat.' XXVIII. 17. 'Masæsyli gens affinis Mauris.' et c. 46. 'Ingauni, ea Ligurum gens est:' et passim. *Jac. Gron. Mesulla* Hav. *Mesulia* Flor. Lov. 4. et Hearnii L. 1. *Messulia* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hearnii N. *Massulia* Ber. Hafn. Gaertn. et edd. antiqq. Male Dausqueio consentit Gebhardus. Vide hoc cap. ad § 2. Omnino probanda est conjectura Gronovii. Auctor Epit. Liv. CXXXV. 'Salassi, gens Alpina, perdomiti.'

CAP. XLIX. § 1 *Filium Gala Masanissam habebat*] *Massanisam.* Græci enim Μασσανίσης. Vet. lib. *Massanisa.* Sigon. Pal. 1. vocat *Masinissam.* Pal. 2. *Massinissam.* Pal. 3. *Maximissam.* Vet. ed. cum Pal. 2. *Gebh. Massinissam* Lov. 2. 4. 5. et Hav. *Masinissam* Flor. Voss. Lov. 1. 3. Harl. Ber. Gaertn. aliique codd. Infra auctor est Gronov. ad XXV. 34. § 2. optimum Voss. et alios scriptos semper *Masinissam* præferre. Vide quæ notavi ad Silii XVI. 117. Adde Vorst. ad Val. I. 1. ext. 2. et Cortium ad Sallust. Jug. cap. 5.

Septem et decem annos natum] Optimi cancellant τὸ *et.* J. F. Gron. In hoc numero vitium esse, firmis rationibus demonstrat Clar. Wesseling. Obs. I. 29. Masinissam nonaginta annos vixisse, Polyb. in Excerpt. Peiresc. p. 174. Lucian. in Macrob. p. 471. et Appian. in Punic. p. 64. scribunt. Majorem nonagenario mortuum Val. Max. VIII. 13. ext. 1. et Epit. Liv. lib. L. Idque etiam ex libro Cic. de Senectute, de qua sermonem Catonis cum Scipione et Lælio A. U. C. IƆCIII. Flaminino et Acilio consulibus habitum fingit c. 5. quodammodo confici potest. Nam Masinissam tum annos XC. natum fuisse dicit Cato c. 10. Obiisse autem Masinissam A. U. IƆCV. quo Manilius pro consule in Africa erat, constat ex Val. Max. V. 2. 3. Ex quibus omnibus consequens est, Masinissam circa A. U. IƆXIII. natum, et A. U. IƆXL. cujus res hic exsequitur Livius, viginti septem annorum fuisse. Nam, qui eum XC. annos vixisse tradunt, numero rotundo XC. non habita ratione unius alteriusve excurrentis, dixisse existimari debent. Nec tamen valde repugno, si quis hic *XXV.* legendum potius putet. Nam quum scriptores veteres hæc non scripserint ad calculos sedentes, non facile est ea ad accuratissimam rationem redigere. Recte quoque idem vir clariss. animadvertit in Epit. lib. XLVIII. perperam scribi, Carthaginienses a Masinissa 'annos nonaginta duos habente' victos esse, et *duosdenonaginta* emendandum esse. Et ita diserte de hac pugna Appian. in Pun. p. 39. ὀγδοήκοντα καὶ ὀκτὼ γεγονὼς ἔτη· ubi hoc in consulatum Luculli et Albini, id est annum IƆCII. confert. *Duk.* In numero nihil mutant scripti, nisi quod Flor. confirmet optimorum Gronov. lectionem, et, particulam connectentem omittens, scribat *septem decem annos.* Vide ad XXIX. 37. § 6.

Ejus regnum opulentius, quam quod accepisset] Pal. 3. *quam accepisset.* Gebh. Iidem *laius opulentiusque regnum, quam accepisset.* Quod una defectum litera, cætera verum est. Scribendum namque *ut jam appareret, latius regnum opulentiusque, quam accepisset, facturum.* Virgil. Æn. I. 21. 'Populum late regem.' l. IV. vs. 199. 'Templa Jovis centum latis immania

regnis.' Horatius Od. II. 2. 'Latius regnes avidum domando Spiritum.' Quintil. Decl. CCLXVIII. 'Atheniensium civitatem quondam late principem.' Possis alioquin et *majus*. J. F. Gron. Silius II. 61. 'Battiades latum imperio sceptrisque regebat.' Codd. mei nihil mutant, nisi quod quidam, omissa una voce, præferant *quam accepisset*.

§ 2 *Ut potentior societate eorum adversus reges populosque Africæ esset, donec melius fore Galæ*] Opinor *docent melius fore*. Valla. Pal. 3. *ut potentiore societate eorum*. Statim Pall. 1. et 3. *donec melius foret*. Pal. 2. *donec melius fore Gallæ quoque Carthaginensibus jungi suadent*. Vulgata lectio sustinetur ab ant. ed. *Gebh.* Optimi *donec* servant. Unus Hav. *Afr. esset, id aiebant, melius fore*. Hafn. *id agebant*. Sed Valla haud male emendavit.

§ 4 *Karthaginiensium legionibus conjunctis*] *Karthaginiensibus* Flor. Lov. 1. 4. Harl. Ber. et Hav. Præterea *mitteret exercitum* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Neque aliter edd. usque ad Froben. 1531. quæ voces transposuit.

§ 5 *In Maurusios ex acie Numidas*] Legendum puto *Numidis*, quasi cum paucis equitibus Numidis refugerit. Hoc facio, ne Maurusios in Numidia reponamus, quo nihil potest esse ineptius. *Sigon.* Sigonius *Numidis*. Muretus eam vocem inducit. *J. F. Gron.* Cellarius Geogr. Ant. IV. 8. eam in laudando loco Livii omittens, videtur probasse sententiam Mureti. *Duk.*

§ 6 *Cum quibus antequam in Hispaniam angusto diremtam freto*] Pal. 1. *ut cum quibus in Hispaniam*. Pal. 3. *utrum quibus in Hispaniam*. Gebh. *Ut cum quibus antequam in Hispaniam* Lov. 1. *ut cum quibus in Hispaniam* Lov. 4. et Voss. pro varia lectione, qui *utrum quibus in Hispaniam* præfert in contextu, consentientibus Flor. Cant. Lov. 2. et Harl. *cum quibus in Hispaniam* Lov. 3. et Hav. Deinde *direptam* Voss. Lov. 1. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et quædam ex edd. vett. Vide ad XXXVII. 32. § 7. *Directam* Lov. 4. Vide ad XXXII. 10. § 8.

§ 7 *Eadem mercede, quæ pacta cum Karthaginiensibus erat*] Pal. 1. *qua pacta*. Pal. 2. et vet. ed. *quam pacta*. Pal. 3. *quæ facta*. Gebh. Ut Horatius III. 3. 21. 'destituit Deos Mercede pacta Laomedon.' Sed Put. et Pet. *qua:* alii *quam*. Forte *quam pacti cum Carthaginiensibus erant*. Justin. II. 15. 'Proditionis præmium cum Xerxe nuptias filiæ ejus paciscitur.' Noster lib. seq. c. 33. 'Paciscitur magna mercede cum Celtiberorum principibus, ut copias inde abducant.' *J. F. Gron.* Vulgatum *quæ pacta* in nullo apud me cod. superest, sed omnium proxime accedit Flor. *quæ facta* præferens. Vide ad III. 19. § 12. Reliqui legunt *qua facta*, vel *qua pacta*, quam ultimam lectionem servant Cant. Voss. inter versus, Lov. 5. Hav. et Hearnii Oxon. *quam pacta* Ber. et quædam ex antiqq. edd. Crevier. adversus duorum optimorum, quos Gronov. laudavit, fidem, communem editorum lectionem *quæ pacta* defendit, eamque longe clariorem et expeditiorem vocat: a quo, pace ejus, dissentio. Partim enim non video, clarius et expeditius esse, si dicam *merces paciscitur*, quam *paciscitur mercedem*, vel *mercede*. Præterea Gronovius quidem *qua pacta* ex duobus tantum, sed omnium optimis codd. laudavit, quibus nunc tot Gebhardi, Hearnii, ac mei accedunt; at lectio *quæ pacta*, quam Crevier. præferendam putat, ne unus quidem meorum, Gebhardi, vel Hearnii firmant, immo ne communis quidem omnium edd. scriptura est. Certe *quam pacta* legunt Rom. 1472. Parm. Tarvis. utraque, Ven. 1495. Ascens. 1510. et aliæ. Gronovius conjicit *quam pacti erant*. Qua

forma dixit Livius x. 46. 'Pactus centum millia gravis æris et stipendium ejus anni militibus.' xxvi. 50. 'Hanc mercedem unam pro eo munere paciscor.' xxxvi. 32. 'Pecuniam pactus insulam Achæis tradidit.' Idem vero Gronov. in pr. ed. nott. adhærebat optimorum codd. lectioni *qua pacta;* a quo cur postea discesserit, legitimam caussam non video. Nam et hæc forma loquendi Livio frequens est. x. 37. 'Vestimentis militum frumentoque pacti cum consule, ut mitti Romam oratores liceret.' c. 46. 'Pecunia grandi pactos, ut abire inde liceret.' xxxviii. 15. 'Pacti quinquaginta talentis pacem impetraverunt.' cap. 24. 'Spem reditus ad suos certo auri pondere pactus.'

§ 8 *Hispanos supra trecentos inde in Italiam ad sollicitandos*] Τὸ *inde* relegant omnes fere boni libri. *J.F.Gron.* Eamdem voculam ignorant etiam omnes Hearnii Oxon. et mei, præter Ber. et Gaertn. quorum posterior legit *supra ar. inde in Italiam.* At loco τοῦ *inde* est *mil'* vel *millia* in Hearnii L. 1. et in contextu Voss. *milites* in ejusdem margine, et in Lov. 2. atque Hav. *Hispanos trecentos in Italiam* legit Hearnii D.

Ad sollicitandos populares, qui inter auxilia Hannibalis erant, miserunt] Relativum in Cantabr. non exstat; nec dubito quin a pluribus Mss. absit, etsi excerptores neglexerint. Legendum enim *ad sollicitandos populares (inter auxilia Annibalis erant) miserunt.* Jac. Gron. Una hirundo non facit ver. Retinenda est scriptura vulgata, donec plures libros scriptos cum uno illo consentire constabit. Nam certe Latina est. Cap. 48. 'Ut protinus Numidas, qui intra præsidia Carthaginiensium auxiliares essent, ad transitionem perlicerent.' *Duk.* Neque ego unius istius cod. auctoritate vulgatum mutarem. Attamen *qui* primo omissum fuerat in Flor. sed postea inter versus adscriptum fuit.

LIBER XXV.

Cap. i. § 1 *Ipsorum interim Salentinorum*] *Sallentinorum*, ut ante dixi ad Epit. Liv. l. xv. *Sigon.* Simplici *l* libri exhibent Mss. omnes. Paullo ante Pal. 3. *gerunt.* Gebh. Lege cum Rubenio *ipsorum interim et Sallentinorum.* 'Ipsos' intellige 'Tarentinos.' *J. F. Gron.*

§ 2 *Eodem tempore in Bruttiis ex duodecim populis, &c. Consentini et Thurini*] De Bruttiorum defectione sæpius agit Livius. Omnes locos nominabo, ut, si quid in hac re difficultatis insideat, levemus. A. dxxxiv. Varrone et Paullo consulibus, post Cannensem cladem ita loquitur: 'Defecere ad Pœnos Bruttii omnes, Lucani, præter hos Surrentini, et Græcorum omnis ferme ora, Tarentini, Metapontini, Crotonienses, Locrique,' xxii. 61. Eodem anno l. xxiii. c. 30. 'Petellia in Bruttiis a Pœnis capta, post Consentia. Tum Croto urbs Græca a Bruttiis occupata. Postremo Locrenses descivere ad Bruttios Pœnosque. Rhegini tantummodo regionis ejus in fide erga Romanos ad ultimum manserunt.' A. dxxxv. Ti. Sempronio consule lib. xxiv. capp. 1. 2. et 3. scribit, Rhegium a Pœnis frustra tentatum. Locros ab eis captos. Croto a Bruttiis occupata, omnis Locros multitudo translata. A. dxxxvii. Q. Fabio, Ti. Sempronio consulibus, xxv. 1. ita: 'In Bruttiis ex duodecim populis, qui anno priore desciverant, Consentini et Thurini in fidem populi Romani redierunt.' Hoc loco 'priorem annum' videtur intelligere annum dxxxv. et reditum ad Romanos factum esse a. dxxxvi. quamquam de eo scribat in a. dxxxvii. Illo anno omnium Bruttiorum populorum, quos hoc loco xii. fuisse ait, defectionem factam esse accipere debemus: ita ut ter de hac re locutus sit: primum brevissime, post aliquanto latius, idque non suo anno, sed anno dxxxiv. ad Cannensis cladis damna ingentia demonstranda, qua tot populi consternati defecerint: postremo latissime anno suo dxxxv. quamquam ibi nihil de Petilia et Consentia dixit, de quibus obiter ante dixerat. Hæc mihi pluribus verbis exponenda fuerunt, ut, quoquo modo possem, Livium a Glareani obtrectatione interpretatione mea defenderem. Paulo post ostendam, videri hoc loco legendum esse *Terinæi*, non *Thurini.* ['Glareanus secutus est codicum, quos habere potuit, fidem, pulchre occasionem præbens aliis inquirendi meliores codd. Hic omnia putat eo animo a Glareano facta, quo animo ille ubicumque Glareani scripta vellicare conatur. Hoc enim male habet hominem, quod Glareanus Livium non ut Deum colit, sed ut alium hominem sanæ mentis.'] *Sigon.* Pall. tres *Taurini.* Gebh. Non tota ex vano est obtrectatio Glareani. Ex Livii xxii. 61. l. xxiii. c. 20. et 30. constat, Bruttios a. ɪↄxxxvii. Paullo et Varrone consulibus, a Romanis defecisse: et ex lib. xxiv. capp. 1. 2. 3. a. ɪↄxxxviii. multa hostiliter adversus eos fecisse. Cum his nequaquam congruit, quod hoc loco, quo res anni ɪↄxl. exsequitur, defectionem eorum in a. ɪↄxxxix. confert.

Respondet Sigonius, hic 'annum priorem' non esse eum qui proxime præcessit annum IↃXL. (sequor illius rationes in Fastis) sed annum IↃXXXVIII. Sed hoc primum contrarium est ei, quod ipse hic paullo ante ex Livii XXII. 61. et XXIII. 30. ostenderat, defectionem Bruttiorum a. IↃXXXVII. factam. Deinde docere debuerat, 'priorem annum' ea significatione, quam hic verbis illis tribuit, etiam ab aliis dici. Mihi, si hæc 'qui priore anno ad Pœnos desciverant,' a Livio sunt, aut si nihil in iis vitii est, Glareanus non plane nulla de caussa videtur desiderasse diligentiam Livii. *Terinæi*, non *Thurini*, legendum esse, ostendit Sigonius c. 15. idque amplexus est Pighius ad a. IↃXL. et Malasp. ad Cic. ad Att. III. 2. sed hic perperam scribit, Sigonium emendare *Thurinæi*. Duk. *Tauriani* Flor. et Exc. Pithœi. *Taurini* Voss. a m. pr. Lov. 4. 5. Harl. Rec. et Hearnii N. *Turini* Voss. a m. sec. et Lov. 2. cum multis edd. antiqq. *Tarentini* Gaertn. et Hearnii L. 1. *Thurini* tueri videtur Cluverius Ital. Ant. IV. 14. p. 1264.

§ 3 *L. Pomponius Veientanus*] Appellatur a Pall. tribus *Titus:* a prisca ed. *Caius:* amplius a Pal. 2. *Vegetanus.* Gebh. Magontiaci natum pronomen. Ab Andrea ad Ascensium fuerat *Caius* et *Gaius.* At Mss. Gallici, Pall. Voss. *T. Pomponius.* J. F. Gron. *C. Pomponius* Lov. 4. Ber. et edd. antiqq. *Ti. Pomponius* Haverk. *T. Pomponius* Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. et N. Tot itaque codd. consensum secutus verum prænomen in contextum recepi hic, et c. 3. § 9.

Præfectus socium] Egregie: tales enim fuisse præfectos scribit Polyb. VI. 24. Πραιφέκτοι δώδεκα ἄρχοντες προβεβλημένοι ὑπὸ τῶν ὑπάτων· οἳ τοῖς ὑπάτοις τοὺς ἐπιτηδειοτάτους πρὸς τὴν ἀληθινὴν χρείαν ἐκ τῶν παραγεγονότων συμμάχων ἱππεῖς τε καὶ πεζοὺς ἐκλέγουσι τοὺς ἐπικαλουμένους ἐκτραορδιναρίους, ὃ μεθερμηνευόμενον ἐπιλέκτους δηλοῖ. *Sigon.*

Tumultuario exercitu coacto] Put. Pet. *exercitu raptim coacto.* Forte *exercitu ad id coacto.* J. F. Gron. In pr. ed. nott. legebat Gronov. *exercitu raptim coacto.* In Flor. est *exercitu acto coacto.* Voces *justi ducis speciem nactus tumultuario* desunt in Cant. Paullo ante *aliquot prosperis populationibus* Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum.

§ 4 *Quod præfectus inter ceteros est captus*] Videntur abundare duæ voculæ, et opportuna epexegesi scripsisse Livius *minimumque jacturæ fuit præfectus inter cæteros captus.* J. F. Gron. Voculas illas omitti potuisse, non diffiteor. Codicum tamen nihil mutantium auctoritas efficit, ne Gronov. adsentiri audeam. Quinctil. Decl. II. 1. 'Sentio, judices, pudori juvenis, pro quo minimum est, quod parricida non est, gravissimum videri, quod absolvendus est contra novercam.' Non omnia delenda esse, quæ sine detrimento sensus abesse poterant, vidimus ad XXIII. 34. § 15.

Ante publicanus] Hinc apparet præfectos sociorum cives Romanos fuisse: neque enim alii, ut puto, quam cives, ad publica conducenda admittebantur. Idem ex XXVII. 41. XXXIII. 36. XXXIV. 47. et XXXV. 5. colligitur. Adde infra ad c. 14. *Duk.*

§ 5 *Haud ullum dignum memoratu fecit*] Vet. lib. *haud ulla digna memoria fecit.* Sigon. *Haud ullo digna memoratu* Pal. 2. *haud ullo indigna memoratu* Pal. 3. *Gebh. Haud ulla digna memoratu* Harl. *haud ullum dignum memoria* Hav. Reliqui in vulgatam lectionem conspirantes eam etiam veriorem esse evincunt.

§ 6 *Ut aut homines, aut Dii repente alii viderentur facti*] *Ut homines aut Dei* Voss. et Lov. 2. ac 5. *aut* deest etiam priori loco in Lov. 1. *Dei,* pro *Dii,* legunt quoque Flor. et Hav.

Vide ad x. 40. § 13. *Ut homines repente, ut dicitur, alii facti viderentur* Lov. 4. *ut et homines et Dii* in margine Livii scribendum conjecit Ant. Perizon.

§ 7 *In secreto modo atque intra parietes ab hosteque tenebantur Romani ritus*] Vide ne *poste*, et non *ab hoste*, quod quadrare non potest, sit legendum. *Sabell.* Pall. tres *intra parietes ab hoste tenebantur:* prisca ed. *atque intra parietes ab hosteque temnebantur R. r.* Gebh. In primo sic invenio Frobenio. Nam Pall. tres, Pet. recentior, Men. Voss. *parietes ab hoste tenebantur.* Romana et Aldina atque earum traduces *parietes ab hosteque temnebantur.* Pet. melior *abostenebantur.* Quæ orta sunt ex eo, quod non intelligeretur scriptura vetustissima codicis Put. *parietes abotetebantur.* Scribendum autem *atque intra parietes abolebantur Romani ritus.* Eleganter dicit 'aboleri' pro non coli, omitti. Ut apud Tacitum Ann. XII. 41. quum Nero Britannicum, Britannicus Domitium salutavissent, queritur Agrippina, 'sperni adoptionem, quæque censuerint Patres, jusserit populus, intra penates abrogari.' Sunt autem duo hæc verba communis significationis. Unde 'abolere magistratum alicui' dixit Noster III. 38. 'tentationemque eam fore abolendi sibi magistratus:' pro quo XXVII. 20. 'Et jam de imperio abrogando ejus agebat.' XXXIX. 16. 'Omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent.' *J. F. Gron.* *Intra parietes ab hoste tenebantur* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Colbert. apud Doujatium, Exc. Pithœi, et Hearnii D. N. ac L. 1. *intra parietes ad hosce tenebantur* Hav. *intra parietes ad hos tenebantur* Cantabr. Ceterum *aut intra parietes* Lov. 2. Deinde *Romani cives* Hearnii L. 1.

Nec sacrificantium, nec precantium Deos patrio more] Pal. 1. *aprecantium.* Forte *apprecantium.* Gebh. *Aprecantium* etiam Flor. sed *nec a sacrif. nec a precantium* Harl. Videtur librariorum error esse, nec aliud his latere.

§ 8 *Sacrificuli ac vates ceperant hominum mentes*] Eandem rem expressit sic l. IV. c. 30. 'Animos multiplex religio, et pleraque externa, invasit, novos ritus sacrificandi vaticinando inferentibus in domos, quibus quæstui sunt capti superstitione animi.' *Sigon.*

§ 9 *Ad Patres etiam et ad publicam querimoniam*] *Etiam* deest in Voss. et Lov. 2. sequens *et* non adparet in Flor. Lov. 4. et Harl. Verum altera vox alteram elisit; quod eo facilius, quia *etiam* hoc compendio *et̃* scribi solebat.

§ 10 *Incusati graviter ab senatu ædiles triumvirique capitales*] Ædiles plebis scilicet, ut Pighius ad a. IↃXL. ideo, credo, quod eos et triumviros capitales conjungit; et quod Livius IV. 30. quum nondum essent ædiles curules, 'negotium ædilibus datum' tradit, 'ut animadverterent, ne qui, nisi Romani Dii, neu quo alio more, quam patrio, colerentur.' Quod autem Livius scribit, prætorem edixisse, 'ne quis, in publico sacrove loco, novo aut externo ritu sacrificaret,' ex eo intelligitur, id intra domesticos parietes prohibitum non fuisse. Eademque sententia accipio, quod ex IV. 30. retuli: nam caussam mandati ædilibus dati hanc fuisse ibi scribit, quod 'in omnibus vicis sacellisque' peregrina atque inusitata piacula pacis Deum exposcendæ 'cernerentur.' Quos, et quo quisque ritu, Deos sibi domi colendos privati putarent, parum curabant Romani, dummodo id ad perturbationem civitatis non pertineret. Confer huc, quæ habet Præses Bynckersh. de cultu religionis peregrinæ apud Romanos Diss. 2. *Duker.* *Incusarique graviter ab senatu* Gaertn. *Incusatique graviter ab senatu* Lov. 4. *Incusantur ab senatu* Lov. 1. Vox *ædiles* abest a Voss. et Lov. 1. 2. ac 4.

Quod non prohiberent] Pal. 2. *providerent.* Gebh.

Commoveri eam multitudinem e foro] Vos, cum in Regio cod. foret *cum emoveri,* sustulistis *eam.* Ego sic emendo: *cum movere,* sive *cum emovere eam multitudinem.* Valla. Vet. lib. *emovere.* Sigon. Inepta lectio: quomodo enim 'evomere' ædiles illud possent, quod in se non continent? Ab aliquo sciolo intrusa. Pal. 1. *commoveri:* ad marginem tamen emendatum *emovere,* ut habet princeps ed. Pal. 2. *cum mori.* Pal. 3. *cum moveri.* Liv. XXVI. 34. 'Cis Vulturnum emovendos censuerunt.' Ibid. 'Qui eorum trans Tiberim emoti essent.' XXVII. 3. 'Milites ædificiis emoti.' XXX. 23. 'Emotis deinde curia legatis:' non *Emissis.* XXXVII. 53. 'Ultra Tauri juga Antiochum emovistis.' *Gebh.* *Commoveri* Voss. Lov. 1. 2. 4. *cum commoveri* Lov. 5. *commovere* Hav. *cum emoveri* Ber. Flor. et edd. Rom. 1472. Parm. atque aliæ: *emoveri* Gaertn. Sed recte jam Sigon. ex Vallæ conjectura recepit *quum emovere,* pro quo operæ typographorum per errorem in ultima Grut. ed. dederunt *quum evomere;* quod a Gebhard. exagitari, operæ non erat. De verbo 'emovere' vide ad XLII. 50. § 6.

Ac disjicere adparatus sacrorum conati essent] Pal. 2. *atque disjicere.* Pal. 1. vero *disdicere.* Forte verum est *dissicere.* Gebh. *Ac didicere* Lov. 1. *ac disdicere* Flor. Harl. et Voss. *ac dediscere* Lov. 4. *ac discedere* Hav. *ac dissicere* Lov. 2. quomodo Gebhardus conjecit. Sed vide ad II. 35. § 4. Tum *sacrificiorum,* pro *sacrorum,* Hafn. Mox *afuit* edidit Gronov. atque ita a m. pr. fuit in Flor. Vide ad IV. 12. § 6. et ad XXVI. 41. § 11.

§ 11 *M. Æmilio prætori urbis negotium, &c. datum est*] Emendandum est *M. Atilio prætori urbano.* Nam hoc anno M. Atilius prætor fuit urbanus, M. Æmilius peregrinus. Sic enim Livius XXIV. 44. 'M. Æmilius prætor, cujus peregrina sors erat, jurisdictionem Atilio collegæ prætori urbano mandarat, ut Luceriam provinciam haberet.' Item hoc lib. cap. 3. 'Prætorum Fulvii Flacci, quæ Luceriæ sub Æmilio prætore essent.' In libro porro vet. est, pro *urbis, urbano,* quomodo scribendum esse videtur. *Sigon.* Sigonius *Atilius;* cui quidem omnes codd. resultant. *Gebh.* *Atilium,* pro *Æmilio,* Sigonius etiam restituit c. 3. § 12. et c. 12. § 3. Deinde *prætori urb.* Flor. quod vel *urbis* vel *urbano* reddi potest. Posterius Sigonius pluribus locis Livii restituendum monuit, idque etiam præferendum semper putavit Rhenan. ad XXVIII. 46. § 6. quum prius in multis supersit codd. Vide Dukerum ad XXII. 33. § 8. Adde XXIII. 32. § 18. XXVII. 23. § 6. XXVIII. 46. § 6. XXXI. 4. § 2. XXXIV. 57. § 3. XXXVIII. 42. § 7. c. 54. § 4. et XLII. 6. § 10.

Ut his religionibus populum liberaret] Libri omnes *ut et his religionibus.* Gebh. Similiter Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Hearnii L. 1. et ed. Aldina, omnesque recentiores usque ad Francofurt. 1578. quæ τὸ *et* omisit: *ut etiam his religionibus* Ber. Gaertn. et edd. Aldo priores: *ut cum his religionibus* Hav. *ut ex his religionibus* Lov. 4. et 5.

§ 12 *Et edixit, ut, quicumque libros vaticinos*] Hinc XXXIX. 16. 'Quoties hoc patrum majorumque ætate negotium est magistratibus datum, ut sacra externa fieri vetarent? sacrificulos vatesque foro, circo, Urbe prohiberent? vaticinos libros conquirerent, comburerentque? omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent?' *Sigon.*

CAP. II. § 1 *Et aliquot publici sacerdotes mortui eo anno sunt*] Abest a Pall. tribus *Et.* Pal. 3. autem *eo anno mortui sunt.* Gebh. Copula etiam abest a Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. et Harl. Potest autem hausta esse a præced. vocis literis ultimis. Vide ad XXXV.

41. § 7. Vel etiam censeri potest inde repetita esse. Vide ad XXXIX. 18. § 8. Tum *eo anno mortui sunt* etiam Ber. cum edd. Rom. 1472. Parm. et aliis pluribus.

C. Papirius C. F. Masso] *C. Papirius C. F. Maso* ex consulatu ejus Capitolino, in quo primus in monte Albano de Corseis triumphavit. *Sigon. Masso,* teste Manutio, est in editis et scriptis libris Ciceronis Famil. IX. 21. *Maso* in Fastis Capitol. Siculis, Idatianis, Norisianis, et Ascon. in Pisonianam princ. *Duk.* Quum viri docti XXI. 25. et XLI. 15. orthographiam a Sigonio probatam secuti sint, eam hoc loco spernere non debuerant. Mox *P. Furius Pilus* Flor. Lov. 1. 4. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. Moguntina priores. *P. Furius Philo* Lov. 2.

Et C. Papirius, L. Fulvius Masso decemvir sacrorum] De vitio Livius index est. Ut enim hæc lectio concipitur, quinque sacerdotes eo anno mortui fuerint. At Livius in adjunctis verbis quatuor tantum suffectos tradit. Quid igitur fiet *L. Fulvio?* Liber meus scriptus *C. Papirius Lemasso decemvir.* Aperta correctio erit *C. Papirius L. F. Masso:* tantum *F* mutaverat in *E.* Ablegandus igitur iste *L. Fulvius,* natus ex notis. Et scimus 'Massones' cognomen Fulviæ gentis non esse, sed Papiriæ. *Lipsius,* Ep. Quæst. II. 17. Pall. tres *C. Papirius Lemasso:* unde ingeniose Lipsius *C. Papirius L. F. Masso.* Nam 'Massones' (Sigonius scribit *Masones*) cognomen Papiriæ gentis, non Fulviæ. Ejus viri conjecturam adjuvare prisca ed. videtur *et C. Papirius C. Fabius Masso.* Gebh. Ut Lipsius, etiam emendandum monet Pighius in Ann. ad a. IↃXXXIV. p. 142. Ceterum *C. Papirius, L. Fulvius Masso* primus dedit Curio. Priores edd. præferunt *C. Papirius Lemasso,* vel *Lamasso.* Neque aliter est in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Pro quo diu ante Lipsium et Pighium *C. Papirius L. F. Masso* ediderunt Froben. et alii, Sigonius etiam *C. Papirius L. F. Maso.* Verum quum Sigonio posteriores editores Curionis lectionem retinere maluerint, inde Lipsio et Pighio eam refellendi ansa data est; qui tamen vel verbo memorasse debuerant, jam alios ante se veram scripturam deprehendisse.

§ 2 *Cn. Servilius Cepio*] *Cæpio* ex Capitol. lapid. nummis argenteis, Græcis monumentis, in quibus est Καιπίων, et per mendum Καπίων. *Sigon.* Vide eumdem ad XXIX. 38. § 3. XXX. 1. § 1. et XL. 59. § 6.

L. Quintius Flaminius] *L. Quinctius Flamininus* ex lapid. Capitol. *Sigon. Quinctius,* addita litera *c,* antiquos scribere solitos fuisse, vidimus ad I. 30. § 2. Quinctiorum autem cognomen *Flamininus* Sigonius etiam Livio restituit XXII. 33. § 8. XXXI. 4. § 5. et XLI. 28. § 11.

§ 3 *C. Claudium Centonem*] *Centhonem* lapid. Capitol. 'C. Claudius' hic 'Centho dictator' consul ante fuerat cum M. Sempronio Tuditano. *Sigon.* Vide eumdem ad XXII. 34. § 1. Paullo ante *bello intentos,* omissa præpositione, Ber. a m. sec. *ad bellum intentos* Hafn. Deinde *revocare,* pro *avocare,* Lov. 4. 5. et Hav. *advocare* Harl.

§ 4 *Primo comitiali die*] Varro lib. V. p. 50. 'Comitiales dies dicti, quod tum iret populus ad suffragia ferenda, nisi si quæ feriæ conceptæ essent, propter quas non liceret, ut Compitalia et Latinæ.' *Sigon.* Mox copula deest inter duorum consulum nomina in Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. et edd. Aldina prioribus. Vide ad II. 17. § 1.

§ 5 *Cn. Fulvius Flaccus, Claudius Nero*] Vet. lib. *C. Claudius Nero.* Eodem post etiam prænomine in consulatu afficitur. *Sigon. C. Nero,* omisso nomine gentilitio, Hearnii L. 1.

Omnes mei prænomen C. omittunt. Verum id elisit prima litera vocis seq. Vide ad XXIV. 17. § 3.

M. Junius Syllanus] *Silanus* ex Capitol. lapid. et Græcis libris Σιλανός. *Sigon.* Ita et Flor. aliique optimi libri hic et infra cap. seq. Vide ad XXIII. 15. § 2.

P. Cornelius Sylla] Lapid. Capitol. *Sulla.* Ceterum *P.* hic *Cornelius Rufinus* dicebatur. In hoc autem magistratu 'Sullæ' cognomen invenit, ut post dicam. *Sigon.* *Sulla* etiam Mogunt. aliæque edd. Sed priores pleræque præferunt *Suilla*, quod et habent quidam codd. et ortum videtur ex duplici scriptura *Sulla* et *Silla*, quod et ipsum in nonnullis Mss. obvium fuit. De hoc cognomine vide ad XLV. 17. § 3.

§ 6 *Ædilis curulis fuit eo anno cum M. Cornelio Cethego P. Cornelius Scipio*] Placuit hoc loco adscribere, Polybium lib. X. capp. 4. et 5. auctorem esse, P. Scipionem cum L. Scipione fratre ædilem fuisse. Quod innuit etiam Velleius II. 8. cum ait 'Nam censura Metellorum patruelium, non germanorum fratrum fuit, quod solis contigerat Scipionibus.' Commemorat enim fratres collegas in aliquo magistratu. *Sigon.* Polybium et Vellei. hæc ex aliis auctoribus descripsisse, putandum est cum Pighio ad a. IƆXL. Ceterum *eo anno* cum Pighio d. l. accipe, anno, quo hi, quos dixi, consules et prætores creati sunt in a. IƆXLI. Hi autem creati sunt anno priore IƆXL. quo et Scipio, ex sententia Pighii, ædilis curulis fuit. *Duk.*

Cui post Africano fuit cognomen] Ita J. F. Gronovius edidit, quia, ut testatur ad I. 1. § 4. in Put. invenerat *Africanos.* Antea edebatur *Africanus*, quod servant omnes libri, nisi quod *Africanos* etiam sit in Flor. a m. pr. Vide quæ notantur d. l.

Quod nondum ad petendum legitima ætas esset] Hic locus torsit Sigon. ad Liv. XL. 44. Lipsium de Magistr. Rom. c. 4. et Pighium in Ann. ad a. IƆLXXIII. Nimirum quum ibi scribat Livius, eo anno rogationem primum ab L. Villio tribuno plebis latam, 'quot annos nati quemque magistratum peterent caperentque:' hic autem, annum petendæ ædilitatis curulis diu ante Villium lege constitutum fuisse, videatur dicere. In his inter se conciliandis laborarunt viri doctissimi. Et Sigonius quidem nihil aliud, quam Livium 'contraria tradere' miratur. Lipsius, post adlatas aliquot non valde probabiles conjecturas, nodum ita solvit, fortassis jam ante Villium 'per partes de quibusdam magistratibus' ferri cœptum, sed legem Villiam, 'ea omnia complexam,' ceteras abolevisse. Id etiam ex eo confirmari putat, quod Cic. Phil. V. 17. et Ovid. Fast. V. 65. in hac re *leges* memorant, non *legem.* Pighius denique dicit, ex Livio et aliis facile colligi, ante legem Villiam plures de tempore magistratuum leges fuisse latas, easque a Festo et Lampridio 'annarias' vocari; sed Villium 'exactius quid' de magistratuum curulium annis lege sua constituisse videri, quum inde, teste Livio, cognomen familiæ inditum sit, ut 'Annales' vocarentur. De his quisque, ut lubet, sentiat. Sed loca Cic. et Ovid. Lipsium nihil juvant: nam, 'leges' etiam de una lege dici, vulgo notum est. Et Cic. ipse, quas Phil. V. 'leges annales,' de Legib. III. 3. 'annalem legem' dixit. Pighius autem quum neque Livii, neque ullius alterius scriptoris, testimonio probet, quæ de hac re tradit, sententia illius infirmo tibicine nititur. Nam Fest. et Lamprid. in Commodo c. 2. non 'annarias leges,' sed 'annariam legem,' dicunt: quamquam, si 'annarias leges' dixissent, tamen in eo nihil præsidii sententiæ illius foret, ut ostendi. Mihi certissimum est, neque hoc tempore, neque aliquot post

annis, adhuc quidquam de annis singulorum magistratuum petendorum gerendorumque constitutum fuisse. Hoc manifestum faciunt exempla eorum apud Livium, qui vel ex quæstura consules, vel ex ædilitate plebis prætores, vel ex ædilitate curuli consules, vel denique qui, nullo ante curuli magistratu gesto, consules facti sunt. Vide XXXII. 7. XXVIII. 38. XXIX. 38. l. XXIII. capp. 24. et 30. et XXV. 41. Etsi autem nihil prolatum video, quo hoc satis valide refelli possit; tamen plane verisimile esse puto, quemadmodum in aliis civitatibus, ita Romæ quoque, legem fuisse, quæ cives ante certam ætatem a quorumcumque honorum civilium, exceptis forsitan magistratibus minoribus, petitione submoveret. Hoc quidem nusquam disertis verbis proditum inveni; sed tamen ex eo quod Polyb. VI. 17. scribit, 'nemini licuisse magistratum urbanum capere, qui nondum decem stipendia fecisset,' non absurde colligi potest, aliquid de ea re legibus cautum fuisse, eoque pertinere verba tribunorum plebis, negantium, rationem Scipionis habendam esse, 'quod nondum ad petendum legitima ætas esset.' Nam quum adolescentes ab anno ætatis XVII. in militem legerentur, Scipio a. IƆXXXIX. ædilitatem curulem petens vix XXII. annos natus esse, ut ex iis quæ de ætate illius ad Flori II. 6. 10. adnotata sunt, liquet; atque adeo nondum decem stipendia fecisse potuit. Nec tamen magis, quam Lipsius de Milit. Rom. I. 2. adfirmare velim, semper rigide servatum fuisse id quod Polybius prodidit. *Duk.* Vide ad XL. 44. § 1. Periz. ad Val. Max. I. 1. p. 13. statuere videtur, Livium, nondum legitimam ad petendum ætatem memorantem, vel errasse, vel per prolepsin locutum esse. Ceterum *ætas foret* Ber. et edd. quas vidi, Aldina vetustiores. *Foret* et *esset* etiam commutabantur in scriptis X. 14. § 4. *Ætas fuit* Gaertn.

§ 8 *Ædilicia largitio hæc fuit*] De largitionibus ædilium, Cicero de Officiis II. 16. *Sigon.*

Et congii olei in vicos singulos dati] Non video caussam, cur Lips. Elect. I. 8. hanc largitionem soli Scipioni tribuat. *Duk.* Jac. Perizon. ad marginem Livii *in viros singulos* scribendum conjicit.

§ 9 *L. Villius Tappulus*] Olim *L. Julius, T. Appulus.* Vide Sigon. ad III. 54. et Pighium ad a. IƆXL. et IƆLXXIII. *Duk.* *L. Villius, T. Apullus* Flor. *L. Vilius, T. Appullus* Lov. 1. et Voss. *L. Villius, T. Appulus* Harl. *L. Julius Apulus* Lov. 4. *L. Julius, T. Appulus* Lov. 2. 5. *L. Julius, T. Apulus* Hearnii L. 1. Vide ad XL. 44. § 1. et XXXI. 4. § 3.

M. Fundanius] Vet. lib. *M. Fundanius Fundulus.* Recte: est enim *Fundulus Fundaniorum* cognomen. Quod ex consulatu Capitolino *C. Fundanii Funduli* a. DX. intelligi potest. *Sigon.* Ita et Flor. omnesque codd. mei præter unum Gaertn. Præterea perperam *M. Fundunus* Hearnii L. 1. et D.

Aliquot matronas] Hoc inter officia ædilium indiscriminatim ponit Lipsius ad Tacit. Ann. II. Exc. O. et de Mag. Rom. cap. 13. Auctor Lexici Antiquit. Roman. et Græc. videtur putasse, solorum ædilium plebis fuisse, quoniam de his solis, non etiam de ædilibus curulibus, id adnotat. Sed hos quoque matronas probri accusare solitos, et convictas mulctare, ex Livii X. 31. intelligi potest. Ad eosdem olim etiam aliorum quorumdam criminum, ut veneficii cognitionem pertinuisse, non obscure indicat Livius VIII. 18. *Duk.*

CAP. III. § 1 *Q. Fulvius Flaccus, Ap. Claudius III. consulatum ineunt*] Hoc loco qui *tertium* Q. Fulvio apposuerunt, non Claudio, recte fecere. Nam non ita multo post in creatione novi pontificis maximi de Q. Fulvio dicitur c. 5. 'qui et ante bis consul

et censor fuerat.' *Glar.* Aldus est, qui id fecit. Neque aliter codd. nisi quod Ber. utrique consuli perperam *tertium* adponat.

§ 2 *Claudius Nero Suessulam*] Vet. lib. *C. Claudius*, ut ante c. 2. § 5. *Sigon.* Prænomen hic jam agnoscunt omnes mei, præter Ber.

M. Junius Syllanus inter consules] Opinor legendum *Syllanus Hetruriam.* Valla. Quid sibi velit *inter consules* hoc loco, non plane intelligo, etsi paullo post repetitum. Fuit autem hic in Hetruria prætor, quæ ei sorte venit: quod postea etiam libro seq. ab initio fere innuit Livius. Quare legendum *M. Junius Syllanus Hetruriam.* Atque ita etiam Valla. *Glar.* Assentior Vallæ et Glareano, quatenus voces illas *inter consules* mendose esse dixerunt: dissentio ab iisdem, quatenus pro iis *Etruriam* esse restituendum putarunt. Neque vero nego, quin M. Junius prætor Etruriam sit sortitus, siquidem in anno sequenti XXVI. 1. ita ait: 'Prætoribus prioris anni M. Junio in Etruria, P. Sempronio in Gallia prorogatum imperium est.' Sed illud dico, non *Etruriam*, sed *Tuscos*, esse reponendum, non solum hoc in loco, sed etiam infra hoc cap. ubi ait, 'M. Junio inter consules legiones urbanæ prioris anni datæ:' ubi *in Tuscos* legendum esse dico. Me autem, ut ita sentiam, adducit primum Livius, qui ita loqui solitus est: ut in a. DLX. XXXVII. 2. 'Prætores provincias sortiti: M. Aurunculeius urbanam, Cn. Fulvius peregrinam, L. Æmilius Regillus classem, P. Junius Tuscos.' Et paullo post: 'P. Junius in Tuscos exercitum scribere jussus.' Deinde erroris verisimilitudo. Nam pro *Tuscos* vel *in Tuscos* factum est a librariis *intus COS.* et *inter COS.* Quæ qui explicare omnibus literis voluerunt, *inter consules*, et *intus consuli*, et *creatus consul*, (hæc enim omnia in veteribus libris aliis atque aliis inveniuntur,) scripserunt. *Sigon.* Libri Mss. omnes vitio hic obsiti sunt. Quippe Pal. 1. *Syllanus creatus consul.* Pall. 2. et 3. *creatus interconsul.* Vet. ed. *Syllanus inter consules.* Gebh. *Creatus consul* Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii Oxon. *inter consules* Voss. in margine. Lov. 1. et Ber. *intus consuli* Rec. Similes varietates etiam infra § 5. in scriptis obcurrunt, verum ibi insuper *intus cos* præferunt Flor. et Lov. 4. Recte itaque Sigonius *Silanus Tuscos*, et mox *Junio in Tuscos.* Simile mendum viri docti sustulerunt III. 13. § 8. Mox § seq. *Centimalo* Lovel. 5. et Hearnii L. 1. Neque aliter edd. Ald. et sequentes usque ad Sigon. Vide ad XXIV. 43. § 6. Tum *acciperent* Voss. Lov. 5. Hafn. et Hav.

§ 4 *Supplementum in eas quisque scriberet sibi*] Mss. prorsus omnes *in eas ipse scriberet.* Quod sive jam statim defendi potest, sive adhuc de eo deliberare placet, certe supprimi non oportet. Et fortasse Terentii legiones morbo vel quo alio casu fuerunt imminutæ, ut Neronem Claudium solum respexerit Livius: quamquam et consulibus supplementum datum patet ex c. 5. Gud. ultra pergit, *in eas ipsi scriberent sibi.* Jac. Gron. *Ipse scriberet sibi* etiam Flor. Cant. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii Oxoniensis: *ipsi scriberent sibi* Lov. 2. et Hav. quod Crevier. ex Victor. recepit.

§ 5 *Provinciæque Lucani et Galliæ*] Crevier. legendum conjicit *Lucani et Gallia*, quomodo Froben. 1535. et multi eum secuti ediderunt; pro quo Paris. 1573. *Lucani et Galliæ*, ut est in Frobenio antiquioribus, iterum revocarunt, quod tantum non omnes Mss. tuentur, etiam Flor. a m. pr. in quo a m. sec. reponitur *Lucanie et Gallie.* Sed Lov. 1. et Voss. a. m. sec. *Lucania et Gallia.* Si quis vulgatum servandum putet, *Galliæ* non casu primo, numero plurali, sed se-

cundo, numero singulari accipiat; 'provincia' autem 'Galliæ' eadem forma dictum erit, qua 'provincia Apuliæ' est in vett. edd. XL. 19. § 9. ubi alia vide. Neque displicere poterit diversitas constructionis 'provincia Lucani' et 'provincia Galliæ.' Id enim passim Livius quæsivit, ac quavis occasione captavit. Ita 'nunciare ipsi, an ad præsidium' XXXVI. 3. § 11. ubi plura vide. Præfero tamen *Gallia*, quod videntur mutasse, quibus diversus numerus *Lucani et Gallia* displicebat; de quo vide ad XXXV. 40. § 6.

§ 6 *Hispaniæ P. Cn. Corneliis*] Vet. lib. *P. et Cn. Corneliis.* Sigon. Non liquet quomodo Hispaniæ prorogatæ fuerint Cn. Scipioni, quem ibi cum imperio fuisse non constat. P. Scipio, cui primo anno hujus belli decreta fuerat Hispania XXI. 17. ab Annibale in Italiam revocatus Cn. fratrem cum maxima parte copiarum in Hispaniam misit ibid. cap. 32. sine dubio tamquam legatum: nam eum 'suis auspiciis' in Hispaniam rem gerere dicit in oratione ad milites paullo ante prœlium ad Ticinum, ibid. c. 40. Ipse deinde anno sequenti in Hispaniam venit, prorogato post consulatum imperio, XXII. 22. Hinc res ab iis in Hispania gestas sparsim memorat Livius l. XXIII. capp. 26. 48. et l. XXIV. capp. 41. 48. nulla prorogationis imperii mentione facta, nisi hoc loco. Si ergo verum est, quod hic de Cn. Scipione scribit, dicendum est, ei post a. IↃXXXVI. quo P. Scipio in Hispaniam venit, a populo extra ordinem, quum privatus esset, imperium datum fuisse. Sed hoc nusquam ante prodidit Livius. Suspicari quidem possumus, hic aliquid turbatum esse, quod scripturam variare indicio est scholion Sigonii. Sed tamen utrique 'imperatores Romani' vocantur capp. 32. 37. et XXVI. 41. et Cn. Scipio 'imperator' XXVI. 2. At rursus, Asdrubali ad Alpes vadenti exercitum Romanum 'ductu auspicioque' patris obstitisse, dicit Publii filius Scipio XXVI. 41. Nec magnam vim habet, quod appellatio 'imperatoris' tribuitur Cn. Scipioni. Nam etiam magistrum equitum 'imperatorem' vocat l. VIII. c. 30. et 33. Vide Gronovium ad XXII. 12. *Duk.* Error a Sigonio notatus in sola ejus ed. exstitit. Nam reliquæ cum omnibus codd. copulam agnoscunt. Paullo ante Lentuli prænomen *P.* ab Oxon. N. abesse, Hearnius notavit.

§ 8 *M. Postumii Pyrgensis cum magno prope motu iterum factum*] Pall. tres, et vet. ed. *cum magno prope motu rerum.* Gebb. Solus Gruter. in pr. edd. *iterum*, pro *rerum*, ediderat; sed errorem hunc in ed. ultima ipse sponte emendavit. Deinde *M. Postumi* Lov. 2. et Hearnii L. *M. Postumius* Lov. 1. et Brancal. Latinii. Mox § seq. *T. Pomponium* edidi. Vide ad c. 1. § 3.

§ 9 *Populantem temere agros in Lucanis*] De eo ita hujus libri initio: 'Prosperis aliquot populationibus in agro Bruttio justi ducis speciem nactus.' *Sigon.*

§ 10 *Quia publicum periculum erat a vi tempestatis, &c.*] Hac de re sic lib. XXIII. extremo: 'Alterum postulatum publicanorum fuit, ut, quæ in naves imposuissent, ab hostium tempestatisque vi publico periculo essent.' *Sigon.* Vet. ed. *ea vi.* Pal. 3. *periculum erat magnæ tempestatis.* Liv. XXIII. 49. *Gebh. Erat magnæ tempestatis* etiam perperam Lov. 2. et Hav. *erat ea vi tempestatis* edd. Rom. 1472. ac Parm. *erat vi tempestatis* proximæ edd. usque ad Aldum, vulgatæ lectionis auctorem; cum quo faciunt reliqui codd.

Ementiti erant facta naufragia] Put. Pet. uterque, Reg. duo Pall. *falsa naufragia:* quod cur spernam, caussæ nihil video. Nec me offendit ille, si quis est, pleonasmus, *ementiti falsa.* J. F. Gron. Ita et Flor. Harl.

Ber. et Hearnii N. ac D. Mox *nunciaverant*, pro *renunciaverant*, Ber. a m. pr. Gaertn. et edd. quas vidi, Aldo antiquiores.

§ 11 *In veteres quassatasque naves*] Pal. 2. *cassasque naves.* 'Cassæ naves' sunt vitiosæ, ut 'cassa nux.' Pal. 1. *quassasque naves.* Vet. ed. *in veteres quassatas naves.* 'Quassatæ naves,' vi tempestatis disjectæ ac confractæ. Virg. Æn. I. 551. 'Quassatam ventis liceat subducere classem.' *Gebh.* Put. et Pet. *quassasque.* L. 7. D. de Act. Empti: 'Veluti si fundo dolia accessura dixisset, non quassa, sed integra dare debet.' Seneca ad Marciam c. 11. 'Quid est homo? quodlibet quassum vas.' Horat. Od. I. 1. 'mox reficit rates Quassas.' *J. F. Gron. Veteres quassatasque* satis Latinum est. Infra XXX. 39. 'Multæ quassatæ armamentisque spoliatæ naves.' XXXVII. 31. 'Naves in prœlio quassatas quum refecisset:' et ita hic legit Harl. *in veteres quassatas naves* Voss. et Lov. 1. *in veteres cassatas naves* Ber. a m. pr. *cassatasque naves* a m. sec. Gronovio tamen omnino adsentiendum: *quassasque naves* enim præferunt etiam Flor. Cant. Lov. 2. 4. 5. Hav. et Hearnii L. 1. Seneca de Otio Sap. 30. 'Navem quassam non deduceret in mare.' Liv. XXVI. 51. 'Refectisque, qua quassi erant, muris, Tarraconem est profectus:' ubi vide Gronov. et ad Senec. de Brev. Vit. c. 10. Quod autem librarii *quassatas*, pro *quassas*, dederint, sollemnis eorum aberratio est, de qua vide ad X. 37. § 2.

§ 12 *Ea fraus indicata M. Æmilio prætori priore anno fuerat*] Superiore anno, ut ostendi h. lib. capp. 1. 2. M. Atilius in Urbe mansit, quippe qui prætor esset urbanus: reliqui prætores in provincias profecti sunt. Ergo *M. Atilio*, ut ante, corrigendum. *Sigon. Prætor is priore anno* Lov. 2. Male. Livius enim potius facti indicii, quam gesti honoris, tempus indicasse videtur.

§ 13 *Populus severior vindex fraudis erat*] Mira hoc in loco confusio horum nominum 'populus,' 'plebs,' 'concilium plebis,' 'tribus,' 'Latini' et 'comitia.' Nam cum primum dixerit, populum vindicem fraudis fuisse, statim concilium plebis subjungit. Et priusquam tribus in suffragium vocarentur, tribunos populum submovisse dicit. Deinde Latinos suffragium ferre, populum reclamare, publicanos cum populo jurgantes facit. Item in relatione consulum ad senatum eadem nominum confusio. Quomodo enim hæc congruunt: 'Plebis concilium vi turbatum,' 'suffragium populo per vim extortum,' 'concilium plebis sublatum,' 'contra populum Romanum aciem introductam,' 'tribus prohibitas in suffragium vocari,' 'populum Romanum victum,' 'comitia sublata?' *Glar.* Miratur Glareanus, quid sit, quod, cum 'populum' fraudis vindicem vocet Livius, paullo post 'plebis' concilium habitum esse hac de re dicat, neque intelligit, cum de tributis comitiis agitur, hoc loco *populum* pro *plebe* accipi, præsertim vero cum ab comitiis patres essent exempti. ['Hoc ipsum vult Glareanus, *populum* pro *plebe* accipi: sed sic non tollitur obscuritas:'] quod Livius tradidit II. 60. 'Insignem annum maxime tributa comitia efficiunt, res major victoria suscepti certaminis, quam usu: plus enim dignitatis comitiis ipsis detractum est Patribus ex concilio summovendis, quam virium aut plebi additum, aut demptum Patribus.' Et eodem lib. c. 56. 'Consules nobilitasque ad impediendam legem in concione consistunt; summoveri Lætorius jubet, præterquam qui suffragium ineant.' Gellius XV. 27. 'Is, qui non universum populum, sed partem aliquam adesse jubet, non comitia, sed concilium edicere debet.

Tribuni autem neque advocant patricios, neque ad eos referre de re ulla possunt. Ita ne leges quidem proprie, sed plebis scita, appellantur, quæ tribunis plebis ferentibus accepta sunt.' Sæpe autem in 'populi' voce Patres etiam continentur, ut eodem in loco significat Livius cap. 56. 'Consul Appius negare, jus esse tribuno in quemquam, nisi plebeium; non enim populi, sed plebis eum magistratum esse.' *Sigon.*

Tribuni plebis Sp. et L. Carvilii, &c. multam M. Postumio dixerunt: cujus certandæ quum dies advenisset] Magistratus multare quemquam non poterat, sed multam pronunciare, quam deinde populus aut juberet, aut remitteret. Illud erat 'multam dicere,' hoc 'multam certare.' Sic de Legib. III. 3. Cic. 'Magistratus nec obedientem et nocuum civem multa, vinculis, verberibusve coërcento, ni par majorve potestas prohibessit, ad quos provocatio esto. Cum magistratus judicassit irrogassitve, per populum multæ, pœnæ certatio esto:' et Philipp. XI. 8. 'Crassus consul pontifex maximus Flacco collegæ flamini Martiali multam dixit, si a sacris discessisset, quam multam populus Romanus remisit.' Sic Livius paullo post cap. 4. 'Tribuni plebis, omissa multæ certatione, rei capitalis diem Postumio dixerunt.' *Sigon.* Scripti omnes *cui certandæ*. J. F. Gron. *Sp. et L. Carvilii* primus edidit Ascens. 1513. et recte. Supra hoc cap. *Prorogatæ Hispaniæ P. et Cn. Corneliis.* Vide ad VI. 22. § 1. et Sigon. ad XXXII. 7. § 15. Antea vulgabatur *Sp. et L. Carvilius:* quod offerunt etiam Ber. et Gaertn. *Sp. et L. Carvillius* Lov. 5. *Sp. et L. Carvilla* Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Hearnii N. *Sp. et L. Carvila* Lov. 2. *P. Spurius et L. Carvilla* Hav. et Hearnii L. 1. *P. Spurius et L. Carvilius* Brancal. Latinii. Deinde *cui certandæ* etiam omnes mei, et Oxon. Hearnii, nisi quod *cujus certandæ* sit in Ber. *cui certandi* in Lov. 1. et Brancal. Latinii. Cato de Re Rust. c. 147. 'Dies argento ex Kal. Nov.'

§ 14 *Conciliumque tam frequens plebis adesset*] *Consiliumque* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Gaertn. et Hav. Male. Vide Gronov. ad XLIV. 2. § 5. Mox *arx Capitolii*, pro *area*, Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Rec.

§ 15 *Qui propinquus cognatusque Postumio erat*] Libb. omnes *qui propinquus erat cognatusque Postumio*. Gebh. Pariter Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. Aldina prioribus. Paullo ante *una spes esse* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. et Hav.

§ 16 *Testibus datis tribuni populum summoverunt, si te illique lata est, ut, &c.*] Vos sic emendatis: *scitoque lex lata est:* quasi lex sit lata per plebiscitum. Ego sic: *Testibus datis tribuni populum summoverunt, sitellaque lata est, ut sortirentur, ubi Latini suffragium ferrent.* Quæ sententia talis est, sitellam allatam, in qua suffragia populus de probanda lege poneret. Solitam autem afferri sitellam quandam, cum lex ferenda esset, probat Cic. de N. Deor. I. 38. 'Ut igitur T. Gracchum cum videor concionantem in Capitolio videre, de M. Octavio deferentem sitellam.' Fit autem 'sitella' a 'situla.' Nam apud Plautum in Casina II. 4. 17. dicitur conjectio sortium in 'situlam' fieri. Nisi volumus alio vocabulo emendare, quo utitur idem Cic. Auct. ad Herenn. I. 12. ubi ait: 'Cum L. Saturninus legem frumentariam de semissibus et trientibus laturus esset, Q. Cepio, qui per id temporis quæstor urbanus erat, docuit senatum, ærarium pati non posse largitionem tantam. Senatus decrevit, si eam legem ad populum ferat, adversus rempublicam eum videri facere. Saturninus legem ferre cœpit, collegæ intercedere, ille nihilominus cistu-

lam detulit: Cepio ut illum contra, intercedentibus collegis, adversus rempublicam vidit ferre, cum viris bonis impetum facit, pontes disturbat, cistas dejicit.' Quare dubium est, an 'cistella' scribi possit, quod sit a 'cista.' Sed quomodo 'cistula' una dicitur, ita et 'cistulæ' multæ, si eædem significantur res. Verum, ne hic agamus pluribus, *cistulam* nunc legendum puto: si quis volet, *cistellam* legat, me non repugnaturo. *Valla.* Veteres libri habent omnes *Testibus datis,* quæ lectio neglecta est sine caussa. In ejusmodi enim re sic loquitur Cic. in Prætura urbana, in Verr. I. 9. 'Accusabo, respondebis: testibus editis ita mittam in consilium, ut, etiamsi lex ampliandi faciat potestatem, tamen isti turpe sibi existiment, non primo judicare:' et Livius XXVI. 3. 'Bis est accusatus, pecuniæque anquisitum, tertio, testibus datis, cum jurati permulti dicerent, fugæ initium a prætore ortum, tanta ira accensa est, ut capite anquirendum concio succlamaret.' Sic hoc loco: Tribuni, qui diem dixerant, datis testibus summovent populum, ut tribus ad suffragium introvocent: quod est æque atque judices in consilium mittere. Præterea pro *cistella allata est,* veteres libri habent, *si te illaque lata est,* ut *sitella* magis probem. Sic Cic. de Nat. Deor. l. I. c. 38. 'Ut igitur Ti. Gracchum cum videor concionantem in Capitolio videre, de M. Octavio deferentem sitellam.' Idem tamen est 'cistula,' ut ad Herennium I. 12. 'Ille nihilominus cistulam detulit.' Et paulo post, 'pontes disturbat, cistas dejicit.' Has vocat ὑδρίας Plutarchus in Tiberio Graccho pag. 829. Καὶ τὸν δῆμον αὐτοῦ καλοῦντος ἐπὶ τὴν ψῆφον, ἡρπάσθησαν ὑπὸ τῶν πλουσίων αἱ ὑδρίαι. Sitellam autem tulerunt tribuni, ut ea sorte tribus educerentur, in quibus Latini, cives Romani facti, suffragium ferrent, quasi vero in aliis tribubus censerentur, in aliis suffragarentur. *Sigon.* Sagacitati Vallæ et hæc lectio, *sitellaque allata est,* debetur, cui tamen ipse auctor non constabat, præferens *cistella.* Sed alludunt ad illud Pall. duo 1. ac 3. *si te illaque lata est:* confirmatque prisca ed. exhibens *sitellaque lata est.* In Pal. 2. hæsitat *scitoque lexque lata est.* Gebh. Sic *Testibus datis* scripti, sic Andreas et omnes, usque ad Magont. qui *Testulis datis.* Cicero de Finib. II. 19. 'Cum, datis testibus, alii tamen citarentur.' Livius III. 71. 'Jamque editis testibus cum tribus vocari, et populum inire suffragium oporteret.' Quod sequitur, Andreas et cæteri *super re illa, quæ lata est.* Scripti *si te illaque lata est:* unde Valla *sitellaque lata est,* auctoritate Ciceronis de Nat. Deor. lib. I. et Plauti in Casina: sed revocatus ab auctore ad Herennium *cistula* vel *cistella* maluit. Magontiaci primum dederunt *sitellaque allata est:* inde sic corrigendum in Erratis monuit Aldus, et acceperunt Juntas, Froben., Saveterius, Gryph. Curioni placuit *cistellaque allata est.* Sic Sigonio utrumque restituendi occasio data. Put. clare *sitellaque lata est.* Cicero pro Cornelio apud Ascon. 'Dum privati dicunt, dum sitella defertur.' Et rursum 'Sitellam cum ipso intercessore deferre.' Itaque forsan et Livius *sitellaque delata est.* J. F. Gron. *Sitelaque allata est* corrigit Beroald. Annot. in Var. Auct. pag. 224. in Face Gruter. eamque emendationem iisdem, quibus Valla, testimoniis firmavit. Ceterum *Testibus datis* omnes omnino mei, et Oxon. Hearnii, nisi quod voces illæ desint a Lovel. 2. Deinde *site illaquæ lata* Flor. Voss. Lov. 4. Harl. et Hav. *si te illa lata* Lov. 1. *si re illa quæ lata* Rec. et Gaertn. *si re te illa quæ lata* Lov. 5. *si tunc illa, quæ lata* Lovel. 2. *sede illa, quæ lata* Ber. et Hafn. *sorte ista, quæ lata* Hearnii L. 1.

Ut sortirentur, ubi Latini suffragium

ferrent] Vitium horum verborum multis coarguere possem, si pateretur locus. Sed scribendum existimo *sitellaque allata est, ut sortirentur tribus, ac dein suffragium ferrent.* Sortitos intellige, quæ esset prærogativa. Cap. seq. 'Tribus in suffragia vocari prohiberet.' Sic inculcarunt 'Latinos' XLIV. 33. 'Quidam Latini qui e fuga:' pro vero *Qui palati e fuga.* J. F. Gron. De hoc loco multa subtilius, quam verius, ut puto, disputant Sigonius de Ant. Jur. Ital. I. 4. et Gruchius de Comit. II. 3. extremo. Inexplicabilem esse, retenta lectione vulgata, ostenderunt viri summi J. F. Gronov. Syllog. Epist. Burm. ep. CCXVIII. tom. III. et Spanhem. Orb. Rom. I. 7. *Duk.* Doujatius tamen vulgatum defendere conatur. Putat enim multos ex Latinis civitate donatos in Urbe fuisse, et invitatos fuisse a tribunis, ut suffragium ferrent: quod ut facerent, tribus, in quibus suffragium darent, iis adsignandas fuisse. Verum tirones norunt, donatos jure civitatis simul in tribum certam contributos esse: nulla itaque nunc sortitione opus erat. Quin etiam numquam civitate donati tribum sortito accipiebant, sed vel aliqua antiquarum tribuum a censoribus adsignabatur, vel novæ eorum caussa addebantur. Vide Spanhem. l. laud.

§ 17 *Concilio diem eximeret*] Nota forma dicendi aliorum interpretatione facta est. Cicero de Legibus III. 'Diem tollere' dixit: idemque sæpius 'eximere:' quod est, ne quid eo die conficiatur in populo, vel in senatu de re aliqua, vel dicendo, vel alia ratione impedire. *Sigon.*

In cornu primus sedebat Casca] *In cœtu* quidam legunt. Sed utrumque intelligitur. *Glar.* Addere debuisset Glareanus quomodo intelligi voluerit *cornu.* Scimus 'cornua' dici extrema multarum rerum, ut 'cornua lunæ,' 'promontorium,' 'antennarum.' Tacit. Ann. I. 75. de Tiberio: 'Judiciis adsidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret.' Hoc Sueton. in Tib. c. 33. dicit 'adsidebat in parte primori.' *Cornu* ergo hic accipio partem primorem subselliorum, in quibus sedebant tribuni plebis, quorum subsellia sunt, non tribunal: etsi eos, qui cum populo agebant, de loco superiore egisse certum est. Hoc etiam 'in primore capite' subselliorum dici potest, ut apud Sidonium Ep. I. 7. 'In imo capite subselliorum consedit.' *Duk.*

§ 18 *Publicani per vacuum vi summo loco inruperunt*] Opinor sic emendandum: *publicani per vacuum vi summoto eo,* vel *vi summoto inde cuncto irruperunt.* Valla. Pall. 1. et 3. *publicani per vacuum in summoto loco in eo* (Pal. 3. *in eos*) *irruperunt.* Pal. 2. *in summo loco in eos irruperunt.* Vet. ed. *vi summoto eo cuneo irruperunt.* Quam lectionem videtur defendere Livius paullo post cap. 4. 'Contra populum Romanum aciem introduxisse.' *Gebh.* Jam quidem Andreas *vi summa occupato loco in eos irruperunt* exhibuit. At Valla invenit *vi summo loco irruperant:* conjecit autem *vi summoto eo,* vel *vi summoto inde cuncto irruperunt.* Pall. et Voss. *in summoto loco in eo,* aut *eos.* Pet. *in summoto loco irrup.* Sed optimus Put. *in summo tolo cuneo inrup.* 'Summoto incedere,' vel 'agere,' dicebantur magistratus Romani, quum inter frequentiam hominum, lictorum ministerio et animadversione cedere locumque dare jussam, progrediebantur, vel agebant. Ita hic vacuus 'summoto' locus, qui, per viatores tribunicios discedere jussa plebe, inter ipsam et tribunos interlucebat, et intervallum faciebat. Tribuni summovendi jus non habebant, tamen in conciliis summoto considebant. Livius II. 56. 'Neque illum ipsum summovere pro imperio posse more majorum, quia ita dicatur; si vobis videtur, discedite, Quirites.' Et paullo ante: 'Summoveri Læto-

rius jubet, præterquam qui suffragium ineant.' Et hic, 'Testibus datis tribunis populum summoverunt.' VIII. 18. 'Quum summoto populo in conspectu omnium rem ad cæteras retulissent.' XXVI. 38. 'Stareutque summoto populo accusator et reus.' Relinquebatur igitur summoto populo vacuus inter tribunos et plebem locus. In hoc vacuum et intermissum spatium inrupisse tunc publicanos, et tribunos a plebe interclusisse, cum utrisque jurgantes, liquet ex relatione consulum, quæ mox interponitur. Atque ita scribendum: *publicani per vacuum summoto locum cuneo irruperunt:* vel *in summoto:* in ea parte, unde populus summotus erat. Hanc insignem hujus loci restitutionem et sententiam accepi ab A. Rubenio. *Per vacuum*, ut Horat. Epist. I. 19. 'Libera per vacuum posui vestigia princeps.' Alterum genus loquendi Livio frequentissimum. Lib. II. c. 50. 'Eo nixi corporibus armisque rupere cuneo viam.' VII. 24. 'Cuneis deinde in medium agmen perrumpunt.' XXXIV. 15. 'Hostes acri impetu velut cuneo perculerunt.' Vegetius illustrat I. 26. 'Quo facto in trigonum (quem cuneum vocant) acies ipsa mutanda est.' *J. F. Gron.* *In summo loco eruperunt* Harl. *in summo occupato loco in eos irruperunt* Ber. a m. pr. *in summoto loco meo irrup.* Cant. *in summoto loco in eo*, vel *in eos, irruperunt* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. a m. sec. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii D. atque N. Conjecturam vero Gronovii firmare Oxon. L. 1. nisi quod nesciat vocem *publicani*, testatur Hearnius. Gronov. pr. ed. nott. malebat *publicani per vacuum vi summoto, cuneo irruperunt*, et *vi summoto* exponit, cum vi populum summovissent; quomodo 'summoto incedere' breviter dicitur, pro populo per lictores summoto.

§ 19 *Nonne videtis, inquit, vos in ordinem coactos esse*] Idem est 'in ordinem redactus;' quo de genere dicendi sic Priscianus XVIII. 1173. 'In ordinem redactus est, id est, inter viles et abjectos connumeratus est. Livius l. XXX. 'Tribuni plebis in ordinem redacti, pro contemptissimis habiti sunt.' Hinc etiam extra ordinem redacti, pro egregiis dicuntur. Attici *ἐγχειρητικώτερος ἀρετῆς. Ξενοφῶν Ἑλληνικῶν δ', ἦν δὲ οὗτος ὁ ἀνὴρ εὔχαρίς τε μᾶλλον καὶ συντεταγμένος, καὶ ἐγχειρητικώτερος ἀρετῆς.' Sigon.* Pall. tres et vet. ed. *Videtisne.* Est autem 'in ordinem cogere' contemnere, habere despicatui. Paullo post ipse Livius c. 4. 'Tribunos in ordinem coëgisse.' *Gebh.* *Videtisne, inquit* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum. Locutio autem 'in ordinem cogere' Liviana est, quæ sæpe apud eum obcurrit. III. 35. 'Nimium in ordinem se ipsum cogere, et vulgari cum privatis.' VI. 38. 'Huic rogationi, qua se in ordinem cogi videbat, obsistere potuit.' XLIII. 16. 'Avocatam a se concionem tribunus questus et in ordinem se coactum.' Suet. in Claud. c. 38. 'Ea cum invidia, ut in ordinem se coactum conscriberet.' Vide viros doctos ad Plinii Ep. I. 23.

CAP. IV. § 2 *M. Furium Camillum*] Hac de re l. V. c. 32. *Sigon.*

Damnari se ab ingratis civibus passum esse] Pal. 1. *arbitratis civibus.* Pal. 2. *ab iratis civibus.* XXII. 40. 'Hostium se telis potius, quam suffragiis iratorum civium, caput objecturum.' Pal. 3. *dominari se ab rogatis civibus passum esse.* Gebh. Put. Pett. Men. Pal. *se arbitratis.* Lege *se ab iratis:* quod plane exhibet unus e Pall. et Buslid. Credibilius est utique, immoderato affectui, quam pravo animo, dedecus id consules delegasse. Lib. XXII. c. 40. 'Hostium se telis potius, quam suffragiis iratorum civium, caput objecturum.' II. 35. de Coriolano: 'Ipse quum die dicta non adesset, perseveratum in ira est.

Damnatus absens.' *J. F. Gron.* *Se arbitris civibus* Lov. 2. *se arbitratis civibus* Lov. 4. Harl. et Hearnii Oxon. *se arbiteratis civibus* Voss. in cujus margine emendatur *se ab iratis civibus;* quod etiam iuveni in Hav. et recte Gronov. probavit. Solent autem voces 'iratus' et 'ingratus' commutari. Vide Broekh. ad Prop. I. 6. 10. et ad Tibulli II. 3. 17.

§ 3 *Decemviros ante eum*] Libro tertio. *Sigon.*

§ 4 *Populo per vim extorsisse*] Media duo vocabula sunt recentioris ingenii. Put. et Pet. *populo R. extorsisse.* Quidam *populorum extorsisse.* J. F. Gron. *Suffragium populorum per vim extorsisse* Hearnii N. *suffragium extorsisse* ejusdem L. 1. et Harl. *populorum extorsisse* Cantabr. et plerique reliqui: *populo Romano extorsisse* Flor. Se etiam *populo R. extorsisse* in duobus optimis invenisse Crevierius testatur. Id itaque in contextum recepi.

Contra populum Romanum aciem introduxisse] Optimi *intruxisse.* An *instruxisse?* Lib. XXIII. 37. 'Aciem inter castra atque urbem instruxit.' *J. F. Gron.* *Instruxisse* se in Victor. cod. invenisse, Crevier. testis est. Vide ad XLII. 51. § 3. Mox *et tribus in suffragium vocari* Hearnii N. Sed vocula *et* repetita est ex præcedentis vocabuli literis ultimis. Vide ad XXXIX. 18. § 8.

§ 5 *Nisi patientiam magistratuum, quod cesserint*] Lege *qui cesserint in præsentia furori atque audaciæ.* J. F. Gron. Mox *ad populum Romanum,* pro *ac,* Flor. Harl. Gaertn. et Hav. quod accipi posset pro præter populum Romanum se quoque vinci passi sint, victoriam de se victoriæ de populo Romano reportatæ addi permiserint. Vide ad XXIV. 45. § 3. Potius tamen existimo scribarum errorem esse, qui τὰ *ad* et *ac* passim commutarunt. Vide ad XXI. 32. § 2.

§ 6 *Voluntate ipsius sustulerint*] Atqui etiam voluntate illius sublata fuissent, si vis et arma effectum habuissent. Veniebat in mentem *voluntate ipsi sustulerint:* vel *voluntate ipsi sua sustulerint.* Nam hoc dicit Livius, eos comitia, quæ Postumius vi atque armis prohibiturus erat, ultro ac sponte sua sustulisse. Cic. pro Ligario c. 3. 'Judicio ac voluntate ad ea arma profectus sum.' De Fin. II. 20. 'Sua voluntate nulla vi coactus.' Livius III. 41. 'Malebant postmodo ipsos decemviros voluntate abire magistratu.' Et XXX. 7. XXXV. 45. Adde quæ notantur ad v. 17. *Duk.*

§ 7 *Hæc quum ab optimo quoque pro atrocitate rei acta essent*] Videndum an legi potius debeat *jacta essent.* Ursin. Scribo omnino *jacta,* quamvis silentibus libris. Revise ad XXIII. 22. Quintilian. IX. 2. 'Est et jactus sine persona sermo.' Vidit hoc quoque Fulvius. *J. F. Gron.* Livius II. 12. 'Nisi exprometet propere, quas insidiarum sibi minas per ambages jaceret.' XXVIII. 24. 'Probra in circumeuntes vigilias tribunos jacta.' XLIII. 8. 'Plura præsens audivit, quam in absentem jacta erant.' Alibi sæpe 'actus' et 'jactus' commutantur a librariis. Ita in loco Quinctil. a Gronov. laudato in cod. Alm. Burm. *actus* invenit, qui ibi plura de usu verbi 'jacere' hoc sensu notavit, et ad Suet. Ner. c. 37. Adde virum doctum in Observ. Misc. tom. II. p. 186. Vorst. et Torren. ad Val. Max. I. 5. 8. Corte ad Sall. Jug. c. 11. et quæ notantur ad XXVIII. 25. § 5. Is autem error hic eo facilius committi potuit, quod forte ultima litera vocis præced. primam hujus *jacta* eliserit. Receptam tamen lectionem Doujat. tuetur, adfirmans, 'agendi' verbum et 'actionis' nomen ad ea, quæ cum vehementia quadam oratoria dicuntur, pertinere. Crevier. etiam Gronovii mutationem non necessariam esse judicat. Conjecturam itaque,

nullius cod. fide nixam, quam Gronov. in contextum receperat, inde iterum expuli, quamvis eam veram esse existimem.

Contra rempublicam pernicioso exemplo factam senatus decerneret] Meliores *contra remp. et pern. ex. factam, senatus decresset.* J. F. Gron. *Et pernicioso exemplo* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Hav. et Hearnii Oxon. Deinde *decresset* etiam Flor. a m. pr. *decrevisset* a m. sec. Sed, contractionem hanc Livio familiarem esse, vidimus ad II. 27. § 8.

§ 8 *Omissa multæ certatione*] Sic in judicio Cn. Fulvii XXVI. 3. Vide Sigon. de Jud. II. 10. et Gruch. de Comit. II. 2. in fine. *Duk.*

Prehendi a viatore] *Prendi* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Gaertn. Atque ita se ex binis Pall. restituisse testatur Gebh. ad IX. 34. § 26. ubi vide.

§ 9 *Tribuni plebis vocaverunt, plebesque scivit*] Opinor legendum *tribuni plebem voc.* Valla. Hanc lectionem nobis olim restituit Valla, cum legeretur *Tribuni plebis vocarunt, plebesque scivit:* et ita, *Tribuni plebem vocarunt.* Nos autem germanam lectionem esse censemus *Tribuni plebis plebem rogarunt, plebesque scivit.* Sic enim III. 55. 'M. Duilius tribunus plebis plebem rogavit, plebesque scivit:' et XXVI. 33. 'Ut M. Antistius tribunus plebis rogationem ferret, sciretque plebs.' XXVII. 6. 'Ex auctoritate Patrum ad plebem latum, plebemque scivisse:' et XXXI. 50. 'Tribuni ad plebem tulerunt, plebesque scivit.' Et Cic. Philipp. I. 10. 'Hoc accepimus a majoribus jus rogandi. Consules populum jure rogaverunt, populusque jure scivit.' *Sigon.* Vulgata quidem hæc lectio *Tribuni vocaverunt plebem, quæ ita scivit* est et in ed. vet. quam tamen partim Pall. partim Sigonius convellunt; quorum ex illis Pal. 1. *Tribuni pleb. vocaverunt, plebesque ita scivit.* Pall. 2. ac 3. *Tribuni plebem vocaverunt, plebesque ita scivit.* Hic vero in scholiis ad h. loc. germanam censet lectionem *Tribuni plebis plebem rogarunt, plebesque scivit.* Quæ quidem pluribus testimoniis firmat; ego tamen reduxi lectionem comparentem in optimo Ms. Pal. *Gebh.* Put. *Tribuni pl. locaverunt, plebesque ita scivit.* Sincerum est *Tribuni plebem rogaverunt, plebesque ita scivit.* J. F. Gron. Vide ad II. 56. § 1. Similes, ac viri docti notarunt, lectiones in plerisque meis mihi, et in Oxon. Hearnio obviæ fuerunt. At Flor. consentit Puteaneo. *Tribuni plebem vocaverunt, plebesque ita scivit* legunt Hearnii N. et D. pro quo cum Gronovio emendo *rogaverunt.* Solent autem 'vocare' et 'rogare' a librariis commutari. Vide Burm. ad Nason. Her. XIX. 191. et Markland. ad Statii Silv. I. 6. 46.

Videri eum in exsilio esse] Quæ ad hunc locum notarat Modius, videri possunt apud Brisson. de Form. V. 482.

§ 10 *Singulis deinde eorum*] Put. Voss. Gud. *Singulos.* J. F. Gronov. Non aliter Flor. Cant. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. a m. pr. Hafn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. vett.

CAP. V. § 2 *Ea comitia novus pontifex M. Cornelius Cethegus habuit*] In Lentuli locum, qui pontifex maximus fuerat, hic Cornelius Cethegus suffectus quidem erat pontifex, sed non maximus pontifex, quare non est contradictio. Hodie in simili re haud scio quam similiter agatur. *Glar.* L. Lentulus duobus sacerdotiis præditus fuit, pontificatu, et pontificatu maximo. In ejus mortui locum M. Cornelius Cethegus pontifex factus est; P. vero Crassus pontifex maximus. *Sigon.* Cethegum in Lentuli mortui, qui pontifex maximus fuerat, locum pontificem suffectum, scribit Livius supra c. 2. Sed non credo, usquam apud veteres legi,

quod hic dicit Sigonius, 'pontificem maximum duobus sacerdotiis præditum esse, pontificatu, et pontificatu maximo.' Erant tum octo pontifices, et ex his unus pontifex maximus. Eo mortuo primum novus pontifex cooptabatur ad supplendum collegium et numerum octo pontificum, deinde ex his octo unus comitiis tributis pontifex maximus creabatur. Hoc pluribus docuerunt Gruch. de Comit. II. 2. et 3. et Noris. ad Cenotaph. Pis. Diss. I. 5. ubi hoc a Sigonio non recte dictum observavit. Porro Gruchius de Comit. I. 3. et II. 3. ex hoc loco Livii etiam conficit pontificibus jus cum populo agendi, et comitia habendi fuisse. Sed hoc negant viri doctissimi, et verba Livii, *ea comitia novus pontifex M. Cornelius Cethegus habuit*, interpretantur 'petiit, ut comitia haberentur:' de quo ad III. 54. dixi. Nec recte, ut mihi videtur, putant refelli sententiam Gruchii loco Cic. ep. V. ad Brut. nam non animadverterunt, Gruchium discrimen facere inter tempus, quod legem Domitiam antecessit, et quod eam secutum est, et ex eodem loco Cic. docere, pontifices post legem Domitiam non potuisse comitia habere pontifici maximo creando. Nec multum me movet, quod ad locum Livii III. 54. ubi pontifex maximus dicitur comitia tribunis plebis creandis habuisse, respondent, 'id plane extraordinarium et senatusconsulto decretum fuisse.' Nam non apparet ratio, cur senatus hoc pontifici maximo, si ei cum populo agendi jus non erat, mandare voluerit. Neque enim magis necessarium erat, tum a pontifice maximo comitia haberi creandis tribunis plebis, quam quo tempore hi primum creati sunt II. 33. quum utique eadem illorum creandorum ratio tum iniri potuisset, quæ, quum primi tribuni plebis creati sunt, inita fuerat. *Duk.*

§ 3 *Res ingenti certamine petierunt*] Manifestus est error ex præcedenti litera *t;* nam *Tres* legendum est, non *Res:* quod miror a nemine animadversum. *Valla.* Error a Valla notatus superest in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. aliisque.

Q. Fulvius Flaccus consul, qui et ante bis consul et censor fuerat] *Fulvius Flaccus*, reciso prænomine *Q.* offerunt Pall. tres, nec non vetus ed. *Gebh.* Prænomen Fulvii etiam omittitur in Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Oxon. Hearnii, et ed. ante Aldum. Præterea Gruter. ad XXIII. 34. § 15. ejectis duabus vocibus, legit *consul, et ante bis consul et censor, et T. Manlius.* Sed male, ut multis ibi docui.

Et Licinius Crassus] Vet. lib. *et P. Licinius Crassus:* quo eodem prænomine postea in consulatu afficitur. *Sigon.* Abest prænomen in Pall. tribus, nec non vet. ed. Statim libri nostri omnes, omissa copula, habent *qui ædilitatem curulem petiturus erat.* Gebh. Prænomen etiam neglegitur in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. iisdemque edd. Mox vero copulam *et* non agnoscunt iidem omnes libri præter Flor.

§ 4 *Juvenis in eo certamine devicit*] Put. et Pet. *certamine vicit.* J. F. Gron. Consentit Flor. quare iis obediens ita edidi.

Intra centum annos et viginti, nemo præter P. Cornelium Calussam] Nusquam alibi *Calussam* cognomen reperi. Puto autem legendum esse *Scapulam*, ut 'P. Cornelius Scapula' intelligatur, qui annos ante prope viginti consul fuit. *Sigon.* Sigonius non incommode *Scapulam.* Quid si *Cæsullam?* ex Festo: 'Raviliæ a ravis oculis, quemadmodum a cæsiis Cæsullæ.' *J. F. Gron.* In scholiis Sigonii est fœdus error *annos ante prope viginti*, pro *annos ante prope centum et viginti.* Eum typographis deberi credo. *Duk.* Jac. Gronov. edi-

dit *intra centum annos viginti*, omissa vocula *et*, quam servant Flor. Cant. Voss. Harl. Lov. 1. 4. 5. aliique omnes. Quare hanc quoque lectionem errantibus operis typographorum deberi credo; quam, utpote in syllabo errorum non adnotatam, etiam Clericus expressit. *Scapulam* etiam probasse videtur Pighius in Ann. ad a. CDXXV. p. 337. Quominus autem Gronov. conjecturam *Cæsullam* Ant. Perizon. probet, illud obstare in margine Livii notavit, quod 'Ravilia' seu 'Ravilla' et 'Cæsulla' apud Festum nomina feminarum sint; in quo fallitur: nam Scalig. jam ad Festi locum protulit L. Cassium Longinum, qui 'Ravilla' dictus est, censorem, bis memoratum apud Frontin. de Aquæd. lib. I. p. 224.

§ 5 *Quum ægre delectum conficerent*] *Dilectum quum ægre* Flor. et Lov. 1. Vide ad XXXVII. 51. § 7. *Dilectum* etiam Gaertn. *dilectum quum ægre* Voss. Lov. 2. 5. Harl. et Hav. *delectum ægre*, omisso τῷ *quum*, Lov. 4.

§ 6 *Absistere eos incepto*] *Ab incepto* Brancal. Lat. quod necesse non est. Vide ad XXIV. 20. § 15.

In plateis, forisque, et conciliabulis] Put. et Pet. *in pacis.* Lego *in pagis forisque.* J. F. Gron. *In pacis* etiam Flor. quod a m. sec. mutatur *in pagis.* Literas *C* et *G* ubique confundi, vidimus ad VI. 25. § 6. Præterea usque ad Gronov. edebatur *et in conciliabulis:* is autem præpositionem omisit, quam neque in Flor. neque in longe pluribus meorum inveni.

§ 7 *Si qui roboris satis*] Hinc intelligitur, inter caussas, cur Romani minores XVII. annis militare non voluerint, non levissimam fuisse hanc, quod plerique non satis roboris ad ferenda arma ceteraque onera, de quibus Lipsius de Milit. V. 2. agit, haberent. *Duk.*

§ 8 *Minores septem et decem annis*] Optimi et hic et mox *septemdecim.* J. F. Gron. *Septem decem annis* Flor. hic et mox, quod Gronov. in pr. ed. nott. ex Put. et Pet. etiam laudavit. Vide ad XXVII. 11. § 15.

Ac si septem et viginti annorum] Vet. lib. *ac si septem et decem annorum.* Hæc est enim ætas militaris legibus constituta. *Sigon.* Hæc pluribus exsequuntur Lipsius de Milit. Rom. I. 2. et Dodwell. Prælect. Acad. p. 263. Adde Gronov. ad V. 48. Ex hoc loco autem recte colligit Perizon. ad Æliani Var. Hist. VI. 3. juniores XVII. annis lege prohibitos fuisse nomina dare, et, si dedissent, stipendia iis non processisse. *Duk.* Omnes etiam mei *septem et decem*, vel *septem decem*, vel *XVII.*

§ 9 *Ex hoc senatusconsulto creati triumviri bini conquisitionem ingenuorum per agros habuerunt*] Varia sibi in hoc loco permiserunt plerorumque codd. librarii: *se*, pro *senatusconsulto*, habet Flor. sive *se* pro *s. c.* datum sit, sive litera *C* intercepta fuerit a seq. vocis litera prima. Vide ad XXVII. 25. § 3. *Sunt* ejus loco exhibent Lov. 2. 5. et Hav. Vide ad XXII. 10. § 1. Deinde *bini, qui conq. ingen. per agros fecerunt* Ber. a m. pr. et edd. ante Aldum. *bini, ad conq. ingen. per agros faciendorum* Ber. a m. sec. *bini, ad conq. ingen. per agros faciendam* Rec. et Hav. *bini, ad conq. ingen. per agros*, ultima voce *habuerunt* non adparente, Lov. 2. quæ etiam omittitur in Voss. *ingenuorum peragunt* Lov. 1. *ingenuorum per agros fecerunt* Lov. 4. 5. Harl. Gaertn. Cantabr. et Hearnii Oxon. Sed nihil mutandum. XXIII. 32. 'C. Terentio proconsuli negotium datum, ut in Piceno agro conquisitionem militum haberet.' Ex hujus locutionis interpretatione reliquæ lectiones ortæ videntur.

§ 10 *Qui cum P. Lentulo militabant*] Hic anno DXXXVI. Siciliam provinciam in prætura habuit, eandemque biennio post prorogato imperio obtinuit. *Sigon.*

§ 11 *Cannensis reliquiæ cladis is exercitus erat*] Meliores *hic exercitus.* J.

F. Gron. Consentiunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii Oxon. Mox *reportarentur* Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. quod defendi potest ex illis quæ notantur ad III. 28. § 2. Infra XXVIII. 15. 'Vires etiam deficere Hasdrubalis exercitum cœperant, obpressos matutino tumultu.'

CAP. VI. § 2 *Consulem te, M. Marcelle*] Vet. lib. *Consulem, inquit, te, M. Marcelle.* Sigon. Pal. 1. ac vet. ed. prætermittunt τὸ *inquit*, inculcatum ab Sigonio, nec non Pall. 2. ac 3. *Consulem te, Marcelle, in Italiam* (Pal. 3. *Italia*) *adissemus.* Gebb. Τὸ *inquit* itidem ex meis ignorant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. Passim eam similisve potestatis voces librarii addere soliti sunt. Vide ad XXIII. 40. § 5.

Certe triste senatusconsultum factum est] Vox *senatusconsultum* disperiit Pal. 1. Interim Pall. 2. ac 3. *triste certe senatusconsultum factum est.* Gebh. Eamdem vocem omittunt Flor. Lov. 1. 2. Harl. et Voss. ejus loco *judicium* legit Hav. *certe severum judicium senatusconsulto factum est* Brancal. Latinii: *certe triste factum est senatusconsultum* Lov. 4.

§ 3 *Sanguine nostro vulneribusque magistratibus satisfacturos esse*] Alia vetus lectio *magistratibus nostris senatui satisfacturos*, vocibus duabus additis. Me quidem offendit illa *magistratuum* vox, quasi soli illi in senatu, qui magistratum gererent, aut solis illis satisfaciendum. Posset legi *magistratibus nostris et senatui.* Sed odorari videor nescio quid depravationis majoris, et subvereor ne Livius tale quid scripserit: *sanguine nostro vulneribusque magis, quam precibus nostris, senatui satisfacturos esse.* Lipsius, Epist. Quæst. III. 22. Pal. 1. *vulneribusque nostris* a manu correctoris, quum initio fuisset *nostratui.* Pal. 2. et vet. ed. *vulneribusque magistratui.* Certe ante visam Justi Lipsii conjecturam offendebat illud *magistratibus:* nec, quid substituerem, habebam. *Gebh.* Quem non offendat illud *magistratibus,* aures veterum lectione subactas habentem? Posse legi suspicatur Lipsius *magistratibus et senatui.* Atqui hoc nihilo melius. Dein tale quid substituendum hariolatur: *sanguine nostro vulneribusque magis, quam precibus nostris, senatui.* At infelicissime, ut fere semper, ille cogitavit ad Tacit. *magis reatibus.* Put. Pet. Men. Pall. *vulneribusque nostratui:* Forsitan *et sanguine nostro vulneribusque nos patriæ satisfacturos esse.* Cujus rei judicium est penes senatum: atque hactenus Patres pro tota patria. Illustrat, quod Appius eorum nomine ait v. 4. 'At nos tamquam cum civibus agere volumus, agique tamquam cum patria nobiscum æquum censemus.' Tiberius in senatu apud Tacit. Ann. IV. 8. 'Preces ad vos converto, Diisque et patria coram obtestor.' *J. F. Gronov.* *Vulneribusque nostratui satisfacturos* etiam Cantabr. Cui vetustissimæ scripturæ ut nihil detrahas, nihil addas, et tamen verum restituas, scribes *et sanguine nostro vulneribusque nos reatui satisfacturos.* Nihil aliud est 'satisfacere reatui,' quam licere commissa, ut alii loquuntur, et cum maxime, navata fortiter opera prius crimen et ignominiosam hanc relegationem abolere. *Jac. Gron.* Conjectura hæc aliquid probabilitatis haberet, si ostensum fuisset, vetustos scriptores voce 'reatus,' quam ætate Livii novam fuisse ex Quint. Inst. Orat. VIII. 3. constat, hac significatione usos fuisse. Budæo quidem in Adnot. ad l. 39. D. de Injur. et ad l. 25. D. de Pœnis, ea adeo ignota fuit, ut non dubitaverit dicere, miro errore opinionem hanc inter jurisperitos aliosque invaluisse, ut 'reatus' pro crimine exaudiatur. *Patriæ* hoc certe melius est, atque etiam ex eo confirmatur, quod deinde dicit 'ne qua

spes, ne qua occasio abolendæ ignominiæ, ne qua placandæ civium iræ sit.' *Duk.* *Vulneribusque magistratui sat.* Lov. 4. 5. Harl. Gaertn. Hearnii N. L. 1. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *vulneribusque nostris sat.* Lov. 1. *vulneribusque nostris tibi sat.* Hafn. *vulneribusque nos tibi sat.* Lov. 2. Hav. et Ber. a m. sec. priori scriptura penitus erasa: *vulneribusque nra tui sat.* Flor. a m. pr. in quo ad *nra* a m. sec. *nris* inter versus adscriptum est: *vulneribusque nostra tui sat.* Voss. cujus marginem *vulneribusque nostris senatui sat.* obtinet: quod Crevier. etiam in Teller. cod. invenit, et in contextum recepit. Quem infelicissime hunc locum ad Tacit. tentasse J. F. Gronov. dicit, est Lud. Dorleans, quem vide ad Ann. I. p. 127. Utriusque Gronov. conjecturas examinat Bentl. ad Horat. III. 6. 20. Et quidem in Gronov. patris conjectura ipsi displicet, quod *patriæ* exponat 'Patribus,' 'senatui:' exempla enim, quibus id adstruere conatur, rem non probare: at contra Jac. Gronovium docuit, dubitandum non esse, quin Livius dubiæ auctoritatis vocabulo 'reatus' (quod ipsius tempore Messalla invenerat) uti noluerit: deinde Messallam id non pro crimine, sed pro statu reorum, usurpasse. Ipse itaque vel Gronovii patris conjecturam probat, verum ita ut *patriæ* exponat 'reipublicæ:' vel leviori manu locum hoc modo sanari posse putat *vulneribusque nos senatui satisfacturos:* milites enim non plebiscito, sed senatusconsulto relegatos esse, ut ex iis, quæ modo præcesserunt, constat: ex compendio autem scriptionis pro *nos senatui* factum esse *nostratui.* Doujatius malebat *vulneribusque nos Patribus satisfacturos.* Verum vestigia codd. eo non ducunt, licet sensus conveniat. Bentleii conjecturæ in ipso contextu locum dedi, quoniam eam tantum non firmat lectio marginalis Voss. et quem in contextu præfert Teller.

Qui capti a Pyrrho ad Heracleam erant] Hæc pugna pugnata est P. Valerio Lævino consule duce, de qua Plutarch. in Pyrrho, Florus, Orosius, qui scripsit de Viris Illustribus. *Sigon.*

§ 4 *Succensuistis, Patres conscripti, nobis, aut succensetis*] Put. et Pet. *suscensuistis*, et statim *suscensetis.* J. F. Gron. Eadem scriptura perstat in Flor. Vide Serv. ad Virg. Æn. I. 144. *Succensueritis*, pro *succensuistis*, est in Cant. Deinde *ac succensetis*, pro *aut*, Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. antiqq. ante Aldum.

§ 5 *Ambos mihi consules*] Put. et Pet. *ambo.* J. F. Gron. Ita et Flor. a m. pr. Vide Gronov. ad XXXV. 21. § 5. et quæ notantur ad VII. 19. § 5.

Melior et reipublicæ et nostra fortuna esset] Pal. 3. et vet. ed. *melior et respublica.* Gebh. Eadem lectio est in Voss. a m. pr. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. Aldina prioribus. Olim *reipublicæ* per compendium *R. P.* scriptum fuerat; quod quomodo reddendum foret, non adsequuti sunt librarii. Vide ad X. 37. § 16.

§ 7 *Equidem miles nihil umquam dicam*] *Equidem miles numquam* Ber. a m. pr. *Equidem miles ego nihil umquam* a m. sec. quomodo optimos scriptores interdum locutos esse, observat Cortius ad Sall. Catil. c. 51. § 15. Alii tamen nihil mutant, quibus fidem habeo. Vide ad XXXII. 21. § 16. Paullo ante voces *militum an imperatorum* deerant in Hearnii D.

De imperatore eo, cui] C. Terentio Varrone. lib. XXII. *Sigon.* Optimi *meo.* J. F. Gron. Ita et Flor. idemque in Pet. superesse, Gronov. pr. ed. nott. professus est. Doujatius, qui vulgatum mavult, ægre fert, Gronovium non addidisse, quem codicem optimi nomine intellexerit: quasi non centies indicasset, id Put. convenire.

Quod non desperaverat de republica, qui post fugam actam nisi per omnes] Vos sic emendatis: *cui post fugam actum sit.* Ego sic: *quod non desperaverit de rep., consul post fugam actam,* vel *profligata acie.* Valla. Quid est, quæso, 'agere' fugam? Put. *post fugam actannis per omnes.* Sed m. sec. prius *n* mutatum in *m*, et post *s* suprascriptum *i*: unde libri alii scripti *post fugam actam nisi per*: quomodo et L. Valla citat, et culpat vulgatæ architectos. Sed ipse nihilo felicius *non desperavit de rep. consul post fugam actam*: vel *profligata acie.* Repone *cui post fugam ab Cannis per omnes annos prorogatum imperium.* An potius *post fugam ad Cannas?* Nam et sic loquitur XXII. 50. 'Fuga namque ad Alliam sicut Urbem prodidit, ita exercitum servavit.' *J. F. Gron.* *Cui post fugam actam per omnes* Cant. et Hav. *qui post fugam actam nisi per omnes* Flor. et Lov. 1. *quod post fugam actam nisi per omnes* Harl. *nisi per omnes* etiam Voss. et Hearnii Oxon. *cui* (*qui* a m. sec.) *post fugam actam si per annos omnes* Ber. *qui post fugam actam ubi per omnes* Lov. 2. *cui post fugam actam sit per omnes* Lov. 5. et Harl. *cui post fugam actam sit per annos omnis* edd. antiqq. usque ad Aldum, qui *per omnes annos* dedit. Id autem postea Gronov. mutavit: cujus conjectura nihil verius video. Donjatius vulgatum tuetur, et ex eo inlustrat, quod Livius et Sallustius 'facere fugam' dixerint: quod tum demum stringet, ubi constabit per omnia similia esse verba 'agere' et 'facere,' et, quæcumque per 'facere' enunciantur, etiam per 'agere' enunciari posse. Quod tamen falsum esse, usus docet. Certe 'iter,' 'viam facere' apud optimos scriptores obvia sunt, at 'iter,' 'viam agere' non nisi apud recentiores, ut observat Cort. ad Porcii Latr. Declam. in Sall. c. 19. Neque huc facit illud Virg. Æn. II. 640. 'Vos agitate fugam:' quod eo trahere videtur idem Cortius ad Sall. Jug. c. 53. § 3. Nam 'agitare fugam' ibi non notat fugere, sed de fuga cogitare, ut recte Servius exponit; cujus sententiam probat Burm. De ea locutione videbimus ad XXXI. 46. § 5.

§ 9 *In hæc vilia capita sævitis? et consuli*] Put. Pet. Men. Voss. *in hæc vilia capita sæviret consuli.* Redundat una litera, et scribendum *in hæc vilia capita sævi? et consuli primoribusque, &c.* Sic Horat. Epod. XII. 15. 'Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad unum Mollis opus.' *J. F. Gronov.* *Sævitius* Lov. 5. *sævire* Harl. *sæviret* Flor. et Hearnii N. *sævietis* Voss. a m. sec. *sæviet* Lov. 2. Verum hi omnes sequens *et* servant.

§ 10 *Ad Alliam prope omnis exercitus fuit*] Sensus et ratio contra librariam fidem arguunt, *fugit* a Livio, non *fuit*, scriptum; quod historiæ vel mediocriter eruditus plane colligat. *Sabell.* Lib. v. *Sigon.*

Ad Furcas Caudinas] Lib. IX. *Sigon.* Pall. 1. 2. et vet. ed. *ad Furculas.* Gebhard. Rursus omnes meliores *ad Furculas Caudinas.* J. F. Gron. *Ad Furculas* omnes mei, Hearnii L. 1. N. et ed. Rom. Aleriensis, teste Hearnio, cum edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad IX. 2. § 6.

§ 11 *Tamen tantum abfuit ab eo*] Abest a Pal. 2. τὸ *tamen.* Gebh. *Tamen tantum afuit ab eo* Gronovius edidit, quod in Flor. a m. pr. inveni. Olim vulgabatur *abfuit.* Vide ad hujus lib. c. 1. § 10.

Ut illa ignominia tribus exercitibus quæreretur, ut ea urbs Roma] Opinor legendum *ut ulla ign. tribus ex. inureretur, ut etiam urbs Roma, &c.* Fuerunt autem tres exercitus, qui rem publicam ante hoc bellum afflixerunt, duo ad Furculas Caudinas, tertius ad Alliam. Vel sic: *ut ulla ign. iis ex. quæreretur, ut etiam urbs Roma.* Valla. Valla restituit *inureretur*, cum in vet. lib. legeretur *quæreretur*, ut hodie quoque legitur. Mihi vero vetusta

lectio placet, ut, quemadmodum Cicero dixit 'quærere alicui honorem,' sic 'ignominiam quærere' dicamus. Quod verbum eo huic loco accommodatius est, quod genus ignominiæ, qua notati sunt Cannenses isti milites, novum et numquam antea usurpatum est. Cicero Philip. IX. 1. 'Vellem, Dii immortales fecissent, ut vivo potius Ser. Sulpicio gratias ageremus, quam mortuo honores quæreremus.' *Sigon.* Pal. 1. *ut illa ign. inter ex. quæreretur.* Pal. 3. *ut illa ign. iter ex. quæreretur.* Vulgatam lectionem recto judicio defendit Sigonius. Nam 'quærere' hic 'ignominiam' est raram, numquam ante hac in ullum statutam excogitare. *Gebh.* L. IV. c. 44. 'Nec tum agrum plebi, sed sibi invidiam quæri.' Cic. pro Rabirio Repet. Reo c. 17. 'Nam in eum, cui misericordia opitulari debebat, invidia quæsita est.' *J. F. Gron.* Liv. XLV. 11. 'Cui regnum quæri suis viribus simulabat.' Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 4. § 3. Et *quæreretur* servant etiam omnes codd. Verum *illa ignominia*, pro *ulla*, Flor. Voss. Lov. 2. 4. Ber. Gaertn. et Hav. Vide hoc lib. c. 11. § 3. Tum *inter exercitus* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et edd. antiquæ: *in exercitibus* Hav. *is exercitibus* proxime verum Flor. *ut ea urbs Roma* Voss. Cant. Lov. 4. 5. Harl. et Hav. *ut ea urbs Romana* Lov. 1. 2. Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *ut eat urbs Roma* Flor. in quo tamen *eat* a manu altera expungitur: *ut et urbs Romæ* Froben. substituit a. 1531. Mox, quum priores vulgassent *recuperaretur*, Gronov. dedit *reciperaretur.* Vide ad VII. 18. § 1.

§ 13 *Plus quinquaginta millia hominum*] Jac. Periz. *plus quadraginta* ad marginem Livii conjecit, quia Livius ita fere XXII. 49. 'Quadraginta millia peditum, septingenti equites, et tanta prope civium sociorumque pars, cæsi dicuntur.' Verum in his orationibus sæpe numerus non nihil augeri vel minui solet.

Unde consul cum equitibus quinquaginta fugit] Ita XXII. 49. 'Consul alter, seu forte, seu consilio, nihil fugientium infestus agmini, cum quinquaginta fere equitibus Venusiam profugit.' Tamen hic libri omnes *cum equitibus LXX.* Gebh. Omnis fere scripta lectio *LXX.* quod restitui et hic, et lib. XXII. capp. 49. et 50. jubet Polybius III. 117. Τῶν μὲν γὰρ ἑξακισχιλίων ἱππέων, ἑβδομήκοντα μὲν εἰς Οὐενουσίαν μετὰ Γαΐου διέφυγον. *J. F. Gron.* *Septuaginta*, vel *LXX.* etiam Hearnii Oxon. et omnes mei, præter Lov. 5. qui *sexaginta* legit. Vide etiam ad XXIII. 11. § 9. Doujat. vulgatum eodem argumento tuetur, quo ad verba præcedd. usus sum. Verum ipsi adversatur tot codicum consensus, quum vulgata lectio nullius hic fide nitatur.

Nisi quem hostis cædendo fessus reliquit] Pal. 3. *hostis fessus cædendo etiom liquit.* Gebh. *Cædendo defessus* Harl.

§ 14 *Quod reipublicæ nos servassemus*] Put. et alii *quod reipublicæ nos reservassemus.* Justinus II. 11. 'Recedant et se ad meliora patriæ tempora reservent.' Noster I. 27. 'Alios concitat populos, suis per speciem societatis proditionem reservat.' Cic. in Verr. V. 1. 'At est bonus imperator, et felix, et ad dubia reipublicæ tempora reservandus.' Pro Fonteio c. 15. 'Nonne et hominem ipsum ad dubia reipublicæ tempora reservandum putatis?' *J. F. Gronov.* *Reservassemus* similiter Flor. Voss. Harl. et Hearnii D. Pari modo variarunt ad X. 25. § 17. Ubi utrumque recte dici docui. Verum quemadmodum codd. auctoritas ibidem suadebat, ut vulgatum *servarentur* tuerer, ita hic eamdem ob caussam nunc *reservassemus* præfero. Supra III. 51. 'Melioribus meis vestrisque rebus reservate ista de me judicia.' VII. 7. 'Inmunes quoque

operum militarium erant, ut, in unum pugnæ laborem reservati,' &c. ubi etiam codd. eodem modo variant.

§ 15 *Quam apud patres nostros fuerant captivi*] Bello Pyrrhi. *Sigon.* Vox *nostra* non adparet in Hearnii N.

Arma tantum atque ordo militandi] De his pœnis militaribus adeundus est Lipsius de Milit. Rom. v. 18. *Duk.* Cuperus ad oram Livii adscripsit, de pœnis quibus captivi, a Pyrrho remissi, adfecti fuerint, videndum esse Val. Max. II. 7. 15.

§ 16 *Nemo eorum relegatus in exsilium e t*] *Nemo tandem rel. est in exs.* Ber. *Et nemo eorum* Flor. Mox *spes emerendi stipendia est ademta* iterum Ber. et edd. usque ad Aldum, qui τὸ *est* expunxit. Deinde *simul,* pro *semel,* Gaertn. Vide ad XXIV. 22. § 14. Hic nihil mutandum. Eleganter enim 'semel fieri' dicuntur, quæ iterum fieri nequeunt. Ovid. Her. XII. 112. 'At semel æterna nocte premenda fui.'

§ 17 *Ex Cannensi acie*] Vet. lib. *pugna.* Sigon. Hic apposita erat varia lectio, quam bardi exscriptores in contextum receperunt in Pall. *ex Cannensi pugna sive acie.* Gebh. *Ex Cannensi pugna* etiam Hearnii L. 1. et N. *ex Cannensi pugna sive acie,* utraque lectione juncta, Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Verum optimi servant vulgatum

§ 18 *Ne qua spes, ne qua occasio*] *Neque,* pro *ne qua,* quater præferunt Voss. et Lov. 4. secundo et tertio loco *nec,* quarto *neque* Lov. 1. Sed vide ad IX. 37. § 5. Præterea *ne qua sit, ne qua* Ber.

§ 19 *Neque ignominiæ finem, nec virtutis præmium*] *Neque virtutis* Hav. Sed vide ad IX. 9. § 14. Tum *exercere* non adparet in Lov. 2. Tandem *ut virorum militumve officio* Gaertn. Male. Supra IV. 4. 'Ut hominum, ut civium numero simus.' Vide ad V. 35. § 4.

§ 20 *Peditum et equitum acies concurrunt*] *Peditum equitumque acies* Hav. *peditum, equitum acies,* omissa copula, Flor. quod etiam ex Put. laudat Crevier. Copula autem detracta vividiorem orationem fieri putat. Mox *geritur res* Flor.

§ 21 *Clamorem pugnantium crepitumque armorum exaudimus resides ipsi ac segnes*] *Clamores pugnantium,* præter edd. Aldina vetustiores, legunt Lov. 1. et Ber. quorum posterior insuper a m. sec. *strepitumque.* Vide ad XXXVII. 17. § 4. Deinde *desides ipsi et segnes* Ber. Gaertn. Hearnii N. et edd. ante Aldinam. Nihil muto. Lib. VI. c. 23. 'Eum residem intra vallum tempus terere:' ubi quædam vide. XXIII. 16. 'Ratus deinde prodita conloquia esse, metuque resides factos.' Virg. Æn. VI. 815. 'Otia qui rumpet patriæ, residesque movebit Tullus in arma viros:' ubi Servius *resides* exponit 'pigros,' 'otiosos,' 'nimium sedentes.' VII. 693. 'Jam pridem resides populos desuetaque bello Agmina in arma vocat subito:' ubi vide Cerdam. Vel scribæ pro minus obvia voce *resides* dederunt notiorem *desides.* Vide ad XXIII. 16. § 11. Vel error natus est ex perpetua confusione literarum *R* et *D*, de qua vide ad IX. 10. § 6.

§ 22 *Pro servis saltem ad hoc bellum emtis nobis simul congredi cum hoste liceat, et obpugnando quærere*] Pall. tres, et prisca ed. *et pugnando quærere.* Sic paullo post Pall. 1. et 3. *vis urbibus expugnandis experiri virtutem.* Gebh. Immo et certum est *semel,* non *simul.* T. Faber. Veteres *pugnando.* Sed etiam de sententia Salmasii distingue et scribe: *Operæ pretium habent libertatem civitatemque. Pro servis saltem ad hoc bellum emptis vobis simus. Congredi cum hoste liceat, et pugnando quærere libertatem.* J. F. Gron. *Oppugnando* editionum, quas consului, prima habuit Paris. 1573. Priores

cum omnibus scriptis meis et Hearnii Oxon. *pugnando.* Contrario errore ex sententia Gronovii peccatur XXXII. 23. § 6. Præterea *urbibus expugnandis* etiam Lov. 4. 5. et Harl. Vide ad XXI. 57. § 6.

CAP. VII. § 2 *Ac per eos in senatu recitatæ sunt*] Voculæ duæ *in senatu* disparuerunt in Pal. 1. *Gebh.* Non adparent etiam in Lov. 1. 5. Hav. et Hearnii L. 1.

§ 3 *Senatui nihil videri rempublicam committendam esse*] Longe rectius subindicant Put. et Pet. exhibendo *senatum nihil videretur respublica committenda sit.* Scribe uno elemento mutato, *senatum nihil videre, cur respublica committenda sit.* Frontinus Strateg. IV. 1. 44. 'Senatus negavit sibi placere, committi his rempublicam, quam deseruissent.' Julius Exuperantius de Bellis Civil. c. 2. 'Hos igitur Marius, quibus non fuerat respublica committenda, duxit ad bellum.' Macrobius Saturn. I. 11. 'Maluit se respublica servis in tanta tempestate committere.' Voss. quoque *senatui nihil videretur resp.* J. F. Gron. Put. et Pet. Gronovii consentiunt Flor. et Cant. nisi quod *esset*, pro *sit*, præferat posterior: *senatui nihil videtur, rempublicam committendam esse* Gaertn. *senatui nihil videretur, rempublicam committendam esse* Lov. 5. et Hafn. *senatui nihil videretur respublica committenda esse* Voss. Lov. 2. Hav. Hearnii N. ac D. et Colbert. *senatui nihil videretur respublica committenda esset* Lov. 1. *senatui nihil videretur respublica committenda sit* Lov. 4. Doujatius, Colbertini sui vestigia secutus, legendum censet *senatui nihil videri, cur respublica committenda esset*: eamque conjecturam Gronovianæ præfert, quia sollemnis pronunciandi formula vocem passivam 'videri' potius amat, quam activam 'videre.' Verum primo observandum, varia exempla, in quibus senatores sententiam dicunt per verbum 'videri,' conlegisse Brisson. de Form. II. p. 195. at nullum eo modo concipi, quo hic secundum Doujatii emendationem concipitur. In omnibus enim ibi laudatis τῷ 'videri' subjungitur verbum infinitum. Deinde in hac locutione 'nihil' sive 'non videtur' ponitur pro non existimo, non censeo. Jam vero quis sanus hoc sensu umquam dixit, 'non videtur, cur committendum sit,' pro non existimo committendum esse? Ad sollemnem illam formulam propius accedit vulgata lectio, quæ et ipsa tamen inde discedit, quod dicat *nihil videri;* quum, senatores *non videri* dixisse, probent exempla a Brissonio laudata. Verum quia vulgatum nullius ferme codicis auctoritate nititur, id potius datum ab illis esse puto, qui Livium sollemnia senatusconsultorum verba exprimere voluisse existimarunt. Cum Gronovio igitur lego *senatum nihil videre, cur respublica committenda sit.* Ita IV. 35. 'Nec videre se, cur non lex quoque abrogetur.' Et plane similiter Cic. ad Fam. IX. 6. 'Quod ego cur nolim, nibil video.' In Oxon. L. 1. multis omissis Hearne invenit *senatui nihil videtur respublica fiduciaque sua duceret.* Sed repetitio vocum *respublica* et *republica* librario peccandi ansam dedit. Vide ad IX. 11. § 11. Mox § seq. *fiduciaque*, pro *fideque*, Lov. 2. 4. Harl. et Hav. Male. Vide ad XXII. 39. § 2.

§ 4 *Ne quis eorum munere vacaret*] Moguntinus codex habet in dandi casu *muneri.* Sed, ut ingenue dicam, neutra lectio mihi satisfacit, ideoque ea de re lectori considerandum. *Glar.* Id est, dum ne quis excusatus vacationem haberet militiæ. Sic enim XXVI. 1. 'Quibus senatus missionem reditumque in patriam negaverat ante finem belli.' *Sigon.* Neuter, neque Glareanus, neque Sigonius, mihi satisfacit. Nam et Glareanus frustra dubitat de lectionis integritate, et Sigonius non bene explicat illud, *dum*

ne quis eorum munere vacaret: cum 'munus' hic onus sit militare. Veget. de Re Mil. II. 7. cum de principalibus militibus disseruisset, 'Hi sunt,' inquit, 'milites principales, qui privilegiis muniuntur. Reliqui munifices appellantur, quia munia facere coguntur.' Et eodem lib. c. 19. ubi, quæ sint ea munia, explicat his verbis: 'Fascicularia tamen, id est, lignum, fœnum, aquam, stramen etiam legitimi milites in castra portabant. Munifices enim ab eo appellantur, quod hæc munia faciant.' Sane Modestinus JCtus militiæ mutationem et munerum indictionem inter pœnas militares recenset in l. 3. ff. de Re Milit. præter quam vide etiam l. 214. et 18. ff. de V. S. Ego ad Livium redeo, cujus lectionem exemplis etiam confirmabo aliorum scriptorum, et quidem de eadem hac re. Ex quibus Val. Max. II. 7. senatum Marcello rescripsisse ait, 'Indignos esse, qui in castra reciperentur. Ceterum se ei permittere, ut faceret, quod reipublicæ expedire judicasset, dum ne quis ex eis munere vacaret, aut dono militiæ donaretur, aut in Italiam, donec hostes in ea essent, accederet.' At Frontinus Strat. IV. 1. 'Senatus,' ait, 'negavit, sibi placere committi his rempublicam, quam deseruissent. Marcello tamen permisit facere, quod videretur, dum ne quis eorum munere vacaret, neve donaretur, neve quod præmium ferret, aut in Italiam reportaretur,' (sic enim cum veteri codice legendum est,) 'dum Pœni in ea fuissent.' Plutarchus in Marcello p. 305. Ἐποιήσατο γνώμην ἡ βουλὴ μηδὲν εἰς δημόσια πράγματα δεῖσθαι Ῥωμαίοις ἀνθρώπων ἀνάνδρων. Εἰ δὲ βούλεται χρῆσθαι Μάρκελλος αὐτοῖς ἴσως, μηδενὶ τῶν ἐπ' ἀνδρείᾳ νομιζομένων στεφάνων καὶ γερῶν τυχεῖν ὑπ' ἄρχοντος. *Modius.* 'Munere vacare' est onere liberari. *Gebh.* Vide Stewich. ad Veget. II. 21. viros doct. ad Tacit. Hist. I. 46. Casaubon. ad Suet. Aug. cap. 24. et Lipsium de Mil. Rom. V. 6.

Neve dono militari virtuti ergo donaretur] Tu, Antoni, qui te docere regem jactas, sic eum docebas, ut mutares *ergo* in *gratia*, nesciens *ergo* ultima acuta esse legendum, quod significat caussam, ut apud Virgilium Æn. VI. 670. 'illius ergo Venimus.' *Valla.* Pal. 2. 3. et vet. ed. *virtutis gratia*, ex interpretatione. *Gebh.* Similiter Lov. 1. 2. 4. Harl. Rec. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Vide ad XXXVII. 47. § 4.

Donec hostis intra Italiam esset] Pal. 1. *in terra Italiæ:* vet. ed. *donec hostis in terra Italia esset.* Gebh. Put. Pet. Pal. et Andreas *donec hostis in terra Italia esset.* J. F. Gron. *In terra Italiæ* Voss. a m. pr. Lov. 2. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. *in terra Italia* Flor. a m. pr. Cant. Voss. a m. sec. Lov. 4. Harl. aliique cum Hearnii D. quæ locutio apud Livium est frequentissima. Infra XXIX. 10. 'Quandoque hostis alienigena terræ Italiæ bellum intulisset.' XXX. 32. 'Sedecim annorum in terra Italia res gestas.' XXXVIII. 47. 'Omnia pacatiora, quam terra Italia est, reliqui.' XXXIX. 17. 'Si quis eorum, qui tum extra terram Italiam essent, nominaretur.' XLII. 29. 'Non urbs tantum Roma, nec terra Italia, sed omnes reges civitatesque.' Fragm. legis agrariæ apud Pighium in Ann. ad a. DCXXXI. p. 63. QVOD. EIVS. AGRI. LOCEI. EXTRA. TERRAM. ITALIAM. EST. Ita 'terra Africa' Liv. XXIX. 23. 'terra Pharsalia' XXXIII. 6. 'terra Hispania' XXXVIII. 58. Similiter 'Africa ora' Liv. XXVIII. 23. § 7. Ἑλλάδος πρῶτοι χθονὸς Eurip. in Electr. 21. 'terra Gallia' apud Cæs. Gall. I. 30. ubi vide Brant. 'terra Græcia' apud Gall. I. 1. 'terra Sicilia' III. 7. apud quem eadem locutio frequens est. Alia vide apud Stanlei. ad Æsch. Prom. Vinct. vs. 2. et Vorstium ad Justini XI. 11. § 13. Adde quæ notavi ad Sil. XVI. 180. Per compendium

scriptum fuerat *in t'ra*, id est *in terra;* unde, neglecta nota, factum est *intra*, quomodo etiam librarii errarunt xxx. 32. § 6. Similes scribarum lapsus innumeri in Mss. obcurrunt. Vide ad Epit. Liv. lib. LVII.

§ 5 *De senatus sententia plebisque scito*] Optimi *plebisque scitu:* quod nec Cicero refugit. *J. F. Gron. Plebique scitu* Flor. *plebisque scitu* Voss. et Hearnii L. 1. ac N. Locus autem Cic. quem Gronov. innuit, est ad Att. IV. 2. 'Neque populi jussu, neque plebis scitu rei præfectus esset:' ubi videndi sunt viri docti. Adde quæ notantur ad v. 13. § 5. Mox *muris, turribus reficiendis,* omissa copula, Flor. et Lov. 1. ac 4.

Uni sacris conquirendis donisque persignandis] Sic omnes scripti: eaque lectio firmatur hoc lib. c. 12. 'Vates hic Marcius illustris fuerat, et cum conquisitio priore anno ex senatusconsulto talium librorum fieret.' VII. 3. 'Quum piaculorum magis conquisitio animos, quam corpora morbi, adficerent.' XL. 37. 'C. Servilius pontifex maximus piacula iræ Deum conquirere jussus, decemviri libros inspicere, consul Apollini, Æsculapio, Saluti vota vovere.' Tacitus in vita Agricolæ c. 6. 'Electus a Galba ad dona templorum recognoscenda, diligentissima conquisitione fecit, ne cujus alterius sacrilegium respublica, quam Neronis, sentiret.' Guthcrius de Jur. Man. I. 3. *coinquiendis;* quod probare non possumus. Ab eadem origine 'inquino' et 'coinquino,' et 'coinquo,' vel 'coinquio,' cujus simplex est apud Varronem. Ergo utrumque proprie est violare et contaminare. Sed usus obtinuit, ut maxime diceretur tum de profana silva, tum de luco, quum silvescentes nimium et incommode rami amputabantur, atque ita contactu ferri arbores violabantur. Alfenus JC. l. 29. Locati: 'In lege locationis scriptum erat; redemptor silvam ne cædito, ne coinquito, ne deurito, neve quem coinquere, urere, cædere sinito.' Paulus l. 5. Arborum furtim cæsarum: 'Cædere est non solum succidere, sed etiam ferire cædendi caussa: coinquere est deglabrare:' ita scribendum, non *cingere*, vel *stringere:* adeo non contamur adsentiri Salmasio, ut ante visa ab illo doctissime, ut semper, disputata in Exercit. Plin. pag. 411. nobis eadem suspicio mota fuerit. Neque ultimum verbum faciendum *deglubere,* quod Budæo placuit, aut *declarare,* quod Turnebo: neque interpretandum, 'corticem undique eximere.' Neque enim hoc est 'coinquere,' sed deputare et coërcere luxuriantem frondem, quod in sacris proprie arboribus 'conlucare,' 'sublucare,' 'interlucare.' Glabri sunt, qui pilis carent, quod et fit strictim atque ad cutem tondendo. Sic 'deglabrata arbor,' cui comæ et frondes detonsæ. Unde Hor. Od. IV. 4. 57. ilex 'tonsa bipennibus.' Inscriptio vetus: EARVMQVE. ARBORVM. ADOLEFACTARVM. ET COINQVENDARVM. Alia: LVCI. COINQVENDI. ET. OPERIS. FACIVNDI. Ex quibus apparet, non dici nisi de lucis et arboribus, nec posse tolerari hoc genus loquendi 'sacra coinquere:' nisi illa sacra sint luci: unde apud Catonem probabili admodum ratione vir summus 'illiusce sacri coinquendi ergo.' Nam quod Sosipater lib. I. p. 62. 'Quinquatrus a quinquendo,' seu coinquendo, 'id est, lustrando,' ut ait, deductas censet; neque hoc ἔτυμον verum judico, neque aliter 'coinquere' est lustrare, quam quod detonsis frondibus ramisque officientibus lumini amputatis curatur, purgatur, et sublustris fit silva: sacras autem arbores non licebat ferro tangere, nisi piaculo velut lustrali ante cæso. Atque ideo ut 'lustrare urbem,' 'exercitum,' 'arma,' ita et 'coinquere urbem,' 'exercitum,' 'arma,' dici haudquaquam patitur Latini sermonis ratio. Sed et idem Gutherius loc.

laud. *præfigendis*, aut *refigendis*, pro *persignandis*. Male. I. 40. 'Pontificem deinde Numam Marcium M. F. ex Patribus legit, eique sacra omnia exscripta exsignataque attribuit.' Cic. Acad. IV. 1. 'Ut literis consignamus, quæ monumentis mandare volumus.' *J. F. Gron.* Cap. 1. hujus libri Liv. scribit, M. Atilium prætorem urbis edixisse 'ut, qui libros vaticinos, precationesque, aut artem sacrificandi conscriptam haberet, eos libros omnes literasque ad se ante Kal. Apriles deferret.' Deinde cap. 12. ex SCto 'conquisitionem librorum vaticinorum' factam. Sed, quia Livius hic dicit, etiam donis persignandis creatos esse hosce triumviros, credibile est, eos præter hoc genus libros etiam alias res sacras conquisivisse, etsi librorum tantum mentio est cap. 12. Quænam autem fuerint 'dona,' quibus 'persignandis' creati sunt, etsi non exponit Livius, tamen suspicari licet, dona templorum esse, quæ fortassis ab iis, quorum custodiæ commissa erant, aut ab aliis, interversa ac subrepta fuerint: eoque ducit locus Taciti apud Gronovium. 'Persignare dona' Gronovius videtur existimasse, esse 'in tabulis describere,' 'literis consignare.' Hoc verum puto, et sententiam esse, triumviros jussos dona templorum conquisita recognoscere, eorumque numerum, materiam, et quæ alia ad ea noscenda pertinerent, in tabulas referre, et accurate perscribere. Nam 'persignare' est plane ac totum signare. Mela I. 19. de Mossynis, 'Notis corpus omne persignant.' De 'coinquere' Salmas. præivit Scalig. ad Fest. voce 'Conquirere.' Vide etiam Vossium in Etymol. voce 'Inquino.' Jac. Gronovium, qui 'coinquare' dixit, ridet Fabrett. pagg. 42. et 43. Apud Sosipatrum tamen est 'a quinquando.' *Duk.* Livius XXXVIII. 38. 'Si quid ablatum est, id conquirendi, cognoscendi, repetendique jus item esto.' XXXIX. 3. 'Prætori negotium datum est, ut eos conquireret.' De investigatione eorum, qui armis ferendis apti milites conscribendi erant, id verbum Livio frequens esse, videbimus ad XXIX. 35. § 10. In legibus autem Alfeni et Paulli vulgatum defendit Præses Bynkersh. Obs. IV. 21.

§ 6 *Fortunæ et matris Matutæ*] Vet. lib. *Fortunæ et Martis*, ut suspicandum sit, ne vox *Matutæ* afficta sit ab iis qui *matris* pro *Martis* legerunt. *Sigon.* Pal. 1. omittit τὸ *Matutæ*. Pall. 2. vero et 3. *Fortunæ et Martis intra portam.* Quam lectionem probat Sigonius. Sed vulgatam lectionem recte tuebimur, tum ex vet. ed. tum ex ipsis T. Livii verbis XXIV. 47. 'Romæ fœdum incendium per duas noctes ac diem unum tenuit, solo æquata omnia inter Salinas et portam Carmentalem, cum Æquimelio Jugarioque vico: in templis Fortunæ ac matris Matutæ, et Spei extra portam late vagatus ignis sacra profanaque multa absumsit.' *Gebh.* Vox *Matutæ* exsulat a Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii Oxon. Insuper trajectis literis *Martis* vet. lib. Sigonii consentientes Lov. 2. et Gaertn. Sed recte Gebhardus vulgatum tuetur. Vide Donat. de Urb. Rom. II. 26. et Nardin. Rom. Vet. V. 10.

§ 7 *In Albano monte biduum continenter lapidibus pluit*] Princeps ed. *pluvit*. Pal. 3. *continenter lapides pluti*. Gebh. *Biduo continenter* Harl. a m. pr. Gaertn. et edd. ante Aldum. Male. Vide ad X. 21. § 6. *Biduum continuum* Hav. invitis reliquis. Tum *pluvit* Lov. 5. Ber. et edd. Mediol. 1480. ac Tarvis. utraque. Vide ad I. 31. § 1. Codicis Pal. 3. scriptura apud Gebh. indicare videtur, librarium ejus in exemplari suo *lapides pluit* invenisse. Sane utrumque in usu est 'pluere lapides' et 'lapidibus.' Vide ad III. 10. § 6. Hic tamen

reliqui in *lapidibus* consentientes, id verius esse evincunt.

§ 8 *Sol rubere solito magis*] In Pal. 1. pro *sol* substitutum est *vel;* perperam. Pal. 3. autem præstat *sol vel rubere.* Puto legendum *sol rubere vel solito magis.* Gebh. *Vel,* pro *sol,* etiam Flor. Lov. 1. 2. 4. et Voss. *sol vel rubere,* duplici lectione juncta, Lov. 5. *cœlum rubere,* et mox *simile,* pro *similis,* Hafn. et Hav.

§ 9 *Diem unum supplicatio fuit*] *Die uno* Hav. eodem errore, quo § 7. *biduo* pro *biduum* dederant. *Dies munium supplicatio fuit* Lov. 1. *dies munerum* Lov. 2. et Voss. J. Wasse ad Sall. Cat. c. 56. p. 177. testatur se in cod. Cantabr. qui est in collegio Trinitatis invenisse *supplicio* pro *supplicatio.* Se itaque nescire dicit an *supplicio* reponendum sit, quum idem cod. aliis locis, ubi eadem occurrit locutio, nihil moveat, at ipse auctor XXVII. 50. 'Suppliciis votisque fatigare Deos' dixerit. Ex meis *supplicio* non tantum erat in Voss. verum etiam in Flor. a m. pr. in quo *supplicatio* emendavit manus altera.

§ 11 *Et minime otium, quo tum diuturno senescere videbatur, patientis*] Pal. 2. *et minimi otii, quo tum diutino.* Paullo ante Pal. 3. *Phiales.* Gebh. Omnes libri *diutino* præter Gruterum eumque secutas edd. quod miror. *J. F. Gronov.* Omnes etiam mei, et Hearnii Oxon. *diutino,* nisi quod unus *diutine,* alter *diutinum.* VI. 33. 'Ex diutina pace nova defectio.' XXV. 1. 'Incultis diutino bello infestisque agris.' XXVIII. 24. 'Licentia ex diutino, ut fit, otio conlecta.' Vide ad eum locum.

§ 12 *In atrio Libertatis*] De hoc est locus Ovidii Trist. III. 1. 71. in quo explicando Casaubonum arguit, etiam aliis probantibus, Lipsius de Biblioth. c. 5. Sed, ut omnes homines sumus, ipse eodem loco scribit, quæ fortassis reprehensione non carent, quum Plutarchum et alios auctores esse dicit, Atrium Libertatis a Ti. Graccho, patre Gracchorum, structum. Nam si jam a. IↃXLI. fuit atrium Libertatis, quod hic testatur Livius, non potuit id a patre Gracchorum strui, quem a. IↃLXVI. adeoque totis viginti quinque annis post hoc tempus, tribunum plebis fuisse certum est ex Livio XXXVIII. 52. Etiam dubito an fallatur Lipsius, Plutarchum et alios sententiæ suæ auctores laudans; eo quod nemo recentiorum, qui de atrio Libertatis egerunt, Plutarchum et alios hujus rei testes citent. Si tamen verum est, quod dicit, nihil peccasset locis illorum, quæ non omnibus nota esse ex silentio aliorum doctorum palam est, in medium proferendis, et cum hoc Liviano in concordiam redigendis. Ædem Libertatis a patre Ti. Gracchi, qui an. IↃXXXVIII. et IↃXL. consul, et, ex conjectura Pighii ad a. IↃLIX. et IↃLXI. patris Gracchorum patruus fuit, in Aventino factam, auctor est Livius XXIV. 16. Ei, si non eodem tempore, certe non multo post, atrium additum fuisse, ex hoc loco Livii liquet. *Duk.*

§ 14 *Emissique qui sequerentur a Tarracina*] Scripti *missique qui seq., ab Tarr. comprehensos omnes retraxerunt.* Itaque distinguendum. *J. F. Gron.* Ita non tantum plerique codd. mei, et Hearnii Oxon. verum etiam edd. principes. Primus Froben. a. 1531. sine dubio operarum aberratione, vulgavit *remissique,* quod quadriennio post in *emissique* mutavit, et reliquis editoribus verum esse persuasit.

Deducti in comitio, virgisque] Lego et distinguo *deducti, virgisque in comitio, approbante populo, cæsi.* T. Faber. Lego *reducti, in comitio virgis approbante populo cæsi, de saxo dejiciuntur:* non *deducti, virgisque.* J. F. Gronov. Crevier. partim ex Gronov. partim ex Fabri conjectura legit *reducti, virgisque in comitio, populo approbante, cæsi.* Ego Gronovii emendationem præfero. Passim verba 'reducere'

et 'deducere' in Mss. commutantur. Vide ad VI. 26. § 8. Præterea Jac. Gronov. observat in Dissert. Epist. ad Livii Loca Geogr. ep. II. pag. 15. scribas librarios in hac operis Liviani parte sæpe voculam *que* perperam vel addidisse, vel omisisse. Vide etiam ad XXIX. 24. § 7.

CAP. VIII. § 1 *Duarum nobilissimarum in Italia Græcarum civitatum animos*] Pal. 1. *aliarum nobil.* Pal. 3. cum vet. ed. *duarum pene nobilissimarum.* Gebh. Immo *trium*, ut patet ex cap. 15. Nempe Tarenti, Metaponti, Thuriorum. *J. F. Gron.* *Civitatium* Flor. et ed. Mediol. 1480. Vide ad XXXIII. 20. § 11.

§ 2 *Tum publice, tum etiam singulos*] Put. Pet. Men. *cum publice.* Ejusmodi levia complura et alibi sine mentione arbitratu veterum correximus. *J. F. Gronov.* *Cum*, pro *tum*, etiam Flor. et Harl. Vide ad VI. 23. § 3. Mox *contingebant* Lov. 3. Ber. et Gaertn. cum edd. vett. ante Aldum.

§ 3 *Ex iis tredecim fere nobiles Tarentini*] Vet. lib. *nobiles juvenes Tarentini:* egregie: nam paulo post subjungit *conspecta ea præda juvenum est.* *Ex iis* autem quod ait, 'ob ea' intelligendum est; id est, ob supplicium de obsidibus Tarentinis sumptum. *Sigon.* Pall. 1. et 2. *fere nobiles juvenes*, quod approbat Sigonius. *Ex iis* vero interpretandum est, urbibus scilicet Græcis in Italia, quarum animos pœnæ in obsides atrocitas irritavit. *Gebh.* Sic omnes veteres, ut Sigonius monuerat. *J. F. Gron.* *Ex iis* potius intellige ex numero illorum, qui tam fœdo supplicio interemtos propinquitate vel amicitia contingebant. *Duk.* *Nobiles juvenes*, præter Ber. legunt omnes reliqui, ita tamen, ut Gaertn. *juvenes nobiles* inverso ordine præferat.

Nico et Philomenes] Vet. lib. *Philomenus.* Polyb. VIII. 19. Νίκων καὶ Φιλίμενος. *Sigon.* Pall. tres *Nicho.* Cæterum Pal. 1. cum principe ed. *Philemenus.* Pall. 2. ac 3. *Philomenus.* Gebh. Put. et quilibet antiquiores faciunt *Philemenus*, aut *Philomenus.* Polybius vocat Φιλήμενον. Ita refingamus *Philemenus* censeo apud Livium, quem a Polybio hic non discessisse certus sum. *J. F. Gron.* *Philomenus* Voss. Lov. 2. 4. 5. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. *Phylemenus* Ber. *Philemenus* Flor. Hav. a m. pr. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Quam scripturam quum hoc loco viri docti in contextum receperint, ejus loco Sigonii lectionem XXVII. 16. § 3. servare non debuerant.

§ 4 *Nocte per speciem venandi urbe egressi ad eum proficiscuntur*] Ex hoc loco incipit fragmentum hujus historiæ apud Polybium VIII. 19. unde hæc ad verbum sumpsit Livius: Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὡς ἐπ' ἐξοδίαν ὁρμήσαντες ἐκ τῆς πόλεως, καὶ συνεγγίσαντες τῇ παρεμβολῇ τῶν Καρχηδονίων νυκτὸς, ἄλλοι μὲν συγκαθέντες εἴς τινα τόπον ὑλώδη παρὰ τὴν ὁδὸν, ἔμειναν. Ὁ δὲ Φιλίμενος καὶ Νίκων προσῆλθον πρὸς τὴν παρεμβολὴν, &c. *Sigon.* *Urbem egressi* Flor. Voss. Lov. 2. 4. Ber. Harl. Gaertn. et edd. ante Aldum. Idem se etiam in omnibus libris suis reperisse, testatur Gebhardus ad XXIII. 16. § 10. Horum consensum non spernendum judicavi. Vide ad XXIX. 6. § 4.

§ 5 *Ceteri silva prope viam sese occuluerunt*] Pal. 2. *Cæt. silva sese prope viam occultaverunt.* Gebhard. *Occultaverunt* Rec. et Hearnii N. Vide ad XXXII. 38. § 8. Τὸ *viam* non adparet in Voss. ut nec *ultro* in Lov. 1.

§ 6 *Prædandi caussa se urbe egressos*] Hic etiam *urbem* in Pal. 2. se invenisse, testatur Gebh. ad XXIII. 16. § 10. Verum nunc omnes nostri vulgatum tuentur.

§ 8 *Fide sanxerunt, liberos Tarentinos leges suaque, &c.*] Sic Polyb. VIII. 20. αὐτοί τε τοῖς περὶ τὸν Ἀννίβαν ἔδοσαν πίστεις, καὶ παρ' ἐκείνων ἔλαβον ἐπὶ τούτοις· ἐφ' ᾧ Ταραντίνους ἐλευθερώσειν, καὶ

μήτε φόρους πράξεσθαι κατὰ μηδένα τόπον, &c. *Sigon.*

§ 9 *Hæc ubi convenerunt, tunc vero Philemenus*] *Hæc omnia convenerant. Philomenus* Hearnii L. 1.

§ 10 *Donabat aut præfecto, aut custodibus portarum*] Polyb. VIII. 20. Διὸ τούτῳ μὲν ἐπέτρεψαν ἐξιδιάσασθαι διὰ τῶν ἁλισκομένων θηρίων, πρῶτον μὲν τὸν ἐπὶ τῆς πόλεως τεταγμένον Γάϊον Λίβιον, δεύτερον δὲ τοὺς φυλάττοντας τὸν πυλῶνα. Quo in loco C. *Livium* præfectum appellat, quem postea Livius *L. Livium Macatum*, Cicero in Cat. *M. Livium Salinatorem*. Sigon.

§ 11 *Sibilo dedisset signum*] Monet Gronovius pr. ed. nott. ad XXV. 3. duabus literis superfluis, *sibiloco* præferre Put. et duos post illum probissimos. Idem scripturæ vitium obfendi in Flor. Voss. et Lov. 1. Utraque lectione recepta *sibilo sibi locum dedisset signum* est in Lov. 4. ac 5.

§ 12 *Tridui via aberat*] Sic Polyb. VIII. 21. Ἀπεῖχε τῷ στρατοπέδῳ τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν τοῦ Τάραντος. *Sigon.* Put. et Pet. *Tridui viam aberat.* J. F. Gron. Nec aliter Flor. Infra c. 32. 'Quinque ferme dierum iter ab Romanis aberant.' XXX. 29. 'Zama quinque dierum iter ab Karthagine abest.' Vide ad VI. 32. § 9. Quin et altera locutio Livio placuit XXXVIII. 58. 'P. Scipio Eleæ dierum aliquot via abesset.'

Ægrum simulabat] Polyb. VIII. 21. Ὁ δὲ πάλαι ἐπεπόριστο σκῆψιν ὡς ἀῤῥωστῶν. *Sigon.*

§ 13 *Suspecta esse jam segnis mora ejus desierat*] Libri omnes nostri *segnis ejus mora suspecta esse desierat.* Gebh. Ita et Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldina priores. Τὸ *jam* etiam deest in Voss.

Cap. IX. § 1 *Decem millibus peditum atque equitum, &c.*] Polybius VIII. 21. Παρεσκευακὼς ἔκ τε τῶν ἱππέων καὶ τῶν πεζῶν τοὺς διαφέροντας εὐκινησίᾳ καὶ τόλμῃ περὶ μυρίους ὄντας τὸν ἀριθμόν. *Sigon.*

Quos in expeditione, &c. aptissimos esse] Ant. Perizon. ad marginem Livii legit *in ea expeditione.* At Crevier. magis sibi placere testatur *in expeditionem.* Infra XXXVIII. 21. 'Erant deprehensi genere pugnæ, in quod minime apti sunt.'

Quarta vigilia noctis] Polyb. VIII. 21. ὑπὸ τὴν ἑωθινήν. *Sigon.*

§ 2 *Præmissisque octoginta fere Numidis equitibus, &c.*] Polyb. Τῶν δὲ Νομαδικῶν ἱππέων εἰς ὀγδοήκοντα προχειρισάμενος, ἐκέλευε προπορεύεσθαι, &c. *Sigon.* Copulam *que* ignorant Lov. 2. et Hav. Hinc *ferme* est in Ber. et edd. ante Aldum: ad XXXVII. 38. § 5. Tum *præcipit* Flor. Lov. 2. 4. et Hav. Deinde *prælustrarent*, pro *perlustrarent*, Lov. 5. Vox autem *oculis* non adparet in Hav.

Spectator agminis falleret] Id est, 'deciperet,' ut Gronov. Obs. III. 20. Nec tamen quidquam obstat, quo minus possit esse 'lateret,' et clam illis in urbem nunciaret. Et sic etiam in aliis quibusdam, quæ ibi adferuntur, accipi potest. De hac significatione verbi 'fallere' vide Lambin. ad Hor. Carm. I. 10. 16. *Duk.*

§ 3 *Progressos retraherent*] Pall. tres *prægressos.* Gebh. Scripti *prægressos.* J. F. Gron. Ita etiam Hearnii Oxonienses, omnesque mei, præter unum Gaertn. Vide ad IX. 10. § 7.

Raptim agmine facto, quindecim fere millium spatio] Malim *agmine acto*, quod est moto. Quod Livius *quindecim millia*, Polybius ὡς ἑκατὸν εἴκοσι σταδίους. *Sigon.* Contra Sigonium stat triga Mss. Pall. ut et prisca ed. et ipse Livius, qui vult, prædonum speciem istam accolis objectam, cum haud procul Tarentum venisset Annibal, raptim in agmen redactam: confirmat quippe paullo post: 'via omnes irent, nec diverti quemquam, aut excedere ordinem agminis paterentur.' Polyb. Ἁπλῶς δὲ παρεκάλει, συνέχειν ἕκαστον τῇ πορείᾳ τοὺς ὑφ' αὐ-

τὸν ταττομένους. *Gebh.* Vere Sigonius *raptim agmine acto.* Lib. VII. c. 37. 'Relictisque impedimentis castrorum valido præsidio, raptim agitur agmen.' XXI. 61. 'Scipio raptim ad famam novorum hostium agmine acto.' *J. F. Gron.* *Agmine facto* Livius dixit XXXVIII. 33. 'Lacedæmoniis ad portam castrorum agmine facto obcurrerunt:' et Virg. *Æn.* I. 82. 'velut agmine facto, Qua data porta, ruunt.' Hic tamen, pace Gebhardi, sensus requirit, ut cum Sigonio et Gronovio legamus *raptim agmine acto.* Supra VI. 28. 'Raptim agmine acto, ad portam Collinam signa intulere:' ubi vide quæ notantur. Deinde *XII. ferme millium* Voss. Lov. 2. 4. Harl. in contextu, Gaertn. et Hearnii N. Verum, quum Polyb. centum viginti stadia memoret, et mille passus octo admodum stadia efficiant, vulgatum verius esse patet. Solent autem notæ numerales *II.* et *V.* commutari. Vide ad XXXVII. 22. § 4.

§ 4 *Et ne ibi quidem nunciato, quo pergerent, tantum convocatos milites monuit, &c.*] Malim *quo pergeret.* De Annibale enim loquitur, de quo sic Polyb. Καὶ συναθροίσας τοὺς ἡγεμόνας, κυρίως μὲν οὐ διεσάφει τὴν ἐπιβολήν· ἁπλῶς δὲ παρεκάλει, συνέχειν ἕκαστον τῇ πορείᾳ τοὺς ὑφ' αὑτὸν ταττομένους, &c. Quo in loco legendum est ex Livio κυρίως μὲν οὐ διεσάφει. Illud etiam interest, quod Livius *milites*, Polyb. *duces convocatos* scribit. *Sigon.* *Quo pergerent* est, quem finem profectionis suæ haberent. Falso ergo legit Sigonius *pergeret*, tanquam non de militibus, sed de solo Annibale, scriptor loqueretur. *Gebh.* *Nunciamus* ea fere, quæ videmus, audivimus, aut aliunde ipsi didicimus. Plaut. Merc. V. 2. 62. 'An de auditu nuncias?' *Enunciamus* quum cætera arcana, tum præcipue animi nostri consilia. Plancus ad Cic. ad Fam. X. 8. 'Optimæ mentis cogitata jam pridem maturo tempore enunciare.' Neutiquam igitur recte imperator militibus suis 'nunciat,' quo ipse in animo habeat eos ducere. Qua propter malim hic *enunciato, quo pergeret*, hoc est, edito: ut mox, 'se in tempore editurum, quæ vellet agi.' *Jac. Periz.* Proprium huic rei verbum esse 'enunciare,' constat ex illis quæ notantur ad IX. 16. § 7. Clericus malebat *pronunciato*, quo in simili re utitur Liv. XXVII. 43. 'Pronunciat, occupare se in Lucanis proximam urbem velle.' Sed et 'nunciare' pro enunciare utitur Front. I. 1. 6. 'Non ignarus Pharnacem omnia, quæ apud ipsos agebantur, nunciare Parthis.' Codd. autem hic nihil mutant.

Convocatos milites monuit, via omnes irent] Polyb. συναθροίσας τοὺς ἡγεμόνας. Qua de caussa hic *milites* pro ducibus perperam accipiuntur. Mox enim ait *neu quid nisi ducum jussu facerent.* Livius igitur vult *milites convocatos*, Polyb. *duces.* Gebh. *Monuit, recta via* Ber. a m. sec. Mox autem malim *deverti*, pro *diverti.* Vide ad I. 51. § 8.

§ 5 *Terroremque late agrestibus injecisse*] Gronov. ad XXI. 60. § 7. monet, Put. per errorem, qui in cod. illo frequens est, legere *agrestis.* Similiter peccatur in Flor. Voss. et Lov. 1. Paullo ante *fama prævenerat* Flor. Lov. 5. Gaertn. et Hav. Vide ad XXII. 2. § 1.

§ 7 *Interea adeo nihil obedienter curatum est, ut, &c.*] Brevius Polyb. VIII. 22. Τῆς γε μὴν ὅλης πράξεως διὰ ταῦτα καὶ μᾶλλον ἀνύποπτος ἦν ὁ Λίβιος. Id est 'Ex his minus suspecta tota actio Livio præfecto erat.' Quod autem ait Livius *Nihil obedienter curatum est*, ab equitibus intellige, quos ad arcendos populationes Numidarum præfectus emiserat. *Sigon.* Non vacat menda in his verbis. Quomodo enim de obedientia equitum querela esse potest? Luce prima jussi erant exire. At nocte oppidum ab Annibale captum: quomodo vult Livius,

ut paruerint mandatis? Sed nec sequentia faciunt huic sententiæ. Consului librum Ms. in eo est *nihil obedient' cura est.* Ex iis vestigiis quis negabit verum esse *nihil ob id intenta cura est?* Eo nuncio, inquit, adeo non aucta cura est in custodienda urbe, ut contra egerint negligentius, &c. Perperam concreverant voces, literis tamen fere comparentibus. *Lipsius,* Ep. Quæst. II. 23. Pall. duo 1. et 3. *Interea adeo nihil obedienter cura est.* Sagacissimus inde Lipsius eruit *nihil ob id intenta cura est.* Qua re nihil verius cortina Delii profata esse mihi videtur. *Gebh.* Partim ex Put. et Pet. partim ex Lipsii sagace conjectura præclare restituimus. Est enim illic *in cætera adeo nihil obedienter cura est.* Posteriorem varietatem habent et Men. duo Pall. Voss. Scribe ergo *in cætera adeo nihil ob id intenta cura est.* Sic v. 7. 'Ab urbe commeatus intentiore, quam antea, subvehi cura.' Et ibidem c. 8. 'Dum cura omnium in Veiens bellum intenta est.' Frustra interpretatur vulgatum Sigonius. Nam et Livium apparet de præfecto loqui, non de equitibus; et id Polybius satis significat: Τῆς γε μὲν ὅλης πράξεως διὰ ταῦτα καὶ μᾶλλον ἀνύποπτος ἦν ὁ Λίβιος. *J. F. Gron.* *In cetera adeo nihil obedienter curatum est* Voss. a m. sec. qui *interea* et *cura est* habebat a m. pr. quod etiam servat Cant. *interaado nihil obedienter cura est* Flor. a m. pr. *cetera adeo nihil obedienter curatum est* a m. sec. Vera omnino lectio est Gronovii, nisi forte ab initio præpositionem abjicere malis, ut *cetera* sit 'quod ad cetera adtinet.' Vide ad I. 32. § 2. 'Intenta cura,' ut IV. 26. 'Intentiorque muniendi cura ducibus erat.' XXV. 22. 'Hæc omnia intentissima cura acta.' XXXIX. 2. 'Conquisita cum intentiore cura arma.' XLII. 32. 'Delectus multo intentiorem, quam alias, curam habebant.' Neque tamen *in cetera* damno. Nam 'in aliquid intendi' sæpe apud Livium obcurrit. I. 25. 'In minime gratum spectaculum animo intenduntur.' Vide ad IV. 27. § 11. et ad VI. 23. § 12. Mox *castra non movisse,* pro *castris,* Voss. et Lov. 2. Male. Vide ad X. 4. § 9.

§ 8 *Hannibal concubia nocte movit. Dux Philemenus erat*] Polyb. VIII. 21. Ἐκίνει τὴν πρωτοπορείαν κνέφατος ἄρτι γενομένου, σπουδάζων συνάψαι τῷ τείχει περὶ μέσας νύκτας· καθηγεμόνα τὸν Φιλίμενον ἔχων, καὶ παρεσκευακὼς σῦν ἄγριον αὐτῷ πρὸς τὴν διατεταγμένην χρείαν. *Sigon.* Vide Victor. Var. VIII. 3.

Cum solito captæ venationis onere] Bene exponit Langlæus Semestr. I. 6. in extr. prædæ venando captæ, adversus nescio quos, qui hic 'venationem' apparatum venatorum, vel ipsam persecutionem ferarum intelligebant. Adde Lips. ad Senec. de Benef. I. 12. Burm. ad Quintil. Declam. XIII. 8. et quos laudant Lexica. *Duk.* Livius XXXV. 49. 'Quum miraremur, unde illi eo tempore anni tam multa et varia venatio.' Vide Savar. ad Sidon. Apoll. Ep. IV. 9.

§ 9 *Parte alia portam Temenitidam adiret Hannibal*] Vet. lib. *Temenida.* Sic etiam Polybius VIII. 23. Κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς μεσογαίου, πρὸς ἕω δὲ κειμένην πλευρὰν ὡς ἐπὶ τὰς Τημενίδας προσαγορευομένας πύλας. *Sigon.* Polyb. vocat Τημενίδα. Vet. ed. *Temenitida.* Pal. 1. *portantem enitidia.* Pal. 3. *parte alia pantemenitida adiret:* quæ scribarum somnolentiæ tribuenda sunt, qui ultimam syllabam prioris, et primam subsequentis vocabuli contraxerunt. Paullo ante Pal. 3. *referens,* pro *inferens.* Gebh. Video ab Sigonio hanc lectionem repositam esse, pro *Temenitidam,* idque ex vet. lib. Testor tamen quidquid penes me collationum est, ut codicum Put. Pet. Gud. Voss. Cantabrig. in iis apparere *Temenitida.* Sane Polybius vocat Τημενίδας πύλας, et a Τήμενος potest recte deduci Τημενίς. Sed id nihil moratur, quin

Livius maluerit agnoscere *Temenitis*. Immo forsan et apud Polybium legit Τημενίτιδας; eo verisimilius, quod Thucydides prope Syracusas agnoscat munitionem, quam vocat Τημενίτην, libb. VI. et VII. Ipse tamen Τημενίδας πύλας formatas semper judicavi, ut Βηλίδας πύλας Babylone. *Jac. Gron.* *Portam Emiciam* Hearnii L. 1. *portantem Enitida* Lov. 4. et Gaertn. *portam Emitida* Hearnii D. *portam Enitida* ejusdem N. Hav. et Lov. 2. *portam Temenitida* Flor. Lov. 1. 5. et Ber. a m. pr. cum omnibus editis ante Sigonium. *Temenitidam* Ber. a m. sec. *Temnitidam* Harl. *Temnicida* Hafn.

§ 10 *Ea mediterranea regione orientem spectabat aliquantum intra mœnia includitur*] Hunc alii asterisco notarunt locum, et recte, nam mutilus est haud dubie. *Glar.* Quod ait *aliquantum intra muros includitur*, intelligendum est, nihil ejusmodi de porta a Polybio afferri, sed de sepulchris quibusdam, ad quæ Nico et socii ejus venerunt, unde ignem excitarunt, ut et Polybius et Livius ait: 'Editus ex composito ignis ab Annibale refulsit. Idem redditum ab Nicone signum.' Hæc autem sepulchra intra mœnia atque intra portas fuisse scribit Polybius VIII. 23. Ἧκον ἐπὶ τοὺς τάφους. Τὸ γὰρ πρὸς ἕω μέρος τῆς τῶν Ταραντίνων πόλεως, μνημάτων ἐστὶ πλῆρες, διὰ τὸ τοὺς τελευτήσαντας θάπτεσθαι ἔτι καὶ νῦν ἐντός. Et post, διὰ ταῦτα θάπτειν ἔτι καὶ νῦν τοὺς μεταλλάξαντας ἐντὸς τῶν πυλῶν. In vet. lib. est *Aliquantum intra mœnia includuntur*: ut omnino locus hic totus videatur ita esse supplendus: *Convenerat autem, ut Philomenus, port. ass. ven. inferens, arm. induceret, parte alia port. Tem. ad. Annibal. Ea med. regione or. spectabat. Nico cum sociis ad monumenta esset. Ea aliquantum intra mœnia includuntur.* Nam nisi ita suppleas, vanum erit, quod sequitur: 'Cum portæ appropinquaret, editus ex composito ignis ab Annibale refulsit: idem redditum ab Nicone signum.' Neque enim, quid cum Nicone Annibali convenisset, præcessit. *Sigon.* Pal. 2. continet *aliquantum intra mœnia includunt.* Pal. 3. *Ea mediterranea regio est, orientem spectat, aliquantulum intra mœnia includuntur.* Gebh. Put. Pet. Men. *Ea mediterranea regio est orientem spectabest aliquantum intra mœnia includuntur*: vel *spectabat.* Certe omnes *includuntur.* Lege *Ea mediterranea regione Orientem spectat, ad monumenta, quæ intra mœnia includuntur.* Vide Sigonium. Nam de Nicone necesse non est hic interponi: satis intelligitur ex sequentibus. *J. F. Gron.* Verba hæc Liviana miris modis intorta non componentur, nisi attentiore oculo in unicum Put. codicem conjecto. Etsi enim sanus sensus appareat in iis quæ hic publicata sunt, tamen unde illa *ad monumenta quæ* bono more exsculpi queant, nullus scio. Vide igitur an non propius sit, *Ea mediterranea regione in Orientem est ad busta, quæ Tarenti intra mœnia includuntur.* Livius ita loquitur: 'porta est mediterranea regione.' x. 34. 'Portam unam alteramque eadem regione in propinquo patentes.' III. 66. 'Ad mœnia ipsa Romæ populabundi regione portæ Esquilinæ accessere.' Vide ad XXV. 25. 'In Orientem est' nempe versa: vel si placet quasdam repetere literas, potes *in orientem spectat, ad busta.* Et id præferebat Grævius. XXVIII. 17. 'Masæsyli in regionem Hispaniæ, maxime qua sita Nova Carthago est, spectant.' *Jac. Gron.* Ex codd. nostris nulla ulterioris auxilii spes Livio adlucet. *Ea mediterranea regio est* præferunt Flor. Lov. 5. Harl. et Hav. quod librariorum errori tribuendum est. Vide ad IX. 8. § 13. *Ea*, nempe porta, dicitur esse regione mediterranea, id est ab illa parte urbis, quæ obversa erat continenti Italiæ, non quæ ad mare vergebat. Vide ad

III. 66. § 5. Mox *includ'r* ambigue Ber. *includ* Flor. a m. pr. *includunt* a m. sec. ut et Cant. Voss. et Lov. 2. ac 4. plerique reliqui *includuntur*. Clericus J. F. Gronovii conjecturam probat; mihi vero emendatio filii ejus propius ad lectionem præstantissimi Put. accedere videtur. In eo tamen ab ipso dissentio, quod, omissa præpositione, legam *Ea mediterranea regione orientem spectat ad busta, quæ Tarenti intra mœnia includuntur.* Agnosco equidem, recte dici potuisse *spectat in orientem.* Vide quæ notantur ad XXVIII. 17. § 5. Verum præpositionis nullum est vestigium vel in Put. vel in aliis codd. Quin et ipse Livius non tantum 'spectare in orientem,' verum etiam 'spectare orientem,' pro eo vergere, dicere solitus est. XXXIII. 17. 'Acarnania universa solem occidentem et mare Siculum spectat.' XXXVI. 7. 'Litus Italiæ, quod Sardiniam Africamque spectat.' XXXVIII. 4. 'Arx, quæ posita in tumulo est, orientem spectat.' Apud geographos Melam, Plinium, aliosque locutio illa frequens est. Vide etiam Corte ad Plin. Ep. II. 17. 12. Mecum sentire Crevier. gaudeo.

Editus ex composito ignis ab Hannibale est, refulsitque] Vet. lib. *ab Annibale refulsit.* Sigon. Meorum codicum nullus Sigonio adsentitur.

§ 11 *Nico ex inproviso ad portas sopitos vigiles*] Put. *adportus.* Lege *adortus sopitos.* J. F. Gron. Verissime. Non enim *ad portas,* sed ad unam portam Temenida, quam etiam Hannibali aperuit, vigiles obtruncavit. Polyb. VIII. 23. Ὥρμησαν ἐπὶ τὴν πύλην μετὰ δρόμου καὶ σπουδῆς, βουλόμενοι φθάσαι φονεύσαντες τοὺς ἐπὶ τοῦ πυλῶνος τεταγμένους: *portam* quoque modo præcessit, mox etiam sequitur.

§ 12 *Hannibal cum peditum agmine ingreditur, equites subsistere, &c.*] Polybius apertius: ait enim Annibalem in forum venisse, equites intra mœnia subsistere jussisse: quare paulo post Livius 'cum silentio in forum ducti Annibali se junxerunt.' *Sigon.* Sed Polyb. clare VIII. 24. Τούς γε μὲν ἱππεῖς ἀπέλιπεν ἐκτὸς τοῦ τείχους, et caussas consilii addit. Mox *postulet* videtur requirere *possint.* Duk.

§ 13 *Portulæ parte alia*] Vertit ex Polybio ῥινοπύλην et πυλίδα *portulam.* Sigon.

Dicentis vix sustinere grandis bestiæ onus] Polyb. εἰπόντος ὅτι βαρύνονται, φέρουσι γὰρ ὗν ἄγριον. *Sigon.* *Dicens* Lov. 5. *dicentem* Gaertn. *dicente* Flor. Lov. 2. 4. Hav. et Voss. a m. pr. *dicenti* a m. sec. consentiente Lov. 1. quod non videtur spernendum. *Grande bestiæ onus* Hafn.

§ 14 *Inferentes aprum duos juvenes secutus ipse cum expedito venatore*] Polyb. Καὶ σὺν αὐτῷ νομαδικὴν ἔχων διασκευὴν ἕτερος. *Sigon.* *Duo juvenes secutus* Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Gaertn. quod se etiam in duobus Pall. reperisse, ac recepisse, testatur Gebhard. ad VII. 40. § 9. Vide ad XXXV. 21. § 5. Τὸ *duos* neglegentia librarii omissum est in Hearnii L. 1. Certe duos hos etiam memorat Polyb. VIII. 24.

Venabulo trajicit] Pal. 3. *transfigit.* Gebh. Nostri nihil mutant, nisi quod *trajecit* sit in Lov. 2. et Ber. a m. sec. Infra XLI. 11. 'Trajecit ferro pectus, ne vivus caperetur.'

§ 15 *Ingressi deinde triginta fere armati*] Polybius Afros triginta fuisse ait. *Sigon.* Voculam *fere* male omittit Hearnii L. 1. Nam et Polyb. Λίβυας ὄντας εἰς τριάκοντα dixit.

Refringuntque portam maximam] Antiquissimi *proximam.* J. F. Gron. Ita et Flor. atque alii. Vide ad XXII. 22. § 7. Mox *irrumpit* Voss. Lov. 4. 5. et Gaertn. *irrumpunt* Lov. 1. Insuper *se junxerunt* invitis scriptis edidit Sigonius; quem recte non audierunt posteriores editores.

§ 16 *Tum duo millia Gallorum Pœnus in tres divisa partes per urbem dimittit, Tarentinos et infra quam maxime frequentia*] Emendo *Tarentinos et A-*

fros quam maxime frequentia occupare jubet. Valla. Sæpe fit, ut, qui locum se emendare existimet, is non solum non emendet, sed magis etiam depravet, ac cujusdam sensus specie ceteris facultatem cognoscendæ labis omnem eripiat, ut hoc loco Valla, qui, quum legatur in veteribus libris *Tarentinos et infra*, putavit emendatum esse locum, si, pro *infra*, *Afros* reposuisset. Ceterum Polybius docet, non ita legendum, multo vero minus ita interpretandum hunc locum esse: neque enim aut Tarentini aut Afri ab Annibale ad occupanda frequentia missi sunt, sed Galli ducibus juvenibus Tarentinis, quod etiam addit Livius: quamquam quid est *frequentia?* quis sic Latine locutus est umquam 'occupare frequentia?' Polybius Gallis mandatum esse ab Annibale ait, ut aptissimas quasque in forum ferentes vias occuparent. Hinc ego voces *Tarentinos et* fœdissime depravatas esse existimo, pro *et ferentes vias*, vocem autem *infra*, *in fora* legendum esse: ut ita sit: *Tum duo millia Gallorum Pœnus in tres divisa partes per urbem dimittit, et ferentes vias in fora quam maxime frequentia occupare jubet.* Atque sensum hunc esse exploratum habeo. Polybius VIII. 25. Ἀπομερίσας δὲ τῶν Κελτῶν εἰς δισχιλίους, καὶ διελὼν εἰς τρία μέρη τούτους συνέστησε τῶν νεανίσκων δύο πρὸς ἕκαστον μέρος τῶν χειριζόντων τὴν πρᾶξιν, προστάξας διαλαβεῖν τῶν εἰς τὴν ἀγορὰν φερουσῶν ὁδῶν τὰς εὐκαιροτάτας. Et paulo post παραγενόμενοι δὲ ταῖς πλατείαις ἀτάκτως: id est, *cum Tarentini in fora concurrerent.* Livius paulo post c. 25. 'Viam ferentem in agros:' et XXVI. 5. 'Via quæ Suessulam fert.' *Sigon.* Pal. 1. habet *Tarentinos et intra.* Pal. 2. vero *per urbem dimisit. Tarentinos et infra maxima freq. occ. jubet.* Vocem *Tarentinos*, quam fœde depravatam clamitat Sigonius, hinc non exterminandam certum me reddit vet. ed. cujus scripturam Sigonianæ præfero lectioni: *Tarentinos et interiora quam maxime frequentia occupare jubet.* Gebh. Stare non potest commentum Vallæ *Tarentinos et Afros* ob rationes, quas reddit Sigonius. Sed, quod hic doctus vir contra Laurentium præfatur, sæpe fieri, ut, qui se locum emendare existimet, is non solum non emendet, sed magis etiam depravet, ac cujusdam sensus specie facultatem cognoscendæ labis omnem eripiat, id ad se primum quoque pertinere (adeo sumus homines) non animadvertit. Mss. quod initio posuimus. Hinc ille 'et ferentes vias in fora:' testatur enim Polybius missos Gallos, et jussos occupare τῶν εἰς ἀγορὰν φερουσῶν ὁδῶν τὰς εὐκαιροτάτας. Sed addit idem Polybius, Gallis duces datos Tarentinos: τούτοις συνέστησε τῶν νεανίσκων δύο πρὸς ἕκαστον μέρος. Hoc expressit, si quid video, Livius. Put. etiam et Voss. *in tres divisas partis.* Scribe *Cum duobus millibus Gallorum in tres divisis partes per urbem dimittit Tarentinos, et itinera quam maxime frequentia occupare jubet.* Numerus cum significatus esset notis, *duo millia* reddiderunt pro *duobus millibus:* et ex *cum* fecerunt *tum*, quibus non satis connexa videbatur oratio, de quibus sæpe querimur. Sic IV. 9. ubi vulgo *tria millia passuum*, Pall. *tribus millibus:* at VI. 32. iidem cum Thu. *duo millia inde aberat*, cum edatur *duobus millibus.* Τὰς εἰς τὴν ἀγορὰν φερούσας ὁδοὺς contentus fuit reddere *itinera quam maxime frequentia:* et alioqui τὴν ἀγορὰν agnoscit modo Polybius, non ἀγοράς. Prisca editio *Tarentinos et interiora, quam maxime frequentia.* Aurigatur, quo nos pervenisse putamus. *J. F. Gron.* Gronovius in pr. ed. nott. legebat *Tum duo millia Gallorum Pœnus in tres divisa partes per urbem dimittit cum Tarentinis, et itinera, &c.* eamque conjecturam repetiit in pr. ed. nott. ad XXXIX. 1. At propius ad Mstorum lectionem accedit, quod ipsi postea curis itera-

tis placuit; præsertim si ponamus, numerum Gallorum per notas scriptum fuisse, unde frequens errandi occasio librariis indoctis data. Præter exempla, quæ ipse laudavit, vide ad I. 43. § 5. II. 39. § 5. III. 13. § 8. VII. 35. § 6. IX. 45. § 9. X. 2. § 11. c. 3. § 2. c. 25. § 15. c. 37. § 3. c. 46. § 12. XXX. 7. § 13. XXXIII. 4. § 4. XL. 18. § 5. c. 36. § 8. XLII. 12. § 9. XLV. 25. § 7. Similiter etiam lapsos esse scribas in adsequendo casu aliarum vocum, quæ per compendium scribebantur, vidimus ad X. 10. § 2. *Tum* autem et *cum* sæpissime commutantur. Vide ad VI. 23. § 3. Deinde *divisas* etiam Flor. Lov. 1. 2. Harl. et Gaertn.

CAP. X. § 1 *Sed, quid rei esset*] *Sed qui ei essent* Pal. 3. *Gebh.*

§ 3 *Præfectus primo excitatus tumultu*] Polybius 'C. Livium' præfectum ad portam, atque inde in arcem pervenisse, item scribit. Livius nomen præfecti omittit, ne notam familiæ suæ nomini aliquam inureret; siquidem 'C. Livii præfecti' culpa, quem ebrium etiam tum fuisse ait Polybius, Tarentum amissum esse constet. *Sigon.* Pal. 1. *exeitus.* Gebh. His a Sigonio notatis addi possunt, quæ scribit Jac. Gronovius ad Polyb. VIII. p. 437. qui prænomen 'Marci,' quod ei tribuit Livius XXVI. 39. et XXVII. 25. corruptum, et pro eo *C.* scribendum esse suspicatur. Sed *Marcum* etiam Plut. in Fabio, et in Apophth. vocat. De cognomine vide ad Liv. XXVII. 25. *Duk.* Non eo animo, quo credidit Sigonius, Livium præfecti nomen omittere, ex eo colligendum videtur, quod alibi ejus meminerit locis a Dukero laudatis, et, si vera est Sigonii conjectura, XXIV. 20. § 12. Quin etiam Doujatius dubitat utrum Livius ex eadem gente fuerit, ex qua natus est præfectus Tarentinus.

In portum effugit: inde, aceeptus seapha, in areem eonfugit] Comparet in Pall. 1. et 2. *in arcem circumvehitur.* Gebh. Scilicet placuisse sibi rhetoriscos correctores in *effugit* et *confugit.* At quis dedit illis potestatem spernendi, quod habet unicus ille Put. neque ab eo discedentes melior Petav. duoque Florentini *inde acceptus scapha in arcem circumvehitur?* Lib. VIII. 26. 'Sineret se classe circumvehi ad Romanum agrum.' XXXVII. 27. 'Circumvecti ab urbe ad adversa insulæ.' Est ipsum Polybii verbum, ἐμβὰς, μετὰ τῶν οἰκετῶν εἰς ἄκραν παρεκομίσθη. *J. F. Gron.* Pejori aliquanto lectione bis *eonfugit* legunt Lov. 1. 2. 4. 5. et Harl. qua offensus scriba Hav. dedit *in portum, deinde exceptus scapha in arcem confugit.* At *circumvehitur* etiam Flor. et, ut videtur, Cant. cap. seq. 'Classis instructa ac parata circumvehitur arcem.' Ceterum *circumvehitur* non est ipsum Polybii verbum, ut Gronov. credidit. Non enim περικομίζεσθαι utitur, sed παρακομίζεσθαι, quod est *devehi, deportari.*

§ 4 *Terrorem et tuba*] Conjecturam Lipsii de Mil. Rom. IV. 10. *Errorem* et præcedentia et sequentia apud Livium confirmant. X. 9. 'Id credo cognomen errorem in ædilibus fecisse.' XXVII. 47. 'Castra nihil aucta errorem faciebant.' Horum alterum sæpe pro altero positum ostendit Gronov. ad X. 14. XXIII. 17. et XXIV. 30. *Duk.*

Inscienter a Græco inflata] Vet. lib. *scienter:* idque recte. Sic enim Polyb. VIII. 25. Οἱ περὶ τὸν Φιλίμενον ἡτοιμασμένοι σάλπιγγας Ῥωμαϊκὰς, καὶ τινῶν αὐταῖς χρῆσθαι δυναμένων διὰ τὴν συνήθειαν, στάντες περὶ τὸ θέατρον, ἐσήμαινον. *Sigon.* Sigonius *scienter.* Sed vulgatum defendunt libri omnes, et ipse Livius: quippe quia inscienter et non Romano more inflata erat, quis aut quibus signum daret, incertum efficiebat. *Gebh.* Lectio libri Sigoniani hic locum habere non potest: nam si *scienter* inflata fuisset tuba, non effecisset incertum, quis,

aut quibus signum daret. Livii narratio hic aliquantum abit a Polybiana. *Duk.* Omnes etiam nostri servant *inscienter.*

§ 5 *Tum dubitationem exemerunt*] *Tum* hic mihi frigere videtur. Pro eo malim *omnem*, e quo per compendium scripto potuit fieri *tum*. Cicero ad Att. I. 6. 'Ut mihi quidem omnem dubitationem tolleret.' *Duk.* Crevier. *tum* vacare monet. Olim etiam Ant. Perizon. ad oram Livii notarat, se vix dubitare, quin particula hæc delenda foret, verum postea conjecturam induxit.

§ 6 *Postquam lux certior erat, &c. tum Hannibal, &c.*] Polybius VIII. 26. Ὄντος δὲ φωτὸς εἰλικρινοῦς, ὁ μὲν Ἀννίβας ἐκήρυττε τοὺς Ταραντίνους ἄνευ τῶν ὅπλων ἀθροίζεσθαι πάντας εἰς τὴν ἀγοράν. *Sigon.*

Conticescebatque paullatim tumultus] *Conticescebantque* Lov. 1. 5. et Voss. *conticiscebantque* Gaertn. *conticiscebatque* Flor. Vide ad IV. 1. § 5.

Sine armis convocare jubet] Muretus e lib. vet. *convocari.* J. F. Gron. Similiter legunt Lov. 4. et Ber. Vide ad XXIV. 15. § 5.

§ 7 *Ad omnem adeundam simul fortunam persecuti fuerant*] Vet. lib. *prosecuti:* est enim officii verbum, quod huic loco convenit. Polyb. ἀπεχώρουν εἰς τὴν ἄκραν. *Sigon.* *Prosecuti* etiam multi ex meis. Id autem pro sequi, comitari aliquo, deducere, poni, sive, ut Sigonius dicit, officii verbum esse, certum est. Vide ad VI. 34. § 7. Adde Bentl. ad Horat. Sat. I. 9. 16. Servant tamen hic *persecuti* Flor. Lov. 4. Gaertn. et forte quidam alii. Id autem suspicionem injicit, pristinam lectionem veram esse, ac *persequi* hic poni pro simplici 'sequi,' 'constanter vel ad finem usque sequi.' Vide ad V. 40. § 4. Solent autem hæc verba innumeris locis commutari. Vide ad Epit. Liv. l. XCIX.

§ 9 *Recipere se in domos suas quemque jussit*] Polybius VIII. 26. Συντάξας ἕκαστον εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν ἐπανελθόντας μετὰ σπουδῆς ἐπὶ τὴν θύραν ἐπιγράψαι, Ταραντίνου. Inde τῷ δὲ ἐπὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν κατάλυσιν ἐπιγράψαντι ταὐτὸ τοῦτο, θάνατον ὥριζε τὴν ζημίαν. Livius: 'Si quis in hospitio civis Romani nomen inscripsisset, eum se pro hoste habiturum.' Idem affert rationem, quæ non est apud Polybium: 'vacuas autem cernebat domos.' *Sigon.*

§ 10 *Vacuas autem tenebat domos*] Opinor legendum *sciebat*, vel *petebat*, vel *volebat domos.* Valla. Omnis lectio vetus *tenebat domos.* Sigonius [immo Valla] *sciebat*, vel *petebat.* Sed nihil horum Livius dixit. Scribo *tenebant domos.* Ait, cum Romani proprias et vacuas ædes haberent, non permixtim cum civibus deversarentur, facile fuit separare milites a civibus sola inscriptione ædium. Hæc Livii mens: quisquis aliud adfert, campas loquitur. Videatur Polybius. *Lipsius*, Ep. Quæst. IV. 16. Pall. 1. 3. *tenebat.* Rectius Pal. 2. *tenebant*, ut et sensit acutissimus Lipsius. *Gebh.* *Cernebat* edd. consentientibus Lov. 5. Ber. et Gaertn. Reliqui *tenebat.* Sed, quin vera sit Lipsii conjectura, non dubito.

CAP. XI. § 1 *Quum et mari, quo in peninsulæ*] Lege *et a mari.* J. F. Gron. *In pene insulæ* Flor. a m. pr. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad § 11. *Quo pene in insulæ modum* Flor. a m. sec. Paullo ante *expugnandam* Lov. 5. Vide ad XXI. 57. § 6.

Pars major circumluitur, et prœaltis rupibus, et ab ipsa urbe muro] Hæc verba, ut quadrent cum iis, quæ, aliquot deinde versibus interpositis, postea subjicit, 'et est,' inquit, 'non altitudine, ut cætera, tuta, sed loco plano posita,' judicandum lectori offero: nam ego hæsito. *Glar.* *Et* priori loco vacat ex vet. lib. et sensu ipso. Intelligit autem arcem a mari prææaltis rupibus septam fuisse, ab

urbe muro et fossa. Itaque quod Glareanus hunc locum sequenti repugnare ait, 'et est non altitudine, ut cætera, tuta, sed loco plano posita,' non procedit: hic enim de altitudine, quæ mare spectat, post de ea, quæ terram, loquitur; siquidem in plano positam esse ait. *Sigon.* Conjunctio *et* exsulat a Pall. tribus, ac vet. ed. Paullo post libri iidem omnes, *eoque nec vi, nec operibus expugnabilem fore.* Gebh. Superest particula *et:* nam hoc vult, qua mare arcem alluit, præaltis eam rupibus impositam, eoque situ ipso munitam fuisse. Prævertit hoc monere Sigonius, sed supini editores, qui tot stigmata ab errante ejus librario inusserunt Livio, hic ei parere recusarunt. *J. F. Gron.* Conjunctionem ignorant omnes scripti, et priores edd. Primus Ascens. eam 1513. recepit. Deinde *circuitur* Ber. a m. sec. reliquis omnibus invitis. Mox *fore* Lov. 2. 4. 5. Harl. Hav. et Rec.

§ 2 *Intersepire statuit*] Polyb. VIII. 27. ἔκρινε διατειχίσαι τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς ἄκρας. *Sigon.*

§ 3 *Non sine illa etiam spe*] Ita Gronov. edidit, secutus auctoritatem Put. et antiquioris Pet. ut profitetur in pr. ed. nott. ad XXI. 8. quomodo etiam in Flor. Harl. et plerisque aliis meorum fuit. Antea edebatur *sine ulla;* quod se in L. 1. et D. invenisse, Hearnius testatur, et ex meis servant Lov. 1. 2. 4. Rec. et Ber. Solent autem hæc vocabula passim commutari. Exempla vide ad II. 56. § 12. c. 59. § 7. c. 61. § 5. III. 7. § 4. c. 50. § 10. VII. 28. § 9. VIII. 31. § 5. c. 38. § 10. XXV. 6. § 11. XXXII. 11. § 4. Adde Nic. Heinsium ad Silii XIV. 654. et Bentl. ad Hor. Ep. I. 18. 37.

Et, si ferocius procurrissent] Priscianus X. 901. Livium ait hoc loco scripsisse *procucurrissent*, ut Cato dixit *concucurrisse.* Polyb. θρατέως τῶν Ῥωμαίων καὶ τετολμηκότως ἐπιχειρούντων τοῖς ὑπεναντίοις. *Sigon.* Ita plane legunt Flor. Voss. Lov. 1. 5. Gaertn. et forte adhuc alii. Vide ad I. 12. § 8. Mox *Tarentum urbem*, pro *Tarentini*, Flor. Lov. 2. 4. et Gaertn.

§ 4 *Longius pulsos prosequerentur*] Ita edidit Gruterus in ultima ed. eamque lectionem firmant Flor. a m. pr. et plerique reliqui codd. Antea edebatur *persequerentur*, quod servant Flor. a m. sec. Ber. et Hearnii L. 1. Et id quidem præstare judico. Vide ad Epit. Liv. l. XCIX.

§ 5 *Inpedimentaque alia*] Placet vetus lectio *impeditaque alia:* ut sit, alia loca impedita opere jam cœpto, alia impedita apparatu operis. *Sigon.* Et hic omnes, ut Sigonius, *impeditaque alia opere jam cœpto.* J. F. Gron. Ita et N. ac D. præferre, Hearne notavit; neque ullus meorum damnatam lectionem servat. *Impedimentaque* tamen est in Lov. 4. *impeditaque* etiam edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 6 *Plurimi in fossam præcipitati occisique sunt*] Annuit vulgatæ huic lectioni Pall. 1. et 3. biga. Prisca contra ed. *morabantur, plurimum fossam præcipitati; occisique sunt plures in fuga, quam in pugna.* At Pal. 2. *plurimi in fossamse* (inculcatum hoc provocabulum *se* ab sciolo) *præcipitavere, occisique sunt: plures in fuga, quam in pugna, perierunt.* Ita et legerem c. 16. *Duce hospite in insidias præcipitavit:* quandoquidem incerta ibidem Pall. codd. scriptura. XXVII. 16. 'Creditum vulgo est, in puteum apertum ex equo præcipitasse.' *Gebh.* Put. *præcitavere.* Cui proximus, sed tamen vitiatus, Pal. unus *se præcipitavere.* Nam Livii erat *in fossam præcipitavere:* ut Pet. Lib. XXVII. c. 16. 'Creditum vulgo est, in puteum apertum ex equo præcipitasse.' *J. F. Gron.* *In fossam præcipitavere* Flor. quod manus altera interpolavit, perperam inter versus adscribendo pronomen, ut sit *in fossam se præcipitavere.* Amat Livius hoc verbo tam-

quam neutro uti, sine casu. Supra II. 51. 'Præcipitavere in insidias:' ubi vide iterum Gebhard. alia Livii loca laudantem et emendantem. VI. 30. 'Ipsi in insidias præcipitavere:' ubi unus codex denuo pronomen *se* addit. XXVII. 40. 'Quum in Italia ad Trasimenum et Cannas præcipitasset Romana res.' XLIII. 23. 'In vallem insessam ab hostibus præcipitant.' Vide Sigon. ad V. 18. § 7. Livinei. ad Mamert. Paneg. Maximiano dictum c. 4. Periz. ad Sanctii Minerv. IV. 3. p. 545. et Corte ad Sall. Jug. capp. 14. 23. et 41.

§ 7 *Vallum intra eam erigitur*] Polyb. l. VIII. capp. 27. et 28. proxime fossam et murum arcis vallum ab Hannibale factum scribit, hinc fossam, et post eam versus urbem murum; sed præterea aliquid munitionis inter hunc murum et fossam memoraverat; quod quale fuerit, quia locus mutilus est, non satis intelligi potest. Livius quoque proxime murum et fossam arcis primo vallum, tum fossam, et rursus vallum, ac denique murum structum dicit. Itaque quod hic est *vallum intra eam*, puto munitionem esse, quam Polybius inter fossam et murum versus urbem posuerat. *Duk.*

§ 8 *Modicum præsidium, ut simul interfaciendo muro adjuvaret*] Vet. lib. *in faciendo.* Sigon. Aliquid latet: nam Put. Pet. Men. Voss. *præsidium simul interfaciendo.* At Pal. unus *præsidium, ut munientes ab impetu Romanorum tuerentur, simul interfaciendo muro adjuvarent.* Scribe potius *præsidium; simul, ut in faciendo.* Hoc est, reliquit aliquid copiarum, simul ut præsidium urbi essent, et munientes adjuvarent. *J. F. Gron.* Quum sic habeant optimi libri, videtur fuisse *simul ut in perficiendo.* XXXI. 46. 'Relictis, quot satis videbatur ad opera perficienda, militibus.' Sæpe *p* transiisse in *t* discimus ex XXVII. 15. *Jac. Periz.* *Præsidium, ut intus faciendo* Gaertn. *præsidium simul inter ut faciendo* Hav. *præsidium simul ut faciendo* Hearnii L. 1. et Brancal. Latinii: *præsidium simul interfaciendo* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Cant. et Harl. Gronovius in pr. ed. nott. proposita Pal. cujus etiam hic meminit, lectione, monuerat, ea si placeret, scribendum esse *simul in perficiendo.* Flor. a m. altera inter versus adscripta voce legit *præsidium, quod simul interfaciendo muro adjuvaret.*

Ad Galesum flumen (quinque millia ab urbe abest) posuit castra] Polyb. VIII. 28. Κατεστρατοπέδευσε περὶ τετταράκοντα σταδίους ἀπέχων τῆς πόλεως παρὰ τὸν ποταμὸν, παρὰ μέν τισι Γαλαῖον, παρὰ δὲ τοῖς πλείστοις προσαγορευόμενον Εὐρώταν. *Sigon.* *Galæsum* Flor. Vide ad Silii I. 438. et Nic. Heins. ad Virg. Georg. IV. 126.

§ 9 *Et est non altitudine, ut cetera, tuta*] Intelligendum videtur, arcem non altitudine tutam esse a parte urbis; nam a parte maris cetera pars arcis, quæ tamquam peninsula mari circumluitur, præaltis rupibus septa est, ut inquit Livius § 1. ubi vide Sigonium. Ita necesse non erit, ut cum Crevier. conjiciamus scribendum *ut ceteræ.*

§ 10 *Missum a Metaponto præsidium Romanis fecit animum*] Polyb. VIII. 29. Παραπεσούσης ἐκ Μεταπόντου βοηθείας εἰς τὴν ἄκραν κατὰ θάλατταν, βραχύ τι ταῖς ψυχαῖς ἀναθαῤῥήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι νυκτὸς ἐπέθεντο τοῖς ἔργοις. *Sigon.* Mox *oppugnare*, pro *oppugnandi*, Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. et Gaertn.

§ 11 *Quæ in peninsula posita*] Put. et Pet. semper *peneinsula.* J. F. Gron. Ita in vetustissimis libris scribi, adnotat Salmas. ad Flor. III. 6. § 11. quod etiam de Mss. Melæ testatur Perizon. ad Mel. I. 16. *Duk.* Ita etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Vide ad § 1. *In pene modum insulæ* Ber. a m. sec.

Propiusque inopiam erant obsidentes, quam obsessi. Hannibal] Meus codex *propiusque inopiam obsidentes. Annibal.* Reliquorum nec vola nec vestigium in eo ; vereorque ut sint a scholio. *Lipsius*, Ep. Quæst. IV. 16. Defenditur vulgata lectio consensu omnium nostrorum Mss. codicum, tum etiam priscæ ed. Lipsio igitur non parui. *Gebh.* Mihi non major caussa esse videtur, ea quæ Lipsius ex scholio esse suspicatur, hinc expellendi, quam aliis locis, quibus *quam* comparativum *propius* subsequitur. VIII. 11. 'Supplemento vel Latium propius esse, vel Volscos, quam Romam.' XXVIII. 40. 'Ut propius fastidium ejus sim, quam desiderium.' *Duk.* Unus meorum Lov. 1. codici Lipsii succinit: etiam unus tantum Voss. ignorat τὸ *erant.* Reliqui omnia vocabula a Lipsio scholii accusata tuentur. Recte itaque viros doctos ab eo dissentire puto. Gronov. etiam in pr. ed. nott. testatus est, eadem illa verba in omnibus suis constanter superesse, ideoque Lipsium imitari ausum non fuisse.

§ 12 *Hannibal, convocatis principibus Tarentinis, omnes præs. diff. exposuit*] Polybius VIII. 29. 'Αθροίσας τοὺς Ταραντίνους, ἀπεδείκνυε διότι κυριότατόν ἐστι πρὸς τοὺς ἀνεστῶτας καιροὺς τὸ τῆς θαλάττης ἀντιλαμβάνεσθαι. Et paullo post 'Εδίδαξε τοὺς Ταραντίνους, ὡς ἐὰν ἀποκλεισθῶσι τῆς κατὰ θάλατταν ἐλπίδος οἱ τὴν ἄκραν τηροῦντες, παρὰ πόδας αὐτοῖς δι' αὐτῶν εἴξαντες, λείψουσι ταύτην, καὶ παραδώσουσι τὸν τόπον. *Sigon.* Plusculi *principibus Tarentinorum.* J. F. Gron. Consentiunt plerique meorum, ut et Hearnii L. 1. cum edd. antiquioribus. *Tarentinorum principibus* etiam Lov. 4. Verum *principibus Tarentinis,* quod Aldus primus recepit, servant Flor. et Cantabr. quibus invitis alterum probare vix audeo; præsertim quum nesciam, utrum inter plusculos Gronovii fuerint ejus optimi, et quidem nominatim Put. Infra XXXVIII. 8. 'Ætolos principes, quod agendum esset, consuluit :' ubi tamen variant codd. Mox *cernere viam* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Præterea *hostes potiantur* Flor.

§ 13 *Quo si naves sint*] Vet. lib. *Quod si naves sint.* Sigon. Hoc inter operarum errores referri præstitisset. Ita enim non tantum omnes codd. sed et edd. præter Sigonianas quasdam.

Extemplo aut abscessuros, aut dedituros se hostes] Put. Pet. Voss. *arcessuros.* Men. *accersuros.* An *arce cessuros?* J. F. Gron. *Arcessuros* etiam Flor. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav. *escepsuros* Lov. 5. Mox id exprimit hoc cap. 'Arcem brevi aut relictam ab hostibus, aut cum hostibus capiemus.' Paullo ante *prohibeantur* Lov. 2. et 4. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

§ 14 *Adsentiebantur Tarentini*] Polyb. Ὧν ἀκούοντες οἱ Ταραντῖνοι, τοῖς μὲν λεγομένοις συγκατετίθεντο, &c. *Sigon. Adsentiebant* Lovel. 2. Ber. et Hav. Vide ad X. 10. § 1. Mox τὸ *ei* exsulat a Voss. Lov. 1. Harl. Ber. a m. pr. et ed. Rom. 1472.

§ 15 *Punicas enim naves ex Sicilia adcitas id posse facere*] Polybius addit, fieri hoc per ea tempora non potuisse. *Sigon.* Τὸ *enim* non adparet in Lov. 5.

Suas, quæ sinu exiguo interclusæ essent] Put. *intus inclusæ sunt.* Manus sec. fecit *inclusas.* Pet. melior, et Voss. *intus inclusas esse.* Illud tamen vetustissimi libri vestigiis propius videtur. *J. F. Gronov. Sinu exiguo inclusas esse* Hearnii Oxon. *suasque sinu exiguo interclusas esse* Lov. 5. *suasque sinu exiguo intus inclusas essent* Flor. *esse* a m. sec. quod posterius servant etiam Lov. 1. 2. 4. Harl. Hafn. Gaertn. et Hav. Illud autem *sinu exiguo intus* Nic. Heinsius ad Vell. Pat. II. 25. eodem modo dictum censebat, quo 'æde intus' XXIV. 10. Ceterum Gronov. pr. ed. nott. se

ambigere dicit, malitne *quæ sinu exiguo intus inclusæ sint*, an *quas sinu exiguo intus inclusas esse.*

Hostis haberet, quemadmodum] Put. et Pet. *haberet et quemadmodum.* Scribe *quum claustra portus hostis haberet, ecquem ad modum inde in apertum mare evasuras?* Semper fere antiqui codd. *etquis,* pro *ecquis:* et utatur illo sane, qui malit. *J. F. Gron.* Sic in Ter. Eun. III. 3. 13. alii libri *rus Sunii ecquod haberem,* alii *et quod.* Hoc probat Faërnus, illud Rivius, cui adsentior. Et quod in Festo v. 'Quadrata Roma' est, 'Et quis extiterat Romæ regnare quadratæ,' Columna et Merula in Ann. Ennii I. ediderunt *Ecquis.* Adde Gronov. ad Liv. XXI. 42. *Duk. Haberet, et quemadmodum* similiter Florent. Cant. et Hearnii N. In reliquis codd. vocula illa hausta est ab ultimis literis vocis præced. Vide ad XXXV. 41. § 7. pro eo autem recte Gronovius conjecit *ecquem ad modum.* Cic. ad Att. IX. 9. 'Palpaboque ecquonam modo possim voluntate ejus nullam reipublicæ partem adtingere.' Passim autem librarios *ecquis* atque *et quis* commutasse, vidimus ad v. 36. § 5.

§ 16 *Evadent, inquit Hannibal*] Ficta a Livio verba, quæ non sunt apud Polybium. *Sigon.*

Urbem enim in campo sitam habetis] Ignorant nostri τὸ *enim.* Sigon. *Urbem enim compositam habetis* edd. principes, pro quo *urbem enim in campo sitam* dedit ed. Mediol. 1505. quod Ascens. 1513. et hinc reliqui adoptarunt. Verum solus ex scriptis meis Ber. habet τὸ *enim,* at loco ejus omisit præpositionem *in.* Eadem vox *enim* exsulat etiam ab Hearnii N. Paullo ante *quæ inpeditæ naturæ sunt,* pro *inpedita natura,* Lov. 1. 2. 4. et Voss. *natura inpedita* Gaertn.

§ 17 *Via, quæ in portum per mediam urbem ad mare transmissa est*] Polybius VIII. 29. Ὁ δὲ συνεωρακὼς τὴν πλατεῖαν εὐδιακόσμητον οὖσαν, τὴν ὑπάρχουσαν μὲν ἐντὸς τοῦ διατειχίσματος, φέρουσαν δὲ παρὰ τὸ διατείχισμα ἐκ τοῦ λιμένος εἰς τὴν ἔξω θάλατταν, ταύτῃ διενοεῖτο τὰς ναῦς ἐκ τοῦ λιμένος εἰς τὴν νότιον ὑπερβιβάζειν πλευράν. Ex his apparet, legendum esse apud Livium *ex portu,* non *in portum.* Vet. quidam libri *in portu* habent. Transtulit enim plaustris naves e portu per urbem ad mare, quod ad meridiem spectat. *Sigon.* Ex Polybio legit Sigonius *ex portu.* Pall. 2. ac 3. *via, quæ est in portu.* Gebh. Si schema Tarentinæ urbis ante oculos mihi foret, certior de his verbis pronunciatio edi posset. Saltem ex Polybii verbis nihil apparet de media urbe; et quum is clarissime describat viam, quæ sit intra murum, feratque juxta murum ex portu in mare exterius, apparet, quum in altero hujus urbis angulo, ut Polybius ait, versus septentrionem esset portus, cujus fauci ad mare imminebat arx, alterum ejus angulum alluisse ipsum patens mare versus meridiem, ita ut ab uno angulo ad alterum via lata pertineret. Ex hac tam manifesta descriptione colligo, Livium scripsisse *via, quæ in portu præter mœnia urbana ad mare transmissa est.* Illud *in portu* ita præter Sigonianos recte servant Put. Voss. Gud. Cantab. et subaudiendum τὸ *incipiens* aut simile quid. Τὸ *urbem* vides seq. cap. ac XXVII. 22. etiam in optimo libro corruptum fuisse. 'Præter mœnia' semper ait Livius, παρὰ τὸ διατείχισμα interpretans; VII. 8. 'Quum præter mœnia eorum infrequentia signa conspecta essent.' XXXVIII. 3. 'Arethontem præter ipsa mœnia fluere.' *Jac. Gron. Via, quæ est in portu* Lov. 5. *via, quæ in portu* Flor. Lov. 1. 4. Harl. Gaertn. et Hav. Mox *mare vestrum erit* Voss. et Lov. 2. Hinc *illinc mare,* pro *mari,* Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 5. Harl. et Gaertn. Vide ad XXVIII. 6. § 2. Deinde *circumsedebimus* Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Sed vide

ad IX. 2. § 3.

Aut cum hostibus capiemus] Cantabrig. *cum ipsis hostibus*. Jac. Gron. Se vocem *ipsis* in Put. aliisque repertam addidisse, monuit Crevier. Eamdem non tantum servant omnes codd. mei, ut et Hearnii L. 1. ac N. sed etiam omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ, nescio qua incuria, omisit.

§ 18 *Contracta extemplo undique plaustra*] Latius rationem exponit Livius, qua transvectæ naves sint, quam Polybius, qui brevissime eam est complexus. *Sigon.* Industrium hoc Hannibalis inventum narrat et describit graphice Silius XII. 434. et seqq. *Modius.*

Minorque moles in transitu esset] An non *mora?* Alioqui *moles* pro *molitio*. Sed ibi *molitio* nihili esset. *T. Faber.* Nihil muto. Plaustra onusta magna mole, id est, difficultate ac labore tam hominum, quam jumentorum, per vias asperas, lutosas, aliave ratione impeditas ducuntur. Huic difficultati ut occurreretur, et facilior transitus esset plaustris, Annibal vias ante muniri jussit. Nec magis hic quisquam ea voce offendi potest, quam paullo ante in oratione Annibalis ad Tarentinos, ‘ plaustris transveham naves haud magna mole.’ VI. 2. ‘ Ut minor moles superantibus vallum in castra Volscorum Romanis fuerit, quam transcendentibus sepem incendio absumtam fuerat.’ ‘ Plaustra faciliora ’ sunt, quibus facilior est transitus. Varro de Re Rust. I. 27. ‘ Glebas aptiores facere ad accipiendum imbrem et ad opus faciliores :’ id est, ut facilius opus in iis fieri possit. *Duk.*

§ 19 *Et ante ipsum portum anchoras jacit*] Scribe cum Put. et Pet. *et ante os ipsum portus ancoras jacit*. Cic. in Verr. V. 12. ‘ In ipso aditu atque ore portus ut primum ex alto sinus ad urbem ab litore inflectitur.’ Noster XXVIII. 6. ‘ Speciem intuenti primo gemini portus in ora duo versi præbuerit.’ *J. F. Gron.* Gronov. codicibus consentit Flor. a m. pr. nisi quod *eos*, pro *os*, præferat, litera initiali ex fine vocis præced. perperam repetita. ‘ Os portus ’ est ejus ostium. Ita ‘ os Tiberis ’ I. 33.

§ 20 *Hunc statum rerum Hannibal Tarenti reliquit, regressus, &c.*] Polyb. Ἀννίβας δὲ φυλακὴν ἀπολιπὼν τῆς πόλεως, ἀνέζευξε μετὰ τῆς δυνάμεως, καὶ παρεγένετο τριταῖος ἐπὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς χάρακα, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ χειμῶνος ἐνταῦθα διατρίβων ἔμενε κατὰ χώραν. *Sigon.*

Plures propioresque ætate memoriæ rerum hoc anno tradunt factum] Pal. 1. *plures propiore si que ætate, &c.* Pal. 2. *plures prioresque ætates memoria rerum hoc anno credo factum.* Gebh. Et cur non *factam?* quod habent priores. Id omnino revocandum fuit. *Jac. Gron.* Non credo ex editis revocandum, quod non esse in scriptis ex silentio eorum, qui Livium ediderunt, colligo. Multa hujus generis sunt, quæ per ellipsin expediri possunt, ac debent. Vide ad I. 3. et IV. 54. *Duk.* *Factum* prima præfert ed. Paris. 1573. cujus auctoritati parum tribuo, quia, qui ei præfuit, nullis se scriptis instructum memorat. Et tamen nunc eidem lectioni favent omnes codd. quibus utor. Contra vero modo memorata editione antiquiores typis descripti, qui *factam* exhibent, adsentientem unum habent Crevierii Mstum; qui cujus auctoritatis sit, non additur. Ei itaque, reliquis omnibus spretis, obedire iniquum putavi. Tum *credunt* Rec. Sed vide ad Ep. Liv. l. LX.

CAP. XII. § 1 *Latinæ tenuerunt*] *Latinæ feriæ tenuerunt* librarii Lov. 5. et Hafn. de suo addentes, quod Livius intelligendum reliquerat. Vide ad XXXVIII. 44. § 7. Ejusdem generis est, quod mox § seq. *in monte Albano* præferat Brancal. Latinii. Vide ad XXI. 63. § 8. Tum *proficiscitur* Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

Male. Vide ad II. 22. § 7.

§ 3 *Vates hic Marcius inlustris fuerat*] Sic Cic. de Divin. I. 50. et Macrob. Saturn. I. 17. Alibi Cic. et Serv. ad Virg. 'Marcios vates,' et 'Marcios fratres' dicunt. Vide Davis. ad Cic. de Divin. I. 40. *Duk.* Amm. Marc. XIV. 1. 'Velut Amphiarao referente aut Marcio, quondam vatibus inclitis.' Ubi de Marcio vate vide Lindenbr. et Meurs. in Critic. Arnob. I. 14.

Et quum inquisitio priore] Put. Pet. *et quum conquisitio.* Jam probavimus, et juvat ex XXXIX. 16. 'Vaticinos libros conquirerent.' *J. F. Gronov.* *Conquisitio* etiam Flor. Vide hoc lib. ad c. 7. § 5.

M. Æmilii prætoris urbis] Jam bis admonui, priore anno *M. Atilium* prætorem urbanum fuisse, non *M. Æmilium*, qui ad Luceriam cum exercitu fuit. Quare et hic *M. Atilii prætoris urbani* legendum. *Sigon.* Et hic substituit Sigonius *M. Atilii prætoris urbani.* Sed Pal. 2. *M. Æmilii præfecti urbis*, cui subscribit Pal. 3. Infra XXVII. 33. 'Senatus, quo die primum est habitus, ludos magnos facere dictatorem jussit, quos M. Æmilius prætor urbis C. Flaminio, Cn. Servilio consulibus fecerat:' ubi Pall. codd. *præfectus urbis* iterando reponi suadent. At Sigonius oblivione, quæ huc connotarat, ibidem putare se ait, hunc *M. Æmilium* fuisse *M. Æmilium Regillum*, qui postea fuit flamen Quirinalis. *Gebh.* Scribe *M. Atilii prætoris urbani.* Nam Put. et Pet. *urbem.* Nomen autem et hic et superius capp. 1. et 3. de sententia Sigonii, quamvis nolentibus libris, ita concipiendum censemus. Clare enim auctor XXIV. 44. 'M. Æmilius prætor, cujus peregrina sors erat, jurisdictione M. Atilio collegæ prætori urbano mandata, Luceriam provinciam haberet.' Et ne quis putet, ejus rei quidquam ex incidenti occasione mutatum, XXV. 3. ubi in sequentem annum sortes prætorum recensentur: 'Fulvii Flacci, quæ Luceriæ sub Æmilio prætore fuissent, legiones essent.' At fuit, qui objiceret Sigonio ex XXVII. 33. 'Ludos magnos facere dictatorem jussit, quos M. Æmilius prætor urbis C. Flaminio, Cn. Servilio consulibus fecerat.' Ibi tam fuisse obliviosum Sigonium, ut, qui hic Æmilium prætorem urbanum non fert, notaret hunc M. Æmilium fuisse cognomento Regillum, qui postea fuerit flamen Quirinalis. At non hæc Sigonii oblivio est, sed reprehensoris imperitia. M. Æmilius hic fuit prætor Urbis, consulibus C. Flaminio, Cn. Servilio, ut patet ex XXII. 9. ubi dicitur inter alia, ludos magnos votos, eosque, quoniam Fabium dictatorem belli cura occupatura esset, M. Æmilium prætorem ex collegii pontificum sententia curare jussum. At ejus M. Æmilii Lepidi, de quo nunc agimus, sors peregrina, et deinde, ut Luceriam provinciam haberet, fuit, consulibus Q. Fabio Maximo, Ti. Sempronio Graccho. Statim Put. Pet. aliique probiores *manus venerant.* Rectius, et intellige de libris vel carminibus Marcianis. *J. F. Gron.* Gebhardi notas ineditas Gronovium vidisse, eumque esse, adversus quem recte Sigonium defendit, ex illis publicatis nunc patet. *Præfecti*, pro *prætoris*, etiam Lov. 4. Sed error natus est ex similitudine vocum per compendium scriptarum *PRÆF.* et *PRÆT.* Deinde *prætoris urbem* Flor. a m. pr. *urb.* a m. sec. *urbani* Hav. et quidam alii. Vide ad capp. 1. 2. Præterea *venerant* non tantum omnes mei, Crevier. et Hearnii Oxon. codd. verum etiam omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ, sine dubio operarum lapsu, *venerat* dedit. De cognomine autem *Sullæ*, quod in hoc magistratu accepit, vide Pighium in Ann. ad a. DXLI. p. 177. et mox ad § 14.

§ 4 *Alterius postea est acta, didici curato auctoritas eventu*] Opinor legen-

dum *alterius post rem actam editi cum rato auctoritas eventu.* Valla. Omnia vetera et recentia, quæ vidimus, exemplaria habent *alterias postea est aucta dedit carato auctoritas eventu.* Verum non inepte, ut mihi videor, pro *dedit curato, declarato* reposui: ut sit ordo, 'alterius carminis aucta est auctoritas declarato eventu.' *Sabell.* Valla sic legit: *alterius post rem actam editi cum rato auctoritas eventu:* at ex fide antiqui exemplaris ita legendum: *alterius post ea acta editi certo auctoritas eventu:* quamquam malim *post acta.* Duo enim Marcii vatis carmina erant, inquit, quorum priore Cannensis clades jam accepta prædicta erat, posteriore Pœnorum fugatio ex ludis Apollini Deo vovendis. Factum est autem, ut auctoritas prioris versus, qui post acta editus fuerat, ex certo rei eventu comparata, fidem quoque alteri, qui ante rem editus erat, attulerit. *Sigon.* Vallæ emendationem, quæ ab vet. ed. admissa est, configit Sigonius, substituta alia, ex veteri, ut ait, libro. Pall. vero tres *alterius postea est acta* (Pal. 2. *aucta*) *dediti curato auctoritas eventu,* alludunt omnino ad vulgatum. *Gebh.* Neque integrius Sigonianum *post ea acta editi certo auctoritas eventu,* [quam vulgatum a Sabellico ortum]. Omnes vulgares scripti *postea est aucta,* et *carato.* Sed Put. *postrameacta dediti cam rato.* A quo nihil vel minimum discrepant Pet. melior, et duo optimi Florentiæ. Nihili sit in hac parte Critices, qui non videat veram esse, frustra Sigonio repudiatam, Vallæ conjecturam, *alterius post rem actam editi cam rato auctoritas eventu.* Singulæ phrases alibi Livio frequentes. Lib. XXI. c. 28. 'Id ut tutius consilium ante rem forte, ita acta re ad fidem pronius est.' XXVI. 15. 'Serum ad impediendam rem actam.' Sed τὸ *editum* in hujusmodi religiosis amat. Lib. XXI. c. 62. 'Hostiæque majores, quibus editum est, Diis cæsæ:' ita Mss. et sic reponere memineris: nam male vulgo publicatur *edictum.* Lib. XXII. c. 10. 'Quia ita ex fatalibus libris editum erat.' XL. 45. 'Ob ea decemviri, jussi adire libros, edidere, quibus Diis et quot hostiis sacrificaretur.' *J. F. Gron.* Admodum hic variant codd. *postero dediti acuta est carata auctoritas* Lov. 5. *postea rerum aucta edici certo auctoritas* Hafn. *alteri post rerum aucta æditi certo auctoritas* Brancal. Latinii: *postero est aucta dediti curato auctoritas* Gaertn. Et ita Hearnii L. 1. et D. nisi quod *postea* præferant: *postea est acta editi certo auctoritas* Hav. *postra est acta dediti curato auctoritas* Lov. 2. et 4. *postra est acta dediti curato auctoritas* Lov. 1. et Harl. *postra est acta dediti cum rato auctoritas* Flor. et Voss. Nihil vel minimum a Put. differre Oxoniensem N. auctor est Hearnius. Quod autem Sabell. dicit, omnia, quæ vidit, exemplaria, id est edd., habere *dedit curato,* inveni id in edd. Mediol. 1480. et Tarvis. utraque; at *dediti curato* in Rom. 1472. ac Parm. De verbo 'edere' eo sensu, quo hic Gronov. inlustrat, vide etiam Burm. ad Ovid. Met. XI. 647. At nunc hic aliter accipiendum. Alterum carmen post rem actam 'editum,' id est, evulgatum, in lucem emissum erat. Ita III. 34. 'Rumores hominum de unoquoque legum capite edito.' Hoc lib. c. 9. 'Se in tempore editurum, quæ vellet agi.'

§ 5 *Amnem Trojugenam Cannam Romanæ fugæ*] Mendose et hoc carmen vulgo notatum video: quasi Aufidus aut Canna 'Trojugena' dici possit, *Amnem Trojugenam Cannam* legere perseverarunt. Ego *Trojugena* reor legendum, ut cum *Romane* jungatur. Nam *Romane* ibi vocandi casus est, ut sit ordo, 'o Romane Trojugena, fuge amnem Cannam.' *Sabell.* *Amnem Trojugenam* Flor. Lov. 2. Harl. Hafn. et Hearnii N. ac D. Deinde *Romane fuge Cannam* Flor. Hearnii D.

et Exc. Pithœi. Sed Sabellico adsentior. De amne Canna vide Cluver. Ital. Ant. l. IV. c. 12. p. 1223. Ceterum carmen hoc Marcianum in versus hexametros digessit Alciatus, quem vide Parerg. v. 18. Hinc sequi videtur, hoc carmen ac sequens, quod et alii metro restituere conati sunt, Latine conscripta fuisse. Certe Marcium Romanum fuisse, non obscure indicat Cic. de Divin. I. 40. Contra tamen, carmina illa Græce scripta fuisse, suspicatur Crevier. et redolere putat Græcos versus in Latinum sermonem translatos: a quo dissentire liceat. Mox *te alienigenam* Flor. De campo autem Diomedis vide Cluver. ibid. p. 1222.

§ 6 *Deferet amnis in pontum magnum*] Ita primum editum vidi Francof. 1578. Omnes priores habent *deferat:* neque aliter legunt Flor. Lov. 4. Harl. Ber. Hav. et Hearnii Oxon. pluresque alii. Ita conveniet sequenti *fuat*, ut recte viri docti restituerunt. Præcedit quidem 'compleveris;' at, alibi futurum et præsens jungi, vidimus ad IV. 33. § 4. Priscam igitur lectionem reduxi.

Iis fiat esca caro tua] Vet. lib. *fluat.* Ego *fuat.* Festus *Fuum, sim, vel fiam.* Virgil. Æn. x. 108. 'Tros Rutulusve fuat.' Verbum antiquum est; hæc autem carmina redolent antiquitatem. *Sigon.* Pall. 1. ac 3. *fluut.* Lege *fuat:* quod primus observavit Alciatus, frustra a Sigonio pro proprio invento venditatum. Vet. ed. *fuerat.* Gebh. *Iis fluam* Gaertn. *influat* Harl. *iis locis fluat* Hafn. *iis fluat* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Rec. Hav. et Flor. a m. pr. *iis fuat* a m. sec. ut Sigonius emendat. Neque aliter est in ed. Rom. 1472. pro quo *fuit* dedit ed. Parm. *fiat* Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et aliæ: *fuat* autem est 'sit,' ab antiquo 'fuo,' unde est 'fuerem' et contracte 'forem,' ac præteritum 'fui' vel 'fuvi.' Vide Vossium Gramm. v. 36.

§ 7 *Diomedis Argivi campos*] Strabo VI. 283. Λέγεται δὲ ἀμφότερα Διομήδους κτίσμα· καὶ τὸ πέδιον καὶ ἄλλα πολλὰ δείκνυται τοῦ Διομήδους ἐν τούτοις τοῖς τόποις δυναστείας σημεῖα. *Sigon.*

§ 8 *Sed perplexius etiam scripturæ genere*] *Perplexioris etiam scripturæ*, ultima voce omissa, Flor. a m. sec. quum *perplexius* a m. pr. scriptum fuisset. Nihil puto mutandum. Nepos in Præf. 'Non dubito fore plerosque, Attice, qui hoc genus scripturæ leve judicent:' 'genus scripti' vocat Ovid. Trist. II. 517. Insuper paullo ante *præ ceteris*, pro *præteritis*, idem Flor.

§ 9 *Hostem, Romani, expellere vultis*] Hic totus locus tractatur iisdem verbis a Macrobio Saturn. I. 17. quo in loco legitur *Hostem, Romani, si ex agro pellere vultis.* Sigon. *Pellere* et *communiter* legitur in vetustis quibusdam edd. Macrobii: in recentioribus *expellere*, et *comiter:* ex Mss. an ex Livio, non scio. Voces *quum populus dederit, &c. suisque* non recte absunt a Macrobio: nam, populum Apollini stipem contulisse, dicit Livius, quod sine dubio ex hoc carmine factum est. Præterea ibi nonnulla aliter leguntur, sed non maximi momenti. *Duk.* *Hostis*, vel *Hostes*, Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Exc. Pithœi, Hearnii Oxon. et edd. vett. Primum *Hostem* apud Sigonium inveni, quod constanter est apud Macrob. Ceterum carmen hoc Marcii vatis in versus hexametros redegit Scalig. ad Varr. de Ling. Lat. IV. p. 23. Mox *vomica quæ gentium* Flor. Voss. Lov. 4. Harl. et Rec.

Qui quotannis comiter Apollini fiant] Vet. lib. et Macrob. *communiter*, quod est sumptibus populi et privatorum, ut se exponens subdit. *Sigon.* *Communes* Hearnii L. 1. *communiter* edd. Rom. 1472. ac Parm. Sæpe 'communiter' et 'comiter,' 'communis' etiam et 'comis' inter se commutantur. Ita apud Colum. I. 7. vulgo edi-

tur *comiter agat cum colonis:* ubi quum scriba cod. Sangerm. dederit *cīūter*, maluisse videtur *communiter*. Alia exempla vide ad III. 31. § 7. IV. 10. § 8. c. 35. § 4. VII. 12. § 12. Adde Burm. ad Suet. Claud. c. 21. Scheff. epist. ad Heinsium, quam edidit Burm. in Syll. Epist. tom. v. p. 9. et Græv. ad Cic. de Sen. c. 17. ad Fam. IV. 9. Pro Mur. c. 31. et pro Balbo c. 16. ubi *comiter* hoc loco pro magna benignitate, secunda omnium voluntate, libenter, non gravate, poni docuit. Ita I. 22. 'Comiter regis convivium celebrant:' ubi plura vide. IX. 36. 'Comi hospitio acceptum, nunciare Romanis jussum.'

Privati uti conferant pro se suisque] Malim *pro se quisque*. Sigonius. Sigonius *pro se quisque* contra omnes libros. *Gebh.* Omnes etiam mei vulgatum tuentur. At vicissim male *privatis* legunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 10 *Iis ludis faciendis præerit prætor is*] Vet. lib. et Macrob. *His ludis*. Sigon. Ita et Lov. 2. 5. Hav. Hearnii L. 1. N. et Exc. Pithœi. Vox *Iis* deficit in Gaertn. Tum *is prætor* Exc. Pithœi.

Decemviri Græco ritu hostiis sacra faciant] Brisson. videtur, omisso τῷ *hostiis*, legisse *Græco ritu sacra faciant*. Alii vero non dubitant confirmare, ex Macrob. esse legendum *Græco ritu hisce hostiis sacra faciant*. De quo ut non valde contenderim, ita lubentius stem a Brissonio propter sequentia aliquot in ejus libris eruditissimis de Formulis lib. I. pag. 127. hoc carmen exempla. *Modius.* Omnes libri vocem *hostiis* constanter tuentur. Mox *Hoc si recte* Flor. Voss. Lov. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. Tum *facitis*, pro *faxitis*, Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hearnii L. 1. *facietis* Flor. Cant. Lov. 5. Gaertn. Hearnii N. D. et Excerpta Pithœi. Verum ita librarii interpretati sunt vocem antiquatam, quam Livius ex ipso Marcii carmine retinere veritus non est. Vide ad XXXVI. 2. § 2. Ita carmine priori habuimus *fuat*.

Nam is Dius exstinguet] Vet. lib. et Macrob. *is Divus*. Sigon. Pall. 1. et 2. *is Divūm:* vet. ed. *Nam iis Deus*. Pal. 3. *Nam is dum*. Gebhard. *Is Dium* Flor. Voss. et Harl. *is Dius* Ber. a m. pr. et edd. ante Sigon. *is Deum* Lovel. 2. *is diu* Lovel. 5. et Gaertn. *is dum* Lovel. 5. Vossius Gramm. v. 27. legebat, ut merus versus spondaicus foret, 'Namque ollus Dius stinguet perduelles vestros.'

Qui vestros campos pascit placide] Vet. lib. et Macrob. *puscunt*. Sigon. *Pascit* servant Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. et Gaertn.

11 *Ad id carmen explanandum unum diem sumserunt*] Facit Macrob. ut putem, mendum esse in voce *explanandum*. Inquit enim 'Ex hoc carmine cum procurandi gratia dies unus rebus divinis esset impensus.' Puto autem apud Livium legendum esse *expiandum*. Est enim idem 'expiare,' quod 'procurare.' Eadem macula multos etiam Ciceronis locos fœdavit, ab nemine, quod sciam, adhuc notatos. Nam in Orat. de Responsis cap. 7. 'Religionis explanatio vel ab uno pontifice perito recte fieri potest:' ubi legendum est *expiatio*. Nam in eadem ait, cap. 5. 'Expiabo religionem ædium mearum.' Et in Philipp. prima c. 6. 'Ut inexpiabiles religiones in rempublicam inducerentur.' Item in eadem de Responsis c. 9. cum ait 'Portentorum explanationes Etruscorum disciplina contineri voluerunt:' *expiatione* restituendum. Etenim Valer. qui iisdem fere verbis eundem locum I. 1. tractat, ait 'Portentorum depulsas Etrusca disciplina expiari voluerunt.' At vereor etiam, ne cum Cic. ait de Divin. II. 64. 'Si ea Dii nobis objiciunt, quorum neque scientiam, neque explanationem habeamus:' legendum sit *expiationem*. Sigon. Ex-

cludunt hic manus Sigonii, corrigendi pruritu laborantes *expiandum*, Pall. tres, et vet. ed. Et quando unquam ille audivit 'carmen expiare?' Concurrite omnes aruspices, procurate tam scævum caput. *Gebh.* In vulgatum omnes mei consentiunt; idque mutandum non videtur. Macrobius enim, cujus verbis conjectura Sigonii innititur, non idem dicit, quod Livius; quemadmodum utrumque locum conferenti patebit. 'Explanare' est rem vel sermonem obscurum vel ambiguum interpretatione explicare. Cic. in Bruto c. 41. 'Didicisset artem, quæ doceret rem obscuram explanare interpretando.' De Divin. I. 51. 'Somniis, vaticinationibus, oraculis, quod erant multa obscura, multa ambigua, explanationes adhibitæ sunt interpretum.' Supra autem alterum hoc carmen vatis Marcii 'non eo tantum obscurius, quia incertiora futura præteritis sunt, sed perplexius etiam scripturæ genere' fuisse dixit. Recte igitur *ad id carmen explanandum* dies unus sumtus est. Dukerus etiam vulgatum servandum putavit.

Ut decemviri libros de ludis, &c. inspicerent] Quos illos, cedo, libros? Sane quum sic loquutus est Livius, perpetuo Sibyllinos intellexit. At quo hic Sibyllinos? quum agatur de carminibus Marcianis. Intelligo illud *libros* in nullo Ms. prorsus exstare. Itaque me auctore reddenda hæc vox liberalitati donatoris supervacuæ. Nam SCtum vult, ut decemviri, ipso carmine considerato et inspecto, de religione, quæ in eo aperiebatur, et ludis decernerent. Id quod ipse innuit Livius, subnectens 'Ea quum inspecta relataque essent:' nempe carmina, non libri. *Jac. Gron. Libros* etiam a scriptis suis abesse, testatur Hearnius; de quo alios nihil monuisse miror. Livium tamen de libris Sibyllinis sensisse, et vocem, quam Gronovius ejicit, necessariam esse, ostendunt Macrobii de hac re verba Saturn. I. 17. 'Postea senatusconsultum factum, ut decemviri, quo magis instruerentur de ludis Apollini agendis, reque divina recte facienda, libros Sibyllinos adirent, in quibus quum eadem reperta nunciatum esset, censuerunt Patres, Apollini ludos vovendos faciendosque.' Carmen Marcii sine dubio ante hoc senatusconsultum tam a decemviris, quam ab aliis, inspectum lectumque fuerat. Sed quum ex brevi illo et obscuro carmine, quod nihil aliud, quam Apollini ludos et rem divinam faciendam, monebat, nihil certi de ratione ludorum ac sacrorum illorum discere possent, senatus eos adire libros Sibyllinos jussit, qui ipsos de omnibus his rebus accuratius instructuri putabantur: nam quæ ibi de iis scribebantur, illis, nondum prolato hoc carmine, non observata, vel non intellecta fuerant. Quod Livius dicit 'ea quum inspecta relataque essent,' potest expleri vocibus 'scripta,' 'monumenta,' vel etiam 'carmina,' nempe Sibyllina, non Marciana: nam etsi duo erant Marcii carmina, tamen Romani uno tantum Apollini ludos et sacra facere jubebantur. *Duk.* Vocem *libros* ignorant etiam codd. mei, ut et quos adhibuit Crevier. qui tamen eam servandam esse recte opinatur.

§ 12 *Ad rem divinam, et duas hostias majores dandas*] Doujatius conjicit *danda* hoc sensu: tot millia æris danda ad rem divinam et ad hostias. Ita sane locum intellexisse videtur librarius Lov. 2. qui *ad rem divinam et ad duas hostias* legit. Omnes tamen libri *dandas* tuentur. Paullo ante *vovendos faciendos* Lov. 5. *vovendos faciendosque* reliqui cum editis usque ad Jac. Gronov. qui substituit *faciundosque*.

§ 13 *Sacra Græco ritu facerent, iisque hostiis*] Ex Macrob. legendum *hisce hostiis*. Sigon. Pal. 3. *hique hostiis*. Pal. 1. *sacrum Græco ritu face-*

rent, iisque hostiis. Gebh. Lege *hisque hostiis.* Nam et scripti quidam *hiisque.* J. F. Gron. Non sacra tantum Græco ritu facta, sed ludis etiam fabulas Græcas datas esse, ex Cic. ad Att. XVI. 5. ostendit Dodwell. de Cyclis Diss. IV. 16. Huc pertinere locum Varr. de Ling. Lat. VI. p. 79. 'Nos dicimus duodecimviros Græco ritu sacra, non Romano, facere,' quod ibi Vertranius putat, non inprobabile est. *Duk.* *Sacrum Græco ritu* Lovel. 1. 5. Gaertn. et Hearnii Oxon. *sacrum Græcorum ritu* Harl. *sacrum* videtur tueri locus Macrob. Saturn. I. 17. 'Decemvirisque præceptum est, ut Græco ritu hisce hostiis sacrum facerent:' ubi tamen Pontan. vocem *sacrum,* quæ a scripto ejus abest, delendam putat. Si tamen locus Varr. a Dukero laudatus huc facit, ejus auctoritas firmat vulgatum *sacra,* quod reliqui codd. tuentur. Deinde *hiisque hostiis* Voss. Lov. 1. 2. et Gaertn. *hisque hostiis* Lovel. 5.

Apollini bove aurato et capris duabus albis auratis, Latonæ bove] Annon cogimur suspicari *Dianam* hinc excidisse, *Apollini bove aurato, Dianæ capris duabus, &c.* Quid enim capræ ad Apollinem? Habes utique pulvinar Apollini ac Dianæ XXII. 10. et V. 13. decemviri per dies octo Apollinem Latonamque et Dianam stratis lectis placavere. *Jac. Gronov.* Macrobius, apud quem hæc prope ad verbum leguntur, nihil de Diana habet. Itaque si huic suspicioni locus dandus est, jam illius ætate hinc excidisse *Dianæ* oportet: nam probabile est, eum hæc ex Livio descripsisse. Sed mihi suspicio viri doctissimi parum firma videtur. In carmine Marcii solus Apollo, non etiam Diana, nominatur. Et quæ de sacris aliis Apollini ac Dianæ factis proferuntur, nihil ad rem faciunt: nam hoc de his ipsis sacris ostendendum fuerat, non de aliis. *Duk.* Crevier. Gronovii conjecturam probat: mihi vero rationes, quibus Dukerus vulgatum tuetur, præferendæ videntur. Certe Apollini capras Græco ritu, qui hic observatur, inmolari, (quæ quid ad eum? Gronovius rogat) constat ex Hom. ubi Chryses se Apollini inmolasse dicit πίονα μηρία ταύρων ἠδ' αἰγῶν, in Il. A. vs. 40. et Græci, pestilentia laborantes, eum placaturi sacrificant τελῃέσσας ἑκατόμβας ταύρων ἠδ' αἰγῶν, ibid. vs. 315. Ad priorem autem locum caussam reddit Eustath. cur capræ Apollini inmolatæ sint. Et quidem utroque loco simul taurorum et caprarum Apollini oblatarum mentio fit, quemadmodum etiam hoc loco. Mox *Latonæ femina bove* Ber. et edd. antiqq. Sed vox *bove* non adparet in Hearnii N.

§ 14 *Ludos prætor in circo maximo quum facturus esset, edixit*] Prætor erat urbanus P. Cornelius Sulla, idemque Apollinares hos ludos, qui deinde solennes prætorum urbanorum fuerunt, primus fecit. Eundem decemvirum vocat Macrob. Saturn. I. 17. sic: 'Bello Punico secundo ludi Apollinares ex libris Sibyllinis primum sunt instituti, suadente Cornelio Rufo decemviro, qui propterea Sibylla cognominatus est, et postea corrupto nomine primus Sulla cœpit vocitari.' Hinc etiam Vell. II. 17. 'L. Cornelium Sullam,' sic enim in lapidib. Capitol. non *Syllam,* dictatorem, sextum esse a P. Cornelio Rufino, qui Pyrrhi bello floruit, ait: quod ita esse cum diuturna Romanarum familiarum observatione compererim, placuit etiam hoc loco subtexere:

P. Cornelius Rufinus dictator 421.

I. P. Cornelius Rufinus consul 462. 475. dict. 476. bello Pyrrhi floruit.

II. P. Cornelius Rufinus, de quo nihil comperi.

III. P. Cornelius Rufus, præt. 538. Sibylla, post Sulla dictus. Macrob.

IV. P. Cornelius Sulla prætor 564. — Ser. Cornelius Sulla legatus in Maced. 583.

V. L. Cornelius Sulla, de quo nihil.

VI. L. Cornelius L. F. P. N. Sulla consul 662. 671. dict. 668. sextus a Corn. Rufino. Vell. lap. Capit. — Ser. Cornelius Sulla.

L. Cornelius Sulla Faustus. Pædian. — Fausta Cornelia.

P. Cornelius Sulla consul abdic. 585. pro quo Cic. — Ser. Cornelius Sulla.

Hi Ser. Sullæ, dictatoris fratris, filii dicuntur a Sallust. in conjuratione Pisonis. *Sigon.*

De cognomine *Sullæ*, unde originem habeat, vide quæ notat Glandorp. in Onomast. p. 263. et supra ad § 3.

Stipem Apollini, quantum commodum esset, conferret] Pall. 1. 3. et princeps ed. *quantam commodum esset.* Gebh. Gronov. de Pec. Vet. IV. 11. in extr. sacerdotes stipes Diis datas accepisse, et inter se partitas putat. De hoc amplius quærendum, et interim videndus est Lipsius ad Tac. Ann. XIV. 15. *Duk.* Quæ ad hunc locum notarat Modius, omisi, quia verbo tenus descripta erant ex d. loco Lipsii ad Tac. *Quantum commodum* Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et, quas vidi, edd. ante Aldum, qui *quantam* edidit: verum quum deinceps in primis Gruteri iterum *quantum* excusum foret, inde Gebh. necesse putavit, ut moneret, quid, quibus utebatur, codd. præferrent. At ipse Gruter. etiam in ed. postuma sponte *quantam* revocavit.

§ 15 *Non valetudinis ergo, &c. votorum: factosque populus coronatus spectavit*] *Votorum: factos populus* Lov. 5. *factoque* Flor. a m. pr. *votorum factorumque: populus* Crevier. edidit ex Put. Mihi etiam ejus lectio vera videtur. Ceterum *valetudinis gratia* Lov. 1. 2. 4. Ber. Rec. et Hav. Vide ad XXXVII. 47. § 4.

Matronæ supplicavere] Livius sæpe dicit, supplicatum ivisse 'viros fœminasque,' frequentes supplicatum ivisse 'cum conjugibus ac liberis.' Vide III. 7. X. 23. XXVII. 10. et alibi. Cur id his ludis a solis matronis factum dicat, non scio. Dodwell. de Cyclis Diss. IV. 16. et in Append. Prælect. p. 758. recte, ut puto, scribit, ex Livio non posse colligi, ludis Apollinaribus plures dies, quam unum, datos, ac demum recentioribus temporibus aliquid in ea re mutatum fuisse; de quo etiam agit Noris. Cenot. Pisan. diss. II. c. 6. p. 137. Si hoc ita se habet, etiam sequi videtur, matronas, quæ supplicatum ibant, spectaculis eorum exclusas fuisse: nisi fortassis eas ante commissionem ludorum supplicasse dicendum est. *Duk.*

In propatulo epulati sunt] Put. et Pet. uterque, *in propatulis epulati sunt.* J. F. Gron. *In propatulo* Livius dixit V. 13. 'Patentibus januis promiscuoque usu rerum omnium in propatulo posito.' XXIV. 16. 'Adparata convivia omnibus in propatulo ædium

fuerant.' xxvi. 15. 'Parati erant, qui magno rogo, in propatulo ædium accenso, corpora exanima injiciant.' Nihilominus *in propatulis* etiam Flor. et alii.

Cap. xiii. § 1 *Consules ambo in Samnio essent*] Vocem *ambo* ignorant Voss. et Lov. 2. Mox *prohibuerat eos Romanus exercitus* Voss. et Lov. 1. ac 4. *eos prohibuerat Romanus exercitus* Lov. 2. Deinde § seq. τὸ *orantes* exsulat a Lov. 2. et Hav.

§ 4 *Triginta passuum millia ab ipsa urbe*] Si quis attendat, quæ non multo post sequuntur, facile deprehendat, mendose numerum hunc positum. Id ego secutus, quum ad vetustum codicem confugissem, *tria millia* habere reppéri: quæ lectio verior vero est. *Sabell.* *Triginta*, vel *XXX. passuum millia* Voss. Cant. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Hafn. Hav. et Hearnii L. 1. ∞ ∞ ∞ *passuum ab ipsa urbe* Flor. Passim denarii numeri nota *X.* pro millenarii nota ∞ a librariis substituta est. Vide ad xxxiii. 14. § 5. *Tria millia passuum* Gaertn.

§ 5 *Præsidiis datis, qui commeatus eos prosequerentur*] Aut *præsidio* scribendum est; aut *quæ*, quod vetus codex habet, et non *qui*, legas oportet. *Sabell.* *Quæ* etiam omnes mei.

§ 6 *Qua die ad accipiendum*] Pall. tres, *qua die in castris ad accipiendum*, ingrata iteratione. Paucis enim verbis præcesserat 'develli frumentum in castra jusserat.' *Gebh.* Omnes scripti *qua die in castris ad accipiendum*. J. F. Gron. Non aliter etiam Hearnii Oxon. omnesque mei, præter unum Ber. qui voces *in castris* omisit: *qui quo die in castris* legit Brancal. Latinii: *quo die in castris* Hav.

§ 7 *Id pro cetera socordia negligentiaque a Campanis actum*] Pall. 2. et 3. *negligentiaque Campanis actum*. Gebh. Ita et Lov. 4. ac Gaertn. Vide ad vi. 11. § 4. Deinde *socordia* Gaertn. et quædam ex vett. edd. Vide ad vi. 37. § 8. Tum *neclegentiaque* Flor. a m. pr. *neglegentiaque* a m. sec. Vide ad ii. 48. § 7.

Paullo plus quadringenta vehicula missa] Vet. lib. *quadraginta* habent, non *quadringenta*: quod ad socordiam Campanorum demonstrandam magis valet, de qua castigati ab Annone sunt, atque ita profecto legendum. *Sigon.* Probo hanc lectionem *quadraginta*, ut ex paucitate plaustrorum redarguatur Campanorum socordia. Pall. tres numerant *CCCC. vehicula*: princeps ed. *trecenta*. Gebh. *Quadraginta* ab Sigonio. Omnes veteres, scriptique et editi, *quadringenta*: et haud putem nimium esse pro magnitudine urbis et frequentia incolarum: præsertim quum paullo post habeas *duo millia*. J. F. Gron. *XL^ta vehicula* Hearnii L. 1. *CCC^ta vehicula* Ber. *tricenta*, vel *trecenta vehicula* edd. ante Aldum: *CCCC.* vel *quadringenta vehicula* Hearnii N. D. et reliqui codd. quibus utor.

Ob id castigatis ab Hannone] Teneatur et hæc lectio vulgata: nam deterius Pall. tres, ac prisca ed. ingerunt *ob id castigati ab Annone sunt*. Gebh. *Castigati sunt ab Hannone* Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. Brancal. Latinii, et edd. ante Aldum. De scribarum hoc lapsu in Mss. admodum frequenti vide ad xlv. 17. § 6.

Alia producta dies] Vet. lib. *prodita*. Festus 'Referri diem proditam.' *Sigon.* Pal. 1. *prædicta*. Reliqui duo *prodita dies*. Gebh. *Prædicta dies* Lov. 2. et Hav. *prodicta dies* Flor. a m. pr. et Voss. Id etiam Crevier. in uno e suis codd. reperit, ac verum putavit, quum proprium hoc verbum sit de die longiore dicta. De hoc verbo eo sensu vide ad ii. 61. § 7. et iii. 57. § 6. Verum eodem etiam

sensu 'prodita dies' est apud Ter. And. II. 1. 13. 'Ut aliquot saltem nuptiis prodat dies :' ubi vide Donat. et Non. Marc. voce 'Prodere.'

§ 8 *Legatos decem extemplo ad consules (circa Bovianum castra Romanorum erant) miserunt*] Confusus ordo verborum in Pall. Mss. quorum Pal. 1. *legatos decem ext. circa ad consules Bov. castra R. e.* Pal. 2. *ext. ad Bov. ad consules Romanos, ubi castra R. e.* Pal. 3. *extimplo circa ad consules Bov., ubi castra R. e.* Gebh. Pal. primo consentiunt Cant. et Lov. 1. at tertio Lov. 2. et Gaertn. *circa ad consules Bov. castra* Lov. 4. *ad consules Bov. ubi castra* Harl. Hav. et Brancal. Latinii : *ad consules circa Bov. ubi castra* Lov. 5. Ber. Hafn. et pleræque edd. antiqq. *circa Bov. ad consules Romanos ubi castra* Rec.

§ 9 *Cui ea provincia evenerat*] Meliores *cui ea provincia obvenerat.* J. F. Gron. Vide Gronov. Obs. I. 10. p. 92. *Duk. Obvenerat* etiam Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Aldum. Vide ad IX. 31. § 1. et Gebhard. ad VII. 16. § 3.

Profectus nocte Beneventum mœnia est ingressus] Voss. *Benevento*, et postremæ literæ superpositum est *i.* Gud. *Beneventi.* Legendum *profectus nocte, Beneventi mœnia est ingressus.* J. F. Gron. *Benevento* Flor. Harl. et Hearnii N. *Beneventi* Lov. 1. 2. 5. et Hearnii L. 1. Nec aliter in tribus codd. invenit Crevier. Legerem ac distinguerem *profectus, nocte Beneventi mœnia est ingressus.*

§ 10 *Profectum frumentatum, duo millia plaustrorum, inconditam inermemque*] Reperitur in Pall. 1. et 3. *plaustrorum inermemque.* Gebh. Interposuimus nobile fragmentum ex Put. Pet. duobus Flor. Barberino : *Hannonem cum exercitus parte profectum frumentatum : per quæstorem Campanis datum frumentum : duo millia plaustrorum, inconditam inermemque aliam turbam, advenisse.* An fuit *ad duo millia?* J. F. Gron. Eadem addita verba agnoscunt Lov. 2. 4. Hafn. Hav. et Hearnii N. Deinde *inconditam* male neglegunt Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav. Infra XXVII. 32. 'Eam inconditam inermemque multitudinem primo statim terrore adveniens cepit.' Mox *agrestibus his exteris*, pro *iis ex terris*, Lov. 5. *agrestibus his turmis* Hafn. *agrestibus his ex turmis* Brancal. Latinii. Interdum librarii 'terræ' et 'turmæ' confuderunt. Vide Nic. Heins. ad Silii VII. 723.

§ 11 *Castra Punica obpugnanda esse*] Libri omnes nostri *expugnanda.* Gebh. Ita et Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum. Vide ad XL. 33. § 9. Tò *esse* deficit in Harl. et Ber.

§ 12 *Si in plano castra posita essent*] Vocem *castra*, nescio quam ob caussam, omisit Clericus : nisi sit, quod modo præcesserit. Omnes codd. eamdem servant.

§ 13 *Nulla ex parte adiri, nisi arduo ac difficili adscensu, poterant*] Gud. Voss. Mureti, *aditu* pro *ascensu.* An fuit *quæ nulla ex parte, nisi ardua ac difficili, adiri poterant?* J. F. Gron. *Ac difficili aditu* Hearnii L. 1. quod ex grammatici glossa natum puto. Certe, juncta utraque lectione, *difficili aditu sive adscensu* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hafn. Rec. Gaertn. et Hav.

CAP. XIV. § 2 *Dein postero castris se hostium jungi*] *Castro se hostium* Voss. Lov. 1. et Flor. a m. sec. *castros hostium* a m. pr. *castris hostium* in Put. invenit Crevier. qui existimat ita tolerabiliorem esse orationem ; in vocibus enim, *castris se hostium jungi*, aliquid inconcinni esse, quod vix a manu Livii proficisci potuisse videatur. Paullo post *possent* Hearnii L. 1.

§ 3 *Totumque eo versuros bellum*] Vet. lib. *versurum.* Sigon. Put. et meliores cum editis ante Sigonium

versuros: nempe se et collegam junctos. *J. F. Gron.* Cum Sigonio faciunt Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Rec. et Hav. Malo tamen cum Gronovio *versuros,* quod servant Flor. et Hearnii N. ac D.

§ 4 *Proxima portæ hostium erat cohors*] Pall. 1. ac 2. *Proxime.* Gebh. Put. *Proxime portas.* Ita scribe, vel *portam.* J. F. Gron. *Proximæ portæ* Flor. et Lov. 1. ac 2. *Proxime portæ* Voss. Harl. et Hav. *Proxime* Livium cum casu quarto libenter construxisse, sæpius supra dictum est. Vide ad I. 21. § 1. II. 48. § 5. et VIII. 32. § 12.

Cujus præfectus Vibius ereptum vexillum trans vallum hostium trajecit] Pal. 2. *præfectus Lubius erectum.* Sed legitimum est *ereptum.* Gebh. Put. *Vibius acausarreptum.* Neque aliter Pet. melior ante lituram. Scribe *Vibius Accuæus arreptum.* Sic et infra scribendum *ante alios Accuæus Pelignus.* Nam Put. Pet. tres Flor. *Accæus,* alii *Acceus* vel *Acceius.* Oppidum est *Accua,* nominatum Livio libro præced. c. 20. Inde *Accuæus.* Atque ita etiam reponendum apud Valerium III. 2. ubi idem 'Vibius Acceus' vocatur. Forte etiam scribendum *trans vallum jecit.* Sed et illud probum. Plautus Milit. II. 5. 58. 'commeatus transtinet trans parietem.' *J. F. Gron.* De conjectura *Accuæus* scrupulum injicere potest, quod 'Accua' XXIV. 20. in Apulia videtur poni, non in Campania, ut scribit Ortelius: hæc autem cohors Peligna fuit, cui cur Apulum præfecerint Peligni, causa non apparet. Socios militibus, quos delectu in suis civitatibus habito scripserant, præfectos dedisse, auctor est Polyb. VI. 19. Jam vero non valde vero simile est, eos civibus suis præfectos, qui ejusdem civitatis non essent, præponere voluisse. Ceterum ab his præfectis diversi erant duodecim præfecti sociorum, quos a consulibus constitutos tradit Polybius VI. 24. De utrisque est in Lipsio de Mil. Rom. I. 7. et II. 10. cujus dubitationem, 'prætores' melius dicantur, quos socii creabant, ut in Liv. IX. 16. et XXIII. 19. an 'præfecti,' hic locus solvit, e quo intelligitur, eos recte utroque nomine vocari. 'Trajicere trans' est etiam XXI. 26. 'Omnibus ferme suis trans Rhodanum trajectis:' et XLI. 4. 'Quum trans vallum signum trajecisset.' *Duk.* Quum infra hoc cap. Vibius in plerisque codicibus *Accæus* vocetur, propius eam lectionem fore existimat Doujatius, si hoc loco *Vibius Æcæus,* et infra *Æcæus Pelignus* legatur, ab oppido 'Æcis,' cujus Liv. XXIV. 20. meminit. Quum tamen neque Accua, neque Æcæ in Pelignis sint, cognomen illud Vibii aliunde esse posse agnoscit. De locutione 'trajicere trans' vide ad XXI. 26. § 6.

Arreptum vexillum] 'Signa' et 'vexilla' interdum quidem sine discrimine dicuntur. Vide Lipsium de Mil. Rom. IV. 5. Sed quia Livius hic cum cura videtur distinguere, non dubitandum est, quin jam illo tempore socii habuerint ea quæ proprie 'vexilla' dicuntur, quum legionarii 'signa' haberent. Sic XXXIX. 20. quem locum etiam Lipsius laudat, 'Legionis secundæ signa tria, undecim vexilla sociorum Latini nominis in potestatem hostium venerunt.' Sed utrum totius cohortis socialis tantum unum, an singularum illius partium singula vexilla fuerint, et quæ fuerit distributio cohortium socialium, de qua se non firmiter scire fatetur Lipsius, post eum nondum a quoquam traditum inveni. *Duk.* *Ereptum* plerique mei: *erectum* Lov. 4. *receptum* Lov. 5.

§ 5 *Si ejus vexilli hostes potiti essent*] *Ejus vexillo* Ber. a m. sec. *ejus vexillum* Hafn. quo modo Livium alibi locutum esse, nondum observavi. Vide ad XXXI. 45. § 6. Infra c. 17. 'Capitis tantum Gracchi hostes po-

titi sunt.' xxxiv. 21. 'Hujus potitus loci consul.' Et forte ita accipiendus est Livius xxxii. 13. 'Transgressi inde in Thessaliam Cymines et Angeas primo inpetu potiti sunt.' Hæc tanto libentius exempla laudavi, ut pateret, ita Livium non semel locutum esse; quod me non meminisse notaram ad viii. 2. § 5. Præterea *potirentur* Ber. In sequentibus *castra irrupit*, sine præpositione, solus Lov. 4. Vide igitur quæ notantur iv. 49. § 9. *Irrupit* etiam Flor. Lov. 2. Hearnii D. et ed. Rom. princeps Aler. Vide ad i. 56. § 12. Sed forte ita dederunt librarii, quia præcessit 'trajecit.' Sed vide ad iii. 46. § 9. Deinde § seq. *castrorum* ignavia scribarum exsulat a Flor. Lov. 1. 2. 4. et Harl.

§ 7 *T. Pedanius, princeps primus centurio*] Lips. Mil. Rom. ii. 8. conjicit *primæ centuriæ:* putarem potius ab inepta esse manu vocem *primus*, interpretamentum scilicet illius *princeps*. Grut. Lipsius suspicatur, ultimam vocem abjiciendam, vel legendum esse *princeps primæ*, aut *prioris centuriæ*. Alterutrum verum arbitror. lib. xxvi. capp. 5. 6. 'secundus hastatus,' 'primus princeps.' *Duk.* Clericus exponit, primus centurio legionis tertiæ, omnium princeps, aut ante alios: mox etiam *princeps tertiæ legionis*, primus omnium ex tertia legione. Et tamen nos remittit ad loc. laud. Lipsii. Hinc patet, quanta diligentia in Livio edendo versatus sit. Ceterum Pedanii prænomen omittitur in Ber. et Hearnii L. 1. ac D.

Manipulares sui primum transcendentem fossam] Vet. lib. *primum transcenderunt fossam.* Sigon. Pal. 3. *Manipulares sui primi transcenderunt fossam; deinde leg. tota sec. est.* Gebh. Sic [*transcendentem*] optimi ac fere omnes. Et audet Sigonius venditare *transcenderunt:* nec videt orationem sic fieri solœcam. Etenim *Manipulares ejus primum transcenderunt* dicendum fuerat. *J. F. Gron. Transcenderunt* Lov. 4. Harl. Hearnii D. et Brancal. Latinii: *transcendere* Hav. Sed rectius reliqui vulgatum tuentur.

§ 8 *Ab revocandis ad incitandos*] Meliores *ab revocando ad incitandos hortandosque versus milites.* Put. solemni errore *ad revocando:* alii *ad revocandos*. J. F. Gron. *Ad revocando* Flor. a m. pr. *a revocando* a m. sec. cum edd. Rom. 1472. et Parm. Plerique reliqui scripti *ab revocando*, consentientibus Hearnii Oxon. et Brancal. Latinii. Mox *ostendit*, pro *ostendere*, male Flor. a m. sec.

§ 9 *Quos vires sanguisque desereret*] Omittunt copulam Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Harl. *vires ac sanguis* Lov. 5. *vires et sanguis* Hav. Tum *desererent* Lov. 1. et Hav.

§ 10 *Capta itaque momento temporis, velut in plano sita, nec permunita castra*] Paulo ante negavit, Pœnorum castra in plano esse, cum dixit c. 13. 'Tantum pavoris injecerunt, ut, si in plano castra posita essent, haud dubie primo impetu capi potuerint: altitudo loci et munimenta defendere.' Nunc ait, ea castra momento capta, æque atque si in plano sita nec permunita fuissent. Itaque non sibi repugnat. *Sigon. Captaque momento* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hav. et typis descripti antiquiores: qui iidem codd. mox, consentiente etiam Gaertn. legunt *sita castra, nec permunita.* Mox *erat* non adparet in Voss. et Lov. 1.

§ 11 *Supra sex millia hostium cæsa, supra septem millia capiuntur*] Put. et Pet. *hostium occisa, supra septem millia capitum.* Voss. quoque *capitum.* Nempe mutanda distinctio, et vox *capta* ab sequenti periodo retrahi, atque huic annecti debet, hoc modo: *supra sex millia hostium occisa, supra septem millia capitum cum frumentatoribus Campanis omnique plaustrorum et jumentorum apparatu capta. Et alia*

præda ingens fuit, quam, &c. J. F. Gron. Optimis Gronovii per omnia adsentitur hoc loco Flor. quod etiam de L. 1. auctor est Hearnius. *Captum*, pro *capitum*, est in Hav. Mox *populabundus passim quum esset*, pro *isset*, Flor. Cant. Voss. a m. pr. Lov. 2. 4. Harl. Hafn. Gaertn. et Hav. Vide ad XXVII. 44. § 3.

§ 13 *Ante alios Vibius Pelignus*] Pall. 1. et 2. *ante alios Acceus Pelignus.* Pal. 3. vero *Acceius Vibius Pelignus.* Gebh. *Accæus*, vel *Acceus*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav. Sed vide ad § 4. Præterea Pedanii prænomen exsulat a Lov. 4. 5. duæ voces *et T.* a Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Gaertn. et Hav. At § præc. *τὸ est* non adparet in Flor. et Cant.

§ 14 *Hanno ab Cominio Cerito, quo nunciata*] Hanno frumentatum ierat, ut puto, in Samnium, quod Benevento proximum est. At, *Cominio Cerito* quo pacto dictum sit, non intelligo. 'Cominii' quidem in Samnio lib. x. ab urbe condita multa mentio est, sed *Cerito* additum nos turbat. Cominios ex Æquicolis interiisse, ait Plinius III. 12. At nihil ad hunc locum. *Glar.* Pal. 1. ostendit talem scripturam: *Anno ab quomino Ocrito, quo nunciata clades est.* Pal. 2. *Hanno a Comino Corito, quo nunciata clades est.* Gebh. *Ab Comino Ocrito* Flor. Voss. Hav. Lov. 2. Harl. Hearnii Oxon. et ed. Rom. princeps Aler. *ab Comino Ocerito* Lov. 4. *ab Comino Accito* Rec. *ab Comino Atico* Gaertn. *ab Comino Cerito* Lov. 5. et pleræque edd. usque ad Froben. a. 1535.

CAP. XV. § 1 *Et Campani, audita sua pariter sociorumque clade*] Pall. 1. et 3. *Et legati Campani, sua audita suorumque sociorum clade.* Non probo. *Gebh.* *Et legati Campani* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Tum *sua suorumque sociorum clade* Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav. *sua suorumque pariter sociorum clade* Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum: *sua pariterque sociorumque clade* pro varia lectione Lov. 5.

Tantum non ad portas et muros bellum esse] *Tantum jam ad portas* Lov. 2. Hafn. et Ber. a m. sec. erasa priori scriptura: *tantum et jam ad portas* Harl. *tantum nunc ad portas* Hav. *diei iter tantum a Capua, ad portas* Brancal. Latinii: *diei iter a Capua tantummodo ac portis et muris* edd. ante Aldum. Adparet librarios vim particularum *tantum non* ignorasse, quas propterea passim corruperunt. Vide ad IV. 2. § 12. Mox *in potestate hostium venturam* Flor. Voss. et Lov. 1. 2. ac 4. Vide ad VIII. 20. § 6. c. 25. § 4. et IX. 25. § 3.

§ 2 *Ne Tarentum quidem, non modo arcem*] Id est, nedum, multo minus arcem. Cic. de Divin. II. 55. 'Quorum partim ficta aperte, partim temere effutita, numquam ne mediocri quidem cuiquam, non modo prudenti, probata sunt.' In ejusdem Paradoxo II. Lambin. Gruter. et Grævius ediderunt: 'Mihi vero quidquid acciderit in tam ingrata civitate, ne recusanti quidem evenerit, non modo non repugnanti.' Sed magis placet lectio ed. Gronov. *non modo repugnanti*, quam et Aldus in Mss. et Lambinus in aliis edd. esse testantur. *Duk.* *Nedum arcem* Hafn. et Brancal. Latinii; quod ex interpretis glossa natum censendum est. Ceterum Cic. *τοῖς ne quidem* interdum particulas *non modo non* subjunxit. Ita ad Att. XIV. 19. 'Cui facile persuasi, mihi id, quod rogaret, ne licere quidem, non modo non lubere.'

§ 3 *Agros populationibus possent prohibere*] *A populationibus* Gaertn. Sed non est necesse. Infra XXXI. 25. 'Nec tantum agros sociorum populationibus prohibiturum.'

§ 4 *Præsidiique, quod ibi obsideretur, cura esse*] Pal. 3. *præsidii quoque, quod*

ibi. Gebh. Ita et Lov. 4. Vide ad v. 27. § 1. Tum *cura est* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. a m. sec. Hav. Hearnii N. et Brancal. Latinii.

§ 5 *In exigua spe ad transitionem ab hostibus per colloquia erant*] Quia nihil ex ea lectione sequebatur, ex vetustioris codicis collatione *vocati erant* reposui. *Sabell.* Mediol. 1505. potius ediderunt *exigua spe, vocati sæpe ad transitionem:* atque ita omnes codd. nisi quod *vocati spe* sit in Hav. unde simul patet caussa erroris, nempe voces *vocatas sæpe* omissas esse ob præcedentis *spe* similitudinem. Mox voces *qui Metaponti erant* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. omittunt.

§ 6 *Itaque Metapontini extemplo, &c. defecere. Hoc idem eadem ora maris et Thurini fecerunt*] Anno DXXXIIII. post Cannensem cladem acceptam, ad Pœnos Græcorum omnem ferme oram, Tarentinos, Metapontinos, Crotonienses, Locrosque defecisse, scripsit XXII. 61. Quod dixi ita intelligendum esse, ut non statim eos defecisse accipiamus, sed sequentibus deinceps annis, ut cuique populo facultas oblata est. Nam Locrenses Crotoniensesque defecerunt a. DXXXV. Nunc demum vero anno DXXXVII. Tarentini et Metapontini. Thurini et Consentini priore anno a Pœnis ad Romanos redierant, ut initio hujus libri dixit. Ergo Thurini iterum hoc anno deficiunt ad Pœnos. Itaque, quoniam mirabile videri potest, eosdem quotannis deficere, neque suspectam eorum, a quibus semel defecerint, fidem haberi, in altero horum locorum mendum esse suspicor, duosque populos esse *Terinæos* et *Thurinos;* supra autem c. 1. *Terinæi* et *Consentini,* hoc loco *Metapontini* et *Thurini* legendum. Nam et Strabo VI. 256. et Plinius III. 5. 'Consentiæ Terinam,' Ptolemæus III. 1. 'Thurio Metapontum' adnectunt. De 'Terina' quidem Bruttiorum urbe ab Annibale hoc bello eversa, quod se eam tueri posse desperaret, Strabo lib. VI. p. 256. *Sigon.*

§ 7 *Quibus, indidem ex Achaia oriundi*] Gud. *identidem.* Forte *quibus itidem ex Achaia oriundis.* J. F. Gron. *Quibus indigenæ ex Achaia* Hav. *quibus itidem ex Achaia* Lov. 2. Ber. et Hearnii L. 1. Neque aliter in Victor. invenit Crevier. qui fortasse futuros inquit, qui id malint. Ex eorum numero me non esse profiteor. Ut enim hic *indidem ex Achaia,* ita 'indidem ex Celtiberia' XXVIII. 1. 'indidem ex Aventino' XXXIX. 12. Et ita alii. Vide Bosii indic. Corn. Nepot. ea voce. Amavit autem hoc vocabulum Livius. Vide ad XXXIX. 8. § 8.

§ 9 *M. Atinius Thurinis*] Vet. lib. *Thuriis.* Recte. *Thuriæ* enim etiam dicuntur. *Sigon.* Pall. 1. 2. *Thuris.* Pal. 3. *M. A. Thurii præerat cum modico præsidio.* Gebh. *Thuriis,* vel *Thuris* etiam mei. *Thurinis* in nullo inveni.

Non militum, &c. fiducia, quam juventutis Thurinæ] Ita J. F. Gronovius edidit, et quidem fide optimorum codd. ut testatur ad II. 56. § 9. Neque aliter Flor. Cant. Voss. Lov. 1. Harl. Gaertn. aliique cum Hearnii Oxoniensibus. Ante Gronov. vulgabatur *non tam militum.* Vide plura ad eum locum.

§ 10 *Tectus collibus, ad tegendas insidias obpositis, subsistit*] Dicendum *appositis,* id est, idoneis. *T. Faber.* Non placet illud *tectus ad tegendas.* Sic tamen omnes libri. Forte *celandas.* J. F. Gron. Propius crediderim *septus collibus ad tegendas insidias oppositis.* XXV. 25. 'Castraque tectis parietum pro muro septis.' *Jac. Gron.* Certe minus a vulgato recedit, si cum Jac. Gronovio legamus *septus collibus.* Et ita fere loquitur Liv. cap. seq. 'Paucis a multitudine in valle, silva ac montibus septa, circumventis.' Interdum etiam librarii illa vocabula inter se commutarunt. Vide ad Silii II. 691. Hic tamen minus placet *septus collibus obpositis.* Malim igitur

cum J. F. Gronovio *tectus collibus ad celandas insidias.* Ita XXIX. 34. 'Tegentibus tumulis, qui peropportune circa viæ flexus obpositi erant, occultus processit.' Unde et male Fabrum, pro *obpositis*, substituisse *adpositis* patet: verum de eo plura ad XXVIII. 13. § 6. *Ad abtegendas insidias* Flor. a m. pr. *ad obtegendas* a m. sec. Deinde *substitit obpositis* Voss. Lov. 1. 4. 5. Ber. et Hav. *substitit* etiam Lov. 2.

§ 11 *Et fraudis intestinæ et hostium insidiarum ignarus*] Emenda *hostilium.* J. F. Gron. Emendationi huic admittendæ nullam video necessitatem, præsertim invitis omnibus Mss. Sæpissime enim plures junguntur genitivi, quorum alter ex altero pendet. Livius in Præfat. 'Me ipsum consuluisse memoriæ rerum gestarum principis terrarum populi.' IX. 42. 'Alienæ sortis victor belli.' XXII. 45. 'Cui sors ejus diei imperii erat.' cap. 49. 'Quem unum insontem culpæ cladis hodiernæ Dii respicere debent.' XXIII. 30. 'Absumtis frugum alimentis, carnisque omnis generis quadrupedum:' hoc lib. c. 27. 'Bomilcaris adventus fama.' XXVI. 17. 'Socium Latini nominis peditum numerum parem decernunt.' XXVII. 1. 'Hic status rerum Hispaniæ erant.' cap. 30. 'Ætolis ferocioribus, quam pro ingeniis Græcorum gentis.' Val. Max. I. 8. § 11. 'In vestibulo templi Matris Deum posita.' Vide Perizon. ad Sanctii Min. II. 3. circa fin. et Th. Wopkens Lect. Tull. I. 16. qui eodem loco hinc etiam præsidium quæsivit vulgatæ lectioni apud Silium V. 391. 'gelidusque sub ossa Pervasit miseris conspectus consulis horror.' Sed videat, rogo, quam illud infirmum sit adversus codicum et vett. edd. auctoritatem, cui nemo prudens posteriorum deliria præferre sustinet. Neque defendendæ Gronovii hoc Livii loco conjecturæ facit, quod præcedit 'fraudis intestinæ.' Ei enim, ut orationem variaret, optime Livius subjungere potuit *hostium insidiarum.* Ita 'præsidium Attali Romanique,' non *Romanumque*, vel *Romanorumque*, XXXI. 25. § 1. 'Macedonum Romanaque castra' XXXVI. 29. § 5. Vide utroque loco. Ceterum prius *et* deficit in Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Hav. et quibusdam edd. Sed voculam illam perperam hauserunt ultimæ literæ vocis præced. Vide ad IX. 41. § 10. Quin etiam alibi, ubi similis erroris caussa dari nequit, prius *et* hoc sensu geminatum librarii sæpe omiserunt. Vide ad II. 44. § 3. Paullo ante *peditum agmine*, omissa media voce, Voss. Lov. 2. 4. Harl. et Hav. *peditum agmine tantum* Ber. Tum *copias in aciem eduxit* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Ber. Hav. et typis descripti ante Aldum.

§ 12 *Pedestre prœlium fuit persegne*] Libb. omnes *insigne* contra sequentia. *Gebh.* Ita et Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. ante Aldum.

§ 13 *Propere inconditam Thurinorum turbam, &c.*] Video sane XXII. 19. 'Raptimque omnia præpropere agendo,' tamquam Livius non abhorruerit istas adverbiorum geminationes. At 'propere extemplo' qui possint jungi, parum liquet, et videtur mutanda sic distinctio: *coorti cum clamore equites propere, inconditam Th. turbam nec satis fido, &c.* Etiam in advocato loco pater aliquando inseri particulam voluit 'raptimque omnia ac præpropere.' Quomodo loquitur XXII. 3. 'Ferociter omnia ac præpropere acturum.' *Jac. Gron.* Admissa hac distinctione ἁπλῶς *incondita* vocatur Thurinorum turba, quos tamen, ut supra dicitur, Atinius centuriaverat armaveratque. Hinc Crevier. ex codd. duobus malebat *prope inconditam.* Similiter præfert Ber. a m. sec. Solent autem hæ voces commutari. Vide ad XXXIX. 31. § 4. *Prope inconditam* autem vocatam putat, quod parum exercitata et disciplinæ militari adsue-

facta erat. Mox *in fugam converterunt* Cant. Vulgatum, quod reliqui codd. tuentur, elegantius est. Vide ad I. 37. § 3. et XXXVIII. 20. § 3.

§ 14 *Hinc pedes, hinc eques urguebat*] *Hinc pedites, hinc equites urguebant* Voss. Lov. 2. 5. Gaertn. Ber. et Hav. cum edd. ante Aldum: quæ lectio placere nequit, et ab illis subposita videtur, qui non cogitabant, 'pedes,' 'eques,' 'miles,' ac similia pro peditibus, equitibus, militibus poni. Vide ad II. 20. § 12. et VII. 35. § 2. Forsitan tamen scribendum *hinc pedes, hinc eques urguebant*. Ita enim præferunt Lov. 1. 4. et Harl. Et quidem *urguebant* indoctis librariis prætextum dedisse potuit, ut *pedites* et *equites* emendarent, quum tamen innumeris locis voces illæ etiam numero singulari adsciscant verbum plurale. Vide ad III. 42. § 5. et VIII. 38. § 5. Similia plura vide ad XXXV. 26. § 9.

§ 15 *Permistosque hostes urbem invasuros*] Optimi *permixtosque et hostes urbem invasuros*. J. F. Gron. Pariter Flor.

§ 16 *Alinius tamen cum paucis receptus*] Vet. lib. *cum paucis se recepit:* malim tamen *receptus:* a Thurinis enim primum receptum, post ad naves deductum Atinium ait. *Sigon.* Perperam etiam Rec. *se recepit.*

Quum alii urbem tuendam, inde alii cedendum fortunæ] Pall. tres, *cum inde alii cedendum fortunæ*, exclusis illis *alii urbem tuendam*. Gebh. Hæc verba [*alii urbem tuendam*] ignorant omnes scripti: continenter vero exhibent *tenuit; quum inde alii cedendum.* Videndum an nihil desit, quod prudens lector ex sensu non suppleat. Dicendo enim, receptum esse Atinium, et seditionem ortam, quod alii fortunæ cedendum et Pœnis urbem dedendam censerent, satis indicat, alteram partem fuisse illorum, qui Atinium receperint, eoque manendum in fide statuisse. Posteriore loco τὸ *inde* significat 'nunc tandem,' 'post talem casum.' *J. F. Gron.* Eadem verba omittuntur etiam in Hearnii Oxon. meisque codd. sine quibus sensum constare non posse existimat Crevier. ita tamen ut *inde* ei suspectum sit, idque redundare, et ex superiori versu temere huc inmigrasse judicet. Olim etiam Gronov. τὸ *inde* huic loco inconveniens putavit in pr. ed. nott. et verba ita interpolavit: *quum in fide manendum alii, alii cedendum fortunæ.* Verum mox in addendis p. 759. eam, quæ hic sub ejus nomine conspicitur, conjecturam proposuit. Mox § seq. *in urbe accipiunt* Lov. 1. Harl. et Gaertn. *in urbem recipiunt* Hav. Utrumque male. Vide ad IV. 15. § 3. et IX. 16. § 2.

§ 18 *Quæ jam in hibernis erant*] Nugacissima narratio. Quomodo enim in Campanum agrum inducere potuerunt ad frumenta corrumpenda, si ea jam in hibernis erant? et tamen c. 18. passim populati fuisse dicuntur. Deinde non potuit jam extremum æstatis fuisse, quum tot alia deinceps adhuc gesta videamus. Sed nec locutio placet *frumenta jam in hibernis erant.* Itaque video patrem in ora libri sui aliquando annotasse *forte horreis.* Sed rursus plane induxit. Et sane tantundem foret. Omnino enim frumenta adhuc in agris apparet fuisse. Lego igitur *quæ jam in herbis erant.* Nihil potuerunt suscipere opportunius oppugnaturi consules, quam ut a Capua istam annonam pene maturam averterent, et inde suis sufficerent. Ovidius Met. v. 482. 'primis segetes moriuntur in herbis.' VIII. 290. 'Is modo crescenti segetes proculcat in herba.' Epistola Helenæ XVII. 263. 'Sed nimium properas: et adhuc tua messis in herba est.' *Jac. Gron.* Conjecturam Gronov. probavit etiam Crevier. Vide viros doctos ad postremum Nason. locum. Supra XXIII. 48. 'Nec ante violavit agrum Campanum, quam jam altæ in segetibus herbæ pabulum

præbere poterant.' Ita 'herbescere' dicuntur frumenta, quum ex terra prorumpunt. Cic. de Senect. c. 15. 'Elicit herbescentem ex eo viriditatem.'

§ 19 *Tertium annum inpunita defectio*] Atqui post L. Æmylium ac C. Terentium, sub quibus Capua post cladem Cannensem defecit, hi quinti sunt consules. Tres igitur anni præterierunt: quare legendum puto vel *quintum*, vel *quartum*. Porro hæ locutiones per accusativos in Latina lingua sæpe fefellerunt, ut de lustri tempore alibi admonuimus. *Glar.* Capua defecit a. DXXXIIII. Ex quo apparet, cum *tertium annum* dixit, annos medios intelligere, extremos imperfectos non numerare. Alioquin *quintum* erat scribendum. *Sigon.* Vide ad XLII. 10. § 5.

§ 20 *Ad obtinendas res in Lucanis aliquem præficeret*] Conjiciebam *præficere*, ut suspensa esset oratio ab τῷ *jubent*. Video nunc id e lib. vet. notasse Muretum. *J. F. Gron.* Ita et Lov. 4. atque Hearnii L. 1. Eorum tamen auctoritas non satis gravis videtur mutandæ vulgatæ lectioni, pro qua stant reliqui scripti; præsertim quum non ubique Livius modo, quo voluit Gronovius, locutus sit. Supra XXIV. 10. 'Jussique in provinciis manere, Ti. Gracchus Luceriæ, &c. ex prætoribus prioris anni pro prætore Q. Mucius obtineret Sardiniam.' XXVII. 13. 'Cohortibus, &c. hordeum dari jussit; centurionesque manipulorum, &c. destrictis gladiis discinctos destituit:' ubi Gronov. iterum malebat *destitui*. XXXIX. 3. 'Arma reddita Cenomanis, decedere provincia prætor jussus:' non *reddere*, ut plures legunt edd. Vide Duker. ad XXVI. 22. § 7. et quæ notabo ad XXIX. 14. § 10. Paullo ante *equitum vim sustinere*, pro *equites vim*, Brancal. Latinii.

CAP. XVI. § 1 *Priusquam ex Lucanis moveret, sacrificanti*] *Moveret exercitum*, addita voce, Brancal. Latinii. Verum non utor liberalitate librarii, qui ignorasse videtur, 'movere' absolute pro movere castra, exercitum, poni. Vide ad X. 4. § 9. Præterea *sacrificante* Flor.

§ 2 *Ad exta, sacrificio perpetrato*] De eodem sacrificio Valerius I. 6. 8. de prodigiis. *Sigon.*

Angues duo ex occulto adlapsi, edere jecur] Pal. 3. *collapsi*. 'Allabi' eodem modo signate usurpatum Horat. Epod. I. 19. 'Ut assidens implumibus pullis avis Serpentium allapsus timet.' Præterea pro *edêre* constat in Pal. 1. *enêre*, superque primum *e* scriptum *a*. ad marginem *tenere*, *lambere:* in Pal. 3. denique *collapsi ademere jecur*. Gebh. Put. *adlapsi anære jecur*. Pet. *anæ rejetur*. Flor. *anere*. Pal. unus, Men. Voss. *enere*. Pet. alter, Barber. *lambere*. Pal. *ademere*. Videtur scribendum *adedere*, vel *ambedere*. Valer. Max. I. 6. 8. 'Angues duo ex occulto prolapsi repente hostiæ, quam immolaverat, adeso jocinore.' *J. F. Gron.* *Lambere* Harl. et inter versus Flor. *exedere* Lov. 4. sed malim cum Gronov. *adedere*, id est partem ejus consumserunt. Liv. I. 7. 'Pinarii, extis adesis, ad ceteram venirent dapem.' Cic. pro Quinct. c. 12. 'Non adesa jam, sed abundanti etiam pecunia:' ubi vide Passer. Mox *libato jocinore* Livius dixit.

§ 3 *Id quum aruspicum monitu sacrificium instauraretur*] Crevier. malebat *et quum aruspicum*. Verum omnes codd. τὸ *id* servant; neque video legitimam caussam, cur displicere possit.

Atque intentius exta reserata servarentur] Pal. 2. *atque in intensius exta reserata serv.* Pal. 3. *atque inmtius exta*. Gebh. Put. *exta resereservarentur*. Scribe cum Salmasio *atque intentius extares ollæ servarentur*. Varro de LL. IV. p. 25. 'Hæ sunt, quarum in sacrificiis exta in olla, non in veru,

coquuntur.' Plautus Rudente I. 2. 47. 'Aut aulam extarem.' Adi commentatores. Meminit et Arnobius 'ollæ extorum:' ubi, quamquam recordor 'aulam auri' apud Plautum, dubitavi aliquando, an rescribendum esset *ollam extarem*. Livius XLI. 15. 'Ipsam aquam effundi ex olla, ubi exta coquerentur, jussisse.' Rubenius *extar servaretur*. Quod quum non intelligerent librarii, existimat eos primum *exta reservarentur*, dein cætera fecisse. Glossarium *extar, olla, ubi exta coquebantur*. J. F. Gron. Omnia hæc verba desunt in Harl. *exta reserata servarentur* legunt Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii D. N. et priscæ edd. *exta reservata servarentur* Lov. 1. Rec. et vet. lib. Sigonii, ut in prima ed. Scholiorum monuit: *exta reservarentur* Flor. et Cant. quod Crevier. etiam in uno codd. Regiorum invenit, unde cum Rubenio *extar*, vel, ut quam proxime ad veterem scripturam accederet, *extare servaretur* scribendum conjicit, et *extar* vel *extare* dici putat, ut 'laquear' et 'laqueare,' 'pulvinar' et 'pulvinare.' Hearnii L. 1. *exta resecata servarentur*. Unde suspicio incidit, Livium scripsisse *atque intentius exta prosecta servarentur*. Supra v. 21. 'Qui ejus hostiæ exta prosecuisset, ei victoriam dari:' ubi vide. Nemini quidem invito hanc conjecturam pro vera obtrudo; probare tamen nequeo inceptum magni Gronovii, qui Salmasii emendationem, nullius Msti consensu nisam, in contextum recepit. Vulgatam lectionem, licet aperte falsam, quum tamen codd. testimonio muniatur, reduxi, donec certiora manus Livianæ indicia aliunde suppetant.

Iterum ac tertium venisse tradunt, libatoque jecinore] Gallici omnes et Voss. spernunt τὸ *venisse*: dein habent *jocinore*. Lege *iterum ac tertio tradunt libato jocinore intactos angues abiisse*. Observavimus alibi non semel, τὸ *que* in optimo supervacaneum. *J. F. Gron.* Si *tertio* ex Mss. est, recipi debet, etsi non minus recte dicitur *tertium*. Contenti esse possumus uno loco Livii III. 19. 'Iterum atque tertium tribuni pessimis artibus regia licentia vivunt.' Plura habent Scioppius in Paradox. Ep. I. et qui de particulis linguæ Lat. scripserunt. *Duk.* *Tertio* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldinam. Verum ex Flor. et Cant. optimis codd. nihil ad eam vocem in excerptis notatur. Ut igitur dubia videtur hæc pars emendationis Gronovianæ, ita reliquam veram puto: *venisse* enim non adparet etiam in Flor. Cant. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Copulam autem *que* servant quidem omnes membranæ; eam tamen in hac operis Liviani parte sæpe perperam a librariis additam, vel detractam esse, observavit etiam Jac. Gronov. Dissert. Epist. ad Livii loca Geogr. ep. II. p. 15. Deinde *jocinore* Lov. 4. 5. Ber. et Hav. et quædam edd. vett. *jocinere* Flor. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Id etiam videntur voluisse librarii Voss. Lov. 1. et Harl. qui perperam *eo cinere* scripserunt. Vide ad XLI. 14. § 7. Tandem *abisse* Flor. Voss. Lov. 2. 3 5. et edd. Rom. 1472. Mediol. 1480. et Parm. Vide ad II. 4. § 2.

§ 4 *Ab occultis cavendum hominibus consiliisque*] Pal. 3. *consultisque*. Gebh. Omnes *consultisque*. Virgil. Æn. VI. 151. 'Dum consulta petis, dum nostro in limine pendes.' Noster X. 39. 'Nocte rediit, approbare collegam consulta referens.' Sallust. Jug. c. 108. 'Colloquio diem, locum, tempus, ipse deligeret, consulta sese omnia cum illo integra habere.' *J. F. Gron.* *Consultisque* similiter Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii N. ac D. Vide ad III. 62. § 2.

§ 5 *Flavius Lucanus fuit*] Put. *Fla-*

vos Lucanis. Et mox *Flavus ad Romanum.* Denique *Flavus is se adjungit.* J. F. Gron. *Flavus Lucanis,* et bis hoc cap. *Flavus* Flor. Eamdem scripturam in quibusdam Val. Max. codd. I. 6. § 8. adparere, Jac. Perizon. ad oram Livii monuit. Φλάβιος tamen vocatur App. Alex. in Hannib. p. 333.

Ejus partis Lucanorum, cujus pars ad Hannibalem defecisset, qui cum Romanis stabat] Opinor hic perturbatum verborum ordinem, ideoque sic restituendum: *Lucanorum, qui cum Romanis stabant, cujus pars,* vel *cum pars ad Annibalem defecisset.* Valla. Minori mutatione id, quod nunc vulgo exstat, substituit Aldus; cum quo faciunt Flor. Voss. et nonnulli alii codd.

Et jam Hanno in magistratu erat] *Anno* superfluam babet adspirationem, quod non proprium nomen est, sed ablativus. *Valla.* *Et jam* vel *etiam Hanno* Cant. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. et Gaertn. *et jam anno* Flor. cum edd. plerisque omnibus: *et jam eo anno* Hafn. et Hav. *et eo anno* Lov. 2. et Ber. Idem etiam in Victor. invenit Crevier. quam expeditiorem scripturam vocat. Jac. Gronov. edidit *et jam annuo in magistratu erat;* quod etiam Cleric. recepit. Verum ita nullus cod. neque refert etiam, utrum annuus, an diuturnior fuerit magistratus, quo fungebatur. Priorum itaque editionum lectionem revocavi.

§ 6 *Fœdus cum hostibus sanxisset, ad Magonem*] Ita quædam et antiquiores et recentiores edd. distinguunt. Sed melius alii orationem finiunt post vocem *sanxisset,* et novam periodum a verbis sequentibus incipiunt: quos secutus sum. In præcedentibus *repente* deest in Voss. Lov. 1. 2. et Harl. Tum *non transire ipse, non trahere* legit Lov. 5.

§ 7 *Si Romanum is imperatorem tradidisset*] Puto legendum esse *si Romanum sibi imperatorem.* In vet. enim ib. sæpe est *si* pro *sibi,* quod imperiti ejus scripturæ fecerunt *is.* Sigon. Pal. 1. *si Romanum is imperatorem sibi trad.* Pal. 2. cum 3. *si Romanum imperatorem iis trad.* Gebb. Put. Pet. et duo Pall. *si Romanum iis imperatorem tradidisset.* Similiter Pet. alter, Voss. Pal. 3. *is.* Men. *his:* intellige ex superiori 'hostibus.' *J. F. Gron.* Post Sigonium, qui *sibi imperatorem* conjecit, contra ejus mentem ubique editum est *imperatorem sibi,* quum proximæ ante eum edd. cum antiquioribus Rom. 1472. ac Parm. præferrent *is imperatorem.* Et ita, præter codd. a Gronov. laudatos, legunt Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. L. 1. et Reg. major, ac Colbert. apud Doujatium. *Romanum iis imperatorem* Flor. et pleræque edd. ante Moguntinam: quod recepi, quemadmodum etiam Crevier. fecit.

In amicitiam Lucanos, dedit Pœnus in locum pacis Gracchum adducturus] Vos sic emendatis: *in amicitiam Lucanos hunc deducere Pœnum in loco quo sic Gracchum adducimus.* Ego sic: *in amicitiam Lucanos dedit, ipse se illo cum paucis Gracchum adducturus. Illo* adverbialiter, pro 'eo,' quod est 'in illum locum.' *Valla.* Hic locus non abs re asterisco notatus est in plerisque codd. est enim perquam obscurus. Nam, de quo Pœno loquatur, vix intelligi potest, cum continuo Magonem subjiciat, quasi de alio locutus sit. Atqui de Hannibale dici non potest, quod exanimem Gracchum Mago ad eum postea mittat. De Hannone autem hic nulla mentio. In hoc nobis notatus, ut studiosius exemplaria vetusta inspiciantur. *Glar.* Verba illa *deducit Pœnum in locum pacis* depravata sunt valde. Vet. lib. *dedit Pœnus.* Hinc hanc ego lectionem elicio: *Fideque ab eo accepta, si Romanum sibi imperatorem tradidisset, liberos cum suis legibus venturos in amicitiam Lucanos; dein edit, quem sit in locum cum paucis Gracchum adducturus.*

Valer. I. 6. 8. 'Gracchus hospitis insidiis in eum locum deductus, in quo Pœnorum dux Mago cum armata manu delituerat.' Hunc tamen locum, quousque melior lectio inveniatur, signandum esse asterisco puto. *Sigon.* Locus valde vexatus. Quid L. Valla et Sigonius conati sint, potest apud illos videri. Put. *deducit pœnum in locum paucis Gracchum adducturum mago ibi pedites equitesque armareset capere eos latebras ubi ingentem numerum occuleret.* Vox *jubet* nusquam, ne in aliis quidem membranis. Scribe, *deducit Pœnum, quo cum paucis Gracchum ait ducturum: Mago, ubi pedites equitesque armasset, caperet eas latebras, quæ ingentem numerum occulerent.* J. F. Gron. *Dedit Pœnum* Lov. 1. et 4. *dedit Pœnus* Reg. major, et Colbert. apud Doujat. quorum tamen hic in margine præfert *deducit Pœnum*, quod est in reliquis omnibus: *deduci Pœnum in locis opacis Gracchum adducturus* Brancal. Latinii: *deducit Pœnum in locum, quo erat cum paucis Gracchum adducturus* unus e Pall. apud Gronov. pr. ed. nott. Deinde *adducturum: Mago ibi* Cant. et Flor. in quorum posteriore *adducturus* manus altera substituit. *Mago ibi* etiam Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. Gaertn. et Hav. *jubet* vero omittunt Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. a m. sec. et Hav. Gronovius pr. ed. nott. vestigia Put. secutus ita legi posse putabat: *seducit Pœnum: illo cum paucis Gracchum adducturum: Mago ibi pedite equiteque armatis caperet eas latebras, ubi ingentem numerum occuleret.* Et *illo* capit δεικτικῶς, voce *loco* ex sequenti periodo subintellecta. Deinde ita exponit: ducit Pœnum in lectum et secretum locum insidiarum, atque illo se ait adducturum cum paucis Gracchum. Addit insuper legi posse *adductum iri*, sed prius præfert. Verius tamen puto, quod ex secundis curis hic proponitur. Neque audiendus est Clericus, qui minori mutatione, ut ait, legebat *deducit Pœnum in locum, cum paucis Gracchum adducturus*, vel *in locum, quo cum paucis erat Gracchum adducturus:* illa enim, si quid video, longius a Put. discedunt, licet posterius illud non longe abeat a lectione unius e Pall. supra memorata.

§ 10 *Ad quam perficiendam ipsius Gracchi opera opus esset*] Quandoquidem cætera per infinitivos proferuntur, ego hunc locum legerem: *ad eam perficiendam ipsius Gracchi opera opus esse:* quomodo sæpe Livius loquitur: quamquam nihil definio. *Glar.* Glareano non assentio. *Modius.* Optimi quique *esse.* Est enim obliqua oratio. Ut et mox *reliquum autem quid esse:* non *esset*, ut vulgo. *J. F. Gron.* *Ad quam perficiendum* Flor. et ita optimos libros habere, Gronov. testatur priori ed. nott. ad XXX. 37. Vide ad XL. 49. § 1. Deinde *opus esse* tantum non omnes codd. Vide Gronov. pr. ed. nott. ad I. 50. et Obs. II. 14. p. 324.

Omnium populorum prætoribus] Quomodo *omnium populorum?* Certe de solis Lucanis sermo: et subjunxit ipse, 'Ibi paucis verbis rem transigi posse, ut omne nomen Lucanum in fide ac societate Romana sit.' Itaque lego *omnium popularium.* Lipsius, Ep. Quæst. IV. 16. Lipsio assentio. *Modius.* Non mutandum hoc cum Lipsio, diximus ad v. 34. § 5. *J. F. Gron.*

§ 11 *In dies melior atque auctior fieret*] *Atque altior* præferunt Pall. Mss. *Gebh.* Pariter Lov. 1. 2. 4. Voss. Harl. Rec. et Hav. Male. Supra III. 68. 'Numquam vestrum quisquam rē, fortuna, domum auctior rediit.' IV. 2. 'Majestatem liberis tradituri essent ut auctiorem amplioremque.' c. 19. 'Memor generis, quod majus auctiusque reliquit posteris.' Vide Duker. ad Flori IV. 2. § 10. unde, 'altior' et 'auctior' a librariis confundi, etiam constabit.

§ 12 *Veteri delicto haud inplacabi-*

les] *Veteri delictu haud implicabiles fore Romanos* Pal. 2. *Gebh.* Quomodo 'vetus delictum' eorum dicit, qui ante paucos annos desciverant? rebellio majorum vetus delictum erat, ipsorum defectio novum. *Duk.*

§ 13 *Hæc ab se, ait, dicta*] Pall. 1. 3. ac vet. ed. *Hæc ab se sint dicta.* Pal. 2. *Ab se hæc sint dicta.* Gebh. Omnes scripti ἀντὶ τοῦ *ait* habent *sint.* Lege *Hæc ab se sane dicta.* J. F. Gron. *Hæc ab se sint dicta* Cant. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Ascens. 1513. *Hæc ab se dicta* Lov. 4. *Hæc ab sesindicta* Put. et Flor. a m. pr. in quo deinceps secundum *s* deletum, et supra *n* adscriptum est *t*, quasi vellet *Hæc ab se, inquit, dicta.* Crevier. ex Put. vestigiis conjicit *Hæc ab sese dicta.*

§ 14 *Locum se consiliis edixisse*] Omnes *conciliis:* optimi etiam *dixisse.* Scribe *locum se consciis dixisse.* Debebat enim occulte res agi: itaque 'concilio' non est hic locus. At τὸ *dicere* appositum. Cæsar Gall. I. 34. 'Qui ab eo postularent, ut aliquem locum medium utriusque colloquio diceret.' Sic scriptum invenimus in opt. membranis, ubi vulgo *deligeret.* Idem Cæsar v. 27. 'Omnibus hibernis Cæsaris oppugnandis hunc esse dictum diem.' Ibid. c. 55. 'Equitesque undique convocat; iis certam diem conveniendi dicit.' *J. F. Gron.* Non omnes mei *conciliis.* Certe *consiliis* superest in Cant. Lov. 2. 4. 5. Ber. a m. pr. et Rec. Non displicet tamen *consciis.* Præterea *edidisse* Hav. *dixisse* Flor. et Cant. Ita emendat ex conjectura Gronov. XXXIII. 13. 'Is dictus erat locus conloquio:' ubi nunc legitur *datus erat.* Similiter 'dicere diem' pro constituere. Vide ad XXXVI. 8. § 8. Mox *procul castris Romanis,* pro *procul a castris,* Flor. Harl. et Hav. Vide ad XXIV. 28. § 1. Tum *paucis verbis transigere posse* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav. Infra XXXII. 28. 'Prius de prætoribus transacta res, quæ transigi sorte poterat.' XXXVIII. 25. 'Principes gentis, per quos æque res transigi posset, venturos.'

§ 15 *Fraudem et sermoni et rei abesse ratus*] *Abesse credens* hæret in omnibus libris. *Gebh.* Non aliter Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldinam: quod ex interpretis expositione receptum videtur.

Duce hospite in insidias præcipitatus] Lego *præcipitatur.* J. F. Gron. Hanc conjecturam firmant Voss. Lov. 1. et Hav. idem de duobus e suis testatur Crevier. *præcipitavit* conjicit Gebh. ad c. 11. § 6. Paullo ante *turba equitum* Voss. Lov. 1. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. edd. Ascensiana 1513. priores. Sæpissime librarii voces 'turba' et 'turma' commutarunt. Vide ad VIII. 8. § 5. c. 38. § 12. XXVI. 22. § 3. XXVIII. 36. § 8. XXXVII. 34. § 6. Nic. Heins. ad Nas. Art. Am. III. 2. et quæ notantur ad Silium v. 277.

§ 17 *Gracchus ex equo desiliit*] *Desilit.* J. F. Gronov. Unus meorum Gaertn. *desiliit.* Reliqui omnes cum Hearnii Oxon. et edd. antiqq. ante Basil. 1539. servant *desilit.* Certe, vulgatum minus probum esse, evincunt dicta ad II. 10. § 11.

Id honestent virtute] Princeps ed. *id ostenderent virtute.* Pal. 3. *ideo obstent virtute.* Perperam. *Gebh.* Men. *id obstent.* Voss. *id eo obstent* Pet. melior *ideo honestent.* Put. denique, *id cohonestent virtute.* J. F. Gron. *Eo obsistent* Hafn. *adeo obstent* Lov. 4. *id eo obstent* Lov. 2. *ideo honestent* Flor. Sed recte Gronov. ex Put. recepit *id cohonestent virtute.* Infra XXXVIII. 47. 'Quod consilium dispensandæ cohonestandæque victoriæ imperatoribus majores dederunt.'

§ 18 *Reliquam autem quid esset paucis, &c.*] Sed et hoc loco *esse* malim, quam *esset.* Verum lectoris judicio

relinquo. *Glar.* Ita et Gronov. legendum monuit hoc cap. § 10. quem etiam vide in pr. ed. nott. ad I. 50. et Obs. II. 14. p. 324.

In valle silva ac montibus septa] Comparet in libris omnibus *silva montibusque*. Gebhard. *Silva montibusque* Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum: *silva ac montibusque* Lov. 5. et Ber.

§ 19 *Id referre, utrum præsenti torpore pecorum more inulti trucidentur*] Comprobata est hæc lectio, etiam ex prisca ed. Interim Pall. 1. ac 3. *præsentes corpora*. Pal. 2. autem *utrum præbentes corpora pecorum more trucidentur inulti*. Gebh. Quid, quæso, est 'præsens torpor?' 'animos' potius 'præsentes' dicimus. Neque apparet ullo torpore in re tam trepida fuisse defixos fortes viros. Putean. Pet. uterque, Men. Voss. duo Pall. *præsentes corpora*. Emenda, ut plane est in uno Pall. *præbentes corpora*. IV. 28. 'Hic præbituri vos telis hostium estis, indefensi, inulti?' XXVII. 48. 'Sitisque et calor hiantes cædendos capiendosque adfatim præbebat.' XXVIII. 2. 'Quod ad fugam impedimento hostibus erat, id ad cædem eos velut vinctos præbebat.' XXXVIII. 40. 'Thracas præda ipsa impeditos oneribus, et plerosque, ut ad rapiendum manus vacuas haberent, inermes ad cædem præbet.' *J. F. Gron.* *Præsentes corpora* itidem Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. Hav. Hearnii L. 1. N. et Regius, ac Colbert. apud Doujatium: *præbentes corpora*, quod recte Gronov. probat, se etiam in vet. cod. invenisse, testatur Pierius ad Maron. Æn. II. 670. Supra cap. præc. 'Exclusos Romanos præbuere hosti ad cædem.' Similiter Gronov. quum apud Plin. Hist. Nat. XX. 19. *præsentibus* in optimo cod. invenisset, id in *præbentibus* mutandum esse, feliciter conjecit.

An, toto animo a patiendo exspectandoque eventu in impetum atque iram verso] Vox *animo* non conspicitur in Putean. Pet. Men. Voss. Scribe, *an, toti a patiendo exspectandoque eventu in impetum atque iram versi, agentes*. Horat. Sat. I. 9. 2. 'totus in illis.' Noster XXIII. 14. 'Plebs novarum rerum atque Annibalis tota esse.' *J. F. Gron.* Vox *animo* exsulat etiam a Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii N. atque omnibus Crevier. qui insuper unius *toti* præferentis lectione novam Gronovii emendationi auctoritatem accedere recte monuit. Supra III. 36. 'Hominum, non caussarum, toti erant.' c. 59. 'Quod adeo toti plebis fuissent.' XXXV. 31. 'Totique Antiochi et Ætolorum erant.' c. 33. 'Multitudo Antiochi tota erat.' XXXVII. 49. 'Totos adhuc Antiochi Ætolos esse.' Ter. Ad. IV. 2. 50. 'Ctesipho in amore totus est.' Huc etiam refer 'totus horreo,' 'totus friget,' et similia apud eumdem obvia.

§ 20 *Solatium suæ morti inventurum*] *Suæ mortis* Gaertn. et Hav. Eo quidem modo 'solatium mortis' est apud Phædr. I. 9. 8. ubi vide Burm. et 'solatiolum doloris' apud Catull. Carm. II. in Livio tamen, cujus reliqui Mss. vulgatum tuentur, nihil mutandum. Nam *solatium morti* dictum, ut 'remedium timori,' 'tegumentum corpori,' et similia alia, quæ Livio frequentissima esse vidimus ad III. 46. § 2.

§ 21 *Paludamento circum lævum brachium intorto, (nam ne scuta quidem, &c.*] Hæc pulchre inlustrat Schelius ad Hygin. Antiq. Rom. p. 1030. tom. X. *Duk.* Adde viros doctos, et præsertim Burm. ad Petron. c. 80. Ceterum *circa lævum brachium* Ber. et Hav. quod placere posset illis, qui trium vocum similiter desinentium concursum evitandum censent. Sed vide quæ dicta sunt ad XXVI. 46. § 6. Vulgatum itaque servo. Deinde *nec scuta quidem* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et edd. ante Al-

dum. Male. Vide ad I. 10. § 3. Mox *in hostem* Lov. 5. Tum *impetum facit* idem cod. cum Ber. a m. sec.

§ 22 *Et quum undique ex altioribus locis in cavam vallem conjectus esset, transfiguntur*] Pal. 1. *quo jecur esset;* superscriptum tamen *itum*. Pal. 2. *quo ictus esset*. Pal. 3. *quo jecur esset, suffiguntur*. Gebh. *Vallem quæ recurva esset* Lov. 2. *vallem quo jecur esset* Voss. Lov. 4. Harl. Cant. et Hav. *quo jecus esset* Flor. Tum *de altioribus locis* Ber. et edd. Aldina priores. Duplex redditur caussa, cur Romani jaculis maxime transfixi sint: primo, quia corpora eorum aperta erant, scuta enim secum non extulerant; deinde, quia ex montibus, quibus Pœni insederant, undique in Romanos, qui in subjecta valle erant, facillime tela conjici poterant.

§ 23 *Ceterum ille, conspicatus Lucanum hospitem*] Τὸ *ille* non conspicitur in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Neque etiam mox *confertos* in Lov. 2. 4. Harl. Ber. et Hav. Similiter § seq. *extemplo* exsulat a Ber.

§ 25 *Hæc vera fama est*] *Hæc fama*, omissa media voce, Cant. *Hæc fera fama* Flor. a m. pr. *Hæc sera fama* Lov. 1. 2. 4. 5. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Moguntinam. Interdum librarii has voces commutarunt. Vide Broekh. ad Prop. III. 11. 66. *Hæc g͞vis fama*, id est *gravis*, Ber. In posteriorum Ascensii editionum margine, pro *sera* conjicitur *ferme*, vel *sacra*, vel *vera*. Apud Latinium vero *Hæc varia fama est*. Sed vulgatum, quod Moguntini receperunt, et in reliquis superest Mss. probum est.

CAP. XVII. § 1 *Prope Calorem fluvium, ostendant*] Forte *contendant*. A. Ruben. Conjectura hæc displicet Doujatio, qui non magnam 'contendendi' materiam fuisse putat. Contra *ostendant* exponit 'declarent,' 'narrando significent.' Si codd. accederent, Rubenio favere mallem. *Ostentant* est in Gaertn. Tum *juxta Calorim fluvium* Lov. 5. Sed *Calorem* etiam effert XXIV. 14. et mox hoc cap.

§ 2 *Inter salicta innata ripis*] Pal. 2. *salicta innatæ rupis*. Pal. 3. *saliceta*. Gebh.

Nudum atque inermem, saxisque, quæ volvit amnis, propugnantem] Pal. 3. *undique saxis nudum et inermem, quæ volvit amnis, propugnantem*. Gebh. *Saxis, quæ volvit amnis* Lov. 5. intercepto τῷ *que* a proximo pronomine. Vide ad XLI. 2. § 11. *Saxisque, velut armis, propugnantem* Lov. 4.

§ 3 *Uti loco puro ea, quæ ante dicta prodigia sunt, procuraret*] Nulla sollicitandi has voces causa esset, (quippe sic quoque I. 44. 'aliquid puri soli,' sed alia notione) nisi quod oblivisci non queo, egregium illum cod. Cantabrig. destitutum fuisse vocula *loco*. Nec id sine Musarum numine. Videtur enim sub τοῖς 'procurare puro' subintelligendum 'flumine;' præsertim quum et in proxime antecedente narratione de Gracchi morte dicatur 'lavandi causa' progressus; ut in cæteris diversæ, in causa saltem negotioque hæ duæ relationes conveniant, eum lavandi causa, vel puro flumine procurandi prodigia exisse, quod exigebant istæ cærimoniæ. I. 45. 'Quidnam tu, hospes, paras inceste sacrificium Dianæ facere? Quin tu ante vivo perfunderis flumine?' Idque dicebant 'pure lautum.' Festus 'Pure lautum, aqua pura lavatum.' Livius V. 22. 'Delecti ex omni exercitu juvenes, pure lotis corporibus, candida veste, venerabundi templum iniere.' XXXIX. 9. 'Deinde pure lautum in sacrarium deducturam.' XXVII. 37. 'Pureque et caste a matronis sacrificatum.' *Jac. Gron.* Unum hunc cod. quamvis ex optimis sit, audiendum non puto. Partim enim reliqui omnes vulgatum tuentur, partim etiam prodigia, quæ sacrificanti facta erant, puro flumine

et abluendo procurari vix credo. Sed neque adsentior Doujatio, qui *locum purum* hic dici putat, in quo nihil obstat, qui nulla re visum inpediente occupatur. Nam ita quidem 'purum solum' in loco Livii a Gronov. laudato, et 'purus ac patens campus' XXIV. 14. Verum hoc loco alio sensu accipi debet. Ideo enim Gracchus *loco puro*, quingentos passus a castris remoto, prodigia procurare ab aruspicibus monetur, quia ipsa castra multiplici illo ac sæpius repetito infausto anguium omine quasi polluta et incesta erant. Simili fere sensu 'locus purus' est XXXI. 44. 'Loca, &c. detestabilia esse, neque in iis quidquam postea poni dedicarique placere eorum, quæ in loco puro poni dedicarique fas esset.'

In viro tam claro et insigni constat] Pal. 2. *tam claro insignique*. Pal. 3. *tam claro insigni*. Gebh. *Tam claro insignique* etiam Lov. 4. *Tum constant* Lov. 5. nempe 'nec locus, nec ratio.' Vide ad I. 31. § 7. Reliquorum tamen consensus in vulgatam lectionem efficit, ut eam veriorem credam.

§ 4 *Funeris quoque Gracchi varia fama est*] Pall. tres *varia fama*, amputato *est*. Gebh. Amputant τὸ *est* Putean. Pall. Pett. Men. At Putean. etiam *varia si fama*. Possis *variavit*: sed propius *varia est fama*: nam, posterius elementum *i* an *t* signet in antiquissimo codice, ambiguum est. *J. F. Gron.* Neque *est* adparet in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N.

Alii ab Hannibale (et ea vulgatior fama est)] Et hanc vulgatiorem famam sequitur etiam Silius meus XII. 473. qui ait, 'Exsequiæ tantum famam nomenque volentem Mitificæ mentis tenuerunt funere læto,' &c. vulgo contra mentem poëtæ *Horrificæ*. Modius.

In vestibulo Punicorum castrorum] Lipsius reperisse videtur in libris suis *vestibulo primorum castrorum*. Ex quo an forte legendum conjiciebat *vestibulo primore castrorum*. Modius. Libri nostri omnes stant a vulgato. *Gebh.*

§ 5 *Armatum exercitum decurrisse*] Solet hic honos ab antiquissimis temporibus haberi clarorum virorum funeri. Testis Homerus de Patroclo: noster Virgilius de Pallante Æn. XI. 188. 'Ter circum accensos, cincti fulgentibus armis, Decurrere rogos.' Neque aliud intellexit Lucanus, dum ait VIII. 734. 'totus ut ignem Projectis mœrens exercitus ambiat armis.' Optime autem hunc decurrendi morem descripsit Statius Theb. VI. 213. 'Tunc septem numero turmas,' &c. *Modius.* Pal. 1. *decucurrisse*. Probe. Sic ipse Livius c. 11. 'Et si ferocius procucurrissent.' Forte et hoc eodem lib. c. 41. legendum 'Qui Annibalem subnixum victoria Cannensi ab Nola repepulisset:' Pal. 1. *repupulisset*. Gebh. Voss. *decucurrisse*. J. F. Gron. Ita et Flor. Lovel. 1. 2. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. quod recepi. Vide ad I. 12. § 8.

Cum tripudiis Hispanorum, motibusque armorum et corporum suæ cuique] Voss. *suæ quisque genti assuetis*. J. F. Gronov. *Motibusque Gallorum* Voss. inter versus a m. sec. qui etiam cum Harl. Hav. et Hearnii L. 1. voces *et corporum* non agnoscit. Deinde Gronov. ad III. 22. § 6. præfatus recte dici *suam rem cuique domino tribuere*, vel *suo quidque domino*, non *suum quidque*, aut *suo cuique*, hoc loco, qui in hanc formulam loquendi peccat, legit *unicuique genti adsuetis*; quod longius a scriptorum vestigiis recedere videtur. *Suæ quique genti* Harl. Put. et Flor. *suæ quisque genti* Lov. 1. 2. 4. 5. et Hav. unde Crevier. legit *suæ quibusque genti*, et *quisque* pro *quibusque* eodem errore scriptum putat, quo *principiis* pro *principibus*. Vide ad XXI. 60. § 7. Verum, quamvis ita corrigendo se evitare locutio-

nem a Gronovio damnatam indicat ad d. loc. Livii, in eamdem tamen incidit. Si enim *suæ cuique genti* dicendum non est, non licebit etiam dicere *suæ quibusque genti assuetis.* At *suæ cujusque genti* Ber. quod ferri potest: nam ita 'suum ipsorum exemplum' est VII. 39. *suæ q̃mque genti*, id est *quamque*, Gaertn. unde minima mutatione legam *suæ quemque genti adsuetis.* Tradunt exercitum armatum decucurrisse, quemque militum cum motibus suæ genti adsuetis. Vide etiam Burm. ad Suet. Aug. c. 66. Pauci librarii, qui *suæ cuique genti* dederunt, errorem commiserant, quem supra iis familiarissimum esse docui ad VI. 3. § 8.

§ 6 *Capitis tantum Gracchi hostes potiti sunt*] *Capite tantum Gracchi* Rec. Sed reliqui scripti nihil mutant. Vide ad c. 14. § 5. Paullo ante *Calorim* iterum Lov. 5. Vide ad § 1.

§ 7 *Ad Cn. Cornelium quæstorem*] Ipsius Gracchi imperatoris. *Sigon. Ad Cn. quæstorem* Hearnii L. 1. Paullo ante *Karthalo*, pro *Carthalo*, scripsi. Vide ad XXII. 15. § 8.

Is funus imperatoris in castris, &c. fecit] Videndum est, an vel Livius alibi, vel alii sic loquantur. Livius potius dixit III. 43. 'Ni decemviri funus militare ei publica impensa facere maturassent.' *Duker.* Etiam XXXVIII. 53. 'Ne funus sibi in ingrata patria fieret.' Alterum est apud Auct. Epit. Liv. lib. XLVIII. 'Cato filii funus tenuissimo sumtu fecit.' Mox *cum exercitu* deest in Lov. 5.

CAP. XVIII. § 1 *Eruptione oppidanorum et Magonis cum equitatu territi ac trepidi*] Quid sit, non delibero. Sed Hannonem vocat XXVI. 5. 'Campani omnes pedites equitesque, et cum iis Punicum præsidium, cui Bostar et Hanno præerant.' *Jac. Gron.* Et ibid. c. 12. 'Summa curæ omnis in Bostarem Hannonemque, præfectos præsidii Punici, versa erat.' Dignum est consideratione. Nam capp. 15. et 16. Magonem in Bruttiis, et c. 21. in Annibalis exercitu fuisse scribit. *Duk.* Voces *ac trepidi* desunt in Hearnii D. *et trepidi* legunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav. quos sequor.

§ 2 *Multisque prœliis lacessebant Romanos*] Prœliis multis lacessitos non intelligo, nisi qui ad manus jam venerunt: at Romani ad prœlia, quæ refugiebant, sollicitabantur. Scribe una litera expuncta, *multique prœliis lacessebant Romanos:* hoc est, identidem, sæpe lacessebant eos; multique erant in lacessendis prœlio Romanis. Sallust. Jugurth. c. 84. 'Antea jam infestus nobilitati, tum vero multus atque ferox.' Et rursus c. 96. 'In operibus, in agmine, atque ad vigilias multus adesse.' Florus lib. IV. cap. 2. 'Multus in eo prœlio Cæsar fuit, mediusque inter imperatorem et militem.' Nazarius Paneg. c. 26. 'Tu tamen, imperator, non intutior tempore, quam Deo tectior, sævissimo hosti multus instares.' Rubenius *minutisque*. J. F. Gron. Donjatius existimabat emendationem Gronovii non tollere difficultatem, quam ipse sibi movit; nisi forte *lacessebant prœliis* accipiamus pro ad prœlia. Cum Rubenio igitur malebat *minutisque prœliis.* Paullo ante *crevit genti* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. quod primus Aldus mutavit.

§ 3 *Restituit tamen his animos*] Desideratur in Pal. 1. ac vet. ed. τὸ *tamen.* Pal. 3. vero *Restituit tum.* Gebh. Eadem vox non conspicitur in Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. Hav. et ed. Parm. Tribus vocibus auctior Brancal. *animos, qui adjecti erant:* pro quo Latinius emendat *abjecti.*

Quod non magnæ interdum rei momentum faciat] Pal. 3. oggerit *quod non magnæ interdum rei momento faciat.* Eleganter, ut mihi videtur, ut et Propert. III. 1. 20. 'Non faciet capiti dura corona meo.' Ea sententia ite-

ratur XXVII. 47. 'Famam bellum conficere, et parva momenta in spem metumque impellere animos.' XXX. 34. 'Ad hoc dictu parva, sed magni eadem in re gerenda momenti res.' XXXII. 17. 'Id consul ægre passus, nec eam ignominiam ad unius modo expugnandæ moram urbis, sed ad summam universi belli pertinere ratus, quod ex momentis parvarum plerumque rerum penderet.' *Gebh.*

§ 4 *T. Quinctio Crispino*] Non eo, quem XXIV. 39. a Marcello classi castrisque veteribus in Sicilia præfectum fuisse scribit: nam is eo tempore adhuc in Sicilia erat c. 26. Nec in eum convenit, quod paullo post dicit, 'diu cunctantem Crispinum perpulere turmales.' *Duk.* Vide ad XXIV. 39. § 12.

§ 5 *Tum Badius, progressus ante stationes*] Hanc totam rem, aliis tamen verbis, expressit Valerius V. 1. 3. *Sigon.* Crevier. in Put. invenit *Stum Badius:* pro quo emendandum conjecit *Is tum Badius,* ut ita melius connectatur oratio.

Evocari Crispinum jussit] Omnes Mss. *vocari Crispinum jussit.* J. F. Gron. Consentiunt omnes mei, et Oxonienses Hearnii, cum edd. antiqq.

Manente memoria, etiam in dissidio publicorum fœderum, privati juris] Rectius Pal. 1. *etiam in discidio publicorum fœderum.* Ita enim postulant legi verba seqq. 'publicis fœderibus ruptis dirempta simul et privata jura esse.' *Gebh.* Put. Pet. Voss. et quicquid vidimus et summæ et mediæ sanctitatis codicum *in discidio publicorum fœderum:* ne veteres libros desiderent viri docti, negantes 'discidium' esse distractionem, et quidem corporis aut quasi corporis, 'dissidium' vero dissensionem animorum. Neque enim, si 'dissidere' Propertius alicubi pro 'longe situm esse' dixit, ideo sequitur 'dissidium' quoque de corporibus semotis dici, quum derivata non semper æque late, quam primitiva, porrigantur. Potuissent addere, ubi per hiatum 'terra dissedisse' dicitur, et ex Silii VII. 736. de Minucio magistro equitum 'qui partitis dissederat ante maniplis:' neque tamen illa nos movent. Fastidium hoc est usus, quale notavimus in 'discernere' et 'discrimen.' Vide Observ. III. 13. Multo minus obest Terentianum in Andr. IV. 2. 13. 'valeant, qui inter nos discidium volunt.' Non enim hi liticulam aut frigusculum quærebant inter Pamphilum et Glycerium; sed ut ille hanc desereret, aliam duceret; ut inter eos, verbis Plauti, 'distractio, discidium, vastities veniret.' Itaque pro animo, quo erga eam erat quasi jam ductam, illos, qui adversentur, divortium velle ait. Bello fœdus, si quod antea erat, rumpitur atque discinditur: ideo 'discidium fœderum' dicimus, non 'dissidium:' neque enim et 'dissidere' fœdus potest dici. At apud Plautum in Milite III. 1. 'Neque per vinum unquam ex me oritur dissidium in convivio:' male Lambinus et qui eum sequuntur *discidium.* Rixam enim significat et contentionem, quæ est animorum dissensio verbis explicata. Sequitur enim, 'si quis ibi odiosus est, abeo domum.' Si prius 'discidium' dixisset, nunc adfirmaret, quod statim ante negaverat: abeundo enim a sodalicio 'discidium' facit. Cicero in Lælio c. 7. 'Quæ enim domus tam stabilis, quæ tam firma civitas est, quæ non odiis atque dissidiis funditus possit everti?' Perperam hic Gulielmius et Gruterus *discidiis.* Amicitiæ enim et concordiæ non diversum 'discidium,' sed 'dissidium,' quod 'dissensiones et discordias' ante dixit Cicero. Philippus ad filios apud Livium XL. 8. 'Quoties ego, audientibus vobis detestatus exempla discordiarum fraternarum, horrendos eventus eorum retuli, quibus se stirpemque suam,

domos, regna funditus evertissent?' Cicero ad Atticum IV. 1. 'Te acerbissime discidium nostrum tulisse:' quod nempe fiebat locorum separatione, amicitia illæsa. Apud Trogum XXIII. 2. 'crudele discidium' Agathoclis et uxoris ejus, integra concordia et pietate conjugali. In divortio autem etsi plerumque sit animorum quoque dissensus, tamen is proprie non explicatur verbo 'discidium,' sed distractio tori, domus, familiæ. Tiberius Agrippinam coactus est dimittere, quam tenerrime amabat: hoc 'discidium' fuit absque 'dissidio.' Idem, postquam Juliam duxisset, primum concorditer cum ea vixit, mox 'dissedit' (ait Sueton. c. 7.) et aliquanto gravius, ut etiam perpetuo secubaret: 'dissidium' id fuit hactenus, etiam 'discidium' lecti genialis, nondum 'discidium' matrimonii. Tacitus Ann. II. 28. 'Sed exscidium procul abfuisse.' Pichena 'dissidium,' duplici errore: primum quod 'dissidium' putat esse idem quod 'discidium;' dein quod divortium metuere putat, qui domus exscidium et interitum verebantur. Sed omnium pessime illi, quibuscum Gulielmius 'discidium' vult scribi, quoties agitur de amicitia quasi discidenda; 'dissidium' autem, quoties tantum dissidemus, hoc est, ut ait, locorum intercapedine sejungimur. Nihil improbandum magis. Symmach. VI. 70. 'Domi corruptorum parietum discidia sarciuntur.' Optime: nam 'discidium' est discessus: unde ei 'concilium' facit contrarium Lucretius. In rimis discedit paries. Aut est divortium. At 'dissidium' numquam pro dissessu ponitur, numquam pro divortio, sed pro discordia, dissensione, jurgio. Membranæ priscæ alicujus dignitatis satis observant discrimen. Ex his judicari potest de J. Passeratio ad Propert. I. 11. *J. F. Gron.* *In dissidione* Rec. *in disidio* Lov. 2. et Ber. Reliqui mei, omnesque Hearnii Oxon. recte *in discidio*. Discrimen inter 'discidium' et 'dissidium' ante Gronov. observavit etiam Gifan. Conlect. in Lucret. voce 'Discidium;' post Gronov. vero Broekhus. ad Prop. II. 19. 16. et Tibulli I. 5. 1. Recte itaque Jac. Gronov. edidit apud Cic. de Amic. c. 21. 'Danda opera est, ne qua amicorum dissidia fiant; sin tale aliquid evenerit, ut exstinctæ potius amicitiæ, quam obpressæ esse videantur:' ubi male ex mente Lamb. Grævius vulgavit *discidia*, quod perperam etiam probat Ciofan. ad Nas. Met. l. XIV. vs. 79. discrimen illud neglegens.

§ 6 *Provoco te, inquit, ad pugnam, Crispine, Badius*] *Inquit, ad pugnam, Crispino* Voss. Flor. Lov. 1. 5. et Harl. *inquit, Crispine, ad pugnam* Lov. 2. Mox *uter melior*, pro *uter bello melior*, male Hav. Vide ad IV. 2. § 2.

§ 7 *Se ab eo, etiamsi in acie obcurrat, declinaturum*] Τὰ *ab eo* nec in Gall. nec Voss. duobus Pall. habentur. *J. F. Gron.* In pr. ed. nott. Gronov. insuper verba illa ex codd. auctoritate delenda monuerat: cujus judicium inde firmatur, quod exsulent etiam a Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Eadem in pluribus Mss. non conspici, et, ut minime vitiant orationem, si adsint, ita et abesse posse sine sensus dispendio, monuit Crevier. Codicibus itaque morem gerendum, et voces delendas judicavi. Mox § seq. *mollitiam*, pro *mollitiem*, Flor. et Gaertn. Vide ad XXXI. 6. § 5.

§ 9 *Dirempta simul et privata jura esse*] *Direpta* Voss. Lov. 2. Ber. a m. sec. Gaertn. et Hav. cum ed. Tarvis. priore. Vide ad XXXVII. 32. § 7. *Dirupta* Lov. 4. quod ex *direpta* ulterius corruptum est. Vide ad V. 20. § 6.

Palam omnibus, duobus exercitibus audientibus, renunciare hospitium] Hic τὸ *omnibus* Put. et optimi quique re-

futant. Vereor ne et τὸ *audientibus* sit inculcatum ab improvido correctore, et fuerit ab Livio *palam duobus exercitibus renunciare hospitium.* Ut VI. 14. ‘ Creditori rem palam populo solvit.’ Aurelius Vict. Schotti in Nerone : ‘ Amictus nubentium virginum specie, palam senatu, dote dicta in manum conveniret.’ Immo maneat vetus lectio *palam, duobus exercitibus audientibus, renunciare.* Quod non multum abit ab illo Cæsaris Gall. I. 47. ‘ Quos quum apud se in castris Ariovistus conspexisset, exercitu suo præsente clamavit.’ Cic. contra competitores, ‘ Præsente populo Romano factum est.’ Apud Festum, ‘ Pube præsente est populo præsente.’ *J. F. Gron.* Nos videntes a Cantabrig. libro etiam abesse τὸ *omnibus*, locum hunc ita formandum censuimus : *palam, ducibus, exercitibus audientibus.* Plane ut contraria vice XXVII. 19. ‘ Inscio avunculo clam.’ Non etiam id faciebat Badius duobus tantum exercitibus audientibus, ubi erant Claudianus ac Fulvianus, Campanusque ac Puuici milites. Præterea amat Livius jungere duces exercitusque, ubi id necessarium non est. X. 25. ‘ Non suffecturum ducem unum, uec exercitum unum.’ XXV. 24. ‘ Duo ingentes exercitus cum duobus clarissimis ducibus deleti :’ add. capp. 35. et 36. Lib. XXVI. c. 7. ‘ Abstracturam duces atque exercitus Romanos.’ *Jac. Gron.* Vix credo corruptum esse *duobus.* Duo Romani exercitus ab una parte pro uno, et Campanus immixtis Pœnis ab altera itidem pro uno exercitu haberi possunt. *Duk.* Vocem *omnibus* non agnoscit etiam Flor. Ulterius itaque in contextu conspici non debere judicavi. Deinde neque mihi *duobus* in *ducibus* mutandum videtur ob caussam a Dukero datam. Illud autem *palam exercitibus audientibus* eodem pleonasmi genere dictum est, quo ‘ palam ante oculos’ apud Cic. in Verr. v. 26. ‘ Quam libenter eum palam ante oculos omnium esse patiatur.’ Quæ autem Modius de renunciatione amicitiæ vel hospitii ad hunc locum notat, expunxi, quia commode videri possunt apud Lips. ad Tac. Ann. II. 70. in Excursu L. Quædam etiam videnda sunt apud Sigon. ad Liv. XLII. 25. § 1.

§ 10 *Nihil fœderatum hospiti cum hoste*] Meliores codd. omnes *hosti cum hoste,* ut olim conjeceramus in Diatr. Stat. c. 44. p. 295. *J. F. Gron.* Consentiunt Lov. 1. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. Præterea *confœderatum* Lov. 5. quod barbarum esse, et tantum apud nonnullos scriptores ecclesiasticos reperiri, docuerunt Voss. de Vit. Serm. I. 19. et Vorst. de Lat. Mer. Susp. c. 31.

§ 11 *Diu cunctantem Crispinum perpulere*] Vox *Crispinum* exsulat ab Hearnii L. 1. Deinde *pepulere* Ber. *pertulere* Flor. a m. pr. *perculere* a m. sec. Voss. a m. pr. Lovel. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Vide ad lib. III. cap. 30. § 4. Mox § seq. *equumque ascendit,* pro *conscendit,* Harl. Deinde *nomine appellans,* pro *compellans,* Lovel. 5. utrumque male.

§ 13 *Infestis equis concurrere*] Parum refert, sed optimi *concurrerunt.* Et mox *desiluit,* non *desiliit.* J. F. Gronov. *Concurrerunt* etiam Flor. Harl. Rec. et Hav. *concurrunt* Lov. 1. *concurritur* Lovel. 2. Optimos secutus sum.

Ex equo desiliit] Probat hanc scripturam et vetus editor. Reliqui tres codd. *desiluit.* Gebh. Ita et Flor. Harl. pluresque alii : quod jam Gronov. recepit. Vide ad II. 10. § 11. Paullo aute *superque se delapsum* Lov. 4. *super quem delapsum* Ber. Gaertn. et editi ante Aldum.

§ 14 *Parma atque equo relicto*] *Relictis* Hav. et Brancal. Latinii. Sed nihil mutantes alii vulgatum verum esse indicant.

§ 15 *Equum, armaque capta, cruentam cuspidem*] Scripti *armaque capta et cru-*

entam. J. F. Gron. Consentiunt non tantum scripti mei, et Hearnii Oxon. verum etiam omnes edd. ante Gruterum, qui male τὸ *et* omisit. De hac compositione orationis vide ad II. 30. § 1. Deinde *equo parmaque capta* Lovel. 2. *equum parmaque capta* Hav. *equum parmamque captam* Brancal. Latinii. Verum et hic omnes alii in vulgatum conspirantes id præferendum evincunt. Similiter 'armatus' et 'parmatus' commutantur IV. 38. § 3.

Cum magna laude et gratulatione militum] Pal. 3. *cum magna laude congratulatione militum.* Forte *cum magna laude, cum gratulatione militum.* Gebh. Omnes mei receptam lectionem tuentur.

CAP. XIX. § 3. *Ut in hostem admitterent equos*] Pal. 2. *dimitterent.* Non laudo. *Gebh.* Neque ego. Vide ad II. 19. § 6.

§ 4 *Itaque equestre prælium erat*] Vet. lib. *ita equestre prælium erat.* Sigon. Pall. tres *ita equestre prælium.* Gebhard. Non aliter plerique mei. Vide ad XXI. 53. § 7. *Jam equestre prælium* Hav. *equestre bellum* Hearnii D. Sed vide ad III. 61. § 2. Mox *cui cum Cornelius quæstor* Lov. 2. *cui M. Cornelius quæstor* Hearnii L. 1. Vide ad VII. 12. § 1. *Prætor,* pro *quæstor,* Voss. a m. pr. Male. Intelligitur enim Cn. Cornelius quæstor, c. 17. memoratus. Vox *quæstor* deest in Ber. a m. pr.

§ 6 *Diversi, Fulvius in agrum Cumanum, Claudius in Lucanos abierunt*] Comparet in Pall. tribus et vet. ed. *in Lucanos abiit.* Malo tamen vulgatum. *Gebh. Divisi* Rec. Hav. Hearnii N. et Brancal. Latinii. Male. Vide ad X. 33. § 10. Deinde *abit* Put. et Flor. *abiit* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Froben. 1535. Similiter apud Crevier. Victor. a qua lectione is non abhorrere videtur. Et sane ita Livius X. 27. 'Diversæ feræ, cerva ad Gallos, lupa ad Romanos, cursum deflexit.' Contra vero ibid. c. 44. 'Diversi, Papirius ad Sepinum, Carvilius ad Volanam obpugnandam, legiones ducunt.' Quum igitur utrumque recte dici, et Livio etiam in usu fuisse pateat, caussam non video, quæ codd. lectionem recipi prohibeat. Paullo ante § præc. *signum receptui datur,* pro *datum,* Lov. 1. 2. 4. 5. et Hav.

§ 7 *Vacua castra Romanorum nunciatum*] Optimi *castra esse Romanorum.* J. F. Gron. Meorum nulli consentiunt, nisi forte Voss. et Lov. 1. ex quibus nihil notatum video. Certe optimi eorum, quos adhibui, Flor. Cant. et Harl. verbum a Gronovio additum ignorant. Mox *instituit sequi,* pro *institit,* Ber. Gaertn. et edd. antiqq. usque ad Aldum. Sed optimi stant pro vulgato, quos sequi malo. Vide ad XXVIII. 46. § 11.

§ 8 *Hannibali alia in aliis locis bene gerendæ rei fortuna oblata est*] Pall. tres *alia in his locis:* vet. ed. *alia in iis locis.* Gebh. Illud *alia in aliis* primum adparuit in edd. Grut. contra omnium codd. fidem. Recte igitur Gronov. jam priscam lectionem revocavit: τὸ *est* non conspicitur in Harl. Paullo ante *circumducto hoste, quam voluit,* pro *qua,* Flor. Cant. Voss. Lov. 5. Harl. et Gaertn. Vide ad VI. 35. § 9. *Quem voluit* Lov. 1. Deinde *ad Capuam redit,* pro *rediit,* Hav. Vide ad XXXVI. 35. § 2. *Capuam rediit,* omissa præpositione, Lov. 4.

§ 9 *M. Centenius fuit, cognomine Penula*] *M. Centenius, cui fuit cognomen* Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum. Male. Vide ad XXIV. 34. § 2. Ceterum Gronov. a. 1665. edidit *Pænula,* quod Jac. Gronov. et Cleric. servarunt; quum priores ediderint *Penula.* Quod cur mutarint, caussam non intelligo; nisi forte ex operarum errore natum sit.

Et magnitudine corporis et animi] Scripti *animo.* Sallust. Jug. c. 113. 'Voltu corporis pariter atque animo varius.' *J. F. Gron. Animo* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et alii,

cum Hearnii Oxon.

§ 11 *Et, quibus artibus ad id locorum*] *Se quibus artibus* Cant. Voss. Lov. 2. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Ber. a m. sec. *e quibus artibus* a m. pr. *est quibus artibus* Flor. in quo tamen *est* postea manus altera expunxit.

§ 12 *Id non promissum magis stolide, quam stolide creditum*] Alterum *stolide* vacare puto. *J. F. Gronov.* Omnes codd. vocem illam utroque loco servant, sine quorum consensu expungenda non videtur. Unus quidem Harl. eam altero loco omisit, verum simul vocem vel sequentem vel præcedentem *quam;* unde constat culpa librarii neglectam esse. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 13 *Aliquantum voluntariorum itinere in via concivit*] *In itinere in via* Lov. 5. In reliquis igitur prius *in* videri potest interceptum esse a præcedentis vocis litera finali. Vide ad X. 13. § 3. Quum tamen alii omnes codd. præpositionem eo loco ignorent, *itinere*, pro 'in itinere,' dictum esse puto eodem modo, quo 'acie,' pro 'in acie,' inlustratur ad IX. 32. § 12. et 'comitari expeditione patrem' apud Burm. ad Suet. Calig. c. 10. Vide etiam ad XXVI. 44. § 5. In duobus igitur illis codd. nata est præpositio ex repetita ultima vocis proximæ litera. Vide ad XXXVII. 11. § 4. Deinde *conscivit* Flor. Lov. 2. 4. Ber. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. librariorum lapsu. Vide ad XXXIII. 49. § 2.

§ 14 *Quippe inter Hannibalem ducem et centurionem*] Silius meus XII. 463. 'Obvius huic sparso Centenius agmine raptim,' &c. *Modius.*

Alterum novum totum, et magna ex parte] Put. et Pet. ignorant copulativam. *J. F. Gron.* Eandem ignorant quoque Flor. Cant. et Lov. 2. ac 4. *alterum novum totum et semiermem*, omnibus mediis omissis, Harl. et Hearnii L. 1.

§ 15 *Pugnatum tamen, ut in nulla parte duabus amplius horis, concitata, et donec dux stetisset Romanam aciem*] Opinor legendum *etiam donec dux stetisset Romana acie.* Valla. Hujus lectionis auctor fuit L. Valla, cum antea legeretur *pugnatum tamen ut in nulla parte duabus amplius horis concitata donec dux stetisset Romanam aciem.* Ex quibus verbis melior et sententiæ aptior lectio mihi videtur elici posse, quam quæ a Valla collecta est, hoc modo: *pugnatum tamen duabus amplius horis vi in nullam partem concitata, donec dux stetit, Romana acie.* Sic loquitur etiam XXVII. 12. 'Pugnatum amplius duabus horis est, decedere inde cœpere:' et XLII. 7. 'Pugnatum est amplius tres horas, ita ut neutro inclinaret spes.' Sensus est: Quamquam pugnæ haud dubius eventus erat, quod et imperator et exercitus apud Romanos deterior multo erat, pugnatum est tamen per duas amplius horas ita egregie, ut in nullam partem Romana acies inclinari posset, donec dux eorum stetit; postquam autem cecidit, fusa est extemplo Romana acies. *Sigon.* Pall. 1. ac 3. *pugnatum tamen, ut in nulla pari re duas amplius horas, concitata et dux stetisset Romanam aciem.* Pal. 2. ita quoque, nisi quod *duabus amplius horis.* Gebh. Put. et Pet. *ut in nulla pari re duas amplius horas concitata et, donec dux stetisset, Romanam aciem.* Recte igitur Valla, frustra obnitente Sigonio; nisi quod particulam, supposito *etiam*, mutare non fuit necesse. Pall. duo, Flor. Voss. Barber. Men. non dissentiunt, præterquam quod nonnullis excidit *donec.* J. F. Gron. Quemadmodum ad caput emendationis Vallæ legitur, ipsius tempore vulgo exstabat. In prima eorum verborum parte ipse nihil mutavit, sed postea primi editores vulgarunt *pugnatum tamen, ut in nulla pari re, duas amplius horas.* Hanc lectionem servant Flor. Cant. Lov. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. D. et

N. Neque dissentiunt reliqui, nisi quod vox ultima *horas* desit in Voss. et Lov. 1. et *duabus amplius horis* legant Lov. 2. et 5. Deinde in ultima parte, quam emendatione indigere censuit Valla, *concitata et, donec dux stetisset, Romanam aciem* præferunt plerique codd. mei, et Hearnii Oxon. Pauci tantum ab ea lectione in quibusdam discedunt. Τὸ *et* omittunt Lov. 1. Harl. et Hav. ejus loco *etiam* legunt Ber. et Hearnii N. Deinde *donec* omittunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. et Hearnii D. Tandem *Romana acies* est in Hafn. et Hav. Ego ita sentio: quum æque dici possit 'amplius duabus horis,' ac 'duas horas,' ut ab ipso Sigonio prolata loca docent, posterius cum plerisque scriptis præfero. Deinde, reposita particula *et*, quam perperam Gronov. ejusque exemplo reliqui posteriores editores neglexerunt, lego *concitata et donec*. Intelligo autem 'concitata et Romana acie,' nempe in hostem, ut plene exprimit VIII. 39. et alibi: id est, eo tempore non tantum Romanos hostem adgredientem repulisse, sed eumdem vicissim invasisse, in eum procurrisse.

§ 16 *Objectans se hostium telis, cecidit*] Pal. 3. *recidit:* prisca ed. *decidit.* Gebh. *Decidit* etiam Ber. Gaertn. et edd. antiqq. *occidit* Lov. 4. quomodo sæpe variarunt librarii in scriptis. Vide ad XXXVI. 36. § 6. Vulgatum malo propter ἀντιθέσιν præcedentis *stetisset.*

§ 17 *Sed adeo ne fugæ quidem iter patuit*] Pal. 1. *sed ad se nerve quidem:* et alludens eo Pal. 3. *sed ad se neve quidem.* Pal. 2. *sed ne ad fugam quidem.* Statim contumaci consensu libri omnes mihi consulti, *ut ex tanta multitudine vix decem evaserint.* Gebh. Puto hoc bene conjectum ex Put. et Pet. lectione, *sed adsenervæ quidem iter patuit.* J. F. Gron. *Sed ad se nerve* Flor. Voss. Lov. 1. et Gaertn. *sed ad severne* Harl. *sed ad id se neve* Lov. 4. *sed a se vetare ne quidem iter potuit* Lov. 2. *sed ad fugam quidem iter patuit* Lov. 5. *sed ad fugam quidem iter minime patuit* Hav. *sed ad fugam minime quidem iter patuit* Hafn. Deinde *vix decem,* vel *vix X. evaserint* Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Aldum. Optimi servant *mille.* Et recte. Librarii enim pro minus cognita millenarii numeri nota ∞ notiorem denarii *X.* substituerunt, ut sæpissime soliti sunt. Vide ad XXXIII. 14. § 5.

Ceteri passim, alii alia peste, absumti sunt] Scripti *sint.* J. F. Gron. Id etiam inveni in Flor. Voss. Lov. 1. Harl. et Hearnii N. ac D.

Cap. XX. § 1 *Capua a consulibus interim summa vi obsideri*] Put. Pet. uterque, Voss. Men. *iterum.* Vere. Infra c. 22. 'Annibal magnifice respondit, et antea solvisse obsidionem, et nunc adventum suum consules non laturos.' *J. F. Gronov. Iterum* non tantum omnes codd. sed et vett. edd. Solent autem hæ voces commutari. Vide ad x. 18. § 1.

§ 2 *Casilinum frumentum convectum: ad Vulturni ostium, ubi nunc urbs est, castellum communitum: (ante Fabius Maximus munierat)*] Incertum, quæ sit illa urbs: incertius, quod de duobus castellis maritimis subnectit. Fabius tertio suo consulatu, quum in L. Posthumii locum subrogatus esset, Puteolos ex authoritate senatus communierat, ut libro præc. non multis foliis ab initio c. 7. tradidit Livius. Præterea in hoc libro non ita multo post cap. 22. Ap. Claudius consul D. Junium ad ostium Vulturni, M. Aurelium Cottam Puteolis præposuit, ut, ut quæquæ naves ex Hetruria ac Sardinia accessissent, extemplo in castra mitterent frumentum. Quare si de Puteolis loquitur, de Fabio procedit. Immo ibidem Livius continuo subnectit, Ap. Claudium, ad Capuam regressum, collegam Q.

Fulvium invenisse Casilino omnia importantem, molientemque ad oppugnandam Capuam. Quod si verum est, neque hic aliquis est historiæ defectus, videtur vere dubium, de quo castello loquatur Livius ad Vulturni ostium. Casilinum enim ad Vulturnum quidem erat, sed non ad ejus ostium. *Glar.* Quod dicat *ubi nunc urbs est,* non est, quod desiderari quicquam putet Glareanus. Vulturnum enim oppidum intelligit, quod ad ipsius Vulturni fluminis ostium fuit, ut Strabo lib. v. p. 243. tradit. Duo autem maritima castella hoc loco nominat, Vulturnum, quod in ore fluminis, et Casilinum, quod ad flumen Vulturnum fuit. Quod autem inquit, Vulturnum ante a Fabio Maximo communitum fuisse, κατὰ σιωπώμενον intelligendum est: non enim supra Vulturnum, sed Puteolos communitos esse a Fabio scripsit XXIV. 7. Tria autem fuisse castella hoc bello communita, Vulturnum, Casilinum, Puteolos, ipse paulo post tradit c. 22. Ita Ap. Claudius consul D. Junio 'ad ostium Vulturni,' M. Aurelio Cotta 'Puteolis' præposito, ipse Capuam regressus, Q. Fulvium collegam invenit Casilino omnia comportantem, molientemque ad oppugnandam Capuam. *Sigon.* Sane Puteolos intelligit; sed ut alterius nomen non expressit, ita hoc quoque aliunde requiri voluisse videtur. Lego, *alterum Fabius Maximus.* Mitius hoc certe, quam inserere *Puteolos* cum Cluverio lib. IV. c. 2. p. 1097. Habes utraque c. 22. Sed fortassis, *ad Vulturni ostium, ubi nunc urbs est, castello communito, quodque Fabius Maximus munierat, præs. imp., ut mare prox. et flumen in pot. essent: in ea duo maritima castella, &c.* Vulturnum nempe et Puteolos. Vulgo quoque *ut et mare.* Exigunt copulativam Put. Voss. Gud. *J. F. Gron.* Crevier. conjicit *ad Vulturni ostium, ubi nunc urbs est, castellum communitum. Puteolis (ante Fabius Maximus munierat) præs. imp.* Codd. hic corruptos esse, et alterius castelli maritimi a Fabio Maximo muniti mentionem requiri, idque Puteolos esse, certum puto. Utrum vero Livius ejus nominatim meminerit, an obscure tantum, omisso nomine, indicarit, controvertitur. Quidnam præferendum sit, constituere nequeo, sed integriores codd. exspectandos censeo. Unus Hafn. *castellum communitum (quod ante Fabius.* An igitur *castello communito, quodque ante Fabius?* Præterea *ut mare,* sine media copulativa, etiam Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. et N.

§ 3 *Quodque Minucius prætor ex Etruria coëmerat*] Alii *Mutius* emendarunt, quod Q. Mutius Scævola prorogatum imperium habebat in Sardinia. At non opinor illum, e sua egressum provincia tam gravi bello, in Hetruriam emptum isse frumentum. Paulo ante C. Servilius legatus ex authoritate Patrum a P. Cornelio prætore in Hetruriam ad frumentum coëmendum missus erat, qui Tarentinæ arci, onustis frumento navibus, succurrit, quod author antea scripsit c. 15. Verisimile est, frumenti aliquid Hostiæ mansisse ad Capuæ obsidionem, quod Servilius legatus, non Q. Mutius prætor, ex Hetruria coëmerat, cum alioqui ab eodem Mutio nuper missum narretur. Ipse lector Livii verba pensitet, ut sese sequantur, et inveniet, non temere hunc annotatum locum. Sed ut finem inveniat hæc dubitatio, quando M. Junius Syllanus Hetruriæ prætor erat hoc anno, ut patet ab initio hujus libri cap. 3. ubi novi creantur magistratus, pro *Mutius prætor,* legendum puto *M. Junius prætor.* Glar. Vet. lib. alii *Minutius,* alii *Mutinius* habent. Ego *M. Junius.* [' Hinc vide annotationes Glareani, et, an Sigonius vel ipse hunc locum emendarit, cognosces.'] Est enim

M. Junius Silanus is, cui Tusci, ut supra diximus ad c. 3. § 5. evenerunt. Neque enim *Minucius* ullus per hæc tempora prætor fuit, et *Q. Mucius* triennio ante in Sardinia, non in Etruria fuit, et nunc in eadem provincia prorogato imperio erat. Error natus est ex *M. Junius, Miunius, Minucius, Mucius.* Sigon. Prisca ed. *quodq; Minucius.* Pal. 1. *Mutinius.* Pal. 2. *Mutinus.* Pal. 3. *mittimus.* Gebh. *Mutinius* exhibent libri: quod cur dubitem debere esse *M. Junius,* ut Glareano et Sigonio visum? *J. F. Gron. Quodque Mutinius* Flor. Lov. 2. 4. et Hav. *quodque Minucius* Lov. 5. Ber. et Gaertn. *quodque Mututius* Harl. *quodque Mucius* Lov. 1. *quodque Munitius* edd. Rom. 1472. ac Parm. *quodque M. Junius* emendantibus consentit Pighius in Ann. ad a. DXLI. p. 178. Voces *ex Etruria* desunt in Harl. et Hearnii L. 1.

Ubi exercitui per hiemem copia esset] Libri omnes *ut exercitui.* Gebhard. Scripti *ut.* J. F. Gron. Ita non tantum scripti mei, cum Hearnii Oxon. verum et omnes, quas vidi, edd. antiqq. usque ad Basil. 1539. quæ prima *ubi,* forte operarum errore, dedit. Quamvis autem interim Vascos. Gryph. Sigonius priscam scripturam reduxerint, recentiores tamen usque ad Gronov. τὸ *ubi* servare maluerunt.

§ 4 *Ab signis decessit*] Meliores *discessit.* Cæsar Gall. v. 16. 'Neque ab signis discedere auderent.' Et iterum c. 33. 'Quod fieri necesse erat, ut vulgo milites ab signis discederent.' Civ. I. 44. 'Ordines servare, neque ab signis discedere.' *J. F. Gron. Discessit* non tantum edd. usque ad Aldum, sed ex codd. meis etiam Flor. et pauci alii, licet plerique alterum perperam tueantur. Ita 'discedere ab Janiculo' II. 14. 'discedere ab armis' IX. 14. 'ab sua parte belli discedere' XXXVII. 26. Vide ad III. 17. § 1. et XXVII. 10. § 1. Solent autem hæ voces in Mss. sæpissime confundi. Vide ad II. 31. § 11. Paullo ante τὰ *summa fide* non conspiciuntur in Ber. Deinde *fecerant* Hav.

§ 5 *Neque in tanto discrimine desertos volebat socios*] Libb. omnes *neque ut tanto.* Gebh. *Ut tanto* etiam Flor. Voss. Lov. 1. Harl. et Gaertn. Atque ita ex consensu omnium et Gallic. et Pall. legendum esse monuit Gronov. ad XXIX. 1. § 22. Tot igitur testium auctoritati cedendum judicavi. *Neque ut in tanto,* utraque lectione juncta, præfert Hav.

§ 6 *In tantam licentiam socordiamque effusos*] Pall. 2. et 3. *diffusos.* Gebh. Similiter Lov. 4. Sed male. Infra XXIX. 23. 'Sunt ante omnes Numidæ barbaros effusi in Venerem.' XXXVI. 11. 'Eadem omnes præfectos regios cepit luxuria: in eamdem et milites effusi sunt.' Præterea *secordiam* Gaertn. et edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et aliæ. Vide ad VI. 37. § 8. Paullo ante *et ipsum et militem* Harl. *et militem et ipsum* Lov. 4. a m. pr. *et milites et ipsum* a m. sec. Tum *prædæ impletos* Hav. Sed vide quæ dicta sunt ad V. 21. § 11.

§ 7 *Hannibal, quum sæpe alibi*] Deest optimis nomen a fronte: et facile intelligitur e præcedentibus. *J. F. Gron.* Eamdem vocem hinc exigunt non tantum omnes mei calamo exarati, sed et typis descripti ante Ascens. qui primus a. 1513. illam adsumsit. Mox *sub imperito duce,* pro *sub inscio duce,* Hearnii L. 1. quod ex interpretis glossemate natum est.

CAP. XXI. § 1 *Circa Herdoneam Romanæ legiones et prætor Fulvius erant*] Supra XXIV. 20. 'Ardoneas' dixit, ut puto, per mendum, dum de Q. Fabio, prætore Apuliæ, loqueretur, in qua nunc est Cn. Fulvius. *Sigon.* Pall. tres, et vet. ed. *Herdoneam.* Cap. 22. vocatur a Pal. 2. *Herdonia.* Gebh. *Herdoniam* ediderunt Moguntini, idque præter Sigonium omnes servant

recentiores. Antiquiores vulgarunt *Herdoneam*, quod omnes codd. verum esse testantur. Vide etiam ad XXIV. 20. § 8. Ceterum *erat*, pro *erant*, se in Put. invenisse, monuit Crevier. ad c. 19. § 6.

Prope est factum, ut injussu prætoris signis convulsis] Pall. 2. ac 3. *propere est factum, ut jussu prætoris*. Gebh. Ita et Voss. ac Lov. 2. et 5. *prope* et *propere* sæpissime a scribis commutari, videbimus ad XXXIX. 31. § 4. *Jussu prætoris* etiam Flor. Lov. 1. 4. Harl. et Gaertn. Sed syllaba initialis *in* ob similitudinem vel præcedentis vel sequentis intercidit. Verbum insuper *est* exsulat a Cant.

Spes haud dubia, suo arbitrio, ubi vellent, acturos] Pall. iidem *suo id arbitrio*: et paullo ante *nec res magis ulla*. Gebh. *Suo arbitrio* primum ediderunt Francofurtenses 1578. Omnes non modo typis descripti priores, verum etiam codd. constanter *suo id arbitrio*, quod propterea revocavi. Deinde alio ordine *nec res magis ulla* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav.

§ 2 *Institisse duci ad arma vocantes*] Pall. 1. ac 3. *vocatis*. Pal. 2. *convocatis*. Gebh. *Vocatis* mendose præferunt quoque Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Gaertn. olim *vocātis*, id est *vocantis*, pro *vocantes*, scriptum fuerat: certe *vocantis* adhuc præferunt Lov. 3. et edd. antiqq. Postea perperam omissa est virgula a superiore parte adscripta.

§ 3 *Qui, signo dato, simul omnes e latebris exsilirent*] Pal. 1. *e latebris existerent*. Pal. 2. *exirent*. Pal. 3. *esilirent*. Gebh. Put. Pet. Men. Pal. Voss. *existerent*. Rectius. Cic. in Verr. IV. 48. 'Qua Ditem patrem ferunt repente cum curru exstitisse.' Auctor de Bello Afric. c. 7. 'Latent enim in insidiis cum equis inter convalles, et subito existunt.' Ibid. c. 69. 'Agmini ejus extremo se offerunt, atque ex collibus primis existunt.' Noster XXXIX. 37. 'Si existat hodie ab inferis Lycurgus.' *J. F. Gron.* Vulgatum in solo Ber. superest. *Exirent* legunt Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hafn. Rec. Hav. et Hearnii Oxon. Reliqui *existerent*: cujus ex interpretatione et *exirent* et *exsilirent* orta puto. Certe 'existere' et 'exsilire' commutantur etiam apud Ovid. Met. II. 264. ubi vim verbi 'exsistere' optime inlustravit Burmann. Adde Torr. ad Suet. Aug. c. 32. et Corte ad Plinii Ep. IV. 25. Livius XLII. 2. 'In Gallico agro, qua induceretur aratrum, sub exsistentibus glebis pisces emersisse.'

§ 4 *Et Magonem ac duo ferme millia equitum*] Pal. 2. *et Magonem cum duobus ferme millibus*. Gebh. In nullo meorum hanc lectionem obfendi. Vocula tamen *ac* deficit in Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Jam vero, si per notas scriptum fuit, *II. ferme M.* id æque suppleri *cum II. ferme M.* id est *cum duobus ferme millibus*, quam *ac II. ferme M.* id est *ac duo ferme millia* poterit sine ulla ulteriori mutatione.

Omnia itinera insidere jubet] Non facile dixerim, τὸ *omnia* ab Livio prodiisse. Certe in Cantabr. libro lectum mihi non est. Et habes XXIII. 33. 'Dat, qui prosequantur; itinera cum cura demonstrent.' XXV. 9. 'Itinera quam maxime frequentia occupare jubet.' *Jac. Gron.* IX. 31. 'Ibi ingens hostium exercitus itinera occultus insederat.' Uni tamen illi cod. adversus alios, non modo ejusdem bonitatis, verum etiam integriores et vetustiores, libros, tantum tribui nolim, ut, reliquis invitis, totam vocem ejiciamus. Supra IX. 43. 'Omnia itinera obsepserant hostes.' XXV. 13. 'Priusquam viæ omnes hostium præsidiis insiderentur.'

§ 5 *Instruitur ipsa acies ad libidinem militum*] Vox *ipsa* non adparet in Flor. Ea tamen non videtur otiosa esse. Paullo ante *non tam ulla sua*

spe Voss. Lov. 1. et Ber.

§ 6 *Prima legio et sinistra ala primo instructæ*] Optimi *in primo*: de quo dictum ad x. 14. *J. F. Gron. In primo* etiam Flor. Vide etiam Cortium ad Sallust. Jug. c. 78. Mox *porrecta acies* Gronov. 1665. edidit, verisimiliter codd. suos secutus; ita enim in Flor. exstitit, et forte etiam in Cant. ex quo nihil notatur. Priores cum reliquis codd. præferunt *porrectæ acies*.

§ 7 *Quacumque inpetum fecissent hostes, perrupturos*] Scripti *quacumque imp. fecisset hostis, perrupturos*. Simillimam mutationem numeri restituimus ex libris scriptis vii. 35. *J. F. Gron.* Similiter præferunt Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Videnda etiam quæ Gronov. notavit in pr. ed. nott. ad xxxviii. 29. ubi eamdem hujus loci emendationem proposuit. Mox *nihil*, pro *nil*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Vide ad vi. 40. § 3. Tum *admittebat*, pro *admittebant*, Flor. Voss. Lov. 1. et Gaertn. *admittebatur* Hafn. et Hav.

§ 8 *Et Hannibal quidem haudquaquam simili sua, neque simili exercitu*] Legendum est, opinor, *simili via*. Valla. Liber Vallæ habuit ita: *haudquaquam simili sua, neque simili exercitu*. Ex quo ille correxit, *haudquaquam simili via*. Ego vero reperi in vet. lib. *haudquaquam simili sententia, neque simili exercitu*. Idque probo. *Sigon.* Mirifice variant hic libri, quia scriptores eorum audaciam sumserunt non intellectam lectionem veterem interpolandi. Put. *haudq. similis dua neque simili exercitu*. Significat, 'Et Hannibal quidem haudq. similis dux neque simili exercitu.' *J. F. Gronov. Haudq. simili exercitu*, reliquis omissis, non tantum omnes ante Sigon. edd. sed et Ber. a m. pr. qui *haudq. simili snia, neque simili* obfert a m. sec. in margine: *haudq. simili sententia, neque simili* Lov. 2. Hafn. et Hav. *haudq. simili sua neque simili* Flor. Cant. Voss. Lov. 4. 5. Harl. et Gaertn. *haudq. similli sua, neque simillis* Hearnii L. 1. *haudq. sua neque simili* Lov. 1. *haudq. simili sua exercitu* Hearnii N. *haudq. simili gente sua exercitu* ejusdem D. Similes aliasque varietates vide apud Gronov. Obs. iv. 4. p. 52. ubi eamdem, quam hoc loco, lectionem ex vestigiis Put. eruit, ac docet loco conrumpendo originem id dedidisse, quod librarii *x* in *dux* commutarint in *a*, ejusque loco *dua* dederint. De ea re vide ad xl. 59. § 8. Ceterum Gronov. in ed. 1665. primus omisit vocem *quidem*, quam tamen hic in notis agnoscere videtur. At ex dicto loco Observ. constat eum secutum esse in illa expungenda fidem Put. cui consentit Flor. et forte etiam Cant. ex quo nihil in excerptis monetur. Mox voces *primum eorum* perperam non conspiciuntur in Ber. et edd. Aldina vetustioribus.

§ 9 *Animo nequaquam comparandus*] Prima vox exsulat a Voss. *nequaquam animo*, ea transposita, legit Lov. 2. *animo haudquaquam* Flor. qui etiam mox *videt* exhibet, pro *vidit*.

§ 10 *A tergo atque alis*] Put. Pet. Men. *a fronte pulsa, in tergo atque alis circumventa*. J. F. Gronov. *In tergo* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Hav. et Hearnii L. 1. Cogitatione igitur adsequi nequeo, cur postea Jac. Gronovius, quem Clericus secutus est, *tergo atque alis* sine præpositione ediderit. Mox *est* non adparet in Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hav. et edd. antiqq.

Cap. xxii. § 1 *Hæ clades, super alium alia, Romum quum essent nunciatæ*] *Romæ* Lov. 5. et Hearnii L. 1. ac N. quomodo locutus est Justin. xxxiv. 2. 'Hæc ubi Romæ nunciata sunt.' xliii. 5. 'Quam rem domi nunciatam publico funere Massilienses prosecuti sunt.' Sed aliter potius Livius loqui maluit. iv. 9. 'Quod ubi Romam est nunciatum.' c. 50. 'Facinus

postquam est Romam nunciatum.' c. 56. 'Qui ubi tumultu majore nunciantur Romam.' v. 7. 'Quod ubi Romam est nunciatum.' IX. 15. 'Nunciare Luceriam jussit.' X. 4. 'Nunciata ea clades Romam terrorem excivit.' XXXVII. 18. 'Quæ postquam Samum sunt nunciata.' XLV. 25. 'Hæc Rhodum nunciata in gaudium verterunt.' Huc refer 'nunciare domum,' de quo vide ad I. 23. § 1. et 'nunciare in urbem,' de quo vide ad II. 26. § 1.

Ad id locorum prospere gererent] 'Summam rerum' intellige ex præcedenti. Quod pusillum adnoto, ne quis e Pal. 2. inferciat *res prospere gererent.* Gebh. Put. et Pet. *prosperem gererent.* Forte *prospere rem gererent.* J. F. Gron. Facile *rẽ*, id est *rem*, elidi potuit ab ultima syllaba vocis præced. Vide Nic. Heins. ad Vell. Pat. II. 102. § 1. et quæ notantur ad XXVIII. 15. § 7. Simili modo vocem *rem*, sive *rẽ*, interceptam conjeci a syllaba initiali verbi *rejiciebant* XLII. 32. § 7.

§ 2 *Legatos ad consules mittunt, &c. qui nunciarent*] Suspecta mihi τὰ *qui nunciarent*, propter ea, quæ notavi ad VIII. 23. *J. F. Gron.* De hoc compendio sermonis aliquot locis ad Cic. epistolas monuerunt Victorius et Manutius, et rursus Gronovius ad Liv. XXXIV. 29. Neque tamen nulla exempla plenæ orationis sunt. Liv. XXXVI. 13. 'Mittunt ad Philippum, qui moneret, ne vim ultimam experiri vellet.' Corn. Nepos Themist. cap. 4. 'De servis suis, quem habuit fidelissimum, ad regem misit, ut ei nunciaret suis verbis, adversarios ejus in fuga esse.' Cæsar B. G. I. 34. 'Placuit ei, ut ad Ariovistum legatos mitteret, qui ab eo postularent, uti aliquem locum medium utriusque colloquio diceret.' Hic abesse potuissent, *qui moneret, ut ei nunciaret suis verbis*, et *qui ab eo postularent:* neque tamen ob id solum suspecta esse possunt, quod veteres sæpe aliter loquuntur, præsertim libris scriptis argumentum suspicionis non præbentibus. *Duk.*

C. Lectorium, M. Metilium] *C. Lætorium* lap. Capit. et nummi argentei. *Sigon.* Vide ad II. 27. § 6. et viros doctos ad Suet. Aug. cap. 5. Et ita hic legunt Flor. ac nonnulli alii libri. Posterioris autem prænomen abest ab Hearnii N. Verum id intercepit prima litera vocis seq. Vide ad XL. 34. § 1.

Ut reliquias duorum exercituum cum cura colligerent] Lib. XXII. c. 56. 'Canusii se esse, reliquias tantæ cladis veluti e naufragio colligentem.' *Gebh.*

§ 3 *Ne per metum ac desperationem hosti se dederent*] Vet. lib. *ne qui per metum.* Sigon. Illud *qui* in uno tantum Hav. inveni. Recte igitur ceteri editores spreverunt. Tum *aut desperationem* Voss. Lov. 1. 2. et Ber. Vide ad XXI. 53. § 4. Deinde *ob id quod* Harl. et Flor. a m. pr. Male. Vide ad XXIII. 5. § 9. Hinc *plagam*, pro *cladem*, Lov. 4.

De exercitu Volonum] Festus, 'Volones dicti sunt milites, qui post Cannensem cladem usque ad octo millia, cum essent servi, voluntarie se ad militiam obtulere.' *Sigon.*

§ 4 *P. Cornelio*] 'Sullæ' prætori urbano. *Sigon.*

Omnia intentissima cura acta] *Intensissima* Lov. 2. Ita etiam variabant Mss. V. 47. § 11. Sed Livius potius *intentus*, quam *intensus*, adhibere solet.

§ 6 *Q. Fulvium collegam invenit, Casilino omnia inportantem*] Omnes Gallicani et Voss. *inde portantem molientem ad opp.* J. F. Gronov. Restituo unica tantum mutata litera *invenit Casilini, omnia inde portantem.* Quod probatione non indiget. *Jac. Perizon.* *Omnia inde portantem* Flor. Lov. 1. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. At plane, ut Periz. emendabat, *invenit Casilini, omnia inde portantem* Lov. 2. et Hav. quod etiam in Victor. invenit

Crevier. eodem etiam ducunt vestigia Hafn. qui *iuvenit Saliui omnia inde portantem* præfert; quare lectioni huic locum in contextu dedi. Mox etiam *molientem ad opp.* Flor. Lov. 2. 5. Harl. Ber. et edd. ante Ascens. 1513. At sæpius dictum est copulam *que*, præsertim in hac historiæ Livianæ parte, frequenter a librariis præter mentem Livii vel additam vel omissam esse. Vide Gronov. Diss. Epist. ad loca Geogr. Liv. ep. II. p. 15.

§ 7 *Tum ambo consules circumsederunt urbem*] Optimis exest τὸ *consules:* nec videbitur opus præcedentia recte consideranti. *J. F. Gronov.* Exsulat etiam a Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Recte igitur hanc vocem, quam et ejus codd. omittunt, Crevier. expunxit.

Ab Suessula ex Claudianis castris] Claudiana castra supra Suessulam a M. Claudio Marcello communita intelligit, de quibus supra. *Sigon.* Vide ad XXIII. 31. § 3.

§ 8 *Modico ibi præsidio ad tuendum locum relicto*] *Ad tenendum locum* præstant Pall. tres, nec non vet. ed. *Gebh.* Put. aliique haud spernendi libri *ad tenendum locum.* J. F. Gron. Unus Lov. 5. *tuendum* servat: reliqui non tantum scripti mei, et Oxon. Hearnii, verum etiam omnes edd. ante Paris. 1573. legunt *tenendum.* Sæpe hæc verba a librariis commutantur. Vide ad x. 3. § 2.

Cum ceteris omnibus copiis ad Capuam descendit] Meliores omittunt præpositionem *cum.* Ut v. 34. 'Profectus ingentibus peditum equitumque copiis in Tricastinos venit.' Eodemque, c. 53. 'Quid restat, nisi ut jam novis copiis veniant?' x. 5. 'Etrusci contra omnibus copiis.' XXVII. 48. 'Advenit Livius omnibus copiis.' Et XXXV. 44. 'Quod tanto minoribus spe atque opinione omnium copiis venisset.' Et hoc libro c. 24. 'Marcellus omnibus copiis urbem ingressus.' *J. F. Gron.* Omiserunt etiam præpositionem Flor. Cant. et Voss. x. 27. 'Tertio descensum in campum omnibus copiis est.' XXIII. 29. 'Atque omnibus copiis in campum descensum est.' XXXI. 36. 'Postero die omnibus copiis consul in aciem descendit.' Frequentissima hujus præpositionis ellipsis apud Liv. est. Vide ad XXII. 9. § 5.

Ita tria prætoria circa Capuam erecta, tres exercitus] Put. Pet. haud otiose, ut puto, *tres et exercitus.* J. F. Gron. Vide Perizon. de Prætorio c. 17. p. 671. *Duker.* *Tres et exercitus* etiam Flor. Mox § seq. *multisque locis simul* Flor. Ber. et Gaertn. cum edd. antiqq.

§ 12 *Consulibus literæ a P. Cornelio prætore missæ*] Clericus, caussatus prætorem nihil consuli, majori potestati, imperare posse, scribendum conjecit *consulibus literæ a P. C. a P. Cornelio prætore missæ.* Ego subintelligi malim, prætorem literas jussu senatus scripsisse, ac misisse ad consules, quod expresse additur XXII. 33. 'Ab eodem prætore ex senatusconsulto literæ ad consules missæ, ut, si iis videretur, alter eorum ad consules creandos Romam veniret.'

Exirent ab Capua, suasque res secum auferrent] Pal. 2. *e Capua.* Gebh. Male. Meorum etiam nullus consentit. x. 37. 'Quod tardius ab urbe exisset.' Vide ad XXII. 2. § 10.

§ 13 *Ea pronunciata Campanis, atque ita spreta, ut ultro dicerent contumelias, minarenturque*] Pal. 2. *ea promissa Camp. atque ita spreta, ut ultro minarentur, dicerentque cont.* Atque eo ordine postrema verba conspiciuntur in omnibus libris. *Gebh.* *Atque spreta* Voss. et Lov. 1. ac 4. *atque ita aspernata* Lov. 5. Deinde *contumelias dicerent, minarenturque* Flor. *minarentur, dicerentque cont.* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Mox *ab Herdonea* Flor.

Voss. Lov. 4. 5. Ber. et Hav. Vide ad cap. præc. § 1. Tum *Brundisium* Flor. Vide ad XLII. 17. § 2.

§ 15 *Ibi quoque quum frustra tereret tempus*] Libri omnes *quum frustra tereretur*. Gebh. Ita et Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Harl. Hav. et edd. antiqq. Vide ad XXXIX. 22. § 9. *Quum frustraretur tempus* Gaertn. Mox *et ante solvisse* Lov. 5. *et antea se solvisse* Flor. Deinde § seq. τὸ *jam* non conspicitur in Flor. et Lov. 2.

CAP. XXIII. § 1 *Syracusarum quoque obpugnatio*] Pal. 1. *Syracusarumque opp.* a reliquis duobus exsulat τὸ *quoque*. Gebh. Put. duo Pet. duoque Pall. conjunctionem inducunt. *J. F. Gron. Syracusarumque* Voss. Lov. 1. 2. et Gaertn. Sed conjunctionem ignorant etiam Flor. Cant. Lov. 4. Harl. et Hearnii L. 1. et D.

§ 3 *Nec fame, quam prope liberi ab Karthagine commeatus alerent*] Pal. 1. *commeatus haberent*. Gebh. [Vide Lectt. Var.] Optimis illis consentit Flor. in quo deinde a m. sec. *nec fame, cum eam prope* interpolatum est. Sed non inprobabilis est Gronovii conjectura. De vocula *ut* hoc sensu vide ad XXIX. 1. § 22. Eamdem eodem sensu a librariis omissam recte Rhenanus restituit ad XXIX. 34. § 15. *q̄m*, id est *quoniam, prope liberi a Karthag. commeatus haberentur* Lov. 2. *haberent* Voss. et Lov. 1. *agerent* Gaertn.

§ 4 *Inter defectionem ab Romanis*] Pal. 1. a m. sec. *in defectione*. Reliqui duo *inter factionem*. Gebh. *Inter factionem* Voss. a m. pr. Lov. 2. 4. 5. Harl. et Gaertn. *interfectionem* Flor. a m. pr. *in defectione* a m. sec. et Voss. pro varia lect. Nihil mutandum. *Inter defectionem* est 'interea dum deficiunt.' Plura vide ad IV. 18. § 4. et VI. 24. § 10.

Liberos eos ac suis legibus victuros esse] Supra c. 16. 'liberos cum suis legibus.' Græci uno verbo αὐτονόμους vocant. *Sigon.*

§ 6 *Deinde in piscatoria quidam navi*] *In* abest a vet. lib. *Sigon. Deinde piscatoria* Lov. 2. et 4. *dein piscatoria* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 5. Harl. Hav. Gaertn. et Hearnii Oxon. Tum *quidam nave* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. et Hav. Vide ad c. 30. § 7. *Quadam nave* Gaertn. et edd. Rom. 1473. ac Parm.

Circumvectique ita ad castra Romana] *Ita* abest a vet. lib. *Sigon.* At omnes mei eam vocem servant; contra vero *que* non adparet in Lov. 4.

§ 7 *Necati omnes et cruciati sunt*] Pal. 1. *necati omnes concruciati sunt*. Pal. 3. vero cum prisca ed. *necati omnes et concruciati sunt*. Gebh. Placebit magistris ὕστερον πρότερον. Sed scripti *necati omnes concruciati sunt*. Put. *omnes cum cruciati*. Ergo *necati omnes cum cruciatu sunt*. J. F. Gron. Freinshem. ad Curtii VIII. 8. § 20. conjicit *necati omnes excruciati sunt*: quod placere posset, nisi aliud plane vellent Mss. *necati omnes et concruciati sunt* Lov. 5. Ber. a m. pr. Gaertn. Hearnii N. D. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *necati omnes et trucidati sunt* Ber. a m. sec. *necati omnes concruciati sunt* Flor. a m. pr. Voss. Lov. 1. 4. et Harl. *necati omnes cruciati sunt* Hearnii L. 1. *necati omnes cruciatu sunt* Hav. *necati omnes cum cruciatu sunt*, ut Gronov. conjecit, Flor. a m. sec. et Lov. 2. Recte. Infra XLI. 18. 'Captivos cum fœda laceratione interficiunt.' Ceterum paullo ante *octoginta* constanter omnes manu et typis descripti. At *septuaginta* memorantur XXVI. 30. Præterea *indicio delegato* Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. quomodo sæpe lapsi sunt scribæ. Vide ad IX. 13. § 11. X. 19. § 3. et alibi.

§ 8 *Damasippus quidam Lacedæmonius*] Vet. lib. *Damippus*. Plutarchus etiam in Marcello p. 308. Δάμιππόν τινα Σπαρτιάτην vocat. *Sigon.* Prisco editori vocatur *Damnippus*. Pal. 1. *Dampnippus*. Probo tamen *Damippus*: quam scripturam adjuvat Pal.

1. *Dampus.* Gebh. Ut vult Sigonius, fac *Damippus.* Nam ita appellat Plutarch. et omnes libri *Damnippus,* aut *Damippus,* non *Damasippus.* J. F. Gronov. *Damnippus* Flor. Cant. Lov. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii D. *Dampnippus* Lov. 4. et Harl. *Damnipus* Lov. 2. et Ber. *Danippus* ed. Rom. 1472. *Damippus* Voss. et Hearnii L. 1. ac N. Novum hic diligentiæ specimen, qua in Livio versatus est, edidit Doujatius, Sigonium reprehendere non dubitans, quod *Damasippus* scribendum conjecerit; quum tamen locum Plutarchi, unde *Damippus* veriorem lectionem esse constat, ipsi debeat.

§ 9 *Ætolorum, cujus gentis socii Lacedæmonii erant*] *Gentis* deest etiam in Flor. Voss. Lov. 2. Hav. et Hearnii N. Neque eam vocem se in suis invenisse, testatur Crevier. *Ætolorum, quorum socii* legit Harl. Paullo ante *Epicydi* Lov. 1. Gaertn. Ber. Hearnii Oxon. et edd. usque ad Modium, qui dedit *Epicyde,* pro quo tandem *Epicydæ* substituit Gruterus. Id etiam probare videntur Flor. Hav. et nonnulli alii, qui præferunt *Epicyde.* Reliqui aperte *Epicydæ* probant. Et ita est c. 25. 'Navibus Epicydæ et Syracusanis relictis.' Vide ad xxv. 31. § 2.

§ 10 *Medius maxime atque utrisque opp.*] Malim *medius max. utrisque opp. locus visus.* Vacat enim vox *atque.* Sigon. Contra omnes libros exigit Sigonius τὸ *atque.* Gebh. Τὸ *atque* servant omnes nostri. Sed *medius maxime utrisque atque opportunus* legit Lov. 5.

Ad portum Trogillorum] Τρώγιλον locum ad septentrionem Syracusis Thucydides lib. vi. non ita longe a fine describit. Livius hic plurativo numero protulit, si codex non fallit, et *portum* ait, quod non intelligo. *Glar.* De hoc loco sic Thucyd. lib. vi. p. 408. Οἱ δὲ λίθους καὶ ξύλα συμφοροῦντες παρέβαλον ἐπὶ τὸν Τρώγιλον καλούμενον, ᾗπερ βραχύτατον ἐγίγνετο αὐτοῖς ἐκ τοῦ μεγάλου λιμένος ἐπὶ τὴν ἑτέραν θάλασσαν τὸ ἐπιτείχισμα. *Sigon.* Loci Thucydidis primum mentionem fecit Glareanus: quem si recte perpendisset, non ignoraret cur Livius scripserit *ad portum.* Vetus quidem ed. præstat *ad portam Trogillorum,* ut et in Pal. 1. a quodam correctorum scriptum invenitur. Pal. 3. *ad portus.* Gebh. *Ad portam* etiam Ber. Hafn. Gaertn. et edd. Rom. 1472. Parm. et Tarvis. utraque: *ad portus* Rec. cum ed. Mediol. 1480. aliisque. Deinde *Tragidorum* Gaertn. *Troylorum* Flor. *Trogylorum* Voss. et Lov. 1. *Trogilorum* Lov. 4. 5. Harl. Rec. et Hearnii N. *Trogilarum* Hafn. *Trogillorum* Lov. 2. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. Sed *Trogiliorum* legendum esse, docuit Cluver. Sicil. Ant. i. 12. p. 152. quod mox Gruteri posterior ed. et postea recentiores omnes receperunt.

Propter turrim, quam vocant Galeagram] Plut. in Marc. p. 308. πύργον τινὰ vocat, omisso turris nomine. *Sigon.* *Prope turrim* Lov. 5. Sed vide ad Epit. Liv. lib. xlix. ubi etiam de hoc usu ejus vocis agam. Tum *Galagram* Lov. 2. *Galleagram* Ber. *Gelleagram* Hav. Sed nihil mutandum. De hac turri vide Cluver. loco laud.

§ 11 *Æstimandoque ipse secum, qui in fronte paterent, simul altitudinem muri*] Scribendum conjicio, *æstimandoque ipse secum, quid in fronte paterent.* Hæc vetus conjectura nostra contra codd. *quid* facit, pro *qui.* Sed et juvant codd. Put. duo Pet. Men. Voss. Gud. Mureti, qui habent *singuli* ἀντὶ τοῦ *simul.* Scribe igitur, *æstimandoque ipse secum, quid in fronte paterent singuli, alt. muri, quant. prox. conj. poterat, perm.* *Singuli* puta 'lapides.' *Quid paterent,* ut Cæsar de Gall. vi. 24. 'Hujus Hercyniæ sylvæ latitudo novem dierum iter expedito patet.' vii. 72. 'Fossam pedum viginti directis lateribus duxit, ut ejus solum

tantundem pateret, quantum summa labra distabant.' de Civ. I. 45. ' Ac tantum in latitudinem patebat, ut tres instructæ cohortes eum locum implerent.' Lucan. II. 133. ' mensoque, homini quid fata paterent.' Seneca ' Ætas bene disponenti multum patet.' *J. F. Gron.* Non dissimile est, quod de Platæensibus, a Peloponnesiis et Bœotis obsessis, narrat Thucydides III. 20. E quo loco confirmari potest scriptura codd. Livianorum, qui habent *singuli.* Duk. *Paterent singuli* etiam Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et Reg. unus ac Colbert. apud Doujat. Non dubito igitur quin recte emendarit Gronov. *quid in fronte paterent singuli.* Interdum *quid* et *qui* commutantur. Vide ad III. 50. § 16. VI. 37. § 8. et alibi. Verbum autem ' patere ' hoc sensu etiam inlustravi ad VI. 36. § 11. Mox *quam proxime,* pro *quantum,* Lov. 5. Vide ad XXIV. 26. § 7. *Quantum proxima* Gaertn. Hinc *mensus,* pro *permensus,* Harl. aliis omnibus invitis.

§ 12 *Ad Marcellum rem refert. Haud spernenda res visa*] Libri omnes *defert.* Gebh. Put. Pet. melior *ad Marcellum rem* (sic omnes alii quoque scripti) *defert. Haud spernenda visa.* Vulgo *refert,* et repetitur τὸ *res* ex scholio manifesto. *J. F. Gron. Defert* non tantum omnes, quibus utor, codd. verum etiam omnes edd. usque ad Paris. 1573. Vide ad XXI. 6. § 5. Vocem deinde *res* non agnoscit etiam Flor. et potest ea commode ex præcedenti hic intelligi : solitos autem fuisse librarios passim eamdem interponere, vidimus ad II. 18. § 2. ubi etiam Gronov. huic loco veram lectionem vindicavit. *Visa est* legit Lov. 4.

§ 13 *Qui ob id ipsum intentius custodiebatur*] Plutarch. Marc. pag. 308. vertit *negligentius,* cum ait, φυλαττόμενον μὲν ἀμελῶς. *Sigon.* Vir doctissimus, qui ante annos non ita multos in Britannia vitas parallelas Plutarchi edidit, putat pro ἀμελῶς legi posse ἐμμελῶς. Optime ad Livium cum Plutarcho conciliandum. Si ita scripsisse credimus Plutarchum, eadem medicina adhibenda est Polyæno VIII. 11. quem ibi pleraque ex Plutarcho descripsisse apertum est. *Duk. Quod ob id ipsum* Lov. 1. *quia ob id ipsum* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. et Hav. Utrumque salvo sensu admitti potest. Et solent quidem librarii voces *qui* et *quia* inter se commutare, ut videbimus ad XXXVI. 33. § 5. Quum tamen tot codd. et inter eos etiam optimi, *quia* malint, illorum consensum vix spernere audeo.

§ 14 *Diem festum Dianæ per triduum agi*] Eandem rem Plutarch. in Marc. p. 308. *Sigon.* Nondum mihi placet τὸ *diem,* nec persuadeor Livii esse. Frontinus ait *die festo, quo Epicydes præbiturus esset vini epularumque copiam.* Polybius, observante Henr. Valesio, ὅτι ἑορτὴν ἄγουσι πάνδημον. *Jac. Gron.* Credo virum eruditissimum eo offensum fuisse, quod ' dies festus ' tantum unum diem denotare videtur, qui per triduum agi non potest, et putasse, si per triduum agebatur, dicendum fuisse *dies festos,* vel, quod ipsi placet, *festum.* Sed Latini fortassis etiam plurium dierum solennia *diem festum* dicunt, ut unius diei plurali numero *dies festos.* Ita enim Cicero Verr. l. II. capp. 21. 63. et Verr. IV. c. ult. Marcellea et Verrea modo ' diem festum,' et ' unum diem festum,' modo ' dies festos ' dicit. Nec juvat conjecturam locus Frontini III. 3. 2. Nam si verum putabat, quod Livius scribit, solenne illud per triduum actum fuisse, in Frontino itidem delere debuerat *die ;* sin autem falsum, in Livio tollere *per triduum,* et relinquere *die festo,* ut in Frontino. Sed Frontinus haud dubie ibi, ut sæpe alibi, descripsit, quod in Livio legerat, etsi, quod hic de numero dierum dicit, præteriit. Quid autem huc pertineat, quod hoc solenne a Polybio

(addi possunt Plutarchus et Polyænus) ἑορτὴν dici adnotat, non intelligo. Nam ἑορτὴν Græci et de uno et de pluribus dicunt. Athenæus IV. 8. Καὶ γίνεται ἡ τῶν Καρνείων ἑορτὴ ἐπὶ ἡμέρας ἐννέα. Et Herodian. III. 8. extr. ludos sæculares, quos trinoctio factos scribit Valer. Max. II. 4. 5. ἑορτὴν vocat. Nec probabunt conjecturam ejus, qui apud optimos scriptores prosæ *festum* substantive, ut vulgo dicunt, inveniri negant. *Duk.* Se quoque *diem festum per triduum* ferre non posse, fatetur Crevier. et hinc expungit similiter τὸ *diem*, quum Ovidius non semel *festum* sic nude et absolute usurparit: cujus usus ex ipso Livio exemplum prolatum maluissem, qui sæpius 'dies festos' dixit, alibi vero simpliciter, 'festum' dicere non memini. De festo Dianæ die vide Meursii Græc. Feriat. l. I. voce Ἀρτεμίσια. Mox *alia obsidione desint*, omissa præpositione, Voss. et Lov. 2.

§ 15 *Id ubi accepit Marcellus*] *Dubia accepit* Flor. a m. pr. Cant. Voss. et Lov. 1. ac 4. *Quod ubi accepit* Flor. a m. sec. *H' ubi accepit* Lov. 2. Mox voces *per eos* desunt in Ber. a m. sec. et Hav.

Ut mature corpora curarent, quietique darent] Pal. 1. sed liberalitate correctoris, offert *quietique se darent*. Gebh. Vide Schelium ad Polyb. c. 8. *Duk.*

§ 16 *Quo die epulatis jam vinoque satiatis principium somni esset*] Lego *quo de die epulatis*. De die epulari probrosum, nisi si in communi lætitia. Malim etiam *vinoque sauciatis*. Lipsius, Epist. Quæst. IV. 16. Pal. 1. *quo die epulatis jam vini satietas, principiumque somni esset*. Illud *vino sauciatis* ingeniosum quidem, sed non legitimum. Livius XXVI. 13. 'Satiatis vino ciboque poculum idem, quod mihi datum fuerit, circumferetur.' *Gebh.* Suum cuique. Recte Lipsius *de die*, hoc est, tempestivo convivio. *Vinoque sauciatis* doctius, quam verius. Scribendum enim ex Put. et Flor. optimo *jam vini satias principiumque*, ut produxit ad Histor. Aug. Salmasius. Lib. XXIII. cap. 8. 'Cœperunt epulari de die:' id est ante consuetam frugalibus cœnæ horam. *J. F. Gron.* Ante Salmas. ad Vopisci Florian. c. 6. ita correxerat Scaliger ad Catull. Carm. XLVIII. *Vinoque sauciatis* etiam Columna emendat ad Ennii Alcestin pag. 442. *Duk.* *De die*, ut apud Ter. in Ad. V. 9. 7. 'Adparare de die convivium.' Vide Pricæum ad Apul. Apol. p. 137. Deinde *vino satiatis principiumque* Harl. Lov. 1. 2. 4. et Hav. *vini satiatis principiumque* Voss. et Harl. *principiumque* etiam Ber. et Gaertn. Sed *jam vini satias principiumque somni esset* legisse etiam videtur Cant. ex quo in excerptis nihil adfertur. De voce 'satias' vide ad XXVII. 49. § 8. Hic autem notetur, in Flor. a m. sec. emendari *satietas*. Mox *signo muris milites* Hav. et Brancal. Latinii.

Ad mille fere armati] Libb. omnes *ad mille ferme milites armati*. Gebh. *Ad mille ferme* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldina priores. Vide ad lib. XXXVII. cap. 38. § 5. Deinde *milites armati* Voss. Lov. 2. 5. Harl. Gaertn. Ber. Hav. et eædem edd. Sed vocem additam, quæ modo præcessit, et ideo in reliquis codd. ac præsertim integerrimis, neglegitur, recte Aldus omisit. *Equites armati* præfert Rec.

CAP. XXIV. § 1 *Quum ceteræ admotæ, pluribusque scalis in murum evadebant*] *Ceteræ* 'scalæ' intelliguntur. Dura sane compositio, cum sensus non sit admodum obscurus. *Glar.* Lege *quum cæteri admoti*. Lib. XXVI. c. 30. 'Quia ad prædictum tempus exercitum ad Syracusas non admovisset.' Vel cum Mureto *quum cæteri admotis pluribus scalis in murum evadebant*. J. F. Gron. Idem Gronov. in pr. ed. nott. ad XXX. 7. ad vocem *ceteræ* ex proximo membro huc refert τὸ 'scalæ,' et adversus Glarea-

num notavit, familiaritatem Livii hanc ejus compositionem sibi familiarem fecisse. Postea tamen in secundis curis recte sententiam mutavit, tacite etiam duritiem in hac compositione agnoscens. Crevier. a Mureti conjectura alienus non est, præsertim quum unus e suis codd. præferat *pluribus scalis* sine τῷ *que*. Præpositio *in* apud me deest in Voss. Lov. 2. et Ber. Verum elisa est a prima litera vocis sequentis. Vide ad XXXVII. 1. § 2.

§ 2 *Aut sopiti vino erant, aut semigraves potabant*] Forte *aut somno graves potabant*. Lipsius, Ep. Quæst. IV. 16. Libri omnes retinent *semigraves*. Gebh. Nihil mutandum videtur: 'gravis' et 'gravatus vino' æque recte dicuntur, ac 'gravis' et 'gravatus somno.' Quum ergo *semigraves potabant* dicit Livius, facile ex eo, quod præcedit, suppleri potest 'vino.' Nempe alii jam sopiti erant vino, alii eo gravati, sed hactenus, ut adhuc vigilare et perseverare in potando possent. 'Semigravis' quidem fortassis alibi non invenitur, sed etiam alia cum 'semis' composita æque rara sunt. *Duk.*

Paucos tamen eorum comprehensos in cubilibus interfecerunt] Pall. 1. 3. et princeps ed. *paucos tamen eorum impressos*. Nimirum verum est *oppressos*, ut reposui. Sic cap. 38. *Gebh.* Put. Petaviani, duo Pall. Men. *impressos*, vel *inpressos*. Videntur velle *oppressos*. Sic c. 38. 'Tum inter torpidos somno, paventesque ad necopinatum tumultum, et inermes in cubilibus oppressos illa cædes edatur.' *J. F. Gron.* *Inpressos* Flor. Lovel. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. vett. plures, pro quo *comprehensos*, quod in nullo scripto obvium fuit, jam inveni in edd. Tarvis. ac deinde aliis. Sed *oppressos*, ut viri docti conjecerunt, Voss. Lov. 1. 5. et unus eorum, quos Crevier. consuluit: quin ita etiam præfert ed. Ven. 1498. neque aliter edidit Sigonius.

§ 3 *Prope Hexapylon est portula: ea magna vi refringi cœpta*] Plutarchus p. 308. Καὶ τὰ Ἑξάπυλα διακόψας. *Sigon.* Τὸ *ea* omisit ed. Gronov. 1665. sine dubio præeuntibus codd. Certe non adparet apud me, nisi in uno Ber. Mox *ex muro* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. et Hav.

Non furtim, sed vi aperta, gerebatur res] Ita primus vulgari jussit Gronov. quum antea ederetur *sed vi aperte;* quod servant Hearnii Oxon. *sed aperte*, omissa media voce, Lov. 5. Ber. et Hav. *sed ut aperte* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Gaertn. Voculas *vi* et *ut* sæpius in Mss. commutari, vidimus ad IV. 51. § 6. Deinde *gerebantur res* Lov. 5. Sed vide ad X. 43. § 6.

§ 4 *Quippe ad Epipolas, frequentem custodiis locum*] Ἐπιπολαὶ apud Thucyd. eodem lib. VI. p. 406. locus præruptus, urbi imminens. Livius duntaxat nominat. *Glar.* Stephanus: Ἐπιπολαὶ χωρίον ἀπόκρημνον προσεχὲς Συρακούσαις. Θουκυδίδης ἕκτῃ. Thucyd. autem l. VI. p. 406. Καὶ ὠνόμασται ὑπὸ τῶν Συρακουσίων διὰ τὸ ἐπιπολῆς τοῦ ἄλλου εἶναι Ἐπιπολαί. *Sigon.* Vide Cluver. Sic. Ant. I. 12. p. 149. Mox *sicut et territi*, addita media voce, Hav.

§ 5 *Nam simul ac tubarum est auditus cantus*] *Simul ut* Lov. 1. et Voss. a m. sec. et id videtur voluisse librarius Gaertn. qui tamen aberrans dedit *simul et*. Si codd. auctores essent, utramvis particulam delerem, ac legerem *nam simul tubarum*. Vide ad VI. 1. § 6. Præterea *tubarum sunt auditi cantus* Lov. 5.

Omnia teneri custodes rati, alii per murum fugere] Τὸ *rati* subnotavit in postrema ed. ὁ μακαρ. Nec amplius. Voss. Gud. id ignorant. Ignorat et Cantabr. Videtur latere aliud; neque culpam in voce *rati* hærere, sed sequente *alii*, ita: *Omnia teneri custodes rati per murum fugere, alii salire, &c.*

Eam enim vocem speciose inculcarunt, quibus ignota erat Liviana et optimorum scriptorum phrasis, de qua ad III. 37. tamquam si absorpta fuisset a convenientia literarum *rati*. Jac. Gron. *Rati* non adparet etiam in Flor. Lovel. 1. 2. et Harl. An tamen ea satis justa caussa fuerit Jac. Gronovio credendi, vocem sequentem *alii* a mala manu interpositam esse, licet ejus sententiam etiam probet Crevier. non nihil dubito. Cedere tamen, quam pertendere, malo.

§ 6 *In vastæ magnitudinis urbe, partium sensu non satis pertinente in omnia*] Opinor *pertingente in omnia*. Valla. Tu vide ne *pertendente* sit potius legendum. *Sabell.* Quidam pro *pertendente* emendarunt *pertinente*. Sed non placet. Tolerabilius erat, si *pertingente* emendassent, ut Valla fecit. Sed *pertendente*, quod veteres habent codd. placet, et *sensu partium* conjungendum est. *Glar.* Sic *pertitinente* vet. lib. At Valla mavult *pertingente*, Glareanus *pertendente*: quasi vero Cic. non ita dixerit de Nat. Deor. II. 55. 'Venæ in omnes corporis partes pertinentes.' *Sigon.* Valla olim correxerat *pertingente*, quod et conspicitur in vet. ed. Glareanus vero *pertendente*, quod ait contineri in quibusdam codd. probat. Inepte: quippe omnes codd. Mss. *pertinente*: et ipse Livius defensitat. Sic enim superius XXIII. 49. et XXVI. 38. *Gebh.* Non bonus magister Latinitatis est ille alioqui magister optimus Valla, cum reponit *pertingente*: nec veteres codd. habent *pertendente*, ut creditum Glareano, sed *pertinente*. Et sic auctor XXIII. 49. 'Hi mores eaque caritas patriæ per omnes ordines velut tenore uno pertinebat.' XXVI. 38. 'Ad plures exemplum, quam calamitas, pertinebat.' Cæsar Gall. I. 1. 'Belgæ ab extremis Galliæ finibus oriuntur, pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni.' Cui frequens id verbum hoc sensu. Sallust. Jug. c. 48. 'Ex eo medio quasi collis oriebatur, in immensum pertingens.' Certe poterat suspicari jure Gruterus, *pertingens* esse ab commentatoribus, non tamen ut deleretur, sed ut mulctaretur una litera. Fuerat enim Sallustii 'in immensum pertinens.' *J. F. Gron.* Vulgatum, quod in omnibus codd. meis superest, recte viri docti defendunt. Infra XXXIV. 28. 'Inde vallem Taygeto subjectam agrosque ad mare pertinentes evastat.' Sæpissime hoc sensu Mela ea voce usus est. I. 3. 'In Ægei partem pertinens Thracia.' c. 10. 'Arabia ad Rubrum mare pertinet.' II. 1. 'Rhipæi montes huc pertinent.' III. 2. 'Hinc Belgæ ad Rhenum pertinent.' Et simili modo Grævius accipiendum docuit illud Cic. de Amic. XIV. 'Eadem bonitas etiam ad multitudinem pertinet.' Adde Gronov. ad Plauti Milit. II. 5. 58. et quæ notantur ad Livii XXIII. 49. § 3. Triller Obs. Crit. I. 10. præfert Vallæ lectionem *pertingente*, quam sensu longe clariorem, et huic loco convenientiorem esse existimat.

§ 8 *Epicydes, ab Insula, quam ipsi Nason vocant*] Iidem *Nasson* duplici *ss* exhibuerunt. Sed *Nason* legendum. Nam Dores (cujus gentis et Syracusani sunt) νᾶσον pro νῆσον, ut παγὰν pro πηγὴν, dicunt, et mille similia, ut videre est apud Theocritum. Insula autem illa a cætera urbe muro separabatur, quem post tyranni cædem diruerant. In ea erant horrea publica, eratque in arcis modum ædificata. *Glar.* Partem Syracusarum eo nomine intelligit. *Sigon.* *Noxon* legit Lov. 5. qui *Naxon* voluisse videtur, quod exstat in Ber. et ex vet. cod. perperam emendat Pierius ad Mar. Æn. III. 125. Id autem ex *Nasson* natum videtur, quod præfert Flor. qui etiam alibi vocem per duplicem sibilum scripsit. Frequenter enim duplex *s* et *x* in Mss. com-

mutantur. Vide viros doctos ad Rutil. Iter I. 371. Ceterum utroque modo Syracusanos protulisse *Nason* et *Nasson* existimat Cluver. Sic. Ant. I. 12. p. 154. *Ab insula Apon, quam ipsi Nasson vocant* Brancal. Latinii: *ab insula Capon, quam ipsi Nason vocant* Hav.

§ 9 *Majora ac terribiliora vero adferre*] Penultima vox non conspicitur in Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. *afferri* insuper Gaertn.

§ 11 *Inlacrimasse dicitur*] Plutarchus in Marc. p. 308. idem tradit. *Sigon.* Eum *ingemuisse* dicit Silius XIV. 670. *lacrimasse* legunt Hearnii L. 1. et D. Sed 'inlacrimare' utitur XL. 56. 'Meo infelici errori unus inlacrimasti:' et XLV. 4. 'Ipse inlacrimasse dicitur sorti humanæ.' Et ibi quidem huic verbo adjungitur casus tertius; at sine casu, pariter ut Liv. h. loco, adhibet Cic. de Senect. c. 9. 'Adspexisse lacertos suos dicitur, inlacrimansque dixisse: at hi quidem jam mortui sunt.' Mox *tantæ* deest in Ber. Sed *partim gaudio perpetrato tantæ rei* Voss. et Lov. 1. ac 4. *partim gaudio perpetratæ tantæ rei* Lov. 5. et Hav.

§ 12 *Atheniensium classes demersæ*] Hanc historiam breviter tangit Justinus lib. IV. Plutarch. in Alcib. Thucydides. *Sigon.*

Cum duobus clarissimis ducibus] Intelligit opinor Niciam et Demosthenem, quos a Syracusanis, quum se iis dedidissent, interfectos narrat Thucyd. VII. in fine. Præter hos etiam Lamachus et Eurymedon, non ignobiles duces Atheniensium, ad Syracusas perierunt. Vide Thucyd. VI. 101. et VII. 52. *Duk.*

Tot bella cum Karthaginiensibus] His de rebus libb. XIX. et XX. Diodorus agit. *Sigon.*

§ 13 *Tot ac tam opulenti tyranni regesque*] Copulativam non admittunt meliores. Sic XXI. 9. 'Inter tot tam efferatarum gentium arma.' Adde XXVI. 13. *J. F. Gron.* Nulli meorum, uno excepto Ber. ut nec Hearnii Oxon. copulam illam agnoscunt. Supra V. 54. 'Non conjuncti cum Æquis Volsci, tot tam valida oppida, non universa Etruria bello nobis par est:' hoc lib. c. 37. 'Ad hæc tot tam necopinata primo omnium incerti stupentesque referunt pedem:' ubi vide Gronov. XXVIII. 28. 'Tot tam præclaris imperatoribus uno bello absumtis.' Mox *tum recentissimæ memoriæ*, pro *quum*, Voss. Lov. 1. 2. Ber. a m. pr. et edd. antiqq. Vide ad VI. 23. § 3. *Tunc recentissimæ memoriæ* Lov. 5.

§ 15 *Priusquam signa Achradinæ admoveret*] Put. et Pet. *Achradinam:* quæ varia lectio notabilis est. *J. F. Gron.* Lib. XXVII. c. 25. 'Quia Lacinium Annibal admoverat copias.' XXVIII. 46. 'M. Livium ex Etruria volonum exercitum admovere Ariminum jusserunt.' *Jac. Gron.* *Ad Achradinam admoveret* Lov. 2. quod et Crevier. in Victor. invenit, qui testatur reliquos suos *Achradinam admoveret* præferre. Ita vero apud me etiam Flor. Lov. 1. et Hearnii L. 1. *Achradinem* Harl. Hav. et Lov. 4.

Qui inter præsidia] Vetustiores *Syracusanos, qui intra præsidia Romana fuerant.* Infra c. 31. 'Per domos eorum, qui intra præsidia Romana fuerant.' Neque aliter scribendum c. 31. Cic. epist. ad Pompeium: 'Qui intra præsidia atque arma aliena venissent.' Cæsar Gall. VII. 8. 'Quod intrare intra præsidia periculosum existimabat.' *J. F. Gron.* *Intra præsidia Romana* plerique mei. Solent autem præpositiones *inter* et *intra* passim confundi. Vide plura exempla ad V. 27. § 2. Adde ad V. 3. § 10. c. 7. § 5. c. 12. § 8. c. 15. § 4. XLIII. 7. § 4. ad Epit. Liv. lib. CXIX. *Intra præsidium Romanum* Hav. *intra præsidia, ut dictum est, Romana* Lov. 2. Mox *adloquio levi* Lov. 2. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Vide ad

XXXVI. 31. § 8. Posterior vox deest in Lov. 1. et Ber. a m. pr.

Cap. XXV. § 2 *Postquam id inceptum irritum fuit*] Pal. 1. *postquam inceptum irrisum fuit.* A Pall. 2. quoque et 3. nec non a vet. ed. abest τὸ *id.* Gebh. *Postquam inceptum inrisum fuit* Voss. et Gaertn. *postquam inceptum inrisum fuit* Lov. 1. Pronomen autem *id* exsulat etiam a Lov. 2. 4. 5. Ber. et Hav. cum excusis Aldo prioribus.

Ad Euryalum signa referri jussit] Εὐρύηλος est apud Thucydidem lib. VI. p. 407. et lib. VII. p. 438. quo loco adscenditur ad Epipolas. Tu vide an cum Livii verbis congruat. *Glar.* Stephanus Εὐρύηλος ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἐπιπολῶν, πολίχνιον δὲ τοῦτο Συρακουσῶν ἀπόκρημνον. *Sigon.* Vide Cluverii Sicil. Ant. I. 12. p. 148.

Mediterraneaque insulæ, percommodus ad commeatus excipiendos] Put. Pet. Men. Voss. *percommodestus ad.* Significant quod clare unus e Pall. *percommode situs.* J. F. Gron. *Percommodestus* etiam Flor. Lov. 1. 4. Harl. et Hearnii N. *percommoda est* Lov. 2. *mediterraneaque, quæ insulæ pars commoda est ad comm.* Hav. et Brancal. Latinii. Tum *ad commeatus accipiendos* Lov. 4. *ad commeatus recipiendos* Cantabr.

§ 5 *Inter Neapolim et Thicam*] Sic Plutarchus Marcello p. 308. πρὸς τὴν ἔξω πόλιν, ἧς τὸ μὲν Νέαν, τὸ δὲ Τύχην ὀνομάζουσιν. Cic. etiam in Verr. VI. [lib. IV. c. 53.] unam Syracusarum partem 'Insulam,' alteram 'Achradinam,' tertiam, quod ibi fanum Fortunæ esset, 'Tychen,' quartam, quod postremo ædificata sit, 'Neapolim' nominatam esse tradit. Ergo *Tychen* hoc etiam loco scribendum. *Sigon.* Sed Latini η Græcorum in multis in *a* mutant. In hoc ipso loco Cic. Gruterus, Grævius et Gronovius e Mss. ediderunt *Tycha*, quod Lambinus in vet. cod. *Tucha* legi notat; et Gulielmius, Syracusanos Dorice dixisse Τύχα. *Duk.* Omnes codd. optimi et reliqui, licet alii alia, et plerique vitiosa, orthographia vocem illam scribant, in id tamen conspirant, ultimam syllabam non ad imitationem Græcorum per *e* sed per *a* efferendam, adeoque hic *Tycham*, et mox *Tycha*, legendum esse. De Neapoli autem et Tycha, ac posterioris hujus scribendæ apud Græcos et Latinos, præsertim vero apud Livium, ratione vide Cluver. Sicil. Ant. I. 12. 151.

Nomina partium urbis, et instar urbium sunt] Put. *nomine a partium.* Pet. *nomine apertium.* Scribe *nomina ea partium.* J. F. Gron. Posteriori cod. consentit Flor. Livius in simili per parenthesin addita enunciatione pronomen *ea* vel addere, vel omittere solet. Vide ad XL. 57. § 3. Hic vero Gronovii illud addentis sententiam probare nequeo. Quæ enim varietas in Mss. est, inde nata videtur, quod librarii duplicem lectionem *nomine* et *nomina* in codd. repererint, easque ambas in contextum receperint; quod illis frequens fuisse vidimus ad III. 44. § 4. Mox *continere ab discursu milites avidos prædæ posset* Lov. 2.

§ 6 *Precantes, ut a cædibus et ab incendiis parceretur*] Vet. lib. *ut cædibus et incendiis parceretur.* Sigon. Similiter Hav. At reliqui omnes vulgatum tuentur, nisi quod *ab cædibus et ab incendiis* sit in Lov. 2. et 5. *ab cædibus et incendiis* in Ber.

§ 7 *Edixit militibus, ne quis liberum corpus violaret*] Plutarch. Marc. p. 308. Τῶν δ' ἐλευθέρων σωμάτων ἀπεῖπεν ἅψασθαι. *Sigon.* Vox *militibus* exsulat a Lov. 4. et Ber. *militibus edixit* legit Gaertn. Nec aliter typis inpressi ante Aldum.

§ 8 *Castraque pro muro tectis parietum septa*] Quidam, transpositis aliquot verbis, ita legunt: *castraque tectis parietum pro muro septa*, manente nihilominus sensus obscuritate, cui ego sane mederi nequeo. *Glar.* Glareanus obscuritati mederi se non

posse fatetur. Cluverius Sic. Ant. I. 12. p. 153. 'castra pro tectis parietum muro septa.' Hoc dicit, castra Marcelli, inter Neapolim ac Tychen posita, ædificiorum parietes pro muro aut vallo habuisse: sive 'tecta parietum' dixit pro parietibus ipsis structis ad tegendas ædes; sive scripsit *castraque tectorum parietibus*. J. F. Gron. Sententiam satis aperit hæc explicatio, sed oratio tamen scabra est: nam *edixit, &c. castraque septa, &c.* et *stationes præsidiaque disposuit*, non cohærent. *Duk.* Locum etiam pro deposito habet Crevier. qui sine integriorum codicum ope curari nequit. Non tantum enim hæret ad voces *tectis parietum*, verum etiam ad sequentes *pro muro*, quasi vero castra muris sæpiri soleant. Neque tamen ullum præsidium est in scriptis, qui in vulgatum omnes conspirant, nisi quod in ordine tantum vocabulorum varient: optimi ea serie illa digerunt, qua nunc eduntur, alii ea, qua in capite adnotationis Glareani leguntur. Ego etiam manum abstineo, et acutiores videre jubeo quid censendum sit.

Portis regione plutearum patentibus] Portæ, inquit, castrorum patentes partem et regionem eam, quæ in plateas ferebat, spectabant. Sic paulo post c. 30. 'Exponitque milites regione portæ, quæ prope fontem Arethusæ est:' forte dictum pro *e regione:* ut Cæsar Gall. VII. 35. 'Cum uterque utrique esset exercitui in conspectu, fereque e regione castris castra poneret.' *Sigon. Portis regione platearum putentibus* est, quas aperuerat et fecerat in locis urbis, qua ea non claudebantur tectis, sed qua patebant ac directæ erant viæ. Virgil. IX. 385. 'fallitque timor regione viarum.' XI. 530. 'nota fertur regione viarum.' Sed τὸ *regione* Livio est versus. *J. F. Gron.* Vide ad III. 66. § 5. Ita plures codd. legunt XXXI. 25. 'Regione Eleusinis saltum Cithæronis transcendit:' ubi vulgo editur *e regione*. XXXIII. 17. 'Tum peninsula erat, occidentis regione artis faucibus cohærens Acarnaniæ.'

§ 9 *Rapinis nullus ante modus fuit*] *Rapiendi ante nullus modus fuit* Pal. 3. *Gebh. Ante nullus modus* trajectis vocibus etiam Lovel. 2. Paullo ante *discurrere* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiquæ: *discurrerunt* substituit Aldus. Deinde *a cædibus tm̄ temperatum est*, id est *tantum*, pro *tamen*, Hav. Vide ad IX. 12. § 6. Mox *gessere*, pro *egessere*, Harl. *gesserunt* Flor. a m. pr. *egesserunt* a m. sec. Vide ad lib. VI. c. 3. § 5.

§ 10 *Inter hæc Philodemus*] Put. et alii *Inter hæc et Philodemus.* J. F. Gron. Ita non tantum omnes Mss. mei, sed et edd. ante ultimam Gruteri, quæ male τὸ *et* neglexit.

Reducto præsidio tradidit tumulum] *Deducto* libri, et poscit Latinitas. *J. F. Gron.* Ita et Flor. Cant. Gaertn. et Hearnii N. ac D. Infra XXVI. 17. 'Leges conscriberentur de tradendis arcibus urbium, dieque statuenda, ad quam præsidia deducerentur.' c. 38. 'Deductis præsidiis spei liberam vel obnoxiam timori sociorum relinquere fidem.' XXXIV. 35. 'Ab Argis ceterisque oppidis præsidia omnia deducerentur.' XXXIX. 26. 'Placere, deduci præsidia Macedonum ex iis urbibus.' c. 53. 'Cogebatur decedere Thracia, præsidiaque deducere.' XLV. 34. 'Qui se dicerent ad præsidia deducenda venisse:' et alibi passim. Sæpissime autem τὰ 'deducere' et 'reducere' commutantur. Vide ad VI. 26. § 8.

§ 11 *Aversus omnibus ad tumulum ex parte captæ urbis*] Hæc flagitiose corrupta sunt, ut ne intelligi quidem possint. Debuissent autem, si postremus editor diligentiæ jam apud omnes præceptæ satisfacere voluisset, correcta esse. Ne longioribus agam, emendandum ex libb. tribus

Pall. et prisca edd. *Aversis omnibus ad tumultum.* Gebh. Ita operarum errore edd. primæ Grut. Parisiensis deinde a. 1625. servato *Aversus*, recte *tumultum* emendavit : ultima vero Grut. bene substituens *Aversis* retinuit *tumulum:* et ita Heins. Elzevir. unde demum Gronov. *tumultum* pr. ed. nott. restituit, perperam tamen existimans *tumulum* omnes ante suam edd. pervasisse.

Bomilcar, noctem eam nactus] Vide Perizon. Animadv. Hist. cap. 4. pag. 165. *Duk.* Mox vocem *Romana* ignorat Hearnii N. Tum *ne posset*, pro *non posset*, Voss. Lov. 1. et Gaertn.

§ 13 *In quanto res Syracusana discrimine esset*] Voces *res Syracusana* desunt in Voss. et Lovel. 1. Paullo ante *et Syracusis* Lov. 1. 2. 4. Ber. Harl. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. et edd. vett. *et Syracusanis* primus Aldus recte vulgavit.

Cum C. navibus post paucos dies redit] Hic *C.* ait *naveis:* post paululum vero c. 27. *CXXX. naveis longas, LXX. onerarias* memorat, duplum sane numerum de eadem utique profectione, ut puto. Nam eum bis rediisse mihi non fit verisimile, etiamsi Livius dicat 'iterum cum classe profectus.' *Glar. Rediit* Lov. 2. et Ber. Vide ad XXXVI. 35. § 2.

CAP. XXVI. § 1 *Una cura erat libera*] Opinor *una cura erat liber:* vel *una cura tenebatur*, vel *turbabatur.* Valla. *Libera* male servant Flor. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. a m. sec. et Rec. *liberatus* Lov. 5. Sed *una cura erat liber*, ut Valla emendat, et reliqui codd. exhibent, præferendum videtur. Vide ad II. 36. § 3. Mox *in arcem recepta*, pro *accepta*, Ber.

§ 2 *Achradinam inde ternis castris*] Meliores *trinis*, ut ante monitum. *J. F. Gron. Tribus castris* Hearnii D. *trinis castris* Flor. cum fere omnibus meis, et Hearnii L. 1. ac N. Vide ad XXIII. 49. § 6.

Spe ad inopiam omnium rerum inclusos redacturum se] Pronomen abignnt Put. et omnes Gall. et Voss. Utrum subaudire mavis, an legere *inclusos redactum iri?* Vide ad XL. 42. *J. F. Gron.* Abigunt etiam Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Mihi præstare videtur, ut pronomen subaudiatur, quam ut invitis codd. aliquid mutemus. Vide ad I. 23. § 5. Voss. non illud tantum, sed et voces præcedentem ac sequentem omisit.

§ 4 *Litori, quod inter urbem*] *Litore* Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 5 *Non repulit tantum a munimentis*] Pall. 1. et 3. *repulit munimentis.* Pal. 2. *repulit tantum munimento.* Gebh. Prævocabulo veniam dant omnes libri Gall. et Pall. *J. F. Gron.* Abest etiam præpositio a Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Paullo ante *Hippocraten* et mox *Epicyden* edidit Gron. consentientibus Flor. aliisque optimis. Quorum posterius Crevier. recepit, prius repudiavit. Differentiæ rationem nullam video, nisi forte operæ aberrarint. Vide ad XXIV. 31. § 2. Præterea mox § seq. *τὸ jam* omittitur in Lov. 5. et Ber. a m. sec. Deinde *incursionibus* legunt idem Ber. et edd. ante Aldum.

§ 7 *Accessit et ad pestilentiam commune malum*] Opinor legendum *Accessit ad hæc pestilentia.* Valla. Put. Pet. Voss. *Accessit et ad pestilentia.* Repone *Accesserat et pestilentia.* J. F. Gron. *Accessit et ad pestilentiam* servant Lov. 2. 4. Harl. et Hearnii L. 1. ac N. *Accessit et ad pestilentia* Flor. et Hav. Salvinius, priorem cod. cum editis conferens, inter excerpta ejus legendum conjecit *Accessit et ab pestilentia commune malum.* Vulgata lectio *Accessit et pestilentia* superest in edd. omnibus, et reliquis codd. Sed Salvinii conjectura præcipue placet. Mox *toleranda vis æstus* Flor. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. a m. sec. et Gaertn.

§ 8 *Postea curatio ipsa et contactus ægrorum*] Livium ante oculos habuisse Thucydidis l. II. capp. 51. et 52. descriptionem pestilentiæ, quæ anno secundo belli Peloponnesiaci in Athenienses incubuit, locum conferenti patet. *Duker.* *Et tactus ægrorum* Hav. Paullo ante *ac primo*, pro *et primo*, Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Gaertn. et Hav.

Adsidentes curantesque eadem vi morbi repletos secum traherent] *Insidentes* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. Gaertn. et Hav. Sed 'adsidere' in hac re proprium verbum est. Supra IX. 46. 'Consensuque nobilium adolescentium qui ibi,' nempe apud ægrum collegam, 'adsidebant, adsurrectum ei non esset.' XXI. 53. 'Hæc adsidens ægro collegæ agere.' Vide Burm. ad Ov. Her. XX. 134. et Corte ad Plinii Ep. I. 22. § 11. Deinde *vis morbi repletos secum traheret* Lov. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum: *vis* etiam Flor. et Voss.

§ 9 *Et mors ob omnium oculos esset*] Put. Pet. ambo, Men. jubent deleri *omnium:* et cur non pareremus? Lib. XXXV. c. 11. 'Caudinæque cladis memoria non animis modo, sed prope oculis, obversabatur.' *J. F. Gronov.* Eamdem vocem exesse jubent omnes Hearnii Oxon. ut et, præter unum vel alterum, omnes mei. Libens itaque Gronovio adsentior. Præterea *essent* Lov. 1. 2. et Gaertn. invitis reliquis. Utramque constructionem Livius adhibuit. Vide ad XXXVII. 5. § 3. Ferri ergo posset et hæc et illa, nisi plurium codd. in vulgatum consensus id præferendum doceret.

§ 10 *Ut non modo non lacrimis justoque comploratu prosequerentur mortuos*] Vet. lib. *ut non modo lacrimis.* Hoc modo sæpius Ciceronem esse locutum, alii collectis multis exemplis docuerunt. *Sigon.* Negatio posterior iisdem, ut et Sigoniano ac Pall. priscaque editione exsulat, integro sensu. Sic VI. 34. 'Ut non modo ad tribunatum militum inter patricios petendum, sed ne ad plebeios quidem magistratus capessendos ulli animus esset.' XXXIX. 36. 'Hoc ego crimen non modo a vobis, Romani, sed ne apud vos quidem, nobis objiciendum fuisse arbitror.' Sic vett. nam vulgati adhuc eodem mendo fuere polluti. *J. F. Gronovius.* Posteriorem negationem abjiciunt etiam fere omnes mei, omnes Hearnii Oxon. et edd. vetustæ, usque ad Ascens. 1513. Similiter Cic. et optimos quosvis scriptores loqui solitos fuisse, viri docti sæpe observarunt. Vide Manut. ad Cic. ad Fam. I. 9. Bos. ad Cic. ad Att. XIV. 5. Bernecc. et Vorst. ad Justin. II. 1. 6. et Burm. ad Quinct. Inst. Orat. XI. 1. p. 960. Eadem locutio etiam Livio nostro familiarissima est. Ita I. 40. 'Advenam non modo civicæ, sed ne Italicæ quidem stirpis.' II. 23. 'Non modo inter Patres, sed ne inter consules quidem ipsos satis conveniebat.' III. 24. 'Non modo visum in publico, sed ne adsurrexisse quidem ex morbo.' IV. 3. 'Non modo Romanæ, sed ne Italicæ quidem gentis.' V. 38. 'Unde non modo præsidii quidquam, sed ne nuncius quidem cladis Romam est missus.' IX. 19. 'Non modo cum clade ulla, sed ne cum periculo quidem suo.' XXII. 3. 'Non modo legum ac Patrum majestatis, sed ne Deorum quidem satis metuens.' c. 28. 'Inutilis insidiatori, quia non modo silvestre quidquam, sed ne vepribus quidem vestitum habebat.' XXIII. 42. XXVIII. 29. 39. XXIX. 19. XXXI. 22. XXXIV. 39. XXXVIII. 58. XXXIX. 34. et pluribus aliis locis. Etiam auctor Epit. Liv. l. XXXVIII. Pari modo 'non solum,' pro non solum non, Liv. V. 42. 'Non mentibus solum consipere, sed ne auribus quidem,' &c. 'Non tantum,' pro non tantum non, Senecæ vindicat Gronov.

de Provid. III. In his omnibus sequens membrum effertur per negationem: verum optimi scriptores ita etiam his particulis utuntur, licet posteriori membro nulla negatio insit. Id etiam interdum Livius fecit. Ita III. 6. 'Non modo ad expeditiones, sed vix ad quietas stationes, viribus sufficerent.' XXIV. 40. 'Ut non modo alius quisquam arma caperet, sed etiam ipse rex ad flumen navesque perfugerit.' Et ita forte accipiendus est locus Livii VII. 32. 'Non factionibus modo, nec per coitiones usitatas nobilibus, sed hac dextra, mihi tres consulatus summamque laudem peperi.' Hæc exempla non subcurrerunt, quum supra ad IV. 21. § 6. ita Livium locutum esse negabam. Ceterum fatendum est, Flor. altera negatione inter versus ab interpolatrice manu adjecta, præferre *ut non modo lacrimis justoque comploratu non prosequerentur mortuos.*

Jacerentque strata exanima corpora in conspectu similem quoque mortem exspectantium] Pall. tres, et prisca ed. *exanimata corpora in conspectu similem mortem exsp.* Infra XXVI. 13. 'Parati erunt, qui magno rogo, in propatulo ædium accenso, corpora exanima injiciant:' ubi quoque libri omnes *exanimata*. Gebh. Gallici omnes et Voss. non habent *quoque*. J. F. Gron. *Strata exanimataque* Lov. 2. *strata exanimata* Voss. Lov. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum; eo genere erroris, de quo vide ad X. 37. § 2. Serv. ad Virg. Æn. I. 484. 'Exanimis est mortuus, ut hic indicat locus; exanimatus vero timens.' Idem vocabulum, sed diversa forma, habuimus VIII. 39. 'Feciales Romam missi, et corpus Brutuli exanime.' Utraque forma autem antiquis in usu fuisse, dictum est ad Silii V. 584. Deinde τὸ *quoque* ignorant etiam omnes mei, uno Ber. excepto, omnesque Hearnii Oxon.

§ 11 *Cum metu, tum tabe ac pestifero odore corporum, conficerent*] Vet. ed. *ac pestifero ardore.* Gebh. Ita et Ber. a m. pr. Gaertn. et multæ edd. vett. *tabe a pestifero odore* Lov. 1. 4. et Voss. Præterea *tum metu, tum tabe* Lov. 5. Ber. Hav. et excusi Aldo priores: *cum metu, cum tabe* Lov. 1. 2. et Voss. Vide ad VI. 23. § 3.

Ut ferro potius morerentur, quidam invadebant] Vet. lib. *ferro quidam invadebant*; ut vox *ferro* iteretur. *Sigon.* Alterutrum *ferro*, posterius quidem Put. Voss. et amb. Petav. prius Men. ignotum. Et exsulet sane: nam e Sigoniano non optimo est intrusum. *J. F. Gron.* Gaertn. et forte unus et alter ex reliquis meis Sigonii vet. lib. vocem *ferro* iteranti consentiunt; ceteri omnesque Hearnii Oxon. eam ultimo loco abjiciunt.

§ 12 *Multo tamen major vis pestis Pœnorum castra, quam Romana, diu circumsedendo Syracusas cæde aquisque affecerat magis*] Merito hæc asterisco notata sunt in quibusdam codd. Nam ea ita sonant, quasi Romanorum hostes diu circumsederint Syracusas, cum contra de Romanis hoc verum. Illud quoque *Ex hostium exercitu*, incertæ est distinctionis, ad priorane, quæ mutila sunt, an ad posteriora referendum. *Glar.* Vet. lib. *cæde aquisque afferatur magis etiam hostium exercitu.* Corruptissimus locus sine aut meliorum exemplarium aut Polybii, apud quem hæc historia intercidit, ope sanari non potest. Itaque signandus est asterisco. ['Idem Glareanus habet.'] *Sigon.* Asterisco hunc locum a Sigonio cæterisque commentatoribus notatum hoc modo primus e Pal. 2. sincerissimo restituo: *Multo tamen vis major pestis Pœn. castra, quam Rom., quæ diu circ. Syr. cælo aquisque assuerant magis, affecerat.* Ea ipsissima verba, quæ germana fide apposui, obferunt se consulenti Pal. 2. excepto ultimo *affecerat*, quod necessario requirit sententia. Et ad hanc ferme formam correctus hoc eo-

dem loco est ab exscriptore, qui codicem (ut una atque altera vice in margine fatetur) ad meliora tria exemplaria contulerat Pal. 1. *Gebh.* Scribe, ut monuimus Observ. IV. 8. p. 114. *Multo tamen vis major pestis Pœn. castra, quam Rom., (diu circ. Syr. cœlo aquisque adsuerant magis) udfecerat.* J. F. Gron. In id omnes ferme codd. conspirant, quod transpositis vocibus legant *Multo tumen vis major;* quare eos secutus sum. In reliqua parte horum verborum quæ plerorumque MStorum lectio fuerit, in Observ. notavit Gronov. cujus emendatio illi Gebhardi præferenda est. Pronomen enim *quæ* in nullo præterea cod. quam in Flor. optimo a m. sec. adparet. Verum, parentheses abruptas Livio familiares esse, videbimus ad XL. 57. § 3. Mox § seq. *Et hostium exercitu,* pro *Ex hostium,* male Flor. Cant. Voss. a m. pr. Lov. 2. 4. et Harl. Vide ad XXVI. 45. § 1. *Etium hostium exercitu* corruptius Lov. 5. Præterea *proximas urbes,* pro *propinquas,* Hav.

§ 14 *Ad internecionem omnes*] *Ad internitionem* Flor. a m. pr. et Lov. 2. *ad internicionem* Lov. 4. *ad internectionem* Hav. *ad interempcionem* Gaertn. Vide ad IX. 26. § 2.

§ 15 *Adduxerat in urbem suos*] Put. Pet. melior, Pal. *traduxerat.* J. F. Gron. Neque aliter Flor. Ber. a m. sec. et Hav. Vide ad XXXVII. 2. § 5. Mox *tecto et umbra recreaverat* Hafn. et Hav. optimis aliisque omnibus invitis.

CAP. XXVII. § 1 *Deleto terrestri Punico exercitu*] Pall. 1. ac 2. cum principe editionum *terrestri Punicoque exercitu.* Gebh. Similiter male Voss. Lov. 1. 2. 4. Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. nec melius *terrestri et Punico exercitu* Lov. 5.

Tria millia alterum ab Syracusis, alterum quindecim ab ostio, et commeatus] De quo ostio loquatur, non admodum clarum. Quamquam non ita multo post c. 30. ubi Merico custodiæ evenit portio, ita ait: 'Partibus dividendis ipsi regio evenit ab Arethusa usque ad ostium magni portus.' *Glar.* Suspectas habeo voces *ab ostio:* neque enim ostii supra ulla mentio. Vereor ne corrupta vox sit, pro *distantia,* quod oppida illa, alterum tria, alterum quindecim millia ab Syracusis abfuerint. ['Et hic etiam hæsit Glareanus.'] *Sigon.* Jure suspectum habent Glareanus et Sigonius. Quod enim illud κατ' ἐξοχὴν *ostium?* Put. *abesteo.* Pet. *ab osteo.* Statim etiam in eadem periodo *haud in magna oppida* carent iidem τῷ *in,* ut et Vossianus. Scribe *Sic., qui Hipp. milites fuerant, in haud magnu oppida, cæt. et situ et mun. tuta, (tria millia alterum ab Syr., alterum quind. abest) eo et comm. e civ. suis comp., et aux. arcessebant.* Illud *eo* supervacuum videtur: non est tamen, et propter usum Latinæ linguæ et propter interjecta verba parenthesi interclusa. Plautus Pseudolo I. 5. 114. 'Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit, Eam circumducam lepide lenonem.' Cato apud Gellium XIV. 2. 'Si ambo pares essent, illi, unde petitur, ei potius credendum esse.' Noster I. 19. 'Quia regno ita potitus, urbem novam, conditam vi et armis, jure eam legibusque ac moribus de integro condere parat.' Eodemque de Lucretia c. 58. 'Cultrum, quem sub veste habebat, eum in corde defigit.' XXVI. 24. 'Lævinus Zacynthum (parva insula est propinqua Ætoliæ; urbem unam eodem, quo ipsa est, nomine habet) eam præter arcem vi cepit.' Cæsar de Gall. III. 20. 'Multis præterea viris fortibus Tolosa, Carcassone, Narbone, quæ sunt civitates Galliæ provinciæ finitimæ, ex his regionibus nominatim evocatis.' Quæ frustra duplici conjectura tentat Ciacconius. Suetonius Domit. cap. 3. 'Deinde uxorem suam Domitiam,' &c. eandem Paridis histrionis amore deperditam.'

Torrentius τὸ *eandem* ab imperito aliquo, qui periodi longitudine offendebatur, insertum putat: non ego. Arnobius lib. v. pag. 174. 'Partem illam corporis, per quam secus fœmineum et sobolem prodere, et nomen solet adquirere generi, eam longiore ab incuria liberat:' ubi male Stewichius et Romani editores *genericum;* male Behotius *parte illa corporis*, offensi repetitione pronominis. Valet igitur *eo* idem, quod 'ea in oppida.' Parissimum Plinii xxv. 27. 'E margaritis, Magne, tam prodiga re, et fœminis reperta, quam habere gerereque te fas non sit, hinc fieri vultus tuos.' *J. F. Gron.* Ex his etiam quædam leguntur Observ. I. 23. Hoc παρέλκον pronominum post Manutium ad Cic. ad Famil. VII. 26. et XIII. 28. multi observarunt. Vide Burm. ad Suet. Aug. c. 67. Et tamen hoc adeo obvium quidam ignorasse, et ideo nonnulla satis sana pro corruptis habuisse videntur. Sic quod l. 60. pr. D. pro Socio, ex Scævolæ lib. XIII. ad Sabinum scriptum est: 'Socium, qui in eo, quod ex societate lucrifaceret, reddendo moram adhibuit, quum ea pecunia ipse usus esset, usuras quoque eum præstare debere, Labeo ait,' excluso pronomine *eum* temere mutare aggressi sunt: quos retinere potuerat, quod ex eodem Scævola l. 18. § ult. D. de Alim. Legat. ad Apuleii Apol. princ. protulit Pricæus. Et miror Casaubono, cui hoc non incognitum fuisse constat ex illius castigationibus in Apuleium, non potuisse placere in Suetonii l. d. quod in Mss. esse ipse testatur, 'Thallo liberto, &c. crura ei fregit.' Ab illius sententia merito discesserunt alii viri docti. *Duk.* Cluverius Sic. Ant. I. 12. p. 144. ex conjectura legit *ab Syracusis, alterum mille et quingentos passus, et commeatus.* Sed, præterquam quod hæc mutatio, invitis libris omnibus, nimia sit, amat etiam sæpe Livius vocem *passus* omittere, quæ contra codicum auctoritatem addenda non est. Vide ad VI. 32. § 9. Doujatius mire fluctuat. Voces enim *ab ostio* intelligi posse existimat vel de ostio fluminis Anapi, vel de ostio portus magni, cujus postea c. 30. meminit: id tamen in hac expositione incommodum agnoscit, quod Anapus sit juxta Syracusas, portus magnus ad ipsa mœnia. Hinc lectionem cod. Colbert. a m. sec. *alterum quindecim ab hoste* proponit. Verum quum hostis Siculorum non alius videatur, quam Romanus, cujus exercitus et ipse Syracusis, hinc commodius fore fatetur *alterum quindecim abest*, nisi quis tandem velit *hostis* nomine intelligi Bomilcarem, Romanorum hostem, Punicæ classis prætorem, cujus statio ad Pachynum. Tot verba perdere maluit, quam Gronovio, locum hunc ex optimo cod. verissime emendanti, adsentiri. Plurimis autem locis Livius hoc loquendi genere usus est, ut post verba per parenthesin interjecta adhiberet pronomen *hic*, *is*, vel similia, quæ abesse poterant. Supra I. 26. 'Hunccine, aiebat, quem modo decoratum ovantemque victoria incedentem vidistis, Quirites, eum sub furca vinctum, &c. videre potestis?' cap. 49. 'Octavio Mamilio Tusculano (is longe princeps Latini nominis erat, &c.) ei Mamilio filiam nuptum dat.' III. 58. 'C. Claudius (qui, &c. Regillum antiquam in patriam se contulerat) is magno jam natu quum ad pericula ejus deprecanda redisset.' c. 64. 'Hi tum uti, quos sibi collegas cooptassint, ut illi legitimi eadem lege tribuni plebei sint.' IV. 15. 'Qui natus in libero populo, inter jura legesque, ex qua urbe reges exactos sciret, &c. in ea Sp. Mælius spem regni conceperit.' V. 37. 'Civitas, quæ, &c. dictatorem multis tempestatibus dixisset, ea tunc nihil extraordinarii imperii aut auxilii quæsivit.' VI. 19. 'Tribuni consulari potestate tribunique plebis (nam

et, &c. Patrum auctoritati se dediderant) hi tum omnes, quid opus facto sit, consultant.' cap. 26. 'Pacem, quam nos præstitimus, eam a vobis petimus.' XXI. 4. 'Florem ætatis Hasdrubal, quem ipse patri Hannibalis fruendum præbuit, justo jure eum a filio repeti censet:' quod male Perizonio patri displicebat. XXVI. 41. 'Dii inmortales, imperii Romani præsides, qui centuriis omnibus, ut mihi imperium juberent, fuere auctores, iidem omnia læta ac prospera portendunt:' ubi etiam nonnulli codd. omittunt τὸ *qui*. XXIX. 15. 'Subjecerunt, colonias duodecim, quæ, &c. abnuissent milites dare, eas annum jam ferme sextum vacationem militiæ habere.' XXXVIII. 44. 'Signa aliaque ornamenta, quæ quererentur ex ædibus sacris sublata esse, de iis, &c. placere ad collegium pontificum referri.' XL. 56. 'Regnum, quod a patruo tuo, &c. custoditum et auctum etiam accepi, id tibi tradere in animo est.' XLII. 3. 'Censorem moribus regendis creatum, cui sarta tecta, &c. eum per sociorum urbes diruentem templa, &c. vagari:' et aliis locis. Præter viros doctos a Dukero laudatos, qui hoc genus loquendi inlustrarunt, vide Gronov. ad Gell. XI. 1. Davis. ad Cic. Tusc. III. 8. Jensium in Lect. Lucian. I. 9. Torren. ad Val. Max. I. 7. 5. et Arntz. ad Aur. Vict. de Vir. Inl. c. 27. Adde quæ notavi ad Silii XII. 441.

Et auxilia arcessebant] Pal. 1. *accersibant*. Gebh.

§ 2 *Non ipsis modo salutarem opem ferri posse*] *Non ipsos modo salutarem opem ferre posse* Hafn. *ferre* etiam Lov. 1. 2. 5. et Harl.

§ 4 *Igitur centum triginta navibus longis et septuaginta onerariis*] Put. ambo Pett. Reg. Men. Voss. *navibus longis, DCC. onerariis*, quod est *septingentis*. Certe in hujusmodi classibus posteriorum numerus plerumque solet esse major. Apud Polybium I. 52. Junius consul Lilybæum obsidentibus σιταρχίας παρακομίζει ἔχων ἑκατὸν εἴκοσι σκάφη, καὶ τὴν ἀγορὰν σχεδὸν ἐν ὀκτοκοσίαις ναυσὶ φορτηγοῖς. Apud eundem V. 68. Ptolemei classis Perigeni data habet καταφράκτους μὲν ναῦς τριάκοντα, φορτηγοὺς δὲ πλείους τῶν τετρακοσίων. Amilcar Divus, quum in Siciliam trajiceret, naves μακρὰς πλείους τῶν δισχιλίων, καὶ χωρὶς πολλὰς ναῦς φορτίδας τὰς κομιζούσας τὴν ἀγορὰν ὑπὲρ τὰς τρισχιλίας habuisse dicitur Diodoro Siculo lib. XI. p. 253. Quinquaginta longis, quadringentis onerariis in Africam trajecit Scipio, ut constat ex Nostri XXIX. 26. et ducentis onerariis, triginta longis ad eundem contendit Octavius XXX. 24. Hic ergo repone tuto *septingentis*. J. F. Gron. *Igitur cum triginta* Harl. *igitur centum XX.* Hearnii D. *igitur centum et triginta* Hav. Deinde *et DC. onerariis* Hearnii L. 1. *et VII. onerariis* ejusdem N. et D. *et DCC.* vel *et septingentis onerariis* Flor. cum plerisque reliquis meis, nisi quod in quibusdam vocula *et* desit, quod etiam de duobus Colbert. testatur Doujatius. Florentino consentiunt priscæ edd. usque ad Ascensium, qui a. 1513. primus *et septuaginta onerariis* perperam edidit.

Satis prosperos eventus ad trajiciendum in Siciliam habuit] Pro *eventus* ego *ventos* reponendum ab initio putavi ob ea quæ sequuntur. Vetusti inde codicis fides accessit: qua fretus in restituenda dictione audacius perseveravi. Hæc plura dixi, quia *eventus* non multum discrepat ab eo quod dicitur. *Sabell.* In plerisque codd. meis, etiam in eorum optimis, error a Sabellico deprehensus et emendatus superest. Præterea Paris. 1573. primi ediderunt *prosperos satis*, trajectis vocibus; quam mutationem inprobant tantum non omnes scripti.

§ 8 *Perpulit tandem, ut fortunam*] Pall. 1. ac 3. *perpulit tamen*. Gebh. Ita et Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et

Hav Vide ad XXII. 2. § 11.

§ 9 *Exercitum ab tota insula conciri*] Scripti *ex tota*. J. F. Gron. Ita quoque omnes mei, et Hearnii Oxon. codd. omnesque edd. usque ad postremam Gruteri, quæ prima *ab tota* dedit.

§ 10 *Ubi prima tranquillitas maris*] Ita se ex scriptis et manu patris edidisse scribit Jac. Gronovius ad Livii XXX. 33. quod antea erat *primum*. 'Primo' et 'primum' adverbia sæpe invasisse locum adjectivorum 'primus' et 'prima,' ostendit J. F. Gronov. ad Liv. XXVIII. 22. XXIX. 21. et Obs. I. 7. et alii viri docti ad Silii II. 235. Non est cur hic Mss. sequi non velimus: etsi 'ubi primum,' 'ut primum,' et 'quam primum' hoc loco etiam sine vitio dici posse puto. Nec magis damno, quod in Floro IV. 9. § 3. quidam Mss. habent 'ubi primum adfulsit occasio,' quam hoc Ciceronis ad Fam. X. 13. 'Ut primum potestas data est augendæ dignitatis tuæ, nihil prætermisi in te ornando,' aut Sallustii Catil. cap. 39. 'Sed ubi primum dubiis rebus novandis spes oblata est.' Utrumque, mea sententia, probum est. *Duk.* Inter codd. qui *prima* præferunt, referendus est Flor. et forte Cantabr. unde nihil notatur.

§ 11 *Cujus prima classis petere altum visa est*] Quæ est illa *prima classis?* an pars, quæ prima e portu vel statione egressa fuerat? Vix puto: nam, totam classem intelligi, videntur ostendere sequentia. Nec placet *prima* pro primo accipi, ut in nonnullis, quæ ad Silium l. d. adnotantur: est enim poëticum, et orationi solutæ parum conveniens. Si liceret legi *primo*, mihi omnis obscuritas sublata esset. *Duk.*

§ 12 *Missisque nunciis Heracleam*] Siciliæ Heracleam intelligit. *Sigon.*

Qui onerarias naves retro in Africam repetere juberent] Put. et Pet. melior delent τὸ *naves*: credimusque facile illis, insiticium esse. Lib. XXXIV. c. 50. 'Et L. Quinctio fratri legato et præfecto classis scribit, ut onerarias ex omni Græciæ ora eodem contraheret.' Quum tamen vox *naves* toto illo capite non extet. Ut et XXXV. 37. 'Et Thoas ducentos equites, onerarias leves ad triginta habebat.' XXXVII. 27. 'Id erat horreum Romanis, eoque omnes ex Italia missæ onerariæ dirigebant cursum.' *J. F. Gron.* *Retro in Africam repetere* satis inusitatum videtur. Livius hoc ipso cap. dixit 'metuens, ne &c. classis Punica Africam repeteret.' *Duk.* Vox *naves* deest in Flor. Voss. Lov. 1. et Cantabr. Infra c. 31. 'Onerarias frumento onustas cepit.' l. XXVI. c. 41. 'Classem onerariasque ostium inde Iberi fluminis petere jubet.' XXX. 36. 'Nuncio adlato, P. Lentulum cum quinquaginta rostratis, centum onerariis, omni genere commeatus ad Uticam accessisse.' XLII. 48. 'Ut onerariæ ex agmine suo per altum dissipatæ consequerentur.' Vide Gelenium ad XXXV. 37. Deinde præpositionem *in* delendam esse, ut sit *retro Africam repetere*, ad oram Livii monuit Ant. Perizon. quam etiam omisit Lov. 5. Omnes tamen reliqui eamdem constanter servant. Videri posset supplendum esse *retro iter in Africam repetere*. Certe ita Virg. locum in Culice vs. 104. 'capellæ repetebant ad vada' exponit Sanctius in Minerv. IV. 4. in voce 'Iter.' At, locum mendosum esse, Scalig. ibidem docuit, ut et Burm. ad Grat. Cyneg. vs. 244.

Siciliam prætervectus, Tarentum petit] Pal. 2. *Siciliam prævectus Tarentum repetit*. Probe: ut Propert. I. 8. 'Ut te felici prævecta Ceraunia remo Accipiat placidis Oricos æquoribus.' *Gebh.* Eo sensu 'prævectus' alibi apud Livium reperiri, vidimus ad XXIV. 44. § 9. Hic tamen omnes codd. mei vulgatum tuentur. *Repetit* est in Hafn.

§ 13 *A tanta repente destitutus spe*] Præpositio abest a Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Aldum. Utrumque Livianum est. Præpositionem in hac locutione omittit XXIX. 24. 'Magno momento rerum in Africa gerendarum, magnaque spe destitutus erat.' Eamdem addidit XXII. 15. 'Destitutus ab spe summopere petiti certaminis.' XXXI. 24. 'A qua destitutus spe, per Bœotiam Athenas ducit.' XXXVI. 33. 'Destituti ab omni spe quum desertos se ab Antiocho esse cernerent.' Optimi tamen codd. Flor. et Cant. Aldo præpositionem addenti consentiunt. Ceterum 'in obsidionem urbis redire,' quod sequitur, accipiendum est, pro in urbem obsessam redire. Marcellus enim, reliquis Syracusarum partibus captis, Achradinam trinis castris obsidebat, eam vero Epicydes defendebat.

CAP. XXVIII. § 1 *Et prope iterum Romanis traditam*] Id est, ut primo bello Punico primum tradiderant. *Sigon.* *Traditam Romanis* Flor. et Harl.

§ 3 *Quum haud ferme discreparet, quin, quæ ubique regum fuissent*] *Quum haud discreparent* Voss. et Ber. *discreparent* etiam Lov. 1. Male. Solet enim Livius verbo *discrepat* inpersonaliter uti. Lib. XXII. c. 61. 'Mirari magis, adeo discrepare inter auctores, quam, quid veri sit, discernere queas.' Vide ad III. 31. § 8. Vocem *ferme* etiam omittunt Lov. 2. et edd. Aldina priores. Tum *quinque ubique*, pro *quin quæ*, Flor. a m. pr. et Cant. *quique ubique* Flor. a m. sec. et Harl. *quæque ubique* Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. a m. sec. Gaertn. et Hav. *quoque ubique* Rec.

Quibus ab Epicyde credita res erat] Put. et Pet. *creditæ res erant.* J. F. Gron. Consentiunt Flor. et Hav. *tradita res erat* Lov. 1. et 5. Vide ad Epit. Liv. l. LX.

§ 4 *Missos se simul ad Marcellum, simul ab eo ad exercitum*] Missi erant e castris Siculorum ad Marcellum de conditionibus dedendæ urbis, sed ita, ut explorarent prius eorum, qui obsidebantur, voluntatem, quam pacta confirmarentur. Nihil igitur attinebat ad obsessos, memorare se remissos esse a Marcello ad exercitum, quod neque factum erat, et, si maxime factum esset, non poterat inde colligi, id agi, ut una omnium esset fortuna, quod his legationibus quæri affirmabant. Tum neque opus erat, Marcellum ea de re legatos mittere ad Siculos, qui ultro id rogatum venissent, neque illum id sibi curæ habere conveniens erat, sed solos Syracusanorum socios, qui erant in castris. Verisimile est igitur, dixisse legatos, *missos se simul ad Marcellum, simul ad eos ab exercitu Siculorum.* Jac. Periz. Pessime in hoc loco versatus est Doujatius, qui cum Colbert. altero (cui ex meis consentit Harl.) delet verba *simul ad Marcellum,* et τὰ *missos se simul ab eo* refert ad Epicydem, qui eos misisset. Verum, præterquam quod verba illa agnoscant reliqui codd. et in paucis illis omissa existimem culpa librariorum, quibus repetitio vocis *simul* inposuit, ejectis, quæ Doujatio displicent, vox *simul* incommoda erit. Optime difficultati obeurrit Perizonius, præsertim quum Flor. præferat *simul adeo ab exercitu:* quod quum Crevier. etiam in Put. invenisset, recte conjecturam Perizonii in contextum recepit. Mox *fuissent,* pro *essent,* Flor. et Cant.

§ 5 *Oblata spe salutis perpulere eos*] *Pepulere eos* Ber. et Brancal. Latinii. Male. Vide ad XXIV. 35. § 5. De verbo 'perpellere' vide ad III. 30. § 5.

Polyclitum, et Philistionem] Ita Gronov. edidit 1665. neque aliter codd. nostri, nisi quod *Pollditum* præferat Lov. 1. *Pollidicum* Rec. *Polyditum* Lov. 4. *Pilichlitum* Gaertn. *Policritum* Hearnii L. 1. Priores ediderant

Polyclytum, proximi usque ad Gron. *Polycletum*. Præterea *Philistonem* est in Lov. 2. 4. et ed. Parm. *Philistenem* in Hav. et Hearnii L. 1.

Cui Sidon cognomen erat] Scripti omnes *Sindon*, additque Salmasius, et ita scribendum. Non exputo caussam, cur impressi inde abierint. *Jac. Gron.* Plerique meorum *Sidon* servant. At *Sydon* est in Lov. 5. et edd. priscis. *Sinden* in Gaertn. unus vel alter tantum *Sindon*, quod Cleric. et Crevier. receperunt. J. F. Gronov. pr. ed. nott. ad I. 3. legendum putavit *cui Sidoni cognomen erat*. In repetita vero ed. ad I. 1. § 4. vulgatum ferri posse fatetur. Præterea *cognomine*, omissa sequenti voce, Voss. in contextu, Lov. 1. et Gaertn. *Cognomen est* Lov. 2. 4. Ber. et Hav. *cognomentum est* edd. vett. *τὸ erat* etiam deest in Lov. 5.

§ 6 *Multitudine ad concionem convocata*] Vet. lib. *vocata*. Sigon. Pall. tres *vocata* præferunt. *Gebh.* Parum interest: sed, ne videamur negligentiores Sigonio, quod ille protulit ex suo libro, *vocata*, id in omnibus nostris tantum reperiri attestamur. *J. F. Gronov.* *Convocata* tantum apud me superest in Ber. et Gaertn. Reliqui similiter legunt *vocata*.

Et inopiam, qua ipsi inter se fremere] *Inopiamque* Flor. Tum *quam ipsi* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. Hav. et Victor. apud Crevier. Supra III. 38. 'Hæc fremebat plebes.' c. 62. 'Ubi hæc fremere militem in castris consul sensit.' *Quæ ipsi* Flor. quod idem Crevier. in Put. invenit: unde scribendum conjecit *qua et ipsi inter se fremere*. Mox *occulti* Flor.

Et quamquam tot mala urguerent, negarent fortunam] Et hic locus in aliquot codd. asterisco notatus est, fortassis, quod dicendi genus temere hoc contextu mutatum est. Exercitum autem Siculorum extra urbem Syracusas fuisse, præcedentia satis indicant. Cauda etiam orationis Syracusanorum, quam inter se habent, apud me male tinnit. *Glar.* Voculam *et* initialem Jac. Gronov. omisit, omnibus, præter unum vel alterum, codd. concinentibus. Deinde *negarunt* edidit Froben. 1531. et post eum reliqui; quod verius est, licet alterum *negarent* supersit in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 8 *Hippocrate vero interemto*] Atqui Hippocrates pestilentia periit, ut Livius narravit c. 26. Hinc Ant. Perizon. se malle *Hippocrate vero exstincto*, ad oram Livii testatus est. Interim tamen omnes codd. *interemto* constanter tuentur.

§ 9 *Aliud periculi, quam ab semet ipsis, esse*] *Periculi* video in primo Frobenio. *Romano* est recentissimorum. Scripti et editi alii, *Itaque nec urbi nec hom. aliud periculum, quam ab semet ipsis esse, si occ. rec. se Rom. præt.* J. F. Gron. *Periculum* quoque omnes mei. Deinde quidam etiam *Romanis*: alii breviter *Rom.* quomodo quum Parisienses 1573. evulgassent, et proximi editores servassent, tandem Gruteri ἔκδοσις postrema *Romano* substituit. Ego priscam lectionem *periculum* et *Romanis* restitui.

Si simul libertas ab inpotentibus tyrannis adparuisset] Pal. 3. *fore, simul libertas ab impot. tyr. aperuisset.* Admodum depravate. Et forte ita legit Glareanus, cum ei cauda hujus deliberationis male tinniret, cui homini negant sanum sinciput fuisse. *Gebh.* Et Glareano male tinnit hujus orationis cauda. Put. Pet. ambo, Reg. Men. Voss. *liberatas*. Unus Pal. deinde *fore, simul libertas ab imp. tyr. aperuisset.* Quasi velit subaudiri ex præcedenti membro 'occasionem.' Ambigo, utrum malim *eam autem, qualis illo momento horæ sit, nullam deinde fore, simul liberatos ab imp. tyr. apparuisset*; an, *quam libertas ab imp. tyr. apparuisset*. J. F. Gron. Codd. mei, et Oxon. Hearnii ferme in vulgatum conspirant, nisi quod in uno vel al-

tero eorum sit *liberatas.* Eorum scripturæ propius accedit prior, quam posterior, conjectura Gronovii, qui in pr. ed. nott. malebat *fore*, *simul libertas ab inpot. tyr. adparuisset.* Vir doctus in margine ed. Cur. conjecit *fore, quod simul libertas ab inpot. tyr. adparuisset.*

Cap. xxix. § 1 *Omnium ingenti adsensu audita oratio est*] Pal. 1. *Omnium ingenti assensu oratione audita.* Gebh. Vox *ingenti* exsulat a Cant. Deinde *audita oratio est* legunt idem Cant. Lov. 1. 4. 5. Voss. Harl. et Hav. *audita oratione* Lov. 2. de quo genere erroris vide ad ix. 8. § 13. Gronov. addita voce edidit *audita ea oratio est;* at qua auctoritate non memoravit. Verisimile tamen videtur, eum ita in Put. vel alio cod. reperisse. Certe Flor. a m. pr. præfert *audita eo ratio est,* pro quo perperam postea interpolatum est *audita ejus ratio est.* Edd. antiqq. præferunt *oratio audita est.*

§ 2 *Neque primo, inquit, Syracusani a vobis defecimus, &c.*] Conceptum est in Pal. 3. *Neque prima inclinatione Syr. vobis defecimus, ut Hier., neq. tam in vos ipsos, quam in nos.* Gebh.

§ 4 *Dedendos nos, urbem, mœnia: nullam recusandam fortunam*] *Dedendo* et *recusando* Lov. 2. *recusando* etiam Hafn. Hav. et Brancal. Latinii. Ant. Perizonius ad oram Livii legebat *recusantes:* sed mutationis caussam non video. *Ad dedendos nos* est in Ber. et Gaertn. cum edd. ante Aldum. Paullo ante *tenuerunt*, pro *tenebant*, Lov. 5.

§ 5 *Nobilissimæ pulcherrimæque urbis Græcarum*] Verba sunt Ciceronis de Syracusis in vi. Verrina. Architas autem eam coloniam, ut Strabo ait lib. viii. p. 380. et lib. vi. cap. 269. 270. deduxit ex Corintho profectus. *Sigon.* Cicero in Verr. iv. 52. 'Urbem Syracusas maximam esse Græcarum urbium, pulcherrimamque omnium.' Hinc conjici potest hic quoque legendum esse *urbium.* Sed Grævius auctoribus libris scriptis ex Cicerone sustulit *urbium.* Duk. Mox verbis seqq. *Dei tibi dederunt,* pro *Dii,* edidit J. F. Gronovius, concinentibus Flor. et aliis pluribus Mss. Vide ad xxxiv. 5. § 10.

§ 6 *Famæ ne credi malis, quanta urbs a te capta sit, quam posteris quoque*] Id est, rogamus te, ne malis posteros fama accipere, quam aspectu, quanta urbs Syracusæ fuerint, ne gloriosiorem tibi putes Syracusarum eversionem, quam incolumitatem. *Sigon.* Pall. 1. ac 3. nec non vet. ed. *Famæ ne credi velis.* Pal. 2. *id tui triumphi titulo accidit famæ. Ne credi velis.* Gebh. Quicquid est scriptorum *credi velis.* Nempe τὸ *quam,* quod sequitur, positum est pro 'magis quam,' quod jam ante apud Nostrum notavimus: et, si cui placet, non intercedo: nunc tamen aliud mihi videtur. Mox Put. *quo quisque terra, quisque mari venerit:* alii Gall. *quisquam.* Statim *incolumesque Syracusas.* Aut nihil, aut aliquid ejusmodi, *sed salvas incolumesque Syracusas* deesse notat Sigonius: taxatque Glareanum et alios, qui vitiosum esse suspicati sint dicendi genus, cum subaudiatur 'oramus.' Immo jure suspicati sunt, hoc si subauditur; neque convenit exemplum, quod adfert Sigonius. Tu scribe *tradi.* Ita enim cohæret: *Famæne credi velis, q. urbs a te capta sit, an post. quoque eam spect. esse, (quo quique terra, quique mari venerint, nunc nostra de Ath. Carth. tropæa, nunc tua de nobis ostendant;) inc. Syr. fam. vest. sub cl. nom. Marc. tutelaque habendas tradi?* Nectuntur *esse* et *tradi.* Quamquam et potest tolerari *tradas;* conjungendum enim 'an posteris eam spectaculo esse velis, et tradas.' *J. F. Gron.* De ellipsi τοῦ *magis* ante *quam* egit Gronov. ad v. 21. Ea hic non minus locum habere potest, quam iii. 68. 'Malæ rei se, quam nullius, turbarum ac seditionum duces, esse volunt:' et l. 1. pr. D. de

Mort. Caus. Donat. 'Mortis causa donatio est, quum quis habere se vult, quam alium.' Ita enim Florentiæ est, pro quo Haloander edidit *magis quam alium*. Vide Anton. Augustin. Emend. IV. 8. *An* ex conjectura, non e Mss. esse intelligo: nec eo opus est, et sensus ac nexus loci, si, quæ Gronovius voluit, parenthesi includantur, non admodum obscurus est. *Duker*. *Velis*, pro *malis*, non modo omnes mei et Hearnii Oxon. sed et edd. antiqq. quod primus mutavit Ascens. 1513. Ab emendatione, quam Gronov. hic proposuit, differt illa, quam dedit in pr. ed. nott. Tum enim ita legendum censebat: *Famæne credi velis, qu. urbs a te capta sit, quam post. quoque eam spect. esse, quo quisque terra, quisque mari venerit, nunc nostra de Ath. Carth. tropæa, nunc tua de nobis ostendat; inc. Syr. fam. vest. sub cl. nom. Marc. tutelaque habendus trudi?* in qua conjectura nihil est, quod displiceat, nisi quod *tradas* servari malim; id enim in omnibus perstat codd. et servari posse, ipse Gronov. iteratis curis agnovit. Præfero itaque *quam posteris* posteriori *an posteris*, (licet id Clericus receperit,) et *quum* accipio pro 'magis quam,' de quo vide ad XXVII. 20. § 9. Ita enim constanter omnes codd. uno excepto Lov. 5. qui ostentat *et non quam posteris*, duplici lectione, *et non posteris*, ac *quam posteris*, juncta. Neque caussam video, cur nunc *quique terra, quique mari venerint* et *ostendant* malit, præ altero *quisque terra, quisque mari venerit* et *ostendat*, quod præter Put. firmant etiam Flor. Lov. 5. Ber. Hav. et edd. ante Aldinam. Id autem vel pro *et qui terra, et qui mari venerit*, vel pro *quicumque terra, quicumque mari venerit* accipi potest. Si quid tamen mutandum, legerem *quo quique terra, quique mari venerit, &c. ostendat*. Ex ejus autem interpretatione natum puto alterum *quisquis*. Vulgatum probavit Crevier. ita tamen ut *velis*, pro *malis*, etiam receperit: *ostendat* autem intelligit de urbe Syracusarum, quæ tropæa ostendat illis qui terra, vel mari eam adierint.

Qua quisque terra, quisque mari venerit] *Quo quisquis terra, quisquis mari venerit* recte alii emendarunt. Locus sumptus ex Iliade η. ubi Hector gloriam suam auctam putat, si, occiso Ajace, olim de ipso dicatur, hic sepultum Ajacem ab Hectore occisum. Tractat eundem locum Gellius XV. 6. *Glar*.

Incolumesque Syracusas familiæ vestræ] Hæc oratio Syracusanorum ad Marcellum aliqua parte defecta videtur: quare in aliquot codd. asterisco notata. Hæc enim verba non bene cohærent superioribus. *Glar*. Aut nihil, aut aliquid ejusmodi desideratur, *sed salvas incolumesque Syracusas*. Glareanus aliique undique vitiosam esse suspicati sunt, credo ob dicendi genus, subauditur enim 'oramus:' at alibi sic etiam Livius, ut XXIX. 18. 'Quibus per vos fidemque vestram, P. C. priusquam eorum scelus expietis, neque in Italia, neque in Africa quicquam gesseritis.' De Siculis autem Marcellorum clientibus Pædianus in Divinationem. *Sigon*.

§ 7 *Et illius etiam benefacta persensistis*] *Benefacta etiam præsensistis* Flor. et plurimi alii ex nostris: *præsensistis* etiam edd. usque ad Froben. qui a. 1531. *persensistis* subposuit. An *præsensistis*, nempe ante amentiam Hieronymi? *Beneficia*, pro *benefacta*, ex glossa est in Recan.

§ 9 *Irati interfecerunt, atque omnia, quæ in promtu erant, diripuere*] Put. Pet. *interficere*, dein *diripuerunt*. Non displiceret *interficere* et *diripere*. An mavis *interfecere?* J. F. Gron. *Interficere* etiam Flor. a m. pr. *interfecere* a m. sec. quod posterius servant Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *diripuerunt* etiam Flor.

§ 10 *Ut terni Achradinæ ac Naso præessent*] Vet. ed. *ut tantum Achra-*

dinæ. Pal. 3. *ut terni Achradinæ agris ac Naxo præessent*. Gebh. *Ut tantum Acradinæ ac Nasso* edd. Rom. 1472. ac Parm. *ut trini Acradinæ ac Nasso proximæ*: *terni* primus Ascens. 1513. in margine ostentavit. *Ut trini Acradinæ ac trini Naso* Mogunt. Vulgatum vero apud primum Aldum vidi.

Exsequentibus sciscitando mercenariis] Meus liber *aquirentibus sciscitando*. Tu non dubitabis, quin Livius *anquirentibus* scripserit. *Livius*, Epist. Quæst. l. IV. c. 10. [Vid. Lectt. Var.] Vox ultima *mercenariis* deest etiam in Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hafn. Hav. Hearnii L. 1. N. D. et Brancal. Latinii. Eam tamen necessariam esse judicat Crevier. Præterea *ex equitibus*, pro *exsequentibus*, idem Brancal. Sed vulgatum rectum est. Lipsii enim conjecturam rejecit Gronov. ad Livii IX. 3. § 11. Vox sequens *sciscitando* deerat in Hearnii D.

Aliam suam ac transfugarum] Put. Pet. ambo *perfugarum*. J. F. Gron. Similiter Flor. Cant. Harl. Hav. aliique nostri cum Hearnii Oxon. Vide ad XXII. 23. § 4.

CAP. XXX. § 2 *Sine arbitris Mericum nanctus*] Sic pro *nactus* edidit Gronov. consentientibus Flor. Voss. a m. pr. et forte aliis, unde nihil notatum video. Ita sæpissime optimos Livii aliorumque codd. scriptum obferre vidimus ad XXIV. 31. § 14. Nihilominus, participium non hoc modo formandum, monere videtur Serv. ad Virg. Æn. I. 480. 'Sciendum est, licet alia euphoniæ caussa varientur, *nactus* tamen et *passus n* penitus numquam accipere.' Paullo ante *e tribus* Flor. Lov. 5. et Hav.

§ 3 *Quam sedem esse terra marique clauso*] Meus liber *quam spem esse*. Optime. *Lipsius*, Epist. Quæst. IV. 16. Nullam sedem hic habere potest illud *sedem*: mirorque hactenus id obtinuisse, cum verum sit, et Mss. libris, et ed. ant. Moguntina attestante, *quam spem esse*. Modius. Sic omnes, ut Lipsii liber, non *sedem*. J. F. Gron. *Quam spem esse* etiam omnes mei, et Hearnii Oxon. codd. cum edd. usque ad Sigonium, qui primus *sedem* substituit, sed forte operarum aberratione; certe in Scholiis mutatæ lectionis non meminit. Paullo ante *Omnia Romanos ibi obtinere armis* Hav.

§ 4 *Secretus ab aliis ad Marcellum deductus*] Pall. 1. et 3. *secretum*. Pal. 2. *secreto*: ut et habet prisca ed. *Gebh*. Put. et quidquid est aliorum, quod quidem vidimus, *qui per eund. illum Hisp. secretum ab aliis ad Marc. deductus*. Utrum fuit *secretim?* in qua particularum terminatione delicias faciunt antiqui: an potius *in secretum?* J. F. Gron. *Secretum* Flor. a m. pr. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. *secreto* Flor. a m. sec. Ber. et edd. ante Aldum: *secretus*, an *secretum* legas, parum interesse judicat Doujat. Verum Crevier. adhæret Gronovio *in secretum* emendanti. Observo tamen *in secretum* sæpe apud Livium obcurrere; verum numquam additis, ut hoc loco, vocibus *ab aliis*. Exempla vide I. 39. XXII. 22. XXIII. 8. XXX. 14. et alibi. Quum tamen si *in secretum* dicas, intelligatur τὸ 'locum,' forte *in secretum ab aliis* inlustrari poterit Liv. IV. 27. 'Locum maxime secretum ab tumultu petit.' Et quidem, si ita legas, existimandum est, præpositionem *in* elisam esse ab ultima litera vocis prioris. Vide ad X. 13. § 3.

§ 5 *Opportuna loca dividenda præfectis esse*] Ignorant omnes libri nostri τὸ *loca*. Et cur deesse nequeat, ut in aliis infinitis? Sic 'plana' urbis, sic 'frequentia;' agmen dimitti 'in æquum,' castra posita 'in plano' dicuntur. Sunt autem *opportuna*, quæ ad injuriam obnoxia sunt hosti, eoque custodiis indigent. Lib. VI. c. 24. 'Romanus cedentem hostem effuse sequendo, in locum iniquum pertrac-

tus, opportunus huic eruptioni fuit.' vii. 23. 'Perculsos pavore rata, simul opportuniores, quod intenti cum maxime operi essent.' viii. 25. 'Alter subsisteret ad præbendam opportunam consilio urbem.' xxiv. 37. 'Præfectumque præsidii haud sane opportunum insidiantibus habebat.' Seneca de Ira i. 11. 'Cædunt ob nullam rem aliam opportunos, quam ob iracundiam.' Cui eandem vocem restituimus ex Mss. in libro de Brevitate Vitæ c. 17. 'Quo altius surrexit, opportunius est in occasum:' vulgo ex interpretatione *vergit pronius:* quod uni Pintiani libro debetur. *J. F. Gron.* Τὸ *loca* deest etiam in Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Hearnii Oxon. et codd. Crevier. qui tamen durius sonare putat *opportuna* sic nude dici. Ceterum vim vocis *opportuna* recte Gronov. inlustravit. Infra xxvii. 28. 'Oppidanos per muros urbisque opportuna loca in stationibus disponunt.' xxx. 12. 'Præsidio circa portas opportunaque mœnium dimisso.' Addita voce 'opportunus injuriæ' dixit Livius xxviii. 19. et Sallust. in Jug. c. 20. ubi vide Cortium, et viros doctos ad Valer. Max. iii. 3. ext. 3.

§ 6 *Ab Arethusa fonte usque ad ostium magni portus*] Ex præcedentibus et sequentibus colligendum videtur, Mericum præfuisse Achradinæ: at xxvi. 21. eum Marcello Nasum prodidisse narrat; quam inconstantiam Livii, sui obliviscentis errori tribuit Perizon. Animadv. Hist. viii. p. 341. Verum insuper, quum fons Arethusa nihil ad Achradinam pertinuerit, sed in extrema insula sita fuerit, veretur Crevier. ne Livius majoris culpæ hoc loco reus agi possit, et totam hanc de Merici proditione narrationem valde turbaverit. Similes difficultates in hoc loco et tota Achradinæ ac Nasi expugnatione olim observavit, iisque obcurrere conatus est Cluver. Sicil. Ant. i. 12. p. 164. et seqq. qui videndus est.

§ 7 *Navim onerariam cum armatis remulco quadriremis trahi*] *Remulco* grammatici exponunt, 'scaphis remigio actis.' Quod si vere dicunt, quid igitur sibi vult hic *quadriremis?* nisi quis intelligat remos quadriremis navis. Remulco enim trahitur navis, quoties alteri alligata non suis remis agitur. Aptum exemplum est xxxvii. 24. ubi Rhodii adversus Hannibalem in mari Pamphyliæ feliciter pugnant. 'Contemplatus,' inquit Livius, 'Eudemus hosteis claudas mutilatasque naveis apertis navibus remulco trahenteis, viginti paulo amplius integras abscedenteis,' &c. *Glar.* Onerarias naves non consuevisse remis agi, indicat hic idem auctor xxvii. 15. 'Onerarias quoque non eas solum, quæ remis agerentur.' Remis autem agi, non scapharum, ut Glareanus censet, sed aliarum navium solitas fuisse, intelligi potest ex primo Polybii: Ἐπὶ δὲ τούτοις ἐπέστησαν τὰς ἱππηγοὺς ῥύματα δόντες ἐξ αὐτῶν ταῖς τοῦ τρίτου στόλου ναυσί. Et lib. xx. Diodori, Ἐπακολουθεῖν δὲ τὰς στρατιωτικὰς καὶ τὰς ἱππηγοὺς ῥυμουλκουμένας ὑπὸ τῶν εἰρεσίαις χρωμένων. Ergo recte Livius *remulco quadriremis trahi onerariam* dixit, id est, impetu quadriremis, quæ remis agebatur. Sic etiam xxxvii. 24. 'Contemplatus Eudemus hostes claudas mutilatasque naves, apertis navibus remulco trahentes.' ['Glareanus ait, grammaticos ita exponere, ut sane facit Badius; ipse nihil definit: sed Sigonius ubique quærit carpendi occasionem, ubi non erat locus.'] *Sigon.* Ex eodem loco Livii xxvii. 15. Salmas. Obs. ad Jus Att. et Rom. p. 653. onerarias remis non fuisse usas tradit. Vide tamen Magium Misc. i. 6. et Scheffer. de Mil. Nav. iv. 1. et in Addend. p. 340. de remulco idem ii. 5. et Dion. Vossius ad Cæs. B. Civ. iii. 40. *Duk.* *Navem onerariam* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Ita pas-

sim etiam *nave*, pro *navi*, codd. exhibent. Vide supra h. lib. c. 23. § 6. Et ita etiam *nave* vulgo editur XXVI. 39. § 15. XXIX. 14. § 10. *Nave* et *navem* XXX. 10. § 3.

Exponitque milites regione portæ, quæ prope fontem Arethusam est] Comparet in Pall. 1. ac 3. *trahi ad Achradinam jussit, exponique milites.* Neque aliter prisca ed. *Gebh.* Si ad hoc exsequendum Marcellus ipse descendisset, profecto temerarie ducis summi personam periclitatus fuisset. Tum non ipsum exposuisse ostendit Livius, quod eum luce prima post venisse dicat. Denique sufficit auctoritas libri Put. ad affirmandam veram scripturam *exponique*, cui accedunt Cantabr. et Voss. *Jac. Gron. Exponique* etiam Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. complures Crevier. et omnes edd. ante Froben. qui 1535. *exponitque* vulgavit. Priscam igitur lectionem reduxi. Deinde *ad fontem Arethusam* Voss. *prope fontem Arethusæ* Gaertn. quod recte dici posse patet ex illis quæ notavi ad XL. 19. § 9. Hic tamen vulgatum defendunt reliqui omnes codd. Mox § seq. addita præpositione, *cum omnibus copiis adgreditur* Lov. 2. Sed, Livium in similibus locutionibus eam sæpissime omisisse, vidimus ad XXII. 9. § 5.

§ 10 *Et adapertas fores portæ*] *Et apertas fores* Lov. 4. et Hearnii D. Male. Eodem verbo Livius et alibi utitur. v. 21. 'Movisse Romanos milites, ut adaperto cuniculo exta raperent.' XLV. 39. 'Adapertis forte, quæ velanda erant.' Ita Ovid. Amor. I. 5. 3. 'Pars adaperta fuit, pars altera clausa fenestræ.' Sæpe etiam Columella: ut v. 5. 'Adapertas vites relinquere conveniet.' VI. 30. 'Obsessi naturales exitus adaperiuntur.' XI. 2. 'Sin autem sine operculis adaperti sint, nondum esse maturos significatur.' Obseq. de Prodig. 72. 'In æde Penatium valvæ nocte sua sponte adapertæ.'

§ 11 *Quam transfugis fuit*] *Quam in transfugis* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. et Gaertn. Et ita non modo hic Hav. verum paullo ante etiam *neque in ullis.* Forte *ullis, quam in transfugis*, variata constructione; de qua re vide ad XXXVIII. 39. § 10. Mox *qui*, pro *quia*, Flor. a m. sec.

§ 12 *Ut captam esse Nasum didicit*] Ultima vox deest in Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Gaertn. et Hav. Non adparet etiam in Lov. 5. is tamen ejus loco post vocem *adjunctum* subponit *vidit.*

Mericumque cum præsidio suis adjunctum] Pall. tres, et vet. ed. *Mericumque præsidio.* Gebh. Consentiunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. 1531.

CAP. XXXI. § 1 *Et iis, qui in Achradina erant, transfugis spatium locusque fugæ datus est*] Pall. tres *ut iis, qui, &c. datus esset.* A vulgato tamen stat casca ed. *Gebh.* Ita et Lov. 2. 4. 5. Voss. Hafn. Gaertn. et Hav. qui omnes codd. sequentem voculam *et* ignorant: *ut* etiam Harl. *esset* Cant. et Harl. præferunt.

§ 3 *Marcellus, consilio advocato*] Ita Gronovius edidit, et legendum monuit ad XLIV. 2. § 5. quum vulgo legeretur *concilio.* Gronovio consentiunt Flor. Voss. Harl. pluresque alii codd. cum edd. Rom. 1472. ac Parm.

Pulsi ab domo inter præsidia Romana erant] *Intra præsidia* legendum, monuit Gronov. hoc lib. c. 24. § 15. et XXXV. 11. § 10. Neque aliter habent Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii Oxon. Crevier. et edd. antiqq. pro quo Froben. primus perperam a. 1531. *inter* dedit. Mox hoc cap. 'Exemplo vel eos Syracusanorum esse, qui intra præsidia Romana fuerint:' et 'Custodibus divisis per domos eorum, qui intra præ-

sidia Romana fuerant.' Deinde *fuerant*, pro *erant*, quod servant priores typis descripti, reposuit Aldus, consentientibus Flor. et Cant. Sed præter Sigon. Jac. Gronovius deinde *erant* revocavit. Et ita est in reliquis meis codd.

§ 4 *Benefacta Hieronis, quam paucis his annis maleficia*] *Beneficia Hieronis* Lov. 2. forte quia sequitur *maleficia.* Sed vide ad xxxvii. 1. § 2. Præterea *his* deest in Hearnii L. 1. Male. De usu enim pronominis ejus vide ad v. 51. § 5. Tum *erga rempublicam*, pro *erga populum Romanum*, Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad xxii. 37. § 12. Deinde *debuerunt*, pro *debuerint*, Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 5 *Nonne populus reservatam civitatem haberet*] Emenda ad fidem vet. lib. *non ut populus Rom. servam civ. haberet.* Erroris causa nota est. *Sigon.* Sigonii emendationem probavit, licet alteram lectionem in Put. invenerit, Gronov. ad xxix. 27. § 5. perperam *populus reservatam* etiam servant Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et quædam ex vett. edd. Contra alii mei, et cum iis Vatic. Latinii, *populus Romanus servam* probant. Liv. xxxiv. 38. 'Utrum tandem videtur honestius, liberas velle omnes, quæ ubique sunt, Græciæ urbes, an servas et vectigales facere?' xxxvii. 54. 'Reges serva omnia et subjecta imperio suo esse velint.' xxxviii. 24. 'Corpori, quod servum fortuna erat, vim fecit.' xlii. 46. 'Quæ serva, atque obnoxia fore, si nullus alio sit, quam ad Romanos, respectus.' Senec. Ep. 66. 'Omnia ista, in quæ dominium casus exercet, serva sunt, pecunia, et corpus, et honores:' ubi vide Gronov. Paullo ante *circumsedisse* Ber. Gaertn. et typis excusi ante Aldum.

§ 6 *Exemplo vel eos Syracusanorum esse, qui inter præsidia Romana fuerint*] Vet. lib. *intra.* Sigon. Ita et omnes, quos adhibui, codd. et edd. ante Froben. 1531. Vide ad § 4. Tum *exempla vel eorum Syr. esse* Ber. a m. sec. Hav. et Brancal. Latinii, quorum posterior etiam paullo ante *Quod potuerint*, pro *Quid*, præfert. *Exemplo vel eos esse Syr.* Flor.

§ 7 *Nequaquam tantum fructum esse, quam capere Syracusas potuisse*] Obscurum hoc. Optimi *potuisset.* Unde cogitabam *quam si parcere Syracusis potuisset.* Sed Alb. Rubenius ex vulgata hunc elicit sensum: nequaquam ex omnibus laboribus periculisque mihi tantus fructus redit, quantum fructum Syracusæ aut Syracusani capere ipsi potuissent: si scilicet ipsi in tempore sibi consuluissent, fecissentque quod non fecisse paullo ante exprobravit. Quo sensu tamen melius foret *tantum fructum sese quam.* J. F. Gron. Ne legi possit *sese*, ut Gronovius voluisse videtur, obstat præcedens *sibi.* *Quam capere Syracusas potuisset* Harl. Hafn. Hearnii N. et edd. plures ante Ascens. a. 1513. *quod capere Syracusas potuisset* Flor. Lov. 1. 2. 4. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. Colbert. Branc. Latinii, et edd. Rom. 1472. ac Parm. *quam quod capere Syracusas potuisset*, juncta utraque lectione, Lov. 5. quomodo ex conjectura reponebat Doujatius; ut ostendat Marcellus, utilitatem et opes, quas post tot labores ex Syracusarum direptione sperare posset, sibi non perinde cordi esse, ac gloriam, quam consecutus sit, quod potuerit tantam urbem capere. Verum id ex Livii verbis exsculpi posse non puto; neque etiam menti ejus convenire videtur. Crevier. observans totam Marcelli orationem severitatem spirare, partim ex ingenio, partim ex Mss. legit *nequaquam dignum fructum esse, quod capere Syracusas potuisset.* Hanc igitur statuit hujus loci sententiam: tantos a Marcello in obsidione Syracusarum exhaustos labores esse, ut vel ipsæ Syracusæ

captæ exigua sit eorum merces. Sed neque hæc conjectura per omnia mihi satisfacit; et tamen nihil, quod substituam, subcurrit. Videant igitur alii.

§ 8 *Diripiendaque urbs militi data est, custodibusque*] Pal. 2. *cætera præda diripienda militi data est, et custodibus.* Pal. 1. vero *diripienda militi data est.* Pal. 3. *urbs diripienda militi data est.* Gebh. Neutra copulatio uspiam conspicitur in Gallicanis: etiam τὸ *urbs* Put. Pet. utroque, Men. Reg. Voss. abest. Quæ tamen vox quum necessaria sit, suspicamur, quia loco alio posita erat, a syllabis vicinis haustam, et fuisse olim *custodiendamque missus: urbs diripienda militi data est, custodibus divisis per domos.* Sic omnino est in duobus Pall. *J. F. Gron. Custodibusque* primum vidi in ed. Curionis. Omnes priores typis descripti præferunt *data est, custodibus divisis.* Neque aliter scripti, nisi quod *data est, et custodibus* præferant Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. et Hav. Sed illud *et* perperam natum est ex præcedenti *est.* Tale exemplum habuimus in Epit. Liv. l. VIII. circa finem. Præterea *diripienda militi*, omissa iterum copula cum voce sequenti, Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Harl. Probo igitur Gronovii conjecturam *urbs diripienda militi data est*, quam commode firmat Hav. Mox *fuerant* primus edidit Gronov. quum antea exstitisset *fuerunt*, quod tuentur Flor. Harl. Gaertn. Lov. 2. 4. 5. Hav. et Hearnii Oxon.

§ 9 *Quum multa iræ, multa invidiæ avaritiæque*] Vox *invidiæ* vacat: neque eam veteres habent libri, neque sensus postulat: sic ergo lege, *cum multa iræ, multa avaritiæ fœda exempla.* Sigon. Uno excepto Ber. consentiunt omnes mei, ut et Hearnii Oxon.

Archimedem memoriæ proditum est] Multas hujus casus recitat sententias Plutarchus in Marc. p. 309. quarum una contentus fuit Livius. *Sigon. Archimeden* edidit J. F. Gronov. 1665. quod restat etiam in Flor. et quibusdam primarum edd.

Quantum capta urbs . . . ciere poterat] *Captæ urbis, &c. poterat* Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. nisi quod unus N. habeat *poterant*, quomodo etiam præfert Ber. a m. sec. *quantum captæ urbis, &c. ciere poterant* etiam edd. quas vidi, ante Ascens. 1513. Hinc Hearnius ipse *captæ urbes, &c. ciere poterant* legendum conjicit.

§ 12 *Uticam ab Lilybæo transmisit*] *Trajecit* Hav. et Brancal. Latinii; quod ex interpretis expositione natum videtur. 'Transmittere' autem eo sensu apud Livium frequens est. Lib. XXII. c. 20. 'In Ebusum insulam transmissum.' XXX. 24. 'Centum onerariæ naves in Africam transmiserunt.' XXXI. 7. 'Si Philippus in Italiam transmiserit.' XLII. 7. 'Ex Corsica subacta Cicereius in Sardiniam transmisit.'

§ 15 *Victoribus victisque pariter perniciosa fames instabat*] Pal. 1. *pernicior.* Pal. 3. *a vict. victisque pariter pernicior instabat fames. Pernicior fames*, 'celerior atque ocior opinione.' Non tamen præfero vulgatæ lectioni. *Gebh. Pernicior* etiam Flor. Lov. 1. 4. Voss. et Harl. *perniciosior* Lov. 2. Paullo ante *quod ni tum in tempore*, pro *tam*, Lov. 2. Hav. Brancal. Latinii, et Flor. a m. sec.

Cap. XXXII. § 1 *Consiliisque magis, quam armis, bellum gereretur*] Omnia hæc verba culpa et neglegentia scribarum desunt in Voss. Lov. 1. et Hearnii N.

§ 2 *Ibi consilium advocatum*] Ita, pro *concilium*, J. F. Gronovius edidit, ac scribendum docuit ad XLIV. 2. § 5. neque aliter plerique Mss. mei, omnesque edd. ante Aldum. Illæ tamen insuper *ibi consilium dicitur advocatum*, quod et ipsum præfert Ber. qui mox, adsentientibus iisdem edd. *omnesque in unum congruere sententiæ* præfert:

congruere etiam Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 3 *Et satis ad id virium credebant accessisse, triginta millia Celtiberorum ea hieme ad arma excitata*] Pal. 2. *satis ad id virium cred. accepisse XX. millia Celt.* Pal. quoque 3. tantum *XX. millia* numerat. *Gebh.* Plures et antiquissimus *viginti.* Dein Pet. et Men. *excitati:* ut XLIV. 42. 'Vagi e fuga quinque millia hominum.' Sed quia Put. et Pet. melior *excitatum,* puto scribendum esse *excitorum.* J. F. Gron. *XX. millia* etiam Flor. Cant. Lov. 5. et Harl. cum Hearnii Oxon. Præterea *excitatum* Florent. *excitati* Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hafn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. vett. Pro quo quum Ascens. 1513. *excitata* in margine ostentasset, id deinceps Moguntini in contextum receperunt. Livium ita locutum esse, *millia excitati,* vide ad XXXVII. 39. § 12. Attamen prius tantum contextui inserui. Si tamen *excitorum* codd. auctoritate niteretur, id recipere non dubitassem. Insuper *accepisse,* pro *accessisse,* etiam Lov. 4. quæ verba interdum a librariis commutantur. Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 20. § 3. *Accidisse* est in Ber. Vide ad XXI. 10. § 12.

§ 4 *Quinque ferme dierum iter ab Romanis aberant*] *Quinque ferme dierum itinere* Lov. 2. Ber. et Hav. Male. Vide ad VI. 32. § 9. et hoc lib. c. 8. § 12. Præterea *ab Romanis erant* Ber. a m. pr. Sed vide ad XXXVII. 26. § 5.

§ 5 *Ad urbem nomine Anitorgin*] Multa sunt nomina urbium apud hunc authorem, præsertim Hispaniarum, quæ non temere apud alios reperias: vel, ut multi existimant, quod pleraque defecerint longa ætate oppida: vel, ut ego puto, corruptis temporum injuria codicibus: quanquam utrumque in caussa esse potest. Hoc in universum uno verbo dicere volui, ne lector nimium se torqueat, quemadmodum stulto mihi accidit. Neque enim invideo aliis, si carpento illuc vehantur, quo pedibus ego iter feci. Anitorgis urbs, Suessanique populi ejusmodi sunt, ac aliis in locis multa his similia. *Glar.* Pal. 2. *Antorgin.* Pal. 3. *Andorgin.* Gebh. *Antorgin* Harl. *Amtorgim* Flor. *Anitorgim* Lov. 2. Voss. Ber. et Hav. *Anitorgum* Lov. 4. *Anitorgem* Lov. 5. Paullo ante *Hymilconis filius,* pro *Hamilcaris,* Ber. et edd. ante Ascens. 1513. Ita variant ferme codd. XXII. 19. § 3.

§ 7 *Ita inter se diviserunt, ut P. Cornelius duas partes*] [Vide Lectt. Varr.] Nimirum mens ejus fuit, legendum forte esse *ita inter se jusserunt, ut P. Cornelius.* Sed legitimam caussam non habuisse puto Gronovium vulgatam sollicitandi lectionem, in quam conspirant omnes libri. Facile autem ad verba *ita inter se div.* intelligi potest vox 'copias' ex præcedenti 'divisis copiis;' præterquam quod locutio 'inter se jubere,' cui etiam Doujatius ad XXIII. 32. § 1. controversiam movit, ita ἁπλῶς vix stili Liviani videatur. Gronovio forte displicuit ideo τὸ *diviserunt,* quia præcessit 'divisis.' At vide ad I. 3. § 9. *Inter se ita diviserunt* legunt Ber. Gaertn. et edd. antiqq. pro quo Ascens. 1513. dedit *id inter se ita diviserunt,* adscito pronomine. Aldus demum vulgatæ lectionis auctor exstitit. Præterea *P. Scipio Cornelius* Hearnii D.

§ 9 *In conspectu hostium, dirimente amne, ponunt castra*] *In conspectum host.* Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Gaertn. quod et ab interpolatione est in Flor. qui præterea a m. pr. legit *dirimente amni.* Vide ad XXXII. 10. § 8. Mox § seq. *Cn. Cornelius Scipio,* inserta media voce, Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Aldum.

CAP. XXXIII. § 2 *Peritus omnis Barbaricæ, et præcipue omnium earum gentium*] [Vide Lectt. Varr.] Consentit Crevier. Non aliam ita censendi caussam habuisse videntur, quam

quod hoc § *omnis* et § præc. *omnem* præcesserint. Quum tamen ea vox in omnibus libris supersit, vide iterum notata ad I. 3. § 9. ubi etiam plura loca obcurrunt, in quibus eadem vox, sed, ut hic, variatis casibus, ter et amplius repetitur: quibus controversiam invitis codd. movere iniquum est.

§ 3 *Facili linguæ commercio, quum utraque*] Pal. 2. *fallaciæ linguæ, cum utraque:* a cæteris quoque abest duobus τὸ *commercio*. Sic mox continent libri omnes *ut copias inde abducerent*. Gebh. [Vide Lectt. Varr.] Livius v. 15. 'Jam per longinquitatem belli commercio sermonum facto.' IX. 36. 'Neque commercium linguæ, nec vestis armorumque habitus sic eos texit.' Et sic sæpe Ovidius et Curtius. Sed quid sit, quod a Mss. abest *commercio*, quum Gronovii acumen perspicere non potuerit, aliis cogitandum relinquo. Si libri veteres non haberent *linguæ*, nihil hic difficultatis esset. Suet. Cæs. c. 75. 'Motis apud Ilerdam deditionis conditionibus, quum assiduo inter utrasque partes usu atque commercio Afranius ac Petreius deprehensos intra castra Julianos subita pœnitentia interfecissent.' et Tib. c. 50. 'Ut ex constitutione patris uno oppido clausam domo quoque egredi, et commercio hominum frui vetuerit.' Curtius VII. 3. 'Nationem ne finitimis quidem satis notam, quippe nullo commercio volentem mutuos usus.' *Duk.* Liv. I. 18. 'Quo linguæ commercio quemquam ad cupiditatem discendi excivisset?' Sed vocem *commercio* abjiciunt etiam Flor. Lov. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. omnesque Crevier. codd. qui id non male inter optimorum codd. nævos retulit. Paullo post *abducerent* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Aldum: *abdicarent* Gaertn. Mox § seq. *tum quies ipsa, tum reditus*, pro *quum quies*, Voss. Lov. 1. 2. 5. Vide ad VI. 23. § 3.

§ 5 *Quippe tam paucis sibi retinuerunt*] Puto legendum *quod per tam paucos ibi retinerentur*. Vel, *quippe tam paucis ibi retineri*. Valla. Duplex hoc loco Vallæ conjectura est, neutra tamen a sequentibus commentatoribus examinata. Aliud quoque video secutum principem editorem, ingesta tali lectione *simul ne metus quidem a Rom. ducibus erat. Quippe tam paucis sibi ne timerent*. At Pal. 1. *simul ne metus quidem a Rom. erat: quippe tam paucos sibi retinerent*. Pal. 2. *simul ne metus a Rom. ducibus erat, quippe qui tam paucos sibi retinerent*. Quæ lectio cæteris a me laudatis est sincerior, ut et Pal. 3. *simul ne metus quidem a Rom. ducibus erat, quippe tam paucis sibi retinerent*. Gebh. Put. et Pet. *sibi retinerent*. Nec aliter tres Pall. Vallam quoque habuit sollicitum hæc ῥῆσις. Aut enim vult *quod per tam paucos ibi retinerentur:* aut *quippe tam paucis ibi retineri*. Campanus *sibi ne timerent*. Unde liquet, hos eandem, quam diximus, scripturam in suis invenisse, quam facile explicamus. Lege *simul ne metus quidem ab Rom. erat, quippe tam paucis, si vi retinerent:* hoc est, retinere vellent: de quo alibi. Si per vim eos tenere castris conarentur Romani, jam ante præceperant animis, nihil eam metuere, quippe qui numero essent multo superiores. Lib. XXI. c. 23. 'Hannibal, quia revocare aut vi retinere eos anceps erat, ne cæterorum etiam feroces animi irritarentur, supra septem millia hominum domos remisit.' *J. F. Gron.* Omnes, quas vidi, edd. vett. *quippe tam paucis sibi ne*, vel *ut, timerent*. Aldus deinde *quippe tam paucis se ne retinerent* substituit; idque ad Gronov. usque servatum est. *Quippe qui tam paucos sibi retinerent* legunt Hafn. et Brancal. Latinii; *quippe qui tam paucis sibi retinerent* Hav. *quippe qui se paucis retinerent*

Lov. 2. *quippe qui tam paucis sibi retinerentur* Ber. in quo manus sec. *ubi* pro *sibi* emendavit: *quippe tam paucis sibi retinerent* optimis Gronovii consentientes Flor. Cant. Lov. 4. 5. et Gaertn. pro quo recte legendum docuit *si vi retinerent*. Infra hoc cap. ‘Postquam socii nec precibus, nec vi retineri poterant.’ Recte etiam *retinerent* interpretatur, ‘retinere vellent.’ Ita XXIII. 19. ‘Pugnandum autem esse, si palam frumentum inportaret, videbat:’ ubi male quidam ediderunt *inportare vellet:* vide quæ ibi notantur. XXXIV. 1. ‘Pro lege, quæ abrogabatur, ita disseruit:’ ubi vide Gronov. qui similiter *acciperet* exponit ‘accipere liceret’ XXVIII. 45. § 14. *agerent*, ‘agendos censerent,’ XLIV. 33. § 5. Et ita *diceret* per ‘dicere debebat,’ reddit Manut. ad Cic. ad Att. XIII. 44. Judicio suo per me fruatur Doujatius, qui lectionem Aldinam non omnino spernendam judicat. Attamen illa nullius cod. fide nititur.

§ 7 *Domestico se avocari bello*] Pall. *advocari*. Melius tamen vulgatum retentum etiam editorum primo. *Gebh.* *Advocari* etiam Hav. Sed vide ad VIII. 23. § 11.

§ 9 *Prope vestigiis abeuntium insistebat*] *Prope vestigia ab. insistebat* Ber. a m. sec. Male. Supra v. 30. ‘Insistere omnes vestigiis laudum suarum.’ XXIV. 4. ‘Juvenemque suis potissimum vestigiis insistere vellent.’ Paullo ante *nec ulli hosti æquo se committeret loco*, pro *necubi hosti*, Hafn. Male. XXII. 2. ‘Necubi consistere coactis necessaria ad usus deessent.’ XXXVIII. 49. ‘Necubi notis sibi latebris delitescerent latrones:’ et alibi. *Nec cum hoste æquo se committere loco* Lov. 4. Sed nec illud placet. Vide ad III. 42. § 4.

CAP. XXXIV. § 1 *P. Scipionem par terror, periculum majus ab novo hoste, urguebat*] *Par terror P. Scip., peric. majus* Ber. *per terror, per. majus P. Scip.* Lov. 4. *per. magnum* Lov. 1. *per. malum* Voss. sed in margine duplicem aliam lectionem *periculum magnum* et *periculum majus* adscriptam habet.

§ 2 *Masanissa erat juvenis, qui eo tempore erat socius*] Liber optimus, Voss. et alii scripti semper *Masinissa.* Dein idem et Pet. melior pronomen *qui* nesciunt. Inde suspicor et verbum alterum *erat*, immo et *quem*, quod sequitur, a mala manu esse; scribendum vero *Masinissa erat juvenis, eo tempore socius Carth.; dein clarum potentemque Rom. fecit am.* J. F. Gron. *Masinissa* etiam Flor. Vide ad XXIV. 49. § 1. Τὸ *qui* etiam exsulat a Flor. Non dissentio igitur a Gronov. et eam vocem et mox sequentem *erat* omittente.

§ 3 *Is tum cum equitatu Numidarum et advenienti P. Scipioni obcurrit*] *Iste cum equitatu* Flor. a m. sec. *Is cum equitatu* Ber. et Gaertn. *Is tũ cum equitatu* Hav. Mox τὸ *et* abjiciunt Lov. 2. 5. Ber. Harl. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum: prænomen vero Scipionis *P.* Lov. 2.

§ 6 *Compulsisque intra vallum*] Si mei arbitrii res esset, στιγμὴν τελείαν post *Romanis* ponerem, et, sublata copula *que*, hinc novam periodum inchoarem. *Duk.*

Cum septem millibus et quingentis Suessetanorum] Secundum Doujatium nulli sunt in Hispania ‘Suessetani:’ quare primo legendum censet *Sedetanorum.* Quæ conjectura vix verisimilis videtur. Nam, ut etiam Dukerus observat, Livius Indibilem vocat Ilergetem XXII. 21. XXVI. 49. XXVII. 31. et XXIX. 1. Lacetanos autem ejus populares fuisse dicit XXVIII. 24. Illergetes autem et Lacetani siti erant citra Iberum, at Sedetani trans hunc fluvium; quibus propterea Indibilem præfuisse, verisimile esse non puto. Quin et ipsi Doujatio hæc conjectura displicuit, quia *Suessetani* et *Sedetani* tamquam diversi populi memorantur XXVIII.

24. Hinc tandem legendum censet *Vescitanorum.* At eorum nulla alibi apud Livium mentio obcurrit; contra 'Suessetani' etiam memorantur XXXIV. 20. et XXXIX. 42. quos solis errantibus librariis originem debere, et secundum Doujatium in *Sedetanos* vel *Vescitanos* mutandos esse, in animum inducere nequeo. Potius itaque videtur ut sequamur sententiam P. de Marca, qui in Marca Hispan. II. 9. § 4. existimat, 'Suessetanos' partem 'Cosetanorum' constituisse.

§ 7 *Dux cautus et prudens Scipio*] Pall. tres *et providens.* Gebh. Omnes libri scripti *providens.* Cur mutarunt? Seneca de Ira I. 3. 'Nulli nisi homini concessa providentia est, diligentia, cogitatio:' sic etiam omnes scripti, ubi intruserunt *prudentia.* Sic 'providendum et præcavendum' jungit Livius XXIV. 8. in oratione Fabii. Cicero ad Atticum II. 1. 'Quod a me ita præcautum atque ita provisum est.' Plinius Epist. IX. 13. 'Omnia ego semper ad Corellium retuli, quem prudentissimum ætatis nostræ sapientissimumque cognovi.' Pall. *pervidentissimum:* quod verbum nescio an hactenus cœlo Latino notum, inquit Gruterus. Scribe *providentissimum.* Sic et Tacitus Ann. XIII. 3. 'providentiam sapientiamque' conjungit. *J. F. Gron. Providens* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Hav. et Oxon. Hearnii. Verba sunt Donati ad Ter. And. I. 2. 12. 'Providentia duplex est: aut enim animo, aut oculis providemus.' Hinc 'cautus et provisus' junguntur apud Liv. XXIII. 43. 'Omniaque, velut adversus præsentem Hannibalem cauta provisaque fuerunt:' et 'providere ac præcavere' XXII. 42. 'Paullus etiam dicere, providendum præcavendumque esse.' Solent autem sæpius ita peccare librarii. Vide ad XXXV. 25. § 7.

Quocumque obcurrissent loco] *Occurrisset* ex vet. lib. de Indibili enim loquitur. *Sigon.* Ita et omnes mei ac vett. edd. *occurrissent* primus Froben. 1535. edidit.

§ 8 *Cum obviis hostibus manus conseruit*] Vet. lib. *manum.* Sigon. Sed Livius etiam aliis locis non refugit *manus conserere.* Infra c. 40. lib. XXVII. c. 16. et 18. *Duk.* Omnes nostri *manus* servant. Vide ad VI. 42. § 5.

§ 10 *Advenit hostis: duces Pœni adsecuti ab tergo*] Asdrubal Gisgonis et Mago, contra quos P. Scipio iverat. *Sigon.* Videtur eradenda distinctio, ut sit epexegesis: *tertius insuper advenit hostis, duces Pœni assecuti ab tergo jam pugnantes: ancepsque.* Jac. Gron. Distinctionem Gronovii recepi: neque aliter interpunxerunt Aldus et reliqui editores, usque ad Francofurtenses, qui a. 1578. interpunctionem a Gronovio damnatam substituerunt, quæ ferme etiam in Aldo prioribus obtinuit. Similes adpositiones Livio sunt frequentissimæ. Lib. VII. c. 25. 'Legis Liciniæ spretæ mercedem consulatum cepisset:' ubi vide. IX. 42. 'Quum collegæ novum bellum, Sallentini hostes decernerentur.' XXIV. 36. 'Romana item classis, triginta quinqueremes legionem primam Panormi exposuere.' XXVI. 5. 'Major vis ab altera parte Fulvium, Hannibal et Pœni urguebant.' XXX. 11. 'Massylii, regnum paternum Masinissæ, læti ut ad regem diu desideratum concessere.' XXXVIII. 16. 'Galli, magna hominum vis, in Dardanos pervenerunt:' ubi vide quæ notantur. Adde J. F. Gronovium ad XXII. 41. § 7. Jac. Gronov. ad VI. 2. § 3. et quæ dicam ad XL. 36. § 8. Etiam Cortium ad Plinii Ep. II. 17. § 4.

§ 11 *Ut exanimem labentemque ex equo Scipionem vidit*] Sine copula Pall. tres *exanimem labentem ex equo.* Gebh. Scribe auctoribus optimis *exanimem labentem ex equo.* Lib. XXVII. c. 27. 'Marcellum etiam transfixum lancea prolabantem ex equo mori-

bundum videre.' *J. F. Gron.* Copulam ignorant etiam Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Hav. et Hearnii Oxon. Vide ad x. 35. § 9. Paullo ante *ubi plurimum labor erat* Flor. An voluit scriba *plurimum laboris?* Vide ad ix. 18. § 18. Reliquis tamen invitis nihil muto. Præterea *latus dextrum,* pro *dexterum,* Flor. Lov. 2. 4. 5. Ber. et Hav.

§ 13 *Inter Numidas aliaque levium armatorum auxilia haud difficilis res erat*] Pal. 2. *aliaque armatorum aux. haud difficile erat.* Gebh. Præclare optimi *inter Numidas leviumque armorum aux. haud difficilis erat.* Nusquam τὸ *res.* Scilicet adjectivum *difficilis* referendum est ad vocem *fuga* in membro præcedenti, et simul inducendum τὸ *erat.* J. F. Gron. Mihi non magna caussa inducendi *erat* esse videtur: nam eo demto non optime hæc cohærent: *ut ad erumpendum haud difficilis* (fuga,) *ita effugere vix poterant:* et *erat,* si scriptum non esset, tamen supplendum videtur. *Duk. Inter Numidas leviumque armorum alia auxilia* Flor. et unus Colbert. apud Doujatium. Neque aliter se in Put. et Victor. invenisse testatur Crevier. quod etiam recepi. Vide ad xxii. 37. § 7. ubi Doujatius conjecturam Gronovii, similiter *levium armorum,* pro *armatorum,* emendantis probat, vel *leviter armatorum* substituit, quum tamen hoc loco *levium armatorum* defendat. Deinde *haud difficile erat* Lov. 2. 4. 5. Harl. Hav. Hearnii L. 1. et duo eorum, quibus Doujatius usus est. *Haud difficilis erat* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. et Gaertn. Vocem *res* sæpius librarios interposuisse, vidimus ad ii. 18. § 2. Si autem cum Gronovio etiam τὸ *erat* inducendum putamus, mutanda erit distinctio hoc modo: *Fuga confestim ex acie, duce amisso, fieri cœpta est, ceterum ut ad erumpendum, &c.* ut cohæreant 'Fuga fieri cœpta est, ceterum ut haud difficilis, ita,' &c. An tamen ita legi debeat, multum dubito.

Cap. xxxv. § 1 *Non dubia spe, quum copias conjunxissent, debellari posse*] Τὸ *copias* fastidiunt Pall. tres. *Gebh.* Verba *quum copias* in optimis nullum habent sui vestigium: etiam minoris dignitatis libri omnes fere τὸ *copias* ignorant. Adjectum est a malis conjectoribus. Debuerant enim dividere voces errore librarii conglutinatas: *non dubia spe, quum juncti essent, debellari posse.* Lib. xxiii. c. 28. 'Si Annibali, vix per se ipsi tolerando Italiæ hosti, Asdrubal dux atque Hispaniensis exercitus esset junctus.' *J. F. Gron. Non dubia spe, quum copias eo junxissent* Ber. *non dubia spe, quum conjunxissent se* Hafn. *non dubia spe, quum conjunxissent* Voss. Lov. 2. 5. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. *non dubia spe, conjunxissent* Flor. Lov. 1. et Harl. Crevier. legendum censet *non dubia spe, quum conjunxissent,* vel *si conjunxissent,* ex sensu supplens *copias,* vel *exercitus,* quod non difficile esse putabat, quia præcesserat vox adfinis *agmen.* Mihi Gronovii conjectura haud displicet. Ita primo scripsissent librarii *conjunxissent* pro *cum junxissent,* quemadmodum 'congratulatione' pro 'cum gratulatione,' de quo similibusque vide ad iv. 24. § 7. Deinde 'junxissent' pro 'juncti essent,' ut 'reliquerat' pro 'reliqua erat;' de quo dixi ad xxiii. 29. § 16. Vide etiam an malis *haud dubia spe, se quum junxissent.* Supra cap. præc. 'Si se Indibilis Pœnis conjunxisset.' Doujatio Gronovium reprehendenti, quod cod. indicare neglexerit, unde *cum juncti essent* hauserit, respondebimus, quum docuerit Gronovium dixisse se ita ex codice emendare, vel ipse etiam nominarit libros, in quibus 'vulgo' legatur *cum junxissent.* Mira ejus ubique est neglegentia.

§ 2 *Alteram pro haud dubio parem victoriam exspectantes*] Pal. 3. *alteram*

haud dubie parem. Gebh. Ita et Ber. a m. sec. quum a m. pr. scriptum fuisset *alteram haud dubio;* et ita est in Lov. 4. 5. et Harl. *alteram haud dubiam* Hav. *alteram pro haud dubia* Flor. quod Gronovii ediderunt. Similiter in Put. fuisse videtur, quia Crevier. *pro haud dubio* ex codd. et edd. Hearnii laudat, neque Put. neque aliorum Mstorum, quos consuluit, ullam mentionem faciens. Stilus ac mos loquendi Livii ferre potest utramque locutionem 'pro haud dubio' et 'pro haud dubia.' Vide ad I. 3. § 2. Posterius itaque ob codd. auctoritatem præfero.

§ 3 *Sed tamen mæstum quoddam silentium erat*] Omnes codd. Mss. *sed mæstum,* exclusa vocula *tamen.* Gebh. Nulli calamo exarati habent *tamen.* Incredibile est, quot ejusmodi fulcra orationis, ut putabant, male consistentis cohærentisque partim librarii semidocti sequioris ævi, partim primi editores, styli Liviani non satis gnari, passim intruserunt. *J. F. Gronov.* Ex meis soli Ber. Gaertn. et Rec. *tamen* tuentur; reliqui cum Hearnii N. et D. vocem illam ignorant. Esse autem eam inter illas voces, quibus indocti passim male cohærenti, ut putabant, orationi Livii subcurrere conati sunt, vidimus ad XXII. 44. § 7.

§ 5 *Nisi defuncto suo fratre bello*] Vet. lib. *nisi def. fratre suo bello.* Vox certe *suo* cum *bello* jungenda est, non cum *fratre.* Sigon. Pall. 2. et 3. *defuncto fratre suo bello.* Pal. 1. *def. suo fratre bello certamine:* vet. ed. *def. fratre bello sine certamine.* Gebh. *Def. fratre suo bello* non bene habet, etsi Sigonius reponi curarit pro eo quod ante erat *defuncto suo fratre bello.* Egregie, exclusa voce *fratre,* Put. et Pet. melior *nisi defunctos suo bello:* nempe Magonem et Hasdrubalem. Lib. IX. c. 43. 'Summum flagitium fore, si alterum exercitum utriusque victoriæ compotem sinerent fieri, nec ad se sui belli vindicarent decus.' XXVII. 38. 'Et Annibalem suo proprio occupandum bello.' XXXVII. 17. 'Abduci classem ab Epheso, ab suo bello.' Dicuntur 'defuncti suo bello,' qui suam partem in bello ex voto confecerunt: quod ab illis fieri non poterat, nisi fratre Publio exercituque ejus cæso et profligato. *J. F. Gron.* Plerique meorum vel *defuncto suo fratre bello,* vel *defuncto fratre suo bello;* quod posterius Hearne etiam in Oxon. suis invenit: sed *defuncto suo bello,* una voce omissa, Flor. et Cant. ubi ultimam primæ vocis literam *s* intercepit initialis vocis seq. Vide ad XXXVII. 29. § 5. 'Defungi bello' recte Gronov. exposuit. Infra XXXII. 21. 'Defuncti bello Punico Romani.' Ita 'defungi imperio' I. 4. 'defungi prœlio' I. 25. 'defungi certamine' X. 13. et XXXIII. 6.

§ 6 *Aut ab tergo non secutum fratrem*] Omnes Mss. *aut ab tergo secutum fratrem:* ut ab præcedente negativa pendeat sensus. *Gebh.* Video in Voss. et tribus Pall. esse, *Quomodo aut non obstitisse, aut ab tergo secutum fratrem?* deleta altera negativa, et distinctione mutata: nam a præcedenti sensus pendet. Non memini tamen sic fuisse quoque in Gallicis. *J. F. Gron. Aut ab tergo secutum fratrem* etiam omnes mei, et Oxonienses Hearnii. Neque hic particulam negantem *non* in Put. adscriptam fuisse, adfirmavit Sallierius: quin et a primis abest edd. quam demum receperunt Moguntini.

In unum coirent et duces et exercitus hostium] *In unum cogerent* Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Gaertn. *in unum cogerentur* Ber. Rec. et editi ante Aldum. Male. VI. 3. 'Neque se conglobandi coëundique in unum datur spatium.' VII. 36. 'Nec coire in unum aut arma capere possent.' XXXVIII. 16. 'Coëunt deinde in unum rursus Galli.'

§ 7 *Cedere inde, quantum posset: et inde*] Alterum *inde* spurium. *J. F.*

Gron. Idem judicat Crevier. addens ex Victor. cod. legi posse *cedere in quantum posset:* quod apud me etiam superest in Lovel. 2. *cedere inde in quantum posset,* utraque lectione juncta, in Gaertn. qui insuper præfert *et tñ una nocte.*

§ 8 *Nunc in latera concursantes*] Vet. lib. *incursantes.* Sic paulo post c. 36. 'Impetus incursantium Numidarum.' *Sigon.* Pal. 3. *incursantes:* quod videtur ipse Livius asserere c. 36. *Gebh.* Ut notatum Sigonio, omnes habent, non *concursantes.* Et illud frequentissimum Nostro. *J. F. Gron. Concursantes* nulli meorum, præter Gaertn. et Ber. a m. sec. Reliqui cum Hearnii Oxon. *incursantes.* De boc verbo vide ad VIII. 38. § 6.

§ 9 *Tamen, tuto ut simul pugnarent*] Illud *tuto* nihil hic opus esse, et nasci potuisse ex verbo *tutari*, quod præcedit, observat Crevier.

Cap. XXXVI. § 1 *Et nox jam instaret, revocat e prælio suos*] *Jamjam instaret* Lov. 2. Tum *revocavit e prælio* Ber. et edd. ante Ald. *revocat prælio* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Harl. Mox § seq. *quam cetera quæ circa erant* Ber. a m. sec. et Haverk. *quam cetera circa erant loca* Lov. 5.

§ 4 *Tres imperatores . . . adparebatque*] *Tris imperatores* in duobus Pall. esse, Gebhard. monuit ad VIII. 24. § 5. quomodo etiam est in Flor. et hic, et alibi fere semper. Vide ibidem notata. Præterea *adparebat,* omissa copula, Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 5 *Circumspectare atque agitare dux cœpit*] Vet. lib. *ac cogitare.* Sigonius. Pal. 1. *agitare;* quod videtur rectius, comprobatum etiam prisco editori. Secus quidem videtur Sigonio; sed, illius judicio desuper habito, in antiquam reduxi sedem legitimam et veterem lectionem. Sic XXIX. 10. Pal. 3. et ant. ed. ingerentibus *id cogitare atque agitare,* legendum *id agitare, quæ ratio transportandæ Romam Deæ esset.* Nam imperitus exscriptor et glossam et legitimam fuerat complexus scripturam. *Gebh.* Hoc *ac cogitare* quidem a Sigonio; sed libri optimi servant prius editum *agitare.* J. F. Gron. *Cogitare* unus meorum Rec. Reliqui cum Hearnii Oxon. *agitare,* cujus alterum illud glossema est: qua eadem ratione quidam editores *animo cogitabat,* pro *agitabat,* substituerunt apud Livium XLIV. 18. ubi plura vide. Similiter perperam in uno exstat Pal. apud Gebhard. ad Liv. XXIX. 1. § 13. Et ita male, pro *agitare defectionem,* in quibusdam codd. est *cogitare* in Epit. Liv. l. LXXII. Vide viros doctos ad Flori IV. 2. 83. et Cortium ad Sallustii Jug. c. 11. § 1. Certe 'cogitare aliquid' eleganter usurpatur pro 'de eo cogitare.' Supra III. 37. 'Id modo plebes agitabat, quonam modo tribuniciam potestatem repararent.' IV. 30. 'Agitatum in urbe ab tribunis plebis, ut tribuni militum consulari potestate crearentur.' VII. 14. 'Omnia circumspicere atque agitare cœpit, ut arte aliqua terrorem hostibus incuteret.' XXI. 26. 'Quem ut de Rhodani quoque transitu agitare animadvertit.' XXII. 43. 'Hannibal de fuga in Galliam dicitur agitasse.'

Vallum circuminjicere] *Circumjicere* dicit XXXV. 4. 'Sarcinas in medium conjici jussit, et triarios vallum circumjicere.' XXXVIII. 19. 'Fossam quoque et alia munimenta verticibus iis, quos insederant, circumjecere.' *Jac. Periz.* *Circumjicere* vel *circumjacere* præferunt Lov. 4. 5. et Ber. Mox *faciundo* pr. edd. cum Mstis Voss. Ber. et Lov. 2. *faciendo* vero Cælius Curio substituit, quod firmant Flor. ac reliqui.

§ 6 *Nec ferme quidquam satis arduum aut abscissum erat*] Put. Pet. melior, Men. *nec futura quidq. satis arduum aut abscissum.* Pet. alter, *nec nutura quidq. sutis arduum.* Videtur

verum deprehendisse. Vult enim Livius, nec fuisse materiam munitioni, nec locum ita natum, ut quicquam in eo præsidii esset non manu facti. *J. F. Gron.* Ex scriptis a vulgato stant Lov. 5. Ber. Rec. Gaertn. et Hearnii L. 1. *nec factura* est in Lov. 2. *nec futura* in Flor. Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Hearnii N. ac D. *nec futurum* in Hafn. et Hav. Præterea *abscisum* Flor. Voss. et Hav. Et, vel ita, vel *apscisum* se in Put. et duobus suis aliis invenisse, testatur Crevier. Vide ad XXXI. 34. § 2.

Omnia fastigio leni subvexa] Prisca ed. *fastigio levi subnixa.* Perperam. Lib. XXVII. c. 18. 'Suberat et altera inferior submissa fastigio planities.' Forte et ibi editor voluit *subvexa.* Gebh. *Fastigio levi* etiam Lov. 1. 2. 4. Ber. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXVI. 31. § 8. Dein *subnexa* Lov. 2. 4. et Hav. *subnixa* Lov. 5. Ber. et Rec. *fastigio levi subnixa* præferunt quoque omnes ante Aldum edd.

§ 7 *Clitellas inligatas oneribus*] Put. male *clientelas* præferre, auctor est Gronov. ad XXIX. 27. § 5. *Cletellas* est in Flor. a m. pr. et mox *clientelæ*, pro *clitellæ.*

§ 8 *Munitionis vero facies nova*] Tò *vero* abest a Flor. et Cant. idque nec in Put. reperiri, testatur Crevier. qui putat ex fulcris esse, quæ passim orationi Livianæ subjiciuntur; ea autem vocula omissa, non modo belle procedere, sed et vividiorem esse orationem. Mox § seq. *vociferantur* legendum esse, in margine Livii sui conjecit Aut. Perizonius.

§ 10 *Neque transilire, neque moliri onera objecta*] *Moliri* dictum pro *amoliri*, ut post 'moliri objecta onera,' et post 'fores nulla moliri potuerunt vi.' *Sigon. Nec moliri* Cant. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad IX. 9. § 14. Tum *emoliri* Ber. Sed *moliri* est 'amoliri,' ut Sigonius explicat, vel 'labefactare,' ut Gronovio videtur ad VI. 11. § 8. Supra XXIV. 46. 'Strepitum molientium portam exaudiri prohibuit:' ubi vide. XXVII. 28. 'Vigiles, velut ad vocem eorum excitati, tumultuari, trepidare, moliri portam.' Ita 'montes moliri sua sede' IX. 3. § 3. ubi vide Gebhard.

§ 11 *Tardatis diu quum amolita objecta onera armatis dedissent viam*] Vix movendum videtur: tamen Put. Pet. melior, Men. *amoliti*, quod etiam alicubi editum video. *J. F. Gron. Amoliti* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et ed. Ald. cum pluribus sequentibus. Ceterum pingue, nescio quid, et inpeditius orationis filum, quam pro Liviana elegantia et perspicuitate, Crevier. offendit, et suspicionem, hic aliquid mendæ latere, varietate scriptorum augeri testatur: eorum enim plerosque præferre *Traditis diu*, unum etiam *dibu*, alium *Traducti diu*: nullum denique exhibere *amolita*, sed plerosque *amoliti*, unum *amolitis.* Ex meis *Traditis ibi* Florent. *Traditis diu* Lov. 4. Harl. Gaertn. et Hav. *Traducti diu* Lov. 2. Certe quatuor participia *Tardatis, amolita, objecta, armatis*, una periodo hoc modo juncta, vix placere possunt.

§ 13 *In propinquam castris turrim perfugisse*] Appian. in Hispan. p. 263. Cn. Scipionem cum sociis in turri inclusum crematum fuisse scribit. *Sigon.* Eamdem sententiam adoptavit etiam Sil. Ital. XIII. 618. Ceterum *in propinquam turrim fugisse* edd. Rom. 1472. et Parm. Nec aliter Ber. a m. pr. qui a m. sec. legit *in propinquam castris turrim fugisse*, quomodo legunt reliquæ edd. usque ad Aldum, vulgatæ lectionis auctorem. Mox *potuerant*, pro *potuerunt*, Flor. et Lov. 5. *potuerint* Hav.

§ 14 *Anno octavo postquam in Hispaniam venerat*] Hic septimus est annus hujus belli, non octavus. Nam anno primo P. Scipio cum Sempronio

Longo consul fratrem Cnæum in Hispanias misit, ut ipse author lib. I. hujus belli c. 32. tradidit. Itaque postea, non ita longe ab initio Marcianæ orationis c. 38. legam, 'Neu se, neu invictos per septem annos in iis terris milites suos,' &c. Facilis autem est lapsus ex numero *VII.* ac *VIII.* ut in aliis multis. *Glar.* Venit in Hispaniam Cn. Scipio Ti. Longo, P. Scipione consulibus, ut ait Livius XXI. 32. 'Ne nuda auxiliis Romanis Hispania esset, quam provinciam sortitus erat, Cn. Scipionem fratrem cum maxima parte copiarum adversus Asdrubalem misit.' Ab illo autem anno ad hunc sex anni numerantur, non *octo*, ut est in vet. lib. nec *septem*, ut emendavit Glareanus. ['Glareanus de uno anno cum nemine se certaturum sæpe clamat. Hic scit, sed sedulo dissimulat: atque hoc loco rectius *septem* annos legitur.'] Nam in hoc loquendi genere primus annus non numeratur, ut post sæpe dicam. Sic paullo post 'Invictos per octo annos milites suos:' lego *septem;* tot enim sunt si primus numeretur. *Sigonius.* Libri omnes *anno octavo:* quod videtur restituendum. *Gebh.* *Anno octavo,* et c. 38. *per octo annos* constanter omnes libri retinent; quare ipsius Livii errorem esse Crevier. suspicatur. Ceterum videre nequeo, cur Sigonius, a Glareano dissentiens, hic non numerato anno primo, legat *anno sexto,* at postea c. 38. eidem adsensus, primo connumerato, malit *per septem annos.* Quum autem posteriori loco viri docti vulgatum servarint, id etiam huc, ubi *anno septimo* ediderunt, revocavi.

§ 15 *Quin apud cives partem doloris*] Hæc non intelligo. Dicit parem ex morte eorum luctum Romæ et in Hispania fuisse, sed non iisdem de causis. Has expositurus ad novam periodum transit, eamque a particula *Quin* inchoat, quæ neque inter eas est quas causales vocant, neque vim aut significationem habet, quæ in hunc locum apte quadret. Mea conjectura est, vel delendum *Quin,* quod ex præcedente *fuit* oriri potuit; vel legendum *Quum apud cives, &c. traheret clades, Hispaniæ ipsos lugebant.* Hoc primum. Deinde doceri velim, quid hoc sit 'apud cives et exercitus amissi, et alienata provincia, et publica clades trahebat partem doloris;' et an alibi inveniatur hoc genus loquendi 'hæc res apud illum trahit partem doloris,' pro eum dolore afficit. *Duk.* *Quamquam apud cives* Flor. a m. pr. admodum recenti, et Gaertn. *Tamen apud cives* Ber. a m. sec. Nihil forte mutandum. Videtur enim particula *Quin* eo pertinere, ut, quum antea non majorem Romæ, quam per totam Hispaniam, luctum ex Scipionum morte fuisse dixisset, nunc se corripiens ostendere velit, eum majorem Hispanis, quam Romæ civibus, fuisse: Hispanos enim solorum Scipionum mortem doluisse; at partem doloris, qui Romæ visebatur, amissos exercitus, alienatam provinciam, et publicam cladem sibi vindicare, minimam partem Scipionibus interfectis relinqui. Habet igitur particula illa hic vim corrigendi, ut sæpe alibi.

§ 16 *Cnæum tamen magis, quod diutius præfuerat iis*] Optimi *quo diutius.* Recte: nam intelligitur præcessisse *eo.* Ut inferius c. 39. 'Ibi vero, quo longius aberant, &c. neglecta magis omnia ac soluta invenere.' XXII. 43. 'Simul ut, quo longius recessisset, transfugia impeditiora levibus ingeniis essent:' ubi propterea sprevimus, quod est in optimis, *quod longius.* XXVI. 20. 'Et divinatio quædam futuri, quo minus timoris ratio reddi poterat oborti temere, majorem inferens metum.' *J. F. Gronov.* Vulgatum *quod* servant plures codd. *quam diutius* habent Cant. et Lov. 4. *quando diutius* Lov. 1. *quo diutius* Flor. Harl. et Hearnii Oxon. Vide

ad XXVI. 20. § 5. Solent autem alibi *quo* et *quod* in Mss. commutari. Vide ad XXXVI. 33. § 3. Idque hic eo facilius fieri potuit ob literam primam vocis seq. fini præcedentis coalescentem. Vide ad XL. 7. § 8. Præterea *tamen* deest in Flor. Cant. Lov. 2. 4. 5. et Gaertn.

Temperantiæque Romanæ primus dederat] Paulo ante *prior.* Est autem accipiendum *priorem* ad *fratrem* referri, *primum* ad *omnes.* Primus enim omnium Romanorum in Hispaniam venit Cn. Scipio. *Sigon.* Put. *diderat:* quasi vellet *ediderat.* J. F. Gron.

CAP. XXXVII. § 1 *Quum deletus exercitus amissæque Hispaniæ viderentur*] *Deleti exercitus* Flor. a m. sec. Lov. 2. Hav. et Brancal. Latinii. Supra cap. præc. 'Apud cives partem doloris et exercitus amissi, et alienata provincia, et publica trahebat clades.' Et infra hoc cap. reliquiæ utriusque exercitus jam junctæ tamen *exercitus* numero multitudinis vocantur: 'Quum ducem exercituum comitiis militaribus creari placuisset.'

Vir unus res perditas restituit] Vet. lib. *vir unus has restituit,* ut ad Hispanias referatur. *Sigon.* Pall. 1. ac 3. *vir unus respondit has restitui.* Mihi verius legendum, ut habetur in Pal. 2. ac pr. ed. *vir unus has restituit:* ut referatur ad Hispanias, quas amissas Marcius restituit, non vero deletos exercitus, quos non potuit. Confirmat hæc ipse Livius paullo ante: 'Quin apud cives partem doloris et exercitus amissi, et alienata provincia, et publica trahebat clades.' *Gebh.* *Has restituit* etiam Ber. Lovel. 5. Gaertn. atque edd. antiqq. *vir unus Romanus has restituit* Lov. 2. *vir unus retinuit easdemque restituit* Hafn. et Hav. *vir unus respondit has restitui* Lov. 1. 4. et Voss. in contextu, qui in margine *spopondit,* pro *respondit,* præfert: *vir unus responditas restituit* Cant. et Flor. a m. pr. in quo manus altera *res perditas* emendavit, quemadmodum Aldus et reliqui recentiores recte præferunt: *res perditas* inlustramus ad IX. 2. § 12. *Restituere res* ad III. 12. § 4.

§ 2 *L. Martius Septimii filius, eques Romanus*] Hic alio loco XXXII. 11. 'L. Martius Septimius' dicitur. Ex quo puto legendum *L. Marcius Septimi filius,* partim quia ita quidam libri vett. habent, partim ut cognomen familiæ sit: quomodo dictum est 'Q. Fabius Maximi filius' X. 47. *Sigon.* *Septimi filius* hic etiam aliæ edd. habent; et sic rursus, quod XXXII. 11. vulgatur 'cum Marcio Septimio,' emendat ibi Sigonius. Recte opinor: nam XXVIII. 28. 'Septimus Marcius' vocatur. Itaque *Septimus* cognomen erit. *Septimius* enim nomen gentis est apud Sallust. Cat. 27. Catull. Carm. XLVI. et Cæsar. Bell. Civ. III. 104. Id autem huic erat *Marcius.* Eodem errore apud Tacit. Hist. III. 5. Porcio, quod et ipsum nomen gentis est, olim addiderant cognomen 'Septimii,' pro quo Glareanus deinde et alii ex Mss. et vett. edd. restituerunt *Septiminus.* 'Septimus' autem potuit cognomen esse, ut 'Primus,' 'Secundus,' et alia a numeris apud Petr. Servium Miscell. c. 8. quibus facile esset plura addere, sed tamen omnia ex ævo recentiore, e quo et a Servio prolata sunt. *Duk.* *Marcius,* non *Martius,* scribendum esse, jam supra monitum ad I. 32. § 1. Et ita Flor. et alii hic exhibent. Præterea *L. Marcii Septimi filius* Voss. *Septimi* etiam Flor. Lov. 1. 4. aliique, in quo recte Sigonius *Septimus* ut cognomen considerat patris, quo hic filius describitur. Vide ad IV. 45. § 5. Gronov. in pr. ed. nott. ad XXXII. 2. hic quidem *Septimi* servat, verum id non cognomen, sed prænomen paternum, putat, at lib. XXVIII. et lib. XXXII. *Septimius* et *Septimio* servandum putat, et, quum alius L. Marcius præter hunc esset, ad differentiam prænomen patris leviter inmutatum esse in cogno-

men filii existimat, præsertim quum illis atque aliquanto post temporibus nullam gentem Septimiam apud Romanos se observasse meminerit, etsi postea fuerit, et adjectiva numerum exprimentia frequentius prænomina sint, atque in Sigoniano difficultas maneat, quomodo ex prænomine puro cognomen factum sit. Verum hæc rectius ab eo in secundis curis omissa videntur. Præterea *qui erat Romanus,* pro *eques Romanus,* Lov. 2. *equestris* Lov. 4.

§ 4 *Junxeratque cum T. Fonteio*] *Conjunxeratque* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. et edd. ante Aldum. Paullo ante pronomen *Hic* deest in Flor. a m. pr. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Mox § seq. *ducem exercitum,* pro *exercituum,* Gaertn. *ducem exercitus* Flor. et Rec. Sed nihil muto. Vide modo ad § 1.

§ 7 *Omne inde tempus (exiguum id fuit) muniendis*] *Exiguum fuit* Flor. a m. pr. et Ber. a m. pr. Utrumque ferri posse, videbimus ad XL. 57. § 3. *Quod exiguum fuit* Flor. a m. sec. qui mox præfert *consumpsit,* pro *consumptum,* et *imperia in milites, &c. exsequebatur.* Sed frustra.

§ 8 *Hasdrubalem Gisgonis, venientem*] Ita primus edidit Aldus, eamque lectionem omnes, uno excepto, mei, omnesque Hearnii Oxon. firmant. Priores edd. consentiente Ber. legunt *Gisgonis filium, venientem.* Vide ad XXVIII. 12. § 13.

§ 9 *Prodire ad pugnam soliti essent*] [Vide Lectt. Varr.] *In campum ad pugnam* Lov. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Rec. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Jac. Perizon. existimabat, *in pœnam* in Put. per errorem librarii scriptum esse pro *in pucnam.* Certe *in pognam* est in Flor. a m. pr. Quod sequitur, 'offensare capita,' inlustrarunt viri docti ad Suet. Aug. c. 23.

Strati humi, suum quisque ducem] *Strati humo* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Male. Supra IX. 20. 'Legati quum senatum humi strati movissent.' XXVI. 41. 'Hæc omnia strata humi erexit ac sustulit.' Et ita 'prosternere humi' IX. 6. XXXVIII. 21. XLV. 20. et alibi.

§ 10 *Et ipso minitante et increpante Martio*] Vet. lib. *ipso mulcente et incr. Marcio,* ut duobus contrariis remediis mœrorem militum sustulisse Marcium intelligamus, modo consolando, modo increpando. Sic etiam XXVI. 21. 'Militum animos, nunc consolando, nunc castigando, sedavit.' *Sigon. Ut ipso mulcente* Pal. 2. ut et vet. lib. Sigonii. Loco a Sigonio laudato addo ego ex eodem lib. c. 35. 'Nec eos sedare consules, nunc castigando, nunc consolando, poterant.' Justin. XII. 2. 'Contra ille nunc castigare, nunc lenibus verbis monere, ne gloriosam militiam seditionibus infuscarent.' Sed Pal. 1. *et ipso mulcante et increpante Martio.* Pal. 3. *et ipso mulctante.* Pal. primi scripturam firmare videtur ipse Livius XXVII. 11. 'Castigando increpandoque plus, quam leniter agendo, profecturos rati.' *Gebh.* Non id erat tempus minarum. Scripti alii *mulctante,* alii *mulcente.* Put. Pet. et unus ex Pall. *mulcante.* Placebat, *et ipso inculcante et incr. Martio, quid in mul. et inut. se proj. fletus potius, quam ad tut. sem. et remp. secum ac. animos? et, ne in. imp. suos jacere sinerent.* Hoc inculcabat, hoc dicendo frequenter iterabat. Quinctil. Instit. XI. 3. 'Illa transcurrimus, congerimus, abundamus, festinamus, hac incitamus, inculcamus, infigimus.' Lucan. IX. 292. 'sic voce Catonis Inculcata viris justi patientia Martis.' Sed nunc potius videtur *mulcente,* quod et Sigonius Rubeniusque probant. Id enim merito præcedebat castigationem. Virgil. Æn. I. 197. 'et dictis mœrentia pectora mulcet.' Justin. XII. 2. 'Contra ille nunc castigare milites, nunc lenibus verbis monere.' *J. F. Gron. Ipso mulctante* Lov. 2. et Harl. *ipso mulcante* Voss.

et Flor. *ipso mulcente* Hav. quod recte viri docti probarunt. Non male etiam mox conjicit Gronov. *quid in muliebres*, pro quo priores edd. cum plerisque codd. meis, et Hearnii L. 1. *quod in muliebres.*

§ 11 *Quum subito clamor tubarumque sonus*] Ita Pal. 1. et ant. ed. At Pal. 2. *Tum sub. clamor castr., tubarumque sonus.* Pal. 3. *Cum sub. clamor castrorumque sonus.* Gebh. *Clamor castrorumque sonus* Rec. *clamor tubarum castrorumque sonus* Lov. 4.

Discurrere ad arma: ac, velut accensi rabie, discurrunt ad portas] Forte *concurrunt ad portas:* nam ibi paullo ante dispersi ad arma capienda rursus jungebantur. *J. F. Gron.* In tam subita hujus verbi repetitione, et ista Mstorum varietate optimum mihi videtur, sequi codicem Gud. abolendo prorsus istud *discurrere*, utpote inculcatum ab eo, qui, non cogitans a Livio hic subintellectum τὸ ‘ conclamare,’ raptam ex proximo vocem adjecit. Idem plane noxiæ fuit Annæo Floro II. 6. ‘ Memores icti cum Pœnis quoque fœderis non statim ad arma:’ ibi enim quoque apposuerunt *procurrunt*, quod indicio etiam Gudiani exemplaris Msti didicimus ante annos, non Flori, sed aliorum esse. Et quo minus de hoc dubites, vide quæ notavit pater ad Senecæ Troades vs. 844. et infra XXVIII. 21. *Jac. Gron. Discurrunt ad arma* Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Hearnii Oxon. omnesque edd. ab Aldina usque ad ultimam Gruteri. Gronovius in prima ed. nott. conjecit *decurrunt ad portas*, ut eas humiliore loco sitas credamus, quæ etiam respectu aggeris humiliores erant. Doujatius *discurrunt ad portas* defendebat, et earumdem vocum iterationes non nimis anxie a Livio evitatas esse, duobus exemplis ex hoc ipso cap. desumtis docebat: ‘ receptui dedisset signum, obsistensque ad prima signa:’ et ‘ in castra abeunt. Par neglegentia in castris.’ Vide ad I. 3. § 9. At nuper Crevier. putavit odiosam esse repetitionem ‘ discurrere ad arma,’ &c. ‘ discurrunt ad portas, et in hostem, &c. incurrunt,’ ideoque haud alienus erat a Jac. Gronovii sententia; cui ferme etiam calculum adjicio.

Venientem, incurrunt] Pall. 1. ac 3. *obcurrunt*. Gebh. Similiter Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav.

§ 12 *Mirabundique unde tot hostes*] Copula postulat suppleri verbum aliquod: v. g. ‘ requirebant,’ vel aliud loco conveniens. Curtius IX. 9. § 26. ‘ Unde tantum redisset subito mare? quo pridie refugisset? quænam esset elementi natura? mirabundi requirebant.’ Tamen, si quid libri scripti juvarent, præferrem *mirabundis unde tot hostes*. Livius III. 38. ‘ Velut nova res mirabundam plebem convertit, quidnam incidisset?’ XXVI. 15. ‘ Mirabundus, quidnam sese vellet?’ ubi Sigonius inferserat *inquireret*. Duk. Codd. in vulgatum conspirant.

§ 13 *Ad hæc tot jam nec opinata*] Lege *tot, tam nec opinata*. Utuntur enim Latini ‘ nec opinato ’ pro ‘ inopinato.’ Livius autem omnium maxime. Cicero pro Plancio c. 16. ‘ Tu me ignaro, nec opinante, inscio.’ Res non eget exemplis. Paullo post c. 38. ‘ ad nec opinatum tumultum.’ *Sigon.* Scribe cum Sigonio *Ad hæc tot tam necopinata*. Ut c. 24. Vide ad XXVIII. 28. XXIX. 21. XXX. 30. *J. F. Gron.* Recte viros doctos *tot tam necopinata* emendasse puto, licet codd. mei dissentiant, ut et Hearnii Oxon. Particulæ *tam* et *jam* sæpe commutantur in scriptis. Vide ad XXI. 11. § 12. De voce ‘ necopinatus ’ vide ad IV. XXVII. § 8.

§ 14 *Aut temerarius*] Put. Petaviani, Men. duo Pall. Voss. *aut temerabilis periculosusque sequentium impetus.* J. F. Gron. Non aliter Flor. Lov. 2. 4. Harl. et Hearnii Oxon. Mox *et quosdam ipse* Flor. *quosdamque ipse* Ber. et edd. principes: *quosdam ipse*

Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. cum edd. proximis.

Avidos adhuc cædisque et sanguinis] Ita primus edidit Aldus, consentientibus optimis Mstis Flor. et Cant. Vide ad x. 30. § 2. Priores edd. dederant *cædis sanguinisque*, quod servant Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *cædisque sanguinisque* Voss.

§ 16 *Par negligentia in castris custodiendis fuit*] *Neglegentia in castris cust.* Flor. Vide ad II. 11. § 4. *Negligentia cust. castris* Ber. Ultima vox *fuit* deest in Lov. 2. Paullo ante § præc. *τὰ in castra* exsulant a Lov. 4.

§ 18 *Simul facilius esse ratus*] Primam vocem ignorant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. omnesque edd. vett. Eam primus addidit Ascens. 1513. et inde reliqui. Gronovium, Hearnium vel Crevier. nihil de suis monuisse miror. Meorum consensui adversari nolui.

§ 19 *Recepturum se adflictas res*] Non scio an, quemadmodum 'res amissæ,' ita etiam 'afflictæ recipi' dicantur. 'Reficere' et 'restituere res afflictas' puto recta esse. Corn. Nepos Amilc. c. 1. 'Si paulum modo res essent refectæ.' Livius in princ. hujus cap. 'res perditas restituit.' 'Erigere afflictum,' quod Ciceronis est, fortassis de rebus raro dicitur, non tamen vitiosa esse credo 'erigere rempublicam afflictam,' et 'erigere res afflictas.' *Duk.* Codd. nihil mutant. Sed *erecturum* in ora Livii scribendum conjecit Ant. Periz. Si quid tamen mutandum, propius ad vulgatum accedet *refecturum.* 'Reficere' autem et 'recipere' in Mss. commutantur. Vide ad I. 53. § 3. Insuper *adfectas res* emendat ex conjectura Gebhard. ad XXII. 14. § 9. Sed cui bono? Justin. IV. 5. § 2. 'Dum res, quamvis adflictæ, nondum tamen perditæ forent.'

Tamen ultro inferendo arma, contemtum sui demturum] Justin. VII. 6. 'Facillimis quibusque aggressis, quorum victoria et militum trepidos animos firmaret, et contemtum sibi hostium demeret:' ubi forte legendum cum Bongarsio erit *contemtum sui.* Gebh.

Cap. XXXVIII. § 1 *Et nocturnus terror etiam non suæ fortunæ consilium perturbaret*] Ita plerique habent: quidam vero, et in his vetus cod. *et non.* Ceterum melius *etiamnum.* Sabell. Vet. lib. *nocturnus terror.* Sigon. Eleganter in meo libro *nocturnus terror, et non suæ fortunæ cons.* Non enim fortunæ illius afflictæ videbatur et propemodum desperatæ, ultro aggredi hostium castra. *Lipsius,* Epist. Quæst. III. 7. Recte hæc lectio *nocturnus terror etiam non suæ fortunæ consilium* in novissimis edd. recepta est, approbata Pall. duobus, ac prisca ed. At Pal. 3. pauxilla mutatione, *etiam ne suæ fortunæ consilium.* Gebh. Lipsius e veteri *et non suæ:* cum legeretur jam in Mogunt. *etiamnum suæ.* Sed veteres scripti et Andreas aliique editi *etiam non suæ.* Put. quoque et Pet. *terrorem.* Unde suspicari queas *et nocturnus terror metu jam non suæ:* ne ista interponerent metum incepto, quod per se satis erat ambiguum, quia non hujus fortunæ Romanorum. *J. F. Gron.* *Nocturnus terror* etiam omnes mei, Hearnii Oxon. Brancal. Latinii, Regius, ac Colbert. apud Doujat. et vett. edd. pro quo Ascens. 1513. *error* substituit. Unde Sigonio prius vulgatum revocare necesse fuit. 'Error' et 'terror' sæpe commutari, vidimus ad XXIV. 30. § 6. Deinde *etiamnum suæ fortunæ consilium* primus ex Sabellici emendatione in contextum recepit eadem Ascensii ed. utraque alia lectione *etiam non suæ,* atque *et non suæ* in marginem rejecta; quarum priorem præter edd. vett. servant etiam omnes codd. modo laudati, nisi quod *et non suæ* supersit in Lov. 2. et Hav. Jac. Perizonius ad oram Livii conjicit legendum *et jam*

non suæ fortunæ consilium turbaret, (scilicet milites,) *consilium* casu primo accipiens. Paullo ante *dubita res* Voss. a m. pr. *dubia res* a m. sec. quod etiam est in Lov. 1.

§ 2 *Fidem cujus facere potest*] Ita alii non pauci legunt. Sed pro *cujus* ego *cuivis* feci. *Sabell. Cuivis* omnes mei. Mox pronomen *hoc* ignorat Flor.

§ 3 *Ut aliqua solatia invenire ægro animo possem*] Pal. 2. *æquo animo*. Gebh. J. F. Gronov. 1665. edidit *alia solatia*, quod deinde servarunt Jac. Gronovius et Joh. Clericus. Verum lectio illa ex operarum errore nata videtur, omnes enim codd. mei, Oxon. Hearnii, et quibus usus est Crevier. *aliqua* defendunt, quod propterea recte nuperrimi editores revocarunt. Ceteroquin *alia* et *aliqua* etiam a scribis librariis sæpissime commutata sunt. Vide ad II. 49. § 5. VI. 2. § 6. c. 15. § 10. c. 27. § 11. IX. 29. § 2. X. 10. § 2. XXII. 12. § 7. XXIII. 18. § 14. XXXIII. 38. § 9. XXXIV. 23. § 3. Adde Nic. Heinsium ad Nason. Her. XII. 80. Met. IV. 445. et Corte ad Plinii Ep. II. 1. et 4.

Omnium vicem, &c. unus consulere] Sic vulgo scriptum reperio: sed, librariæ fidei ratione objecta, *consolari* legendum esse, et non *consulere*, contenderim. *Sabell.* Vetus *consulere*: verissime. Aliis luctu et metu debilitatis, summa consiliorum ad unum Marcium venerat. At illud vulgatum, si attendis, ne Latinum quidem est. *Lipsius*, Epist. Quæst. III. 7. *Consulere* pariter omnes mei.

§ 4 *Avertere animum ab assiduo mœrore libet*] Malim *licet*. Significat enim, quæ mox narrat, non hoc sibi concedere. *J. F. Gron.* Voces illæ sæpius in Mss. commutantur. Vide ad V. 34. § 6. et quæ notantur ad Silii XV. 188. Ita Muretus apud Liv. XXXI. 9. § 3. et Faber XXXVII. 10. § 10. peccatum esse existimant: utroque tamen loco vulgatum commode defendi potest. Paullo ante *conservare possem*, pro *possim*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 6 *Invictos per octo annos in his terris milites suos*] Vide quæ notantur ad c. 36. § 14.

Sequi jubent. Et ut imperiis] Verum hujus loci sensum penitus sustulit pessima interpunctio, et Scipionum mandata ad Marcium prorsus confudit cum adhortationibus Marcii ad milites. Voluit Livius *jubent: et ut imp. viv. nemo obed. me uno fuerit, ita post mort. suam, quod quaque in re fact. illos fuisse max. censeam, id opt. ducere.* Repete hic ἀπὸ τοῦ κοινοῦ *jubent*. Quod cum non perviderent faciendum esse qui primi ita distinxerunt, infinitum male cum sequente *velim* conjunxere. Pergit nunc Marcius ad milites: 'Vos quoque velim, milites, non lamentis lacrimisque tamquam exstinctos prosequi.' Eundem fere in modum, quod postea vidi, Mogunt. ed. Tollit enim omnem distinctionem post *milites*, et comma ponit ante *vos*. Jac. Perizon. Ita non una ed. Mog. sed etiam omnes aliæ ante Aldum. Perizonii itaque distinctionem recepi, quod etiam fecerat Crevier.

§ 8 *Vivunt enim vigentque*] Malo lectionem veterem *vivunt enim viventque*. Lipsius, Epist. Quæst. III. 7. Pall. tres *vivunt vigentque*. Vulgata lectio tuta est auctoritate priscæ ed. *Gebh.* Omnes scripti *vivunt vigentque*, omissa conjunctione caussali. Nec putem opus esse, ut conjiciamus cum Lipsio *viventque*. J. F. Gron. Nullus etiam meorum, præter unum Ber. nullusque Oxoniensium Hearnii τὸ *enim* agnoscit. Recte autem Gronov. vulgatum adversus Lipsium defendit. Infra XXXIX. 40. 'Vivit immo vigetque eloquentia ejus:' ubi plura vide. *Vivit vigetque* male Hearnii N.

Ita prælia inire] Lud. Dorleans ad

Tac. Ann. II. p. 300. ex conjectura legit *inite*. Pessime. Nemo enim, qui ad sensum Livii adtendit, ita legendum adfirmabit. *Inire* pendet ex præcedenti *velim*. Nihilominus *inite* dederunt aberrantes librarii Lov. 2. Ber. a m. sec. Hafn. Gaertn. et Hav. nec non typographorum operæ in edd. Mediol. 1480. et 1505. Tarvis. utraque, Venetis variis, tribus Ascensii, Mog. aliisque, pro quo demum Aldus *inire* reposuit.

§ 10 *Ex omni profecto sævitia fortunæ emersuram esse*] *Emersurum* Gaertn. et quædam ex edd. vett. ut ad populum, non ejus vim aut virtutem referatur. Paullo ante *fuit*, pro *sit*, Voss. *fuerit* Lov. 1. *sint* edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 11 *Nunc, qui tantum ausi estis*] Put. Voss. Gud. Mur. *quia tantum.* J. F. Gron. Non aliter etiam Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. edd. Rom. princeps, Rom. 1472. ac Parm. quod in contextum admisi.

§ 12 *Ut postmodum præparati incautos*] Optimi *postmodo*. J. F. Gronov. Ita nunc etiam Voss. et passim codd. modo hic, modo alius, plerumque vero optimi, exhibent. Vide ad II. 24. § 5. c. 43. § 8. III. 41. § 5. IV. 7. § 6. VI. 30. § 3. XXVI. 29. § 2. XXVIII. 19. § 12. et XXIX. 1. § 6. Ita etiam optimus cod. Sangerm. exhibet apud Colum. I. 8. ‘Nec in tantum postmodo exuberat, ut et rem amissam resarciat:’ ubi etiam vulgo *postmodum* editur. Tabula ærea apud Gruter. p. DII. col. 2. FRVANTVR. QVAESO. PRIMO. SACERDOTIORVM. GRADV. POST MODO. CVM. ANNIS. PROMOTVRI. DIGNITATIS. SVAE. INCREMENTA. Ita etiam *propemodo* habuimus XXIV. 20. § 10. Mox *per occasiones* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. et Hav. Sed vide ad V. 26. § 9.

§ 14 *At id, quod, ne timeatur, fortuna facit, minime tuti sint homines*] Quidam emendarunt *ad id*: et *sunt*, pro *sint*, sed nihilo clariore facto sensu. Tum quæ sequuntur verba non minus obscura sunt. Quæ ideo admonemus, ut exemplaria vetusta eo diligentius inspiciantur. *Glar.* Vet. lib. *minime cauti sunt homines*, id est, non cavent homines ea pericula, quæ fortunæ beneficio non videntur timenda. *Sigon.* Pal. 2. *minime cauti sunt homines:* quod interpretatur Sigonius. Sed τὸ *cauti* interpretamentum est τοῦ *tuti*. Gebhard. *Cauti* etiam duo Hearniani. Livius XXIV. 32. ‘Ad propius præsentiusque malum cautiores esse.’ Tibullus I. 10. 46. ‘Non poteram ad laqueos cautior esse tuos.’ Curtius VIII. 4. § 24. ‘Inter obsequia fortunæ, adversus quæ non satis cauta mortalitas est.’ Tamen non sentio cum Sigonio, ne, si legas *cauti*, bis idem dicatur; ‘non sunt cauti, quia negligentes et incauti.’ XXXVI. 32. ‘Testudinem tutam ad omnes ictus video esse.’ *Duk.* Lectionem, quæ ad initium adnotationis Glareani visitur, in ulla ed. mihi obviam fuisse non memini. Sed omnes eæ exhibent, ut nunc vulgatur. *Minime uti sunt homines* legunt Flor. a m. pr. Voss. Lovel. 1. 4. Harl. et Gaertn. *minime cauti sunt homines* Lovel. 2. 5. et Hearnii L. 1. ac D. Sed recte viri docti a Sigonio dissenserunt.

§ 15 *Eo ipso, quod difficillimum videtur, facillimum erit*] Put. *facilius erat.* Scribe *facilius erit.* J. F. Gron. *Facilius erit* Flor. et Cant. Menti tamen Marcii, ut milites eo alacriores reddat, magis convenire videtur *facillimum.*

§ 16 *Non stationes justas esse*] Ex hoc et aliis locis Livii Schelius ad Polyb. c. 2. adversus Lipsium ostendit stationes etiam nocturnas fuisse. Adde Liv. lib. X. capp. 32. et 33. *Duk.*

§ 17 *Inter torpidos somno*] *Inter tot torpidos* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hearnii L. 1. D. et edd. ante Aldum: *inter tot torpentes* Gaertn. *inter tot trepidos* Hav. Supra VII. 36.

'Torpidos somno insuper pavore exanimat :' ubi vide.

§ 18 *In rebus asperis et tenuibus fortissima quæque consilia tutissima sunt*] Voces *et tenuibus* vacant ex vet. lib. et ex sensu. *Sigon.* In meo reperio *et tenuis per*. Itaque non dubie emendo *in rebus asperis et tenui spe fortissima*. Lipsius, Epist. Quæst. III. 7. Ut Lipsii Ms. ita Pall. duo *et tenuis per:* unde verissimam eduxit lectionem *et tenui spe*. Gebh. Quod suspicatus est Lipsius *in rebus asperis et tenui spe*, clare Put. refert. *J. F. Gron.* *Tenuis per* Flor. Lov. 1. 2. 4. et Harl. *tenuibus per* Lov. 5. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. usque ad Ascens. qui a. 1513. substituit *in rebus asperis et tenuibus fortissima quæque. In rebus asperis et strenuis* Brancal. Latinii. Lipsius verum indagavit.

Nequidquam mox omissam queraris] Vet. lib. *quæras*. Sigon. Sigonius legit *quæras*. Plautus Asin. II. 2. 'Si huic occasioni tempus se subterduxerit, Numquam edepol quadrigis albis indipiscis postea.' Sigonii lectionem stabilire videtur ipse Livius XXXI. 15. 'Nequidquam postea, si tum cessassent, prætermissam occasionem quæsituros :' pro *omissam*, rectius videtur legi *amissam*. Livius XXXI. 36. 'Non exspectato signo ante tempus excitatis suis, occasionem bene gerendæ rei amisere.' XXXV. 12. 'Numquam habiturum recuperandi sua occasionem, si eam, quæ tum esset, prætermisisset.' *Gebhard.* Put. *nequidquam mox amissam quæras :* ut monuit ex suo Sigonius. Sic Noster XXXI. 15. 'Nequidquam postea, si tum cessassent, prætermissam occasionem quæsituros.' Dicimus enim 'quærere' omne quod abest: ut præter alios notabamus ad illud Manilii, 'in ponto quærere pontum,' Obs. II. 11. *J. F. Gron.* *Omissam* legunt Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Gronovianam 1665. ubi *amissam* editur. In notis quidem Gron. *amissam quæras* Put. præferre testatur. Verum quum addit ita etiam Sigonium ex suo monuisse, qui tamen in voce *omissa* nihil mutat, id potius ad solum *quæras* referendum videtur. Utrumque dici 'amittere,' et 'omittere occasionem,' vidimus ad VII. 34. § 9. Et quidem 'omittere' etiam obcurrit XXVIII. 35. 'Occasionem oblatam Deum inmortalium beneficio non omiserit.' Quod quum nunc tueantur codd. et hic proprie notetur occasio, qua quis usus non sit, quæ recte 'omissa' dicitur, id etiam revocavi. Deinde *quereris* servant Voss. Lov. 2. Ber. et Gaertn. *queraris* edd. principes : *quæres* Lov. 5. *quæretis* Lov. 1. *quæratis* Lov. 4. Harl. et Rec. *quæras* Flor. et Hav. quod recte viri docti probarunt : 'quærere' autem de illis usurpari, quæ absunt, desiderantur, pluribus docuit Dukerus ad Flor. I. 16. § 8.

§ 19 *Nunc adgredientibus par aliqua opportunitas est*] Multa in Livio patrum ætate interpolata: in iis hic locus. Vetus liber *nunc aggr. par aliqua est:* illi boni explendæ sententiæ *opportunitas* immiserunt. Sed nemo paullo doctior negabit emendandum fuisse *pares aliqua estis*. Docet historia et res ipsa. *Lipsius*, Epist. Quæst. III. 7. Pall. 1. ac 3. *nunc adgr. per aliqua est.* Lipsius emendabat *pares aliqua estis*. Sed despiciant docti de scriptura Pal. 2. *nunc adgr. spes aliqua est :* quam lectionem sequi malui, quam dubiam conjecturam. *Gebh.* Vox ultimam præcedens deficit in omnibus calamo exaratis, ut indicavit Lipsius, qui elegantius, quam verius, corrigit *pares aliqua estis*. Romani enim futuri erant illi aggredientes, non hostes. Sed alii quidem *par*, Put. Pet. uterque, Men. Voss. *per aliqua est*. Unde statim odorati sumus legendum *nunc aggr. spes aliqua est :* quod totidem literis exstare in uno Pal. postea cognovi. *J. F. Gron.* *Per*

aliqua opportunitas est Lov. 5. Ber. et Gaertn. *par aliqua est* Lovel. 2. *per aliqua est* Flor. Lov. 4. Harl. et Hav. Τὸ *est* insuper omittitur in Hafn. *nunc adgredientibus spes aliqua est* Brancal. Latinii; quomodo quum etiam Gronov. ex uno Pal. emendandum docuerit, in contextu tamen perperam *aliqua spes est* reposuit, quod præter Doujatium recentiores servarunt. Voces itaque, ut partim codd. partim eorum vestigia jubent, transposui.

§ 20 *Hesternæ eruptionis fama contenti*] Meliores *et hest. erupt. fama contemni desierimus.* Nempe quia contemnebantur, prior eruptio illis cesserat feliciter: durante eo contemptu, negligentem hostem iterum poterant cum spe fortunæ adoriri. At simul emanasset fama tam fortis felicisque audaciæ, cessante contemptu, intentiores futuri erant hostes, et copias omnes contracturi. Cæsar Gall. v. 47. 'Castra communit, atque hæc, etsi exigua erant per se, tamen angustiis viarum, quam maxime potest, contrahit, eo consilio, ut in summam contemptionem hostibus veniat.' Genus loquendi est iv. 35. 'Neminem se plebeium contempturum, ubi contemni desissent.' xxii. 34. 'Et contemnere plebem, ex quo contemni desierint, cœpisse.' *J. F. Gron.* Vulgatum prius in uno meorum Gaertn. superest. *Conteri desierimus* legunt Voss. et Lov. 1. *cunctari desierimus* Lovel. 2. *contempti desierimus* Lov. 4. et 5. *contempni* vel *contemni desierimus* Flor. Harl. Ber. et Hav. aliique; quod optime Gronov. probavit. Sæpius librarii 'contentus' et 'contemtus' permutarunt. Vide ad iv. 6. § 4. cap. 57. § 5. vi. 2. § 9. c. 14. § 11. c. 38. § 8. vii. 7. § 2. c. 11. § 4. c. 19. § 10. cap. 30. § 18. viii. 33. § 15. xxi. 43. § 11. xlv. 30. § 2. Adde N. Heins. ad Claud. de Laud. Stil. ii. 64. Broekh. ad Prop. i. 7. 25. ii. 11. 19. Bentl. ad Hor. Od. iii. 16. 25. Epod. iv. 16. et viros doctos ad Sall. Jug. cap. 17. Similiter 'contendere' et 'contemnere' vi. 6. § 6. 'contentio' et 'contemtio' ad x. 26. § 6.

Omnes duces omnesque copiæ] Copulativam ignorat Cantabr. *Jac. Gronov.* Ignorat etiam Flor. Eamdem quoque Crevier. ex consensu optimorum Mstorum expunxit. Hos igitur sequendos censui.

§ 21 *Alia belli gerendi via nulla est*] *Belligerandi* Flor. Vide ad xxii. 39. § 9.

§ 22 *Ite, Diis bene juvantibus*] *Deis* Flor. Voss. Lov. 4. et Hav. Vide ad x. 40. § 13. Tum vox *bene* perperam omittitur in uno Voss. reliquis eam tuentibus. Supra vi. 23. 'Diis bene juvantibus ageret, quod e republica duceret.' vii. 32. 'Diis bene juvantibus novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite.' xxi. 21. 'Diis bene juvantibus bellum ingentis gloriæ prædæque futurum incipiamus.' xxvi. 36. 'Ingredimini Diis bene juvantibus.' xxviii. 32. 'Diis bene juvantibus sequerentur.' xxix. 24. 'Diis bene juvantibus in Africam trajicere.' cap. 25. 'Diis bene juvantibus signo dato solvere naves.' Et ita xxxi. 7. xxxvi. 17. xlii. 51. xliv. 38. et alibi.

Cap. xxxix. § 1 *In hujus silvæ medio ferme stadio*] Malim *spatio.* Sigonius. Mavult Sigonius *spatio*, et sine caussa, et contra omnes libros. Mox *fraude Punica* Pal. 3. ex interpretatione. *Gebhardus.* Nihil hic opus *stadia* silvæ istius metiri. Put. et Pet. *statio.* Scribe *medio ferme spatio.* J. F. Gron. Ita legendum esse, sibi quoque ante visas Gronovii notas in mentem venisse testatur Vlit. ad Gratii Cyneg. 486. *Statio* etiam Flor.

§ 2 *Ita medio itinere intercepto*] Non contemnenda est conjectura Oudendorp. ad Front. i. 5. 11. *intersepto.* Nam hoc sæpe sic utitur Livius. vi. 9. 'Ex parte altera interseptis itine-

ribus ægre oppidanos vim hostium ab se arcentes.' VIII. 25. 'Interseptis munimentis hostium pars parti abscissa erat.' Sic XXIV. 23. XXV. 11. XXXI. 46. XXXIV. 40. et XXXVII. 8. Hoc etiam 'obsepire itinera' et 'vias' dicit II. 6. § 9. XXXIV. 43. § 21. XXXVIII. 22. § 50. et paullo post hoc cap. Alibi tamen apud eum pro his 'intercipere' est. IX. 43. 'Primum ita omnia opportuna loca hostes inter consulum castra interceperant, ut pervadere expeditus nuncius non posset.' XXIX. 9. 'Tum ipsum ab suis interceptum et seclusum hostiliter lacerant.' Curtius IV. 2. § 9. 'Præceps in salum murus pedestre interceperat iter.' Et Tacit. Ann. XV. 3. 'Hostiles ingressus præsidiis intercipit.' Sed pleraque horum, si non omnia, itidem non sine ratione suspecta esse possunt. *Duk.* 'Interseptus' et 'interceptus' etiam alibi confunduntur in scriptis. Vide ad VIII. 25. § 5. Mox *non in vallo custodiæ*, pro *neque in vallo*, Lov. 5. Tum *velut sua castra*, omissa præpositione, Lov. 4. Sed vide ad IV. 9. § 5. et X. 40. § 14. Præterea *nullo unquam obsistente*, pro *usquam*, Cant. et Harl. Vide ad XXXIX. 31. § 5. Hinc *penetraverunt* Lov. 5.

§ 3 *Pars semisopitos hostes cædunt*] Pal. 1. nec non vet. ed. *semisomnos hostes*. Pall. 2. ac 3. *semisomnes*. Gebh. Put. Pet. uterque, Men. Voss. Pal. et vetusta ed. *semisomnos:* duo alii Pall. *semisomnes:* nusquam vulgatum. Cicero ad Famil. VII. 1. 'Spectarent communes mimos semisomni.' Sic et XXX. 5. 'In ipsis cubilibus semisomnos hausit flamma.' Omn. Gall. et Pall. non *semisomnes*. J. F. Gron. *Semiomnes* Lovel. 4. *semisomnes* Lov. 2. 5. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et ed. Parm. *semisomnos* reliqui mei cum Hearnii N. D. et ed. Rom. 1472. Recte. Supra IX. 24. 'Portæque ab semisomnis ac maxima parte inermibus refringuntur:' ubi tamen vide. c. 37. 'Invadit hostes, alios inmobiles, alios semisomnos in cubilibus suis.' XXXVII. 20. 'Sparsos per neglegentiam et semisomnos prope adorti sunt:' ubi vide. XL. 15. 'E convivio et comissationibus prope semisomnus raptus sum.' Sall. Jug. c. 21. 'Semisomnos partim, alios arma sumentes fugant funduntque.' Phædr. IV. 14. 11. 'Semisomno corde et errore ebrio.' Cœlius apud Quinctil. Instit. IV. 2. 'Semisomno sopore inter manus centurionum concubinarumque jactabatur.' Tacit. Ann. I. 51. 'Semisomnos, palantes, aut inermes ceciderant.' Ita *unanimos*, non *unanimes*, quod in quibusdam erat, verius docui VII. 21. § 5. Insuper *semisomnos cædunt hostis* Flor.

Pars ignis escas stramento arido tectis injiciunt] Dura est hæc compositio, nec facile dixerim, quam displiceat: sensus tamen intelligitur. *Glar.* Displicet merito. In veteri meo hoc tantum scriptura mutat *stramento arido*. Præivit tamen ad veritatem. Lego *pars ignes casis stramento arido tectis*. Illud *escas* conflatum ex repetita syllaba *ignes* fuit: et pro *cas* quam apte *casis!* Ita Livius XXVII. 3. cum Campanorum castra incenduntur, arundine et stramento tecta ea dixit: et XXX. 3. cum Syphacis a Scipione. *Lipsius*, Ep. Quæst. III. 10. Lipsii conjectura nihil verius Apollo Pythius dixit: addo locum XXVII. 3. 'Erant autem pleraque ex cratibus aut tabulis facta, stramento intecta omnia, velut de industria alimentis ignis.' *Gebh.* Recipimus dignam Lipsio emendationem: *pars ignes casis stramento arido tectis:* quod super rationem manifestam nullo apice diversus eam Put. probaret. Sed et Pet. alter, *pars signa escasis stramento arido.* J. F. Gronov. *Ignis æstas stramento arido* Lov. 5. *ignis æstus stramento arido* Hafn. *ignis escas frustamenta arida* Cant. *ignis escas stramento arido* Voss. Lov. 2. Harl.

Ber. Gaertn. Hav. apud Doujatium Reg. et Colbert. Hearnii L. 1. N. et edd. vett. pro quo *stramenta arida* substituerunt Parisienses 1573. quod ad Gronov. obtinuit; et tali ed. usus est Lipsius, quum pro varia lectione ex vet. suo laudaret *stramento arido.* Sed *ignes casis stramento arido tectis,* ut Lipsius conjecit, præfert etiam Flor. Scriptum forte fuerat *ignis es casis stramento;* et illud *es* additum erat a librario, ut indicaret legi etiam *ignes.* Postea ex juncto *escasis,* ut apud Gronov. est in Pet. altero, periere ultimæ literæ, a sequentis vocis primis interceptæ; vel dedita opera omissæ sunt, ut sensus aliquis existeret. Fruatur ingenio suo Doujatius, qui, Lipsii emendationem verisimilem agnoscens, addit tamen, vulgatum *ignis escas stramenta arida,* vel Mstorum lectionem *ignis escas stramento arido* nihil absurdi continere. Mihi utraque absurda videtur; certe præ optimorum codd. scriptura sordent. Cur enim *escas,* si *stramenta arida,* unius generis materiam igni alendo aptam, legas, et non *escam?* Præterea video equidem, alterutra harum lectionum recepta, alimenta ignis a militibus ingesta; sed unde flamma exorta, quum nulli ignem injecisse dicantur?

§ 6 *A cohorte et equitibus ex occulto proruentibus*] Optimi *ab cohorte et eq. ex occulto procurrentibus.* J. F. Gron. Pariter legunt Flor. et, ut videtur, Harl. Vide etiam Gronov. ad Taciti Ann. I. 68. ubi pariter hic legendum monet, ac docet se non meminisse, 'proruere' alibi usurpari pro incurrere, inpetum facere. Contra in hac re solemne est verbum 'procurrere.' Supra cap. 11. 'Non sine illa etiam spe, si ferocius procucurrissent, magna cæde ita adtenuari præsidii vires.' c. 41. 'Instruitur ipsa acies ad libidinem militum forte procurrentium.' XL. 30. 'Turmæ subducerentur, ubi equitatus hostium castris procurrisset.' Vide ad Silii VII. 566.

§ 7 *Adeo raptim captis*] Put. et Pet. *raptiva.* Lege *raptim a captis.* J. F. Gron. Vide eumdem Gronov. Obs. I. 15. Τὸ *captis* deest in Lov. 4. Paullo ante *quamvis etiam* legunt Lov. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. priscæ. Tum *ex eadem cæde* Lov. 4.

§ 8 *Quia sub luce publica pabulatum*] Hæc loquendi ratio ut nova, ita apud Livium receptu difficilis. Quare vide ne *pura* sit legendum, et non *publica.* Sabell. *Sub luce publica* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. principes. Postea Ascens. 1510. Sabellici emendationem recepit; sed 1513. in margine ostentavit *sub luce prima,* vel *publica,* vel *propinqua.* Primus deinde Aldus dedit *sub lucem pabulatum,* ut est in Flor. Vide ad II. 55. § 1. Mox *posita in stationibus* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldo priores.

§ 9 *Concursu ex totis castris ad primum clamorem ex tumultu facto*] Omnes fere *ad primum clam. et tumultum.* J. F. Gron. Similiter omnes mei et Hearnii Oxon. *et tumultu* operarum errore datum erat in quibusdam edd. principum, pro quo aliæ *ex tumultu* substituerunt. Τὸ *totis* deest in Ber. a m. pr. et editis ante Aldum. Mox § seq. *tenuissent,* pro *tenuisset,* plerique mei, ut et editi ante Ascens. *tenuisset* est durasset. Vide Duker. ad VI. 35. § 10.

§ 11 *Hinc terror in fugam avertit omnes*] Vet. lib. *vertit.* Sigon. Sigon. Voss. et Pal. *vertit.* Idem mox *Atque ita nocte ac die.* J. F. Gron. *Avertere hostem in fugam* dicit Livius XXV. 15. XXVI. 44. XXXIV. 15. XXXVIII. 20. *Duk. Vertit* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et editi ante Aldum, qui *avertit* reposuit, consentientibus Flor. et Cant. Supra I. 37. 'Sabinas legiones subito in fugam averte-

rent:' ubi etiam olim *verterent* edebatur. Vide quæ ibi notantur. Præterea *Hinc terror* ediderunt Jac. Gronov. eumque secutus Clericus. Sed omnes codd. mei, et Hearnii servant *Hic*, quod revocavi.

Ita nocte ac die bina castra hostium expugnata] Vet. lib. *Atque ita nocte ac die*. Sigon. Similiter Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. et typis descripti ante Aldum, qui τὸ *Atque* omisit. Id autem neque in Flor. neque in Cant. conspicitur. Tum *oppugnata* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. principes usque ad Ascensianam 1513. sollemni scribarum errore. Vide ad XL. 33. § 9.

§ 12 *Ad triginta septem millia hostium cæsa*] Val. Max. I. 6. *triginta octo millia* prodidit: in utrius authoris codice sit error, non facile pronunciavero, quamquam res non est magni momenti. *Glar. Millia hominum* Voss. a m. pr. lapsu iterum scribarum. Vide ad XXIV. 14. § 14.

Auctor est Claudius, qui annales Acilianos ex Græco in Latinum sermonem vertit] Vet. lib. *ex Græco sermone vertit*. C. Acilii Græci scriptoris meminit Plutarchus in Romulo pag. 31. Dionysius lib. III. Cicero de Offic. III. 32. 'Claudium' eum esse puto, qui 'Clodius Licinius' a Livio dicitur XXIX. 12. Alius 'Q. Claudius Quadrigarius' fuit, cujus et ipse sæpe meminit. *Sigon.* Dodwellus in App. ad Prælect. Camden. p. 658. nihil hæsitans scribit, annales Acilianos a 'Claudio Quadrigario' (quem Sullæ res gestas attigisse scimus ex Gellio XV. 1.) e Græco in Latinum translatos esse, et testem advocat Livium hoc loco. Sic etiam ante eum Mallincrotus in Paralipom. de Historicis Græcis. Sed uterque de suo addiderunt Claudio cognomen *Quadrigarium*, quod non est in Livio. Mallincroti præterea notabilis est error, quod scribit Livium hic auctorem esse, Acilio cognomen 'Pisonis' fuisse. Sed hoc quoque nusquam in Livio est; cui forsitan tribuit, quod in auctore de Orig. Gentis Rom. c. 10. legerat 'Ut scribunt Vulcatius et Acilius Piso.' Verum hoc quoque corruptum est, et Vossius de Histor. Græc. I. 18. merito probat sententiam eorum, qui ibi legunt *Vulcatius, Acilius, et Piso:* idemque recte in medio relinquere videtur, Claudius Quadrigarius, an alius Claudius, annales Acilianos Latine verterit. De ætate hujus Acilii nondum quidquam satis certi discere potui. Vossius 'C. Acilium Glabrionem' vocat et an. IϽLI. quæstorem provincialem, an. IϽLVI. tribunum plebis fuisse scribit. De anno tribunatus plebis C. Acilii Glabrionis constat ex Livii XXXII. 29. Annum quæsturæ ex conjectura, ut sæpe, fixit Pighius. Sed nullo argumento demonstrari video, hunc res Romanas sermone Græco scripsisse: nam, quod ex homonymia petitur, non magnam vim habet, et præterea Acilius historicus nusquam cognomine Glabrio dicitur. Eum post a. IϽLXI. vixisse, certum est ex Livio XXXV. 14. nec quidquam ultra de illius ætate ex Livio colligi potest: nam post eum annum nullam, ni fallor, horum annalium mentionem facit. Et forsitan non diu post obierit, quum Cic. de Off. III. 32. de eo, tamquam dudum mortuo, loqui videatur, 'Acilius, qui Græce scripsit historiam:' quod de homine, cujus recens erat memoria, non videtur dicturus fuisse. An viri docti, qui ante aliquot annos in Britannia Popmæ Fragmenta historicorum cum suis curis ediderunt, certius aliquid de his rebus prodiderint, non scio, quum librum illum non viderim. De Acilio historico hæc addo, eum a Nogarolo in epistola 'de Italis, qui Græce scripserunt,' perperam ex l. d. Cic. 'C. Alcidium' vocari, quod tamen magis fortassis aliorum, quam ipsius

peccatum est; nec probabilem esse sententiam Langii ad locum illum Cic. in Livio et Cic. I. de Legib. videri scribendum *Atilius*, in illo pro *Acilius*, in hoc pro *Atius*, ut puto, quem Cic. de Legib. I. 2. inter historicos recenset. *Duk.* *Annales Acelianos* Gaertn. *Accilianos* Lov. 1. 2. et Ber. *Atilianos* Lov. 4. et Rec. *Attilianos* Hearnii D. et L. 1. Similiter variant codd. apud Cic. de Off. III. 32. ubi Langius ex suis *Atilius* malebat: sed, *Acilius* legendum esse, recte Fabric. docuit. Vide etiam Voss. de Hist. Græc. I. 17. Præterea *ex Græco sermone vertit*, vet. lib. Sigonii consentiens, unus Hav. Reliqui omnes vulgatum tuentur. Ceterum Acilium historicum Crevier. putat esse C. Acilium, hominem clarum, memoratum Plutarcho in Catone Maj. p. 349. qui Carneadis et sociorum legationis philosophorum orationes apud senatum interpretatus est; Claudius vero quis fuerit, hæret.

§ 13 *Ad mille octingentos triginta*] *Ad mille VIII. triginta* Hearnii D. *ad mille DCC. triginta* ejusdem L. 1. *ad mille octingentos et triginta* Lov. 5. Mox *pondo CXXXVII.* Flor.

§ 14 *Septem millia cæsa hostium*] Vet. lib. *septem millia ferme cæsa hostium.* Sigon. Ita unus meorum Hav. Reliqui omnes a Sigonio additam vocem ignorant. Paullo ante *capta tradidit*, pro *tradit*, Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 5. Gaertn. et Hav. Mox vero *quatuor millia trecentos XX. captos* Hearnii D.

§ 16 *Flammam ei concionanti fusam e capite, sine ipsius sensu*] De eadem flamma Valerius capite de prodigiis I. 6. 2. *Sigon.* *Sine ejus sensu* Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum.

§ 17 *Monumentumque victoriæ ejus de Pœnis, &c.*] Plinius XXXV. 3. 'Pœni ex auro factitavere et clipeos et imagines, secumque in castris tulere. Certe captis eis talem Hasdrubalis invenit Q. Marcius, Scipionum in Hispania ultor: isque clipeus supra fores Capitolinæ ædis usque ad incendium primum fuit:' ubi *aureum* vocat, quem Livius § 13. *argenteum.* Mox § seq. *in vicem acceptas* Flor. Lov. 2. 4. 5. Gaertn. et Hav. Voces *in vicem* desunt in Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

Cap. XL. § 1 *Ornamenta urbis, signa, tabulasque*] Pall. tres, et vet. ed. *ornamenta, signa urbis, tabulasque.* Gebhard. Ita quoque Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. vett. Primus Ascens. 1531. verba in ordinem, quo hodie leguntur, digessit.

§ 2 *Inde primum initium mirandi Græcarum artium opera*] *Initium imitandi* Branc. Latinii. Alibi etiam has voces librarii perperam commutarunt. Vide viros doctos ad Nason. Her. II. 77. Crevier. testatur, nihil codd. suos vel edd. hoc loco variare, et tamen se suspicari vocem *opera* a mala manu esse. Etenim *mirandi Græcarum artium* probam locutionem esse, et *artes* eleganter dici pro 'artefactis.' Fateor genus illud loquendi apud optimos scriptores interdum reperiri: verum, idem etiam Livio placuisse, demonstrandum erat; ad quod non sufficit exemplum ex XXI. 41. 'Ne quis hoc me vestri adhortandi caussa magnifice loqui existimet.' Vide ad XXIV. 23. § 1. Locutionem itaque, et nullius cod. auctoritate nisam, et nullo Livii exemplo firmatam, ipsi obtrudere non audeo.

Licentiæque hinc sacra profanaque omnia vulgo spoliandi] Parvum vitium omnes edd. veteres et recentes deturpat. Scribe *licentiæque huic:* id est, hujus temporis, quo ista scribuntur. Lib. I. c. 55. 'Summam pecuniæ neque ex unius tum urbis præda sperandam, et nullius, ne horum quidem magnificentiæ operum, fundamenta non exsuperaturam.' VI. 4.

'Capitolium quoque saxo quadrato substructum est, opus vel in hac magnificentia urbis conspiciendum.' XLIV. 9. 'Mos erat tum, nondum hac effusione inducta bestiis omnium generum Circum complendi.' Sic Plauto in Curc. I. 2. 'Vindemia hæc,' est vinum omne, quod hoc anno natum est: quod haud scio, an recte acceperint interpretes, explicantes ex Lambino, hæc vini copia: tiro enim accipiet eam vini copiam, quam portabat secum Phædromus. Trinummo II. 4. 83. 'Cœna hac annona est sine sacris hæreditas:' ubi male Lipsius, probante Salmasio, *hæc annon est.* At *hac annona* est, ut hujus temporis se habet annona: quod miror affirmantem summum virum hic locum non habere. Cic. in Pison. c. 27. 'Luxuriam autem in isto nolite hanc cogitare:' ubi vide Faërnum. *J. F. Gron.* *Licentiæque huic* etiam Flor. Voss. Ber. Hav. aliique meorum. Similiter etiam in uno ex Colbertinis invenit Doujatius, qui tamen in vulgato nihil vitii esse addit. Codicum nihilominus auctoritas efficit ut *huic* malim. Solent autem hæ voces sæpe in Mss. commutari. Vide I. 20. § 2. II. 40. § 13. IV. 49. § 8. V. 18. § 5. VII. 40. § 5. VIII. 3. § 2. c. 12. § 10. IX. 31. § 3. XXXVIII. 42. § 9. et alibi. Caussa est similitudo literarum *in* et *ui* in scriptura Longobardica, de qua vide ad III. 49. § 6. VII. 33. § 8. et XXI. 40. § 8. Crevier. *hinc* malebat, idque tuetur partim consensu omnium edd. et cod. Victor. partim quod optimus vulgatæ lectionis sensus est, partim quod in emendatione Gronovii τὰ *initium mirandi* et *licentiæ huic* inconcinnam orationis structuram efficiunt. Verum editionibus et uni cod. cui tamen etiam quidam meorum favent, obpono integerrimorum et plurium codd. fidem. Deinde in eorum lectione haud pejor, quam in vulgata, sensus est. Quin et, si vulgatum velis, nescio, quam elegantiam captare voluerit Livius in illis *inde primum initium mirandi,* et *licentiæque hinc.* Denique caussam non video, cur in emendatione Gronov. orationis structura inconcinna vocetur. Variationem enim structuræ, quæ obfendisse virum doctum videtur, passim Livium quæsisse, ejusque stilo propriam esse, videbimus ad XXXVIII. 39. § 10.

Quæ postremo in Romanos Deos] Signa tabulasque et spolia Siculorum intelligit. *Sigon.* Livii sensus est, licentiam spoliandi templa hostilia, quæ ex hoc Marcelli facto originem sumsit, postea in templa Romana, et quidem etiam in illud ipsum vertisse, quod Marcellus a se dedicatum spoliis Siculorum exornavit.

Templum id ipsum] Intelligit haud dubie ædem Honoris ac Virtutis, de qua est XXVII. 25. et XXIX. 11. Cicero Verr. IV. 54. de Marcello: 'Victoriæ putabat esse, multa Romam deportare, quæ ornamento Urbi esse possent; humanitatis, non plane exspoliare urbem, &c. Romam quæ asportata sunt, ad ædem Honoris atque Virtutis, itemque in aliis locis, videmus.' Hæc ædes intra, an extra urbem fuerit, non satis compertum esse, scribit Borrich. in Antiq. Urb. Rom. Fac. c. 3. Sed Nardinus Rom. Vet. III. 2. plane probabili argumento extra urbem fuisse disputat. Ejus sententiam confirmat locus Livii XXVI. 32. 'Si ab inferis exsistat rex Hiero, quo ore aut Syracusas, aut Romam, ei ostendi posse? quum, ubi semirutam ac spoliatam patriam respexisset, ingrediens Romam in vestibulo urbis, prope in porta, spolia patriæ suæ visurus sit.' Quod autem Livius hic sine discrimine *templum* et *templa* dicit, id interpretationem capere potest ex his quæ XXVII. 25. scribit. *Duk.* *Templumque id ipsum* Flor.

§ 3 *Visebantur enim ab externis*] Ita legendum esse, monuit Haverk. ad Tertull. Apolog. c. 25. non *videbantur,*

quod tantum exstat in postrema Gruteri et paucis quibusdam eam secutis edd. pro quo Gronov. iterum *visebantur* revocavit.

§ 4 *Omnium ferme civitatum Siciliæ*] *Civitatium Siciliæ* Flor. et edd. Mediol. 1480. et Tarvis. prior. Vide ad XXXIII. 20. § 11.

§ 5 *Libyphœnicus generis Hippocinatis*] *Libyphœnicis generis Hipponatis* melius implet aures. ' Libyphœnix ' nominandi casus est, et non ' Libyphœnicus.' Hippo ad hæc oppidum Africæ nobile, unde, ' Hipponas Hipponatis ' videri potest deductum. Verum hæc conjectura est. *Sabell.* Quidam *Libyphœnicum* legunt, ut *generis* cum *Hipponatis* conjungant, quasi qui Hippone natus fuerit. At ego *Hipponates* (quanquam varie hoc legitur, *Hippocinatis, Hipponiates, &c.*) nominativi casus esse puto, et nomen Mutines esse. Itaque conjungenda *Libyphœnicis generis.* Fertilissimum autem solum tenebant Africæ Libyphœnices inter Bragadam ac Syrtim parvam, quo loco eos etiam constituit Ptolemæus. *Glar.* *Hipponiates* non est proprium viri nomen, sed patriæ, id est, ab Hippone urbe Libyæ: ut enim a ' Crotone Crotoniates,' sic ab ' Hippone Hipponiates.' Viri autem nomen esse censet Glareanus. Cæterum Pædian. in Pison. c. 22. ex Varrone tradit huic *Mutini*, quod in Sicilia cum equitatu suo transierat ad Romanos, civitatem datam, ædesque et pecuniam ex ærario. *Sigon.* Vet. ed. *Libypenicus generis Hippocinatis.* Pall. *Libipenicum generis Hippacinatis.* Gebh. *Hippativatis* Hav. *Ippocinatis* Ber. (in quo tota vox a m. sec. expungitur) *Hippacinatis* vel *Hippacinates* reliqui mei. *Yppacinatis* vel *Ypacinatis* Hearnii Oxon. Reliquorum codd. et edd. lectiones vide apud Gronov. Dissert. Epist. in Livii Loca Quæd. Geogr. p. 24. qui legendum censet *Libyphœnicum generis Hippacrites.* Rationes emendationis latius apud eum videri possunt. Veram hanc Livii scripturam esse posse, adsentitur Crevier. non diffitetur tamen, magnam sibi suspicionem oriri, parum interesse, utro modo legatur hoc nomen, *Hipponiates*, an *Hippacrites*, et eamdem utroque nomine patriam Mutini adsignari, nempe Hipponem Diarrhytum. Quum enim duplex urbs Hippo in Africa fuerit, altera Hippo Diarrhytus, altera Hippo Regius cognominata, priorem prope Uticam, posteriorem in Numidia, Diodorus vero memoret Ἵππου ἄκραν ab Agathocle captam prope Uticam, lib. XX. p. 762. et Ἵππου ἄκραν ab ejus filio Archagatho in Numidia expugnatam p. 763. utramque urbem Hipponem eo nomine indicari putat, adeoque eorum incolas æque *Hipponiatas* atque *Hippacritas* adpellari posse. Quod si verum esse ponamus, codd. tamen vestigia *Hippacrites* potius, quam *Hipponiates*, Livium scripsisse indicabunt.

Sub Hannibale magistro omnes belli artes edoctus] Pall. tres *sub Annibale mag. omni belli arte edoctus*, nisi quod Pal. 2. *omnium.* Prisca ed. *magistro omnium belli artem edoctus.* Gebh. *Omni belli arte* etiam Voss. Lov. 2. 4. Harl. Gaertn. et Hav. *omni belli arti* Lov. 5. *omni bello artes* Hafn. *omnium belli artem* Ber. et edd. principes: *omnem belli artem* Ascens. et Mogunt. *omnes belli artes* Aldus, quod optimi scripti servant. Supra c. 37. ' Sub qua per tot annos omnes militiæ artes edoctus fuerat.'

§ 6 *Cum quibus ita pervagatus est hostium agros*] Pal. 3. *pervastatus est.* Gebh. *Cum quibus ita populatus est* Lov. 4. *cum quibus pervastatus est* Ber. *cum quibus ita pugnatus est* Gaertn. Τὸ *est* deficit in Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav.

Ferendumque in tempore cuique auxilium] Put. Pet. Men. *ferendoque.* Pet. alter, et quidem melior alias, cum Voss. *ferendosque.* Censeo fuisse, *ita socios ad ret. in fide an. eorum, feren-*

doque in temp. cuique auxilio adiit. Vide ad XXI. 5. et XXIII. 7. Lib. XXI. c. 52. ' Continendis in fide sociis maximum vinculum esse primos, qui eguissent ope, defensos.' *J. F. Gron. Ferendosque* Flor. a m. pr. Voss. a m. pr. Lov. 2. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *ferendoque* Flor. a m. sec. Voss. a m. sec. Lov. 1. 5. et Hearnii L. 1. quod Gronov. pr. ed. nott. probavit: cui deinde substituit *ferendoque auxilio*. Eam locutionem Livio familiarem esse, vidimus ad I. 53. § 3. Non tamen, dissentientibus libris optimis, eorum lectionem *ferendoque auxilium*, quam recepi, rejicere ausus sum. Mutatum autem dicendi genus *ad retinendos animos ferendoque auxilium* defenditur ex illis quæ notantur ad § 2. Ceterum paullo ante *ad retinendum in fide animos* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Rec. Hav. et typis descripti ante Aldum. Mox autem *adit*, pro *adiit*, Flor. Voss. Lov. 2. Harl. et Gaertn. Vide ad XXXVI. 42. § 3.

§ 8 *Non tam consilio Mutinis, quam fiducia magis ausi egredi*] Hoc *tam* sublatum est propter adverbium *magis*. Vult enim dicere, eos non magis consilio Mutinis exisse, quam ejus fiducia, quæ res illis tandem male vertit. De Himera autem dubium, quem fluvium dicat. Ego eum existimo, quem Ptolemæus III. 4. eo in loco ponit, ubi alii Gelam. Est etiam Himera, quem Strabo VI. 266. ait per mediam fluere Siciliam, exonerarique in mare ad occiduam insulæ partem. Meminit et Plinius III. 8. Ac de hoc ab initio lib. IV. hujus belli c. 6. mentio est, ubi Hieronymus tyrannus legatos cum mandatis Carthaginem misit. *Glar.* Voculam *tam* primus Aldus sustulit. Et recte. Abest enim ab omnibus meis, præterquam a Ber. et Lov. 5. Paullo ante *ad id tempus*, interposito pronomine, malebat Crevier.

§ 11 *Heracleam Minoam concessit*] *Minoæ* urbis Siculæ meminit Stephanus. *Sigon. Minoiam* Lov. 4. 5. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum: *minorem* Voss. Lov. 2. Harl. Hafn. Hav. et Brancal. Latinii. Sed nihil mutandum. Vide Cluver. Sicil. Antiq. I. 17. pag. 216. Paullo ante *compulit hostes* Flor. qui in sequentibus legit *magno opere*. Vide ad XXVIII. 18. § 4.

§ 12 *Jam ante anxius gloria ejus*] Pall. tres, et prisca ed. *anxius gloriæ*. Gebh. Ita et Voss. Lovel. 1. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum, qui *gloria* dedit, quod Flor. et reliqui servant. Voculam etiam *ante*, quam primus Aldus in contextum admisit, ignorant soli Lov. 2. Ber. et Gaertn.

Degenerem Afrum] Quia Libyphœnicum generis erat. *Sigon.* Non sinceri Punici sanguinis: nam Libyphœnices 'mixtum Punicum Afris genus,' XXI. 22. *Duk.*

§ 13 *Secunda pugnæ fortuna evenisset*] Mss. *secundæ*. J. F. Gron. Sed Livius IV. 61. ' Romanis secunda fortuna pugnæ fuit.' Et IX. 18. ' Quod Alexandro nullius pugnæ non secunda fortuna fuerit.' Contrarium est ' adversa fortuna pugnæ ' Liv. IX. 18. ' Quibus nunquam adversa fortuna pugnæ fuit.' Et Epit. l. XXVII. ' Tot prœliorum adversa fortuna.' Virg. Æn. IV. 603. ' Anceps pugnæ fortuna.' Et ita mallem XXX. 32. ubi vulgo est, ' quibus adversæ pugnæ fortuna fuisset.' *Duk. Secundæ pugnæ fortuna* Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum: *secundæ fortuna pugnæ* Lov. 5. *secundæ fortunæ pugna* Hav. Sed optimi, atque inter eos Flor. *secunda pugnæ fortuna* cum Aldo tuentur. Ita ' secunda belli fortuna ' IX. 41.

CAP. XLI. § 1 *Subnisum victoria Cannensi ab Nola repulisset*] Gebhardus ad XXV. 17. § 5. quum in Pal. 1. per errorem scriptum invenisset *repupulisset*, legendum conjecit *repepulisset*. Verum augmentum, quod per-

fectum simplicis *pello* recipit, etiam composita ejus, ut composita verbi *curro*, servasse, idoneis antea exemplis probatum oportuisset. In Pal. 1. secunda syllaba per errorem librarii erat repetita.

§ 2 *Ad instruentem exercitum decem effusis*] Pall. tres *Instruente exercitum.* Vet. ed. quoque *Ad* exclusit. *Gebh.* Put. Pet. tres Pall. Voss. omissa præpositione *Instruente exercitum.* Lege *Instruenti exercitum:* ut pendeat ab τῷ *nunciantes.* J. F. Gron. Similiter legunt Flor. 2. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. *Instruentem exercitum,* similiter omissa præpositione, edd. principes. *Ad instruentem* primus dedit Ascens. 1513. Mox *ex hostium agmine,* pro *acie,* Ber.

§ 4 *Gens fallax promissi, fidem præstitit*] Delendam putavi distinctionem, qua τὸ *promissi* a voce *fidem* discerpebatur, quæ mihi videntur conjungi debere, quum *promissi fidem præstare* idem sit quod ' promissum præstare ' xxvi. 4. et ' fides promissi ' eodem lib. c. 19. Etiam ' gens fallax,' ut eodem lib. c. 41. ' ratio haud fallax.' xxx. 12. ' Reputare secum ipse, quemadmodum promissi fidem præstaret.' *Jac. Gron.* Distinctio, a Gronovio recte repudiata, primum exstitit in ed. Francof. 1588. Priores, quemadmodum Gronovius censuit, interpungunt.

Nuncio celeri per ordinem misso] Lego *ordines.* T. Faber. Sic quidem et scripti. Verius *ordines.* J. F. Gron. Doujatius vulgatum ita intelligi posse opinatur, nuncium ad omnes copias ordinatim missum esse. Cui judicium suum non invideo. Probo vero virorum doctorum conjecturam *per ordines,* quam firmant Lov. 5. et pauci alii: *per ordines* nempe ' militum,' in quos in aciem progressi a ducibus congesti erant. x. 27. ' Lupo data inter ordines via, cervam Galli confixere :' et passim alibi.

§ 5 *Quod maxima parte virium suarum non juvabantur*] Comparet in Pal. 1. *quod quia maxima parte virium suarum:* reliquis autem *quod quia m.* Gebh. *Quod quia maxima parte* Flor. Voss. Lov. 2. Harl. Gaertn. et edd. ante Ascens. 1513. *quod a maxima parte* Lov. 4. *quod e maxima parte* Ber. a m. pr.

Ne ab suo ipsi equite obpugnarentur] Vet. lib. *ne ab suo et ipsi.* Sigon. Pariter omnes mei, nisi quod voculam *et* omittant Ber. a m. pr. et Gaertn. ejusque loco *etiam* præferat Lov. 5.

§ 6 *Itaque haud magna vis certaminis fuit*] Put. Pet. melior *Itaque haud magni certaminis fuit.* Recte: nam intelligitur τὸ *res* ex proximo membro ' primus clamor atque impetus rem decrevit.' De qua ellipsi inferius. Lib. xxvi. ' Nec magni certaminis rem fore.' *J. F. Gron.* *Haud magni certaminis* etiam Flor.

§ 8 *Ut P. Cornelius prætor literas Capuam ad consules mitteret*] *Ut præ. Cornelius populus Romanus literas* Flor. in quo manu recenti *populusque Romanus* interpolatum fuit: *ut per Cornelium populus Romanus literas* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Sæpissime *pr.* sive *prætor,* et *P. R.* id est *populus Romanus,* commutantur a librariis, compendia vocum non adsecutis. Vide ad xxxi. 10. § 4.

§ 10 *Fulvius ad Capuam maneret*] *Ad Capuam veniret* Voss. *ad Capuam veniret atque maneret* Harl. *ad Capuam veniret maneretque* Hafn. *ad Capuam veniret ibique maneret* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et editi ante Aldum.

§ 11 *Consules Claudius creavit Cn. Fulvium Centumalum et P. Sulpitium Servii filium Galbam*] Omnes Livii codd. absque numero Centumalum ponunt, ut sit alius ab eo, qui consul fuit a. ɪↃxxv. Sulpitium vero hunc quidam *Servilium,* quidam *Galbam* cognominant, *Q. filium.* *Galba* certe

ab initio libri sequentis dicitur. *Glar.* *Centumalum* ex lapid. Capit. *Sigon.* Pal. 1. *P. Sulpitium Servilium G. F. Galbam.* Pal. 2. *P. Sulpitium Servilium, C. Fulvium Galbam.* In Pal. 3. omissum est *Servii filium.* Prisca denique ed. *P. Sulpitium Servilium Quinti filium Galbam.* Gebh. *Centumalum,* pro *Centimalum,* Sigonius. Vide ad XXIV. 43. § 6. Tum *P. Sulpicium Servilium G. filium Galbam* Voss. Lov. 4. et Harl. *P. Sulpicium Servilium Q. F. Galbam* Gaertn. Hearnii N. et edd. vett. Neque aliter Ber. nisi quod ultimam vocem *Galbam* ignoret. *P. Sulpicium Servilium Q. Galbæ F.* Lov. 5. *P. Sulpicium Servilium Q. Fabium Galbam* Lov. 2. *P. Sulpicium Servilium Galbam* Lov. 1. et Hav. *P. Servilium Galbam* Hearnii L. 1. *P. Sulpicium Serg. filium Galbam* Flor. Vulgatum, quod primum a. 1535. Frobenius exbibuit, rectum est. 'Servius' et 'Servilius' sæpe in Mss. commutantur. Vide ad Epit. Liv. l. LXXII.

§ 12 *Creati L. Cornelius Lentulus, Cornelius Cethegus, C. Sulpicius, C. Calpurnius Piso*] Vet. lib. *M. Cornelius Cethegus.* Sic enim post Livius. Sic tabulæ Capitolinæ in consulatu ejus. *Sigon.* Pall. duo tantum tres prætores recensent *creati Cornelius Cetegus, C. Sulpicius, Piso.* At Pal. 3. *P. Cornelius Cethegus, G. Sulpitius Piso, et L. Lentulus.* Prima editionum *creati Lentulus, Cornelius Cetegus, C. Sulpitius Piso.* Gebh. *Creati Corn. Ceth. C. Sulpicius Piso* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii N. *creati Lentulus Corn. Ceth., C. Sulpicius Piso* Ber. et edd. principes. Neque aliter Gaertn. nisi quod *creati Cornelius Lentulus* alio ordine præferat: *creati Cornelius Cetegus G. Sulpitius Piso* Hearnii D. *creati C. Cethegus C. Sulpitius Piso* ejusdem L. 1. *creati L. Cornelius Lentulus, Cethegus, C. Sulpicius, Piso* ed. Mog. Id quod ad initium scholii Sigonii adscriptum est, deinde Aldus dedit.

§ 13 *Pisoni jurisdictio urbana, Sulpicio Gallia, Cethego Apulia*] Emendo *Sulpicio Apulia, Cethego Sicilia.* Hic est enim M. Cornelius Cethegus, de quo post ait XXVI. 21. 'Id enim M. Cornelio mandatum, ut, ubi ei videretur, urbem eis agrumque in Sicilia assignaret.' Et post: 'Inter has difficultates M. Cornelius prætor.' Item c. 28. 'Ex Sicilia exercitus, cui M. Cornelius præesset, ubi consul in provinciam venisset, dimitti jussus.' Quibus ex locis satis probatur, Siciliam Cornelio Cethego, non Apuliam, obtigisse. Neque vero procedit, quod Glareanus affert, ad XXVI. 21. hunc esse 'P. Cornelium Lentulum,' qui proprætor in Sicilia esset. Nam Sicilia per hæc tempora duplex provincia erat. ['Idem dicit Glareanus lib. sequente.'] Una, quæ vetus provincia erat, quam P. Cornelius in prætura sortitus fuerat, altera, qua regnum Hieronis patebat, quam post M. Marcellum M. hic Cornelius Cethegus obtinuit. Itaque lib. sequente c. 1. de Sulpicio ubi loquitur, ita emendo: *C. Sulpicio, cui Apulia evenerat.* Sigon. Verba hæc mutila et omnino corrupta esse, cuilibet sequentis libri historiam diligentius legenti constabit. Non enim *M. Cethego Apulia,* sed *Sicilia* evenit, ut non uno loco postea demonstrat Livius. 'Apulia' autem eodem teste 'consulum' sors fuit, non 'C. Sulpicii,' vel alterius prætoris. At in aliis exemplaribus 'Gallia Sulpicio' attribuitur non minus male. Livius enim 'Galliam P. Sempronio prorogatam' fuisse affirmat, sicut postea constabit. Restat igitur peregrina sors C. Sulpicio, licet ejus nulla fiat mentio in Livianis exemplaribus, et 'Apulia' superabundet hoc loco. Quare, ut Livianæ historiæ congruant hæc verba, sic corrigenda esse existimo: *Pisoni jurisdictio urbana, peregrina Sulpicio, Sicilia Cethego, Lentulo Sardinia*

evenit. Pighius in Ann. ad a. DXLII. p. 182. Inverso ordine Sigonius legit *Sulpicio Apulia, Cethego Sicilia,* pro corrigendi suo immoderato pruritu. *Gebh.* Locus fractus, cui nihil a scriptis auxilii. Put. *Pupio Sicilia.* Pet. aliter, *Pisoni jurisdictio urbana, Pupio urba Sicilia:* alter, *M. Sulpicio urbana Sicilia.* Voss. *urbana Sulpitio urbana Sicilia, Cethego Apulia, Lentulo Sardinia evenit.* Et similia monstra alii. *J. F. Gron.* Ita quidem Livius. At vero Sigonius Sulpicio Apuliam tribuit et hic, et seq. lib. c. 1. quum tamen vel unicus ille locus sufficere potuerit ad virum diligentissimum ab hac sententia revocandum. Non modo enim Sulpicio illic dicuntur decretæ eæ legiones, quas P. Cornelius Lentulus tribus ante annis prorogato semper imperio in Sicilia habuerat; sed quas insuper, quod vel ex verbis proxime præcedentibus colligere potuisset, ex Sicilia in Italiam reducere non licebat ante hujus belli finem. Unde additur ei etiam supplementum ejus generis militum, cui senatus eundem, quem Cannensibus, finem statuerat militiæ. Legiones P. Cornelii fuisse Cannensis exercitus reliquias, easque 'in Siciliam relegatas esse, ne ante finem Punici belli in Italiam reportarentur,' multis docet Livius capp. 5. 6. 7. Mansere etiam ibi et hoc et sequentibus annis XXVI. 28. &c. immo donec a P. Scipione in Africam transportarentur, ut ignominiosam illic militiam finirent XXIX. 24. Neque tantum Cannenses milites, sed et hoc ipsum supplementum de exercitu Cn. Fulvii prætoris, quod Sigonius Sulpicio in Apuliam decretum male existimat ad XXVI. 1. itidem in Siciliam tam tristi conditione esse relegatum scire poterat ex cap. seq. et XXVII. 7. Ingentem ergo hunc viri magni lapsum, dum legiones Cannenses nunc in Apuliam ad prætorem missas credit, animadvertisse reor Pighium. Circumspectior sane est, quando illis Cethegum et Siciliæ præfuisse existimat in Fastis ad a. DXLII. Ut enim hic ejicit 'Apuliam,' et Cethego tribuit 'Siciliam,' ac Sulpicio evenisse comminiscitur 'peregrinam jurisdictionem;' sic XXVI. 1. legit 'Cethego, cui Sicilia evenerat.' Sed, ut prætercam, hæc omnia eum æque ac Sigonium audere sine caussa adversus vett. codd. consensum, neque verum est, Cethegum Cannensem habuisse exercitum, sed eum, quem Marcellus in Sicilia reliquit. Patet id ex XXVI. 28. 'Ex Sicilia,' inquit, 'exercitus, cui M. Cornelius (is Cethegus) præesset, dimitti jussus. L. Cincio prætori ad obtinendam Siciliam Cannenses milites dati, duarum instar legionum.' Eod. cap. paulo post dimissum hunc exercitum M. Claudii Marcelli fuisse declaratur. At quomodo igitur, dicent, evadis hinc, cum in sequente libro sæpius Cethegi in Sicilia, nunquam in Apulia, fiat mentio, ut nec Sulpicii in Sicilia? Ego vero certum esse existimo, Sulpicio neque evenisse Apuliam, quam primo Cethegus, dein consules habuerunt, neque peregrinam jurisdictionem, quæ, quoniam a Livio in hac sortitione non exprimitur, haud dubie conjuncta fuit cum urbana, quod sæpissime in hoc bello contigit, ut superiore anno XXV. 3. et sequente anno, quo tres prætores in provincias exiere, quartus haud dubie utramque jurisdictionem simul habuit. Sic XXVII. 36. 'C. Hostilio urbana evenit, addita et peregrina.' Quin et peregrina sors, sicuti hic, prorsus omittitur XXVIII. 38. lib. XXX. capp. 1. et 27. et 40. ac alibi. Restat ergo, ut vulgatæ lectioni credamus, obtigisse Sulpicio Siciliam, eam nempe, quam P. Cornelius Lentulus prætor ante habuerat. Divisa enim fuit in duas provincias ab a. DXXXVI. ad DXLVI. quo P. Scipio in Africam trajecit. A. DXXXVI. missus in eam P. Cornelius prætor, et

exorto bello Syracusano M. Marcellus consul. Hinc a. DXXXVII. 'prorogata imperia provinciæque M. Claudio Siciliæ finibus iis, quibus regnum Hieronis fuisset, Lentulo proprætori provincia vetus,' ut est XXIV. 44. Sic XXV. 3. de a. DXXXVIII. Uterque hoc anno decessit, quo simul Siciliam obtinuere C. Sulpicius et primo Marcellus; dein, postquam ille Romam rediit, Cethegus. Hos exceperunt sequenti anno L. Cincius Alimentus prætor et M. Valerius Lævinus consul, aliique deinceps. Successisse vero P. Cornelio C. Sulpicium constat ex XXVI. 1. ubi istius legiones accepisse dicitur, quemadmodum et L. Cornelio in Sardinia datæ sunt, quibus Q. Mucius decessor ejus præfuerat. Neque ab hac sententia dimovere quem debebat, quod numquam deinde nominatur in Siciliæ rebus narrandis, quæ hoc anno Livium non valde occupaverunt, cum neque in ulla alia provincia vel reipublicæ parte ejus mentio occurrat. Immo vel ex eo ipso certum est mihi, fuisse in vetere illa Siciliæ provincia, in qua neque superioribus tribus annis ullam rem a P. Lentulo gestam refert auctor, et quam quietam plane fuisse satis ostendunt verba Cannensium militum ad Marcellum XXV. 6. ubi queruntur, 'se non solum a patria, sed ab hoste etiam relegatos in exsilium, ubi nulla spes, nulla occasio abolendæ ignominiæ sit. Clamorem pugnantium exaudire resides ipsos ac segnes, tamquam nec manus, nec arma habeant.' Verumtamen major videtur esse difficultas in Cethegi sorte, quæ tamen etiam facili negotio expediri potest. Marcello prorogatum fuit imperium in Sicilia, ut reliquias belli perficeret, XXVI. 1. Decessit tamen eodem anno, 'exercitum successori tradere jussus,' c. 21. Qui non alius potuit esse, quam Cethegus, cum is non Cannenses milites, sed Marcelli habuerit legiones, nec usquam ante, sed statim post illius discessum, legatur fuisse in Sicilia capp. 21. 26. 28. Sortitus quidem fuerat Apuliam, verum sæpe permutarunt provincias, ex alia in aliam profecti. Hoc anno C. Claudius Nero primo ad Capuam fuit cum suis legionibus XXVI. 5. Qua capta in Hispaniam est missus c. 17. Eadem tamen æstate successit illi in Hispania Silanus c. 20. cui initio anni prorogatum fuerat imperium in Etruria c. 1. Similiter Cethego primo evenit Apulia, sed post abitum Marcelli in Siciliam est missus. Et tum Apuliam obtinuerunt consules primum ambo, dein alter Macedoniam est sortitus. Eas autem mutationes, immo et sortitiones provinciarum sæpe Livius neglexit memoriæ mandare, satis existimans, si eas factas esse ex rebus gestis discere per occasiones possimus. Lib. XXIII. capp. 21. 32. et 34. A. Cornelium Mammulam proprætorem in Sardinia invenimus, de cujus prætura et profectione in eam provinciam nullum verbum in superioribus. M'. Pomponio prætori prorogatur imperium in Gallia XXIV. 10. Quando vero in eam sit missus, an in prætura, quam biennio ante gesserat, an post eam, ex Livio ignoramus. C. Lætorius cui præesset provinciæ, nuspiam traditum est. At XXVII. 7. L. Veturius ab eo provinciam exercitumque accipere jubetur. M. Valerius Falto prætor sortitur Bruttios l. XXX. capp. 40. et 41. Anno sequenti dicitur XXXI. 8. 'priore anno Campaniam habuisse provinciam,' quam qua de caussa acceperit, relictis Bruttiis, in Livio frustra quis quæret. *Jac. Periz.* Hæc recte adversus Sigonium et Pighium disputantur. Unus superest scrupulus, quod Livius hic, contra quam solet, de provinciis consulum mentionem non facit, sed demum XXVI. 22. Conjici potest, consulibus initio anni provincias non decretas, eosque deinde

religionibus et aliis impedimentis consularibus, maximeque fama adventus Annibalis, in Urbe, in qua eos adventante Annibale fuisse est capp. 9. 10. et 11. libri sequentis, retentos fuisse. Sed eos non multo post, demto terrore Annibalis, in Apuliam profectos ex eo colligitur, quod Fulvius proconsul, capta Capua, a Calpurnio prætore urbano, qui absentibus consulibus munus consulare in Urbe sustinebat, literas et senatusconsultum de senatoribus Campanis accepisse dicitur XXVI. 16. Eodemque tempore Cethegum, qui ante Apuliam habuerat, Marcello, quem exitu æstatis ex Sicilia ad Urbem venisse dicit XXVI. 21. succedere jussum fuisse, omnino probabile est. *Duk.* *Pupio urbana Sicilia, Cethego Apulia* Flor. et Harl. *Sulpicio Sicilia, Cethego Apulia* Hearnii Oxon. omnesque reliqui mei, nisi quod vox *Sicilia* exsulet ab Hav.

LIBER XXVI.

Cap. i. § 1 *Idibus Martii magistratum inissent*] Pall. tres *Martiis*. Sic c. 26. 'Cum Idibus Martiis consulatum inisset.' *Gebh.* *Martii* operarum aberratione præferunt priores Gruteri edd. quarum lapsum ipse in postrema emendavit. Vide ad iv. 37. § 3. Paullo ante *Cornelius*, vel *Corn. Fulvius* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hearnii Oxon. Ita plures codd. etiam peccant xxiv. 41. § 9. unus xxx. 2. § 4. Tum *Centimalus* Voss. Lov. 3. 4. Harl. Ber. Hav. et Hearnii Oxon. Vide ad xxiv. 43. § 6. Mox *in Capitolio* Ber. et Hearnii L. 1. ac D.

§ 2 *Q. Fulvio et Ap. Claudio, prioris anni consulibus*] Pal. 1. sine prænomine *Fulvio Appio Claudio*. Pal. 3. vero *Appio Claudio et Fulvio*. Gebh. Auctore Put. et melioribus dele copulam. Est ea ratio elegantior collegas nominandi sine particula interjecta. *J. F. Gron.* Prioris consulis prænomen deest in Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hearnii Oxon. et edd. ante Aldum; posterioris in Lov. 3. 5. et Hearnii N. Priori contra prænomen *Cn.* male tribuitur in Hav. Copulam etiam inter consulum nomina non agnoscunt Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Hav. Hearnii Oxon. et edd. ante Ascensianam 1513. Vide ad lib. ii. cap. 17. § 1.

Priusquam expugnassent] Pall. tres et prisca ed. *priusquam oppugnassent eam. Tum cura, &c.* perperam. *Gebh.* Ita et Flor. Cant. Lov. 3. 5. Harl. et Gaertn. *priusquam obpugnassent. Tum cura* edd. vett. Vide ad xxi. 57. § 6. *Priusquam expugnassent eam. Tum cura* Voss. Lov. 1. 2. 4. et Ber. cum edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 3 *Non tam ob iram*] Liber Ms. *non ab ira tantum*. Optime. *Lipsius*, Ep. Quæst. iii. 16. Tales sunt istæ apud Livium locutiones xxx. 13. 'Neque prudentiorem, neque constantiorem Masanissam, quam Syphacem, esse, etiam ab juventa incautiorem.' *Modius.* Pall. 1. ac 2. *non ab ira tantum.* Pal. 3. *non ob iram tamen:* prisca ed. *non ob iram tantum.* Gebh. Fere omnes *non ab ira tantum.* Vulgo *non tam ob iram.* Dupliciter in parva re imperiti fuerunt vulgatæ architecti: primum quod ex tot Livii locis genus illud loquendi, annotatum Lipsio, non observaverunt; dein quod putarunt, absurde τῷ *tantum* respondere τὸ *quam* pro *quantum.* Posterius vindicavimus et Statii epicedio in patrem vs. 212. 'nec enim mihi sidera tantum Æquoraque et terras, quam vos debere parenti.' *J. F. Gron.* *Non ab ira tantum* Flor. et omnes reliqui, quibus utor, codd. Locutionis hujus exempla vide ad xxiv. 30. § 1. Adde xxvii. 17. 'Avidior etiam certaminis erat, quum a spe, quam successus rerum augebat, tum quod,' &c. xxx. 36. 'Minore cum misericordia ab recenti memoria perfidiæ auditi sunt.' xxxvi. 24. 'Oppidum diripuerunt, non tam ab ira nec ab odio, quam ut,' &c. xxxvii. 43. 'Ab ira graviorem ediderunt cædem.' xxxix. 49. 'Cognitumque primum a verecundia memoriaque meritorum adtollunt.' Vide Gronov. ad xxvi. 49. § 8. et ad Senec. de Clem. i. 20. Sæpissime *ab* et *ob* ex interpretis expositione in

Mss. commutantur. Vide ad I. 34. § 3. IV. 17. § 6. c. 31. § 9. c. 44. § 11. V. 47. § 11. VI. 1. § 3. c. 3. § 8. XXVII. 28. § 6. XXVIII. 5. § 4. XXX. 12. § 19. c. 16. § 2. c. 36. § 9. et alibi. *Tantum, quam* servant etiam edd. usque ad Ascensianam a. 1513. De ea locutione vide ad III. 63. § 3. Gronov. Diatr. Stat. c. 57. et Crevier. ad hunc loc.

§ 5 *Et prætoribus prioris anni, M. Junio in Etruria, P. Sempronio in Gallia*] Pall. tres *Et prioris anni præt., M. Junio Etr., P. Sempr. Gallia cum binis leg., quas hab., pror. est imp.* Gebh. Etiam Cn. Fulvius et C. Claudius Nero priore anno prætores fuerant XXV. 2. De Fulvio nihil dicit ideo fortasse, quod is mox ob rem superiore anno male gestam damnatus est c. 2. et seqq. Neroni, itidem ut Junio et Sempronio, prorogatum fuisse imperium, eumque una cum proconsulibus in obsidione Capuæ, ad quam ab iis accitus erat, XXV. 22. manere jussum, et Capua capta in Hispaniam missum, constat ex capp. 5. et 8. et 17. Hoc quoque est exemplum moris Livii, quem observavit Perizon. ad XXV. 41. Ceterum P. Sempronius non anno priore, id est a. IↃXLI. sed IↃXL. prætor fuerat, et tamen nunc *prætor* vocatur. Vide ad XXIII. 40. *Duk.* *Et prioris anni prætoribus* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et quædam ex vett. edd. *Prioris anni prætoribus* Hearnii L. 1. et, teste Hearnio, ed. Rom. princeps. Mox bis præpositio *in* deficit in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hav. et edd. antiquis. *M. Junio Etr., P. Sempr. Gallia evenit. Prorog. imp. M. Marcello* se in L. 1. et ed. Rom. principe invenisse, Hearne testatur.

§ 6 *Ut proconsul in Sicilia reliquias belli perficeret*] Vet. lib. *pro consule.* Sigon. Put. *ut proconsule in Sicilia reliqua belli perficeret.* J. F. Gron. Non aliter est etiam in Flor. Eamdem lectionem etiam in Pet. meliori, et Men. superfuisse, Gronov. testatur ad XXXVIII. 37. § 1. ubi tamen divisis vocibus *pro consule* legendum putabat. Vide etiam ad XXIII. 30. § 19. 'Reliqua belli' ut IX. 16. 'Convenit jam inde per consules reliqua belli perfecta.' Vide ad XXXVII. 58. § 8. Τὰ *in Sicilia* omisit Hearnii N.

§ 7 *Quibus P. Cornelius proprætor in Sicilia præesset*] *P. Lentulus* prætor Siciliæ, qua vetus regio erat, ab initio prioris libri c. 3. dicitur. Hic *P. Cornelius.* Nisi, quod existimo, idem P. Cornelius Lentulus fuerit, ut L. Cornelius Lentulus hujus anni prætor in Sardinia. At P. Cornelius Sylla prætor urbanus prioris fuit anni. Fuissent ergo priore anno quatuor P. Cornelii in magistratu, Sylla prætor urbanus, Lentulus Siciliæ, Scipio Hispaniæ imperator cum Cn. fratre, ambo ibi occisi, et Scipio P. filius ædilis curulis, cum ei ad petendum nondum legitima ætas esset. *Glar.*

§ 9 *C. Sulpicio, cui Sicilia evenerat*] Lego *Apulia*, cum ob eas rationes, quas priore libro cap. ult. § 13. attuli, tum quia Livius subdit hoc loco, *Huic suppl. de ex. Cn. Fulvii, qui priore anno in Ap. fœde cæsus fugatusque erat, decretum.* Sigon. Pal. 2. et vet. ed. præferunt *C. Pupio, cui Sicilia.* Gebh. *C. Pupio* etiam Flor. Voss. a m. pr. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Pighius in Ann. ad a. IↃXLII. p. 182. legebat *Cethego, cui Sicilia.* Sed et Sigonii et Pighii conjecturas refellit, ac vulgatum vindicat Jac. Perizon. ad XXV. 41. § 13.

Qui priore anno in Apulia fœde cæsus fugatusque erat] Provocabulum *qui* non ad Fulvium, sed ad ejus exercitum referendum est. Id non videns Doujatius male Fulvii exercitum cæsum, ipsum fusum fugatumque dicit; vel *cæsus* generaliter accipit pro male habito aut victo. Mox § seq. vox *hiberna* exsulat a Voss. et Lov. 1.

§ 11 *Quibus Q. Mucius præfuerat*] *Quibusq; Mucius præfuerat* Voss. et Lov. 2. Vide ad XXII. 31. § 7. *Quibus Mutius præfuerat* Lov. 1. Gaertn. et Hearnii L. 1. *quibus Minutius præfuerat* Lov. 3. et plures edd. antiqq. cum Hearnii N. *quibus Q. Minutius præfuerat* Ber. et ed. Rom. princeps. Vide ad XXIII. 24. § 4.

§ 12 *Siciliæ Græciæque ora cum legionibus classibusque, quibus præerant, decretæ*] *Decretæ* habent omnia, quæ ego viderim, exemplaria: at *decreta* legendum puto, quia *ora* præcessit. *Glar.* *Decreta* est a Glareano, quamvis ante illum omnes haberent *decretæ:* id quod Putean. etiam et nostri servant scripti. Nec mutandum est: intelligitur enim *provinciæ.* J. F. Gron. *Decreta* soli ex meis Lov. 3. et 5. Reliqui cum Hearnii L. 1. et N. *decretæ.* Paullo ante Otacilii prænomen *T.* neglegunt Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum.

§ 13 *Tribus et viginti legionibus*] *Tribus et triginta*, vel *tribus et XXX.* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et edd. Aldo priores. Mox *terra marique gestum* Voss. Lov. 1. et Harl. *terra marique bellum gestum* Ber. *terra marique bellum gestum est* edd. antiqq.

CAP. II. § 1 *Proprætor senatui, scripserat*] Vet. lib. *pro prætore.* Sigon. Ita et Flor. Harl. Gaertn. et Hav. quomodo etiam quidam codd. Valerii Max. eamdem historiam referentis præferunt II. 7. 15. ubi vide Torren. *pro P. R. senatui* Hearnii L. 1. *pro populo Romano senatui* Cant. Vide ad XXXI. 10. § 4.

§ 2 *Sollemne auspicatorum comitiorum*] Id est, solenne institutum, quo comitia auspicato habebantur. Est enim substantivum, ut alias. *Sigon.* Hoc de comitiis curiatis intelligendum, et etiam iis, qui ex privatis ad bella mittebantur, necessariam fuisse legem curiatam, ex hoc loco ostendi putat Gruchius in Respons. ad binas Sigonii reprehensiones p. 724. et in Refut. ad poster. Sigonii disput. Thes. Antiq. Rom. tom. I. § 35. *Duk.*

§ 3 *Referendum ad senatum*] Vide Gronov. Obs. I. 22. *Duk.*

§ 4 *Utramque rem eam curæ fore senatui*] Pall. tres, *eam utramque rem.* Gebh. Transponunt voces Put. et Voss. tres Pall. *eam utramque rem curæ fore.* J. F. Gron. Similiter omnes Hearnii Oxon. et, excepto Ber. omnes mei. Mox *proprætore L. Marcio* Gaertn. et Hearnii L. 1. ac D. *proprætori Ro. L. Marcio* Lov. 1.

Ne id ipsum, quod consultationi reliquerant, pro præjudicato ferrent] Put. Men. Voss. *ferret*, nempe ipse L. Marcius. Ut 'præmium ferre.' Cic. pro Quinctio c. 31. 'Ne per te' (Sex. Nævius) 'ferat, quo minus, quæ existimatio P. Quinctium usque ad senectutem perduxit, eadem usque ad rogum prosequatur.' *J. F. Gron.* *Ferret* etiam Flor. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. atque N. De locutione 'ferre præmium,' 'munus' vide Broekh. ad Tibull. I. 1. 24. et Cortium ad Porcii Latr. Declam. in Sallust. c. 26. *Foret* Ber. a m. sec. Hafn. et Hav.

§ 5 *Cui Cn. Scipio imperator præfuisset*] Τὸ *imperator* remissum est a Pal. 2. *Gebh.* Vide ad XXV. 3. et Jac. Gronov. ad XXIV. 24. *Duk.* Vox *imperator* non adparet etiam in Harl. *imperator fuisset* legit Lov. 3.

§ 6 *Ea res cum tribunis acta*] Pall. tres, *Ea res acta cum tribunis.* Gebh.

§ 7 *C. Sempronius Blesus*] Hic libro VII. hujus belli non ita longe ab initio c. 6. *Cn. Sempronius* nominatur in plerisque exemplaribus, ubi a Q. Fulvio dictatore in Hetruriam mittitur. *Glar.* *Blæsus* lap. Capitol. et Græci. *Sigon.* Vide ad XXII. 31. § 5.

Ob exercitum in Apulia amissum] Priore anno lib. XXV. c. 20. et seq. *Sigon.*

Multa imperatorem temeritate atque inscitia] Pet. Men. Voss. Andreas, et traduces ejus cum Aldina *imperatoris*. Put. *multo imperatores*. Nimirum ab his verbis initium concionis tribuniciæ procedit, scribendumque, *multos imperatores temeritate atque inscitia ex. in locum præc. perd. dictitans: nem. præter Cn. Fulv. ante corr. omn. vit. legiones suas, quam proderet.* Vides vim comparationis. Andreas quoque Romæ edidit *temeritate atque inscientia*, ut restituimus quoque XXII. 25. Sed in proximis jam mutatum est. Quid dicam? utrum non satis in Put. me oculis usum? an hoc ex illo formasse Andream? Immo in Msto invenit: nam et habet Voss. *J. F. Gron.* *Multa imperatoris temeritate* Cant. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. et edd. usque ad Froben. qui a. 1531. quod vulgo exstabat, primus recepit. *Multa imperatores temeritate* Hearnii N. *multo imperatores temeritate* Flor. a m. pr. *multos* a m. sec. Præter Voss. autem *inscientia* etiam fuisse videtur in Lov. 1. Harl. Gaertn. ex quibus nihil notatur, et edd. Rom. 1472. ac Parm. Reliqui libri servant *inscitia*, et præsertim Put. ut cod. inspecto consulenti mihi rescripsit Sallicrius. Supra VIII. 33. ‘Temeritate atque inscitia exercitus amisissent.’ VI. 30. ‘Proditæ temeritate atque inscitia res.’

§ 9 *Quid interfuisse inter Ti. Sempronium*] Id est, inter Cn. Fulvium et Ti. Sempronium. ἔλλειψις notanda. *Sigon.* Notatur hic Sigonio ellipsis, quam explet Pal. 2. *Quid interf. inter hunc et Ti. Semp.* Gebh. Ἔλλειψιν notandam monet Sigonius. Sed unus e Pall. *Quid interfuisse inter hunc et Ti. Sempronium?* Scribe, *Quid interfuisse hunc et Ti. Sempronium?* Ut Ter. Ad. I. 1. 51. ‘Hoc pater ac dominus interest.’ *J. F. Gron.* Liv. XXXI. 7. ‘Hoc quantum intersit, si umquam ante alias, Punico certe proximo bello experti estis.’ Doujatius Pal. lectionem *interfuisse inter hunc et Ti. Sempronium* probabat, non dissentiente etiam Crevier. Ita VIII. 33. ‘Quantum interesset inter moderationem antiquorum, et novam superbiam.’ Forte etiam legi posset *inter hunc et inter Ti. Sempronium.* Vide ad X. 7. § 1. Ita repetitio præpositionis neglegenti librario occasionem præbuit, cur voces *inter hunc et* omiserit. Paullo ante *committat*, pro *permittat*, Hearnii D.

§ 10 *Ut nemo eorum generis ac sanguinis sui*] Vide Gronov. Obs. IV. 2. p. 28. Locus autem Manutii ibi laudatus est ad Cic. pro Quinct. c. 26. quem etiam vide ad Cic. ad Fam. IV. 5. *Duk.* Ita edidit Aldus, consentiente Flor. Antea edebatur *aut sanguinis*, quod firmant plerique codd. Vide ad XXI. 53. § 3.

Cum ad Beneventum aliasque urbes eos velut e faucibus Annibalis ereptos restituisset] Hæc de servis etiam a Ti. Sempronio servatis ait supra. *Sigon.* Put. *Cumas Beneventum.* Præclare. Scribe igitur *hostibus terrori essent. Cumas, Ben. aliasque urbes eos, velut e fauc. Ann. ereptas, populo Romano restituisse. Cn. Fulv. Quir. Rom. ex., &c.* Vise superius XXIII. 35. *J. F. Gron.*

§ 11 *Quiritium Romanorum exercitum*] Jac. Perizon. ad oram Livii scribendum conjecit *Romanum exercitum,* caussam hanc addens, non meminisse se legere *Quirites Romanos.* Ita tamen Livius locutus est V. 41. ‘Sunt, qui devovisse eos se pro patria Quiritibusque Romanis tradant.’ Cui tamen loco etiam Brisson. controversiam movisse vidimus.

Servilibus vitiis imbuisse] Pal. 3. ex interpolatione *implesse.* Mox Pal. 1. *et imbecilles inter hostes essent.* Non probo. *Gebh.* *Et inbecilles hostes essent* Hav.

§ 12 *Nec, Hercule, mirum esse, milites in acie non stetisse*] Put. Pet.

Voss. ignorant τὰ *non stetisse*. Scribe, *Nec Hercule mirum esse, milites fugere, quum primus omnium imperator fugeret:* vel *milites non stare*. J. F. Gron. Voces *non stetisse* desunt etiam in Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. Hearnii Oxon. omnibusque Crevier. Longius tamen a codd. lectione discedunt conjecturæ Gronovii, quam ut placere possint. Magis placet, *Nec, Hercule, mirum, cessisse mil. in acie, quum primus, &c.* quod Gronovio in pr. ed. nott. in mentem venerat.

§ 13 *C. Flaminium, &c.*] Flaminius ad Trasimenum, Paulus ad Cannas, Postumius in Gallia, Scipiones in Hispania ceciderunt. *Sigon.*

Quam deserere circumventos hostibus suos exercitus] Idem ille unicæ auctoritatis liber repudiat τὰ *hostibus suos*. Et vero quid illis opus? *J. F. Gron.* Neque adparent hæ voces in Flor.

§ 14 *Quam hostis ex Italia decesserit*] Non probo, quod ostentant Pall. omnes, et prisca ed. *ex Italia discesserit*. Gebb. *Ex Italia discesserit* etiam Voss. Lov. quinque, Ber. Hav. et editi ante Aldum. Solent hæc verba a librariis commutari. Vide ad II. 31. § 11. *De Italia decesserit* Gaertn. Neque hoc necesse puto. 'Decedere' enim non tantum cum præpositione *de*, sed etiam *ex* a Livio construitur. Infra XXXII. 7. 'L. Manlius Acidinus ex Hispania decedens.' Ita 'decedere ex stationibus' XXXVI. 23. Vide ad IV. 29. § 5.

§ 15 *Cn. Fulvio fugam ex prœlio, &c. inpunitam esse*] *Cn. Fulvii fugam* Voss. Lov. 2. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. Aldina priores.

§ 16 *Milites, qui nihil aliud peccaverint, quam quod*] Suspicor hic aliquid esse spurii, et Livium reliquisse, *milites, qui nihil aliud quam imperatoris similes fuerint*. Vide ad IV. 26. *J. F. Gron.* Ita hic legendum esse, monuit etiam Gronov. pr. ed. nott. ad XL. 49. Sæpissime eo modo Livium locutum esse, videbimus ad XXXIV. 2. § 12. Quum tamen omnes codd. vulgatum uno ore defendant, iis invitis viri maximi conjecturam probare non potui. Potuerat ceteroquin adhuc brevius refingere *milites, nihil aliud quam imperatoris similes, relegatos prope*. Mecum sentit Dukerus, qui addit, Latine dici, quod vulgo editur, apertum esse ex locis Cicer. apud Budæum in comm. L. Græc. p. 933. quorum alter est Tusc. I. 31. alter Orat. pro Cœl. c. 13.

Ignominiosam pati militiam] Pal. 2. *ignominiosam adeo pati militiam, adeo imparem, &c.* Gebh.

CAP. III. § 3 *Quid autem solum se restantem prodesse reipublicæ potuisse, nisi si mors sua remedio publicis cladibus futura esse potuisset*] Videtur legendum *futura esset*, ut est in V. C. Nec aliter sensus constare potest. Verbum autem *restantem* usurpavit Sallustius eodem, quo Livius, significatu. *Ursin.* Optimi *Qui autem.* Dein vox ultima ignoratur libris Gallicanis omnibus. Certum habeo scripsisse Livium, *Qui autem solum se rest. prodesse reip., nisi si mors sua rem. publ. cladibus futura esset, potuisse?* Vides orationem concinnam et rotundam, quum in vulgata nihil ingratius ad aures accidat repetitione verbi *potuisse*. J. F. Gron. *Qui* etiam Flor. Vide Gronov. ad II. 54. § 8. *potuisse* autem ignorant etiam omnes mei præter solos Lov. 1. et Ber. Non possum itaque non Gronovii conjecturam probare. Deinde *nisi mors* Flor. a m. sec. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. et Hav. *ni mors* Lov. 4. Sed vocula *si* intercepta videtur ab ultima syllaba præcedentis *nisi*. De junctis *nisi si* vide ad VI. 26. § 5.

§ 4 *Non se inopia commeatus*] Hæc ita videntur ordinanda, *se non inopia commeatus, non incaute in loca iniqua deductum:* alioqui non video quo re-

ferri debeant illa *inopia commeatus*. Duk.

§ 5 *Jurati permulti dicerent*] *Docerent* Lov. 2. errore scribæ. Vide ad XXXIX. 47. § 3.

§ 6 *Quum haud vanum timorem ducis crederent*] Pal. 3. *timorem vocis crederent*. Prisca ed. *timorem crederent*. Gebh. *Timorem vocis crederent* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. et Rec. *timorem necis crederent* Hafn. Gaertn. et Hav. *timorem crederent* Ber. et edd. Rom. 1472. Parm. Tarvis. utraque, et aliæ. *Timorem cederent* errore operarum Mediol. 1480. unde postea effictum *quum ad vanum timorem cederent* in Ven. 1498. Aldus tandem vulgatæ lectionis auctor recte exstitit.

Ut capite anquirendum concio subclamaret] Pall. 2. 3. et prisca ed. *ut id capite anquirendum*. Gebh. Similiter Lov. 4. et Ber. cum edd. ante Aldum.

§ 7 *Nam, quum bis pecunia anquisisset, tertio capitis se anquirere diceret*] Quia in plerisque codd. deerat nominativus verbis *anquisisset* et *diceret*, ideo alii adjecerunt *tribunus*, ut omnino de Sempronio intelligamus, ut locus ita legatur, *nam cum bis tribunus pecunia anquisisset*. Si hoc exemplarium auxilio fecerunt, probatur: alioqui ad hunc modum multos dubios locos facile emendaverimus. Sed ego non ausim mihi tantum indulgere, præsertim in tam eximio authore, quod tamen nostra ætate multi non verentur. *Glar.* 'Anquirere pecunia' et 'anquirere capite' est id quod supra XXV. 3. de Postumio Pyrgensi dixit, 'multam dicere' et 'diem rei capitalis dicere,' id est, ad populum ferre de multa vel de capite alterius, ut ea populus vel accipiat, vel antiquet. In vet. lib. est *capi se anquirere diceret*. Quod tam *capite*, quam *capitis* legi potest. Qui *capitis* voluerunt, a syllaba *se* proxima decepti sunt. *Sigon.* Vocem *tribunus*, quæ in antiquioribus deest, primum inveni in Colon. ed. 1525. Sed eam omiserunt etiam Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Tum *acquisisset*, *adquisisset*, vel *inquisisset* nonnulli codd. hoc loco, et passim hoc capite. Sed de verbo 'anquirere' vide ad VI. 20. § 12. Utrumque autem Livius dixit, 'anquirere capitis' et 'capite.' Prioris exemplum est II. 52. 'Quum capitis anquisissent:' posterioris VIII. 33. 'Capite anquisitum ob rem bello male gestam.' Quum itaque unus tantum Gaertn. Sigonio consentiat, *capitis* servandum judico. Neque displicere debet, verbo bis posito duplicem constructionem addi, quum et semel positum dupliciter construatur. Vide ad XXXVI. 3. § 11.

§ 8 *Tribuni plebis adpellati, quum collegæ negarent, se in mora esse*] Et hoc a correctoribus non nimis prudentibus: nam Pet. Men. Voss. Andreas *appellati cum lege negarunt*. Put. *tribuni plebis appellati, conlegæ, negarunt, se in mora esse*. Ita legendum et distinguendum. Deinde incipienda periodus nova illic, 'Tum Sempronius.' *J. F. Gron.* Vulgatæ lectionis auctor exstitit, qui ed. Mogunt. procuravit. Omnes enim priores *cum lege negarunt*, quod in multis codd. inveni: neque aliud Hearnius in Oxon. *tum lege negarunt* Lov. 2. *lege negarunt* Lov. 4. *cum lege negarint* Ber. a m. pr. *cum lege negarent* pauci alii: sed *collegæ negarunt* cum optimo Flor. De errore librariorum *cum lege*, pro *collegæ*, scribentium vide ad IV. 24. § 7.

Quod ei more majorum permissum esset, seu legibus, seu moribus mallet, anquireret] 'Morem majorum' Noodt Probab. I. 11. hic interpretatur leges; Ferrandus Adduensis Explic. I. p. 511. tom. II. Thesauri Jur. Civ. jus non scriptum, ut in multis JCtorum et aliorum scriptorum locis. Negari nequit, tribunis plebis post a. CCXCIX.

quo lex Ateria omnibus magistratibus mulctæ dicendæ jus dedit, ut scribit Dion. Halic. x. 50. legibus licuisse pecunia anquirere. Sed vix credo ostendi posse, illis legibus permissum fuisse capite anquirere. Certe ex illis quæ apud eumdem Dionys. VII. capp. 31. et 52. leguntur, satis apertum est, hoc iis nulla lege concessum fuisse. Idemque VII. 63. tradit, post damnatum Coriolanum, id est, post a. CCLXII. in consuetudinem venisse, ut tribuni plebis, quibuscumque civibus libuisset, diem dicerent. Unde intelligi potest, eos hoc, ut multa alia, sibi sine lege sumsisse, ac deinde sæpe idem factitando morem pro jure concesso habuisse. Sed utrumcumque est, tamen in hoc hæreo. Si decretum collegii tribunorum plebis appellationi Fulvii convenire debet, sententia illius est, licere tribuno plebis, quum primo pecunia anquisisset, deinde capite anquirere, quod negabat Fulvius. Et hoc jam ante a tribunis plebis factum esse, ex Livio II. 52. et XXV. 4. docet Sigon. de Judic. III. 10. Sed quomodo, hoc ei ' more majorum ' permissum esse, ' seu legibus, seu moribus mallet anquirere,' dicant, mihi non liquet. Nam sive ' mos majorum ' hic est lex, sive jus non scriptum, non magis intelligo, quid sit legibus permissum est tribuno anquirere, seu legibus, seu moribus, id est jure non scripto, malit anquirere; quam jure non scripto permissum est tribuno anquirere, seu legibus, seu moribus, id est jure non scripto, malit anquirere. *Duk.* Crevier. ad h. l. observat, *mores* sæpe in jure obponi *legibus*, quia usu derogatum aliquando legibus fuerat, ac plerumque in mitiorem partem: hic autem distributionem illam *seu legibus, seu moribus*, evidenter respicere hanc, quæ sequitur, ' vel capitis, vel pecuniæ.' Leges enim, ut videtur, capite damnasse imperatorem, qui exercitum sua culpa amisisset; sed moribus institutum fuisse, ut pecunia lueret. Videant acutiores.

Quoad vel capitis vel pecuniæ judicasset privato] ' Judicare capitis vel pecuniæ ' est diem rei capitalis et multam dicere, vel capitis et pecuniæ anquirere. *Sigon.* Budæus quoque ad l. 3. D. ad Leg. Jul. majest. et P. Faber II. Semestr. 23. ' judicare ' hic exponunt diem dicere. Sed est, cur summorum virorum interpretationi adquiescere non possim. Certum est, in judiciis populi primum diem dictam, deinde reum ad populum accusatum, ac denique de eo suffragiis populi judicatum fuisse. Ita hoc loco tribunus plebis Fulvio primum diem dixit; deinde eum bis accusavit, et pecuniæ anquisivit; tertia accusatione capitis se anquirere dixit. Plura sunt in Livio et aliis vetustis scriptoribus loca, e quibus constat, hunc ordinem in judiciis populi servatum fuisse, quorum multa habet Sigonius de Judic. III. 6. et seqq. ubi hæc adcurate distinguit, et cap. 10. recte scribit ' anquirere ' dici accusatorem, quum in singulis accusationibus perorandis, nam post diem dictam accusatio per trinum nundinum instituebatur, reo mulctam pœnamve pro arbitrio dicebat. Itaque ' anquirere pecunia ' est mulctam dicere, ' anquirere capite ' pœnam capitis irrogare. Quum ergo hic tribunis plebis permissum dicitur, ' anquirere, quoad vel capitis vel pecuniæ judicassent reo,' apertum est, judicare de eo dici, quod inter extrema horum judiciorum est, nec posse esse ' diem dicere,' quod primum, nec ' anquirere,' quod medium in iis est. Mihi hic ' judicare capitis ' videtur esse, postrema accusatione pœnam capitis irrogare; ' judicare pecuniæ ' mulctam irrogare: quæ quum facta erant, ad populum de pœna mulctave certabatur. Ita Cic. de Legib. III. 3. ' Quum magistratus judicassit, irrogassitve, per populum mulctæ, pœnæ

certatio esto.' Et apud Livium I. 26. illud duumviri, nondum notis trinundini accusationibus, 'P. Horati, tibi perduellionem judico,' nihil aliud esse puto, quam pœnam perduellionis tibi irrogo. Eademque significatione 'perduellionem judicare' accipio XLIII. 16. Tribunus plebis 'utrique censori perduellionem se judicare pronunciavit, diemque comitiis a C. Sulpicio prætore urbano petiit.' In judiciis privatis quoque 'judicatus' et 'judicatus pecuniæ' dicitur, non qui in jus vocatus, sed qui condemnatus est. *Duk.*

§ 9 *Perduellionis se judicare*] Genus judicii capitalis, quod continetur judicio de majestate. Minuit enim majestatem populi Romani, qui exercitum ejus hostibus sua culpa cædendum præbuit, et qui turpi fuga sibi salutem peperit, ut post Q. Cæpio contra Cimbros. Cicero de Oratore lib. II. *Sigon.* In decreto tribunorum erat *capitis*, Sempronius dixit *perduellionis;* quod idem est ex sententia Gruchii de Comit. I. 2. in extr. *Duk.*

Diemque comitiis] A prætore diem petiit, quia de capite civis Romani non nisi comitiis centuriatis agi poterat; tribunis plebis autem non alia, quam tributa, habere jus erat. Vide Gruch. l. d. Manut. de Comit. c. 14. et Sigon. de Judic. III. 13. Quod autem a prætore urbano diem comitiis petiit tribunus plebis, id indicio est, hæc demum post urbem metu Annibalis liberatam et consulum profectionem in provinciam, de qua vide c. 22. gesta, nec suo loco relata esse. Nam si consules in urbe fuissent, ab his dies peti debuisset. Idem de eo sentiendum est, quod cap. 15. Calpurnium prætorem urbanum literas et senatusconsultum ad Fulvium misisse, et quod cap. 21. eumdem M. Marcello senatum ad ædem Bellonæ dedisse scribit. *Duk.*

§ 10 *Si adesse judicio Q. Fulvius frater posset, florens tum et fama rerum gestarum*] Put. *si adesse in judicio Q. Fulvius frater posset.* J. F. Gronov. Utroque modo Livius locutus est. Quemadmodum 'adesse in judicio,' ita 'adesse in consilio' dixit XLII. 57. 'Aderant autem Eumenes et Attalus in consilio.' Ut vero 'adesse judicio,' ita 'adesse certamini' XLIV. 4. 'Nec auxit copias, neque ipse certamini adfuit.' Auctoritas igitur cod. Put. efficit ut ejus lectionem veriorem existimem. In reliquis autem codd. præpositio *in* intercidere facile potuit ob similitudinem primæ syllabæ vocis seq. *iudicio.* Vide ad XXXI. 39. § 15. Tum *Q. Fulvius frater Publii posset* Lov. 4. *Q. Fulvius frater P. posset* Voss. et Lov. 1. ac 2. neque aliter Harl. nisi quod vocem *posset* ignoret. *Q. Fulvius frater prætoris posset* Hafn. *Q. Fulvius tr. pl. posset* Lovel. 3. et Gaertn. Hinc vocula *et* non adparet in Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Paullo ante *ab eo*, pro *ab reo,* Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Ber. Rec. Gaertn. et Hav. cum edd. antiquis. Ita sæpe errasse librarios, vidimus ad II. 54. § 7. Adde Burm. ad Suet. Tib. c. 61. Τὸ *est* exsulat a Lov. 2. Mox *potiundæ Capuæ* Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. et edd. vett. *potiundi Capuæ* Harl.

§ 12 *Priusquam dies comitiorum aderat*] Pall. duo *postquam dies.* Pal. 3. *quam dies.* Gebh. Put. Pet. duo Pall. *postquam dies comitiorum.* J. F. Gronov. Ita quoque Flor. Hav. et Hearnii D. ac N.

Id ei justum exilium esse, scivit plebs] Hoc comitiis tributis decerni poterat, si reus, priusquam dies comitiorum aderat, in exsilium abiisset. Gruchius de Comit. II. 2. in extr. et Sigon. de Judic. III. 14. *Duk.*

Cap. IV. § 1 *Vis omnis belli versa in Capuam erat*] Pall. duo, et ant. impressio *versa in Capuam est.* Pal. 3. *versa in Capua est.* Gebh. *Versa in Capuam est* Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Rec. Hav. et vetusti typis

descripti. Præterea *vis belli omnis* Lov. 2. Vox *omnis* deest in Lov. 1.

Obsidebatur tamen carius, quam obpugnabatur] Vera tamen lectio est *acrius*, non *carius*. Sabell. *Carius*, transpositis literis, pro *acrius*, perperam cum edd. principibus præferunt Voss. Lov. 1. 2. 4. et Gaertn. Vide ad III. 11. § 9. Pro *carius* deinde alii dederunt *cautius*, quod exstat in marg. Voss. in Lov. 3. et in ed. Ascens. 1510.

Per custodias tam arctas] Comparet in Pall. tribus *per custodias armatas*. Vet. ed. *per custodiam armatam*. Gebh. *Per custodias armatas* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. *per custodiam armatam* Rec. et edd. Rom. a. 1472. Parm. et Tarvis. utraque: *per custodiam armatas* operarum errore Mediol. 1480. hinc *per custodias armatas* emendatum in Venet. 1498. Tandem *per custodias tam arctas* Ascens. 1513. primus substituit. Certe *per custodias tam artas* est in Flor.

§ 2 *Inventus est tandem quidam Numida*] Vet. lib. *Numida quidam*. Sigon. Pall. tres cum casca ed. *Inventus est autem Numida quidam*. Gebh. Dele auctore Put. et Pet. *tandem quidam*. Pall. et Voss. *Inventus est autem Numida quidam*. J. F. Gron. Posterius illud superest etiam in Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *Inventus est autem quidam Numida* in edd. antiqq. At voces *tandem quidam* repudiant etiam Flor. et Cant. Mox *ut* ignorant Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav.

§ 3 *Equestria prœlia ferme prospera faciebant: pedites superabantur*] De Campanis intelligendum est, qui prœlio equestri superiores erant. *Sigon.* Gronov. ad XXXIII. 7. § 13. dubitari posse monet, an non fuerit *pedite superabantur:* sensum tamen facile vulgatum ferre. Certe omnes codd. in lectionem receptam conspirant, nisi quod *superabantur pedites* alio ordine legant Lov. 3. Ber. et edd. antiqq.

§ 4 *Inita tandem ratio est, ut, quod viribus deerat, arte æquaretur*] De Romanis accipiendum, qui, quomodo equestri prœlio victores esse possent, rationem inierunt: concludit enim inde, 'Equitatu quoque superior Romana acies fuit.' Frontinus IV. 7. 'Cum Romani Campanis equitibus nullo modo pares essent,' &c. *Sigon.*

Eis parmæ breviores] Totum hunc locum de velitibus illustrat Lipsius de Milit. Rom. III. 1. Adde Schelium ad Polyb. c. 14. et quæ ad Livii XXI. 55. adnotata sunt. *Duk.* Paullo ante *levitate corporum feroces* Hearnii L. 1. Mox autem *quaterno longa pede* Voss. Infra XL. 29. 'Duæ lapideæ arcæ, octonos ferme pedes longæ, quaternos latæ, inventæ sunt.'

§ 5 *Eos singulos in equos suos accipientes equites*] Pall. tres, et prisca ed. *et eos singulos in equis suis accipientes*. Gebh. Quæ de hoc loco scribit Dodwell. in Prælect. Acad. p. 261. plane repugnant sententiæ. Miror quomodo vir non vulgaris eruditionis clarissimis verbis Livii tantas tenebras offundere potuerit. *Duk.* *Et eos singulos equis suis accipientes* ed. Rom. Aleriensis apud Hearnium. Sed Pallatinis Gebhardi consentiunt eam secutæ proximæ usque ad Aldum cum Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Oxon. L. 1.

§ 7 *Ubi ad conjectum teli ventum est*] Put. et Voss. *processerunt: et ubi ad*. J. F. Gron. Immo ita omnes codd. et edd. usque ad Gruter. cujus postrema τὸ *et* omisit: id igitur restitui. Mox *desilierunt* perperam Gaertn.

§ 8 *Pavoris tamen plus ex re nova atque inopinata injectum est*] Pal. 2. *pavoris plus tamen e re nova quam inopinata*. Reliqui quoque libri *quam* habent, pro *atque*. Gebh. *Quam*, pro *atque*, etiam Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom.

1472. Mediol. 1480. et Parm. quæ eædem edd. ut et aliæ ex vetustioribus etiam *in re nova.*

§ 9 *Superior Romana acies*] Put. *superior Romana res fuit.* Sed, ut dubitem, facit, quod idem liber paullo ante *pedestris inde res,* ubi vulgati *acies.* J. F. Gron. *Romana res* probare videtur Iul. Heinsius ad Vell. Pat. II. 1. 3. Ita certe etiam legunt Flor. et Cant. licet superius servent *pedestris inde acies.* In contextum itaque recepi.

§ 10 *Centurionem Q. Navium ferunt*] *Q. Nævium* Frontinus vocat loco citato IV. 7. 29. *Sigon.* Et Val. Max. II. 3. 3. 'Nævius' notum nomen gentis Romanæ est, in qua multi habuerunt prænomen 'Quintus.' Vide Pighii Annal. Glandorpii Onomast. et Oudend. ad Front. IV. 7. 29. *Duk. Erant,* pro *ferunt,* Lov. 2. 4. Harl. et Voss. in cujus postea marg. *creant* emendatum est, quod servat Lov. 1. *narrant* Lov. 3. et Hearnii D. *memorant* Hav. *tradunt* Lov. 5. Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum: quæ omnia nata sunt ex glossis interpretum.

Cap. v. § 1 *Hannibalem in diversum Tarentinæ*] Prævocabulum rejicit Put. et Voss. Plautus Mercat. II. 4. 2. 'Præut quo pacto ego divorsus distrahor.' *J. F. Gron.* 'In diversum trahere' habemus XXV. 6. 'Defectio Tarentinorum utrum priore anno, an hoc facta sit, in diversum auctores trahunt.' XXXVIII. 56. 'Multa alia in Scipionis exitu maxime vitæ in diversum trahunt.' Nihilominus præpositionem *in* in uno tantum Harl. inveni, ut verisimiliter nata sit ex litera ultima vocis præced. Vide ad x. 13. § 3. Omittitur etiam in ed. Rom. 1472. ac Parm. De locutione 'diversum aliquem trahere' vide Cort. ad Sall. Jug. c. 25. § 6. Paullo ante *Quum hoc statu,* omissa iterum præpositione *in,* quam reliqui tuentur, Lov. 4. Utroque modo Livium locutum esse, vidimus ad III. 68. § 3. Vulgatum itaque servandum puto. Deinde *res ad Capuam essent* Lov. 3. *ad Capuam res esset* Hav.

§ 2 *Documento futuræ, qualemcumque eventum defectio ab Romanis habuisset*] Vereor ne tres voces *defectio ab Romanis* ab alieno sint ingenio. Nam si sensum ames, qui retineat illas, dicendum fuisse apparet *qualem eventum defectio ab Romanis haberet.* J. F. Gron. Hæc non satis intelligo. Sententia Livii hæc esse videtur, si defectio a Romanis bene cederet Campanis, Capuam omnibus sociis hostibusque documento futuram, plus spei et auxilii in Annibalis, quam in Romanorum, amicitia atque opibus esse; si male, contra. Phrasibus 'documento esse,' et 'documentum dare' sæpe quidem additur, quid illud sit, quod res, quæ 'documento esse,' vel 'documentum dare' dicitur, doceat: nec raro tamen omittitur, et ex sententia supplendum relinquitur. Livius I. 28. 'Audeat dehinc talia alius, nisi in hunc insigne jam documentum mortalibus dedero.' v. 51. 'Tantum pœnarum Diis hominibusque dedimus, ut terrarum orbi documento essemus.' XXIV. 45. 'Ad Faleriorum Pyrrhive proditorem tertium transfugis documentum esset.' *Duk.* Omnes codd. vocabula, quæ ab alia manu esse Gronov. suspicatur, servant, eaque etiam defendit Doujatius.

§ 3 *Et omni graviore armatura*] Put. Men. Voss. *et omni graviore armatu.* De quo fuge dubitare. Lib. XXXVII. c. 40. 'Inde Neocretes mille et eodem armatu Cares.' Ibidem c. 41. 'Humor toto fere gravi armatu nihil gladios aut pila hebetabat.' XLII. 55. 'Achæi juventutis suæ Cretico maxime armatu ad mille dederunt.' *J. F. Gron.* *Graviore armatu* etiam Flor. a m. pr. Cant. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii Oxonn. Liv. XXXIII. 3. 'Trecenti Apollonia-

tæ haud dispari armatu se conjunxere:' ubi vide Horrion.

Cum delectis peditum equitumque] Pall. tres, et prisca ed. *cum delectis exercitibus peditum equitumque.* Gebh. Similiter Lovel. 3. 4. 5. Harl. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. et edd. Aldina priores. Sed vox addita est ab indoctis librariis, quibus locutio 'delecti equitum' displicebat. Ea tamen Livio non est insolens. Infra xxx. 9. 'Lælium Masinissamque cum omni Romano et Numidico equitatu expeditisque militum mittit:' ubi plura vide. Præterea *cum electis exercitibus peditum equitumque* Voss. et Lov. Sed, 'electus' et 'delectus' etiam alibi librarios confudisse videbimus ad xxxiv. 29. § 10. *Cum delectis exercitibus equitum peditumque* Lov. 2. Vide ad xxxiv. 26. § 2. et mox hoc cap. ad § 6. *Cum deletis exercitibus peditum equitumque* Ber. Vide ad ix. 37. § 8.

Quam poterat aptissimis ad maturandum iter] Abest a Pall. 2. 3. et prisca ed. *τὸ iter*: non recte. *Gebh.* Abest etiam a Voss. Lov. quinque, Beroald. Gaertn. Hav. Hearnii Oxonn. et edd. usque ad Aldum. Præterea *aptissimus* Voss. Lov. 1. 5. Harl. et Gaertn.

§ 4 *Castellum Galatiam*] 'Galatia' trans Vulturnum inter Capuam et Caudium. Strabo iv. 283. Livius ix. 11. Appian. Civ. iii. 552. Tab. Pentingeri, ubi indicia urbis in loco *le Galazze*, non *Calatia*, quæ altera cis Vulturnum, hodie *Capazzo*. Camillus Peregrinus de Capua Diss. ii. 27. *J. F. Gron.*

Præsidio inde vi pulso] Pall. tres *præsidio vi pulso.* Gebh. Τὸ *inde* Put. Pall. Voss. non habent. *J. F. Gron.* *Præsidio inde pulso* Lov. 5. et Hearnii N. *præsidio impulso* Lov. 1. 2. et Voss. *præsidio vi pulso* Flor. Lov. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. Alibi sæpe vox *inde* perperam a librariis addita est. Vide ad xxxix. 49. § 12.

§ 5 *Res nec explorata Romanis*] Eodem modo dictum est, quo *nec opinata* pro *inopinata* et *inexplorata.* Sigon. Harum vocum nulla exstat in Put. Voss. Gud. Et videntur aliena, quum egregie constet sensus: *Præm. ante nunc. Cap. quo temp. castra Rom. agg. esset, ut eodem et illi, ad er. par., portis omn. se eff., ing. præb. terr.*: nempe 'Annibal.' *J. F. Gron.* Quatuor illæ voces non adparent etiam in Flor. Cantab. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxonn. et editis ante Aldum: quare cum Crevierio expungendas duxi. Præterea paullo ante *præmissis namque nunciis* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. eædem. Sed *præmissisque nunciis*, quod Crevier. in Victor. invenit, verius esse puto.

§ 6 *Et cum iis Punicum præsidium, cui Bostar*] *Et cum his* Flor. Lov. 2. 5. Hav. aliique. Et ita scriptum invenit librarius Voss. qui, dividenda conjungens, ac conjungenda dividens, perperam scripsit *et tum Hispani tum præsidium, cui.* Vox *Punicum* exsulat a Gaertn. Paullo ante *equites peditesque* Flor. et Lov. 4. Vide ad § 3.

§ 8 *Claudius Nero proprætor cum equitibus sextæ legionis*] Vet. lib. *C. Nero.* Sigon. Pal. 1. et vet. ed. *C. Nero.* Pal. 2. *Caius vero proprætor.* Gebh. *C. Nero* Flor. Lov. 2. 3. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. Aldina priores. Se similiter in Put. et Victor. invenisse, testatus Crevier. eam lectionem etiam recepit. Recte, ut videtur. Vide hoc lib. c. 17. § 1. Deinde *pro prætore* Harl. quomodo etiam Sigon. edidit. Tum *cum equitibus sex legionum* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Paullo ante § præc. *aliquid indefensum*, pro *indefensi*, Lov. 2. Ber. a m. pr. et Hav. Sed vide ad xxxii. 37. § 5. Tum *inter sese* Flor.

C. Fulvius Flaccus legatus] Et frater Q. Fulvii procos. Infra capp. 14. 33. ubi vide Gronov. et xxvii. 8. *Duk.* *F. Flaccus*, omisso prænomine;

male Hearnii L. 1.

§ 9 *Sed alium virorum, equorum, armorumque sonum*] Put. et Voss. *sed ad alium virorum, equorum, armorumque sonum, &c. mult. tantum, &c. ed. clam.* hoc est, præter alium sonum. Lib. XXIII. c. 38. 'Ad naves viginti quinque, quibus P. Valerius Flaccus præfectus præerat, viginti paratas alias decernunt.' *J. F. Gron.* In pluribus Gronovii codd. quam ipse hic memoravit, illud *sed ad alium* superfuisse existimo. Non tantum enim in omnibus meis, si solum Lov. 5. excipias, omnibusque Hearnii Oxon. ita scriptum fuit, verum nec aliter præferunt edd. usque ad Modium. Usum hunc præpositionis *ad* inlustrarunt Sigonius ad XLIV. 37. § 12. et Gronov. ad XXXV. 32. § 4. ubi in priori ed. notarum etiam hunc locum emendandum docuit, et ad Epit. Liv. l. LVII. Adde Salmas. ad Solin. p. 17. et Ryckium ad Taciti Hist. II. 10. Ita III. 62. 'Ad id, quod sua sponte satis conlectum animorum erat, indignitate etiam Romani accendebantur.' XXIV. 45. 'Ad Faleriorum Pyrrhive proditorem tertium transfugis documentum esset.' XXX. 1. 'Bello quoque bonus habitus ad cetera, quibus nemo ea tempestate instructior civis habebatur.' Ceterum *virorum, armorum, equorumque* Lovel. 5. *virorum equorumque* Harl. *virorum armorumque* Gaertn.

Qualis in defectu lunæ silenti nocte cieri solet] Libri omnes *fieri*. Præterea Pal. 2. *quantum in defectu lunæ*. Gebh. Manifestum est, hic a Livio et a Statio Theb. VI. 686. 'procul auxiliantia gentes Æra crepant,' indicari a multis annotatum morem veterum in defectu lunæ æra concrepandi; non doceri, olim, si qua repentina vis ingrueret, ejus rei indicium campani æris tinnitu datum fuisse: quod scribit Hadr. Junius Animadv. III. 11. Credo obversatum fuisse animo illius morem recentiorum temporum, repentinas hostium incursiones sonitu campanarum ex turribus templorum significandi. *Duk. Fieri solet* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Aldinam. Præterea *in defectione* Harl.

Ut averteret etiam pugnantium animos] Muretus Var. Lect. XIX. 16. e vet. lib. legit *adverteret*. Apparet Gronovios hoc insuper habuisse. Nec in vulgata quidquam vitii est. I. 28. 'Ut nec vobis ignorantibus deseri vos averteretur a certamine animus.' XXVIII. 6. 'Quum omnium oculos animosque id certamen avertisset.' *Duker.* Mureto favet unus meorum Lov. 5. Sæpe hæc verba commutantur. Vide ad I. 12. § 10. et VI. 23. § 8. Utrumque ferri potest. Si *adverteret* legas, subintellige 'ad se;' si *averteret*, subintellige 'a pugna,' quod a reliquis codd. firmatum alteri merito præfertur.

§ 10 *Campanos facile in vallo Appius arcebat*] Vet. lib. *a vallo*. Sigon. Put. *a vallo*. J. F. Gron. Ita et Lov. 5. et Hav. *facile vallo* Flor. et Lov. 2.

§ 11 *Legio ibi sexta loco cessit*] Pall. 1. 3. et prisca ed. *loco secessit*. Pal. 2. *loco concessit*. Gebh. *Secessit* etiam Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. Ber. Haverk. et editi usque ad Aldum: *præcessit* Gaertn. Mox *spe ac periculo* omnes mei cum Hearnii L. 1. et edd. usque ad Gruter. qui in ultima dedit *et periculo*. Præterea *et ancipiti spe*, omissa præpositione, Harl. Non sequor. Vide ad XXXVII. 28. § 6.

Utrum in castra perrumperet, an intercluderetur a suis] Pal. 1. *utrum in castra prorumperet, an includeretur a suis*. Gebh. Put. Voss. Men. unusque Pall. *utrum in castra perrumperet, an includeretur a suis*. Sic XXI. 58. 'Quum jam spiritum includeret, nec reciprocare animum sineret.' Hæc omnium scriptorum lectio, et ita legit J. Pontanus, ea verba citans, in Dial. qui inscribitur Actius. Vulgo

intercluderet. Similiter l. XXVII. c. 27. 'Quum circumiere, qui ab tergo includerent viam:' sic etiam fere omnes Mss. pro *intercluderent*. Quæ tamen probare differo. *J. F. Gron. Includeretur* hoc loco, et *includerent*, quod XXVII. 27. etiam priscæ quædam edd. habent, probari possunt e Virg. Æn. VII. 533. 'hæsit enim sub gutture vulnus, et udæ Vocis iter tenuemque inclusit sanguine vitam.' Sed alterum usitatius est. Paullo post hoc cap. 'ab suis interclusos.' III. 70. 'Circumventos interclusosque ab suis.' IV. 41. 'Priusquam ab acie intercluderetur.' Sic v. 42. VII. 34. VIII. 24. et sæpe aliis locis. *Duk. Includeretur* etiam Flor. a m. pr. Lov. 3. 4. Ber. Hav. Hearnii N. et edd. usque ad Mediolanenses, qui a. 1505. *intercluderetur* substituerunt. Similiter variant codd. XXXIV. 30. § 2. Passim voces *int'*, id est *inter*, et *in*, et simul cum utrisque composita vocabula in Mss. commutari, videbimus ad XXXVIII. 57. § 5. Hic vulgatum præfero. Præterea *utrum castra vi perrumperet* Lov. 1. *utrum in castra prorumperet* Hav. Vide ad IX. 43. § 15. *Perrumperent* et *intercluderentur* Lov. 2.

§ 12 *Q. Navium primoresque alios centurionum*] Prænomen Navii deficit in Lov. 3. et Hearnii D. *Q. Nanium* præfert Hearnii L. 1. *Q. Licinium* Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Quinam autem sint 'centuriones primores' vide ad XXX. 4. § 1. *Prioresque* male est in Flor. et edd. Mediol. 1480. ac Tarvis. utraque. Vide ad XXXVII. 43. § 10.

Sub vallo pugnantem invadant ac trucident] Duas posteriores voces Put. Pet. Men. Voss. nesciunt. *J. F. Gron.* Nesciunt etiam Flor. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. quorum fide expunxi. Præterea *in vallo* legunt Lov. 2. 3. 4. 5. Gaertn. et Hav.

§ 13 *Condensam aciem inrupissent*] *Erupissent* edd. Rom. princ. Rom. 1472. ac Parm. pro quo *rupissent* conjicit Crevier. quia legitur hoc cap. 'Ruperatque mediam aciem Romanorum.' Adde XXXVII. 30. 'Mediam aciem hostium Romani quum rupissent:' et quæ notantur ad VI. 13. § 3.

§ 14 *Et quæ, dum paveat, Romanis interrupta acies videatur, etiam si se utrimque in hostem vertat*] Et quæ præcedunt verba [*dum paveat, &c.*] et quæ sequuntur, obscura sunt. Hæc etiam, *etiam si se utrimque, &c.* ut ingenue fatear, a me non intelliguntur. *Glar.* Glareanus, de obscuritate priorum et sequentium præfatus, fatetur ingenue, hæc a se non intelligi. Tantum momenti levis corruptio habuit. Levis, inquam. Nam illud *dum paveat* scribendum *dum pavent*, et pro *etiam* leg. *eam*, et pulsæ tenebræ sunt. Cohors Hispanorum ruperat Romanam mediam aciem. Hoc Fulvius in bonum vertens: Quæ vobis, inquit, dum pavetis, interrupta acies videtur, ea maxime erit opprimendo hosti, et si utrimque verterit, &c. *Lipsius*, Ep. Quæst. III. 13. Faërnus ita hunc locum restituebat: *et quæ, dum paveat Romanus, interrupta acies videatur, eam, si se utrimque in hostem vertat, &c.* Ursin. Vulgata lectio mihi conspecta est in libb. omnibus nostris, nisi quod Pall. tres legant *utrumque in hostem*. Gebh. Obscuritatem hujus loci, de qua queritur Glareanus, tollit Lipsius, scribendo *pavent* et *eam*. Hoc quidem plane Put. et alii codd. sed omnes *paveat*. Itaque videtur fuisse *et quæ, dum paveat, Romana interrupta acies videatur, eam*. J. F. Gron. Omnes etiam mei *paveat*: sed *eam*, pro *etiam*, se in Oxon. N. et D. invenisse Hearne testatur. At insuper *Romanos* Flor. a m. sec. *Romanus*, ut Faërnus apud Ursinum legit, Hav. quod etiam ex uno Colbert. Doujatius laudat, et Crevier. probat. Id autem itidem in contex-

tum recepi.

§ 15 *Ni se propere sequantur*] *Ni propere* Voss. et Lov. 1. *nisi propere* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. et editi usque ad Aldum. Mox § seq. *ad speculum,* pro *ad spectaculum,* Cant. Flor. Voss. in contextu, Lov. 1. 3. 4. Harl. et Gaertn.

§ 17 *Tota in unum acies versa*] *In unum tota acies* Lov. 2. 4. 5. Harl. et Gaertn. *in eum unum tota acies* Lov. 3. Ber. Hav. et edd. Aldina priores. In fine cap. *potuit,* pro *potuere,* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. eædem.

Cap. vi. § 1 *Primi principis ex eadem legione signum*] Vet. lib. *primi pili:* ut *L. Marcius centurio primi pili* apud Cic. pro Balbo c. 15. *Sigon.* Concinunt Lov. 2. 3. Ber. a m. sec. et Hafn. Reliqui vulgatum tuentur.

L. Portius Licinius et T. Popilius legati] *L. Porcius Licinus* ex vet. lib. et Capit. consulibus. *Sigon. Ticinus* Flor. a m. pr. *Licinus* a m. sec. quod etiam superest in plerisque scriptis. Vide Sigon. ad xxvii. 6. § 19. c. 35. § 1. c. 46. § 5. xxxiv. 54. § 2. xxxix. 32. § 9. et xlii. 27. § 7. Deinde *T. Pompilius* Voss. Lov. 2. 4. et Gaertn. *T. Popillius* Lov. 1. Vide ad vii. 12. § 1. xxvii. 4. § 7. xli. 28. § 4. ad Epit. Liv. libb. lv. et cxx.

Pro vallo acriter pugnant] Put. *propugnant.* Vere et proprie, ut notatum alibi. *J. F. Gron.* Consentit Flor. neque aliter fuisse videtur in Cant. Voss. et Lov. 1. ex quibus nihil notatur. Eodem faciunt edd. ante Aldinam, quæ *propugnabant* præferunt. Vide Gronov. Obs. iv. 19. p. 304.

§ 3 *Jam pulsi erant Campani*] Put. *impulsi.* Ut 'impulsa acies,' quæ retrocedit et fluctuat. Sic xxxiii. 36. 'Et primo adeo acriter invaserunt, ut antesignanos impulerint.' Latinus Pacatus c. 36. 'At ubi impulsa acies, fronsque laxata, et fiducia in pedes versa est.' *J. F. Gron. Jam inpulsi erant* similiter Flor.

Quæ ad Vulturnum fert] Gall. et Voss. τὸ *ad* ignorant: nam et oppidum hoc nomine est præcedenti lib. c. 20. memoratum. *J. F. Gron.* Præpositionem abjiciunt etiam omnes mei, Oxonn. Hearnii, et edd. vett. Prima Mogunt. eam perperam recepit.

§ 4 *Neque tam armati inrumpentibus Romanis resistebant, quam quod porta*] Put. *resistabant.* Forte *restabant,* de quo verbo superius. Expunge autem τὸ *quod:* non est enim Livii, et alieno juxta loco inculcatum, ac fuerat xxviii. 43. ubi vide notas. *J. F. Gron.* De verbo 'restare' vide ad iv. 58. § 4. Potius tamen puto, ut librarium integerrimi cod. in unica litera pingenda aberrasse, quam duas alias expungendas esse, credamus. Deinde *neque jam armati* Flor. Voss. Lov. 1. 3. Harl. Ber. et Hav. Vocem autem *quod* delenti Gronovio consentit Crevier. At Donjatius ejus loco in Reg. et Colbert. invenit *quo,* idque exponit 'quousque,' 'quatenus.' Similiter legunt, præter edd. Rom. 1472. et Parm. codd. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Flor. a m. pr. pro quo manus altera dedit *resistebat, quamquam porta.* Mihi etiam verius videtur, *quod* esse a mala manu. Mox *ballistis* Flor. quam scribendi rationem præferunt Voss. Etym. Ling. Lat. ea voce, et Dausq. de Orthogr. part. 2. voc. 'Balistrarius.'

§ 5 *Summum pectus gæso ictum est*] *Gesso ictum* Ber. et edd. ante Aldum: *cesso ictum* Lov. 1. *ceso ictum* Voss. Harl. et Gaertn. *cæso ictum* Lov. 4. *cæsum ictu* Hafn. et Hav. Vide ad ix. 36. § 6. *Telo ictum* Lov. 2. et Brancal. Latinii, quod ex interpretis glossa est.

§ 6 *Convertere agmen peditum*] Vet. lib. *convertere agmen retro peditum.* Sigon. Τὸ *retro,* ex nihili codice a Sigonio intrusum, respuunt Pall. At prisca ed. *convertere agmina peditum.*

Gebh. Sigoniani libri *retro* Put. Pall. Voss. melioresque nostri exesse jubent. *J. F. Gron.* Unus tantum meorum Hav. *retro* agnoscit, *agmina peditum* omnes ante Aldum edd.

§ 7 *Ad hostem insequendum fuit: sed Flaccus*] Put. excludit *τὸ sed.* J. F. Gron. Similiter Flor.

§ 8 *Cæsa eo die, &c. octo millia hominum*] *Eodem die* Voss. et Lov. 1. Vide ad x. 10. § 6. At hic ultima syllaba *τοῦ eodē* repetita est ex proxima voce *die.* Præterea *IX. millia hominum* Hearnii L. 1.

§ 9 *Tantam molem pugnæ invenio*] Pal. 1. et 2. *molem pugnæ inveniri.* Gebh. [Vide Lectt. Varr.] *Inveniri* etiam Flor. Cant. et Lov. 2. idque a m. pr. fuit in Lov. 1. sed duabus ultimis ejus vocis literis stigmata subjecta erant, quibus librarius indicabat, eas delendas, et *inveni* scribendum esse, quod etiam præfert Hav.

§ 10 *Elephanti, per media castra vadentes*] Videri poterat in accusandi casu *elephantos,* et *fecisse,* pro *facerent,* a Livio scriptum: sed legi etiam in nominativo potest, ut tamen connectatur ad priora, quasi diceres, ' et elephanti cum facerent.' Cæterum post *facerent* non colum, sed *ὑποστιγμὴν* ponam, ut Græci vocant. *Glar.*

Fuga abrumpentium vincula jumentorum facerent] Pal. 2. *obrumpentium.* Gebh. Liber optimus et Voss. *fugam.* Recte: ait enim, elephantos stragem tabernaculorum et fugam jumentorum fecisse. *J. F. Gron.* *Fugam* etiam Voss. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. Deinde *obrumpentium* Clericus perperam edidit. Certe omnes mei *abrumpentium.*

§ 11 *Inmissis ab Hannibale, qui (habuit aliquos) gnuri Latinæ linguæ juberent consulum verbis*] Hæc verba varie a diversis leguntur. Ego autem ea ita legerem: *immissum ab Hann. (et habuit aliquem gnarum Latinæ linguæ) qui juberet cons. verbis, &c.* Vel ita: *immissos ab Hann. (et habuit aliquot gnaros Latinæ linguæ) qui juberent cons. verbis, &c.* Glar. Prior Glareani conjectura confirmatur a priscæ ed. auctore, nec multum divertunt Pall. 2. et 3. *immissis ab Annibale: qui habuit aliquem gnarum Latinæ linguæ jubere.* Utrique non absurdæ oppono scripturam Pal. 1. *immissis ab Annibale aliquibus gnaris Latinæ linguæ, qui juberent.* Gebh. [Vide Lectt. Varr.] Varie etiam in meis hic locus exstat, et ferme eo modo, quo viri docti laudarunt. Cum Gud. et Pall. uno consentiunt Flor. a m. sec. et Gaertn. nisi quod posterior hic *aliquot,* pro *aliquibus,* præferat. At vulgatum, quod primum in ed. Ald. conspexi, servat Flor. a m. pr. neque aliquid ex Cant. notatur, nihil etiam Gronov. ex Put. memorat, ut hi quoque receptæ lectioni favere videantur. Neque video quid viris doctis in ea displicuerit. Similes enim parentheses, reliquæ orationi nulla copula conjunctas, in Livio frequentes esse, videbimus ad XL. 57. § 3. Mox *τὸ fugere* deest in Voss. et Lov. 1. 2. sed *in proximos montes evadere* legit Hav. *in proximos ire montes* Gaertn. *montes in proximos fugere* Harl. Deinde § seq. *sed ea celeriter cognita fraus oppressaque magna cæde hostium est* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hearnii D. et edd. ante Aldum. Neque aliter Hav. nisi quod insuper omittatur pronomen *ea.* Sed ita mutarunt, qui non adverterunt orationem adhuc continuari, et verba hæc pendere ex præcedenti *inveni.*

§ 13 *Mediastuticus, qui summus magistratus apud Campanos est, eo anno Seppius Lesius erat*] Non dubitandum quin ubique *Medixtutichus* scribendum. Dubitare quis posset, ne illa *qui summus magistratus apud Campanos est,* glossema sint. Sed hoc pono, non adfirmo. *Lipsius,* Epist. Quæst. I. 19. *Mediatuneus* Gaertn. *Meditaticus* Harl. *Mediaticus* Lov. 3. et Hearnii D. *Mediatutius* Ber. a m. pr. *Medi-*

astutius Ber. a m. sec. et Hafn. *Mediatuticus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Moguntinam: qui omnes in eo conveniunt, adspirationem in ultima syllaba non admittendam esse. Solent autem sæpe literæ *A* et *X* inter se commutari. Vide ad XL. 59. § 8. Ex *Mediatuticus* igitur, quod plerique libri tuentur, *a* in *x* mutato, faciendum est *Medixtuticus*, ut Gronov. in Livio edidit, et antea in eo scribendum monuit Columna ad Enn. Annal. VIII. p. 82. Vide de hac voce alia ad XXIII. 35. § 13. et XXIV. 19. § 2. quorum priore etiam Gronov. ea notavit, quæ vindicant Livio voces, a Lipsio pro glossemate habitas. Deinde *Sepius* vel *Sæpius*, pro *Seppius*, Voss. Lov. quinque, Gaertn. Hav. et Hearnii D. cujus L. 1. totam eam vocem omittit. Hinc *Blesius*, pro *Lesius*, Hafn. et Hav. Paullo ante *ante deditionem Capuæ bellum fuit* ejusdem Hearnii D. Vide ad III. 61. § 2. Τὸ *fuit* deerat in Voss. Lov. quinque, Hav. et excusis ante Aldum.

§ 14 *Pro pupillo eo procurantem familiare ostentum*] Gronov. pr. ed. nott. non videns quare Seppius Lesius potissimum *pupillus* vocetur, scribendum conjicit *pupulo* vel *pusillo*. Melius tamen hanc conjecturam iteratis curis subpressit. Potuit enim revera patre orbatus pupillus fuisse. Pater enim si vixisset, potius quam mater, familiare ostentum pro eo procurasset. Omnes etiam libri *pupillo* agnoscunt.

§ 15 *Dixisse ferunt, Tu perditas res Campanorum narras*] Vet. lib. *Noctu perditas*. Scribo *Næ tu perditas*, familiari modo loquendi. *Lipsius*, Ep. Quæst. III. 13. Optime. Sed ea conjectura opus non fuerit tractanti ed. vet. Moguntinam, longe optimam, in qua disertim illud *Næ tu* legitur. *Modius*. Pall. tres *Noctu perditas res*: prisca ed. *Ne tu prædicas perditas res Campanorum*. Unde confirmatur Lipsii conjectura. *Gebh.* *Noctu perditas res* Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. qui et vocem *narras* ignorant. *Næ tu prædicas perditas res Campanorum* Ber. a m. pr. (voces *Næ* et *perditas* manus altera delevit) et edd. vett. pro quo Aldus *Næ tu perditas res Campanorum narras* recte substituit; sed Frobeu. perperam a. 1531. vocem *Næ* omisit. Veram lectionem etiam Latinius vidit.

§ 16 *Superesset sisti in speciem honorum erant honores detrectantibus*] Omnia fere exemplaria sic habent. Cæterum nisi *erat* legas, nihil sequitur, ut sit sensus, negligere honores honori dabatur detrectantibus. *Sabell.* Pall. tres *sisti in spem honorum erat honores detrectantibus*: prisca ed. *nec spes ulla superesset sisti: in speciem honorum: erant honores detrectantibus.* Gebh. Quod nunc in edd. superest, primum adparuit in Colon. a. 1525. priores præferunt id, quod ex prisca ed. laudat Gebhard. nisi quod *in spe*, pro *in speciem*, in margine ostentent edd. Ascens. 1513. et 1516. et Moguntini *superesset iis, qui in spem honorum erant* ediderint. Palatinis vero consentiunt Flor. Cant. Voss. Harl. Rec. Gaertn. et Hav. neque inde discedunt Ber. et Lov. 2. ac 4. nisi quod *erat* legant. *Nec spes ulla superesset sisti, in spem honorum ceteris honores detr.* Lov. 3. Vulgatum verissimum est.

CAP. VII. § 1 *Ceterum Hannibal, ut nec hostes elici amplius ad pugnam vidit, &c.*] Polyb. IX. 3. sic: Ἀννίβας δὲ δυσαρεστούμενος τοῖς ὅλοις, διὰ τὸ μήτε παραπεσεῖν εἰς τὴν πόλιν δύνασθαι . . . . τοὺς Ῥωμαίους, ἐβουλεύετο περὶ τῶν ἐνεστώτων, τί χρὴ ποιεῖν. Et post aliquot versus c. 4. ὑπέλαβε, εἰ λαθραίαν ποιησάμενος τὴν πορείαν, αἰφνιδίως ἐπιφανείη τοῖς κατὰ τὴν Ῥώμην τόποις, ἴσως μὲν ἂν καὶ περὶ τὴν πόλιν ἀνύσασθαί τι τῶν χρησίμων, ἐκπλήξας τῷ παραδόξῳ τοὺς ἐνοικοῦντας· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, τούς γε περὶ τὸν Ἄππιον ἀναγκάσειν, ἢ λύειν τὴν πολιορκίαν, σπεύδοντας τῇ πατρίδι βοηθεῖν, ἢ διαιροῦν-

τας τὴν δύναμιν, εὐκαταγωνίστους ὑπάρξειν, καὶ τοὺς βοηθοῦντας, καὶ τοὺς ἀπολειπομένους αὐτῶν. *Sigon. Perlici amplius* Hav. Mox *neque per castra eorum* Flor. Vide ad IX. 9. § 14. Τὸ *eorum* deest in Ber. a m. pr. Deinde *perrumpi a Capua* Lov. 5.

§ 2 *Ne suos commeatus intercluderent*] Ita edidit Jac. Gronov. Omnes priores *ne suos quoque commeatus;* quod etiam mei et Oxonienses Hearnii servant. Quare contextui restitui.

§ 3 *Quo jam inde ire pergeret, volventi*] Pal. 2. *quonam inde ire pergeret:* prisca ed. *quo jam ire pergeret inde:* et ita cæteri Pall. duo. *Gebh.* Sic omnes libri. Probabile tamen est Mureti, *quonam inde ire pergeret.* J. F. Gron. *Quo jam ire pergeret* Lov. 1. *quo jam ire pergeret inde* Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hav. et edd. ante Aldum: *quonam ire pergeret inde* Lov. 5. *quonam ire pergeret* Hearnii L. 1. Voculas *jam* et *nam* sæpe commutari, vidimus ad IX. 17. § 5. *Ire* non adparere in Oxon. D. ed. Rom. Aleriensi, et Sigonii, testatur Hearnius. Paullo post τὸ *rei* exsulat ab edd. Rom. 1472. et Parm.

§ 5 *Si Roma in discrimine esset*] Vet. lib. *Eo si Roma in discr. esset.* Sigon. Τὸ *Eo*, inculcatum ab Sigonio, deflt in prisca ed. At Pall. tres *Et si Roma.* Gebh. A Sigonio additam voculam ignorant Cant. et Ber. a m. pr. Ejus loco *Ei* est in Voss. Lov. 1. 2. Hafn. et Harl. *Et* in Flor. Lov. 2. 3. 4. et Gaertn. quod Crevier. etiam in Put. invenit ac probavit.

Aut ambo imperatores Romanos] Ita J. F. Gronov. pro *ambos*, quod antea circumferebatur, edidit, testatus ad XXXV. 21. § 5. similiter præferre Put. Neque aliter exhibet etiam Flor. Frustra igitur Clericus, pollicitus se Livium ad ejusdem Gronovii mentem quam accuratissime editurum, non monito contra fidem datam lectore, *ambos* revocavit.

Qui si divisissent copias] Pall. duo *et si divisissent.* Pal. 2. *et si dimisissent.* Gebh. Voss. Gall. Pall. omnes *et si divisissent.* J. F. Gron. Ita etiam Flor. Lovel. 1. 2. 4. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. *qui et si divisissent*, utraque lectione juncta, Lov. 3. et Hearnii D. Ceterum Crevier. quia supra *et si Roma* probarat, hinc nunc etiam hoc loco *qui si divisissent* restituendum putat.

§ 6 *Una ea cura angebat, ne, ubi, &c.*] Polyb. IX. 5. Πάνυ ἠγωνία, μὴ θεωρήσαντες αὐτὸν ἀπαλλαττόμενον οἱ Καπυηνοὶ, κἄπειτα διατραπέντες, ὡς ἀπηλπισάμενοι, παραδῶσι τοῖς Ῥωμαίοις ἑαυτούς. *Sigon.*

Numidam, &c. donis perlicit, ut, literis, &c.] Polyb. ibid. Γραμματοφόρον εἰς τὴν Καπύην ἐξέπεμψε, πείσας τινὰ τῶν Λιβύων αὐτομολῆσαι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, κἀκεῖθεν εἰς τὴν πόλιν, προνοηθεὶς περὶ τῆς τῶν γραμμάτων ἀσφαλείας. *Sigon.*

§ 8 *Ne desponderent animos*] *Responderent* Lov. 4. *deponerent* Flor. a m. sec. Lov. 2. 5. Gaertn. Hav. et edd. Mediol. 1480. ac Parm. quod ex interpretis glossa natum videtur. Supra III. 38. 'Nec jam ipsi solum desponderant animos.' XXXI. 22. 'Despondentibus jam animos sociis spem ingentem adtulerant.' Quo utroque loco in quibusdam Mss. similiter erratur.

§ 9 *Inde naves in flumine Vulturno comprehensas duci gladio, quod jam ante*] Puto sic emendandum: *duci ad id, quod jam ante.* Valla. Illud *gladio* quid sibi velit, non equidem comminisci poteram. Codex Moguntinus *Casilinum* legit: sed id non placet, cum in Romanorum potestate jam esset Casilinum, a Q. Fabio nuper receptum. Hæc ad eum modum quidam emendant temere, cum historiæ ordinem memoria non teneant. Non est dubium quin *Galatiam* legendum sit, cujus meminit paulo ante c. 5. cum Hannibal veniret Capuam et Tifata: præterea paulo post c. 16.

cum post captam Capuam Atella ac Galatia recipiuntur, et hic nunc: item lib. III. hujus belli c. 14. ubi Marcellus Nolam proficiscitur. Valla legit *duci ad id, quod jam ante*. Glar. In vet. lib. omnibus est *duci gladio, quod*, pro qua voce alii *Casilinum*, alii *Galatiam* reponendum censent. *Casilinum*, quod ad Vulturnum sit; *Galatiam*, quod paulo ante de eodem Annibale Livius dixerit c. 5. 'Adveniens quum castellum Galatiam, præsidio inde vi pulso, cepisset, in circumsedentes Capuam se vertit.' Verum neutra lectio procedit. *Casilinum*, quod Romanorum castellum semper fuerit, non Annibalis; *Galatiam*, quod ad Vulturnum non fuerit. Itaque, incerta loci lectione, probo magis Vallæ opinionem, qui legendum putavit *duci ad id, quod*, ut castellum notet, occultato nomine ejus. *Sigon.* Libri omnes *duci gladio*. Gebh. Tenuit hoc viros doctos, quia, ut ait Sigonius, in Mss. erat *duci gladio quod jam*. Nec aliter Andreas atque Aldina. Illud quidem *duci ad id* a Valla est, qui et citat *duci gladio*: adhæretque ei Sigonius. Glareanus *duci Galatiam*, alii *Casilinum* reposuerunt. Sed viri οὐ τυχόντες, quibus ego libens assurgo, nulla vi ingenii aut doctrinæ absque veteris optimique libri ope ad verum penetrare potuerunt. Sic autem unicus ille Put. *comprehensas ubi gladio quod.* Hinc emendavimus *comprehensas subigi ad id, quod jam ante.* Odi profanum: initiatis conjecturam facile probabo. Virg. Georg. I. 202. 'qui adverso vix flumine lembum Remigiis subigit.' Idem Æneid. VI. 302. 'Ipse ratem conto subigit.' Silius XV. 218. 'servata Lælius hora, Quam ductor dederat subigendæ ad mœnia classi.' Sic 'adigi naves' Tacito Ann. II. 7. 'Dum adiguntur naves:' et Hist. II. 83. 'Classem e Ponto Byzantium adigi jussit.' Et Hist. III. 47. 'Lectissimas Liburnicarum omnemque militem Mucianus Byzantium adegerat.' Denique IV. 22. 'Simul naves in adversum amnem agebantur.' *Comprehensas* autem ut lib. XXIX. c. 24. 'Naves onerariæ comprehensæ Lilybæum omnes traherentur.' Suetonius Tib. c. 38. 'Vehiculis comprehensis, commeatibus per municipia dispositis.' Calig. c. 39. 'Comprehensis ad deportandum meritoriis quoque vehiculis et pistrinensibus jumentis.' *J. F. Gron.* Tantum non omnes mei etiam *duci gladio.* Et ita quoque Hearnii D. et N. *duci Galatiam* Ber. a m. sec. *duci in Galatiam* Hearnii L. 1. Sed optimo Put. consentiunt Flor. et Exc. Pithœi, ex quorum scriptura Gronov. recte format *subigi ad id, quod*, quam emendationem ut ingeniosam laudat Crevier.

CAP. VIII. § 2 *P. Cornelius, cui Asinæ cogn.*] Consul hic fuerat a. DXXIX. *Sigon.*

Omnes duces exercitusque] Pall. tres *exercitus omnesque duces:* neque secus prisca ed. *Sigon.* Similiter Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Hail. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum: *exercitus omnes ducesque* Lov. 2. Mox *non Capuæ, non ullius* Lov. 5.

§ 5 *Ad Capuam liberandam obsidione ire Romam cum eo exercitu*] Comparet in Pall 1. ac 3. et prisca ed. *ad Capuæ lib. obsidionem ire Romam.* Gebh. Nil vidi corruptius. Lego *ire obviam cum eo exercitu, &c.* T. Faber. Put. et utique meliores *ad Capuæ lib. obsidionem.* Sic XXXVI. 25. in Lamiæ obsessæ historia: 'Haud dubius, quin, si prius Heraclea capta foret, Romanis se potius, quam sibi, dedituri essent, suamque gratiam consul in obsidione liberanda facturus esset.' Distingue etiam: *ad Capuæ lib. obsidionem ire. Romam cum eo ex., qui ad urbem esset, Jovem fœd. rupt. ab Hann. testem Deosque alios def. esse.* J. F. Gron. Faber locum, quem corruptum putabat, intempestiva emendatione corruptissimum reddidit. Prava distinctio eum abstulit, ut etiam Doujatius observat,

quam recte Gronov. restituit. *Ad Capuæ lib. obsidionem* etiam Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. a m. pr. Hafn. Gaertn. Hearnii Oxonn. et edd. usque ad Frobenianam 1531. nisi quod præpositio desit in ed. Parm. *a Capuæ liberandum obsidione* Flor. a m. pr. *ad Capuam* a. m. sec. Gronovius in pr. nott. ed. ita distinguebat ac legebat : *ire Romam: cum eo ex., qui ad urbem esset, Jovem fœd. rupt. ab Hann. testem Deosque alios def. sese.* Sed magis placent posteriores ejus curæ.

§ 6 *P. Valerii Flacci*] Consul fuerat a. DXXIV. *Sigon.*

Quantas autem Hannibal copias duceret] Τὸ *autem* rejectum est ab omnibus libris nostris. *Gebh.* Vocula *autem* non adparet in Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum.

§ 8 *Inter se compararent Claudius Fulviusque*] Libri omnes *computarent.* Amplius Pal. 2. *computarent Fulvius Claudiusque.* Gebh. *Computarent* etiam Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. Ascensiana a. 1513. vetustiores. Mox *ad proh. obsidione patriam Romanam* Voss. *ad proh. obsidionem patriam Romanam* Harl. *ad proh. obsidionem patriam Romam* Gaertn. *ad proh. obsidionem patriam Romæ* Hav.

§ 9 *Cui, collega ex vulnere ægro, eundum Romam erat*] Pal. 1. et vet. ed. *cui collegæ ex vulnere egrediendum Romam erat.* Pal. 3. *cui collega ex vulnere egrediendum Romam esse.* Gebh. *Cui collegæ ex vulnere egrediendum erat* Ber. a m. pr. *cui collegæ ex vulnere egrediendum,* vel *egrediundum Romam erat* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hafn. Hearnii L. 1. et primæ edd. usque ad Ascens. qui a. 1513. dedit *cui (collega ex vulnere ægro) gradiendum Romam erat.* Aldus recte substituit id quod adhuc obtinet.

E tribus exercitibus] Suo, Ap. Claudii, et C. Claudii Neronis. Vide ad cap. 1. *Duk.*

§ 10 *Sedicam oram Lavinium præmisit*] Tu vide ne *secundum* legi oporteat : alioquin, quid *sedicam* sibi velit, non reperio. *Sabell.* Hæc oppida nunc 'municipia' dicuntur, at supra 'coloniæ' nominatæ sunt. Sic Cic. in Pison. Placentiam coloniam vocat *municipium.* Sigon. *Coram, Lanuvium,* ut hic editum est, emendavit Cluverius Ital. Ant. III. pagg. 936. et 1018. nam hæ ad viam Appiam sitæ fuerunt, non *Sora* et *Lavinium. Sora* pro *Cora* itidem perperam scribi in Livio XXIX. 15. ex XXVII. 9. liquet : et *Lavinium* ac *Lanuvium* alibi quoque permutari, ostendit etiam Sigon. ad Livii VIII. 13. Sed, sive hoc, sive illo modo legatur, quæri potest de conditione horum oppidorum. *Setia, Sora,* et *Cora* coloniæ fuerunt. De Setia constat ex Livii VII. 42. XXVII. 9. XXIX. 15. et ex Velleio I. 14. De Sora ex Livii IX. 23. X. 1. et Vellei. l. d. De Cora ex Liv. XXVII. 9. Lanuvium municipium fuit. Liv. VIII. 14. Cic. pro Balbo c. 13. et alii apud Cluver. l. d. Lavinium colonia an municipium fuerit, non inveni. Nam quod vulgo in Epit. Liv. l. LXXX. legitur *Ariciam et Lavinium colonias,* Cluver. pagg. 898. et 939. ex Appiano emendavit *Lanuvium,* idque etiam in nuperas Livii edd. receptum est. Quid ergo est, quod Livius *Setiam* et *Soram* vel potius *Coram,* quæ certissime coloniæ erant, hic municipiis adnumerat? Viri doctissimi, Sigonius hic, et de Ant. Jur. Ital. II. 9. Velserus Rerum Augustan. V. pag. 279. et Otto de Ædil. Colon. et Municip. c. 1. hoc eo referunt, quod interdum eædem urbes modo 'coloniæ,' modo 'municipia' vocantur: de quo etiam ad VIII. 14. § 8. dictum est. Hoc sane verum, nec tamen satis apertum est, has omnes urbes a Livio 'municipia' vocari : neque enim omnino necesse est, relativum *quæque* cum ellipsi præcedentis no-

minis 'municipia' accipi. Quia tamen 'Lanuvium' sine controversia municipium fuit, dici potest, etiam duas illas alias hoc nomine comprehendi: etsi id, si quis contra tendendum putet, non acerrime tuendum suscipere velim. Certe Noris. ad Cenot. Pis. Dissert. I. c. 1. p. 15. et Spanhem. in Orbe Rom. Exerc. I. 12. de hoc argumento agentes, locum hunc Livii prætereunt. Unde conjecturam capio, eum illis non satis liquidum, nec valde idoneum ad demonstrandam indiscretam hanc quarumdam urbium appellationem visum fuisse. Nam nescivisse eos, quæ de illo Sigonius et Velserus senserant, parum probabile est. Qui autem sint, quos Otto vehementer turbari dicit, quod Livius *Setiam* et *Coram* municipiis adnumeret, mihi non compertum est. *Duk.* *Lavinium* tantum non omnes codd. et edd. usque ad Gruterum, qui in postrema *Lanuvium* dedit ex emendatione Cluverii. Sed duæ præcedentes voces varie admodum leguntur: *seducit exercitum* præfert Ber. a m. sec. priori lectione tanta cura erasa, ut, quænam fuerit, intelligi nequeat. *Seducit oram* Lov. 5. *Sedicam oram* Lov. 2. 4. Harl. Gaertn. et edd. principes. *Sedicam horam* Lov. 3. *Sedicam, Soram* Hafn. et Hav. quibus consentit ferme Ascens. *Sediciam, Soram* a. 1513. exhibens. *Sedicam, Coram* Voss. *Sediam, Coram* Flor. *Setiam, Soram* ed. Mogunt. *Setiam, Coram* postrema Gruteri ex emendatione Cluverii, quod parum ab optimi Flor. scriptura discedit, ac verum videtur. Paullo ante *per eam viam*, pro *propter*, Lov. 2. 3. 4. et Hav. Male. *Propter* est 'prope,' 'juxta.' Vide ad Epit. Liv. l. XLIX.

§ 11 *Ut commeatus paratos, &c.*] Infra XXVII. 43. 'Præmissi, qua exercitum ducturus erat, ut omnes ex agris urbibusque commeatus paratos militi ad vescendum in viam deferrent.'

CAP. IX. § 1 *Hannibal, quo die Vulturnum est transgressus*] Pall. 1. ac 3. *Vulturno.* Prisca ed. *Annibal quoque ut Vulturnum.* Gebh. *Vulturno* Flor. a m. pr. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. et Hav. *Hannibal quoque ut Vulturnum* Lov. 3. et edd. Rom. a. 1472. ac Parm.

§ 2 *In agrum Sedicinum pervenit*] Ita vulgo notatum video. Ego ut verius, ita libentius, *Sidicinum* dixerim. *Sabell.*

Per Suessulam, Allifanumque et Casinatem agrum] Hæc Suessula libb. III. ac IV. prope Nolam nominatur: neutiquam in eo tractu, qua a Capua Romam itur. Sed, in his itineribus nomina corrupta aliquot locis, nemini dubium. *Glar.* Polyb. IX. 5. per Samnitium agrum profectum esse Annibalem ait. 'Alifæ' autem et 'Casinum' Samnitium sunt, at 'Suessula' Campaniæ, ut supra diximus. Porro autem legendum puto *per Suessulanum, Alifanumque et Casinatem agrum.* Sigon. Sigonius *Suessulanum* contra libb. omnes, certe sine caussa. Amplius prisca ed. *Casniatem agrum.* Gebh. Quid, malum, ille, qui jam in Sidicinum agrum pervenerat, per Suessulam, oppidum longe retro inter Capuam et Nolam situm, Alifanum petiit agrum? Corrigo audaciter *per Suessanum, Alifanumque, et Casinatem agrum.* Cluver. Ital. Ant. IV. 5. p. 1182. Omnino scribendum *per Suessanum Venafranumque.* Cluver. Ital. Ant. III. 8. p. 1035. In vulgatum consentiunt ferme omnes codd. nisi quod quidam eorum in orthographia locorum varient, et quidem *Suesulam*, tum *Alifanum* vel *Aliphanum*, deinde *Cassinatem* præferant. Id certum est, Capua Romam eunti Suessulam transeundum non esse, adeoque recte viros doctos *Suessanum* substituisse. Quum autem Hannibal, Vulturnum transgressus, per *Allifanum* duxisse dicatur, et Al-

lifæ cis Vulturnum sitæ fuerint, inde permotus videtur Cluver. ut posteriori loco *Venafranumque*, pro *Allifanumque*, emendaret, quum priori de eo nihil monuerit. Vulgato inde præsidium quæsivit Crevier. quod Allifæ quidem ad lævam Vulturni fuerint, sed ager Allifanus fortasse ad dextram quoque ripam pertenderit. Ceterum *Casilinatem* et mox *Casilinum* perperam Rec. *Casilinum* etiam Lov. 3. et Hearnii L. 1. ac D.

§ 3 *Præter Interamnam Nequinumque, in Fregellanum agrum ad Lirim*] Ipse *Aquinum* restitui: nam *Nequinum* procul inde est, et tam aversum, quam quidvis aliud aversissimum. *Sabell.* Nequinum in Umbria oppidum, ubi nunc Narnia est, inquit Liv. lib. x. ab Urb. cond. Sabellicus *Aquinum* restituit, quod mihi quoque placere potest, donec melius invenero. *Glar.* *Aquinumque* ex veteri libro. *Sigon.*

§ 5 *Memor ad defendendam ire patriam*] Ant. Perizon. ad oram Livii *iri* scribendum conjecit. Sed vulgatum, quod omnes libri tuentur, commode servari potest, intellecto pronomine *se*. Paullo ante § præc. *navalibus ab Hannibale incensis*, pro *navibus*, Hearnii L. 1.

§ 6 *Romam Fregellanus nuncius, diem noctemque*] Put. evidenter *Fregellanus nustius*. Quid dicemus? erravisse librarium, an nomen esse humilis cujusdam hominis Italici? *C. Mustii* meminit Cic. in Verr. I. 51. recurrit idem nomen in Inscriptionibus: in iisdem et nummis *Rustios* invenias. *L. Nostium* Famil. XIII. 46. *J. F. Gron.* *Fregellanus nūptius* Hearnii L. 1. *Fregellanus nustius* Flor. et Colbert. melior apud Doujat. Malo tamen id erranti librario adscribere, qui perperam ultimam syllabam vocis præced. repetiit, ut Jac. Perizon. ad oram Livii censuit. Tota vox *nuncius* deest in Hearnii N.

Cursus hominum, adfingentium vana auditis, totam urbem conciverat] Pall. 1. 3. ac prisca ed. *conciliat*. Pal. 2. *concitat*. Gebhard. Put. Reg. Men. Voss. Andreas *cursu*. Dein Put. Men. duo Pall. Voss. cum ed. Campani *totam urbem conciliat*. Unus Pal. Andreas *concitat*. Salmasius *conciuat*, quod est *concibat*. Lib. v. c. 18. 'Matronarum, quas ex domo conciverat publicus pavor.' III. 3. 'Cursus clamorque vocantium ad arma haud multum a pavore captæ urbis abesse.' Quid si *inconciliat*, id est, turbat, verbo Plautino Mostell. III. 1. 'Ne inconciliare quid nos porro postules.' Trinummo I. 2. 'Inconciliastin' eum, qui mandatus est tibi?' *J. F. Gron.* *Cursu* Flor. Lov. 1. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et typis descripti ante Ascensianam 1513. editionem. Deinde *conciliat* Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Hearnii L. 1. et edd. Rom. 1472. ac Parm. quod etiam servant Flor. et Ber. a m. pr. in quibus *concitat* emendat manus sec. et ita est in Hav. et edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, paucisque aliis. Vulgatæ lectionis sensus satis intelligitur, et hinc mutandam non puto, donec aliunde certior lux adluceat. Certe *inconciliat* Gronovii probari nequit, quia Livius his antiquatis et a communi usu remotis haud facile utitur. Accedit, id alio sensu, quam Gronov. hic fecit, exponi apud Festum ea voce et doctos Plauti interpretes. Quin etiam, si Salmas. in Put. *conciuat* invenerit, id pro *conciu'at*, id est *conciverat*, scriptum fuisse puto. Vide ad Epit. Liv. l. LVII. De verbo 'concire' vide ad III. 53. § 3. Mecum sentiebat etiam Dukerus, qui insuper interpunctionem Sigonii in verbis superioribus, quam etiam admisi, probabat, quum antea minima distinctio post vocem *terrorem* recepta foret. Judicabat enim *tumultuosius, quam adlatum erat* non posse conjungi cum præcedentibus.

§ 7 *Ploratus mulierum non ex priva-*

tis solum domibus exaudiebatur] *Exaudiebantur* Lov. 1. 2. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Ita xxv. 26. 'Undique dies noctesque ploratus audirentur:' hoc lib. cap. 13. 'Quorum ploratus hinc prope exaudiebantur.' xxxviii. 22. 'Vulnerari multos clamor permixtus mulierum atque puerorum ploratibus significabat.'

Matronæ, in publicum effusæ, circa Deum delubra discurrunt, crinibus, &c.] Hunc esse mulierum Romanarum morem, scribit Polyb. ix. 6. Αἱ δὲ γυναῖκες, παραπορευόμεναι τοὺς ναοὺς, ἱκέτευον τοὺς θεοὺς, πλύνουσαι ταῖς κόμαις τὰ τῶν ἱερῶν ἐδάφη· τοῦτο γὰρ αὐταῖς ἔθος ἐστὶ ποιεῖν, ὅταν τις ὁλοσχερὴς τὴν πατρίδα καταλαμβάνῃ κίνδυνος. *Sigon.* Quæ de eodem more pluribus Modius ad hunc loc. notavit, induxi, quia maximam partem videri possunt apud Brisson. de Form. i. p. 39.

Crinibus passis uras verrentes] Libri omnes *crinibus sparsis.* Credo *passis* ab sciolo infulcitum, qui alicubi legerat, suoque arbitratu Livium loqui maluerat. Sunt autem 'sparsi crines' effusi, laceri, seu cultu suo soluti. Silius xii. 598. 'sparsæque solutis Crinibus exululant matres.' *Gebh.* *Passis* est Put. et non nisi optimorum. Plures, quidam etiam alias boni, sed recentiores, *sparsis.* Unde de hac varia lectione, frequenter etiam in poëtis aliisque scriptoribus occurrenti, judicium ferre licet. *J. F. Gronov.* *Sparsis* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Utrumque dici 'sparsos' et 'passos crines,' vidimus ad i. 13. § 1. At si vera est, quam viros doctos dedisse ibidem observavimus, differentia, hic *crinibus passis* legendum erit, quod servant Flor. aliique.

§ 8 *Supinas manus ad cœlum ac Deos tendentes*] *Ad cœlum ad Deos* Pal. 3. *Gebh.* Sed ex errore scribarum. Vide ad xxi. 32. § 2.

Ut urbem Romanam e manibus hostium eriperent] Ita Jac. Gron. edidit, ac præferunt plerique meorum, cum edd. Rom. 1472. ac Parm. At proximæ Mediol. a. 1480. Tarvis. utraque, et aliæ postea dederunt *urbem Romam*, quod servat Flor. Vide ad Epit. Liv. l. xlix.

§ 9 *In monte etiam Albano atque arce Æsulana*] Vet. cod. *Elusana* habet. Sed utrumque mendose legitur. *Tusculana* igitur vera erit lectio. Tusculi enim arx fuit, eaque maxime celebris in toto Latio, nec procul Alba locus est. *Sabell.* Pal. 1. *Efulana.* Pal. 2. *Elusana.* Pal. 3. et prisca ed. *Esulana.* Gebh. Sic *arce Tusculana* primus apud me Venetus 1498. Scripti et Andreas et Tarvisinus Lucas Porrus *arce Esulana.* Optimi *arce Æsulana*, quod spernendum haud fuit. Erat enim Tibur inter et Præneste adsurgens Æsula, commemorata et Horat. iii. 28. 'Ne semper udum Tibur et Æsulæ Declive contempleris arvum.' *J. F. Gron.* *Tusculana* in nullo meorum superest, sed vel *Æsulana* præferunt, vel quam proxime *Æfulana, Efulanu, Effulana, Effulluna, Essullana.* Ber. etiam a m. pr. *Esculuna*, a m. sec. autem *Esquilina*, quod Hearnius quoque in Oxon. L. 1. invenit. Paullo ante *si quid consules velint*, pro *consulere*, Flor. Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Hafn.

§ 10 *Profectum cum exercitu a Capua adfertur*] Paullo post Pall. 1. 3. et vet. ed. omissis *cum exercitu*, ostentant *profectum a Capua affertur.* Gebh. Eædem voces omittuntur in Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. et edd. ante Aldum: *prof. cum exer. Capua*, sine præpositione, legit Flor.

Cui ne minueretur imperium, si in urbem venisset] In urbe enim pro consule nemo habebat imperium, sed ad urbem. *Sigon.* Neque enim poterat quisquam pro consule imperium in urbe habere, sed statim urbem ingresus illud amittebat. Ulpianus l. ult. de Offic. procons. 'Proconsul portam Ro-

mæ ingressus deponit imperium.' Ex quo intelligere datur illud Cic. 'Mihi valde placet, de triumpho nos moliri aliquid, et extra urbem esse cum justissima causa.' *Extra urbem esse*, ne scilicet ingressus urbem imperium amitteret, atque etiam triumphi spem; cum tam triumphantem, quam ovantem, cum imperio esse conveniat in illum diem. *Modius.* Adde Gruchium c. 4. Refutat. ad poster. Sigonii disput. et Cujacium Observ. XII. 13. *Duk.*

Decrevit senatus, ut Q. Fulvio] Meliores *decernit.* J. F. Gron. Similiter omnes mei, exceptis Lov. 5. Ber. et Gaertn. qui *decrevit* servant: *decernit* etiam Hearnii N.

§ 11 *Propter intercisos pontes*] *Viciosos pontes* Lovel. 3. *incisos pontes* Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum. Male. Supra hoc cap. 'Ubi intercisum pontem a Fregellanis morandi itineris caussa invenit.' 'Interrumpere pontem' dixit l. II. c. 10. Eodem modo peccatur cap. 39. § 13. Similiter 'includere' et 'intercludere' commutabantur hoc lib. cap. 5. § 11. Paullo ante *populato agro* edd. principes: *perpopulato* debetur Aldo, cui consentiunt omnes codd.

In Lavicanum venit] Illud quoque monebo hoc loco, vulgo recentibus codd. et, quod magis mireris, aliquanto vetustioribus mendose legi *Lavicanum*, pro *Labicanum. Labicum* Latii oppidum apud plures legere est; *Lavicum*, quod sciam, scribit nemo. *Sabell.* Omnes omnino mei, excepto uno Lov. 5. *Lucanum* exhibente, et Hearnii L. 1. cum plerisque edd. antiqq. servant *Lavicanum.* Vide ad II. 39. § 4.

§ 12 *Inde Algido Tusculum petiit*] *Inde ab Pedo Tusculum* legendum esse, conjecit Jac. Gronov. in Dissert. Epist. ad Livii loc. quæd. Geogr. Ep. III. p. 24. Hæc conjectura magnarum controversiarum materia exstitit. Eam enim quum refellere conatus esset Fabrett. Diss. de Aquæd. III. 369. postea Gronov. integra dissert. ei respondit, quæ edita est a. 1685. Sed tandem censuram suam defendit Fabrett. in Apologem. pag. 93. et seqq. Spatium harum adnotationum non permittit, ut eorum rationes proponamus, quæ apud ipsos latius videri possunt.

Infra Tusculum dextrorsum] Scripti *dextrorsus.* J. F. Gron. *Dextrorsum* demum adparuit in ultima Gruteri ed. idque superest in Voss. Lov. 1. 2. 5. et Gaertn. *dextrorsumque* Haverk. *dextrorsus* reliqui servant cum Hearnii Oxonn. et prioribus excusis.

Inde in Pupiniam exercitu demisso] Id nominis non memini me usquam legere. *Glarean.* Meminit hujus agri Varro de Ling. Lat. [immo de Re Rust. I. 9.] Val. Max. IV. 4. cum ait 'M. Atilium Regulum agellum in Pupinia habuisse:' et Livius IX. 41. 'In agro Pupiniensium ad famam hostium consedit.' Est autem nomen tribus, per quam tum venit Annibal, ut XXXIII. 37. 'Consul per tribum Sappiniam in Boios venit.' Hoc adscripsi, quia Glarean. hujus agri mentionem a nemine fieri ait: de qua re jam dictum est. *Sigon.* Vide ad IX. 41. § 10. *Pupinam* Voss. Lovel. 1. et Hearnii L. 1. *Pupiliam* Lov. 4. *Popiniam* Harl.

§ 13 *Omnium generum atque ætatum*] *Ætatium* Flor. quem similiter supra legere vidimus XXIV. 1. § 4. De eo supra dictum est ad IX. 17. § 7. Paullo ante *cædes fuit fugientium* Hearnii L. 1.

CAP. X. § 1 *Per Carinas Exquilias contendit*] Ego *Exquiliasque* legendum puto cum conjunctione. Nam duo fuere loca sive urbis regiones, 'Carinæ' et 'Exquiliæ.' *Glar.* Notanda primo est plerorumque editorum inconstantia, qui, quum libb. I. II. III. VI. *Esquiliæ* ediderint, contra hoc loco, et inf. XXXIII. 26. et XLV. 15. per

diphthongum *Æsquiliæ* maluerunt. Priorem scribendi rationem ubique reduxi. Vide ad XLV. 15. § 6. Neque opus est, ut cum Glareano legamus *Exquiliasque;* adversantur enim omnes libri, et *Esquilias contendit* ponitur pro in Esquilias. Mox, 'Media urbe transire Esquilias jusserunt.' Vide ad II. 28. § 1.

§ 2 *Ibi de summa reipublicæ consultatum*] Put. Pet. Voss. et meliores alii *de summa republica.* Sic Cic. ad Attic. I. 16. 'Rogatus ego sententiam multa dixi de summa republica.' Pro Plancio c. 27. 'Ut etiam summa respublica mihi domi fuerit gerenda, et urbs in urbe servanda.' Cælius ad Cic. Ep. 14. 'De summa republica sæpe tibi scripsi.' Sallust. ad Cæsar. de Ord. Rep. II. 2. 'Quin accipe tu ea, quæ dicam de summa republica:' sic in omnibus fuisse scriptis, testis Carrio. Plautus Mercat. V. 4. 25. 'Nam si istuc jus est, senecta ætate scortari senes, Ubi loci res summa nostra est publica?' Noster XLII. 49. 'Cujus imperio consilioque summam rempublicam tuendam permiserunt.' Sueton. Julio c. 28. 'Marcellus edicto præfatus de summa se republica acturum.' Neque ego ignoro, quæ habet Zinzerlingus c. 48. Promulsidos. Sed certe nec genus illud loquendi, nec quæ de eo Cujac. Observ. XII. 32. reprehendenda sunt. Quid enim dicet ad Virgilii illud Æn. II. 322. 'Quo res summa loco, Panthu?' Sed neque illud corrigendum Catil. I. 5. 'Non est sæpius in uno homine salus summa periclitanda reipublicæ.' Nam sane quam eleganter dictum est 'summa salus reipublicæ,' pro universa, pro eo, quod maxime reipublicæ saluti sit. In Cæcilium c. 22. 'Nulla salus reipublicæ major est, quam eos, qui alterum accusant, non minus de laude, de honore, de ama sua pertimescere.' Lib. I. in Verr. 'Neque enim salus ulla reipublicæ major hoc tempore reperiri potest.' Talia sunt ad Att. I. 1. 'Me existimes humanitate prohibitum, ne contra amici summam existimationem miserrimo ejus tempore venirem:' id est, ubi universa ejus existimatio agebatur, in discrimen veniebat. Idem de Offic. I. 11. 'Adeo summa erat observatio in bello movendo:' id est, adeo omne genus intentionis observationisque adhibebatur. Cæsar de Civ. Bello I. 19. 'Pompeius enim rescripserat, sese rem in summum periculum deducturum non esse.' Auctor de Gall. VIII. 6. 'Exploratum haberet, sub tempus æstivorum nullum summum bellum posse conflari.' Denique vix est, ut non omnibus, quos attingit hac occasione, locis Ciceronis erraverit: et scribendum sit istis, *ad summam rempublicam, de summa republica, summa respublica:* tantum abest, ut in Eumenio corrigendum sit. Quin apud eundem de restaurandis scholis c. 5. etiam legendum *Inter illas imperatorias dispositiones longe majoribus reipublicæ gubernandæ provisionibus occupatas:* ubi vulgo editur *summis.* Hoc addam, putare me in illa prima locutione, in plerisque certe, dividendum τὸ *respublica,* non ponendum una voce, aut, si cui id displiceat, quasi divisis vocibus accipi. Nam *res summa* est, in qua cardo caussæ vertitur, eaque et privatorum, mea, tua, amici, nempe quod maxime illorum refert; et publica, in qua nempe status imperii vel civitatis in discrimen venit. Cato lib. VII. Orig. 'Multa me dehortata sunt huc prodire, anni, ætas, vox, vires, senectus: verum enimvero quum tantum rempublicam agier arbitrarer.' Plautus Trucul. II. 4. 34. 'Tibi mea consilia summa semper credidi.' Et superius II. 1. 5. 'Apud hunc mea hera consilia summa loquitur libere.' Sic 'summam rem caussamque' Cic. in Verr. lib. I. Plinius eleganter XVIII. 28. 'In hoc temporis intervallo res summa vitium agitur, de-

cretorio nvis sidere illo, quod Caniculam appellavimus.' *J. F. Gron.* Similiter *de summa republica* Flor. Voss. et alii nonnulli. Vide etiam ad XXXVIII. 50. § 9. et Cortium ad locum Sallustii a Gronov. laudatum. Præterea *consultum* Lov. 2. Vide ad XXI. 16. § 2.

Placuit consulibus, circa portas Collinam Esquilinamque ponere castra] *Placuit, consules circa, &c.* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. Exc. Pithœi, et edd. vetustissimæ: pro quo quum postea per notas *placuit, coss. circa* editum fuisset, tandem Sigonius primo, et hinc Gruterus in postrema ed. id mutarunt, substituentes vulgatam lectionem, quam Dan. Heinsius, Gronovii, Clericus, et Hearnius servarunt. At ego priorem revocavi, quam etiam Crevier. in Put. et tribus aliis inventam contextui restituit. Brevem illam scribendi rationem in hac voce sæpe librariis errandi caussam fuisse, vidimus ad X. 10. § 2.

§ 3 *Hannibal ad Anienem fluvium, tria millia passuum ab urbe, &c.*] Polyb. IX. 5. Διαβὰς τὸν 'Ανίωνα ποταμὸν, καὶ συνεγγίσας ὥστε μὴ πλεῖον τετταράκοντα σταδίων ἀποσχὼν τῆς 'Ρώμης. *Sigon.* Pal. 2. *ad urbem.* Gebh.

Ad portam Collinam usque ad Herculis templum] Vet. lib. *a porta Collina usque ad.* Sigon. Pall. et prisca ed. *a porta Collina*, vel *a Collina porta.* Gebh. Sic [*a porta Collina*] Mss. non *ad portam Collinam:* et sic edere jussit paterna manus; ut jam positio hujus templi Herculis non tam certa sit, quam putatur vulgo. *Jac. Gron.* Hoc videtur pertinere ad Donat. Urb. Rom. III. 15. et Nardin. Rom. Vet. IV. 4. qui ex vulgata scriptura templum Herculis extra portam Collinam fuisse putant. *Duk. Collina a porta* Lov. 4. *a porta Collina* reliqui omnes cum Hearnii Oxonn. et edd. ante Aldinam. Eædem edd. *maxime*, pro *proxime*, præferunt. Vide ad XXII. 22. § 7.

§ 5 *Ad mille et ducentos erant*] *Ad mille et CCC.* Lov. 4. et ed. Aler. Romana: *ad mille CCC*[ti] Ber. *ad mille et trecentos* reliquæ edd. usque ad Aldum: *ad mille ducentos* Hav. *ad mille et CC.* Gaertn. Mox *Esquilia* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Gaertn. *Esquilina* Lov. 3.

§ 6 *Et sepulcra vacuasque undique vias*] Cur *vacuas* legi possit, non video, si inter convalles et impedita loca melius Numidas equites pugnaturos dixit. Quare vide ne, inversa dictione *vacuas* pro eo, quod Livius *cavas* scripsit, librariorum fecerit incuria. *Sabell.* Pal. 1. et vet. ed. *et vacuas undique vias.* Forte ' vacuæ viæ' cavæ atque egestæ a longinquitate temporis. *Gebh. Et vacuas* etiam Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii D. L. 1. et edd. usque ad Aldum. Sed optimi *aut cavas* tuentur.

Clivo publico in equis decurrentes] Unus Gud. *Publicio.* Vide ad XXVII. 37. et Donat. de Urbe Rom. II. 11. *Jac. Gron.* Omnes hic libros corruptos, et *clivo Publicio* legendum esse, J. F. Gronov. ad loc. laud. monet; verum *Publicio* a m. sec. in Put. invenit Crevier. itaque Flor. legere excerpta mea testantur. Hanc etiam lectionem probat Grævius in Præfat. tom. IV. Thes. Antiq. Rom. contendens nullum ' clivum publicum ' exstitisse, sed tantum a Sigonio ex corruptis Livii libris invectum fuisse. Doujatius hic et ad Livii locum laud. distinguit inter ' clivum publicum ' et ' Publicium :' illum fuisse in colle Quirinali, in regione urbis VI. Alta Semita dicta, et de eo intelligendum Livium; hunc vero fuisse in regione Aventini, de quo accipendus est Liv. XXVII. 37. Unde hanc distinctionem didicerit, nescio; nisi forte ex ' vico publico ' a Sex. Rufo in regione urbis VI. memorato fecerit ' clivum publicum.' Si tamen maxime vera fuisset

illa distinctio, Numidarum 'ex Aventino' Esquilias transitus, hic 'clivum Publicium' in monte Aventino indicari, satis doceret. Mox *conclamerunt*, pro *conclamaverunt*, Flor. a m. pr. *conclamarunt* a m. sec.

§ 7 *Suos pro hostibus lapidibus telisque incessebunt*] *Suos hostibus lap.* omissa præpositione, Flor. Lov. 4. Harl. Gaertn. et Hav. An voluerunt librarii *suos hostilibus lapidibus? suos velut hostes* Lov. 3. qui etiam *incursubant*. Sed neutro loco vulgatum mutandum.

§ 10 *Excitati tumultus sunt, compressique*] *Oppressique* Ber. a m. pr. et edd. Aldina antiquiores. Male. Modo præcessit, 'Nec comprimi tumultus, aperirique error poterat.' Et iterum, 'Multis locis comprimendi tumultus erant.' Similiter 'comprimere motus' I. 60. XL. 27. 'comprimere seditionem' V. 2. XXXII. 3. et XLI. 27.

CAP. XI. § 2 *In quu urbs Roma victori præmium esset*] Suspicor *in* ortum esse ex præcedenti litera *m*. Duk. *Urbs Romana* Lov. 1. 3. Harl. Rec. Gaertn. et Hav. et ita mox § 4. *urbis Romanæ* Lov. 1. 3. et Gaertn. § 5. *urbis Romanæ* Lov. 3. et Gaertn. Vide Liv. Epit. l. XLIX. *urbs Romana præmium esset*, una voce omissa, Hearnii D. *præmium victori esset* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et editi ante Aldum: *victori esset præmium* Hav. *prœlii victoria esset* Rec.

Imber ingens grandine mixtus, &c.] Silius poëtice sic extulit XII. 609. 'Ipse e Tarpeio sublimis vertice cuncta,' &c. *Modius.*

§ 5 *Minuere etiam per melius et aliæ parvæ res*] Regius codex habet *minuere: etiam per me Divos et aliæ magnæ parvæque res.* Ego non infinitivum *minuere* penultima correpta accipio, sed producta præteritum indicativi; nec finem superioris, sed initium sequentis sententiæ, ideoque sic emendandum reor: *Minuere etiam spem ejus*, vel *illius et aliæ magnæ parvæque res.* Valla. Vet. lib. *aliæ magnæ parvæque res.* Sigon. Tanti est inspexisse et tractasse libros veteres. Meus Ms. *modo fortunam. Minuere vere etiam permelius, &c.* Ex eo et Vallæ libro lego vel *fortunam minuere. Vertere et jam præter Divos melius et aliæ, &c.* vel *modo fortunam minuere. Etiam præter Divos vertere melius et aliæ, &c.* Klock. in Syllog. Epist. a Burm. editarum tom. I. pag. 396. Put. *magnaque.* Scribe, ut erat in Regio et inter versus Vossiani, *aliæ parva magnaque res.* Singulas enim mox enarrat. *J. F. Gron. Minuere etiam permiscue et aliæ parvæ magnæque res* Ber. neque aliter Hafn. nisi quod *promiscue* præferat: *minuere etiam per melius et aliæ parvæ magnæque res* Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. cum edd. antiquis. Neque aliter Flor. nisi quod substituat *per medium.* In margine ed. Venetæ 1495. monemur videre, ne legendum sit *Minuere etiam perinde ejus et aliæ parvæ magnæque res.* Sed in margine Ascensianæ 1513. *Minuere etiam spem ejus et aliæ parvæ magnæque res:* quod mox Moguntini receperunt, et reliqui servarunt usque ad Gronovium, cujus emendatio verissima videtur. Mox *audiit*, pro *audivit*, Flor. Voss. et Lov. 2.

Quum ipse ad mœnia urbis, &c.] Silius XII. 686. 'Ut vero audivit tantum confidere Divis,' &c. *Modius.*

§ 8 *Ad Thuriam fluvium castra retulit, sex milliu passuum ab urbe*] Nec hoc nomen uspiam prope Romam ad sex millia passuum invenio. Nam, quod in Hispania est, nihil ad hunc locum. *Glar.* Quid sit 'Thuria, fluvius sex millia passuum ab urbe' distans, merito mihi quærere Glareanus videtur: neque enim ejusmodi nominis flumen apud quemquam exstat. In vet. lib. legitur *Tutiam*, et recte. Meminit enim Silius, ubi de hoc An-

nibalis itinere loquitur. *Sigon.* V. C. habet *Tutiam*, non *Turiam*, quomodo Silius Ms. lib. XIV. hoc vers. [4.] 'Castra locat, nulla lædens ubi gramina ripa Tutia deducit tenuem sine nomine rivum, Et tacite Tuscis inglorius affluit undis.' Facile autem librarius labi potuit, ut *Turiam*, quod nomen est fluvii notioris, pro *Tutiam*, obscurius nomen, scripserit. *Ursin.* Ita quidem Pall. tres, quod præfert Ursinus; vet. vero ed. *ad Turiam.* Gebh. *Ad Tuchiam* Gaertn. et Hearnii L. 1. *ad Tuciam* Lov. 2. Ber. et Hav. *ad Tutiam* reliqui codd. quod recte viri docti probant. Sigonius in pr. Scholiorum ed. ad *Sturam* legendum conjecerat, addens se de ea dixisse ad Livii VIII. 13. § 6. Verum a Faërno, qui *Turiam* vel *Tutiam* tuebatur, monitus in altera ed. sententiam recte mutavit, ac *Tutiam* probavit. Vide Sigon. Disput. Patav. l. II. in fine, et de hoc fluvio adde quæ olim notavi ad Silii XIII. 5. Paullo ante § præc. vocula *tunc* deerat in Flor. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. a m. sec. et Hav. ejus loco *n̄c*, id est *nunc*, præfert Gaertn. unde corruptius *non* erat in Voss. adjectis tamen postea notis, quibus indicabatur, vocem illam delendam esse.

Ad lucum Feroniæ pergit ire, templum ea tempestate inclitum divitiis] De oppido Feroniæ, deque Feroniæ Deæ templo sic Strabo l. v. p. 226. Ὑπὸ δὲ Σοράκτῳ ὄρει Φερωνία πόλις ἐστὶν, ὁμώνυμος ἐπιχωρίᾳ τινὶ δαίμονι τιμωμένῃ σφόδρα ὑπὸ τῶν περιοίκων, ἧς τέμενός ἐστιν ἐν τόπῳ θαυμαστὴν ἱεροποιΐαν ἔχον, &c. *Sigon.* Iterum Silius XIII. 86. 'Fama est, intactas longævi ab origine fani,' &c. quo loco pessime et contaminatissime in omnibus edd. est *longævi ab origine Fauni*, de quo in Novantiquis epist. 62. egi pluribus. *Modius.*

§ 9 *Capenates aliqui adcolæ ejus erant*] *Capenates* qui sint, non ferme memini me legisse. Quanquam sunt, qui ex fragmentis Catonis legant, 'Capenam' et oppidulum et sylvam in Aventino fuisse monte. Idem sensisse et Fabium Pictorem et Sempronium. His fidem det, quantam quisque velit, nam ego nihilominus hæreo. *Glar.* Sic XXVII. 4. 'In agro Capenate ad lucum Feroniæ.' *Sigon.* Locus hic, quum male dictinctus, tum etiam mendo respersus est. Ego sic lego: *Inde ad lucum Feroniæ pergit ire. Templum, ea temp. incl. div., Cap., qui adcolæ ejus erant, prim. frug. eo donaque alia pro copia port., multo auro arg. exorn. hub.* Non enim Livius dicere voluit, lucum Feroniæ templum divitiis inclytum: sed in luco Capenates adcolas, in quorum agro id erat, templum habuisse inclytum divitiis, id est, multo auro argentoque exornatum. *Cluver.* Ital. Ant. II. 3. p. 548. Put. *alique accolæ.* Forsan *aliique qui accolæ ejus erant:* etsi brevius hæc potuissent dici. Cluverius et alia molitur, miratus injuria, lucum dici *templum.* Posses et cogitare *Faliscique accolæ primitias frugum.* Lib. XXVII. c. 4. 'Et in agro Capenate ad lucum Feroniæ quatuor signa sudasse.' *J. F. Gron.* In luco Feroniæ templum ejus Deæ erat, et ideo templi hic meminit. Certe ex Liv. l. laud. lucum Feroniæ in agro Capenate fuisse constat; ibidem autem etiam ædem ejus fuisse patet ex Liv. XXXIII. 26. 'Ædes Feroniæ in Capenate de cœlo tacta erat.' Non opus itaque Cluverii emendatione est. Ceterum *Capenates aliquot adcolæ* Lov. 2. Ber. a m. sec. et Hav. *Capenates alique adcolæ* Flor. Lov. 1. et Harl. *Capenates aliique, qui adcolæ*, quod Gronov. ex conjectura et codd. vestigiis deprehenderat, ex optimo Colbert. legendum esse, Doujatius monuit.

Æris acervi, quum rudera milites religione inducti jacerent] Quid sit 'rudera jacere,' ego plane non intelligo, præsertim si de militibus Hannibalis

loquaris. Sin de aliis posterioribus annis militibus, non video quomodo 'inducti religione,' qui templum non spoliarunt. Sed lectori id judicandum relinquo. *Glar.* Pal. 3. *induti.* Forte legendum *imbuti.* Gebh. Glareanus scribit se plane non intelligere, quid sit 'rudera jacere,' præsertim si de militibus Annibalis loquaris. Certum est, de militibus Annibalis sermonem esse. Nam si acervi æris post profectionem Annibalis inventi sunt, qui ibi ante non fuerant, nemo, nisi milites Annibalis, ante illius profectionem rudera illa jacere potuit. *Rudera* Pighio ad Val. Max. v. 6. 3. hic sunt frusta æris, aut etiam asses, signative nummi ærei. De nummis signatis dubito an fallatur: nam 'rudus,' 'rodus,' 'raudus' cum alia, tum æs rude, infectum notant. Cincius apud Festum voce 'Rodus:' 'Æs infectum rudusculum. Apud ædem Apollinis æs conflatum jacuit: id ad rudus appellabant:' ita hæc distinguenda puto. Glossæ Philoxeni: Χαλκὸς ἀνέργαστος, *rudus.* 'Jacere' hic sine dubio dicit Livius ut III. 18. 'In consulis domum plebes quadrantes, ut fuuere ampliore efferretur, jactasse fertur.' Et Suet. Aug. c. 57. 'Omnes ordines in lacum Curtii quotannis ex voto pro salute ejus stipem jaciebant.' Quod si quis quærat, unde militibus Annibalis tanta copia æris suppetere potuerit? respondeo, vel ex præda, quam eos, a Capua ad urbem Romam proficiscentes, ex locis, quo numquam quisquam hostem venturum crediderat, infinitam cepisse auctor est Polybius IX. 6. vel fortassis ex ipsis templi thesauris, e quibus quum primum etiam æs rapuissent, deinde religione tacti id ibi relinquendum existimaverint. Sed hoc non intelligo, quæ ista religio rudera jaciendi, ne sacrilegium admisisse viderentur, esse potuerit iis, qui omnibus aureis argenteisque donis templum spoliaverant. *Duk.* *Induti* etiam Lov. 3. 4. 5. et Hav. Ex eo tamen cum Gebhardo *imbuti* legendum esse non conjicio, sed potius existimo, librarios perperam literam omisisse. Certe eos sæpe 'induere' et 'inducere' commutasse, videbimus ad XXX. 13. § 12.

Post profectionem Hannibalis mortui inventi] Hoc plerique habent codd. Alii, quod magis placet, non *mortui* habent, sed *magni.* Sabell. *Mortui* præter quasdam edd. antiqq. soli tantum præferunt Hav. et Hafn.

§ 10 *A freto divertisse eo*] Cælius Romam euntem *a freto divertisse* Hannibalem tradit: sed ille a Capua, id est procul a mari, venerat, nec ad mare descenderat: nec 'fretum' dixisset, si etiam ad mare ventum esset, quasi ignoremus, quid fretum sit: nec tamen ex ipso freto Siculo Hannibal venisse dici potest, quum statim subjungat *ab Reate,* quod Sabinorum est oppidum. Ergo *Ereto* legendum, non *freto.* Illustris est locus *Eretum* in Sabino agro supra Tyberim: quam dictionem apud Valerium depravatam in integrum in Plinianis observationibus a mendo vindicavi. *Sabell.* *Ac freto* Florent. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Gaertn. *hoc freto* Lov. 4. *a freto* Ber. et Hav. pro quo recte Sabell. *ab Ereto.* Locus autem Val. Max. ubi similiter peccatum fuisse dicit, exstat II. 4. 5. ad quem videndi sunt viri docti. Et ita sæpissime librarios errasse, dictum est ad III. 26. § 2. Præterea *devertisse* Flor. et Hav. Vide ad I. 57. § 8.

Iterque ejus ab Reate, Cupiliisque, et ab Amiterno orditur ex Campania in Samnium: inde in Pelignos] Etiam atque etiam operæ pretium est, hoc in loco considerare hujus itineris descriptionem. Quomodo enim *ab Amiterno* orsus est, qui paulo post et ad finem rursus eo venisse dicatur? *Cutiliis* autem ex Plin. ac Dionys. le-

gendum. 'Forulorum' meminit Virgil. Æn. VII. 714. de Clauso, qui locus hunc juvare potest. Non est apud me dubium, hos locorum errores temporum injuria accidisse: neque verisimile est, Livium Italiæ loca tam male tenuisse. *Glar.* Miratur Glareanus, quomodo Cœlius ordiatur iter Annibalis ab *Amiterno*, cum eundem addat 'Amiternum' tandem 'Forulosque vicum venisse.' Magna quidem quæstio atque difficilis hæc videatur, nisi Liviana verba attente legantur. Est enim hæc sententia: Cœlius orditur Annibalis iter a Reate, Cutiliis et Amiterno. Si quis autem quærat, quanam a Capua Amiternum idem venerit, respondet altius iter ejus repetendo: ex Campania in Samnium, inde in Pelignos, post in Marrucinos, postremo in Marsos, atque inde Amiternum Forulosque venisse. Strabo autem lib. V. p. 228. Sabinos usque ad Vestinos pertendit, urbesque eorum nominat Νόμεντον, Ἀμίτερνον, Ἰντερικρέαι, Ῥεάτιον, Κωτισσκωλίας, Φορουλοὺς, Κύριν, Ἤρητον. Ex quo apparet nullam esse in verbis auctoris, quam ille arguit, inconstantiam. *Sigon.* Si sententia Sigonii placet, distinguenda etiam Livii verba, quemadmodum ipse edidit, hoc modo: *ab Amiterno orditur. Ex Campania in Samnium, inde in Pelignos, &c.* Ceterum *Cupiliisque* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. ac priscæ edd. *Cupuliisque* Lov. 1. *Capuliisque* Rec. *cupidus* Harl.

§ 11 *Præterque oppidum Sulmonem instituit in Martianos transisse*] Videat lector ne *Marrucinos* sit legendum, qui Pelignis sunt affines. Sed conjectura hæc. *Sabell.* Pall. 1. et 3. *Sulmonem instituit in Martinos transisse:* nisi quod Pal. 3. *in Martianos.* Pal. 2. *instituit in Martianos transire:* prisca ed. *præterque oppidum Sulmonensem instituit in maritimos transisse.* Gebh. *Præterque oppidum Sulmonensem* cum edd. Rom. 1472. ac Parm. codex Ber. a m. pr. post quam vocem τὸ *instituit* addunt Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Rec. et Hav. cum vett. edd. usque ad Aldum, cui id delenti consentit Flor. Deinde *in Martianos* Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *in Marcianos* Gaertn. *in Maceranos* Ber. a m. pr. *in Mamertinos* Lov. 2. *in Marucianos* Rec. *in Matinos* Voss. qui in margine pro varia lectione habet *in Marrucinos*, et *in Martianos.* Nullum dubium est, quin recte Sabellicus conjecerit *in Marrucinos*, quod etiam servat Flor. Mox *Amiternium* Hearnii D. Hinc *Forulosque convenisse* Lov. 1.

§ 13 *Tantum id interest*] *Id incertum est* Brancal. Latinii, et Ber. a m. sec. priori lectione deleta, ut vetus lectio nosci non potuerit.

An ab urbe in Campaniam redierit] Polyb. IX. 7. eum in Campaniam redisse, et Ap. Claudii exercitum Capuam obsidentem castris expulisse, sed mox per Apuliam, Dauniam, et Bruttios in agrum Rheginum venisse tradit. Livium non credidisse, eum post discessum ab urbe Roma Capuam redisse, ex principio cap. seq. colligi potest. *Duk.*

CAP. XII. § 2 *Ex Lucanis in Bruttium agrum, ad fretum vero, &c.*] Polyb. IX. 7. Ποιησάμενος δὲ τὴν πορείαν διὰ τῆς Δαυνίας καὶ τῆς Βρεττίας, ἐπέστη τοῖς κατὰ τὸ Ῥήγιον τόποις ἀνυπόπτως· ὥστε παρ' ὀλίγον μὲν καὶ τῆς πόλεως κυριεῦσαι. *Sigon.*

Regium se occursu contendit] Opinor legendum *tanto cursu contendit.* Valla. Pal. 1. *Namque et Lucanos in Bruttium agrum ad fretum ac regio se occursu cont.* Pal. 2. *Namque et Lucanos in Brutium agrum ad fretum ac regii se occursu cont.* Prisca denique ed. *Namque et Lucanos in Brutium agrum: ad fretum vero ac Regium tanto concursu contendit.* Gebh. *Namque et Lucanos* Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5.

Harl. Ber. Rec. Hav. et edd. usque ad Aldum, qui in erratis *ex Lucanis* emendat. *Neque et Lucanos* Gaertn. *Namque et Lucanis* Lov. 3. *Namque in Lucanos* Voss. in margine. Tum *ad fretum ac Regiis* Flor. et Hafn. *ad fretum ac Regii* Voss. Lov. 3. Harl. et Gaertn. *ad fretum et Regii* Lov. 2. *ad fretum ac Regium* Lov. 4. *ad fretum Regii* Lov. 5. Hinc *se occursu contendit* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. et Harl. *se accursu contendit* Gaertn. *se occursurum contendit* Lov. 2. Hav. et Voss. in margine: *tanto cursu contendit*, ut Valla conjecit, Ber. omnesque editi usque ad Aldum, cui *eo cursu contendit* substituenti consentit Flor.

§ 3 *Nihilo segnius oppressa*] Malim *nihilo segnius obsessa.* Errorem fecit *opsessa*, sicut 'optinere,' 'opsides,' et similia in libris antiquis. *Lipsius*, Epist. Quæst. III. 13. Libri omnes nostri *nihilo segnius oppressa.* Lipsius tamen mavult *obsessa.* Sed vulgatam lectionem tuetur ipse Livius, 'ad premendam obsidione Capuam.' *Gebh.* Male *nihil segnius obsessa* edd. plurimæ. Scribe ex aliis et Ms. Cantabr. *nihilo segnius.* II. 47. 'Nihilo segnius in altero cornu consul pugnam ciebat.' XXXV. 9. 'Quum pergeret nihilo segnius referre.' XXXII. 22. 'Inter magistratus gentis certamen nihilo segnius.' Et sic Lipsium in Epist. Quæst. citare video. *Jac. Gron.* *Nihilo segnius* etiam Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii Oxonn. ac vett. edd. idque se in Put. et omnibus suis invenisse testatur Crevier. *nihil* primum ostentavit Basil. 1539. quod, licet interim Sigonius iterum *nihilo* receperit, tamen reliqui editores in contextu servarunt usque ad Crevier. qui priorem lectionem revocavit. Vide ad VI. 38. § 8. Deinde *oppressus* servant Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. malim tamen cum Lipsio *obsessus.* Non enim 'opprimere urbem' est eam obsidione premere, ut Gebhardus existimasse videtur. Solent autem etiam alibi hæ voces commutari. Vide ad Livii Epit. l. LVII.

§ 5 *Accessit edictum proconsulis*] *Proconsulum* Ber. *per consules* Brancal. Latinii. Tum *e senatusconsulto* Lov. 4. Hinc *ante certum diem*, pro *certam*, Lov. 2. et Gaertn. Sed vide ad IV. 36. § 3.

§ 7 *Nihil salutare in medium consulebatur*] Put. *constitebatur.* Men. *consistebatur.* Pet. *consistebat.* Reg. *constituebatur.* Rutilius Lupus lib. I. 'Efflagitabat, ut senatus haberetur, et, prout tempus postulabat, celeriter, quod opus esset, constitueretur.' Lib. II. 'Vobis quod æquissimum videatur, ut constituatis, permitto.' Buslid. *consciscebatur.* Quod monebat Rubenius ferri posse, ut I. 32. 'Senatusque po. R. Quiritium censuit, consensit, conscivit.' Voss. *consiscebatur.* J. F. Gronov. *Consulebat* Gaertn. *consistebat* Lov. 2. 3. et Harl. cum Hearnii N. ac D. *consistebatur* Lov. 4. et Hearnii L. 1. *conferebat* Hav. *confitebatur* Flor. *consciscebatur* Lov. 1. Mira lectionum varietas in locutione haud ita incognita haud levem movet suspicionem aliquid latere: interim tamen locutio 'consulere in medium' Liviana est. Supra XXIV. 22. 'Postquam animadvertit, &c. undique consuli in medium.' Similiter 'in commune consulere' dixit XXXII. 21.

§ 8 *Deseruerat, neque in senatum cogi poterat*] *Poterant* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. et edd. Rom. a. 1472. ac Parm. quod tot codd. auctoritate firmatum non spernendum existimo. Ita 'nobilitas' hic consideratur tamquam collectivum, et construitur cum verbo plurali. Sic apud Sallust. in Jug. c. 13. 'Uti in gratiam et favorem nobilitatis Jugurtha veniret. Quorum pars spe, alii præmio inducti,' &c. Vide plura ad XXXV. 26. § 9. Quin etiam *deseru-*

erant Flor. a m. pr. Id tamen non necesse. Sæpe enim Livius conlectivo in priori membro verbum singulare, in altero plurale junxit. Vide ad IV. 16. § 8.

Indignitate sua vim ac jus magistratui, quem gerebat, demsisset] Pall. sec. *jus magistratus, q. g. depressisset:* ut et exhibet prisca ed. eleganti translatione ab æquilibrio. Pal. 3. *vim ac magistratus jus, quem g. demsisset.* Gebh. *Vim ac jus magistratus* Lov. 3. et Rec. *magistratu* Hav. Tum *depressisset* Lov. 4. et Gaertn. cum edd. Rom. 1472. ac Parm. *demserat* Ber. a m. sec. prioris lectionis vestigiis etiam sublatis. Paullo ante *autem* non adparet in Flor.

§ 10 *Summa curæ omnis in Bostarem*] *Summa cura omnis* Flor. et Hav. quod forte referri posset ad illa de quibus egit Gronov. ad hujus lib. c. 10. § 2. Verum *summa curæ*, ut 'summa rerum,' 'belli,' et similia, de quibus vide ad VIII. 26. § 6.

§ 11 *Non Capuam solum traditam in manum hostibus*] *Non Capuam solam* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Gaertn. quod non displicet. Tum *traditam in manu hostibus* Voss. Lov. 1. 2. et Ber. *traditam in manu hostium* Lov. 4. et edd. principes, pro quo Moguntini dederunt *traditam in manum hostium*, consentientibus Rec. et Gaertn. Aldus deinde id, quod vulgo nunc exstat, invexit; quomodo reliqui codd. habent: illud autem verum puto. I. 54. 'Gabina res regi Romano sine ulla dimicatione in manum traditur.'

§ 12 *Ne obpugnatione quidem urbis Romanæ*] Ita Jac. Gronov. edidit, consentientibus multis ex meis codd. Antea vulgabatur *urbis Romæ*. Vide ad Epit. Liv. lib. XLIX.

§ 15 *Proposita mercede jam professis operam*] Non pejus legi queat *eam professis operam*. Vide Gronov. ad I. 39. § 2. *Duk.*

Ut inde tempore captato abirent] Put. *capto*. Virgil. Æn. XI. 783. 'Telum ex insidiis cum tandem tempore capto Conjicit.' Lib. III. c. 9. 'Insidiatum eum et tempore capto adortum rempublicam:' ubi frustra hæret Glareanus. XXXIII. 28. 'Tollere Brachyllam principem fautorum regis statuerunt, et tempore ad eam rem capto, cum in publico epulatus.' Forsan et ita leg. XXXV. 19. 'Purgare se tempore capto:' ubi editur *apto*. J. F. Gronov. *Ut inde tempore Capuam abirent* Voss. et Lov. 1. *tempore capto abirent* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. pluresque alii cum Hearnii Oxonn. Quædam vide ad III. 9. § 7. Interdum alibi 'captus' et 'captatus' in Mss. commutantur. Vide ad XXII. 28. § 2. et XXXVIII. 44. § 3. Multa similia vide ad X. 37. § 2.

Quæ tamdiu Capuæ erat] Malim *jam diu*. Sigon. *Jam* et *tam* sæpissime a librariis confundi, dictum est ad XXI. 11. § 12. Omnes nostri vulgatum hic servant.

§ 16 *Numidas fraude composita transisse*] Libri omnes *Numidam*. Gebh. Ita quoque Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Frobenium, qui an. 1531. *Numidas* recte substituit. Id enim verum esse, sequentia indicant.

§ 17 *Id unum ex iis, qui sibi rem aperuisset, arguere se paratam esse*] Considera penitius hoc genus dicendi. Se paratam esse, inquit, id unum arguere. Sed *unum* masculini accusativus est, ut paulo ante genitivus 'scortum transfugarum unius.' Verum hoc leviculum, et vix dignum annotatione. *Glar.* Pal. 3. *arguere sese paratam esse.* Gebh. Dele *sese.* T. Faber. Quamvis ad I. 23. § 5. dictum sit, sæpe pronomen *se* omitti, quum tamen id hoc loco omnes codd. tueantur, Fabrum audiendum non esse arbitror. *Ad id unum* est in Brancal. Latinii: *id per unum ex iis* vir doctus ad marginem ed. Curionis

conjecit.

Satis constanter ignorare se mulierem simulabat] Libri omnes *se mulierem ignorare*. Gebh. Similiter Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum: *mulierem ignorare*, omisso pronomine, Harl. Mox *dein convictus* vulgavit Jac. Gronov. quum antea *deinde* ederetur. Sed sine dubio codd. suos secutus est. Certe ex meis ita Flor. Harl. Voss. Hav. pluresque alii. Vide ad III. 3. § 6.

§ 18 *Et additum etiam indicio*] Τὸ *et* mihi suspectum est, etsi scio, *et etiam* satis Latine dici. *Duk.*

§ 19 *Multati virgis*] Alii *mulctati* ediderunt. Codd. etiam partim *mulctati*, partim *multati* exhibent. Sed legendum est *mulcati*, ut edidit Cleric. et Wasse ad oram Livii conjecit. Similiter hoc loco legendum, indicasse videtur Lipsius ad Tacit. Ann. I. 32. unde id forte hausit Kenchen. ad Front. IV. 1. 15. Vide ad XXVIII. 30. § 12. Paullo ante *supra sexaginta* Lov. 1. Infra autem pro *manibusque præcisis* in Voss. contextu erat *navibusque*; ad marginem autem pro varia lectione adjiciebatur, vel *manibusque*, vel *naribusque* substituendum esse.

CAP. XIII. § 1 *Circa domos eorum ituros se, et in publicum omnes vi extracturos esse*] *Circa domum eorum* Lov. 1. Pronomen *eorum*, quod ab edd. prioribus aberat, Aldus interseruit. Et recte. Agnoscunt enim omnes mei; nisi quod desideretur in Berol. a m. pr. Deinde *ituros se, in publicum omnes inde extracturos esse* Voss. Τὸ *et* ignorant etiam Lov. 2. Gaertn. et Hav. Præterea *ituros esse* Cantabr. an scriba voluit *ituros sese?* Tum *abstracturos esse* Lov. 5.

§ 2 *Vibius Virius, qui defectionis*] Libro XXIII. non ita longe ab initio [c. 6.] hoc tradidit Livius; ubi tamen non *Vibius*, sed *Subius Virius* legitur: quod ibidem quoque admonuimus. *Glar.* *Vibus Virius*, ut ante. *Sigon.* Videtur legendum *Varus*, non *Virius*, ex antiquo denario Vibiæ familiæ, in quo est C. VIBIVS VARVS. et infra item. *Ursin.* Pall. tres, et ant. ed. *Vivius Virrius*. Lib. XXIII. c. 6. vocatur in vulgatis edd. *Subius Virius*. Sigonius et hic et ibi reponendum censet *Vibus Virius*. Gebh. Varie utrumque nomen in scriptis exaratur. Prius vel *Unius*, vel *Iunius*, vel *Vivius*, vel *Vinius*, vel *Subius*: posterius vel *Virrius*, vel *Vitrius*, vel *juvenis*. Flor. cum edd. Rom. 1472. ac Parm. legunt *Vivius Virrius*. Hinc *Vibius Virrius* legendum esse, docui ad XXIII. 6. § 1.

§ 3 *Meminisse, nec quid facturi fuerint*] Pal. 1. *meminisse se, ne quid f. f.* Et ita ferme Pal. 3. nisi quod *nec*. Gebh. Palatino 1. consentit Ber. *meminisse se, nec quid* edd. Aldina antiquiores: *meminisse se quid* Lov. 3. et Harl. sed in posteriore *ne*, pro *se*, inter versus adscribebatur: *ne* pro *nec* etiam Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Ber.

§ 4 *Nostraque omnia Romanis dedidimus*] Exhibetur in Pall. omnibus *dedimus*. Gebh. Ita et Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. omnesque edd. usque ad Modium, qui recte *dedidimus* substituisse videtur. Vide ad XXXIX. 50. § 9.

§ 5 *Per cruciatum et ad contumeliam necaverimus*] Put. *necarimus*, et mox *castra oppugnarimus*. Alludit Voss. qui *necaremus, oppugnaremus*. J. F. Gron. *Necaremus*, et mox *oppugnaremus*, etiam Flor. a m. pr. Lov. 4. Harl. et Hearnii L. 1. atque N. *necarimus* vero et *oppugnarimus* Flor. a m. sec. *necaremus* etiam Lov. 1. 2. 3. et Gaertn. Vide ad XXI. 44. § 7. Præterea *per cruciatum et contumeliam* Ber. a m. sec. et Lov. 4. Atque ita Ant. Perizon. ad marginem Livii conjecit. Non bene. Passim enim Livium solitum fuisse præpositiones variare, vidimus ad VI. 28. § 3.

§ 6 *Hannibalem vocaverimus ad ob-*

primendos, &c.] Orationem Virrii hanc ad verbum fere expressit Silius XIII. 262. cujus versus, vulgo corruptissimi, sic sunt emaculandi: 'Virrius a Pœno nullam docet esse salutem,' &c. *Modius.* Integrum locum Silii adscribere abstinui, partim quia nullus errorum, quibus verba poëtæ obsita sunt, in notis Modii emendabatur; partim, quia emendationes Modianæ, ex Novantiq. ejus excerptæ, in nupera mea ed. videri possunt. Paullo ante voces *quoties in obsidentes, quam inimice eruperimus, castra obpugnarimus* neglegentia scribæ exsulant ab Hearnii D. cui fraudi fuit similitudo inter ultimas syllabas vocum *necarimus* et *obpugnarimus.* Sed *quam inimice* Gronov. a. 1665. edidit. Priores constanter exhibuerunt *quam inimici.* Et ita est in Flor. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Vellem itaque Gronov. indicasset, quam ob caussam vulgatum inmutaverit; vel viri docti, qui lectionem ejus secuti sunt, monuissent, quid sibi in codd. suis obvium fuisset.

§ 7 *Ambo consules et duo consulares exercitus*] Ita pro *ambos* et *duos* J. F. Gronovius vulgari jussit, et quidem fide optimi Put. ut testatur ad XXXV. 21. § 5. Neque aliter apud me Flor. Gebhardus etiam, quum *ambo consules* in Pal. 3. reperisset, etiam *duo consulares* scribendum esse conjecit ad VII. 40. § 9.

§ 8 *Ultima pericula, gravissimos labores*] Put. *ac gravissimos.* J. F. Gronovius. In omnibus meis copula deest.

Prope ad extremum castris exuti] Pal. 2. *in castris.* Forte *ad extremum vi castris exuti.* Gebh. Nullus meorum vulgatum mutat.

§ 10 *Nihil tanta sociorum clade avocati sunt*] Pal. 3. *tantorum soc. clade.* Gebh. *Advocati sunt* Lov. 3. et Harl. Vide ad IV. 61. § 4. et VIII. 23. § 11. *Advocati* nempe ab obsidione Capuæ.

§ 11 *Transgressus Anienem*] Pall. tres *Transgressus Anienem amnem.* Gebh. Similiter Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. Paullo ante *urbem Romanam,* pro *Romam,* Lov. 1. 3. Vide ad Epit. Liv. lib. XLIX.

Nisi quod omitterent Capuam, ostendit: et non omiserunt] Put. ignorat copulativam. *J. F. Gron.* Ignorat eamdem Flor. Sæpe indocti librarii connectendæ orationi eam addiderunt. Vide ad XXXVI. 31. § 11. Paullo ante *ad ipsa mœnia, ad portas,* omissa etiam copula, Harl. Vide ad XXXVIII. 18. § 12.

§ 13 *Quorum ploratus hic quoque prope exaudiebantur*] Vet. lib. *hinc quoque.* Sigon. Pall. tres *hinc prope exaudiebantur.* Vulgatum optime sustinet vet. ed. *Gebh.* Libri meliores exigunt τὸ *quoque.* J. F. Gron. *Hinc* etiam Flor. omnesque reliqui cum Hearnii Oxonn. Nihil facilius a neglegentibus librariis committi potuit, quam ut commutarent voculas *hic* et *hinc*, sive, ut scribi solebat, *hīc.* Exempla vide ad I. 12. § 7. II. 2. § 4. III. 28. § 8. c. 62. § 4. IV. 28. § 4. V. 54. § 7. VII. 34. § 5. 14. c. 35. § 3. XXXVII. 11. § 6. XXXIX. 13. § 3. XL. 35. § 14. XLV. 23. § 7. et alibi. Adde Bentl. ad Horat. Od. I. 17. 14. Deinde τὸ *quoque* non adparet in Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. a m. sec. Gaertn. Hav. et Hearnii N. L. 1. quorum fide etiam delevi. Eamdem particulam, quam omnes sui pariter respuunt, delevit Crevier. perperam tamen eam a Sigonio primum additam putavit; quum omnes ante eum edd. quas vidi, exhibeant. Vocula *prope* deerat in Ber. a m. pr. Insuper *exaudiebatur* Ber. idem, cum edd. Rom. 1472. ac Parm. Male. Vide hoc lib. c. 9. § 7.

Deum delubra, sepulcra majorum temerata ac violata] Mss. omnes *Deorum delubra, sep. maj. tem. atque violata.* Gebh. *Deorum delubra* Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Tum *atque violata* Voss.

Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *vulsa, temerata atque violata* iidem typis descripti. Utroque loco optimi vulgatum tuentur.

§ 14 *Nos quoque idem fecissemus*] Pal. 3. *nos quoque ipsum.* Gebh.

Quando aliter Diis inmortalibus visum est] *Quoniam aliter* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Sæpe ita variant librarii. Vide ad Epit. Liv. lib. LVII. Tum *est visum* Flor. Mox *quas perat hostis*, pro *sperat*, Flor. ubi prima litera ab ultima vocis præcedentis intercepta esse potest. Vide ad XXX. 3. § 8. Manus altera tamen *parat* emendavit. Insuper *mei compos sum*, pro *mei potens*, Harl. Sed unius testimonium non audiendum reor. Vide ad XXIII. 16. § 6.

§ 15 *Per urbem Romanam triumphi spectaculum*] *Romani triumphi spectaculum* edd. principes, quas vidi. Postea Ven. 1495. et aliæ dederunt *per urbem Romam*, idque Lov. 2. ac Ber. firmarunt. Ejus loco tandem Jac. Gronov. *per urbem Romanam* substituit; quod est in Flor. et reliquis plerisque meis. Vide ad Epit. Liv. lib. XLIX.

§ 16 *Ne stirpis aut memoria originum suarum exstaret*] Vet. lib. *ne stirps.* Sigon. Buslid. et vett. edd. ab Romana ad Frobenianam *stirps.* J. F. Gron. *Ne stirpis* plerique apud me codd. et præsertim Harl. Flor. aliique optimi : quod eo modo dictum esse potest, quo *frondis* pro *frons*, vel mutandum est in *stirpes:* vide ad I. 1. § 11. vel denique refingendum est in *stirps ;* quomodo *urbis*, pro *urbs*, invenit Modius in Msto IX. 32. § 1. *stirps* Crevier. in uno e suis, Hearne in Oxon. D. et ego in Lov. 3. et Hav. invenimus. Ceterum non Frobenius est, qui primus *stirpis* dedit, sed ita jam ante eum exhibuerunt Ascens. 1513. 1516. 1530. Ald. Colon. 1525. Cervic. et Paris. 1529. Mox *passuros*, pro *parsuros*, Flor. Voss. Lov. 5. Gaertn. et ed. Parm. At codicum primo loco memoratus *parcituros* legit a m. sec.

§ 17 *Quam hæc tot et tam acerba videant*] Optimi *tot tam acerba.* Et alibi quoque maluisse Livium ostendimus. *J. F. Gron.* *Hæc acerba* Hav. et Hearnii L. 1. *hæc tam acerba* Voss. Lov. 2. 3. 5. Gaertn. et Hearnii N. *hæc tot acerba* Lov. 4. *hæc tot tam acerba* Flor. Harl. Ber. aliique cum Hearnii D. et edd. principibus : *hæc tot et tam acerba* demum vidi in Ascens. 1513. Vide ad XXV. 24. § 13.

§ 18 *Corpora exanima injiciant*] *Exanimata* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Male. Vide ad XXV. 26. § 10. ubi Gebhardus testatur, etiam omnes suos *exanimata* præferre. Mox § seq. *virtutem* non adparebat in Hearnii L. 1.

CAP. XIV. § 1 *Hanc orationem viri plures audierunt*] Pal. 3. *Virrii:* antiqua ed. *Vivii Virrii.* Substituendum *Hanc orationem Virii.* Gebh. Scribe *Virii.* J. F. Gron. *Virrii* legendum, dictum est ad c. 13. § 2. Et ita Lov. 3. Pleræque autem edd. vett. *Vivii Virrii*, vel *Vivii Virri.* Aldus deinde, primo nomine omisso, *Virii*, pro quo Basil. 1539. *Viri*, litera majuscula ; Curio deinde minori *viri* substituerunt. Tum *plures senatores audierunt* Ber. *plures cum assensu audierunt* Flor.

§ 2 *Haud diffidentes quoque placabilem fore*] Omissum provocabulum *sibi*, quod restituendum e Pall. tribus, ac prisca ed. *haud diffidentes sibi quoque pl. f.* Gebh. Pronomen illud operarum errore primus omiserat Modius, sed loco jam restituit ultima Gruteri.

§ 3 *Septem et viginti ferme senatores*] Tò *ferme* non adparet in Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. a m. sec. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1.

Quantum facere potuerant] Videndum censeo, an *facere* a Livio sit. Infra c. 25. ' Obtestationem, quam sanctissimam potuerunt, adversus hospites composuerunt :' et c. 38. ' Quan-

tum ex tuto poterat, rem Romanam fovebat.' II. 27. 'Quam asperrime poterat, jus de creditis pecuniis dicere.' Sic IX. 24. et X. 41. Cic. Famil. V. 13. 'Quantum potero, me ab omnibus molestiis et angoribus abducam.' In Terentio quoque sæpe 'quantum potes,' et 'quantum potest.' Nec usquam aliter apud hos reperiri puto. *Duk.* Τὸ *facere* omnes retinent. Sed *potuerunt* legunt Lov. 4. et Ber.

§ 5 *Impletæ cibis vinoque venæ*] Libri omnes *vino cibisque.* Sunt hæ minutiæ nullius momenti. *Gebh.* Ita etiam Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldinam: *cibi vinoque* Flor. a m. pr. *cibo* a m. sec.

§ 6 *Duæ alæ, cum C. Fulvio legato*] Voss. Gud. Mureti *cum C. Flaminio Fulvii legato.* Et sane *C. Flaminium* quæstorem Scipionis proconsulis in Hispania habes c. 49. Sed c. 33. habes *M. Atilium* et *C. Fulvium* Flacci, ut Appii Q. Minucium et L. Veturium legatos. Itaque admittere nondum possum. *J. F. Gron.* *Cum C. Flaminio Fulvio legato* Lov. 3. Harl. et Gaertn. *cum C. Flaminio Fulvii legato* Hearnii L. 1. *cum C. Flaminio legato* Lov. 1. 2. 4. 5. Sed vulgatum omnino servandum puto.

§ 8 *Quo quum venissent*] Vet. lib. *venisset:* præcessit autem 'senatus.' *Sigon.* Omnes mei recte stant pro vulgato. Vide ad IV. 58. § 4.

Auri pondo septuaginta fuit, argenti tria millia pondo et ducenta] Immaniter augent Put. Regiusque: *auri pondo ꝏ ꝏ septuaginta fuit; argenti triginta millia pondo et ꝏ ducenta.* J. F. Gron. *Argenti triginta millia pondo* Flor. et Cant. *auri pondo ꝏ ꝏ ꝏ LX. fuit, argenti XXX. pondo et CC.* Exc. Pithœi. Paullo ante *auri atque argenti* Flor. Mox autem § seq. *Teanum misit,* pro *missi,* Flor. a m. pr. et Cant.

Cap. XV. § 1 *Haudquaquam inter Fulvium Claudiumque conveniebat*] Pall. 1. ac 3. *inter Fulvium et Claudium.* Pal. 2. *inter Claudium et Fulvium.* Gebh. *Inter Fulvium et Claudium* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl.

Fulvii durior sententia erat] Put. Reg. *Fulvio.* J. F. Gron. Non aliter etiam Flor.

§ 3 *Et num ope eorum in bello forent et municipiorum adjuti*] Put. *in bello forentdadmunicipiorum.* Regius, Men. Voss. *forent et ad municipiorum.* Unde suspicor ante eandem vocem loco propinquo superius excidisse particulam, scribendumque *num comm. cons. cum aliquibus* (Put. et Voss. *aliquis*) *soc. Lat. nom. et mun.: et num ope eorum in bello forent et municipiorum adjuti.* J. F. Gron. *Cum aliqui sociorum* Lov. 2. et Ber. a m. pr. *aliquo* a m. sec. *cum aliquis sociorum* Flor. Harl. Gaertn. Colbert. alter, et edd. Rom. 1472. ac Parm. Verum id erranti librario adscribendum. Sæpius autem eos hoc modo lapsos esse, vidimus ad XXI. 60. § 7. *Forent mun. adjuti* Lov. 5. *forent ad mun. adjuti* Gaertn. *forent et ad mun. adjuti* Flor. Lov. 2. 3. 4. Harl. Colbert. alter, et eædem duæ edd. *forent adjuti* Hearnii L. 1. Gronovio in eo consentit Crevier. quod legendum etiam credat *sociorum Latini nominis et mun.; et num,* addita hac ratione, eos enim, qui ex municipiis erant, non socios Romanorum, sed cives Romanos fuisse. Contra emendatio hæc displicuerat Doujatio, quia quædam municipia, quibus civitas sine suffragio data erat, suis legibus vivebant, et ita in sociorum magis, quam civium, numero haberi potuisse videntur. Quæ omnia si vera forent, vel sic tamen nondum Gronovii conjectura displiceret. Non enim simpliciter 'socii,' sed 'socii Latini nominis,' a 'municipiis' distinguuntur. Verum insuper, teste Fest. voce 'Municeps,' 'qui ea conditione cives Romani fuissent, ut semper rempublicam sepa-

ratam a populo Romano haberent, æque cives Romani erant, et in legionibus merebant, sed dignitates non capiebant:' in his autem verbis Crevier. voces *et municipiorum* delebat: Doujatio etiam nomen illud *municipiorum* frustra repetitum videbatur. Recte: quum enim *eorum* respiciat præcedentia 'sociorum Latini nominis et municipiorum,' frustra hic additur iterum *et municipiorum.*

§ 4 *Queis, neque quid facerent, neque quid dicerent*] Remota sunt a libris omnibus ista verba *neque quid dicerent.* Gebh. Remota etiam sunt a Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Ascensiana 1513. antiquioribus; sed, ut existimo, scribarum et typographorum culpa.

§ 6 *Ac præfectis sociorum*] Put. et Reg. *tribunis militum ac præfectis sociûm.* J. F. Gron. Ita etiam Flor. Vide ad XXI. 17. § 2. Mox *duobus equitum delectis* Flor. Harl. et Hearnii N. *duobus equitum ac delectis* Lov. 1. *ducibus equitum ac delectis* Lov. 2. Præterea *bucinam* Flor. et alii. Vide ad VII. 36. § 1.

§ 8 *Literasque a C. Calpurnio populoque Romano Fulvio cum reddidisset*] Voces *populoque Romano* mendosissimæ sunt, neque enim literas a populo Romano accepit Fulvius, sed a senatu potius, immo vero ne a senatu quidem, sed a C. Calpurnio prætore, qui senatusconsultum misit. Itaque haud dubie legendum est *C. Calpurnio prætore.* Erroris causam attulit, quod iisdem literis *prætor* et *populus Romanus* scribuntur ita *P. R. PR.* Sic paullo post ait c. 23. 'Referente Calpurnio prætore senatus decrevit.' *Sigon.* Pall. 1. 2. *a C. Calpurnio populoque Romono Fulvio contradit.* Pal. 3. vero *a G. Calfurnio prætore Fulvio contradit.* Gebh. Ita legebatur ante Sigonium, satis inepte: itaque reposuit ille, *literasque a C. Calpurnio prætore Fulvio quum tradidisset.* Sed Pet. Men. Voss. et Florentini aliquot *a C. Calpurnio populoque Romano Fulvio contradidit.* Alius Etruscus *literasque a C. Calpurnio prætore Fulvio tradit.* Alius *a C. Calphurnio populo R. Fulvio est cum tradit.* Regius et Pal. *Calphurnio prætore Fulvio contradit.* Ita vitiarunt optimam scripturam antiquissimi Put. qui plane, *eques citus ab Roma venit, lit. a C. Calp. prætore Fulvio et S. C. tradit. Murmur ab trib. totam conc. perv., diff. rem int. ad Pat. de Camp.* Hæc pro captu suo in sequioris ævi libris corruperunt notarii. Explicatur post paucos versus: 'Tum literæ lectæ senatusque consultum.' *J. F. Gron.* Similia fere lectionum monstra in meis et Oxonn. Hearnii obcurrunt. Proxime tamen verum, certe quod ad ultimam partem horum verborum, optimus Flor. *a C. Calpurnio populus Romanus Fulvio est C̃. tradit.* Sed primo recte Sigonius ex *populo Romano* restituendum vidit *prætore:* qui error in scriptis frequens est. Vide ad XXXI. 10. § 4. Deinde recte in ultima parte ex Put. emendavit Gronov. *Fulvio et senatusconsultum tradit.* Ut notæ *S. C.* quas librarii adsecuti non sunt, iis errandi ansam dederint. Id autem in Mss. sæpius accidisse, vidimus ad XXII. 10. § 1.

§ 10 *Quæ summa ope adparata erat*] Placuit ab initio *properata* legere. Inde vetustus codex ostendit *approperata* veriorem esse lectionem. *Sabell.* Princeps ed. *apparata.* Mihi placet legere *quæ summo opere approperata erat.* Gebh. *Properata* Lov. 2. Sed recte *adproperata* Sabellicus, consentientibus reliquis codd. Vide ad IV. 9. § 13. ubi pariter variant libri scripti. Omnes deinde codd. *summa ope* tuentur; quod non mutandum esse, patebit ex illis quæ notabo ad XLV. 13. § 3.

§ 11 *Taurea Jubellius Campanus*] *T. Jubellius Taurea* vocatur Val. Max. III. 2. ext. 1. Sed, Livium se probare,

Glareanus monet. Ceterum *Jubelius* Lov. 5. et Ber. *Jubellus* Hav. *Imbellus* Gaertn. *Vibellius* transpositis literis Flor.

Per mediam vadens turbam] In veteri *per mediam vadens urbem turbamque.* Recte. Foris enim adveniebat, ut liquet ex sequentibus. *Lipsius*, Ep. Quæst. II. 13. Lipsii lectionem firmat etiam ed. nostra Mog. in qua est *per mediam vadens urbem turbam nomine inclamavit.* Ceterum de hac quoque re sic Silius noster membranaceus l. XIII. vs. 369. 'Hic atrox virtus (nec enim occuluisse probatum,' &c. *Modius.* Pall. 2. 3. et princeps ed. *per mediam vadens urbem turbamque:* quod probavit quoque Lipsius. *Gebhard. Urbem turbamque* in omnibus fere meis superest, ut et in edd. ante Aldum, qui primus dedit *per mediam vadens turbam.* Miror, viros doctos, qui Put. consulendi facultatem habuere, hic nihil de ejus lectione monuisse. Qui si lectionem Lipsii probet, manus abstineo. Sin, Aldinam reducendam putarem, quam Flor. et Cant. tuentur. Verum quidem est, id quod Lipsius firmandæ emendationi addidit, ex sequentibus liquere, Jubellium foris advenisse: id enim probant verba cap. seq. 'Tauream neque sua sponte venisse Cales:' inde tamen scriptura, quam veriorem puto, non refellitur. Ceterum ex nota Modii omisi plures versus Silii, quia eos non ex membranis, sed ex vulgatis edd. adscripserat. Lectiones autem optimi cod. ex ejus Novant. depromtæ videri possunt in mea hujus poëtæ ed.

Quidnam sese vellet, resedisset Flaccus] Vet. lib. *et cum mirabundus, quidnam sese vellet, inquireret, residens Flaccus.* Sigon. Τὸ *inquireret* Put. et Reg. non habent: ita autem concipiunt verba: *et quum, mirabundus quidnam sese vellet, resedisset Flaccus.* Quod omnino Livii est, et Sigonius inprovide mutavit. *J. F. Gron. Quidnam inquireret, residens Flaccus* Brancal. Latinii: *quidnam sese vellet, inquireret, residens Flaccus* omnes Hearnii Oxonn. et mei, exceptis integerrimis Flor. et Cant. qui lectionem a Sigonio rejectam, sed a Gronovio revocatam, recte probant. Eamdem Aldus primus receperat, quum priores edd. a partibus Sigonianæ lectionis starent. Vide Dukerum ad XXV. 37. § 12.

§ 12 *Ab te occisum esse*] Scripti *abs te occisum esse.* J. F. Gron. Ita omnes etiam mei, nisi quod *ab hoste* sit in Lov. 2. *abs te* etiam omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ demum *ab te* substituit.

§ 13 *Profecto satis compotem mentis esse*] Hinc corrigendus est Priscianus, apud quem lib. VI. pag. 709. ed. Putschii legitur, 'Livius in XXV. 'Profecto satis compotem menti iuesse.'' *Duk.* Contra ex eodem loco Prisc. patet, male trajectis vocibus *compotem esse mentis* legere Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum.

Cap. XVI. § 1 *Mortuum Ap. Claudium sub deditionem Capuæ*] Ipse Livius hoc dicturus est paulo post c. 33. ubi de Campanis dubitat senatus, posteaquam Q. Fulvius ab iis accusatus est. *Glar. Sub deditione* Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hav. Vide ad II. 55. § 1.

§ 2 *Cum inter ceteros ad palum deligatus*] Vide ut participium suspensum est. Hæc etsi obiter a me notantur, suspicionem tamen dare possunt, deesse aliquot locis verba, quæ divinare absque vetusti codicis auxilio nulli reor possibile; tantum abest, ut mihi. Quidam *deligatus* participium in *deligatur* verbum mutarunt. *Glar.* Ita mutavit Froben. a. 1535. quo tempore insuper *dum* dedit pro *cum.* Omnes tamen mei *cum* et *deligatus* servant, licet, si non *dum*, certe *deligatur* verum putem. Mox § seq. *virum fortissimum*, omisso medio pronomine, Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. an-

tiqq.

§ 5 *Atellaque et Calatia in deditionem acceptæ*] Atellanos et Calatinos ad Pœnos defecisse, Livius, in genere narrans, quid mali clades Cannensis Romanis intulerit, refert XXII. 61. Eo tamen, quo id accidit, anno non repetiit, ut de quibusdam fecit.

In eos, qui capita rerum erant, animadversum] Pal. 1. *qui capita reipublicæ erant.* Reliqui omnes *qui capita rei erant.* Gebh. *Capita rei erant* Ber. Rec. Gaertn. et edd. ante Aldum: *capitis rei erant* Lov. 2. *caput rei erant* Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. et Hav. Tum omnes iidem codd. et edd. *animadversum est.*

§ 6 *Ita ad LXX. principes senatus interfecti*] Sic omnia habent exemplaria, quæ quidem nos vidimus. Sed legendum *LXXX.* Nam Virium secuti sunt XXVII. Calibus autem occisi XXV. Teani XXVIII. Summa LXXX. *Glar.* Gall. et Voss. *LXX.* J. F. Gron. *Ad octoginta* Gruter. demum, forte Glareanum secutus, in ultima ed. substituit, quum priores servassent *ad LXX.* quod etiam superest in omnibus meis. Et forsitan extra numerum eorum, qui interfecti sunt, Livius habuit Virrium secutos; contra vero eodem retulit capita rerum Atellæ et Calatiæ, in quos quoque animadversum est. Id autem inde conjicio, quod Livius senatorum interfectorum numerum edat, postquam de Atellanis et Calatinis supplicium sumtum narrasset. Priorem itaque lectionem revocavi. Mox *XXX. ferme nobiles* Hearnii L. 1.

Multitudo alia civium Campanorum venumdata] Mira diversitas apud Livium de pœna Campanis injuncta. Hic venumdatur multitudo civium: paulo post urbi frequentandæ multitudo incolarum, libertinorumque et institorum opificumque retenta: quanquam cives merito quis ab jam enumeratis separet. At non ita multo post, 'Multitudo,' inquit, 'civium dissipata in nullam spem reditus.' Rursus eodem hoc libro c. 34. post Syracusanorum querelas, cum et Campani auditi essent, diversa senatusconsulta Livius recitat, his, quæ hic narrat, non omnino convenientia. *Glar.*

§ 7 *Quibusdam delendam censentibus*] In Put. est *sescentibus.* An fuit *sciscentibus?* Neque enim plebis tantum est 'sciscere.' Lib. I. c. 32. 'Puro pioque duello quærendas censeo, itaque consentio consciscoque.' *J. F. Gron. Sescentibus* etiam Flor. a m. pr. *censentibus* a m. sec. *sciscere* de aliis, quam de plebe, usurpari consentio. Vide Nic. Heins. ad Phædr. IV. 24. 32. Hinc et 'scita Patrum' pro senatusconsultis Silius I. 303. Videtur tamen vulgatum præferendum.

Ut esset aliqua oratorum sedes] Nemo non intelligit Livium *aratorum* scriptum reliquisse. *Sabell.* Et ita Mss. cum ed. Rom. 1472. cujus loco *armatorum* dedit ed. Parm. *oratorum* proximæ.

§ 9 *Nec senatus, nec plebis concilium*] Non 'senatus concilium,' nam hoc ad proximum 'plebis' pertinet, nec recte de senatu dicitur; sed, si vulgata scriptura vitio caret, 'corpus senatus.' Nec tamen hoc valde probo, ut pote satis inusitatum. Magis placet, quod in vett. quibusdam edd. esse intelligo, *nec senatum.* Nam, sublato senatu, conciliis plebis, et magistratibus, nullum amplius futurum erat corpus civitatis, quod in his consistit. Cic. Agrar. I. 6. 'Majores nostri Capua magistratus, senatum, consilium commune, omnia denique insignia reipublicæ sustulerunt.' Et Agrar. II. 32. 'Statuerunt homines sapientes, si agrum Campanis ademissent, magistratus, senatum, publicum ex illa urbe consilium sustulissent, imaginem reipublicæ nullam reliquissent, nihil fore, quod Capuam timeremus.' *Duk. Nec senatum* Lov. 3. 5. et edd. quas vidi, ante Aldum.

§ 10 *Præfectum ad jura reddenda ab Roma quotannis missuros*] De Capuæ loquitur præfectura. Fuisse autem Italica oppida alia colonias, alia municipia, alia præfecturas, satis constat. De præfecturis autem sic Festus: 'Præfecturæ eæ appellantur in Italia, in quibus et jus dicebatur, et nundinæ agebantur, et erat quædam earum respublica, neque tamen magistratus suos habebant, in quas legibus præfecti mittebantur quotannis, qui jus dicerent; quarum duo fuerunt genera: alterum, in quas solebant ire præfecti quatuor VI. VIR. qui populi suffragio creati erant, in hæc oppida; Capuam, Cumas, Casilinum, Vulturnum, Liternum, Puteolos, Acerras, Suessulam, Atellam, Calatiam: alterum, quos prætor urbanus quotannis in quæque loca mittebat legibus, ut Fundos, Formias, Cære, Venafrum, Alifas, Privernum, Anagniam, Frusinonem, Reate, Saturniam, Nursiam, Arpinum, aliaque complura.' *Sigon.* Faciunt ad hunc locum plenius intelligendum, quæ tradit elegantissimus JCtus Jac. Cujac. Observ. XI. 24. *Modius.* Libri omnes *præfectum ad omnia jura reddenda.* Gebh. Pariter Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Rec. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum.

§ 13 *Et quoniam nihil in Hannibale auxilii ad receptos in fidem tuendos esset*] *Quam,* pro *quoniam,* reposui. *Sabell.* Pal. 2. *et quam nihil aux. in Hann. esset ad rec. in fide tuendos.* Gebh. Ita etiam Gaertn. neque aliter plerique reliqui, nisi quod *in fidem* servent, et quidam eorum *esse,* pro *esset,* legant. Flor. tamen vulgatum tuetur.

CAP. XVII. § 1 *Romani proconsules, perfuncti, quod ad Capuam adtinebat, cura*] Ita mendose plerique codd. habuerunt: sed *qua,* non *quod,* vera est lectio. *Sabell.* Inepta, mehercle, nec non insueta prorsus Livio Romanisque antiquis scriptoribus phrasis est, 'Romani proconsules decernunt.' Nec horum erat decernere exercitum, provinciam, aut imperium dare; sed senatus populique Romani. Quare non potest non mihi suspectus esse Livii hic locus, vel truncus videri librariorum culpa: quibus error natus per imperitiam ex antiquis codicum characteribus ac notis, in quibus ita fortasse scriptum fuit: ROMAE. PRO. COS. PERFVNCTIS. &c. quæ isti negligenter extenderunt ita: *Romani proconsules perfuncti, &c.* sic et in fine periodi verbum *decernunt* ad suam sententiam accommodarunt, ubi erat fortassis *perfunctis* et *decernuntur.* Sed expende locum, lector, et utere tuo judicio quam accurate, ne forte plura desiderentur in narrationis exordio; quidnam scilicet Romæ, profligato jam ex Italiæ meditullio Hannibale, Capuaque capta, deliberabatur de Hispania a Pœnis recuperanda. *Pighius* in Ann. ad a. DXLII. p. 185. Pal. 1. *Romani Patres.* Pal. 2. *Romani prætores.* Gebh. Merito suspectus Pighio locus, qui tamen frustra tentat *Romæ proconsulibus perfunctis,* et *decernuntur.* Unus Pal. *prætores:* alter, Put. omnesque Gall. Voss. *Romani Patres perfuncti.* Nec dubita sic refingere: nam, quod de illis effertur, senatus erat, non proconsulum videlicet. *Claudio Neroni sex millia ped. et trec. eq., et socium Lat. nom. ped. num. parem et oct. equites* (in Hispaniam portandos) *decernunt.* Correctores deceperunt interposita verba, *perfuncti, quod ad Capuam attinebat, cura.* Quasi non æque illa cura ad Patres, quam ad proconsules, pertinuisset, aut, victa captaque Capua, non æque senatus, quam Appius et Fulvius, ea cura essent liberati. *J. F. Gron.* Etiam eo errat Pighius, vitiosa scriptura deceptus, quod legit *quas ad Capuam habuerant,* et Neroni hunc numerum militum ex proconsulum legionibus decretum scribit. Est tamen nonnihil scrupuli in eo, quod Nero *duas legiones* ad Ca-

puam habuisse dicitur. Nam superiore anno prætor Suessulam obtinuerat cum exercitu, quem Terentius Varro in Piceno habuerat xxv. 3. At ea tantum 'una legio' erat, non duæ. xxiv. 44. Sed potuit illi eodem tempore augeri exercitus, quo imperium prorogatum est: quod etsi factum non scribit Livius, tamen certum est. Vide ad c. 1. *Duk.* *Romani prætores* Rec. et Hearnii L. 1. *Romani Patres* reliqui mei omnes cum Hearnii N. et D.

Claudio Neroni ex iis duabus legionibus, quas ad Capuam habuerat] Vet. lib. *C. Neroni*, ut ante. *Sigon.* Pall. 1. et 2. *Caio Neroni.* Pal. 3. *tum Neroni.* Sic c. 19. comparet in Pall. 1. 2. et prisca ed. *Quæque a Puteolis cum Caio Nerone trajectæ erant.* Gebh. *Tum Cn. Neroni* Lov. 5. *C. L. Neroni* Gaertn. *G. Neroni* Hav. *C. Neroni* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Hearnii L. 1. cum edd. Aldina prioribus. Idem se etiam in Put. et Victor. invenisse, Crevier. testatur. Voces hæ *C.* sive *Caius*, et *Claudius* sæpe commutantur. Exemplis laudatis ad v. 26. § 2. adde hoc lib. c. 5. § 8. et c. 19. § 10. Præterea *habuerant* Flor. a m. sec. Lov. 2. 4. et edd. Rom. 1472. Mediolan. 1480. et Parm. Mox *et DCC. equites* Hearnii L. 1.

§ 3 *Ab T. Fonteio et L. Marcio*] *Ti. Fonteio* Hav. *C. Fonteio* Lov. 3. Gaertn. et Hearnii D. Marcii autem prænomen deest in Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Paullo ante § præc. *quem exercitum*, pro *eum*, Lov. 3. Ber. et edd. ante Aldum. Tum *socios navales* Lov. 2. *sociosque navales* Hav.

§ 4 *In Ausetanis: is locus est inter oppida Illiturgim et Mentissam*] 'Ausetani' populi sunt citerioris Hispaniæ, ut, præter Plinium, Cæsarem, Ptolemæum, reliquosque classicos scriptores, ipse author libr. I. hujus belli, c. 23. testatur. At Illiturgis ac Mentissa longe hinc oppida sunt prope flumen Anam ac prope Castulonem Bæticamque Oretanorum, ut ex Plinio Ptolemæoque patet. Quare videndum num *Oretani*, pro *Ausetani*, legere velis. *Glar.* Scribe *Illiturgi.* Numerat enim Priscianus *Illiturgi* inter nomina neutra, quæ desinunt in *i*, et sunt aptota. *Sigon.* Pall. 1. et 2. *Illiturgim et Mentissam.* Gebh. *Ansitanis* Hav. *Hausentanis* Lov. 5. *Ansetanis* Lov. 2. *Lusitanis* Lov. 3. *Oretanis* etiam Donjatius conjicit. Deinde primi oppidi nomen varie in Mss. legitur hoc loco. Inveni enim *Ilīturgi*, *Iliturgim*, *Ilitirgim*, *Iliturgum*, *Illiturgum*, *Illiturgium*, *Illiturgini*, et *Illiturgim.* Sed *Illiturgi*, ut Sigon. volebat, adhuc editur XXIII. 49. 'Illiturgi oppidum ob defectionem ad Romanos obpugnabatur.' Et 'Illiturgi obsidione liberato.' At Gronov. ad XXI. 61. § 1. nihil mutandum docet: nomina enim in *i* exeuntia, quæ neutra et aptota sunt, sæpe etiam in *is* exire, et esse generis feminini. Scripsi tamen *Illiturgin.* Caussam vide ad XXIV. 41. § 8.

Hujus saltus fauces Nero occuparit. Hasdrubal, ne in arcto res esset, caduceatorem] Put. Pet. melior, optimus Etruscus, Men. *Hujus saltus fauces Nero in arte res esset caduceatorem.* Media desunt, et nescio quid centonis simile habent, ab librario paullo doctiore adsuti. Modestius alius in Regio, sed æque corrupte, *Nero obsederat: inarto res esset.* Voss. et Buslid. *Hujus saltus fauces Nerone in arcto res esset.* Fractus omnino videtur locus. Vide an clementius sit *Hujus saltus fauces Nero quum arcte sepsisset, caduceatorem misit.* Nam Pœni nomen sine ulla obscuritate intelligitur ex membro præcedenti. Superius hoc lib. c. 4. 'per custodias tam arctas.' Rubenius, 'Nerone insidente, cum in arcto res esset.' *J. F. Gron.* *Nero in arto res esset sed cad.* Flor. *Nero ne in arto res esset sed cad.* Voss. Et ita Lov. 1. ac 5. nisi quod omittant voculam *sed.* *Nero obsederet in arto res*

esset cad. Cant. Ex suis nihil adfert Hearnius. Doujatio judice, tantopere hic variant ac laborant scripti, ut vulgato standum videatur. Gronov. pr. ed. nott. conjecit, *Hujus saltus fauces Nero quum insedisset, cad. misit.* N. Heins. ad Tac. Ann. I. 5. (in Observ. Misc. tom. IX. pag. 284.) *Hujus saltus fauces ut Nero arte præsepsit.* Sed propius ad optimorum codd. vestigia transpositis vocibus erit, *Hujus saltus fauces Nero ut arte præsepsit, caduceatorem, &c.* Dico *arte,* hanc enim orthographiam etiam Gebh. in optimo suo invenit, ut testatur ad III. 6. § 3. Vide ad II. 50. § 8. *In alto* Rec. et Gaertn. solito scribarum lapsu. Vide ad IX. 13. § 11. Verbo 'sepire' ejusque compositis variis sæpius Livius usus est: quamvis tamen, eum alibi 'præsepire' adhibuisse, nondum observarim.

§ 6 *Romani leges conscriberent de detrahendis arcibus urbium*] Lego *de tradendis arcibus urbium.* Valla. Quidam etiam codd. *de tradendis artibus urbium,* parum integra fide, ceterum mendo æque notabili, habuerunt. Nos, restituta dictione, *arcibus* fecimus. *Sabell.* *Romam leges conscriberentur* præter edd. Rom. 1472. et Parm. etiam Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. ac Flor. a m. pr. *Romani* a m. sec. quod posterius servat Ber. *Romanæ leges conscriberentur* Voss. et Lov. 1. Præterea *de reddendis artibus,* omissa voce sequenti, Gaertn. *artibus* etiam multæ ex edd. primis. Mox § seq. *gravissimum exercitui* Voss. et Lov. 4, Deinde *evadere saltu,* sine præpositione, Flor. et Voss. Ita Livium aliosque locutos esse, vidimus ad XXI. 32. § 5. An tamen hic ea lectio recipienda sit, ob aliorum codd. dissensum incertum puto. Certe mox hoc cap. iterum dixit *Evaserant e saltu.*

§ 8 *Ut ipsa paucitas, tum ad hostem*] Meliores *cum ad hostem.* J. F. Gron. Ita et Flor. Harl. Hav. et alii. Vide ad VI. 23. § 3. Mox iterum *artas* in optimo Pal. esse, Gebhard. monuit ad III. 6. § 3. Et ita Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. et Gaertn. Vide modo ad § 4.

§ 12 *Camposque circa intexuit*] Pal. 1. *intexit,* ab 'intego.' *Gebh.* Rectius scripti *intexit.* J. F. Gron. Ita et Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Hav. et Hearnii Oxonn. quod recte viri docti receperunt. 'Tegere' in hac re utitur Liv. XL. 2. 'Nebula matutina texerat inceptum.' Hic autem *integere* pro simplici *tegere* usurpatur. Vide ad VII. 23. § 6.

Quidquam rei feriatum] Jam probavimus *illum diem rel. Carthag. ad agendum quidquam rei seriæ esse.* Lib. III. cap. 27. 'Vetat quemquam privatæ quidquam rei agere.' Desiderius Heraldus ad Arnob. p. 117. de vitio suspicabatur, eoque vocem *feriatum,* ut interpretem τοῦ *religiosum,* delebat. Sed libris scriptis erat opus. *J. F. Gron.* Ita se optimis libris auctoribus emendare, Gronov. testatur ad XXIII. 7. § 11. Verum neque ibi, neque hoc loco, codd. nominatim recensuit. Ita tamen in Colbert. meliori fuisse videtur Doujatio: *feria* legit Flor. a m. pr. *feriam* a m. sec. Ex priori autem lectione, prima litera vocis sequentis in fine hujus repetita, facile est formare *seriæ.* Ita *seria* et *ferias* commutabantur I. 4. § 9. Vide etiam viros doctos ad Val. Max. II. 5. 4. Livio inlustrando Jac. Perizon. ad marginem ejus adscripsit locum Ter. in Eun. III. 3. 7. 'Ait rem divinam fecisse, et rem seriam Velle agere mecum.' Cui addo Liv. XXXIX. 13. 'Ne mulieris libertinæ cum amatore sermonem in rem non seriam modo, sed capitalem etiam, verteret.' Paullo ante Ant. Periz. ad marginem Livii scribendum conjiciebat, *mittit ad Neronem, in posterum diem conloquium differret,* ejecto pronomine *qui.* Verum non vidit, *qui* hic accipiendum esse pro *ut,* quæ vocula, ejecto τῷ *qui,* subintelligi debebit. De usu autem ejus hoc sensu vide Zinzerl.

Prom. Crit. c. 3.

§ 14 *Depulsa sole nebula aperuit diem*] Pal. 2. *depulsa sole nebula apparuit dies.* Gebh. Meliores *dispulsa.* J. F. Gron. *Dispulsa* etiam Flor. Harl. et Hearnii Oxonn. Supra XXII. 6. ‘Quum incalescente sole dispulsa nebula aperuisset diem.’ Vide Burm. ad Phædr. III. 10. 42. ‘Discutere’ usus est in hac re Liv. XXIX. 27. ‘Noctem insequentem eadem caligo obtinuit: sole orto est discussa.’ Curt. IV. 12. § 23. ‘Nitidior lux, discussa caligine, aciem hostium ostenderat.’ ‘Dilabi’ Livius XLI. 2. ‘Nebula dilabente ad primum teporem solis.’ Ceterum prior locus Livii vulgatam lectionem adversus Gebhardi Pal. 2. *apparuit dies* præferentem, optime defendit. Omnes etiam mei *aperuit diem.* Ita ‘lux’ dicitur ‘aperire bellum’ III. 15. et ‘aperire fugam hostium’ XXVII. 2. Et ita XXIX. 27. ‘Ventus idem coortus, nebula disjecta, aperuit omnia Africæ litora.’

§ 16 *Levia tamen prœlia inter extremum*] Muretus *levia tantum.* J. F. Gron. *Tamen* et *tantum* sæpe a librariis confundi, vidimus ad IX. 12. § 6. Hic tamen vulgatum, quod omnes tuentur codd. non mutandum puto. Sensus est: quamquam hostis pugnam detrectabat, id tamen non impediisse, quo minus varia minoris momenti prœlia inter extremum agmen Pœnorum et præcursores exercitus Romani committerentur. Sæpe ‘quamvis,’ ‘licet,’ similesque particulæ, subsequente τῷ *tamen,* omittuntur. Vide ad XXXVII. 25. §. 11.

CAP. XVIII. § 3 *Nec tamen, quem mitterent, satis constabat*] Mirum vero, si cl. Nero jam missus non satis dignus erat imperio, qui prætor, et item ante Capuam exercitus parti præfuerat. Nec obstabat absentia, cum absentes non modo sæpe imperatores, sed consules etiam crearint. Licuit igitur aut ipsum Claudium, aut T. Fonteium, aut denique, si invidia non obstitisset, L. Martium facere imperatorem. *Glar.*

Quoniam illuc, ubi duo summi] Omnes Gallicani, et Vossianus *quam illud:* et deinde *deligendum esse,* non *deligendus esset.* Scilicet pendet infinita oratio a verbo *constabat,* et integra est scripta lectio: *nec tamen, quem mitt., satis const., quam illud, ubi duo summi imp. intra dies trig. occidissent, qui in locum duorum succ., extr. cura del. esse.* Ait, non tam certum fuisse, cui eam provinciam darent, quam erat certum, non vulgare munus injungendum esse. Subauditur *tam,* ut et alibi a Livio factum. Plautus Men. V. 6. 3. ‘Ut absente hero rem heri diligenter Tutetur, quam si ipse adsit.’ Vel, si mavis, pro *tamen,* scribe *tam.* J. F. Gron. *Quam illud,* et mox *deligendum esse* etiam Flor. Harl. et multi alii codd. mei, cum Hearnii Oxonn. In præcedentibus *nec tam quem mitterent* malebat Doujatius, quod et Gronov. in mentem venerat. Quamvis autem dictum sit ad XXII. 59. § 13. voces *tñ* et *tã,* sive *tamen* et *tam,* sæpius in Mss. commisceri, hic tamen nihil mutari malo, tum quia codd. omnes, excepto uno Ber. a m. sec. in vulgatum conspirant, tum quia vocula *tam,* sequente *quam,* frequenter subintelligi solet. Vide ad II. 56. § 9. Mox § seq. *pro consule creando* ed. Rom. 1472. ac Parm.

§ 6 *Mœsta itaque civitas, prope inops, &c.*] De hac re audi Silium ita canentem XV. 1. ‘At nova Romuleum carpebat cura senatum,’ &c. et alio loco XV. 131. ‘Ardua rostra petit, nullo fera bella volente,’ &c. *Modius.*

Audeat imperium in Hispaniam accipere] Gronov. ad verba seqq. malebat *in Hispania:* quod unus meorum præfert Lov. 2. Vide eumdem ad XL. 36. § 13. Sed addenda sunt quæ Dukerus notavit ad § 9.

§ 7 *Quum subito P. Cornelius, illius, qui in Hispania ceciderat, filius*] Put.

Regiusque ablegant *τὸ illius*. Suspicor excidisse prænomen, *P. Cornelius, Publii, qui in Hispania ceciderat, filius:* quod, ut adsolet, unica litera notatum erat, eoque facilius omittebatur. Sic idem vulgatis vel editorum vel operarum incuria excidit statim: *Omnes non centuriæ modo, sed etiam homines, P. Scipioni imperium esse in Hispania jusserunt*. Sic legendum ex Mss. nam recentiores vulgatæ omittunt *Publii:* omnes *in Hispaniam* mendose habent. Ut et paullo ante 'ut nemo audeat imperium in Hispaniam accipere.' Imperium populus Romanus imperatoribus suis non dabat in provincias, sed in exercitus in provinciis. *J. F. Gron.* Etiam ab Cantabrig. ignoratur *τὸ illius*. Et abunde mollem opem præmissam vides. An tamen potius suspicari licebit, scriptum fuisse primo *Publius Corn. ejus, qui?* ut postea librarii integrum *τὸ Cornelius* exhibentes neglexerint voculam *ejus*. XXIX. 14. 'P. Scipionem Cn. filium, ejus qui in Hispania ceciderat.' *Jac. Gron.* Vulgatam ante Gronovium lectionem tuentur cum Mss. Hearnii D. et N. omnes nostri, solis exceptis Cantabr. et Flor. qui *P. Cornelius qui*, rejecta voce *illius*, legunt; *P. Cornelii qui* etiam Flor. a m. sec. *P. Scipio illius qui* Hearnii L. 1. et Exc. Pithœi. Si quid mutandum, faciam potius cum J. F. Gronovio.

In superiore, unde conspici posset, loco] Vide Polyb. x. 5. et Rutilium apud Macrob. Saturn. I. 16. Et de professione nominis Gruch. de Comit. I. 3. *Duk.*

§ 9 *Jussi deinde inire confusum suffragium*] *Confusum suffragium* non facile reperias apud Latinos authores; quapropter quidam ex hoc loco sustulerunt. Budæus tamen, immortale Galliæ nostræ ornamentum, in annotationibus in Pandectas de testimoniis confusis hoc exemplum allegat, ut in vulgatis habetur codd. præterea tamen nullum adfert. *Glar.* Vet. lib. *inire confisum suffragium*, quod quid sit, quærendum est. ['Badius legit *confusum suffragium:* atque ita Budæus in Annot. in Pandectas.'] Quod ait *omnes centuriæ*, mallem *curiæ*, quia curiatis comitiis imperium mandabatur, non centuriatis. *Sigon.* Pall. tres *inire confisum suffragium*. Forte rectius est, quod paret in ed. prisca, *inire confestim suffragium*. Gebh. Libri veteres omnes *inire confisum*, aut *confusum, suffragium*. Quod videtur ferri non posse, quia, priusquam inirent suffragium, jubebantur discedere, ne confusi essent. Asconius in Cornelianam: 'His peractis, cum id solum superest, ut populus suffragium ferat, jubet unumquemque is, qui fert legem, discedere. Quod verbum non hoc significat, quod in communi consuetudine est, ut de eo loco, ubi lex fertur, sed in suam quisque tribum discedat, in qua est suffragium laturus: populus enim confusus, ut semper alias, ita et in concione.' Itaque Aldo primum omissum video: secutos Juntam et Froben. Una vetus *confestim*. Sigonius, quid sit, jubet quæri. Sensu simile est apud Quintil. Decl. XII. 6. 'Uno quodam consensu, non ætatibus spectatis, non honoribus, pariter retulimus, probavimus, decrevimus, pedibus, manibus ivimus in sententiam necessitatis, nec nos ordo officii moratus est.' Sic 'per saturam ædilem factum' dicit Lucilius lib. I. Satir. *Confusum suffragium* putare possis esse comitiorum non centuriatorum. Cic. de Legibus III. 19. 'Descriptus enim populus censu, ordinibus, ætatibus, plus adhibet ad suffragium consilii, quam fuse in tribus convocatus.' Aut si in ipsis centuriatis genera hominum non satis discernerentur. Pro Muræna c. 23. 'Confusionem suffragiorum flagitasti, prorogationem legis Maniliæ, æquationem gratiæ, dignitatis, suffragiorum.' Sic legem a Graccho promulgatam auctor est Sallust. in

posteriore de Republ. c. 8. 'Ut ex confusis quinque classibus sorte centuriæ vocarentur, ut ita coæquata dignitate, pecunia, virtute anteire alius alium properaret.' Sane proconsulum horum tributa erant comitia, non centuriata. A qua lege solum excipit Scipionem Sigonius de Lege Curiata: ac hic legit *omnes non modo curiæ*. Sed lex ferebatur de imperio magistratuum. Quid si et hujus tributa fuisse comitia dicamus? Cur ego *centurias* hic et infra c. 41. adpellat? Nimirum ut 'tribus' alibi pro centuriis, ita hic 'centurias' pro tribubus posuit. Sic infra c. 22. 'centuriam Veturiam' appellat, quod tamen tribus nomen est. *J. F. Gron.* Sigonius de Lege Curiata, cap. 10. et in Addend. de Ant. Jur. Civ. Rom. ad I. 21. scribit, novum plane ac singulare esse exemplum P. Scipionis, ex privato comitiis centuriatis in provinciam missi, quod tributis fieri soleret. In eadem sententia est Gruchius de Com. I. 2. p. 545. et Thes. Græv. II. 2. 646. tomi I. ubi hoc semel de Scipione reperiri, seque id propter magnitudinem rei, quod tum extraordinaria cura imperator deligendus esset, a senatu decretum existimare dicit. Quæ hic in contrariam partem disputat Gronov. nondum me movent, ut cum illo sentiam. Si Livius alicubi 'tribum' pro centuria dixit, ex eo non consequitur, eum hic et c. 41. 'centuriam' pro tribu dixisse. Nec magnam vim habet, quod Livius c. 22. 'centuriam Veturiam' vocat, quod nomen tribus erat. Nam ipse Obs. IV. 1. docuit, omnibus locis, quibus 'centuria prærogativa' nomine tribus appellatur, 'centuriam' non pro tribu poni, sed vere esse 'centuriam' ex ea tribu, cujus nomen habet, sorte ductam, quæ prima non in tributis, sed in centuriatis comitiis, suffragium latura erat: quod ad rationem mutati posterioribus temporibus in comitiis centuriatis ordinis suffragiorum, qui olim, illis primum institutis, fuerat, pertinet. Proferenda fuerant diserta testimonia veterum scriptorum, qui in comitiis tributis etiam centuriarum mentionem faciant: nam alioqui nulla apparet ratio, cur Livius in comitiis tributis voluerit memorare *centurias*. Et altera sententia non nihil ex eo confirmatur, quod Livius dicit 'postremo eo decursum est:' nam 'decurrere' sæpe de extremis ultimisque auxiliis ac remediis dici, non necesse est multis ostendi. Quid porro sit *confusum suffragium* post ea, quæ hic dicuntur, tamen nondum adsequor. *Duk.* *Inire confisum suffragium* Voss. Lovel. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxonn. *inire confixum suffragium*, Lovel. 4. *inire suffragium*, media voce omissa, Flor. Cant. et apud Crevier. Put. ac Regius opt. quos sequendos arbitror. Crevierius etiam, post indicatas difficultates, quæ sententiam Gronov. ad hunc loc. et Manutii ad Cic. pro Muren. c. 23. premunt, eo delabitur, ut vel vocem delendam, vel ejus loco *confestim* ex ed. Camp. emendandum censeat.

P. Scipioni imperium esse in Hispaniam jusserunt] Egregie: non enim magistratus mandatus est Scipioni, cum pro consule missus est, sed imperium, ut post etiam dicam. *Sigon.* Paullo ante libri Hearnii, itidem ut vulgati, *imperium in Hispaniam accipere;* hic cum Gronovianis consentiunt. Sic XXX. 40. 'Latum ad populum esse, cujus vellent imperium in Africa esse:' et ibi c. 41. et XXXI. 50. Nec tamen adhuc decernere possum, an alterum omnino rejiciendum sit. Ratio quidem, qua vir summus in eam rem utitur, non ita firma est, quin labefactari argumentis non improbabilibus possit. Videtur probasse sententiam Sigonii c. 8. et de Lege Curiata, IX. 15. et seqq. posterioris disput. adv. Gruch. et ad Livii

XXVIII. 38. Sed digna considerationе sunt, quæ Sigonio reposuit Gruchius in Refutat. ad poster. Sigonii disput. cum alibi, tum præcipue capp. 16. 17. 18. *Duk. P. Scipioni imperium esse in Hispania* legendum censuit Gronov. h. c. ad § 7. et ad XL. 36. § 13. In ultima Gruteri omissum erat Scipionis prænomen, quod omnes servant codd. Præterea *in Hispaniam* præferebant omnes excusi: sed *in Hispania* cum Gronovianis hic habent Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonn. Pari errore 'imperium in Siciliam' exhibet unus cod. XXVII. 7. § 12.

§ 10 *Ut jam residerat inpetus*] Vet. lib. *resederat*. Sigon. *Residerat* Flor. a m. pr. Lov. 1. 3. 4. Sed vide ad II. 29. § 6.

Quidnam egissent: novi favor plus valuisset, quam ratio] Opinor legendum *quidnam egissent novi: vel quid legissent novi: nam quod favor plus valuisset*. Valla. Formandum esse, *quidnam egissent? num favor plus valuisset, quam ratio? ætatis maxime* ostendimus Obs. IV. 11. p. 178. *Quidnam egissent, novi favor* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 5. Harl. et Gaertn. *quidnam egissent, neve favor* Hav. Sed plane, ut Gronov. emendavit, ego in Lov. 2. et 4. ac Crevier. in Victor. invenimus; quare lectionem illam recepi. Donjatius vulgatam lectionem, quam Gronovii emendatiouem, planiorem sententiam habere opinatur; præsertim si, unica litera mutata, legamus *quidnam egissent novi? quid favor plus valuisset, quam ratio?* Verum Gronov. recte observat, nihil utique *novi* fieri, quum in campo plus valet gratia, quam meritum: cui Donjatius nihil reponit. Neque etiam potuit, utpote qui ipse in Præfat. testetur, se Observationes Gronovii, ubi hujus emendationis rationem reddidit, et, quid in vulgato displiceret, docuit, numquam vidisse. Miror itaque, eum nihilominus tam audacter pronunciasse.

CAP. XIX. § 1 *Quam ubi ab re tanto inpetu acta solicitudinem curamque hominum animadvertit*] Pall. duo et prisca ed. *Quod ubi*. Amplius Pal. 3. *advertit*. Gebh. [Vide Lectt. Varr.] *Quod ubi* Voss. Lov. quinque, Ber. Hav. et edd. ante Aldum. Tum *ad rem tanto impetu actam* Lov. 2. Hinc *curamque omnium* Voss. et Lov. 3. de quo scribarum errore vide ad III. 54. § 6. Deinde *avertit* Lov. 4. et quædam ex edd. vett. *animam advertit* Put. apud Crevier. et Flor. a m. pr. *animum advertit* a m. sec. quod in contextum recepi. Mox *gerundum* edidit Gronov. quod firmant Flor. et Harl. priores *gerendum*.

§ 2 *Ut ardorem eum, qui residerat, excitaret rursus innovaretque*] Vet. lib. *resederat*. Sigon. Put. et Reg. *novaretque*. Lib. VIII. c. 39. 'Novato clamore signa inferuntur.' Vide ad Senecam de Benef. IV. 27. [25.] *J. F. Gron. Residerat* Flor. a m. pr. Lov. 1. 3. Harl. et Gaertn. *resederat* Flor. a m. sec. cum reliquis meis, Hearnii Oxonn. et editis ante Aldum. Vide ad cap. præc. § 10. *Novaretque* Flor. Supra IV. 33. 'Magister equitum et ipse novat pugnam equestrem.' XXXV. 17. 'Spem cuique novandi res suas blandiorem esse.' Vide quæ notavi ad Silii VII. 141.

§ 3 *Sed arte quoque quadam ab juventa*] *Sed arte quadam*, omissa voce, Voss. et Lov. 1. ac 2. Vide ad II. 6. § 1. Tum *ab juventute* Lov. 4.

§ 4 *Velut divinitus mente monita, agens*] [Vide Lectt. Varr.] Cur hic addit *velut*, non item in priore membro? Qui dicit 'pleraque per nocturnas visa species agebat,' significat species illas vere oblatas fuisse. Sed hoc non magis credebat Livius, quam eum multa divinitus mente monita egisse. *Duk. Mentem monita* etiam Lov. 4. et Harl. quod Gronov. in pr. ed. nott. probavit. Melius tamen postea sententiam mutavit, ac vulgatum prætulit. Ultima litera τοῦ *mentem* ex initio vocis seq. perperam est

repetita. Vide ad XL. 7. § 8. Ceterum Jac. Perizon. ad marginem Livii conjecit *mente mota*. Sæpe 'motus' et 'monitus' commutantur. Vide quæ dixi ad Silii X. 373. similiter 'movere' et 'monere.' Vide ad XXXV. 35. § 5. Hic tamen vulgatum non puto mutandum esse.

Velut sorte oraculi missa, sine cunctatione adsequeretur] Libri omnes *missa sint nec cunct. assequerentur*. Perperam. Hæc et præcedentia illustrat Papinius Silv. V. 3. 291. 'sic sacra Numæ ritusque colendos Mitis Aricino dictabat Nympha sub antro. Scipio sic plenos Latio Jove ducere somnos Creditur Ausoniis, et non sine Apolline Sylla.' *Gebh.* Pall. tres, et Voss. *assequerentur*: Put. *essequerentur*. An voluit *exsequerentur?* homines nempe, quibus imperaret, aut consilia daret. Sequitur 'Ad hoc jam inde,' ut scripti, non *hæc*. J. F. Gron. *Exsequerentur*, homines nempe, probat, et multa hujus generis cumulat Perizon. ad Val. Max. II. 2. 1. Adde eum ad Sanctii Min. IV. 4. in ellipsi voc. 'Homines.' Scalig. ad Catull. Carm. II. et Lang. ad Cic. de Off. I. 7. *Duk.* *Assequerentur* etiam Flor. Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum. Omnino cum Gronovio ex Put. vestigiis legendum *exsequerentur*. Passim enim *s*, vel simplex, vel duplex, et *x* in membranis antiquis commutantur. Hinc confunduntur voces 'induxi' et 'inclusi:' vide ad II. 2. 8. 'hausi' et 'auxi:' vide ad II. 43. § 3. 'mox' et 'mos:' vide ad IV. 8. § 6. 'Brisia' et 'Brixia:' vide ad V. 35. § 1. 'justa' et 'juxta:' vide ad VI. 6. § 18. 'vox' et 'vos:' vide ad VI. 35. § 9. 'elusi' et 'eluxi:' vide ad VII. 35. § 6. 'Ausones' et 'Auxones:' vide ad VIII. 16. § 1. 'fulsi' et 'fulxi:' vide ad IX. 10. § 2. 'Nasus' et 'Naxus:' vide ad XXVI. 24. § 16. 'res' et 'rex:' vide ad XXXVI. 9. § 9. 'Theoxena' et 'Theosena:' vide ad XL. 4. § 3. Adde Pierium ad Virg. Æn. VIII. 72. et Behot. Apophor. I. 1. Præterea mox *Ad hoc* etiam Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. et Hav. Vide ad XXI. 52. § 10.

§ 5 *Nullo die prius nullam publicam*] Vet. lib. *ullam publicam*. Sigon. Ita non modo omnes scripti, sed et typis excusi usque ad Basil. 1554. ubi errore, ut videtur, operarum *nullam* datum est.

Quam in Capitolium iret] Idem est apud eum, qui scripsit de Vir. Illustr. c. 49. *Sigon.*

Ingressusque ædem consideret] Libri omnes *consederet*. Gebh. *Cellam Jovis* dicit Aur. Vict. c. 49. Ea media erat inter cellam Junonis et Minervæ, quam *ædem Jovis* etiam Ovid. vocat. Vide Rycq. de Capit. c. 13. Sed satis obscurum est, 'ædes' simpliciter, pro 'ædes Jovis.' Nam etiam aliorum Deorum ædes in Capitolio erant. *Duk.*

Et plerumque tempus solus in secreto ibi tereret] Pall. duo cum vet. ed. *in secretum*. Gebh. Put. *et plerumque solus in secretu ibi tempus tereret*. J. F. Gron. Ordinem verborum, qui est in Put. servat etiam Flor. retinet tamen *in secreto*. At *in secretum* plerique reliqui cum edd. Aldina prioribus.

§ 6 *Hic mos, qui per omnem vitam servabatur*] In libris omnibus deficit *qui* provocabulum. Forte non respuenda lectio margini Pal. 1. adscripta: *Hic mos, per omnem vitam servatus, seu consulto, seu, &c.* Gebhard. Pronomen *qui* omnibus scriptis exsulat. Dein Put. *servabat*. Pet. *servabant*: in margine unius Pal. *Hic mos per omnem vitam servatus*. Quæ forte vera lectio est. *J. F. Gron.* Τὸ *qui* deest etiam in Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et quibusdam edd. vett. Deinde *servabat* Flor. a m. pr. *servatus* Ber. a m. sec.

et Hav. Mox *fecit, ut stirpis,* inserta media vocula, Flor. Cant. Voss. Lov. 2. Ber. a m. pr. Gaertn. Hav. et edd. vett.

§ 8 *His miraculis numquam ab ipso elusa fides*] Scribe *Hujus miraculi.* Nec inficeta forent *abnuentis* et *adfirmantis.* J. F. Gron.

§ 9 *Quibus freta tunc civitas*] *Nunc civitas* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Paullo ante *simulata* Ber. a m. sec. *dissimulata* Hav. qui etiam præfert *excesserunt.*

§ 10 *Cum Claudio Nerone trajectæ erant*] *Cum C. Nerone* Flor. Voss. Lov. 2. 3. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum: *cum G. Nerone* Hav. Et ita Gebhardus in Pall. 1. 2. ac prisca ed. se invenisse testatur ad c. 17. § 1. ubi vide quæ notantur.

Decem millia peditum et mille equites adduntur] Put. et optimi *decem millia militum et mille eq. add.* Novum visum est correctoribus, *milites* pro peditibus sumi. Nunc id per occasionem jam monuerunt docti. Plancus ad Cic. ad Fam. x. 23. 'Non miles ullus, non eques, non quidquam impedimentorum omitteretur.' Asinius Pollio ad eumdem [ad Fam.] x. 32. 'Militem non modo legionarium, sed ne auxiliarium quidem ullum quoquam misi; et, si quos equites decedentes nactus sum, supplicio adfeci.' Lepidus eodem Famil. x. 34. 'Itaque ad me complures milites et equites ab eo transierunt.' Vise etiam ad lib. xxviii. hujus operæ c. 1. *J. F. Gronov. Militum* etiam Flor. Eam autem vocem de peditibus per excellentiam usurpari, docuerunt Lips. et Bœcl. ad Vell. ii. 15. § 3. Schel. ad Hygin. de Castram. Rom. p. 1092. Græv. ad Just. iii. 3. et Tennul. ad Front. ii. 5. 37.

§ 11 *Pyrenes circumvectus promontorium*] *Pyrenei* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. vett. qua forma Livius uti maluit. Ita 'Pyrenæus' xxi. 24. hoc lib. c. 43. l. xxvii. capp. 19. 20. 'Pyrenæi jugum' xxi. 30. 'portus Pyrenæi' xxxiv. 8. *Pyrene* apud alios obcurrit; verum hac forma nondum apud Livium notavi.

Emporis urbe Græca] Vet. lib. *Emporiis.* Livius *Emporias* vocat, Strabo iii. 159. *Emporium.* Sic enim ait: Ἐμπόρειον Μασσαλιοτῶν ἐστὶ κτίσμα, ὅσον τετρακισχιλίους διέχον τῆς Πυρήνης σταδίους. *Sigon. Emporis* errore præferunt edd. Basil. 1554. et 1555. Reliquæ cum scriptis omnibus *Emporiis.*

Oriundi et ipsi a Phocæa sunt] Voculas *et ipsi* eo referendas esse Clericus putat, quod Livius Gallicum sinum memorans cogitarit de Massilia illic sita, et a Phocæis condita. Sed Crevierio suspicio oritur, ex eo, quod infra mentio fit de triremibus Massiliensium, Scipionem officii caussa ab domo prosecutis, in narratione navigationis ejus aliquot voces excidisse, in quibus de Massilia egerat, eoque referendas esse voces *et ipsi.*

§ 12 *Legationes ad famam adventus ejus ex omni se provincia effuderant*] *Legationes ad famam ejus* Flor. Lov. 2. et Hav. *legationes adventu ejus* Lovel. 3. Τὸ *se* etiam deficit in Hav.

Cap. xx. § 1 *Tantis cladibus deinceps icti*] Pall. 2. et 3. *tantis claudibus deinceps icti.* Corrupte. Lib. xxvii. cap. 53. fine: 'Annibal tanto simul publico familiarique ictus luctu.' xxxiv. 17. 'Consul interim rebellione Bergistanorum ictus.' Lib. xxxvii. cap. 24. 'Annibal ictus uno prœlio adverso.' *Gebh. Tantis deinceps cladibus* Flor.

§ 3 *Nihil minus eum vereri, quam ne quis obstaret*] Optimi libri *nihil minus, quam vereri, ne quis.* Multo brevius et elegantius. Intellige nihil minus eum facere, quam ut vereretur, vel nihil minus vereri, quam hoc. Sic xxvii. 18. 'Per aspreta primum ni-

hil aliud, quam via impediti iere.' *J. F. Gronov.* *Nihil minus, quam vereri* Flor. Voss. Lovel. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hav. et Hearn. Oxonn. *nihil minus vereri, quam* Lov. 1. 3. et Gaertn. Veram hujus loci lectionem indicavit, et pluribus adstruxit Gronov. in pr. ed. nott. ad XXXI. 24. et XL. 49. Mox § seq. *Silanus Neroni* Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum.

§ 5 *Quo minus ratio timoris reddi poterat, eo opportune majorem inferens metum*] Suspectum illud *opportune*. Ms. *oportet timere majorem.* Lego *eo oborto timore.* Verissima emendatio: et sic fieri solet, inclinatis semel ad timorem animis. *Lipsius*, Ep. Quæst. III. 13. Hæc facile suspecta habere poterat acre Lipsii ingenium. Nec tamen ejus medicina salubris. Legit in veteri suo *eo oportet timere.* Itaque verissimum putat *eo oborto timore.* Sed tamen *ratio timoris,* statim *oborto timore,* rursum *inferens metum,* cui non displiceat? Gallicani plures, Italicique, et Pall. cum Vossiano, *poterat oportet temere.* Put. et Reg. *oportet emere.* Scribe, *et div. quædam futuri, quo minus ratio timoris reddi poterat oborti temere, maj. inf. metum.* Divinatio, ait, futuri, civibus sociisque metum inferens, eo majorem, quo minus ratio ejus reddi poterat, ex nulla apparente caussa exorti. Intelligit *eo,* ut supra annotavimus. Rubenius *poterat, eo forte temere.* Vide ad x. 43. § 12. *J. F. Gronovius.* Vulgatum, a Lipsio rejectum, superest tantum in Lov. 4. et Ber. *poterat, metum temere majorem inferens* Hearnii L. 1. *poterat majorem inferens,* mediis omissis, Lov. 5. *poterat, eo temere majorem inferens* Lov. 2. Gaertn. et Hav. *poterat, oportet timere majorem inferens* Lov. 1. et 3. *poterat, oportet temere majorem inferens* Harl. *poterat oportet emere majorem inferens* Flor. et Cant. Gronovius pr. ed. nott. docet, Salmas. conjecisse *poterat oborti temere, eo majorem inferens.* Ipse vero legebat *poterat oborta temere, eo majorem inferens,* quod in Hafn. inveni. Sed verissimum est, quod secundis curis probavit. Sæpius *quo* adhibetur, omissa particula, quæ ei respondere solet, *eo.* Supra II. 51. 'Quo plures erant, major cædes fuit.' XXV. 36. 'Lugebant desiderabantque duces; Cnæum tamen magis, quo diutius præfuerat iis:' ubi vide Gron. c. 38. 'Quo audacius erat, magis placebat:' hoc lib. c. 38. 'Quo audacior res erat, minus similis veri visa est.' XXXIX. 40. 'Alia majoris certaminis, quo et majore de re, sunt exorta.' XL. 22. 'Vexati omnes, et ante alios rex ipse, quo gravior ætate erat, difficultate viæ est.' Senec. in Præf. lib. I. Controv. 'Quo plura exempla inspecta sunt, plus in eloquentiam proficitur.'

§ 6 *Hasdrubal Gisgonis usque ad oceanum et Gades, &c.*] Polyb. lib. x. c. 7. Μάγωνα μὲν ἐπυνθάνετο διατρίβειν ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν ἐν τοῖς Κονίοις προσαγορευομένοις· Ἀσδρούβαν τοῦ Γέσκωνος περὶ τὸ τοῦ ποταμοῦ στόμα κατὰ τὴν Λυσιτανήν· τὸν δ' ἕτερον Ἀσδρούβαν πολιορκεῖν τινα πόλιν ἐν τοῖς Καρπητανοῖς· οὐδένα δὲ τῶν προειρημένων ἔλαττον δέχ' ἡμερῶν ὁδὸν ἀπέχειν τῆς Καινῆς πόλεως. *Sigon.*

Supra Castulonensem saltum] Dionys. Voss. ad Cæsar. Bell. Civ. I. 38. se 'Castulonensis saltus' nullam apud auctores mentionem legisse dicit. Non semper officium facit, quum debet, et volumus, memoria. Legerat haud dubie Livium et Epistolas Ciceronis. Vide quæ adnotantur ad Cic. Famil. x. 31. *Duker.* Vide ad XXII. 20. § 12.

§ 7 *Æstatis ejus extremo, quo capta est Capua*] Non omnia hæc æstatis extremo potuerunt esse acta, cum post captam Capuam Nero in Hispaniam sit missus, et aliquamdiu ibi manserit, ac res gesserit, et postea demum Scipio et Silanus illi succes-

serint, ut verisimile valde sit, principio æstatis captam esse Capuam. Scribe omnino *Æstatis ejus extremo, qua capta est Capua.* XXVII. 17. 'Æstatis ejus principio, qua hæc agebantur.' XXVIII. 5. 'Principio æstatis ejus, qua hæc sunt gesta.' Et cap. 9. 'Extremo æstatis ejus, qua hæc sunt gesta.' *Jac. Periz.* Supra XXII. 19. 'Principio æstatis, qua hæc gerebantur:' ubi multi etiam codd. *quo.*

Tarentum adcita ad arcendos commeatus præsidii Romani] Interpretamento spurcatus locus: in Pal. 1. nec non antiqq. ed. disparet τὸ *ad.* Sed sine ambagibus indubitate vera est lectio, quam præferunt Pall. reliqui duo *accita arcendo commeatus.* Sic forte cap. 28. legendum, *Classem satis esse arcendo Italia regem.* Gebh. Τὸ *ad* non comparet etiam in Flor. Harl. et Gaertn. *arcendo commeatus* Lov. 3. et Rec. Deinde *præsidio Romano* Flor. a m. sec. Mox *Tarentina* exsulat ab Hav.

§ 10 *Quia ibi pauci erant*] Dele τὸ *ibi* auctoribus omnibus Gallicanis. *J. F. Gron.* Abest etiam a Flor. Harl. et plerisque reliquis meis, ab omnibus etiam Hearnii Oxonn. Mox *classi Tarentinisque* Lovel. 2. 4. et Harl. *et classi Tarentinisque* Lov. 3. 5. *classique et Tarentinis* præter edd. vett. etiam Gaertn. Hav. et Ber. a m. pr. *classi et Tarentinis* a m. sec.

§ 11 *Classis dimissa est: annona haud*] Suspicor ab Livio profectum, *Tandem majore gratia, quam venerat, classis dimissa annonam haud multo laxaverat.* J. F. Gronov. Si *laxaverat* non potest accipi, ut interdum 'mutare,' 'præcipitare,' 'vertere,' amplectendam puto hanc conjecturam. 'Classis' recte potest dici 'laxare annonam,' ut 'hiems labores bellicos.' XXXII. 5. 'Quantum ab assiduis laboribus itinerum pugnarumque laxaverat annus.' II. 34. 'Conditionibus laxandi annonam.' *Duker.* Cur tamen Gronov. *multum* in *multo* mutarit, nondum intelligo. Τὸ *multum* in pr. ed. nott. servavit.

CAP. XXI. § 1 *A C. Calpurnio prætore*] Additum in Pal. 1. *prætore Romano.* Prisca ed. monstrum fovet *a C. Calphunlino.* Pal. 3. *a G. Calphurnio.* Gebhard. *A C. Calpurnio P. R.* Harl. hinc formatum male *prætore Romano,* quum tantum, distinctione inter literas remota, scribendum foret *a C. Calpurnio pr.* Prænomen deest in Flor. Sed vide ad XXIV. 17. § 3.

§ 2 *Questus leniter*] Si ita est in libris scriptis, nihil tento. Alioqui præferrem *leviter.* Cic. pro Rosc. Com. cap. 10. 'Questus est non leviter.' In Val. Max. v. 3. 3. ante Pighium erat *levi querela.* Et sic ibi novem Mss. Ovid. Met. l. IV. vs. 413. 'peraguntque leves stridore querelas.' *Duk. Leviter* unus tantum meorum Gaertn. præfert. Solent hæc confundi. Vide ad XXXVI. 31. § 8.

§ 3 *Et Diis inmortalibus habitus honos*] Pal. 2. *additus honos.* Gebh.

§ 4 *Ad quem tradere exercitum successori*] Pall. 1. 2. *an quem tradere.* Pal. 3. autem, una consensum trahens vet. ed. *antequam tradere.* Gebh. Successor fuit M. Cornelius Cethegus. Vide Perizon. ad l. XXV. c. 41. *Duk. Ad quem* errore operarum datum est in prioribus Gruteri, quum omnes antiquiores, quod ipse etiam in postrema restituit, haberent *an quem. Antequam* etiam Lov. 4. et edd. princ. pro quo Mediol. 1505. et Ascens. 1513. *an quod,* Aldus *an quem.*

Quod, nisi manente in provincia bello, non decerneretur] De caussis negandi triumphi agit Perizon. Animadv. Hist. c. 6. p. 219. et seqq. et p. 227. Ex hoc loco Livii et altero XXXIX. 29. ostendit, non decretum fuisse triumphum, nisi quis provinciam ita confecisset, ac pacasset, ut exercitus ex ea deportari posset ad celebrandum triumphum. Sunt tamen exempla in contrarium. L. Furius prætor

sine militibus, et non pacata provincia, de Gallis triumphavit, Liv. XXXI. 49. Q. Minucius ex Hispania citeriore, quum exercitum P. Manlio successori tradidisset, et bellum iu provincia maneret, XXXIII. 43. l. XXXIV. capp. 10. et 17. Et C. Calpurnius et L. Quintius de Lusitanis et Celtiberis, non confectis provinciis, nec exercitibus deportatis, lib. XXXIX. capp. 38. et 42. Sed in his locus potuit dari gratiæ, quod non obscure de Furio, Calpurnio, et Quintio significat Livius. *Duk.* Negandi particula *non* deest in Flor. Lov. 1. 3. 4. a m. sec. Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. et edd. ante Aldum: quod defendi posset, si *nisi* pro 'non nisi' capere liceret. Eam tamen potestatem voculæ huic non competere, existimat Gronov. ad XXXIV. 16. § 1. et ex omnibus, quæ in hunc sensum laudantur, locis negationem excidisse suspicatur. Vide quæ ad eum locum notavi. Hic nihil mutare audeo.

Eum quasi debellato triumphare] Pall. 1. 3. et vet. ed. *quasi de bello tr.* Pal. 2. *quasi de bello confecto tr.* Gebh. *De bello triumphare* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. vett. Frobenius demum *debellato* 1531. substituit: et recte. Infra XXX. 8. 'Scipionem, velut jam debellato, quod ad Syphacem Karthaginiensesque adtineret, Uticæ obpugnandæ intentum, avertit fama belli.' De ipsa locutione vide ad I. 41. § 6.

Testis meriti atque inmeriti triumphi] Forte *aut immeriti.* J. F. Gron. Mox *introiret*, pro *iniret*, Ber. a m. sec. Sed vide ad VII. 11. § 9.

§ 5 *Tribuni plebis ex auctoritate senatus ad populum tulerunt*] Notandus est hic etiam locus. Negatum ait Marcello, ut triumphans iniret urbem, sed ovans. Deinde per tribunos plebis ad populum latum ex senatus authoritate, ut ei imperium esset. Postremo eum in monte Albano triumphasse. Apud Dionys. quid simile legitur, apud hunc non item, opinor. *Glar.* Miratur Glareanus quasi inconstantiam Livii, qui scribat, negatum esse Marcello triumphum, permissum esse, ut ovans iniret: deinde per tribunos plebis ad populum ex senatus auctoritate latum, ut Marcello, quo die ovans iniret, imperium esset, postremo in monte Albano triumphasse. Nam Marcellus ex SC. ovans iniit, ex sua sententia sine SC. (quod fieri post C. Papirium Masonem, qui primus id fecit, cœptum erat) triumphavit: quoniam vero sine imperio triumphare non poterat, nec imperium, nisi extra urbem, pro consule erat, propterea latum est ad populum, ut ei, quo die ovans urbem iniret, imperium esset. Idem autem de L. Æmilio Paullo scribit l. XLV. c. 35. *Sigon.* Gruchius in Refut. ad posterior. Sigonii Disput. capp. 4. et 20. observat, nusquam reperiri, legem de imperio illis latam fuisse, qui sui magistratus anno triumphabant, sed tantum proconsulibus et proprætoribus, et aliam ejus rei causam fuisse dicit, quam Sigonius in poster. Disput. de Usu legis curiatæ de imperio, et cap. 6. de Lege Curiata tradiderat. *Duk.*

§ 6 *In monte Albano triumphavit*] Plutarch. in Marcello pag. 310. Ἐπεὶ φθόνον εἶχεν ὁ τρίτος τρίαμβος, συνεχώρησεν αὐτὸς, τὸν μὲν ἐντελῆ καὶ μέγαν εἰς τὸ Ἀλβανὸν ὄρος ἐξελάσαι, τὸν δὲ ἐλάττω καταγαγεῖν εἰς τὴν πόλιν, ὃν Ὄβαν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. *Sigon.*

§ 8 *Argenti ærisque fabrefacta vasa, et alia supellex, pretiosaque vestis*] Pal. 2. *aliaque supellex et pretiosa vestis, et multa alia nobilia signa.* Gebh. Omnes deficiuntur τῷ *et.* Put. *argenti ærisque fabrefacti vis: alia supellex.* Etiam Reg. habet *fabrefacti.* J. F. Gronov. Correctores videntur *vasa* sumsisse ex XXXIV. 52. 'Vasa multa omnis generis, et ex ære multa fabrefacta.' *Vis* pro 'magna vis,' Flor.

IV. 2. 72. *Duk.* *Argenti ærisque fabrefacti vasa, alia supellex* etiam Flor. et Cant. Tò *et* deest etiam in omnibus meis, nisi quod in uno exstet Ber. a m. pr.

§ 9 *Et non minimum fuere spectaculum*] Habent libri omnes *Et non minimum fuit spect.* Gebh. Tres Pall. Voss. Andreas, et ejus traduces, *Et non minimum fuit spect.* J. F. Gronov. Similiter plerique mei cum edd. Aldina prioribus. Ei autem *fuere* substituenti favere videtur Flor.

§ 10 *Altero duce nocturno Syracusas introitum erat; alter Nasum, quodque ibi, &c.*] In primo Syracusarum introitu, de quo superiore libro, nulla est mentio Sosidis. Suspicor diversis locis diversos secutum Livium authores, oblitum videlicet, hoc antea ab se non esse scriptum, ut prope necessum fuit, in tanta rerum mole. *Glar.* Duplici nomine hic Livio litem movet Periz. Animadv. Hist. cap. 8. pag. 341. Primo quod tradat, Mericum Romanis prodidisse Nasum, quum tamen XXV. 30. narret, eum prodidisse Achradinam: Nasum vero a Marcello vi captam esse, quia, quo tempore Achradina prodebatur, multi inde, stationibus suis relictis, ad Nasum defendendam concurrerunt. De eo etiam quædam vide ad XXV. 30. § 6. Deinde, quod Glareanus etiam observat, quoniam innuat, Romanos Soside duce nocturno Syracusas primum introiisse; cujus tamen rei libro præc. ubi historiam ex professo narrat, non meminit.

§ 11 *Et quingena jugera agri Sosidi in agro Syracusano*] Si de solo Soside, ut puto, intelligitur, *quingenta* legendum est, non *quingena:* nam Merico Hispanisque, qui cum eo transierant, alibi in Sicilia datus est ager. Itaque neque distinguendum ante *Sosidi.* Quidam autem vetusti codd. pro *Sosidi* habebant *agri solidi.* Sed non placet. *Glar.* Put. Reg. *quingena.* J. F. Gron. Vox *quingena* deest in Voss. et Lov. 1. *quingenta* habent Hav. et Ber. a m. pr. *quingena* reliqui omnes cum Hearnii N. et edd. ante Curionem. Recte. Distinguendum enim est post vocem *agri.* Ut sensus sit, quemque eorum accepisse quingenta jugera. Et quidem Sosidi data esse in agro Syracusano, Merico alibi. Male igitur *et jugera agri solidi quingena in agro Syracusano* Lov. 5. *agri solidi* etiam Voss. Lovel. 1. 3. 4. Gaertn.

§ 13 *Id M. Cornelio mandatum*] Toto hoc libro, maxime in sequentibus, id nomen suspectum. Libro quippe præc. cap. 3. prætori Siciliæ P. Lentulo prorogatum imperium erat. Hoc vero anno Siciliæ prætor fuit C. Sulpicius: proprætor autem P. Cornelius, ut ab hujus libri initio ipse dixit author: sed idem est P. Cornelius Lentulus, ut nos ibidem admonuimus. Quare et hoc loco, et in sequentibus pro *M.* legam *P.* Nam in magistratuum hujus anni catalogo prænomen *Marcus* non reperias. Cæterum *Belligenem* hic nominat, cujus nomen priore libro, cum Mericus ad Romanos transitionem pararet, omisit. *Glar.* M. Cornelius Cethegus, ut dixi ad XXV. 41. prætor erat Siciliæ. Glareanus *P. Cornelio* legit, et P. Cornelium Lentulum intelligit, qui prætor ante fuerat. *Sigon.* Recte Sigonius vulgatum contra Glar. defendit. Non tamen ideo cum eodem Sigon. ad XXV. 41. § 13. legendum *Sulpicio Apulia, Cethego Sicilia.* Qua ratione enim Cethego, qui antea Apuliam sortitus erat, postea Sicilia obvenerit, rectius ad eum locum Perizon. docuit. Quod vero Glareanus nullum hujus anni magistratum *Marci* prænomen habuisse contendat, inde factum est, quia in antiquioribus Liv. edd. eodem loco Cethegi prænomen omissum erat, quod Sigonius demum revocavit.

Eis adsignaret. In eodem agro] Put. Men. optimus Etruscorum, Barberi-

nus, Vossianus, *Id M. Corn. mand., ut, ubi ei vid., urbem agrumque eis adsignaret in eodem agro Syr., qui aut regius, aut hostium pop. Rom. fuisset, et ædes Syr., cujus vellet eorum, in quos belli jure an. esset. In eodem agro Bell. &c.* Quæ a vulgatis absunt, et videntur quidem ex superioribus inculcata, eoque aliis librariis spreta fuisse: quia tamen in optimis tantum libris reperiebantur, monere de eo volui, ne, si cui secus videretur, fidem nostram accusaret. *J. F. Gron.* Supersunt etiam illa apud me in Flor. Harl. Gaertn. et in margine Ber. sed sine dubio ex præcedentibus male repetita a librariis. Mox *trecenta jugera* Hav. *CCCC. jugera* Lov. 2. et 4. *XLc jugera* Hearnii L. 1.

§ 14 *Octo millia peditum, tria Numidarum*] *Tria millia Num.* Voss. Lov. 1. 2. et Harl. Male. Vide ad XXXI. 34. § 7.

Ad eos Murgeniæ desciverunt terræ] Alii *Murgentinæ* emendarunt; sed *Murgantinæ* per *a* in secunda syllaba legam. *Murgantinas* autem *terras* ait, non *Murgantiam:* quia Murgantia antea ad Pœnos defecerat, ut priore libro habetur, quamquam paullo post rursus expugnata a prætore Romano P. Cornelio Lentulo. *Glar.* Amputat Pal. 2. τὸ *terræ.* Pall. 1. 3. *ad eos Murgeniæ terræ: secutæ.* Gebh. Quæ sunt istæ *terræ Murgantinæ?* aut ubi sic Livius? Sed magis arguunt veteres libri. Pal. unus ignorat τὸ *terræ.* Duo alii, Voss. Put. cæterique Gallicani *Murgeniæ terre secute,* nulla voce media. Τὸ *terre* corruptum videtur ex cauda verbi, cujus priorem partem ultima syllaba vocis præced. absorpsit, sive id fuerit *defecere,* sive *descivere.* Ita ut Livius scripserit *ad eos Murgantini descivere: secutæ defectionem eorum Hybla et Macella.* J. F. Gron. *Murgeniæ desciverunt terræ* in uno inveni Ber. *Murgeniæ terræ defecerunt* Lov. 5. Hafn. et Hav. *Murganeæ terræ* Lov. 2. *Murgeniæ terræ* Flor. Cant. Lov. 1. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii Oxonn. Jac. Gronov. Diss. epist. ad Livii loc. quæd. Geogr. ep. IV. p. 30. legit, *Ad eos Murgenia et Enna; secutæ defectionem earum Hybla et Macella sunt:* quam conjecturam evertere conatus est Fabrett. in Apologem. p. 19. Clericus J. F. Gronovii conjecturam in contextum recepit; quod etiam fecit Crevier. Ego, donec certior aliunde lux adfulgeat, priorem lectionem, quam passus est superesse J. F. Gronovius, revocavi.

Secutæ defectionem earum Hybla et Marcella] Nullibi locorum in Sicilia *Marcella* est, sed *Macella,* ut quidam habent, ut alii *Magella.* Sabell. Vetus *et Marcella.* Sed leg. *Macella.* Nominat Polyb. I. 24. et marmor vetustum Romæ de rebus Duillii, quod in Antiquis expressi. *Lipsius,* Epist. Quæst. v. 7. Noster Moguntiaci editus *et Manella.* Sed legendum *Macella.* Modius. Pall. tres *Marcella.* Gebh. *Marcella* etiam Flor. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Sed recte viri docti emendarunt *Macella.* Vide Cluverii Sicil. Ant. II. 12. p. 375.

§ 17 *Et civitates omnes, quæ defecerant, in deditionem redegit*] Scribe, quamvis silentibus libris, *in ditionem.* J. F. Gron. Hæc sæpius permutantur. Vide Oudend. ad Cæsar. B. Gall. II. 34. et VI. 9. Nec tamen ubique rejicere ausim *in deditionem redigere,* in primis quum de urbibus obsessis sermo est. Flor. III. 10. § 25. 'Maximam civitatem in deditionem redegit.' Etiam bona sunt 'venire' et 'accipere in deditionem.' Liv. XXIII. 27. 'Universa gens postero die in deditionem venit.' XXXIII. 17. 'Omnes populi Acarnaniæ in deditionem venerunt.' Flor. IV. 2. § 33. 'Tamen ne in deditionem veniret.' 'Accipere in deditionem' dicunt Liv. XXVI. 6. XXVIII. 22. Curtius VII. 6. § 7. et Justinus sæpe. 'Recipere' Cæ-

sar B. Gall. III. 21. Sed, quum variat scriptura, ut in Liv. XXIX. 38. XXXII. 31. et in aliis, non intercedo, quo minus cum viris doctis legatur *in ditionem*. Duk. Ut 'redigere in deditionem,' ita 'subigere ad deditionem' IX. 41. 'compellere in deditionem' XXXIV. 16. 'cogere in deditionem' XLIII. 1. Miror Gronov. *in ditionem* emendantem addere, se ita scribere, quamvis silentibus libris. Non modo enim ita inveni in Flor. et Lov. 4. verum Crevier. etiam in Put. et Reg. optimo, quibus etiam Gronov. usus est. Infra XLI. 19. 'Omnibusque in ditionem redactis arma ademit.' Suet. Vesp. c. 4. 'Insulam Vectem, Britanniæ proximam, in ditionem redegit:' ubi vide Burm. Sæpissime voces *ditio* et *deditio* in Mss. commutantur. Vide ad VI. 29. § 7. VII. 31. § 7. VIII. 20. § 6. IX. 40. § 4. X. 10. § 5. XXI. 5. § 16. XXIV. 23. § 11. XXVI. 43. § 7. XXVIII. 11. § 15. XXIX. 38. § 1. XXX. 7. § 2. XXXII. 31. § 5. XXXIV. 35. § 10. XL. 28. § 6. et c. 49. § 2. Adde Burm. ad Suet. Cæs. c. 34. Duker. ad Flori I. 18. § 23. et Torren. ad Val. Max. III. 2. 12.

Ex senatusconsulto tribuit] Legendum ex Pall. omnibus *attribuit*. Gebh. Lego ex consentientibus scriptis *ex senatusconsulto attribuit*. J. F. Gron. Ita etiam omnes mei, et Oxonn. Hearnii cum edd. antiqq. Postea demum Froben. 1535. *tribuit* vulgari curavit. Paullo ante *Murgentiam* Flor. Utroque modo dici, constat ex Cluver. Sicil. Ant. II. 8. p. 335.

CAP. XXII. § 1 *Minusque jam terroris a Pœnis et Hannibale esset*] *Minusque jam terroris et Hannibal esset* Voss. et Lov. 1. qui ambo mox cum Flor. Lov. 2. Harl. Ber. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *Apuliam Macedoniamque provinciam*.

§ 2 *Prærogativa centuria juniorum declaravit T. Manlium*] Ut hoc loco in vet. lib. est, pro *centuria*, *Veturia*: sic infra, *redire in suffragium Veturiam juniorum:* item, *Veturiam seniorum citaret:* item, *citatis Veturiæ senioribus:* idque, ut ego censeo, recte. Est enim 'Veturia' centuriæ nomen, ut 'Galeria,' cujus meminit XXVII. 6. his verbis: 'Galeria juniorum, quæ sorte prærogativa erat, Q. Fulvium et Q. Fabium consules dixerat.' Quod qui non intellexerunt, *centuria* ibi quoque reposuerunt. ['Robortell. Emend. II. 32. vehementer hoc loco increpat Sigonium, ostendens, centurias, quæ erant classium partes illarum sex, nomina non habuisse ulla, quibus vocarentur, sicuti tribus illæ XXXV. Atqui centum nonaginta tres erant, ut docet Halicarnasseus. Et ut in hoc erroris convincit Sigonium, sic nullibi *Veturiam* legendum, sed *centuriæ* vocem retinendam asserit II. 32.'] *Sigon.* Pall. tres, et vet. ed. *prærogativa Veturia*, sicut et eodem cap. hoc bis: quod Sigonius verum putat, notans esse nomen centuriæ. Contra quem Emend. II. 32. renititur Robortellus, pertendens centurias, quæ erant classium partes, nominibus caruisse, quibus vocarentur. *Gebh.* Cum Mss. omnibus et Sigonio legimus *prærogativa Veturia juniorum:* et mox, *redire in suffragium Veturiam juniorum juberet:* iterumque, *ut Veturiam seniorum citaret:* denique, *citatis Veturiæ senioribus*. Nec moramur æmulum ejus Robortellum, a quo scrupulus injectus editores, alia intentius, quam quod agebant, agentes, hactenus hic loci consulere Livio non sivit. Ad intelligendum autem Sigonium opus non est alio, quam ipso Sigonio, ubi rationem comitiorum explicat, lecto. Sed, quod indignum est, pauci etiam ex illis qui hæc valde scire, et nascentes adhuc didicisse videri volunt, eam studiis patientiam præstant, ut ultra phrases et formulas statim patentes (has quoque mediocriter) quidquam consectentur, aut ipsum rerum rituumque

antiquorum ordinem cognoscere laborent. Quos non miror in aliis calumniari criticen, quam ipsi et didicerunt nunquam, et perperam exercent, tanquam subsicivum aliquid et subitarium fastidiose minimaque cum cura tangentes: etenim quam ipsi non nisi in nugis occupant, stulto amore atque admiratione sui non nisi in nugis occupari a quoquam posse arbitrantur. *J. F. Gron.* Bene hanc emendationem adversus reprehensionem Robortelli tuetur Sigonius Emend. II. 31. et 32. Alia ad hunc locum pertinentia habet Gruchius de Comit. I. 4. p. 609. tom. I. Thes. Græv. De 'prærogativa centuria' et 'tribu' vide ad v. 18. *Duk.* *Veturia*, pro *centuria*, et hic et tribus locis infra hoc cap. a Sigonio laudatis præferunt Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 3. a m. pr. Lov. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii Oxonn. atque ita legendum esse monuit etiam Pantagath. apud Ursin. ad Livii I. 43. § 12. Recte igitur Gronov. et hic, et Obs. IV. 1. p. 12. fidem abrogat Robortello, adfirmanti, se decem Livii codd. habere, nec in ullo tamen *Veturiæ* nomen inveniri. Vox etiam *declaravit* deest in plerisque Mss.

§ 3 *Gratulandi caussa quum turba coiret*] Exsulat a Pall. *quum*. Gebh. Etiam a Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. et Hav. *quum turba gratulandi caussa coiret* alio ordine est in Ber. Præterea vox *Manlius* deest paullo ante in Flor. Lov. 2. 3. Gaertn. et Hav. Ex his Lov. 2. et Gaertn. seqq. verba ita exhibent, *et quum jam gratulandi caussa turba coiret.*

Magna circumfusus turba] Pal. 3. et ant. ed. *turma*. Gebh. *Torquatus magna* Gaertn. *magna Torquatus* Lov. 2. Deinde *circumfusus turisa* Flor. a m. pr. *circumfusus turissa* Lov. 1. et Voss. *circumfusus turma* Lov. 3. 4. 5. Gaertn. Hav. Cant. et edd. Rom. a. 1472. Mediol. 1480. et Parm. Vide ad XXV. 16. § 15.

§ 5 *Oculorum valetudinem excusavit*] *Invaletudinem* Harl. Sed vide ad Epit. Liv. l. XIII.

§ 6 *Postulet sibi aliorum capita ac fortunas committi*] Omnes scripti post τὸ *sibi* inserunt vocem *post*. Forte *sibi oculatorum*. J. F. Gron. *Postulet sibi præter aliorum* Hearnii N. *postulet sibi post aliorum* Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Gronovius in pr. ed. nott. legebat *postulet sibi potius aliorum.*

§ 7 *Et meminisset in consulibus creandis*] Ejus rei sane quidem necessariæ non tam consul, qui nihil nisi comitiis præerat, quam ipsa Veturia, cujus in manu suffragium erat, memor esse debebat. Et id voluit auctor, quem scripsisse censeo *meminisse*, nempe consul juberet Veturiam. Lib. XXIV. c. 6. 'Pyrrhi etiam regis, materni avi, jubebant meminisse.' XXXVI. 44. 'Demittere in aquam remos ab utroque latere remiges stabiliendæ navis caussa jussit, et meminisse Romanæ virtutis.' *Jac. Gron.* Hoc utique referendum est ad centuriam, quam paullo post ita adloquitur: 'redite in suffragium, et cogitate.' Adde orationem Fabii ad prærogativam juniorum XXIV. 8. Probo *meminisse:* nec tamen multum repugnabo, si quis *meminisset* non minus recte de centuria dici contendere volet, quam præcedens *redire.* Nam et alia similis constructionis cum verbo *jubeo* exempla sunt in Livio. Vide VII. 35. X. 43. XXIV. 10. XXV. 15. *Duk.* Vide ad XXV. 15. § 20. XXIX. 14. § 10. et XXXII. 11. § 9. Omnes etiam codd. constanter *meminisset.* At *meminisse* edd. ante Aldum.

§ 8 *Vixdum requiescere aures a strepitu*] Princeps ed. *Vixdum requiescere se in auris.* Pall. 1. ac 3. *Vixdum requiesse mauris.* Pal. 2. *Vixdum requiesse auris.* Gebh. Meliores *requiesse.* Amat hanc inflexionem Livius, ut in *sisse, desisse, decresse.* Sic alibi III.

48. 'Proin quiesse erit melius.' Lib. xxxviii. c. 10. 'Insita genti tranquillitate quiesse eos.' xlii. 57. 'Quum Romani quiessent.' *J. F. Gron.* *Requiescere se auris*, vel *in auris* edd. pleræque ante Ascens. 1513. duplicem lectionem *requiescere* et *requiesse* conjungentes, præferunt. Sed *requiesse* cum ed. Mediol. 1505. legunt Flor. Voss. Lov. 4. et Harl. Vide ad xxxvii. 11. § 6. Mox *assueverint* Rec. *assuerint* Lov. 3. *asserint* Flor. a m. pr. atque ita, vel etiam *usserint*, præferre Put. auctor est Crevier. unde scribendum conjicit *sonuerint* vel *circumsonuerint prope mœnia Romana*, aut certe ita componi orationem cuperet, ut *mœnia Romana* casu recto accipi possent: *accesserint* est in Flor. a m. sec.

§ 9 *Neque vestros, inquit, mores*] Omnes, *Neque ego vestros, inquit, mores*. J. F. Gron. Ita non tantum omnes scripti, et mei, et Hearnii Oxonn. sed etiam typis excusi. Pronomen primum omiserunt Lugdunenses 1553. hinc Parisienses 1573. et inde reliqui. Mox § seq. *petiit a consule*, pro *petit*, Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. a m. sec. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad xxxvii. 45. § 2. Deinde *τὸ ut* deest in Cant.

§ 11 *Secreto in Ovili*] *Ovile* locus in campo Martio, quod etiam *Septa* dicitur. Lucanus ii. 197. 'et miseræ maculavit Ovilia Romæ.' *Sigon.* Vide Donat. de Urb. Rom. iii. 16. et Nardin. Rom. Vet. vi. 6.

§ 12 *Adversus Philippum regem terra marique res gessisse*] Voces *terra marique* desunt in Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Deinde *rem gessisse* Ber. *r̃ecessisse* Flor. id est *rem gessisse*. Vide ad x. 43. § 6.

§ 13 *M. Claudium Marcellum*] *C. Marchium Marcellum* Hearnii L. 1. *M. Marcellum Claudium* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. Hearnii D. et edd. ante Froben. a. 1531. quod cur mutatum sit, idoneam caussam non video. Interdum enim cognomen medium locum inter prænomen et nomen obtinuisse, vidimus ad viii. 18. § 4. Adde quæ notantur ad xxii. 8. § 6.

Et M. Valerium absentes consules dixerunt] Ego *absentem* legam, non *absentes*, ut referat Valerium: nam Marcellus Romæ fuit, ut sequentia satis convincunt. Et Valerio adjiciendum ii. quippe qui antea fuit consul, ut Liv. ix. 11. et x. 23. hujus belli ostendit. *Glar.* Sic lib. vet. *absentes*, id est non petentes intelligit: alioquin M. Claudius, qui paulo ante triumphaverat, in urbe erat, sed non in Campo. *Sigon.* Libri omnes *absentes:* quod probum. Nam etsi Marcellus Romæ, absens tamen Campo erat. Notavit quoque Sigonius. *Gebh.* [Vid. Lectt. Var.] Ex omnibus codd. soli Lov. 2. et Ber. *absentem*, quod demum Paris. 1573. receperunt. Omnes priores cum reliquis meis codd. et omnibus Hearnii Oxonn. *absentes*. Quinam autem in comitiis *absentes* dicantur, vide ad iv. 42. § 1. et x. 22. § 2. Adde quem Dukerus mihi indicavit, Vinet. ad Somn. Scipion. c. 2. Quamvis autem verum sit, Lævinum jam antea consulatum gessisse, non opus tamen est, ut iterati consulatus nota nomini ejus adjiciatur. Vide quæ notantur ad ii. 16. § 7.

§ 14 *Eludant nunc antiqua admirantes*] Quidam *mirantes* legunt. Cæterum si mirantur, non utique eludent. Sed pusillum hoc. *Glar.* Frustra vellicat Glareanus, quasi, si mirarentur, non eluderent. Non enim quos mirari, eosdem et eludere dicit Livius. Eant nunc, inquit, homines parum docti, et ignorantiam rerum et morum veterum contemnendis iisdem, præsentibusque præferendis velantes, et eludant rideantque illos, qui antiqua mirantur et præferunt, ut haud dubie optimus et doctissimus quisque. Lib. xxviii. c. 44. 'Glo-

riam ejus eludere, et meam verbis extollere velim.' XL. 5. 'Alii res gestas, alii speciem urbis ipsius, alii singulos principes eluderent.' Habent autem scripti *mirantes*, non *admirantes*. J. F. Gron. Unus meorum Ber. *admirantes*, quod fuit etiam in edd. vett. usque dum ei substitueret Aldus *mirantes*. Id autem servant reliqui codd. unde constat male Gruter. in postrema ed. *admirantes* revocasse. Nullas esse differentias illas, quas inter utraque hæc verba statuunt recentiores, eaque sine discrimine fere usurpari, docuit Burm. ad Phædri I. 12. 5. Glarcanum in errorem hunc, ut *mirantes* casu primo acciperet, quum quarto accipi debeat, induxit, quod alioqui verbo *eludant* nullus nominativus adderetur. Sed id sæpe apud Livium obcurrere, videbimus ad XXXIV. 56. § 11.

Quam docti fingunt magis, quam norunt] Platonem intelligit in libris de Rep. *Sigon.*

Aut principes graviores temperantioresque] Pal. 1. 2. *ut principes*. Pal. 3. *utrum principes*. Hinc comparet in Pall. omnibus et vet. ed. *censeant fieri posse*. Gebh. *Ut principes graviores* Flor. Lov. 3. 4. Harl. Ald. et quædam proximæ edd. *ut graviores* Lov. 1. 2. et Voss. *aut graviores* Hav. *utrum principes graviores* Harl. Tum *temperatioresque* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et alii codd. cum omnibus, quas vidi, edd. usque ad Sigonium. Vide ad V. 48. § 3. Mox *melius morigeratam*, pro *moratam*, Brancal. Latinii. Male. XLV. 23. 'Si hoc in tam bene morata civitate accidere potuit.' Deinde *censeunt* tantum non omnes mei, etiam optimi, cum edd. vett. usque ad Froben. 1535.

§ 15 *Quibus imperium suffragio mandaret*] *Imperium suffragium mandaret* Harl. Flor. et Voss. *imperii suffragio mandaret* Hearnii L. 1. *imperii suffragium mandaret* Lov. 3. 4. 5. Ber. Hafn. Hav. Brancal. Latinii, et edd. ante Frob. 1531. *suffragium imperii mandaret* Rec. *imperii suffragium mandaretur* Lov. 2. Mox *parentium*, pro *parentum*, Flor. Lov. 1. et Gaertn. Vide ad VII. 30. § 19.

CAP. XXIII. § 1 *P. Manlius Volso*] *Vulso* ex lap. Cap. *Sigon.* Pall. tres, et prisca ed. *Valens*. Gebh. *P. Manlius Valens* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Hav. Hearnii Oxonn. et edd. Aldina priores. *P. Manlius Valerius* Lov. 1. 4. et Gaertn. Primus Aldus *Volso* dedit, pro quo Sigonius *Vulso*. Vide ad XXII. 35. § 1.

C. Lectorius] *Lætorius*, ut supra. *Sigon.* Vide ad II. 27. § 6.

L. Cincius Alimentius] *Alimentus*, ut supra. *Sigon.* Ita fere omnes mei, nisi quod quidam adspirate *Halimentus* legant. *Alimentus* etiam typis descripti ante Aldum. Vide ad XXI. 38. § 3.

§ 2 *Forte ita incidit, ut, comitiis, &c.*] Hæc ita referuntur, ut, qui legat, putet nescio quæ subsequi, quæ tamen non sequuntur. Est etiam in aliis libris locus notatus asterisco. *Glar.*

§ 3 *Ut fierent, repente Calpurnio*] Placet Paulo Manut. legi *referente Calpurnio*: et recte: Calpurnius enim prætor urbanus, cujus ea cura erat, ad senatum de ludis retulit. *Sigon.* *Referente* etiam Brancal. Latinii: *repetente* Flor. plerique reliqui *repente*. Sensus Livii est, quum Calpurnius prætor de ludis Apollinaribus eo anno faciendis referret, senatum decrevisse, ut in perpetuum voverentur. Locum non recte intellexerat Doujatius.

§ 4 *Quæ in ante fixæ erant*] *Antes quadraturæ et quadræ columnæ*. Marcellus. *Sigon.* Lego, *quæ in antefixo erant*. Festus, 'Antefixa, quæ ex opere figulino tectis adfiguntur sub stillicidio.' Livius XXXIV. 4. 'Jam nimis multos audio Corinthi et Athenarum ornamenta laudantes, et ante-

fixa fictilia Deorum Romanorum ridentes.' *Lipsius*, Ep. Quæst. v. 7. *Antes* Sigonius ex Nonio interpretatur; at Lipsius legit, *quæ in antefixo erant*. Sed Pal. 1. præit leg. *quæ in antefixis erant*. Pal. 2. *quæ ibi antefixa erant*. Andreæ recensio, *quæ in arce fixæ erant*. Gebh. [Vide Lectt. Varr.] *In antefixis* legit Salmas. ad Spart. Pescenn. Nigr. cap. ult. et, si recte mentem illius percipio, *antefixa* interpretatur, quæ Græci templorum ἀκρωτήρια, Latini *fastigia* dicunt, id est ornamenta templorum fastigiis imposita. Hæc non bene capio. Nam si ἀκρωτήρια, *fastigia*, et *antefixa* eadem sunt, quomodo Victoria de culmine decussa in antefixa deferri, ibique hærere potuit? E Livio liquet *antefixa* inferiora culmine fuisse. Si editioni Festi Amstelodamensi credimus, Scaliger hic quoque voluit legi *in antefixis*. Sed duæ edd. Festi apud Santandreanum in adnotatis Scaligeri ad vocem 'Antefixa,' habent *quæ inante fixæ erant*. Non ergo *in antefixis* hic legit Scaliger, sed *inante*, ni fallor, pro *ante* positum, et ab eo *fixæ* separandum putavit. Dacierius autem, vel alius quicumque, locum hunc Livii apud Scaligerum ad ed. Gronovianam Livii accommodavit. *Duk. Quæ in arce fixæ erant* Ber. et Hearnii L. 1. neque aliter edd. ante Aldum, nisi quod quædam earum *fixa* præferant: *quæ ibi ante fixæ erant* Lov. 5. et Hafn. *quæ jam ante fixæ erant* Brancal. Latinii: *quæ ante fixæ erant* Hav. *quæ in ante fixæ erant* Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Gaertn. *quæ in antefixis erant* Flor. Vide Sigon. ad xxxiv. 4. § 4.

§ 5 *Et Anagnia et Fregellis nunciatum est*] Ita recte edidit Jac. Gronov. quæ lectio etiam superest in Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxonn. et edd. antiqq. Primus Aldus *Anagniæ* edidit, idque postea editores servarunt, concinentibus Lov. 1. et 4.

Murum portasque de cœlo tactas] Referunt libri *de cœlo igne tactas*. Gebh. Ita et Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxonn. Brancal. Latinii, et edd. ante Aldum: *igne de cœlo tactas* Lov. 2. Male. Sufficit enim *de cœlo tactas*, ut præferunt Flor. Cant. et Harl. Supra xxii. 36. 'Aliquot homines de cœlo tacti exanimatique fuerant.' xxv. 7. 'Tacta de cœlo multa: duæ in Capitolio ædes,' &c. lib. xxiv. cap. 10. 'Tacta de cœlo atrium publicum in Capitolio, ædem in campo Vulcani.' cap. 44. 'Ariciæ etiam Jovis ædes de cœlo tacta fuerat.' xxix. 14. 'Anagniæ et portam, et multis locis murum de cœlo tactum.' Alia exempla habes xxxvi. 37. xxxvii. 3. xxxix. 22. lib. xli. capp. 9. et 16. Plura etiam apud Obseq. de Prodig. Virg. Ecl. i. 17. 'De cœlo tactas memini prædicere quercus.'

In foro Sudertano] Pal. 1. et vet. ed. *Subertano*. Pal. 2. *Subvertano*. Gebh. *Subterrane* Lov. 1. *Suttrano* Hearnii L. 1. *Subvertano* Lov. 4. Rec. et una vel altera primarum edd. *Subertano* Flor. Voss. Lov. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii D. N. et edd. pleræque ante Moguntinos. *Tudertano* Lov. 5. quomodo Doujatius scribendum conjicit. Sed cui bono? Siquidem Cluver. Ital. Antiqq. ii. 3. p. 517. docuerit, 'Sudertanos' memorari apud Plin. iii. 5. ubi tamen Harduin. ex omnibus Mstis et edd. ante Hermolaum legebat *Subertano*, quia id propius accedit ad nomen hodiernum *Sovretto*, et nomen accepisse putat a 'subere,' quo circumjectus ager abundat. Ita et hic plures et integriores codd. præferunt.

Ereti lapidibus pluisse] *Terreti* Lov. 5. *Areti* Ber. *Cereti* Lov. 3. et Hav. *Fredi* Gaertn. *Freti* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. et Harl. Vide ad iii. 26. § 2. Tum *pluvisse* Flor. Voss. et Lov. 3. Vide ad i. 31. § 1.

§ 7 *Sacerdotes publici aliquot eo anno*

mortui sunt] In Mss. *aliquanti eo anno mortui*. Et sic Plautus, Sallustius, aliique loquuntur. Canem et furcam iis, qui immutarunt. *Lipsius*, Ep. Quæst. v. 7. *Aliquanti* merito probant et recipiunt viri docti. Sic enim optimus quisque Latinitatis loqui auctor amat. *Modius*. Libri omnes *aliquanti*. Gebh. [Vid. Varr. Lectt.] *Aliquanti* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et edd. ante Ascens. 1513. Sed reliqui scripti, et inter eos optimi, cum omnibus Hearnii Oxonn. *aliquot*, quod recte Gronov. tuetur. Non enim sufficit monuisse, Plautum, Sallustium, et alios ita loqui; verum Livium etiam ita locutum esse, ostendendum erat. Deinde *eo anno mortui* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. Sed *eo anno eodem mortui* Flor. Cant. quorum, ut Regii apud Gronov. lectio τὸ *demortui*, Msti optimi Put. auctoritate insuper firmatum, verius esse ostendit. Vide ad v. 31. § 7.

M. Æmilii Numidæ decemviri] Emendo *M'. Æmilii*. Nam invenio in tab. Cap. ubi de tertiis ludis secularibus fit mentio, hujus decemviri, ut reor, fieri mentionem sic:

LVDI. SAECVLARES. TERT.
M'. AEMILIO. M'. F. MAG. XVIR.
M. LIVIO. M. F. M. N. SALINATORE.

Sigonius. Est apud Gruter. pag. CCXCII. Ad eumdem Æmilium pertinere putat Pighius ad a. DIII. p. 48. et addit rarum esse hoc cognomen in Æmiliis. Credo etiam in aliis gentibus Romanis hujus ætatis, et aliquamdiu post eam. *Duk.*

Sp. Carvilii Maximi auguris] Doujatius, fidem habens quibusdam edd. quæ vocem *Maximi* minori litera scribunt, ex hoc loco efficere conatur, quemadmodum in collegio pontificum unus, qui omnium supremus erat, *maximi* titulo decorabatur, ita idem etiam in collegio augurum obtinuisse: quum tamen *Maximi* majuscula hic litera scribi debeat, ut est in ed. Jac. Gronovii, et fuerit cognomen Sp. Carvilii.

§ 8 *Quia exacto anno mortuus erat*] Utrum in ea re religio aliqua fuerit, an ob aliam caussam fieri non soleret, nusquam inveni. *Duk.*

Flaminio abiit] Decreto pontificum, qui cerimoniarum et sacrorum judices ac vindices erant. Guther. de Vet. Jur. Pontif. II. 11. Vel fortassis pontificis maximi decreto, cui omnia sacra subjecerat Numa. Liv. I. 20. Ejus decretis si parere non vellent sacerdotes, a populo coactos fuisse verosimile est, a quo sacerdotes quosdam pontifici maximo dicto audientes esse jussos fuisse, aliquot locis narrat Livius. Valer. Max. I. 1. 4. de Claudio et aliis ob eamdem culpam a flaminio remotis: 'Propter exta parum curiose admota aris Deorum immortalium, flaminio abire jussi sunt, coactique etiam.' 'Dare' et 'reddere exta' sunt verba propria in hac re. Virgil. Georg. II. 194. 'Lancibus et pandis fumantia reddimus exta:' ubi vide Servium, in quo emendando operam perdidisse puto Barthium ad Statii Theb. IV. 464. *Duk.*

CAP. XXIV. § 1 *Ad indictum ante ad ipsum id concilium*] Nostri *ad indictum ante ad id ipsum concilium*. J. F. Gron. Ita et omnes nostri cum edd. priscis. Basileenses demum operarum, ut videtur, errore a. 1539. ediderunt *ad ipsum concilium*; pro quo postea Curio vulgavit *ad ipsum id concilium*. Quamvis autem interim alii, et cum illis Sigonius, priscam lectionem revocarint, posteriores tamen usque ad Gronov. editores errantem Curionem secuti sunt.

§ 2 *In fidem in Italiaque rerum secundarum successum*] Desideratur in Pall. 1. ac 3. τὸ *successum*. At Pal. 2. *Ubi cum Syr. Capuamque captas in fide It. sec. rerum eventum ostentasset*. Gebh. Hæc mendosa sunt. Præterquam enim, quod 'capere in fidem' nescio quam bene dicatur, τὸ *successum* om-

nibus exsulat scriptis. Recte: sed et una vox elisa est ob similis vicinitatem. Scribe, *in fidem in Sicilia It. rerum sec. ostentasset.* Ait, Lævinum, ut fidem faceret, res secundas Romanis in Sicilia Italiaque esse, commemorasse Syracusas Capuamque captas. Lib. XXIII. c. 12. 'Ad fidem tam lætarum rerum effundi in vestibulo curiæ jussit annulos aureos.' XXXVIII. 51. 'Vetera luxuriæ crimina Syracusanorum hibernorum et Locris Pleminianum tumultum quum ad fidem præsentium criminum retulissent.' XXVII. 40. 'Multa secunda, in Italia Siciliaque gesta, quassatam rempublicam excepisse.' XXX. 33. 'Liguribus campi uberes Italiæ in spem victoriæ ostentantur.' Sueton. Ner. c. 1. 'Atque in fidem majestatis adeo permulsisse malas.' Put. autem *Capuamque captam.* Quod si magis placet, non contra contendam. Solet enim Livius interdum posteriori jungere, quod respondet duobus. *J. F. Gron.* Ex omnibus meis unus tantum Ber. agnoscit τὸ *successum,* unus Lov. 5. ejus loco *eventum:* a reliquis omnibus tota vox exsulat. Præterea *in Italia,* pro *in Italiaque,* Lov. 2. et Hav. Deinde *Syracusas Capuamque captam* Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. Hearnii Oxonn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. quorum auctoritate, testimonio Put. firmata, hanc lectionem recepi. Ejusdem generis est 'legatos sortesque oraculi Pythici exspectandas' v. 15. § 12. ubi plura vide. Doujatius in Colbert. invenit *Ubi quum Syr. Capuamque captam in fidem in Italia rerum sec. ostentasset:* qua lectione proposita subjungit, in ea nihil esse, quod Gronovius arguat. Nomine enim *Italiæ* satis intelligi posse Siciliam, insulam adjacentem, adeoque vicinam, ut Italiæ quondam pars fuisse dicatur. Verum tum ipsi credam, quum ostenderit, 'Messanam' et 'Rhegium,' quæ sane maxime vicinæ sunt, altera in Sicilia, altera in Italia, 'urbes Italiæ' vocari. Quum igitur ejus sententia hac difficultate prematur, et longe plurimi atque optimi codd. *in Italiaque* præferant, longe verisimilius videtur, unica voce addita legendum *in Sicilia Italiaque,* quam, duorum vel trium, eorumque non optimorum, Mstorum scriptura probata, substituendum *in Italia,* et sub Italia Siciliam comprehendendam esse. Vocem illam evidenter necessariam esse agnovit Crevier. Gronovius in pr. ed. nott. conjecerat *Ubi quum Syr. Capuamque captas, in Hispania Italiaque rerum secunda Romanis ostentasset,* quod in sec. ed. merito sprevit.

§ 5 *Vim ac spiritus etiam fregisse, et eo redactos esse, ut*] Quos *redactos esse?* Omnes libri *redactum esse.* Scribo *quorum se vim ac spiritus et jam fregisse, et eo redacturum esse, ut non modo, &c.* Se ipse intelligit, deque se promittit Valerius Lævinus. *J. F. Gron.* *Vim ac spem fregisse vigoremque eo redactum* Lov. 3. 4. Rec. et Hearnii D. *vim ac spiritus vigorem fregisse et eo redactum* Voss. *vim ac spiritus fregisse vigorem et eo redactum* Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. principes. Hinc Veneta an. 1498. et Moguntina *vim ac spiritus fregisse, vigorem etiam eo redactum.* Et ita Colon. 1525. et Cervic. nisi quod insuper *ac spiritus etiam fregisse.* Paris. an. 1529. *vim ac spiritus etiam fregisse, et vigorem eo redactum.* Froben. 1531. *vim ac spiritus etiam fregisse, et eo redactos.* Verum Flor. ac Cant. *vim ac spiritus etiam fregisse, et eo redactum:* quomodo etiam Aldus vulgavit. Gronovii conjectura verissima est; *etiam* atque *et jam* sæpe commutantur. Vide ad XXXIX. 10. § 6. Ex *redacturum* autem vel *redact'um* levi errore datum est *redactum,* quod quum sensum non efficeret, inde editores *redactos* dederunt, librarii vocem *vigorem* inseruerunt.

§ 6 *Restituturum se in antiquam formulam jurisque ac ditionis eorum*] Infra 'contribuere' uno verbo dicit: προσνέμειν Græci. Sic 'formula juris' XXXII. 33. XXXVIII. 9. 'formula sociorum' XLIV. 16. *H. Vales.* Liv. XXXII. 38. 'Asiæ civitates in antiquam imperii formulam redigere est conatus.' XXXIX. 26. 'Paracheloida nullo jure Thessalorum formulæ factam.' XLIII. 6. 'Lampsacenos in sociorum formulam referre Q. Mænius prætor jussus.' De verbo 'contribuere' vide ad XXXVIII. 3. § 10.

§ 7 *Dorimachus princeps*] Puto *Dorymachus*, ut *Doryphorus* Suet. Ner. c. 29. *Dorylaus* Cic. pro Dejot. c. 15. *Dorylas* Ovid. Met. v. 129. ut ibi recte Heinsius, pro *Dorilas*. Est enim contractum ex *Dorylaus*, ut *Arcesilas* ex *Arcesilaus*. Duk. *Thorimachus* Flor. *Deromacus* Lov. 2. Paullo ante *qui tum . . . . gentis erat*, ita lacuna relicta, Harl. *qui tum populi Romani gentis erot* Voss. *qui tum populi Romani getisserat* Lov. 1. *qui tum populus Romanus gentis erat* Flor. Vide ad XXXI. 10. § 4.

Confirmarunt auctoritatem suam minore cum verecundia] Sensus est perquam obscurus. Quidam post verbum *confirmarunt* distinxerunt, hæc omnia referentes ad participium *extollentes*. Alii post *suam* distinctionem faciendam censent. Nonnulli accusativum in ablativum mutarunt *authoritate sua*. Sed, ut ingenue fatear, sensum verum non percipio. Qui post verbum *affirmarunt* distinctionem posuerunt, hunc sensum elicuerunt: Ætolos se nimis impudenter laudasse, Romanorum autem vim vere extulisse: hæc utraque ad commovendos Ætolos juvisse: quanquam nihil æque movebat, atque Acarnaniæ potiundæ spes. Sed hæc atque sequentia mutila esse suspicor. *Glar.* Libri omnes habent præter Pal. 1. *affirmaverunt auct. suam minore cum ver. et majore cum fide vim.* Ille vero *affirmaverunt: auct. suam in ore cum ver., et majorem cum fide vim.* Gebh. *Adfirmarunt* primum obvium fuit in Basil. 1554. adsumtum, ut videtur, ex Glareano. Certe omnes edd. priores, omnesque scripti *affirmaverunt*, quod iterum Paris. 1573. revocarunt. Deinde *auctoritate sua* primus dedit Froben. 1531. Priores *auctoritatem suam*, quod servant Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. et Hav. Alterum tamen malo. Interpungendum autem est, ut hic exhiberi jussi; qua distinctione admissa, nihil morari potest. Intellige autem *minore cum verecundia et majore cum fide*, quam fecerant Romani, qui verecundius se laudarant, et tamen minus credebantur, utpote qui in re sua testimonium dabant.

§ 9 *Pleuratus et Scerdiletus*] Vet. lib. *Scerdilendus.* Polybius Σκερδιλαΐδός. *Sigon.* Pal. 1. et vet. ed. *Scerdiledus.* Pal. 2. *et Pleoratus et Serdiledus*, ut posterius nomen quoque scriptum habet Pal. 3. *Gebh.* Put. *Scerdilædus.* Polyb. Σκερδιλαΐδός. *J. F. Gron.* *Scerdilædus* in Oxonn. esse, Hearne auctor est, *Scerdiledus* edd. principes. Codd. mei varia monstra obferunt. Sed Gronov. verum restituit. Vide ad XXVIII. 5. § 7. Miror vero, non vidisse, id etiam restituendum esse XLIV. 32. ubi nunc *Scerdileto* circumfertur.

Asiæ Attalus] Erat rex Pergami. 'Asiam' non uno modo dicunt antiqui. Romanos Asiam proprie dictam appellasse tractum litoralem a Pergamo usque ad Cariam, in eaque re fere divisionem priscam sequutos fuisse, scribit Is. Vossius ad Catulli Carm. XLVII. p. 108. Adde Spanhem. Diss. de Præst. et Usu Num. p. 620. et Cellar. Dissert. Academ. parte II. dissert. III. *Duk.*

Hi Thracum et Illyricorum reges erant] Vide hunc loquendi modum. Thracum Pleuratus erat, Illyricorum Scerdiletus, quem Polybius *Scer-*

dilaidum vocat. Eosdem nominabit lib. seq. et libro I. de bello Macedonico. *Glarean.* Pall. tres, et vet. ed. *hi Thracum et Illyriorum.* Pal. 2. tamen *Heliorum.* Pal. 3. *Illiciorum:* vet. ed. *Illyricorum.* Gebh. In primo invenio Gryphio *hi Illyriorum.* Ceterum omnes scripti et prius editi *hi Thracum et Illyriorum reges.* J. F. Gron. Primæ edd. *hi Thracum et Illyricorum reges.* Froben. deinde 1535. *hi Illyriorum reges,* duabus vocibus omissis, vulgavit, quas in suis superesse Gebhard. et Gronov. monuerunt. Concinunt omnes mei et Oxonn. Hearnii. Mox § seq. *terra marique gererent* Brancal. Latinii.

§ 11 *Urbium Corcyræ tenus*] *Corcira tenus* verior erit ordo. *Sabell.* Pal. 1. et vet. ed. *Corcyræ.* Pal. 2. *Cortire.* Pal. 3. *Comretenus.* Gebh. Scripti *Corcyræ tenus.* J. F. Gronov. Ita et codd. mei, atque Oxonn. Hearnii. Vide ad XLIV. 40. § 8.

§ 12 *Ita ratam eorum pacem*] Muretus Var. Lect. XIX. 16. ' ita ratam fore pacem.' *J. F. Gron.* Muretus ita emendavit ex Msto. Verum omnes mei vulgatum servant, nisi quod *earum* corruptius sit in Gaertn. Mox § seq. *bellum inferendi* Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Postea Aldus dedit *bellum,* reliquis scriptis adstipulantibus.

§ 14 *Olympiæ Ætolis*] Vet. lib. *Olympiæ ab Ætolis.* Recte. *Sigon.* Ita non modo omnes scripti, sed et edd. una Sigonii excepta, in qua præpositio omissa erat.

§ 15 *Eam præter arcem vi cepit*] Pall. tres *accepit.* Vet. ed. *excepit.* Vulgata Latinitati magis congrua. *Gebh.* *Propter arcem accepit* Lov. 5. *præter arcem accepit* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. *præter arcem excepit* Ber. et edd. ante Aldum. Ceterum post hæc verba demum finiebatur præcedens parenthesis, quam deinde Gruter. in ultima ed. ante ea clausit. Sed priorem interpunctionem revocavi.

Et Oleniadas Naxumque Acarnanum captas] Quidam *Oleniada* emendarunt, quod Olenus etiam in Ætolia. At nihil hoc ad Acarnanas: ideoque ego *Œniadas* legendum puto. Οἰνειάδας enim Acarnanum urbem et apud Strabonem et Thucydidem reperias. Ita in posterioribus quoque Livii verbis cap. seq. 'Adversus quos Acarnanum gens et viribus impar, et jam mœnia Oleniados Naxumque amissa cernens,' legendum puto *Œniadων.* Et facilis in his lapsus est, quemadmodum sciunt omnes docti, quid in Græcis dictionibus ab octingentis jam annis libris acciderit. *Glar.* Vet. lib. *Etholoniadas.* Item cap. seq. *Meniadas.* Quæ lectio etsi ex omni parte recta non est, habet tamen vestigia aliqua germanæ integritatis. Est enim legendum *et Œniadas.* Item cap. seq. *jam Œniadas.* Est enim urbs Acarnanum hoc nomine, de qua ita Stephanus: Οἰνιάδαι πόλις Ἀκαρνανίας πρὸς τῷ Ἀχελώῳ, ἡ καὶ Ἐρυσίκη καλουμένη. Et Polyb. IX. 33. Ἤδη παρῄρηνται μὲν Ἀκαρνάνων Οἰνιάδας καὶ Νῆσον: ubi de his ademtis loquitur. *Sigon.* Glareanus primus legendum esse docuit *Œniadas,* post quem longo intervallo Sigonius idem censet. Sed Pall. 1. 3. *et Olomadas Nassumque.* Pal. 2. *Etholomadas Nassumque Archanum captas Ætoliæ contribuit.* Vet. ed. *et Oleniadas.* Gebh. *Et Olencidas* Hearnii L. 1. pro quo eadem manu *et Oleicidas* mutatum est: *et Aloniadas* ejusdem D. *et Oliniadas* N. *Etholomadas* Hav. *et Meniaclas* Hafn. *et Olimadas* Lov. 2. *et Oloniadas* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. et Gaertn. *et Oleniadas* Ber. Lov. 5. et primæ edd. *et Oleniada* Mogunt. Sed recte viri docti *et Œniadas.* De ea vide Palmer. Græc. Antiq. III. 8. Tum *Nassumque* Flor. Voss. Lov. 3. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii D. *Nasonque* Lov. 4. *Nasumque* Lov. 1. 2. et Harl. quomodo

legendum esse, Gronov. monuit cap. seq. § 10. Caussam erroris vide ad c. 19. § 4. Utro modo scribi debeat, incertus est Palmer. ibid. c. 12. Sed vide Cellar. Orb. Ant. II. 13. p. 708.

Cap. xxv. § 2 *Primo vere moturus exercitum in Græciam erat, &c.*] Quæ hic pluribus Livius de Philippo recenset, ita compendio tradit meus Silius membranaceus xv. 286. ' Æmathio interea tellus Ætola tumultu Fervebat, Macedum subitis perculsa carinis,' &c. *Modius.* Pal. 1. *moturus exercitus.* Pal. 2. *et moturus exercitum.* Mihi rectius videtur legi posse *quia primo vere moturus in Græciam erat,* ut præstat prisca ed. *Gebh. Moturus exercitus* Harl. *moturus in Græciam erat,* voce una omissa, Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Quamvis autem Livius ita sæpe *movere* simpliciter, pro ' movere exercitum,' ' castra,' ' se,' usurparit, ut vidimus ad x. 4. § 9. unius tamen cod. et quarumdam edd. auctoritatem hic sequi, et reliquorum Mstorum testimonium neglegere, iniquum foret. Ceterum in nota Modii iterum omisi multos Silii versus, quia non membranaceam lectionem, sed suo tempore vulgatam, expresserat.

Illyrios finitimasque eis urbes alieno metu quietas] Libri omnes *alterno metu.* Gebh. Duo Pall. Voss. Buslid. *alterno metu.* Alternus metus est Illyriorum a Macedonibus, ut Macedonum ab Illyriis. Qualem ostendit Tacitus Hist. III. 5. ' Sextilius Felix cum ala Tauriana et octo cohortibus et Noricorum juventute, &c. missus, nec his aut illis prœlium tentantibus, fortuna partium alibi transacta.' Vocem habes XXIII. 26. ' In hoc alterno pavore certamina aliquot contracta.' Statius Theb. VI. 759. ' Alternus paullum timor et permixta furori Consilia.' In Put. tamen erat *Saltergo:* unde Salmasius olim et Rubenius *ab tergo.* J. F. Gron. *Finitimasque ejus urbes* Put. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et ed. Ald. cum proximis, usque ad Froben. qui a. 1531. *eis* dedit, adsentientibus reliquis scriptis. Ejus loco Gruter. in ultima ed. vulgavit *ei,* quod exhibent etiam edd. ante Aldum, et recentiores post Gruter. servarunt usque ad Crevier. qui recte *eis* revocavit. Deinde *alieno metu* demum dedit Froben. a. 1535. omnes priores præferunt *alterno metu,* quod firmant omnes codd. mei cum Hearnii Oxonn. et Brancal. Latinii. Ex Sallier. teste oculato didici, Put. præferre *altergo,* sed supra penultimam literam inter versus adscriptum esse *n,* ut sit etiam *alterno.* Mox perperam *Macedoniam* Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hearnii L. 1. D. et edd. ante Aldum.

In Originorum et Apolloniatum fines] Omnia exemplaria, quæ vidimus, sic habent: qui error locorum inscitia est ortus. Oricum enim haud procul Apollonia est; quare *Oricinorum* reponendum est pro *Originorum.* Sabell. Scripti *Apolloniatium.* J. F. Gron. *Orighinorum* Hearnii L. 1. *Originorum* plerique reliqui mei cum Hearnii N. Sed perpetua est literarum *C* et *G* in Mss. commutatio. Vide ad VI. 25. § 6. Sequentem vocem varie scribunt codd. De eo tamen inter eos omnes ferme convenit, ultimas syllabas non *atum* sed *atium* proferendas esse; a recto nempe *Apolloniates,* quod æque dicitur atque *Apolloniatæ.* Vide ad XXIV. 40. § 10. et XXIX. 12. § 6. Ita semper editum est XLIV. 30. Ita ' Labeates' format ' Labeatium.' Vide ad XLIV. 31. § 10. Plura similia vide ad v. 15. § 11.

§ 3 *Vastatis proximis Illyriis*] Alii *Illyricis.* Optimi *Illyrici.* J. F. Gron. *Illyricis* omnes mei. *Illyriis* Hearnii D. *Illyrici* ejusdem N. Vide ad Epit. Liv. lib. XX. De locutione autem ' proxima Illyrici' vide ad XXXVII. 58. § 8.

In Pelagoniam] In quibusdam exemplaribus *Paphlagoniam* bis scriptum reperio. *Sabell.*

Dardanorum urbem, sitam in Macedonia, transitum Dardanis facturam] Quæ sit illa urbs, non nominat, cum Ptolemæus III. 9. Dardanorum supra Macedoniam quatuor urbes exhibeat, Scupos, Ulpianum, Nessum, ac Arrhibantium. Fortassis autem nomen omissum in codd. *Glar.* Put. aliique scripti et editi *Macedoniam.* Lege cum doctissimo Rubenio *inde Dard. urbem Sintiam, in Macedoniam trans. Dard. facturam.* Stephanus Σιντία, πόλις Μακεδονίας πρὸς τῇ Θράκῃ. *J. F. Gronov.* *In Macedoniam* Flor. Voss. Lovel. 1. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et edd. ante Mogunt. Neque aliter Gebhardus in suis invenit, quem vide ad § 13. Gronovii conjecturam probat etiam Crevier. 'Sintii' memorantur XLII. 51. 'Sintice' XLIV. 46. Præterea *inde et Dardanorum urbem* Lov. 5.

§ 4 *Per Pelagoniam, et Nymphæum, et Bœotiam in Thessaliam descendit*] Pro *Bœotiam* quidam *Boleam* emendarunt: sed id nominis nescio, an uspiam eo in loco reperias. Nam in Argivis locus apud Pausaniam in Corinth. cap. 36. huc non pertinet. Suspicor legendum *Beræam:* est enim ea in itinere ex Dardanis in Thessaliam. *Glar.* Vet. lib. *Bœotiam,* quæ vox aperte mendosa est. Probo igitur conjecturam Glareani, qui legendum putat *Beræam.* De hac enim urbe et Plinius et Strabo et Stephanus ea tradunt, quæ suspicionem Glareani corroborare maxime posse videantur. ['Hic semel probat Glareanum, cum plus quam sexcentos locos ab illo repurgatos habeat, sicut proxime *Œniadas* pro *Oleniadas* idem Glareanus emendarat, ipse quasi ex Stephano primus emendarit, obticet nomen Glareani.'] *Sigon.* Pal. 1. *et Lyncum, et Bottiam.* Pall. 2. ac 3. *et Lintum et Bœtiam.* Prisca ed. *et Lymphum et Bolaicam.* Gebh. Scripti *per Pelagoniam et Lyncum et Bottiæam,* non, ut Sigonius, *Bœotiam* aut *Beræam.* Utriusque urbis mentio apud Plinium, Stephanum, aliosque geographos. *J. F. Gron.* *Et Byaretum* Gaertn. *et Illiricum* Hav. *et Olintum* Lov. 5. *et Linsum* Ber. *et Linchum* Lov. 2. *et Linthium* Hearnii L. 1. et D. *et Lyneum* ejusdem N. *et Lintum* Brancal. Latinii: *et Lyncum* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. et Harl. Vide etiam ad XXXI. 33. § 6. Deinde *et Obithicam* Lov. 2. *et Lothicam* Hav. *et Bectiam* Harl. *et Bollicam* Hearnii N. *et Bœticam* Brancal. Latinii: *et Bœtiam* Lov. 3. 4. 5. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac D. *et Bolaieam* Ber. et ed. Parm. *et Bolaieum* ed. Rom. 1472. *et Boitiam* Lov. 1. *et Boitiæam* Voss. *et Bottiam eam* Flor. cujus librarius duplicem lectionem, *Bottiam* et *Bottieam,* invenisse videtur, quam utramque hoc modo junctam expressit: quod non intelligens interpolator postea τὸ *eam* delevit. De *Bottiæa* vide Noris. Dissert. de Epoch. Syro-Mac. III. 2.

§ 5 *Relicto ad fauces Thessaliæ Perseo*] Philippi regis filius Perseus fuit. *Sigonius.* *Perse* Lov. 2. et Gaertn. Vide ad XLII. 25. § 2. Verum optimi hic vulgatum tuentur. Paullo ante *concitari,* pro *incitari,* Gaertn. reliquis invitis.

§ 6 *In Macedoniam, atque inde in Thraciam exercitum ac Medos eduxit*] *Mædos* scribe ex Polyb. X. 38. Μαίδους. Et Stephanus Μαῖδοι ἔθνος Θράκης πλησίον Μακεδονίας. Alii sunt *Medi* Asiani. *Sigon.* *In Macedoniam atque inde Thraciam* Voss. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. et Hav. Male. Amat enim Livius præpositiones repetere. Vide ad VI. 28. § 6. Quum autem vox præcedens *inde* per compendium hoc modo *iñ* scriberetur, facile præpositionem sequentem elidere potuit. Vide ad lib. XXXVII. 31. § 4. Hinc etiam factum, ut ipsa vox *inde* sive *iñ* omittatur in

Lov. 4. Ber. et quibusdam edd. antiqq. quæ intercepta est a sequenti præpositione *in*. Vide ad xxxvii. 52. § 2. Prior etiam præpositio *in* deerat in Harl. quam absorpsit seq. vocis litera initialis. Vide ad xxxvii. 1. § 2. Deinde *ad Medos* Lov. 3. a m. sec. Hafn. et Brancal. Latinii: *ad Cinedos* Haverk. *ac uiædos* Flor. ubi diphthongus recte a Sigonio revocata superest: *ac Mædos* ediderunt etiam Ald. et plerique proximi usque ad Curion. Vide etiam Ortelii Thes. Geogr. hac voce, et Sigon. ad Liv. xxviii. 5. § 7. Eorum regionem *Mædicam* memorat Liv. xl. 22. et xliv. 26. Eos tamen etiam Græcis Μεδοὺς, adeoque Latinis *Medos* dictos esse, suspicatur Oudend. ad Obseq. de Prodig. c. 108. Μαιδοὺς sive Μεδοὺς Thraciæ et Μηδοὺς Asiæ confudit Cortius ad Sall. Jug. c. 18. § 10. Præterea *seduxit* Voss. et Lov. 1. prima litera ex fine vocis præced. male repetita. Vide ad xxxvii. 29. § 8. ejus loco *reduxit* dedit Gaertn. Sed *duxit* Flor. et Cant. quod in Put. etiam repertum non male probat Crevier.

§ 7 *Incurrere ea gens Macedoniam solita erat*] Vet. lib. *in Macedoniam*. Sigon. Omnia hæc verba desunt in Voss. *in Macedoniam* præferunt reliqui mei, Hearnii Oxonn. et pleræque edd. antiqq. usque ad Frobenium, qui primus a. 1535. præpositionem omisit. Male. Vide ad viii. 38. § 6. *In Macedonia* est in edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 8 *Ad Phragandas igitur vastare agros, et urbem Jampharniam*] Nec hæc nomina apud ullum authorem invenio. Quod ideo admonendum duxi, ut codd. vetusti eo diligentius perquirantur conspicianturque. *Glar.* Vet. lib. *Jamphorinam*. Sigonius. *Ad frangendas igitur vastare* Flor. Cant. Lov. 4. et Harl. *Ad frangendos igitur vastare* Lov. 2. Hafn. et Hav. *Ad frangendos igitur eorum animos et vastare* Brancal. Latinii. *Ad Phrangandas igitur vastare* Lov. 1. *Ad Fragandas igitur vastare* Voss. *Ad Phragadas igitur vastare* Ber. *Ad Framadas igitur vastare* Hearnii D. *Astrangandas igitur vastare* Lov. 5. *Astragandas igitur vastare* Gaertn. *Ad Stragandas igitur vastare agros* Lov. 3. *Ad Stramgadas igitur vastare agros* Hearnii L. 1. An igitur hic lateat *Strambarum* nomen, ac legendum sit *Ad Strambas igitur*, videant acutiores. Certe Στράμβαι urbs Thraciæ memoratur Stephano in ea voce. Cellarius *Phragandas* obscuram gentem Thraciæ mediterraneæ putat Geogr. Ant. ii. 15. p. 856. et ita Ortel. Sed potius obscuræ urbis vel castelli nomen fuisse videtur. Deinde *Lamforinam* Ber. *jam Sophorinam* Lov. 2. et Hav. *Jamformiam* Lov. 4. *Jamphorimiam* Brancal. Latinii. *Jamphorniam* Hearnii L. 1. *Jamformam* Lov. 5. *Jamforinnam* Voss. et Harl. *Jamphorynnam* Flor. *Jamforinam* Gaertn. *Jampharinam* vel *Jampharniam* fere omnes ante Sigonium edd. Doujatius *et urbem Topirinam* legendum censet; intelligit autem Thraciæ urbem, quæ Plin. et Ptolem. vocatur *Topiris*, Thucydidi *Doberus*. Sed *Doberus*, quam Thucyd. ii. 98. Pæoniæ urbem vocat, ab urbe, quam Livius hic memorat, et 'caput arcemque Mædicæ' vocat, diversissima fuit. Utrum vero *Topirinam* legendum sit, dijudicare nequeo.

Caput arcemque Medicæ] *Mædicæ*, ut supra. *Sigon.* Vide ad § 6. *Capit arcemque mediam* Brancal. Latinii, et Hafn.

§ 10 *Adversus quos Acarnanum gens*] Non videtur fortuitum, quod Cantabr. et plerique alii scripti habent *Adversus quod*, nimir. bellum. viii. 2. 'Copiis iisdem, quibus usi adversus Romanum bellum fuerant.' Justin. iii. 6. 'Athenienses adversus tantam tempestatem belli duos duces deligunt.' *Jac. Gron.* *Adversus quod Acarnanum* Ber. Hav. et Hearnii D. quomodo etiam omnes codices Cre-

vierii præferunt. *Adv. quod se Acarnanum* Flor. Cant. Lov. 1. 3. 5. Harl. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. vett. Quæ forte lectio inde nata est, quod duplex lectio *quod* et *quos* in cod. hoc modo, *quod, s*, juncta fuerit; quod non intelligentes alii ex *s* fecerunt *se*. Primus Froben. 1531. *quos* substituit.

Et jam mœnia Oleniadon Naxumque amissa cernens] *Et jam Œniadas*, ut dixi. *Sigon.* Put. *et jam mœniadas Nassumque*. Absque quo esset, tamen decuit editores aurem præbere Sigonio, qui rectissime *et jam Œniadas*. Sera est medicina, quam imputat nobis vir doctus *et jam Œniada Naxumque*. Nam quod allegat ille ex cap. præc. *Œniada Naxumque Acarnanum captas*, ibi quoque Mss. *Oloniadas*: et vere Sigonius atque ante eum Glareanus *Œniadas* scribendum esse monuerunt. Et populi et urbs *Œniadæ*. Diodorus Siculus XVIII. p. 632. Αἰτωλοὶ μὲν τοὺς Οἰνιάδας ἐκβεβληκότες ἐκ τῆς πατρίδος. Et mox Οἰνιάδων παῖδες. Livius XXXVIII. 11. 'Œniadæ cum urbe agrisque Acarnanum sunto.' Quum autem dicat Polyb. IX. 33. Ἀκαρνάνων Οἰνιάδας καὶ Νῆσον, non tam miror in Livio primos editores expatrasse nobis *Naxum*, (nam et *Ulyxem*, et *Sextertium*, et *Exquilias* fecerunt) quam ita Casaubonum quoque vertisse, nec Sigonium, dum Polybium testem advocat, in Livio offensum: præsertim quum libri omnes scripti, et inprimis Put. *Nassumque* utrobique. Reponatur ergo *Nasum*, quam vocem et in Syracusanorum historia legimus: nam et ibi *Nasus*, quæ Græcis aliis Νῆσος. Cæterum quemadmodum illic est 'Œniadas Nasumque Acarnanum captas,' ita porro hic reficiendum puto *et jam Œniadas Nasumque amissas cernens*. Intelligitur enim 'urbes.' *J. F. Gron.* *Et jam mœniadas Nassumque* plerique codd. ubi prima litera ex fine vocis præced. adhæsit. Vide ad XXXVII. 29. § 8. *Et jam mœnia Oleniados*, vel *Oleniadas*, edd. principes. Ceterum quum omnes codd. mei *amissa* tueantur, idque Crevier. in suis invenerit, vix mutandum censeo; nam ad *amissa* æque cum ipso *oppida*, quam ad *amissas* cum Gronovio *urbes* intelligere possum. Et solet etiam alibi duobus nominibus singularibus vel etiam pluralibus alterius generis subjungi adjectivum plurale neutrum. Vide ad IV. 57. § 6. Ita XXXVII. 43. 'In portis valloque, quæ se capturos crediderant.' XL. 10. 'Regem regnumque Macedoniæ sua futura sciunt.' III. 20. 'Non jusjurandum et leges sibi aptas faciebant, sed mores ad ea adcommodabant.'

§ 11 *Ab quindecim ad sexaginta annos conjurant, nisi victores, se non redituros*] Dodwell. Prælect. Acad. pag. 267. ita videtur accipere hunc locum, quasi hæc legitima ætas militaris apud Acarnanas fuerit. Sed aliud est, urgente necessitate et publico discrimine hanc ætatem armari; aliud, hos esse legitimos militiæ annos. Romani interdum in magno tumultu ac metu eos, qui infra septemdecim, et supra quinquagiuta annos erant, armabant, nec tamen apud illos hæc ætas militaris erat. Vide Lipsium de Milit. Rom. I. 2. et 4. *Duk.* Pronomen *se* exsulat a Cant. Lov. 1. 2. et Voss. Vide ad I. 23. § 5. At reliqui nihil mutant. Cæsar B. Civ. III. 87. 'Juravit, se, nisi victorem, in castra non reversurum.' Mox § seq. *qui metu acie excessisset* Brancal. Latinii. Deiude *obtestationemque quam sanctissimam* Ber. et edd. ante Aldum.

§ 13 *Qui suorum in acie cecidissent*] Pal. 2. et vet. ed. *in aciem*. Sic paullo ante 'Inde Dardanorum urbem, sitam in Macedoniam, transitum Dardanis facturam.' Ita legendum omnino c. 29. e Pall. tribus ac prisca ed. *In cujus potestatem mox futuri sunt*. Gebh. *In aciem* etiam Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Sed aliorum dissensus efficit ut peccatum scriba-

rum existimem. Vide ad II. 14. § 4. Præterea *concidissent* Lov. 5. *occidissent* typis descripti Aldo priores. Vide ad XXXVI. 36. § 6.

Adhiberentque humatis titulum] Put. *adliberentque*. Forte *adscriberentque*. Calpurn. Declam. XXVIII. 'Te inseram majorum sepulcris, et elogio, quod optasti, nomen inscribam.' Martialis IX. 16. 'Inscripsit tumulo septem celebrata virorum, Se fecisse, Chloë.' *J. F. Gronov.* Conjecturam hanc probat Crevier.

§ 14 *Mortem obcubuerunt*] Vet. lib. *oppetierunt*. Sigon. Put. et Reg. *mortem occubuerunt*. J. F. Gron. 'Obpetere mortem' habes IX. 4. 'Si nunciaretur, omnibus eo loco mortem obpetendam esse.' Et ita plerique codd. Verum prævalet auctoritas Flor. et Cant. qui *occubuerunt*. Quum autem ab initio *oppetierunt* editum fuisset, Aldus ejus loco *occubuerunt* substituit, quod iterum mutavit Sigonius; adversus quem reduxit Gronov. De locutione 'obcumbere mortem' vide ad XXXI. 18. § 6.

§ 15 *Castra in extremis finibus suis obviam hosti posuerunt*] Vet. lib. *obvia*. Sigon. In omnibus nostris abest *in*. Gebh. Abest etiam a Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Restituit primus Aldus, cum quo faciunt Flor. et Cant. Deinde *obvia* etiam Flor. Cant. Voss. Harl. et Hav. quod in tribus etiam suis inventum Crevier probavit. Vide ad I. 26. § 2. III. 16. § 7. IV. 58. § 1. XXIV. 35. § 9. XXVI. 27. § 12. XXVII. 40. § 13. XLIV. 46. § 11. aliisque locis.

§ 17 *Ultra Clinen est progressus*] Mogunt. cod. habebat *Climenen*. Sed neutrum nomen valde obvium apud auctores. *Glar.* Pal. 1. *Dium*. Pal. 2. *ultra Clium*. Pal. 3. *ultra Cluen*. Gebh. Mss. *ultra Dium*, cujus urbis frequens mentio in historia belli Persici. *J. F. Gron.* *Ultra Clinem* Hav. *ultra deinde* Lov. 5. Rec. et Gaertn. *ultra ducum* Lov. 4. *ullra Dinem* Lov. 2. *ultra diu* Hav. *ultra diuē̃m progressus* Voss. transpositis literis, pro *ultra Dium ẽ progressus*. Et ita Flor. Harl. et Cant. Hujus urbis Livius, præterquam bello Persico, meminit etiam XXXIII. 3.

CAP. XXVI. § 1 *Superato Leucate promontorio*] Probe ita prisca editio. Pall. 2. 3. *Leucada*. Pal. 1. *Leucata promunctorio*. Gebhard. Put. et alii *Leucata promuntorio*. J. F. Gronov. *Leucada* Rec. *Leucata* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. et Gaertn. Utroque modo hoc promontorium adpellatur *Leucates* et *Leucata*. Vide ad XLIV. 1. § 4. Optimos præeuntes hic secutus sum. Mox *præsto sibi*, pro *ibi*, Voss. et Lov. 1. Sæpe hæ voces in libris scriptis confunduntur. Quædam exempla habuimus ad I. 55. § 4. Adde quæ notantur ad II. 48. § 8. VIII. 30. § 9. IX. 21. § 5. c. 27. § 12. c. 36. § 7. X. 32. § 4. XXXI. 30. § 6. et alibi.

§ 2 *Sita Anticyra est in Locride læva parte*] Vet. ed. *in Locide*. Pal. 1. *in loci de læva*. Pal. 3. *in Locide*. Gebh. *In Locide* Flor. Lov. 1. 3. 4. 5. et Ber. *in Lotide* Lov. 2. *in loci de læva parte* Harl. et Gaertn. *in locis de læva parte* Hafn. et Hav. Ceterum Anticyram, ad sinum Corinthiacum, non sitam esse in Locride, sed in Phocide, regione Locridi vicina, et hinc *a Locride* legendum esse, existimat Cellar. Geogr. Ant. II. 13. 720. non enim putandum esse, aliam in Phocide, aliam in Locride Anticyram fuisse. Verum similiter etiam Strabo Anticyram hanc modo Locridi, modo Phocidi tribuit. Nam IX. 418. memorat Anticyram Phocidis, atque aliam ejusdem nominis urbem ad Œtam in sinu Maliaco sitam refert. Deinde p. 434. recensens Anticyram ad sinum Maliacum, addit, ejusdem nominis urbem esse in Locris Hesperiis. Locros autem Hesperios alio nomine Ozolas vocari tes-

tatur ibid. p. 416. qui siti sunt ad sinum Corinthiacum. Ex his patet vel duas urbes Anticyræ nomine adpellatas sitas esse ad sinum Corinthiacum, vel eamdem urbem altero loco Locridi, altero Phocidi tribui, adeoque hic nihil mutandum esse. De Anticyra Phocidis vide Palmer. Græc. Ant. VI. 7. p. 609.

Breve terra iter eo] Pall. 1. 2. et vet. ed. *brevis terræ iter eo*. Gebh. Ita et Voss. Lov. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. cum nonnullis edd. antiquis: *breve terræ iter eo* Lov. 1. et 4.

§ 3 *Præda ex pacto Romanis cessit*] Nihil tale supra Romani pacti erant: quare *ex Naupacto* Livium scriptum reliquisse, credere est. Id enim oppidum tum captum a Romanis est. *Sabell.* De Anticyra capta loquitur eadem Lyciscus Acarnanum legatus apud Polyb. IX. 33. *Sigon.* In libb. omnibus continetur *ex Naupacto*. Gebh. Quamvis ita quoque omnes mei, etiam integerrimi, cum edd. antiqq. præferant, vulgatum tamen servandum est. Non enim Naupactus Ætolorum, sed Anticyra in Locride expugnata est. Quod vero Sabellicus tradat, nihil tale antea Romanos pactos esse, erravit, neque adtendit ad locum c. 24. 'Urbium Corcyræ tenus ab Ætolia incipienti solum, tectaque, et muri cum agris Ætolorum, alia omnis præda populi Romani esset.'

§ 6 *In villis obtrectatorum suorum esse*] *Obtrectatorum factorum suorum esse* Ber. et edd. ante Aldum: *obtrectatores factorum suorum esse* Lov. 5. Gaertn. et Brancal. Latinii. Paullo ante § præc. *non de republica, non de provinciis* Lovel. 5. Insuper *Idibus Martii* Voss. Lov. 1. 2. Ber. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Male. Vide ad IV. 37. § 3. Tum *magistratum inisset* Lov. 2.

Crimina edicta facta ab inimicis vulgare] Vide, quæso, ne *edita fictaque* sit potius legendum. *Sabell.* Pall. 1. 2. et vet ed. *edicta facta ab inimicis*. Pal. 3. *e. f. ab minimis*. Gebh. A Sabellico damnata lectio in plerisque quidem superest codd. meis; illa tamen, quam probavit, exstat in Flor. nisi quod *ficta*, pro *fictaque*, legat.

§ 7 *Non passurum quidquam prius agi, quam Siculi in senatum introducantur*] Put. Men. Voss. *quam ut Siculi*. J. F. Gron. Ita et omnes mei, Hearnii Oxonn. et edd. ante Aldinam.

§ 8 *Delectum prope a M. Cornelio, &c.*] Non dicit, ab eo delectum militum tota provincia habitum, quod ex hoc loco scribit Pighius ad a. IↃXLII. sed tantum, numerum accusatorum ab eo submissum, ut prope per totam Siciliam delectum eorum habuisse videatur, tamquam militum. *Duk.* *Dilectum* Flor. et Lov. 1. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

§ 9 *Ac prope justitium omnium rerum futurum*] Princeps ed. *justum justitium*. codd. Pall. *justum judicium*: perperam. *Gebh.* *Justum justitium* Ber. et edd. usque ad Aldum: *justum judicium* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Gaertn. *justitium indictum* Hav.

§ 10 *Belli diuturnitate, et vastatos agros*] *Diuturnitatem*, nempe 'querebantur,' Lov. 3. et Hav. Atque ita ex conjectura legebat Crevier. præfatus parum commodum videri, vastationem agrorum, qui circa urbem erant, adscribi diuturnitati bellorum.

Et pro republica Cannis exercitus cæsos querebantur] Pall. tres *et pro re quod Cannensis exercitus cæsus querebantur*. Sed Pal. 2. *querebatur*. Gebh. Quid hic faciunt illæ *Cannæ?* Pall. Men. Pet. Voss. *pro re quod Cannensis*. Put. *pro re quod annis*. Scribe *prope quotannis exercitus cæsos querebantur*. Lib. XXVII. c. 9. 'Decimum annum delectibus et stipendiis exhaustos esse: quotannis ferme clade magna pugnare.' *J. F. Gron.* Pos-

trema vox hic non magis necessaria est, quam XXI. 63. XXII. 1. XXVII. 9. et aliis locis in similibus orationibus. Considerandum est, an intrusa sit ab iis, qui putabant, sine illa sensum non constare. *Duk.* *Pro re quod Cannensis* Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii N. et edd. antiquæ, cujus loco *pro republica Cannis* Aldus substituit: *pro re qua Cannensis* Hearnii D. *pro republica quo Cannensis* Hafn. *P. R. P. Cannensis* Lov. 5. *pro repub.* Cant. *prope quod Cannensis* Lov. 1. et Hav. *pro re quod Cannis* Flor. Sed egregie Gronov. ex vestigiis Put. restituit *prope quotannis.* Passim autem librarii in optimis Mss. *quod annis,* pro *quotannis,* scripserunt; quæ etiam scribendi ratio in monumentis antiquis optimo ævo confectis superest. Vide Noris. ad Cenot. Pis. Diss. IV. 2. § 2. p. 452. *querebantur* omnes codd. servant: at in uno meorum Gaertn. *querebatur.* Ceterum particulam *et,* quam ante hæc verba Gronov. in ed. sua omisit, sed servant omnes mei, loco restitui. Quin et ex pr. ed. nott. Gronov. ubi malebat *et pro republica quotannis exercitus cæsos querebantur,* colligendum videtur, voculam illam in ed. 1665. et postea male expunctam esse.

§ 11 *Consules bellicosos ambo*] Ita edidit Gronov. pro *ambos,* et quidem ex auctoritate Put. ut patet ex illis quæ notat ad XXXV. 21. § 5. Neque aliter Flor. Hearnius, Gronovium secutus, et in variis lectionibus tantum Oxon. L. 1. *ambos* legere testatus, tacite agnovit reliquos etiam *ambo* præferre. Mox *sint,* pro *forent,* Ber.

CAP. XXVII. § 1 *Pridie Quinquatrus*] *Quinquatrus* accusativus casus est, ut 'pridie Kalendas,' cujus rectus est 'Quinquatrus.' Cicero ad Cœlium Fam. II. 12. 'Molestæ Quinquatrus.' Charisius sic I. pag. 61. 'Quinquatrus, non Quinquatria: non enim dictæ sunt quinque dies atri, sed quod Quinquatus antiqui dicebant, sive a quinquando, id est lustrando, quod eo die arma ancilia lustrari sint solita.' *Sigon.* Vet. ed. et Pal. 2. perperam *quinquatriis.* Gebh. Similiter errat Rec.

§ 2 *Septem tabernæ, quæ postea quinque, et argentariæ, quæ nunc novæ*] Numeri notam putant esse, quæ non erat. Habet enim antiquus liber *quæ postea vet. et arg.* Nam, ut 'novæ,' ita 'veteres tabernæ' in foro erant. Unde locorum nomina 'sub veteribus,' et 'sub novis.' At illi, deletis duabus literis, quas frustra geminatas putarent, illud *V* notam esse quinarii numeri judicarunt. *Muret.* Var. Lect. l. XVI. c. 8. De his et de 'argentariis' agit Nardin. Rom. Vet. l. V. c. 8. Supersunt tamen de his quædam satis obscura atque incerta. V. G. quæ et quorum hæ 'septem tabernæ' fuerint; quando 'argentariæ,' quæ deinde 'novæ' appellatæ sunt, ita dici cœperint; cur Livius lib. XXVII. c. 11. pro argentariis 'macellum' dicat, et alia. Sed, ea omnia adcurate excutere, non est hujus loci. Illud huc pertinet, Nardinum non recte videri scribere, ex hoc loco apparere, *septem tabernas argentarias ad quinque redactas fuisse.* Nam Livius aperte 'septem tabernas,' quæ 'postea quinque' fuerunt, ab 'argentariis' distinguit. *Duk.* Incertum etiam, vel potius falsum, videtur, quod ibidem Nardin. contendit, argentarias eo tempore 'novas' dictas esse, quum, expulsis laniis, qui eas tempore decemvirum obtinebant, in argentarias converterentur. Livius enim dicendo *nunc* indicat, nondum, quo tempore ardebant, *novas* dictas esse. Antea tamen jam circa forum argentarias fuisse, constat ex Livio XXVI. 11.

§ 3 *Comprehensa postea privata ædificia* (*neque enim tum basilicæ erant*)] Innuit, opinor, suo tempore in ordine post tabernas fuisse basilicas, ubi olim privata ædificia: alioqui frustra fuerit hæc parenthesis. *Glar.* Pal. 1. *ædificata.* Gebh. Recte censet Gla-

reanus. Vide Liv. XXXIX. 44. XL. 51. et XLIV. 16.

Comprehensæ latumiæ] 'Latumias' ex Græco esse, et maxime a Syracusanis, qui eas instar carceris habent, fatetur Festus, immutata nimirum voce. Λιθομίαι enim apud illos dicuntur, ut videre est apud Thucydidem lib. VII. ad finem. *Glar.* Festus: 'Latumias ex Græco, et maxime a Syracusanis, qui Latomias et appellant, et habent ad instar carceris, ex quibus locis excisi sunt lapides ad exstruendam urbem.' *Sigonius.* De 'Lautumiis' vide eos, qui laudantur in Lexico Antiquit. Adde Cujac. Obs. VI. 7. et Periz. ad Ælian. V. H. XII. 44. De atrio regio nihil, præter ea quæ ad Livii XXVII. 11. adnotat Jac. Gronovius, traditum inveni. *Duk.* Gronov. edidit *Lautumiæ*, quomodo se in sanctioribus codd. invenisse testatur ad XXXVII. 3. § 8. Et ita plerique mei, etiam optimi, nisi quod *Lautamiæ* sit in Gaertn. *Lautomiæ* in Lov. 3. Hearnius etiam, ex uno L. 1. *Latumiæ* proferens, in reliquis Oxonn. *Lautumiæ* invenisse videtur. Vide viros doctos, et præsertim Grævium, ad Cic. in Verr. v. 27. ac Grut. ad in Verr. I. 5. Ceterum apud Thucyd. non, ut vult Glarean. λιθομίαι, sed λιθοτομίαι obcurrit. Voces *et atrum regium* desunt in Harl. Mox § seq. *nocte et die* Flor. Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. et Hav. cum edd. Aldina vetustioribus.

§ 5 *Quod plurimis simul locis*] Ita demum exhibet ed. Francofurt. 1578. Omnes priores, simul cum plerisque et optimis meis, ut et Hearnii L. 1. *pluribus simul locis.* Et ita in initio cap. 'Pluribus simul locis circa forum incendium ortum.' Priscam igitur lectionem revocavi. Paullo ante pronomen *id* deerat in Cant.

§ 7 *Eo præmio inductus*] Pal. 1. iterum *Eo inductus*, omisso τῷ *præmio.* Gebh. Non aliter etiam Lov. 1. 2. 3. et Voss.

Mannus ei nomen erat] Forte *Manio nomen erat.* Id enim in servilibus. Cato de Re Rust. c. 142. 'Cum Divis volentibus, quod bene eveniat, mando tibi, Mani.' Dio in Excerptis: Μάνιός τις, ὅτι μήτε ἐλευθερίας, μήτ' ἄλλου μηδενὸς, ὧν ἤλπισεν, ἔτυχε. *J. F. Gron.* *Majus ei nomen* Hearnii L. 1. *Manus ei nomen* Hearnii N. Flor. Voss. Lov. 3. 4. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *Manus ejus nomen* Lov. 5. Gronovius in pr. ed. nott. ad I. 3. conjecit *Manno ei nomen erat.* Vide etiam quæ de hac locutione notantur ad I. 1. § 4. Mox *juvenes nobiles Campanorum* Voss. Cant. Lov. quinque, Harl. Beroald. Hearnii L. 1. et edd. Aldo priores: *juvenes Campanorum* Rec. *nobiles Campanorum* Hav. *nobiles juvenes Campanorum* Gaertn. Insuper prænomen Fulvii Q. exsulat a Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. et iisdem edd. Insuper § præc. Clericus perperam edidit *Ita consul,* pro *Itaque,* sine dubio operarum errore. Id tamen retinuit Crevier. Omnes mei adversantur.

§ 8 *Comprehensi familiæque eorum*] Put. plenius justiusque *Comprehensi ipsi familiæque eorum.* Vide ad XXII. 25. Lib. XXVII. 15. 'Fabius vigilia prima dato signo iis, qui in arce erant, ipse circuito portu, &c. occultus consedit.' *J. F. Gron.*

§ 11 *Publicas inimicitias et hostiles esse*] Pall. tres *publicas inim. hostilis esse.* Gebh. Ita et Voss. ac Lov. 4. *publicas inimicitias esse hostilis* Harl. *publicas inim. hostiles esse* Lov. 1. 3. 5. *punicas inim. hostiles esse* Lov. 2. *publicas inim. hostiles et esse* Hav. *publicas inim. hostis esse* Gaertn. *publicas inim. hostis et esse et futuras* Flor.

Quoad eo animo in populum Romanum esse sciret] Vet. lib. *quoad alieno animo a populo Rom. esse sciret.* Sigon. Quod Sigonius adfert *alieno animo a populo Romano,* nusquam nos invenimus, et manus est audacissimi cor-

ruptoris. Omnes autem Gallicani, et optimus Pal. *eo animo erga populum R.* J.F. Gron. Non multum a vet. lib. Sigonii discedens Hafn. *eo et alieno animo a populo Romano esse sciret* exhibet: *eo animo populos Romanos sciret* Voss. *eo animo esse populos Romanos sciret* Lov. 1. *eo animo esse plures Romanos sciret* Hav. *eo esse animo populum Romanum sciret* Gaertn. *eo animo esse populum Romanum sciret* Lov. 3. 4. 5. et Harl. *eo animo erga populum Romanum esse sciret* Ber. *eo animo esse erga populum Romanum sciret* Flor. et Lov. 2. Ex plerorumque igitur codd. arbitrio, probata Gronovii emendatione, etiam verborum ordinem mutavi.

§ 12 *Ideo se mœnibus inclusos onere eos*] Ex iis, quæ sequuntur, *tenere* legendum esse, et non *onere*, haud dubie apparet. *Sabell.* *Onere*, pro *tenere*, tantum vidi in edd. Tarvisinis, operarum errore.

Velut feras bestias per agros vagari] *Vagare* se in Pal. 2. reperisse, testatur Gebhard. ad VII. 36. § 10. Sed vide quæ ibidem notavi. *Velut veras bestias* Gaertn. errore, qui ex verba præeuntis pronunciatione facile oriri potuit. Vide ad XXI. 2. § 4. Mox *quodcumque obviam detur* Lov. 4. a m. pr. et Harl. Vide ad c. 15.

§ 13 *In semiusto foro*] *Semusto foro* Flor. Vide ad XXII. 40. § 3.

§ 14 *Vestæ ædem perditam*] Sic ab quinquaginta annis vulgo; alicubi *Vestæ ædem etiam.* Sed scripti omnes et olim vulgati *Vestæ ædem petitam.* Quod recte habet. *J. F. Gron.* In ed. Gruteri 1608. operæ aberrantes dederant *peditam:* quod vitiosum deprehendentes, qui editioni Paris. 1625. præfuerunt, non consultis prioribus excusis, mutarunt in *perditam*. Ipse Gruter. 1628. ejus loco dedit *etiam.* Omnes mei et Hearnii Oxonn. *petitam* servant.

§ 16 *Hac circumfusus multitudine similis Siculis obviam egressis Siculisque Romam præbuit clarissimarum urbium excidio ac celeberrimis viris bello victos accusatores in urbem adducentes*] Hunc ego locum duobus hinc annis, a Jacobo Curlo rogatus, ægre duobus diebus emendare potui, emendatumque homini tradidi, cum pridie eidem petenti alterum, sed facilius, emendassem. Qui cur Regium codicem ex mea sententia non emendarit, nullam aliam reperio causam, nisi ab Antonio, ne me recte correxisse fateretur, impeditum. Ex quo datur intelligi, acriorem esse odii, quam amoris effectum. Citius me destructum vellet Antonius, quam Alphonsum Cæsarem. Sic autem emendavi hunc locum: *Nunc circ. mult. simul et Sic. obviam egressis, potestatem Romam adeundi fecit, et nonnullis,* vel *æmulis, querimoniam præbuit, clarissimarum urb. excidio a cel. viris victos bello acc. in urbem adducens.* Valla. *Siculis quoque* vera lectio. Ut sit ordo: Siculis quoque obviam egressis potestatem fecit adeundi Romam, adducens secum accusatores duobus viris, celeberrimis excidio duarum clarissimarum urbium, Syracusarum scilicet et Capuæ. Quare, nisi *ac* particulam demas ante *celeberrimis,* neque ordo, neque sensus stare poterit. *Sabell.* *Clariss. urbium excidio celeb. viris victos bello acc. in urbem adducens* mira est compositio, ut sunt multæ apud hunc authorem, quæ tamen intelligitur. L. Valla ita emendavit: *Nunc circumfusus multitudine, simul et Siculis, &c.* Hæc ille: quæ quam bene habeant, lector judicet. *Glar.* Hic locus Vallæ tempore in Mss. libris ita legebatur: *Hac circ. mult. simul Sic. obviam egressis Romam præbuit, clariss.* atque ita nunc etiam legitur. Valla autem, multa hic verba desiderari suspicatus, ita ex ingenio legit: *Hac circ. mult., simul Siculis, &c.* Quam lectionem nemo jure probare potest, quia nimis multa de suo infercit, haud satis auctoris sententiæ congruentia. Ego igitur ve-

terem lectionem tueor, uno paululum immutato verbo, et pro *præbuit*, *pervenit* restituo sic: *Hac circ. mult., simul Sic. obviam egressis, Romam pervenit, clariss. &c.* hoc sensu: Lævinus Campanorum multitudine et Siculis obviam egressis circumfusus Romam pervenit, accusatores bello victos Campanos et Siculos in urbem adducens Fulvio et Marcello, viris celeberrimis excidio clarissimarum urbium, Capuæ et Syracusarum. Hinc Suidas: Ἐπεχείρησαν δὲ καὶ Καμπανοὶ τοῦ Φλάκκου, καὶ οἱ Συρακούσιοι τοῦ Μαρκέλλου κατηγορῆσαι. Sic paulo post c. 30. 'ut victos armis accusatores habeamus.' *Sigon.* Pall. codd. scriptura hæc est: *Hac circ. mult. simul Sic. obviam egressis Siculisque Romam præbuit clariss. urbium exc. a* (Pal. 3. *ac*) *celeb. viris victos bello acc. in urbem adducentes.* Neque Vallæ neque Sigonii correctionem probo: utrique itaque oppono lectionem a me erutam e principe ed. *simul Sic. obviam egressis occasionem calumniæ Romam præbuit, clariss. urbium exc. cel. viris victos bello acc. in urbem adducens.* Sic paullo post c. 29. 'Quid iratum, quod Romam de se questum venisse Siculos sciat, facturum?' Marcellus ipse c. 30. 'Ea conditione pro vobis P. C. bella gerimus, ut victos armis accusatores habeamus.' *Gebh.* Hæc jam a Vallæ ævo doctorum ingenia torserunt. Habes nunc expeditam lectionem: *simul Siculis obviam egressis Ætolisque Romam præivit.* Cujus rationem reddidimus Obs. IV. 16. p. 264. *J. F. Gron.* *Simul Sic. obviam egressis æmulis querimoniam præbuit* Ber. a m. sec. prioris lectionis vestigiis penitus erasis: *simul Sic. obviam egressis Siculisque querimoniam præbuit* Hafn. et Hav. *simul Sic. obviam egressis Siculisque Romam præbuit* reliqui mei et Oxonn. Hearnii. Neque aliter in suis invenit Gronov. nisi quod optimus Put. *seculisque Romam,* pro *Siculisque,* exhibeat. Ejus loco *Ætolisque* Gronov. substituit, et intelligit legatos Ætolorum, qui Romam missi erant, ut fœdus cum Lævino initum senatus probaret: hos enim diutius Romæ retentos fuisse, Livius testatur c. 24. Doujatius Sigonii emendationem probavit; mihi illa Gronovii maxime placet. Verisimilius enim videtur, vocem *Siculisque,* quam non tantum edd. quædam, ut Doujatius scribit, verum, uno cod. excepto, omnes omnino Mss. servant, leviter corruptam et in *Ætolisque* mutandam, quam totam ejiciendam esse: minus etiam ab omnium membranarum scriptura recedimus, si pro *præbuit* cum Gronov. legamus *præivit,* quam si cum Sigonio *pervenit.* Deinde *excidio ac celeberrimis* Flor. Cant. Voss. Lov. 3. 4. Ber. et Hav. a m. pr. *excidio a celeberrimis* Lov. 2. 5. Harl. et Gaertn. Sed, illud *ac* vel *a* delendum esse, recte Sabellicus monuit. Ceterum etiam hoc loco Clericus, invitis omnibus scriptis, *exscidio,* pro *excidio,* edidit. Vide ad v. 15. § 9.

CAP. XXVIII. § 1. *Quo in statu Macedonia et Græcia*] Non scripti tantum, sed et edd. omnes antiquæ *quo statu.* Vide ad XXII. 22. Lib. XXX. c. 2. 'Si per quinquennium respublica eodem statu fuisset.' *J. F. Gron.* *Quo in statu* demum Modius in Francof. 1588. edidit. Sed præpositionem etiam omnes mei et Oxonienses Hearnii abjiciunt. Infra XXX. 38. 'Donec, quo statu res in Africa essent, sciretur.' Plura vide ad III. 68. § 3. Sæpe etiam in hac locutione Livius præpositionem adscivit. Vide ad XXXV. 8. § 2.

Acarnanes Locrique] In Acarnania Œniadæ, Nasus captæ, in Locride Anticyra fuerat. *Sigon.*

§ 2 *Classem satis esse ad arcendum Italia regem*] Gebhard. ad c. 20. § 8. scribendum conjicit *satis esse arcendo Italia regem.* Sed scripti et editi omnes *ad arcendum,* quod sine caussa ei suspectum fuit. Supra II. 49. 'Non

ad præsidium modo tutandum Fabii satis erant.' xxi. 17. 'Si ad arcendum Italia Pœnum consul alter satis esset.' Paullo ante *abisse* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. Mediol. 1480. et Parm. Vide ad ii. 4. § 2. Adde ad vii. 21. § 2. c. 22. § 3. ix. 26. § 12. xxxi. 38. § 9. c. 39. § 3. xxxii. 21. § 14. et alibi.

§ 4 *Exercitus eis duo decreti, quæ in Etruria Galliaque essent (eæ quatuor erant) legiones*] Livii fuit *Exerc. eis duo decr., qui in Etr. Gall. essent; eæ quat. erant leg.* Quomodo etiam Moguntina ed. nisi quod non distinguit post *legiones*. Solet ita semper Livius. xxiv. 44. 'Bellum cum Annibale consulibus mandatum, et exercituum unus, quem ipse Sempronius habuerat; alter, quem Fabius consul; eæ binæ erant legiones.' xxviii. 10. 'Exercitus ita divisi. Consulum alteri, quem C. Claudius; alteri, quem Q. Claudius proprætor (eæ binæ legiones erant) habuisset exercitum.' xxxii. 16. 'Una (classis) cum Attalo rege, eæ quatuor et viginti quinqueremes erant.' xxxi. 1. 'Jussis legionis hastatis (ea duo millia militum erant) sequi se.' *Jac. Periz.* Quemadmodum conjecit Perizon. non tantum præferunt mei, Hearnii Oxonn. et Crevier. codd. verum etiam omnes edd. usque ad Paris. 1573. ubi operæ aberrantes *quæ*, pro *qui*, vulgarunt. Gronov. demum tres illas voces parentbesi inclusit. Recte igitur jam Doujatius et Crevier. ita ediderunt, ut Perizon. scribendum monuerat.

Eæ quatuor erant legiones urb. duæ super. anni] Si de eisdem legionibus loquatur, non procedit: sed de aliis haud dubie intelligendum. Qui enim fieret, ut in Galliam mitterentur, quum consulum alter in Siciliam iturus esset? *Glar.* Aliæ hæ (*urbanæ duæ superioris anni*) legiones sunt a quatuor illis, quas ante nominavit. *Sigon.* Ex multis locis Livii constat *legiones urbanas* ad tutelam urbis scribi, ac deinde fere altero anno, interdum etiam eodem, si ita res posceret, adversus hostem duci solitas fuisse. Vide l. xxiii. capp. 14. 25. 31. l. xxiv. capp. 11. 44. l. xxv. c. 3. l. xxvii. capp. 7. 8. 24. 35. 36. et alibi singulis prope libris. *Duk.* Hæsitatio Glareani inde provenit, quod in edd. antiqq. omissa sit distinctio post vocem *legiones*, quam primus Froben. 1535. addidit.

§ 6 *Post præturam prorogato in annum imperio*] Ex hoc loco Gruchius Refut. ad poster. Sigonii disput. c. 5. valide probari putat, 'imperium in magistratu insitum fuisse.' An ei bene responderit Sigonius c. 6. de Lege Curiata, judicent alii: mihi non liquet. *Duk.*

§ 11 *L. Cincio prætori*] Non memorat hic sortem duorum aliorum prætorum. Sed L. Manlium prætorem urbanum fuisse dicit xxvii. 4. C. Lætorium Galliam obtinuisse ibidem c. 7. Hunc tamen eam non sortitum fuisse, ex SCto de Gallia, quod paullo ante retulit Livius, facile colligitur. Nam hoc factum est post adventum Lævini consulis e Græcia, quum prætores magistratum jam inivissent. Relinquitur ergo, ut primum jurisdictionem peregrinam habuerit, et, quum deinde a consule ex SCto in Galliam missus fuisset, collega ejus prætor urbanus utramque jurisdictionem, ut mos erat, exercuerit. *Duk.*

§ 12 *P. Manlio Volsoni*] *Vulsoni* tantum non omnes codd. cum priscis edd. quod revocavi pro *Volsoni*, quod Froben. a. 1531. substituerat. Vide ad xxii. 35. § 1.

§ 13 *Qui in exercitu M. Claudii, M. Valerii, Fulviique fuissent*] *M. Valerii, Q. Fulvii* optime Flor. quod etiam in uno non spernendæ notæ codice (an Puteani?) repertum Crevier. probavit. Scriptum fuerat forte *M. Valeriiq; Fulvii*. Sæpe enim prænomen *Quintus*, sive *Q.* et vocula *que* in Mss. commutantur. Vide ad xxii. 31. § 7.

Alius deinde illud *que*, tamquam non suo loco positum, post sequentem vocem transtulit. Præterea *fuisset* Hearnii D. cujus librario displicuit *ne quem, qui fuissent:* quod tamen commode expediri potest subintellecto pronomine, quod sæpe omittitur, 'eorum;' *ne quem eorum, qui fuissent.*

Cap. xxix. § 1 *His senatusconsultis perfectis, sortiti provincias consules*] Pal. 2. *Iis senatuconsultu perfectis. Senatusconsultu* quarta declinatione in præcedentibus ex Mss. codice quoque eruit Lipsius. *Gebh.* Hæc adjungenda puto capiti seq. et scripsisse Livium *His SC. perfectis, sortitis provincias consulibus, Sicilia et classis Marcello.* Vide ad iii. 22. *J. F. Gronov. Senatuconsultu* etiam Harl. unde male *senatusconsultu* conjecit Gebh. quod exstat in Hafn. Verum, quid de hac forma ejus vocis in Mss. censendum sit, supra vide ad v. 13. § 5. Præterea illa, quæ supra memorata sunt, non fuerunt perfecta senatusconsulto, verum senatusconsulta de iis rebus fuerunt perfecta, facta. Supra xxii. 10. 'His senatusconsultis perfectis, L. Cornelius Lentulus pontifex maximus,' &c. Ita 'perficere delectum,' 'comitia' sæpe obcurrunt. Quod ad Gronov. conjecturam adtinet, si codex probæ notæ vel unus accederet, eam haud difficulter probarem. Facile enim unius literæ additione ex *sortiti provincias consules* fit *sortitis provincias coss.* Verum quum omnes omnino scripti vulgatum tueantur, nisi quod in Hafn. esse videam *sortiri provincias consules jussi,* caussam non video cur displicere debeant quæ notavi ad iii. 22. § 3.

§ 2 *Converterint, et postmodum sermones*] Put. *converterint, et postmodo sermones.* Quam vocem et habet xxv. 38. xxviii. 29. *J. F. Gron.* Omnes mei hic vulgatum tuentur. De voce *postmodo* vide ad xxv. 38. § 12.

§ 3 *Se non modo suam quisque patriam*] Opinor legendum *suam quemque patriam.* Valla. An *suam quemque patriam?* J. F. Gron. Ita Campanum edidisse, et rectam loquendi rationem postulare, docet Crevier. Paullo ante *Circuibant* Flor. Lov. 1. 3. Harl. et Gaertn. Vide ad iii. 6. § 9. c. 47. § 2. vii. 34. § 15. Adde Burm. ad Suet. Ner. c. 19.

§ 4 *Obrui ab Æthnæ ignibus*] Vet. lib. *Obrui Æthnæ ignibus.* Sigon. Pal. 2. *Brevi Æthnæ ignibus:* princeps ed. *Obrui ab Æthnæ ignibus.* Gebh. Unus tantum meorum Ber. *ab Æthnæ ignibus.* Reliqui vet. lib. Sigonii concinunt. Τὸ *Obrui* deest in Cant.

§ 5 *Hæ Siculorum querelæ domos primum nobilium circumlatæ*] Vet. lib. *per domos.* Sigon. Abjudicat auctoritas Pall. trium particulam *per* ab Sigonio inculcatam. Pal. 3. *domos prius.* Gebh. Ita *per domos* quidem Sigonius, sed pluribus certe et melioribus, si non omnibus nostris abest τὸ *per.* Et absit sane: nam multo elegantius *domos circumlatæ.* Cæsar de Civ. i. 53. 'Magni domum concursus ad Afranium, magnæ gratulationes fiebant.' *J. F. Gronov.* Soli meorum Hafn. et Hav. præpositionem a Sigonio additam agnoscunt. Eamdem reliqui cum Hearnii Oxonn. omittunt. Præterea *principum nobilium,* pro *primum,* idem Hav.

§ 6 *Aliam forsitan futuram fuisse sententiam suam*] Illud *suam* quid referat, perambiguum est. Alii ad 'senatum,' alii ad 'Marcellum' comparant. Ego lectori judicandum relinquo. *Glar. Suam,* de quo ambigit Glareanus, procul dubio ad 'Marcellum' referendum est. *Sigon.*

§ 7 *In cujus potestate mox futuri sint*] *In cujus potestatem* ex tribus Pall. et prisca ed. omnino legendum esse, Gebhard. monuit ad c. 25. § 13. Et ita apud me Lov. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Aldum. Ita sæpe optimos scriptores locutos esse, ultro confiteor. Meliorum tamen

codd. in vulgatum consensus efficit, ne his libris credere audeam. Vide ad II. 14. § 4.

§ 8 *Deprecari senatus præjudicium*] Sensus, precari, ne permutatio provinciæ a senatu permissa sibi in contumeliam vertat. *Sigon.* Frustra hoc in plerisque exemplaribus alio charactere expresserunt. Continuandum est cum reliqua oratione, et ne periodum quidem novam facit. Neque intellexit Sigonius, qui sensum ejus facit, precari, ne permutatio provinciæ ab senatu permissa sibi in contumeliam vertat. Immo est: si non repugnet collega, ultro se provinciam cum eo commutaturum: ut vero decretum interponatur senatus, ut id faciat senatusconsulto jussus, id sibi grave, idque deprecari. *J. F. Gronov.* Hunc, quem Gronovius dicit, sensum esse verborum Livii, ex illis quæ postea subjungit, constat: 'Ita senatus, quum, quid placeret, magis ostendisset, quam decresset, dimittitur.'

Collegæ optionem dare] Scribe *dari.* J. F. Gron.

Quantum majorem injuriam] Cortius ex optimis codd. apud Sallust. in Jug. c. 85. § 22. 'Quantum vita illorum præclarior,' pro *quanto*, edidit: utque doceat, *quantum* etiam comparativo jungi, hujus quoque loci testimonio usus est. De ipsa locutione hic nihil dicam. Vide quæ de ea notantur ad XLIV. 7. § 6. Nunc tantum observo, non animadvertisse Cortium, *quantum* hic operarum lapsu in ed. Jac. Gronov. inrepsisse, ejusque lectorem in syllabo erratorum monitum esse.

§ 9 *Magis ostendisset, quam decrevisset*] Lege cum optimis *decresset.* J. F. Gron. Vide ad II. 27. § 8. Omnes nostri hic *decrevisset* pertinaciter servant.

Rapiente fato Marcellum ad Hannibalem] Hæc Livius ita refert, perinde atque hoc consulatu, quo quartum fuerat consul Marcellus, occubuerit, hoc est, nono hujus belli anno; cum ipse quintum consul, annis duobus post hunc, occubuerit, videlicet hujus belli undecimo. *Glar.* Hoc ait, quia post quintum consulatum Marcellus ab Annibale interfectus est. *Sigon.*

§ 10 *Ex quo primum adversæ pugnæ gloriam ceperat*] Et hoc lector advertat, necesse est, an *primus* sit legendum. Nam si *primum* adverbium sit, non procedit, quoniam Marcellus priores honores bellicos ante fuerat adeptus: sed primus Romanorum ducum Hannibalem vicit. *Sabell.* *Primus* est in Flor. quod postea ex mente Sabellici receptum est.

CAP. XXX. § 1 *In gratiam publicam avertentes*] Minuas, censeo, capite postremam vocem, scribasque *vertentes.* Lib. XXVIII. c. 11. 'Quum omnium secundorum adversorumque caussas in Deos verterent.' *J. F. Gron.* Vir doctus ad marginem ed. Curion. conjecit *in se gratiam publicam avertentes.*

§ 2 *Prope publico consilio interfectum*] Pall. tres, et vet. ed. *pro publico interfectum consilio.* A Pal. 2. tamen et *pro* et *prope* abest. *Gebh.* *Pro publico interfectum consilio* Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et quædam ex edd. antiqq. *pro publico consilio* etiam scriptum fuerat in Flor. sed *pro* postea est expunctum. Paullo ante semper editum fuit *Hippocratem et Epicydem.* Gronov. demum a. 1665. dedit *Epicyden.* Sed Flor. præfert *Hippocraten atque Epicyden:* et contra § 4. *Hippocratis et Epicydis.* Hinc certe utrumque vocabulum hoc loco terminatione Græca efferendum patet, quod recepi. Vide ad XXIV. 31. § 2.

§ 3 *Quos, Marcelli mora destitutos*] Vox *Marcelli* exsulat a Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. priscis, quam recte addidit Aldus. Mox etiam male *admovissent* Voss. Lov. 1. 2. Ber. Gaertn. et quædam ex primis edd. Ceterum pro

septuaginta nobilissimorum juvenum, quos paullo ante memoravit, *octoginta* numerat xxv. 23. Neque tamen ulla alterutro loco varietas in scriptis vel editis obcurrit.

§ 6 *Fabrum ærarium Sosin*] *Sosim* Flor. Lov. quinque, Gaertn. et Hav. quod iterum admisi in contextum, quia Livius etiam xxiv. 22. eodem modo extulit.

§ 9 *Sacra fracta ac spoliata Deum delubra*] Quod nos nacti sumus e Spira Livianum exemplar, ex fragmentis vetustissimorum codicum saltuatim descriptum videbatur, præsertim in hoc libro sexto tertiæ decadis. Nam initium voluminis fecerat librarius a particula, quam nos vix tandem in medio libro reperimus, abruptis verbis. Cum ea cohærebat, aliquot paginis intermediis omissis, libri finis. Deinde cum septimum librum conferre cœpissemus, iterum particulam invenimus, quæ ad sextum librum pertinebat. Vide miram confusionem. Nos in his annotationibus excusorum codicum ordinem sequimur. Pro sex istis dictionibus, *sacra fracta, ac spoliata Deum delubra*, nos tantum quatuor reposuimus, *et refracta Deum delubra*. Castigator, quia connexis syllabis scriptum reperit *et refracta*, substituit ipse *sacra fraeta*. Deinde quum superessent duæ dictiones *Deum delubra*, ne nullus esset sensus, adjecit has voces *ac spoliata*. Jam substantive *sacrum* usurpari, magis poëticum est, ut apud Persium ii. 69. 'in sacro quid facit aurum.' Itaque potius *sacraria fracta* dixisset Livius, ut de proditis Bacchanalibus lib. ix. dec. iv. c. 9. 'Deinde pure lautum in sacrarium deducturam.' Et mox c. 10. 'Ancillam se, ait, dominæ comitem id tum sacrarium intrasse.' Nam 'sacrum' ipsum est sacrificium: ut ibidem cap. 12. 'Quæ in ludo simili Bacchanalibus in sacro nocturno solerent fieri.' Porro 'refringendi' verbum sæpe apud Livium comperias, ut hoc lib. vi. ad finem c. 46. 'Et porta intus forisque pariter refringi cœpit.' Et vii. 15. 'Deinde proxima refracta porta.' *Rhen.* Addenda vox ex vet. lib. *refracta ac spoliata Deum delubra.* Lipsius, Ep. Quæst. v. 7. Pal. 1. *et tecta exhausta urbi sacra fracta ac spoliata Deum delubra.* Reliqui autem libri *exhausta urbis sacra fracta ac spoliata Deum delubra.* Lectionem, quam et Lipsius probavit, reposui contra Rhenanum. Paullo quoque ante induxi veram lectionem *nisi ut deleret Syracusas*, cum legeretur alias perperam *videret*. Gebh. Omnes scripti *et refracta ac spoliata Deum delubra:* quod occupavit Lipsius, et temere secuit Rhenanus. *J. F. Gron.* Plerique codd. *tecta exhausta urbi*, vel *urbis*, *sacra fracta ac spoliata.* Flor. *ac refracta ac spoliata.* Illud itaque *urbi* vel *urbis sacra fracta* inde natum est, quod unica serie scriptum erat *urbisacrefracta*, ut jam Rhenan. docuit. Verum ita non *et refracta*, sed *ac refracta* substituendum erit. De verbo 'refringere' vide ad xxiii. 18. § 2. Ceterum *videret*, de quo monet Gebhardus, in prima Grut. ed. exstabat, pro quo ipse in postrema *deleret* emendavit.

§ 10 *Ita ut ne nudo quidem solo, reliquis direptis, alere*] In vet. cod. est *reliis direptæ fortunæ.* Reposuimus nos *reliquiis direptæ fortunæ.* Intelligenda autem per appositionem sententia: *nudo solo*, subaudi 'agrorum ædificiorumque,' quæ erant reliquiæ direptæ fortunæ. Hoc, tametsi leviculum, non animadversum castigatorem decepit. *Rhenanus.* Lego *ita ut nec, nudo frugum solo, reliquiis, &c.* Convenit cum illo: 'nihil reliqui, præter terram nudam ac vastam habere.' *T. Faber. Ita ut ne nudo quidem solo* omnes libri. Et tamen sensus nullus. Conjiciebam *ita ut ne nunc quidem salvi reliquiis direptæ fortunæ alere sese ac suos possent.* Ii, qui effugerunt tempestatem belli, et salvi

sunt, ne nunc quidem, restituta pace, habent unde se ac suos tueantur. *J. F. Gron.* *Ita ut nudo quidem solo reliquis direptis ne alere* Lov. 2. In ceteris etiam codd. quæ partim *reliquis direptis*, partim *reliquis direptæ*, partim *reliquiis direptæ* præferunt, omittitur vox *fortunæ*, ita tamen ut similiter ejus ultima syllaba *ne* remanserit. Secundum Doujatium, ut receptæ lectioni commodum sensum inesse doceat, queruntur Syracusani, multis suorum bona ita fuisse ademta, ut ne alere quidem sese ac suos possint reliquiis fortunarum suarum, quod nudum tantum solum relictum esset. Secundum Crevier. conqueruntur Syracusani, post spoliatam urbem ac domos, etiam reliquias direptæ fortunæ, id est, privata bona, agros, domos, &c. multis ademta: *ita ut nudo solo*, (quum nihil reliquerit Marcellus præter mœnia et tecta urbis exhausta, et spoliata Deum delubra,) *ne reliquiis quidem direptæ fortunæ*, (id est privatis suis bonis, puta agris, &c.) *alere sese ac suos possent.* Sed recta loquendi ratio non permittit, ut, si hic sensus verborum sit, adeo turbato ordine proponantur. Sensum puto simplicissimum esse. In præcedentibus questi erant Syracusani, ideo Marcellum optasse, Sosim et Mericum tradendæ urbis auctores habere, ut Syracusanos diriperet. Id convenit illis quæ narrat xxv. 31. urbem Syracusas diripiendam militi datam esse. Et hinc paullo ante memorantur 'tecta exhausta urbis.' Nunc addunt, 'bona quoque multis ademta,' intelligo, ædes, agros, sive, ut mox vocat, 'nudum solum, reliquias direptæ fortunæ:' ita ut ne his quidem alere se ac suos possint, quod ceteroquin faciendi spes fuisset, nisi ea quoque Marcellus in publicum redegisset. Jam vero ædes et agros quibusdam Syracusanorum ademtos fuisse, ex præmio Sosidi et Merico dato supra c. 21. constat.

Quæ comparent cognoscique possint] Non potest ulli dubium videri, legendum esse *compareant* modo potentiali, etiamsi scriptus liber nullus monuisset. *Rhen.* *Quæ comparari*, vel *comperari*, Voss. Lovel. quinque, Harl. Gaertn. Hafn. Rec. Hav. et Brancal. Latinii: *quæ comparare* Ber. et edd. antiqq. *quæ comparent* Aldus, concinente Flor. quod, aperte vitiosum, scriptum videtur pro *compar'ent*, seu *comparerent*, quod exhibent Aldo proximæ edd. usque ad Froben. qui 1531. edidit *compareant.* 'Comparere' in hac re usurpatur vi. 1. 'Fœdera ac leges conquiri, quæ comparerent, jusserunt:' ubi etiam vide. xxx. 37. 'Nihil præter ipsas comparebat naves.'

§ 11 *Talia conquestos quum excedere ex templo*] *Ex templo* duæ orationis partes videntur. Nam postea Marcellus ita orationem conclusurus inquit cap. 31. 'Et quoniam coram et Siculorum et mea verba audistis, Patres conscripti, simul templo excedemus.' Alii præpositionem *ex* ante *templo* sustulerunt, quod placet. *Glar.* Curiam intelligit. Nam senatus non nisi sacrato haberi loco poterat. Unde paulo post c. 31. ait 'Reductis in curiam legatis.' *Sigon.* Libri omnes *extemplo*, vel *extimplo*. Perperam. Sic fine c. 31. 'Simul templo excedam, ut me absente liberius consuli senatus possit.' Ita refert Pall. duorum biga. Sic c. 33. 'Summotis deinde e templo,' &c. *Gebh.* *Extimplo* Flor. et Harl. *ex templo* Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Rec. Gaertn. Hearnii L. 1. D. et edd. antiqq. Præpositionem autem primus Froben. 1535. omisit. Sine præpositione sæpissime hoc verbum usurpasse Livium, certum est. Vide ad viii. 2. § 8. et x. 2. § 3. Ne tamen eum etiam hic ita locutum esse credam, obstat tot codd. et inter eos optimorum, præpositionem retinentium auctoritas. Alibi autem etiam adhibuit præpositionem in regimine hujus

verbi. Supra c. 13. 'Jam e memoria excessit, quo tempore a populo Romano defecerimus?' Livium insuper in regimine verborum cum *ex* compositorum eamdem præpositionem repetiisse, videbimus ad XXXVII. 30. § 9.

§ 12 *Maneant, inquit Marcellus*] In exemplari scripto legitur *Maneant imo, inquit Marcellus.* Neque est hic otiosa confirmantis particula. *Rhenan.* Omnibus nostris abest τὸ *immo.* Secus placeret Rhenani *Maneant immo*, quod indocte transposuerunt secuti editores, ut ad XXXVIII. 43. § 6. dicemus. *Sigon.* Destituuntur omnes libri τῷ *imo.* Gebh. Quum τὸ *immo* ab omnibus plane Mss. absit, et tamen non modo optime conveniat, sed et Liviana consuetudo id deposcat, dubium mihi non est, tertiam vocem, nescio unde coalitam, resolvendam in duas, Liviumque dedisse *Maneant imo, ait Marcellus.* Adde ad XXXVIII. 43. Ita idem verbum mutatum video XXXVII. 1. 'Quum res nova exspectatione certaminis senatum erexisset, P. Scipio Africanus dixit.' Nam illic Mog. Voss. Thuan. *Africanus ait.* Jac. Gron. Τὸ *immo* deest etiam a meis, et Crevier. codd. Unice igitur debetur codici Rhenani.

Capua Fulvium rerum, Marcellum Syracusæ habeant] Licet plura exemplaria sic habeant, perspicue tamen apparet, *reum* Livium, non *rerum*, scripsisse. *Sabell.* Vide ad v. 47. § 10. *Rerum* in paucis tantum edd. operarum errore superest: *reum* omnes codd. præferunt.

CAP. XXXI. § 1 *Reductis in curiam legatis*] *Eductis* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. et Gaertn. Sed primam literam ejus vocis in principio hujus sectionis minio ornatius scribendam librarii omiserunt, quod deinceps facere obliti sunt.

§ 2 *Sed non, quid ego fecerim, in disquisitionem venit*] Post hæc verba omissa erat sententia, quam nos in contextum inseruimus, *quem, quicquid in hostibus feci, jus belli defendit.* Tametsi illic depravate scriptum erat *defendi.* Ingentem saltum hoc loco fecit librarius, quemadmodum paulo ante meminimus. *Rhen.* Pall. tres *sed non, quid ego* (Pal. 2. *eo*, Pal. 3. *numquam ego*) *fecerim, in disquisitionem venit. Nam quicquid isti pati debuerant* (Pal. 3. *potuerunt*) emotis istis verbis *quem, quicquid in hostibus feci, jus belli defendit*, etiam ab antiq. ed. *Gebh.* Rhenanus hic integra sententia auctiorem Livium fecit, quam ego in illius gratiam Livii esse mallem, quam credere possum. Put. antiquissimus, et omnes Gall. Pall. Italici, Voss. *venit, nam quidquid isti pati debuerint.* Et sane illud est additamentum temerarii hominis, qui utcunque defectam veterem scripturam juvare voluit. Potuit multo clementius, debuitque, *sed non, quid ego fecerim, in disq. venit, quam quid isti pati debuerint.* In priori membro particula *tam* intelligitur, qua omissa (et gaudere hac ellipsi Livium sæpius monuimus) opportunior corruptioni fuit, quæ ei respondet, particula, et incidit tandem in illum Alexandrum, qui audacter adeo nodum solvi difficilem secare est aggressus. *J. F. Gron.* In nullo etiam meorum pannus, quem purpuræ Livianæ adsuere Rhenanus conabatur, conspicitur, quem ipsi iterum abjudicat Gronovius ad XXVIII. 23. § 1. Ceterum *sed numquid ego* Lov. 1. 4. Deinde *nam quicquid isti pati* Flor. Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Hav. *sed quidquid isti pati* Lov. 2. *sed quid isti pati* Lov. 3. 5. Ber. Hafn. Rec. et edd. vett. *sed quid est pati* Gaertn. De ellipsi voculæ *tam*, sequente *quam*, vide ad II. 56. § 9. Tum *debuerant* Voss. Lov. quinque, et Harl.

§ 3 *Sin autem desciverunt, legatos nostros*] Non temere est, quod Put. et omnes Gallicani, *desciverunt portus*

legatos nostros. An ea vox interpretatur τὸ *mœnia clauserunt?* an fuit *desciverunt aperte?* Rubenius *ad portas*, vel *in portu legatos* ex xxiv. 33. *J. F. Gron.* Vocem *portas* eodem loco inserunt Flor. Voss. Lov. 2. Harl. Ber. a m. pr. Hearnii N. codd. Crevier. et edd. Rom. Aler. Rom. 1472. Mediol. 1480. et Parm. Ex qua lectione Gronov. in pr. ed. nott. conjicit *desciverunt ad Pœnos*, vel *adsciverunt Pœnos.*

Exercitumque Karthaginiensium adversus nos tutati sunt] Put. *exercituque Carth. adv. nos tutati sunt.* Certe enim magis Punicis armis adversus Romanos defensæ fuerunt Syracusæ, quam ipsæ Punicum præsidium sunt tutatæ. *J. F. Gron.* *Exercituque* etiam Flor. et quidam alii. Repete autem ex præcedenti 'tutati sunt urbem ac mœnia.'

§ 4 *Sosin et Mericum Hispanum, quibus tantam rem crederem*] Pall. duo *quibus tanta crederem.* Gebh. Omnes Gall. et Voss. ignorant τὸ *rem.* An *tantum?* Duo Pall. *quibus tanta crederem.* Lib. xxv. c. 35. 'Quod ab sociis se desertum, hostium tantum auctas copias sentiebat.' xliii. 1. 'Senatus indignari, tantum consulem ausum, ut suam provinciam relinqueret, in alienam transiret.' *J. F. Gron.* Vulgatum *tantam rem crederem* servant Lov. 3. Ber. Hafn. et Hearnii L. 1. *rem tantam crederem* Lov. 5. et Gaertn. *tantam crederem* Flor. Lov. 1. et Harl. *tanta crederem* Lov. 2. Hav. et Hearnii D. *tantum crederem* Lov. 4. *tamen crederem* Colbert. quod forte non deterius pronunciat Doujatius. Ego contra unius testis rationem non habendam puto. Quin et is potius Gronovii conjecturæ favere videtur. Nam *tamen* contractæ scribitur *tñ*, quod cum *tm̄*, id est *tantum*, sæpissime confundi, vidimus ad ix. 12. § 6. Ex hoc igitur loco patet, librarios vocem *rem*, quæ in paucis et minoris auctoritatis codd. tantum superest, contra mentem Livii addidisse; de quo vide ad ii. 18. § 2. Ceterum *Sosim* iterum Flor. Lov. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav. cum nonnullis edd. antiqq. quod probo. Vide ad cap. præc. § 6.

§ 6 *Reipublicæ nostræ velit*] Forte *vellet.* J. F. Gron. Huic conjecturæ favere videtur Flor. lectio *velit, et aversatum*, quæ forte inde nata est, quod, quum duplex lectio *velit* et *vellet* in cod. reperta, eaque hoc modo *velit, let*, juncta fuisset, id non adsecutus postea alius, una litera expuncta, *velit et* dederit. Paullo ante *maxime argumento est*, pro *maximo*, Lov. 1. 3. Voss. et edd. antiqq. Etiam § præc. *his quidem contumeliis*, pro *hic*, Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Harl. Gaertn. et Hav. cum edd. vetustis.

§ 7 *Nec mihi ipsi congresso ad portas, &c.*] Hoc nusquam de ipso Marcello ante prodidit, quod equidem sciam, sed de ejus legatis. *Glar.*

§ 8 *Apud Hannibalem et Karthaginienses victos sese justius*] Quidam emendarunt *victosque:* sed neutrum admodum placet: et quia nihil aliud, quod reponam, habeo, in medium lectori conjiciendum relinquo. *Glar.* Pall. tres *victos se justius:* antiq. ed. *victos sese justius.* Gebh. Gall. Pall. immo omnes *victos se justius:* etiam antiq. ed. *victos sese justius.* Scribe eleganter, *apud Annibalem et Karth., victos secum, justius, quam apud victoris populi senatum, quererentur:* nam et τὸ *Romani* Put. et Voss. ignorant. *J. F. Gron.* *Victo se justius* Flor. a m. pr. *victos se justius* a m. sec. Et ita Voss. Lov. quinque, Harl. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonn. *victos sese justius* Ber. et edd. antiqq. *victosque justius* Aldus, et proximi. *Romani* autem neque in ullo meorum, neque in Hearnii Oxonn. neque in edd. Rom. 1472. ac Parm. adparet. Doujatius conjecturæ Gronovii, quam elegantem vocat, ideo non accedit, quod

nullus cod. adstipuletur. Probat igitur Colbert. scripturam *victos justius.* Sed cum Crevier. puto, commodius esse, quod Gronovius subjecit.

§ 10 *Ea vos rata habeatis, Patres conscripti, nec ne*] Ita nullus ex scriptis. Put. Cantabr. Voss. Gud. omnes ignorant τὸ *nec.* Lege *Ea vos rata habeatis, P. C. næ magis reipublicæ interest, quam mea:* intelligitur causalis *ut* in priore membro. Eadem particula videtur mihi exsulare apud Cic. de Finib. IV. 5. 'Quod item cum vestri faciant, non satis magnam tribuunt inventoribus gratiam:' ubi notant, in Pal. 1. esse *nam satis,* tentantque *an satis.* Sed Ciceronianum et elegantissimum erit legendo, *quod item cum vestri faciant, næ satis magnam tribuunt inventoribus gratiam.* Solet enim Tullius τὸ *satis* usurpare in privationibus, ut 'satis magnam' illi sit minime magnam. In Orat. c. 22. 'Quare si jam me vultis esse oratorem, si etiam sat bonum, si bonum denique.' *Jac. Gron.* Τὸ *nec* etiam deerat in Flor. Lov. 1. 2. Ber. Hearnii Oxonn. et edd. Rom. Aler. Rom. 1472. ac Parm. sequens *ne* in Lov. 5. et Harl. utrumque *nec* et *ne* in Lov. 3. 4. et Hav. Forte voculæ illæ altera alteram elisisse censendæ sunt, ut c. 34. § 4. Interim tamen *næ magis reipublicæ interest* editum inveni Mediol. 1480. et in utraque Tarvis. Illam autem voculam hoc sensu etiam sine diphthongo *ne* scribi posse, vel etiam debere, contendit Faërn. ad Ter. Andr. Prol. vs. 17. Ceterum in loco Cic. quum postea Jac. Gronovius eum universum ederet, sententiam mutavit, et *jam satis magnam* legendum censuit.

§ 11 *Simul templo excedemus*] In duobus Pall. se *excedam* invenisse, testatur Gebhard. ad cap. 30. § 11. Sed omnes mei vulgatum servant. Mox *dilectum* Flor. Lov. 1. et Gaertn. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Deinde *descendit* Hearnii L. 1. errore librarii.

Cap. XXXII. § 1 *Ibi quum diu de sententiis certatum esset*] Expunge præpositionem. Lib. XXVII. c. 11. 'Quum diu certatum verbis esset:' ita enim transponit Put. voces. *J. F. Gron.* Lib. XXVIII. cap. 26. 'Consilium de iis Carthagini erat, certabantque sententiis.' Plinius H. N. XXIX. 1. 'Hinc illæ circa ægros miseræ sententiarum concertationes, nullo idem censente.' *Duk.* Plerique et tantum non omnes mei cum Hearnii Oxonn. *de sententiis.* Adsentior tamen Gronovio præpositionem delendam censenti. Liv. X. 19. 'In quam (sententiam) inter paucos certatum verbis fuerat.' XXVII. 6. 'His orationibus quum diu certatum esset.' cap. 45. 'Modestia certare milites, ne quid ultra usum necessarium sumerent.' XXXIV. 18. 'Ut parsimonia, et vigiliis, et labore cum ultimis militum certaret.' XLII. 5. 'Quum certatum utrimque temeritate atque audacia cerneret.' c. 50. 'Ibi aliquamdiu diversis sententiis certatum est.'

Et magna pars senatus, &c. censerent] Oratio hæc inchoatur quidem hoc loco, sed absolvitur demum post propositas senatorum sententias hoc modo: *Ibi quum diu sent. cert. esset, et magna pars senatus, &c. censerent, &c. mitius tamen dec. Patres.* Verba enim, quæ § 5. proxime post enarrata senatorum vota sequuntur, 'Hæc taliaque quum ad invidiam consulis miserationemque Siculorum dicerentur,' reputanda sunt quasi repetitio illorum *et magna pars senatus censerent,* propter longum satis hyperbaton addita. Similia vide ad II. 12. § 2. XXV. 27. § 1. et alibi sæpe.

Principe ejus sententiæ T. Manlio Torquato] Pal. 3. *a principe ejus sententia et M. Torq.* Reliqui quoque *a principe ejus sententia.* Gebh. Similiter etiam in plerisque codd. meorum errarunt librarii. Nec aliter edd. principes.

§ 2 *Non fessam miseranda servitute bello adfligi*] Pal. 2. *servitute et bello*

affligi. Gebh. Ita et Lov. 5. perperam præfert. Mox § seq. *perisse* Flor. Voss. Lov. 2. 5. Harl. et Gaertn. Vide ad v. 8. § 3. Tum *hoc denique Punico bello* edd. principes quas vidi.

§ 4 *Si ab inferiis exsistat*] Vet. lib. *Si ab inferis*. Sigon. Omnes, non modo codd. sed etiam edd. quas vidi, *ab inferis*, ut Sigonius voluit; ut nesciam ubi alterum *ab inferiis* ipsi obvium fuerit. Deinde *exeat* Ber. a m. sec. et Hearnii L. 1. *exstat* Gaertn. *resistat* Lov. 4. Infra xxxix. 37. 'Si existat hodie ab inferis Lycurgus.' Cic. in Verr. iv. 48. 'Etenim propter est spelunca quædam, qua Ditem patrem ferunt repente cum curru exstitisse.' Vide ad xxv. 21. § 3.

Rex Hiero, fidissimus imperii Romani cultor] Put. *imperio Romano*. J. F. Gronov. Ita etiam Flor. et Cant.

Quum, ubi semirutam ac spoliatam patriam respexisset] Pall. duo *respexerit*. Pal. 3. *respexit*. Gebh. *Respexerit* Flor. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *respexit* edd. vett. Præterea *semirupta* Lov. 3. Ber. et Hav. Vide ad x. 4. § 7.

§ 6 *Quæ is gerens bellum victorque egisset, rata habenda esse: in reliquum curæ senatui*] Comparet in Pal. 1. *Quæve is gerens bell. vict. eg., rata habenda et se in rel. cura sen. fore*. Pal. 2. *rata habenda, et in rel.* Pal. 3. *habenda et se in rel. fore curæ sen.* Gebh. *Habenda et se in relictum* Flor. *habenda et se in reliquum* Voss. a m. pr. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harl. Hafn. Ber. Gaertn. et edd. vetustæ: *habenda et in reliquum* Voss. a m. sec. *habenda et se reliquum* Hav. *habenda in reliquum* Lov. 1.

Quoad sine jactura] Idem Put. sed et alii *quod sine jactura reipublicæ fieri posset*: non *quoad*. Bene. Nam illud hoc sensu amant veterum optimi. Cicero in Verr. iv. 11. 'Senator populi Romani, quod in vobis fuit, in vestro oppido jacuit et pernoctavit in publico.' Pro Domo c. 13. 'Sacra Clodiæ gentis cur intereunt, quod in te fuit?' Hinc illustrabimus, quod in prima ad Famil. Victorio, Manutio, omnibus editoribus difficile visum est: 'tibi decernit, ut regem deducas, quod commodo rem facere possis.' Sic ad Atticum i. 1. 'Petitionis hujusmodi ratio est, quod conjectura provideri possit.' Sed non id præcipuum est, quod impedivit viros doctos. Tò *rem* percepit Victorius, non Manutius: τὸ *commodo* Manutius, non Victorius. Neque hoc verbum requirit, ut adjungatur *reipublicæ*: cum ita generatim conceptum comprehendat, significetque et reipublicæ, et proconsulis Lentuli, et provinciæ ejus, et ipsius regis commodum. Ita Cic. in Bruto c. 4. contrarium *incommodo*, non addito cujus: 'Etsi fortasse ego a te hujus voluntarius procurator petam, quod ipse, cui debes, se incommodo exacturum negat.' Sic igitur ait, ut regem deducas, quatenus id, vel eam rem, commodo, omnium nempe, quorum interest, facere possis. Tam prægnantis sententiæ sunt concepta eodem modo in omnibus vett. bonis libris verba. *J. F. Gron.* *Quidem si sine jactura* Rec. *quod si sine jactura* Hearnii L. 1. *quod sine jactura* ejusdem N. et D. cum omnibus codd. meis reliquis, et vett. edd. ante Aldinam. Infra xxxix. 45. 'Id eos ut prohiberet, quod ejus sine bello posset, prætori mandatum est:' ubi similiter peccabatur. xliv. 17. 'Quod per religiones posset.' Ovid. Her. viii. vs. 5. 'Quod potui, renui; ne non invita tenerer:' ubi vide Burmann.

§ 8 *In fidem et clientelam*] Put. et fere omnes *in fidem clientelamque se urbemque*. J. F. Gron. Ita et plerique meorum.

Syracusas acciperet] Vet. lib. *reciperet*. Sigon. Similiter Hav. dissentientibus reliquis meis, omnibusque Hearnii Oxon. Frustra Sigonium hanc cod. sui laciniam movisse recte monet Gronov. ad vii. 30. § 4. Sæ-

pius hæc verba commutantur a librariis. Vide ad VII. 30. § 4. VIII. 19. § 1. c. 27. § 10. IX. 7. § 9. c. 16. § 2. XXII. 52. § 3. et alibi.

Post hæc consul clementer adpellatos eos dimisit] Plutarchus, qui totam hanc historiam narrat in Marcell. p. 311. hoc sic exprimit: 'Επικλασθεὶς οὖν ὁ Μάρκελλος, τούτοις τε διηλλάγη καὶ τοῖς ἄλλοις Συρακουσίοις ἀεί τι πράττων ἀγαθὸν διετέλει. *Sigon.* Put. *appellatos dimisit*, extrito *τῷ eos.* J. F. Gron. *Potens hoc consul* Flor. a m. pr. Lov. 1. 2. Harl. et Voss. a m. pr. *potens hæc consul* Lov. 4. *petentes hoc consul* Voss. a m. sec. Ber. et Hav. Deinde *τὸ eos* omnes mei servant; insuper vero *amplexus eos* Voss. et Lov. 1. ac 3. Sed modo habuimus 'Legatique benigne adpellati ac dimissi.'

CAP. XXXIII. § 2 *Neque enim meritas pœnas negare poterant*] Hoc non uno modo suppleri potest. Nec tamen displiceret *meritos*, scil. se, si quid libri juvarent. *Duk.*

In quos culpam conferrent] Pall. 2. ac 3. *deferrent.* Forte *referrent.* Curtius IV. 3. 'Hic, quod in adversis rebus solet fieri, alius in alium culpam referebant.' Prisca ed. *inferrent.* Gebh. *Deferrent* Lov. quinque, Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. pro quo Aldus *conferrent*, quod est in Flor. aliisque. Supra V. 11. 'Noxii ambo alter in alterum caussam conferunt.' XLIII. 4. 'Quibus purgantibus se, culpamque in duorum amentiam conferentibus.' c. 11. 'Culpam ejus rei consulem in tribunos militum, contra illos in consulem conferre.'

§ 3 *Paucos nobilium superstites esse*] Non tacendum, in Put. et Reg. legi *superior esse.* Ut et c. 35. non hi modo, sed Gallicani omnes: *Ne unde redimantur quidem, quidquam superior esse*, vel *superius esse.* Numquid diviso verbo duplicato uti voluit, ut esset *super iis esse?* Cornel. Nep. Alcib. cap. 8. 'Contra Atheniensibus exhaustis, præter arma et naves, nihil erat super.' Tacitus Hist. I. 20. 'At illis vix decumæ super portiones erant.' Voss. *nobilium superiores esse.* J. F. Gron. *Superiores esse* Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Hafn. Hav. et Hearnii Oxonn. Non displicet Gronovii *super iis esse.* Virgil. Æn. l. II. vs. 567. 'Jamque adeo super unus eram.' Eo autem verisimilior Gronovii conjectura est, quod 'superesse' et 'superstes esse' etiam alibi commutentur. Exemplum est XXVII. 49. § 4.

Victoris ira captis damnaverit] Lege *capitis.* Sabell.

Eos libertatem sibi suisque, et bonorum aliquam partem orare] Hæc verba ita ponuntur, quasi pro solis nobilibus roget libertatem bonorumque partem, ac non pro omnibus Campanis. Oratio mihi mutila videtur. *Glar.*

Propinquis jam cognationibus] Put. Cantabr. Voss. Gud. duo Pall. *jamjam.* Apparet verum esse *prop. jam etiam cognat.* Justinus II. 4. 'Jam etiam cum contemtu virorum se tuentur.' Et sic alibi Livius. *Jac. Gron.* Liv. XXII. 15. 'Jam etiam Romæ infamem suam cunctationem esse.' *Jamjam* etiam Flor. Lov. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. Gronovii conjecturam firmat nonnihil, quod *jam et cognationibus* præferat Lov. 4.

§ 4 *Mortuus enim post captam Claudius consul erat*] Legendum *pro consule*, quod eo anno, quo Capua capta est, P. Sulpicius et Cn. Fulvius consules fuerint: Q. autem Fulvius et Ap. Claudius ad Capuam cum proconsulari imperio. Itaque paulo post ait *Fulvio proconsuli.* Nisi si accipias consul pro eo, qui consulare gerat imperium: ut paulo post 'In consilio arbitror me fuisse consulibus Capua capta.' *Sigon.* Sigonius, sed tamen ex judicio Glareani, conjecit legi

debere *pro consule*. Sed meo animo rectius abesset vel τὸ *consul*, vel suppositum *pro consule*. Certe ejusdem monetæ est. Neque illud *consul* adscitum Pal. 3. Princeps ed. *Mortuus Claudius consul erat*. Gebh. Rectius Sigonius *Claudius pro consule:* etsi quibusdam in libris ea vox tota desit. Sic enim hoc cap. 'Qui se dediderunt in arbitrium ditionemque populi Romani Fulvio pro consule.' Tacitus Ann. II. 52. 'Furius Camillus pro consule Africæ.' *J. F. Gron.* Non dubium est, quin recte dicatur *pro consule*. Sed hoc quæri potest, an, qui *pro consule* est, etiam *consul* dici possit. Si hoc non licet, emendanda sunt aliquot Livii et aliorum scriptorum loca, a Perizonio Animadv. Hist. c. 7. p. 309. prolata: quæ omnia corrupta esse, non magis credo, quam illa, in quibus *prætor* dicitur, qui *pro prætore* erat. *Duk.* Verum esse puto, id quod Sigonio visum est ad XXVIII. 38. § 4. 'prætorem' sæpe pro proprætore, 'consulem' pro proconsule poni. Vide etiam Dukerum ad XXIII. 40. § 1. Necesse igitur non est, ut hic *pro consule* invitis omnibus libris pro *consul* legamus. Ceterum verba *post captam* desunt in Voss. et Lov. 1. *enim post captam* in Ber. a m. pr. et edd. Ascensiana 1513. prioribus. Contra voce auctiores *post Capuam captam* Haverk. *post captum Capuam* Brancal. Latinii legunt. Mox *sicut et inter Marcellum Siculosque* Flor. *sicut inter Marcellum Syracusanosque* Lov. 5.

§ 5 *Quum M. Atilium, C. Fulvium fratrem Flacci, legatos ejus*] Gallicani ignorant *ejus*, dein *fratres* habent. Scribe *quum M. At., C. Fulv. fratris Flacci legatos, ac Q. Minutium.* Respicit autem τὸ *fratris* solum Fulvium, quasi dictum esset *hunc fratris Flacci.* Hanc notabilem sermonis brevitatem sustulerunt librarii et correctores, ego unice amplector. *J. F. Gron.* *Fratres Flacci, legatos ejus* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonn. neque aliter in Put. et tribus aliis se invenisse testatur Crevier. qui nihil vetare putabat, M. Atilium fratrem esse Flacci, etsi diverso nomine sit, sive ex eadem tantum matre ortus, sive per adoptionem in Atiliorum familiam adscitus fuerit. Mox *atque Minucium* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. sollemni scribarum errore. Vide ad XXII. 31. § 7.

Rebus adfuerant] Vet. lib. *interfuerant.* Sigon. *An fuerant* Flor. Voss. et Lov. 1. ac 5. *antefuerant* Lov. 4.

§ 7 *In consilio, inquit, arbitror me fuisse consulibus, Capua capta, quum quæreretur*] Proconsules Claudius ac Fulvius Capuam cepere, non consules. Præterea vide num potius *concilio* legendum. *Glar.* Hæc ita quidem apte nectit distinctio minima: sed si eam relinques, satis abrupta erunt sequentia, 'duas mulieres compertum est.' Non displiceret, distinctionem maximam post *capta* poni, ut ita procedat oratio: *Quum quæreretur, &c. compertum est, &c.* Sed cur 'arbitrari' se dicit, quod haud dubie pro certo sciebat? *Duk.* Omnes codd. et edd. *In consilio,* idque cum Glareano non mutandum, aut scribendum esse *In concilio*, patet ex illis quæ Gronov. notavit ad XLIV. 2. § 5. Præterea *fuisse cum consilibus* Brancal. Latinii. Mox *bene meritus de republica nostra esset,* mutato ordine vocabulorum, Flor. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav.

§ 8 *Vestiam Oppiam Atellanam, &c. et Fauculam Cluviam*] 'Vestia' et 'Faucula' videntur prænomina esse: nam c. 34. 'Oppiam' et 'Cluviam' vocat. Et 'Oppius' et 'Cluvius' nomina gentilia sunt in Livio et Cicerone. *Duk.* *Bestiam Oppiam* Voss. a m. pr. Lov. 3. 4. et Hav. *Bestiam Appiam* Voss. a m. sec. Lov. 1. 2. 5.

Harl. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. et editi ante Aldum. Deinde *Faucolam Cluviam* Harl. *Faculam Divinam* Hav. *Faculam Diviam* Hafn. *Fauculam Duviam* Lov. 2. 4. 5. *Fauculam Dunam* Lov. 3. *Fauculam Cluvinam* Lov. 1. Mox Perizon. *quæstum corpore fecissent* in ora Livii conjecit, ut ad utramque mulierem referatur. Male. Val. Max. v. 2. 1. 'Vestia Opidia materfamilias, et Cluvia Facula meretrix.'

§ 9 *Securique percussos a Q. Fulvio fuisse magis*] Voss. *vicisse magis*. Put. *percussos eisse magis*. Lege *percussos esse*. J. F. Gron. *A Q. Fulvio inquisitum fuisse magis* Ber. a m. sec. et Brancal. Latinii: *a Q. Fulvio fecisse magis* Hearnii L. 1. *a Q. Fulvio vicisse magis* Flor. Cant. Lov. 2. Harl. Hafn. et Hav. Haud male Gronov. *esse magis* ex vestigiis Put. *fuisse* enim modo præcessit.

§ 10 *Idque et apud majores nostros in Sutrianis factum est*] Id si bene habet, oportet secunda decade scriptum esse: nam in prima nusquam puto inveniri. Satricanorum civium Romanorum quidem meminit lib. IX. ab urbe cond. post Caudinas furcas, sed nihil tale de illis ibidem narratur. *Glar.* Vet. lib. *in Satricanis*: et recte. Satricanos enim ad Samnites defecisse a. CDXXXIIII. tradit Livius IX. 16. De *Sutrinis* autem (sic enim legendum esset) nihil est traditum. *Sigon.* Vet. ed. et Pal. 1. *Satrianis.* Rectius reliqui duo Pall. *Satricanis.* Gebh. *Satricanis* etiam legit Pighius in Ann. ad a. CCCCXXXIV. p. 353. *Satricum* colonia civium Romanorum erat. Liv. lib. VI. capp. 16. 22. et IX. 16. *Duk.* *In Saniis* Lov. 2. *in Sanniis* Lov. 4. qui ambo in verbis seq. legunt *de Satrianis.* Utroque loco *Satrianis* est in Flor. Ber. Lov. 1. 3. Harl. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *Satricanis* in Voss. Rec. Lov. 5. Gaertn. Hav. et Brancal. Latinii. Quorum ultimus in præcedent. legit *sine jussu populi.* Verum id ex glossa natum videtur. Insuper *factum esse* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

Sciretque plebs, uti senatui] Forte *sisceretque plebs.* J. F. Gron.

§ 12 *Dediderunt in arbitrium ditionemque populi Romani Fulvio proconsule*] Ita fere primum ed. Gruteri ultima; quum priores præferant *proconsuli*, consentientibus Flor. et plerisque meis cum Hearnii D. quod reduxi: *pro cons.* per compendium est in ed. Rom. 1472. *procons.* in ed. Parm. Debuissset saltem Gruter. si vulgatum displiceret, dare *Fulvio pro consule*, ut laudat Gron. ad § 4. Ceterum omnia hæc verba cum sequentibus *quæque una secum* exciderunt ex Hearnii L. 1. neglegentia scribæ ob vocis *dediderunt* repetitionem. Mox § seq. *quosque una secum dedidere* Flor. *quosque secum una dediderunt* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *quosque secum una prodiderunt* Voss. et Lov. 3. *quosque* et Hearnii D. *quique secum una dediderunt* Brancal. Latinii: *quosque secum una* edd. antiqq. Moguntina deinde *quæque secum una.* Aldus tandem *quæque una secum.* Ceterum verba *agrum urbemque, divina humanaque, utensiliaque, sive quid aliud dediderunt* desunt iterum in Harl. et Hearnii D. ob ejusdem verbi *dediderunt* repetitionem.

§ 14 *Quod senatus maxima pars censeat, qui adsidens, id volumus*] Solennia hæc verba esse videntur, quibus plebs in probando senatusconsulto utebatur. Vet. lib. *qui assidetis.* Sigon. Vocem addit vetus *senatus juratus maxima.* Lege *senatus jurati*: et valde ea additio ad sententiam facit. Notum est, gravioribus in rebus senatum juratum sententiam dixisse exempla apud Ciceronem. Illud *qui assidetis* quid in hac solemni formula valeat, qui explicaverit, vir esto. Liber meus et ante Sigonium alii *qui adsidens.* Ego taceo. *Lipsius,* Ep.

Quæst. v. 7. Forsan legendum *qüi assides*, id est 'cui assides:' vel *qüi accedes*. Quid enim jussum populi tribunum exquirere attinuit, si ipse fortassean intercessione sua id, quod jurati senatus maxima pars censuisset, non haberet ratum? An denuo rogandus populus? Hercle plebem inconsultam, si id non providit. Recte ergo sibi quasi a tribuno cavit plebes, ne duabus nequicquam inde rogationibus fatigarentur, cum prima totum negotium expedire posset. Nihil tamen pugno, si legas *qüi accedetis*. Etsi enim unus Atilius tribunus plebis rogationem tulerit, potuit tamen, ut alii juxta assisterent. Lego etiam *Quod senati jourati maxima pars censeat, qüi ollic stetis, id volumus joubemusque*: vel *qüi olli stetis, &c. ollic* pro 'illic' antique dici, Festus notat. Sed et *olli;* idem significat quippe cum 'illi,' quod adverbium loci esse notat Donat. ad Ter. Ad. I. 2. 36. et alibi. Si in antiquis libris esset *qui assistetis*, nihil dubitarem, vel laborarem. *Klock.* Ego τὸ *adsitis* detrunco, et rescribo *qui adsid*, id est *adsit*, ἀρχαϊκῶς. Librarii verbum existimabant esse adtegrum: alius *adsidetis*, alius *adsidens* varie explicabant, pro captu et suo quisque acumine. Liv. I. 32. 'Quandoque pars major eorum, qui aderant, in eandem sententiam ibant, bellum erat consensu fieri solitum.' Et est senatus verbum 'adesse.' Brissonio observatum in Formulis. Sed quid huic loco *qui adsit?* Credo, ne impedimentum SCto adferret *numera senatum*. Locum quem diu torseram, torsit me quoque acriter, et ipsæ fere me acuendi curæ reddiderunt hebetem. *Klock.* in Syllog. Epist. a Burm. editar. tom. I. p. 396. Pall. tres *Quod senatus juratus maxima pars censeat qui assidens*. Quæ ego extricare nequeo. *Gebh.* Libri omnes *senatus juratus*. Et constat gravioribus in rebus senatum juratum decrevisse. Sed commodius putat Lipsius *senatus jurati*. In illo autem *qui adsidetis*, vir tantus bonam copiam ejurat: quid, inquit, in hac solenni formula valeat, qui explicaverit, vir esto. Tentandum est aliquid hac conditione præposita. Libri omnes *qui adsidens:* nam illud est Sigonii, et potest tolerari: sed et commode sit *adsederint*, vel *adsidebunt*. Probum vero *senatus juratus*. Nam in formula hac, 'senatus juratus, maxima pars, qui adsederint,' perpetua est epexegesis, et posterius membrum explicat præcedens. Ut igitur ostendant, per hoc *senatus juratus* non intelligi præcise omnes et singulos, sed majorem senatorum partem, additur *maxima pars*. Rursum poterat fieri, ut in longum res per infrequentiam produceretur, ut per incidentia alia publicæ consultationis negotia huic rei vacare pars maxima nequiret, et ideo necesse esset, certos nec nimis magno numero, hanc procurationem subituros, ex amplissimo ordine deligi. Id ut liceat, neve de eo dubitetur, adjiciunt, se habituros hoc pro eo, quod a senatu, id est parte maxima senatorum, sit constitutum, quod visum fuerit illis, 'qui' ad hanc rem consultandam 'adsederint.' Istiusmodi appositionum plenus Livius. Lib. I. c. 7. 'Aversos boves, eximium quemque pulchritudine, caudis in speluncam traxit.' III. 14. 'Juniores, id maxime quod Cæsonis sodalium fuit, auxere iras in plebem.' XXI. 32. 'Cum expeditis, acerrimo quoquo viro.' Jam de parte maxima firmant illa IX. 46. 'Ne quis templum aramve injussu senatus aut tribunorum plebis partis majoris dedicaret.' XL. 29. 'Quantum Q. Petilio prætori majorique parti tribunorum plebis videretur.' Nonnumquam etiam certus numerus requirebatur. Ut XXXIX. 18. 'Prætor senatum consuleret, si ei permissum esset, quum in senatu centum non minus essent.' XLII. 28. 'Donaria dari, quanta ex pecunia decresset senatus, quum centum et quinquaginta non minus adessent.' Quod

hic est *adesse*, illic est *adsidere*. Ut I. 32. 'Inde ordine alii rogabantur: quandoque major pars eorum, qui aderant, in eam sententiam ibant.' Ex quo potest et τὸ *eorum* intelligi in eo *maxima pars qui adsederint*. Denique, quia de senatu jurato apud Ciceronem exempla esse ait vir summus, addemus unum alterumve ex Livio. Lib. XXX. c. 40. 'Patres igitur jurati (ita convenerat) censuerunt, uti consules provincias inter se compararent.' XLII. 21. 'Ut juratus senatus decerneret, qui eam rem quæreret animadverteretque.' Scribe etiam cum optimis circa hæc ipsa *plebes sic jussit*: et *Ex hoc plebeiscito*. J. F. Gron. *Juratus* in omnibus meis est, exceptis Ber. qui id a m. pr. omisit, et Hav. qui legit *iratus*. Deinde *qui adsidens* Flor. Voss. Lov. 3. 4. Harl. et Gaertn. *adsidens*, pronomine omisso, Lov. 2. *qui adsidet* Ber. a m. sec. *qui assidendis* Lov. 5. *qui adsidetis* reliqui. *Quod senatus juratus maxima pars censeat, assidemus, volumus, jubemusque* Brancal. Latinii. *Quod senatus jurati maxima pars censet, qui* (sive *quæ*, illud antique) *adsit, id volumus, jubemusque* conjecit Schegk. ad Vell. Pat. II. 9. fere similiter, atque amicus ejus Klockius; in cujus conjectura nihil adsensu dignum est, nisi quod Lipsium docuerit, quid illa *qui adsidetis*, sive, ut emendat, *qui adsid*, indicarint. Gronov. hic optime verum vidit, et verba Livii recte exposuit. Paullo ante *plebes sic jussit* etiam Flor. Voss. et Hearnii Oxonn. Vide ad I. 20. § 6. II. 24. § 2. et c. 55. § 2.

CAP. XXXIV. § 1 *Ex hoc plebiscito senatus consultus*] Princeps ed. *Ex hoc pleb. senatusque consulto*. Gebh. Ita et Ber. a m. pr. cum edd. antiqq. *plebeiscito* autem, ut Gronov. ad verba ultima cap. præc. emendavit, etiam Flor. Mox *Appiæ* Flor. Voss. Lov. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. principes. *Apiæ* Lov. 1. 4. 5. *Piæ* Lov. 2. Deinde *Duviæque* Lov. 4. *Diviæque* Harl. et Hav. *Divinæque* Lov. 2. *Duniæque* Lov. 3. *Elimæque* Gaertn. Vide ad cap. præc. § 8.

§ 3 *Extra filias, quæ nupsissent*] Vet. lib. *enupsissent*. Egregie, quasi quæ e paterna domo in mariti transissent. Ut enim 'innubere' est in mariti domum transire, sic 'enubere' e patris domo exire. Livius I. 34. 'Ea cum innupisset.' Et X. 23. 'Virginiam, quod e Patribus enupsisset, sacris arcuerant.' *Sigon.* Put. et Men. *extra filias, quæ enupsissent*: ut Sigonius. *J. F. Gron.* *Enupsissent* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 3. 5. Harl. et alii. Vide ad IV. 4. § 7.

Priusquam in populi Romani potestatem venirent] Pall. 1. et 3. *in pop. Rom. venirent potest.* Pal. 2. *in potest. pop. Rom. venirent.* Gebh. Posterius superest etiam in Lov. 1. et Ber. *in pot. pop. Rom. venissent* edd. principes.

§ 4 *Summam etiam census distinxerunt*] Non bene capio. Si significare voluit, senatum voluisse publicari bona eorum, quibus magnus census erat, non eorum, quibus exiguus, videtur scripturus fuisse *summa*, id est 'magnitudine.' *Duk.* *Summa* legit Gaertn. Mox *publicandane bona essent* Brancal. Latinii, et Hearnii D. Sed vocula *nec* excidit ob similitudinem sequentis *ne*. Verum ne ita etiam judicemus de alio loco c. 31. § 10. vetat optimorum τὸ *nec* omittentium auctoritas.

§ 5 *Pecua captiva præter equos*] *Pecora* Lov. 2. Harl. Hav. Brancal. Latinii, Hearnii D. et nonnullæ edd. vett. quod ex glossa esse puto. Supra V. 48. 'Quum æstu et angore vexata vulgatis velut in pecua morbis moreretur:' ubi quædam vide. XXXV. 21. 'In agris passim inundatis pecua ablata.'

Præter puberes virilis sexus] Studiose et Salmasius et pater notarunt ex Put. *viriles*, ut mihi dubium sit nullum, quin Livius scripserit *præter*

puberes virile secus, et adponi debeat hic locus iis, quæ notata sunt ad xxvi. 47. *Jac. Gron.*

§ 6 *Extra quam, qui eorum*] Sollemnem hanc excipiendi formulam inlustrat Brisson. de Formul. v. 404. In ea *extra* est 'præter.' Ita hoc cap. 'Extra filias, quæ enupsissent.' Sequentia *aut ipsi aut parentes eorum* desunt in Lov. 4. ob repetitionem vocis *eorum* omissa. Sola ultima vox *eorum* exsulat a Lov. 5.

§ 7 *Neve quis eorum, qui Capuæ fuissent*] Hic velut aliud decretum de habitationis loco incipit, nam alioqui plane non intelligo. Ergo libertas data, sed habitatio mutata. *Glar.* *Capuæ fuissent* Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Mox *infra octavam diem maneret* Rec.

§ 10 *Trans Tiberim moti essent*] Ita primum dedit ultima Gruteri ed. Omnes priores legunt *emoti*. Neque aliter scripti mei, nisi quod *amoti* sit in Lov. 2. et 4. *emoti* Hearne etiam in L. 1. et D. invenit; itaque in Put. esse, de ejus scriptura consultus Sallier. respondit. Id itaque revocavi, quod et fecit Crevier. trium e suis et edd. Andreæ ac Campani auctoritate inductus. Ita modo hoc cap. dixit Liv. 'Cis Vulturnum emovendos censuerunt.' Plura vide ad xlii. 50. § 6.

Dum ne qui major, quam quinquaginta] *Ne qui* pro *ne cui* injuria notari contigisse apparet. *Sabell.* Illud *ne qui* scribarum errore etiam superest in Flor. et Lov. 2. ac 4. *ne quis* in Hav. Vocula *quam* exsulat ab Harl.

§ 12 *Signa, statuas æneas, quæ capta de hostibus*] Ita Aldus primus edidit. Antea vulgabatur *quæ captæ* consentientibus Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Sed optimi Flor. et Cant. recte cum Aldo faciunt. Infra xxix. 35. 'Tormenta machinasque et advexerat secum, et ex Sicilia missa cum commeatibus erant.' Sallust. in Jug. c. 17. 'Quæ et nationes ob calorem aut asperitatem, item solitudines minus frequentata sunt.' Id jam alibi me notare memini.

Ad pontificum collegium rejecerunt] Gutherius de Vet. Jur. Pont. i. 24. scribit, in quibusdam libris esse *ad consilium pontificum*, et utramque scripturam probat; illam, quia frequentior is modus loquendi sit Livio; hanc, quia Theophilo § 4. Instit. Qui et ex quib. caus. manum. non poss. *consilium* sit συνέδριον φανερῶν ἀνδρῶν. Livius, Cicero, et alii *collegium pontificum* dicunt, et ita hic sine dubio habent libri optimi. *Consilium pontificum*, haud scio, an nusquam inveniatur. Locus Theophili ad consilium magistratuum urbanorum et provincialium pertinet, nec quidquam huc facit. *Duk.* In nullo vel manu vel typis descripto libro, quo quidem usus sum, hic *consilium pontificum* inveni.

Cap. xxxv. § 3 *Ut privati ex censu ordinibusque*] Pall. tres *privatim*: prisca ed. *privato ex censu.* Paullo post Pall. 1. et 3. *remiges darent cum stipendio dari hisque dierum XXX.* Pal. 2. *cum stipendio dati usque dierum XXX.* Prisca ed. *tum stipendia dari his dierum XXX.* Gebh. *Privatim* etiam Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Gaertn. et Hav. *privato ex censu* Ber. et edd. usque ad Aldum, qui *privatim.* Postea Froben. 1531. *privati* primus reposuit. Mox *remiges darent cum stipendio dariisque triginta dierum* Flor. et corruptius adhuc reliqui; quorum lectiones enumerari, non est operæ pretium: probum enim *cibariisque*, quæ vox, indoctis librariis minus nota, frequenter tamen apud Livium occurrit. Exempla vide iii. 25. lib. xxiv. capp. 11. et 47. xxvi. 7. xxix. 25. xxxvii. 37. lib. xliv. capp. 32. et 35.

§ 4 *Tantus fremitus hominum, tanta indignatio fuit*] Vet. lib. *tantaque in-*

dignatio fuit. Sigon. Repone *tanta indignatio fuit.* Gebh. Sigonii lectionem secuti editores receperunt, neque aliquid ex codd. adtulerunt Gronovii. Hearnius vero, monens alios edere *tanta indignatio,* de Oxonn. suorum lectione nihil addit. Unus meorum Hav. Sigonio favet; reliqui copulam ignorant, quam recte Crevierius, Put. et omnium suorum auctoritate, iterum expunxit. Supra III. 26. 'Itaque tantus pavor, tanta trepidatio fuit:' ubi iterum *tantaque* Sigon. Sed vide quæ ibidem notantur. Mox *materia seditionis deesset,* pro *seditioni,* Lov. 4. Ber. et edd. vett. Vide ad III. 46. § 2.

§ 5 *Servos agri cultores rempublicam abduxisse, nunc ad militiam parvo ære emendo, nunc remiges imperando*] De volonibus quidam priorem hujus orationis partem *nunc ad militiam, &c.* intelligunt: sed si id esset, fortassis et sequens propter *nunc* geminatum. Nisi quis potius de parvo stipendio, quo milites conductos conquerantur, eum loqui intelligat. *Glar.* Integra lectio, siquidem ex hac nullus sensus percipitur, est in vet. lib. *servos agricultores populi Romani abduxisse.* Quamquam suspicor etiam ne pro *populi Romani* legendum sit *prætores.* Est enim lapsus, ut dixi, quotidianus. Querela autem plebis hæc est, quæ suas calamitates aperit, et ait tecta ab hostibus incensa, servos qui agros colebant a prætoribus abductos, partim ad militiam parvo ære emendo, partim remiges imperando. Intelligit autem eos, qui post Cannensem pugnam a Ti. Graccho proconsule armati fuerant. Itaque XXXIV. 6. ait L. Valerius, loquens de hac re et tempore, ita: 'Servi, quibus arma darentur, ita ut pretium pro iis bello perfecto dominis solveretur, emebantur.' Glareanus hoc loco hæret. ['Quid mirum, si Glareanus hæreat, cum et Sigonius ejus doctor hæreat?'] *Sigon.* Pall. 2. et 3. *populum Romanum.* Sigonius suspicatur *prætores.* Malim ego vulgatam lectionem. *Gebh.* Laborat hic Sigonius. Refert ex suo libro *agricultores populi Romani:* legit autem *prætores abduxisse.* Quasi mirum sit, qui abducti sint in usum reipublicæ jussu illorum qui reipublicæ præsunt, eos *rempublicam abduxisse* dici. Male ergo et Cic. in Bruto c. 27. de Ti. Graccho, 'Propter turbulentissimum tribunatum, ad quem ex invidia fœderis Numantini bonis iratus accesserat, ab ipsa republica est interfectus.' Et Fam. I. 9. 'Me universa respublica, duce senatu, comitante Italia, &c. omnibus denique suis viribus recuperasset.' Male Tacit. Ann. I. 7. 'Dabat et famæ, ut vocatus electusque potius a republica videretur, quam per uxorium ambitum et senili adoptione irrepsisse.' Itaque absit, ut editum ab optimis libris confirmatum, mutemus. *J. F. Gron.* *Agricultores populi Romani* Lov. 4. 5. Hav. Hearnii D. et eodem teste ed. Rom. Aler. *agricultores Romani populi* edd. proximæ, consentiente Ber. *agricultores reip.* Gaertn. et Hearnii L. 1. Sed recte Aldus *rempublicam abduxisse,* quod firmant reliqui codd. mei, et jure Gronov. defendit adversus Sigonium, qui memor esse debuerat eorum, quæ notavit ad IX. 26. § 8. ubi egregie *adversus rempublicam,* pro *adversus Romanum populum,* restituit. Plura eo hujus corruptionis exempla congessi. Vide et Gronov. ad XXVIII. 25. § 7. Paullo ante *nihil reliqui,* pro *nil,* Flor. et Lov. 2. ac 4. Vide ad VI. 40. § 3.

§ 6 *Quidquam superesse*] *Superius esse* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. *superior,* vel *superius esse* in Put. Reg. et omnibus Gallicanis esse, Gronov. notavit ad c. 33. § 3. qualem quum eo loco etiam lectionem reperisset, inde *super iis esse* scribendum conjecit, quod hic tamen non convenit, quum dicendum foret *super sibi esse.*

§ 7 *Ingens turba circumfusi fremebant*] Pall. tres, et vet. ed. *circumfusa.* Forte legendum *ingenti turba circumfusi.* Gebh. *Circumfusi* deest in Voss. et Gaertn. *turba circumfusa fremebat* Lov. 5. Brancal. Latinii, Hearnii L. 1. D. et, eodem teste, ed. Rom. Aler. *circumfusa fremebant* Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hafn. Rec. Hav. et edd. multæ ex vett. *turba circumfusi fremebant* Aldus substituit. Et ita optimi Flor. et Cant. *Turba circumfusi* eodem modo dictum, quo 'ætas obvii.' Vide ad XXVII. 51. § 1.

§ 8 *Spatium deinde his tribuere se dareque ad cogitandum*] Nemo hunc locum mendose esse animadvertisset, nisi veteres libri id docuissent, in quibus est, *Spatium deinde tridui se dare ad cogitandum dixerunt.* Est enim verisimile, certum dierum spatium esse datum. *Sigon.* [Vide Lectt. Varr.] *His tribuisse dareque* Lov. 2. 5. Gaertn. Hafn. et Hearnii N. *his tribui se dareque* Lov. 3. *his tribuisse dare* Lov. 1. 4. *his tribui ad cogitandum* Hav. *iis se dare ad cogitandum* Ber. a m. pr. *instribui se dare ad cog.* Flor. a m. pr. *hiis tribui se dare* a m. sec. *iis,* vel *his, tribui se dare* Harl. et Hearnii L. 1. Unde recte viri docti *iis tridui se dare.* Sine caussa enim Doujatius vulgatum, quod in nullo meorum codd. nisi in Ber. a m. pr. obvium habui, defendit. Quod enim evertendæ Sigonii lectioni prætendit, jam postero die consules de remigum supplemento senatum habuisse, id eo animo fecisse videntur, ut vel, secundum emendationem Salmasii in verbis proximis, parata haberent, quibus plebem exacto triduo supplementa dare recusantem ad id cogerent, vel, secundum vulgatam lectionem, viderent, num plebem hoc onere liberandi ratio superesset. Iniquior autem est in Sigonium, dicens *eum videri velle* emendationem, quam proposuit, ex vett. libb. hausisse, ita fidem ejus in dubium vocans. Verum præter Robortellum, forte æstu disceptandi abreptum, nemo umquam hujus criminis Sigonium suspectum habuit, quasi codicum, qui nusquam exstarent, lectiones laudasset: præterquam quod una tantum litera a Sigonii emendatione differentes lectiones ex variis codd. Gronovius, Hearnius, et ego laudarimus, quæ de fide Sigonii dubitandi locum non relinquunt.

§ 9 *Quum multa disseruissent, cur æqua plebis recusatio esset*] Ita quidem Mss. Sed placebat Salmasio *curæque plebis recusatio esset.* J. F. Gron. *Cum æqua plebis* Lov. quinque, Harleian. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Sed, Colbertinum vetustiorem Salmasii conjecturam probare, auctor est Doujatius. Mox § seq. *averti posse,* pro *arceri posse,* Ber. et edd. usque ad Aldum.

Cap. XXXVI. § 2 *Et senatus populo sicut honore præstet*] Put. et Gallicani *et senatum populo sicut honore præstent.* Recte: nam τὸ *magistratus* plurativo numero accipiendum, utrumque autem τὸ *magistratus* et τὸ *senatum* respondent orationi infinitivæ *duces debere esse:* nam et sic optimi, non *ducem.* J. F. Gron. *Et senatum populo sicut honore præstet* Lov. 3. 4. 5. *et senatum populo sicut honore præstitit* Flor. Voss. Lov. 1. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. atque N. quorum Voss. *perstat* habet in margine: *et senatum populo sicut honore præstent* Brancal. Latinii. Omnes tamen τὸ *ducem* servant. Verum Crevier. *duces* in contextum recepit, quum Gronov. *ducem* reliquisset, caussatus, altero admisso nil dubium esse, quin et hoc recipiendum foret.

§ 3 *Id prius in te ac tuos si ipse juris statueris*] Pal. 1. *id si prius ante ac tuos is ipse juris statueris.* Gebh. *Id prius ante ac tuos ipse juris statueris* Flor. *id prius ante actuosis ipse juris statueris* Lov. 1. et Voss. *id prius ante auctosis*

ipse juris statueris Lov. 4. *id prius in te ac tuis ipse juris statueris* Lov. 3. et ita Hav. nisi quod *a te* legat: *statuens* Lov. 2.

Quum ex ea plus quam pro virili parte sibi quemque capere principum vident] Conspicitur in Pall. 1: 2. *cum eam plus quam pro vir. sibi quemque capere principium viderit*: ubi *principium* genitivus est ἀρχαϊκῶς pro *principum*. Pal. 3. *cum ea plus quam pro virili parte sibi quemque capere principium video*. Gebh. *Quum ea plus* Flor. Voss. Lov. 1. 5. Harl. Gaertn. et edd. vett. usque ad Ascens. 1513. Sed *ex* interceptum est a proxima voce ob similitudinem literarum *x* et *a*: *quum eum plus* Lov. 2. 3. 4. Ber. et Hav. Deinde *principium* Lov. 2. Voss. Harl. et Gaertn. De genitivo illo hoc modo formato vide ad II. 27. § 12. Deinde *viderint* Lov. 3. Ber. a m. pr. et edd. Aldo priores: *videant* Flor. et Harl.

§ 4 *Itaque ut classem habeat, quam ornare volumus, populus Romanus*] Malim *respublica*, errore ex præposteris literis orto, *P. R.* et *R. P.* Sic enim paulo post, 'Nec remige in supplementum, nec stipendio respublica eguit.' *Sigon.* Pal. 1. *Itaque classes habeat, quæ ornare volumus.* Pal. 2. *Itaque classes habeat, quas armare volumus.* Pal. 3. *Itaque classem hanc, quam ornare volumus.* Gebh. Quis hæc sana judicet? Sed et Mss. vitii ea coarguunt. Alii *Itaque classes habeat quas ornare.* Alii *Itaque classem hanc quam ornare.* Put. et optimi *Itaque classes habeatque ornare volumus P. R. privatos.* Scribe et distingue: *Itaque classes habere atque ornare volumus populum Romanum? privatos sine rec. rem. dare? nob. ipsi primum imp.* J. F. Gronov. *Classes*, pro *classem*, omnes mei, uno vel altero excepto: deinde *habeat quas*, vel *quæ*, plerique eorum: *habeatque* Cant. quod ex eo natum est, quia librarii, quum non disjunctis vocibus olim *hab'eatque*, id est *habere atque*, (ut Gronov. scribendum voluit,) exaratum fuisset, additum apicem non animadverterint. Quid multa? quum a m. pr. in Flor. etiam scriptum fuisset *Itaque classes habeatque ornare volumus populus Romanus*, a manu altera recte deinde emendatum est *habere atque* et *populum Romanum*: unde Gronovii conjectura egregie firmatur. Judicio suo per me fruatur Doujatius, qui in vulgata lectione, in utroque Colbertino obvia, haud multum vitii esse judicat, modo eam, quam Gronov. produxit, nobis non invideat.

§ 5 *Aurum, argentum, æs signatum omne senatores*] Abjudicant libri omnes *æs*. Pal. 2. exhibet *aurum et argentum signatum*. Gebh. Τὸ *signatum* non referendum est ad *aurum* et *argentum*, sed ad solum *æs*. Hinc etiam in sequentibus, ubi excipitur aurum et argentum, quod cuique servare liceret, memoratur tantum vel aurum et argentum factum, vel pondus utriusque metalli; quum contra definiatur numerus assium, qui in singulos patres familiæ relinquerentur. Præterea nummi argentei quidem hoc tempore erant signati, nondum tamen aurei, ut colligitur ex Plinio XXXIII. 3. Hinc patet male vocem *æs* exsulare a Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et omnibus editis usque ad Mogunt. Deinde *omnes senatores* legunt Flor. Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. omnesque edd. usque ad Gron. qui recte a. 1665. substituit *signatum omne*; ita enim Livius mox, 'Ceterum omne aurum, argentum, æs signatum ad triumviros mensarios extemplo deferamus:' ubi jam vox *æs* constanter superest in omnibus scriptis et editis. Si quis tamen *signatum* etiam ad *argentum* referre velit propter locum Livii XXXIV. 6. a Sigonio ad verba seqq. laudatum, non intercedam. Videtur tamen *argentum signatum* comprehendi illis *omne argentum*. Ultima igitur litera τῷ *om-*

nes adhæsit ex initio vocis seq. Vide ad xxviii. 25. § 2. Deinde *crastino die* edidit Clericus, quum omnes priores *crastina* præferant. Cur vero vulgatum mutaverit, monere neglexit. Eamdem lectionem etiam recepit Crevier. verum neque is mutatæ scripturæ caussam dedit. Similiter etiam hic edi curavi, non tam eorum exemplum secutus, sed codd. Flor. Cant. aliosque. Et ita Livium sæpissime locutum esse, docent notata ad iii. 20. § 4. ubi, non consultis codd. meis, fide ed. Gronov. inter alia etiam hunc locum laudavi, ut docerem Livium non tantum *crastino*, sed etiam *crastina die* dixisse. Vide etiam ad viii. 11. § 15.

Singulas uncias auri pondo relinquant, &c.] Quia fœde vitiatus hic locus multis in partibus est, ipsum, quomodo legendum esse censeo, recitabo: deinde, cur ita legam, exponam. Loquitur ita Lævinus consul de ratione auri argentique in publicum conferendi: *Aurum, argentum, æs sign. omnes sen. crast. die in publ. conferamus, ita ut ann. sibi quisque, et conj., et lib., et filio bull., et, quib. uxor filiæve sunt, uncias pondo relinquat auri, argenti; qui cur. sell. sed., equi orn., et lib. pondo, ut sal., pat. D. causa habere possint. Cæteri sen. lib. arg. tantum, æris sign. quina millia in sing. patr. fam. relinq.* Ex ejusmodi verborum interpunctione et lectione satis commode sensum colligi puto, qui ex vulgata lectione nullus eliciebatur. Quod autem antea legebatur *singulas uncias auri pondo relinquant, argenti, qui sella*, inveni in vet. lib. legi *singulas uncias pondo relinquat auri, argenti*, ita ut aliud deinceps sequatur membrum. Qui sella curuli sederunt, ii sibi relinquant equi ornamenta, et libras pondo auri, argenti, ita ut salinum, patellamque habere possint. Cæteri senatores nihil auri sibi relinquant, ac libram argenti tantum. Porro autem æris signati quinque millia in singulos patres familiæ relinquamus. Quod autem ait *uncias pondo auri, et libras pondo*, recte ait. Sic enim loquebantur antiqui, cum libram ponderalem, non mensuralem, significabant, ut Plaut. in Pseudolo iii. 2. 27. 'Eo laserpicii libram pondo diluunt:' et in Rudente iv. 2. 8. 'Neque piscium libram unam jam hodie pondo cepi.' Et Livius hoc libro paulo post c. 47. 'Pateræ aureæ fuerunt cclxxvii. librales ferme omnes pondo:' et iv. 20. 'Coronam auream libræ pondo.' Itaque lib. xxxiv. cap. 6. de hoc decreto sic scriptum est. 'Cautum erat, quo ne plus auri et argenti facti, quo ne plus signati argenti et æris domi haberemus.' Hic locus torsit Vallam et Glareanum. ['Locus Glareanum torsit, sed ejus objectiones non diluuntur, maxime quæ ad rem pecuniariam intelligendam facere videbantur.'] *Sigon.* Scribendum *singulas uncias pondo auri.* Dictum fuit in commentario de Pecunia Vet. i. 6. *J. F. Gron.* *Auri pondo* primum adparuit in ed. Ascensii 1513. et ita præfert Berol. a m. sec. Reliqui omnes cum prioribus edd. *pondo auri*, ut Gronov. voluit.

§ 6 *Et libræ pondo, ut lignum patellamque*] Nescio an legendum sit *salinum patellamque.* Est autem 'salinum' salis vas, ut 'acerra' thuris. Inde diminutivum ejus 'salillum,' quod ego Antonium docui, qui pro minuto accipiebat sale. *Valla.* Ad *libras pondo* cum non addat cujus rei, aurine an argenti, non video quomodo intelligendum. Nam quod quidam distinxerunt ante *argenti*, et post verbum *relinquant*, quæ utraque præcedunt, mihi non probatur. Valla legit *libræ pondo.* Hoc quoque mirum alicui videri poterit, cum lege Oppia nulli mulieri licuerit habere plus semuncia auri, ut l. iv. sequentis decados cap. 1. habetur, hic permissum esse, ut uxores filiæve auri plenas uncias habeant. Neque enim

Oppia lex interea temporis lata erat, sed antea. Verum lectorum judicio hæc committimus. *Glar.* Libri *lignum,* unde illud Vallæ. Lipsius *culignam* Epist. Qu. I. 8. Put. *utalinum,* inter versus supra *i* et *n* interpositum *g*. Persius Sat. III. 35. 'Est tibi far modicum, purum et sine labe salinum.' Et ipse Lipsius mutavit sententiam Saturn. I. 2. *J. F. Gron.* Omnes et nostri *lignum,* pro quo quin *salinum* legendum sit, nullus hodie dubitat. Glareano, qui ob oculos habuerat ed. Aldinam, vitiosa interpunctione laborantem, quærenti ad *libras pondo* utrum *auri,* an *argenti,* intelligendum sit, Sigonius responderat utrinsque, ita ut magistratu curuli functis liceret præter equi ornamenta habere libras pondo auri et argenti, ceteris senatoribus tantum argenti, et hinc locum ita interpungebat, ut proposuit ipse in Scholio ad § præc. Sed Sigonium errare, docuit Gronov. de Pec. Vet. I. 6. p. 28. ac putat distincte de auro et argento locutum esse Livium: illius non tantam in his pecuniæ angustiis adfluxisse copiam, ut præter annulos et bullam cuique libras pondo concederent, sed vix uncias, duodecimam libræ partem, concessisse: hujus vero singulis senatoribus concessisse libras pondo ad cultum Deorum; insuper vero illis senatorum, qui honorem curulem gesserant, equi ornamenta, non vero reliquis senatoribus. Eam autem ob caussam ita distinguebat verba Livii, ut in contextu ejus hic exprimitur. Alteri difficultati Glareani, unde fiat, ut hic uxoribus filiabusve auri uncias habere permittatur, quum tamen lege Oppia, ante hæc tempora lata, tantum semunciæ iis concedantur, quam iterum proponit ad XXXIV. 1. § 1. Sigonius neque hic, neque ad eum locum respondit. Gronov. vero loco laud. in Livio legit *quibus uxor filiæque sint,* ac putat nihil derogari hic legi Oppiæ, sed *uncias* memorari, quia de uxore filiabusque facta est mentio, at Oppia caveri, ne qua mulier plus semuncia auri haberet: adeoque quibus filiæ non essent, essent uxores, earum nomine etiam nunc plus semuncia habere non liceret. Doujatius, insignis JCtus, et antecessorum Parisiensium primicerius, levi negotio rem conficit, legem Oppiam hoc tempore posteriorem statuens. Ait enim non plus quam *pondus unciæ* (ipsius sunt verba) servari uxoris et unius cujusque filiæ gratia; lege Oppia cautum 'postea' fuisse, ne qua mulier plus semuncia auri haberet; quum tamen ex Liv. XXXIV. 1. quem locum ipse ad partes vocavit, constet, plebiscitum Oppium latum esse Q. Fabio, Ti. Sempronio consulibus. Vide etiam c. 6. Hos autem jam consules memoravit supra XXIII. 31. Nuper Crevier. conjecit forte locum non habuisse caput illud legis Oppiæ de semuncia auri, quod perfacile ita posset neglegi, ut fraus ipsi facta aut detegi, aut vindicari nequiret. Verum, caput Oppiæ de modo auri etiam eo adhuc tempore, quo abrogabatur, in usu fuisse, ex Catonis et Valerii orationibus, a Livio in initio lib. XXXIV. per compendium relatis, satis constat. Quamvis itaque omnes Mss. constanter hic tueantur *uxor filiæve,* minoribus tamen difficultatibus premitur sententia Gronovii, quam propterea præfero. Sæpissime enim voculas *ve* et *que* commutari in Mss. vidimus ad XXIV. 10. § 2.

§ 8 *Cæterum omne aurum, argentum*] *Cæterum* nomen est, non adverbium: intelligit enim reliquum aurum argentumque in publicum conferendum præter id, quod sibi quisque ex senatus auctoritate reliquerit. Itaque accentus tollendus est. *Sigon.*

§ 9 *Publica prodendo*] Vet. lib. *perdendo.* Vere. *Sigon.* Elegantior multo lectio a Sigonio approbata *per-*

dendo. Gebh. *Perdendo* unus meorum Hafn. idque requirere videtur obpositio verbi *servare*. Præfero tamen vulgatum *prodendo*, quod similiter τῷ *servare* obponitur IX. 4. 'Produntur ea omnia, deleto hoc exercitu, non servantur.' De vi verbi hujus adversus Gruter. ad Liv. I. 13. § 5. disputat Gronov. Obs. III. 20. Sæpe autem *prodere* et *perdere* in Mss. commutantur. Vide ad VI. 30. § 6. VIII. 4. § 2. IX. 9. § 10. c. 14. § 16. Adde Heins. ad Nason. Rem. Am. 457. Fast. III. 113. Trist. II. 99. Broekh. ad Prop. II. 6. 8. Bentl. ad Horat. Epist. I. 16. 67. et Burm. ad Virg. Ecl. III. 59.

§ 11 *Nec triumviri accipiendo, nec scribæ referendo*] Optimi libri *accipiundo* et *referundo*. J. F. Gron. Ita et quidam meorum. Vide ad Præf. § 11. ad III. 11. § 1. c. 20. § 3. c. 61. § 12. IV. 58. § 14. V. 53. § 3. VI. 3. § 6. c. 5. § 8. c. 26. § 6. c. 32. § 1. c. 37. § 12. X. 5. § 6. XXVII. 25. § 5. et aliis locis. Adde Vossium Gramm. VI. 14.

§ 12 *Sine edicto, sine cohortatione magistratus*] Pal. 2. *coërtione*. Pal. 3. *coërctione*. Gebh. Pal. unus *coërtione*: alter *coërctione*. Put. Reg. Men. Voss. *coërcitatione*. An verum est *coërcitione*? est utique: nam cohortatio facta quidem illa fuerat, sed profecerat omnino nihil. Et sic Noster IV. 53. 'Consuli damnum aliamve coërcitionem detrectantibus militiam inhibenti.' Sueton. Aug. c. 45. 'Coërcitionem in histriones magistratibus in omni tempore et loco lege vetere permissam ademit.' Vise libros Juris. *J. F. Gron. Sine exercitione* Gaertn. *sine coërcitatione* Lov. 1. 2. 4. *sine coërcione* Lov. 3. 5. et Hearnii L. 1. pro quo recte Gronov. *sine coërcitione*: cujus vim non adsecutus Doujatius mallet, si liceret, *sine coactione*. Sæpe *coërcio* vel *coërtio* pro *coërcitio* in Mss. exaratur. Vide ad IV. 53. § 7. Burm. ad Quinctil. Instit. Or. IX. 2. p. 769. eumdem aliosque ad Suet. Aug. cap. 45. et Claud. c. 38. Simili errore *tristia* pro *tristitia* erat VI. 7. § 3.

CAP. XXXVII. § 1 *Neque aliud magis tempus*] Adscripsit margini suo pater, τὸ *magis* forte delendum. *Jac. Gron.* Idem etiam sibi videri, ad editionis Gronovianæ 1665. oram monuit Ant. Perizon. Deest etiam in Lov. 2. quod similiter de Victor. suo notat Crevier. Eamdem vocem *magis* non hic, sed mox Sigonius ex contextu ejecit, nulla facti ratione in scholiis reddita.

Pariter variis casibus inmixtis] Pall. duo, et vet. ed. *immixti*. Gebh. Ita et Lov. 4. Harl. Rec. Ber. et edd. ante Aldum. Mox § seq. *miscuerunt* Lov. 3. 4. Ber. Hav. a m. sec. et eædem edd. Id autem sequentia *fuit* et *vertit* requirere videntur. Optimi tamen in vulgatum conspirant. Etiam alibi plusquamperfecta et perfecta jungi, videbimus ad XXXIV. 26. § 12.

§ 3 *Tum arx cum præsidio retenta*] Pall. *tum arce c. p. retenta:* sed sic non procedit syntaxis. *Gebh.* Similiter erraruut librarii Flor. Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. Rec. Gaertn. et Hav. Neque aliter edd. usque ad Frob. a. 1531.

§ 5 *Jam velut despondente fortuna Romanis imperium orientis*] Libri omnes *jam vel despondente*. Gebh. *Vel despondente* etiam Lov. 3. 4. 5. Hav. Harl. Gaertn. Ber. a m. pr. et edd. Frobeniana 1531. priores. Sed lineam per cornu ultimæ literæ τοῦ *vel* traductam, quæ nota indicat, esse compendium vocis *velut*, non observarunt scribæ. *Vel tum despondente* Ber. a m. sec. *velut desponsante* Lov. 1. Tota vox *velut*, quæ hic optime metaphoricæ locutioni additur, exsulat a Flor.

§ 6 *Capuam amissam et Tarentum captum æquabant*] Pall. tres *Capua amissa*. Forte *Capuæ amissæ Tar.*

captum æq. Gebh. *Capua amissa* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Mox *urbis Romanæ* edidit Jac. Gronov. consentientibus Flor. et tantum non omnibus reliquis Mss. Vide ad Epit. Liv. l. XLIX.

§ 8 *Ipsæ quoque Hispaniæ*] Hic distinguendum est, *quo propius spem venerant*, nempe Carthaginienses. In fine periodi *præbebat* errore typographorum, an consulto editum sit, mihi non liquet. Sed *præbebant* rectum puto; nam jungendum est cum *ipsæ Hispaniæ*. Duk. Recte: *præbebat* primum J. F. Gronovius edidit an. 1665. quamvis autem ei consentiat Hav. non dubito tamen, quin ita operarum errore datum sit, quem eumdem omnes postea editores commiserunt. Reliqui enim codd. mei cum Hearnii L. 1. et D. *præbebant:* quod restitui. Similiter etiam Jac. Perizon. ad oram Livii sui emendavit. Præterea *propius spe* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. principes: quod pro *spei* positum accipi posset. Sed vulgatum præstat. Vide ad II. 41. § 11.

Eo plus, ab L. Marcio tumultuario duce ad vanum et irritum victoriam redactam, indignationis præbebant] Bene custoditur hæc lectio a principe editionum. Pal. 1. *eo p. r. ab L. Martio t. d. ad v. et i. v. r. indignationes præbebant.* Et ita Pal. 2. nisi quod in principio *eo prætore L. Martio.* Pal. 3. *eo post ab L. Martio.* Gebh. Similibus aliisque modis librarii meorum codd. lapsi sunt. Nam *eo tempore ab L. Martio* præferunt Lov. 3. 5. Rec. Gaertn. et Haverk. *eo pressius ab L. Marcio* Lov. 2. *eo p. r. ab L. Marcio* Lov. 4. Deinde *indignationes* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav.

Cap. XXXVIII. § 2 *Nisi vellet in multas parvas partes capere exercitum*] *Capere* librarii fecerunt pro eo, quod Livius *carpere* scriptum reliquerat. *Sabell.* Sine copula vet. ed. *in multas parvas partes.* Pal. 2. *nisi vellet in multasque partes.* Gebb. *In multas parvas partes* Ber. a m. pr. et edd. ante Aldum, qui recte dedit *multas parvasque,* consentientibus reliquis scriptis. Hinc male *capere*, ut ante Sabell. vulgabatur, Lov. 5. Gaertn. et Ber. a m. sec. *Carpere* est 'discerpere,' 'in partes dividere.' Vide Munker. ad Hygin. Fab. CLV. Solet autem id verbum cum *capere* confundi a scribis. Vide ad VI. 32. § 11. Paullo ante § præc. *populorum animos verterat*, pro *averterat*, Flor.

Spei liberam, vel obnoxiam timori sociorum relinquere fidem] Quidam *timoris*, pro *timori*, reposuerant. At ego sensum non ad amussim intelligo. *Glar.* Hannibal, deductis præsidiis spei liberam relinquebat fidem eorum sociorum, qui nutantes jam eo facilius se ad Romanos defecturos sperabant: contra timori obnoxiam relinquebat fidem eorum, qui ex animo ei faventes metu armorum cogi poterant, ut se Romanis jungerent: *obnoxiam timoris* præferunt edd. Mediol. 1480. Tarvis. ambæ, aliæque usque ad Ascens. qui a. 1513. in contextu dedit *timori*, altera lectione in marginem rejecta: *timori* deinde Froben. et postea omnes probarunt, concinentibus scriptis, et edd. Rom. 1472. ac Parm. Præterea *spem liberam* Ber.

§ 5 *Salapiæ principes erant Dasius et Blactius*] Apud Val. Max. III. 8. (si codd. non fallunt) *Blasius*, non *Blactius*, legitur. Quæ ideo annotantur nobis, ut lector ipse videat uter ex altero emendari debeat. *Glar.* Vet. lib. *Blatius.* Val. Max. III. 4. *Blasium*, ubi de eadem re agit, vocat. Quæ eadem scriptura in vetustissimo, quem apud ingeniosissimum humanissimumque Joann. Baptistam Pignam legi, libro est. *Sigon.* Put. ubique *Blattius.* Appian. ἐν Ἀννιβαϊκ. 339. Τούτοιν Δάσιος μὲν τὰ Λιβύων ᾕρεῖ-

το, Βλάτιος δὲ τὰ Ῥωμαίων. *J. F. Gron.* Vulgatum *Blasius* est a Sigonio. Id in paucissimis tantum libris mihi obvium fuit. Antea edebatur *Blactius,* quod inveni in Lovel. 3. et Gaertn. *Blatius* in Voss. Lovel. 2. 4. et Harl. *Blacius* in Lov. 5. et Hav. qui tamen in sequentibus *Blatius* habent. *Blattius* Flor. et ita in optimis perpetuo esse, monuit Gronov. Observ. IV. 11. 166.

§ 6 *Spem proditionis feccrat Marcello*] Pal. 1. *consuli Marcello.* Gebh. *Marcello fecerat* Gaertn. *fecerat consuli Marcello* Flor. a m. sec. Paullo ante *Hannibalis amicus* Hav. Sed vide ad XXXIX. 47. § 11. Mox § seq. *quum* deficit in Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. et Hav.

§ 8 *Blasius de proditione Dasium adpellabat*] Hoc item exponit Valerius III. 8. ext. 1. ‘Blasius vultu dissimulante ac voce summissa monere Dasium cœpit, ut Romanorum potius, quam Carthaginiensium, partes foveret.’ *Sigon.*

§ 9 *Enimvero, ille, velut in manifesta re, exclamat*] Pall. duo *immaniter stare exclamabat.* Pal. 2. *velut in manu rem stare exclamat.* Antiqua impressio *Enimvero ille immanifestare. Exclamabat.* Gebh. *Velut immanite stare exclamabat* Lov. 1. *velut immaniter stare exclamabat* Lov. 3. *velut immaniter stare exclamat* Lov. 4. *velut immaniter restare exclamabat* Ber. et ed. Parm. neque aliter Rom. 1472. nisi quod *immanite* legat: *velut immaniter exclamat* Harl. *velut immanitate raperetur exclamat* Lov. 2. Præpositio *in* deerat in Lov. 5. *exclamabat* legit Voss.

§ 10 *Potuisset, liberius fingeretur. Ita deinde*] Gallicani, Voss. duo Pall. *quia testem habere non posset, liberius fingentis ita inde.* Put. *fingentisitia inde.* Repone *liberius fingenti sit. Ita inde dimissi sunt.* Lib. XXX. c. 32. ‘Colloquium Annibalis in secreto habitum ac liberum fingenti, qua vellet flecti.’ *J. F. Gron.* *Potuisset* demum Froben. 1535. reposuit, quum priores haberent *posset,* quod etiam servant apud me Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonn. quorum etiam auctoritate ita edidi. Præterea *deinde* primum invenio in ed. Paris. 1573. Priores cum omnibus scriptis meis et Hearnii Oxonn. *inde.* Insuper *liberius fingeretur ita* unus tantum exhibet Lov. 3. *liberius fingatur ita* Hafn. *liberius fingentur ita* Hav. *libertas fingendi esset ita* Lov. 5. *liberius fingentes ita* Ber. a m. pr. et edd. quas vidi, priores: *liberius fingentis esset ita* Ber. a m. sec. Rec. et Gaertn. *liberius fingentis ita* Flor. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hearnii Oxonn. unde, repetitis duabus literis a vocis proximæ initio absorptis, fit *liberius fingenti sit : ita,* ut Gronov. ex vestigiis Put. restituit.

§ 11 *Nec Blasius ante abstitit tam audaci incepto*] Put. *abstitit tament audaci.* Significat *abstitit tamen tam audaci.* J. F. Gron. Nostri nihil mutant.

Ut præsidium Punicum (hi autem Numidæ erant)] Solet in hujusmodi re Livius numerum eorum, qui sunt in præsidio, nominare. Quare non dubito, quin vox *hi* mendose sit, pro *D.* nam quingentos fuisse Numidas, qui traditi Marcello a Blasio sunt, eodem loco III. 8. ext. 1. Valerius scribit, qui cetera a Livio mutuatus est. Hoc autem tanto verius puto, quod subdit, ‘Nec plus quinquaginta ex his in potestatem hostium vivi venerunt.’ *Sigon.* Pal. 2. *ii autem.* Pal. 3. *id autem.* Paullo ante etiam idem Pal. 3. *edocendoque.* Gebh. Put. et Voss. *præsidium Punicum autem Numidæ:* ut et Reg. et Men. Pal. unus *Punicum id autem.* Nempe excidit numerus, aut corruptus est : nam scriptum fuerat *D. autem,* sive *quingenti autem Numidæ erant.* Valer. Max. III. 8. ‘Marcelloque Salapiam et quingentos Numidas, qui in ea custodiæ caussa erant, tradidit.’ Nec

fugit hoc Sigonium. *J. F. Gron.* Vulgatum servant Lov. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *Pun. ii autem Numidæ erant* Lov. 5. *Pun., erant autem Numidæ* Lov. 2. *Pun., hi Numidæ erant* Harl. *Pun. autem Numidæ erant* Flor. Lov. 1. et Hearnii L. 1. ac D. Recte viros doctos numeri quingenarii notam *IↃ*. restituisse puto. Eam enim, ut minus notam, librarii sæpius omiserunt. Vide ad XXXVII. 40. § 11.

Cap. XXXIX. § 1 *Præfectusque, &c. M. Livius*] Supra XXV. 10. nomen, ut dixi, hujus præfecti reticuit, quem *C. Livium* Polybius nominavit. *Sigon.* Pall. 1. et 3. *M. Levius.* Prisca ed. *M. Levinus.* Gebh. *M. Levius* Flor. Voss. et Lov. 2. *M. Levinus* Lov. 4. Gaertn. et Hearnii L. 1. Paullo post § 3. prænomen Quinctii *D.* exsulat a Voss. et Lov. 1. Deinde *militari gloria* Flor. Lov. quinque, Harl. et Gaertn.

§ 4 *A Marcello ei traditæ erant, habuit*] Si constaret eum has omnes quinque naves a Marcello accepisse, non dubitarem, distinctione post *quinqueremes* posita, expellere *habuit.* Sed quia hoc, etsi non improbabile, tamen incertum est, nihil tento. *Duk.*

§ 5 *A Velia, et Pesio*] 'Pesium' in Lucania aut Bruttiis legere, quod sciam, non est, sed 'Pestum.' Veram igitur lectionem *a Velia et Pesto* esse, haud dubie apparet. *Sabell.* Vet. lib. *et a Pesto.* Sigon. Præpositionem agnoscunt Flor. cum reliquis scriptis meis, et edd. usque ad Froben. qui eam perperam 1531. omisit, quum tamen Livius præpositiones repetere amarit. Vide ad VI. 28. § 6. Recte etiam Gronov. 1665. cum diphthongo *a Pæsto* edidit. Græcis enim est Παῖστον. Vide quæ notavi ad Silii VIII. 580.

Classem viginti navium, sicut ante dictum est, effecit] Libri omnes *classem triginta navium, s. a. d. e. efficit.* Gebh. Voss. Gall. et Pall. omnes *triginta navium.* J. F. Gron. *Triginta,* vel *XXX. navium* etiam Flor. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Oxonn. Hearnii, et edd. ante Moguntinam. Supra tamen, quo ipse Livius provocat, memoratur *classis viginti ferme navium.* Verum ibi quoque Lov. 3. a m. sec. Lov. 5. et Gaertn. *triginta ferme* præferunt. Deinde *efficit* Lov. 1. 2. 4. 5. et Gaertn.

§ 6 *Quindecim millia ferme ab urbe ad Sacriportum*] Hæc non potest esse 'Sacriportus,' urbs Latii, haud procul Præneste et Signia, nobilis clade Marii junioris. Quis autem inter Sybarim et Tarentum, quindecim millibus passuum a Tarento sit locus hoc nomine, nusquam invenio. Solus Ortelius in Thes. Geogr. ex hoc loco Livii adnotat, videri circa Tarentum fuisse. *Duk.* Paullo ante vocem *classe,* ut superfluam et odiosam, delendam censet Crevier.

§ 7 *Circa Crotonem Sibarimque*] 'Sybaris' antiquioribus temporibus adpellata est, quæ postea 'Thurii' dicta fuit. Quum autem, prisco illo 'Sybaris' nomine jam diu antea abolito, Livius eam urbem x. 11. et alibi recentiore 'Thuriorum' nomine vocitaverit, quin et mox hoc cap. 'Thurinos' memoret, vox *Sibarimque* suspecta est Cluverio Ital. Ant. IV. 15. p. 1315. ejusque loco *Siberinamque* legendum suspicatur. *Simbarimque* est in Lov. 1. *Subarimque* in Lov. 2. *Siberimque* in Lov. 3. *Sibariumque* in Lov. 4.

§ 8 *Sub idem fere tempus et venti vis omnis cecidit*] *Fere* non adparet in Flor. *excidit* habet Lov. 5. *et ventus omnis cecidit* Ber. et edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, aliæque posteriores usque ad Aldum: *venti vis* non tantum reliqui codd. sed et edd. Rom. 1472. et Parm. Id itaque non est mutandum. *Vis venti* est ejus vehementia. Infra XXIX. 27. 'Caligo sole orto est discussa, et addita vis vento.' Ita 'vis frigoris' X. 45. 'vis tempes-

tatis' xxv. 25. Ventus autem dicitur 'cadere,' quum vehementiam remittit, lenior fit. xxv. 27. 'Cadente jam Euro, prior Bomilcar movit.' xxix. 27. 'Ventus premente nebula cecidit.' xxxvi. 43. 'Ubi primum Aquilones cecidere.'

Ad inminens certamen satis temporis esset] Adde vocem ex vet. lib. *vix satis temporis esset.* Sigon. Ita et Lov. 5. *satis vix temporis esset* Hav. Omnes reliqui cum Hearnii Oxonn. et edd. vett. τῷ *vix* carent; neque caussam video, cur iis omnibus invitis voculam illam addamus. Quia sub id tempus, quo hostes in vicem in conspectum venerunt, vehementia venti remisit, sat temporis superfuit, ut se ad inminens certamen utrimque pararent. Instat Doujatius, et judicat, neminem negaturum, 'vix satis temporis esset' usitatiorem loquendi formam esse, quam 'satis temporis esset.' Sed *satis* cum casu secundo, non addita vocula *vix*, et apud Livium, et apud alios passim obcurrit. Supra iii. 60. 'Relinquitur magis castris præsidium, quam satis virium ad certamen.' Cic. in Verr. ii. 1. 'Ut ad dicendum temporis satis habere possim.'

§ 10 *Post centesimum prope annum*] lx. anni numerantur a L. Papirio, Sp. Carvilio consulibus, quibus de Tarentinis debellatis triumphatum est a. cdlxxx. ad hunc annum, qui est dxl. *Sigon.*

Spem commeatus quoque hostibus, &c. interclusuri] Voss. et Put. omnesque Gall. *interclusuros.* Recte: sed et *spe* legendum. *Spe* (id est, spe ipsis facta vel innata, per intellectum verbi substantivi) *comm. quoque host., si nav. prœlio poss. maris ad., interclusuros.* De intellecto τῷ *se* cum alibi, tum ad xl. 42. *J. F. Gronov.* *Interclusuros* etiam Lov. 3. 4. Gaertn. et alii ex meis cum Hearnii L. 1. et N. Verum plane, ut Gronov. conjecit, *spe commeatus quoque hostibus, &c. interclusuros* Flor. Lov. 1. Harl. et nonnulli alii. Minus itaque nunc audio Doujatium, cujus judicio præstat altera lectio: quam tamen ob rationem ita judicet, non aperuit. Postea etiam Crevier. lectionem, quæ ante Gronov. exstitit, prætulit, partim auctoritate cod. Victor. partim quod, recepta Gronovii scriptura, supervacanea sit particula *quoque.* Verum uni ejus cod. plures ex meis obpono: et præterea in lectione Gronovii suam voculæ *quoque* vim servari contendo. Spes erat fore ut, si hostem navali prœlio superassent, non tantum possessionem maris ei adimerent, sed insuper commeatus *quoque* præsidiariis arcis Tarentinæ intercluderent. *Spe*, subintellecto participio verbi substantivi, de quo vide ad iv. 47. § 7. et l. xxii. c. 31. § 5. *Commeatus* numero plurali, quod Livio est familiarissimum. Vide ad ix. 15. § 3. Denique *interclusuros* scilicet 'se.' De hac ellipsi vide ad i. 23. § 5.

§ 11 *Non vi aut virtute, sed proditione ac furto*] *Ac virtute* Flor. Lov. 2. 3. Ber. et Hav. Neque multum discedunt Voss. Harl. et Gaertn. qui *hac virtute*, in quorum tamen priore librarius stigmate literæ *h* subjecto indicavit, eam delendam esse. Forte non male. Supra xxv. 38. 'Cujus populi vis atque virtus non obruta sit Cannensi clade.' xxxiv. 14. 'Tota in virtute ac viribus spes erat.' Solent autem *aut* et *ac* commutari. Vide ad xxi. 53. § 3.

§ 12 *Neque retro navem inhiberent*] Vide Scalig. ad Manil. v. p. 386. Salmas. Epist. cxiv. et ad Achill. Tat. p. 642. Gronov. Obs. iv. 26. et Græv. ad Cic. ad Fam. xii. 13. *Duk.* *Navem inhiberi* Brancal. Latinii, qui idem mox exhibet *qua quis adeptus.* Sed *adeptus*, pro *indeptus*, etiam Ber. Gaertn. Hav. cum edd. ante Aldum: nisi quod *indepertus* sit in Rom. 1472. ac Parm. *inceptus* Rec. *invectus* Harl. Male. Infra xxviii. 30. 'Duas tri-

remes suppressit, &c. ceterasque, quas indepta esset, mulcasset.'

Ita conferebant ex propinquo pugnam] Locutionem 'conferre pugnam' non damno. Hic tamen *conferebant*, pro *conserebant*, operarum errore in ed. Jac. Gronovii editum esse, ex scriptis et editis prioribus constat; qui typographorum lapsus quum inter Errata non adnotatus esset, eumdem etiam J. Clericus postea emendare neglexit.

Prope conlato pede prœliarentur] Pet. Reg. Men. duo Pall. *collato pede quereretur*. Pal. 3. *gereretur*. Put. *quereretur res*. Utrum *collato pede gereretur res?* an *collato pede cerneretur?* vel *certaretur?* J. F. Gron. *Collato pede quererentur* Ber. *collato pede quereretur* Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. *collato pede quæreretur*, vel *quærerentur* edd. quas vidi, autiquæ; pro quo demum Mogunt. *prœliarentur* datum est.

§ 13 *Proræ inter se junctæ hærebant, puppes, &c.*] *Prope inter se junctæ hærebant proræ alieno* Voss. Lov. 1. et 4. Mox *incideret*, pro *intercideret*, Brancal. Latinii. Vide hoc lib. ad c. 9. § 11. Mox § seq. *concurrerunt* Voss. Lov. 2. 4. 5. Rec. et Hav.

§ 16 *Ille atque præceps cum armis procidit ante portam*] Etsi pleraque exemplaria id habent, *proram* tamen reponendum duxi. Is enim casus navalis pugnæ est. *Sabell.* Male feriati intruserunt τὸ *simul* fastiditum Pall. trigæ et vetustæ ed. Est autem hoc Livii simile illi Virgilii Georg. I. 203. 'Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.' *Gebh.* Gall. Pall. Italici, quos consuluimus, omnes, Voss. Andreas cum traducibus suis, et Aldus ad Gryphium usque τῷ *simul* deficiuntur. Apud primum reperio Curionem. Sic ergo distinguo: *Hic Quint. simul pug. hort. suos incautum hasta transfigit: ille atque præc. cum armis procidit ante proram. Victor Tar., in turb. duce am. nav. imp. transgressus, quum summ. hostes, &c.* Posuit autem, ut solent, τὸ *atque* in re subita, pro 'continuo,' vel 'statim.' Plaut. Epid. II. 2. 33. 'Quum ad portum venio, atque ego illam illic video præstolarier, Et cum ea tibicinæ ibant quatuor.' Bacchid. II. 3. 45. 'Dum circumspecto, atque ego lembum conspicor.' Virgil. Georg. I. 202. 'si brachia forte remisit, Atque illum præceps prono rapit alveus amni.' *J. F. Gron.* *Ille simul ut præceps* Hearnii L. 1. et D. *ille ut præceps* Lov. 5. Reliqui mei cum Hearnii N. *ille atque præceps:* quod mutata distinctione Gronov. probavit, et per 'continuo,' 'statim' interpretatus est. Quomodo etiam Livium locutum putabat l. XL. c. 12. 'Quum dicere juberent, atque ita orsus est:' ubi tamen τὸ *atque* etiam ordinario sensu accipi potest. Vocem *atque* sensu quo Gronovius voluit, olim usurpatam fuisse, docent Gell. X. 29. ubi vide viros doctos, Colv. ad Appul. Met. I. 18. J. F. Gronov. ad Taciti Hist. III. 17. Huet. ad Manil. V. 632. et Burm. ad Phædr. Fab. I. 16. 5. De veritate tamen ejus lectionis hoc loco dubito. Illa enim admissa omnia nimis dissoluta fore videntur. At, neque vulgatum a Livii manu esse, codd. docere videntur. Paullo ante *pugnantem orantemque* Gaertn. Vide ad XXX. 7. § 7. Præterea *transfixit* Lov. 4. Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 19 *Quæ cum commeatu sequebantur*] Præpositio *cum* deest in Flor. a m. pr. Lov. 1. 2. 4. et Hav. Sed intercepta est a prima syllaba vocis seq. Vide ad III. 69. § 5. *Cum commeatus æquabantur* Voss. et Lov. 2. *cum commeatus equebantur* Lov. 1. *cum commeatus sequebantur* Hav. *cum commeatibus sequebantur* Ber. a m. sec.

§ 20 *Ad quatuor millia hominum frumentatum egressi*] Quidam contra vetustiorum codicum fidem emendarunt

egressa, pro *egressi*, quasi contra grammatices præcepta sit, si quis ita loquatur *quatuor millia hominum egressi*, cum non ita longe post c. 40. Livius ipse de Agatirnæ (quam *Agathyrsum* Strabo vocare videtur) multitudine in Italiam a Levino consule traducta ita loquatur: 'Quatuor (inquit) millia hominum erant, mixti ex omni colluvie, exules, obærati,' &c. Nec distinctio hoc tam adjuvat, quam quod licet etiam ita loqui, invitis Grammaticis. *Glar.* Edd. Ven. 1498. Mediol. 1505. et paucæ aliæ (has 'vetustiores codices' vocat Glareanus) *egressi:* quomodo sæpe Livium aliosque locutos esse, videbimus ad XXXVII. 39. § 11. Moguntini deinde substituerunt *egressa*, non tamen, ut Glareanus credidit, quia locutionem 'millia hominum egressi' præceptis grammatices adversari putabant, sed forte quia eam a codd. suis damnari videbant. Certe omnes mei manu exarati, et edd. quas vidi, principes, modo memoratis priores, hic uno ore *egressa*, quod propterea recte editores, qui Moguntinos secuti sunt, servarunt. Mox § seq. *C. Perseum* Gaertn. *C. Persinum* Voss. et Lov. 5.

§ 22 *Trepida fuga incedentes*] *Incidentes* legendum, non *incedentes*. Sed id non difficile animadversum. *Glar.* Glareani emendationem, antequam monuisset, receperunt edd. Frobenii. Et ita etiam præferunt tantum non omnes codd. Vide ad IX. 24. § 10. *Incidens* dedit Basil. 1539. quod paucæ aliæ ibidem curatæ perperam servarunt.

Semiapertis portarum foribus, in urbem compulit, ne urbs, &c.] Hoc ita positum est, perinde atque Livius dicat, ideo C. Persium hostes in urbem compulisse, ne urbs eodem impetu caperetur: cum contra hoc velit innuere, ideo semiapertas fuisse portarum fores, ne urbs a Romanis eodem caperetur impetu. Hæc si cui videbuntur frivola argutiorave, quam ut hic referantur, meminerit L. Vallam, de Latina lingua optime meritum, lib. I. Elegant. capitibus aliquot, et lib. II. minutiora longe etiam serio tractasse, ut A. Gellium taccam, in quo sunt quædam multo minus ulla tractatione digna. Quamquam hoc quoque lector scire debet, apud hunc nostrum Livium multa alia similia esse, a nobis studio, non temere neglecta, sed obiter quædam indicata, quædam omnino omissa. *Glar.* Videtur hic locus mutilus esse, cujus deliquium princeps suppleo e Pal. 2. optimo cod. *sem. port. foribus in urbem comp., parumque abfuit, ne urbs eodem imp. caperetur*. Pal. 1. *compulit, nec urbs*. Gebh. Non videtur hæc collocatio Livii esse; sed lego *sem., ne urbs eodem imp. caperetur, port. foribus, in urbem compulit*. T. Faber. Vide Jac. Gronov. ad Gell. XII. 5. *Duk.*

§ 23 *Utrosque frustrata pariter*] *Utrosque frustrata pariter est* Pal. 2. qui etiam legit ante *Rom. victoribus terra marique Tar. frumenti spes:* in quo etiam turbati Pall. reliqui. Eorum Pal. 1. *Rom. vict. mari frumenti spes.* Pal. 3. *Rom. vict. terra frumenti spes.* Vet. ed. *Rom. vict. frumenti spes.* Ceterum Lipsius e suo libro *utros frustrata pariter* Epist. Quæst. IV. 2. *Gebh.* *Utros* etiam Lov. 1. Sed, Quadrigarium, de quo ibi agit Lipsius, ita hac voce usum fuisse, aut certe uti potuisse, concedo; at Livii tempore jam id ex usu recesserat. Deinde *frustrata est,* omissa voce *pariter*, Lov. 5. et Ber. In præcedentibus vox *terra* deest in Lov. 3. *terra Tarentinis* in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Gaertn. *terra Tarentinis mari* in Ber. Hav. et edd. Rom. 1472. Parm. Tarvis. utraque, et quibusdam aliis. *Tarentinis mari* in edd. Mediol. 1480. aliisque. Vulgatum primo obcurrit in Mediol. 1505.

CAP. XL. § 1 *In Sicilia veteribus*] Hoc operis tribuendum esse, pro *in*

Siciliam, ex iis quæ Hearnius habet, colligo. *Duk.* *In Sicilia* primum vulgavit Gruter. in ultima ed. idque Dan. Heins. uterque Gronovius, Clericus, Hearne, aliique servarunt, pro quo omnium meorum et Hearnii codd. fide *in Siciliam* reduxi; quomodo etiam ex suis Mss. Crevier. correxit.

Syracusanis nova pace inconditas componere res] Pal. 1. a manu emendatoris *Syracusanas.* Gebh. Put. *Syracusus.* Lege *Syracusis*, vel *Syracusanas.* J. F. Gron. Vulgatum *Syracusanis* est in Voss. Cant. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. et Hearnii D. *Syracusis* in ejusdem Hearnii L. 1. *Syracusanus* in Flor. a m. pr. *Syracusanas* a m. sec. Hav. et Colbert. meliore, quod Doujatius probavit. Paullo ante *omnium* deest in Hav. *potissimum ratus omnium* legunt Ber. et edd. ante Aldum.

§ 2 *Duxit legiones: adfuit fortuna*] Pall. trini, nec non prisca ed. *et affuit fortuna incepto.* Gebh. Put. Voss. et omnes Gall. *duxit legiones: et adfuit fortuna incepto.* J. F. Gron. Voculam *et* agnoscunt omnes mei, et Hearnii Oxoun. cum edd. plerisque. Eam primi Parisini 1573. omiserunt. Paullo ante *belli* non adparet in Hav. nec *erat* in Harl. Deinde *tenebaturque Karthaginiensium valido præsidio* legunt Lov. 5. et Gaertn. *tenebaturque a Karthaginiensibus valido præsidio* Harl.

§ 3 *Omnem in Mutina Numidisque spem repositam habebat*] Libri omnes *in Mutine*, a 'Mutines.' *Gebh.* Immo *habebant.* Nimirum Carthaginienses, non Hanno; qui, si spem in eo repositam habuisset, non irritasset hominem ablata præfectura. *J. F. Gron.* *Habebant*, ut Gronovius conjecit, Colbert. apud Doujatium. Quod quum in Put. etiam Crevier. esse testetur, illud ejus exemplo in contextum recepi.

§ 4 *Per totam Siciliam vagus prædas agebat*] Reponit Pal. 2. *Is per totam Siciliam vagus.* Gebh. *Qui per totam Siciliam* Hav. Verum et *Is* et *Qui* ab illis additum censeri debet, qui ita melius orationem cohæsuram existimarunt. Vide Gronov. ad I. 1. § 11.

§ 5 *Jam Hannoni propter auctorem satis lætæ essent*] Pal. 2. *satis gratæ essent.* Gebh. Ita et Flor. a m. sec. Sed eam lectionem ex glossa ortam existimo; quemadmodum ex solito scribarum errore *latæ* datum est in eodem Flor. a m. pr. et in Hav. Vide ad VI. 1. § 3. Vocula *jam* omittitur in Lov. 5.

§ 6 *Propter quæ postremo præfecturam ejus filio suo dedit*] Deficiunt in Pall. 1. ac 2. voculæ duæ *propter quæ.* Pal. 3. pro illis habet *propterea.* Statim comparet in Pall. omnibus *auctoritatem quoque et inter Numidas ereptum.* Gebh. Vocula *quæ* tantum deest in Flor. Voss. Lov. 1. et Hav. *propere postremo præfecturam* legit Lov. 2. *propterea postremo præfecturam* Lov. 3. 4. 5. Harl. Rec. et Gaertn. Præterea *ejus* non adparet in Voss. nec *suo* in Ber. Mox *auctoritatem quoque inter Numidas* Lov. 1. *auctoritatem quoque, et inter Numidas* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum.

§ 8 *Romanos ad id ipsum missos in urbem acceperunt*] Hic iterum, omisso altero pronomine, Put. Pet. Men. Cantabr. *ad ipsum missos.* Vide ad XXI. 55. *Jac. Gron.* Idem pronomen deest etiam in Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. quibus et quatuor suos concinere Crevier. testatus est. Vide ad V. 43. § 4. et XXXIII. 18. § 5. Deinde *in urbem receperunt* Gaertn. Male. Vide ad IX. 16. § 2.

§ 9 *Quum agmine jam in media urbis ac forum magno tumultu iretur*] *In media urbe ac foro magno tumultuaretur* Brancal. Latinii: *in media urbe ac foro magno tumultu iretur* Rec. et Hearnii L. 1. *in medio urbis ac foro* Hafu. *in mediam urbem ac forum* Lov. 2. 4. Ber.

Hav. et editi ante Aldum: *in mœnia urbis ac forum* Lov. 4. Sed vulgatum optimi tuentur, propterea etiam non mutandum, quum hoc genus loquendi passim Livius sectatus sit. Lib. v. c. 29. 'Liberam per aversa urbis fugam dederat.' VIII. 26. 'Quum summa urbis Romano milite implesset.' XXXI. 23. 'Qua infrequentissima urbis sunt.' XXXIII. 17. 'Ima urbis plana sunt jacentia ad mare.' Plura vide ad VI. 32. § 5. et ad XXXVII. 58. § 8. Mox *tumultum ac seditionem*, pro *secessionem*, Gaertn. Ita variatur etiam ad VII. 41. § 3. et ad XXXIV. 5. § 5.

§ 10 *Prius, quam ad ictum teli veniret*] 'Esse' et 'venire sub ictum' optimæ sunt locutiones. Vide ad XLIII. 10. § 5. An vero *ad ictum teli venire* dicatur, dubito. Ant. Perizon. ad oram Livii legendum conjecit *ad jactum teli veniret:* quod non displicet. Supra VIII. 7. 'Ut vix teli jactu ab statione proxima abesset.' Tacit. Ann. XV. 11. 'In quos saxa et hastæ longius permeabant, quam ut contrario sagittarum jactu adæquarentur.' 'Venire ad conjectum teli,' ut hic *ad jactum*, sæpe apud Nostrum obcurrit. Ita II. 31. VII. 26. lib. XXII. capp. 15. et 29. XXVI. 4. XXVIII. 14. Similiter 'esse intra conjectum teli' XXX. 29. Solent autem voces 'ictus' et 'jactus' in Mss. confundi. Vide ad VIII. 7. § 1. IX. 35. § 6. XXVII. 18. § 11. XLIII. 10. § 5. et Salmas. ad Lampr. Alex. Sev. 55. Similiter 'reictus' et 'rejectus' IX. 22. § 2.

§ 11 *Adsumto comite M. Epicyde*] Nulli, quod sciam, Carthaginensium prænomen fuit *Marco: uno* igitur *Epicyde* legerim; sive, ut vetustus habet cod. *inde Epicyde.* Sabell. Pal. 1. et vet. ed. *comite M. Epicide.* Gebh. Ita quoque Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Hav. et edd. principes: *comite inde Epicyde* Lov. 5. et Gaertn. In ed. Ven. 1495. et pluribus aliis ad marginem conjicitur legendum esse *comite mœsto Epicyde.* Sed Flor. *comite Epicyde*, omissa voce media. Et ita Ascens. 1510. tum Froben. 1531. et hinc reliqui ediderunt. Paullo ante *per adversam portam* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. Male. Vide ad IV. 46. § 6.

§ 14 *Omnia repente ad Romanos inclinaverunt*] *Omnes repente* Lov. 5. et Hearnii Oxon. L. 1. *inclinaverè* Ber. et edd. ante Aldum. Mox *ad LX.* pro *ad quadraginta*, Lov. 4.

§ 15 *Quum pro cujusque merito consul præmia pœnasque exsolvisset*] Put. Reginsque *pretia pœnasque.* Cujus alterum est interpretatio. Plautus Capt. v. 1. 20. 'Pro benefactis ejus uti ei pretium possim reddere.' Livius v. 47. 'Quum et recte et perperam facto pretium deberetur.' XXX. 30. 'Ne vobis quidem Sicilia atque Sardinia satis digna pretia sunt pro tot classibus.' XXXIV. 36. 'Pretia militiæ casura in pace ægre ferebant.' Neque insolens Tacito. *J. F. Gron. Pretia pœnasque* etiam Flor. Lov. 2. Cant. et apud Doujat. in Colbertino meliori. Supra XXI. 43. 'Si Siciliam tantum ac Sardiniam recuperaturi essemus, satis tamen ampla pretia essent:' ubi id paullo antea *præmia* vocarat. XLV. 37. 'Ita et pretium recte facti triumphum haberet.' Solent autem passim voces *pretium* et *præmium* a librariis confundi. Vide Heins. ad Nason. Her. VI. 146. ubi multa exempla hujus locutionis videnda. Gronov. Obs. II. 25. ad Senec. Œd. 634. Grævium ad Justin. IX. 2. § 6. et Burm. ad Quinctil. Instit. Orat. X. 7. p. 954. Paullo ante *civitatium*, pro *civitatum*, quod plerasque priores edd. insederat, vulgari curavit Gronov. Hic quidem omnes mei vulgatum servant. Vide tamen ad XXXIII. 20. § 11.

Coëgissetque Siculos, positis tandem armis] Pall. 2. et 3. *singulos.* Gebh. Similiter peccat Recan.

§ 16 *Ab Agathyrna inconditam multitudinem*] Ita recte Gronov. pro *A-*

gatirna, edidit. Græcis enim 'Ἀγάθυρνον vel 'Ἀγάθυρνα vocatur. Vide Cluver. Sicil. Ant. II. 5. p. 294.

§ 17 *Et quum in civitatibus suis ac sub legibus vixerant, et postquam, &c.*] Doujatius hæc verba referenda censet ad præcedentia 'capitalia ausi plerique,' a quibus rectius in vulgatis edd. distinctione dividi, et ad seqq. 'per latrocinia ac rapinam tolerantes vitam,' referri puto. Paullo ante *ex omni colluvie*, pro *colluvione*, Lov. 5. reliquis invitis. Amat vocem *conluvio* Livius. 'Conluvio omnis generis animantium' est III. 6. 'conluvio omnium rerum' III. 9. 'conluvio omnium gentium' IV. 2. XXII. 43. XXVIII. 12. et XXX. 35. 'ex omni conluvione et confusione in tolerabilem formam redigere' XXXIV. 51.

§ 18 *In insula, tum primum nova pace coalescente*] Pal. 3. *incalescente*. Gebh. *In insulam, &c. coalescentem* Voss. *coalescentem* etiam Lov. 1. et *in insulam* ed. Mediol. 1480. Vox *primum* deest in Lov. 4. Mox *materium novandis rep.* Flor. *materiam novam disreptis* Voss. et Lov. 1. *in materiam novam direptam* Lov. 2. *materiam novandis rebus aptam* Ber. a m. sec. Hafn. et Hav.

Eo anno debellatum est] Pal. 1. *eo anno bellum delatum est.* Pal. 2. quoque hujus particeps est scripturæ. At Pal. 3. *bellum dilatum est:* vet. ed. *deletum bellum est*. Gebh. *Bellum delatum est* Voss. Lov. 1. 3. 4. Hafn. Gaertn. et Hav. *bello delatum est* Lov. 2. *bellum dilatum est* Harl. in margine: *eo anno dilatum bellum est* edd. quas vidi, Aldina priores, nisi quod *delatum* sit in Parm.

Cap. XLI. § 1 *Classem onerariasque ostium inde Iberi*] Vocem *classem* omittunt Voss. et Lov. 1. Eamdem omittit etiam Lov. 2. et insuper *onerarias naves ostium* legit: *classem onerariasque naves ostium* Ber. a m. sec. Sed, τὸ *naves* ex glossa additum esse, patebit ex illis quæ notantur ad XXV. 27. § 12.

§ 2 *Concione advocata, ita disseruit*] Pall. 1. et 3. *convocata concione*. Gebh. Ita et Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *concione convocata* Hearnii L. 1. Frustra. VII. 37. 'Advocata concione, P. Decii laudes peragit:' ubi plura vide. Hoc lib. c. 43. 'Ut spem potiundæ (urbis) cohortando faceret, concione advocata ita disseruit.' XXVIII. 32. 'Concione advocata multis verbis in perfidiam invectus.' Ita et 'advocare consilium' XXX. 5. § 1. ubi vide. Paullo ante *jussissent* edd. Rom. 1472. Mediol. 1480. et Parm. unde conjici posset legendum *jussæ essent*. Vide ad XXIII. 29. § 16. Sed, omnibus scriptis pro vulgato stantibus, nihil muto.

§ 3 *Nemo ante me novus imperator*] Capita hujus orationis Scipionis sumpta sunt a Polyb. qui ita scribit X. 6. Οὐ μὴν ἀλλὰ τότε συνηθροισμένων τῶν δυνάμεων, παρεκάλει μὴ καταπεπλῆχθαι τὴν προγεγενημένην περιπέτειαν· οὐ γὰρ ταῖς ἀρεταῖς ἡττῆσθαι Ῥωμαίους ὑπὸ Καρχηδονίων οὐδέποτε, &c. *Sigon.*

§ 6 *Arceamus transitum hostis*] Cantabr. *transitu*. Ex aliis scriptis nihil hic notatum video. Non facile tamen auctoritatem codicis Anglicani contemnam, quum tueatur ipse auctor tum sæpe alibi, tum VII. 35. 'Nos tam paucos tot ipsi millibus hominum nec adscensu arcuerint.' IX. 24. 'Hoc equidem adscensu vel tres armati quamlibet multitudinem arcuerint.' *Hostis* ex prisca scribendi ratione pro *hostes*. Jac. Gron. *Arceamus transitu* etiam Flor. Neque aliter in Put. esse, ex Sallier. didici, ex quo et Telleriano lectionem illam recte Crevier. in contextum recepit. Supra c. 20. 'Omni cis Iberum agro eos arcuissent.' c. 25. 'Relicto ad fauces Thessaliæ Perseo cum quatuor millibus armatorum, ad arcendos aditu Ætolos.' Vide ad V. 8. § 8. Paullo ante *id præstemus* Lov. 2. *id patrem* Flor. a m. pr. Voss. Lov. 4. et

Harl. *id patremus* Lov. 1. Verba 'parare' et 'patrare' etiam alibi sæpe commutantur. Vide ad XXVIII. 41. § 8.

Sed vi ultro transeamus] Vet. lib. *sed ut ultro trans.* Sigon. Pal. 2. *sed inde ultro trans.* Gebh. *Sed ut ultro* legendum esse, quod jam Sigonius diu ante occuparat, monuit etiam Freinshem. Indice Curtii voce 'Ultro.' Ita etiam quidam meorum præferunt. In ed. Rom. Aler. *vi* esse, notat Hearnius, idque inveni in edd. Rom. 1472. et Mediol. 1480. Verum *ut* superest in Parm. utraque Tarvis. et reliquis usque ad Froben. 1531. *vi* restituentem, nisi quod interim tres quatuorve totam hanc voculam omiserint. Sæpissime τὰ *ui* et *ut* commutari in codd. antiqq. vidimus ad IV. 51. § 6. *Sed inde ultro* Lov. 4. *ut in ultro* Lov. 2. Mox *inferamusque bellum* Lov. 5.

§ 8 *Nullius in animo, quam in eo, minus obliterari*] Sic multa habent exemplaria; ubi, pro *in eo, meo* scribendum fuit. Res, scio, parva; sed quia a pluribus non animadversa, idcirco non contemnenda. *Sabell.* Ita operarum errore in Tarv. utraque obcurrit: *quam eo* in Mediol. 1480. Priores, quas vidi, recte *quam meo* præferunt.

Quippe cui pater et patruus, &c. interfecti sunt] Scio, sic quoque interdum veteres: sed hic malo *interfecti sint.* J. F. Gron. Sæpius, ut Gronovius ex conjectura emendat, Livium locutum esse, verum et alterum apud eum inveniri, vidimus ad II. 37. § 5. Adde VIII. 26. 'Fuga fœdior visa, quippe qui inermes domos rediere.' Quum itaque omnes omnino codd. in vulgatum consentiant, id etiam mutare non sustineo.

§ 9 *Eo fato quo donata nobis sors est, ut magnis*] Reg. Pet. Pal. Voss. aliquot Florentini: *eo fato* (vel *facto*) *quo damnata.* Put. *ea fato quodam nata.* Scribe, *ea fato quodam data nobis sors est.* Sic XXXI. 48. 'Data fato etiam quodam Furiæ genti Gallica bella.' XXX. 30. 'Si hoc ita fato datum erat.' XXII. 29. 'Nobis quoniam prima animi ingeniique negata sors est.' Seneca Benef. IV. 41. 'Fatoque quodam datum est, ut aut tu cogaris beneficium recipere, aut ego accipere.' *J. F. Gron.* *Eo fato* (vel *ea fato*, vel *eo facto*) *quo damnata* Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. et Harl. Veram lectionem ex vestigiis Flor. optime Gronov. indagavit: 'datus' et 'natus' etiam alibi confunduntur. Vide ad Epit. Liv. l. XV. Sæpe autem *d* et *n* commutari, auctor est Nic. Heins. ad Claud. in Rufin. I. 311.

§ 11 *Jam quid hoc bello memorem*] Vet. lib. *Jam quid hoc de bello mem.* Sigon. Libri omnes nostri *hoc bello*, exclusa particula *de:* qua introducta mire fastidiebat Sigonius. *Gebh.* In nullo meorum etiam præpositio adparet. Eamdem etiam scriptorum, quos viderat, auctoritate delevit Doujat. minus elegantiæ lectionem Sigonii habere judicans, alterius vero hunc sensum constituens: 'quid gestum hoc bello memorem?' Præpositio etiam Crevier. displicuit, qui supplebat: 'quid hoc bello memorem exercitus amissos?' Recte. Expunxi igitur quoque τὸ *de.*

Omnibus aut ipse adfui cladibus, aut, quibus afui] Voces *aut ipse* desunt in Lov. 1. Deinde *aut quibus affui* legunt Lov. 5. Ber. a m. pr. et pleræque, quas vidi, edd. principes: *aut quibus non affui* Ber. a m. sec. et Hearnii L. 1. *aut quibus abfui* ed. Ven. 1498. et hinc reliquæ. Sed *afui*, pro *abfui*, primus edidit Jac. Gronov. quod firmat Flor. Et ita sæpe exhibent optimi Livii codd. Plura exempla vidimus ad IV. 12. § 6. quibus adde ad IX. 22. § 9. XXV. 1. § 10. c. 6. § 11., XXVII. 5. § 4. Similiter emendandum conjicio XXXIV. 21. § 3. et c. 29. § 7. ubi quorumdam codd. vestigia eo ducunt. Vide insuper

Burm. ad Suet. Aug. c. 14. Corte ad Plin. Epist. II. 11. § 24. et quæ notavi ad Silii XIII. 268. Mox *Cannæque* Lov. 3. Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum. Male.

§ 12 *Italiæ, Siciliæ, majoris partis Sardiniæ*] *Majoris partis Siciliæ* intelligendum. *Sigon.* Mutanda igitur est distinctio: quod observavi. Mox *inter Anienem ac mœnia Romana* Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. *humi* autem deest in Hav. et § seq. *adversas* in Ber.

§ 15 *Syracusæ Agrigentumque captum*] Non est ulla caussa dubitandi, an Agrigentum jam eo tempore, quo hanc concionem a Scipione apud milites habitam tradit Livius, captum fuerit. Scipio a. IↃXLII. post Capuam captam in Hispaniam venit, nec quidquam eo anno ibi gessisse legitur, nisi quod Tarracone conventum sociorum habuit, et civitates sociorum, atque hiberna exercitus adiit, capp. 19. 20. M. Valerius Lævinus eodem anno cum M. Marcello absens consul creatus capp. 21. 22. principio veris sequentis adhuc res in Græcia gessit, et ibi in diuturnum morbum implicitus serius omnium spe 'post idus Martias' a. IↃXLIII. Romam venit capp. 26. 27. Inde, cognitione causæ Siculorum Campanorumque et aliis negotiis publicis aliquamdiu Romæ retentus, 'jam magna parte anni circumacta' in Siciliam venit, et Agrigento per proditionem potitus est c. 40. Quomodo ergo Scipio, quem orationem hanc 'principio veris' ejusdem anni habuisse prodit Livius, Agrigentum jam tum captum memorare potuit? Si hæc illo ordine temporis, quo hoc libro referuntur, gesta sunt, de quo non est cur multum dubitetur, Livius orationem Scipionis de suo exornasse, nec eam quam debebat rationem temporis habuisse videtur: quod et alibi in Orationibus fecisse, observarunt viri docti. *Duk.* *Syracusæ, Agrigentum captum* non tantum omnes codd. sed et typis excusi usque ad Sigonium, qui, addita copula, *Agrigentumque* primus edidit, neque tamen incepti caussam in Scholiis reddidit. Illud *que* igitur iterum ejeci. Ceterum Sigon. ad § 3. monuit, Livium capita hujus orationis sumsisse ex Polyb. x. 6. Ibi vero Agrigenti capti nulla fit mentio, ut Dukeri conjectura vera videatur.

Receptaque provincia in ditionem populi Romani est] Put. et Gallic. omnes cum Voss. *ditione*. Intelligendum, receptam per Marcellum cæterosque provinciam, nunc, dum hæc loquitur, pacatam esse in ditione populi Romani. *J. F. Gron.* *In ditione* non tantum omnes mei, et Oxonn. Hearnii, verum etiam omnes edd. usque ad Aldum; quam lectionem recte Gronov. revocasse puto. Τὸ *est* exsulat ab edd. Rom. 1472. et Parm. Mox *Arpi redempti ac recepti* Gaertn. Vide ad IV. 55. § 5.

§ 16 *Nihil jam majus precatur Deos*] Vet. lib. *nihil jam magis.* Sigon. Ita et Ber. et Hav. Sed nihil mutant optimi. Sæpe ita variant librarii. Vide ad II. 7. § 4. IV. 17. § 2. c. 19. § 1. VI. 39. § 4. VII. 6. § 3. c. 14. § 6. c. 18. § 3. VIII. 35. § 7. IX. 19. § 5. X. 25. § 12. XXI. 43. § 15. Adde Cortium ad Plinii Ep. III. 16. Mox *decedere*, pro *cedere*, Hafn. *recedere* Hav.

§ 17 *Æquentur enim ipsi etiam honore nominis*] Optimi delent τὸ *ipsi:* et *labantem fortunam*, non *labentem*. J. F. Gron. Illud *ipsi* deest etiam in Flor. *labantem* vero idem ille legit, quod etiam Aldus restituit, et hinc per reliquas edd. obtinuit usque ad Modium, cujus cura iterum *labentem* Francof. vulgatum est. Sed alterum præstat. Sæpe ita variant librarii. Illis quæ notantur ad Præf. § 9. adde viros doctos ad Suet. Aug. c. 99. Paullo ante *minus convenit*, pro *conveniat*, Voss. Lov. 1. 2. et Gaertn. Deinde *cum patribus*, pro *cum parentibus*, Voss.

Lov. 1. 2. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad VII. 5. § 7. et adde quæ notantur ad XXI. 41. § 8.

§ 18 *Meo luctu, quam vestro, transissent. Nunc Dii inmortales*] In plerisque codd. hic magna est lacuna. Nam Put. Reg. Pet. melior, et Voss. hæc connectunt cum principio c. 44. hoc modo: *meo luctu quem armaverat, quum terra marique instrui.* Vide Gronov. cap. seq. ad § 5. Consentit cum illis Flor. Verum hæc lacuna paullo minor erat in Pall. duobus, Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hafn. Hav. Hearnii N. edd. Aleriensi Rom. et Rom. 1472. tum in Mediol. 1480. Tarvis. utraque, aliisque, in quibus hæc verba connectuntur cum illis quæ c. 43. § 9. exstant, hoc modo: *meo luctu, quam vestro, transissent. Sed quoniam vos instructos.* Eadem lacuna etiam est in Ber. a m. pr. sed oræ et imæ paginæ, quæ deerant, a manu altera adscripta sunt. Omni etiam priori spatio nihil ex Cant. notari video, ut longior illa lacuna in eo quoque fuisse videatur.

Præsides, qui centuriis omnibus, ut mihi imperium juberent dari, fuere auctores, iidem auguriis] Centuriæ non jubent alicui imperium ab alio dari, sed ipsæ dant, et dicuntur 'imperium alicui jubere;' in quo sermone supplendum est 'esse.' Supra c. 18. 'Ad unum omnes, non centuriæ modo, sed etiam homines, P. Scipioni imperium esse in Hispania jusserunt.' XXX. 41. 'Cui juberent in Hispania imperium esse.' XXXI. 50. 'Plebs Cn. Cornelio Lentulo et L. Stertinio pro consulibus imperium esse in Hispania jussit.' Sallust. Jug. c. 84. 'Postquam ei provinciam Numidiam populus jussit.' Suspicor igitur *dari* inculcatum esse ab homine parum gnaro phraseos 'jubere alicui imperium.' Vide Cortium ad Sall. l. d. ubi itidem in uno Ms. intrusum erat *dari*, quod et ipse in alio inveni. *Duk.* Ex superiori adnotatione patere potest, ex quatuordecim codd. meis vix tres a m. pr. et unum a m. sec. magnam illam lacunam exhibere. Eorum Lov. 3. Gaertn. et Ber. ignorant vocem *qui;* quam omissam puto, quod displiceret locutio 'Dii præsides, qui auctores fuere, iidem portendunt,' ac ferre non potuerint, pronomen *iidem* abundare. Sed vide ad XXV. 27. § 1. Ex nullo autem *dari* deesse notatur. Verisimilis tamen Dukeri conjectura est. De locutione 'imperium,' 'provinciam,' 'bellum alicui jubere,' quædam vide ad XXVII. 24. § 3.

Auguriis, auspiciis, ac per nocturnos etiam visus] Reposuimus ex scripto codice *auspiciisque, et per nocturnos. Rhen.* Polyb. X. 11. eum se a Neptuno in quiete monitum, ut urbem eam invaderet, dixisse ait. *Sigon.* Pall. 2. *auspiciis, et per nocturnos,* copulam a Rhenano appensam refigens. *Gebh.* Magna fuit contentio inter Sigonium et Gruchium, an, qui ex privatis pro consulibus et pro prætoribus in provincias mittebantur, auspicia habuerint. Negavit Sigonius de Ant. Jur. Provinc. II. 6. de Lege Curiata c. 10. et ad Livii XXVIII. 38. Adfirmavit Gruchius in Refut. ad poster. Sigonii disput. c. 4. Lipsius de Milit. Rom. II. 12. et Periz. Animadv. Hist. c. 7. p. 262. videntur probasse sententiam Sigonii. Multa in utramque partem de hac controversia disputari possunt: sed religiosa auspiciorum etiam in privatis, non publicis modo rebus apud veteres Romanos observatio mihi probabilem facit Gruchii opinionem. *Duk.* *Ac*, pro quo Rhenanus *et* reposuit, primum adparuit in ed. Aldina: priores cum codd. servant *et*, verum destituuntur copula *que*, quam tamen non male Rhenanum reposuisse puto. Vide ad II. 31. § 1. Præterea *τὸ etiam* deest in Lov. 3.

§ 19 *Brevi tempore hinc omne Punicum nomen*] Prodigiose corruptus est

hic locus. Legendum, quemadmodum castigavimus, *brevi extorre hinc omne Pun. nomen:* ut *brevi* sit adverbium. Significat 'extorris' exsulem, velut qui extra terram sive patriam sit pulsus. Rursus Livius XXVII. 37. 'Extorrem agro Romano, procul terræ contactu, alto mergendum.' v. 30. conjungit 'exsulem' et 'extorrem.' 'Ne exsulem, extorrem,' inquit, 'populum Romanum ab solo patrio ac Diis penatibus in hostium urbem agerent.' Distinguenda autem verba hoc modo: *Animus quoque m. m. m. a. h. t. v. præsagit, nostram Hisp. esse: brevi extorre hinc omne Pun. nomen, maria terrasque fœda fuga impl.* Rhen. Quamquam nullus codicum, in quibus hæc pericope superest, Rhenani emendationem firmet, eam tamen veram esse puto. *Brevi tempore hinc,* ut ejus tempore edebatur, præferunt etiam Lov. 3. et Gaertn. Verum quum *brevi ex tempore hinc* invenerim in Ber. et Hafn. existimo, forte pro *extorre* per compendium scriptum fuisse *ext're,* inde vero *ex tempore,* et, quum præpositio abundet, *tempore* factum esse. Vocem 'extorris' Livio familiarem esse, vidimus ad II. 6. § 2.

§ 20 *Tres duces discrepantes, &c. trifariam exercitus in diversissimas regiones distraxere*] *Exercitus* vertimus in *exercitum,* (sic enim est in veteri libro,) ut intelligas, ex uno exercitu tres factos. *Rhenan.* Pal. 2. *discordantes,* ex glossa puta: qui exhibet etiam *exercitus.* Sic paullo post: 'Et diduxere exercitus, quæ patri patruoque meo caussa exitii fuit:' et c. 42. 'Quoniam in tres tam diversas regiones discessissent Punici exercitus.' *Gebh. Discordantes* etiam Lov. 3. Ber. Hafn. et Gaertn. Id probum et optimis scriptoribus usitatum verbum agnosco: Livium tamen adhibuisse, non memini; quum contra τῷ *discrepare* sæpius utatur. Ceterum *exercitus* servant Lov. 3. Ber. et Gaertn.

§ 21 *Eadem in illos ingruit fortuna*] Pal. 2. *Eadem in viros.* Gebh. Similiter Lov. 3. Gaertn. Hearnii L. 1. D. et edd. antiqq. *Eadem in eos* Ber. *Eadem in illos* Froben. demum 1535. edidit.

Nam et deseruntur ab sociis, &c. et diduxerunt exercitus] Polybius x. 6. Χωρὶς ἀπ' ἀλλήλων πολὺ διεσπασμένως στρατοπεδεύειν, τοῖς τε συμμάχοις ὑβριστικῶς χρωμένους, ἅπαντας ἀπηλλοτριωκέναι. *Sigon. Diduxerunt* edidit Jac. Gronovius, consentientibus vett. edd. Aldus dederat *diduxere,* cui favent Lov. 3. Ber. et Gaertn.

§ 24 *Brevi faciam, ut, quemadmodum nunc*] Malim *breve:* sic enim Cicero. *Sigon.* Ubi ita Cic. locutus sit, non recordor. Verum licet ita locutus fuerit, non tamen caussam habuit Sigonius, cur, invitis codd. id Livio obtruderet, cui usitatissimum est alterum *brevi.* Ceterum scholion hoc Sigonii ex illis est, quæ post mortem ejus sub illius nomine edita sunt Ven. 1592. Mox *nunc* deest in Ber. qui etiam legit *liniamentorum,* pro *lineamenta.*

§ 25 *Virtutisque exemplum expressam ad effigiem vobis reddam*] Pal. 2. *virt. effigiem exemplum vobis reddam.* Gebh. Quid sit 'exemplum' ingenii fidei et virtutis 'ad expressam effigiem,' non intelligo. Si scriptum fuisset *et,* vel *atque expressam effigiem,* vel denique *et expressam adeo effigiem,* planus mihi esset verborum sensus. Nam Scipio expressa effigies patris patruique ingenii, fidei, ac virtutis esse, eamque in se expressam videri, et ab omnibus cognosci volebat. Cic. de Finib. II. 18. 'Reliquit effigiem et humanitatis et probitatis suæ filium.' Hoc etiam dici poterat *reliquit effigiem expressam* (et humanitatis et p. s. filium), non *expressum ad effigiem,* nec *ad expressam effigiem.* Duo libri Hearnii habent *exemplum effigiem.* Sigonium et alios intelligo edidisse

exemplum ac effigiem. Sed neque a Gronoviorum libris abfuisse *expressam* puto, neque *ac* ante *effigiem* placet. *Duker. Exemplum effigiem vobis reddam* Lov. 3. Ber. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. ac D. Verum edd. quæ primæ longiorem lacunam hanc in Livio suppleruut, *exemplum ac effigiem:* quod merito displicuit Dukero. Vide ad x. 36. § 17. *Exemplum expressam ad effigiem* primus Curio substituit ; cujus lectionem, licet interim Sigonius priorem revocaret, tamen omnes recentiores servarunt.

Cap. xlii. § 1 *Hac oratione accensis militum animis, relicto ad præsidium, &c.*] Polyb. x. 6. Ταῦτα εἰπὼν, τρισχιλίους μὲν ἔχοντα πεζοὺς, καὶ πεντακοσίους ἱππεῖς Μάρκον ἀπέλιπε τὸν συνάρχοντα περὶ τὴν διάβασιν, ἐφεδρεύσοντα τοῖς ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ συμμάχοις· αὐτὸς δὲ τὴν ἄλλην ἐπεδραίου δύναμιν. Polybius *quingentos* equites, pro *trecentis*, affert. Numerus copiarum Scipionis idem est apud Polybium. *Sigon.*

Erant autem viginti quinque millia peditum] Itaque, additis copiis, quas Silano reliquerat, totus exercitus erat xxviii. M. peditum, ii. M. et dccc. equites. Et sic etiam Polybius x. 9. nisi quod c. 6. numerum equitum Silano relictorum ducentis auget. Sed ex collatis inter se aliquot locis Livii videtur major numerus confici posse. Nam C. Claudius Nero post Capuam captam xii. M. peditum et MC. equites in Hispaniam trajecerat, cap. 17. Deinde Scipioni ad has copias x. M. peditum et M. equites additi fuerant, c. 19. Hæc sunt xxii. M. peditum et ii. M. ac C. equites. Itaque ex vetere exercitu Scipionum tantum vi. M. peditum et ıↄcc. equites superfuisse oportet. Sed vix credibile est, L. Marcium cum tam exigua manu tantas res potuisse gerere, quantas ab eo gestas narrat Livius. Adde quod nondum capta Capua supplementum militum in Hispaniam missum est capp. 11. et 37. et sociorum in Hispania auxilia c. 41. Hæc faciunt, ut de numero tam Liviano, quam Polybiano dubitari possit. Sed præter copias Silano traditas fortassis etiam pars exercitus in præsidiis urbium cis Iberum relicta fuit. *Duk. Erant ad viginti quinque millia* edd. vett. Vulgatæ autem lectionis auctor fuit Aldus, cum quo faciunt Mss. Mox *duo millia quingenti* Gaertn. et Ber. *et duo millia quingenti* Lov. 3.

§ 2 *Ibi quibusdam suadentibus, ut, &c.*] Hic eleganter inducit Silius patrem Scipionem filio suadentem, quid facto opus sit [xv. 183.] his verbis : ‘ Nate, salus quondam genitoris, nate, parentis,’ &c. *Modius.*

Quoniam in tres tam diversas regiones] Asdrubal Gisgonis ad Gades: Mago supra Castulonensem saltum : Asdrubal Amilcaris proximus Ibero circa Saguntum. Livius supra c. 20. *Sigon.*

§ 3 *Ibi arma, ibi pecuniæ*] Vetus habet *ibi pecunia*. Et sequitur paulo post c. 43. ‘ Hic pecunia omnis hostium.’ *Rhen.* Similiter codd. quibus utor.

§ 4 *Et nescio an unam Hispaniæ oram, quæ nostro adjacet mari*] Hæc verba nullo sensu dicta sunt. Reposuimus ex veteri libro, *et nescio an unum in Hispaniæ ora, qua nostro adjacet mari*. Est autem *qua* adverbialiter hic legendum. *Rhen.* Carthaginis novæ portum præferre videtur omnibus aliis portubus ad oram Hispaniæ. Sed hic locus a Beato Rhenano recte restitutus est. *Glareanus.* Verba Polybii x. 8. Ἀκούων δὲ πρῶτον μὲν, ὅτι λιμένας ἔχει στόλῳ καὶ ναυτικαῖς δυνάμεσι, μόνη σχεδὸν τῶν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, ἅμα δὲ καὶ διότι πρὸς τὸν ἀπὸ Λιβύης πλοῦν καὶ πελάγιον δίαρμα λίαν εὐφυῶς κεῖται τοῖς Καρχηδονίοις. Ex quo apparet legendum esse *et nescio an unam*, quia dixit μόνη Polybius : et ad *Carthaginem*, non ad *portum*, referendum esse, ut ante legebatur, quam Rhenanus *unum* emen-

daret. *Sigon.* Pal. 2. *et nescio an num in Hispaniæ oram quam nostro non adjacet mari.* Gebh. Lectio, quæ Rhenani ætate vulgo exstabat, primum adparuit in ed. Ascens. 1513. Ante editum fuerat *et nescio annum Hispaniæ oram, quæ nostro.* Sed *et nescio annum* (*an non* Ber.) *in Hispaniæ oram, quam* (*qua* Gaertn.) *nostro adjacet mari* Lov. 3. Ber. et Gaertn. Polybius quidem Sigonio, at horum codd. vestigia Rhenano favere videntur. Utraque lectio commodum sensum efficit.

§ 5 *Nemo omnium, quo iretur, sciebat*] Comparet in Pal. 2. *Nemo omnium autem, quo iretur, sciebat.* Gebh. Voculam *autem* nullus meorum agnoscit. Quid de ea censeam, patere potest ex illis quæ dixi ad XXI. 40. § 11.

Præter C. Lælium] Polybius x. 9. Πλὴν τότε γε τῷ μὲν ἐπὶ τοῦ στόλου Γαΐῳ Λαιλίῳ δι' ἀποῤῥήτων ἐντειλάμενος παρήγγειλε πλέειν ἐπὶ τὴν προειρημένην πόλιν· μόνος γὰρ οὗτος αὐτῷ συνῄδει τὴν ἐπιβολήν· αὐτὸς δὲ τὰς πεζικὰς δυνάμεις ἀναλαβὼν ἐποιεῖτο τὴν πορείαν μετὰ σπουδῆς. *Sigon.*

Ut eodem tempore exercitus ostenderet, et classis] Hunc locum mutilum integrum fecimus, adscriptis verbis ex antiquo volumine, quæ deerant, hoc modo : *ut eodem tempore Scipio ab terra exercitum ostenderet, classis portum intraret.* Expunximus enim conjunctionem, quæ ultimam clausulam connectebat ; qua nihil hic est opus. Porro huic loco non frustra asteriscum apposuerat Asulanus. *Rhen.* Et hunc locum recte restituit idem Beatus. Legendum enim *ut eodem tempore Scipio a terra exercitum ostenderet, classis portum intraret.* Glarean. Laudet licet correctionem Rhenani Loritus, adduci tamen vel veritatis caussa non possum, quin præferam scripturam Pal. 2. unde distantem longo intervallo nostri cod. bonitatem mihi adverte : *ut eodem tempore exercitus ostenderetur, et classis portum intraret,* recisis ab eodem lanio seu popa inferctis, et prosectis restitutis. *Gebh.* Ab Rhenano est hæc lectio *ut eodem tempore Scipio ab terra.* A Put. Regio, meliore Pet. Voss. hic deficimur, in quibus nonnulla deerant. Illi enim *meo luctu quem armaverat cum terra marique instrui oppugnationem videret.* Duo Pall. Andreas, et Tarvis. *meo luctu quam vestro transissent. Sed quoniam vos instructos et ordinatos.* Media in prima video Veneta Bartholomæi de Zanis 1498. Haud scio, numquid ex Campano. Edd. et alter Pet. *ut eodem tempore exercitus ostenderet, et classis portum intraret.* Pal. *ostenderetur.* Aut hoc verbum est, aut excidit pronomen, *exercitus se ostenderet.* Nam illa *Scipio ab terra* sarcinatricem manum olent. *Exercitum* alibi quoque opponit *classi*, ut ille κατ' ἐξοχὴν sit terrestris exercitus, illæ copiæ navales. Lib. seq. cap. 8. 'Ea externa auxilia quum singulis Romanis legionibus adjunxisset, duorum speciem exercituum servavit, &c. classe quoque septuaginta navium partita, ut omni ambitu litorum præsidia oræ maritimæ essent.' XXIX. 22. 'Ubi omnes legatique et tribuni classem eam, exercitum, ducemque verbis extollentes effecerunt.' XXXII. 21. 'Sine vestro labore et periculo qui vos in libertatem vindicarent, cum magnis classibus exercitibusque mare trajecerunt.' *J. F. Gron.* *Ut eodem tempore exercitus ostenderet, et classis* Lov. 3. Gaertn. Hearnii L. 1. D. et Doujatii Colbert. *ut eodem tempore exercitus ostenderetur, cum classis intraret portum* Ber. Utrum *ostenderetur* legas, an *se ostenderet*, ad sensum nihil interest : prius tamen ob duorum codd. ita exhibentium auctoritatem præfero. Longe etiam præstat *et classis*, quam *cum classis.* Paullo ante *ita navium cursum moderari*, transpositis vocabulis, Ber.

§ 6 *Septimo die ab Ibero Karthaginem ventum est simul terra marique*]

Hic distinguendum puto. Nam quæ sequuntur verba de pedestri exercitu intelligenda sunt. *Glarean.* Silius xv. 215. 'Jamque Hyperionia lux septima lampade surgens,' &c. *Modius.* Antea distinguebatur *ventum est: simul terra marique castra.* Quam interpunctionem recte Glareanus mutavit. Neque tamen habuit, qui dicto audiens esse dignatus est, nisi nuper Crevier.

His ab tergo (nam frons natura tuta erat) nullum objectum vallum] Exemplar scriptum habet tantum *nullum objectum.* Perpensa sententia legendum opinor hunc locum sic: *his ab tergo, nam frons natura tuta erat, vallum objectum.* Sensus est: a tergo castris vallum objectum, ne obruerentur: a fronte vero minime, cum illac natura locus munitus esset. Assignat iterum rationem paullo post, cur a fronte nullum vallum opposuerit: 'Unde,' inquit, 'cum tam parvi operis munitio esset, non objecit vallum imperator Romanus.' *Rhen.* Duæ voces 'frons' et 'tergum' mirum, quam lectorem morentur. Quæ 'frons castrorum,' quod 'tergum,' scire non possum, cum verisimilius sit, 'frontem' dixisse, quæ urbem spectabat, quam quidem partem munivit, ut ipse postea dicturus est, ut subeunti sæpe ad mœnia urbis recursus pateret. Verum quid munire oportebat, cum natura tuta erat? *Glar.* Vet. lib. *nullum vallum objectum.* Polybius x. 9. duplum vallum exteriori castrorum parti objectum ait: Ἀφικόμενος δὲ ἑβδομαῖος, κατεστρατοπέδευσε κατὰ τὸ πρὸς ἄρκτους μέρος τῆς πόλεως· καὶ περιεβάλλετο κατὰ μὲν τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν τῆς στρατοπεδείας, τάφρον καὶ χάρακα διπλοῦν ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν· κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὴν πόλιν ἁπλῶς οὐδέν· αὐτὴ γὰρ ἡ τοῦ τόπου φύσις ἱκανὴν ἀσφάλειαν αὐτῷ παρεσκεύαζε. Quod 'tergum' vocat Livius 'castrorum,' id 'exteriorem partem' nominat Polybius: quam 'frontem' Livius, eam 'ad urbem versam' Polybius. *Sigon.* Pal. 2. et Sigonii liber *nullum vallum objectum.* Sic Livius: 'Cum tam parvi operis munitio esset, non objecit vallum imperator Romanus.' *Gebh.* Et hoc Rhenano debetur. Sed libri nostri τῷ *frons* carent, deinde habent, ut et Sigonii, *erant, nullum vallum objectum.* Fortassis *his ab tergo (alia natura tuta erant) duplum vallum objectum.* Frons obversa hosti, quia Polyb. x. 9. κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὴν πόλιν οὐδέν· αὐτὴ γὰρ ἡ τοῦ τόπου φύσις ἱκανὴν ἀσφάλειαν αὐτῷ παρεσκεύαζε. Latera alluente mari. *Duplum vallum,* nam Polyb. καὶ περιβάλλεται κατὰ μὲν τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν τῆς στρατοπεδείας τάφρον καὶ χάρακα διπλοῦν ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν. Vel *his ab tergo (nam natura tuta erant alia) vallum objectum.* J. F. Gron. In scriptis non comparet τὸ *frons,* adjectum a Rhenano, ni fallor, quia Polybius eam partem, quæ in urbem spectabat, nullo munimento dicit circumdatam: κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὴν πόλιν ἁπλῶς οὐδέν: quam partem postea τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν vocat. Et dicitur quidem recte 'frons castrorum' in obsidione pars, quæ in urbem spectat: quamvis interdum et pars contraria, quia anceps est munitio, et sæpe tam hac, quam illa respicit hostem. Sed vox *frons* abest libris, et de fronte universa proprie verum non est, natura munitam fuisse; quippe pars, quæ, urbem continenti jungens mediisque castris opposita, maxime *frontis* nomen merebatur, non erat natura tuta; quamvis et hæc, sed alia de caussa, vallo non clauderetur. 'Unde,' inquit Livius, 'quum tam parvi operis munitio esset, non objecit vallum imperator Romanus, seu fiduciam hosti superbe ostentans, sive ut subeunti sæpe ad mœnia recursus pateret.' In Mss. est, *nam natura tuta erant:* unde faciebam *nam latera tuta erant.* Partes enim, quibus hinc stagnum, hinc prominens ab altera parte

mare pro munimento erat, etiamsi dicantur a Polyb. introrsus urbem versus spectare, tamen re ipsa lateribus, quam fronti castrorum similiores. Livius XXXII. 'Muri pars adhuc integra utraque tuta præstabat latera.' Sed vide an possis servare vulgatam: *his ab tergo (nam natura tuta erant,* intellige 'castra') *vallum objectum.* Polybius, e quo hæc desumta, αὐτὴ γὰρ ἡ τοῦ τόπου φύσις ἱκανὴν ἀσφάλειαν αὐτῷ παρεσκεύαζε. Libri quidam habent *nullum vallum:* quasi fuerit *nisi a tergo nullum vallum objectum.* Polybius *duplex,* vel *duplum vallum.* Schelius ad Polyb. de Castram. p. 1151. Videtur opportunissimum, *his ab tergo (ante natura tuta erant) &c.* Id dictat ipse Livius XXVII. 18. 'Fluvius ab tergo ante circaque, velut ripa præceps, oram ejus omnem cingebat.' Ibi enim quoque scribere potuit, *a tergo, fronte, et lateribus.* Jac. Gron. *His ab tergo (nam natura tuta erunt) nullum vallum objectum* Hearnii L. 1. *his a tergo (nam frons natura tuta erat) nullum vallum objectum* Lov. 1. et Ber. cum edd. primis, nisi quod *ab tergo* habeant: *his a tergo (frons natura tuta erat) nullum objectum vallum* Gaertn. *his ab tergo (nam frons natura tuta erat) nullum objectum vallum* Aldus. Unde patet, non primum fuisse Rhenanum, ut Schelius opinabatur, qui vocem *frons* adjecit: sed contra vocem illam non modo in plerisque codd. verum etiam omnibus edd. ante eum exstitisse. Si tamen eam omittere liceret, legerem *his nisi ab tergo (nam natura tuta erant) nullum vallum objectum,* quomodo fere Schelius: ut *nisi* ob literarum similitudinem interceptum sit a præcedenti *his.* Crevier. emendationem Rhenani probat.

§ 7 *Ceterum sita Karthago sic est*] Castigavi *Etenim sita Carthago.* Nam reddit caussam non objecti a fronte valli. *Rhenan.* Vet. lib. *Ceterum sita Carthago sic est.* Polyb. X. 10. Κεῖται μὲν οὖν. *Sigon.* Poëta Silius XV. 220. 'Carthago impenso naturæ adjuta favore,' &c. *Modius. Ceterum* servant omnes mei.

Et quingentos passus introrsus retractus] Ex Polybio legendum est *ad duo millia et quingentos passus.* Ipse enim ad viginti stadia habet X. 10. Κεῖται μὲν οὖν τῆς Ἰβηρίας κατὰ μέσην τὴν παραλίαν ἐν κόλπῳ νεύοντι πρὸς ἄνεμον Λίβα· οὗ τὸ μὲν βάθος ἐστὶν ὡς εἴκοσι σταδίων, τὸ δὲ πλάτος ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὡς δέκα. *Sigon.* Hoc recte ex Polyb. emendatur. *Introrsus retractus* de longitudine sinus terram ingredientis dicit, quod βάθος vocat Polyb. Sed nescio, cur de latitudine, πλάθος est Polybio, quam decem ferme stadiorum in introitu sinus esse dicit, nihil monuerit Sigonius. Excidit sine dubio nota numeri, quam credo fuisse *CIↃ.* Decem stadia sunt MCCL. passus. *Duk.* A Sigonio discedens Crevier. ex Polyb. legit *ad bis mille et q. p.* et in verbis seqq. ex eodem *paullulo plus mille et ducentorum passuum in latitudinem patens.* Neutrum placere potest. Paullo ante τὸ *maxime* deerat in Lov. 3.

Paulo plus] *Paululo plus.* Rhenan. Omnes codd. mei, hanc pericopam exhibentes, Lov. 3. Ber. Rec. et Gaertn. *paullo plus.* Sæpe hoc modo variant codd. Vide ad XXXVI. 9. § 8.

§ 8 *Hujus in ostio sinus parva insula objecta ab alto portum, &c.*] Polyb. X. 10. νῆσος ἐπὶ τοῦ στόματος αὐτοῦ κεῖται, βραχὺν ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους εἴσπλουν εἰς αὐτὸν ἀπολείπουσα· ταύτης ἀποδεχομένης τὸ πελάγιον κῦμα, συμβαίνει τὸν κόλπον ὅλον εὐδίαν ἴσχειν· πλὴν ἐφ' ὅσον οἱ Λίβες καθ' ἑκάτερον τὸν εἴσπλουν παρεισπίπτοντες, κλύδωνας ἀποτελοῦσι· τῶν γε μὲν ἄλλων πνευμάτων ἀκλυδώνιστος ὢν τυγχάνει διὰ τὴν περιέχουσαν αὐτὸν ἤπειρον. *Sigon. Parvula insula objecta ab alto portum tutum ab omnibus ventis, præterquam Africo, facit* Ber. Τὸ *tutum* deest in Lov. 3. et Gaertn.

Ab intimo sinu peninsula excurrit, tumulus is ipse, &c.] Polybius X. 10.

Ἐν δὲ τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου πρόκειται χερρονησίζον ὄρος, ἐφ' οὗ κεῖσθαι συμβαίνει τὴν πόλιν περιεχομένην θαλάττῃ μὲν ἀπ' ἀνατολῶν καὶ μεσημβρίας, ἀπὸ δὲ τῶν δύσεων λίμνῃ προσεπιλαμβανούσῃ καὶ τοῦ πρὸς ἄρκτον μέρους· ὥστε τὸν τόπον μέχρι τῆς ἐπὶ θάτερα θαλάττης, ὃς καὶ συνάπτει τὴν πόλιν πρὸς τὴν ἤπειρον, μὴ πλέον ὑπάρχειν ἢ δυοῖν σταδίων. Servius Virgilium Æn. I. 159. hunc portum descripsisse ait, cum inquit, ‘Est in secessu longo locus: insula portum Efficit objectu laterum, quibus omnis ab alto Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos.’ Nam quod sequitur de scopulis, prætermissum est a Livio, cum tamen apud Polybium sit, Ἡ δὲ πόλις αὔτη μεσόκοιλός ἐστι· κατὰ δὲ τὴν ἀπὸ μεσημβρίας πλευρὰν ἐπίπεδον ἔχει τὴν ἀπὸ θαλάττης πρόσοδον· τὰ δὲ λοιπὰ περιέχεται λόφοις, δυοῖν μὲν ὀρινοῖς καὶ τραχέσιν, ἄλλοις δὲ τρισὶ, πολὺ μὲν χθαμαλωτέροις, σπηλώδεσι δὲ καὶ δυσβάτοις. Et Virgilius: ‘Hinc atque hinc vastæ rupes geminique minantur In cœlum scopuli, quorum sub vertice late Æquora tuta silent.’ *Sigon.*

Patulum et ad septentrionem fusum] Castigavimus *paululum etiam ad sept.* hoc est modice, ex antiquo. *Rhen.* *Patulum etiam ad septentrionem* Lov. 3. Ber. et Gaertn.

Incertæ altitudinis, utcumque exæstuat mare] Adjecimus clausulam, quæ deerat *utcumque exæstuat aut deficit mare.* Rhen. Immo plane contra se res habuit. Nam altitudo hujus stagni omnino major vel minor erat, prout vel recessus vel accessus maris erat. Ipsa historia id docet, quum recedente aqua vadum et transitus Romanis patuerit. Id quod semper obtinuit, et notum habuerunt piscatores et alii accolæ. Scripsit auctor, *incertæ altitudinis, utque exæstuat aut deficit mare.* Plane quomodo I. 25. ‘Distantia locis, et ut pugnatum est.’ *Jac. Gron.* Sed videndum est, an *utcumque* hic idem sit, quod *prout.* Ita visum fuit Pareo in Lexico critico. *Duk.* Doujatius etiam *utcumque* servat, et exponit hic ‘prout,’ vel ‘proinde ut;’ quo sensu eam vocem usurpari, Gronov. docet ad XXI. 35. § 2. Voces *aut deficit* desunt in Lov. 3. Ber. et Gaertn.

§ 9 *Continenti urbem jugum ducentos fere, &c.*] Manifeste *jugum* hic appellat, quod Græci ἰσθμὸν vocant. Inepte, meo judicio, Suidas ἰσθμὸν ait mare inter duas terras, cum contra *jugum* sit inter duo maria. Sed non est nunc de his disserendi locus. *Glar.*

Non objecit vallum imperator Romanus] Polybius X. 11. Τὸ δὲ μεταξὺ τούτων διάστημα τὸ συνάπτον τὴν πόλιν πρὸς τὴν ἤπειρον, ἀχαράκωτον εἴασε κατὰ μέσην ὑπάρχον τὴν αὐτοῦ στρατοπεδείαν. *Sigon.*

§ 10 *Seu fiduciam ostentans, sive ut recursus pateret*] Polyb. ibid. Εἴτε καὶ καταπλήξεως χάριν, εἴτε καὶ πρὸς τὴν ἐπιβολὴν ἁρμοζόμενος, ὅπως ἀνεμποδίστους ἔχῃ καὶ τὰς ἐξαγωγὰς, καὶ τὰς ἀναχωρήσεις εἰς τὴν παρεμβολήν. *Sigon.*

CAP. XLIII. § 1 *Circumvectusque classe*] Scripsimus *classem;* et mox, pro *interim, intenti* ex veteri. *Rhen.* Pall. 2. *classe.* Sic et paullo post idem cod. *ut vigilias nocturnas interim servarent.* Gebh. *Classe,* et mox *interim* etiam Lov. 3. Ber. et Gaertn.

§ 2 *Quod ad urbem potissimum obpugnandam bello orsus esset*] Quatuor insignes mendæ sunt in hac brevi oratiuncula, et sensus est inversus, immo prorsus nullus. Sic autem Livius scripsit: *quod ab urbe potissimum oppugnanda bellum orsus esset.* Mox gerundium *hortando,* quod sequitur, debebat esse *cohortando.* Rhenan. Pal. 2. *quod ad urbem pot. oppugn. bello orsus esset.* Sic idem statim *hortando.* Gebh. Palatino 2. per omnia adsentiuntur Lov. 3. et Gaertn. *ad urbem potissimum oppugn.* etiam Ber. et Rec. Sed in eorum priori verba *bello orsus esset, &c. ad urbem unam op-*

pugnandam librarii neglegentia omittuntur.

§ 3 *Ad urbem unam obpugnandum*] Vet. lib. *oppugnandam*. Summa hujus orationis est etiam apud Polyb. x. 11. quamquam Livius non omnia illa expressit. *Sigon.* Pal. 2. *ad urbem unam oppugnandam si quis vos adductos queritur.* Gebh. *Oppugnandum* tuetur Sanctius Min. III. 8. *Duk.* *Oppugnandam* Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. vett. *oppugnandum* Froben. 1535. consentiente Lov. 3. Vide ad XL. 49. § 1.

§ 4 *Omnia, quæ nunc sub Karthaginiensibus sunt, in ditionem nostram tradent*] *Nostram* aliquis adjecerat. *Rhenan.* Pet. et olim editi omnes *in ditionem.* J. F. Gron. Tò *nostram* meorum codd. nullus agnoscit: *in deditionem* perperam vulgavit primus Curio. Præterea *sunt* omittitur in Gaertn. *nunc sunt sub Karthag.* legit Ber. Paullo ante *simul ut in potestate vestra* Lov. 3. a m. sec. Male. Vide ad VI. 1. § 6. *Simul in potestate nostra* Gaertn. Paullo post § seq. *quippe qui mercenarios milites alant* Gaertn. *quippe qui mercenarios exercitus alant* Lov. 3. Ber. Rec. et omnes editi usque ad Gruter. qui in ultima ed. substituit *alunt*, quod omnes recentiores secuti sunt. Utrumque dici posse, ' quippe qui alant,' et ' alunt,' vidimus ad III. 25. § 6. Veterem itaque lectionem revocavi. Potius enim convenit ut scriptos sequamur.

§ 6 *Hic tormenta, arma, et omnis adparatus belli est*] Omissum hic fuit vocabulum *armamenta*, hoc modo: *Hic tormenta, armamenta, arma.* Rhenan. Pal. 2. repudiato vocabulo *armumenta*, præstat *Hic tormenta, arma, et omnis apparatus belli est.* Gebh. Si Rhenanus ita, quemadmodum hic proposuit, in Msto reperit, mentem ejus male adsecutus est Froben. qui a. 1535. dedit *Hic tormenta, arma, armamenta.* Quod recentiores omnes servarunt. Profiteor tamen eam vocem in Lov. 3. Ber. et Gaertn. non reperiri, qui, *et* copula omissa, legunt *Hic tormenta, arma, omnis adparatus belli est*, ἀσυνδέτως. Ceterum si vox *armamenta* Livii est, eam potius eo loco, quo Froben. quam quo Rhenanus, conlocavit, pati possem.

Qui simul vos instruet, et hostes nudabit] Deerat particula *et*, quum deberet esse *qui simul et vos instruet, et hostes nudabit.* Et hic deerat pagina aut amplius in exemplari Ms. *Rhenan.* Pet. τὸ *et* prius ignorat. Putoque esse additum ab aliquo, qui τοῦ *simul* eam vim esse nesciebat. Sic XXVII. 5. ' Prædatum simul speculatumque:' hoc est, et prædatum et speculatum. Lib. XXVIII. c. 17. ' Trepidationem simul militum ac nautarum nequicquam armaque et naves expedientium.' Et rursus c. 32. ' In provincia simul virtute tanta et felicitate perdomita.' XLI. 6. ' Lycios sub Rhodiorum simul imperio et tutela esse.' *J. F. Gron.* Tamen alterum etiam recte dici credo. Cic. Tuscul. IV. 28. ' Illa autem altera ratio et oratio, quæ simul et opinionem falsam tollit, et ægritudinem detrahit.' *Duk.* Gronovio favent Lov. 3. Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. Infra XXXIII. 12. ' Ut Græcia satis potens tuendæ simul pacis libertatisque esset:' ubi plura vide. Sed nec illud, quod Rhenanus probavit, a Livii aliorumque loquendi ratione discedere existimandum est. Ita enim Livius loquitur XXIII. 26. ' Simul et ad castra tumultus erat, et per agros fugaque et cædes.' Infra XXXII. 18. ' Qui simul et onerarias caperet, et tecta ad hibernandum legionibus præberet.' c. 24. ' Simul et cohors Romana, &c. invasit, et ex omnibus oppidi partibus, relictis suis quisque stationibus, &c. concurrerunt.' Suet. Cæs. c. 67. ' Simul et ad speciem, et quo tenaciores eorum in prœlio essent:' ubi tamen Burm. in nupera ed. prius *et* omisit, idque ex membranis suis

delendum monuit Cortius ad Plinii Ep. II. 17. 5.

§ 8 *Huc rectus ex Africa cursus est*] Malo ex Pet. *Hinc rectus in Africam cursus est.* Tacite spem suis militibus facit, in Africam se transfretaturum. *J. F. Gron.* *Hic rectus ex Africa* Lov. 3. et Gaertn. *Hic rectus Africam* Ber. *Hinc rectus ex Africa* edd. vett. pro quo Aldus demum *Huc* substituit. Doujatius quidem fatetur, plus esse, militibus ostentari transitum in Africam; putat tamen id nimium esse Romanis, qui vixdum ullius ultra Iberum urbis compotes erant: et hinc vulgatam lectionem retinere malebat, quando nec aliter scripti fere omnes. Verum nullum vel codicem, vel edd. ante Aldum vulgatam, illam per omnia confirmare vidimus; sed contra alios magis, alios minus Gronovio favere. Neque etiam necesse puto, ut Romani omnibus trans Iberum urbibus potirentur, antequam ex Hispania in Africam trajicerent.

Hinc omnis Hispania inminet Africæ] Scriptus *hinc omni Hispaniæ imminet Africa.* Vult enim ex hac urbe, tamquam ex arce, imminere et instare toti Hispaniæ, cui jugum partim imposuerat, partim minabatur, Africam. *J. F. Gron.* Vulgata iterum lectio Aldum auctorem habuit. Antea edebatur *hinc omnis Hispaniæ imminet Africa;* quod etiam superest in Lov. 3. Ber. et Gaertn. Post hæc verba in multis codd. finit lacuna, de qua dictum ad c. 41. § 18. Ceterum § seq. *totis viribus et toto animo*, pro *bono animo*, Lov. 5.

Cap. XLIV. § 1 *Quum terra mari instrui obpugnationem videret*] Vet. lib. *terra marique instrui.* Sigon. Ita non tantum omnes mei, et Hearnii codd. verum etiam omnes edd. ante Froben. qui a. 1535. copulam omisit; de quo vide ad XLI. 3. § 1. Hic tamen eam requirit codicum auctoritas; præsertim quum Rhenan. cujus lectiones Froben. in illa ed. expressit, hic lacunam in cod. suo agnoverit cap. præc. § 7. unde illud *que* operarum neglegentia excidisse videtur. Hic autem jam finiunt optimi Gronovii et mei Mss. magnam lacunam, de quo vide ad c. 41. § 18.

Et ipse copias ita disponit] Pal. 3. *disposuit.* Gebh. Omnes mei *disponunt* tuentur.

§ 2 *Oppidanorum duo millia ab ea parte, &c.*] Polyb. x. 12. Ὁ δὲ Μάγων, ὁ τεταγμένος ἐπὶ τῆς πόλεως, τὸ μὲν τῶν χιλίων σύνταγμα διελὼν, τοὺς μὲν ἡμίσεις ἐπὶ τῆς ἄκρας ἀπέλιπε, τοὺς δὲ ἄλλους ἐπὶ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς λόφου παρενέβαλε· τῶν δὲ λοιπῶν εὐρωστοτάτους περὶ δισχιλίους κατεσκευακὼς τοῖς ὑπάρχουσιν κατὰ τὴν πόλιν ὅπλοις, ἐπέστησε κατὰ τὴν πύλην τὴν φέρουσαν ἐπὶ τὸν ἰσθμὸν καὶ τὴν τῶν πολεμίων στρατοπεδείαν. Τοῖς δὲ λοιποῖς παρήγγειλε βοηθεῖν κατὰ δύναμιν πρὸς πάντα τὰ μέρη τοῦ τείχους. Quod ἰσθμὸν vocat Polybius, vertit *jugum* Livius. *Sigon.*

Quo clamor, quo subita vis advocasset, resistentem ad omnia obcurrere] Pal. 2. *quo vis advocasset.* Pal. 3. *quos vis avocasset.* Vet. ed. *quoque vis avocasset.* At Pal. 1. *quo subita avocasset res, intentam ad omnia occurrere jubet.* Gebh. Pet. Reg. Men. Voss. *quos ubi avocasset resistentem.* Put. *quo subi avocasset resintentam.* Scribe, *multitudinem aliam, quo clamor, quo subita vocasset res, intentam ad omnia occurrere jubet.* Quæ lectio integra est in uno Pal. nisi quod ibi *avocasset.* Lib. XXIV. c. 36. 'Ut, quocumque vocasset defectionis ab Romanis spes, admoveret exercitum.' XXVIII. 15. 'Carthaginienses quamquam fessos labore et vulneribus nox imberque ad necessariam quietem vocabat.' Auctor de Bello Hispan. c. 24. 'Hæc res necessario vocabat, ut ad dimicandum descenderet.' *J. F. Gron.* Vulgata lectio primum in ed. Ald. adparuit, eamque unus Hearnii D. servavit. Priores excusi *quoque*, vel *quove vis*

avocasset resistentem. Et ita Hearnii L. 1. ac Ber. a m. pr. qui a m. sec. cum Hafn. et Hav. *advocasset* præfert: *quos ubi advocasset resistentem* Lov. 1. 4. et Harl. *quos ubi avocasset resistentem* Hearnii N. *quo ubi advocasset resistentem* Lov. 2. *quo vis advocasset resistentem* Lov. 3. 5. Rec. et Gaertn. *quo subita vocasset resistentam* Flor. *quo subita vocasset re^s intentam* Doujatii Colbert. Locutionem, qua res inanimata dicitur 'vocare,' inlustravi ad Silii x. 112.

§ 4 *Et primo haud inpari stetere acie, &c.*] Omnia e Polyb. x. 12. versa sunt: Οὐ μὴν ἀλλ' ἕως μέν τινος ἐφάμιλλον συνέβαινε γίγνεσθαι τὴν μάχην· τέλος δὲ ἐξωθούμενοι τῷ βάρει, &c. *Sigon.* Initio fuerat in Pal. 1. *haud impar stetere acie:* postea factum *haud impares stetere acies.* Polyb. ἐφάμιλλον συνέβαινε γίγνεσθαι τὴν μάχην. *Gebh.* Jac. Gronovium edidisse *impares,* quum in aliis sit *impari,* aduotat Hearnius. Hoc in erratis editionis ejus correctum est *imparis.* Error errore cumulatus. Si quis legere vellet *haud impares stetere acies,* conjecturam tueri posset e xxvii. 2. 'Diu pugna neutro inclinata stetit.' Sed non necesse est quidquam mutari. *Duk.* *Inpar stetere acie* Voss. Lov. 1. et Harl. *inpare stetere acie* Lov. 2. *inpar stetere acies* Flor. a m. pr. *impares stetere acies* a m. sec. Quod placere posset.

§ 5 *Trepidatio vero non in prælio major, quam tota urbe fuit*] Ita Gronov. 1665. edi jussit. Priores *non prælio major.* Et ita omnes Mss. mei, et Oxonn. Hearnii. Vide ad xxv. 19. § 13.

Multæ stationes pavore atque loca deserta sunt] Put. *atque oga desertæ sunt.* Inde fecerunt vulgatum, quum debuissent mea sententia *multæ stationes pavore atque fuga desertæ sunt.* Sic Noster x. 44. 'Errorque utilis Romanis oblatus fugæ formidinisque Samnites implevit.' xxii. 59. 'Utraque non tam clade infamis, quam pavore et fuga.' xxv. 6. 'Cannensem vero quisquam exercitum fugæ aut pavoris insimulare potest?' xxvi. 2. 'Non omnes comites Cn. Fulvii fuisse pavoris ac fugæ.' Sic Cic. pro L. Manil. c. 9. 'Hunc in illo timore ac fuga Tigranes rex Armenius excepit:' ubi hærent Hotomannus, Gulielmius, Gruterus, *terrore, tempore, ex fuga* subjicientes. At Sallust. Jug. c. 55. 'Quo fuga atque formido latius cresceret.' Cic. pro Domo c. 7. 'Cædes, incendia, rapinæ, scelerum impunitas, fuga, formido.' *J. F. Gron.* Lib. xxviii. c. 44. 'Illuc terror fugaque, populatio agrorum, defectio sociorum, ceteræ belli clades vertantur.' Doujatius vulgatum defendere conatur; putat enim ideo Livium 'stationes atque loca' ut diversa distinxisse, quia non omnia loca, ubi armati ad defendendos muros consistunt, 'stationes' dicuntur.

§ 6 *Quod ubi versus Scipio in tumulum, quem Mercurium Teutatem adpellant, advertit*] Locus hic mire variatur in Pall. Meo judicio omnium sincerissime prisca ed. illum præstat: *Quod ubi Scipio in tumulum obversus, quem Mercurium Teutatem appellant, advertit.* Gebh. Peccarunt hic eruditione nimia cum suo *Teutate* correctores. Voss. *Quod oberesus.* Reg. Pet. Pal. *Quod obversus.* Alter Pal. *Quod ubi erectus.* Pro verbis autem illis *Mercurium Teutatem appellant,* duo Pall. Reg. simpliciter *Mercurium vocant.* Pet. *Mercurium dicunt.* Voss. *quem exercitum cantati advertit.* Princeps omnium Put. *Quod obuereessus Scipio:* deinde *Mercurium cantati* (sic plane et unus e Pall.) *advertit.* Salmasius, *Quod ubi egressus Scipio in tum., quem Mercurium vocant, animadvertit.* Recte: nisi quod *Mercurii* cum Rubenio malo. *J. F. Gron.* Si Mss. non habent *Teutatem,* nulla est observatio Bocharti de hoc nomine Chanaan. i.

35. et 42. *Duk.* In priori parte horum verborum, unus tantum Gaertn. vulgatum, cujus Aldus auctor exstitit, servat. *Quod oberesus Scipio* legit Lov. 1. *Quas ob res Scipio* Lov. 4. *Quod obversus Scipio* Lov. 3. Harl. et Hearnii Oxonn. *Quod ubi obversus Scipio* Ber. *Quod ubi erectus Scipio* Lov. 2. 5. Hafn. et Hav. *Quod ob vere suscipio* Flor. *Quod ubi Scipio in tumulum obversus* edd. ante Aldum. In posteriore parte *Teutatem* legunt, ac nihil a vulgato differunt hi tres, Ber. Hafn. et Hav. cum omnibus edd. Sed *quem in exercitu cantati avertit* Lov. 1. *quem Mercurium advertit* Lov. 2. *quem mercium cantant advertit* Gaertn. *quem Mercurium cantanti avertit* Harl. *quem Mercurium cantant advertit* Lov. 3. et Hearnii Oxonn. *quem Mercurium cantanti advertit* Flor. et Lov. 4. *quem Mercurium vocant, advertit.* Lov. 5. Doujatius in priori parte malebat *Quod ubi obversus Scipio*, idque, ut addit, ex Reg. Colbert. uno, aliisque optimis. Verum vellem addidisset, quos præterea optimos viderit. Ita enim nullus apud Gron. codex, et unus tantum apud me, isque inter recentissimos. Verum insuper quum aliam, quam Gronovius, ex Reg. lectionem proferat, id efficit ut de Colbert. uno etiam dubitem; aut certe, si is ita habeat, uni vel alteri testi, et quidem suspectæ fidei, credendum non putem. Verius itaque videtur, quod Salmasius ex optimi vestigiis eruit, ac Gronov. probavit *Quod ubi egressus Scipio in tumulum.* Eo sensu 'egredi' est XL. 22. 'Modicus primo labor in imis collibus fuit; quantum in altitudinem egrediebantur, magis magisque silvestria et pleraque invia loca excipiebant.' Sallust. in Jug. c. 93. 'Paullatim prope ad summum montis egressus est.' Vell. Pat. II. 107. 'Petiit, liceret sibi sine periculo in eam, quam armis tenebamus, egredi ripam.' In reliqua parte malim cum Gronov. et Ruben. *quem Mercurii vocant, animadvertit.* Ita 'promontorium Mercurii,' 'promontorium Pulchri' XXIX. 27. Similiter ad hanc urbem Polyb. X. 10. tres βουνοὺς, sive colles minores, memorat, quorum unus Ἡφαίστου, alter Ἀλήτου, tertius Κρόνου dicti sunt.

§ 7 *Ipse, trium præ se juvenum validorum scutis obpositis*] Polyb. X. 13. Ὁ δὲ Πόπλιος ἐδίδου μὲν αὑτὸν εἰς τὸν κίνδυνον, ἐποίει δὲ τοῦτο κατὰ δύναμιν ἀσφαλῶς· εἶχε γὰρ μεθ' ἑαυτοῦ τρεῖς ἄνδρας θυρεοφοροῦντας, οἱ παρατιθέντες τοὺς θυρεοὺς, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ τείχους ἐπιφάνειαν σκεπάζοντες, ἀσφάλειαν αὐτῷ παρεσκεύαζον. *Sigon.*

§ 8 *Quodque plurimum ad accendendos militum animos intererat*] *Quam plurimum ad acc.* Voss. et Lov. 1. *quod plurimum ad acc.* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. et Hav. *quod plurimum ad accendendum* Harl. et Gaertn. Gebhardus vero auctor est ad IV. 13. § 4. *quodque plurimum ad incendendum* in Pal. 2. *quodque plurimum ad accendendum* in Pal. 3. exstare. Præterea *animos valet, intererat testis* Lov. 5. *animos facit, intererat testis* Gaertn.

§ 10 *Ea, quæ mari adluitur, pars urbis*] Pall. 1. 3. et vet. ed. *mari abluitur.* Eleganter meo animo *a mari obluitur*, modo tollas τὸ *a*. Gebhard. *Mari abluitur* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Berol. et edd. ante Aldum. Male. Supra XXIV. 33. 'Mari ab Achradina, cujus murus fluctu adluitur.' c. 35. 'Achradinæ murum, qui, ut ante dictum est, mari adluitur.' XXIX. 35. 'Qua ex parte urbs mari adluitur:' quibus locis pariter peccant nonnulli codd. Avien. Ora marit. vs. 60. 'Celsæque ut urbes adluantur æquore.' Passim ea vox apud Melam corrupta legitur. Ita I. 4. 'Super ea, quæ Libyco mari abluuntur.' II. 1. 'Borysthenes gentem sui nominis abluit.' c. 2. 'Alterum Chersonesi latus abluens.' c. 3. 'De locis atque urbibus, quæ mare non abluit:'

ubi *adluuntur*, *adluit*, *adluens* legendum est. Nam 'flumine,' 'mari adluuntur,' quæ flumen, mare præterfluit; 'abluuntur,' a quibus vel rapidus fluminis cursus, vel fluctus marini particulas abradunt. Vide Oudend. ad Front. Strat. I. 4. 7. Solent autem hæc verba in Mss. commutari. Vide eumdem ad Lucani VI. 810.

Tumultus inde major, quam vis, videri poterat] Pall. 2. et 3. *haberi poterat*. Gebh. Reg. Pet. duo Pall. *vis haberi poterat*. Put. et Men. *vis hiberi poterat*. Scribe *quam vis adhiberi poterat*. Lib. XXXVI. c. 10. 'Ubi in diversum sententiæ tendebant; aliis vim adhibendam et non differendam censentibus.' *J. F. Gron. Tumultus inde major quanto tolli poterat* Lov. 2. *major quam vis juberi poterat* Voss. Harl. et Gaertn. *haberi poterat* Lov. 3. 4. 5. et Hearnii Oxonn. *videri haberi poterat* Hafn. *viberi poterat* Colbert. unus: *hiberi poterat* Flor. et Colbert. alter: *inhiberi poterat* Hav. quod Gronov. in pr. ed. nott. ad III. 59. ex conjectura reponebat: sed postea in eadem pr. ed. nott. ad XXXVI. 28. æque bene *adhiberi* legi posse monuit; quod in iterata ed. recte nunc unice probavit.

§ 11 *Dum adplicant, dum partim exponunt scalas militesque, dum, qua cuique*] Crevier. vocem *partim* hic locum non habere existimans, pro ea conjicit legendum transpositis literis *raptim*. Ita interdum peccasse scribas, dictum est ad XXII. 6. § 10. Non displicet hæc conjectura; vide tamen, an locutio referri debeat ad illa de quibus actum ad III. 37. § 8. *Dum exponunt partim scalas militesque* legit Lov. 1.

CAP. XLV. § 1 *Et vis magna et ingens copia congesta telorum*] Put. *et ingenti conia*. Men. et Voss. *et ingenti copia*. Scribe cum Regio, *et vis magna, ex ingenti copia congesta, telorum suppeditabat*. Dicit magnam vim telorum jactam e muris; quippe et ingentem copiam antea in ejusmodi occasionem fuisse congestam. *J. F. Gron. Et ingenti copia* etiam Flor. Lov. 1. 2. 3. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. Gronovio itaque unius fide *ex ingenti copia* rescribenti adsentior. Solent enim voculæ *et* atque *ex* sæpe confundi in membranis. Vide ad II. 31. § 6. III. 6. § 3. c. 10. § 12. c. 29. § 5. IV. 4. § 7. c. 6. § 12. c. 9. § 2. et 14. c. 31. § 2. V. 8. § 12. c. 23. § 11. c. 25. § 8. VI. 12. § 4. c. 22. § 4. c. 35. § 2. c. 37. § 5. VIII. 10. § 5. X. 29. § 5. XXV. 26. § 12. XXVII. 46. § 2. XXXIV. 35. § 2. pluribusque locis. Adde Cortium ad Plinii II. 5. Paullo ante *Interim repleverat jam Pœnus* Hav. *Inter hæc jam repleverat Pœnus* Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *Inter hæc jamjam repleverat Pœnus* Voss.

§ 2 *Mœnia ipsa sese defensabant*] Ita Jac. Gronov. edidit. De verbo 'defensare' vide Cortium ad Sall. Jug. c. 26. Priores edd. cum omnibus meis, et Hearnii codd. tuentur *defendebant*: quod quum se etiam in Put. et Victor. invenisse Crevier. testetur, eam lectionem revocandam putavi.

§ 3 *Quum altitudo caliginem oculis obfudisset*] Polyb. x. 13. Ἐφ' αἷς δὲ οἱ πρῶτοι προσβαίνοντες, ἐσκοτοῦντο διὰ τὴν εἰς ὕψος ἀνάτασιν, καὶ βραχείας προσδεόμενοι τῆς ἐκ τῶν ἀμυνομένων ἀντιπράξεως, ἐῤῥίπτουν σφᾶς αὐτοὺς ἀπὸ τῶν κλιμάκων. *Sigon.*

§ 5 *Scalis et corona capi urbem non posse*] Ita bene Pal. 1. Reliqui bini *scalis et conatu urbem capi non posse*. Gebh. Male *scalis et conatu* etiam Lov. 3. Gaertn. et Rec.

Opera et difficilia esse, et tempus datura, ad ferendam opem] Hoc *datura* in *daturum* temere a quibusdam mutatum est, ut diligenter legenti patet. *Glar.* Libri omnes *daturum*. Amplius Pal. 2. *opera difficillima esse*. Gebh. *Daturum* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. quas vidi, principes; pro quo Ascens.

1513. et 1516. recte *datura* substituit; quod deinceps Froben. 1531. et hinc reliqui receperunt.

§ 6 *Et vi majore adgredi urbem*] Prima vocula abest a Flor. Voss. Lov. 1. 3. Harl. et Hav. Sed eam interceperunt ultimæ literæ vocis præced. Vide ad xxxv. 41. § 7. *Et vi majori* legit Gaertn.

§ 7 *Nunc, ubi ea siderent, vadis pervagatos per stagnum*] Opinor scribendum *nunc, ubi eæ sederent,* id est, ubi cymbæ fundum maris nactæ essent, *vadis pervagatos,* hoc est, per ea ipsa loca, ubi sedebant cymbæ, per quas vadere pedibus homines poterant. Hic est alter locus, quem Jacobo Curlo correxi. Hactenus Antonio legenti, etsi non assidue, affui: quotiescumque mihi videbatur dissentiendum, veluti in senatu quodam sententiam dixi, non quoties potui: ideoque pauciora dixi, quam scribo, rem haud dubie utilem iis, qui sua Livii exemplaria hac in parte emendare cupiant. *Valla.* Ut emendavit Valla, ita exhibet fere vet. ed. Contra Pal. 1. *nunc levibus cum verbis, nunc, ubi ea sederent, vagis perv. stagnum compertum habebat.* Et Pal. 2. *nunc, ubi ea desiderent, vagis perv. stagnum c. h.* Denique Pal. 3. *nunc lenibus cimbis, nunc, ubi ea desiderent, vagis perv. stagnum c. h.* Gebh. Lege ex scriptis *nunc, ubi eæ siderent, vadis perv. stagnum:* nam præpositionem *per* ignorant. Pedo Albinov. apud M. Senecam Suasor. cap. 1. 'jam sidere limo Navigia.' *J. F. Gron.* *Nunc, ubi ea scinderent* Lov. 1. *nunc, ubi ea sederent* Lov. 2. Ber. et Gaertn. cum edd. Rom. 1472. et Parm. *nunc, ubi ea desiderent* Lov. 4. 5. Hafn. et Hav. *nunc, ubi ea siderent* Flor. Voss. Lov. 1. et Harl. *siderent* etiam in Oxonn. invenit Hearne: quod, a Valla ejectum, recte Gronov. revocavit. Tacit. Ann. I. 70. 'Quo levior classis vadoso mari innataret, vel reciproco sideret.' Deinde *vadis pervagatos per stagnum* unus servat Ber. *vagis pervagatos stagnum* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Gaertn. *vadis pervagatos stagnum* Lov. 3. 5. et Hav. Neque præpositio est necessaria. Supra xxv. 40. 'Ita pervagatus est hostium agros.'

Facilem pedibus ad murum transitum dari] Pall. tres perperam omittunt τὸ *pedibus.* Gebh. Eamdem vocem similiter omittunt Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Hav. et Hearnii N.

Eo armatos duxit] Put. *eo seu marmatos.* Scribe *eo secum armatos duxit.* J. F. Gron. *Eos armatos* Flor. a m. pr. Crevier. observans infra cap. seq. et apud Polyb. x. 14. armatorum numerum exprimi, et quingentos memorari, eumdem etiam hinc excidisse existimavit, adeoque legendum esse *eo* IↃ, vel *quingentos secum armatos duxit.* Numeri hujus notam sæpius a librariis omissam esse, exemplis ostendam ad xxxvii. 40. § 11. An vero revera exciderit hoc loco, definire nequeo.

§ 8 *Medium ferme diei erat*] Pal. 3. *die.* Gebh. Omnes mei *diei.* Vide igitur ad ix. 37. § 4. Mox *cedens in mare trahebatur aqua* Hafn. omissa voce *æstu,* cujus loco *est ut* præferunt Lov. 1. 2. Harl. et Hav.

§ 9 *Mare verterent, et signa auferrent*] Quæ *signa?* Alii *stagna,* alii *stagnum:* sed optimi *stagno.* J. F. Gron. *Signa,* sine dubio operarum errore, demum adparuit in postrema Gruteri ed. Priores autem una cum Sigonio, cui male *signa* adtribuit Hearnius, dederant *stagna,* quod superest in Flor. Lov. 3. 4. et Ber. quum *stagnum* legant Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Crevier. *stagna* in Put. invenit, eamque lectionem majorem emphasin habere, adeoque hic aptiorem videri, monuit. Eadem etiam ceteris præstare Donjatio videbatur, tum quod in pluribus Mss. foret, tum quod magis miraculum sonaret, 'stagna auferre,' quam 'mare stagno auferre.' Verum non tam numero, quam bonitate codd. standum est: quamvis, si probandum foret

quod in pluribus esset Mss. legi deberet *stagnum*. Quum tamen Crevier. etiam *stagna* ex Put. laudarit, demus quosdam optimorum pro ea scriptura stare: nihilominus doceri velim, cur major in hac lectione emphasis sit, aut cur magis miraculum sonet: mihi enim differre non videntur 'auferre stagna,' id est undam stagnorum, et 'auferre stagno mare,' id est undam maris. Insuper rationem dari cupio, cur Livius nunc *stagna* numero plurali dicat, qui et supra et infra semper numero singulari effert. Supra c. 42. 'Ab occasu stagnum claudit, paullum et ad septentrionem fusum:' hoc cap. 'Vadis pervagatos stagnum.' Tum 'Septentrio stagnum eodem, quo æstus, ferebat.' Mox 'Medio stagno evadere ad mœnia.' cap. seq. 'Et per stagnum facilis transitus fuit.' cap. 48. 'Non inexplorata stagni vada.' Similiter Polyb. λιμὴν numero singulari semper vocavit. Si igitur Gronovius in optimis *stagno* invenerit, de quo non est cur dubitem, id præferendum; sin ex aliis codd. *stagnum* legendum puto.

Cap. xlvi. § 1 *Sed quod euntes ad ancipites utrimque ictus subjectos habebant Romanos*] Comparatio est utrimque Romanorum oppugnantium, hinc a terra, hinc a stagno. Hic a terra ingentem ostendit difficultatem: sed hæc verba corrupta videntur, neque verus ex eis elici potest sensus: sicut nec ex his, quæ non ita longe deinde sequuntur: 'et mox cædendo confectis ac distractis, ne iter impediretur, foribus, armati impetum fecerunt.' *Glar.* Subaudiendum *Pœni:* ut sit, Pœni Romanos subeuntes ad ancipites utrimque ictus subjectos habebant. *Ancipites utrimque ictus* a lateribus intelligit, ut post 'ancipitem utrimque hostem,' a fronte et a tergo intelligit. *Sigon.* Vide an rectius sit, *sed et tuentes ad ancipites utrimque ictus subjectos habebant Romanos.* Hoc est, sed etiam eo, quod qui ea ab omnibus partibus tuebantur, neutrum latus tectum patiebantur esse Romanis, verum ad ancipites utrimque ictus habebant illos subjectos et patentes. Lib. xliv. c. 11. 'His tuentibus muros, quum subire Romani summa vi niterentur.' *Ancipites*, ut xxx. 33. 'Viam, qua irruerent in ancipitia tela, belluis darent.' Et iterum, 'In eos ancipites ad ictum utrimque conjiciebant hastas.' Nam, τὸ *Pœni* quomodo in vulgata intelligere possit Sigonius, haud video. Et sententia haud dubie Livii est, quam conatu nostro expressimus: de verbis etiamnum dubito. Possunt enim et sic concipi: *sed quod adeuntes, ancipites utrimque ictus, subjectos habebant.* Ut illa *ancipites ictus* sint primi casus. Sed sic quoque molestum τὸ *subeuntibus* post *succedentes* et *adeuntes.* Quid si τὰ *quod euntes* celent vocabulum, quo significaverat Livius, mœnia habuisse partes aliquas obliquas et procurrentes, ut nunc munitiones fiunt? Tentare liceat, *nec altitudine tantum mœnia impediebant, sed et cuneis,* (vel *brachiis,*) *ad ancipites utrimque ictus, subjectos habebant.* Intellige ex superiori 'succedentes.' Nam τὸ *Romanos* insiticium puto. Sed melius erit, omnibus intactis relictis, sub τῷ *habebant* intelligere 'mœnia.' Mœnia habebant subjectos Romanos. Lib. xxxvi. c. 18. 'Ita modica altitudo valli erat, ut propter longitudinem hastarum subjectum haberet hostem.' vii. 34. 'Vallem, in qua paulo ante subjectum cum telis habuerat.' *J. F. Gron.* Judicet lector, quo nomine dignus sit ad hunc loc. Doujatius, qui, quum docuisset verbum *habebant* referendum ad *mœnia,* (quam expositionem Gronovius, rejectis prioribus conjecturis, meliorem esse monuerat,) deinde fastuose subjicit, ita nihil esse, quod cum Gronovio *euntes* mutemus in *tuentes;* et tandem usum vocis *subjectos* illustrat duobus Livii locis, quæ ultimo loco Gronovius laudarat. Crevier. vel in voce *euntes* mendum latere, vel ad *habebant* subintelligen-

dum esse ‘ mœnia ’ Gronovio adsentitur. *Cunctis* pro *euntes* Gaertn. unde Gronovii lectio *cuneis* firmari posset. In præcedentibus *altitudo tantum mœnium inpediebant* Flor. a m. pr. *altitudine inpediebant* a m. sec. Vide igitur an legendum *altitudine tantum mœnia inpediebant.* De voce *anceps* eo sensu, quo hic intelligi debet, vide Gronov. ad xxx. 33. § 15. De τῷ *subjectus* vide ad VII. 24. § 9. et c. 35. § 10.

§ 2 *At parte in alia quietus et per stagnum facilis transitus*] De oppugnatione et expugnatione Carthaginis Novæ, Magoneque Pœno arcis præfecto capto sic Silius meus Ms. xv. 230. ‘ Audax ceu plano gradiens victricia campo,’ &c. *Modius.* Equidem dudum illud *quietus* mihi displicebat, et magis, postquam in Put. et Reg. inveni pro eo *quingentis:* quæ verissima emendatio est. Scipio tribus locis aggressus est urbem, ab terra ipse terrestri cum milite, a mari Lælius classe : tertium locum incustoditum, quia stagno naturaliter muniebatur, missos quingentos homines, quum maris æstus decessisset, præter exspectationem invadere jussit : eaque parte primum urbs est capta. Polybius x. 14. Ὁ δὲ Πόπλιος προσδοκῶν ἤδη τὸν τῆς ἀναπώτεως καιρὸν κατὰ μὲν τὴν λίμνην, ἡτοίμασε πεντακοσίους ἄνδρας μετὰ κλιμάκων. Hinc Livius : *At parte in alia quingentis et per stagnum facilis transitus, et in muros ascensus inde fuit.* J. F. Gron. *Quingentis,* pro *quietus,* etiam Flor. Vide ad cap. præc. § 7.

Ut ubi ipsius loci ac stagni præsidio satis creditum foret] Pal. 3. *ut ibi prius loci ac stagni præsidio satis creditum foret.* In Pal. 2. deficit τὸ *loci.* Gebhard.

Intentis omnibus ad opem ferendam] Legendum *ad opem eo ferendam.* Rhenan. Temere contra libros omnes intrusit Rhenanus particulam *eo.* Paullo ante Pal. 3. *custodia apposita.* Gebh. Τὸ *eo* adjectum ab Rhenano non comparet in veteribus libris, et potest videri insertum Borbetomagensi ab illorum uno, qui, ubicumque est *quam* nudum, illic apposuerunt *tam,* et ubi *quantum,* ibi *tantum.* Quid quod Cato ait apud Gell. XIV. 2. ‘Si melior est Gellius Turio, potius oportet credi unde petitur.’ Quum Terent. Eun. Prol. 10. ‘ caussam dicere prius unde petebatur,’ an adjiciendum est *ei* et *eum?* Tamen Put. et Reg. *ad opem offerendam.* J. F. Gron. Τὸ *eo* exsulat etiam ab omnibus meis, et Hearnii Mss. Contra similiter *opem offerendam* Flor. a m. pr.

§ 4 *Intenti omnium non animi solum fuerant*] Omnes *fuere.* J. F. Gronov. Consentiunt omnes mei, et Hearnii codd. cum edd. vett. Τὸ *fuerant* primum vidi in ed. Frob. 1535.

§ 5 *Ut nemo sentiret ante a tergo captam urbem*] *Ut nemo senserit ante a tergo capt.* Rhenan. Libb. variant: quippe Pal. 2. *ut nemo sentiret ante a tergo captam urbem.* Pal. 3. *ut nemo sentiret ante captam urbem a tergo.* Sed ne primi Ms. lectionem præteream talem, *ut nemo ab tergo ante sentiret captam urbem.* Et ita ferme prisca ed. ex quibus convincitur Beati Rhenani audacia, quantam sibi in tam eximio scriptore permiserit. *Gebh.* *Ut nemo ab tergo ante sentiret captam urbem* Flor. et Lov. 3. *ut nemo sentiret ante ab tergo captam urbem* reliqui scripti : *ut nemo ab tergo sentiret ante* principes edd.

Utrimque ancipitem hostem habebant] Reposuimus ex veteri codice *et utrimque ancipitem h. h.* Porro non est hic supervacanea connectens particula *et.* Rhenan. Particula illa abest ab omnibus meis.

§ 6 *Porta intus forisque pariter refringi cœpta*] Emendavi *cœpit* ex Msto. Neque enim affectavit Livius figuram similiter cadentis. *Rhenan.* Sic Rhenanus : sed omnes nostri *refringi cœpta.* Utrovis modo alibi Livius. Sed antiquissimos et plures sequimur. *J. F. Gron.* *Cœpta* etiam omnes mei et Hearnii libri : quod recte Gronov. reduxit. Vide ad II. 1. § 4. et Burm. ad Phædri I. 19. 8. Licet autem Li-

vius figuram similiter cadentis non captaverit, ea tamen aliquoties inprudenti excidit, et quidem interdum, ubi magis, quam hoc loco, aures offendit. Ita II. 48. 'priusquam quisquam.' v. 46. 'neglegens est gens :' ubi quædam vide. x. 10. 'intra mœnia et muros accepturos.' XXII. 3. 'Mediam jam Italiam.' XXV. 16. 'circum lævum brachium.' XXXIV. 46. 'Boiorum primum agrum.' Vide Barth. ad Gratii vs. 10. Burm. ad Suet. Ner. c. 7. et supra dicta ad II. 51. § 6. VIII. 34. § 5. et XXXIII. 19. § 8. Paullo ante *verbatis*, pro *turbatis*, Flor. *verberatis* Voss. Lov. 1. 2. Hafn. et Hav.

Cædendo confractis, ne iter inpediretur, foribus] Vet. lib. *confr. ac distractis, ne iter imped., foribus*. Sigonius. Put. *cædendo confectis ac distractis, ne iter imped., foribus:* ut et Reg. Men. Vossian. duoque Pall. Pal. 3. *confectis ac districtis*. Pet. *confractis ac distractis*, quod et Sigonianus habuit. Bene Put. nisi malis *diffractis*. J. F. Gron. *Confractis ac distractis* Lov. 2. 5. et Harl. *confectis ac districtis* Hearnii L. 1. *confectis atque distractis* Gaertn. *confectis ac distractis* Flor. Lov. 1. 3. 4. Ber. Hafn. Hav. Hearnii N. et edd. usque ad Froben. 1535. quæ lectio a Gronov. probata est. At 'fores confectæ' Doujatio non placent; probata igitur Colbert. alterius scriptura, legebat *cedendo confectis ac distractis, ne iter impediretur, fortibus*, hoc sensu : cedendo fortioribus defensorum, qui jam quoque labore confecti, illos huc illuc distraxisse, ut ipsi in urbem penetrarent, impetu in eos, qui nondum pugnaverant, facto. Neminem tamen facile huic emendationi et expositioni adsensurum existimo. Verum neque multum placet lectio a Gronovio restituta. Ea si proba est, non simpliciter 'fores confectæ' accipiendum, sed jungendum est 'cædendo confectæ,' id est plane concisæ. Aliud tamen similis locutionis exemplum requiro; et hinc potius profiteor aquam mihi hic hærere.

§ 7 *Magna multitudo et muros transcendebat*] Τὸ *et* perperam omittit Lov. 4. Tum *transcendebant* Lovel. 3. et Gaertn. Livium ita loqui, vidimus ad VI. 19. § 7. Reliquorum tamen codd. vulgatum defendentium consensus efficit ne verisimile videatur, eum nunc ita locutum esse. Mox *media urbe forum processit*, omissa præpositione, Flor. Sed vide ad III. 6. § 7.

§ 8 *Alios in arcem, in quam et ipse Mago cum omnibus fere armatis, &c. refugerant*] *Alios ad arcem* et mox *ferme* Voss. Vide ad XXXVII. 38. § 5. Tum *in quam ipse Mago* Harl. *in quam Mago* Gaertn. Hinc *qui minis pulsi*, pro *muris*, idem Gaertn. Deinde *refugerant* demum in ed. Jac. Gronov. vidi, quod etiam Clericus recepit. Probam locutionem agnosco *Mago cum omnibus refugerant*. Vide ad XXI. 60. § 7. At omnes non modo edd. priores, verum etiam scripti *refugerat;* quod Hearnius et Crevier. restituerunt: quorum sententiæ accedo.

Partem copiarum ad tumulum expugnandum mittit, partem ipse ad arcem ducit] Induximus et dictionem *partem* posteriori loco, quæ non est in cod. vet. non alia de caussa additam bic a castigatore, quam quod non putarat absolute 'ducendi' verbum a Livio usurpari. *Rhenan.* Prisca ed. *partem ipse ad arcem ducit.* Et ita ferme Pal. 3. nisi quod omittat τὸ *ad.* Pal. 1. *partim copiarum ad t. e. m. partim ipse ad arcem ducit.* Pal. 2. *partim ipse ad arcem ducem ducit.* Vocabulum, unde a Rhenano vi dejectum erat, restitui. *Gebh.* Put. et omnes alii *partim copiarum ad tumulum expugnandum mittit, partim ipse ad arcem ducit.* Quum *partem* utrobique vulgo legeretur, alterum idem Rhenanus induxit. *J. F. Gron.* Vocem a Rhenano ejectam, sed a Gebhardo et Gronovio

restitutam, tuentur omnes mei, et præter D. omnes Hearnii Mss. Non tamen inter omnes convenit; utroque enim loco *partem* præferunt Lov. 1. 3. 5. Harleian. Ber. Gaertn. et Haverk. priori *partim*, posteriori *partem* Lovel. 4. priori *partum* Flor. a m. pr. *partim* a m. sec. *partem* a manu recentissima, posteriori *partim*: utrobique *partim* Voss. et Lov. 2. quod Gronovius probavit. Infra XXXI. 36. 'Inde copiis divisis, partim ad consectandos vagos frumentatores emisit, cum parte ipse substitit.' Supra XXIII. 11. 'Bruttios Apulosque, partim Samnitium ac Lucanorum defecisse ad Pœnos:' ubi vide quæ notantur. Doujatius *partem* in uno Reg. invenit. Quamvis autem, si verbis ejus fidem habeamus, plerique scripti *partim* præferant, alteram tamen lectionem magis perspicuam esse, pronunciat; quam ideo in contextum recepit. Eo itaque judice, præferenda erunt librariorum somnia, qui locutionibus aut vocibus rarioribus eruditioribusve magis usitatas substituere soliti sunt.

§ 9 *Tumulus primo inpetu est captus*] Polyb. x. 15. Τὸν δὲ λόφον οἱ διὰ τῆς πύλης εἰσπορευόμενοι κατελάμβανον τὸν πρὸς τὰς ἀνατολὰς, τρεψάμενοι τοὺς φυλάττοντας. *Sigon.*

Mago, arcem conatus defendere, quum omnia, &c.] Polyb. ibid. Πόπλιος δὲ περὶ χιλίους ἔχων, ὥρμησε πρὸς τὴν ἄκραν· ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ, τὸ μὲν πρῶτον ἐπεβάλλετο Μάγων ἀμύνεσθαι· μετὰ δὲ ταῦτα συννοήσας βεβαίως ἤδη κατειλημμένην τὴν πόλιν, διεπέμψατο περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς αὐτοῦ, καὶ παρέδωκε τὴν ἄκραν. *Sigon. Arcem defendere conatus* Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Mox *neque se multam esse*, pro *neque spem ullam esse*, Flor. Voss. et Lov. 1. *neque se tutum esse* Hafn. et Hav. Hinc, τῷ *se* omisso, *arcemque et præsidium* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. et Hav.

§ 10 *Quoad dedita arx est, et cædes*] Voculam *et*, quæ in edd. Gronoviorum inrepsit, sed non modo a prioribus excusis, verum etiam ab omnibus meis, et Crevier. codd. ut et Hearnii L. 1. ac D. abest, iterum expunxi.

CAP. XLVII. § 1 *Liberorum capitum virilis sexus ad decem millia*] Put. clare *virile secus*. Reg. *virile sexus*. Menar. *virilis secus*. Non potui contemnere venerandi codicis scripturam. Charisius I. p. 61. ex Sallustio citat *virile secus*. Varro, citante Gellio III. 10. 'Quarta hebdomada, quod ejus (seminis) virile secus futurum est, caput et spinum, quæ est in dorso, informatur:' ita lego cum Lipsio, non *fœtus*. Ausonius Edyll. XI. 8. 'Juno, Ceres, et Vesta, secus muliebre, sorores.' At perperam apud eundem Epigr. LXX. Scaliger 'Corrumpit totum qui puerile secus.' Neque enim sexus distinguit ætates, ut sit alius puerilis, alius virilis sexus. Recte vero *puerile decus*. Livius VIII. 38. 'Mihi legiones peditumque pugna curæ erunt: penes te sit equestre decus.' Invenit tamen vir summus, cui errorem suum probaret. Sisenn. Hist. lib. IV. 'Tum in muro virile ac muliebre secus populi multitudine omni collocata.' Sempronius Asellius apud Gellium II. 13. 'Eum, quem virile secus tum in eo tempore habebat, produci jussit.' Sic Ms. Reg., non *virilis*, neque *virilem sexus*. Sallustius Hist. lib. II. 'At Metellus, in ulteriorem Hispaniam regressus, magna gloria concurrentium undique virile et muliebre secus, per vias et tecta omnium visebatur.' Tacitus Ann. IV. 62. 'Affluxere avidi talium imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebre secus omnis ætas.' Idem Hist. l. V. c. 13. 'Multitudinem obsessorum omnis ætas virile ac muliebre secus, sexcenta millia fuisse accepimus.' Neque enim dubito sic scripsisse quoque Tacitum. Rursus Ausonius Edyll. XII. 'Nota Caledoniis nuribus muliebre secus strix.' Amm. Marcell. XXIX.

6. 'Ad raptus et latrocinia gentes aptissimæ prædas hominum virile ac muliebre secus agebant et pecorum.' Hæc repetii non vocis caussa: illam vero satis jactatam non ignoramus: sed ut proprietatem usumque hujus locutionis, 'virile' aut 'muliebre secus,' non forsan et illis nimis notum, qui primo aspectu putidum putabant tot exempla nos adscripsisse, consideremus: licet enim ex illis deprehendere, nusquam poni ista, nisi pro eo quod dicimus vulgo 'virilis' et 'muliebris sexus,' non nominandi, sed gignendi casu. Quod arcanum hujus formulæ si pervidisset illustris Scaliger, non misere discerpsisset locum Sallustii hoc modo: *At Metellus in ulteriorem Hispaniam regressus. Magna gloria concurrentium. Undique virile ac muliebre secus p. v. et t. o. visebatur.* Vix, si exigas ad veterum rationem, Latinum est. Neque Ammiani locus bene distinguitur in accuratis doctorum virorum edd. Etiam Palmerius non modo in eo errat, quod τὸ *secus* et sexum et seculum ait notare, sed etiam quod Sallustium dicere potuisse existimat *diversas gentes miscuisse connubiis secus.* Nemini antiquorum tale genus loquendi in mentem venisse, certum habeo. Sed liceat absque invidia fateri, non vidi recentiorum, qui inter notandum aliquid ea de formula hoc, quod volo, observavit. Significat Casaubonus non nihil, olim ænigmata mihi ponere visus, ad Suetonii in Augusto c. 44. 'Athletarum vero spectaculo muliebrem sexum omnem adeo submovit.' Turnebus annotavit ex V. C. 'muliebre sexus omne:' quod etiam in uno Casaubonus: sed in duobus, quorum unum vocat optimum, *muliebre secus:* quæ vox, inquit, huic loco non convenit. Neque enim video ullam rationem, quare non conveniat, nisi quod animadvertit vir summus, optimos scriptores non dicere simpliciter 'virile secus,' ut 'summovit virile secus,' aut 'virile secus visebatur:' sed ita uti, ut semper alteri substantivo, vel expresso, vel intellecto, adhæreat, sic positum quasi 'virilis sexus' in secundo casu, aut 'virili sexu,' ut ex Pacuvio Festus 'partum virili sexu.' Sic 'decem millia capitum virile secus,' sic 'homines virile decus,' 'concurrentes virile secus,' (ubi intelligit homines,) 'multitudo populi virile ac muliebre secus,' 'omnis ætas virile ac muliebre secus.' 'Juno et Ceres muliebre secus,' (nempe numina,) 'strix muliebre secus,' (nempe monstrum.) Atque hanc elegantiam libens Suetonio redderem, si persuadere possem, quod mihi persuasi, legendum esse, *Athletarum vero spectaculo muliebre secus omnes adeo summovit.* Neque putes abire ab hoc usu Plautum Rudente I. 2. 'Virile secus numquam ullum habui.' Etenim et hic intelliges, quasi expressum esset, *virilis sexus ullum natum*, vel *genitum;* non *virilem sexum ullum.* Arnobius tamen 'ponere secus virile,' 'secus fœmineum sobolem prodit,' et Ammianus 'virile ac muliebre secus trucidare,' 'virile et muliebre secus indefensum.' Hæc sunt excusanda ex seculi genio; non illa. *J. F. Gron.* Paternis vestigiis institit Jac. Gronov. ad c. 34. § 5. ad Amm. Marc. XVI. 11. et XXVII. 10. Gronovio adversatur Cortius ad Sall. Hist. II. 960. qui se certum atque exploratum habere testatur, 'virile,' 'muliebre secus,' ac similia non esse posita casu secundo, quum obstent addita adjectiva, sed casu sexto, pro *virili, muliebri sexu.* Verum Gronovius non dicit, 'esse' casus secundi, sed sic 'poni, quasi' *virilis sexus* in secundo casu, aut *virili sexu.* Ergo secundum eum 'secus virile' tum adhibetur, quum, si vocem 'sexus' adhibere velimus, dicere solemus vel *virilis sexus* casu secundo, vel *virili sexu* casu sexto: quo casu pro illis ponatur non exprimit. Neque ma-

gis mihi probabilis videtur Cortii sententia, ' virile secus' esse casum sextum, quam ipsi visa fuit altera, cujus Gronovium auctorem credidit, esse casum secundum. Vix enim verisimile est, Livium et alios scriptores, apud quos similia adjectiva semper terminantur litera *i* casu sexto, ea semper terminasse litera *e*, si jungerentur voci *secus*. Non displicet igitur, quod Crevier. et alii putarunt, esse casum quartum, quem regat præpositio κατὰ vel *secundum*. Ceterum *virile sexus* etiam quidam meorum. Deinde *ad XX. millia capta* Hearnii L. 1. Male. Polyb. x. 17. Τῶν αἰχμαλώτων πλῆθος συνέβη γενέσθαι μικρῷ λειπόντων μυρίων.

§ 2 *Eos publicos fore populo Romano edixit*] Vet. lib. *populi Rom.* Ita Polyb. x. 17. Τοῖς δὲ χειροτέχναις κατὰ τὸ παρὸν εἶπε, διότι δημόσιοι τῆς 'Ρώμης εἰσί. *Sigon.* Polybius δημοσίους. De quo vide Bynkersh. c. 5. ad l. 9. D. de lege Rhod. de Jact. et alia de servis publicis apud Lips. Elect. I. 22. et P. Fabium Semestr. II. 24. *Duker.* Multi codd. per compendium *publicos fore P. R.* quod recte alii Mss. plene efferunt *populi Romani*. Vide ad XXIII. 17. § 2.

§ 3 *Ceteram multitudinem incolarum, &c.*] Polyb. ib. Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν αἰχμαλώτων ἐκλέξας τοὺς εὐρωστοτάτους, καὶ τοῖς εἴδεσι, καὶ ταῖς ἡλικίαις ἀκμαιοτάτους, προσέμιξε τοῖς αὐτοῦ πληρώμασι. *Sigon.*

Et auxerat navibus octo captivis classem] Polyb. ibid. Καὶ ποιήσας ἡμιολίους τοὺς πάντας ναύτας ἢ πρόσθεν, συνεπλήρωσε καὶ τὰς αἰχμαλώτους νῆας· ὥστε τοὺς ἄνδρας ἑκάστῳ σκάφει βραχύ τι λείπειν τοῦ διαπλασίους εἶναι τοὺς ὑπάρχοντας τῶν προγενομένων· αἱ μὲν γὰρ αἰχμάλωτοι νῆες ἅμ' ὀκτωκαίδεκα τὸν ἀριθμὸν, αἱ δὲ ἐξαρχῆς πέντε καὶ τριάκοντα. Ex his verbis apparet legendum esse apud Livium *Navibus decem et octo captivis*. Quamquam post ait Livius cap. 49. ' Non de numero captarum navium convenit.' *Sigon.*

§ 5 *Catapultæ maximæ ferme centum viginti*] In vet. cod. est *maximæ formæ*. Et hic ubique certos numeros appositos habet. *Rhenan.* Vet. lib. *catapultæ maximæ ferme centum viginti.* Sigon. *Ferme* hic etiam legit Lips. Poliorc. III. 2. *Duk.* *Maximæ formæ* Flor. Lov. 2. 3. et Harl. Reliqui cum codd. Hearnii *ferme*. Sed prius præstat. Solent hæ voces commutari. Vide ad XXVII. 33. § 5. Mox *ducentæ octoginta et una* primus edidit Gronovius. Multi codd. per notas *CCLXXXI.* exprimunt, reliqui τὸ *et* omittunt: *centum octoginta una* Hav. *CCLXXI.* Lovel. 5. In prioribus etiam edd. per notas vulgabatur *CCLXXXI.* pro quo ultima Gruteri non excusanda neglegentia dedit *ducentæ octoginta et unum*. Insuper *ballistæ majores viginti quatuor* Hav. *XXIIII.* Hearnii D.

§ 7 *Pateræ aureæ fuerunt CCLXXVI. libræ ferme omnes pondo*] Non *libræ* legendum est, sed *librales*. Rhenan. *Libras* edidit Gronov. in quo genere loquendi *libras* antiquo genitivo dici putat Salmas. de Modo Usur. c. 6. p. 241. Eum refellit Gronov. de Pec. Vet. I. 6. Adde Perizon. ad Sanctii Min. IV. 4. 53. *Dukerus.* *Fuerunt CCLXXV.* Hav. *fuerunt CCLXXX.* Gaertn. Deinde *librales fermes omnes pondo* Lov. 3. 4. 5. Rec. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac D. *libras ferme omnes pondo* Flor. quomodo ex Mss. legendum monuit Gronov. de Pec. Vet. I. 6. 28. ubi etiam loquendi genus exponit. Eam autem lectionem in contextum hic recepit. Vide etiam ad III. 29. § 3.

Argenti facti signatique decem et octo millia et CCC. pondo] Forte *infecti.* J. F. Gron. Si scriptura vulgata retinenda est, vasa argentea non sunt argentum factum. Sed hoc falsum est. Vide Gronov. de Pec. Vet. I. 7. *Duk.* *XVIII. millia* Lov. 2. Tum *et XXX. pondo* Hearnii D. Voculam

et ibi omittit Harl.

§ 8 *Tritici quadraginta millia modiorum*] Vet. lib. *modiûm*. Sigon. Put. Reg. *tritici quadraginta millia modiûm*. J. F. Gron. *Tritici XX. millia* Hearnii D. *tritici quadringenta millia* Lov. 3. quod sibi quoque in Put. et Reg. obvium fuisse, monet Doujatius, ex quibus tamen aliam lectionem Gronov. adtulit. Deinde *modia* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav. *modiûm* Flor. Supra XXIII. 37. 'Advexisse etiam trecenta millia modium tritici.' XXVIII. 45. 'Tritici centum et viginti millia modium.' XXX. 16. 'Tritici quingenta, hordei trecenta millia modium.' Has autem contractiones Livium amare, vidimus ad XXII. 22. § 5. Paullo ante *pensa adnumerata sunt* Lov. 1. *adpensa adnumerata sunt* Voss. Lov. 4. et Harl. *adpensa numerataque sunt* Lov. 3.

§ 9 *At naves onerariæ centum tredecim*] Delevimus *At* particulam, non ex antiquo libro, sed aliunde adjectam. *Rhen.* Pall. 1. 3. et prisca ed. *Ac naves.* Pal. 2. *At naves onerariæ LXIII.* in quo numero conveniunt omnes libri. *Gebh.* *Ad naves onerariæ* Lov. 2. Gaertn. et Flor. a m. pr. *Ac naves onerariæ* a m. sec. Et ita Lov. 1. 3. 5. Voss. Harl. Ber. et Hav. In numero etiam variatur: nam *LXIII.* præferunt Flor. Harl. Ber. Hafn. Rec. Hearnii D. L. 1. et edd. vett. *LXXIII.* Voss. Lov. 3. 5. et Gaertn. *LXXXIII.* Lovel. 2. 4. *CXXIII.* Lov. 1. *centum sexaginta tres* Hav. Vulgatum *CXIII.* demum vidi in Basil. 1554. quæ lectio in nullo omnino cod. superest. Quod igitur plures codd. et edd. antiqq. exhibent, in contextum revocavi. Mox *captæque* deficit in Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Gaertn. et Hav.

Et navali alia materia] In cod. scripto mendose legitur *navalia materia*. Opinor duntaxat legendum *navali materia*, ut de lignis intelligas. *Rhen.* Omnes mei constanter *navali alia materia*. Literas *ali* librarius cod. Rhenani duplicare neglexerat.

§ 10 *Inter tantas opes bellicas Karthago*] Restituimus *inter tantas opes belli captas Kar. ipsa fuerit.* Rhen. Vet. lib. *inter tantas opes bellicas.* Sigon. Constanter omnes libri ingerunt *inter tantas opes bellicas.* Unde videre est præceps mutandi quælibet Rhenani ingenium. *Gebh.* *Inter opes bellicas* etiam omnes, quibus utor, codd. Si quid mutandum, mallem *opes bello captas.*

Cap. XLVIII. § 1 *Ipse in castra legiones reduxit*] Pal. 3. *ipsa in castra legiones duxit.* Gebh. Omnes mei in receptam lectionem conspirant.

§ 2 *Fessosque milites omnibus uno die belli operibus*] Castigavimus *operis*, auctoritatem secuti voluminis Ms., quæ vox huic loco maxime quadrat. Significabat autem 'opera' actionem ipsam, cujus finis est opus. 'Opera militaria' sunt munitiones castrorum, ut cum de Marcello paulo post XXVII. 12. dicit, 'et opere perfecto extemplo in aciem legiones ducebat.' Et rursus, 'Castra inde ponentem pugnando undique in munitores operibus prohibet.' V. 19. 'Ad opus,' inquit, 'milites traducti. Operum omnium longe maximum ac laboriosissimum cuniculus, in arcem hostium agi cœptus.' Eodem lib. paulo post c. 22. 'Operibus tamen,' inquit, 'non vi, expugnata est.' Item IX. 4. significantissime de Gallis, 'Quando nec fossa valloque,' inquit, 'ab ignavissimo ad opera ac muniendum hoste clausi essent.' At 'operæ' sunt ipsi labores et officia militum, ut dimicando decurrendoque et reliquis exercitiis. Nec constant opera sine operis. Livius noster V. 4. 'Nusquam,' inquit, 'nec opera sine emolumento, nec emolumentum ferme sine impensa opera est.' *Rhenan.* *Belli operis* etiam Lov. 5. et Harl. Sed vide Gronov. Obs. II. 23. et Duker. ad Flori Præfat. § 1.

Et acie dimicassent, et in capienda urbe] Dispunximus præpositionem *in*, quam elegantius subaudias. *Rhenan.* Vet. lib. *et in capienda.* Sigon. Comparet in Pall. tribus *et capienda urbe*, sed prisca contradicente ed. *Gebh.* Put. Voss. Gud. tres Pall. Mureti *et capienda urbe* sine præpositione. Et facile fero. *J. F. Gronov.* Soli meorum Ber. et Hav. præpositionem agnoscunt, quam reliqui cum Hearnii Oxonn. abjiciunt. Perperam J. F. Gronovius *et in acie dimicassent, et in capienda urbe* edidit, quem Donjatius secutus est. Eamdem lectionem præfert etiam Tarv. prior: neque rectius *et in acie dimicassent, et capienda urbe* Hearnius. Optime Jac. Gronov. utroque loco præpositionem omisit.

§ 3 *Diis inmortalibus laudes gratiasque egit*] Hæc et sequentia sic Silius extulit xv. 248. 'Hanc oriens vidit Titan, cum surgeret, urbem,' &c. *Modius.* Approbe Pal. 1. *laudesque et grates egit.* Pall. 2. et 3. *laudes et grates egit:* vet. ed. *laudes gratesque egit.* Lib. XXVII. cap. 13. XXX. 17. 'Salutandique Deos agendique grates.' *Gebh.* Meliores libri *laudes gratesque egit:* vel *laudesque et grates egit.* Sic XXVII. 13. 'Diis immortalibus, ut in tali re, laudes gratesque ago.' Suetonius Tito extremo, 'Tantas mortuo gratias egit laudesque, quantas congessit ne vivo quidem unquam atque præsenti.' Pro quo male subjecerunt Torrentius et Casaubonus *gratias egit laudesque congessit.* Quare? quia sic habet Eutropius. At exquisitiore sermone Suetonius. Plautus Trinummo IV. 1. 'Salsipotenti laudes ago et grates, gratiasque habeo.' *J. F. Gron.* *Laudesque et gratias egit* Hearnii L. 1. *laudes et grates egit* Lov. 4. *laudes gratesque egit* Flor. Lov. 3. Harl. Ber. et Gaertn. *laudesque et grates* reliqui mei, cum Hearnii N. et D. De usu particularum *que, et* hoc modo junctarum vide ad x. 30. § 2. de voce *grates* ad XXIII. 12. § 7. Mox *omnes pene Africæ atque Hispaniæ opes* Lov. 2. Sed vox *pene* deest in Flor. Voss. Lov. 3. Harl. Ber. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 5 *Pretium tamen muralis coronæ decus ejus esse*] Docuit hunc locum sic emendandum liber vetus: *præcipuum muralis coronæ decus ejus esse.* Rhenan. *Pretium tamen muralis coronæ* præferunt edd. Mediol. 1480. et Ald. Ceteræ, quas vidi, *præcipuum tamen.* Vocem vero *tamen*, quam expungendam docuit Rhenanus, excludunt etiam Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Et sane, eam post *quamquam* similesque omitti, vidimus ad XXII. 20. § 1.

Primus murum adscendisset: profiteretur, qui se dignum] Sigonius in prima ed. Scholiorum, voci *adscendisset* mendum subesse suspicatus, legebat *adscendisse se profiteretur*, eamque conjecturam etiam in contextum recepit: adversus quem deinde vulgatum adseruit Muret. Var. Lect. XIX. 15. Hinc veriora edoctus postea scholion illud omisit: receptam tamen lectionem ex contextu ejicere neglexit. Omnes codd. mei stant pro vulgato: sed *adscendisse se profiteretur* in Oxon. D. Hearnius invenit.

§ 6 *Q. Tiberilius centurio*] Legendum *Q. Trebellius centurio.* Rhenan. *Q. Tiberilius* Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *Q. Tibilius* Lov. 3. *Q. Trebelius* Lov. 5. Reliqui *Q. Trebellius.*

Sex. Digitius socius navalis] *Socium navalem* appellat, quicunque navalem operam navat, hoc loco. *Sigon.* Sed etiam remiges navalem operam navant, nec tamen proprie loquendo 'socii navales' sunt, etsi interdum hoc nomine comprehendi videntur. Vide Scheff. de Milit. Nav. II. 3. *Socios navales* hic potius puto esse milites classicos, quam, quod probabilius videtur Scheffero, nautas. Nam,

hos a ministerio navali ad oppugnandam urbem abductos fuisse, non verosimile est. De aliis, quæ ad illustrationem antiquitatis ex hoc loco pertinent, videri possunt Lipsius de Mil. Rom. v. 18. Schelius ad Hygin. p. 1057. Sigon. de Ant. Jure Prov. II. 6. et Noodt de Jurisdict. I. 13. *Duk.*

§ 7 *Sociis C. Lælius classicis, legionariis M. Sempronius Tuditanus aderat*] Volumen scriptum habet *Læliusque tectus classis.* Proinde legendum est indubie, *Sociis C. Lælius præfectus classis, leg. M. Sempr. Tud. aderat:* quemadmodum et nos in contextu castigavimus. Intelligit autem per 'socios,' socios navales; ut nihil fuerit opus addere *classicis.* Adjuvat nostram emendationem, quod paulo post sequitur, 'Ante omnes C. Lælium præfectum classis,' &c. *Rhenan.* *Sociis C. Læliusque classis* Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. *Sociis C. Lælius qui classis* Gaertn. *Sociis C. Lælius classis* Lov. 2. 5. Hav. Berol. a m. pr. et edd. ante Ascens. 1513. in qua demum *classicis* primum obcurrit. *Sociis C. Lælius classique* Ber. a m. sec. Sed verum restituit Rhenanus. Ceterum *aderant* Hav.

§ 8 *Ea contentio quum prope seditionem veniret*] *Prope in sed.* Lov. 2. *prope ad sed.* ed. Heinsii Elzevir. Sed, præpositionem ab omnibus scriptis suis abesse, eamque delendam esse, observavit Gronov. ad VI. 42. § 10. Sane omnes mei reliqui *prope seditionem.* Mox *testibus auditis* Lov. 2. Harl. et Hav. Deinde *ut prior in oppidum* Gaertn. Sæpe *ut* et *ut'*, sive *uter*, in Mss. commutari, vidimus ad II. 47. § 2. Adde ad VI. 12. § 10. Similiter *utri* et *ut:* vide ad III. 18. § 7. 'perseverant' et 'perseverant',' sive 'perseveranter.' Vide ad IV. 60. § 6.

§ 9 *Cornelium Claudium*] Vetustus codex docet legendum *P. Cornelium Caudinum.* Rhenan. Hunc paulo post *P. Cornelium* vocat. Illud *Claudium* mihi suspectum: quidam in *Caudinum* mutarunt. *Glar.* *Caudinus* cognomen Corneliorum Lentulorum fuit, ut supra diximus. *Sigon.* Vide ad IX. 15. § 9. Et ita legunt omnes, paucissimis exceptis, Mss. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Prænomen Cornelii deest in Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. Mox *consedere* Ber. a m. sec. et Gaertn. Vide ad IX. 2. § 3. *Considerare* Lov. 4. Sed 'sedere' et 'considere' in hac re propria verba. Infra XXXIV. 61. 'Quum Sufetes ad jus dicendum consedissent.' XL. 8. 'Ibi quum consedisset, Sedeo, inquit, miserrimus pater judex inter duos filios.' Vide ad III. 46. § 9.

§ 10 *Quod admoti tantæ indignitatis non tam advocati, quam moderatores*] Emendavi *amoti tantæ dignitatis.* Rhenan. *Tantæ dignitatis* ad viros referendum, quos *advocatos* vocat: quare temere quidam in *indignitatis* mutarunt, referentes ad 'certamen.' *Glar.* Duo Pall. et Voss. *quodam uti.* Put. Andreas, et alii veteres *quod amoti.* Recte: nam prius adfuerant certantibus, sed ita eleganter, ut potius regerent temperarentque studia utrimque faventium, quam accenderent: nunc ab illis abstracti, et judices dati multitudinem effrenatiorem reliquerant. Cic. de Legib. III. 10. 'Vis populi multo sævior, multoque vehementior: quæ, ducem quod habet, interdum lenior est, quam si nullum haberet: dux enim suo periculo progredi cogitur: populi impetus periculi rationem sui non habet.' *J. F. Gron.* *Quodam uti* Lov. 2. 4. et Hav. *quod averti* Lov. 1. *quod viri* Ber. a m. sec. prioris lectionis vestigiis penitus sublatis: *quodam viri* Brancal. Latinii: *quod admoti* Lov. 5. Gaertn. et Hearnii Oxonn. cum edd. Ascensii 1513. 1516. et reliquis usque ad Froben. qui a. 1535. ex præscripto Rhenani *amoti* recepit, cui etiam consenti-

unt Flor. Harl. et edd. ante illas Ascensii. Male postea Lugdun. 1553. *admoti* revocavit, quod deinde Paris. 1573. recepit, et hinc reliqui ad Gronov. qui veram lectionem reduxit, et recte exposuit. *Indignitatis* autem in nullo cod. sed tantum in ed. Mogunt. Ald. et paucis aliis inveni.

C. Lælius, relicto concilio, ad tribunal ad Scipionem accedit] Pal. 1. *rel. consilio ante trib. ad Scip.* Pal. 3. *G. Lælius etiam licto concilio.* Gebh. *Concilio* dederat Modius, nullo vel scripto, vel edito priore consentiente: pro quo Gronov. recte 1665. *consilio* substituit. Deinde *antribunal ad Scipionem* Flor. a m. pr. *ante tribunal* a m. sec. et Gaertn. *añ tribunal* Lov. 3. Sed nihil mutandum. Vide ad XXXI. 42. § 6.

§ 11 *Rem sine modo ac modestia agi: ac prope esse, ut manus inter se conserant*] *Sine modo, sine modestia* Ber. a m. pr. et editi ante Aldum. Vide ad VII. 2. § 4. Verum his testibus credere non audeo. Tum *inter se conferant* Flor. Voss. et Lov. 1. ac 3. Utrumque 'conserere' et 'conferre manus' optimis scriptoribus in usu est: prius vero Livius libentius adhibet. Vide ad VI. 42. § 5. Mox *etsi vis absit* Lov. 4. *si vis absit* edd. Aldina vetustiores. Deinde Latinius ex conjectura *vi, fraude ac perjurio*, prima voce adjecta. Male. Lælius enim adhuc *vim abesse* agnovit.

§ 12 *Per omnes Deos adparatos jurare*] Legendum est juxta antiquum volumen *paratos jurare*, hoc est, 'promptos:' *apparatus* ad cultum refertur. *Rhenan. Paratos* verius puto. Alterum tamen perstat in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav.

Signa militaria et aquilas sacramentique religionem] Pal. 2. *et aquilas ut pluribus sacr.* Pal. 3. *ut in pluribus.* Gebh. Ita et Lov. 4. ac Rec. *et aquilas aut etiam pluribus sacr.* Lov. 2.

§ 13 *Ad concionem advocavit*] In antiquo volumine est *vocavit*, et *comperisse*, non *compertum habere.* Rhen. Expresse est in libris nostris omnibus *advocavit*, quod a Rhenano corruptum est. *Gebh.* Omnes quoque libri *ad concionem advocavit.* Sic III. 34. 'Propositis decem tabulis, populum ad concionem advocaverunt.' IV. 1. 'Confestim ad concionem advocavit.' VII. 36. 'Consul classico ad concionem convocat.' VIII. 32. 'Haud multo post dictator advenit, classicoque extemplo ad concionem advocavit.' Male igitur mutavit Rhenanus. *J. F. Gron.* *Ad concionem evocavit* Lov. 5. *ad concionem convocavit* Gaertn. *ad concionem vocavit* Lov. 4. Ceteri cum Hearnii Mss. *ad concionem advocavit* recte tuentur. I. 59. 'Ad tribunum Celerum populum advocavit.' IV. 32. 'Trepidam civitatem ad concionem advocatam increpuit.' Solet Livius verbis cum præpositione *ad* compositis eamdem præpositionem in regimine addere. Vide ad II. 36. § 7. Omnes etiam codd. mei *compertum habere.* Ita 'animos perspectos habere' XXXVIII. 1. et similia passim. Paullo ante pronomen *se* deerat in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. In sequentibus autem *escendisse* J. F. Gronovius edidit: ita vero ex Put. legendum esse, monuit ad II. 28. § 6. Denique *ambos* ignorant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. Hav. et edd. eædem.

§ 14 *Prout cujusque meritum*] Put. Reg. Men. Voss. *prout cuique meritum aut virtus erat.* J. F. Gron. *Cujusque meritum* servant Flor. Harl. et Ber. Reliqui cum Hearnii N. *cuique.* Donjatius *cuique* ex Colbert. *cujusque* ex Reg. laudavit; quum secundum Gronov. is *cuique* etiam habeat. Hinc *sibimet ipsa æquavit* Gaertn. *sibimet ipse* Flor. quod recte Crevier. ex Put. jam in contextum recepit. Vide ad II. 19. § 5. *Adæquavit* Ber. reliquis invitis.

Ac triginta bobus donavit] In scrip-

to codice est *viginti bubus d.* Porro mira varietas in numeris est. *Rhenan. Bobus* Lov. 3. 5. et Ber. Ceteri recte *bubus.* Vide ad VII. 26. § 10.

CAP. XLIX. § 1 *Quippe quum alibi trecentos ferme, alibi septingentos viginti quinque*] Polyb. x. 18. Πλείους ὄντας τῶν τριακοσίων ὁμήρους ait. *Sigon. Quippe ubi alibi* Flor. Lov. 1. 2. Harl. Hav. et edd. Frobeniana 1535. vetustiores. Τὸ *alibi* priori loco deest in Gaertn. *ferme* in Ber. a m. sec. et Hearnii L. 1. Tum *septingentos et viginti quinque* legit Hav. *septingentos viginti* ed. Rom. Aler. teste Hearnio. *CCC. vigintique* edd. quas vidi, antiquissimæ usque ad Ascens. qui a. 1513. illud substituit, quod nunc vulgo exstat. Put. numero plurimum aucto, *MMMDCCXXV.* legere, testatur Crevier. Paullo ante *civitatium* Flor. Vide mox ad § 9.

§ 2 *Alibi supra quinque et viginti invenio*] Put. Reg. Men. Voss. *invenias.* J. F. Gron. Non aliter est in Flor. Lov. quinque, Gaertn. et Hav. Paullo ante *non plus* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. ante Aldum. Præterea voces *alibi decem millia capitum* desunt in Flor. Voss. Lov. 1. 2. Hav. et Hearnii N. propter repetitionem τοῦ *alibi.*

§ 3 *Ad sexaginta captos scripserim*] Lipsius Poliorc. III. 4. conjicit *ad V. millia,* vel *ad IX. millia:* nam non credit, Antiatem tam insane mentitum, ut pro sexaginta undeviginti millia retulerit. *Duk. Ad XL. captos* Hearnii D.

Minorum tredecim] Put. et Men. *decem tria millia.* Videtur formatum a librario ex notis numerorum, in quibus præponitur *X.* et sequitur *III.* Voss. *X. tria millia.* J. F. Gron. *X. tria millia* Lov. 1. 2. et Hearnii N. *decem tria millia* Flor. *X. et tria millia* Lov. 4. *decem et tria millia* Hav. Vide ad XXXVII. 30. § 8. *Tredecem millia* Lov. 5. Gaertn. et Hearnii L. 1.

§ 4 *M. Junium Syllanum*] Pal. 1. *Silanum.* Gebh. Vide ad XXIII. 15. § 2.

§ 5 *Armen præfuisse Punico præsidio*] Pal. 1. *Annem.* Pal. 3. *Arinem.* Gebh. *Arinen* Flor. *Arinem* Lov. 1. et 5. *Arimē* Lov. 4. *Arionē* Lov. 3. et Hav. *Arnionem* Ber. a m. sec. *Armē* Gaertn. *Armem* Harl. et edd. multæ ex principibus. *Arimin* Hearnii L. 1. *Arris* vel *Aris* vocatur Silio XV. 232. ubi vide N. Heins. Ex illis autem quæ ibi notavit, hic vel *Arinen* vel *Arinem,* ut nonnulli codd. præferunt, legendum videtur. Mox *traditumque Romanis: Antias Valerius præsidio Punico præfuisse Hannonem. Magonem alii* Brancal. Latinii.

§ 6 *Non de pondere auri argentique, et redactæ pecuniæ*] Volumen antiquum habet *non de pondere auri atque argenti et reducta pecunia convenit.* Rhenan. Omnes *redactæ pecuniæ,* quod mutavit Rhenanus. *J. F. Gron. Auri atque argenti et red. pec.* etiam omnes mei.

Si aliquibus adsentiri necesse est] Exemplar vetus habet *Si aliquis adsentiri.* Nisi sit *aliqueis* pro *aliquibus,* posset etiam legi *alicui,* subaudi 'scriptorum prodentium talia.' *Rhenan. Si aliquis* etiam Flor. Lov. 1. 3. Harl. Ber. et edd. antiqq. quod errore librariorum datum pro *aliquibus* putari potest. Vide ad XLV. 32. § 6. Attamen *Si alicui,* ut Rhenanus conjecit, præfert Flor. a m. sec. Præterea *adsentire* Lov. 3. Gaertn. Hav. et edd. vett. Vide ad XXXIX. 52. § 1.

Media simillima veris sunt] Arbitror Livium scripsisse, quemadmodum est in veteri, *media similia veri sunt.* Quid autem opus fuit *similia veri* mutare in *simillima veris,* quum Latine et eleganter dicamus *simile veri?* Rhenan. Rursus omnes, quod sustulit Rhenanus, *media simillima veris sunt.* J. F. Gron. Rhenani codici nullus meorum adsentitur. Plerique vulga-

tum tuentur. At *simillima veri sunt* ostentat Lov. 2. et 5. *simillima veneris sunt* Flor. a m. pr. *veri* a m. sec. 'Simile veri' et 'veris' utrumque in usu est. Vide ad v. 21. § 9. et quidem sine ulla sensus differentia. Vide ad vi. 13. § 3. *Veris* itaque cum Gronov. servo, cujus ultimam literam a prima vocis seq. interceptam arbitror. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Mox § seq. vox *Scipio* non comparet in Flor. Vossian. Lovel. quinque, Harl. Gaertn. et Hav.

§ 8 *Venisse eos in populi Romani potestatem*] Pal. 2. *Venisse enim res in pop. Rom. pot.* Pal. 3. *Venisse enim eos.* Gebh. *Venisse enim eos* Lov. 4. Rec. et Hearnii D. Ceteri omnes illud *enim* constanter ignorant. Vide itaque ad l. x. c. 39. § 4. Mox *qui magis beneficio, quam metu, obligare homines malit* emendat Gebhard. ad xxi. 59. § 7. Sed *magis* in nullo meorum codicum inveni.

Quam tristi subjectas servitio] Lectio vetus *quam a tristi subj. serv.* Nec vacat *a* particula, significans subjectionem, quam pariat triste servitium. Sic xxvii. 17. 'Scipio avidior etiam certaminis erat, quum a spe, quam successus rerum augebat, tum quod.' Sic enim locum emendavimus, cum prius legeretur *cum ea spe.* Rhen. Non invenio in ullo nostrorum codd. Rhenani lectionem *a tristi subjectas servitio.* Gebh. Beatus *quam a tristi subjectas servitio.* Nec reperitur præpositio in ullis nostris, et, si reperta fuisset, expunxissemus: est enim illud ineptissimum atque haud Latinum. Nec vacare particulam probat tamen ille Livii benefactor exemplo illius xxvii. 17. 'Scipio avidior etiam certaminis erat, quum a spe, quam successus rerum augebat.' Quid simile? hic *a*, ut alibi *ab*, significat caussam impellentem. Sic xxiv. 30. 'Ardore militum usus est ab ira inter conditiones pacis interfectæ stationis.' Sic in principio lib. xxvi. 'Non tantum ab ira:' et passim. Nihil tale potest hic intelligi: modus explicatur, non caussa. *J. F. Gron.* Nulli etiam meorum, vel Hearnii codd. præpositionem agnoscunt.

§ 9 *Deinde acceptis nominibus civitatum*] Pal. 2. *subjectis nom. civit.* Nimirum verum est, quod objicit Pal. 1. *nom. civitatium.* Gebh. *Civitatium* Flor. et hic, et supra § 1. ac mox § seq. neque aliter ed. Mediol. 1480. Vide ad xxxiii. 20. § 11. Mox *quod cujusque populi essent,* pro *quot,* Lov. 1. et 4. Vide ad xliv. 1. § 1. *Qui cujusque populi essent* Lov. 2. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Deinde *ut ad suos quisque recipiendos venirent* Lov. 2. Τὸ *quisque* cum verbo plurali construi, vidimus ad ii. 22. § 7. hic tamen omnes alii in vulgatum consentiunt. Mox § seq. *benigne* non est in Voss. Lov. 1. 2. Hafn. et Hav. Deinde *tenendorum,* pro *tuendorum,* Hafn. solito errore. Vide ad x. 3. § 2.

§ 11 *Inter hæc e media turba obsidum mulier magno natu, &c.*] In exemplari scripto tantum est *media turba:* ut subaudire possis *e* vel *in media turba.* Rhen. Polyb. x. 18. Ἐκ δὲ τῶν αἰχμαλωτίδων τῆς Μανδονίου γυναικὸς, ὃς ἦν ἀδελφὸς Ἀνδοβάλου τοῦ τῶν Ἰλεργήτων βασιλέως, προσπεσούσης αὐτῷ καὶ δεομένης μετὰ δακρύων ἐπιστροφὴν ποιήσασθαι τῆς αὐτῶν εὐσχημοσύνης ἀμείνω Καρχηδονίων. *Sigon.* Præpositio in omnibus meis diligenter est adscripta. Mox *Indibilis,* vox minus nota indoctis librariis, omittitur in Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. ante Aldum: sequens *Ilergetum* etiam in Lov. 3. Præterea *qui fratres Il. reguli erant* legit Lov. 5. *cui fratres Il. reguli erant* Ber. a m. sec.

Flens ad pedes imperatoris procubuit] Pall. duo, et prisca ed. *procidit.* Gebh. *Procidit* etiam Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd.

ante Aldum: προσπίπτειν dixit Polyb. loco laudato. Infra XLV. 25. 'Secundum talem orationem universi rursus prociderunt.' Vide Oudend. ad Lucani III. 713. Optimi tamen, præsertim Flor. vulgatum tuentur. Sic VII. 31. 'Sub hæc dicta omnes, manus ad consules tendentes, pleni lacrimarum in vestibulo curiæ procubuerunt.' XXIX. 16. 'Decem legati Locrensium ante tribunal cum flebili vociferatione humi procubuerunt.' XXX. 16. 'More adulantium procubuerunt.'

§ 12 *Quum Scipio, nihil profecto defuturum, diceret; tum rursus, &c.*] Vetus *cum Scipio, nihil defuturum iis profecto, diceret.* Rhenan. Polybius ibid. Συμπαθὴς γενόμενος εἴρετο, τί λείπει τῶν ἐπιτηδείων αὐτοῖς; καὶ γὰρ ἦν ἡ γυνὴ πρεσβυτέρα, καί τινα προστασίαν ἀξιωματικὴν ἐπιφαίνουσα· ὁ γὰρ Πόπλιος θαῤῥεῖν ἐκέλευε τὰς γυναῖκας· αὐτὸς γὰρ ἑτέρους ἐπιστήσειν φροντιοῦντας, ἵνα μηδὲν αὐτὰς ἐλλείπῃ τῶν ἐπιτηδείων. ἡ γὰρ ἐπισχοῦσα μικρὸν, οὐκ ὀρθῶς, ἔφη, στρατηγὲ, τοὺς ἡμετέρους ἐκδέχῃ λόγους, εἰ νομίζεις ἡμᾶς ὑπὲρ τῆς γαστρὸς δεῖσθαί σου νῦν. Quibus ex verbis intelligi potest, nihil huic Livianæ sententiæ desiderari, contra quam censet Glareanus. Scipio victui se consulturum fœminarum respondit; mulier, pudicitiæ eum ut consultat, rogat. ['Glareanus recte dubitavit. Nam ex his Polybii verbis hæc Livii verba, 'quid enim huic fortunæ non satis est?' non eruuntur. Qui Græce scit, hoc facile videbit.'] *Sigon.* Pall. duo *nihil defuturum profecto diceret*: ab antiqua quoque ed. recessit τὸ *iis.* Pal. 2. autem *nihil profuturum profecto dic.* Gebh. Omnes Gall. Pall. Voss. *quum Scipio, nihil defuturum profecto, diceret*, omisso pronomine. *J. F. Gron.* Pronomen, ab Rhenano additum, in nullo etiam meo cod. adparet. Deest etiam ab Hearnii Oxonn. Insuper autem *defuturum profecto diceret* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav.

Haud magni ista facimus, inquit: quid enim, &c.] Hæc verba non intelligo: habent enim argutiam, quam neutiquam assequor. Cæterum ea mutila conjicio. Ipse lector judicet. *Glar.*

Alia mihi cura, ætatem harum intuenti, (nam ipsa jam, &c. sum) animum stimulat] In antiquo volumine legitur *Alia me angit cura ætatem harum intuentem.* Verba autem *animum stimulat* non sunt in Ms. *Rhen.* Vet. lib. non habent vocem *angit*, et pro *simul* habent *stimulat.* Quam lectionem probo. Polyb. ibid. Καὶ τότε λαβὼν ὁ Πόπλιος ἐν νῷ τὸ βούλημα τῆς γυναικὸς, καὶ θεωρῶν ὑπὸ τὴν ὄψιν τὴν ἀκμὴν τῶν 'Ανδοβάλου θυγατέρων, καὶ πλειόνων ἄλλων δυναστῶν, ἠναγκάσθη δακρύσαι, τῆς γυναικὸς ἐν ὀλίγῳ τὴν τῆς περιστάσεως ἔμφασιν ὑποδεικνυούσης. *Sigon.* Miror unde τὸ *angit* provenerit in libro Beati: nam a nobis in Gallicanis, Palatinis, Italicis, Vossiano, frustra ea vox quæsita est: contra ne unus quidem est, qui non habeat deinceps *stimulat*, qui quidem alicujus ætatis sit. Unus Flor. recentissimus *simul ac.* Sed ponamus Put. scripturam: *aliam curam æt. harum intuentem, &c. muliebris cum stimulat ætate ac forma, &c. Indibilis filiæque nobilitate pari.* Ergo scribendum, *Alia me cura æt. harum intuentem (nam ipsa jam extra periculum injuriæ muliebris sum) stimulat. Ætate ac forma flor. circa erant Ind. filiæ, aliæque nobil. pari, quæ omnes eam pro par. col.* Hanc veram vexatissimi hujus loci lectionem puto, quæ et proxime ad veteris scripturæ apices accedit. Complures libros, præter, quibus usi perpetuis sumus, Gallicanos et Palatinos, Florentiæ Venetiisque de his verbis consuluimus: sed aut nihil, aut ita parum, ut nihil referat, ab illa principis libri formula differunt. Ante Rhenan. obsita correctorum pannis erant omnia: *Alia mihi cura ætatem harum intuenti, &c. animum stimulat. Stabant ætate et forma florentes circa eam Indi-*

bilis filiæ eæque nobilitate pari. Sic Aldina. Andreas, in cæteris par, *animum stimulabant ætate.* Rhenanus ita curavit, ut tamen de suo, aut certe de audaculi librarii sui centone, aliquid adsueret. Verbum substantivum desiderabatur: id apposuerunt, quum lateret in τῷ *eam.* Est enim *circa erant* idem quod 'adstabant:' et gaudet Livius his præpositionibus, 'circa,' 'contra,' sine expresso casu usurpatis. De quo jam dudum, ætatem, in his ipsis notis. Ex illo autem 'filiæque nobilitate pari' eduximus nullo coactu 'filiæ aliæque nobilitate pari,' nempe puellæ. Nam illud 'eæque,' quod vult Rhenanus, prorsus ineptum videtur mihi: quis enim dubitaret, Indibilis filias æque nobiles fuisse? Præterea exigit nostrum Polybius: καὶ θεωρῶν ὑπὸ τὴν ὄψιν τὴν ἀκμὴν τῶν Ἀνδοβάλου θυγατέρων, καὶ πλειόνων τῶν ἄλλων δυναστῶν. Atque ita Livius XLIV. 1. 'M. Popilius consularis et alii pari nobilitate adolescentes.' *J. F. Gron.* Codd. etiam nostri omnes ignorant τὸ *angit*, et contra constanter exhibent *stimulant,* nisi quod ejus loco *simulant* sit in Hafn. *simul* in Hav. Flor. optimus legit *Aliam curam ætatem harum intuentem, &c. muliebris cum stimulat*, Puteaneo consentiens hac parte; nec plerique hinc abeunt, nisi in parvis literarum punctis, quod errori scribarum tribuendum est. Unus tantum Ber. illam lectionem, quæ tempore Rhenani vulgo exstabat, ostentat. Optime igitur hanc partem Gronov. constituit.

§ 13 *Stabant ætate et forma florentes circa eam Indibilis filiæ, eæque nobilitate pari*] Sic procul dubio Livius scripsit, quemadmodum manuscriptum volumen docet, *Simul ætate et forma flor. circa eam Ind. filiæ erant, aliæque nob. pari.* Ceterum quando *Simul* in *stimulat* verterat castigator, opus erat verbum aliquod infulcire. Adjecit itaque de suo verbum *stabant.* Nec minorem arguit vel scribæ vel castigatoris supinitatem, quod hactenus iu vulgatis exemplaribus, pro *aliæque nobilitate pari*, legimus *eæque nobilitate pari.* An, si sorores erant, non erant pari nobilitate? Suspicatus fortasse est scriba non fuisse germanas. *Rhenan.* Flor. omissa prima voce vel *Stabant*, vel *Simul*, legit *Ætate et forma florentes circa eam Indibilis filii, æque nobilitate pari*, a qua lectione parum differunt reliqui omnes codd. unde recte Gronov. ad verba præcedd. effinxit *Ætate et forma florentes circa erant Ind. filiæ, aliæque nob. pari.* 'Circa erant,' ut I. 41. 'Tarquinium moribundum quum, qui circa erant, excepissent.' IX. 22. 'Omnes, qui circa erant, in Aulium, &c. tela conjecerunt.' Τὸ *circa* sine casu ponere, Livio familiare esse, vidimus ad IX. 11. § 7. Non diligenter Rhenanum consuluit Gronov. existimans eum voluisse *filiæ eæque.*

§ 14 *Ne quid, quod sanctum usquam esset apud vos, violaretur*] Depravata et hæc sententia. Legendum enim, hoc modo distinctis verbis, *ne, quod sanctum usquam esset, apud nos viol.* Sic enim est in Ms. codice. Q. D. Turpe esse, violari apud Romanos, quod apud ullos barbaros sanctum sit. *Rhenan.* Ita habebant veteres libri, et mihi etiam placet. Quidam mutarunt *nos* in *vos*, distinctionemque postea subjunxerunt quam bene, ipsi viderint. *Glar.* Virginum deditarum pudicitia. *Sigon.* *Ne quid, quod sanctum usquam esset, apud nos viol.* omnes codd. et priscæ edd. *apud vos*, mutata etiam distinctione, primum in Ald. obvium fuit.

§ 15 *Vestra quoque virtus dignitasque facit*] *Facit* non erat in libro veteri, sed superne quidam verbum *monet* adjecerat, *vestra quoque virtus dignitasque monet.* Rhenan. *Facit* in omnibus meis constanter superest.

Quæ nec in malis quidem] Vet. lib. *ne in malis quidem.* Sigon. Recte.

Vide ad I. 10. § 3. et VIII. 7. § 19. Alterum tamen servant Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 16 *Quam civium conjuges ac matres*] Legendum *quam hospitum conjuges*, juxta vetustum librum. *Rhenan.* Pal. 1. *quam hostium.* Pal. 2. *quam hospitum.* Pal. 3. nec non prisca impressio *quam civium.* Gebh. *Civium* servant Lov. 5. Ber. et Gaertn. *civium Romanorum* Lov. 3. *hostium* Voss. Lov. 1. 2. 4. et Hav. Vide ad II. 41. § 6. *Hostitum* Flor. *hospitium* Harl. Rhenanus verum ex Msto restituit.

CAP. L. § 1 *Captiva deinde a militibus adducitur ad eum adulta virgo*] Polybius X. 19. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον νεανίσκοι τινὲς τῶν Ῥωμαίων ἐπιτυχόντες παρθένῳ κατὰ τὴν ἀκμὴν καὶ κατὰ τὸ κάλλος διαφερούσῃ τῶν ἄλλων γυναικῶν, καὶ συνιδόντες φιλογύνην ὄντα τὸν Πόπλιον, ἧκον αὐτὴν ἄγοντες. *Sigon.* De hac quoque re ita poëta Silius XV. 268. 'Quin etiam accitus populi regnator Iberi,' &c. et fusius longe IV. 3. Valer. Max. *Modius.* Pal. 3. *deinde milit. add. ad eum acculta virgo.* Forte *acculta*, 'accuratius culta.' Sed Livii lectionem tuetur Val. Max. 'Eximiæ inter eos formæ virginem ætatis adultæ.' *Gebh.*

Adeo eximia forma, ut, quacumque incedebat, converteret omnium oculos] Pal. 1. et vet. ed. *adeo eximia forma*, (vet. ed. nec non Pal. 2. *eximiæ formæ*) *ut, quacumque se verteret, omnium converteret oculos.* Gebh. *Adeo eximiæ formæ* Lov. 3. Ber. Hav. et edd. ante Aldum. Utrumque dicitur. Vide Burm. ad Ovid. Met. III. 607. Vulgatum tamen præferendum, quia pro eo stant plures ac meliores codd. Sic 'homo exacta ætate' IV. 13. Vide ad I. 9. § 11. et V. 47. § 2. Deinde *quacumque se verteret, converteret omnium oculos* Voss. et Hearnii L. 1. *quacumque se verteret, omnium converteret oculos* Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum: *quacumque se verteret, omnium in se converteret oculos* Ber.

§ 2 *Desponsatam eam principi Celtiberorum adolescenti*] *Desponsam* est in veteri. *Rhenan.* Optimi cum Rhenano *desponsam.* Plautus Cistell. II. 1. 22. 'Si illam uxorem mihi duxero umquam, quam despondit pater.' Et notum est. *J. F. Gron.* *Desponsam* etiam Flor. Reliqui omnes *desponsatam.* Sed vide ad I. 26. § 2. De genere erroris scribarum vide ad X. 37. § 2.

Adolescenti, cui Luceio nomen erat] Hic et paulo post exemplar scriptum habet *Allucio*, non *Luceio*; et mox *a domo*, non *ab domo*. Rhen. Pall. 1. 2. et vet. ed. *Luceio*: infra Pal. 3. *Lutrio*; hic *Luteio*. Gebh. Iidem *adolescenti: Aluccio nomen erat:* de quo et alibi, et ad primum librum. *J. F. Gron.* *Cui Luceio* Voss. Lov. 5. Ber. Hafn. Hav. Hearnii D. N. et Brancal. Latinii: *cui Lucæ* Lov. 1. *Luceio cui* Lov. 2. *cui Luccio* Lov. 3. Harl. et Rec. *cui Lucero* Gaertn. *Luceo*, voce altera omissa, Lov. 4. *Aluccio* Flor. Supra I. 1. 'Brevi stirps quoque virilis ex novo matrimonio fuit. Ascanium parentes dixere nomen:' ubi antea etiam edebatur *cui Ascanium*: sed vide quæ ibi notantur. Jac. Gronov. ad XXII. 22. § 6. putat in hujus principis Celtiberorum adolescentis nomine vestigia elucere nominis *Abelux* vel *Abelyx.* In Thesaur. autem Antiq. Græc. tom. III. pro *Allucio* legere malebat *Aluccio.* Præterea *adulescenti* Flor. Vide ad VI. 34. § 11.

§ 4 *Minor sit inter nos hujus sermonis verecundia*] Tu scribe, veteris libri fidem secutus, *quo minus sit hujus inter nos sermonis verecundia.* Vult autem Scipio, nullam verecundiam esse ejus sermonis, qui de casto amore sit institutus, inter juvenes præsertim. *Rhenan.* *Quo minus sit* Rhenani est: nostri omnes, ut ante illum, *minor.* J. F. Gron. Vocula *quo* deest in om-

nibus meis, (nisi quod Gaertn. ejus loco legat *qui*) Hearnii Oxonn. Brancal. Latinii, et edd. antiquis, quam Rhenanus restituit. At vicissim *minor* omnes iidem codd. et edd. Vocula *hujus* etiam deest in Harl. et Gaertn.

Quum sponsa tua vocata a militibus] Pro *vocata* reponi debet *capta*. Rhenan. Libri omnes *cum sponsa vocata* (princeps ed. *cum sponsa tua vocata*) *a militibus n*. Gebh. *Cum sponsa vacata* Flor. a m. pr. *cum sponsa vocata* a m. sec. Voss. Lov. 2. 4. et Harl. *cum sponsa tua vocata* Lov. 3. 5. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonn.

A militibus nostris ad me deducta esset] Mss. *ad me ducta esset*. Et sane, quia verbum 'deducere' nequiter hac in re fere usurpatur, ut notum est ex Ciceronis 'Tertia deducta,' non putem voluisse Livium, ut ambiguo verbo sanctissimus Scipio uteretur. Malim autem *adducta esset*. J. F. Gron. Flor. etiam *ducta esset*. Reliqui codd. tantum non omnes *deducta esset:* nullus *adducta esset*. Gronov. itaque id adoptanti adsentiri nequeo, sed vel optimos secutus *ducta esset*, quemadmodum Gronovius edidit, lego, vel priscam lectionem *deducta esset* servo. Verum est, verba 'deducere' et 'perducere' sæpe nequiori sensu usurpari. Vide Torrent. et Græv. ad Suet. Cæs. capp. 49. et 50. Non tamen credo propterea Liviu meam vocem hic meliori sensu, qui ex animo ac moribus Scipionis patet, adhibere non posse. Memorabile est, Gellium, licet inter minoris auctoritatis scriptores relatum, attamen hoc Scipionis exemplum, et aliud Alexandri Magni, qui captivam Darii uxorem videre recusavit, referentem, quasi dedita opera verbis 'deducere' et 'perducere' usum esse vi. 8. 'Hostis uxorem, facie inclita mulierem, vetuit in conspectum suum deduci.' Tum, 'Nobilis viri Hispani filiam captam perductamque ad se patri inviolatam reddidit.' Denique, 'Darii regis uxorem, eamdemque ejusdem sororem, prœlio magno captam videre noluit, perducique ad sese prohibuit.' Quin et milites eo animo virginem hanc ad Scipionem adduxerunt, ut ipsam ei conciliarent; eos enim id ideo fecisse auctor est Polyb. x. 19. quia sciebant eum φιλογύνην esse. Tandem parum lucratur Gronov. *adducta*, pro *deducta*, legendo. Nam et 'adducere' eodem sensu usurpari, docuerunt Broekh. ad Tib. i. 7. 65. et Burm. ad Nason. Her. ix. 121.

§ 5 *Quia ipse, si frui liceret ludo ætatis, præsertim illecto et læto legitimoque amore*] Hic locus multorum calamis depravatus est, dum pro *in recto* alius substituit *illecto*, alius *et læto*. Sic autem legi debet: *et forma faceret fidem, quia ipse, si frui lic. ludo æt., præs. recto et legitimo amore, et non resp., &c.* Rhenan. Vet. lib. *præsertim illecto recto, et legitimo amore:* ut sit, si mihi liceret frui ludo ætatis, præsertim illecto, recto, et legitimo amore. *Sigon.* Pall. trini, et prisca ed. *præsertim illecto, et læto, legitimoque amore*. Gebh. *Illecto*, vel *inlecto*, vel *in lecto, et læto legitimoque amore* Voss. Lov. quinque, Harl. Hav. et Ber. a m. pr. in quo voces *et læto* a m. sec. delentur: quæ etiam desunt in Gaertn. et Hearnii L. 1. *inlecto et lecto et legitimo amore* Flor. in quo etiam postea voces *et lecto* expunctæ sunt. Præterea *quia ego ipse* Lov. 5. Gaertn. et Brancal. Latinii.

Tuo, cujus sponsa est, amori faveo] Legendum ex fide codicis vetusti *tuo, cujus possum, amori faveo*. Rhenan. Nulli correctionum, quas e libro forte obsequente architectatus est Rhenanus, annuunt libri nostri: quippe Pal. 1. *tui cujus sponso amori faveo:* tuo amori, cujus desponsa ac destinata est; vel qui eam amore tibi despondisti, faveo, et illibatam reddo. Pal. 3. *tuo cujus sponsæ amori faveo:* prisca ed. *tuo, cujus sponsa est, amori faveo*. Gebh. *Tuo cujus sponsa amori fa-*

veo Voss. a m. pr. et Lov. 1. *tuo, cujus sponsa est, amori faveo* Ber. a m. pr. et Hafn. *tuo cujus sponsa amori faveo* Flor. Voss. a m. sec. Lov. 3. 4. Harl. et Ber. a m. sec. *tuo ejus sponso amori faveo* Lov. 2. et 5. Sed Rhenanum veram lectionem restituisse puto.

§ 6 *Fuit sponsa tua apud me*] Sic distingue: *Fuit sponsa tua apud me, eadem qua apud soceros tuos parentesque suos verecundia. Servata tibi est, ut inviol.* Rhenan. Ante Rhenanum plerumque ita male distinguebatur: *Fuit sponsa tua apud me: eadem, qua apud soceros tuos parentesque suos, verecundia servata est tibi.*

§ 7 *Amicus populo Romano sis*] *Populi Romani* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et quædam edd. antiqq. pro quo recte Aldus, consentiente Flor. *populo Romano* reposuit. Vide ad XXXIX. 47. § 11.

§ 9 *Adolescens, simul pudore gaudioque perculsus, &c. Deos omnes invocare*] Sic castigavimus ad exemplar vetus: *Quum adulescens, simul pud. et gaudio perfusus, dextr. Scip. tenens, D. omnes invocaret ad grat. illi pro se ref., q. s. n. s. f. pro suo a. atque ill. erga se mer. esset, par. inde cogn. virg. appelloti.* Mira hic partim scribæ, partim castigantis negligentia accidit, ut ex una sententia geminam fecerit, *quum* particula sublata, et verbo *invocaret* in *invocare* mutato. Quid autem opus fuit pro *perfusus* supponere *perculsus*, quod ad metum et terrorem refertur? Ut nihil dicam, quod ablativus *merito* omissus fuit. *Rhenan.* Gravissimus hic error Rhenani: omnes scripti servant olim editam lectionem, voce *perculsus* tantum et unica particula mutata: *Adol., simul pud. et gaudio perfusus, dextr. Scip. tenens, Deos omnes invocare ad grat. illi pro se ref.* Ut monuimus ad VI. 27. *J. F. Gron.* Per omnia editam olim lectionem, antequam eam Rhenanus interpolaret, servarunt Lov. 2. 5. Ber. Hafn. Rec. et Gaertn. Reliqui in eo ab illa abeunt, quod *pudore gaudioque percussus* præferant Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. et Hav. *pudore gaudio percussus* Flor. Sed probo *perfusus*. Vide ad II. 63. § 4.

Pro suo animo atque illius erga se merito] Sane bellum videtur vulgatum, quod idem Rhenanus dedit: nostri tamen omnes, perinde ut veteres edd. voce *merito* destituuntur. Utrum ergo dicemus, τὸ *animo* ad utrumque sufficere? an τὸ *merito* latere in τοῖς *erga se?* ut scripserit *atque illius merito esset.* J. F. Gron. Vox *merito* deest etiam in omnibus meis codd. ut et Crevier. qui sine ea sensum constare non posse judicat.

§ 11 *Ut id ab se donum acciperet*] Pro *ab se* quidam in exemplari vetusto scripserat *ipse*. Rhen.

Haud minorem ejus rei apud se gratiam fore] Libri Mss. tres *apud se gratiam futuram esse.* Gebh. Put. et cæteri *gratiam futuram esse.* J. F. Gron. Unus Ber. priscam scripturam servat. Reliqui una cum Hearnii Oxonn. et Brancal. Latinii *futuram esse.* Froben. 1535. *futuram affirmantes* edidit. Sed *fore* Curio, mox Lugdun. 1553. hinc Paris. 1573. tum reliqui ad Gronov. usque revocarunt. Mox § seq. omnes priores edd. *tantopere*, pro quo ultima Gruteri *tanto opere* substituit, adcinentibus Flor. Voss. Lov. 1. 3. Harl. et quibusdam aliis. Ita etiam hunc locum laudat Gebhardus ad IV. 3. § 2. Vide ad XXVIII. 18. § 4.

§ 13 *Implevit populares laudibus et meritis Scipionis*] Deleta copula iidem Gallicani et Voss. *implevit pop. laud. meritis Scipionis.* Lib. IV. cap. 13. 'Laudibusque haud immeritis onerarent.' VII. 36. 'Consul classico ad concionem convocat, orsusque meritas Decii laudes.' Etsi duo Pall. illic *merita Decii laudesque.* Quod non probo. Eodem libro c. 7. 'Simul audientibus laudes meritas tollit animos.' X. 22. 'Subscripsit orationi ejus con-

sul cum meritis P. Decii laudibus.' Et eodem libro c. 29. 'Fabius collegæ funus omni honore laudibusque meritis celebrat.' *J. F. Gron.* *Laudibus et meritis* Lov. 2. 3. Rec. Ber. Hav. et Hearnii N. *laudibus meritisque* Harl. reliqui cum Hearnii L. 1. *laudibus meritis.* IV. 41. 'Non ab se magis enixe amovens culpam, quam Tempanium meritis laudibus ferens.' Mox *Dis simillimum* Flor. et Voss. Vide ad v. 14. § 4. Hinc perperam una voce *dissimillimum* dederunt Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Vide ad XXXVII. 53. § 5.

§ 14 *Delectu clientium habito cum delectis mille et quadringentis equitibus*] Respuunt libri τὸ *delectis,* excepto primo, qui offert *dilectis* probe probeque. *Gebh.* *Dilectu clientium* Flor. Lov. 1. 3. a m. pr. et Gaertn. Vide ad XXXVII. 51. § 7. *Delectu clientum* Ber. et Hav. Vide ad XXIII. 3. § 2. Tum *delectis* exsulat a Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum. Deinde *mille et trecentis* Lov. 5. et Hearnii L. 1. ac D. *mille trecentis* Hav. *mille quadringentis* Lov. 4.

Intra paucos dies ad Scipionem rediit] Put. *revertit.* Reg. *revertitur.* J. F. Gron. *Redit* Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hearnii L. 1. N. et ed. Parm. Vide ad XXXVI. 35. § 2. *Rediit* Flor. Ber. et Hav. *revertit* edidit jam Aldus, verum *rediit* ejus loco reduxit Curio. Vide ad VI. 29. § 8.

CAP. LI. § 2 *Satis omnibus compositis*] Emendavimus in veteri *rebus omnibus compositis.* Rhenan. Quasi illa lectio, *satis omnibus compositis,* quæ in omnibus libb. Mss. et prisca ed. etiam compareret, vera non esset, hæc *rebus omnibus compositis* ab popa Slestadiensi supposita est, quam merito dispunxi. *Gebh.* Omnes etiam meĩ *satis* tuentur, quod Gronov. recte alteri iterum subposuit. Inpense hac voce Livius delectatur: 'satis convenit' habes II. 50. 'satis sperans' v. 45. 'satis scire:' vide ad VI. 28. § 7. 'satis fretus' X. 5. § 5. 'satis creditur:' vide ad XXI. 8. § 3. 'satis certa luce' XXVIII. 14. 'satis constat:' vide ad XXXVI. 35. § 8. 'satis placuere' XXXIX. 30. et similia passim.

Captivis, Magone et quindecim fere senatoribus] In scriptis legitur *captivis cum Magone et q.* Ut intelligas, et alios captivos, præter Magonem et quindecim senatores, navibus impositos. *Rhen.* Polyb. X. 19. Δύο μὲν γὰρ ἦσαν κατειλημμένοι τῶν ἐκ τῆς γερουσίας, πέντε δὲ καὶ δέκα τῶν ἐκ τῆς συγκλήτου. *Sigon.* Omnes nostri abolent τὸ *cum,* quod Rhenanus addidit. Put. *data quinquereme, captivisque, Mag. et quind. fere sen. qui simul cum eo capti erant, in nave ut imp.* Lege *in navem impositis,* ut est in uno Pall. cætera recte. *J. F. Gron.* *Captivis Magone* omnes nostri. Contra *captivisque Magone* in suis esse, Hearne testatur.

Qui simul cum eo capti erant, in nave inpositis] Vet. lib. *in navem.* Sigon. Pal. 2. *in navem.* Gebh. *In nave impositis* Voss. Harl. Gaertn. Lov. 4. et Ber. *impositis nave* Lov. 2. *in nave ut inpositis* Flor. Reliqui *in navem inpositis.* Recte. Supra XXII. 11. 'Qui minores quinque et triginta annis erant, in naves inpositi:' ubi vide. XXIV. 1. 'Clam in portum deductis atque inpositis in naves' XXVIII. 30. 'Conjuratis in quinqueremem inpositis.' XXXI. 23. 'Præda omnis in naves inposita.' XLV. 33. 'Clipeisque æreis in naves inpositis.' Et mox 'Hæc in classem inposita devehenda Romam.' c. 34. 'Exercitu in naves inposito, in Italiam trajecit.' Auctor Epit. Liv. l. LXXVII. 'Inpositus publice in navim delatus est in Africam:' ita enim legendum esse docebo.

§ 3 *Ipse paucos dies, quibus morari Karthagine statuerat, exercendis, &c.*] Polyb. X. 20. Αὐτὸς δὲ χρόνον μέν τινα ἐν τῇ Καρχηδόνι τάς τε ναυτικὰς δυνά-

μεις ἐγύμναζε συνεχῶς, καὶ τοῖς χιλιάρχοις ὑπέδειξε τοιοῦτόν τινα τρόπον τῆς τῶν πεζικῶν στρατοπέδων γυμνασίας. *Sigon.*

§ 4 *Primo die legiones in armis quatuor millium spatium decurrerunt*] Polyb. ibid. Πρώτην μὲν ἡμέραν ἐκέλευσε τροχάζειν ἐπὶ τριάκοντα σταδίοις ἐν τοῖς ὅπλοις. *Sigonius.* Omnino videtur legendum *decurrerent:* nam sequitur *secundo die arma curare et tergere ante tentoria jussit.* Ursin. Latinius conjecit *decurrere,* ut infinitivus pendeat a seq. *jussit:* quomodo etiam Ursinum voluisse ex adductis illis verbis seqq. suspicor, licet in ipsa ejus nota *decurrerent* scriptum sit. Verum nulla necessitas subigit, ut invitis Mss. vulgatum mutemus.

Secundo die arma curare et tergere ante tentoria jussit] Polyb. ibid. Τὴν δὲ δευτέραν πάντας ἐκτρίβειν καὶ θεραπεύειν, καὶ κατασκοπεῖν ἐν τῷ φανερῷ τὰς πανοπλίας. *Sigon.* Forte *jussi.* J. F. Gron. Si id malis, ultima litera τῷ *jussit* adhæsit ex principio vocis seq. Vide ad XL. 7. § 8. Omnes nostri constanter *jussit* tuentur.

Tertio die sudibus inter se, &c.] Polyb. ibid. hæc præpostere narrat: Τῆς δὲ ἑξῆς ἀναπαύεσθαι καὶ ῥαθυμεῖν· τῇ δὲ μετὰ ταύτην τοὺς μὲν μαχαιρομαχεῖν ξυλίναις ἐσκυτωμέναις μετ' ἐπισφαίρων μαχαίραις, τοὺς δὲ τοῖς ἐσφαιρωμένοις γρόσφοις ἀκοντίζειν. *Sigon.* Pall. 1. ac 3. *rudibus.* Gebh. Put. Reg. Men. duo Pall. *rudibus.* Optime. Notum ex Suetonio Calig. c. 32. 'Mirmillonem rudibus secum batuentem.' Polybius ξυλίναις ἐσκυτωμέναις μετ' ἐπισφαίρων μαχαίραις. Notatumque Lipsio, cui frustra repugnat Jos. Castalio. *J. F. Gronov. Rudibus* e Ms. emendavit Lipsius Saturn. I. 15. probante etiam Stewechio ad Veget. II. 23. Locus Castalionis est Dec. Obs. III. 7. *Dukerus. Rudibus* etiam Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hearnii N. Vide ad XL. 6. § 6.

Præpilatisque missilibus jaculati sunt] Codex antiq. habet hic *piiatisque missilibus.* Suspicor scribendum *pilatisque missilibus.* Rhenan. Cujusmodi missilia 'præpilata' dicantur, adhuc quæro. Quidam libri *pilatis* habent. *Glar.* Perperam Rhenanus *pilatisque.* Gebh. De his Yvo Villiom. in loca controv. Titii V. 10. 11. et Lipsius Poliorc. IV. 4. *Duk.* Male *propilatisque* Flor. et *populatisque* Gaertn.

Quinto iterum in armis concursum est] Polyb. ibid. Τῇ δὲ πέμπτῃ πάλιν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς δρόμους κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐπανάγειν. *Sigon.* Pall. tres *decursum est.* Gebh. Omnes nostri, ut et vett. edd. *decursum.* Verbum proprium in hac re. Lib. XXIII. c. 35. 'Ibi quia otiosa stativa erant, crebro decurrere milites cogebat.' XXIX. 22. 'Terrestrem navalemque exercitum non instructos modo, sed hos decurrentes, classemque in portu simulacrum et ipsam edentem navalis pugnæ ostendit.' XLIV. 9. 'Horum inductio in parte simulacrum decurrentis exercitus erat.' Seneca Ep. XVIII. 'Miles in media pace decurrit sine ullo hoste.' *J. F. Gronov.* Ex antiquioribus edd. *concursum* vidi in Rom. 1472. Parm. Tarvis. utraque, Ven. 1495. 1506. et Ascens. 1510. Quum vero interim Ven. 1498. et Mediol. 1505. *decursum* substituissent, id Ascens. 1513. 1516. aliique receperunt, donec Curio iterum *concursum* revocaret, omnibus codd. invitis. Ei tamen obedientes fuerunt Lugd. 1553. tum Paris. 1573. et hinc reliqui, usque ad Gronov. qui *decursum* adseruit et inlustravit. Supra XXIV. 48. 'Ordinatosque proxime morem Romanum, instruendo et decurrendo signa sequi, et servare ordines docuit.' XXV. 17. 'Armatum exercitum decurrisse cum tripudiis Hispanorum.' XXXV. 35. 'Educeret, et armis decurrere cogeret, simul animos acueret et corpora exerceret.' XL. 6. 'Mos erat, lustrationis sacro peracto exercitum decurrere, et divisas bifariam

duas acies concurrere ad simulacrum pugnæ.' cap. 47. 'Imperat, ut ornari omnes copias peditum equitumque, et decurrere jubeant armatas.' Huc referendus est titulus in nummis obvius DECURSIO. Mox § seq. *servaverunt* priores edd. pro quo Gronov. vulgavit *servarunt*, concinentibus Flor. plurimisque Mss.

§ 6 *Remigio classis cives militesque tranquillo in altum evecti*] Vitiatus locus est, quum pro *Remigium* scriptum sit *Remigio*, et pro *classicique, classis cives*. Legendum autem, attestante vetusto volumine, *Remigium classicique milites tranquillo in altum evecti*. Porro sic vocat Livius 'remigium' ipsam multitudinem remigum, quemadmodum Horat. dixit Epist. I. 6. 63. 'Remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei.' *Rhenanus*. Prisca ed. *Remigio classis cives militesque*. Pal. 1. *Remigium classis cives militesque*. Pal. 3. *Remigium clausi civesque milites*. Gebh. Præclara emendatio Rhenani *Remigium classicique milites*, sperni a nobis haudquaquam debuit, quum præsertim ita plane Put. Alii corrupte, sed ut alludant, *Remigium clausi civesque milites*, aut *Remigium classis cives militesque*. Horatius Ep. I. 6. 62. 'Cærite cera Digni, remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei.' Ovidius in epist. Hypsipyles [Phyllidis vs. 47.] 'Remigiumque dedi, quo me fugiturus abires.' Tacitus Ann. XIV. 39. 'Quod paucas naves in litore remigiumque in iis amiserat, tamquam durante bello.' Livius c. 39. 'Circa Crotonem Sybarimque suppleverat remigio naves.' *J. F. Gronov*. *Rem. clausi cives militesque* Lov. 4. *Rem. classis cives militesque* Lov. 3. Ber. Gaertn. et Hav. *Rem. classis civesque militesque* Lov. 2. 5. *Rem. classis civesque milites* Brancal. Latinii: *Rem. clausi civesque milites* Flor. Voss. et Lov. 1. *Rem. classicique milites* in Harl. fuisse videtur; certe, licet collatus sit cum ed. ita exhibente, nulla tamen lectionis varietas ex eo adfertur. Id autem recte viri docti probarunt, et *remigium* exposuerunt remigum multitudinem. Infra XXXVII. 11. 'Classem instructam paratamque in portu stare: remigium omne Magnesiam ad Sipylum missum.' Vide Boxhorn. ad Taciti Ann. XVI. 2.

Agilitatem navium simulacris navalis pugnæ experiebantur] Pall. 1. et 3. *agil. simulatis navalibus pugna exper.* Gebh. *Simulacris navalibus pugnæ* Flor. et Harl. *simulacris navalibus pugnam exp.* Lov. 2. *simulatis navalibus pugna* Voss. *simulatis navibus pugna* Lov. 1. *simulatis navalibus pugnis* Lov. 3. 4. 5. Hafn. Rec. Hav. et Brancal. Lat. Nihil mutandum. Infra XXIX. 22. 'Classem in portu, simulacrum et ipsam edentem navalis pugnæ, ostendit.' XXXV. 26. 'Ut novarum navium agilitatem experiretur, quotidie remigem militemque simulacris navalis pugnæ exercebat.'

§ 7 *Respublica ipsa strepebat adparatu belli. Fabris omnium generum in publica officina inclusis data cuncta, quam pari cura subibat*] Et hæ clausulæ miris modis interpolatæ sunt: nec lectio veteris libri prorsus bene habet, quæ est hujusmodi: *urbs ipsa strep. app. bellicam officinam inclusis. Dux cuncta pari cura obibat, nunc in classe ac navali erat, nunc cum legionibus decurrebat, nunc operibus aspiciendis tempus dabat*. Porro suspicor legendum *Urbs ipsa strepebat apparatu belli, publica officina inclusis*: subaudi 'opificibus strepebat.' Nam de illis loquitur, de quibus dixit c. 47. 'Destinavit opifices, ad duo millia hominum erant, eos publicos fore cum spe propinqua libertatis.' Jam vide quomodo interpolatus sit iste locus. Primum pro *Urbs ipsa* subdidit castigator *Resp. ipsa*, quasi respublica strepere possit. Deinde hæc verba *fabris omnium generum* fortassis adjecit de suo, clausulamque elegantem, *dux cuncta pari cura obibat*, ipse sic mutavit *data*

cuncta, quam pari cura subibat, ut de officina intelligamus. Postremo omisit oratiunculas *nunc in classe ac navali erat, nunc cum legionibus decurrebat.* Rhenan. Ostendit omnibus elementis hanc lectionem Pal. 2. *Urbs ipsa strepebat apparatu belli, fabris omnium generum in publica officina inclusis.* Qua cur non acquiescat Lucumo Treboccus, non reputo caussam. Ejus vero lectio mihi non placet, quoniam vulgatæ lectioni etiam subscribunt reliqui fere libri, nisi quod pro *Urbs* sustinent *Resp.* Deinde Pall. 1. 2. et vet. ed. *data cuncta pari cura subibat.* Pal. 3. vero *data cunctis pari cura subibat.* Gebh. *R. p.* vel *respublica ipsa strepebat apparatu belli* plerique, quibus utor, codd. at *acuebantur : p. ipsa strepebat apparatu belli* Flor. in qua lectione manifesta vestigia sunt verioris illius a Rhenano probatæ *acuebant: urbs ipsa.* Deinde *fabris omnium generum in,* quas voces Rhenanus ejecit, supersunt in omnibus meis. Tum *data cuncta pari cura subibat* tantum non omnes mei, qui simul cum Hearnii D. et L. 1. ignorant sequentia *nunc in classe ac navali erat, nunc cum legionibus decurrebat.* Illa, quæ nunc exstat lectio, primum adparuit in Frob. 1535. eamque, si non veram, certe verisimilem puto. Priores fere exhibebant, ut in capite adnotationis Rhenani adscriptum est.

§ 8 *Nunc operibus adspiciendis tempus dabat*] An potius *inspiciendis?* id est, considerandis et examinandis, quam multa scil. et quam bona a fabris facta essent. 'Inspicere rem' est accurate considerare, æstimare, et noscere, qualis ea sit. VI. 27. 'Inspecto ære alieno, initaque ratione minuendi ejus.' XXIV. 40. 'Dum juventutem Apolloniatium, armaque, et urbis vires inspiceret: ubi ea visa inspectaque satis animorum fecere.' XXV. 11. 'Ex iis stativis regressus ad inspiciendum opus.' Sic 'rem inspiciendam dare' in libris Juris. *Duk.* De verbo 'adspicere' hoc sensu vide ad XLII. 5. § 8. *Opus dabat,* pro *tempus,* Hearnii L. 1.

Quæque in armamentario ac navalibus sociorum multitudo] Pal. 1. *que ac nav. soc. fabrorum.* Pall. 2. 3. et prisca editio *quæ ab nav. soc. fabrorum.* Gebhard. *Quæ ac nav. soc. fabrorum* Voss. Lovel. 2. Harl. et Hav. *quæ ab nav. soc. fabrorum* Lov. 4. Ber. a m. pr. et edd. ante Aldum: *quæque ab nav. soc. fabrorum* Ber. a m. sec. et Hearnii L. 1. *quæ nav. soc. fabrorum* Gaertn. *ac nav. soc. fabrorum* Lov. 3.

§ 9 *Refectisque, quos quassaverant, muris*] Vetus exemplar habet *refectisque, quæ quassata erant muri.* Rhen. Vet. lib. *refectisque, quos quasserant, muris.* Sigon. Rhenanus *quæ quassata erant muri,* nullis nostris secundis. Put. *qua quassaverant muris.* Scribe *refectisque, qua quassi erant, muris.* Nam et XXV. 3. idem liber *in veteres quassasque naves.* J. F. Gronov. Non improbanda conjectura, etsi scriptura libri vet. apud Rhenanum defendi potest ex XXXIII. 17. 'Die ac nocte intenti reficere quassata muri.' *Duk.* *Refectisque quæ,* vel *quos,* vel *quo quassaverant muris* Hafn. Rec. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Concinunt Flor. nisi quod desit vocula secunda, et Lovel. 4. atque Hearnii N. nisi quod omittant τὸ *que.* Doujatius malebat vel cum Sigonio *quos quassaverant,* scil. 'milites,' vel cum Reg., cui consentiunt Lov. 3. et quædam edd. ante Gronov. *quos quassaverat,* nempe 'Scipio.' Etsi enim multi scalis in mœnia evaserint, probabile tamen putat, ab aliis concussam machinis fuisse murorum partem proximam portæ, quam effregerant. Crevier. ad Put. lectionem propius accessurum putat, si legamus *qua quassati erant.* De ipso erroris genere vide ad XXIII. 29. § 16.

Dispositisque præsidiis accuratio jam urbis] Pauci quidem, sed illi quoque,

licet non multi, emendandi codd., qui sic habent. *Ad custodiam* Livius scripserat pro eo, quod illi *accuratio jam* mendose fecerunt. *Sabell.* Polybius x. 20. Μετὰ ταῦτα. ταῖς τε φυλακαῖς, καὶ ταῖς τῶν τειχῶν κατασκευαῖς ἀσφαλισάμενος τὰ κατὰ τὴν πόλιν, ἀνέζευξε καὶ τῇ πεζικῇ καὶ ναυτικῇ δυνάμει, καὶ προῆγε ποιούμενος τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ Ταράκωνος, ἔχων μετ' αὐτοῦ καὶ τοὺς ὁμήρους. *Sigon.* *Accuratæ,* vel *accurata,* vel *accurato jam* omnes mei cum Hearnii L. 1.

§ 11 *Multi etiam ulterioris Hispaniæ convenerunt*] Put. et omnes Gall. *ulterioris provinciæ convenerunt.* Aut eo respicit Livius, quod Publius Cnæusque, pater et patruus Africani, eam provinciam fecerant, aut utitur phrasi suo tempori convenientiore. *J. F. Gron.* Mihi Livius ulteriorem Hispaniam videtur vocare 'provinciam,' non sui tantum, sed etiam illius temporis, quo hæc gesta sunt, respectu, ea ratione, qua 'provincia' dicitur omnis regio, in qua bellum geritur. Nec Scipiones post multorum annorum conatus Hispaniam ulteriorem potuerunt facere 'provinciam.' *Duk.* *Ulterioris provinciæ* etiam omnes mei, et Hearnii Mss. cum edd. Rom. 1472. ac Parm.

Ut tegi ac dissimulari posset] Pal. 2. *aut tegi aut dissimulari.* Gebh.

§ 12 *Cujus rei tam parvæ præmio*] Apparet ex scriptura libri vetusti legi etiam posse *ejus rei tam parvæ præmio.* Rhen.

LIBER XXVII.

Cap. i. § 1 *Hic status rerum Hispaniæ erat*] Non aliter Pal. 1. et vet. ed. At Pal. 2. *Hic status rerum in Hispania erat.* Pal. 3. *Hic status in Hispania erat.* Gebh. *Hic status rerum Hispania erat* Flor. ubi ultima litera τοῦ *Hispaniæ* intercepta est a prima vocis seq. Vide ad xxiii. 8. § 9. vel etiam *in* excidit ob præcedentis vocis literam finalem *m.* Vide ad x. 13. § 3. Certe *rerum in Hispania* Cant. Ber. a m. pr. Lov. 4. Hav. et Hearnii D. Sed plures *Hispaniæ* legentes sequi malo. Sæpe duos genitivos jungi, quorum alter ex altero pendet, vidimus ad xxv. 15. § 11.

In Italia autem consul] In veteri cod. non est *autem.* Rhenan. Vet. lib. *In Italia autem consul:* quæ lectio nescio cur a Rhenano rejiciatur. *Sigon.* Pal. 1. et vet. ed. Sigonii quoque liber *In Italia autem consul.* Gebh. Ita et Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Sed recte particulam hanc, quam Flor. et Cant. ignorant, Rhenanus ejecit. Sæpius eam contra mentem Livii additam esse, vidimus ad xxi. 40. § 11.

Salapia per proditionem recepta] Vet. lib. *per deditionem.* Sigon. Omnes mei vulgatum tuentur. Ita supra Epit. huj. libri eadem vocabula librarii commutarunt. Similiter etiam 'prodere' et 'tradere.' Vide ad iii. 54. § 12.

Maroneam et Meles de Samnitibus] Nomina horum oppidorum reticet Plut. in Marcello, cum ait p. 312. Τὰς Σαμνιτικὰς πόλεις μεγάλας ἀφεστώσας ἑλών. Item quod ait Livius, *ad tria millia militum Annibalis,* Plutarchus inquit, Ἀννίβου στρατιώτας τρισχιλίους ὄντας. *Sigon.* *Marmoreas et Meles* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Hafn. Hav. Colbert. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *Marmoras et Meles* Hearnii N. *Marmoras et Melles* Hearnii L. 1. *Maronea et Meles* Lov. 4. et Harl. *Maroneam et Melos* Gaertn. Doujatius, hujus nominis urbem in Thracia et Syria, nullam vero in Samnio et vicino Italiæ tractu reperiens, videndum jubebat, num Livius indicare voluerit *Marrucinum Theate,* primarium oppidum Marrucinorum, qui Samnitibus contributi sunt; vel *Marruvium* Marsorum, qui ipsi quoque sæpe, sive sponte, sive vi, Samnites secuti leguntur. Deinde conjicit *Melas:* quia *Melæ* Samnitium oppidum memoratur xxiv. 20. ab hac ultima conjectura haud alienus videtur Cellar. Orb. Ant. ii. 9. p. 555. qui *Maroneam* se ignorare fatetur.

§ 2 *Prædæ aliquantum ejus militi fuit concessum*] Exemplar Mstum habet *Præda, et aliq. ejus fuit militum concessa.* Arbitror legendum *Prædæ aliquantum. Usui militum concessa.* Ut sit sensus, *Prædæ aliquantum* (subaudi 'captum est'). *Usui militum concessa* (sc. 'fuit præda'). Nam sequitur infra, 'Ibi ad quatuor millia hominum capta, et cæteræ prædæ aliquantum.' *Rhenan.* Placet conjectura Beati Rhenani, quam miror ab aliis esse repudiatam. *Prædæ aliquantum. Usui militum concessa.* Nam xxv. 10. ait, 'Ad diripienda hospitia Romana passim discursum est, et fuit prædæ aliquantum.' *Si-*

gon. Pall. 1. et 3. *Prædæ aliquantum ejus fuit militi* (Pal. 3. *militibus*) *concessa.* Pal. 2. *Prædæ et aliquantum ejus fuit militibus concessa.* Rhenanus conjecit *Prædæ aliquantum. Usui militum concessa.* Sed miserum Livium, cui verborum inopi tam abrupte tanto tormento res Romanæ narrandæ fuerant! Quam tamen correctionem hominis, intemperatissime conjecturis abutentis, sibi placere ait Sigonius, mirarique ab aliis esse repudiatam. Vulgatam lectionem emovere, etiam auctoritate priscæ ed. fultam, religioni duxi. *Gebh.* Miror Sigonium potuisse probare Rhenani conjecturam, qua nihil abruptius jejuniusque: *Prædæ aliquantum: usui militum concessa.* Quis ita Livium loquutum credat? immo quis ita loquentem hodie ferat? Nihil melius veterum librorum scriptura, modo distinctionem addas: *Præda* (*et aliquantum ejus fuit*) *militi concessa.* Sic plane Rhenani liber, sic Put. omnesque Gallicani, Flor. Pall. Gud. nisi quod quibusdam non optimis copula deest. Eo genere compositionis c. 11. 'Iis omnibus (et multi erant) adempti equi.' *J. F. Gron.* *Prædæ,* vel *Præda aliq. ejus fuit militi concessa* Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Hafn. Gaertn. et Hav. Id, quod ante Rhenanum exstitit, apud me superest in Ber. apud Hearnium autem in L. 1. et N. Sed *Præda, et aliq. ejus fuit, militi concessa* Flor. et Hearnii D. quod optime Gron. probavit. Hac compositione Livius sæpe utitur. IX. 28. § 5. 'Omnia ædificia (et frequenter ibi habitabatur) circumjecta muris incendit:' ubi vide. XXVIII. 2. 'Hanc justam legionem (et id ferme roboris erat) in prima acie locat.' XXIX. 23. 'Ut accensum cupiditate (et sunt ante omnes Numidæ barbaros effusi in Venerem) sensit.' XXXI. 45. 'Cum multis viribus repulsi (et erat validum ibi regium præsidium) irrito incepto regressi, Canastrum Pallenes trajecere.' XXXV. 34. 'Diocles cum omni equitatu (et erat tunc præfectus equitum) &c. profectus.' XLIV. 9. 'Tum terra marique (et classis adpulsa ab litore stabat) obpugnari cœpti.' Adscita igitur parenthesi egregiam loco adfecto medicinam adtulit Gronov. quæ et alibi Livio ex usu fuit. Vide ad XXII. 2. § 3. et XXXI. 46. § 10. Adde Rhenan. ad XXVIII. 1. § 4. Mox *ducenta L. millia,* et deinde *centum XX. millia* Hearnii D.

§ 3 *Nequaquam inde tantum gaudii fuit*] Vetus *tantum gaudium.* Rhenan. *Tantum gaudii* prisca ed. Sed Pall. trini *tantum gaudium.* Statim Pall. 2. et 3. *haud procul Herdonea urbe.* Gebh. Omnes, ut et Rhenani codex, *inde tantum gaudium fuit, quanta clades.* J. F. Gron. Ita et Flor. omnesque mei, præter unum Ber. qui servat *gaudii.* Deinde *haud procul ab urbe Herdonea* Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum: *haud procul Herdonea urbe* sine præpositione Flor. Vide ad XXIV. 28. § 1. Ceterum *Herdonea* constanter codd. hoc et seq. cap. pro quo Cluv. Ital. Ant. IV. 8. p. 1203. *Herdonia* substituendum putat, quia Liv. ita hoc oppidum vocavit XXV. 21. Verum *Herdonea* eadem est atque illa, quæ *Ardoneæ* vocatur XXIV. 20. secundum Holsten. ad Cluv. p. 281. Vide etiam Cellarii Orb. Ant. II. 9. pagg. 557. 563.

§ 4 *Cn. Fulvius proconsul*] Cn. Fulvius Centumalus. Nam Cn. Fulvium Flaccum prætorem biennio ante in iisdem locis devicerat. *Sigon.*

Spe recipiundæ Herdoneæ] Ita Froben. a. 1535. edidit. Priores dederant *recipiendæ,* quod ex meis servant Flor. Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Rec. et Hav. Mox *præsidio firmata* Ber. et edd. antiqq. Sed voces *nec loco satis tuto posita, nec præsidiis* desunt in Hearnii D.

§ 5 *Labare iis adversus Pœnum fidem senserat. Postquam, Salapia*] Distinguo: *augebat spes ea, quod labare iis adv. Pœnum fidem senserat, postq. Sal. amissa exc. his locis Ann. in Bruttios auditum est. Ab Herd. ea omnia, &c.* Hæc enim occasio fuit Herdoneatibus vacillandi, quod Annibal recessisset. *J. F. Gron. Labantem adv. Pœnum* Ber. a m. sec. *labentem adv. Pœnum* Hearnii L. 1. Paullo ante *Neglegentiam* Flor. ut fere semper alibi. Mox *excessisse his locis in Bruttios Hann.* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Præterea *Ea omnia, ab Herdonea* Voss. Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. pleræque ante Curionem. Utroque loco ordinem vocum, quem scripti jubent, sequor. Ceterum dictinctionem Gronovii probant edd. vett. Alteram iterum Curio substituerat.

Excessisse his locis Annibalem in Bruttios, &c.] Pall. tres *exc. his locis in Brutios Ann. auditum est: ea omnia ab Herd.* Gebh.

§ 6 *Ut famam prope præveniret*] Vet. lib. *famam quoque.* Sigon. Pal. 2. *famam prope prævenerit.* Gebh. *Famam prope præveniret* omnes mei, uno Rec. excepto.

§ 7 *Pari audacia Romanus*] Emendavimus *Par audacia Romanus:* nam sequitur 'consilio et viribus impar.' Et sic est in libro scripto. *Rhenan.* Pall. 1. 3. et vet. ed. *Pari audacia.* Pal. 2. *Par audacia Romanis.* Gebh. *Pari audacia Romanus* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. a m. sec. Hafn. Gaertn. et Hav. Consentio tamen Rhenano.

Quinta legio et sinistra ala acriter pugnam inierunt] Reposuimus *et sexta alacriter pugnam inierunt.* Nam mox meminit sextæ legionis et quintæ. *Rhenan.* Vet. lib. *quinta legio et sinistra ala acriter pugnam inierunt:* recte. Nam paulo post c. 2. ait, 'Prima legio et dextera ala.' Item 'primæ legioni tertia, dexteræ alæ sinistra subit.' Item multo post c. 42. 'Peditum prima legio et dextera ala prœlium inibant.' *Sigon.* Pall. tres *pugnam ingerunt.* Cæterum a corruptione Rhenani recte defendit hunc locum Sigonius. *Gebh.* Rhenanus *et sexta alacriter.* Non subserviunt nostri: sed, qui differunt a vulgato, habent *sinistra alacriter.* J. F. Gron. *Quinta et sexta alacriter* Hearnii L. 1. *quinta legio et sinistra alacriter* Voss. Lov. 1. 2. 5. et Harl. Reliqui mei cum Hearnii N. et D. vulgatum servant. Hinc *injecerunt* Flor. a m. pr. Cant. et Gaertn. *inierant* Voss. Rhenani emendatio admitti nequit: nam infra quidem sextæ legionis mentio fit, sed ea in secunda acie posita fuisse dicitur: nondum itaque pugnam inierat. *Sinistra ala* sunt milites sociales in sinistro aciei cornu positi. Vide Lips. de Mil. Rom. II. 7. 'Acriter pugnam inire,' ut 'acriter dimicare' III. 5.

§ 8 *Quum pedestres acies occupassent*] Haud secus Pal. 3. At Pal. 1. *pedestresque equesque occup.* Pal. 2. *pedestres acies equosque occup.* Vet. ed. *pedestres equitesque occup.* Gebh. Recte id, quod vulgo editur, Aldus restituit. Priores edd. legunt *pedestres equitesque occupassent:* quod etiam præferunt Flor. a m. sec. Harl. Ber. a m. pr. et Hav. cum edd. antiqq. *pedestres equesque* Flor. a m. pr. Cant. Voss. Lov. 2. et Gaertn. *pedestres equestresque* Lov. 1. Ber. a m. sec. et Hearnii L. 1. *pedestres equestresque acies* Lov. 4. *pedites equitesque* Lov. 5. *pedes equesque* Hafn.

Pars terga pugnantium invaderent] Reg. et Voss. *terga oppugnantium.* Put. *terga oppiduntium.* Scribe *pars terga trepidantium invaderent.* Secretiore significatu 'trepidare' est satagere, commovere se, negotium capessere. Noster hoc lib. c. 28. 'Vigiles, velut ad vocem illorum excitati, tumultuari, trepidare, moliri portam.'

XXVIII. 2. ‘Mille passuum aberant, quum ab hoste conspecti sunt, trepidarique repente cœptum.’ XXXIV. 14. ‘Dum trepidant acie instruenda, consul jam paratis ordinatisque omnibus incompositos aggreditur.’ X. 20. ‘Intermisti hostibus (quod facile erat in nocturna trepidatione) cognoscunt infrequentia armatis signa egressa.’ XXIII. 16. ‘Dum in sua quisque ministeria discursu trepidat ad prima signa, succeditque ad muros acies.’ Sallust. Jug. c. 67. ‘Romani milites improviso metu, incerti ignarique quid potissimum facerent, trepidare ad arcem oppidi, ubi signa et scuta erant.’ Hæc vera lectio est: nam quod optimus Gruterus inducit *trepidare arcem oppidi*, ignoscat mihi, si negem illud Latinum esse. Ipse Sallust. supra, ‘Arma capere alii, alii se abdere, pars territos confirmare, trepidare omnibus locis.’ Neque accipio aliter, quicquid comminiscantur viri docti, apud Maron. Æn. IV. 121. ‘Dum trepidant alæ:’ ubi opportune allegat Servius ex Catone ‘Sedere non potest in equo trepidante.’ *J. F. Gron. Pugnantium,* quod unus aut alter meorum servat, et Doujat. in Reg. exstare testatur, primum inveni in Colon. ed. 1525. priores *oppugnantium*, consentientibus Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. *oppidantium* Flor. qualem lectionem quum Gronov. in optimo Put. invenisset, ex ejus vestigiis verisimiliter admodum *trepidantium* scribendum conjecit. Id Doujatio displicuit, partim quia nullus adducitur codex, cujus auctoritate nitatur hæc correctio, partim quia verbum illud eo sensu rarius usurpatur. Verum, si non ipsa hæc lectio, certe manifesta ejus vestigia in duobus optimis Mss. supersunt; et præterea rarior verbi usus loco corrumpendo caussam indoctis librariis dedit. Neque tamen rara adeo hæc verbi ejus significatio est, quin pluribus ex Livio laudatis a Gronovio exemplis haud pauciora addi possint. Ita II. 46. ‘Pilis inter primam trepidationem abjectis, pugna jam in manus, jam ad gladios venerat.’ c. 49. ‘Inter primam trepidationem invecta subito ab latere Romana equitum ala.’ III. 50. ‘Ut ex trepidatione concurrentium turba constitit, ordine cuncta exposuit.’ XXIII. 7. ‘Otiose inambulavit, trepidante tota civitate ad excipiendum Pœnum.’ c. 16. ‘Dum in sua quisque ministeria discursu trepidat ad prima signa.’ XLIV. 6. ‘Per alia atque alia pavida consilia et imperia trepidans.’ c. 38. ‘Hostes per summum otium instruxerant aciem: nobis tunc repente trepidandum in acie instruenda erat.’ c. 40. ‘Nec fessos, neque trepidantes in acie instruenda adgressurus erat.’ Epit. Liv. l. CXII. ‘Trepidatio victarum partium in diversas orbis terrarum partes et fuga referuntur.’ Excipit Crevier. *trepidare* semper aliquid incompositi tumultus notare, cujus nullum hic est vestigium, et hinc vulgatam lectionem *pugnantium* revocavit. Quamdam tumultus significationem huic verbo inesse, haud diffiteor, unde ‘trepidatio’ et ‘tumultus’ junguntur XXXVII. 20. At plerumque talis indicatur tumultus, qui in initio prœlii esse solet, antequam milites concurrere et ad manus venire cœperint: qualis etiam hic indicatur. Non enim Hannibal equites invadere jussit in prima acie pugnantes, sed in secunda acie positos, qui nondum pugnam inceperant; unde etiam *pugnantium* minus hic placet.

§ 9 *Ipse Cn. Fulvii similitudinem nominis, &c. increpans*] Pal. 1. *Ipse in Fulvii similitudinem nominis.* Pal. 2. *ipse in consiliis Fulvii similitudine nominisque Fulvium prætor.* Pal. 3. *ipse in Cn. Fulvii similitudine nominis, quia G. Fulvium.* Gebh. Put. et omnes Gallici, optimus Pal. Voss. *ipse in Fulvii.*

Duo alii Pall. non minus habent præpositionem, sed statim inde paullum sunt vitiati: alter enim *ipse in consiliis Fulvii:* alter *ipse in Cn. Fulvii.* Quod ultimum probarem, nisi me illorum et antiquitas et bonitas permoveret. Phrasis eadem, quæ apud Sallust. ad Cæs. I. 5. 'Illa, quæ paullo ante hoc bellum in Cn. Pompeium victoriamque Sullanam increpabantur.' Noster I. 51. 'Hæc Aricinus in regem Romanum increpans ex concilio abiit.' Tacit. Ann. v. 7. 'Cum in Blæsum multa falsaque incusavisset.' *J. F. Gron.* *Ipse in Fulvium similitudine nominis* Lov. 2. *ipse M. Fulvium* Lov. 4. *ipse in Cn. Fulvii* Ber. et edd. antiqq. *ipse in Fulvii* Flor. Voss. Hav. pluresque meorum, et omnes Hearnii Oxon. Vulgatum *ipse Cn. Fulvii,* quod etiam in aliis codd. superest, primum inveni in ed. Ascensii 1513. Sed integriores libros sequor. Pseudo-Cic. declam. in Sall. c. 3. 'Quod in ætatem increpuisti:' ubi vide Cort. Sed Doujat. *ipse in Fulvium similitudinem nominis, &c. increpans* ex altero Colbert. probat; quo modo fere *exprobrare* construitur XXIII. 45. 'Quum hæc exprobrando in hostem Marcellus suorum militum animos erigeret.' Unum tamen cod. neque eum optimum, audire, temerarium videtur. Mox *quia Cn. Fulvium* Flor. Voss. Lov. 3. 5. Harl. et Hav. *quia Fulvium* Lov. 4. *quod Fulvium* Hearnii D.

§ 10 *Acie et peditum certamine multi cecidissent Romanorum*] Vet. lib. *Romanorum cecidissent.* Sigon. Similiter Lov. 4. Sed insuper *acie multi peditum Romanorum cecidissent* Hearnii D.

§ 11 *Sextam ante legionem*] Pal. 3. *sexta aut legio.* Gebh. *Sexta legione* Lov. 1. *sextam legionem ante* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Frobenianam 1535. Paullo ante *equestres a tergo tumultus* edd. Rom. 1472. Mediol. 1480. et Parm. Tum *simulatusque clamor hostilis* perperam Voss. et Lov. 1. *simulacris clamor* Flor.

§ 12 *Pars in fugam effusi, pars in medio cæsi*] *Effusa* et *cæsa* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum. Sed perperam. Figura hæc loqnendi usitatissima est apud Livium. II. 14. 'Pars perexigua Romam inermes delati sunt.' IV. 33. 'Veientium maxima pars Tiberim effusi petunt.' V. 40. 'Pars per agros dilapsi.' VI. 24. 'Magna pars in fuga cæsi.' VII. 39. 'Magna pars ablegati.' XXIII. 44. 'Utraque pars avidi certaminis erant.' XXVII. 48. 'Pars magna ab signis aberant, nocte dilapsi.' XXXII. 12. 'Pars in fugam effusi sunt, pars circumventi sunt.' c. 23. 'Pars ex Hannibalis exercitu Philippum secuti:' ibi tamen omnes, quos adhibui, codd. et edd. vett. *secuta.* XXXV. 31. 'Pars principum alienati a Romanis erant.' XXXVI. 19. 'Magnam partem agminis dissipatos obpresserunt.' XXXVII. 20. 'Pars in juveniles ludos versi.' Et passim alibi. Vide Cort. ad Sall. Jug. c. 16. § 1. Similiter XXVI. 35. 'Ingens turba circumfusi fremebant:' ubi etiam varie librarii aberrarunt. Paria apud Livium aliosque scriptores ubique obvia sunt. Vide ad c. 51. § 1.

Cum duodecim tribunis militum cecidit] Vet. lib. habent *cum undecim:* quod placet. Nam Plut. in Marc. sic ait p. 312. Ἔπειτα τοῦ Ἀννίβου Φούλβιον Γναῖον ἀνθύπατον ἐν Ἀπουλίᾳ κατακτείναντος μὲν αὐτὸν σὺν ἕνδεκα χιλιάρχοις. *Sigon.* Pal. 1. *cum undecim tribunis,* quod firmat Sigonius testimonio Plut. in Marc. Pal. 2. *cæsi et ipse consul Fulvius cum XI. tribunis.* Pal. 3. *ubi et ipse proconsul Fulvius cum XI. tribunis cecidit.* Gebhard. Omnes nostri *cum undecim tribunis militum cecidit:* quod firmat auctoritate Plut. Sigonius. *J. F. Gron.* *Cum duodecim,* vel *cum XII.* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. et Gaertn.

Reliqui cum Hearnii L. 1. et D. recte *cum undecim.*

§ 13 *Quum tredecim millia alibi, alibi haud plus, quam septem*] *Quum decim millia, alibi haud plus* Flor. a m. pr. *decem* a m. sec. alterum *alibi* neglegentia librarii etiam omittitur in Gaertn.

§ 14 *Nec mansuram in fide, si inde abscessisset*] Pal. 3. *in fide, abscessisset.* Gebh. *Si inde* abest etiam a Voss. a m. pr. *cum abscessisset* interpolatur a m. sec. quod superest quoque in Lov. 1. *si tamen abscessisset* Hav. Mox *multitudinem omnium* (*hominum* a m. sec.) *et a ponto ac Thurios* Flor. *multitudinem omnium Metaponto acturos* Hav. *multitudine omnium a ponto ac Thurios* Voss. et Lov. 1. *multitudine omnium et apontho ac Thurios* Lov. 2. *multitudine hominum Methapunto ac Turios* Lov. 3. *Tyrios,* pro *Thurios,* Hearnii L. 1.

Occiditque principes, qui cum Fulvio] Hoc verbum videtur aliquis adjecisse. Mihi magis arridet vetusti codicis lectio, cum participio *perempti,* quod in margine quidam adscripserat, hoc modo: *principes, qui cum Fulvio colloquia occulta habuisse comperti sunt, perempti.* Rhen. Pal. 1. *occidit et principes:* in Pal. 2. et copula *que* et τὸ *sunt* abest. At contra Pal. 3. *principesque, qui cum Fulvio colloquia occulta habuisse comperti sunt, securi percussit.* Gebh. *Occidit principes* omnes mei, etiam illi, qui alioqui passim editis adsentiri solent. Copulam *que* Crevier. quoque, auctoribus codd. Put. et Victor. delevit.

§ 15 *Semiermes ad Marcellum consulem in Samnium confugerunt*] Scriptura vetus satis ostendit, non *semiermes,* sed *inermes,* legendum esse. *Rhen.* Pal. 1. *emersi ad Marc., &c. perfugerunt:* quod ultimum verbum Pal. 2. quoque agnoscit. Pal. 3. *sed inermes ad Marc. &c. refugerunt.* Gebh. Meliores *semermes* et *perfugerunt.* J. F. Gron. *Emersi ad Marc.* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *semiermes emersi ad Marc.* juncta duplici lectione, Lov. 5. Tota vox *semiermes* deerat, relicta tamen lacuna, in Harl. Gronovius *semermes* reperit in optimis. Voces a vocali incipientes cum voce *semi* compositæ ejusdem voculæ literam ultimam *i* modo servant, modo abjiciunt. Ita *semiermis* in editis legitur, et scripti tuentur XXII. 50. XXIII. 5. XXV. 19. XXVIII. 16. XXXIX. 31. XL. 58. at *semermis* in uno alterove cod. est XXXI. 41. ubi tamen alterum est in editis: *semianimis* in Mss. et editis exstat I. 48. lib. III. capp. 13. et 57. XXVIII. 23. et XL. 4. *semiapertus* XXVI. 39. modo *semuncia,* modo *semiuncia,* est in codd. VII. 27. et XXXIV. 1. prius apud Remn. Fann. de Pond. et Mens. vs. 47. pariter modo *semustus,* modo *semiustus,* lib. XXII. cap. 40. lib. XXVI. 27. XXXI. 30. *semobulus* et *semiobulus* apud Remn. Fann. vs. 8. Vide Dausq. Orthogr. part. II. voce 'Seminani.' Deinde *confugerunt* Ber. *profugerunt* Voss. Gaertn. et Lov. 2. *perfugerunt* reliqui, cum Hearnii Oxon.

CAP. II. § 1 *Marcellus, nihil admodum tanta clade territus, &c.*] Hæc verba vertit Plut. in Marc. 312. et Livium auctorem profitetur, ita: Κατακόψαντος δὲ τῆς στρατιᾶς τὸ πλεῖστον, ἔπεμψεν εἰς Ῥώμην γράμματα, τοὺς πολίτας παρακαλῶν θαῤῥεῖν· αὐτὸς γὰρ ἤδη βαδίζειν ὡς ἀφέλοιτο τὴν χώραν Ἀννίβου· καὶ ταῦτα μὲν ὁ Λίβιός φησιν ἀναγνωσθέντα τὰ γράμματα, μὴ τῆς λύπης ἀφελεῖν, ἀλλὰ τῷ φόβῳ προσθεῖναι· τῶν Ῥωμαίων μεῖζον ἡγουμένων τοῦ γεγονότος τὸ κινδυνευόμενον, ὅσῳ Φουλβίου κρείττων ἦν Μάρκελλος· ὁ δὲ, ὥσπερ ἔγραψεν, εὐθὺς Ἀννίβαν διώκων, εἰς τὴν Λευκανίαν ἐνέβαλεν, καὶ περὶ πόλιν Νομίστρωνα καθήμενον, &c. *Sigon.* Pal. 2. *perterritus.* Gebh.

§ 2 *Ferocem victoria Hannibalem contudisset*] Pal. 2. et prisca ed. *contuderit.* Gebh. Similiter Ber. Gaertn. et edd. ante Ald. *custodisset* Lov. 1.

Mox *brevemque illi lætitiam* edd. antiqq. *licentiam*, pro *lætitiam*, Lov. 1. Deinde *exsultat* Ber. et edd. principes; pro quo quum Venetiis operarum errore *exsulta* excusum esset, ejus loco Ascens. 1513. *exsultabat* dedit, quod deinde Ald. recte, reliquis codd. consentientibus, mutavit in *exsultet*.

§ 3 *Quum luctus ingens ex præterito, tum timor in futurum erat*] Video potius scribendum juxta volumen antiquum, *Et Romæ quidem quam luctus ingens ex præt., tam timor in fut. erat.* Rhen. Vet. ed. paullula immutatione *luctus tum ingens.* Pal. 1. *luctus cum ingens.* Pal. 3. *Et Romæ quidem luctus ingens ac præteritorum timor in futurum erat.* Gebb. *Luctus cum ingens* Lov. 4. 5. *luctus tum ingens* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Hav. et edd. Aldina priores. Vide ad VI. 23. § 3.

§ 4 *In Lucanos transgressus, ad Munistronem*] Ptolemæus II. 1. 'Numistrum' appellat, et Plinius III. 11. 'Numestranos:' quo datur intelligi, *Numistronem*, non *Munistronem*, integram esse Livii lectionem. *Sabell.* *Ad ministrationem* Voss. et Lov. 1. *ad Nustrationem* Gaertn. *ad Numitionem* Lov. 5. *ad Ministronem* Lov. 4. et Hearnii L. 1. ac N. *ad Munistronem* Lov. 3. Hav. et edd. principes, literis eodem modo transpositis, quo in vocibus 'Numicius' et 'Minucius.' Vide ad II. 63. § 1. 'Numitorius' et 'Munitorius.' Vide ad III. 48. § 7. An vero 'Numistro' proprie ita dictorum Lucanorum urbs fuerit, quod Livius hic adfirmat, inquirit Cluver. Ital. Ant. IV. 15. p. 1319. Vide etiam Cellar. Orb. Ant. II. 9. 592. Ceterum præpositio *in* deest in Flor. Voss. Lov. 2. Harl. Gaertn. et Hav. Videri posset, hoc ita capiendum esse, Marcellum ex Samnio Lucanos transgressum ad Numistronem, nempe in Bruttiis, quorum urbs Numistro dicitur, castra posuisse. Verum Plutarchi, qui Livium descripsit, locus, a Sigonio supra landatus, nihil mutandum docet.

§ 5 *Addit et aliam fidentis speciem*] Nostri *Addidit et aliam.* J. F. Gron. Ita non tantum omnes codd. mei, sed edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ operarum, ut credo, lapsu *Addit* substituit. Mox *detractavit* Flor. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad XXXIV. 15. § 9. Hinc *in colle erigeret* Lov. 1. 2. Flor. Harl. Gaertn. et Hav. Male. Vide ad X. 26. § 8.

§ 6 *Ab hora tertia quum ad noctem pugnam extendissent*] Plut. Marc. 312. Ἀπὸ γὰρ ὥρας τρίτης συμπεσόντες, ἤδη σκότους μόλις διέλυσαν. *Sigon.* Crevier. hic aliquid loco motum credidit, et ex sequentibus pauca verba huc retraxit, legens, *Diu pugna neutro inclinata stetit. Ab hora tertia, &c.* caussa apud ipsum videnda est.

Ab Romanis prima legio et dextera ala, ab Hannibale Hispani milites et funditores Baleares] Elegantius Put. Reg. *et funditor Balearis.* Voss. *milites effunditur Balearis.* J. F. Gron. *Effunditur Baliaris* exhibentes Flor. Cant. Hav. et Hearnii N. lectionem Put. verum esse haud obscure testantur. Ceterum verba Livii ita capienda existimat Schelius ad Polyb. Dissert. XII. per illa *ab Romanis, &c.* Livium exposuisse, ex quibus copiis prima Romanorum et Hannibalis acies constiterit, non autem has copias tamquam primæ aciei subsidium in prœlium actas esse. Et hinc post vocem *Baliaris* majori interpunctione distinguebat. Similiter fere Crevier. nisi quod prius membrum continuarit usque ad voces 'in prœlium acti,' et post eas demum majorem distinctionem admiserit. Ita ergo, mediis, quæ a Livio per epexegesin interposita sunt, omissis, oratio cohærebit: *quum fessæ pugnando primæ acies essent, primæ legioni tertia, &c.* Mox § seq. *subit*, pro *subiit*, Hearnii D. Vide ad XXXVI. 20. § 3. et Rhenan. mox ad § 9.

§ 8 *Ex tam segni repente exarsit*] Lubens legerem *ex jam segni.* Duk.

Recentibus animis corporibusque] Sollemni mendo librarium optimi Put. dedisse *corporisque*, Gronov. monuit ad xxi. 60. § 7. *Corporis*, copula etiam omissa, dederunt Flor. Voss. a m. pr. Lov. 2. et Harl.

§ 9 *Postero die Romani ab sole orto, &c.*] Plut. in Marc. 312. Ἅμα δὲ ἡμέρᾳ προαγαγὼν αὖθις τὸ στράτευμα, παρέταξε διὰ τῶν νεκρῶν, &c. *Sigon.*

Ab sole orto in multum diei stetere in acie] Castigavi *in multum diem* ex veteri. *Rhen.* Excepto Pal. 3. libri reliqui *diei*. Gebh. Nostri omnes, quod delevit Rhenanus, *in multum diei.* xxii. 52. 'Spoliis ad multum diei lectis.' *J. F. Gron.* Si genus loquendi, quod Rhenanus revocabat, Livio hic placuisset, potius dixisset *in multam diem*, ut locutus est iii. 60. 'Postquam multa jam dies esset.' Verum *in multum diei* apud me superest in omnibus scriptis, et apud Hearnium in N. Ita iii. 2. 'Quum forte haud multum diei superesset.' v. 39. 'Quia haud multum diei supererat.' x. 32. 'Nebula erat ad multum diei.' xxii. 45. 'Aciem ad multum diei tenuerat instructam.' xxiii. 16. 'Ad multum diei in acie stanti miraculo esse.' c. 27. 'Ad multum diei cæduntur.' Similiter 'serum diei' vii. 8. 'medium diei' xxxvii. 29. quibus locis plura vide. Ita 'reliquum æstatis' xxii. 15. 'medium autumni' xxii. 32. 'medium æstatis' xxxvii. 23. 'extremum anni' xxxix. 23. His etiam locis consulenda sunt quæ notantur. In illis autem locutionibus subintelligi videtur 'tempus.' Certe 'extremum tempus diei' plene dixit Cic. de Orat. i. 7. Quin et alibi adjectiva neutra singularia Livius cum casu secundo construxit: 'medium dimicationis:' vide Gron. ad iii. v. § 7. 'medium campi' iv. 18. et sæpe: 'immensum campi' v. 37. 'æquum campi' v. 38. 'exiguum spatii' xxii. 24. 'minimum periculi' xxvii. 15. § 14. ubi vide: 'tantum altitudinis' xxvii. 28. 'medium viæ' xxxvii. 13. 'multum temporis' xl. 48. De adjectivis neutris pluralibus similiter constructis vide ad xxxvii. 58. § 8.

Nemo adversus prodiit] *Prodit* illic legitur. Sic paulo ante § 7. 'dexteræ alæ sinistra subit,' non *subiit*. Rhenan. Ita legit quoque Lov. 4. Vide ad i. 16. § 5.

§ 10 *Numistrone relictis*] *Ministro* Voss. et Lov. 1. *Ministrone* Lov. 4. *Munistrone* Ber. *in Ministrone* Lov. 5. *Munistroni* Hav. *Ministratione* Lov. 2. *Nũstratione* Gaertn. *Nuministro* Flor. a m. pr. *Numistro* a m. sec. Vide ad § 4. Paullo ante verba *et in Apuliam abiit* neglegentia scribarum desunt in Voss. et Lov. 1. solum *et* in Flor.

L. Furio Purpurione] *Purpureone* ex Capitolinis tabulis. *Sigonius.* Vide eumdem ad xxxi. 6. § 2. et ad xxxix. 40. § 2.

§ 11 *Tumultuosa magis prœlia*] Pal. 1. ab his usque 'quia id maluerant' c. 3. § 7. deliquio fatiscit. *Gebh.* Eadem illa desunt in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. Hav. Hafn. et Hearnii L. 1. Ita enim connectuntur in illis verba, quemadmodum de suis testatur Gronov. ad c. 3. § 4. Eadem etiam deerant in Hearnii N. et simul cum illis verba præcedd. *mixta equitum peditumque tumultuosa magis prœlia.* Sed omnia hæc in illo Regio, cujus sibi copia erat, exstare testatur Doujatius. Mox § seq. *memorato certamine* edd. vett.

Cap. iii. § 1 *Agro, qui publicatus fuerat, locando*] Pall. 2. et 3. *erat.* Gebh. Ita et Lov. 2. 3. 4. Harl. et Gaertn. *agroque, qui publicatus* Lov. 5. Paullo ante *principium* edd. Rom. 1472. et Parm. Vide ad ii. 27. § 12.

Locavit autem omne frumentum] Depravata clausula. Legendum, attestante vetusta scriptura, *locavit autem omnem frumento:* subaudi 'agrum,' ut videlicet frumentum perciperet.

Rhen. Hoc est, ut frumentum penderent coloni, non vero argentum, *paioient en bled, non en argent.* Nota mox 'fruenda locare.' Sic et c. 11. Supple 'utenda.' Sic XXXII. 7. et XLII. 19. *H. Vales.* Infra c. 10. 'Cetero auro usi sunt ad vestimenta præsenti pecunia locanda exercitui.' In antiqq. edd. Rom. 1472. ac Parm. inveni *omni frumento;* quod etiam superest in Lov. 2. et 4. Reliqui recte cum Rhenano faciunt.

Ne deesset materia in Campanos sæviendi] Perperam Rhenanus *Capuanos.* Et mox *centum septuaginta Capuani.* Nam libri omnes *Campanos* et *Campani.* Neque umquam aliter cives urbis Capuæ appellat Livius. Sic XXIII. 5. 'senatum populumque Campanum,' non *Capuanum.* Et ibidem Decius Magius c. 10. 'Habetis libertatem, Campani.' Quin et Capuam vocat Noster 'urbem Campanam' XXVI. 34. *J. F. Gron.* Adde Cellar. Geogr. Ant. II. 9. 'Campanus' consuetudine magis, quam ratione, receptum significat Varro de Ling. Lat. IX. p. 128. Servius tamen ad Virg. Æn. X. 145. ex Varrone citat 'Campum eundem Capuanum sive Campanum dictum.' Idem ad Æn. VII. 730. habet *Capuensis,* quod ex inscriptione adfert Cellarius. *Duk.* Rhenanus ita emendat mox ad § 4. hujus cap. Sed vide ad VII. 30. § 21. et VIII. 14. § 10.

§ 2 *Sibimet ipsis tecta militariter coëgerat ædificare*] Scribe *sibimet ipsos:* ut sint duæ dictiones. *Rhenan.* *Sibimet ipsis* primum adparuit in ed. Mog. consentiente Lov. 5. Priores excusi cum reliquis scriptis *sibimet ipsos.* Vide ad II. 19. § 5. Præterea *tecta militaria* Lov. 4. et Gaertn.

§ 3 *Stramento intecta, omnibus, velut de industria, alimentis ignis*] Hic locus quum mihi displiceret propter ablativum *omnibus;* inspexi vetus exemplar, et reperi illic scriptum non *omnibus,* sed *omne.* Verum nec sic videbam constare Livianum candorem. Itaque diutile expensis non solum verbis sententiæ cohærentis, sed ipsis etiam elementis depravati vocabuli, hoc sum adductus, ut putem a Livio scriptum fuisse, non *omne,* sed *omnia,* sic ordinanda sive distinguenda sententia: *Erant autem pl. ex crat. aut tab. facta, alia ar. texta, str. intecta omnia, velut de ind. alimentis ignis.* Ut videlicet ablativus *alimentis* referatur ad priores ablativos *cratibus, tabulis, arundine,* et *stramento.* Rhenan. Ut hæc vulgo leguntur, ita emendata ab Rhenano sunt. Pal. 2. *ac talibus facta: alia arundine etexta, stramento intecto omne.* Pal. 3. *ac tabulis facta: alia arundine texta, stramento intecta omne.* Gebh. Tollenda videtur distinctio post *industria,* ut apud Schelium ad Hygin. pag. 1110. sed locus non ad sola hibernacula pertinet, ad quæ ibi refertur. *Duk.* Illud *omnibus,* quod Rhenano displicuit, primum vidi in ed. Ascens. 1513. Priores legebant *omne,* quomodo in cod. suo invenerat Rhenan. et etiam præferunt codd. mei, hanc particulam exhibentes. Sed recte emendatur *omnia.* Paullo ante *ex trabibus aut tabulis facta* Lov. 4. *ex cratibus ac tabulis facta* Lov. 2. 3. Gaertn. et Ber. a m. sec. *ex cratibus et tabulis facta* Harl. *ex cratibus atque tabulis facta* Hearnii D. *e cratibus facta* Lov. 5.

§ 4 *Hæc noctis una hora ut omnia incenderent*] Binis Pall. τὸ *ut* abest. *Gebh.* Put. Reg. Men. Pal. unus, Voss. hic nos destituunt. Habent enim continenter, *tumultuosa magis prœlia, quia id maluerant,* mediis præteritis. Ceterum Pet. 2. et duo Pall. *Hæc noctis una hora omnia incendere.* Et videtur, quale Catonis apud Plinium XXIX. 1. 'Jurarunt inter se, barbaros necare omnes medicina.' *J. F. Gron.* Sallust. Cat. cap. 52. § 24. 'Conjuravere nobilissimi cives patriam incendere.' Virg. Georg. I. 280.

'Et conjuratos cœlum rescindere fratres.' *Duk.* *Una hora omnia incenderent* Lov. 5. et Gaertn. *una hora omnia incendere* Lov. 2. 3. 4. et Harl. Eam lectionem etiam Crevier. in Victor. invenit, ac probatam inlustravit loco Horatii Od. I. 15. 7. 'Conjurata tuas rumpere nuptias.' 'Conjuraverant incendere,' ut 'hortaretur petere;' de quo vide ad XXXVII. 49. § 1. ubi etiam vulgo *ut peterent:* 'incendere' autem pro 'se incensuros,' ut 'censuerant reddi,' pro 'reddenda esse.' Vide ad II. 5. § 1. Ita IV. 53. 'Mænio contra vociferante, si injusti domini possessione agri publici cederent, se moram delectui non facere:' pro 'non facturum.' XL. 25. 'Negante Paullo, nisi cum deditis pacisci se pacem.' c. 34. 'In animum induxisse Ligurum gentem, nulla umquam arma sumere.' Vide viros doctos ad Nason. Her. III. 58. Cortium ad Sall. Jug. c. 14. § 1. et Duk. ad Flor. I. 12. § 8.

Centum septuaginta Campani] Scribendum *Capuani,* sicut paullo ante *ne deesset materia in Capuanos sæviendi,* non *Campanos.* Nam Capuæ res hæc accidit, de qua hic loquitur. Sunt tamen Capuani et Campani, quod in Campania sita sit Capua. *Rhenanus.* Quod intruserat Rhenanus, rejiciunt libri omnes nostri, substituto *Campani.* Gebh. Nullus etiam meorum Rhenano favet. Vide ad § 1. Mox *Blosiis fratribus* Lov. 2. 3. *Oblosiis fratribus* Lov. 4. *Blosii fratribus* Lov. 5. Vide ad IV. 33. § 11. *Blosis fratribus* Harl. *fratribus Basiis* Hearnii D. Deinde *conjuraverunt* Lov. 2. 3. 5. Harl. et Gaertn.

§ 5 *Quum ad arma signo dato milites concurrissent*] Restat in Pal. 3. *procurrissent.* Gebh.

§ 7 *Atellanis Calatiam migrare jussis*] *Galatia* et *Calatia* varie scriptum reperias. De Calatinis, Atellanis, ac Campanis decretum factum erat, sed video hic de Atellanis mutatum. *Glar.* De iis antea aliter SCto constitutum fuerat XXVI. 34.

§ 8 *Nunc adversæ, occupabant cogitationes hominum*] In vet. invenio *cecultabant cogitationes.* Quid velit ea scriptura, nescio. An *sollicitabant?* Lipsius, Ep. Quæst. II. 26. Et quis in tam floridis ac fluentibus verbis de macula vel suspicari sustinuisset, nisi in vet. invenisset vir doctus *cecultabant?* Quod tamen ipsum quid sit, illum latet. Ego levem medicinam desiderari existimem, faciendumque *occultabant.* Cæcilius, 'Opulento famam facile occultat factio.' Probum id esse, tam in proclivi est, quam imber, quando pluit. *Pontanus,* Anal. III. 5. Pal. 1. *occultabant.* Quidam literio putabat legi posse *exulcerabant.* Quod si sequentia et præcedentia (quod numquam factum) perpendisset, aut saltem legisset, non tales nugas delirasset. *Gebh.* [Vide Lect. Varr.] Lib. IV. c. 57. 'Hæc contentio, quum tantum belli in manibus esset, occupaverat cogitationes hominum.' V. 10. 'Inter delectum tributumque et occupatos animos majorum rerum curis.' XXII. 48. 'Postquam omnium animos oculosque occupaverat certamen.' XXVI. 2. 'Sed aliud certamen occupaverat animos.' *J. F. Gronov.* *Cæcultabant,* quod antiqui pro *cæcutiebant* usurparunt, probat Paræus Lexico Crit. voce 'Cæcultare.' Verum, præterquam quod 'cæcultare' eo sensu casum adjunctum habuisse non constet, obsoletum hoc, ut jam Gronovius monuit, Livio non convenit. *Occultabant* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Hafn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. quomodo et alibi errarunt scribæ. Exemplum habuimus VI. 14. § 13. Recte viri docti vulgatum *occupabant* probarunt. Supra XXII. 15. 'Extemplo occupatus certamine est animus.' Paullo ante *Inter magnas res,* reliquis omissis, Lov. 1.

§ 9 *M. Ogulnius et P. Aquilius in Etruriam legati*] In exemplari scripto

legitur *in Ætoliam legati.* Rhenanus. Pal. 2. *in Etruriam.* Gebh. Ita et omnes mei, nisi quod Rec. et Ber. a m. pr. præferant *in Ætoliam:* quod etiam exhibent Hearnii D. et primæ edd. partim in contextu, partim in margine. Ceterum Ogulnii prænomen omittunt Flor. Voss. Hav. Lov. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii D. ac N. Verum in tribus prioribus adjungitur voci præcedenti, legendo *memoriam.* Tum *G. Emulinus* Hearnii L. 1. *Egolinus* Gaertn. *Ogulinus* Voss. Lov. 2. Ber. et Hav. *Ogulginus* Lov. 4. *Ogolinus* Lov. 5. *Ogulmus* Harl. Vide ad x. 6. § 3. Scripsi deinde *P. Aquillius.* Vide ad II. 4. § 1.

Par numerus Romanorum sociorumque, eodem in præsidium cum frumento missi sunt] Multi de hoc loco dubitarunt, quomodo post urbanum exercitum subjungat *Romanorum,* quasi Romani non essent de urbano exercitu. Sed intelligendum, de urbano exercitu mille missos, quorum quingenti erant Romani, quingenti socii. *Glar.* Nondum ita expeditus est locus, nisi ostendatur, in exercitu urbano etiam socios fuisse; quod nequaquam credo. Livius multis locis sine discrimine 'exercitum urbanum' et 'legiones urbanas' dicit: in legionibus autem non erant socii. Mihi verosimile videtur, Livium nihil aliud scripsisse, quam *par numerus sociorum,* et ad verba *de exercitu urbano* in margine ab aliquo adscriptum fuisse *Romanorum,* idque deinde in τὸ κείμενον venisse. *Duk. Par num. Romanorumve eodem* Flor. *par num. Romanorum eodem* Voss. Lov. 3. et Hearnii N. *par num. sociorum eodem,* ut præclare Duker. conjecit, Lov. 1. et Hav. Deinde *cum frumento* ignorat idem Hav. Paullo ante *mille equites* Voss. et Lov. 1. ac 2. Vide ad x. 29. § 10. Vox *mille* non adparet in Hearnii L. 1. Vide ad XXXIX. 42. § 3.

CAP. IV. § 1 *Certamenque abnuenti gravius ipse instaret*] Sufficere videtur, quod est in Put. Voss. Mur. *gravis ipse instaret.* J. F. Gron. *Gràvis* etiam Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Hav. Hearnii L. 1. Doujatii Reg. Colbert. et Crevier. optimi. Eorum igitur fide ita edi jussi. Paullo ante *de republica esse* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav. Verum locutionem 'ex republica esse' inlustravi ad VIII. 23. § 11. Sæpe vero *de* et *ex* commutantur in Mss. Vide ad XXI. 6. § 5.

§ 2 *Ne aut consulem Marcellum, tum maxime res agentem, a bello avocarent*] Expunximus *Marcellum.* Rhen. Pal. 1. et vet. ed. *ne aut cons. Marc. tum maxime res ag.* Pal. 2. *Patribus curam injecerant, ne aut cons. Marc. tum maxime.* Pal. 3. *ipsi curam ingerant, ne aut cons. tum maxime.* Gebh. *Cons. Marc.* Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Sed vocem *Marcellum* recte omisit Flor. Modo enim præcessit, et quis consul indicetur, dubium esse nequit. Ceterum *tum maxime* constanter hic omnes codd. Adsentior equidem Duker. ad Flor. II. 16. § 3. testanti, sibi displicere sententiam eorum, qui ubique, etiam invitis libris antiquis, *cum maxime,* pro *tum maxime,* legendum censent. Æque enim *tum maxime* pro 'eo maxime tempore' dici posse, ac *cum maxime* pro 'hoc maxime tempore.' Sæpissime autem *tum maxime* apud Liv. obcurrit. I. 10. 'Tum maxime sordida veste civitates concitabant.' VII. 23. 'Quod intenti tum maxime operi essent.' IX. 18. 'Cernente tum maxime prope fumantes Thebarum ruinas.' XXVIII. 23. 'Hæc tamen hostium iratorum ac tum maxime dimicantium jure belli edebantur.' XXXI. 18. 'Questus, quod tum maxime Abydum obpugnaret.' XXXIII. 3. 'Ad ea, quæ tum maxime animos terrebant, venit.' c. 9. 'Subsidia etiam, quique tum maxime in prœlium veniebant.' XXXIV. 39. 'Itaque tum maxime inpetus facientes recessere a muro.' XLIII. 20. 'Hæc Stuberam

retulere regi, tum maxime captivos ex Illyrico vendenti:' ita etiam apud Val. Max. II. 10. 2. 'Tum maxime finibus imperii pellebatur.' III. 1. 2. 'Victorem non extimuit, tum maxime consules trucidantem.' Nemini, credo, facile persuadebitur, tot aliisque, quæ laudari possunt, locis omnes librarios in id conspirasse, ut voculis *cum maxime* exstirpatis, *tum maxime* substituerent. Fateor tamen, si codd. adnuerent, hic facile *cum maxime*, id est, 'hoc maxime tempore,' ferri posse. Paullo ante *Patribus curam injecerant*, addita prima voce, Lov. 5. et Gaertn.

§ 3 *Valerium potius consulem ex Sicilia revocari*] Put. Marc. 312. Διὸ καὶ ἀρχαιρεσίων ἐπειγόντων, ἔδοξε τῇ βουλῇ μᾶλλον ἐκ Σικελίας τὸν ἕτερον ὕπατον, ἢ Μάρκελλον συνηρτημένον Ἀννίβᾳ κινεῖν. *Sigon.* Vocem *potius* ignorant Voss. Lov. 1. 3. Hav. et Hearnii L. 1. *Valerium consulem potius*, trajectis dictionibus, legit Lov. 2. *potius Valerium consulem* Ber. et edd. ante Aldum. Præterea *revocare* Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Hav. Hearnii L. 1. et edd. vett. pro quo Froben. 1535. *revocari* recepit: *revocaret* Gaertn.

§ 4 *Ab L. Manlio prætore urbis*] *Urbano* vet. lib. *Sigon.* *Prætore urbano* in nullo apud me cod. superest. Vide ad XXV. 1. § 11. Mox *potius* in Pal. 3. deesse, Gebhard. docuit ac probavit ad XXIII. 9. § 8. Sed in omnibus meis superest.

§ 5 *Et forte tempore*] Pall. tres *Eo fere tempore.* Vet. ed. *Eo tempore forte.* Gebh. Illud *Et* per errorem operarum in ed. Modii inrepsit, a Grutero vero in ed. ult. emendatum est: *forte* vero, pro *fere*, primum vidi apud Curionem; sed alterum in eadem ed. recte Gruter. revocavit: *forte* tamen superest etiam in Ber. et vet. ed. Gebhardi. Verum librarii has voces commutare solent. Vide ad XXXIV. 47. § 4. *Fere* vel *ferme* est in Lov. 5. Vide ad XXXVII. 38. § 5. Τὸ *fere* deest in Harl.

Quæ prospera prœlia rex cum Karthaginiensibus fecisset] Reposuimus *quæ is prospera* ex veteri. *Rhenanus.* Vox *rex* abest a vet. lib. neque certe est necessaria. *Sigon.* Pal. 1. *quæque prœlia prospera cum Carth. f.* Gebh. *Quæque prospera prœlia rex cum Carth.* Cant. *quæque prospera prœlia cum Carth.* Flor. et Lov. 1. ac 4. *quæque prœlia prospera* Voss. Lov. 2. 3. Ber. et Hav. *quis prœlia prospera* Lov. 5. et Harl. *quæ his prœlia prospera* Gaertn. *quæ iis prœlia prospera* edd. quas vidi, antiquiores: *quæ prœlia prospera* Ascens. 1510. sed *quæ is prœlia prospera* triennio post, ed. Mediol. 1505. secutus, reposuit: *quæ prospera prœlia rex* Aldus. His Rhenanus voculam *is* iterum addidit, Sigonius τὸ *rex* demsit: cui recte monenti nullus ante Jac. Gronov. obsecutus est.

§ 6 *Nec inimiciorem ulli populo, quam Karthaginiensi, nec amiciorem, quam Romano, adfirmabant esse*] Vetus habet *quam Romanis esse affirmabat.* Rhenan. Hoc loco inimicum Carthaginensibus facit Syphacem, ut libro etiam XXIV. c. 48. Cæterum lib. seq. c. 17. ei fœdus fuisse cum Carthaginensibus ait ea tempestate, quæ tribus fuit elapsis annis postea, nulla interim facta mentione mutationis vel cum Carthaginensibus, vel cum Romanis. Sed de his rebus ibidem dicturi sumus. *Glar.* Exhibent Pall. tres, et vet. ed. *Regem nec* (τὸ *nec* omittit Pal. 1.) *inimicitiorem ulli populo, quam Carth. nec amicitiorem, quam Romano,* (Pal. 3. *Romanis*) *esse.* Gebh. *Inimicitiorem* et *amicitiorem* etiam Lov. 2. 4. et Harl. cum edd. Rom. 1472. ac Parm. Sed de hoc errore vide ad II. 15. § 8. Tum *quam populo Romano* Lov. 2. et Harl. Deinde *esse adfirmabant* Flor.

Petere Romanorum amicitiam voluisse] Ita demum ultima Gruteri ed. et sic Liv. XXXIV. 58. 'Amicitiam Romanorum expetere Antiochum.'

Verum omnes edd. priores *Romanam amicitiam*, consentientibus Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Quum autem de cod. Put. scriptura consultus Sallier. eum etiam *Romanam* legere monuerit, id recipere non dubitavi. Ita XXV. 34. 'Quem deinde clarum potentemque Romana fecit amicitia.' XXXV. 12. 'Conscientia violatæ per sociorum injurias Romanæ amicitiæ.' XLI. 23. 'Demetrium nullo alio crimine, quam Romanæ amicitiæ initæ, occidit.'

§ 7 *L. Geminum, P. Pætelivm, P. Popilium*] In antiquo est *Genutium*. Rhenan. Omnium scribarum errores in his nominibus propriis enumerare nihil adtinet. Dixisse sufficiat, Florentinum proxime verum legere *L. Genutium, P. Pætelium, P. Popillium*, pro quo scribendum *L. Genucium*. Reliqua bene habent. De orthographia prioris nominis vide ad II. 52. § 3. de secundi ad III. 35. § 11. de tertii ad XXVI. 6. § 1.

§ 8 *Pateram ex quinque pondo auri factam*] Ex scripto codice legendum *pateram auream ex quinque pondo factam*. Subauditur autem 'auri.' *Rhenan.* Vet. lib. *pateram ex quinque pondo auri factam.* Lego *auri facti*. Lipsius, Ep. Quæst. II. 26. Non invitus assentio Lipsio reponenti *auri facti*. Modius. Verissima est lectio Pall. duorum nec non priscæ ed. *pateram ex quinque pondo auri factam*. Gebh. Scribendum *pateram ex quinque pondo auri factam*. Diximus in lib. de Pec. Vet. I. 7. p. 34. contra Rhenanum et Lipsium. Lib. XLIV. c. 14. 'Pamphylii legati coronam auream ex viginti millibus Philippeum factam in ærarium attulerunt.' *J. F. Gron.* *Coronam auream ex quinque pondo factam* ex Reg. laudat Doujatius, nisi errore calami ita scriptum sit pro *pateram auream*. *Pateram auream ex quinque auri pondo factam* Lov. 2. *pateram autem ex quinque pondo auri factam* Gaertn. Reliqui mei cum Hearnii L. 1. N. et Doujatii Colbert. Gronovio concinunt.

§ 9 *Africæ regulos jussit adire*] Scribe *Protenus et alios Africæ regulos jussi adire*. Imperat sensus, nam intelligendum 'legati;' et consentiunt scripti. *J. F. Gron.* Consentiunt et codd. nostri cum edd. Rom. 1472. ac Parm.

Iis quoque quæ darentur, portatæ togæ prætextæ] Videtur antiqui libri lectio esse, *iis quoque quæ darentur portata, togæ prætextæ*. Rhenan. Unus tantum meorum Ber. *portatæ* servat: *porta* habet Flor. eodem genere erroris, ac de quo dixi ad X. 37. § 2. Tum *togæ prætextatæ* Voss. Lov. 3. 4. et Hav.

Et terna pondo pateræ aureæ] *Ternum pondo* legendum censeo, alioqui absurdus erit sensus. Et in his etiam facilis est lapsus. *Glar.* *Et terna* Flor. et Lov. 5. *et trina* Gaertn. *et ternæ* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. et Hav. cum nonnullis edd. vett. Gronovius de Pec. Vet. I. 6. pag. 28. libros scriptos *terna* vel *ternæ pondo* habere monet, quorum prius defendi queat ex illis quæ cap. seq. 7. notat; suspicari tamen se, Livium scripsisse *et ternas pondo pateræ:* videlicet 'libras.'

§ 10 *M. Atilius et M. Acilius*] Scribe *M'. Acilius:* est enim M'. Acilius Glabrio, de quo infra fit mentio. *Sigon.* Pal. 3. *G. Accilius*. Gebh. *L. Attilius et M. Cecilius* Hearnii L. 1. Posterioris legati nomen *Manius Attilius* in edit. Rom. Aleriensi scribi, auctor est Hearnius. Sed Rom. ed. 1472. quam consului, et aliæ præferunt *M. Acilius*. Paullo ante *Ptolemæum et Cleopatram* Flor. Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. vetustis.

§ 11 *Multa ea æstate*] Vetus *Multa æstate, qua hæc facta.* Rhenan. Vet. lib. *ea æstate, qua.* Sigon. Pall. 1. 2. et vet. ed. *Multa ea æstate, qua hæc facta sunt.* Pal. 3. *Multa æstate hæc quæ facta sunt.* Gebh. Pronomen *ea*

adesse potest, potest etiam omitti. Vide ad XXIII. 15. § 4. Quum autem id tueantur omnes mei, præter unum Hav. hic etiam servandum puto. Facile autem ab initio vocis seq. intercipi potuit. Mox voces *ex propinquis urbibus agrisque nunciata sunt* desunt in Hearnii L. 1. neglegentia scribæ, cui errandi caussa fuit repetita vox *sunt*. Vide ad IX. 11. § 11.

Agnum cum ubere lactenti natum] *Cum ubere lactanti* est in Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et omnibus edd. usque ad Gronov. qui a. 1665. *lactenti* vulgari curavit, reliquis editoribus præter Doujat. hanc lectionem recipientibus. Et ita præferunt Flor. Harl. aliique. De differentia utriusque vocis 'lactens' et 'lactans' ita Serv. ad Virg. Georg. I. 315. 'Sciendum, inter Lactantem et Lactentem hoc interesse, quod Lactans est, quæ lac præbet; Lactens cui lac præbetur.' Quod si verum ac perpetuum esset, *lactanti* hic præferendum foret. Ex illis tamen quæ Burm. notavit ad Seren. Sam. vs. 349. colligitur, *lactenti* hic servari posse, quum 'ubera lactentia' dicantur ratione matris, quæ ubera lacte plena gerat. Præterea *agnus natus* Voss. et Lov. 1. 2. Sed reliqua, quæ sequuntur, vulgatum verum esse probant.

§ 12 *Anagniæ terram ante portam ictam diem ac noctem, &c. arsisse*] Pal. 3. *Anagiæ terram ante portam ita diem ac noctem.* Pal. 1. et vet. ed. *die ac nocte.* Gebh. Put. Reg. *Anagniæ ternam.* Men. *thermam.* Voss. *termam.* Rubenius conjicit *Hermam.* Hermæ enim sive Mercurii προπύλαιοι ante portas statui solebant. *J. F. Gron.* Non memini, me hoc usquam alibi inter tot prodigia a Livio memorata legere. Conjectura Rubenii facile recipi posset, si constaret in Italia morem fuisse Hermas ante portas urbium ponendi. Nam hoc ex eo solo colligi non potest, quod Mercurius ibi quoque pro Deo viali habebatur. Lucretius quidem I. 317. 'Signa Deorum propter portas' memorat. Sed non necesse est, hoc de signis Deorum vialium intelligi; quamquam id docti quidam eo trahunt. *Duk.* *Turmam* Ber. a m. sec. erasis prioris scripturæ vestigiis, et Hearnii L. 1. ac N. *ternam* Flor. *termam* Hav. et Colbert. apud Doujat. qui ut et Crevier. monuerunt, si Rubenii *Hermam* recipiatur, etiam *ictam* in *ictum* mutandum esse. Sed vide Duker. Præterea *die ac nocte* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Ber. cum edd. antiqq. Sed vide ad XXXV. 40. § 8.

Ad compitum Anagninum] Cujus in Itiner. Anton. et Tabula Peuting. mentio obcurrit. Vide Cluver. Ital. Ant. III. 6. 982. et Wesseling. ad Anton. Itin. pag. 306. Ex priori eorum sua ad h. loc. descripsit Doujat. de quo quærebat Crevier.

§ 13 *Lascivientium piscium more exsultasse*] Vet. lib. *piscium modo exultasse.* Sigon. Pal. 1. *lasciv. more piscium.* Pal. 3. *lasciv. piscium modo:* nullius momenti recula. *Gebh.* Put. Reg. Pal. unus, *lasciv. piscium modo exsultasse:* quamquam ad sensum nihil intersit. Infra c. 41. 'ita pecorum modo incompositos passim campo se fudisse.' Horatius IV. 2. 27. 'apis Matinæ More modoque.' Sic et Sigonianus. *J. F. Gron.* *Piscium modo* etiam Flor. Lov. 4. et Hearnii N. ac D. Infra XXVIII. 16. 'Et jam inde fugientium modo effusi abibant.' XXX. 13. 'Ut vita ejus fama mortis et latebris, ferarum modo in silvis rapto viventis, tegeretur.' Lib. XXXVII. c. 47. 'Ad modum fugientium magnis itineribus in agrum pacatum reductos.' XL. 27. 'Ligures, aliquoties pecorum modo fugientes, per saltus invios consectati ceciderunt.' Vide ad XXI. 33. § 7. Solent autem voces *modo* et *more* in Mss. confundi a librariis. Vide ad II. 3. § 2. III. 71. § 7. XXII. 14. § 8. XXXII. 38. § 8.

xxxviii. 17. § 4. et Ald. Manut. ad Cic. de Sen. c. 2. Paullo ante *in mare*, pro *in mari*, Flor. Lov. 1. 3. 4. Harl. et Ber. cum edd. antiqq. Vide ad xxviii. 6. § 2.

§ 14 *Porcum cum ore humano genitum*] Pal. 2. *cum in ore*. Pal. 3. *porcum cum capite humano*. Gebh.

§ 15 *Supplicatio diem unum Romæ*] Τὸ *unum* deest in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. et Harl. *diem Romæ unum* legit Gaertn. Dein paullo post *in Capenati agro* Flor. 1. 2. 3. 5. Gaertn. et Hav. Utrumque in usu fuit. Vide ad v. 32. § 4. c. 52. § 9. et viii. 12. § 13.

Cap. v. § 1 *Cincio prætori, M. Valerio Messala*] Pal. 1. *Cinctio*. Pal. 3. *L. Cincio*. Gebh. *Cinctio* etiam Voss. Lov. 2. et Hav. Tum *inde Valerio* Voss. et Lov. 1. Vide ad iv. 52. § 4. Vox *Valerio* deest in Hearnii L. 1. Ceterum Valerii cognomen aliæ edd. *Massala* scribunt, aliæ *Messalla*. Variant etiam codices. Vide Burm. ad Suet. Aug. c. 58. et Cortium ad Plinii Ep. iv. 22. 5. Et hinc viri docti etiam in partes abiere. Vide Dausq. Orthogr. part. ii. voce 'Messalla :' et Pighium in Ann. ad a. ccccxc. p. 16. Flor. hic legit *Messala* : et ita plerique codd. Sunt tamen, in quibus altera obtineat scriptura. Verum quum non tantum nummi, sed etiam marmora Capit. MESSALLA scribant, eaque in nominum propriorum scriptura plerumque sequar, ita etiam hic edi jussi; quamvis, utro modo scribatur, parum intersit.

Prædatum simul speculatumque] *Speculatum*, omissa copula, Flor. Voss. Lov. 2. 4. Harl. et Gaertn. Sed copula intercepta videtur a voce sequenti *quæ*. Vide ad xli. 2. § 11. In uno Lov. 3. deerat pronomen *quæ*, vicissim elisum a copula præcedenti *que*. Vide ad xxix. 6. § 6. Locutio 'prædatum simul speculatumque' inlustratur ad xxxiii. 12. § 2.

§ 2 *Quum prospere pervenisset, senatum extemplo habuit : ubi de suis rebus*] In veteri *venisset*, et mox *ibi de suis rebus*, non *ubi*. Rhenan. *Pervenisset* omnes mei. Tum vocem *extemplo* omittunt Ber. a m. pr. et edd. ante Aldum. Hinc *ubi de suis rebus* Flor. Voss. Lovel. 2. 3. 5. Harl. Ber. et Gaertn. Innumeris locis hæ voculæ commutantur. Vide ad ii. 31. § 6. c. 35. § 2. c. 49. § 12. iii. 8. § 10. c. 18. § 5. c. 20. § 6. c. 24. § 8. c. 50. § 2. c. 54. § 9. c. 69. § 3. iv. 25. § 8. et centies alibi.

§ 3 *Annos prope sexaginta in Sicilia*] Ab Ap. Claudio consule, qui primus bellum in Siciliam transtulit, ad hunc numerantur anni lv. *Sigon.*

In Sicilia terra marique sæpe magnis cladibus bellatum esset] Pal. 1. et vet. ed. *magnis sæpe cladibus* : a Pal. 2. τὸ *sæpe* plane exsulat. Pal. 3. *terra marique prope magnis cladibus*. Gebh. *In Siciliam, &c. bellatum* Flor. Voss. Lovel. 1. 2. Harl. Gaertn. et edd. antiqq. Verum non magis bellatum est *in Siciliam*, id est, adversus Siculos, quam *in Sicilia* adversus Pœnos. Tum *magnis sæpe cladibus* Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et veteres typis descripti : *prope magnis cladibus* Lov. 4.

§ 4 *Neminem Siculum, qui metu inde fugati abfuerint, esse*] Hæc verba significant, nullum ex Siculis, qui aliquando fugerint, esse in Sicilia. At M. Valerius consul contrarium hic Romano senatui persuadet. Legendum igitur, quemadmodum castigavimus ex scripto cod. *neminem Siculum, qui fugati metu inde abfuerint, non esse*. Subaudi in Sicilia, hoc est, in Siciliam rediisse. *Rhenan.* *Non esse* expresse Pall. duo meliores : a Pal. 3. recisæ sunt voculæ istæ duæ, ut et a prisca ed. negativa *non*. Vult autem, omnes Siculos, qui Romanis faverant, a tyrannis ac Pœnis expulsos rediisse. *Gebh.* Illud *non*, in edd. antiqq. omissum, sed a Rhenano ex cod. re-

vocatum, superest etiam in omnibus meis. Præterea *qui fugati metu inde*, Rhenani membranis consentiens, Flor. Gronovii edidere *afuerint*, sine dubio auctoritate codd. certe id apud me servat Flor. Vide ad XXVI. 41. § 11. Mox *in urbes, in agros*, pro *in urbes agrosque*, ed. Jac. Gronov. iterum, ut existimo, ex Mss. Nam ipse ita in Flor. et plerisque reliquis meorum esse video, quod de suis L. 1. et D. etiam profitetur Hearnius. Vide ad XXXIX. 40. § 11. Deinde *serere* exsulat a Flor. Cant. Voss. Lov. et Hav.

§ 5 *Pace ac bello fidelissimum annonæ subsidium*] Sic nescio quis in novissimas edd. retulit, quum scripti editique omnes superiores *fidissimum*. J. F. Gron. Ultima est Gruteri ed. in qua *fidelissimum* primum adparuit: cui nulli codicum concinunt. Paullo ante *desertam recoli terram tandem frugiferam* Flor. et Lov. 5. *desertumque coli terram tandem frugiferam* Gaertn. *desertam recolique terram frugiferam* Hearnii L. 1. *desertam recolique terram tandem frugiferam* Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. *desertam colique terram tandem frugiferam* Ber. et edd. principes; *recoli*, pro *colique*, substituit Ascens. a. 1513. Id quod nunc vulgo exstat, primum inveni in Froben. a. 1535.

§ 6 *Honores omnibus ad exsolvendam fidem a consule Romano habiti*] Hoc satis obscure dictum est *ad exolvendam fidem*: nam oportet aliquid subintelligere, puta, senatus ipsius, aut alterius cujuspiam. Clarius autem loqui solet Livius. Proinde magis mihi probatur lectio Msti codicis, quæ sic habet: *honores omnibus ad exsolvendam fidem consulis habiti*. Ut intelligas, regulis istis habitum honorem a senatu, quo liberarent fidem consulis M. Valerii, qui fidem suam illis obstrinxerat, futurum, ut, si Romam venirent, honoribus afficerentur. *Rhen.* Probe ita comparet, ut a Rhenano castigatum est, in Pall. 2. ac 3. At Pal. 1. cum vet. ed. *a consule habiti*. Gebh. Sic quidem *fidem consulis habiti* Rhenanus: ut intelligas, inquit, istis habitum honorem a senatu, quo liberarent fidem consulis Valerii, qui fidem illis suam obstrinxerat, futurum, ut, si Romam venirent, honoribus adficerentur. Cui sententiæ ut non repugno, ita, quia codex antiquissimus omnesque Gall. et optimus Pal. et Voss. servant prius vulgatum *ad exsolvendam fidem a consule habiti*, cogitandum propono, an non eadem hic reperiatur. Nempe *fides a consule* idem est quod fides consulis, seu fides a consule data, quod verbum intelligitur. Cujusmodi sunt apud Plautum 'foris a sene,' 'quemque a milite,' 'ab illo nuntius:' apud Lucretium 'fulgur ab auro,' et similia. Cicero de Nat. Deor. II. 49. 'Illud vero ab Aristotele animadversum, a quo pleraque quis potest non admirari?' Hoc est, cujus pleraque. Neque enim obscuritatem debemus interpretari, quod nobis insolentius videtur, quum delicias veteres sermonis Latini parum recordamur. *J. F. Gron.* 'Fides consulis' foret, ut 'fides senatus,' 'fides collegæ' II. 27. 'fides Valerii' III. 19. id est, quæ senatus, collega, Valerius promiserat. Attamen lectionem, quæ in editis ante Rhenanum exstitit, *fidem a consule* revocavi. Præter codd. enim a Gronovio laudatos ita etiam Flor. Cant. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et Brancal. Latinii. Eodem autem sensu, quo 'fides consulis,' etiam dicitur 'fides a consule.' Ita 'bellum a Volscis et Æquis, exercitus ab Æquis' III. 22. 'classis ab Hierone' XXII. 37. Vide ad IV. 7. § 4. XXVIII. 9. § 1. Gifan. Collect. Lucret. in voce 'Ab;' et Cort. ad Plinii Ep. IV. 22. 4. Paullo ante *Exinde Mutine*, pro *Exin*, Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. eodem errore, quo

sæpe *deinde* pro 'dein' dederunt librarii. Vide ad III. 3. § 6.

§ 8 *Inproviso in agro Uticensi excursionem fecit*] Vet. lib. *in agrum Uticensem.* Sigon. Liber Ms. *ascensionem fecit.* Scribe *exscensionem.* Lipsius, Ep. Quæst. II. 20. *Exscensionem* hic legendum, pro *excursionem,* quod vulgo obtinuerat, ex doctissimorum virorum sententia alibi docemus, licet ed. Mog. habeat *improvisam in agrum Uticensem excursionem fecit.* Modius. Quum in V. C. sit *ex impr. in agrum Uticensem ascensionem fecit,* non est dubium, quin legi debeat *exscensionem:* quo verbo usus est Livius hoc ipso libro [immo XXXVII. 17.] 'In Bargyletico sinu exscensionem ad Jassum fecerunt.' Verbum etiam 'escendere' usurpavit Livius in hujusmodi re narranda lib. XXIX. pro *ascendere.* Ursin. Put. *escensionem:* ceteri *ascensionem.* Voluerunt nempe, quod præcepit Lipsius, *exscensionem.* J. F. Gron. *Ex inproviso* Hav. et Brancal. Latinii. Vide ad VI. 33. § 6. sed vulgatum fide optimorum firmatur. Hinc *in agrum Uticensem,* cum Hearnii L. 1. N. et Brancal. Latinii, omnes mei præter unum Ber. qui perperam cum editis legit *in agro Uticensi.* Veram autem scripturam *in agrum Uticensem* jam ante Sigon. restituit Curio. At nemo ipsi aures præbuit. Deinde *excursionem* Lov. 4. 5. Ber. Rec. et Gaertn. *ascensum* Lov. 2. *ascensionem* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. Harl. Hav. Hearnii L. 1. N. et Brancal. Latinii: *exscesionem* Lov. 3. *exscensionem* conjecit etiam Latinius. Vide ad VIII. 17. § 19. Unde patet Ursinum hic male *exscendere* et *escendere* confudisse. Paullo ante vox *Messalla* non adparet in Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. quorum posterior ignorat etiam vocem *quinquaginta.* Ceterum notam J. F. Gronovii, in ed. Jac. Gronovii casu omissam, ex ed. 1665. restitui.

§ 9 *Cum alia omnis generis præda captis, ad naves rediit, atque in Siciliam transmisit*] Auctior membro uno meus liber *captis, multis occisis, ad naves rediit:* nec dubie hoc Livio posthac addendum. *Lipsius,* Ep. Quæst. II. 26. Vet. ed. et Pal. 1. *et ad Siciliam transmisit.* Gebh. Miror scripturam libri Lipsiani, haud sane ineptam, ne dignam quidem visam Gronovio, cujus mentionem faceret. *Duk.* Cod. Lipsii consentiunt Voss. et Hav. *multis,* omissa sequenti voce *occisis,* habet Lov. 4. *multus* autem ejus loco Gaertn. Hinc suspicor augmentum illud profectum esse ex errore scribarum, qui male τὸ *multis,* quod jam præcesserat, post *captis* repetierunt; cui alii, ut sensus idoneus foret, adjecerunt *occisis.* Deinde *redit* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXVI. 35. § 2. Mox *et ad Siciliam* Flor. Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. et editi usque ad Froben. qui a. 1535. *atque in Siciliam* dedit. Postea *profectus erat inde* edd. antiqq. Sed *erat* exsulat a Flor. Hav. Lov. 2. 3. et Voss. In hoc tamen ultimo inter lineas adscribebatur ejus loco *est,* quod in contextu exstat Lov. 1. in quo etiam ut et in Hav. insuper deerat τὸ *inde.*

§ 10 *Ut sciret, quo ordine vel quo in statu res Africæ essent*] Hæc verba *quo ordine vel* non sunt in antiquo codice; sed tantum *ut sciret, quo in statu res Africæ essent.* Quare dispunximus adjectitiam clausulam. *Rhenan.* Put. Reg. duo Pall. *ut sciret, quo in statu res Africæ essent,* recisis, quæ recidenda suo ex libro monuerat Rhenanus. *J. F. Gron.* Easdem tres voces ignorant etiam Flor. Lov. 5. et Hav. Earum loco *ut sciret, quo ordine, quo statu* est in Harl. Ceterum *in quo statu Africæ res essent* Ber. *Africæ res essent* etiam Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 11 *Acerrimo juvene, Karthagine esse*] *Karthagini* Flor. Vide ad XXVIII. 26. § 1. Mox *deduci*, pro *conduci*, male Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav. *duci* Harl.

§ 13 *Classem præterea ingentem adparari*] *Parari* Lov. 5. *p̃parari*, id est, *præparari*, Gaertn. Paullo post *in brevi*, addita præpositione, Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 14 *Comitia consuli censerent, sed dictatorem comitiorum habendorum caussa dici, et extemplo*] Quid opus fuit hic mutare Livii verba? procul dubio non consuluit veteres libros, qui descriptum ab hinc annis centum Livianum exemplar castigare est aggressus. Melius et elegantius in scripto volumine legitur, nempe sic: *ut non exsp. comitia consulis censeret, sed, dictatore com. hab. causa dicto, ext. in prov. redeundum*, quemadmodum et nos castigavimus in contextu. *Rhen.* Omnes Gallicani, duoque Pall. et Voss. *ut non exsp. comitia consuli censerent, sed dictatorem com. hab. caussa dici, et ext. in prov. redeundum.* Quæ posteriora sine caussa mutavit Rhenanus. *J. F. Gron.* Quemadmodum Rhenanus posteriora ex fide codicis sui emendavit, præferunt etiam Ber. et edd. vett. usque ad Aldum, qui illam lectionem, quam Gronov. revocavit, substituit, consentientibus reliquis meis, et Hearnii L. 1. ac N. Forte Rhenano displicuit illa variatio *censerent exspectanda, dici, redeundum.* At, similia plura apud optimos scriptores obcurrere, notavit Burm. ad Quinctil. Instit. I. 8. 92. Neque justiori de caussa Rhenanus priora mutavit. Cur enim *comitia consulis*, quum utique duo consules creandi essent? licet ita quoque exstet in Lov. 1. Hafn. et Gaertn. saltem dedisset *comitia consulum*, ut est in Ber. a m. sec. et Hav. Verum hæ lectiones inde ortæ sunt, quod per compendium scriptum foret *cons.* idque ut explicare deberet, librarius adsequi non potuerit. Vide ad X. 10. § 2. Neque dici potest, *comitia consulis* hic notare comitia a consule indicta, comitia quibus consul præfuturus erat: eo enim sensu locutionem alibi accipi non memini. At forte in nota Rhenani operæ librariorum erarunt, et pro *comitia consuli* perperam dederunt *comitia consulis.* Certe Froben. in ed. 1535. quæ ad mentem Rhenani emendata est, *consuli* in contextu Liviano servavit, pro quo demum Curio inconsiderate *consulis* substituit. Neque etiam *censerent* mutandum erat in *censeret*, quod in uno tantum Lov. 4. inveni, quum reliqui, ut et Hearnii L. 1. et N. tueantur *censerent.* Nam *senatus* cum verbo plurativo construi, toties in Livio obcurrit, ut, de eo editorem Livianum dubitare, monstro simile videri possit. Vide ad IV. 58. § 4.

§ 15 *Eum autem in Italia terminari*] Pall. 2. et 3. respuunt *in.* Gebh. Videtur abolendum τὸ *in.* J. F. Gron. Ita citat Sigon. de Ant. Jur. Civ. Rom. I. 2. *Duk.* Abest etiam præpositio non tantum a quibusdam edd. verum etiam a codd. Harl. et Doujatii Reg. cujus solius auctoritate expunxit Crevier. Id tamen nondum facere ausus sum. *Determinari* est in Recan. *terminari in Italia* trajicit Lov. 5. Mox vocem *dictatorem* omittunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. et Hav.

§ 16 *Eumque, quem populus jussisset, diceret dictatorem*] Hic populus 'jubere' dicitur: paulo post 'plebs scivit:' rursus deinde 'populus jubet:' cui subnectitur 'ex eodem plebiscito.' Videndum lectori, num populi jussum velit dicere 'plebiscitum;' deinde quomodo 'plebs scivit,' cum ante ejus concilium Levinus consul clam nocte in provinciam redierit? *Glar.* [Vide Lectt. Varr.] Ex ea scriptura Gronov. in pr. ed. nott. vel scribendum conjicit *judicasset*, vel potius in antiquissimo libro Put.

quem reliqui secuti sunt, librarii errorem esse putat: mox enim subjungi, *diceretque, quem populus jussisset, dictatorem.* Posterius hoc verum est. Omnes enim mei constanter *jussisset.* Solent autem ita errare librarii. Vide ad III. 30. § 6. VIII. 32. § 16. XXI. 12. § 7. et quæ notavi ad Silii XIII. 372. Ceterum *diceret dictatorem* vett. edd. pro quo Froben. 1535. *dictatorem diceret.* Jac. Gronovius demum priorem ordinem verborum restituit, quem cum Gallicanis Gronovii servant omnes, quibus utor, codd.

Prætor urbanus populum rogaret] Τὸ *urbanus* in nullo prorsus Ms. apparet. Et certe non minus commode poterit abesse. Infra cap. 11. 'C. Hostilius prætor,' quem urbanam sortitum ante retulit. *Jac. Gron.* Abest etiam a Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hearnii Oxon. Doujatii Reg. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Eamdem vocem, omnes scriptos abdicare testatus, Crevier. ex contextu ejecit: quod probavi.

§ 17 *Tribuni plebis rogarunt, plebesque scivit, ut Q. Fulvius*] *Trib. pl. rogavit* Lov. 5. *tribunus plebis rogavit* Hearnii L. 1. Sed præcessit 'Tum tribuni ad plebem ferrent.' Hinc *plebsque scivit* Lov. 4. 5. et Hav. Vide ad I. 20. § 6. Deinde Fulvii prænomen Q. abest a Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Hav. Hearnii L. 1. et edd. Aldina antiquioribus.

§ 18 *Literas ad Marcellum mittendas censuerunt*] Pall. tres, et vet. ed. *ad M. Claudium mittendas.* Gebh. Omnes, *destitutique Patres literas ad M. Claudium mitt. cens.* Quid opus fuit mutare? *J. F. Gron.* Consentiunt non tantum omnes codd. sed et editi usque ad Curionem, qui primus *ad Marcellum* vulgavit.

§ 19 *Ita a M. Claudio consule Q. Fulvius dictator dictus*] Plutarch. in Marc. p. 312. Ἐλθόντα δὲ ἐκέλευεν εἰπεῖν δικτάτωρα Κοΐντον Φούλβιον· ἐπεὶ δὲ ἐλθὼν ἀπὸ τῆς Σικελίας ὁ τοῦ Μαρκέλλου συνάρχων, ἕτερον ἐβούλετο λαβεῖν δικτάτωρα καὶ βιασθῆναι παρὰ γνώμην μὴ βουλόμενος ἐξέπλευσε νυκτὸς εἰς Σικελίαν, &c. *Sigon.* Pall. 1. 2. et vet. ed. *a Claudio consule Fulvius dictator dictus.* Gebh. Edd. quædam ex vetustissimis *Ita a Marcello consule;* pro quo Aldus reposuit *Ita a M. Claudio consule.* Postea Curio priorum edd. lectionem revocavit, cujus tandem loco Jac. Gronov. dedit *Ita a Claudio consule,* ut præferunt nonnulli scripti, et edd. Rom. 1472. ac Parm. Verum *Italiam Claudio consule* Flor. a m. pr. et Cant. ex quorum vestigiis *Ita a M. Claudio consule* olim scriptum fuisse colligitur, quod etiam superest in Lov. 4. 5. Harl. et Gaertn. Id igitur recepi: ut ita Livius omnes hic memoratos, Fulvium, Claudium, Licinium, additis prænominibus semper adpellaverit: hinc etiam non sequor Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum, in quibus Fulvii prænomen omittitur. Mox etiam edd. antiqq. male *plebiscito a Fulvio dictatore,* Aldus *plebiscito ab Q. Fulvio,* Jac. Gronovius *plebiscito et ab Q. Fulvio:* cujus vestigia supersunt in plerisque Mss. *plebiscito et absq; Fulvio* legentibus: alii palam Gronovio adsentiuntur.

CAP. VI. § 1 *Cn. Sempronium Blæsum legatum*] Pall. 1. 2. *Cajum.* At Pal. 3. *Dictator postquam Romam venit Sempronius Blesum.* Statim comparet in Pall. 1. 2. *in Etruriam provinciam cum exercitu misit.* Gebh. Sempronii prænomen deest in edd. Rom. 1472. et Parm. Sed *C. Sempronium* legunt Flor. Lov. 2. Hav. et Hearnii L. 1. quod probavi, ut sit idem C. Sempronius Blæsus, qui anno priore Cn. Fulvium accusavit XXVI. 2. Et quidem tanto magis hanc lectionem probo, quod 'Cnæi' prænomen circa hoc tempus a gente Sempronia usurpatum non reperiatur, in qua contra frequens erat 'Caii' præ-

nomen. De cognominis 'Blæsi' orthographia dictum est ad XXII. 31. § 5. *Plæsum* legunt Flor. et Voss. *Plesum* Gaertn. *Blosim* Hearnii L. 1. Plerique diphthongum mutant in *e*. Deinde *provinciam exercitum misit* Lov. 2. et Flor. a m. pr. *provinciam cum exercitu* a m. sec. et Hav. Mox Calpurnii prænomen *C.* omittunt Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. vett.

§ 2 *Certamine inter tribunos dictatoremque injecto*] Pal. 1. *in tribunos*. Gebh. Ita et Flor. Lov. 2. 3. Harl. et Hav. Vide ad XXVIII. 57. § 6. Paullo ante *in quem primum diem* Lov. 2. τὸ *primum* deerat in Lov. 4. Præterea *dixit*, pro *edixit*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav. Tota ea vox omittitur in Harl.

Perfici non potuerant] Lege *poterant*, vel *potuerunt*. J. F. Gron. *Potuerunt* Doujatii Reg. et Lov. 4. 5. *poterant*, præter utramque ed. Tarvisinam aliasque, etiam codd. Lov. 2. et Victor. apud Crevier. qui, utram harum lectionum recipias, commode sese habituram orationem putat. Priorem vero ipse recepit: quem sequor.

§ 3 *Galeria juniorum, quæ forte prærogativa erat*] Præcedente lib. c. 22. eo in loco, ubi Torquatus renuit consulatum, 'Prærogativa' (inquit Livius) 'centuria juniorum declaravit T. Manlium Torquatum.' Hic nunc vocat *Galeriam*. Ego sane, quid sibi id nominis velit, non intelligo. Si equitum est ordo, fortassis a 'Galero' nomen habet. Sed ea conjectura duntaxat est. Vegetius de Re Milit. I. 10. lixas 'galerios' vocatos suo seculo testatur. Vox est rara, ac fortassis corrupta. *Glar.* Vet. lib. *quæ forte*. Quamquam *sorte* probatur, ut XXIV. 7. 'Eo die cum sors prærogativæ ante juniorum exisset:' et Cicero Philipp. II. 33. 'Sortitio prærogativæ.' 'Galeria' autem nomen est centuriæ; ut 'Veturia,' de qua ad XXVI. 22. *Sigon.* *Galena* Gaertn. et Hearnii N. *Galleria* ejusdem L. 1. qui etiam perperam legit *quæ forte*, ut nonnullæ quoque præferunt edd. sollemni scribarum aberratione. Vide ad I. 4. § 4. Ceterum graviter cum Sigonio expostulavit Robortell. Emend. II. 31. quod 'Galeriam' centuriæ nomen esse dixerit, quum centurias nullum nomen habuisse, et 'Galeriam' tribus Romanæ nomen fuisse contendat: cui pluribus respondit Sigon. Emend. II. 35. Adde Pantagath. apud Ursin. ad Liv. I. 43. § 12. et quæ notantur ad XXVI. 22. § 2. Mox Fulvii et Fabii prænomina omittunt Voss. Lov. 1. 2. 3. Hav. et Hearnii N. ac L. 1. solius Fabii Lov. 4. et Gaertn. Præterea *Flavium*, pro *Fabium*, legunt Voss. Lov. 1. 2. et Hearnii N. Vide ad VIII. 22. § 2. Mox *dixerant* Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav.

Eodemque jure vocatæ reliquæ inclinassent] Volumen scriptum non habet *reliquæ*, sed tantum *eodemque jure vocatæ inclin.* Porro *eodemque* adverbium est, et *jure* sexto casu dictum, ut et *sorte*. Rhenan. Vox *reliquæ* vacat, ut veteres indicant libri: opponit autem 'jure vocatas' centurias 'prærogativis:' judicium autem, inquit, prærogativæ secutæ essent eæ, quæ jure vocatæ dicuntur, de quibus nos supra. *Sigon.* Induxi τὸ *reliquæ*, præmonentibus Rhenano ac Sigonio; instinctu insuper Pall. 1. ac 3. *Gebh.* Legendum omnino est, *eodemque* (εἰς τὸ αὐτὸ) *cæteræ vocatæ inclinassent.* Nihil attinet, quod quidam putant, ad τὸ *prærogativa sorte*, *&c.* nam necessario opus illa voce est *cæteræ*. T. Faber. Abjurant omnes τὸ *reliquæ*, ut et Rhenani et Sigonii libri. Ascon. in Divin. [immo in Verr. I. 9.] 'Prærogativæ sunt tribus, quæ primæ suffragium ferunt ante jure vocatas. Mos enim fuerat, quo facilius in comitiis concordia populi firmaretur, bina omnino de iisdem candidatis comitia fieri, quorum

primæ tribus Prærogativæ dicebantur, quod primæ rogarentur, quos vellent consules fieri: secundæ jure vocatæ, quod in his sequente populo, ut sæpe contigit, prærogativarum voluntatem jure omnia complerentur.' Vide Obs. IV. 1. *J. F. Gron.* *Reliquæ* expellunt Hearnii Oxon. et omnes mei, præterquam Ber. et Hav. Sed vox illa nata videtur ex glossa *τοῦ jure vocatæ*, ad indicandum, eo intelligi reliquas præter prærogativam. Ceterum emendatio Fabri absurda est, et eruditione ac fama ejus indigna, quam etiam Doujatius rejecit. Locus Ascon. a Gronov. laudatus nihil mutandum docet. Similiter 'prærogativam' et 'jure vocatas tribus' simul memorat Liv. v. 18.

Ni tribuni plebis C. et L. Arennii se interposuissent] Dixi de hoc loco Obs. IV. 1. Vossianus *nisi tr. pl. et L. Arriani interposuissent.* 'L. Arennium' præfectum sociorum c. 28. habes. *J. F. Gron.* Scribit Gronov. in Obs. l. l. *se* ab omnibus scriptis abesse, atque inde conjicit *qui* et *aiebant* insiticia esse; *interposuissent* autem exponit 'decretum interposuissent.' Sed primum *se* est in omnibus Hearnianis, excepto uno. Deinde *interponere*, pro 'interponere decretum,' forsitan sine exemplo est: certe in iis, quæ conjecturæ suæ firmandæ adfert vir celeb. additur *decretum.* Denique quemadmodum magistratus inter litigantes 'decernere' et 'decretum interponere' dicuntur, sic fere etiam tribuni plebis in lite et contentione appellati. Ita in locis Gellii VII. 19. et Livii IV. 53. apud Gronovium. Adde III. 13. XXVIII. 45. lib. XXXVIII. capp. 52. 58. et 60. Hic autem, quia nondum quidquam contentionis et altercationis intercesserat, neque necesse erat decretum tribunorum interponi. *Duk.* *Nisi tribuni plebis* Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. Deinde prioris tribuni prænomen *C.* omittunt Lov. 1. 2. 3. illis transpositis *L. et C.* legit Hearnii L. 1. Tum *Arriani* Flor. Lov. quinque, et Rec. *Ariani* Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. Doujatii Reg. Colbert. et omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ *Arennii* dedit, ex emendatione Pighii nempe in Ann. ad a. DXLIII. p. 190. Gronov. in Obs. etiam *Afranii*, vel *Herennii* legi posse suspicatur. Tandem pronomen *se* exsulat a Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et multis edd. antiqq. Id tamen legitimam caussam Gronovio non dedisse ejiciendi voces *qui* et *aiebant*, Dukero consentio. Modestius certe erit, si statuamus librariorum neglegentia voculam *se* excidisse, quam duas illas perperam ab iis additas esse. Quum autem tot codd. *nisi*, pro *ni*, legant, videri potest scriptum a Livio esse *ni se tribuni plebis C. et L. Arennii interposuissent.*

§ 4 *Qui, neque magistratum continuari satis civile esse*] Proconsulatum Q. Fulvii æquat consulatui: alioqui quomodo ei continuaretur imperium, qui hoc anno non fuit consul? Nisi de dictatura hoc intelligendum. *Glar.* Ex dictatore consulem fieri. *Sigon.* Proconsulatus intelligi nequit. Livius enim inquit *magistratum continuari.* Proconsulatus autem non est 'magistratus,' sed 'imperium.' Vide Sigon. ad III. 4. § 10.

§ 5 *Itaque, si suum nomen dictator acciperet*] In exemplari vetusto *si suum nomen dict. exciperet* legitur. Unde conjicio sic hunc Livii locum castigandum: *Itaque ni suum nomen dictator exciperet.* Rhenan. Pal. 3. *exciperet.* Unde tamen non continuo applaudendum conjecturæ Rhenani. *Gebh.* *Exciperet* Gaertn. *non exciperet* Lov. 5. Solent librarii has voces commutare. Vide ad x. 18. § 9.

§ 7 *Quum Flaminius alter consul*] Indicant vestigia scripturæ veteris, tametsi mendosa, deesse hic prænomen Flaminii, puta *C.* aut *P.* Rhe-

nan. Vet. lib. *cum C. Flaminius.* Sigon. Pal. 1. *Namque Cn. Servilio cos. cum eo Flam.* Reliqui quoque *Namque.* Rhenanus cum Sigonio interponunt, seu præfigunt potius *cum C. Flaminius.* Gebh. Scribendum *quum C. Flaminius alter consul ad Trasimenum cecidisset.* Nam aut præponunt literam prænominis indicem, (Put. *G.*) aut habent *quum eo Flaminius.* J. F. Gron. *Quum eo Flaminius* etiam Flor. Voss. Lov. 2. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *quum Gn. Flaminius* Lov. 3. *quum Cn. Flavius* Lov. 4. Ceterum *namque* omnes codd. mei, et Hearnii L. 1. ac D. cum priscis excusis: cujus loco Froben. 1535. *nam* substituit. At priorem lectionem jam Jac. Gronovius revocavit.

Plebemque scivisse] Est in scripto *jussisse.* Sed nescio an mendose, sicut et supra cap. præc. 'quem populus jussisset dictatorem.' *Rhenan.* Mirum, Livium ne uno quidem verbo hujus plebisciti meminisse sub consule Flaminio. Exemplum autem de Posthumio Megillo fuit a. CDLXII. quando cum eo consul fuit C. Junius Brutus (quem codd. alii *Cn.* alii *Bubulum,* alii *Bubulcum* vocant) secunda decade libro primo. At hoc plebiscitum a Livio omissum est hac decade. *Glar. Jussisse* etiam Rec. quod ex glossa τοῦ *scivisse* natum puto.

§ 8 *Exemplumque ea in re se habere*] Reposuimus ex antiquo libro *exemplaque:* nam subdit 'vetus L. Postumii, recens Q. Fabii:' sic enim legi debet, non *recensque Q. Fabii.* Rhenan. Pal. 1. *exemplum in eam rem se habere:* vet. ed. *exemplum ea in re vetus se habere.* Pall. 2. et 3. *exemplum* quoque præferunt, retunduntque insimul Rhenani correctionem. *Gebh.* Nostri consensu, *exemplumque eam in rem se habere,* contra Rhenanum. *J. F. Gron.* Unus meorum Gaertn. Rhenano adsentitur. Et quidem 'exempla vetus, recens' eadem forma dictum foret, qua 'duces Romanum Pœnumque:' de quo vide ad XXII. 23. § 6. Sed aliud suadent codd. *Exemplumque ea in re,* ut ante Rhenan. edebatur, Ber. et Lov. 5. *exemplum eam rem* Lov. 2. *exemplum ad eam rem* Hav. *exemplumque in eam rem* Lov. 3. 4. *exemplumque eam rem* Flor. Voss. Lov. 1. et Harl. ubi præpositio *in* elisa est ab ultima litera vocis *eam.* Vide ad X. 13. § 3. Scribendum enim, ut Gronov. edidit, *exemplumque eam in rem;* quod in N. esse, Hearnius monuit.

L. Postumii Megilli] *L. Postumii Megelli* ex Capit. consulibus et vetustis libris. *Sigon.* Non aliter omnes mei, excepto uno Ber. qui cum vetustis edd. legit *Metelli.* Vide Sigon. iterum ad X. 26. § 5. et Pighium in Ann. ad a. CDLXII. p. 401.

Consul cum Cn. Junio Bubulco] Lege *cum C. Junio,* ex Cassiodoro et tabulis Capitol. consules fuerunt a. CDLXI. *Sigon. Caii* prænomen ei etiam tribuunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. Hav. cum edd. Ascensii. Deinde *Bubullo* Lov. 3. *Bubulo* reliqui fere codd. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Sed, Juniorum cognomen 'Bubulcus' esse, certum est. Vide Pighium loco laud. Similiter peccarunt librarii IX. 28. § 2. et alibi.

Profecto numquam sivisset] Pal. 2. *scisset:* ut exaratum quoque in Pal. 3. sed vet. ed. *scivisset.* Gebh. Put. *nisi id bono publico fieret, profecto numquam sisset.* Alludunt alii *quæsisset, scisset* referendo. Et delectatur ea contractione Livius. *J. F. Gron. Scivisset* Voss. Lov. 1. 2. Harl. Hafn. Ber. Gaertn. Hav. et quædam edd. vett. *scisset* Lov. 3. 4. *isset* Cant. *sisset* optime Flor. Vide ad Livii XXIII. 18. § 6.

§ 10 *Patribus id tempus reipublicæ*] In margine vetusti codicis adscriptum erat verbum *interesse.* Rhenan.

§ 11 *Declarati consules Q. Fabius Maximus quintum, Q. Fulvius Flaccus*

quartum] Neutrum ex numeralibus comparet in ullo Gallicanorum, qui tamen utrumque servant inferius c. 7. *J. F. Gron.* A multis etiam meorum numeralia repudiantur. Priori quartus consulatus in Hearnii L. 1. secundus in N. adscribitur. In posteriori uterque numerum omittunt: tertium ei tribuunt antiqq. edd.

§ 12 *Prætores creati*] Vet. lib. *Prætores inde creati.* Sigon. Sæpe Livius prætorum comitia consularibus subjungens utitur voce 'inde,' vel 'deinde,' 'exinde,' 'tum,' aut similibus. Interdum tamen ea omissa prioribus addit. Ita xxiv. 43. xxx. 40. et alibi. Quum igitur τὸ *inde* a Sigonio additum non adpareat in ullo meorum, nec in Hearnii L. 1. ac N. vix vet. lib. Sigonii fidem habeo.

C. Hostilius Tubulus] Ita solus Pal. 3. Nam Pal. 1. *Tumulus.* Pal. 2. et vet. ed. *Tribulus.* Gebh. *Tumulus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Hafn. et Hav. *Cumulus* Gaertn. et Hearnii N. *Damulus* Lov. 5. *Daumulus* Hearnii L. 1. *Tribulus* Lov. 3. Ber. et multæ edd. vett. Mox *et C. Aurunculeius,* copula addita, Hearnii L. 1. *C. Aurunculeius* Lov. 2. 4. Ber. et Hav.

§ 13 *Classis Punica navium quadraginta*] *Navium XXX.* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum. Mox *Obbiensem* Flor. *Obliensem* Lov. 2. et Hearnii L. 1. Male. Vide Cluv. Sardin. Ant. c. 1. p. 493.

§ 14 *P. Manlius Volso*] *Vulso* ex Capit. tabulis. *Sigon.* Vide ad xxii. 35. § 1. *Colso* perperam Flor. Voss. Lov. 1. 3. Harl. Gaertn. et Hav. *Cosso* Lov. 2. 5. et Hearnii L. 1.

Circumacta inde ad alterum insulæ latus, Caralitanum] Ptolemæus Olbiam Caralinque eodem Sardiniæ latere ponit, videlicet ortum spectante. Quare non video quomodo hic locus constet. *Glar.*

§ 15 *Sacerdotes Romani eo anno mortui*] T. Otacilius mortuus erat IↃXLI. Q. Fulvio III. Ap. Claudio consulibus l. xxvi. capp. 22. 23. *Duk.*

C. Servilius pontifex factus in locum T. Otacilii Crassi] Post hæc verba inserunt Put. Pet. Reg. *Tiberius Sempronius Tib. F. Longus augur factus in locum T. Otacilii Crassi.* Et fuisse tale quid in Pal. etiam suspicor inde, quod excerptor vitiosissimam eorum scripturam hic arguit, adeo ut piguerit enotare. Ita enim defungitur interdum, quod ἄλλοις ejus ἐσθλοῖς condonabimus. Sunt autem ista haud dubie Livii verba, quæ intelliges, si cogitaveris duo sacerdotia habuisse T. Otacilium Crassum, pontificatum et augurium: duo etiam accepisse Tiberium Sempronium Tib. F. Longum, augurium nempe et decemviratum. Sic lib. xxix. in fin. c. 38. 'In M. Pomponii Mathonis auguris et decemviri locum creati, decemvir M. Aurelius Cotta, augur Ti. Sempronius Gracchus.' xxx. 26. de Q. Fabio Maximo Cunctatore: 'Augur in locum ejus inauguratus Q. Fabius Maximus filius: in ejusdem locum pontifex (nam duo sacerdotia habebat) Ser. Sulpicius Galba.' xl. 42. 'Exitu anni et C. Servilius Geminus pontifex maximus decessit: idem decemvir sacrorum fuit: pontifex in locum ejus a collegio cooptatus est Q. Fulvius Flaccus, creato ante pontifice maximo M. Æmilio Lepido, quum multi clari viri petissent; et decemvir sacrorum Q. Marcius Philippus in ejusdem locum est cooptatus.' *J. F. Gron.* De pluribus sacerdotiis in unum hominem collatis plura habet Spanhem. de Usu et Præst. Num. diss. xii. p. 368. Julius Cæsar pontifex maximus et augur fuit. Cic. Fam. xiii. 68. et alii ibi apud Manutium. *Duk.* Quæ Gronov. in quibusdam suorum invenit, etiam in Oxon. D. superesse Hearnius testatur. Verum illa in nullo meorum mihi obviam fuerunt. Neque etiam Livii esse,

ex ipso colligo; qui, mortem Ti. Sempronii Ti. F. Longi referens, XLI. 21. eum decemvirum sacrorum fuisse, et quis ipsi in hoc sacerdotio successerit, memorat; at auguratus, quem nunc etiam adeptum esse Gronov. putabat, non meminit.

§ 16 *T. Sempronii T. F. Longi T. Sempronius C. F. Longus*] Lege *Ti. Sempronii Ti. F. Longi Ti. Sempronius.* Est enim 'Tiberius' Semproniorum cognomen. *Sigon.* Ratio temporum et Capitolina marmora correctissima demonstrant ita legendum esse: *Decemvir item sacris faciundis in locum Ti. Sempronii C. F. Longi Ti. Sempronius Ti. F. Longus suffectus.* Hic enim tunc non mortuus, sed decemvir in locum patris mortui factus est, et postea quoque summos magistratus gessit. Comprobare videtur correctionem istam Liv. ipse XLI. 21. ubi hunc eumdem decemvirum pestilentia mortuum scribit: 'Sacerdotes,' inquit, 'publici ea pestilentia mortui sunt Cn. Servilius Cæpio pater prætoris, et Ti. Sempronius Ti. F. Longus decemvir sacrorum,' &c. Exemplaria tamen *T. F.* legunt, vulgato librariorum errore prænomina male discernentium. *Pighius* in Ann. ad a. DXXXV. p. 149. et ad a. DXLVIII. p. 214. Pal. 1. *in locum T. Sempronii Ti. Fi. Longi Ti. Sempronius C. Fi. Longus suffectus.* At omnium vitiosissimi reliqui duo Mss. sunt, quos enotare piget. *Gebh.* Non recte tamen Pighius loco posteriori Ti. Sempronium a. IↃXLIV. in locum patris decemvirum suffectum scribit, quod factum est Marcello IV. et Lævino coss. a. IↃXLIII. *Duk.* Pighii conjectura verissima est, quam Gruterus ultimæ ed. contextui inseruit, unde in Gronoviorum aliorumque edd. pervenit. Non enim J. F. Gronovius ita correxit, et membranarum ad id auctoritate inductus edidit, ut existimat Jac. Perizon. ad Livii XLI. 21. ubi emendationem hujus loci probavit. Ceterum *sacris faciendis* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1.

M. Æmilius Pappus] *Papus* ex Capitolinis tabulis. *Sigon.* Ita quoque præter unum Ber. omnes mei. Vide ad IX. 7. § 14. Ipsi vero *Cn.* prænomen datur in Hearnii L. 1. Paullo ante *L. Marcius* Hearnii L. 1. *Cn. Marcius* ejusdem N. et Lov. 3.

§ 17 *Et censores hic annus habuit L. Veturium Philonem*] Dubium hic est, de priorene anno loquatur, an de hoc præsente: nam *hic annus* ait, non superior. Atqui hoc anno L. Veturius Philo fit prætor peregrinus cum Gallia provincia, ut paulo post c. 7. exhibet Livius. Nam igitur simul censor? non opinor: nam censor hic moritur. At paulo post ædilis curulis ludos Romanos instaurat. Necesse igitur est, plures fuisse eo nomine. Cicero videtur *Philos* vocare, non *Philones*, ex quo multi in Livio cognomina mutare in prioribus ausi, hic tamen non emendarunt. Fieri potest, ἑτερόκλιτον fuisse apud veteres. *Glar.* Duo hoc tempore fuerunt L. Veturii Philones, forte pater et filius, quorum illum hoc anno in censura mortuum Pighius ad a. IↃXLIII. p. 189. consulem a. IↃXXXIII. et triennio post dictatorem fuisse monet. Hic nunc ædilis curulis et in annum sequentem prætor creatus postea consul ac magister equitum fuit. Ceterum *Philus* et *Philo* diversa Romanorum cognomina fuerunt, illud genti Furiæ, hoc genti Veturiæ aliisque competebat. Mox *maximum pontificem*, pro *pontificem maximum*, edidit Jac. Gronov. sine dubio auctoritate codicum. Certe, excepto Ber. ita omnes mei cum Hearnii L. 1.

Quam censor est factus] Vet. ed. *effectus.* Gebh. Ita Lov. 3. Ber. et edd. ante Aldum. Τὸ *est* non adparet in Lov. 2.

§ 18 *Hi censores neque senatum*] Castigavimus *Sed hi censores,* et mox

pro *reipublicæ* scripsimus *publicæ rei.* Sic enim antiquus liber habet, et sic est legendum. *Rhenan.* Illud *Sed* adhæsit verbo præcedenti in quibusdam codd. qui, pro *fecit. Sed hi*, legunt *fecisset. Hi.* Ita præferunt Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. et Hav. Uno etiam vel altero excepto, omnes codd. Rhenano *publicæ rei* legenti adsentiuntur. Duabus, non una voce, *res publica* scribitur XLII. 26. 'Nihil magnopere rei publicæ eo anno consules gesserant.' Mox *inde L. Licinius* Lov. 5. *inde P. Licinius* Hearnii L. 1.

§ 19 *Q. Catius et L. Porcius Licinius*] *Licinus* ex Capitolinis tabulis. *Sigon. Q. Cautius* Voss. Lov. 1. 3. Ber. Gaertn. Hearnii N. et edd. usque ad Aldum: *Q. Cuurius* Lov. 2. *Q. Tutius* Lov. 5. et Hav. *Q. Tucius* Hearnii L. 1. *Q. Cantius* Aldus. *Q. Catius* reliqui: et ita Froben. 1535. edidit. *Licinus* recte Flor. Vide ad XXVI. 6. § 1. Paullo ante ædilis curulis Veturii prænomen *L.* omittitur in Flor. Voss. Lov. 2. 3. Harl. Ber. Hav. Hearnii N. et edd. vetustis. ejus loco *et* erat in Hearnii L. 1.

Et ludos, pro temporis hujus copia, magnifici adparatus fecerunt] Vetus habet *pro temporis ejus copia magnifice apparatos.* Rhenan. Ita et Pal. 3. Reliqui omnes *magnifici apparatus.* Gebh. *Magnifici apparatus* Gall. omnes, et duo Pall. et Voss. Quod male mutatum ivit Rhenanus. Suetonius Julio c. 10. 'Ædilis præter comitium ac forum basilicasque etiam Capitolium ornavit, porticibus ad tempus exstructis, in quibus abundante rerum copia pars apparatus exponeretur.' *J. F. Gron. Magnifici apparatus* etiam Pighius citat ad a. IↃXLIII. p. 189. *Duk. Pro temporis hujus copia magnifici apparatus* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Gaertn. et Hav. *magnifice apparatos* Lov. 5. Harl. et Hearnii L. 1.

CAP. VII. § 1 *C. Lælius legatus Scipionis Romam venit*] Pal. 1. *C. Lælius Romam venit*, rejectis cæteris. At in Pall. 2. ac 3. hæc ita transposita sunt: *Exitu anni hujus Lælius legatus Scipionis die quarto et trigesimo, quam a Tarracone profectus erat, Romam venit.* Vet. ed. *Exitu anni hujus die IIII. et XXX. qua a Tarracone profectus erat Lælius, Romam venit legatus Scipionis.* Gebh. Pall. secundo et tert. concinunt Lov. 4. et Harl. nisi quod legant *C. Lælius.* Vet. editioni autem Ber. et aliæ edd. principes. At voces *C. Lælius legatus Scipionis* desunt in Flor. Cant. et Hearnii D. Sed *C. Lælius* diversa manu in Flor. inter versus adscribitur. Voces *legatus Scipionis* desunt etiam in Voss. Lov. 1. 2. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. quas etiam Aldus omisit, et demum Curio inseruit. Insuper quum in omnibus prioribus edd. datum fuisset per notas *die IIII. et XXX.* is, qui ultimæ Gruteri præfuit, ejus loco substituit *die quarta et trigesima.* Verum *die quarto et tricesimo* exstat in Flor. *die quarto et trigesimo* in Lov. 5. et Ber. *die quarto*, duabus sequentibus vocibus omissis, in Gaertn. Florentinam igitur lectionem revocavi. Vide ad VIII. 11. § 15. Mox *is cum agmine* Ber. et edd. Aldina vetustiores.

§ 2 *Novasque in societatem adscitas*] Pal. 2. *novasque inde in soc. adscitas.* Gebh. Omnes mei additam vocem ignorant.

§ 3 *His fere congruentia, quæ in literis*] Put. *quæquæ in literis.* J. F. Gronovius. Ex brevi hac Gronovii adnotatione Donjatius, qua fuit diligentia, videre potuit, Gronovium in Put. invenisse *quæque in literis*, idque probasse. Ei deinde ipse calculum adjicit, et sensum esse putat, expositis a Lælio congruisse, quæ ex captivis comperta erant, et ea, quæ scripta hac de re fuerant a Messalla. Nihil minus. Ex proxime enim præcedentibus constat, Lælium de rebus a Scipione in Hispania gestis tantum

verba fecisse: de quibus Messallam literis egisse falsum est. Quid vero Messalla ad senatum perscripserit, Livius retulit c. 5. His jam congruisse dicit, quæ senatus ex captivis a Lælio adductis comperit. Ceterum *quæq; in literis* legunt tamen Flor. et Harl. Sed male.

Vix Hannibali atque ejus armis obsistentem] Pal. 1. et vet. ed. *subsistentem.* Pal. 3. *subsistentes.* Gebh. Put. omnes Gall. duo Pall. Voss. Andreas, atque Aldina *ejus armis subsistentem.* Idem verbum eodem fere sensu tamen optimi mutant XXII. 60. *sed subsistere ac retinere conati sunt:* optimi enim *obsistere.* Sed et citra illum sensum remotiorem eodem libr. c. 10. 'Modo repente in aliquo flexu viæ, si excipere degressum in æquum posset, occultus subsistebat.' Pariter Put. Gallicique meliores, et tres Pall. *obsistebat.* De quibus arbitretur lector. Sed illic 'subsistere' est sustinere. Brutus ad Cic. Fam. XI. 10. 'Non, si Varronis thesauros haberem, subsistere sumtui possem.' Ut ex Flor. optimis Victorius. Cæsar de Gall. V. 10. 'Prope omnes naves adflictas atque in litore ejectas esse; quod neque anchoræ funesque subsisterent, neque nautæ gubernatoresque vim tempestatis pati possent.' Tibullus ad Messalam IV. 1. 195. 'Pro te vel solus densis subsistere turmis:' ita enim Mss. probantque recte editores. Sed frustra advocatur hic e Nostro I. 4. 'subsistere feris:' nam *feras* ubique legitur, et denuo aliud est, tactumque in Observ. I. 17. Claudianus in Eutrop. II. 368. 'Nec tantis unum subsistere posse periclis.' *J. F. Gron.* *Obsistere* hoc sensu obcurrit apud Liv. XXIII. 20. 'Quum obsistere malis nequirent Petellini.' Cic. de Sen. c. 13. 'Quoniam ejus blanditiis non facile obsistimus.' Verum in nullo codd. hanc lectionem inveni; neque in ulla etiam ed. ante Ascensianam 1513. *substinentem* habet Harl. *resistentem* Hafn. Verum et *obsistentem* et *resistentem* natum est ex interpretatione, qua glossator inlustrare conatus est vocem *subsistentem,* quam servant reliqui mei, et Oxonn. Hearnii codd. cum edd. prioribus, et recte adseruit Gronov. quin et ex eodem fonte *substinentem* vel *sustinentem* ortum esse, patet ex iis quæ viri docti ad d. l. Cic. notarunt. Adde quæ dicta sunt ad Liv. IX. 31. § 6.

§ 4 *Productus et in concionem Lælius eadem disseruit*] Pal. 1. 2. et vet. ed. *ea demum disseruit.* Gebh. Plures libri *ea demum disseruit.* Put. clare *eadem ædisseruit.* Scribe *eadem edisseruit.* Sic V. 4. 'Quam hoc non utile solum, sed etiam necessarium fuerit, postea edisseram:' ubi male sustulit Rhenanus. Lib. XXXIV. c. 52. 'Senatus extra urbem Quintio ad res gestas edisserendas datus est.' XLIV. 41. 'Quum agi, non, quemadmodum agantur, edisseri oportet.' *J. F. Gron.* *Ea demum disseruit* Flor. et multi alii meorum cum Hearnii Oxon. L. 1. N. et edd. Rom. 1472. ac Parm. similiter præferunt; sed verum est *eadem edisseruit,* quod Gronov. ex vestigiis Put. restituit. Livium ita locutum esse, Gronov. etiam docuit ad XLI. 6. § 5. Et ita etiam alii; ut Justin. XXXI. 5. 'Se viam belli edisserturum.' Avien. Descr. Oræ Marit. 68. 'Laboris autem terminus nostri hic erit, Scythicum ut profundum et æquor Euxini sali Edisserantur.'

Ob res feliciter ab Scipione gestas supplicationes in unum diem] Scripsimus *a P. Scip. gestas supplicationem.* Rhen. Habetur in Pal. 2. *ob res feliciter apud Scipionem gestas supplicationem.* Pal. 3. *apud Scipionem gestas supplicationes.* Statim iidem duo codd. *C. Lælius primo quoque tempore cum quibus venerat rebus redire in Hispaniam jussus.* Gebh. *Feliciter ab Scipione gestas* Flor. Lov. 1. 5. Harl. et Ber. *feliciter a Scipione gestas* Lovel. 2. 3. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et priscæ edd. Hinc *in unum diem sup-*

plicationes Lov. 2. *in unum diem suppeditationes* Hav. *supplicationes* etiam Hearnii L. 1. Ceteræ membranæ *supplicationem in unum diem,* nisi quod vox *supplicationem* desit in Flor. Mox *C. Lælius, &c. redire in Hispaniam jussus* Rec. Et ita Hearnii D. nisi quod insuper omittatur Lælii prænomen. Præterea voces *primo* et *tempore* non adparent in Lov. 1. Tum *cum omnibus, quibus venerat, navibus* Ber. et tandem *redire Hispaniam* Lov. 3.

§ 6 *Quod mihi minus simile veri visum est*] Scripsimus *Sed mihi minus* ex volumine scripto. *Rhenan.* Omnes nostri, duo Pall. Voss. et edd. veteres, *Quod mihi minus simile veri visum est, annum integrum Scip. nihil gerendo* (sic optimi) *in Hisp. consumsisse.* Mutavit Rhenanus. Hoc meis auribus multo accidit elegantius, qui τὸ *quod* hoc modo παρέλκον persæpe apud Nostrum politosque alios scriptores observavi. Lib. VI. c. 7. 'Novus hostis veteri adjunctus commovit animos militis Romani. Quod ubi aciem jam instruenti Camillo centuriones renunciaverunt, turbatas militum mentes esse, segniter arma capta, &c. insilit in equum.' XXIX. 34. 'Quod ubi Scipioni relatum est, æstiva sub tectis equitem agere, Sint, inquit, vel plures, dum talem ducem habeant.' Varro de Re Rust. I. 15. 'Alii ulmos, ut in Crustumino: quod ubi id pote, ut ibi.' Sallust. Jug. c. 14. in oratione Atherbalis: 'Quod utinam illum, cujus impio facinore in has miserias projectus sum, eadem sic simulantem videam:' ita namque scribendum, non *hæc simulantem.* Cicero Philipp. X. 4. 'Quod qui ab illo abducit exercitum, et respectum pulcherrimum, et præsidium firmissimum adimit reipublicæ.' Alterum liquet nobis a mala manu esse. *J. F. Gron.* Rhenani lectio superest in Hearnii D. Utraque juncta *sed quod mihi minus* præfert Lov. 5. *quod mihi simile vere visum est* edd. Rom. 1472. et Parm. Alii codd. quos vel Hearnius, vel ego excussimus, stant cum Gronovio. De τῷ *quod* παρέλκῳ vide ad XXXII. 37. § 6. Deinde *nihil gerendo* Oxon. legere, Hearnius testatur. Quod vero in optimis quoque Gronovii ita superesse notarit, in eo fallitur: nam ita quidem in ed. Jac. Gronovii est; sed errore operarum, ut ex syllabo erratorum constat. Plerique etiam meorum *gerundo* præferunt; alterum vix in Gaertn. et Hav. superesse notatur. Voces *nihil gerundo* desunt in edd. Rom. 1472. ac Parm. Insuper § præc. *multis auctoritatibus,* pro *auctoribus,* Voss. et Gaertn.

§ 7 *Q. Fabio Maximo quintum, Q. Fulvio Flacco quartum consulibus*] In numero consulatus Fabii et Fulvii admodum variant, vel potius errant, librarii codicum, quibus Hearnius, et ego usi sumus. Constat tamen vulgatam lectionem veram esse, et Fabium hoc anno quintum, Fulvium quartum consulatum obtinuisse. Certe ante quinquennium Fabius quartum consul memoratus est XXIV. 9. ante triennium Fulvius tertium XXV. 3. Mox *ut Fabius ad Tarentum* Lov. 4. *Fabius ut ad Tarentum* Harl.

§ 8 *L. Veturius Philo urbanam, C. Hostilius Tubulus peregrinam*] Omnes scripti et editi *C. Host. Tub. urbanam, L. Veturius Philo peregrinam cum Gallia.* Mutavit Gruterus in majuscula ed. Francofurtensi: credo, quia mox C. Hostilius a C. Lætorio provinciam exercitumque Arimini accepisse dicitur. Sed hoc potius ex illo corrigendum recte vidit Pigh. in Ann. ad a. IↃXLIV. p. 193. nam et c. 10. habes, 'L. Veturio prætori, qui Galliam provinciam sortitus erat:' et c. 20. 'Prorogatum et L. Veturio Philoni est, ut proprætor Galliam eandem provinciam cum iisdem duabus legionibus obtineret, quibus prætor obtinuisset.' *J. F. Gron.* Mutavit demum Gruter. in ed. ultima; nam et altera majuscula viginti annis ante hanc Fran-

cofurti prodierat, in qua servavit vulgatam lectionem. Τὸ *Tubulus* non adparet in Hearnii L. 1. ut nec voces *L. Veturius Philo peregrinam* in ejus D. Paullo ante *M. Claudio et Valerio Lævino prorogatum imperium* Harl. Voces *et Valerio Lævino* etiam a manu recenti in Flor. inter versus adscriptæ sunt: male. M. Valerio enim hoc anno imperium prorogatum esse postea § 12. memorabit. *C. Marcello prorogatum* Hearnii L. 1. Cujus librarius per *C* indicasse videtur *Claudio.*

§ 9 *Quibus in Etruria C. Calpurnius præesset*] Emendavimus *præfuisset.* Rhenan. *C. Calpurnius idem præesset* Voss. et Lov. 1. *præesset C. Calpurnius* Lov. 2. *C. Calpurnius præerat vel usus erat* Hav. Vocem *præesset*, vel *præfuisset*, omisit scriba Flor. *præfuisset, decretæ* edidit Jac. Gronov. Vellem monuisset qua auctoritate vocem *decretæ* admittendam censuerit. Eam enim in nullo vel codice vel edito libro inveni. Paullo ante Valerii Lævini prænomen *M.* non adparet in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. D. et edd. vetustis, quod demum Frob. 1535. addidit: *in Sicilia Q. Lævinus* legit ejusdem L. 1. Deinde Fabii prænomen Q. exsulat ab Hearnii D.

§ 10 *C. Calpurnius eidem præesset provinciæ exercituique, quem Q. Fulvius habuisset, Capuam exercitumque T. Quinctius obtineret*] Hanc sententiam, in vulgatis exemplaribus transpositam, ex veteri libro sic suo loco restituimus: *Capuam ex., quem Q. Fulvius habuisset, T. Q. obtineret.* Rhenan. Ex vet. lib. legit Rhenanus *Capuam exercit., quem Q. Fulvius habuisset, T. Quintius obtineret:* et recte. Nam paulo post c. 25. ait, 'Consulum alter T. Quintius Crispinus ad exercitum, quem Q. Fulvius Flaccus habuerat, profectus.' *Sigon. C. Calpurnius idem* Flor. Voss. Lov. 2. 4. Harl. et Hav. Deinde *præesset provinciæ exercituique: Capuam exercitumque, quem Q. Fulvius obtineret* Harl. *præesset provinciæ: exercitum, quem Q. Fulvius habuisset, Quintius obtineret* Voss. et Lov. 2. *præesset provinciæ: exercitumque quem Q. Fulvius habuisset, Quintius obtineret* Flor. Cant. et Hav. ubi voces *exercituique Capuam* exciderunt ob repetitam mox vocem *exercitumque.* Quinctii prænomen *T.* etiam deest in Lov. 3. Hearnii L. 1. N. et antiqq. edd. Paullo ante vox *urbanus* deest in Voss. Eadem cum sequenti *ut* omittitur etiam in Flor. At Harl. *urbanus exercitus* transpositis vocibus exhibens, omittit solum τὸ *ut.*

§ 11 *C. Hostilius ab C. Lætorio proprætore provinciam exercitumque*] Perperam *C. Hostilius* pro *L. Veturio* suppositus est. Nihil enim Hostilio prætori urbano cum Gallia et Ariminensi exercitu, cui res urbanæ curandæ, Apollinaresque ludi faciundi erant. At Veturio Galliam evenisse paullo ante dixit, de cujus exercitu alioquin nihil; cum de aliis per provincias mutatis omnibus quam diligentissime scribat. Nihilominus L. Veturium postea c. 10. cum Galliam sortitus esset, inter eos imperatores recenset, quibus aurum ex ærario Saturni sanctiore ad stipendia exercitus distributum fuit. *Pighius* in Ann. ad a. DXLIV. p. 193. Scribe *L. Veturius ab C. Lætorio*, ut jam dictum ad § 8. *J. F. Gron. C. Abstilius* est in Hearnii N. Præterea *ab Cn. Lectorio proconsule* Ber. et edd. usque ad Ald. nisi quod in quibusdam *ab C. Lectorio* datum sit. Sed *Lætorio* verius scribi, dictum est ad II. 27. § 6. ei autem *Caii* prænomen tribuitur XXVI. 23. ubi, prætorem creatum fuisse, narratur.

Exercitumque, qui tum jam Arimini erat, acciperet] Sic videtur legendum juxta scriptum exemplar *provinciam exercitumque (Arimini erat) acciperet.* Rhen. Abest a Pall. 2. ac 3. τὸ *jam.* Gebh. Valde salivam movet, quod e

vetere exemplari Rhenanus *provinciam exercitumque* (*Arimini erat*) *acciperet.* Ex fine vocis præced. *tumque* repetita *qui tum* videntur. Et particula *jam* plusculis scriptis abest. *J. F. Gron. Qui tum jam in Arimini erat* Voss. a m. pr. et Lov. 1. *qui tum jam etiam Arimini erat* Lov. 3. et Hearnii N. *qui tum Arimini erat* Lov. 4. 5. Ber. a m. sec. Gaertn. et Hearnii L. 1. Mox *bene* deest in Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. Aldi, aliisque nonnullis. Ea voce transposita, *rem bene gesserat* legunt Lov. 3. et Ber. Ceterum Jac. Perizon. ad marginem Livii observavit, c. 2. legiones primam et secundam in exercitu Marcelli memorari; infra vero capp. 12. et 14. in ejusdem proconsulis exercitu duodevicesimam et vicesimam: id igitur adversari illi, quod hic dicitur, ei proconsuli decretas fuisse legiones, quibus consul bene rem gesserat. Et tamen, se militibus, quibus hoc anno præerat, etiam anno præcedenti præfuisse, Marcellus indicat c. 13. Hæc quemadmodum in concordiam redigenda sint, cogitent acutiores.

§ 12 *His quoque est prorogatum in Sicilia imperium*] Hujusmodi lectionem indicat vetustus codex: (*his quoque enim pror. imp.*) *in Sicilia Cannensis exercitus datus.* Nam sequitur infra cap. 23. 'Et in Sicilia ita divisæ res: Sex. Cæsari Cannensis exercitus est datus.' *Rhenan.* Secundas Rhenano faciunt nostri in illo *his quoque est enim prorogatum in Sicilia imperium.* J. F. Gron. Sic III. 50. 'Illis quoque enim filias, sorores, conjugesque esse.' *Duk.* Si codd. Gronovii ita legerunt, quemadmodum ex iis laudat, neque Rhenano secundas fecerunt, neque iis consentiunt nostri; qui tantum non omnes præferunt *his quoque est prorogatum:* quod sibi quoque in L. 1. et N. obvium fuisse, Hearne testatur. Curio post Rhenanum ediderat *his quoque est in annum prorogatum,* quod, excepto Sigonio, adoptarunt reliqui editores usque ad Gronov. qui voces *in annum* expunxit, et forte earum respectu suos Rhenano secundas facere notavit. Quod autem ad alia, neque Rhenanus vet. cod. suum et *est* et *enim* simul exhibere notavit, neque in meis exstat; Rhenani Mstus solum *enim,* mei solum *est* præferunt. At insuper *his quoque pror. est in Sicilia imperium* exhibet Hav. *iis quoque est imperium pror. in Siciliam* Lov. 4. Verum iis prorogatum est imperium *in Sicilia,* non *in Siciliam.* Vide ad XXVI. 18. § 9. Τὰ *in Sicilia* desunt in Hearnii L. 1. Paullo ante *cum L. Licinio,* pro *Cincio,* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Hav. et edd. Rom. a. 1472. ac Parm. *cum C. Licinio* Gaertn. et Hearnii L. 1.

§ 13 *Ob similis iram fugæ missi eo*] *Iram* hic culpam interpretatur Ulit. ad Gratii Cyn. 373. et 374. Male: 'Ira fugæ' enim est ira propter fugam; ira, cujus fuga caussa exstitit. Locutionem inlustravi ad IV. 50. § 7. adde ad XXXVII. 51. § 6. Paullo ante *additaque ea, qua sub Cannenses,* mediis omnibus omissis, Voss. et Lov. 1. *additaque ea, sub quæ Cannenses* Flor. et Hav.

§ 14 *C. Aurunculeio eædem in Sardiniam legiones*] Scripsimus *in Sardinia.* Hic unam paginam transilire coacti fuimus ob defectum, qui erat in exemplari Ms. quod ex bibliotheca Spirensi nacti fueramus. *Rhenan.* Unus Ber. priscam lectionem *in Sardiniam* servat. Reliqui emendationem Rhenani probant.

§ 15 *P. Sulpicio eadem legione eademque classe*] Anno superiore Sulpicius exercitum dimittere, socios navales retinere jussus erat, ut Livius XXVI. 28. scribit. Quare nescio, an hæc recte, et quænam illi legio fuerit. *Pighius* in Ann. ad a. IↃXLIV. p. 195. Jac. Perizon. insuper ad marginem Livii observat, c. 22. ubi provin-

ciarum et exercituum anno sequenti divisio refertur, 'P. Sulpicio, ut eadem classe Macedoniam Græciamque provinciam haberet, prorogatum in annum imperium esse,' nulla legionis mentione facta. Hinc inferebat, vel Livium hallucinatum esse, vel ejus librarios peccasse. Mox *triginta quinque naves* Ber. cum quibusdam edd. vett. *triginta quinque quinqueremes* Ascens. 1513. Sed reliqui codd. et edd. tantum *triginta quinqueremes* memorant. Insuper Fabii prænomen Q. omittunt Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum.

§ 16 *Cetera classe placere prædatum, &c. seu M. Valerium Messallam vellet*] Omnes abigunt τὸ *placere*, quod adjectum est ab illis qui non videbant, sensum pendere a verbo *jussæ*, idque hic intelligendum, quasi scriberetur 'cætera classe jussum est aut trajicere, aut mittere.' Deinde in fine verbum *vellet* Put. Reg. Men. Voss. justissime expungunt. Et quis non videt supervacuum esse? *J. F. Gron.* *Placere* et *vellet* servant, ut videtur, Hearnii Oxon. apud me tantum supersunt in Lov. 3. 4. 5. Ber. et Gaertn. solum *vellet* in Harl. A reliquis ambæ voces recte exsulant.

§ 17 *Ita provinciæ exercitusque in eum annum partita imperia*] Scribe, *Ita provinciæ exercituumque in eum locum partita imperia.* Put. Men. *exercitumque.* Voss. *exercituque:* manus sec. addidit supra *um.* At Cœlius Curio subjecit *in eum annum:* quum illud habeant Put. Pett. Flor. tres Pall. Voss. Andreas, et omnes veteres editi usque ad Frobenium. Sed meminisse debuerat *locum* bonis auctoribus interdum significare tempus. Plautus Capt. II. 3. 25. 'Philocrates, ut adhuc locorum feci, faciam sedulo, Ut potissimum, quod in rem recte conducat tuam, Id petam.' Lib. XXV. c. 19. 'Et quibus artibus ad id locorum nostri et duces et exercitus capti essent, iis adversus inventorem usurum.' Eodem lib. c. 22. 'Sed tamen, quia consules, ubi summa rerum esset, ad id locorum prospere rem gererent, minus his cladibus commovebatur.' Iterum eodem lib. cap. 32. 'Quando ad id locorum id modo actum esset, ut Asdrubalem tendentem in Italiam retinerent.' Sallustius Jug. de Mario c. 63. 'Tamen is ad id locorum talis vir (nam postea ambitione præceps datus est) consulatum appetere non audebat.' Item c. 72. 'Neque post id locorum Jugurthæ dies aut nox ulla quieta fuit.' Vir doctissimus et præclare meritus nusquam infelicius fuit versatus, quam in brevitate Sallustiana intelligenda atque æstimanda. Quare judicium ejus de verbis supervacuis, tamquam humanum aliquid passi, attendi non debet. Sic perfrequens illud 'interea loci.' *J. F. Gron.* *Exercituque* Lovel. 1. *exercitumque* Flor. *exercituumque,* nisi excerpta me fallant, Cant. Lov. 2. et Ber. quod se etiam in L. 1. invenisse, Hearnius testatur. Deinde τὰ *in eum locum* omittit Ber. a m. pr. *in eum annum* pro varia lectione adscriptum erat in Voss. *Locus* pro tempore in his locutionibus 'interea loci,' 'postea loci,' 'id loci,' 'id locorum,' similibusque poni, Gronovio adsentior, idque, si de eo lis foret, pluribus testimoniis firmari posset. Ex Livio vide IX. 45. et XLIII. 5. Inde tamen nondum probatum puto, vocem illam ubique et in quacumque locutione hoc sensu usurpari posse. Ut tamen id quoque tantisper concedamus, quid, quæso, erit imperia partita sunt 'in id tempus,' aut ubi Livius vel alii scriptores ita locuti sunt? qui potius partem temporis, ut 'in sex menses,' 'in annum,' vel 'in eum annum' dicere soliti fuerunt. Et quidem 'in eum annum' notat usque ad finem anni, qui agi incipietur: quid autem notabit 'in eum locum,' id est, in id tempus?

Malui igitur alteram lectionem *in eum annum* revocare; quam etiam veriorem putabat Crevier. testatus ad id se eo magis permotum esse, quod unus probæ notæ codex a secunda quidem manu, sed tamen ita habet; et Put. ex quo, si non omnia, pleraque certe, quæ supersunt, Livii exemplaria descripta sunt, in tota hac provinciarum exercituumque descriptione mendis scatet. Vox *locum* ex principio cap. seq. repetita videtur.

CAP. VIII. § 1 *Comitia maximi curionis*] Vide Beroaldi Observat. in tomo I. Lampad. Crit. Gruteri p. 223.

§ 2 *C. Manlii Attelii, qui unus, &c.*] Hunc eundem XLI. 21. ubi de morte ejus agit, *C. Attelium Æmilium* nominat. Est autem utrobique legendum *C. Mamilius Vitulus.* Nam alibi etiam pro 'Mamilio' est 'Æmilius' et 'Manlius' vitiose. 'Mamilii' autem plebeii sunt, ex quibus 'Q. Mamilius Vitulus' consul fuit a. CDXCI. in Tabulis Capitolinis. Vet. lib. hoc habent varietatis, quod *Atellus* habent. *Sigon.* Vet. ed. *C. Manilii Atellii:* et ita Pal. 3. *Gebh. C. Mamilii Vituli* post Sigonium emendat etiam Pighius ad a. IↃXLII. et ad a. CCCCLXXXVIII. et CCCCXCI. adnotat, pro *Mamilius* sæpe male scribi *Æmilius* et *Manlius.* Errorem librariorum, qui ex *Mamilio Manlium* fecerunt, fraudi fuisse viris doctissimis Fulv. Ursino, et Jo. Vaillantio observavit Ill. Spanhemius de Præst. et Usu Num. diss. X. p. 34. Ant. van Dale tamen in libro de Antiq. et Marmor. p. 87. corruptam hujus loci scripturam retulit. Sed eum facile animadverti potest multa ex aliis describere, quam fontes adire, maluisse. Pleraque eorum, quæ ibi de Curionibus habet, sunt ex Gruchii de Comit. III. 2. in fin. *Duk.* In prænomen *C.* conspirant omnes præter Lov. 3. qui *Cn.* legit. Deinde *Manili* vel *Manilii* Voss. Lov. 1. 5. Ber. et Hav. *Mamili, Mamilli* vel *Mamilii* Flor. Lov. 2. 3. 4. et Harl. Denique *Aceli* Lov. 2. *Atelli, Attelli* vel *Attelii* plerique reliqui. Voces *Mamilius, Manilius,* et *Manlius* sæpe in Mss. commutari, vidimus ad II. 43. § 11. et III. 18. § 2.

Qui unus ex plebe petebat] Pall. 2. et 3. *qui unus fuit ex plebe petens:* prisca ed. *qui unus fuit ex plebeis petens.* Gebh. Voss. *qui unus fuit ex plebeie potens.* Gud. *qui unus fuit ex plebe petens.* Utrum placet hoc retinere, an legendum *fuit ex plebe petitor?* J. F. Gron. *Qui unus fuit ex plebe potens* Lov. 2. et 4. *qui unus fuit ex plebeis petens* Ber. *qui unus fuit e plebe petens* Harl. *qui unus fuit ex plebe petens* Lov. 1. 3. 5. Gaertn. Rec. Hafn. Hav. Hearnii N. L. 1. et edd. Romana princeps, Rom. 1472. ac Parm. Sed proximæ legunt *potens.* Aldus vulgati auctor fuit. Si quid mutandum est, *unus fuit ex plebe petens* præferam, et *fuit petens,* pro petiit, dictum erit eodem modo, quo 'continens memoria sit' pro memoria contineat V. 34. § 6. Quum tamen in vulgatum conspirent Flor. et, ut videtur, Cant. neque Gronov. ex Put. aliisque optimis suis aliam lectionem laudet, id spernendi caussa non est.

§ 3 *Ad senatum rejecerunt*] Forte *ad senatum rem rejecerunt.* J. F. Gron. Ita *rem* vel *rẽ* interceptum erit a seq. vocis syllaba prima: quomodo Gronovius librarios etiam peccasse putavit XLII. 32. § 7. ubi alia vide. Locutionem autem inlustravi ad II. 22. § 5.

Senatus populo potestatem fecit] Latinius Put. Gall. et Voss. *populi:* eam nempe curionis maximi creandi seu e Patribus, seu e plebe. Sallust. Jug. c. 79. 'Quum Pœni aliam conditionem, tantummodo æquam, peterent, Græci optionem Carthaginiensium faciunt.' *J. F. Gron. Populi* etiam Flor. Voss. Lov. 1. Harl. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

Similiter Gronov. legendum conjicit xliii. 15. 'Patres consulis in eligendo arbitrium fecerunt:' ubi antea edebatur *consuli*. Vide Gronov. ad Suet. Aug. c. 13. Doujat. ad hunc locum professus, *populi* esse in optimis, attamen infra ad l. laud. Livii vulgatum tuetur. Sed, pace ejus dixerim, 'potestatem tibi facio' simpliciter, nulla addita alia voce, hoc sensu non usurpatur. Id discere potuisset ex ipsis quæ adtulit exemplis 'subscribendi mihi fecerunt potestatem,' 'facio tibi potestatem interpellandi,' 'quæ potestas si mihi sæpius fieret;' quæ Latine dici, sed alio sensu, Gronovius numquam negaverit.

§ 4 *Et flaminem Dialem invitum inaugurari*] *Et flamendialem*, quasi unica vox foret, Flor. Lov. 2. 4. Harl. Hav. et Brancal. Latinii. Deinde *augurari* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Branc. Latinii, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. pro quo Colonienses 1525. *inaugurari* dederunt.

C. Lectorius] *Lætorius*, ut ante. *Sigon.* Vide ad ii. 27. § 6. Paullo ante *mortui* Lov. 2. *emortui* Voss. Lov. 1. 3. Harl. Hav. et Hearnii N. Vide ad Livii v. 31. § 7.

§ 5 *Caussam inaugurari coacti flaminis*] *Inaugurate* Hav. *inaugurare* Flor. Lov. quinque, Harl. Hearnii L. 1. et priscæ edd. Pariter omnes suos præferre, Gebhard. monuit ad vii. 36. § 10. *Augurare* Branc. Latinii: *inaugurari* primus substituit Froben. 1531. Mox *adulescentiam* et *neglegentem* Flor. De priori vide ad vi. 34. § 11. de altero ad ii. 11. § 4. Deinde *flamen creatus*, pro *captus*, Lov. 3. ex interpretis expositione. Vide Gell. i. 12.

§ 6 *Ut nemo in tota juventute haberetur prior*] Ita primus edidit Jac. Gronov. quod secuti sunt Cleric. et Crevier. Priores typis excusi cum omnibus codd. meis ignorant præpositionem, quam iterum induxi.

§ 7 *Hujus famæ consensu elatus*] Pal. 2. *electus*. Gebh. *Hujus ferme consensu* Gaertn.

Ob dignitatem flaminum priorum repetivit] Incivilem vero flaminum dignitatem, si labes ei imponebatur veniendo in senatum. Sed vitium est recentiorum edd. Priscæ omnes cum Mss. *ob indignitatem*. Nam et infra 'rem inertia flaminum obliteratam.' *J. F. Gron.* Ita et omnes mei: *ob dignitatem* primum inveni in Lugdun. 1553. ex qua adoptavit Paris. 1573. et ita recentiores usque ad Gronov.

§ 8 *Ingressum eum in curiam quum L. Licinius prætor*] Quidam legunt *Ingressum eum curiam*. At id parvi momenti. Id magis refert, quando hæc acta, disquirere. Hoc enim anno neutiquam prohibitus est Valerius, sed posteriore, etiamsi hoc anno captus. Ejus rei caussa est, quod hujus anni non L. Licinius prætor urbanus, sed C. Hostilius fuerit, sequente vero anno L. Licinius. Est autem vehemens error in Liciniorum prænominibus. P. Licinius Crassus pontifex max. cujus hic est mentio, fit prætor peregrinus anno sequenti. L. vero Licinius Varus prætor urbanus ejusdem anni, qui tum Valerium flaminem e curia educere conatus est. Quanquam fieri potest, ut duo P. Licinii, Crassus et Varus, fuerint. Sed cum hoc loco *L. Licinius* legatur, etiam anno sequenti ita legendum, si quidem hic recte legitur. *Glar.* Nemo hoc anno Licinius prætor fuit, at sequenti duo Publii Licinii Varus et Crassus, ille urbanus, hic peregrinus; urbanum autem intelligit. Itaque *P.* est scribendum, non *L.* Sigon. Tacite Sigonii emendationem probavit Pighius in Ann. ad a. ꟾↃXLV. p. 198. ubi ad P. Licinium Varum refert, quod hic corrupte de L. Licinio narratur.

Et sella curuli C. Flaminio esse] Quis iste Flaminius, qui solus legem faciat? Recte vetus *et sella curuli et flaminio*. Nam 'flaminium,' sacerdotium ipsum. *Lipsius*, Ep. Quæst.

I. 3. Lipsio assentior, nisi quod lego, omisso posteriore τῷ *et*, *datum id cum toga prætexta et sella curuli flaminio esse.* Ceterum 'flaminii' voce recte usus sæpius Livius, ut XXVI. 23. ubi ait, 'C. Claudius flamen dialis, quod exta perperam dederat, flaminio abiit:' et A. Gellius, sive Agellius est, X. 15. 'Uxorem si amisit, flaminio decedit.' Uxor quoque 'flaminia' dicebatur. Tertull. in Exhort. ad Castit. c. 13. 'Certe flaminia non nisi univira est, quæ flaminia lex est.' Hinc etiam 'flaminiæ virgines,' et 'flaminius lictor,' non *flaminicæ*, aut *flaminicus*, ut corrupte scribunt alii. Porro ut 'flaminium,' sic 'pontificium' dicebant veteres: idem A. Gell. I. 13. 'Re deliberata ab eo, cujus negotium id pontificiumque esset.' Constantini sanctio, quæ exstat in Theodos. cod. [l. I. pr. de Matern. Bon.] 'Sint in parentum potestate atque dominio, ut fruendi pontificium habeant, alienandi eis licentia denegetur.' Leges Burgund. c. 40. 'Hujus autem actionis pontificium circa manumissores tantum de libertis suis præcipimus custodiri.' *Modius.* Put. et Voss. *datum id cum toga prætexta et sella curuli et flaminio esse:* ubi tamen posterius *et* delendum. *J. F. Gron.* De prætexta et sella curuli flaminis Dialis est supra I. 20. *Duk.* Illud *C. Flaminio,* a Lipsio primum rejectum, obvium demum fuit in ed. Mediol. a. 1505. Ita tamen legunt etiam Lov. 4. 5. et Harl. *Cn. Flaminio* Lov. 3. *et Flaminio consuli* Gaertn. Deinde *et Flaminio esse* reliqui scripti. Sed, copulam *et* inducendam esse, vidit etiam Pigh. in Ann. ad a. IↃXLV. p. 198. qui hoc argumento lectionem *C. Flaminio* rejiciendam probabat, quod Flaminiorum gens plebeia sit, flamines autem Diales ex patriciis lecti sint. Eodem argumento illam lectionem erroris arguit Rob. Titius in inedita Locor. Controv. Parte XII. 23. Hearnius etiam videndum monet Langlæi Semestr. lib. VII. p. 459. ed. Paris. 1611. Contra Doujat. τὸ *et* defendit, ac sensum esse putat, Flaccum velle, sibi cum dignitate flaminis ejusque insignibus datam esse facultatem illam intrandi in senatum, tamquam sacerdotio cohærentem. Alteram tamen sententiam veriorem esse, docent proxime præcedentia, 'vetustum jus sacerdotii repetebat.' Contendebat igitur Flaccus, Numam regem, qui flaminem Dialem instituit, simul cum toga prætexta et sella curuli hoc jus flaminio dedisse, ut sacerdotium hoc adeptus eo ipso potestatem intrandi senatum haberet. Hoc igitur 'jus vetustum' repetebat. Denique verbum *esse* omiserat ed. Modii; quod quum in omnibus meis supersit, recte iterum Gronov. revocavit.

§ 9 *Non exoletis vetustate annalium exemplis stare jus, sed recentissimæ*] Pal. 1. *exolitis.* Pal. 3. *non exsolutis vet. ann. ex. jus stare.* Gebh. *Exolitis* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav. Tum *stare jus sacerdotis repetebat, sed* Hearnii L. 1. ex proxima periodo perperam hic iteratis vocibus. Mox *usus volebat* Lov. 2. 5. *usus valebat* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. Deinde *flaminem Dialem,* addita priori voce, Hav. *flamendialem* Lov. 2.

§ 10 *Ne ipso quidem contra tendente prætore*] Put. *prætura:* quod, vide an Livio attribuere possis: neque enim id facies sine auctore. Ego in eam sententiam inclino, ut librarii erratum putem. *J. F. Gron. Prætura* etiam Flor. quomodo 'agricultura' pro agricola Cic. de Sen. c. 15. 'Quibus nihil invenit agricultura solertius:' ubi male *agricola* substituentes Lambinus reprehendit. Vulgatum tamen mihi etiam hic verius videtur.

§ 11 *Duas urbanas legiones in supplementum, quantum opus erat*] Pall. 2.

et 3. *opus esset.* Gebh. Hæc, mea sententia, perperam distinguuntur. 'Urbanæ legiones' non solebant distribui in supplementum aliarum, sed fere ad præsidium urbis relinquebantur; quæ autem anno priore scriptæ fuerant, ut plurimum sequente adversus hostes ducebantur, et in earum locum aliæ, ac præter eas supplementum in ceteras legiones, plerumque a consulibus jussu senatus, scribebantur. Hoc ex quam plurimis locis Livii intelligi potest. xxiv. 44. 'Ut Fulvius urbanas legiones duceret, &c. Scribi præterea duæ legiones urbanæ jussæ, &c. Consules duabus urbanis legionibus scriptis, supplementoque in alias lecto,' &c. Adde xxv. 3. xxvi. 28. lib. xxvii. capp. 22. 35. 36. xxix. 13. xxxiii. 43. Prætereo alia, e quibus ostendi potest, vitiosam esse horum verborum distinctionem. Hoc etiam Pighium, etsi nihil monet, in Annal. ad hunc ann. animadvertisse puto; quem tamen in eo non sequor, quod videtur voluisse legi *duas urbanas legiones, et supplementum.* Nam potius est ut ita distinguamus: *duas urbanas legiones, in supplementum, quantum opus erat, &c.* Nihil frequentius est apud Livium his ἀσυνδέτοις. *Duk.* Vitiosam esse hujus loci interpunctionem, deprehendit quoque Crevier. cujus distinctionem, aut nihil aut parum ab illa Dukeri diversam, recepi.

§ 12 *In Etruriam dedit ducendum*] Objicit Pal. 3. *in Etruriam concedit ducendum.* Gebh. Non aliter etiam Lov. 3. 4. et Hearnii D. *credit* Gaertn. Paullo ante *Cn. Fulvio,* pro C. Lov. 3. Ber. et Gaertn. At, Cn. Fulvium fratrem Q. Fulvii consulis Tarquinios exsulatum abiisse, Livius narravit xxvi. 3.

§ 13 *Fuerunt autem ad tria millia trecenti triginta sex*] Pal. 1. *fuere autem ad CCC. XXXVI.* Pal. 2. *fuere autem ad trecentas XXXVI.* Gebh. Put. *fuere autem ad* ꝏ ꝏ ꝏ ꝏ *trecenti triginta sex.* Etiam cæteri *fuere.* J. F. Gron. *Fuere autem ad CCCXXXVI.* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii N. *fuere autem ad trecenta triginta sex* Haverk. *fuere autem CCCXXXVII.* Hearnii L. 1. Mox *Maximum Fulvium* Voss. Lov. 3. 4. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *Maximum,* sequenti voce *filium* omissa, Lov. 1. ac 2. Deinde *XXXV. quinqueremes* Ber. *viginti quinqueremes* Hav. Vide ad cap. præc. § 15.

§ 14 *Nihil hæ eductæ ex insula legiones minuerunt*] Pall. 2. et 3. *Nihil eæ deductæ legiones ex insula.* Gebh. *Nihil eæ ductæ ex insula legiones* Flor. *Nihil hæ eductæ ex Sicilia legiones* Lov. 4. Tum *minuerant* Hav. Mox § seq. *fuerant* deficit in Voss. Lov. 1. et Harl. *viros* in Hav.

§ 16 *L. Cincium partem insulæ, qua regnum Hieronis fuerat*] *L. Cinctium* Hav. *L. Quintium* Hearnii L. 1. Tum *qua Hieronis fuerat* Lov. 1. *regnum qua Hieronis fuerat* Lov. 3. 5. et Hav. *regnum quia Hieronis fuerat* Harl. *regimen qua Hieronis fuerat* Lov. 2. et Gaertn.

§ 17 *Divisam quondam Romani Punicique imperii finibus*] Hoc numquam factum fuit, nec Pœni in ea ullum Romanorum imperium, nec Romani Pœnorum umquam esse voluerunt. Ante bellum primum Punicum divisa erat finibus regni Syracusani et imperii Punici. Eo finito Romani partem illam, quæ antea imperii Punici fuerat, obtinuerunt, et in formam provinciæ, quæ postea 'vetus provincia' dicta est, redegerunt. Deinde anno quarto belli Punici secundi post necem Hieronymi, nepotis Hieronis, regis Syracusani, Pœni quidem imperium illius invaserunt, sed brevi post a Romanis rursus tota insula ejecti sunt; de quo Lævinus supra c. 5. gloriatur. Credo vitium esse in voce *Romani,* et pro ea legendum suspicor *regii: quondam* au-

tem ad id tempus, quod bellum Punicum primum præcessit, refero. 'Fines imperii regii' sunt, quibus quondam regnum Hieronis fuerat. xxiv. 44. 'Prorogata imperia provinciæque M. Claudio finibus eis, quibus regnum Hieronis fuisset, Lentulo proprætori provincia vetus:' et xxv. 3. 'Lentulo' (prorogatum imperium) 'qua vetus provincia in Sicilia esset; M. Marcello Syracusæ, et qua Hieronis regnum fuisset.' *Duk.* Divisio hæc si locum habuit umquam, eam ad solum belli Punici primi tempus pertinere potuisse, existimat Crevier.

Classis quoque navium septuaginta parata] Put. *classe quoque LXX. partit aut omni.* Scribe et distingue: *altero L. Cinc. partem ins., qua regnum Hier. fuerat, tu. jussit; alt. ipse cæt. ins. tuebatur; div. quond. Rom. Pun. imp. finibus; classe quoque navium sept. partita, ut omni amb. lit. præs. oræ marit. essent.* Ait dimidiam partem classis sumsisse, dimidiam L. Cincio tradidisse. Posset et illud *septuaginta navium* omnino omitti, quum vox altera non exstet in optimo codice, altera notis signata sit. Vossianus etiam, *classes quoque LXX. pãr ut*, superimposita voci, quæ præcedit ultimam, virgula: dein *præsidia*, non *præsidio*. J. F. Gron. Voss. codicis lectioni consentit Gaertn. ut et apud Hearnium N. *classes quoque septuaginta paratæ* multi meorum: *classes quoque navium septuaginta parte, ut omni* Cant. *classe quoque LXX. parte aut omnia* Flor. Doujatius admodum fluctuat ad hunc loc. et incertus hæret. Primo enim nihil opus pronunciat, vulgatum mutari: mox vero fatetur, Gronovii conjecturam non improbabilem esse. Denique vulgatum *præsidio* forte non deterius existimat, quam, quod Gronov. restituebat, *præsidia.* Ego ita judico, id, quod ante Gronov. edebatur, servari non posse. Non enim nunc demum *parata* est classis illa septuaginta navium, sed jam diu ante defendendæ Siciliæ decreta fuit. Biennio enim antea Siciliam cum duabus legionibus ac centum navibus T. Otacilio datam fuisse, narravit xxvi. 1. Anno deinde proximo Siciliam cum classe, cui T. Otacilius præfuisset, ac duabus aliis legionibus M. Valerius Lævinus obtinuit. Vide l. xxvi. capp. 28. et 29. Hoc autem anno triginta quinqueremes ex Sicilia Tarentum ad Q. Fabium mitti jussæ sunt. Vide hoc lib. c. 7. Restabat igitur classis septuaginta navium, quam M. Valerius Lævinus cum L. Cincio 'partitus est.' Tandem *præsidia* tuentur omnes codd. nisi quod *præsidio* in uno tantum supersit Ber. a m. pr. Ceterum in eo plurimum aberravit idem Doujatius, quod notet, Q. Maximum, Fabii consulis filium, quemadmodum partem exercitus L. Cincio attribuerat, altera parte sibi reservata, ita et classem divisisse, dimidia L. Cincio tradita. Nam Q. Maximus, a patre jussus, tantum reliquias exercitus Fulviani in Siciliam ad M. Valerium deduxit, et ab eo accepit duas legiones et triginta naves, quarum legiones haberet Fulvius consul, naves Fabius alter consul. Reliquas duas legiones, ex militibus Cannensibus et reliquis exercituum Fulvianorum collectas, quæ itidem in Sicilia militabant, cum septuaginta navibus, quæ ex classe centum navium restabant, non Q. Maximus, sed M. Valerius proconsul cum L. Cincio divisit.

§ 18 *Et perinde dominos*] Forte *proinde.* J. F. Gron. Sæpe illas voces librarii in Mss. commutarunt. Vide ad II. 58. § 1. III. 44. § 2. IX. 14. § 2. c. 25. § 9. X. 36. § 8. XXII. 37. § 10. XXVII. 17. § 14. Adde Cortium ad Sallust. Cat. c. 12. § 5. De origine erroris vide ad IX. 10. § 7.

§ 19 *Ad Tarentum æstiva acturus esset*] Pall. 1. et 2. *acturus isset.* Pal.

3. *acturus erat.* Gebh. *Isset* etiam Flor. Gaertn. et Hav. Paullo ante *ut Romam mitteret* Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. et Gaertn. Hinc *Cathinam* Voss. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *Chatinam* ejusdem L. 1. *Catinam* Lov. 2. 4. 5. Ber. et edd. antiqq. *Catanam* demum vidi in ed. Mog. Vide quæ notavi ad Silii XIV. 196. et Oudend. ad Front. III. 6. 6.

CAP. IX. § 1 *Milites in Siciliam (et erat major pars*] Put. *et erant major pars.* J. F. Gron. Quem etiam vide ad XXXVI. 16. § 6. Τὸ *pars,* ut conlectivum, sæpe verbum plurale adsciscere, vidimus ad lib. V. c. 38. § 5. Vox *major* deest in Flor.

§ 2 *Delectibus et stipendiis exhaustos esse*] Pal. 1. *dilectibus, stipendiis exhaustos.* Gebh. Similiter etiam Flor. et Lov. 1. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Copulativam particulam *et* omittunt etiam omnes mei, nisi quod soli eam servent Ber. et Gaertn. *stipendiisque* autem præferant Lov. 5. et Hearnii L. 1. Eamdem expunxerunt etiam Jac. Gronov. Cleric. et Crevier. Mox *quod annis* Lov. 4. cum edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad VIII. 11. § 15.

§ 4 *Italia hostis (quippe nunc quum maxime florens viribus) excedat*] *Italia hostis abscedat, quippe* Ber. et edd. vett. *Italia hostis excedat, quippe* Flor. Voss. Lov. 4. Gaertn. et Hav. qui nihilominus postea vocem *excedat* iterum repetunt, quod et facit Harl. in quo post τὸ *hostis* alterius vocis lacuna erat. Tum *quippe qui nunc maxime* Voss. De particulis *nunc quum maxime* junctis vide ad XXIX. 17. § 7.

§ 7 *Triginta tum coloniæ populi Romani erant*] Hic locus est, quo 'colonias' populi Romani enumeremus, quas hoc tempore *triginta* fuisse scribit Livius, quarum duodecim negasse opem Romanis, duodeviginti benigne præstitisse. Nomina XII. Livius edit hæc: 'Ardeam, Nepet, Sutrium, Circeios, Albam, Carseolos, Suessam, Coram, Setiam, Cales, Narniam, Interamnes.' XVIII. autem hæc: 'Signiam, Norbam, Saticulam, Brundusium, Fregellas, Luceriam, Venusiam, Adriam, Firmum, Ariminum, Pontiam, Pestum, Cossam, Beneventum, Æserniam, Spoletum, Placentiam, et Cremonam.' Placet autem omnes colonias, quæ huc usque Livio auctore deductæ sunt, et quo quæque anno deducta sit, exponere, ut multo plures, quam triginta, deductas fuisse probemus.—1. Medulla a Romulo rege ducta. Dionysius lib. II. pag. 104.—2. Cameria a Romulo rege. Dionysius l. II. p. 114.—3. Fidenas a Romulo deductas scribit Dionysius II. p. 116. eidem colonos additos esse a. 326. scribit Livius l. IV. c. 30.—4. Antennæ a Romulo rege. —5. Crustomeria a Romulo rege.—6. Ostia ab Anco rege. Plin. IV. 5. Hujus post meminit Livius a. 543. lib. XXVII. c. 38. et a. 559. l. XXXVI. c. 3.—7. Signia a Superbo rege.—8. Circeii a Superbo rege.—9. 10. Cora, Pometia. Harum meminit anno 251. Livius II. 16. quo autem anno deductæ sint, non exponit.—11. Velitræ deductæ a. 260.—12. Norba, ut in Pomptino arx esset, a. 262.—13. Antium in Volscis, a. 285. Eodem nova colonia missa, a. 413. Hujus post meminit a. 543. lib. XXVII. c. 38. et a. 559. l. XXXIII. c. 3.—14. Ardea a. 312.—15. Lavici a. 337.—16. Vitella. Hujus meminit a. 362. lib. V. c. 29. quo anno deducta sit, non ait.—17. Sutrium. Livius nusquam coloniæ hujus meminit, nisi hoc loco, et XXIX. 15. ubi 12. harum etiam coloniarum nomina profert. At meminit Sutrii coloniæ Diodorus l. XIV. p. 415. anno postquam Roma capta est. Velleius I. 14. septem post Romam captam annos deductam tradit.—18. Nepet a. 373.—19. Satricum. Hujus meminit Livius a. 374. l. VI. c. 22. quo anno expugnatam a Prænestinis ait. Item post etiam a. 435. l. IX. c. 16. quo ta-

men anno deducta sit, non exprimit. Velleius l. I. c. 14. annos septem post Romam captam deductam scribit, quamquam ibi vulgo *Sutrium*, non *Satricum*, scribitur.—20. Setia, Norbæ finitima, a. 377.—21. Cales, anno 421.—22. Anxur, a. 426. Eadem Terracina dicitur a. 457. et anno 459.—23. Fregellæ, a. 328.—24. Luceria, a. 440.—25. Suessa Auruncorum, a. 441.—26. Pontia, a. 441.—27. Saticula. Hanc eodem anno conditam, quo Suessam, scribit Velleius I. 14. cujus rei nihil meminit Livius; Saticulanos tamen inter 18. fidos colonos hoc loco numerat.—28. Cassinum, a. 442.—29. Interamna, a. 442.—30. Sora Volscorum, anno 450. deducta. Soræ tamen coloniæ meminit ante in a. 439. l. IX. c. 23.—31. Alba Æquorum, a. 450.—32. Carseoli, a. 451.—33. Nequinum sive Narnia in Umbria, a. 453.—34. Minturnæ, a. 456.—35. Sinuessa, a. 456.—36. Venusia: hanc deductam esse scribit Velleius I. 14. quadriennio post Sinuessam, id est, a. 460. cujus ne verbum quidem Livius, quia periit ille annus. Nominat tamen hoc loco Venusinos inter fidos colonos.—37. 38. 39. Castrum, Sena, Adria. Hæ coloniæ deductæ sunt post annum 362. quantum divinare ex epitoma lib. XI. possum. Velleius lib. I. c. 14. Castrum deductam ait initio belli Punici, id est, a. 486. Castri novi, coloniæ maritimæ, meminit Livius a. 559. l. XXXVI. c. 3. Senæ meminit Polyb. II. 19.—40. 41. Cossa, Pæstum. Has deductas esse scribit Velleius I. 14. Fabio et Canina coss. id est, a. 479. In Epitoma lib. XIV. Posidonia et Cossa.—42. 43. Ariminum, Beneventum, deductæ, ut ait Velleius I. 14. Sempronio Sopho et Ap. Claudio coss. id est, a. 483. item Epit. lib. XV. hujus meminit Polybius l. II.—44. Firmium, initio belli Punici cum Castro deductam ait Velleius I. 14. id est, a. 486. et Firmiani inter fidos colonos nunc a Livio referuntur.—45. Æsernia, post annum, quam Firmium, deducta, ut ait Velleius I. 14. item est in Epit. lib. XVI. id est, a. 487.—46. 47. Æsulum, Alsium, deductæ post a. 17. quam Æsernia, ut ait Velleius, apud quem est *XXII.* mendose pro *XVII.* id est, a. 503.—48. Fregenæ, post biennium, quam Æsulum, ut ait Velleius I. 14. id est, a. 505. Fregenæ coloniæ maritimæ meminit Livius a. 559. XXXVI. 3.—49. Brundusium, proximo anno, quam Fregenæ, Torquato et Sempronio coss. ut scribit Velleius I. 14. id est, a. 506.—50. Spoletum, triennio post Brundusium ex Velleio I. 14. et Epit. lib. XX. id est, a. 509.—51. Valentia, post biennium, quam Spoletum. Velleius I. 14. id est, a. 511.—52. 53. Cremona, Placentia, sub adventum Annibalis, ut ait Velleius I. 14. et Epit. l. XX. Pædian. in Pisonem, Scipione et Longo coss. deductas scribit, primo anno 2. belli Punici, id est, a. 532. Placentiam autem vocat coloniam a populo Romano deductam LIII. *Sigon.*

Quum omnium legationes Romæ essent] Vel ob eam caussam a consulibus evocatæ, vel ultro Romam profectæ, ut recte Lipsius de Milit. Rom. I. 7. ex Livii XXXIV. 56. *Duk.*

Ardea, Nepete, Sutrium, Circeii, Alba, Carseoli, Cora, Suessa, Setia, Cales] Hunc locum, fere in exemplaribus corruptum, quidam e libro XXIX. c. 15. ubi rursus enumerantur, emendarunt, et recte mea quidem sententia. Nam *Lacates*, quod hic erat, nusquam est apud authores, quod equidem sciam. *Glar.* *Nepet,* ut supra sæpius. *Sigon.* Pal. 1. *Nepetis.* Pal. 2. *Nepotes.* Pal. 3. *Nepetes.* Cæterum coloniarum nomina fœde in Mss. corrupta sunt; quod annotare, est illudere lectori. *Gebh.* Put. *Sutrium, Alba, Carseoli, Cosuessa, Cereisetiacates:* ordinem vult transponi: *Sutrium, Alba, Carseoli, Cora, Suessa, Circeii, Setia, Cales.* Vossianus, *Nepetes. utul-*

malta. carseolico. suesa. cercis et iacates. J. F. Gron. *Nepotes* Hearnii D. *Nepethes* ejusdem L. 1. *Nepet* Hav. *Nepetes* Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hearnii N. et edd. antiqq. pro quo Mogunt. vulgarunt *Nepete,* quod superest in Flor. Vide ad VI. 9. § 3. Qui autem in fine literam *s* adjecerunt, perperam eam repetiere ex initio vocis seq. Vide ad XXVIII. 25. § 2. Deinde *Sutrium, Alba, Carseoli, Cosuessa, Cereisetia, Cales* Flor. eamdem vocum trajectionem, quam Gronov. in Put. invenit, firmans. Reliqui codd. prodigiose corrupti sunt; nihilominus tamen ferme omnes indicant, voces eodem modo transponendas esse.

§ 8 *Quum absterrere eos a tam detestabili consilio vellent*] Pal. 2. *tum absistere eos:* vet. ed. *cum abstrahere eos.* Gebh. *Abstrahere* etiam Voss. Lov. 1. 3. et Ber. Ita supra etiam male variant membranæ apud Gebhard. ad II. 35. § 4.

§ 9 *In senatu ut pronunciarent, in animum inducere non possent*] *Ut in senatu pron.* Harl. et Lov. 5. *in senatu pron.* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. et Gaertn. *in senatu pronunciare,* præter edd. Rom. 1472. et Parm. legit Hav. qui etiam mox præfert *non enim detractationem eam videri militiæ.* Sed Hafn. *non enim detrectatione ea minui militiam.*

§ 11 *Stirpis augendæ caussa missos*] *Urbis augendæ caussa* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Hav. *stirpis agendæ* Gaertn. solito scribarum errore. Vide ad II. 6. § 2. III. 3. § 3. VI. 14. § 6. VII. 4. § 7. X. 14. § 9. c. 30. § 6. XXII. 14. § 14. XXVIII. 19. § 14. XXXVI. 11. § 8. et alibi. Mox *si ulla pietas, sive memoria,* id est, vel si memoria, Lov. 2. 3. 5. et Gaertn. *si ulla pietas, ulla memoria* Lov. 4. Sed vide ad III. 17. § 3. Mox § seq. *tradendique Hannibuli victori esse* Ber. Hav. et edd. ante Aldinam.

§ 13 *Quum alternis hæc consules diu jactassent*] Vet. lib. *consules demonstrassent.* Sigon. Put. Reg. Men. Voss. *dimastassent.* Pet. omittit *di.* Sigonii liber *demonstrassent.* J. F. Gron. *Demonstrassent* Lov. 2. Hafn. et Hav. *dimastassent* Flor. Reliqui *diu jactassent,* quod verius esse Gronov. judicat ad XXXVIII. 25. § 5. Mox *quid novi consulerent,* pro *consuleret,* Flor. a m. sec. de quo ad IV. 58. § 5. Reliqui tamen omnes vulgatum servant.

§ 14 *Ubi tantus pavor animis hominum est injectus*] Vet. lib. *omnium.* Sigon. Sæpissime ita variant codd. Vide ad III. 54. § 6. Hic tamen ne unus quidem meorum libro Sigonii consentit. *Animis hominum est injectus* legunt Flor. Cant. Voss. Lov. 4. et Harl. *hominum animis est injectus* Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. et Hav. *hominum est injectus animis* Lov. 5. *animis hominum* etiam Crevier. in Put. et Victor. invenit. Sigonio obsecutus Gronovius *animis omnium,* quod reliqui post Sigonium editores spreverant, recepit. Quæ vero ad id caussa ipsum inpulerit, intelligi potest ex illis quæ notat ad IX. 8. § 11. quod nempe non erat ibi, nisi unum genus hominum, vel civium; scilicet qui senatui interesse poterant. Verum, eo casu etiam vocem *hominum* usurpari, Crevier. docuit ad h. loc. laudans modo adductum testimonium Livii. Adde XXVII. 34. ubi agens de Livio Salinatore, qui Livii Macati caussam stans in senatu egit: 'Ex tanto intervallo auditus convertit ora hominum in se:' ubi unus iterum cod. *omnium.* Paullo ante *eos* deerat in Flor.

Ut magna pars, actum de imperio, diceret] Vet. lib. *dicerent.* Sigon. Sæpe ita Livium locutum esse, verum est. Vide hoc cap. ad § 1. Hic tamen omnes codd. quibus usus sum, servant *τὸ diceret.*

Idem socios consensisse omnes ad prodendam Hannibali urbem Romam] Sic distinximus: *idem socios.* (subaudi

'facturos.') *Consensisse omnes.* Rhenan. Rhenanus distinxit *idem socios. Consensisse*: quæ distinctio locum in libris nostris non habet, (Pal. 2. enim, *idem socios censuisse omnes*) ut nec duplex Sigonii lectio *demonstrassent*, pro *jactassent*: dein *omnium*, pro *hominum*: quod allubescit blandius, quam prius; utpote merum excrementum vocem *jactassent* interpretantis. *Gebh.* Rhenani interpunctio admitti potest. Non tamen est necessaria. Similiter enim 'consensit et senatus bellum' est VIII. 6. § 8. ubi vide. *Idem socios conjurasse omnes* est in Harl. Præterea *urbem Romanam* edidit Gron. 1665. quod firmant Flor. et alii omnes codd. præter unum Lov. 5. qui servat *urbem Romam*, ut erat in prioribus excusis. Vide ad Epit. Liv. l. XLIX.

CAP. X. § 1 *Quæ officio decessissent*] Miror cur hic libuerit castigatori supponere *decessissent*, cum in veteri codice sit *decesserint*. Rhen. Pal. 1. et vet. ed. *officio discessissent*. Pall. 2. et 3. *officio discesserint*. Statim iidem codd. bini habent *et non qui precentur*. Gebh. Miratur Rhenanus, cur hic libuerit castigatori supponere *decessissent*. Ego miror, cur libuerit castigatori codicis Borbetom. supponere *decesserint*, quum Put. omnesque Gall. cum potiore Pal. et Voss. *decessissent*. Sed nec illud silendum, τὸ *ab* non modo in scriptis, sed ne in editis quidem mihi apparuisse ante exemplar Modii. Et passim video, hæc duo verba, 'decedere' ac 'discedere,' confundi, quum veteres 'decedere re aliqua,' vel 'de re' dixerint, 'discedere ab re.' Livius XXXIV. 11. 'Potuisse se extra id periculum esse, si decedere fide, si conjurare cum cæteris maluissent.' Sic 'decedere jure suo,' 'præsidio.' Lib. VIII. cap. 25. 'Qua stultitia et temeritate de officio decessum.' Cicero in Verr. I. 10. 'De officio ac dignitate decedis.' At Cæsar Gall. I. 40. 'Cur hunc tam temere quisquam ab officio discessurum putaret.' Sic Cic. Fam. I. 9. 'Cum a vobis, meæ salutis auctoribus, discesserim.' *J. F. Gronov. Decesserint* etiam Hearnii L. 1. *decessissent* omnes mei, cum Hearnii N. ac D. Vide ad XXIX. 19. § 6. Recte etiam Gronov. Modii lectionem *ab officio*, quam in nullo cod. inveni, Hearnius etiam in nullo Oxoniensi, rejecit, ac docuit, veteres dicere solitos fuisse 'discedere ab re,' et 'decedere re,' vel 'de re.' Constructio verbi 'discedere' inlustratur ad XXV. 20. § 4. Contra 'decedere jure suo' ad III. 33. § 10. 'decedere præsidio' ad IV. 29. § 5. 'decedere provincia' ad XXVIII. 28. § 7. Ita ex plurimis scriptis legendum XXXVI. 22. 'Cujus fiducia officio decessissent:' ubi editur *ab officio*. Gronov. ex conjectura reponit *ab officio discessissent*. 'Decedere de jure' inlustrat Gronov. ad III. 33. § 10. et hoc loco: 'decedere ex provincia' ad XXVI. 2. § 14. Donjatius, monens *ab officio decesserint* esse in 'editione' Borbetomagensi, novum dat argumentum diligentiæ, qua ad notas Gronovii, quas expilare solet, adtenderit. Mox *qui precentur* Lov. 1. *et non qui precentur* Hearnii L. 1. *qui non precentur* edidit Gronov. 1665. idque servarunt recentiores. Priores exhibebant *non qui precentur*, quod quum in Flor. meisque reliquis supersit, iterum admittendum censui.

§ 2 *Agerent, facerentque, ut e republica ducerent*] Put. Reg. Men. Voss. ignorant τὸ *facerent*. An fuit olim *agerent, quæ e republica ducerent?* J. F. Gron. Livius tamen l. XXII. c. 11. 'Cetera omnia ageret faceretque, ut e republica duceret.' Nihilominus *facerent* abest etiam a Flor. Cant. Lov. 1. 2. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Solum 'facere' in hac locutione adhibetur XXIV. 14. 'Permissum ipsi erat, faceret, quod e republica duceret esse.' Lib. XXV. cap. 7. 'Faceret, quod e republica fideque sua duceret.' Lib. XXIX. c. 10. 'Ea con-

suli a Patribus facienda, ut e republica fideque sua duceret, permissa.' XXXIII. 45. ' Faceret, quæ e republica censeret esse.' Sed ' agere ' ac ' dicere ' in hac re conjungit VIII. 4. ' Permiserunt, ut ageret diceretque, quæ e republica nominis Latini fideque sua viderentur.' Quin etiam *agerent, quæ ut e republica* est in Voss. Hav. *agerent, quod ut e republica* in Lov. 1. *facerent agerentque, ut e republica* in Lov. 5. *agerent, facerent, ut e republica* edd. quas vidi, Aldina priores, exceptis tamen Rom. 1472. ac Parm. quæ vulgatum tuentur.

Tentatis prius aliarum coloniarum animis] Castigavimus ex veteri libro *pertentatis prius al. col. animis*. Aliud autem est *tentatis*, aliud *pertentatis*. Nimirum hoc posterius absolutam diligentiam arguit. *Rhenan.* *Tentatis* tamen Flor. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Mox *quæsieruntque* edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad cap. seq. § 15.

Ecquid milites ex formula paratos haberent] *Si milites* Lov. 3. *qui milites* Lov. 1. 5. et Gaertn. *quid milites* Flor. Lov. 4. Harl. Hav. et Voss. qui posterior pro varia lectione *quot milites* in margine præfert : *numquid milites* Lov. 2. et Ber. Sed nihil muto. *Ecquid* enim sæpe pro simplici particula interrogandi ponitur. III. 11. ' Ecquid sentitis, jam vos, Quirites, Kæsonem simul civem et legem habere non posse?' IV. 3. ' Ecquid sentitis, in quanto contemtu vivatis?' V. 52. ' Ecquid sentitis, Quirites, quantum parennus nefas?' XXXVI. 34. ' Ecquid vides, te in duabus urbibus obpugnandis tempus terere?' XLII. 26. ' Quæsitum, ecquid ita non adissent magistratum?'

§ 3 *Pro duodeviginti coloniis*] Cluverius legit *undeviginti*, Ital. Ant. II. 2. p. 480. quot videlicet mox vulgo enumerantur. Sed Livius paullo ante *triginta* tum fuisse colonias populi Romani dixit, ex quibus duodecim recusavisse delectum : superesse igitur oportet octodecim. Abolendi vero *Nolani*, quos et optimi et omnes Mss. ignorant. Idem occasione Buslid. deprehendit Alb. Rubenius. Nec legit aliter Sigonius, cum de Jure Ital. II. 5. tum hic coloniis Romanis enumerandis : ut mirer de vitio editionum tacuisse, quod jam ab Andrea usque continuatum est, præterquam in Gryphio. *J. F. Gron.*

Milites ex formula puratos esse] *Milites paratos formula esse* Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Harl. *milites paratos ex formula esse* Lov. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. ante Frob. 1535.

§ 5 *Universi Patres in curia gratias egissent, sequi in senutum eos jusserunt*] Expunximus accusativum *eos*, qui elegantius subauditur. Nam præcedit ' meritis eorum,' et ' collaudari eos.' Nec est in scripto codice. *Rhenan.* Put. et alii *Patres iis in curia gratias egissent, sequi in senatum eos jusserunt.* Quod tamen Livii vix videtur. *J. F. Gron.* Tò *iis*, quod ex Put. aliisque addidit Gronov. in nullo meorum, ut nec in Hearnii N. adparet; insuper *universi in curia*, altera etiam voce omissa, legunt Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. Mox vero *eos*, a Rhenano expunctum, servant Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Vocem *is* sæpius repetiisse Livium eadem periodo, vidimus ad III. 31. § 4. Paullo ante *Consules sibi videri præfati, pro merito eorum sua voce non laudari eos* Hafn. *Consules igitur videri præfati, pro merito eorum sua voce non collaudari eos* Hav. Tò *parum* deest etiam in Flor. Voss. Lov. 1. 2. Ber. et Gaertn. *Consules parum sibi videri* legunt Lov. 3. 4. 5.

§ 6 *Senatus, quam poterat honoratissimo decreto adlocutus eos, mandat*] Abest a Pall. 2. et 3. τὸ *eos*. Contra intrudunt paullo ante Pal. 1. ac vet. ed. *sequi in senatum eos jusserunt.* Interim inferius Pall. 2. ac 3. exhibent

quæ ipsi majoribus suis præstitissent. Gebh. *Eos adlocutus* Harl. *adlocutus est eos* Voss. Lov. quinque, et Hav. Mox vocem *quoque* ignorant Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. Tum *ipsis majoribus suis* Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 7 *Signini fuere, et Nolani, et Norbani*] In Spirensi volumine non est *Nolani.* 'Venusinorum' vero vocabulum, quod omissum erat in vulgatis edd., inseruimus post *Nucerinos.* Nec est illic *Firmiani,* cum oppidum *Firmum* appelletur, non *Firmium.* Est et *Spoletini,* non *Spoletani.* Rhenan. Cum inter hos colonos Signini Nolanique ad inferum inclinent mare, Brundusini autem Hadriani ac Ariminenses ad superum, Livius videtur velut ad unum omneis posuisse. Nam subjungit, et altero mari 'Pontiani, et Pæstani, et Consani.' Pæstum quidem oppidum est maritimum Lucanorum, authore Ptolemæo III. 1. *Consani* tamen vix legerim, sed vel *Cossani,* vel *Compsani,* quemadmodum etiam lib. III. hujus dec. c. 1. admonuimus. Quidam pro *Nolanis Venusinos* substituerunt. *Glar.* Pal. 1. *Signini fuere, et Nolani, Saticulanique.* Pal. 2. *Sipium fuere et Noram Seticulamque.* Pal. 3. *Sipnini fuere et Norbani Saticulanique.* Gebhard. Voces *et Nolani* exsulant a Flor. Cant. Lov. quinque, Harl. Hafn. Gaertn. et Hav. contra *et Norbani* a Voss. et Ber. quarum loco *et Norani* legunt Lov. 1. 3. 5. Harl. Gaertn. Hafn. et Hav. Alterutras harum vocum delendas esse, Gronov. ad § 4. monuit; cui, priores insiticias esse statuenti, ob meliorum codd. auctoritatem consentio.

Satriculanique] Supra ostendi ex Velleio Stephanoque, legendum esse *Saticulani:* addo etiam ex vet. lib. auctoritate. *Sigonius. Saterculanique* Gaertn. *Stricutanique* Hafn. *Satriculanique* Lov. quinque, Ber. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *Saticulanique* ceteri. Vide ad VII. 32. § 2.

Et Brundusini, et Fregellani, et Lucerini, et Venusini, et Adriani] Pal. 1. (omisso *et Brundusini*) *et Fregellani, et Nucerini.* Pall. 2. 3. *et Brundusini, et Adriani.* Gebh. *Et Brundusini,* ac mox *et Venusini* non adparent in Flor. Voss. Lov. 1. 3. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Prius etiam deest in Hearnii D. quod post *Venusinos* transponunt Lov. 2. 4. 5. Harl. et Gaertn. Posterius quoque exsulat a Ber. et edd. ante Rhenanum. Tum *Nucerini,* pro *Lucerini,* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. vett. pro quo Froben. 1535. recte *Lucerini* substituit. 'Nuceriam' enim coloniam fuisse, non constat. Denique *et Hadriani* Voss. et Lov. 1. 3. 5. Vide ad XXIV. 10. § 7.

§ 8 *Et Pæstani, et Cossani: et mediterranei*] Vet. ed. et Pal. 1. *Consani.* Pall. 2. et 3. *Compsani.* Gebhard. Omnia hæc deerant in Hearnii D. Sed *Præstani* legunt Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Ber. Hearnii L. 1. N. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *Postani* Harl. Tum *Consani* Lov. 1. 2. 4. et edd. vett. *Compsani* Ber. *Cosani* reliqui. Vide ad XXII. 11. § 6.

Esserneni] *Æsernini,* ut supra etiam ostendi. *Sigon.* Pal. 1. *Asernini:* quo alludunt reliqui codd. *Sernini.* Gebh. *Sernini* Voss. Lov. 1. 3. et Ber. cum editis vetustis. *Servini* Lov. 2. 4. et Gaertn. *Serini* Lovel. 5. Sed *Æsernini* Flor. Voss. et Harl. Vide ad Epit. Liv. l. LXXII.

Spoletini] Vet. lib. *Spoletani:* itemque Prisc. lib. II. p. 592. docet esse loquendum, ut 'Spoletum Spoletanus,' ut 'Beneventum Beneventanus.' *Sigon. Spolentini* Lovel. 1. et Hearnii L. 1. *Spoletiani* Lov. 3. *Spoletini* Flor. Voss. Lov. 2. 4. Harl. et Hav. quod Rhenanus probabat ad § 7. Non tantum antiqui *Spoletum,* sed et *Spoletium,* dixerunt. Vide ad Epit. Liv. l. XX. A priori autem est

Spoletani, ab altero *Spoletini*. Certe SPOLETINI memorantur in lapp. apud Gruter. p. CCCCLXXXVI. 7. Vide Cluver. Ital. Ant. II. 7. 632. et Cellar. Orb. Ant. II. 9. 474. *Spoletium* et *Spoletinus* est XLV. 43.

§ 9 *Et in senatu, et ad populum actæ*] Vetusti codicis lectio *et apud populum actæ*. Rhen. Pal. 1. et ant. ed. *et ad populum:* quod mutari non debuisset. Paullo ante Pal. 3. *Harum coloniarum merito*. Gebhard. Rhenani cod. consentit Lov. 3. et forte Flor. Neque aliter etiam Hearnii D. Probo tamen sententiam Gronovii, qui priorem scripturam revocavit, et ex Mss. vindicavit ad VII. 7. § 4. ubi plura vide. Mox § seq. *detractaverunt* Flor. Lov. 1. Ber. et Hav. cum edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad XXXIV. 15. § 9.

§ 11 *Quod in sanctiore ærario ad ultimos casus servabatur*] Liber scriptus habet *servaretur*. Sic autem et infra loquitur Livius cap. 15. 'Non eas,' inquit, 'solum, quæ remis agerentur:' non *agebantur*. Rhen. Solus Pal. 3. *servaretur*. Reliqui duo cum vet. ed. *servabatur*. Gebhard. Perperam Rhenanus mutat. Sic enim omnes. *J. F. Gron.* Hearne suos L. 1. et N. Rhenano favere testatur. Vide Rhenanum ad XXVIII. 5. § 6. Mei omnes faciunt cum Gronovio. Præterea *in secretiore* Lov. 2. Hafn. et Hav. ex glossa interpretis. De vicesima manumissionum, sive auro vicesimario, vide Burm. de Vectig. c. 10.

§ 12 *Promta ad quatuor millia pondo auri: inde quingenta pondo data consulibus, &c.*] *Quingena* legendum: neque aliter divisio constabit, imo nec Latinitas: ut intelligamus his quinque singulis data quingenta pondo, Fabio autem centum pondo. Restabant mille et quadringenta, quæ in Hispaniensis exercitus necessitatem sunt reliqua. *Glar.* *Ad IIII. pondo auri* Lov. 5. et Gaertn. *ad pondo auri* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. Hav. et Hearnii N. Hinc *inde quinquagena pondo* præter edd. vett. legunt Flor. Voss. Lovel. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonn. quorum D. verba proxima *et M. Marcello et P. Sulpicio proconsulibus* omisit: huic autem errori ansam dedit præcedens vox *consulibus*. Mox etiam recte Jac. Gronov. priorem edd. lectionem *L. Veturio* revocavit, pro quo perperam ultima Gruteri ἔκδοσις *T. Veturio* dederat, proximis id servantibus. Sed *L. Veturius* vocatur capp. 6. et 7. Tum *erat sortitus* Flor. *sortitus est* Lov. 3.

§ 13 *Cetero auro usi sunt ad vestimenta*] Put. Gall. Voss. expellunt *auro*. Jure, ut puto. *J. F. Gron.* Abjiciunt etiam eamdem vocem Flor. Harl. Hav. pluresque ex meis, cum Hearnii N. ac D.

CAP. XI. § 1 *Priusquam ab urbe consules proficiscerentur*] Pal. 1. et antiq. ed. *priusquam consules proficiscerentur*. Gebh. Voces *ab urbe* non adparent etiam in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. a m. pr. et editis ante Aldum.

§ 2 *Capuæ murus, Fortunæque ædes*] Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hav. legunt *ædis*. Vide ad IV. 25. § 3.

§ 3 *Et Romæ intra cellam ædis Fortis Fortunæ de capite signum, quod in corona erat*] Vetus *irritus cellam*. Suspicari possis fuisse *intus cellam* more veterum. *Lipsius*, Ep. Quæst. II. 26. Pal. 1. et antiq. ed. *intus cellam:* probe. Pal. 2. stabilit hanc scripturam *intus in cellam:* nec non Pal. 3. *intus in cella*. Vide quoque Lipsii Epist. Quæst. *Gebh.* Quod suspicatur Lipsius, *intus cellam*, perspicue Put. omnes Gallicani, unus Pal. et Voss. exhibent: duo alii Pall. *intus in cellum*. Sic Plautus Milite II. 6. 55. 'Continuo vide, sitne ista hæc vestra intus domum.' *J. F. Gronov.* *Intra cellam* soli Lov. 5. et Ber. *inter cellam* Hav. *irritus cellam* Lov. 1. *intus in cella* Lov. 4. *intus cellam* reliqui mei cum Hearnii Oxonn. Nic. Heinsius ad Vell. Pat. II. 25. 4. *intus cellam Fortis*

Fortunæ scribendum monet; sive vocem *ædis*, quæ tamen in omnibus codd. superest, delendam judicarit, sive tantum calami errore omiserit. De locutione autem ‘intus cellam’ vide etiam ad XXIV. 10. § 6. Quum autem grammaticus ad oram libri notasset, *intus cellam* hic poni pro *in cella*, hinc alii id pro varia lectione habentes partim *intus in cellam*, partim *intus in cella*, utrumque jungentes dedere. Quum autem dicatur ‘signum, quod in corona erat,’ conjicit Crevier. fortasse deesse hic nomen ejus Divi, vel Divæ, cujus hoc signum erat. Mox *in manu*, pro *in manus*, Ber. Lov. 1. 3. 4. Gaertn. et vett. quas vidi edd., ultima litera ejus vocis a prima sequentis intercepta. Vide ad XXXVII. 29. § 5. *In manum* Flor. Lov. 2. 5. Harl. et Hav. Paullo ante post voces *auctores erant* orationem majori distinctione, sensu id requirente, interpunxi; ut erat ante Gruterum.

§ 4 *Bovem locutum, vulturemque frequenti foro*] In veteri scribitur *volturiumque*: recte. *Lipsius*, Ep. Quæst. II. 26. Pal. 1. *volturiumque:* prisca ed. *vulturiumque*. Infra c. 23. ‘Cære vulturium volasse in ædem Jovis.’ *Gebh.* Put. Reg. Pal. *volturiumque*, ut Lipsius ex suo notaverat. *J. F. Gron.* *Bovem esse locutum* Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum. Deinde *vulturemque* Lov. 3. 4. Ber. Gaertn. Rec. Hav. et Hearnii Oxonn. Reliqui omnes cum Aldo et proximis edd. *vulturiumque*, vel *volturiumque*; quod probat etiam Colvius ad Apuleium Met. l. IV. p. 57. Infra XLI. 21. ‘Nec illo, nec priore anno in tanta strage boum hominumque vulturium usquam visum.’

§ 5 *Et lacte pluisse*] *Pluvisse* Voss. et Lov. 1. cum edd. vetustis. Vide ad I. 31. § 1. Paullo ante *vulgus adpellant* Lov. 4. Harl. et Hav. Vide ad XXXIX. 53. § 2. Optimi tamen utroque loco vulgatum tuentur.

§ 6 *Ludos Apollinis, sicut his annis voti factique erant, voveret faceretque*] Vet. lib. *Apollini:* et recte. *Sigonius.* Pall. 2. et 3. *Apollini.* Paullo ante copula *et* ante vocem *obsecratio* detracta est Pal. 1. et vet. ed. Cæterum Pal. 2. *in unum diem injecta est.* Gebh. *Apollini* altero longe usitatius est. Vide XXII. 9. XXV. 12. XXXVI. 2. Gronovius tamen in suis videtur invenisse vulgatum. Et ex Hearnianis unus tantum consentit cum Sigoniano. *Duker.* *Apollini* etiam Lovel. 4. Gaertn. et Hearnii D. Idem voluisse videtur librarius Flor. qui tamen aberrans dedit *Apollonii.* Eadem hic occurrit varietas, ac supra in locutione ‘dedicare ædem Dei,’ vel ‘Deo.’ Vide ad V. 23. § 7. Sed recte Dukerus *Apollini* usitatius esse monuit, idque magis sibi placere Crevier. testatur. Exemplis laudatis adde XXXI. 9. ‘Ludos Jovi donumque vovere consulem jussit.’ XXXV. 1. ‘In hoc discrimine ludos Jovi vovit.’ XXXVI. 2. ‘M. Acilius consul ludos magnos Jovi voveret.’ Similiter ‘facere ludos Deo’ XXXIX. 39. ‘Utramque in urbe jurisdictionem haberet, Apollinique ludos faceret.’ Ultima autem litera voci *Apollinis* adcrevisse potuit ex initio sequentis. Vide ad XXVIII. 25. § 2. Tum vocula *et* ante τὸ *obsecratio* non adparet in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. et edd. antiquis. Eam primus addidit Vascos. mox Curio, hinc reliqui. Præterea *in unam diem*, pro *unum*, Lov. 5. Vide ad VIII. 11. § 15.

§ 8 *Censores, ut agrum Campanum fruendum locarent*] Castigavimus *Duo censores*. Porro hic dicit hic eleganter, *ut agrum Campanum fruendum locarent*, quemadmodum supra dixit cap. 3. ‘Simul ut cum agro tecta urbis fruenda locarentur.’ *Rhen.* Vox *Duo*, ni fallor, habet mendum. Cur enim *duo*, quando sic locutus est Livius? Vereor, ne *Hi* legendum sit,

idque erroris caussam librario tribuerit, quod *hi* pro *ii*, id est duorum nota, acceperit. *Sigon.* Abest a Pall. duobus, nec non prisca ed. *Hi.* Pal. 3. *Duo censores;* qui codex apud me exiguæ auctoritatis hactenus cum Rhenani libro Spirensi paria facit. *Gebh.* *Duo censores* soli Lovel. 4. et Rec. Pro quo si quid substituendum sit, vel cum Sigonio, *Hi*, vel etiam *Ii censores* legendum censerem. Vide ad XXXVI. 43. § 11. Miror et Gron. et nuper Crevier. de codd. suorum lectione hic silere. Certe ex meis Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonn. utramvis vocem *Duo* vel *Hi* ignorant. Quin et de scriptura Put. consultus Sallier. respondit, in eo primitus scriptum fuisse *Incensores;* priorem autem syllabam *in* postea transversa linea confossam esse. Tum *colendum locarent* Hearnii L. 1. Male. Infra l. XLII. c. 19. 'Promulgavit, ut agrum Campanum censores fruendum locarent.' Alterum ex interpretis glossemate natum est. Ita enim fruimur agro, si eum colimus.

Latum ad plebem est] Omnes Gall. Voss. *ex auctoritate Patrum latum in plebem est, plebesque scivit.* J. F. Gronov. *Ad plebem* primum inveni in ed. Mediol. 1505. hinc in Ascens. 1513. et inde in aliis; quam scripturam servant etiam Lov. 5. Gaertn. et apud Crevier. Reg. Omnes priores typis descripti cum reliquis meis, et omnibus Hearnii Oxonn. præferunt *in plebem.* Sed dubitat Crevier. an horum auctoritas tantum valere debeat, ut inusitatam loquendi formam 'ferre in plebem' admittamus; quum semper alias scriptores antiqui dixerint 'ferre ad plebem.' Mox *plebsque scivit* Voss. Lov. 3. 5. et Hav. *plebs quoque scivit* Lov. 2.

§ 9 *Senatus lectionem contentio inter censores*] [Vide Lectt. Var.] *Legionem* etiam Flor. Mox *traditum patribus,* pro *a patribus,* Flor. Lov. 1. Voss. Harl. et Hav. Vide ad VI. 11. § 4. Hic tamen nimis ambiguum foret, utrum intelligeretur mos, quem patres acceperant aliorum traditione, an quem ipsi tradidissent.

§ 10 *Et is T. Manlius Torquatus erat*] Expunximus particulam *et.* Rhenan. Is a. DXIX. censor fuerat. Cap. lapid. *Sigon.* *Et is L. Manlius* Lov. 5. *Et is Manlius* Lov. 3. *Et his Manlius* Gaertn. *Is L. Manlius* Ber. *His L. Manlius* Harl. *Et ibi Manlius* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. et Hav. *Ille Manlius* Voss. pro varia lectione in margine. Voculam *et* ex editoribus primus adposuit Aldus.

§ 11 *Cui Dii sortem legendi dedissent, et jus liberum eosdem dedisse Deos*] Pro *et* hic substituimus *ei* dativum. *Rhenan.* Lectionem senatus utriusque censoris fuisse, nemo dubitat; principis senatus unius tantum, cui id sorte obtigerat, nusquam tam aperte, ut hic, proditum est. Sed præterea probabilibus argumentis ex aliis locis Livii confirmat Manutius c. 2. de Senatu Romano. *Duk.* Nonnulli codd. lectioni Rhenani favent. Solent autem voculæ *et* atque *ei* commutari. Vide ad XLI. 15. § 6. Silent hic reliqui viri docti. Ex meis tamen *et jus liberum* vindicant Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Gaertn. et Hav. quod haud displicet.

Vel Hannibale judice, dicturus esset] Scribe cum Put. *victurus.* Horat. Sat. I. 2. 134. 'Deprendi miserum est. Fabio vel judice vincam.' Plaut. Most. III. 1. 20. 'Cape, obsecro, hercle, te, cum eo una judicem. Tam facile vinces, quam pirum vulpes comest.' Cic. pro Cluent. c. 44. 'Vince deinde virum bonum fuisse Oppianicum.' Matius ad Cic. Fam. XI. 28. 'Perinde ac si jam vicerit, obitum ejus reipublicæ fuisse utilem.' Et sic jam ediderunt Curio, Gryphiusque. Attamen in Gud. video *dicturum esse.* Unde suspiceris, hoc quoque extulisse per infinitivum:

quem tum princ. Rom. civ. esse, vel Hannibale judice victurum esse. Qualia passim Livio restituimus. *J. F. Gron.* *Victurus esset* etiam Flor. Cant. et Hearnii N. ac D. Ante Curion. autem Gryphiumque ita ediderunt quoque Aldus, Frob. 1535. Basil. 1539. et Vascos. post eos vero proximi usque ad Modium, qui iterum *dicturus* revocavit, quod est in reliquis meis. 'Vincere' hic est obtinere. Vide Lambin. ad d. l. Horat. (ubi etiam hunc locum advocans laudat *victurus esset*) et quæ notavi ad II. 4. § 3. 'Dictus' et 'victus' etiam alibi in Mss. confunduntur. Vide ad Epit. Liv. l. LIX.

§ 12 *Princeps in senatu*] Sic etiam in Sallustii Jug. c. 25. quidam scripti et editi: alii *senatus princeps.* Rivius ibi utrumque recte dici tradit, et illud cum ex hoc loco Livii, tum ex inscriptione Ariminensi probat, in qua PRINCEPS. IN. SENATV. legi scribit. Inscriptionem illam non habet Gruterus. Nam in suspecta illa de Fabio, quæ CCCCVI. 7. legitur, non est, quod dicit Rivius, sed PRINCEPS IN. SENATVM. DVOBVS. LVSTRIS. LECTVS. EST. Nec eam Arimini, verum Arretii, repertam esse, in novissima corporis Gruteriani ed. ex Marliano scribunt. *Duk.* *Princeps in senatum* Ber. et edd. ante Aldum. Omnes reliqui codd. *in senatu.* Paullo ante *certatum verbis esset* Flor. quod sibi in Put. quoque obvenisse, testatur Gronov. ad XXVI. 32. § 1. id recepi. Antea edebatur *certatum esset verbis.* In sequentibus *M. Cæcilius,* pro *L. Cæcilius,* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum. Male. Vide ad XXIV. 18. § 3. Tum *erat* deficit in Voss. Lov. 3. 5. Ber. Hav. et iisdem edd. *Cannensem* in Harl. *cladem* in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. et Gaertn. cujus loco *pugnam* præfert Lov. 4.

§ 13 *In equestribus quoque notis*] Pall. 2. 3. *Inde equest. quoque notis.* Gebh. Ita et Lov. 4.

§ 14 *Ne præterita stipendia procederent iis, qui equo publico meruerant*] Pal. 1. et antiq. ed. *emeruerant.* Gebh. *Quæ equo publico* ad marginem Livii conjecit Jac. Perizon. quod ipsum exstat in Flor. et teste Crevier. in Put. *emeruerant* autem iidem Flor. ac Put. tum Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Brancal. Latinii, et quædam ex antiqq. edd. Utrumque Crevier. recepit.

§ 15 *Numerum eorum conquisiverunt*] Cantabr. *conquisierunt.* Nec causa id negligendi. Sic cap. 25. *arcessierat.* XXVIII. 12. *lacessierunt.* Jac. Gron. *Conquisierunt* similiter Lov. 5. Ber. et Hav. Ita VI. 34. 'Adfinitas haud spreta gratiam Fabio ad vulgum quæsierat.' XL. 14. 'Ne quid ipse aut prius inquisisse, aut nunc criminose argumentari videretur.' Et ita variant codd. VII. 1. § 1. IX. 9. § 9. et apud Cortium ad Plinii Ep. II. 14. edd. etiam cap. præc. § 2. Similibus contractionibus in verborum perfectis Livium delectari, vidimus ad VI. 18. § 10. Optimi tamen vulgatum nunc servant.

Qui equo mereri deberent] Emendavimus *merere.* Rhenan. Vide ad Epit. Liv. l. V. Vulgatum tamen servant Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1.

Qui principio ejus belli sexdecim annos nati fuerant] Vet. lib. *decem et septem annos:* recte: sic enim et ipse ait XXV. 5. 'Tribuni plebis ad populum ferrent, ut, qui minores septem et decem annis sacramento dixissent, iis perinde stipendia procederent, ac si septem et decem annorum, aut majores milites facti fuissent.' *Sigon.* Quod ad ipsum numerum, Sigonio consentiunt omnes mei; quod vero ad formam vocum, quibus numerus enunciatur, omnes ab ejus cod. dissentiunt. *Septem decem* præferunt Flor. a m. pr. Ber. a m. sec. et Hav.

septemdecim reliqui omnes. Vide etiam ad XXV. 5. § 8. et ad XXXIV. 10. § 4.

§ 16 *Atrium regium*] Adscripsit his pater locum XXVI. 27. ubi de hoc incendio agitur, et inter alia comprehensum dicit 'forum piscatorium et atrium regium.' Post hæc addidit, 'Forte *regiæ*:' quod considerandum. Nam Put. Voss. Gud. et Cantabr. clare *regiam* hoc loco habent. Itaque quum regioni octavæ adscribatur L. Tarquinii Superbi Regis domus cum atrio, rursumque sit atrium publicum in Capitolio, item Minervæ, item Vestæ, vix constituo a prisca scriptura recedendum. *Jac. Gronov.* *Atrium regina* Lov. 1. et 5. *atrium, regiam* Flor. Lov. 4. Harl. Gaertn. Hav. et edd. principes.

CAP. XII. § 1 *Prior Fulvius prægressus Capuam*] *Progressus* Lov. 4. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. Vide ad IX. 10. § 7. *Profectus* Hearnii D. quod modo præcessit, et hic ex glossa interpretis natum videtur. Vide ad XXII. 20. § 12.

§ 2 *Post paucos dies consecutus Fabius; qui et collegam coram obtestatus, et per literas Marcellum, ut quam acerrimo bello detineret, &c.*] Ita vertit Plut. in Marc. p. 312. Συθέμενος δὲ πρὸς Φάβιον Μάξιμον, ὅπως ἐκεῖνος μὲν ἐπιχειρῇ Ταραντίνοις, αὐτὸς δὲ συμπλεκόμενος καὶ περιέλκων Ἀννίβαν, ἐμποδὼν ᾖ τοῦ βοηθεῖν πρὸς ἐκεῖνον, ἐπέβαλε περὶ Κανύσιον. *Sigon.* A Pal. 1. et vet. ed. revulsa est particula *ut*. Pal. 2. *quod quam acerrimo bello*. Gebh. Eadem particula exsulat etiam a Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Hav. et edd. Aldina prioribus. Solet autem interdum omitti post verba 'orandi,' et similia. Vide ad VII. 13. § 10. Ita II. 10. 'Te sancte precor, hæc arma, et hunc militem propitio numine accipias.' Præterea Ant. Perizon. ad oram Livii scribendum conjecit *detinerent*, quod mihi obvenit in Lov. 3. 4. ac 5. Et videtur confirmari non nihil posse ex Hav. in quo male legitur *detineretur*. Forte librarius ejus invenerat *detinerēt*, pro quo scriptum esse credens *detinerei*, dedit *detineretur*.

§ 3 *Ea urbe ademta hosti undique pulso*] Put. et Gall. *hosti jam undique pulso*. J. F. Gron. Ita et Hearnii N. Id etiam voluisse videntur scribæ Flor. et Cant. qui tamen perperam dederunt *hostium undique pulso*.

Ne remorandi quidem caussam] Antiqua lectio *ne morandi quidem*. Rhenan. *Morandi* solus Pal. 3. qui Rhenani Spirensi exemplari plurimum consonat. Sed potius mihi attendendum erit Pal. 1. et antiq. ed. *ne remorandi quidem caussam in Italiam fore:* et eo alludenti Pal. 2. *ne te morandi*. Gebh. Plures, Voss. et Pall. *ne remorandi quidem caussam in Italia fore*. J. F. Gron. *Morandi* Hearnii D. *memorandi* Lov. 4. *remorandi* reliqui omnes. Vide ad XXXVII. 45. § 18. Tum *in Italiam* Lov. 1. 2. 3. Ber. et Gaertn.

§ 5 *Pars maxima ab Agathyrna*] *Ab Catino* Gaertn. *ab Agathyrana* Flor. Voss. et Lov. 1. *ab Agitirana* Hav. *ab Agatirna* Hearnii L. 1. et Ber. a m. pr. *ab Agartina* a m. sec. *ab Agathina* Branc. Latinii: *ab Agatherna* Hearnii N. Sed recte Gronov. *ab Agathyrna* edidit. Vide ad XXVI. 40. § 16. Mox *ante dictum* Lov. 2. 4. 5. Ber. et Hav. Vide ad XL. 12. § 3.

Traducta et rapto vivere hominum adsuetorum] Comparet in tribus Pall. *ex Sicilia traducta, rapto vivere hom. assuet.* Vet. ed. *rapto itinere h. ass.* Gebh. Omnes Gall. et Voss. *ex Sicilia traducta, rapto vivere hom. ads.* elisa copulativa. Videtur abundare τὸ *hominum* § præc. post *octo millia*. Et forte scripsit Livius, *locatum erat octo millium (pars maxima ab Agath., sicut antea dictum est, ex Sicilia traducta) rapto vivere hom. ads.* J. F. Gron. Quomodo in vulgata lectione structura orationis procedat, non facile

dictu est. *Duk.* Copulam *et*, quam ignorant omnes mei, et Oxonn. Hearnii codd. ut et primæ edd. demum inveni in ed. Curionis. Ceterum *hominum* utroque loco tuentur codd. et edd. alterutro tamen abundare videtur: et quidem, mutata interpunctione, priori cum Gronovio, quam posteriori cum Crevier. expungendum videtur.

Et audacia et audendi omnia necessitatibus pares] Vet. lib. *et audacia et ad audendum omnia.* Sigon. Sigoniano libro unus accedit Hav. reliqui alterum tuentur. Insuper tamen *et audaciæ* Flor. Lov. 1. 2. Harl. Ber. et edd. principes.

§ 6 *Ad Cauloniam urbem obpugnandam*] *Cantiœam* Hearnii N. *Kantonam* ejusdem L. 1. *Cantoneam* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hav. *Cautoneam* Put. unde Gronov. ad c. 15. § 8. *Caulonem* scribendum conjecit.

§ 7 *Marcellus et consulis literis excitatus*] Vet. lib. *excitus.* Sigon. Ut Sigonius, omnes *excitus.* Infra c. 31. 'Fama ejus rei Philippum ab ludis excivit.' *J. F. Gron.* *Excitatus*, quod demum ed. Curionis exhibuit, in nullo cod. superest: sed omnes cum prioribus excusis præferunt *excitus.* Vide ad XXVIII. 24. § 4. Voculam autem *et*, quam Sigonius primus omisit, et ignorant Lov. 1. et Hav. reliqui nostri codd. tuentur cum Hearnii L. 1. Quare recte eam Jac. Gronov. in pristinum locum restituit. Vide ad II. 44. § 3.

Et quia in animum induxerat] Addidimus voculam *ita: et quia ita in animum induxerat.* Rhenanus. Voculam *ita* neglegunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Tum *induxerat in animum* Lov. 4. et Harl. *induxerunt in animum* Flor. *induxerunt* etiam est in Lov. 1. Mox *ut primum,* pro *ubi primum,* Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. et edd. ante Aldum.

§ 9 *Castraque castris conferebat*] Pal. 2. *conserebat.* Pal. 3. *diceret.* Infra c. 27. 'Ut numquam satis castra castris collata duceret:' ubi Pall. duo, et vet. ed. habent *crederet.* c. 47. 'Cum quo castra collata haberet.' *Gebh.* Supra X. 32. 'Quum castra castris coulata essent:' ubi quædam vide. XXVI. 12. 'Coëundo, conferendo cum hoste castra.' Mox *ducebat*, pro *educebat*, Lov. 4. et Hearnii D. Male. Vide ad XL. 25. § 10. De locutione 'educere in aciem' vide ad III. 62. § 5. Sequentia autem *Hannibal turmatim, &c. vitabat certamen* non adparent in Hearnii D. neglegentia scribæ.

§ 10 *Nocte prægressum eum adsequitur*] Pronomen *eum* quum non sit in codice scripto, et elegantius subaudiatur, submovimus. *Rhenan.* Vet. lib. *Nocte prægr. eum assequitur.* Sigon. Pronomen ignorant Flor. et Cant. In optimis suis etiam deesse, Crevier. testatur. Denuo igitur ejeci.

§ 11 *Postero die luce prima Marcellus in aciem copias eduxit*] *Postera die* Hav. Vide ad I. 12. § 1. Tum *educit* Ber. a m. pr. Mox *detractavit* Flor. Lov. 1. 3. et Ber. a m. pr. Vide ad XXXIV. 15. § 9. *Decertavit* Gaertn. Hinc *verbis* exsulat a Ber. a m. pr.

§ 12 *Non castra ponere pati*] Hunc locum mutilum ita supplevimus et ordinavimus ex libro vetusto: *non iter quietos facere, castra non ponere pati.* Rhenan. Omnia hæc *non iter quietos facere* desiderantur in Pall. tribus, nec non prisca ed. Pal. 3. autem *vigere atque instare eum, castra non ponere pati.* Gebh. Verba a Rhenano inserta in nullo meorum codd. exstant.

§ 13 *Quietius deinde tranquilliusque eum bellaturum*] Pal. 2. *tranquilliusque bell.*, excludens τὸ *eum.* Gebh. *Quietius eum deinde tranquilliusque* Lov. 5. *quietius deinde eum tranquilliusque* Voss. Lov. 1. 3. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. antiqq.

His irritati adhortationibus simulque tædio] Pal. 3. *His adhort. irritationibus simulque tædio.* Gebh.

§ 14 *Dextera alia et extraordinarii*] Castigavimus *dextera ala.* Rhenan. Plut. in Marc. p. 313. τοῦ δεξιοῦ ποιοῦντος. Qui sint *extraordinarii*, docet Polyb. v. 24. Πραίφεκτοι δώδεκα ἄρχοντες προβεβλημένοι ὑπὸ τῶν ὑπάτων, οἳ τοῖς ὑπάτοις τοὺς ἐπιτηδειοτάτους πρὸς τὴν ἀληθινὴν χρείαν ἐκ τῶν παραγεγονότων συμμάχων ἱππεῖς τε καὶ πεζοὺς ἐξέλεγον τοὺς ἐπικαλουμένους ἐκτραορδιναρίους, ὃ μεθερμηνευόμενον ἐπιλέκτους. *Sigon.* De 'extraordinariis' multa habet Lipsius de Mil. Rom. II. 7. et IV. 8.

§ 15 *Dum alii trepidi cedunt*] Ex veteri libro scripsimus *trepide:* nam sequitur 'alii segniter.' *Rhenan.* Consentiunt in Rhenani lectionem Pall. 2. et 3. At Pal. 1. et vet. ed. *trepidi cedunt.* Gebh. Omnes *trepidi*, quod mutavit Rhenanus. *J. F. Gron.* *Trepidi* etiam omnes mei cum Hearnii L. 1. et N. Alteram igitur lectionem præferendam esse Rhenanus vincere nequit nec codicum numero, nec eorum bonitate, neque etiam, quam addidit, ratione. Adverbium enim et adjectivum simili modo, atque hic, interdum jungi, vidimus ad VIII. 19. § 2. Mox *terga dabat*, pro *dabant*, Lov. 5. Sed male. *Acies* enim quasi conlectivum adsciscit verbum plurale. Supra v. 39. 'Instruunt aciem diductam in cornua, ne circumveniri multitudine hostium possent.' XXVI. 4. 'Pedestris inde acies, &c. incurrit, jaculaque cum inpetu alia super alia emittunt.' XXVIII. 15. 'Haud secus, quam si imperio ducis cederent integra acies.' Ita ex Mss. pro *cederet* emendavi: ubi etiam vide. Adde quæ notantur ad XXXV. 26. § 9.

§ 16 *Cecidereque in pugna fugaque ad duo millia et septingenti*] Plut. ibid. ἑπτακοσίων ἐπὶ δισχιλίοις Ῥωμαίων πεσόντων. *Sigon.* Put. Regiusque, *Cecidere in pugnaque ad duo millia.* Deest etiam τὸ *fuga* in Vossiano. Scribe *Cecidere in pugna quasi ad duo millia et septingenti civium sociorumque.* Terent. Heaut. I. 1. 93. 'quasi talenta ad quindecim coëgi.' *J. F. Gron.* *Cecidere* sine τῷ *que* etiam Flor. Tum *fugaque* deest etiam a Lov. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxonn. et edd. usque ad Curionem: *in pugnaque ad duo millia* Flor. a m. pr. pro quo emendatur a m. sec. *in pugna usque ad duo millia.* Si quid tamen mutandum, cum Gronov. malo *quasi ad duo millia.* Cic. in Verr. I. 8. 'Ex his quasi decem fiscos ad senatorem illum relictos esse.' De voce *quasi* hoc sensu vide Rittersh. ad Gunth. Ligur. III. 629. Præterea *duo millia septingenti* Lov. 1. 4. et Hav. *duo millia CC.* Lov. 5. *duo millia et septingentos* Hearnii D. Male. Vide ad x. 17. § 8.

In his quatuor Romani centuriones fuere] Τὸ *fuere* abnegat Pal. 1. Pall. 2. vero ac 3. *inter quos fuere quatuor Romani centuriones.* Gebh. Vox ultima deficit in omnibus Gall. Pall. Voss. Et ita x. 20. 'Cæsa ad sex millia hominum: duo millia et quingenti capti: in eis tribuni militum quatuor.' XXII. 49. 'Quadraginta quinque millia peditum, duo millia septingenti equites, et tanta prope civium sociorumque pars, cæsi dicuntur: in his ambo consulum quæstores.' Corn. Nepos Miltiade c. 4. 'Domi autem creati decem prætores, qui exercitui præessent: in eis Miltiades.' In Alcib. c. 2. 'Amatus est a multis more Græcorum: in eis a Socrate.' Et rursus c. 5. 'Quarum expugnaverat complures: in his Byzantium.' *J. F. Gron.* *Inter quos fuere quatuor Romani centuriones* Rec. et Hearnii D. *in his fuere quatuor Romani centuriones* Lov. 5. et Gaertn. Vulgatæ lectioni unus consentit Ber. Sed τὸ *fuere* reliqui ignorant; quibuscum faciunt Hearnii L. 1. et N. Similiter fere quidam codd. c. 11.

'Inde alius lectus senatus, octo prætcritis, inter quos L. Cæcilius Metellus.' Sed optimi ibi legunt *Metellus erat*. Epit. Liv. l. LXXVII. 'Duodecim a senatu hostes, inter quos C. Marius pater et filius, judicati sunt.' Sallust. in Jug. c. 25. 'Legantur tamen in Africam majores natu, nobiles, amplis honoribus, in quis M. Scaurus:' ubi vide Cortium.

Duo tribuni militum M. Licinius et M. Fulvius] Pal. 1. et vet. ed. *Marcus Elvius*. Pal. 2. *M. Elivius*. Pal. 3. *M. Clivius*. Gebh. Put. *et M. Helvius*. Alludunt cæteri. Reg. Pal. Men. Voss. *Elvius*. Pet. *Elevus*. Pal. alter *Elivius*. Pal. 3. *Clivius*. J. F. Gron. Similiter fere nostri. Nam *Clivius* Lov. 5. *Clinius* Gaertn. *Elinius* Lov. 2. et Harl. *Elivius* Hav. *Livius* Hearnii L. 1. *Ellivius* Lov. 3. *Elvius* Lov. 1. 4. Ber. et edd. antiqq. *Eluvius* Ascens. 1513. et 1516. *Fulvius* tandem Mog. Sed *M. Helvius* etiam Flor. Concinentium igitur duorum optimorum codd. scripturam recipere nihil dubitavi. Gentem enim *Helviam* circa hæc tempora jam notam Romæ fuisse, indicat 'Cn. Helvius tribunus militum' memoratus XXX. 18. Aliorum autem Helviorum in sequentibus mentio fiet.

§ 17 *De ala prima, quæ fugit*] Duæ istæ voculæ, *quæ fugit*, rescinduntur consensu Pall. 2. 3. *Gebh.* Omnes nostri voces illas agnoscunt. Ceterum Perizon. Animadv. Hist. c. 8. p. 340. interpungendum monuit *de ala, prima quæ fugit*. Recte. Sequitur enim 'de legione, quæ cedentibus sociis successerat.' Crevier. τὰ *de ala prima* exponit, 'quæ in prima acie fuerat.'

CAP. XIII. § 1 *Prœlio, per diem totam infeliciter tolerato, tristior iis irati ducis oratio esset*] Pal. 1. et vet. ed. *tristior irati ducis oratio*. Gebh. *Iis* exsulat quoque a Voss. Lov. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum: *tristioris ducis oratio* Flor. *tristior his ducis oratio* Lov. 5. Reliqui Aldo *iis* substituenti adstipulantur. Deinde *per diem totam* primum Basileenses ediderunt a. 1539. quod reliqui postea servarunt, quamvis interim Sigonius *totum* iterum recepisset, ut priores habuerant. Et ita legunt Flor. Voss. Lov. 4. 5. Harl. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. Et sic Livius amavit. Supra I. 50. 'Multa ibi toto die in concilio variis jactata sermonibus erant:' ita legendum esse, præter codd. ibi laudatos, evincit etiam optimus Florent. III. 60. 'Quum per totum diem stetissent intenti ad certamen.' VIII. 39. 'Laboris per diem pene totum tolerati vulnerumque obliti sunt.' Id igitur revocavi.

§ 2 *Deseruissetis profecto eodem terrore castra, quo omisistis pugnam*] Vox *eodem* non adparet in Lov. 2. et Voss. in quo ejus loco inter versus adscribitur *eo*, quod exstat etiam in Lov. 1. 3. Gaertn. et Hav. Tum *dimisistis* editi ante Aldum.

§ 3 *Oblivio animos invasit*] Pall. tres *animos cepit*. Gebh. Omnes Gall. Pall. Voss. *animos cepit*. J. F. Gron. Unus Ber. facit cum edd. Reliqui scripti similiter *animos cepit*. Cic. de Off. I. 4. 'Ut eos justitiæ capiat oblivio.' Phil. III. 4. 'Nos post reges exactos servitutis oblivio ceperat.' Livius XXXV. 19. 'Tantus repente pavor omnes cepit.' XXXVIII. 46. 'Oblivio Deorum capiat pectora vestra.'

Nempe iidem sunt ii hostes] Put. et Voss. *nempe iidem sunt hi hostes*. J. F. Gron. Ita et plerique meorum, omnesque Oxonn. Hearnii, cum edd. Rom. 1472. ac Parm.

Et victos sequendo priori æstate absumsistis] Legendum *priorem æstatem absumpsistis*. Sic autem sæpe Livius loquitur, ut cap. 32. 'Primum diem, quo fines hostium ingressi sunt, populando absumpserunt.' Et iterum c. 20. 'Ipse reliquum æstatis recipi-

endis in fidem Hispaniæ populis absumpsit.' *Rhenan.* Lib. II. cap. 4. ' Omne id tempus cum conjuratis consultando absumunt.' XXVI. 51. ' Paucos dies exercendis navalibus pedestribusque copiis absumsit.' Hoc lib. c. 17. ' Quum hiemem totam reconciliandis barbarorum animis absumsisset.' XXVIII. 6. ' Id tempus occultis cum Platore consiliis absumtum est.' XXX. 8. ' Lacessendoque levibus prœliis diem absumsit.' XXXI. 42. ' Die per prœlium, deinde per direptionem castrorum absumto.' XXXII. 19. ' Tot legatorum orationibus perpetuis die absumto. c. 28. Quærendo regem et exercitum ejus Sulpicium majorem partem anni absumsisse.' XXXVII. 11. ' Quum diem non tam adparatu absumsisset.' XLII. 10. ' Aliquantum temporis absumsit.' XLV. 37. ' Quatuor horas, quantum supererat diei, dicendo absumsit.' Eodem modo etiam ' consumere ' usurpari, videbimus ad XXIX. 33. § 9. Pauci quidem meorum hanc lectionem probant; eam tamen veram esse existimo. Non enim indicat hostes priori æstate vincendo sequendoque absumtos esse, sed milites suos omnem proximi anni æstatem inpendisse vincendo et sequendo hostes.

§ 4 *Quos levibus prœliis fugastis*] Vet. lib. *fatigastis.* Sigon. Cum Sigonio Put. Reg. Voss. *quos levibus prœliis fatigastis.* J. F. Gron. *Fugastis* servant Flor. Lov. 1. 3. 5. Harl. Ber. et Gaertn. Reliqui *fatigastis.* Quod sibi quoque in L. 1. et D. obvenisse, Hearnius notat; qui tamen insuper monet voces *quos levibus prœliis, &c. ponere passi estis* deesse in eodem L. 1.

§ 5 *Et cujus ipsius pudere ac pœnitere vos oportet, referam*] Hanc sententiam castigator quispiam additis dictionibus interpolavit. Nec enim est *et cujus,* aut verbum *referam* in exemplari Spirensi: sed, *cujus et ipsius pudere ac pœnitere vos oportet: nempe, æquis manibus.* Suspicor vero pro *ipsius* scribendum *ipsos. Cujus et ipsos pudere ac pœnitere vos oportet.* Et est initium novæ sententiæ. Nec opus est verbo *referam,* quum cohæreant alioqui, quæ sequuntur. Nam sensus est: Cujus et ipsos pudere ac pœnitere vos oportet, hoc ipsum est, quod æquis manibus hesterna die diremistis pugnam. *Rhen.* Ad apicem ostentat vulgatam lectionem Pal. 3. a qua frivola conjectura depravanda si abstinuisset Rhenanus, rectius et suæ famæ, et Livio consuluisset. Quid enim opus legere? *cujus et ipsos pudere ac pœnitere vos.* Pal. 1. *oportet, referam. Nempe.* Pal. 2. *ac pœnitere vos oportet. Referam nempe equis navibus externo die dir. p.* Gebh. Omnes Gall. Flor. Barber. Voss. *cujus et ipsius pudere ac pœnitere vos oportet, referam.* Nec credimus Rhenano, non opus esse verbo *referam,* aut cohærere alioqui, quæ sequuntur. *J. F. Gron.* Omnes mei receptæ lectioni constanter adhærent. Nec aliter Hearnii L. 1. et N. qui tamen *referam* in D. non invenit: *ipsos,* pro *ipsius,* si scriptorum auctoritate firmaretur, magis placeret. Paullo ante *Dimitto,* pro *Omitto,* Lov. 3. et edd. principes.

Æquis manibus hesterna die diremistis pugnam] Clericus, Gronovium § seq. secutus, *hesterno die* edidit: neque tamen, ut promiserat, mutatæ scripturæ lectorem certiorem in notis fecit. Interim tamen lectio illa vera est; quam, præter unum Ber. qui edd. prioribus adhæret, firmant omnes codd. Vide ad XLIV. 38. § 1. Præcessit paullo ante, ' Quos hesterno die nec iter facere, nec castra ponere passi estis :' et sequitur mox, ' Vos illi hodierno die primum fugati exercitus decus dedistis.'

§ 6 *Quid hæc nox, quid hæc dies abstulit*] Omnes *attulit.* Noster XLV. 8. ' Quum, quid vesper ferat, incertum sit.' Virgil. Æn. IX. 7. ' volvenda dies en attulit ultro.' Etiam in ple-

risque libris, 'Nempe æquis manibus hesterno die diremistis pugnam. Quid hæc nox, quid hic dies attulit?' Nec spernendum videtur. *J. F. Gron.* *Hic dies* etiam Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Infra XXXIX. 51. 'Mores quidem populi Romani quantum mutaverint, vel hic dies argumento erit:' ubi etiam variant codd. Infra tamen c. 17. § 14. *ex hac die*, pro *ex eo die*, emendatur. Deinde *adtulit* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hav. et alii cum Hearnii Oxonn. Infra XLII. 50. 'Multa diem tempusque adferre posse.'

Cum exercitu meo eloqui videor] Quid illi venit in mentem, qui hic *eloqui*, pro verbo *loqui*, supposuit, quod legitur in cod. scripto? *Rhenan.* *Cum exercitu eloqui* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. Gaertn. et Hav. *cum exercitu loqui* Lov. 5. Sed Rhenano adsentior.

Corpora tantum atque arma eadem sunt] Plut. Marc. p. 313. Ὁρᾷν, ἔφη, Ῥωμαίων ὅπλα πολλὰ καὶ σώματα, Ῥωμαῖον δὲ μηδένα ὁρᾷν. *Sigon.*

§ 7 *Signa alicui manipulo aut cohorti abstulisset*] *Manipulo* legionis, *cohorti* sociorum, ut paullo post 'cohortibus,' quæ signa amiserant, et centuriones 'manipulorum.' Vide Schel. ad Polyb. dissert. XV. Hæret nonnibil in his Lipsius de Mil. Rom. IV. 5. *Duk.*

Non adhuc cæsis Romanis legionibus] Jam dudum hoc mirabar. Quid factum ergo ad Trebiam, ad Trasimenum, ad Cannas, ut parva taceam? Omnino delenda est particula negativa, quod et faciunt Put. melioresque Gall. et Pall. duo, et Voss. Cecidit antehac aliquot locis legiones Romanas Hannibal, nunquam fugavit fuditque integras: hoc nunc primum fecit. *J. F. Gronov.* Abest etiam ab omnibus meis: ita tamen, ut ejus loco *Num* legat Ber. Sine dubio addita est ab homine indocto, qui verum Livii sensum perspicere non poterat. Alibi sæpe librarios perperam vel addendo, vel demendo particulam negantem errasse, vidimus ad XXI. 10. § 1.

§ 8 *Vos crastina die in aciem educam*] *Crastino die* edidit Clericus, neque hic etiam mutatæ lectionis vel lectorem monuit, vel rationem reddere dignatus est. Edidit eodem modo Crevier. Interim tamen ita præfert Flor. invitis reliquis, qua scriptis, qua editis. Optimum itaque codicem secutus sum. Vide ad III. 20. § 4. Paullo ante vocula *ut* non adparet in ullis ante Aldum editis.

§ 9 *Cohortibus, quæ signa amiserant, hordeum*] Plut. ibid. Προσέταξε ταῖς ἡττημέναις σπείραις ἀντὶ πυρῶν κριθὰς μετρῆσαι. *Sigon.* *Signa amiserunt* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav.

Districtis gladiis discinctos destituit] Obscura lectio simul et mendosa. Vetus exemplar habet *destrinctis gladiis cinctos destituit.* Non dubito quin scripserit Livius *destrinctis gladiis cinctu destituit.* Ut ea ignominia affectos intelligas, qua male se gerentibus in prœlio militibus et gladii a lateribus auferuntur, et ipse cinctus sive cingulum, ut discincti et soluti incedant. Usurpatur substantive *cinctus;* unde Virgilianum illud Æn. VII. 612. 'cinctuque Gabino.' *Rhen.* *Discinctos* quid sit, utcumque intelligitur ex Servio Æneid. VIII. ad finem, ad illud Virgilii, 'discinctos Mulciber Afros.' At illud *districtis gladiis* non admodum. Sed perpendat hoc lector. Beatus legit *destrinctis gladiis cinctu destituit.* Glar. Princeps ed. *destrictis gladiis distinctos destituit.* Pal. 1. *destrictis gladiis distinctos destitui jussit.* Pal. 2. *destructis gladiis destinctos* (vel *distinctos*, ut Pal. 3.) *destitui jussit.* Pal. 3. *destituit.* Justus Lipsius de Mil. Rom. V. 18. secutus vulgatam lectionem, docet discinctos et turpi habitu prostitutos milites, ut parum viros. Valer. Max. II. 7. de Calpurnio Pisone: 'Jussit Titium toga laciniis abscissis amic-

tum, discinctaque tunica indutum a mane in noctem usque ad principia adesse.' *Gebh.* Omnes et Gall. et Pall. et Voss. *districtis gladiis discinctos destitui jussit*, nisi quod quidam *destrictis*, quod verius. At insanum in modum Rhenanus *destrinctis gladiis cinctu destituit.* Sed tamen, quid *districtis gladiis*, quærit Glareanus. Quid, nisi evaginatis, nudatis? ut major esset labor in tenendo. Cic. in competitores: 'Duas uno tempore conantur in rempublicam sicas destringere.' Cæsar Gall. VII. 12. 'Gladiis destrictis portas aperuerunt.' Civ. I. 46. 'Consumptis omnibus telis, gladiis destrictis impetum adversus montem in cohortes faciunt.' Et iterum cap. 75. 'Sinistras sagis involvunt, gladiosque destringunt.' Sic et apud Tacitum et ubique legendum: nam *districtis* foret 'impeditis.' Adde Suet. Octav. c. 24. Videtur autem τὸ *jussit* supplementum indocti correctoris, et Livium scripsisse, *Coh., quæ signa deseruerant, hordeum dari jussit, cent. man., quorum signa am. fuerant, destrictis gladiis discinctos destitui.* J. F. Gron. Veram causam, cur discincti destituerentur, tradunt Lipsius de Mil. Rom. v. 18. et Casaub. ad Suet. Aug. c. 24. Eruditiss. P. Faber Sem. I. 17. minus recte ad exauctorationem et ademtionem armorum refert. *Duk. Destrictis gladiis* Flor. Lov. 2. 4. et edd. Rom. 1472. ac Parm. quod recte Gronov. hic probavit, et exposuit e vagina eductis, nudatis gladiis; tacite repudiata, quæ pr. ed. notarum placuerat, interpretatione, religatis ad vaginam, ut stringi non possent. Vide plura ad VIII. 7. § 20. ubi, sæpe 'destringere' et 'distringere' in scriptis commutari, dictum est. Præterea *destitui jussit* Flor. Lov. quinque, Harl. Hafn. Hav. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. Quod si displicet, quia *jussit* jam præcessit, non tamen *destituit* mutandum censebo in *destitui*; sed vulgatum potius servabo cum Oudend. ad Front. II. 5. 46. Vide ad XXV. 15. § 20. Gronovii conjecturam probavit Crevier.

Omnes pedites equitesque armati adessent] Lege cum scriptis *omnes equites, pedites armati adessent.* J. F. Gron. *Omnes equites peditesque*, Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. *omnes, equites, pedites, armati adessent* Flor. quod recepi. De asyndetis præcedenti voci *omnis* subjunctis vide ad XXIV. 16. § 9. Ordinem vero vocum mutavi, non propter equitum præ peditibus dignitatem, sed quia codd. ita jubebant. Vide ad XXXIV. 26. § 2.

§ 10 *Ita concio dimissa, fatendo jure ac merito sese increpitos*] Pro *fatendo* scribendum est *fatentium.* Rhenanus. Vulgatum servant Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Hafn. Hav. Hearnii L. 1. et Brancal. Latinii: *fatentur* est in Gaertn. *fatendum* in Cant. et Flor. a m. pr. *fatentum* a m. sec. *fatentium* fuisse videtur in Harl. et Lovel. 5. Præterea *increpatos* Voss. et Lov. 1. 2. 3. Ita sæpe variant scribæ. Vide ad IV. 53. § 12. Ceterum *increpatos* ortum videtur ex obscura eorum diligentia, qui, nonnullis grammaticis fidem habentes, credebant 'increpui' et 'increpitum' tantum significatione sonum edentis, 'increpavi' et 'increpatum' tantum reprehendentis dicendum. At eos errasse docuit Vossius Gramm. v. 20.

Ordinati armatique] Spirense volumen habet *armati ornatique.* Indicant autem sequentia, nondum ordinatos fuisse. Et intellige ornatos post stragem proximam, ex qua laceri redierant. Sic XXIX. 1. 'Diemque iis, qua equis armisque instructi atque ornati adessent, edixit.' *Rhenan.* Vet. ed. *ordinati armatique.* Pal. 2. *Postero die armati ornatique ad edictum aderant imperatoris.* Gebh. In eo omnes Rhenano adsentiuntur codd. et quædam ex edd. principibus, pro *ordinati*, substituendum esse *ornati*; non vero in

eo, etiam vocum ordinem inmutandum esse. Certe *ornati armatique* legunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. et Hav. Livium sine discrimine has voces alteram alteri præmisisse, vel subjecisse, docent exempla ex eo laudata ad XXIV. 48. § 7. unde etiam, 'ornare' et 'ordinare' passim confundi, constabit.

§ 11 *In primam aciem inducturum*] Pal. 1. *in prima acie induct.* Gebh. *Introducturum* Gaertn. *educturum* Lov. 2. 5. Rec. et edd. quædam ex antiqq. Sed *inducturum* præter reliquos codd. etiam edd. Rom. 1472. et Parm. quod a sequentibus mutatum primus Aldus recte revocavit. Infra cap. seq. 'Hannibal elephantos in primam aciem induci jussit.' XXXIV. 15. 'Subsidiariis cohortibus in pugnam inductis.' Tum *in prima acie* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 12 *Ne prius hesternæ fugæ, quam hodiernæ victoriæ, fama Romam perveniat*] Plutarch. in Marc. 313. *ὅπως οἱ πολῖται τὴν νίκην πρότερον, ἢ τὴν φυγὴν, ἀκούσωσιν. Sigon.*

§ 13 *Inde cibo corpora firmare jussit, ut, si longior*] Put. Reg. Voss. *jussi.* J. F. Gron. *Jussit* unus servat Lov. 3. Reliqui cum Hearnii Oxonn. concinunt Gronovio. Mox *pugna esset* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

Viribus quoque subficerent] Expunximus *quoque*. Neque enim est in libro scripto. *Rhenan.* Id in solo tantum inveni Ber. sed *viribusque* in Lov. 1. 2. 3. Gaertn. et Hav. Reliqui mei et Oxonn. Hearnii *viribus sufficerent.*

Ubi omnia dicta factaque sunt, quibus excitarentur] Pal. 1. *Ubi omnia dicta sunt, quibus exsultarentur.* Gebh. *Dicta quæ sunt* Flor. et Cant. *dicta sunt* Voss. Lov. 1. 2. Harl. Gaertn. et Hav. Tum *quibus exultarent* Voss. et Lov. 1. 2. 4. *exultarentur* Flor. a m. pr. Cant. Lov. 3. Gaertn. et Hav. *exaltarentur* Flor. a m. sec.

CAP. XIV. § 1 *Cum eo nimirum, inquit, hoste res est, qui*] Plut. in Marc. p. 313. *Ὦ Ἡράκλεις, εἶπε, τί χρήσεταί τις ἀνθρώπῳ; μήτε τὴν χείρονα τύχην, μήτε τὴν βελτίονα φέρειν εἰδότι· μόνος γὰρ οὗτος οὐδὲ νικῶν δίδωσιν ἀνάπαυσιν, οὔτε λαμβάνει νικώμενος. Sigon.* Pal. 1. hæc ita concepit: *Cum eo nimirum, inquit, hoste esse, qui nec bonam, nec malam ferre fortunam possit. Seu vincit, ferociter instat; victus est, instaurat cum victoribus certamen.* Gebh. *Cum eo nimirum, inquit, hoste esset* Flor. *Cum eo nimirum, inquit, hoste esse* Voss. et Lov. 1. *Cum eo nimirum, inquit, hoste pugnamus* Voss. in margine. *Cum eo nimirum, inquit, hoste esse pugnandum* Lov. 2. *Cum eo nimirum, inquit, hoste esset pugnandum* Hav. *Cum eo nimirum, inquit, hoste rem esse* Lov. 5. et Gaertn. Tum *ferre fortunam possit*, pro *potest*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Hinc *Seu vincit* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. a m. sec. et Hav. Deinde *ferociter instat; seu victus est* Lov. 2. 3. Harl. Voss. et Gaertn. *ferociter instat; victus est* Flor. Cant. Lov. 4. 5. et Hav. Et ita etiam Put. præferre, monuit Crevier. ad c. 28. § 5. sed recte duarum vocum omissionem errori scribæ adtribuit.

§ 2 *Signa inde canere jussit, copias educit*] Scripsimus *et copias educit.* Rhenan. Copula *et* exsulat a Pal. 1. et vet. ed. *Gebh.* Copulativam adjecit Rhenanus. Arcent omnes Gall. et unus Pal. Vossianusque. *J. F. Gron.* In uno tantum Lov. 3. copulam a Rhenano inductam inveni. Reliqui mei cum Oxonn. Hearnii eam ignorant.

Romanis ad demendam ignominiam] Victorius, Var. Lect. XXIX. 24. hunc locum describens, habet *ad delendam ignominiam.* Hoc non rejiciendum esset, si auctoritate Mstorum niteretur. Silius XVI. 672. 'ad veterum delenda opprobria cladum:' ubi Drakenb. adposite adscripsit verba Livii XXXIX. 30. 'Et jam miles quoque ad delendam priorem ignomini-

am hostem poscebat.' Sed alterum quoque Livianum est. II. 6. ' Ac pro se quisque Romano saltem duce ignominias demendas, belloque amissa repetenda minaciter fremunt.' *Duk.* Lib. XLI. c. 3. 'Simul ex omnibus locis ad castra recipienda, demendamque ignominiam rediri cœptum est.'

§ 3 *Sinistra ala ab Romanis*] Etsi omnes, quos vidi, interpretes Livii hæc intacta præterierunt, quasi quæ morari neminem possint, tamen non dissimulabo, me ad ea, tamquam ad scopulum, adhærere. ' Dextra ala' pridie cesserat, et signa amiserat, c. 12. et Plut. in Marc. Eam Marcellus ignominia notaverat, et se postridie in primam aciem inducturum pronunciaverat, c. 13. Quomodo ergo nunc eamdem *alam sinistram* vocat, et cohortes illius pridie signa amisisse dicit? Perizon. Animadv. Hist. c. 8. p. 340. dubitat, an peccaverit Livius, qui ' sinistram alam ' hic pro ' dextra ' scripserit. Sane, si ita scripsit Livius, non video quomodo erroris absolvi possit. Sed quum nequaquam probabile sit, tantum in eo stuporem fuisse, ut paucis versibus, non interjecta aliarum rerum narratione, repugnantia scribere potuerit, malo credere hoc librariorum, quam Livii ipsius, peccatum esse. Si quis putat, eamdem alam c. 12. ' dextram ' vocari, quod pridie in dextro cornu pugnaverat, hic autem ' sinistram ' dici, quod nunc in sinistro pugnabat, ei ita occurrit Perizonius, ut dicat, Livium id vel verbo moniturum, vel haud dubie dicturum fuisse ' sinistra ab Romanis ala et cohortes.' Harum rationum vim non adsequor, et ex eo, quod ita respondet, colligere mihi videor, eum existimasse, alas sociorum ' dextras ' et ' sinistras ' dictas fuisse a loco, quem in acie tenebant : ita ut, quæ modo ' dextra ' dicebatur, quum in dextro cornu pugnabat, eadem deinde ' sinistra ' vocaretur, si in sinistro collocata fuisset. Verum alas non a loco, quem in acie tenebant, ita vocatas fuisse, et tam ' dextram ' in sinistro, quam ' sinistram ' in dextro cornu pugnasse, vel unus locus c. 2. hujus libri ostendit : ' Ab Romanis prima legio et dextera ala &c. in prœlium acti. &c. Primæ legioni tertia, dexteræ alæ sinistra subiit.' Qua de causa autem altera earum ' dextræ,' altera ' sinistræ ' nomen acceperit, non satis certo scio. Polybius VI. 34. nihil aliud nos docet, quam socios, postquam ad edictum consulum convenerant, in duas partes divisos, earumque alteram ' dextram,' alteram ' sinistram alam ' appellatam fuisse. Suspicor tamen hæc nomina illis pro arbitrio imperatorum imposita fuisse a locis, quæ in castris occupabant, id est, ex eo, quod altera earum in dextra, altera in sinistra parte castrorum tendebat. Schelius ad Polyb. Dissert. XII. si recte sententiam illius capio, putat, idem in acie fuisse, quod in agmine, cujus ordo in dies mutabatur, et ideo nunc ' sinistram ' alam in prima acie fuisse, quod ibi pridie ' dextra ' fuerat. Sed hoc quoque repugnat disertis verbis Livii, postridie in prima acie fuisse alam, quæ pridie in eadem fuerat, ac signa amiserat. Pro *legio vicesima* Perizon. l. d. ex c. 12. legit *duodevicesima:* in alterutro omnino vitium est. *Duk.* An forte legendum *Sinistro ala ab Romanis et cohortes*, et mox *legio duodevicesima?* Ita copiæ, quæ pridie rem male gesserant, erunt in prima acie : et quidem ala ac cohortes, quæ signa amiserant, sinistro, legio duodevicesima dextro cornu. Certe mox dicit ' cornibus præerant.' At, si vulgatam servamus, unius tantum dextri cornu antea meminit Livius.

§ 4 *Hortator testisque præsens, firmabat*] In veteri codice hæc appositive leguntur sine particula *que, hortator testis præsens firmabat.* Rhenan. Nullus codd. quibus utor, Rhenani lectionem firmat.

§ 6 *Hannibal elephantos in primam aciem*] Plut. in Marc. p. 303. ἐκέλευσεν Ἀννίβας τὰ θηρία καταστήσαντας εἰς πρώτην τάξιν ἐνάγειν τοῖς ὅπλοις τῶν Ῥωμαίων. *Sigon.*

§ 7 *Partim conculcatis, partim dissipatis terrore, qui circa erant*] Reposuimus antiquum vocabulum, quo Livius usus est, quemadmodum testatur exemplar scriptum, nempe *occulcatis*. Est autem 'occulco' pro 'obculco,' ab 'ob' et 'calco.' *Rhenan.* Unico saltem elemento distant libri Mss. nostri, referentes *occultatis*. Prisca ed. *occalcatis.* Gebh. *Conculcatis* servant Lov. 2. Ber. et Hav. *occultatis* Voss. Lov. 1. 4. Harl. Rec. et Gaertn. *occulcatis* Flor. et quidam alii. Tum *dissipatis errore* Flor. Voss. Lov. 1. et Harl. sollemni scribarum aberratione. Vide ad XXIV. 30. § 6.

§ 8 *Latiusque fuga manasset, ni C. Decimius Flavus tribunus militum, signo, &c.*] Plut. ibid. εἷς τῶν χιλιάρχων ὄνομα Φλάβιος ἀναρπάσας σημαίαν ὑπηντίαζεν. *Sigon.* Pal. 1. et vet. ed. *Flavius.* Et ita quoque Plut. appellatur. Pal. 2. *C. Decuruus Flavius.* Pal. 3. *G. Decius Flavius.* Gebh. *C. Decimus Flavius* Voss. Lov. 5. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. principibus. *C. Decimius Flavius* Lov. 1. 2. 3. 4. et Hearnii N. *C. Decius Flavius* ejusdem L. 1. Φλάβιος etiam eodem errore Plut. vocatur, sive ipse Plut. sive ejus librarii peccarint. 'Decimii Flavi' apud Liv. l. XXXIX. c. 32. et alibi obcurrunt, ubi similiter variant codd. Præterea *latiusque ea fuga* Lovel. et Gaertn. Tum *tribunus militaris* Lov. 4. Mox *sequi se jussisset* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *sequiq; jussisset* Lov. 3.

§ 9 *Haud difficili ex propinquo in tanta corpora ictu et tam conferta turba*] Vetus mendose habet *et eum conferat turba.* Opinor scribendum *et in conferta turba.* Rhenan. *Haud difficilia* Lov. 1. *haud difficile* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Gaertn. Ber. Hav. et edd. Rom. 1472. Parm. ac Mediol. 1480. An *difficile* est 'difficulter?' ut apud Cic. de Inv. II. 56. 'Facile id fieri dicimus, quod, &c. Difficile autem fieri, quod,' &c. Vide etiam ad I. 52. § 4. Deinde *et in tam confertam turbam* Ber. Crevier. conjicit *et tum conferta turba.* Quem juvat nonnihil lectio cod. Spirensis apud Rhenan. Sed plane ita est in Flor.

In quorum tergis infixa stetere pila] *Fixa* Lov. 2. Voss. Ber. Gaertn. et edd. principes. Sed, elegantiæ studiosos scriptores verbis cum *in* compositis eamdem præpositionem in regimine addidisse, observant Burm. ad Quinct. Instit. II. 17. in fine, et Cortius ad Sall. Catil. c. 15. § 5. Hinc *inesse in universitate* apud Cic. de Nat. D. I. 43. cum Victor. et Mstis Davisii legere malo, quam, ut vulgo editur, *inesse universitati.* Præsertim autem id Livium observasse, vidimus ad Præf. § 11.

Ut est genus anceps] Quod elephanti tam in suos, quam in hostes ruant. *Sigon.* Mox *et integros*, pro *etiam integros*, Voss. Lov. 2. 3. Harl. et edd. principes. Vide ad XXII. 47. § 9.

§ 10 *Quanto acrius pavor consternatas agit, quam insidentis magistri imperio reguntur*] Restituimus ex Spirensi cod. *consternatam agit, quam insid. m. imperio regitur.* Subaudi 'belluam.' *Rhenan.* Ut Rhenanus, Put. Reg. Men. Pall. Voss. *quanto acrius pavor consternatam agit, quam insidentis magistri imperio regitur.* Videlicet quæque bellua. *J. F. Gronov.* *Consternatam*, et postea *regitur*, Florent. Cant. Lov. 1. 2. 3. Harl. aliique meorum, cum Hearnii L. 1. et N. Mox § seq. *dissipatas*, pro *dissipatos*, Flor. Voss. Lov. 1. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 13 *Elephanti forte duo in ipsa porta corruerant*] Put. *elephantique duo.* Reg. *elephanti quoque duo.* J. F. Gron. *Elephanti duo*, omissa media voce, Lov. 2. Hearnii L. 1. et N. *elephantique duo* Flor. Voss. Lov. 1. 3. et Hav. Recte tamen Gronov. *elephanti quoque duo* probat. Voculas *que* et *quoque*, sive

q; et *qq*; passim in Mss. commutari, vidimus ad v. 27. § 1. Tum *corruerunt* Hav. Paullo ante *pavorem trepidationemque facerent* Lov. 2. *terrorem trepidationemque fecerant* Hav. Hearnii D. et edd. antiqq.

Cæsa ad octo millia hominum, quinque elephanti] Plut. in Marc. p. 313. λέγονται γὰρ ὑπὲρ ὀκτακισχιλίους ἀποθανεῖν. Quod autem de Romanis ait *mille ferme et septingentos* interfectos, Plutarchus, ait aliter, Ῥωμαίων δὲ νεκροὶ μὲν ἐγένοντο τρισχίλιοι. *Sigon. Et quinque elephanti* Lov. 4. *elephanti quinque* Lov. 2. Paullo ante *ibi maxime hostium cædes facta*, pro *ibi maxima*, Flor. et Harl.

§ 14 *Mille ferme et septingenti de duabus legionibus, et sociorum supra mille et trecentos occisi*] Sigonius ad § præcedentem indicare videtur, de numero eorum qui a parte Romanorum hoc prœlio ceciderunt, non convenire inter Livium et Plutarchum. Verum oculos tantum intendit ad eos, quos Livius de duabus legionibus interfectos refert: quibus si socios interfectos addidisset, eumdem numerum Plut. et Liv. edere animadvertisset: illum enim, voce Ῥωμαίων et cives et socios complexum, memorare tria millia; hunc per partes, quot civium, quot item sociorum trucidati sint, retulisse; qui simul numerati tria etiam millia efficiunt. Hinc fidem non habeo Flor. Voss. Lov. 1. 2. Ber. a m. sec. Hav. et Hearnii L. 1. qui præferunt *et sociorum supra trecentos*, neque Lov. 4. in quo est *et sociorum supra M. et CCCC.*

Cap. xv. § 1 *Speculatores, qui prosequerentur agmen*] Antiqua lectio *sequerentur agmen*. Rhen. Omnes Gall. Pall. Voss. *prosequerentur*, frustra novante Rhenano. *J. F. Gron. Prosequerentur* etiam Hearnii D. et N. cum omnibus meis, uno excepto Ber. qui legit *persequerentur*, concinente Hearnii L. 1. Sed, 'persequi' et 'prosequi' innumeris locis a librariis confundi, videbimus ad Epit. Liv. l. xcix. 'Prosequi' hic ponitur pro simplici sequi. Vide ad iii. 52. § 4. Ovid. Her. xi. 119. 'Ipsa quoque infantes cum vulnere prosequar umbras.' Ep. xvii. 245. 'Nec dubito, quin, te si prosequar, arma parentur.' Ep. xviii. 218. 'Quam, precor, ut minima prosequar ipse mora.'

§ 2 *Hirpini, et Lucani, et Volscentes*] Plinius iii. 11. 'Volscemanos' vocat prope Numistranos. *Glar. Volscientes* Gaertn. *Volscienses* Hearnii L. 1. *Vulsienses* Lov. 4. *Vultienses* Hav. *Vultientes* Voss. Lov. 3. et Hearnii N. *Vultentes* Lov. 1. *Vulcientes* Flor. Lov. 2. et Harl. Adparet ex consensu plerorumque et optimorum codd. literam sibilantem ex hac voce ejiciendam esse. *Volcentani* memorantur Plinio iii. 11. Οὐλκοι vel *Volci* Ptolem. iii. 1. VVLCEIANA. CIVITAS apud Gruter. in corpore inscr. ccix. 2. VVLCIENTES in Fast. triumph. ibid. p. ccxcvi. ad a. cdlxxiii. Sed, per 'Vulcientes' illos populum Etruriæ, qui huc non facit, intelligendum, docuit Pighius in Annal. Paullo ante *ferme*, pro *fere*, Flor. Harl. Hav. et plerique codd. cum Hearnii L. 1. et edd. usque ad Modium. Vide ad xxxvii. 38. § 5. Vocula *et* post vocem *diebus* deest in Flor. Lov. 3. 5. Harl. et Hearnii L. 1. ac N.

Ob errorem præteritum, recepti sunt] Scripsimus *accepti*, deleto verbo *sunt*. Tu intellige 'clementer acceptos,' clementer tractatos. Quam lectionem et ed. Romana continet. *Rhen. Accepti*, pro *recepti*, legendum esse, Rhenano adsentior: non tamen τὸ *sunt* delendum existimo. Certe *accepti sunt* legunt Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Et eodem ducit lectio Flor. *acceptis*. Nam τὸ *sunt* per compendium scribitur unica litera *s̃*, eaque voci præcedenti ab indoctis scribis sæpe jungitur. Vide ad xlv. 17. § 6. Præterea *ab errore præterito* Voss. Lov. 2. Harl. Ber. Hafn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. an-

tiqq. quod in Pal. 1. et vet. ed. inventum probat Gebhard. ad XXIV. 30. § 1. Genus id loquendi Livio frequens esse, ad eum locum docui. Hic tamen integerrimi stant a recepto, quod primus admisit Aldus. Paullo ante *dedidere*, pro *dediderunt*, Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. Rom. 1472. Parm. et Mediol. 1480.

§ 3 *Vibius et Pactius fratres*] Pal. 1. *et Vivius et Paccius:* statim Pal. 2. *quæ data etiam Lucanis erat.* Gebh. *Et Tunius et Pactius* Lov. 1. *et Junius et Pactius* Voss. Lov. 2. et Hav. *Junius et Pactius* Lov. 4. *Junius et Pathius* Hearnii L. 1. *Vinius et Pactius* ejusdem N. *Urbius et Pactius* Lov. 5. et edd. vett. *Virbius et Pactius* quædam aliæ: *et Vivius et Pactius* Lov. 3. et Harl. *Vivius et Pactius* Gaertn. *Vivius et Paccius* Flor. Vulgatum primum vidi in Mediol. ed. 1505.

§ 4 *Manduriam vi cepit*] Stephanus *Mandurium* vocat. Μανδύριον πόλις Ἰαπυγίας, ὁ πολίτης Μανδυρῖνος. *Sigon.* Vide Cluver. Ital. Ant. IV. 13. 1250. Mox *ibi hominum capta*, omissis mediis, Hearnii L. 1. *ibi ad hominum capta* Flor. Voss. et Lov. 1. *ibi ad III. hominum capta* Lov. 2. *ibi ad hominum quatuor millia capta* Lov. 3. 5. *ibi et hominum quinque millia capta* Hav.

§ 5 *Omnique missilium telorum genere*] *Omniumque missilium* Ber. a m. sec. et Harl. Male. Vide ad VI. 22. § 6. *Omnique missilium telorumque genere* edd. nonnullæ Aldina priores. Et hoc male. Vide ad VI. 13. § 2. In verbis præcedd. *apparatu quoque*, pro *apparatuque*, Flor. Cant. Voss. Lov. 2. Gaertn. et Hav. Vide ad v. 27. § 1.

§ 6 *Onerarias quoque*] Vide ad XXV. 30. *Duk.* Voces *quoque non eas* exsulant a Flor. Voss. Lov. 2. Harl. Ber. a manu sec. et Hav.

§ 7 *Eæ naves, ab aperto mari ut urbem adgrederentur, instructæ paratæque sunt*] *Naves, quæ ab aperto mari ut urbem, &c. paratæque erant* Ber. *naves, quæ ab aperto mari urbem* Hearnii L. 1. *Hæ naves, ut aperto mari urbem* Lov. 4. et Rec. *Eæ naves ab aperto mari urbem* Flor. *paratæque erant* etiam edd. vett.'

§ 8 *In Bruttiis interim Cauloniæ inpugnatores*] Cur displicuit novitiis, quod habent Put. omnes immo edd. antiquiores, *oppugnatores?* Pro *Cauloniæ* Put. et Voss. *Cautones.* Pet. *cautiores.* Forte fuit *Caulonis.* Ut et supra, quum in iisdem Put. et Voss. sit c. 12. *Cautoneam,* fortasse scribendum *Caulonem.* Nam et sic vocat Plinius III. 10. ‘Vestigia oppidi Caulonis.’ Virgil. Æn. III. 553. ‘Caulonisque arces.’ *J. F. Gron. Impugnatores* ortum est ex ult. ed. Gruteri. Priores habent *oppugnatores*, neque aliter omnes codd. nisi quod *Cantoneam oppugnantes* sit in Hafn. *Cauloniæ* servant Lov. 5. et Gaertn. *Cauleoneæ* est in Hearnii D. *Cauloneæ* in Ber. et edd. antiqq. *Cantoneæ* in Hav. *Cautoneæ* in Lov. 3. *Cautonæ* in Lov. 1. *Cautiores* in Lov. 2. et Hearnii L. 1. *Cautones* in Flor. Lov. 4. Harl. et Hearnii N. Oppidum promiscue dicebatur olim *Aulon* et *Aulonia*, postea *Caulon* et *Caulonia*, in quam posteriorem terminationem ferme omnes codd. conspirant cap. seq. § 9. Vide Cluver. Ital. Ant. IV. 15. 1304. Mox *sub adventu Hannibalis* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Hav. et typis descripti antiquiores. Vide ad II. 55. § 1.

Tutum, ad cetera inopem, se recepere] Vetus cod. habet *concessere*, quem et nos secuti sumus. *Rhen.* Uni codici, eique recentioris notæ, Rhenanus tribuit, quod nos pluribus vetustissimisque tribuere non audemus. Hic in solo Spirensi volumine *concessere* inventum præfert reliquorum omnium scripturæ *se recepere*, cui tamen adstipulantur Pall. duo meliores 1. ac 2. ut et princeps ed. *Gebh.* Omnes Gall. et duo Pall. et Voss. *in tumulum*

a præsenti impetu tutum se recepere. Sic et Andreas, Tarvis. Venetæ: *ad cætera inopem* primus vel Ascensius addidit, vel Becharius: *concessere* Rhenano debetur. *J. F. Gron.* Spirensi Rhenani unus meorum Rec. per omnia concinit; unus etiam Hearnii D. *tutum, ad cetera inopem, se recepere,* ut ante Rhenanum edebatur vulgo, Lov. 3. 5. et Gaertn. *tutum se recepere,* mediis omissis, Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. antiqq. Sed voces *ad cetera inopem* jam in Mediol. ed. 1505. additas inveni. Sane verba illa alterius, quam Livii, esse videntur. Livius enim, si quid simile addere voluisset, omissa præpositione potius *cetera inopem* dixisset. Vide ad lib. XXXVII. c. 7. § 15. Id permovisse videtur Gronov. ut in priori notarum ed. scribendum conjiceret *ne opprimerentur, tumulum, a præsenti injuria tutum, inopem cætera, cepere*: quod recte in curis secundis neglexit. Tres voces insiticias expunxi.

§ 9 *Deperibat amore mulierculæ*] Plutarch. in Fabio p. 186. et hanc opinionem et alteram de muliere a præfecto amata recitat, quam quidam Fabii pallacam fuisse tradiderunt. *Sigon.* Narrat rem eamdem Silius XV. 320. *Modius.* *Deperiebat* Flor. Voss. Lov. 1. 5. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. Paullo ante *momentum* abest a Flor. Cant. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Hav. et edd. principibus.

§ 10 *Atque inter populares tum honorati*] Exemplaris antiqui simul et Romanæ editionis lectio *tam honorati.* Rhenan. *Tum honorati* operarum lapsu datum erat in ed. Frob. 1531. Priores autem cum omnibus codd. recte *tam honorati* præferunt.

§ 11 *Pro transfuga jussus Tarentum transire*] In Spirensi volumine legitur *profuga.* Nos castigavimus *perfuga,* sublata præpositione *pro,* quæ in vulgatis edd. male recepta est. *Rhenan.* Pal. 3. qui Spirensi exemplari geminus est, ostendit *pro perfuga jussus Tarentum transire.* Reliqui, et vet. ed. *pro transfuga* (inserit tamen Pal. 1. *est*) *jussus Tarentum transire.* Quibus certius fidem arbitramur, quam vacuo cerebro popæ. *Gebh.* *Perfuga jussus* est ab Rhenano, quum legeretur *pro transfuga.* Sed Put. *proterfuga.* Debuit ergo scribi *pro perfuga.* Cæsar de B. Gall. III. 18. 'Qui ubi pro perfuga ad eos venit, timorem Romanorum proponit.' Corn. Nep. Datame c. 6. 'Suo jussu Mithobarzanem profectum pro perfuga.' *J. F. Gron.* *Per transfugam est jussus* Gaertn. *pro transfuga est jussus* Voss. Lov. 1. 5. Harl. et Hav. *pro transfuga est frater jussus* Lov. 2. *pro transfuga jussus* Lov. 3. et Cant. *propter fugam jussus* Flor. Ex *proterfuga,* quod in Put. invenit, Gronov. *pro perfuga* legendum conjecit, litera *T* in *P* mutata, quæ sæpius in Mss. confundi solent. Vide ad IV. 33. § 10. XXXV. 35. § 2. XXXVII. 43. § 9. Adde Jac. Perizon. ad Liv. XXV. 11. § 8. et Gronov. Diatr. Stat. c. 35. p. 232. Ceterum id, quod Gronov. ex conjectura Livio restituit, Gebhard. in Pal. 3. et ego in Lov. 4. invenimus. *Pro perfuga* est 'quasi perfuga esset.' Similia vide ad III. 17. § 7. et VI. 41. § 2.

Primo occulte animum ejus tentando] In Pall. 2. et 3. pronomen *ejus* deficit. *Gebh.* Deficit quoque in Lov. 4. Insuper trajectis vocibus *tentando animum* Flor. et Cant.

§ 12 *Ubi et ratio agendæ rei, et tempus convenit*] Pal. 3. *Etiam ut et ratio agendæ rei.* Gebh. *Et ubi ratio agendæ rei* Lov. 3. et Ber. cum edd. vetustis. *Ubi et ratio gerendæ rei* Harl. Vide ad XXII. 28. § 1.

Quæque, ut agerentur, convenerant] Gallici *convenerat.* Vix tamen moveo vulgatum. Cic. Agrar. I. 2. 'Superiore parte legis quemadmodum Pompeium oppugnarent, a me indicati sunt.' Nos diceremus *indicatum*

est. Agr. II. 37. 'Quæ nobis designatis timebatis, ea ne accidere possent, consilio meo ac ratione provisa sunt.' Sallust. Jug. c. 49. 'Quæ ab imperatore decuerint, omnia suis provisa:' ubi frustra Fulvius *debuerint*. Terent. Phorm. I. 4. 'Quæ si non astu providentur, me aut herum pessum dabunt.' Seneca ep. XIV. 'Tria præstanda sunt, ut vitentur.' *J. F. Gron.* Gallicanis Gronovii trium suorum consensum obponit Crevier. quos tamen nomine non indicavit, unde de eorum fide et auctoritate judicare nequeo. Illis tamen consentiunt ex meis Voss. Lov. quinque, Ber. Hav. et Hearnii L. 1. Contra *convenerat* Flor. Cant. et Harl. tres optimi, cum Hearnii N. ac D. quibus si et Put. accederet, eam lectionem ob codd. bonitatem omnino præferrem, et existimarem reliquos *convenerant* dedisse, ut verbum numero non dissentiret a præcedenti *agerentur*. Vide ad XXXI. 8. § 10. Paullo ante *milites nocte, &c. ex urbe missi, &c. ad consulem referunt* Voss. et Lov. 2. *ex urbe missus*, pro *emissus*, Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et edd. principes.

§ 13 *Occultus consedit*] Pal. 2. *insedit:* vet. ed. *sedebat*. Gebh. *Sedebat* Flor. et edd. antiqq. pro quo Aldus *consedit*, probantibus reliquis scriptis. Paullo ante *circumito portu* Flor. et Lov. 4. Vide ad III. 6. § 9.

§ 14 *Simul ab arce, simul a portu et a navibus, quæ ab aperto mari*] Scripsimus *et a portu et a navibus, quæ aperto mari*. Nam sic habet antiqua lectio. *Rhenan.* Consonat solus Pal. 3. nam Pall. 1. et 2. *simul ab arce, simul a portu et a* (quod deficit in Pal. 1.) *navibus*. Gebh. Put. *Canere inde tubæ simul ab arce, simul a portu et ab navibus, quæ ab aperto mari adpulsæ erant.* Hæc antiquissima scriptura est, in particulis nonnihil differens ab olim vulgata, eamque optimus quisque aliorum Mss. sequitur. At Beatus tollit alterum *simul*. Quasi non hic usus et duplicatio particulæ Nostro frequentissima. Lib. VII. c. 7. 'Simul audientium laudes meritas tollit animos, simul cæteros ad æmulandas virtutes acuit.' IX. 39. 'Quantis nunquam alias ante simul copiis, simul animis dimicarunt.' *J. F. Gron.* Cum Rhenano facit Hearnii D. Vide ad XXVI. 43. § 6. Sed ejus reliqui cum omnibus meis præferunt *simul ab arce, simul a* (vel *ab*) *portu et navibus*, vel *ab navibus*, aut *a navibus*. Elegantiam Livianam in duplicanda particula *simul* pluribus exemplis inlustravi ad III. 50. § 12. Similiter XXXI. 42. 'Fatigatos equos virosque itineris simul longitudine, simul præpropera celeritate habebat.' XXXIII. 21. 'His simul prudenter, simul magnifice utendo effecit.' XXXV. 35. 'Simul indignitas rei, simul contemtus animos Lacedæmoniis ad coëundum fecit.' XXXVII. 12. 'Audita clades simul pavorem, simul luctum ingentem fecit.' XXXIX. 13. 'Simul illam adhortari, simul iram generi lenire.' c. 35. 'Filium mittere Romam, simul ad purganda crimina, simul ad deprecandam iram senatus.' XL. 21. 'Simul ne otio miles deterior fieret, simul avertendæ suspicionis caussa.' XLI. 11. 'Inter simul complorationem feminarum puerorumque, simul nefandam cædem.' Vide etiam l. XLII. c. 19. 26. 48. 52. l. XLIV. c. 6. 9. 10. 12. et aliis locis. Deinde *ab aperto mari* Flor. et Cant. Reliqui perperam præpositionem ignorant. Supra hoc cap. 'ab aperto mari ut urbem adgrederentur.' Illud autem *ab aperto mari adpulsæ* eodem modo dicitur, quo 'ab Dipylo accessit' XXXI. 24. § 8. ubi alia vide.

Ubi minimum periculi erat] *Minimum periculum* Voss. Lov. 2. 3. Harl. Ber. Hav. et edd. antiqq. pro quo recte Aldus *periculi* dedit. Infra XLIV. 5. 'Minimum pedibus itineris confectum.'

§ 15 *Democrates, qui præfectus classis fuerat*] Inseruimus vocabulum *antea: qui præfectus antea classis fuerat.* Rhenan. Eam vocem non recipiunt Flor. Lov. 1. 2. Ber. et Hav. cum Hearnii N. In reliquis superest. Unus etiam Gaertn. *præfectus classis antea fuerat.* Præterea *Democritus* Hearnii D. Sed oscitans librarius notius sibi nomen pro minus noto substituit. In vulgatum conspirant reliqui libri. Et *Democrates* etiam vocatur XXVI. 39. et hoc lib. cap. seq. quibus locis nihil etiam variant codd. aut editi.

Forte illo loco præpositus] Scripsimus *illi loco præpositus.* Rhenan. Et hoc a Rhenano. Sed optimi cum vulgatis olim *illo loco.* Intellige 'præsidio,' vel 'propugnatoribus, qui erant illo loco.' *J. F. Gron.* Scripturam Rhenani exhibent Lov. 5. Harl. Rec. et Hearnii D. Reliqui mei, et Oxonn. *illo loco.* Ita v. 8. 'Ea regione, qua M'. Sergius tribunus militum præerat, castra adorti sunt:' ita in uno cod. Sallust. invenit Cortius in Catil. c. 42. 'Qui ea provincia legatus præerat.' Similiter 'præesse,' vel 'præponi in aliquo loco.' XXV. 16. 'Ad Magonem, qui in Bruttiis præerat.' XXXVII. 41. 'Seleucum filium et Antipatrum fratris filium in lævo præposuit.' Hoc modo quidam ediderunt XL. 18. *Ingenui tantum in iis præessent:* ubi tamen rectius nunc editur *ut iis.*

Postquam quieta omnia circa se vidit] Ex iis, quæ notavit Duker. ad Flori IV. 12. § 60. constat, Nic. Heinsium legendum credidisse sine pronomine *quieta omnia circa vidit.* Livium ita passim loqui, certum est. Supra cap. præced. 'Partim obculcatis, partim dissipatis terrore, qui circa erant.' I. 58. 'Postquam satis tuta circa, sopitique omnes videbantur.' Vide ad IX. 2. § 7. Omnes tamen hic codd. in servando vulgato conspirant. Quum autem, Livium nonnumquam *circa se* dixisse, pateat ex illis quæ notantur ad XXXVI. 14. § 12. invitis libris nihil mutandum puto.

Ut captæ urbis interdum excitatur clamor] *Excitaretur* castigavimus, quemadmodum et habet Romana ed. *Rhenan.* *Excitatur* primi dederunt Mogunt. et Ald. quos alii secuti sunt. Sed *excitaretur* jam emendatum erat in ed. Frob. 1531. quod omnes etiam servant codd.

§ 16 *Vim faceret, signaque inferret*] Scripsimus *ac signa inferret.* Rhenan. Ita legunt quoque Flor. et Cant. Reliqui autem servant, quod vulgo ante Rhenanum exstiterat. Id autem deinde Jac. Gronovius revocavit; sed vellem addidisset, qua auctoritate fecerit.

Unde maxime terribilis accedebat sonus] Utrobique legitur *accidebat* in cod. vetusto. *Rhenan.* Vide ad XXI. 10. § 12. Nihilominus *accedebat* servant Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Vide Duker. ad X. 41. § 7. Et mox ad § seq.

§ 17 *Quum et ex temporis spatio*] Legitur in cod. *quum ex temporis.* Rhenan. Voss. Gud. Mur. *Fabius, quum et ex temporis spatio, et ex silentio ipso.* Sic immo et edd. omnes vetustæ ante Curionem. *J. F. Gron.* *Quum ex temporis spatio* ante Curionem ex mente Rhenani jam edidit Froben. a. 1535. Sed alteram lectionem tuentur Flor. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. Hav. et alii. Vide ad II. 44. § 6. In aliis codd. *et* interceptum erat a sequenti *ex.* Vide ad XLIV. 43. § 3.

Inde nulla accidebat vox] Pal. 1. *unde nulla arcebat vox.* Reliqui quoque et hic et paullo ante perperam *accedebat.* Gebh. *Accedebat* Lov. 3. 5. Ber. Gaertn. et edd. antiqq. Vide ad § præc. *Inde nulla arcebat vox* Lov. 4. et Flor. *unde nulla arcebat vox* Voss. Lov. 2. Hafn. et Hav.

Qua Bruttiorum præsidium esse agitatæ proditionis conciliator nunciaverat]

Hæc mendosa lectio non solum in Romana ed., sed et in cæteris omnibus, quæ inde propagatæ sunt, inolevit. Antiquum volumen habet *qua Bruttiorum cohortem præsidium agitare proditionis conciliator nunciaverat.* Tametsi depravate scriptum est illic *cogitare*, pro *agitare*. Porro librarius casu *cohortem* accusativum omiserat. Et castigator, non inspecto codice vetusto, cum verbum *agitare* non admodum quadraret, adjecit aliud verbum, nempe *esse*, et *agitaret* vertit in *agitatæ*, ut conjungeretur cum genitivo *proditionis*. Nos locum restituimus in contextu. *Rhenan.* Vet. lib. *pronunciaverat*. Sigon. Optime veram lectionem Rhenanus restituit, quibusque gradibus creverit vitiosa, quæ suo tempore obtinebat, indicavit. Certe *qua Bruttiorum præsidium esse agitare prod. concil. nunciaverat* inveni in Ber. inter quem et codicem, ex quo prima Livii ed. procurata est, plerumque convenire solet. Unde conjicio, in eo cod. etiam exstitisse *agitare*, sed *agitatæ* deberi editoris ingenio. Omnes mei emendationem Rhenani firmant; nisi quod *pronunciaverat* sit in Gaertn. Id etiam exhibet Hearnii D.

§ 18 *Inde et proxima refracta porta*] Scripsimus *deinde proxima refracta porta*. Nam sic habet volumen scriptum. *Rhenan.* Pal. 1. et vet. ed. *inde et proxima refracta porta*. Gebh. Putean. *inde ex proxima*. Reliqui omnes, correcto librarii errore, *et transcensum in urbem est: inde et proxima refracta porta:* ut visebatur ante Rhenanum. *J. F. Gron.* Codici Rhenani concinit Hearnii D. Sed *deinde et proxima* habet Lov. 4. *inde proxima* Gaertn. *inde ex proxima* Flor. *inde et proxima* reliqui mei, et Oxonn. Hearnii: *inde* est 'deinde.' Vide ad XLII. 55. § 6. Paullo ante *captus est murus* omnes mei, Hearnii L. 1. et edd. quas vidi, usque ad Francof. 1578. quæ dedit *est captus*. Priorem ordinem revocavi.

§ 19 *Sub ortum ferme lucis*] Pall. 2. ac 3. *sub ortu ferme lucis:* et mox *qui ad arcem, qui ad portum pugnabant.* Gebh. *Sub ortu* etiam Lov. 2. 3. 4. et Hav. Vide ad § 8. *Ortu ferme lucis*, omissa præpositione, Harl.

Cap. XVI. § 1 *Non vigore aut viribus corporis*] *Ac viribus* Flor. quod sibi non displicere adposito signo indicavit Salvinius. Non aliter etiam Aldus edidit; qui tamen in erratis postea *aut viribus* probavit.

§ 2 *Prius pene, quam consererent manus*] Vocabulum *pene* expunximus. *Rhenan.* Non recte Rhenanus particulam expunctum ivit *pæne*, quam vindicant libri omnes. At Pal. 2. alludens tamen præbet *prius Pœni, quam consererent manus.* Gebh. Eamdem particulam omnes mei constanter tuentur.

§ 3 *Philomenus, qui proditionis*] Edd. vett. *Philemenes*, vel *Philomenes*, pro quo Sigon. edidit *Philomenus*, quod deinde Gron. ejusque exemplo reliqui recentiores ad unum omnes receperunt; quum tamen ea lectio in nullo, aut certe quam paucissimis codd. supersit. *Philomenes* se in suis Mss. reperisse, Hearne testatur. Et ita unus et alter meorum, atque inter illos Harl. *Philemones* Gaertn. *Philemenes* Flor. Voss. Lov. 3. 4. Ber. Hav. et alii. Sed *Philemenus* Gronov. ad XXV. 8. § 3. ex Polyb. et antiquioribus scriptis præferebat, idque in ipsum contextum recepit; quod et hic faciendum censui. Paullo ante *ferociter pugnantes*, pro *fortiter*, Lov. 2. Solent librarii has voces permutare inter se. Vide ad XXVIII. 42. § 4.

§ 4 *Vacuus paullo post equus erransque per urbem*] Scribe cum omnibus Gall. duobusque Pall. Flor. quatuor, Barber. et Voss. *vagus paullo post equus errans per urbem.* Asyndeti genus frequentatum Nostro. Lib. III. c. 5. 'In quos palatos prædam agen-

tes Postumius aliquot locis impetum dedit, ii vagi dissipato agmine fugientes in Quintium victorem cum saucio consule revertentem incidere.' VII. 17. 'Multos populatores hostium vagos palantes oppressit.' x. 20. 'Dimittit equites, qui vagos prædatores in agris palantes excipiant.' Lib. hoc XXVII. c. 50. 'Matronæ in preces versæ per omnia delubra vagæ, suppliciis votisque fatigare Deos.' Similiter hic: 'Sine discrimine armatos, inermes, cædunt,' scripti, non *inermesque*. J. F. Gron. Si Hearnium recte intelligo, *vagans paullo post equus erransque per urbem*, omissa voce *cognitus*, invenit in ed. Rom. Aler. principe, pro quo aliæ quædam *vacuus paullo post equus vagans erransque per urbem* præferunt. Voce auctiores *vacuus paullo post equus vagans erransque per urbem cognitus* edd. Rom. 1472. Parm. et inde Ascens. 1513. ex quibus vocem *vagans* recidit Aldus. Sed auctoribus edd. consentit Ber. a m. pr. in quo vox *vagans* et copula *que* postea inductæ erant. Reliqui Mss. ut et Hearnii Oxonn. illis, quos Gronov. laudavit, per omnia consentiunt. Asyndeti hoc genus inlustratur ad x. 35. § 9. Adde Cortium ad Sall. Jug. c. 18. § 2. 'Vacuus' autem et 'vagus' etiam commutantur hoc lib. c. 20. § 8. Similiter 'vacatio' et 'vagatio.' Vide ad v. 8. § 2.

In puteum apertum ex equo præcipitatum esse] Scripsimus *præcipitasse*. Sic Livius c. 40. 'Cum in Italia ad Thrasimenum et Cannas præcipitasset Romana respublica.' Item VI. 30. 'Ipsi' inquit, 'in insidias præcipitavere.' Hoc verbum usurpat absolute. *Rhenan.* Pal. 1. *creditum vulgo, in puteum apertum ex equo se præcipitasse.* Reliqui *ex equo præcipitatum esse.* Vulgatam tamen approbo lectionem. Infra c. 40. *Gebh.* *Præcipitatum esse* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. quod ex inscitia librariorum, *præcipitare* absolute poni nescientium, ortum puto: unde etiam in Flor. a m. sec. legitur *ex equo se præcipitasse*, quum a m. pr. recte *ex equo præcipitasse* scriptum fuisset, ut Rhenanus emendavit non hic tantum, sed etiam ad Tacit. Hist. III. 86. De locutione vide ad XXV. 11. § 6.

§ 5 *Cartalonem autem præfectum*] Ita Dan. Heins. apud Elzevir. edidit, quod Gronovii, Hearnius, Clericus, et alii secuti sunt. Antea edebatur *Carthalonem*, non hic tantum, sed et l. XXII. capp. 15. et 58. Græcis Καρθάλων vocatur. Quin et *Karthalonem* edidi, quomodo optimus cod. scribit apud Silium I. 406. ubi vide quæ notavi. Et ita *Karthago* passim scripsi: ambæ autem voces ex eadem radice formatæ videntur. Vox *præfectum* deest in Voss. cujus loco *ducem* exhibet Hearnii L. 1. Mox *præsidii Punici* primus dedit Jac. Gronov. adstipulantibus meis fere omnibus, et Hearnii L. 1. Vox *Punici* deest in uno Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Quæ proxime sequuntur, legunt *Punici præsidii*.

§ 6 *Alii alios passim sine discrimine armatos inermesque cædunt*] Sine copula *armatos inermes* Pal. 1. *Gebh.* *Armatos inermesque* Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Rec. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Gronov. qui copulam auctoritate codd. abjiciendam docuit ad § 4. cum quo faciunt Flor. Cant. Voss. Harl. et alii. Hoc asyndeti genus inlustramus ad III. 9. § 4. Crevier. vocem *alii* delendam existimat, utpote additam ab aliquo, ne verbum *cædunt* careret nomine suo. Sed vovem illam tuentur, quidquid librorum adhibui. Nec video quæ moretur difficultas; miles obvius obtruncat Karthalonem, alii milites alios hostium sine discrimine cædunt.

Bruttii quoque multi interfecti] Vet. lib. *passim interfecti.* Sigon. Pall. 2. ac 3. *multi passim interfecti.* Mox

vet. ed. *in eos excito odio.* Gebhard. Crevier. vocem *passim,* ut ex præcedenti perperam repetitam, trium codd. auctoritate delevit; quibus ex meis concinunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. Mox voces *seu per errorem, seu vetere in eos insito odio* perperam omittuntur in Voss. et Hearnii L. 1. quorum librariis fraudi fuit sæpius repetita vocula *seu.* Vide ad IX. 11. § 11. *Excito odio,* pro *insito,* est in edd. Rom. 1472. ac Parm.

Ad proditionis famam, &c. exstinguendam] Plutarch. Fab. p. 187. ὡς μὴ προδοσίᾳ τὴν πόλιν ἔχων φανερὸς γένοιτο. *Sigon.*

§ 7 *Triginta millia servilium capitum dicuntur capta: ingens argenti vis*] Meliores, *millia triginta serv. cap. dic. capti: argenti vis ingens facti signatique.* J. F. Gron. Flor. Harl. et plerique reliqui eamdem lectionem obferunt. Pauci *capta* servant, et inter illos Lov. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Verum locutionem *millia capti* inlustramus ad XXXVII. 39. § 12.

Auri LXXXIII. millia pondo] Quantumvis Tarentum civitas dives erat, hæc tamen summa suspecta mihi est. Nam, Capua capta LXX. auri pondo ad quæstores relata, priore libro cap. 14. retulit Livius. Plut. in Fabio p. 187. tria millia talentum relata in ærarium scribit. Quare hæc ita legam: *argenti vis ingens facti signatique: auri LXXXIII. pondo:* aut fortassis sic: *auri argentique vis ingens facti signatique: auri quidem LXXXIII. pondo, argenti tria millia.* Sed hic videat lector, quid addendum putet, *talentum,* an *pondo.* Glar. Pall. *octuaginta tria millia pondo.* Pal. 2. *octuaginta quatuor.* Gebhard. *Octoginta septem millia* ediderunt Paris. 1573. quod deinde omnes recentiores editores servarunt. Ea tamen scriptura in nullo cod. superest. Omnia hæc verba cum voce sequenti *signa* deesse in L. 1. Hearne notavit, qui *auri LXXIII. millia* in D. invenit. Ejus N. cum omnibus meis priorem lectionem *auri LXXXIII. millia pondo* tuentur, quam etiam revocavi.

Prope ut Syracusarum ornamenta æquaverint] Fecimus ex *æquaverint, æquarent:* et pro *Sed et majore,* scripsimus *Sed majore.* Rhen. Iidem *ut Syracusanorum ornamenta æquaverint.* J. F. Gron. Vox *prope* deest in Hearnii D. Tum *æquarent* cum Rhenano Lov. 3. 5. et idem Hearnii D. *æquarint* Hav. *æquaverint* reliqui, nisi quod unus et alter librariorum per errorem dederint *æquarunt.* Insuper Gronov. quidem in posteriore notarum ed. ex melioribus codd. laudat *Syracusanorum;* verum in prima dedit *Syracusarum;* quod apud me in omnibus exstat, nisi quod unus Hav. habeat *Syracusanorum.* Sed alterum præfero. Tum *Sed et majore* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 8 *Interroganti scribæ, quid fieri de signis vellet, &c.*] Plut. ibid. Λέγεται τὸν γραμματέα πυθέσθαι τοῦ Φαβίου, περὶ τῶν θεῶν τί κελεύει, τὰς γραφὰς οὕτω προσαγορεύσαντα καὶ τοὺς ἀνδριάντας, τὸν οὖν Φάβιον εἰπεῖν, ἀπολείπωμεν τοὺς θεοὺς Ταραντίνοις κεχολωμένους. *Sigon.* Ad normam plane veterum elegantissime Pal. 1. *quid fieri vellet signis.* Sic Plautus Mostell. III. 1. 106. 'Quid eo argento est factum?' Casin. V. 4. 6. 'Quid fecisti scipione?' *Gebh.* Put. Voss. Pal. unus, melioresque alii, *quid fieri signis vellet:* vel, *quid fieri vellet signis,* omissa præpositione, ut decuit elegantiorem. Plautus Mostell. 'Quid eo argento est factum?' Milit. IV. 1. 26. 'Quid illa faciemus fidicina?' Cicero, 'Si nos premet eadem fortuna, quid puero misero fiet?' Noster XXXIII. 27. 'Quidnam se futurum esset, profectis in Italiam Romanis?' Itaque videtur scribendum XLV. 39. 'Quid deinde tam opima præda, tam opulentæ victoriæ spoliis fiet?' Nepos Agesilao cap. 4. 'Quæreretur ab eo, quid his fieri vel-

let?' quæque multa, ὅσα κόνις, congesserunt alii. *J. F. Gron.* Præpositionem *de* agnoscunt Lov. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Reliqui cum Hearnii N. ac D. consentiunt Gronovianis eam expellentibus. Nihil autem interest, utrum *signis* tertio, an sexto casu positum statuamus. Vide ad XLV. 39. § 4. Ceterum, aliquid hic depravatum vel omissum esse, conjicit Crevier. quia verisimile non est, omnia Tarentina signa ingentis magnitudinis fuisse, nec quemquam Deorum exhibuisse, nisi in modum pugnantis formatum. Non tamen id facile corrigi, vel suppleri posse. Roëllius mutanda distinctione loco subveniri posse existimat hoc modo: *quid fieri vellet signis* (ita enim multi meorum transponunt) *ingentis magnitudinis,* (*Dii sunt, suo, &c.* Verum et aliud hic latet. Plerosque viros doctos credere 'jubere alicui' neque Livium, neque reliquos optimi ævi scriptores umquam dixisse; sed loca, ubi hæc locutio apud eos obcurrat, a librariis corrupta et emendanda esse, notabimus hoc lib. c. 24. § 3. ubi videbimus, sæpissime J. F. Gronov. aliosque hanc phrasin inmutasse. Mirum tamen, neque eum, neque alios ad hunc Livii locum animum advertisse, ubi plane obcurrit *interroganti scribæ jussit.* Neque tamen aliter variant codd. quam quod quidam eorum *interrogatis* vel *interrogantis scribæ* præferant. Vel itaque cum aliis viris doctis locutio illa probanda, vel corrigendum erit *interroganti,* aut *interrogante, scriba jussit.* Vide plura ad eum locum.

§ 9 *Dirutus est ac disjectus*] *Diruptus* Ber. Hav. et Lov. 1. Vide ad IX. 45. § 17. *Et disjectus* Voss. Lov. 2. 5. Harl. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Voces illæ desunt in Hearnii L. 1. Mox *Tarenti* exsulat a Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. *Hannibal* etiam ab Harl.

Iis, qui Cauloniam obsidebant] Obsessæ Cauloniæ meminit etiam Plut. in Fabio p. 187. Καὶ Καυλωνίαν ἐξελεῖν κατὰ κράτος. *Sigon.* *Cautonam* Voss. pro varia lectione in margine. *Cautoneam* Lov. 3. et 4. *Cautoniam* Harl. *Cantoniam* Hav. *Caulonem* Hearnii D. Vide ad c. 15. § 8.

§ 10 *Cursum agmine facto*] Corrupta verba sunt. Legendum, attestante veteri libro, *cursim agmine acto.* In ed. Rom. et ea, quam proxime nobis Colonia Agrippina dedit, curante Joanne Sobio viro optimo, recte legitur *cursim.* Verum in altero vocabulo dormitatum est. *Rhenan.* In qua ed. Rhenanus *cursum* invenerit, nescio: non tantum enim duæ, quas memorat, sed et omnes reliquæ, quas vidi, habent *cursim.* Licet autem *facto* servent Flor. Lov. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. recte tamen Rhenanum *acto* emendasse existimo. Vide ad VI. 28. § 2. Mox *captam urbem vidisset* Hearnii D. Simili errore 'audienda' et 'videnda' commutabantur XXI. 4. § 10.

Et Romani, inquit, suum Hannibalem habent] Plut. ibid. καὶ φανερῶς μὲν εἰπεῖν, ἦν ἄρα καὶ Ῥωμαίοις Ἀννίβας τις ἕτερος· ἀπεβάλομεν γὰρ τὴν τῶν Ταραντίνων πόλιν, ὥσπερ ἐλάβομεν. *Sigon.* *Et Romani suum, inquit, Hannibalem* Lov. 4. Harl. Ber. et Hav. *Et Romani suum Hannibalem, inquit* Flor. Vide ad VIII. 21. § 4. Mox *qua cepimus arte* Gaertn.

§ 11 *Quo constiterat loco, quinque millia*] Put. Reg. Men. Voss. *quo constituerat loco.* Intellige agmen, et explica ibi modicam quietem cepisse, dum properat ad liberandum obsidione Tarentum, ibidemque nuncium captæ urbis accepisse. Sallust. Jug. c. 49. 'Dein brevi cognitis insidiis, paullisper agmen constituit:' ubi non decuit viros sane quam doctos Rivium, Ciacconium, Gruterum malle *constitit,* itaque edidisse Colerum: quum et Mss. sit illa lectio, et orationis contextus alterum non patiatur. Ecce enim filum perpetuum omissis,

quæ parenthesi interjiciuntur: 'primo dubius Metellus, quidnam insolita facies ostenderet, dein brevi cognitis insidiis paullisper agmen constituit:' hoc est, sustinet a procedendo imperator, stare ac morari jubet. Quin et omnia fere verba, quæ sequuntur ad finem usque capitis, agentia sunt, et respiciunt vocem 'Metellus.' Noster XXXVIII. 25. 'Constituit agmen, et expedire tela animosque equitibus jussis,' &c. Sic quod Plautus 'statuere navem,' nempe omissa remigatione, id Cæsar 'constituere' de B. Gall. IV. 24. 'Quod naves propter magnitudinem, nisi in alto, constitui non poterant.' Eodemque lib. c. 23. 'Circiter millia passuum novem ab eo loco progressus, aperto et plano litore naves constituit.' Est et 'constituere' aliter idem, quod 'statuere,' nempe 'subsistere alicubi.' Liv. IX. 24. 'Ubi cum constituisset Romanos, semitamque angustam et arduam, erectam ex oppido in arcem, ostendisset.' *J. F. Gron.* *Constituerat* etiam superest in Flor. Cant. Lov. 3. 4. 5. Hav. aliisque, cum Hearnii N. et L. 1. Ita Liv. III. 27. 'Ut sensere, se jam prope hostem esse, signa constituunt:' ubi male Klockius conjicit *consistunt*. X. 34. 'Coustitutisque haud procul porta signis, quinque equites jubet intrare urbem.' XXXIII. 10. 'Paullisper novitate rei constituit signa.' XXXIV. 20. 'Quadringentos ferme inde passus constituit signa.' XXXV. 28. 'Omnium primum agmen constituit.' XLIV. 36. 'Primis ordinibus imperat, metarentur frontem castrorum, et inpedimenta constituerent.' Vide Burm. ad Val. Flacc. III. 92. Fatetur Crevier. si quis *constiterat* malit, se non magnopere adversaturum, eumque faventes habiturum duos e scriptis suis. Favebunt itidem ex meis Lov. 1. 2. Harl. Ber. et Gaertn. Vellem vir clariss. codd. suos nomine indicasset; ii enim non tam numerandi sunt, quam eorum bonitas ac fides examinari debet. Certe inter duos illos, qui *constiterat* legunt, non esse vel Put. vel Reg. quibus usus est, ex Gronovii notis colligo. Contra optimi mei et Gronov. *constituerat* tuentur. Solent autem librarii verba 'constiti' et 'constitui' in scriptis commutare. Vide ad VII. 40. § 13. XXVIII. 33. § 8. et N. Heins. ad Nas. Met. VI. 53. Similiter 'institi' et 'institui;' vide ad XXVIII. 46. § 11. etiam 'restiti' et 'restitui;' vide ad XXXIII. 7. § 12. Ceterum, quæ Gronovius hoc loco ad Sall. Jug. c. 49. notavit, non per omnia placent τῷ μακαρίτῳ Cortio. Licet enim Ciacconii patrocinium adversus Gronovium recuset, Gruterum tamen et Rivium eontra ejus censuram defendere conatur, ac testatur, se pro certissimo habere, eos, *constitit* apud Sallust. emendantes, id aceepisse pro *constituit*, id est, 'curavit,' ut omnes desisterent ab eundo, ut omnes starent; unde consequens est, eos ex Cortii sententia putasse, *agmen* ibi casu quarto poni. Verum, quo sensu Gruterus τὸ *constitit* acceperit, ex ipsius verbis colligi nequit. Simpliciter enim dicit, sibi placere *constitit*: eodd. tamen suos et edd. omnes legere *constituit*. Immo ex hoc ejus silentio gravis suspicio nascitur, ipsum id sensu ordinario accepisse. Si enim existimasset, intelligendum esse sensu, ut Cortius inquit, multo maxime ignoto, vel uno verbo id indicatum oportuisset: præsertim quum, id ita a Sallustio usurpatum fuisse, notare neglexerint omnes, qui ante eum huic scriptori emendando operam inpenderunt. Contra, qui ad Rivii verba adtendit, facile videbit eum nullo colore a Gronovii censura liberari posse. Primo enim verba *agmen constitit* Germanice reddit *ist stil gestanden*. Deinde firmandæ huic locutioni laudat loca Curtii III. 8. 24. et Livii XXI. 46. ubi verbum 'consistere' usitatissi-

mo sensu pro subsistere adhibetur. Postea totidem verbis testatur, 'agmen esse casus nominativi.' Idem Cortius ad dict. loc. Sallust. dubitare videtur, an recte reprehendatur Dausquei. quod tueatur lectionem Silii xv. 636. 'trepidique coactas consistunt acies:' pro qua Modius *constituunt* legendum monuerat. Postea Modii emendationem probavit Nic. Heinsius, eorumque sententiæ et ego tandem, quum olim poëtam hunc ederem, calculum adjeci: cujus ne nunc quidem pœnitet. Cum ipsis enim sentiunt, eorumque lectionem defendunt integerrimæ membranæ Colonienses, aliique Mss. ut et ed. Parm. quibus alios typis descriptos præferendos non arbitror. Accedit Silium ubique imitari Livium; quem 'constituere' eo sensu sæpe dixisse, modo vidimus, alibi vero similiter 'consistere' usurpare, non memini. Paullo ante *vertisse agmen*, pro *convertisse*, edd. vett.

Quinque millia ferme ab urbe] Plutarch. Fab. p. 187. τεσσαράκοντα σταδίοις. *Sigon.*

§ 12 *Inde duos Metapontinos cum literis principum, &c.*] Plutarch. Fab. p. 185. συνθεὶς ἐπιστολὰς παρὰ τῶν ἐν Μεταποντίῳ δυνατῶν, ἔπεμψε πρὸς τὸν Φάβιον. *Sigon. Duo Metapontinos* Flor. Vide ad xxxv. 21. § 5.

Inpunita iis priora fore] Sustulimus dativum *iis*. Rhenan. Libri omnes *impunita iis priora fore.* Statim Pal. 3. *cum præsidio Punico tradidissent.* Gebh. Omnes Gall. Pall. Voss. *impunita iis priora fore:* vel *his.* J. F. Gron. Pronomen *iis*, vel *his*, etiam superest in omnibus meis et Oxonn. Hearnii. Mox *proderent* Lovel. 2. 'prodere' autem sæpe librarii cum 'tradere' commutarunt. Vide ad III. 54. § 12. VIII. 26. § 6. XXIX. 14. § 9.

§ 13 *Fabius vera, quæ adferrent, esse ratus*] Pall. 2. ac 3. *Fabius, quæ afferrentur, vera esse ratus.* Gebh. Mox *accessurus erat* Flor. quod sibi non displicere, indicavit Salvinius. Deinde *literasque ad principes misit*, pro *dedit*, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Hav. et edd. principes.

§ 14 *Si ne Fabius quidem dolo invictus fuisset*] Scripsimus *esset.* Rhenan. Put. Men. Voss. *si ne Fabius quidem dolo invictus fuisset.* J. F. Gron. *Fuisset* etiam omnes mei cum Oxonn. Hearnii. Insuper *si non Fabius quidem* Flor. Voss. Lov. 1. 2. Hafn. et Hav. *si non Fabius dolo* Lov. 3. a m. pr. *si ne Fabius dolo* a m. sec. Vocula *si* non adparet in Gaertn. sed eam eliserunt vocis præced. literæ ultimæ *is*. Vide ad XXI. 42. § 1. et virum doctum in Miscell. Obs. tom. I. p. 427.

§ 15 *Aves semel atque iterum non addixerunt*] Supra I. 36. 'Negare Attus Navius, neque mutari, neque novum constitui, nisi aves addixissent, posse.' c. 55. 'Quum omnium sacellorum exaugurationem admitterent aves, in Termini fano non addixere.' Senec. de Brev. Vit. cap. 14. 'Quod Remo auspicante illo loco aves non addixissent.' Eodem sensu aves dicuntur etiam 'admittere.' Vide ad IV. 18. § 8. Adde Loens. Misc. Epiphill. I. 18. Mox *cavendum fraude hostili*, omissa præpositione, Flor. Voss. Lov. 3. 5. Gaertn. et Hav.

§ 16 *Ad constitutam non venerat diem*] *Ad constitutum diem* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. et Hav. quomodo 'præstitutus dies' est III. 22. Verum frequentius Livius in his genus sequius adhibuit. Ita 'stata dies' c. 23. 'statuta dies' XLIII. 10. 'præstituta dies' X. 20. et XLV. 12. 'certa dies:' vide ad IV. 36. § 3. 'finita dies' XLV. 12. 'dicta dies' III. 66. l. v. capp. 11. 29. 32. XXIX. 1. XLIII. 8. XLV. 12. 'edicta dies' XXIII. 31. XXVII. 37. XXXIII. 14. XLI. 10. 'indicta dies' X. 27. XXVII. 30. XXXVI. 6. ubi etiam vide: 'prædicta dies' II.

62. 'prodicta dies' VI. 20. 'edita dies' XL. 39. Vide etiam Oudendorp. ad Front. I. 2. 6.

Hortarentur, repente] *Remissi, ut cunctantem hortarentur, ac repente comprehensi* Put. Reg. Men. Voss. *J. F. Gron.* Consentiunt Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. apud Hearnium Oxonn. atque edd. Rom. Aler. princeps, Rom. 1472. et Parm.

CAP. XVII. § 1 *P. Scipio in Hispania*] Hinc etiam Polybius persequitur res gestas P. Scipionis in Hispania X. 31. Κατὰ δὲ τὴν Ἰβηρίαν ὁ Πόπλιος ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς, ποιούμενος τὴν παραχειμασίαν ἐν Ταρακῶνι. *Sigon.* Paullo ante *qua hæc gerebantur,* pro *agebantur,*' Lovel. 4. et Rec. Vide ad XXII. 28. § 1.

Partim emissione obsidum] Novissimarum edd. lapsus est. Aliæ et Mss. *remissione,* quod revocandum duxi. XXII. 22. 'Obsides in civitate remitte.' *Jac. Gron. Remissione* etiam omnes mei, et Oxonn. Hearnii: *emissione* demum dedit ultima Gruteri ed.

Edesco ad eum, clarus inter duces Hispanos, venit] Polyb. ibid. *Edeco:* λαβὼν συναγωνιστὴν Ἐδεκῶνα τὸν δυνάστην: *Sigon.* Voces *ad eum* deerant in Ber. a m. pr. Hearnii D. et ed. Rom. 1472. *Edestus* est in Hafn. *Ædesco* in Flor.

§ 2 *Hispaniam omnem averterant ad Romanum a Punico imperio*] Vox *omnem* omittitur in Hearnii D. Quum autem mox sequatur 'omnis Hispaniæ,' et 'omni manu,' id illis qui toties eamdem vocem a Livio repeti nolunt, sine dubio placebit, haud mihi. Vide ad I. 3. § 9. Tum *ad Romanum a Pœnis imperium* Ber. a m. sec. prioris lectionis vestigiis deletis. *Ad Rom. a Pœnorum imperio* Lov. 3. Vox *imperio* exsulat a Gaertn.

§ 3 *Eadem caussa Indibili Mandonioque fuit*] Polyb. X. 32. Ἀνδοβάλης δὲ καὶ Μανδόνιος, μέγιστοι μὲν ὄντες δυνάσται τῶν τότε κατ' Ἰβηρίαν, &c. *Sigon.* Mox *cum omni populorum manu* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Hav. et edd. principes.

§ 4 *Hostium res tantis augescere incrementis*] Legendum juxta veterem scripturam *tacitis augescere incr.* Rhenan. Pall. tres *tantis.* Vet. ed. *cum hostium res augescere tantis incr. cerneret.* Gebh. *Hostium res tacitis augescere* Curionis est. Priores omnes *tantis.* Et sic Men. Voss. Gud. Mureti. *J. F. Gron.* Non Curionis, sed Rhenani esse, adposita hujus emendatio docet. Et certe ante Curionem ita jam edidere Froben. 1535. Basil. 1539. Vascos. et Gryph. Sed recte Gronov. *tantis* revocavit, quod servant omnes mei, et Oxonn. Hearnii. Neque aliter legere optimum Put. ex Sallierio intellexi: 'tantus' et 'tacitus' etiam alibi in Mss. commutari, videbimus ad XL. 9. § 5. *Augescere tantis incrementis* Ber. et edd. vett.

Qua cœpissent, fluerent] Legendum juxta veterem scripturam *qua cœpissent, ruerent,* quemadmodum reposuimus. Demiror et Venetos et Colonienses non dignatos inspicere ed. Romanam, in qua id vocabulum recte habet. *Rhenan.* Quidquid irascatur Rhenanus Venetis et Coloniensibus, Put. et omnes Gall. et Voss. membranæ, *qua cœpissent, fluerent.* Et defendit hoc pro suo ipse Livius VII. 32. 'Campanos quidem haud dubie magis nimio luxu fluentibus rebus mollitiaque sua, quam vi hostium, victos esse.' Defendit Livium Virgil. Æn. II. 169. 'Ex illo fluere et retro sublapsa referri Spes Danaum:' unde capienda vera vis dicti Plautini Capt. III. 1. 36. 'est illic mihi una spes cœnatica: Si ea decolabit, redibo huc ad senem, ad cœnam asperam:' ita scribendum, non *decollabit;* quod quum ineptissimum sit, tamen omnes receperunt: alterum, etsi non nemini in mentem venerit, respuerunt. 'Decollare' est de collo

deponere, apud Cælium citante Nonio: hinc petunt Turnebus, Scaliger, Casaubonus, præclara nomina; est deinde cervices præcidere, quod an Plauti ævo sic usurpatum sit, vehementer addubito: hinc Andreas Schottus ad Aur. Vict. Epit. Imp. c. 19. Et quæ tamen elegantia est, spem iustar crumenæ de collo deponi, spei cervices præcidi? Quid durius utrovis? Ego vero teneo, *si ea decolabit*, hoc est, defluxerit, dilabetur. 'Decolare,' ut 'percolare,' est per colum transmittere: natura sua ποιητικὸν, ideo intelligit τὸ *se*: et 'decolare se,' vel 'decolare,' intellecto *se*, est de colo defluere, transmitti, deliquere, delinquere, deficere. Quo magis enim liquidum transmittitur et decidit eo magis deficit in colo, ibique se consumit. Sic Casina II. 4. 27. 'etiam specula iu sortitu est mihi. Si sors autem decolassit.' Quod interpretatur ipse eodem actu sc. 6. vs. 46. 'utinam tua quidem ista in sortiendo sors delicuerit.' Hac differentia, quod hic propria, illic translata phrasis, eaque non tam ipsas sortes, quam effectum earum adversarum et sperantem destituentium, explicet. Varro de Re Rust. I. 2. 'Duo inprimis spectasse videntur Italici homines colendo, possentne fructus pro impensa ac labore redire, et utrum saluber locus esset, an non: quorum si alterutrum decolat, et nihilominus vult colere, mente est captus:' id est, deficit, deliquio est, non constat. Neque absterrent me ab hac sententia verba Diomedis I. 361. 'Hoc verbum apud veteres decipio significat, ut apud Plautum, una est, decollavit. Item Lucilius XII. 'Quibus fructibus me decollavi victus?' Quæ significatio apud Fenestellam aliter invenitur in libro Epitomarum secundo: quemadmodum Cæsar a piratis captus sit, utque eos ipse postea ceperit et decollaverit. Veteres autem securi cæsos dicebant.' Nam, quod ipse apud Plautum et Lucilium legit *decollare*, errat, ut cæteri. Lucilii vero verba firmant, quod dixi, natura sua id verbum transitivum esse. *Quibus fructibus victus me decolavi*, id est, me ipse fraudavi, quos imprudens mihi subtraxi, ut liquidum colo vel incerniculo se subtrahit. Recte autem Diomedes, veteres ignorasse 'decollo,' quod habet Fenestella. Hunc enim et M. Senecam primos habemus, qui sic utantur: et existimo verbum cum re inventum, nempe triumviralibus bellis: etsi enim in Cæsaris rebus usurpet, tamen Cæsaris ævo, ut ait Lucan. VIII. 673. 'nondum artis erat câput ense rotare.' Illud autem alterum loquendi genus non aliunde deducendum, quam quod 'fluere' dicantur, quæ sublabuntur, non constant; et 'fluxa,' quæ facile dilabuntur, quæ statum et firmitudinem non habent. Plautus iisdem Captiv. II. 3. 79. 'Cave, fidem fluxam geras.' Noster XXVIII. 6. 'Fide præfectorum principumque, quæ fluxa et vana apud Orcum fuerat.' Sallust. Catil. cap. 1. 'Divitiarum et formæ gloria fluxa et fragilis est.' Lucret. II. 67. 'minui rem quamque videmus, Et quasi longinquo fluere omnia cernimus ævo.' Ovid. Met. XV. 177. 'nihil est toto, quod perstet, in orbe, Cuncta fluunt.' Noster XLI. 15. 'Rediit confuso vultu, et exposuit Patribus conscriptis, bovis sescenaris, quem immolavisset, jecur defluxisse.' Quod verbum statim ita explicatur: 'vidisse cæteram integram extorum partem, jecur omne inenarrabiliter absumptum.' 'Distabuisse in coquendo' dicit Festus in 'Mostrum.' Potuisset cum Plauto dicere *decolasse*, vel *delicuisse*. Idem Trinummo II. 1. 17. 'illico res foras labitur, liquitur.' Potuisset dicere *decolat*. Senec. de Brev. Vitæ c. 1. 'Ubi vita per luxum et negligentiam defluit.' Idem Ep. 22. 'Non enim apud nos pars ejus ulla subsedit: transmissa est, et ef-

fluxit.' *J. F. Gron.* Cum Rhenano faciunt Lov. 2. in margine, Lov. 5. Rec. et Hearnii D. Alteram lectionem a Gronovio reductam tuentur reliqui mei, cum Hearnii L. 1. et N. Eo sensu 'fluere' Livio Gronovius restituit VII. 23. 'Quum et fluere jam lassitudine vires sentirent:' vide Burm. ad Val. Flacc. III. 98. ubi vocem *fluerent* hoc loco probavit. Ita 'fluxa fides' etiam XL. 50. 'Veramque pacem, non fluxa, ut ante, fide Celtiberos fecisse.' Tacit. Hist. III. 48. 'Fluxa, ut est barbaris, fide, pactus Aniceti exitium perfugas tradidit.' Vide quæ notavi ad Silii VIII. 322. 'Fluxæ res' apud Sall. Jug. c. 104. 'Ignari humanarum rerum, quæ fluxæ et mobiles semper in advorsa mutant:' ubi vide Cort. Silius VII. 17. 'Summe ducum, qui regna iterum labentia Trojæ Et fluxas Latii res, majorumque labores, Qui Carmentis opes, et regna Euandria servas.' Solent autem 'fluere' et 'ruere' in Mss. confundi. Vide quæ notavi ad Silii XII. 619. Adde Burm. ad Virg. Æneid. II. 169. Ceterum, quæ Gronov. de verbo 'decolare' ad hunc locum notavit, pluribus refellere conatus est Ursin. in Observ. Philol. c. 9. nondum tamen persuasit, ut a sententia Gronovii discedam.

§ 5 *Scipio avidior etiam certaminis erat, quum ea spe*] Legendum *cum a spe, quam successus rerum augebat*, hoc est, propter spem. Porro mire elegans est *a* particula in hoc significatu. *Rhenan.* Vet. ed. *Scipio avidus etiam cert. erat cum ea spe.* Pal. 1. *avidior cert. erat cum ea spe.* Reliqui quoque *ea spe.* Gebh. *Scipio avidus etiam* Voss. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. Hav. et priscæ edd. *Scipio etiam avidus* Ber. Deinde *cum ea spe* Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. et Hav. *tum ea spe* Voss. Lov. 4. Rec. Gaertn. Hearnii L. 1. D. et quædam ex vett. edd. Vide ad VI. 23. § 3. Verum hic recte Rhenanus *a spe.* Vide ad lib. XXVI. cap. 1. § 3.

§ 6 *Subductis navibus Tarracone, navales socios terrestribus copiis addidit*] Polyb. X. 32. συνηύξησε ταῖς ναυτικαῖς δυνάμεσι τὰς πεζικὰς δυνάμεις. *Sigon.* *Tarraconem* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. et edd. quas vidi, usque ad Gronov. qui a. 1665. substituit *Tarracone*, reliquis codd. recte eam lectionem probantibus. Infra XXIX. 1. 'Veteres naves reficit, &c. novas Panormi subducit.' Lib. XXXI. c. 22. 'Classe, quæ Corcyræ subducta erat.' XXXVII. 12. 'Naves, quæ subductæ Canis erant.' XLII. 27. 'Ex veteribus quinqueremibus in navalibus Romæ subductis.' Paullo ante voces *Punicis erat* exsulant a Flor. Cant. Voss. Lov. 1. et Hav. sola vox *erat* a Lov. 2.

§ 7 *Et quæ post captam eam fecerat, tanto opificum numero incluso*] *Fecerat turba opificum*, duabus ultimis dictionibus neglectis, Hafn. et Hav. *fecerat tanta oppificum*, iisdem omissis, Cant. Voss. et Lov. 1. neque aliter Flor. nisi quod servet *tanto.* Paullo ante etiam voces *captorum Karthagine* exsulant a Flor. Cant. Voss. Lov. 1. et Hav.

§ 8 *Cum iis copiis Scipio*] Quid opus fuit hic addere *copiis*, cum præcedat 'copias auxerat,' et mox 'terrestribus copiis?' Hujusmodi dictiones a professoribus inter enarrandum adduntur, cum verba auctoris exponunt. Et deinde a parum attentis recipiuntur in contextum. *Rhenan.* *Cum his*, vel *iis copiis Scipio, &c.* habent Pall. tres, et vet. ed. *Gebh.* Omnes Gall. Pall. Voss. *Cum iis copiis Scipio, veris principio:* quæ minuit rursum Rhenanus. *J. F. Gron.* *Cum iis*, vel *Cum his copiis* etiam omnes mei, et Oxonn. Hearnii.

Jam enim et Lælius redierat ab Roma] Spirense exemplar hujusmodi lectionem videtur continere: *ab Tarracone egressus (et Lælius redierat ab Roma, sine quo nihil majoris rei motum*

volebat) tametsi lacunula erat post vocabulum *egressus*. Rhenan. Polybius x. 34. Πόπλιος δὲ προσδεξάμενος Γάϊον Λαίλιον, καὶ διακούσας τῶν παραγγελλομένων ὑπὸ τῆς συγκλήτου, προῆγε τὰς δυνάμεις ἀναλαβὼν ἐκ τῆς παραχειμασίας. *Sigon.* Particulæ *jam enim* in omnibus omnino meis exstant. Mox § seq. voces *Indibilis et Mandonius cum suis copiis obcurrerunt* desunt in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. et Hav. culpa librariorum, quibus errandi caussa fuit τοῦ *Indibilis* repetitio. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 10 *Haudquaquam ut barbarus stolide incauteque*] Pall. 1. et 3. *haudq. barbarus stolide incauteve.* Gebh. Vocula *ut* deest etiam in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Tum *incauteve* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Hav.

Quam glorianti eam velut primam occasionem raptam] Mendosus locus est. In Ms. legitur, *qua glorianti ea velut primam occasionem rapta.* Suspicor sic scripsisse Livium: *quam glorianti ea, ut sub primam occasionem rapta.* Nisi quis malit legere *velut ad primam.* Rhenan. Put. et omnes Gall. Vossianusque, *ea velut primam occasionem ratam.* Pall. amplius *eam velut primam occasionem raptam.* Hoc verum est: et eadem elegantia, qua superius XXIII. 28. 'Si Hannibali Hasdrubal dux atque Hispaniensis exercitus esset junctus, illum Romani finem imperii fore:' ut ibi restituimus. *J. F. Gron.* Lectio, quæ Gronovio displicuit, et nunc vulgo circumfertur, ex Rhenani conjectura nata erat, ut ex præmissa ejus adnotatione constat. *Glorianti eam velut ad primam occasionem raptam* legit Hearnii D. *glorianti ea velut prima occasione rapta* Lov. 2. *glorianti ea velut primam occasionem raptam* Flor. Cant. Lov. 1. et Hav. *glorianti eam velut occasionem raptam* Hearnii L. 1. *glorianti eam velut primam occasionem raptam* Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Rec. et codd. ante Froben. qui a. 1535. Rhenani conjecturam recepit. Priorem itaque lectionem revocavi. *Gloriari* cum quarto casu construit etiam Cic. de Sen. c. 10. 'Equidem posse vellem idem gloriari, quod Cyrus.'

§ 11 *Scire enim se, transfugæ nomen, &c.*] Quasi sumpsisset ab Thucydide, apud quem lib. III. p. 151. Mitylenæorum legatus: Τὸ μὲν καθεστὸς τοῖς Ἕλλησι νόμιμον, ὦ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι καὶ ξύμμαχοι, ἴσμεν· τοὺς γὰρ ἀφισταμένους ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ξυμμαχίαν τὴν πρὶν ἀπολείποντας οἱ δεξάμενοι, καθ' ὅσον μὲν ὠφελοῦνται ἐν ἡδονῇ ἔχουσι· νομίζοντες δὲ εἶναι προδότας τῶν πρότου φίλων, χείρους ἡγοῦνται· καὶ οὐκ ἄδικος αὕτη ἡ ἀξίωσίς ἐστιν, &c. *J. F. Gron.* Pronomen *se* non adparet in edd. Rom. 1472. et Parm.

Neque enim se reprehendere nomen hominum, si tam anceps odium caussa, non nomen, faciat] Sic in ed. Veneta legitur, sed depravate, quam nos cum exemplari Ms. contulimus, propter auctoritatem officinæ Asulanicæ. Vetus cod. *amorem hominum* habet, minus a germana Livii lectione aberrans. Debet autem esse *morem*, non *amorem.* Et mox *si tam*, non *si tamen.* Minime fefellit hoc Jacobum Sobium, admiratorem Livii singularem, cui Coloniensem ed. cæteris castigatiorem debemus. *Rhenan.* Quidam pro *morem* emendaverant *nomen*, sed displicet: quamquam obscurus est sensus, utro legatur modo. *Glar. Neque enim se repreh. nomen hominum* lectio est primarum edd. quæ etiam superest in Voss. Lov. 5. Ber. et Hav. *neque eum se repreh. nomen hominum* in Flor. Cant. Lov. 2. Harl. et Gaertn. *neque enim se repreh. amorem hominum* in Lov. 3. *neque eum se repreh. amorem hominum* in Lovel. 4. *neque enim se repreh. morem hominum* jam reperi in ed. Mediol. 1505. pro quo Froben. 1535. dedit *neque eum se repreh. morem hominum*, quod vulgo exstat, et in aliis codd. fuisse videtur.

Et recte. Certe *τῷ enim* hic locus esse nequit. Sæpe autem *eñ*, id est *enim*, et *eũ*, id est *eum*, ob similitudinem ductuum in Mss. commutantur. Vide ad VI. 8. § 6. X. 15. § 10. c. 41. § 5. XXXI. 48. § 3. XXXIV. 62. § 13. et alibi: *nomen* vero vel ex præcedenti, vel ex sequenti perperam hic repetitum est. Deinde *si tam anceps* Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Hav. omnesque edd. antiqq. pro quo eadem Froben. ed. *si tamen anceps* substituit. Solent voces *tam* et *tamen* confundi. Vide ad l. XXII. c. 59. § 13. Τὸ *odium* omittit Hearnii L. 1. Gronov. in pr. ed. nott. fatetur, se hæc verba non intelligere. Conjicit itaque transponendum *si tamen odium caussa, non nomen anceps, faciat*: vel legendum, *si tamen hoc eis odium caussa, non nomen faciat*. Id tamen rectius in repetitis curis subpressit, et ad XXX. 33. § 15. docuit, *anceps odium*, sc. transfugarum, esse, quod contrahunt tam apud illos ad quos accedunt, quam apud illos quos deserunt.

§ 13 *Ubi jus ac fas crederent coli*] Ita edidit Jac. Gronov. adstipulantibus Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. aliisque, cum Hearnii L. 1. et edd. antiqq. pro quo Asc. 1513. subposuit *crederet*. Sed *crederent* nempe 'ipse et populares,' ut ex præcedentibus intelligitur. Mox *ad eos quoque* Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antt. pro quo Froben. 1531. recte emendavit *ad Deos*. Prima litera elisa erat ab ultima prioris vocis. Vide ad II. 44. § 6. Ceteroquin hæ voces et alibi permiscentur. Vide ad XXIX. 11. § 6.

§ 14 *Quales ex hac die experiundo cognoverit, perinde operæ eorum pretium faceret*] Scripsimus *ex ea die*, et *operæ eorum pretium faciat*, pro *faceret*. Rhenan. Put. Pet. *quales ex hac die exp. cognorit, perinde operæ eorum pretium faceret*. Τὰ *hac* et *faceret* etiam omnes alii. Posterius sustulit Rhenanus. *J. F. Gron.* Immo utrumque Rhenanus sustulit, ut ex adnotatione ejus constat: quorum *faciat* fuerat jam in edd. antiqq. sed Aldus in *faceret* mutarat. *Ea die*, et *faciat* se in D. invenisse, Hearnius testatur: *hac die* et *faciat* est in Ber. *hac die* et *faceret* reliqui omnes cum Hearnii L. 1. et N. servant. Contractionem *cognorit* Livio familiarissimam esse, vidimus ad VI. 18. § 10. Eam tamen hic in nullo meorum reperi. Insuper *proinde* Harl. a m. pr. et Lov. 5. Vide ad II. 57. § 1.

§ 16 *Productæ deinde in conspectum eis conjuges*] Scripsimus *ejus*, sc. Indibilis, qui pro utroque loquebatur. *Rhen.* Pal. 3. *in conspectu*. Pal. 1. et vet. ed. *in conspectum iis*. Gebhard. Put. *in conspectum is*. Reg. Men. Voss. *his*. Pall. *iis*, nempe Mandonio et Indibili. *J. F. Gronov.* *Ejus* soli Harl. et Rec. quorum tamen prior *his* habet in margine: id ipsum vero, vel *iis*, est in reliquis meis, *hiis* in Oxonn. Hearnii. Præterea *in conspectu* Lov. 3. et 4.

Lacrimantibus præ gaudio redduntur] Vetus exemplar tantum habet *lacr. gaudio redduntur*, absque *præ*. Frequens autem est apud Livium casus septimus. Sic paullo post cap. 19. 'Quum, effusis gaudio lacrimis, cupere vero diceret.' *Gaudio*, hoc est, ob gaudium. *Rhenan.* *Præ* in uno tantum meorum Ber. inveni.

In hospitium adducti] Ubi in excusis codd. est *adducti*, plerumque in scripto *abducti* legitur: nec male quadrat. Nam qui adducuntur, etiam abducuntur ab eo loco, in quo sunt. *Rhenan.* *Abducti* Flor. Harl. et multi alii, cum edd. Rom. 1472. et Parm. quod laudat ac probat Gifan. Observ. in Ling. Lat. voce 'Abducere.' Vide ad c. 29. § 1.

§ 17 *Iisdem deinde in castris tendebant*] Pal. 1. *Iisdem deinde castris*. Gebh. Omnes ignorant τὸ *in*. Deinde Put. *castris tenebant*. Manus sec. superius *d* adjecerat. Equidem illud Livii esse judico. Lib. XXVIII. c. 1.

'Læva Celtiberos, novum exercitum supra novem millia hominum, dextra Punica tenere castra.' Valer. Flacc. Argon. I. 353. 'Hinc lævo Telamon pelago tenet.' Ita namque scriptus Oxoniensis. Vulgo *lævum pelogus.* Et diximus aliquid in eandem rem ad XXIV. 3. *J. F. Gron.* Præpositionem, quæ recte Gronovio displicuit, expunxi, quum etiam in nostris tantum non omnibus omittatur: quod idem de Oxonn. testatur Hearnius, et de suis Crevier. Deinde Doujatius in Colbert. invenit *Iis deinde castris tenebant:* quod et Gronovium in Put. vidisse refert; quum tamen is τοῦ *Iis,* pro *Iisdem,* non meminerit. Illud *tenebant* autem ipsi displicuit, quia loca emendationi inlustrandæ non satisfaciunt. In Livii enim loco *læva* et *dextra* esse casus quartos pluralis, et subintelligi 'loca.' Apud Val. Flacc. vero aliter vulgo legi. Ad illa tamen quæ Gronov. ad XXIV. 3. § 9. notavit, nihil reposuit. Sed nec mihi *tendebat* mutandum videtur. Id enim omnes defendunt codd. mei. Solent autem 'tenere' et 'tendere' a librariis confundi. Vide ad XXIV. 28. § 1.

CAP. XVIII. § 1 *Prope urbem Bætulam*] Polyb. X. 35. *Bæcula* nominat: ἐγγίσας δὲ τῷ Κασταλῶνι, καὶ τοῖς περὶ Βαίκυλα τόποις· et Livius paulo post cap. 20. 'Paucis post prœlium factum ad Bæculam diebus, quum Scipio, rediens Tarraconem, saltu Castulonensi jam excessisset.' Stephan. item, Βαίκυλα πόλις Ἰβηρίας· τὸ ἐθνικὸν Βαικυλεύς. Item Ptolemæus II. 6. *Sigon.* Pal. 1. *Bæsulam.* Gebh. *Bæsulam* vel *Beculam* Florent. Cant. Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. Ber. Hav. Hearnii L. 1. N. et Doujatii Colbert. *Betulam* Gaertn. et Rec. *vetulam* Harl. Differunt *Bæcula* et *Bætulo,* ut ex Plinio constat, qui III. 3. 'Bætulonem oppidum civium Romanorum,' et 'Bæculonenses stipendiarios' memorat. Ita enim apud Plin. legendum esse, docuit Marca in Marc. Hisp. II. 22. § 6. quod ex Mss. Regiis et aliis probavit, ac recepit Harduin.

§ 2 *Velites antesignanique, et qui primi agminis erant*] Salmas. existimavit, velites et antesignanos idem militum genus, id est, levis armaturæ milites, fuisse. Illi opinioni quum videret hunc locum obstare, in quo *velites antesignanique* ut diversi memorantur, ita eos distinguit, ut per 'antesignanos' intelligat levem armaturam sociorum vel auxiliorum, per 'velites' levem armaturam Romanorum. Vel per 'velites' intelligit in genere milites levis armaturæ; per 'antesignanos' pedites extraordinarios, quia illi sæpe in prima acie cum ipso duce ante signa pugnabant. Tandem tamen existimat legendum *velites antesignani, et qui primi agminis erant.* Vide Salmas. de Re Mil. XVII. p. 1416. Hanc conjecturam firmat Harl. neque longe abit Hearnii L. 1. *milites antesignani, quique primi agminis erant* exhibens. At Salmasii opinionem refellit Schelius ad Hygin. de Castram. p. 1052. docens 'antesignanos' Livio esse primam gravis armaturæ aciem. Vide quæ ibi pluribus notavit.

Priusquam castris locum caperent] Paullo post, *Ad id fore altitudines, quas cepissent hostes.* Unde non recte Pal. 1. *locum acciperent.* Gebh. Similiter errant Flor. Voss. Lovel. 1. 2. Harl. et Hav.

§ 3 *Portis prope ipsis inlata*] Libri omnes *portis prope illata,* excluso τῷ *ipsis.* Gebh. Eamdem vocem ignorant Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Paullo post § seq. τὰ *ad certamen* desunt in Cant.

§ 5 *Nocte Hasdrubal in tumulum copias recepit*] Put. et omnes Gall. Voss. *recipit.* J. F. Gron. Ita et Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav. cum Hearnii N.

Et fluvius ab tergo] In scripto tantum est *fluvius.* Rhen. In plerisque

meorum quidem est *et fluvius;* verum illi fere omnes pro *patentem*, quod præcedit, legunt *patent:* ut illud *et* invaluisse videatur loco ultimarum literarum *τοῦ patentem.*

§ 6 *Suberat et altera inferior submissa fastigio planities*] *Subvexa fastigio* legendum conjicit Gebhardus ad xxv. 36. § 6. At cui bono?

§ 7 *Baliares et Afros demisit*] *Dimisit* Flor. Voss. Lov. quinque, Ber. a m. pr. Hav. Hearnii L. 1. et editi ante Aldum. Male. Vide ad VII. 23. § 6.

§ 8 *Loci fiducia, non virtutis armorumque*] Scripsimus *aut armorum.* Rhenan. Iidem *non virtutis armorumque:* mutatum Rhenano. *J. F. Gron.* Cum Rhenano stat Rec. Reliqui cum Hearnii N. et D. lectionem a Gronovio revocatam tuentur. Paullo ante *damnata*, pro *prædamnata*, Hav. Non sequor. Vide ad IV. 41. § 11. Tum *dimicandi æquo campo* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. et Gaertn. cum edd. antiqq.

§ 9 *Nec tumulos, nec urcem, nec mare quidem*] Legendum vel contra Mss. *nec tumulos, nec arcem, ne mare quidem.* Vide ad XXIX. 12. Macrob. in princ. Comment. ad Scipionis somnium: 'Sive quia non solum respublica, sed nec exiguus hominum cœtus, ne domus quidem parva constabit:' ita enim illic quoque legimus pro varia scriptura. *Jac. Gron.* *Ne mare quidem* in Put. esse, testatur Crevier. unde ejus exemplo nunc ita edi jussi. Vide ad VIII. 7. § 19.

Ad id fore altitudines, quas cepissent hostes] Scripsimus *quas cepissent, hostibus*, aliter distincta sententia. *Rhenan.* Libri omnes *quas cepissent hostes.* Gebh. Et hoc Rhenani. Libri omnes *ad id fore alt., quas cepissent hostes, ut per præcipitia et prærupta salientes fugerent.* J. F. Gron. Ab ea lectione nullus ex meis vel Oxonn. Hearnii dissentit.

§ 10 *Per quam deferretur amnis*] *Per quam defertur amnis*, pro *deferretur*, ex libro veteri. *Rhenan.* Libri omnes *per quam deferretur amnis.* Gebh. *Defertur* etiam Hearnii L. 1. quam lectionem post Rhenanum reliqui editores servarunt usque ad Gronov. qui priorem revocavit, concinentibus omnibus meis. Id vero requirere videtur sequens *ferret.*

Ipse expeditos, &c. ad levem armaturam, &c.] Polyb. x. 36. Τοὺς δὲ γροσφομάχους καὶ τῶν πεζῶν τοὺς ἐπιλέκτους ἐξαφιεὶς, ἐκέλευε προσβάλλειν πρὸς τὴν ὀφρὺν, καὶ καταπειράζειν τῆς τῶν πολεμίων ἐφεδρείας. *Sigon.*

Infimo stantem supercilio] [Vide Lectt. Varr.] *In infimo* Lov. 2. et Hav. *in summo* Lov. 3. 5. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui primus dedit *infimo stantem:* id autem superest in optimis.

§ 11 *Per aspera primum, nihil aliud quam via inpediti, iere*] Antiqua lectio *per aspreta.* Rhenan. [Vide Var. Lectt.] Illud *aspreta* a Rhenano restitutum Livio frequens est. Vide Gebhard. ad l. IX. c. 35. § 2. ubi Rhenani emendationem probavit. Omnes tamen nostri in alterum conspirant. Neque aliter Hearnii L. 1. et D. Deinde *prima* Flor. a m. pr. Lov. 1. 2. et Hav. *primum* Lov. 3. 5. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac D. Mox *sub jactum* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hafn. Hav. Hearnii L. 1. D. et edd. donec Gronov. substitueret *sub ictum*, quod apud me est in Flor. et Cant. De locutione 'venire sub ictum' vide ad XLIII. 10. § 5. Solent autem 'ictus' et 'jactus' a librariis confundi. Vide ad XXVI. 40. § 10.

Effusa est in eos] Pal. 1. *effusa in eos est.* Gebh. Ita et Flor. Lov. 4. 5. Harl. et Hav.

§ 13 *Et adsuetudine succedendi muros*] Vet. lib. *assuetudine tamen succ.* Sigon. Τὸ *tamen* sæpe post *quamquam* aut similes particulas omitti, vidimus ad XXII. 20. § 1. Hic tamen

recte Sigon. ex vet. lib. *adsuetudine tamen* edidit. Ita enim omnes mei, præter unum Harl. neque aliter primæ edd. usque ad Froben. qui primus anno 1535. *et adsuetudine* vulgavit. Deinde *succedendi ad muros* Lov. 5. Supra VII. 37. 'Infestis signis ad castra hostium succedit.' VIII. 16. 'Cum scalis succedere ad muros vellent.' X. 14. 'Quadrato agmine ad prædictas hostium latebras succedit.' XXIII. 43. 'Hanno quum ad murum successisset.' XXVI. 44. 'Scutis obpositis ad urbem succedit.' XLIV. 31. 'Instructo exercitu ad mœnia succedit.' Unum tamen testem audire temerarium puto, præsertim quum et vulgatum *succedere muros* Livio frequens sit, ut videbimus ad XXXI. 45. 5.

§ 14 *Et cum cæde magna in aciem altiore superstantem tumulo inpegere*] Scripsimus *et cæde magna in aciem altiori.* Rhen. Pal. 1. *et cum cæde magna.* Vet. ed. *et eum cæde magna.* Pal. 2. vero *ex cæde magna aciem certiori superstante tumulo impigre.* Gebh. Omnes *et cum cæde magna in aciem altiori superstantem.* J. F. Gron. *Et cæde magna* Hav. *et eum cæde magna* Gaertn. Hearnii D. et edd. Rom. a. 1472. ac quædam aliæ: *et cum cæde magna* reliqui nostri cum Hearnii L. 1. et N. Deinde *altiore superstantem tumulo* Flor. Voss. Lov. 5. Harl. et Ber. cum edd. vett. *altiore superstante tumulo* Lov. 2. et Gaertn.

§ 15 *Ipse ab læva, circuitu haud magno, in transversos hostes incurrit*] Polyb. X. 36. Τοὺς δὲ λοιποὺς ἑτοίμους ἔχων, αὐτὸς περιελθὼν τὴν ὀφρὺν κατὰ τὸ λαιὸν τῶν ὑπεναντίων, προσέβαλλε τοῖς Καρχηδονίοις. *Sigon.* *Ipse ad lævam* Flor. et Harl.

§ 17 *Locusque ad evadendum et mediis datus est*] *Ad evadendum medius* Lov. 1. *ad evadendum e mediis* Lov. 4. *ad evadendum mediis* edd. vett.

§ 19 *Quum ab omni parte cædes fierent*] Redhibent libri omnes *cædes fieret.* Gebh. *Cædes fierent* primus Froben. 1535. edidit. Ita II. 64. 'Quum cædes et incendia circa Anienem flumen fecissent.' XXI. 15. 'In cædibus vix ullum discrimen ætatis ira fecerat.' XXIV. 25. 'Animos ad sanguinem et cædes irritent.' XXXIX. 8. 'Venena indidem et intestinæ cædes.' c. 18. 'Stupris aut cædibus violati erant.' Priscam tamen lectionem *cædes fieret* tuentur Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et D. et quatuor alii apud Crevier. cujus exemplo eam lectionem recipiendam putavi. Ita VIII. 39. 'Cædes omnia replet.' IX. 43. 'Omnia obtinet cædes:' et alibi.

Lævo cornu in dextrum incucurrerat] [Vide Lectt. Var.] Duobus optimis accedunt meorum integerrimi Flor. et Harl. Infra XXVIII. 15. 'Peditum signa cornibus incucurrerunt:' ubi vide, ut et ad I. 12. § 8. Mox *in nuda latera hostium* Flor.

§ 20 *Nam et stationes utrimque Romanæ dextra lævaque insederant vias*] Prima vox non est in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. a m. sec. et Hav. Tum *insiderant* Flor. a m. sec. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Gaertn. Mox *Cæsa ergo*, pro *igitur*, Ber. Gaertn. et edd. vett. Vide ad XXI. 40. § 6.

CAP. XIX. § 1 *Hasdrubal jam ante, quam dimicaret, pecunia rapta, &c.*] Polyb. ibid. Ἀσδρούβας δὲ κατὰ τοὺς ἐξαρχῆς διαλογισμοὺς θεωρῶν κλινούσας καὶ διατετραμμένας τὰς αὐτοῦ δυνάμεις, τὸ μὲν ψυχομαχεῖν μέχρι τῆς ἐσχάτης ἐλπίδος ἀπεδοκίμασε· λαβὼν δὲ τά τε χρήματα καὶ τὰ θηρία, καὶ τῶν φευγόντων ὅσους ἐδύνατο πλείστους ἐπισπασάμενος, ἐποιεῖτο τὴν ἀναχώρησιν περὶ τὸν Τάγον ποταμὸν, ὡς ἐπὶ τὰς Πυρήνης ὑπερβολάς. *Sigon.*

Præter Tagum flumen ad Pyrenæum tendit] Doujatius ad cap. præc. in ea est sententia, 'Bæculam' sive 'Besulam' ibidem memoratam, ad quam Scipio cum Hasdrubale prœlium commisit, fuisse sitam in Cataloniæ tractu Emporitano, et hodie *Besalu* vocari. Vidit tamen huic opinioni adver-

sari 'saltum Castulonensem' cap. seq. et 'Tagum flumen' hoc loco memoratum, quæ longe ab eo loco distant, et in diversa Hispaniæ parte memorantur. Hinc cap. seq. legendum putat *saltu Castellanensi*, Livium vero hoc loco exemplo Polybii pro fluviolo minoris nominis *Teco* (ut a Plinio vocatur) *Tagum* subjecisse, notissimum flumen. Contra vero ad hunc locum legendum auguratur *præter Tecum*. Utrum prœlium ea regione, qua putavit, decertatum fuerit, aliis inquirendum relinquo; id tantum notasse nunc sufficit, si ipsius Livii error sit, ut ad cap. præc. statuit, conjectura ejus opus non esse. Quin etiam eam non verisimilem reddit consensus Polyb. a Sigonio laudati, qui pariter dicit περὶ τὸν Τάγον ποταμόν.

§ 2 *In recensendis captivis decem millia peditum, duo millia equitum invenit*] Polyb. x. 37. συναθροίσας τὸ τῶν αἰχμαλώτων πλῆθος, ὧν ἦσαν πεζοὶ μὲν εἰς μυρίους, ἱππεῖς δὲ καὶ πλείους δισχιλίων. *Sigon.* *Decem millia peditum, duo equitum* Ber. quod non displiceret, si aliorum codd. auctoritas accederet. Vide ad xxxi. 34. § 7. Mox *et Hispanos*, pro *ex iis Hispanos*, Voss. Lov. 2. 3. 4. et Hav. *ex Hispanos* Flor. a m. pr. *exin Hispanos* a m. sec. Voces *ex his* desunt in Hearnii L. 1. qui idem cod. cum Lovel. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. legunt *misit*, pro *dimisit*. Nec aliter excusi ante Aldum.

§ 3 *Circumfusa inde omnis multitudo*] *Omnis* non erat in Spirensi cod. *Rhenanus.* Prisca ed. *omnis multitudo.* Gebh. Tὸ *omnis* inveni tantum in Ber. et Gaertn. *Circumfusa ei inde multitudo* præfert Flor.

Et ante deditorum, et pridie captorum] Necesse est hoc loco, ut unum diem intercessisse huic plausui pugnæque intelligamus: alioqui, illud *pridie* quid sibi velit, non plane video. *Gebh.* Intercessisse unum diem, testatur Polyb. x. 37. Εἰς δὲ τὴν ἐπαύριον συναθροίσας τὸ τῶν αἰχμαλώτων πλῆθος.

Regem eum ingenti consensu adpellavit] Polyb. ibid. Κατὰ δὲ τὰς ἐντεύξεις βασιλέα προσεφώνουν τὸν Πόπλιον. Et post, μετὰ δὲ τὴν μάχην ἁπάντων βασιλέα προσφωνούντων. *Sigon.* *Regem cum ingenti consensu adpell.* Lovel. 4. et Gaertn. Quod dictum esse posset ad exemplum eorum, quæ notantur ad i. 25. § 13. Solent autem *cum* et *eum* commutari. Vide ad x. 7. § 3. Reliqui tamen vulgatum servant, nisi quod voces *ingenti consensu* omittantur in Voss. Lov. 1. 3. et Hav. quæ etiam exsulant ab Hearnii L. 1. Nihil itaque mutandum.

§ 4 *Sibi maximum nomen imperatoris esse*] Polyb. ibid. παρήγγειλε στρατηγὸν αὐτὸν προσφωνεῖν. *Sigon.*

Romæ intolerabile esse] In Spirensi cod. erat *intolerandum*, quemadmodum et nos castigavimus. *Rhenan.* Libb. omnes *intolerabile*. Gebb. Iterum omnes Gall. et Pall. nolente Rhenano, *intolerabile esse*. Neque ignoro apud Cic. de Off. l. III. 'Nihil, quod homini accidere possit, intolerandum putare:' neque infra in Nostro c. 31. 'intoleranda libidine:' sed, quæ sit antiquissima lectio, agitur. *J. F. Gron.* *Intolerabile* etiam omnes nostri, et Oxonn. Hearnii: qua et ipsa voce Livius utitur xxx. 35. 'Elephantorum fortuitus inpetus atque intolerabilis vis signa sequi Romanos prohiberet.' Ceterum *Romanis intolerabile* Lov. 2.

§ 5 *Regalem animum in se esse, &c. tacite judicarent*] Vet. lib. *taciti judicarent.* Sigon. Pal. 1. *regalem animum inesse.* Tum Pall. 2. et 3. *taciti.* Gebh. H. Stephanus Schediasm. IV. 7. nescio quid discriminis inter *regalem* et *regium* animum videtur animadvertere. *Duk.* *Animum inesse* Flor. Voss. Lov. 3. 4. et apud Crevier. Put. ac Victor. *regalem animum esse* Hav. Omnes hæ voces exsulant ab Harl. Deinde *taciti* etiam Lov. 4. et Hear-

nii D. Reliqui servant *tacite.* Mox *usurpationem abstinerent* Flor. et Lov. 4. quod et se in Put. invenisse, Gronov. in pr. ed. nott. monuit. Vide ad II. 16. § 9.

§ 6 *Sensere etiam barbari magnitudinem animi*] Pal. 2. *Sensere et barbari.* Gebh. Vide ad XXII. 47. § 9. Mox *ex tam magno fastigio* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hav. quod se quoque in Put. et Victor. invenisse, profitetur Crevier.

§ 9 *Quem quum percunctaretur Scipio*] Pal. 2. *præcontaretur.* Gebh.

Numidam se esse ait] Vet. lib. *Numidam se lacrymans esse ait.* Sigonius. Put. Voss. Pall. unus, aliique meliores, *Numidam esse, ait, Massivam populares vocare.* Alii, *Numidam se esse, ait.* Nusquam *lacrimans* ab Sigonio insertum. *J. F. Gronov. Lacrimans se Numidam esse* Lov. 2. et Hav. *Numidam esse se* Lov. 4. *Numidam se esse* Lov. 3. Harl. Ber. et Hearnii L. 1. atque N. *Numidam esse* Flor. Lovel. 1. 5. Gaertn. et Hearnii D. Sæpius pronomen *se* a Livio subintellectum ei invito obtrusisse librarios, dictum est ad I. 23. § 5. Exemplum mox vide ad § 10. Deinde *Masium,* pro *Massivam,* Lovel. 3. *Massium* Flor. Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. et edd. antiqq. *Massuon* Harl. *Massilium* Hav. Male. *Massiva,* Masinissæ ex filio Gulussa nepos, memoratur Sallust. Jug. c. 35. Unde id nomen ea gente notum fuisse patet.

Orbum a patre factum] Cantabr. solus in tanto membranarum numero *orbum a patre relictum.* I. 34. 'Aruns prior, quam pater, moritur, uxore gravida relicta.' XXI. 4. 'Servus populi Romani a patre relictus.' XXII. 26. 'Pecunia a patre relicta.' XXVII. 33. 'Duo consules, sine memorando prœlio interfecti, velut orbam rempublicam reliquerant.' XXXIX. 9. 'Æbutius pupillus relictus:' et c. 29. 'Ob has causas bellum a patre relictum.' Non potuit aliter nunc scripsisse Livius. Saltem verisimile non est. Adde notas XXXIV. 58. Immo non aliter, quam a nobis nunc restitutum, allegat hæc verba Octav. Falconerius ad nummum Apamensium, ubi παρόραμα Livii, suggestum ipsi ab Alexandro Pollino, publicat in cognatione Massivæ et Masinissæ; utpote is, qui Masinissam nunc vocat avunculum suum, eum Masinissa agnoscit XXVIII. 35. fratris filium. In quod videtur induxisse Livium vox Græca ἀδελφιδοῦς, quam in hac historia adhibuit auctor Græcus, a Nostro conversus. *Jac. Gron. Orbum a patre relictum* similiter Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Hav. Hearnii L. 1. D. scripti, quibus Doujat. ac Crevier. usi sunt, et edd. tantum non omnes: quorum omnium consensu ita edi jussi. Alterius lectionis auctor, quem se divinare non posse Crevier. fatetur, est Gruter. cujus postrema demum ed. *factum* exhibuit. Hinc constat, mirum non esse, Falcon. hunc locum ita laudasse, quemadmodum eum legendum Jac. Gronov. recte vidit: et hinc vicissim vix verisimile fit, in tanto membranarum numero, quas Gronovii excusserunt, solum cod. Cantabr. veram lectionem servasse. Locis a Gronovio adlatis adde Liv. XL. 4. 'In viduitate relictæ filiæ, singulos filios parvos habentes.' Et mox, 'Apud eum plures enixa partus, parvis admodum relictis omnibus, decessit.'

Apud maternum avum Galam, &c. educatum] Pal. 1. *eductum.* Propert. III. 7. 51. 'Eductosque pares silvestri ex ubere reges.' *Gebh.* Put. et Voss. *eductum.* Ut et XXI. 43. 'In prætorio patris, clarissimi imperatoris, prope natum, certe eductum.' *J. F. Gron. Eductum* etiam Flor. Lov. 2. et plures Crevier. quod recepi, quia ita Livius sæpius loqui solitus est. Vide ad XXI. 43. § 15. Deinde *paternum avum* Harl. quod videtur firmari ex XXVIII. 35. ubi Jugurtha,

qui Galæ filius fuit, hunc Massivam 'fratris filium' vocat. Contra obstat, quod Massiva hic Jugurtham 'avunculum' dicat. Sed vide Gronov. ad verba præcedd. De stemmate Galæ vide ad XXIX. 31. § 1. Ceterum *Gallam* Lov. 2. 3. Ber. Gaertn. Hav. et edd. vett. unde postea natum est *Galbam* in Hearnii L. 1.

§ 10 *Numquam antea prœlium inisse*] *Inisse* Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. et Hav. Vide ad IV. 40. § 6. et VI. 17. § 7. Ita *isse*, pro *ivisse*, castigatur XXVIII. 38. § 3. Ita 'abissem;' vide ad X. 36. § 3. 'adissent;' vide ad VIII. 2. § 9. 'exisse' mox hoc ipso § (ubi unus Ber. *exiisse*) IV. 36. § 4. et X. 37. § 6. 'interisse;' vide ad IX. 29. § 11. 'perisse;' vide ad XXI. 10. § 11. 'redisse;' vide ad VIII. 26. § 6. 'transisse;' vide ad Ep. Liv. l. CIII. Adde quæ notantur ad XXXVI. 20. § 3. Similes contractiones in perfectis aliorum verborum Livium amasse, vidimus ad VI. 18. § 10. Paullo ante voces *propter ætatem* exsulant a Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. et Hav.

Eo die se, quo pugnatum] Omnes Gall. et duo Pall. et Voss. desecant τὸ *se*. Et melius abesse judicamus. *J. F. Gron.* Neque ego reperio pronomen in Flor. aliisve meis, præterquam in Lov. 5. Harl. Rec. et Hav. neque Hearnius in L. 1. et N. Vide ad § 9. Ber. hoc loco quidem omittit; at mox inseruit *se inscio avunculo*.

Armis equoque sumto] Pal. 2. *equo quoque sumto*. Gebh. Vide ad v. 27. § 1. *Sumtoque equo* Ber. Mox *captum a Romanis fuisse* Lov. 2.

§ 11 *Quum adservari Numidam jussisset*] *Observari* Gaertn. et edd. antiqq. pro quo *asservari* aliquot codd. habere, monuit Pierius ad Virg. Æn. II. 762. Eam deinde scripturam Aldus recepit. Et recte. Ita enim omnes reliqui codd.

Vocatum eum interrogat, Velletne ad Masinissam reverti] *Velle ad Masinissam* Voss. et Lov. 1. *Vellet ad Masinissam* Flor. Lov. 2. 3. et Hav. Insuper *revocatum* Flor.

§ 12 *Tunicam lato clavo, cum Hispano sagulo et aurea fibula*] Quid 'latus clavus' sit, omnes intelligunt: at *tunicam lato clavo* non item. Similem locutionem invenies XXX. 17. de donis Masanissæ missis. Nisi quis locum ita legendum putet: *tunicam cum lato clavo ac Hispano sagulo*. Sed ego non temere mutavero. *Glar.* Varro de Ling. Lat. VIII. 117. 'Si quis tunicam in usu ita consuit, ut altera plagula sit angustis clavis, altera latis.' Apul. Flor. p. 346. ed. Elm. 'Habebat indutui ad corpus tunicam interulam tenuissimo textu, triplici licio, purpura duplici:' ubi 'tunica duplici purpura' eodem modo dicitur, ut hic 'tunica lato clavo.' Mox *militibus*, pro *equitibus*, Lov. 5. Vide ad x. 29. § 10. Tum *dimittit* Lov. 4. et Harl.

CAP. XX. § 1 *Ut confestim Hasdrubalem consequeretur*] Legendum *persequeretur*. Rhen. Pall. tres et vet. ed. *consequeretur*. Cur ab Rhenano mutatum sit, non video. In Pal. tamen 3. abest quoque τὸ *confestim*. Gebh. Pet. *prosequeretur*. Melior Pet. Put. Reg. Men. Voss. *consequeretur*. Sed abolevit Rhenanus. *J. F. Gron. Consequeretur* pariter Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et scripti apud Crevier. quod, codicibus obediens, recepi. Solent hæc verba in Mss. a librariis confundi. Vide ad XXXVI. 19. § 5. XXXVIII. 23. § 3. et aliis locis: *consequi* hic ponitur pro simplici 'sequi.' Supra XXIV. 45. 'Se tamen mediam consecuturum consilii viam.' Cic. de Sen. c. 6. 'Memoriam illius viri excipient omnes anni consequentes.'

§ 2 *Ne Mago atque Hasdrubal cum eo jungerent copias*] Mur. et Gud. *ne Mago atque alter Hasdrubal*. J. F.

Gron. Similiter Lov. 3. 4. 5. Harl. et Brancal. Latinii. Infra hoc cap. 'Inter Hasdrubalem alterum et Magonem constabat.' Deinde *Hasdrubal jungerent* Lov. 3. *Hasdrubal conjungerent* Hafn. *Hasdrubal cum eo conjungerent* Lov. 2.

Præsidio tantum ad insidendum Pyrenæum misso] Polyb. x. 37. Ἐπὶ δὲ τὰς ὑπερβολὰς τῶν Πυρηναίων ὀρέων ἐξαπέστειλε τοὺς τηρήσοντας τὸν Ἀσδρούβαν. *Sigon.*

§ 3 *Cum Scipio, rediens jam Tarraconem, saltu Castulonensi excessisset*] Vet. lib. *cum Scipio, rediens Tarr., saltu Cast. jam excessisset.* Polyb. ibid. ἀνεχώρησε μετὰ τῆς δυνάμεως εἰς Ταρακῶνα ἐν τούτοις τοῖς τόποις ποιεῖσθαι τὴν παραχειμασίαν. *Sigon.* In Pal. 3. verba hoc ordine fluunt : 'Paucis post ad Bætulam diebus prœlium factum, cum Scipio, rediens Tarraconem, saltu Castulonensi jam excessisset.' *Gebh.* Vet. lib. Sigonii adsentitur Hearnii D. Sed omnes mei vulgatum ordinem servant, nisi quod *jam rediens Tarraconem* sit in Hav. Tum *saltum Castulonensem excessisset* Lov. 3. de qua locutione vide ad II. 37. § 8. alii tamen codd. vulgatum tuentur. Ceterum Donjat. hic, et ad c. 18. *saltu Castellanensi* legendum existimat, a Castellanis Hispaniæ populo, Ausetanis vicino, de quo vide Marcam in Marc. Hisp. II. 21. Vide ad c. 19. § 1. Paullo ante *Betulam* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Rec. et Gaertn. *Besulam* Ber. et Hav. *Bessulam* Lov. 2. *Bæculam* Flor. Vide ad c. 18. § 1.

Hasdrubal Gisgonis filius] Τὸ *filius* eleganti Hellenismo abest a Pal. 3. *Gebh.* Ita mox : 'Unus Hasdrubal Gisgonis ultimam Hispaniæ oram satis fidam censebat.' Vide ad XXVIII. 12. § 13. Omnes tamen mei vocem illam hic defendunt.

§ 5 *Nec transitionis finem ante fore*] Pal. 1. et vet. ed. *nec transitionibus fore ante finem.* Pall. 2. ac 3. *nec transitionibus finem ante fore.* Gebh. Constanter omnes Gall. Pall. Voss. ut et priscæ edd. *transitionibus.* J. F. Gron. *Transitionibus* etiam omnes mei, Oxonn. Hearnii, et edd. antiqq. Primus Curio ejus loco edidit *transitionis.* De locutione 'finis transitionibus' vide ad II. 30. § 9. Tum *fore ante finem* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. priscæ. Paullo ante *beneficio Scipionis* Lov. 5. et Hearnii L. 1. Sed ambæ hæ voces desunt in Hearnii D.

In ultima Hispaniæ amoti] Vetus habet *moti.* Rhen. *Amoti* Pal. 1. et vet. ed. Reliqui duo codd. *moti,* quod Rhenanus quoque secutus est. Nescio an recte. *Gebh.* *Moti* etiam Lov. 4. Male. Optimi enim et numero plures stant pro altero. Dictum autem est ea forma, qua 'avertere in se' VI. 23. § 8. ubi plura vide.

§ 6 *Ubi belli caput et rerum summa esset*] Gall. *ubi belli caput rerumque summa.* J. F. Gron. *Belli caput, rerum summa* Voss. Lov. 1. et Hav. *belli caput, belli summa* Lov. 2. *belli caput rerum summaque* Lov. 3. *belli caput rerumque summa* Harl. et Hearnii L. 1. ac D. Reliqui *et rerum summa* tuentur.

Simul et Hispanos omnes] Scripsimus *ut* pro *et, simul ut Hispanos.* Rhen. *Simul et* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 7 *Hispaniæ repleri militibus*] Scripti et vett. edd. *Hispanis repleri militibus.* J. F. Gron. *Hispanis* etiam omnes mei. Primus Gruter. *Hispaniæ* perperam edidit. Tum *repletum* Hearnii D. Male : *repleri* nempe oportere ; quod inclusum latet in præcedenti *eundum,* ut Crevier. ad hunc locum docuit. Paullo ante *tum transitionibus* Voss. Lov. 2. 3. 4. Ber. et edd. vett. Vide ad VI. 23. § 3.

§ 8 *Nec cum Romanis manus conserere*] In scripto libro legitur *nec cum*

Romano, subaudi 'exercitu,' quemadmodum et nos mutavimus. *Rhen.* Ita et Hearnii D. quod a Rhenano contextui Livii insertum Gronovius iterum ejecit, prisca lectione revocata, quam omnes codd. ut veram firmant. Vox *manus* perperam deest in Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav. Mox *tria equitum millia* Ber. Sed vox *equitum* deest in Lov. 4. Tum *vacuum*, pro *vagum*, Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. Hafn. et Hav. Vide ad c. 16. § 3. Tandem *quæ statuerunt, duces digressi* Ber. Gaertn. et edd. antiqq. *quæ statuerant, digressi* Lov. 2. 3. Voss. et Hav.

§ 9 *Fabio Tarentum captum ingenio magis, quam virtute*] Reposuimus *astu magis, quam virtute.* Demiror quid castigatori in mentem venerit, ut hic aliam vocem supponeret. 'Astus' est quem in hominibus damnamus. *Rhenan.* Ad arbitrium Rhenani hæc quoque ita concepta sunt in Pall. 2. et 3. alias Pal. 1. et vet. ed. *captum ingenio magis, quam virtute.* Gebh. [Vide Lectt. Var.] *Captum ingenio magis* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Brancal. Latinii, Colbert. Doujatii, et Hearnii Oxonn. *captum magis*, media voce omissa, Flor. *captum astu magis*, ut Rhenanus voluit, Doujatii Reg. Infra XLII. 47. 'Nec ut astu magis, quam vera virtute gloriarentur.' Si cum Gronov. ex vestigiis Put. τὸ *magis* delendum erit, eam vocem, aut alias ejusdem potestatis, Livium omittere solere, videbimus ad XXXIV. 49. § 10.

§ 10 *Marcellus etiam adverso rumore esse*] Pal. 1. *Marcell. adverso rumore.* Mox Pall. 2. ac 3. *quia pervagante Italiam Annibale.* Gebh. *Marc. adverso rumore* Lov. 4. *Marc. in adverso rumore* Harl. Tum *pervagante Italiam Hannibale* Rec.

Media æstate Venusiam in tecta milites abduxisset] Hic *tecta* legunt omnes, propterea quod sequitur, 'bis cæsum exercitum ejus æstiva Venusiæ sub tectis agere.' Exemplar Mstum habet *in texta.* Proinde malim legere *in stativa.* Quemadmodum de Nerone consul dicit circa finem hujus libri cap. 50. 'Citatiore, quam inde venerat, agmine, die sexto ad stativa sua atque ad hostem pervenit.' *Rhenan.* Plut. *Sinuessam* edit pro *Venusia* in Marc. pag. 313. Ἀλλὰ κατὰ σχολὴν εἰς Καμπανίαν ἀνέζευξεν, καὶ τὸ θέρος ἐν Σινοέσσῃ διῆγεν, ἀναλαμβάνων τοὺς στρατιώτας. *Sigon.* Pall. 2. et 3. *in tecta milites adduxisset.* Quem locum improbe contaminans Rhenanus supposuit *in stativa.* Gebh. *Venusia in tecta* Voss. *Venusina in tecta* Lov. 5. Recte Rhenani emendationem inprobat Gebhard. quod enim *in texta* invenerit in cod. suo, adscribendum erat aberrationi librariorum, qui *tecta* et *texta* sæpe confuderunt. Vide ad XXXV. 27. § 3. *Tecta* defenditur ex cap. seq. § 4. Deinde *adduxit* Hav. *adduxisset* Lov. 3. a m. sec. Lov. 4. et Hav. Et hoc male. Vide ad c. 29. § 1.

§ 11 *Inimicus erat ei C. Publicius Bibulus tribunus plebis*] Plut. p. 314. Οἱ δὲ ἐχθροὶ Πουβλίκιον Βίβλον ἕνα τῶν δημάρχων ἀνέστησαν ἐπὶ τὴν κατηγορίαν αὐτοῦ. Lapides Capitolini *Poblicius.* Sigon. Omnes mei *Publicius.* Vide ad XXII. 53. § 2. *Inimicus erat ei P. Bibulus* Hearnii L. 1. Τὸ *ei* deest in Harl. ejus loco *et* præferunt Voss. Lov. 2. et Hav. Mox *invisumque plebei*, pro *plebi*, Gronov. edidit; quod probant Flor. et quidam alii. Vide ad II. 42. § 2. Adde ad VIII. 12. § 12. cap. 28. § 1. et viros doctos ad Suet. Tib. c. 27.

Et jam de imperio abrogando ejus agebat] Ipse positus pronominis ostendit, hic quoque *ei* scriptum ab Livio fuisse: non modo mox, ubi vidit monuitque Sigonius scribendum *de imperio ei abrogando*, etsi *ejus* omnes libri. *J. F. Gron.* *Abrogare imperium alicui* supra est I. 59. 'Multi-

tudinem perpulit, ut imperium regi abrogaret.' XXXIII. 16. 'Ut Zeuxidæ prætori imperium abrogaretur.' Epit. Liv. lib. LXVII. 'Cæpionis damnati bona publicata sunt, imperiumque ei abrogatum.' Similiter 'prorogare alicui imperium' XXXII. 28. et XXXIII. 25. 'abolere alicui magistratum' III. 38. Verum et alterum 'abrogare imperium alicujus' est XXII. 25. 'Audaciter se laturum fuisse de abrogando Q. Fabii imperio:' ubi alia exempla laudat Dukerus. XXVII. 21. 'Ut non rogatio solum de imperio ejus abrogando antiquaretur.' Cic. ad Q. Fratr. II. 3. 'Cato legem promulgavit de imperio Lentuli abrogando.' Hinc probare nequeo Sigonium invitis Mss. omnibus, illam locutionem mutare conatum esse § seq. hic vero ad idem tentandum non nihil juris Gronov. dedisse videtur, ut ipse docet, pronominis positus: licet tamen ordine mutato *imperio ejus abrogando* præferant Lov. 2. et Gaertn. Voculam *jam* ignorant Lov. 1. 5. et Ber. *etiam de imperio* scribunt Lov. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. Hav. et prisci typis descripti. Tum *obrogando* Harl. et Lov. 5.

§ 12 *Quum tamen necessarii Claudii obtinuerunt*] Vet. lib. *tum tamen.* Sigon. Sigonius *tum tamen.* Voss. *cum tam.* Gud. *cum tamen.* Forte *cunctanter necessarii.* I. 36. 'Tum illum haud cunctanter discidisse cotem.' *J. F. Gron.* *Tum tamen* Lov. 3. 4. 5. Harl. et Gaertn. sollemni scribarum errore. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa fin. Errori eorum etiam adscribendum est, quod cgant *cum tam.* Vide ad XXII. 59. § 13. *Quod tamen* Hav. Vide ad XXXIX. 12. § 7. *Cum tandem* Lov. 2. Vide ad XXII. 2. § 11. Nihil mutandum videtur. *Obtinuerant*, omissa sequenti vocula *ut*, Flor. et Harl. Ea autem intercepta est ab ultimis literis prioris vocis. Vide ad XXXVII. 24. § 13.

Marcellus Romam rediret] Ex fide vetusti cod. scripsimus hic *veniret*, pro *rediret.* Rhenan. Pal. 1. et antiq. ed. *Romam rediret.* Pal. 2. *Romam redierat.* Solus Pal. 3. adstat Rhenan. injuncto in textum *veniret.* Gebh. *Veniret* Harl. in margine, et Hearnii D. cujus a Rhenano admissi loco prius *rediret* revocavit Gronov. consentientibus reliquis meis, nisi quod *rediit* sit in Hav.

Ad purganda ea quæ inimici objicerent] Put. Reg. Pet. melior, Men. Pal. Voss. Andreas, *quæ inimici decernerent.* Non temere est, neque ausim improbare. Significat sententias in senatu iniquas, quibus lacerabatur absens Marcellus. Ascon. in or. Cic. de toga candida, ad illa verba: 'Nec se jam tum respexit, quum gravissimis vestris decretis absens notatus est. Catilina ex prætura Africam provinciam obtinuit, quam quum graviter vexasset, legati Afri in senatu jam tum absente illo questi sunt, multæque graves sententiæ in senatu de eo dictæ sunt.' Noster XXIX. 19. 'Non Pleminius modo, sed etiam Scipio principum orationibus lacerari.' Est autem sententiæ 'decernere' etiam sine effectu. Cic. Famil. I. 1. 'Hortensii et Luculli et mea sententia tibi decernit, ut regem reducas.' De Legib. III. 19. 'Ex Crassi sententia, quam est secutus senatus, cum decrevisset,' &c. Noster XXX. 7. 'E tribus una de pace legatos ad Scipionem decernebat, altera Annibalem revocabat, tertia reparandum exercitum, Syphacemque orandum, ne bello absisteret, censebat: hæc sententia vicit.' Appul. Apol. p. 282. ed. Elm. 'Quoniam, ut res est, majus piaculum decernis, speculum philosopho, quam Cereris mundum profano, videre.' Neque offendat quemquam illa ἀκυρολογία, *ad purganda, quæ decernerent*: quum non, quæ decernerentur, sed crimina, ob quæ decernerentur, essent purganda. Nam ejusmodi est illud Cic. ad Att. I. 13. 'Vereor, ne hoc, quod infectum est,

serpat longius.' Videlicet locus macula inquinatus non ipse serpit, sed macula vicina corripiendo. Suet. Vesp. cap. 8. 'Ruderibus purgandis manus primus admovit.' At locus purgabatur proprie, ruderibus seu reliquiis prioris delubri in paludes avectis, ut in eadem re Tacit. Martial. IV. 37. 'Quotidianam refice nauseam nummis.' Neque enim nausea reficitur, sed is, qui a nausea curatur. Tale est Catull. XXV. 'Inusta tibi turpiter flagella conscribillent:' ubi Scaliger '' inurere notam' recta Latinitas patitur: concedam etiam 'inurere plagam,' et 'urere flagris:' at 'inurere flagra' ne infimæ quidem vetustatis scriptores unquam dixerunt.' Nos tamen illum falli putamus: immo hoc genus optimis scriptoribus usurpatum ad Statium in Diatribe c. 34. et Elencho c. 5. demonstravimus. *J. F. Gronov.* Vulgatum *objicerent*, vel *obicerent*, servant Lov. 3. 5. Rec. Doujatii Reg. et Hearnii D. Reliqui mei cum Doujatii Colbert. et Hearnii L. 1. ac N. *decernerent*, quod recte Gronov. probat, et ad XLIV. 35. § 5. exponit, 'decernenda censerent.' Eodem sensu *notantibus* infra c. 25. § 3. viri docti exponunt, 'notandum censentibus:' ubi alia vide. Eadem autem, quæ hoc loco, ἀκυρολογία in eodem verbo 'purgare' etiam obcurrit XXXIV. 5. 'Nec mihi caussas æquare propositum est. Nihil novi factum purgare satis est:' pro ostendendo, nihil novi factum esse, purgare crimina, quæ objicitis. Male *ad inpugnanda ea* Gaertn.

Nec ab imperio ejus abrogando] Vet. lib. *nec de imperio ejus*. Malim tamen *ei*. Nam 'abrogare alteri imperium' dicitur, 'et magistratum.' *Sigon.* Vide ad § præc. *ab imperio* operarum errore tantum vidi in edd. Basil. 1554. et 1555. *ejus* servant omnes membranæ, quibus utor.

Absente ipso, agerent] Ex fide vetusti cod. scripsimus *absente ipso ageretur*. Rhenan. Soli Ber. et Lov. 1. priorem lectionem servaut. Reliqui Rhenano adsentiuntur.

§ 13 *Ad deprecandam ignominiam*] *Depurgandam* Hearnii L. 1. Mox Fulvii prænomen Q. non adparet in Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et omnibus ante Aldum excusis.

CAP. XXI. § 1 *Actum de imperio Marcelli in circo Flaminio est, ingenti concursu plebisque*] Plut. in Marc. p. 314. τοῦ δήμου συνελθόντος εἰς τὸν Φλαμίνιον ἱππόδρομον. *Sigon. Cum ingenti concursu* Hearnii L. 1. Deinde *plebis omniumque ordinum* Ber. a m. sec. *plebis et omnium ordinum* Harl. Male. Vide ad X. 30. § 2. *Plebisque et omni vi ordinum* Flor. Lov. 2. et Hav.

§ 2 *Accusavitque tribunus plebis*] Ex fide vetusti cod. scripsimus *Accusavit tribunus*, et *diutius ibi*. Rhen. Pall. tres, et vet. ed. *Accusavitque*. Gebh. Omnes Gall. et Pall. *Accusavitque*. Et sic maneat, licet aliter placitum Beato. *J. F. Gronov.* Omnes etiam mei *Accusavitque*, nisi quod *Accusat tribunus* sit in solo Gaertn. Mox *decimum annum*, omissa media vocula, Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. et Hav. Insuper *diutiusque ibi* primus edidit Ascens. 1513. sed *diutius ibi*, ut antea vulgabatur, et Rhenanus revocavit, omnes mei.

§ 4 *De imperio ejus abrogando*] Pal. 2. *obrogando*. Sic paullo ante c. 20. 'De imperio ejus abrogando:' ubi tamen Sigonius mavult *de imperio ei abrogando*. Gebh.

§ 5 *P. Licinius Crassus Dives pontifex maximus*] Favet huic lectioni prisca ed. At Pal. 1. *Crassus Diverso*. Pal. 2. *Crassus Druso*. Pal. 3. τὸ *Dives* omnino omittit. *Gebh.* [Vide Lectt. Varr.] *Dives* rectum est. Dio in Excerpt. Peiresc. pag. 604. de eo ἀφ' οὗ (πλούτου) καὶ Πλούσιος ἐπωνομάσθη. Adde Livium XXX. 1. Qui locus sine caussa suspectus est Pighio in Ann. ad a. IↃXXXV. *Duker.* *P. Licinius Arasus*

Crassus diverso pontifex Flor. et Lov. 2. *P. Licinius crassus. Crassus diverso pontifex* Hav. *P. Licinius Crassus diverso-pontifex* Lov. 4. *P. Licinius Crassus diu pontifex* Harl. *P. Licinius Crassus pontifex* Lov. 1. Gronov. prima ed. nott. dubitabat, an jam illo tempore Crassis cognomen *Dives* fuerit, quemadmodum postea fuit. Cogitari itaque posse putabat *Dorsuo*, vel *Dorso*, quod ab habitu corporis nonnullis additum est. Sæpius hujus Licinii Crassi mentio apud Liv. obcurrit. Verum quemadmodum nec *Divitis*, ita nec *Dorsuonis* vel *Dorsonis* ipsi cognomen additur. In posteriori tamen ed. hanc suspicionem Gronov. recte induxit, veriora, ut videtur, edoctus a Ruperto in epist. ad Reines. p. 604. Misere discerptum hunc locum ita exhibet Hearnii L. 1. *P. Licinius Varus, S. Julius Crassus pontifex maximus, P. Licinius Varus, S. Julius Claudius Cæsar. Comitiorum, &c.*

Sex. Julius Cæsar] Hunc primum 'Cæsarem' in historia Romana memorari, adnotat Grævius ad Suet. Cæs. c. 1. Qui jam ante hunc, Claudium Cæcum 'Cæsarem' dictum fuisse tradiderunt, refelluntur a Ruperto ad Reines. epist. XLVIII. p. 425. *Duk.*

Q. Claudius Flamen] Vet. lib. *Q. Claudius Flaminius*. Suspicor *Flamininus* legendum, eumque esse, de quo priore lib. c. 23. dixit: 'C. Claudius flamen Dialis, quod exta perperam dederat, flaminio abiit,' atque inde cognomen invenisse, quod Quintii etiam tulerunt. *Sigonius.* Τὸ *Flamen* omnes libri respuunt. Sigonii liber *Flaminius*, ut et infra c. 24. Pall. duo cum vet. ed. ingesserant; unde ille conjecit *Flamininus*. Gebh. Sine cognomine *Q. Claudius* omnes Gall. Pall. Voss. tenent, omissa τῷ *Flamen*. Seq. tamen cap. etiam libri nostri *Q. Claudio Flamini*, aut *Flaminio*. Sigonius vult esse *Flamininus*, quia flaminem Dialem fuisse suspicatur. Sed Quintii non patiuntur, suum hoc proprium cognomen cum Claudiis communicari. Neque hæc ratio est conveniens, quod quis flamen fuerit, ideo dici 'Flamininum.' Sed hoc potest colligi, qui 'Flamen' dictus fuit, eum posteros relinquere 'Flamininos,' ut 'Corvus' reliquit 'Corvinos.' Retineo igitur cum libris *Flamini*. Etenim si 'Sacerdotes' quidam proprio nomine dicti, si 'Curiones,' cur non etiam 'Flamines?' Buslid. Andreas et Aldini *Flaminium* appellant. *J. F. Gron.* Prænomen deest in Lov. 3. Hav. et Hearnii N. cognomen in Flor. Cant. Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et iis, quibus Doujatius usus est. Neque id etiam adparet in edd. priscis. *Flamineus* vocatur in Lov. 2. *Flaminius* in Lov. 1. ut et in margine Voss. capite etiam seq. *Flaminio* plerique, ut videbimus, codd. Quo minus is esse possit, quem putat Sigon. obstat diversum utriusque prænomen. Claudius enim flamen Dialis 'Caii,' at hic prætor 'Quinti' prænomina habuerunt. Contra Pighius in Ann. ad a. DXXXV. p. 151. emendat *Flamininus*: existimat enim, fuisse Q. Claudium, qui in tribunatu plebis legem tulit, ne quis senator, quive senatoris pater fuisset, maritimam navem, quæ plus, quam trecentarum amphorarum esset, haberet, ut Livius refert XXI. 63. Quum autem, ut addit Livius, eam tulerit uno Patrum adjuvante C. Flaminio, hinc conjicit, eum post legem latam per irrisum cognominatum esse 'Flamininum' ab hoc Flaminio legis suasore, qui ipsius, tamquam filii adoptivi, patrocinium suscepisse videbatur: præterea quum tulerit legem, adversante senatu, hinc factum putat, ut, factione senatus diu in honorum cursu retentus, nunc demum, decimo post tribunatum anno, præturam adipiscatur. Vide eumdem Pighium ad a. DXXX. p. 125. Doujatius ad cap. seq. opinatur, ortum fuisse ex

gente Flaminia, et adoptione transiisse in gentem Claudiorum, indeque ei 'Flaminini' cognomen adhæsisse. Verum ita *Flaminianus* dicendus fuisset.

§ 6 *Qui eam provinciam proprætor obtinebat*] [Vide Lectt. Varr.] *Propr. obtinebat* Flor. *pro p. Ro. obtinebat* Gaertn. *pro populo Romano obtinebat* Lov. 3. 4. *prætore obtinebat* Hearnii D. *pro prætore obtinebat* Lov. 1. Harl. Hearnii L. 1. et unus Crevier. Vide ad XXIII. 30. § 19. Paullo ante *a Tarentinis fieri*, pro *ab Arretinis*, Lov. 4. *ab Tarentinis fieri* Hav. Hinc *Cn. Calpurnius* Lov. 3. et Gaertn. *P. Calpurnius* Lov. 5. et Hearnii L. 1. Sed *C. Calpurnius* vocatur c. 7.

§ 7 *Itaque confestim eo missus*] [Vide Lectt. Varr.] Prius verius esse credo. *Atque* hic non potest locum habere, nisi *confestim* pro glossa habeatur: nam *atque* hac significatione non solet jungi cum *confestim*, vel aliis ἰσοδυνάμοις. De hoc usu τοῦ *atque* multi egerunt. Vide J. F. Gronov. ad Gell. III. 7. Græv. ad Cic. Catil. III. 2. et quos laudant Phil. Carol. ad Gell. x. 29. et Burm. ad Phædr. I. 16. *Duk.* *Atque confestim* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Hav. Hearnii L. 1. et quatuor Crevier. qui notat eam vocem antiquos in re subita usurpasse; de qua ejus significatione vide etiam Burm. ad Virg. Georg. I. 203. Eo tamen sensu hic accipi non posse, sed potius pro librariorum ludibrio habendam esse, optime Duker. monuit. Solitos autem fuisse scribas voces *Itaque* et *Atque* in codd. confundere, videbimus ad XL. 12. § 2.

§ 9 *Singulos dies instaurati*] Vet. lib. *in singulos dies.* Sic enim semper alibi loquitur: non est opus exemplis. *Sigon.* Pal. 2. *in singulos dies restaurati.* Quod adeo barbarum et abhorrens Latinis auribus non est, ut existimant quidam ludi magistri. Utuntur eo melioris notæ scriptores. Justin. XX. 5. 'Ita pacta societate, et auxiliis Gallorum auctus, bellum velut ex integro restaurat.' Tacit. Ann. III. 72. 'Eo quod nemo e familia restaurando sufficeret.' IV. 43. 'Segestani ædem Veneris, &c. restaurari postulavere.' *Gebh.* *In singulos dies* etiam omnes nostri. Sigonio itaque eam lectionem recipienti adsentior, non vero, quum addat, Livium 'sic semper alibi loqui.' Interdum enim et aliter locutus est. Supra c. 6. 'Ludos Romanos diem unum instaurarunt.' XXIX. 38. 'Ludi Romani biduum instaurati.' XXX. 26. 'Ludi Romani diem unum, plebeii ter toti instaurati.' XXXI. 50. 'Ludos Romanos magno adparatu fecerunt: diem unum instaurarunt.' XXXIX. 7. 'Plebeii ludi diem unum instaurati sunt.' Deinde *restaurati* etiam Lov. 2. Verum, Tacitum et Justinum aliosque posteriores eo usos esse, quemadmodum non nego, ita contra, non esse ævi Liviani verbum, fortiter adfirmare haud dubito.

L. Cornelius Caudinus] Pal. 1. *Gaudinus:* reliqui *Claudius.* Gebh. Cornelii prænomen deest in Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii N. in cujus L. 1. *C. Cornelius* vocatur. Deinde *Gaudinus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. *Cludinus* Lov. 4. et Gaertn. *Claudius* Lov. 5. Rec. et edd. antiqq. *Gaudius* Hearnii N. *Caridius* Lov. 3. *Caudinus* recte edidit Froben. 1535. Vide ad IX. 15. § 9. et XXVI. 48. § 9. Mox Sulpicii prænomen *Ser.* deest in Hearnii L. 1. Deinde *plebei* (vel *plebeo*) *C. Servilia* (vel *Servilius*): *Servilium*, reliquis omissis, Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *Cæcilius* deest in Harl.

§ 10 *Occisum a Boiis*] Vide Liv. XXI. 25. et XXX. 19. *Duk.* *Occisum a Bolis* Flor. et Voss. *occisum ab incolis* Hafn.

CAP. XXII. § 1 *Quem vitio creatus non gessit) et T. Quinctius Crispinus*] *Quem vive creatus non cessit* Flor. et

Voss. *vive creatus* etiam Lov. 1. *nuncio creatus* Gaertn. *jure creatus* Hav. *non cessit* etiam Lov. 2. Vide ad XXXVII. 52. § 3. Deinde Crispini prænomen exsulat a Flor. Voss. Lov. 2. 3. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et antiqq. edd. prænomen et nomen a Lov. 1.

§ 2 *Utrisque consulibus Italia*] Scripsimus *Utrique consulum.* Rhenan. Pall. 1. et 2. *Utrisque consulibus.* Gebh. Ita et Flor. Voss. Cant. Lov. 2. 3. Harl. et Hav. quorum auctoritate id Livio reddidi; eum autem interdum ita locutum esse, videbimus ad XXXVII. 16. § 6.

Et duo consulares prioris anni exercitus] Scripsimus *et duo consulum prioris anni ex.*, pro *consulares.* Rhenan. Pal. 2. nec non antiq. ed. *et duo consulares.* Gebh. Voci *consulum* lineolam pater subduxit. Opinor quia non admodum decens est illa hujus vocis repentina iteratio, placuisse ei Vossiani codicis scripturam *duo consulares prioris anni exercitus.* Jac. Gron. Non eadem mihi caussa est rejiciendi emendationem Rhenani, qui in præc. pro *consulum* revocavi *consulibus;* et tamen hic quoque *duo consulares* restitui. Ita enim, præter Voss. a Gronovio laudatum, Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. Hav. et tres codd. Crevier. *duo consules* Doujatii Colbert. Plerique reliqui, et nominatim Flor. per notam *duo cons.* quod quomodo integre proferendum foret, librarii ignorarunt. Vide ad Epit. Liv. l. LVIII. Mox *Venusiæ tum erat* Flor. Hinc Marcelli prænomen *M.* omittunt Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. Id tamen intercepisse potest prima vocis sequentis litera. Vide ad XL. 34. § 1. Tandem *eligerent duo, quos vellent* Flor. quod se etiam in Put. invenisse, Crevier. monuit: unde etiam recepi. Vide ad XXXV. 21. § 5.

Cui Tarentum et Salentini provincia evenisset] Pal. 3. *obvenisset.* Gebh. *Et Salentina provincia* Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. *in Salentina provincia* Brancal. Latinii. Male. Vide ad v. 12. § 6. *Sallentini provincia* Flor. quod probavi. Vide ad IX. 42. § 4. *Obvenisset* inlustravi ad IX. 31. § 1. Sed in vulgatum *evenisset* conspirant omnes mei. Vide ad v. 12. § 6.

§ 3 *Et quæ senatus censuisset*] Videtur ex æque mendosa cod. scripti lectione legendum *ex quo senatus censuisset.* Rhenan. Rhenanus *ex quo* emendandum censet. Vet. ed. oggerit *et quæ senatus.* Gebh. Operarum errore in Rhenani adnotatione editum puto *ex quo*, pro *et quo;* nam posterius illud Froben. a. 1535. expressit, quæ ed. ad mentem Rhenani emendata est. Similiter etiam omnes mei legunt. Paullo ante *Varo urbana sors* Lov. 1. et Voss. in margine. At tuto vox *sors* abesse potest, pro glossemate hic habenda. Vide ad c. 36. § 11. Voces *Varo urbana, P. Licinio* desunt in Lov. 1. Hav. et Hearnii N. voces *P. Licinio* in Hearnii D. Mox in sequentibus *Flaminio* Flor. a m. pr. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Froben. a. 1535. Vide ad c. 21. § 5.

§ 4 *In qua et T. Quinctius prætor fuerat*] Auctoritatem secuti Msti voluminis hanc clausulam depravatam sic restituimus: *quæ T. Quintii prætoris fuerat.* Rhenan. Sic restituisse se ait Rhenanus ex illa lectione *in qua et T. Quintius prætor fuerat:* quam continet quoque princeps ed. Pall. tres vero *qua Titus* (pro *Titus* Pal. 1. habet *et*) *Quintius prætor fuerat.* Gebh. Emendationem Rhenani probant Flor. et quidam alii. Reliqui vel lectionem, quæ vulgo ante Rhenanum exstabat, vel in paucis apicibus differentem perperam exhibent.

Prorogatum et C. Hostilio Tubulo est] Hinc valide disputat Gruchius in Resp. ad Poster. Sigonii Disput. c. 5.

'imperium in magistratu insitum fuisse.' Nam Hostilius priore anno jurisdictionem urbanam sortitus fuerat, c. 7. neque ullam partem imperii militaris attigerat. Unde consequens est, non potuisse ei imperium *prorogari*, nisi id jam ante habuisset. Loca Livii de Calpurnio, e quibus idem conficit, sunt xxv. 41. et xxvi. 28. *Duk.*

Ut proprætor in Etruriam ad duas legiones succederet] *Propr. in Etruriam* Flor. *pro p. Ro. in Etruriam* Gaertn. *pro prætore in Etruriam* Lov. 3. Harl. Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Omnes autem iidem codd. et cum illis etiam aliæ edd. eodem modo, quo hic, etiam mox præferunt § seq. insuper vero *proprætori in Etruriam* hic Lov. 1. et *proprætore Galliam* mox Hearnii L. 1. Vide ad xxiii. 30. § 19. Deinde *ad duas S. C. cederet* Lov. 4. *ad duas legiones SC. cederet* Flor. *ad duas legiones se. con. succederet* Hav. *ad duas legiones senatus consulto succederet* Hafn.

§ 6 *Additæ ei ad præsidium provinciæ quinquaginta longæ naves*] Omnes Gall. et Voss. *additum*, deinde nusquam τὸ *longæ*. Scribe, *additum ei et præsidium provinciæ quinquaginta naves.* Hæ κατ' ἐπεξήγησιν dicuntur ipsæ *præsidium*, quod illi provinciæ additum est. *J. F. Gron.* *Additum et ad præsidium* Flor. Cant. Lov. 1. 3. Harl. et Hav. *additum ad præsidium* Lov. 2. *additum præsidium* Colbert. *additum* etiam Hearnii Oxonn. Τὸ *longæ* etiam ignorant Flor. Lov. 1. 2. 3. Hav. et Colbert. Gronovii conjecturam probavit Crevier.

§ 7 *Suæ Hispaniæ, suique exercitus*] Sine copula *sui exercitus* Voss. Lov. 1. 2. et Hav. Ita ii. 45. 'Suas vires, sua arma horrebant:' ubi alia vide. vii. 6. 'Vindicasse ipsos suum numen, sua auspicia.' xxiv. 28. 'Quum intra eosdem muros pars utraque suos exercitus, sua arma, suos habitura sit duces.' Optimi tamen hic stant pro vulgato. Ceterum, quum c. 7. Scipioni Silanoque non in annum, sed donec revocati ab senatu forent, prorogatum imperium esse Livius narrarit, non sine caussa nunc Crevier. observat, nihil opus fuisse, eis nunc in annum suas Hispanias suosque exercitus decerni.

§ 8 *Omnem oram Italiæ, Siciliæ, Sardiniæque impleturum*] Scripsimus *Italiæ, Siciliæque ac Sardiniæ.* Rhenan. Pal. 1. *Siciliæ Sardiniæque.* Pal. 2. *Siciliæ et Sardiniæ.* Gebh. Emendatio Rhenani Livio non indigna est. Vide ad ii. 31. § 1. Nulli tamen meorum eam probant, sed potius defendunt, quæ olim exstitit, lectionem. Tum *implentes* Hearnii D.

§ 9 *Ei quoque enim in annum prorogatum imperium est*] Præferunt Pall. 2. et 3. *ei quoque enim prorog. imperium est,* excusso *in annum.* Paullo ante Pall. 2. et 3. *Et in Sicilia divisæ res.* Gebh. Et hic τὰ *in annum* cancellant omnes Gall. duo Pall. Voss. *J. F. Gron.* Τὰ *in annum* desunt etiam in Flor. omnibus aliis meis, et Oxonn. Hearnii, nisi quod unus ea servet Ber. eorumque loco *ei quoque enim Romanum prorogatum imperium est* inepte legat Gaertn. Paullo ante *Valerius* deest in Hearnii L. 1. In sequentibus vero *Additæ eo* præfert Hav.

§ 11 *Quo opus esset, ut scriberent, consulibus permissum*] Put. Reg. Men. Voss. *Supplementum, quo opus esset, scrib. consules, perm.* J. F. Gron. Ex meis priscæ lectioni adhæret Harl. Reliqui cum Oxonn. Hearnii adsentiuntur codd. Gronovii, nisi quod *consulibus* tamen servent Lov. 3. et Rec. De vocula *ut* post verba permittendi omissa vide ad xxxiii. 45. § 3.

Una et viginti legionibus] Observat Casaub. ad Polyb. i. 16. senatum post relationem de provinciis solitum statuere, quot legionibus quoque anno gerenda esset respublica, idque Livium in historia singulorum annorum

diligenter adnotare. Decem primis libris hoc vel nusquam, vel certe raro adnotavit Livius; etsi tum sæpe quoque plures, quam quatuor legiones, qui duo justi consulares exercitus erant, scriptas narrat. Sed tum nondum ullæ provinciæ erant, nec tot simul copiis bellum gerebatur. *Duk.* Mox vocabulum *Romanum* deest in Cant.

§ 12 *P. Licinio Varo prætori urbis*] Put. *prætori urbem.* Pet. *urbano.* J. F. Gron. *Urbano* etiam Harl. Donjatii Reg. et Hearnii D. *prætori urbem* Flor. a m. pr. *urbis* a m. sec. Reliqui vel per notam *urb.* vel *urbis.* Vide ad XXV. 1. § 11. et cap. seq. § 5. et 7.

Sociis navalibus compleret] Omnes Gall. unus Pal. Voss. Andreas et Aldina *impleret.* J. F. Gron. *Impleret* etiam omnes mei, nisi quod *imparet* sit in Gaertn. Scriptis consentiunt editi usque ad Froben. qui a. 1535. substituit *compleret.* Mox *oram magis vicinam* Flor. Voss. Lov. 2. et Hav. *oram vicinam,* media voce ejecta, Lov. 3. Deinde *urbis Romanæ* Gronov. vulgavit a. 1665. et ita codd. mei, nisi quod duæ illæ voces desint in Harl. Antea edebatur *urbis Romæ.* Vide ad Epit. Liv. l. XLIX.

§ 13 *Idem et Tubulo imperatum*] Non poterat hoc Tubulo imperari, qui tum primum in provinciam erat profecturus initio anni sui, quo tempore nondum æquum erat de ejus successore cogitari. Potuisset enim illi prorogari imperium. Et indignum erat, toto imperii sui anno uni urbi non oppugnandæ, sed custodiendæ alligari; quapropter etiam c. 24. Varro cum imperio ad eam præsidio obtinendam extra ordinem est missus, ut Tubulus 'cætero exercitu totam provinciam peragraret, et caveret, ne qua occasio novari cupientibus res daretur.' Scripsit Livius *Eidem et Tubulo imperatum:* scil. Calpurnio, antequam adveniret Tubulus. *Jac. Perizon.* Perizonii conjecturam probavit etiam Crevier. et recte. Verum ita mox malo *caverent.* Quomodo scribendum esse, Dukerus quoque conjecit.

Ne qua nova consilia orirentur] Put. Reg. Voss. Men. duo Pall. *ne qua nova consilia caperentur.* J. F. Gron. *Orirentur* Lov. 5. Harl. Ber. et Gaertn. Sed reliqui cum Hearnii L. 1. et N. *caperentur.*

CAP. XXIII. § 2 *Ex Campania nunciata erant*] Vet. lib. *Et ex Campania nunciata erant.* Sigon. Pal. 1. *Et ex Campania,* ut Sigonii liber. *Gebh.* Sic omnes Gall. Pal. unus, Voss. et Sigonianus. Vulgo deest copulativa. *J. F. Gron.* Unus Ber. copulativam ignorat. Reliqui mei cum Hearnii Oxonn. eamdem servant.

Cum iis (adeo minimis etiam, &c.] Reponendum oppidi nomen censeo, *Cumis (adeo, &c.)* Ut Cumis mures roserint aurum. Sic enim Livius solet prodigia accurate locis distinguere. *Lipsius,* Ep. Quæst. IV. 4. Prisca ed. et Pal. 2. *Cum iis adeo.* Pall. 1. ac 3. *Cum adeo minimis.* Gebh. Lipsii conjecturam Gruter. recepit. Eam licet veram putem, fatendum tamen, nullius meorum auctoritate firmari. Priscam scripturam servant Flor. Lov. 4. et Ber. *Cum his adeo* Cant. Lov. 3. Harl. et Hearnii D. *Cum adeo* Lov. 1. 5. Voss. Gaertn. Hafn. et Hav.

Mures in æde Jovis aurum rosisse] Plut. in Marcello p. 314. Καὶ μύες τὸν ἐν Διὸς χρυσὸν καταφαγόντες. *Sigon.*

§ 3 *Et Ostiæ murum*] In Cantabr. primum notavi *hostis.* Sic postea vidi patrem ex Voss. Sed et Salmasius ex Put. *ostis,* addito 'lege, *Ostia.*' Immo Mss. volunt *et Ostiis:* sive ut intelligas, inde nunciabatur, sicut ante *Cumis,* sive illic accidisse. De τῷ *Ostia* plurali numero vide ad IX. 19. *Jac. Gron.* *Et hostis murum* Lov. 1. *et Ostia murum* Hearnii L. 1. *et Ostis murum* Flor. a m. pr. *Ostiis* a m.

sec. Paullo ante *examen apium* Flor. a m. pr. et Lov. 4. Vide ad IV. 33. § 4. Iidem autem codd. mox *de cælo tacta*. Vide ad c. 37. § 2.

Cære vulturium volasse in ædem Jovis] Optimi *Cære vulturium volasse in æde Jovis*. J. F. Gron. *In ædem* omnes mei. Supra XXI. 62. 'Corvum in ædem Junonis devolasse, atque in ipso pulvinario consedisse.' XXVII. 11. 'Vulturiumque frequenti foro in tabernam devolasse.' Ceterum *vulturem* Lov. 3. 4. Ber. et Hav. *vulturium* quidem primæ edd. at iis proximæ Mediol. a. 1480. Tarvis. utraque, et aliæ *vulturem* dederunt, pro quo Froben. 1531. revocavit *vulturium*: et ita reliqui codd. nisi quod male *vulturum* fit in Hafn. et Gaertn. Vide ad c. 11. § 4. Mox *Vulsinis* Flor. et Lov. 2. ac 3. *Volusiniis* Hearnii L. 1. cujus librarius voluisse videtur *Volsiniis*, quemadmodum etiam edi jussi, quia ita semper libris prioribus scriptum est; licet tamen utroque modo, *Volsiniis* et *Vulsiniis*, recte dici putem. Vide ad x. 31. § 5.

§ 4 *Pax Deum, in capita*] Distingue, *Per dies aliquot maj. host. sine lit. cæsæ, diuque non imp. pax Deum. In capita cons., republica incolumi, exitiabilis prodig. eventus vertit.* J. F. Gron. Distinctio hæc vera, quam Aldus pluresque alii receperunt, et Basileenses 1554. mutarunt. Eamdem itaque restitui.

Exitiabilis prodigiorum eventus vertit] Pal. 2. *exitialis*. Sed malo vulgatum. Lib. XXIX. c. 17. 'Cum exitiabilis tyrannus vi atque armis oppressit.' XXX. 7. 'Altera Annibalem ad tuendam ab exitiabili bello patriam revocabat.' *Gebh.*

§ 5 *Ap. Claudio consulibus, a P. Cornelio Sulla prætore urbis primum facti erant*] *Ap. Cornelio Sulla*, reliquis perperam omissis, Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Tum *prætore urbano* Lov. 4. Gaertn. et Rec. neque aliter Sigonius edidit; quem tamen nemo audiit. Vide mox ad § 7. In sequentibus *inde deinceps omnes* Lov. 3. *inde omnes deinde* Voss. De particulis *inde deinceps* junctis vide ad II. 47. § 11. et v. 37. § 5. Hinc *fecerunt* Brancal. Latinii. Deinde *dieque incerto* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Sed vide ad IV. 36. § 3.

§ 6 *Eo anno pestilentia gravis incidit in urbem agrosque, quæ tamen magis in morbos longos, quam in perniciales, evasit*] In primis certum est, non esse legendum *in urbem agrosque*, quemadmodum vulgo legunt omnes, sed *per urbem agrosque*. Sic enim est in veteri volumine. Castigatori non est visa satis Latina locutio *incidit per urbem*, quare mutavit: pro *per* scripsit *in*. At quid dicemus de dictione *perniciales*, quæ sequitur? *perniciosus* legimus, verum *pernicialis* non reperitur apud auctores. Subest, ni fallor, mendum. Scriptum exemplar habet *inpernitiales*. Diu me hic scrupus occupatum habuit. Et tandem, quum cogitarem, non esse tam inepte loquacem Livium, ut, quum dixerit *magis in longos morbos*, præpositionem *in* statim repetat, et dicat *quam in perniciales*, deprehendi, unum esse vocabulum, et indubie legendum *interniciales*. Dictum autem est 'internicialis' ea forma, qua dicimus 'exitialis.' Significat 'interniciale,' quod necem affert. Sane potest perniciosum esse, sive perniciale, ut vulgatum errorem sequar, quod tamen non sit letiferum. Accipitur enim *perniciosum* etiam pro damnoso ac periculoso. Quo sensu longi et diuturni quoque morbi sunt perniciosi. Proinde voce hic opus erat, quæ plus significaret. Atque ut hoc vocabulo uteretur hic, in caussa est, quod paulo ante dixit 'exitiabilis prodigiorum eventus.' Notum est, quid sit *internecio* et *internecinum*, ubi præpositio *inter* auget. Porro non dubito, quin eruditi albo, quod aiunt, calculo me-

um sint probaturi judicium. Nolui tamen lectionem receptam eradere, ne quis me temeritatis argueret. Sufficit, hic doctos esse admonitos. Certe nihil clarius dici poterit, quam si sic legas: *Eo anno pest. gravis incidit, per urbem agrosque, quæ tamen magis in longos morbos, quam interniciales, evasit.* Rhenan. Redde suam vocem *incidit in urbem.* Sic enim veteres, quos legi, habent libri. *Sigon.* Rhenanus satagebat ingerere *incidit per urbem.* Quem et Sigonius primum, dein libri omnes, qua calamo picti, qua cusi, retundunt. Non placet etiam eidem Rhenano vocabulum *pernicialis;* ideo magna verborum colluvie exæstuans indubie (audaciam mihi hominis mirare, sis) legendum ait *interniciales.* Addit deinde, se non dubitare, quin hanc correctionem docti albo calculo sint approbaturi. Neque vi, neque precario meum assensum impetras. Nam Pal. 1. *quæ tamen magis in morbos longos, quam in pernitiabilis evasit.* Pal. 2. *quæ tamen magis in eos longos morbos, quam in pernitiales evasit.* Pal. 3. et vet. ed. constanter quoque tuentur *pernitiales.* Gebh. Nihil mutant omnes nostri, nisi quod Put. Pet. Men. et Pal. unus *in perniciabiles.* Reg. *exitiabiles.* Rhenanus *incidit per urbem agrosque:* et *magis in longos, quam interniciales morbos evasit.* Curtius VII. 3. 'Nix plurimorum oculis præcipue perniciabilis fuit.' Alterum habet Lucretius I. 452. 'numquam sine perniciali Dissidio potis est sejungi.' *J. F. Gron.* Omnes etiam nostri *incidit in urbem.* Solitum autem esse Livium præpositionem, cum qua verbum componitur, in regimine repetere, vidimus ad Præf. § 11. Deinde *in morbos longos* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Tum *quam impermitiabilis* Flor. *quam in perniciabiles* Lov. 2. 3. Harl. et Hav. *pernicialis,* quod ideo Rhenano displicebat, quia non reperitur apud auctores, et *perniciabilis* idoneis testimoniis inlustravit Gronov. *pernicialis* vero insuper Plinio in Hist. Nat. frequenter usurpatur. Contra *internicialis,* quod substitutum volebat, qua auctoritate probari queat, me ignorare fateor. Quod alteram caussam, cur vulgatum vitiosum credat, hanc reddiderit, non tam inepte loquacem Livium esse, ut, quum dixerit *in longos morbos,* statim præpositionem *in* repetat, id ostendit, ipsum non ea, qua oportuit, diligentia ad stilum Livii adtendisse, cui in similibus locutionibus præpositionum repetitiones fuerunt familiarissimæ. Vide ad IV. 58. § 4.

§ 7 *P. Licinius Varus prætor urbis*] Pall. 2. et 3. *prætor urbanus.* Sic c. 22. Pal. 3. et vet. ed. *Et P. Licinio Varo prætori urbano negotium datum.* Gebh. *Prætor urbanus* etiam Lov. 4. Rec. et Hearnii D. Reliqui vulgatum defendunt. Vide ad § 5. et ad c. 22. § 12.

Ut hi ludi in perpetuum in statam diem voverentur] Pal. 1. *uti ludi.* Pal. 2. *et ludi in perp. in staturam diem vov.* Pal. 3. *ut ii ludi in perp. in statutam diem moverentur:* antiq. quoque ed. *in statutum diem.* Gebh. Senatus jam ante decreverat, ut 'in perpetuum' voverentur. XXVI. 23. id est, ut quotannis de integro voverentur, sed certam diem non constiuerat. Postquam iis status dies adsignatus est, videntur desiisse singulis annis voveri. Nam ex eo, quod Livius dicit, *ipse primus ita vovit,* non sequitur, alios post eum prætores illos semper rursus vovisse; sed ita accipi potest, quum prætores ante eum illos quotannis ex senatusconsulto, sed non in statum diem, vovissent, XXVI. 23. et XXVII. 11. ipse primus eos in statum diem vovit. *Duk.* *Uti ludi* Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav. Deinde *in statutam diem* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Brancal. Latinii, sollemni peccato librariorum. Vide ad

XXXIX. 13. § 8. *In statutum diem* Ber. et edd. priscæ. Male. Vide notata ad c. 16. § 16.

Itaque ipse primus ita vovit] Optimi *Is ipse primus*, relegato τῷ *itaque*, longe magis ad meum gustum. Vossianus quoque *ipse primus*. J. F. Gron. *Ipse primus ita vovit* Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii D. Neque aliter se in Put. invenisse, Crevier. testatur. *Ita primus ipse vovit* Hearnii N. *Ipse primus vovit* Hearnii L. 1. *Itaque* additum est ab illis qui putabant orationem Livii non bene cohærere. Vide ad VI. 16. § 8. XXXVII. 60. § 2. et alibi. Similiter *ergo* addi, vidimus ad XXI. 9. § 1.

Ante diem III. Nonas Quinctiles] Scripsimus *ad III. Non. Quint.* Rhenan. Sallustius etiam ita loquitur Cat. c. 30. ‘Ante diem VI. Calendas Novembreis.’ Et Cic. or. I. in Catil. c. 3. ‘Ante diem XII. Calendas Novembres.’ Et paulo post, ‘Qui dies futurus esset in ante diem VIII. Calendas Novembres.’ Rursus paulo post, ‘In ante diem V. Calendas Novembres.’ Nisi codd. omnes fallant. Sed dubium est, certumne diem significare voluerint, et quemnam, præsertim cum præpositio *in* adjicitur: id quod lectori judicandum relinquimus. Nam hoc loco quidam *ad III. Nonas* legunt. *Glar.* Scribe ex omnium librorum veterum auctoritate *ante diem tertium Nonas Quintiles*, cujus locutionis vim non intelligens Rhenanus mutavit, et depravavit. Est autem *ante diem III. Nonas*, idem atque *III. Nonas*, id est, tertio die ante Nonas. Integram hanc fuisse Latinam dicendi formam, indicat etiam Plut. in Numa p. 61. qui scribit Romam conditam πρὸ δέκα μιᾶς Καλανδῶν Μαΐων, id est, *ante diem undecimum Kalendas Maias:* et in Poplic. p. 101. pugnatum cum Tarquiniis esse πρὸ μιᾶς Καλανδῶν Μαρτίου, id est, *ante unum Kalendas Martii*, id est, pridie K. Martii. Et Dionys. lib. VI. p. 410. τετάρτῃ πρὸ τῶν Εἰδῶν Δεκεμβρίων, quod post Livius XXXIX. 52. ait, ‘ante diem quartum Idus Decembres.’ Itaque quum dicimus *ad III. ad IIII.* puto mendose dici, dividendasque literas esse ita *A. D.* id est, *ante diem.* Sigon. Recte hic arguit depravati loci Rhenanum Sigonius: quippe libb. omnes *fecitque ante diem tertium Nonas Quintiles*, id est, tertio die ante Nonas. *Gebh.* Idem, quod Sigonius, de hac locutione sentiunt plerique docti. Vide Bosium ad Cic. ad Att. I. 1. Noris. Cenot. Pis. diss. II. c. 17. et interpretes Juris Civ. ad l. 132. D. de Verb. Sign. Sic Justin. XVII. 3. ‘Navibus appulsi Tyron urbem ante annum Trojanæ cladis condiderunt:’ id est, anno ante Trojanam cladem. Vide ibi Vorst. Sed quem hic Liv. *ante diem III. Nonas Quintiles*, eum XXXVII. 4. *ante diem V. Idus Quintiles* dicit. De quo adeundi sunt Noris. Cenot. Pis. diss. II. cap. 6. Dodwell. de Cyclis diss. IV. Sect. 16. et in App. Præl. Camden. pag. 758. *Duker.* Locutionem hanc, passim depravatam in Livio, sæpissime Sigonius restituit. Vide ad VI. 1. § 11. XXXIX. 52. § 4. et XLI. 16. § 4. Vide insuper quæ notavi ad priorem locum Liv. præterea ad XXXVI. 3. § 16. et XXXVII. 4. § 4. Adde Syllog. Epist. a Burm. editarum tom. II. ep. 313.

CAP. XXIV. § 1 *Obsides ab Arretinis accipere: et, cui traderet Romam deducendos*] Scripsimus, *accipere. Cui traderet*, non *et cui traderet*. Rhenan. Pall. 1. 3. *et cui traderet*. Vet. ed. *et cui traderet Romam adducendos*. Gebh. Sic [*accipere. Cui traderet*] Rhenanus. At nostri omnes Gall. Voss. Pall. *accipere: et cui traderet*. J. F. Gron. Copulativam etiam omnes nostri, et Oxonn. Hearnii agnoscunt. Deinde *adducendos* Ber. et ed. Rom. princeps Aler. teste Hearnio, nec non Rom. 1472. ac Parm. Illæ vero, quas pri-

oribus ætate proximas vidi, legunt *abducendos*, pro quo Ald. dedit *deducendos*. Et ita reliqui scripti. Mox hoc cap. 'Traditique C. Terentio Romam deducendi.'

Varro imperio missus] Castiga *cum imperio*. Sigon. In una ed. Bas. 1554. sine dubio operarum lapsu, omittitur præpositio *cum*, quam omnes scripti et reliqui editi constanter servant.

§ 2 *Qui ut advenit*] *Cum qui ut venit* habet exaratum Pal. 1. at Pal. 3. *qui ut venit*. Gebh. *Cum qui ut venit* Flor. Cant. Voss. et Lov. 1. ac 2. *cum qui ut advenit* Lov. 4. *cumq; ut venit* Hav. *qui ut venit* Lov. 3. et Harl. Mox *disponit* legit Flor.

Tum in foro citatis senatoribus obsides imperavit] *In foro* quidem jungi potest verbo *imperavit*, sed potius puto scribendum *in forum*, ut paullo post, 'quum senatus in forum citari cœptus esset.' I. 48. 'Patres in curiam citari jussit.' Sic III. 38. et 'in curiam vocare' ibid. *Duk.*

§ 3 *Biduum ad considerandum peteret tempus*] Vide num legendum sit *biduanum ad considerandum*. Hoc enim magis placet, quam *bidui*. Et vetus codex *biduum* habet. *Rhenan.* Vel *bidui* legendum, vel *tempus* pro glossa delendum arbitror. XXVI. 35. 'Spatium deinde his tridui ad considerandum dare dixerunt.' XXIV. 38. 'Noctem unam ægre ad consultandum sumsi.' XXVII. 46. 'Simul et ad noscendum hostem paucos sibi sumeret dies.' XXVIII. 45. 'Consul diem ad colloquendum cum collega petiit.' His nemo ferat addi *tempus*. Sed, si eam vocem hic habent libri, non movenda; sed, ut dixi, *bidui* scribendum est. *Duk.* Omnes codd. et *biduum* et *tempus* legunt. Ordine tamen mutato *tempus peterent* Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et priscæ edd. *biduanum* Rhenani, non videtur esse ævi Liviani. Si igitur vulgatum servandum est, *biduum tempus*, pro *bidui*, accipiendum ut 'jussa magistra,' pro 'magistri, et similia plura, de quibus egi ad Silii III. 387. Ab his autem locutionibus non plane alienum Livium esse, docent, quæ de 'terra Italia' dicta sunt ad XXV. 7. § 4. et 'domus marita' hoc lib. c. 31. § 5. Vel in hac locutione abundat τὸ *tempus*, quum *biduum* per se notet tempus duorum dierum, quemadmodum τὸ 'mulier' apud Ter. in locutione 'vidua mulier,' in Heaut. V. 1. 82.

Portas custodire jussit tribunis militum, præfectisque socium, et centurionibus] Castigavimus *tribunos militum, præfectosque, et centuriones*. Rhenan. Ab Rhenano hæc est lectio [*tribunos militum, &c.*] ut consuleret syntaxi: nam 'jubeo tibi facere' solœcum censent omnes docti. Vulgata olim, quam servant omnes Mss. Gall. et Pall. ab nobis consulti, excepto solo antiquissimo, *custodire jussit tribunis militum, præfectisque socium, et centurionibus*. Videtur etiam ita loqui Curtius V. 6. 'Tandem suis rex corporibus et cultu fœminarum abstinere jussit:' Acidalius *suos*, sed et sic remanet nodus in illo *abstinere corporibus*, ut vidit Freinshemius. Scribe *abstineri*: et *sua corpora* intellige sui juris, libera. Sic Marcellus, capta parte Syracusarum, 'edixit militibus, ne quis liberum corpus violaret, cætera prædæ futura,' XXV. 25. Plautus Pers. IV. 3. 'Ita ancilla mea quæ fuit hodie, sua nunc est.' Videbatur et Tacitus XII. 11. sed correxit e Ms. Pichena. An Julius Paullus JCtus? Certe ei attribuitur in l. 26. De Adq. vel Omitt. Hæredit. 'Si ego et servus meus vel filius hæres institutus sit, si jussero filio vel servo adire; statim et ex mea institutione me hæredem esse, Pomponius scribit.' Dubito: mallem tamen *filium vel servum adire*. Quum et apud Justinianum π. 1. Instit. de Fideicomm. Hæred. 'Jussit consulibus auctoritatem suam interponere:'

librariorum puto, quum debuissent *consules*. Nam apud Nason. Met. VIII. 752. 'Famulosque jubet succidere sacrum Robur:' ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων ὦ φιλότης; qui *famulisque* cum uno malis. At potuisset eximius Rhenanus mitius quoque curare Livium, supposito *jussis* pro *jussit*, nulla labe vel sententiæ vel orationis. Sed in antiquissimo omnium plane ac perspicue *tribuni militum, præfectique socium et centuriones*. Unica litera præter hæc superflua est; qua inducta habe germanum: *Inde portas custodire jussi tribuni militum, præfectique socium, et centuriones, ne quis nocte urbe exiret*. J. F. Gron. Non convenit inter doctos, an 'jubeo tibi' probatæ Latinitatis sit. Scaliger ad Catull. Carm. LXV. vs.140. pro vulgata scriptura, *non hoc miseram sperare jubebas*, ex Mss. reponit *mihi non hoc miseræ sperare jubebas*: et sic ibi ed. Is. Vossii. Sed non placet Ach. Statio, qui ita prave in scriptis legi pronuuciat. Nec tamen quidquam vetat eam scripturam retineri, et per ellipsin accusativi *me* explicari, 'non jubebas me hoc sperare mihi miseræ.' Sanctius Min. II. 4. ibique Scioppius et Perizon. contendunt, recte dici *jubeo tibi*. Ego Gronovio ad h. l. et Burmanno ad Petron. c. 71. et ad Suet. Vesp. c. 23. adsentior. 'Jubeo te hoc facere' sine controversia in optimis quibusque auctoribus linguæ Latinæ legitur, non *jubeo tibi*. Nam pleraque loca veterum, quæ pro eo adferuntur, vel controversa sunt et varie leguntur, vel ἀπροσδιόνυσα; veluti, quod ex Sallust. Jug. c. 84. post Barthium ad Claud. in Rufin. II. 155. habet Perizon. 'Postquam ei provinciam Numidiam populus jussit.' Nam apertum est, in eo desiderari infinitivum *dari*, ut Burm. ad Petron. vel *esse*, ut in Liv. XXVI. 18. et XXX. 41. *Duk.* Lectio, quæ ante Rhenanum vulgo exstabat, superest in Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Doujatii Colbert. et Hearnii L. 1. Contra, ut Rhenanus emendabat, præferunt Rec. Doujatii Reg. et Hearnii D. *portas custodiri jussit tribunis militum, præfectisque socium, et centurionibus*, pro a tribunis, Lov. 2. et 3. a m. sec. *portas custodire jussit tribuni militum præfectique socium et centuriones* Puteaneo consentiens Flor. pro quo, una litera inducta, cum Gronov. lego *jussi*. Locutionem *jubeo tibi* vindicare conatus est Davis. ad Cæs. Civ. III. 98. Verum, ibi hunc Livii locum laudans, nimis properanter notas Gronovii consuluit: eum enim fateri perperam monet, omnes codd. *jussit tribunis* exhibere. Reliqua vero testimonia, quibus phrasin firmare nititur, petita sunt ex scriptoribus ejus ævi, unde ratio loquendi tempore Livii probari nequit. Varia apud Livium loca obcurrunt, ubi locutio illa in uno vel altero Msto superest. Vide ad VII. 19. § 17. X. 33. § 9. XXII. 42. § 5. XXIII. 35. § 12. XXVII. 41. § 6. XXXV. 4. § 6. c. 30. § 7. et XXXVII. 20. § 9. Verum plures aliæ, et inter eas optimæ, membranæ omnesque edd. eos a librariis corruptos esse evincunt. Sunt etiam contra, ubi in edd. reperitur, sed quæ emendanda esse, auctoritate codd. Gronovius aliique docuerunt. Vide ad XXX. 15. § 4. et XL. 27. § 4. Sunt præterea, quibus ita locutus esse videtur, sed quæ commode alio modo exponi possunt. Huc refero loca, quibus dativus pendet ex infinitivo subintellecto. Ita 'imperium jubere alicui,' pro jubere dari alicui; de quo vide Duker. ad XXVI. 41. § 18. Item quibus obcurrit 'bellum jubere alicui' pro jubere fieri alicui. Vide ad XLII. 33. § 4. Similiter XXXVII. 37. 'Tradito frumento, quibus jusserat consul, in stativa rediit:' pro quibus tradi jusserat. Huc etiam refero illa loca, quibus, quos viri docti dativos esse crediderunt, æque pro ablativis

accipi possunt. Ita xliv. 2. 'Convocatis itinerum ducibus, quum, exponerent in consilio, jussisset, qua quisque ducturus esset:' ubi vide quæ notantur. Huc insuper refero locum xlii. 43. 'Queis legati, nullo in præsentia responso dato, Chalcidem se sequi jusserunt.' Verum ibi τὸ *queis* potius ex *dato*, quam *jusserunt*, pendet. Vide quæ ibi etiam dicam. Duo tamen observavi loca apud Nostrum, locutioni illi faventia, alterum xxvii. 16. 'Interroganti scribæ, quid signis fieri vellet, Deos iratos Tarentinis reliqui jussit:' alterum xlii. 28. 'Cui primo quoque tempore magistratus creare jussum erat.' In ultimum hunc mendam inrepsisse, eo facilius concedi potest, quod illa pars Livii ex unico tantum cod. evulgata sit; ei deinde mederi conabor, ubi eo pervenero: in priori autem loco, quamvis nullum sit in scriptis præsidium, tamen *interroganti* vel *interrogante scriba* legendum esse dixi. Optimo enim ævo locutionem illam *jubere alicui* in usu non fuisse, multis docuerunt Burmann. ad Ovid. Met. viii. 752. Cort. ad Sall. Jug. c. 84. Oudend. ad Front. iv. 1. 43. et Snakenb. ad Curtii v. 6. § 8. Adde quæ olim notavi ad Silii xii. 607.

Ne quis nocte urbe exiret] *Urbem exiret* Lov. 2. 5. et Gaertn. quod se etiam Gebhard. in Pal. 2. invenisse, monuit ad xxiii. 16. § 10. Plerique tamen et optimi vulgatum, quod passim apud Livium obvium est, servant. *Noctu* Harl. Mox *Sed segnius*, pro *Id segnius*, Flor. et Harl.

§ 6 *Legionem alteram ex urbanis*] *Legionem unam alteram* Flor. Lov. 1. 2. 4. et Hav. quod in quatuor codd. etiam invenit Jac. Gronov. ut testatur ad xxviii. 41. § 10. et Crevier. in Victor. qui ita exponit *legionem unam*, nempe *alteram ex urbanis*. Duker. vero ad l. laud. suspicatur, τὸ *unam* adscriptum esse ab aliquo, qui significare voluerit *alteram* pro una ex duabus poni; *unam alteram* autem eo sensu, quo Crevier. cepit, numquam poni adfirmat.

§ 7 *Placet totam provinciam peragrare*] Ita Gronov. ex auctoritate codd. edidit. Vide eum ad § 9. Et ita legunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. antea circumferebatur *placuit*. Mox *volentibus*, pro *cupientibus*, Lov. 2.

§ 8 *Cavitque cum cura, ut omnia in potestate sua essent*] Duas voces *cum cura* expunximus, quod non essent in exemplari Spirensi. *Rhenan.* Illud *cum cura*, expunctum Rhenano, licet quoque removeant Pall. 2. ac 3. defendunt tamen atque vindicant Pal. 1. et vet. impressio. Amplius Pal. 1. *in potestate essent sua*. Gebh. Unus e meis Harl. voces *cum cura* ignorant. Reliqui constanter tuentur. Supra xxii. 42. 'Speculatusque omnia cum cura renunciat, insidias profecto esse.' xxv. 22. 'Reliquias duorum exercituum cum cura colligerent.' xxxviii. 18. 'Cum cura coacto agmine procedebat:' ubi alia vide. Insuper τὸ *sua* non adparet in Voss. Lov. 1. 2. et Hav.

§ 9 *Hostilium intensius monuit*] Scripsimus *intentius*. Rhenan. Excepto solo Ber. scripturæ primarum edd. adhærente, reliqui codd. Rhenano adsentiuntur. Et hac forma passim obcurrit. iii. 32. 'Intentius instabant.' v. 49. 'Tribunis rem intentius agentibus.' viii. 17. 'Quum delectus intentius haberetur.' xxvii. 28. 'Custodias vigiliasque intentius instruunt.' c. 35. 'Acrius et intentius omnia gesturos.' c. 38. 'Delectum habebant acrius intentiusque.' xxxiv. 29. 'Intentiusque ab uno urbs defendebatur.' Ita 'intenta cura' xxv. 9. ubi etiam vide.

Si, ne quid movere possent, præcavisset] Pal. 1. *si, ne quid moveri posset, cavisset*. Gebh. Omnes Gall. et Pal. unus, *si, ne quid moveri posset, cavisset*. Quod cur spernerem, caussæ

nihil erat. Sic supra *placet totam*, non *placuit*. J. F. Gron. *Moveri posset* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. et Hav. cum Hearnii L. 1. et N. Similiter Victor. apud Crevier. Errori igitur operarum tribuendum, quod in edd. Gronovii et aliorum *possit* legatur. Verum quum ita jam a. 1664. vulgarit, ipsum postea hunc errorem non deprehendisse miror. *Cavisset* etiam Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. et Hav.

Cap. xxv. § 1 *Aliis infensis*] Pal. 2. *aliis invisis*. Gebh.

§ 2 *In sententiam M. Acilii*] *M'. Acilii*, ut supra de eodem admonui. *Sigon.* Vide Sigonium ad c. 4. § 10. Passim *Marci* et *Manii* prænomina ob notarum, quibus scribuntur, similitudinem, commiscentur in scriptis. Vide ad ii. 18. § 6. c. 19. § 1. c. 30. § 5. iv. 12. § 1. c. 53. § 1. c. 61. § 1. v. 1. § 2. c. 8. § 1. ix. 17. § 8. xxiv. 44. § 3. et ita sæpe. Adde Jac. Gron. ad Cic. de Orat. i. 39.

§ 3 *Aliis sententiis notantibus præfectum*] Mendæ, postquam semel fuerint in libros receptæ, sic germanæ lectioni immixtæ latent, ut etiam a doctis vix sentiantur. Quis putaret, in istis verbis aliquid esse vitii? Et tamen est hic erratum prodigiosum. Quum hunc locum legerem primum, non placebat vocabulum *sententiis*, quod tamen septimo casu dictum videri poterat, pro *per sententias*. Sed quid opus erat voce plurativa? Inspexi exemplar Spirense, et reperi scriptum *aliis sociis notantibus*. Videbam et hoc mendosum esse, sed sperabam ex aperto mendo germanam lectionem facilius me addivinaturum. Deprehendi itaque a Livio *ocii* fuisse scriptum, quod primum, ascita proxime præcedentis dictionis ultima litera *s*, depravatum esset in *socii*, mox ob convenientiam casuum utrinque adhærentium in *sociis* foret mutatum. Id postea castigator non considerans, sed alio properans, ac nimium fidens ingenio suo, vertit in *sententiis*. Sic accrescunt in monumentis auctorum mendæ. Facilius autem sit ex primis librariorum erratis sinceram lectionem reperire, quam ex posterioribus nonnunquam eruditorum castigationibus. Proinde sic leges hæc Livii verba *aliis ocii notantibus præfectum*. Ita legendum quoque docet sequens statim clausula, 'quod ejus socordia Tarentum proditum hosti esset.' Nam 'otium' progignit 'socordiam,' hoc est, 'desidiam' et 'ignaviam.' Conjungitur autem eleganter 'notare' cum genitivo, quum reprehendere significat. *Rhenan.* Vox *sententiis* sine dubio mendosa est. Rhenanus, quia libros veteres *sociis*, pro *sententiis*, habere legit, in eam opinionem venit, ut *ocii* putarit esse legendum, quam lectionem adeo probavit, ut ejus etiam in Taciti castigationibus meminerit. Nos autem, quia sæpe mendose *sociis* pro *SC.* id est *senatusconsulto*, esse invenimus, et quia librum etiam unum *senatusconsulto* aperte habere comperimus, *senatusconsulto* reponimus. Nam et sensus est optimus, et locutio Livio usitata: ut xxv. 3. 'Ac per eum delata ad senatum, nec ullo senatusconsulto notata.' *Sigon.* Multis venditat logis nobis correctionem suam Rhenanus *aliis ocii notantibus;* quam tamen futilem esse, alii libri convincunt. Nam Pal. 1. *aliis senatusconsulto S. C. notantibus*. Pal. 2. *aliis senatoribus notantibus*. Pal. 3. Spirensi exemplari convenit, *aliis sociis* præferens. Vulgatam lectionem ab antiq. ed. subfultam delere nolui. *Gebh.* Optimus Rhenan. multum moliendo nihil emolitur, sed vitioso deceptus cod. qui pro *sententiis* habebat *sociis*, ut et fuit in uno ex Pall. vitium vitio mutat, *aliis ocii notantibus præfectum*. Præclare vero Sigonius, *aliis senatusconsulto notantibus præfectum*, id est, notandum censentibus. Atque ea scrip-

tura partim notis evidentibus, partim integra, comparet in Put. Pet. meliore, Reg. Men. Pal. uno, Flor. optimo, Voss. Barber. Quid autem cunctati sunt editores credere Sigoniano codici in optima lectione, qui mendas ejus omnes pœne adoptarunt? Equidem quorum stomachus, hac obvia, vulgatam coocoquere, eorum dentes vel silicem comesse possunt. Cicero ad Att. lib. VII. ep. 9. 'Aut addita caussa, si forte tribunos plebis senatum impediens, aut populum incitans, notatus aut SC. circumscriptus, aut sublatus, aut expulsus sit.' Philipp. III. 8. 'Si igitur Cæsar hostis, cur consul nihil refert ad senatum? sin ille a senatu notandus non fuit, quid potest dicere,' &c. In Pison. c. 18. 'Quæ est igitur pœna? quod supplicium? id, mea sententia, quod accidere nemini potest, nisi nocenti: suscepta fraus, impedita et oppressa mens, bonorum odium, nota justa senatus, amissio dignitatis.' De Provinc. Consul. c. 7. 'Itaque hanc ejus temeritatem senatus supplicatione negata notavit.' Adversus competitores: 'Nec se jam tum respexit, quum gravissimis vestris decretis absens notatus est.' Famil. XII. 25. 'Factum de te est senatusconsultum honorificum. Postulabatur, ut etiam illi notarentur: sed Pansa clementior.' Noster XXV. 3. de fraude publicanorum: 'Ea fraus iudicata M. Æmilio prætori priori anno fuerat, ac per eum ad senatum delata, nec tamen ullo senatusconsulto notata.' Emporius rhetor in demonstrativæ materiæ præcepto pag. 284. 'Intendetur, et quæsturam cruentam, et præturam habuisse turbulentam, adeo ut senatusconsultis notaretur.' Hoc sic effert Cic. de Harusp. Resp. c. 5. 'Etiam sua concio risit hominem, quomodo ipse gloriari solet, ducentis confixum senatusconsultis.' Tacitus Ann. III. 31. 'Exempla majorum, qui juventutis irreverentiam gravibus decretis notavissent.' Plinius Ep. II. 12. 'Præterea quid publice minus aut congruens, aut decorum, quam notatum a senatu in senatu sedere? ipsisque illis, a quibus sit notatus, æquari?' *J. F. Gron.* *Aliis sententiis notantibus,* prioribus excusis, ut solet, adhærens, Ber. *aliis sociis notantibus* Lov. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Doujatii Reg. *aliis sociis noxantibus* Rec. *aliis se notantibus* Doujatii Colbert. *aliis notantibus* Hearnii N. Reliqui sive totidem literis perscribunt, sive per notas indicant *aliis senatusconsulto notantibus,* quod recte viri docti probarunt. Erroris itaque caussa fuit, quod librarii adsecuti non sint notam *SC.* vel *Sen. cons.* vel *SŌC,* et ex eo vel *se,* vel *sententiis,* vel *sociis* effinxerint, quod in scriptis admodum frequens est. Vide ad IV. 43. § 8. VI. 4. § 5. VIII. 16. § 11. IX. 43. § 7. X. 22. § 9. XXV. 5. § 9. XXX. 26. § 12. Cortium ad Sall. Cat. c. 42. § 3. et alibi. Quin et, variis aliis modis in reddendis his notis peccasse scribas, dictum est ad XXII. 10. § 1. Recte autem Gronov. *notantibus* exponit 'notandum censentibus.' Supra IV. 50. 'Tribunis militum de morte collegæ per senatum quæstiones decernentibus:' pro decernendas censentibus. Hoc lib. cap. 20. 'Romam rediret ad purganda ea, quæ inimici decernerent:' ubi vide Gronov. Lib. XLI. cap. 1. 'Vicit sententia, quæ diem non proferebat.' XLV. 20. 'Ac locum, lautia, senatumque darent:' id est, danda censerent. Cic. ad Att. I. 14. 'Homines ad quindecim Curioni, nullum senatusconsultum facienti, adsenserunt:' pro faciendum censenti. Vide Gronov. ad Liv. lib. XXXIV. c. 1. § 7. XXXVII. 17. § 6. XLIV. 35. § 5. Mox *secordia* Lov. 3. Gaertn. et Hav. Vide ad VI. 37. § 8. Deinde § seq. *Tarentum receptum* Flor.

§ 5 *Notationem de eo pertinere dicentibus*] Antiqua lectio *notionem.*

Arbitror scribendum *cognitionem*. Hoc enim magis placeret, quam *notationem*. Rhen. Infeliciter Beatus. Et obliti erant posteriores, *notionem* censoribus æque fuisse, ac notas: immo ante illas. Cic. de Provinc. Cons. c. 19. 'Censorium judicium ac notionem et illud morum severissimum magisterium non esse nefariis legibus de civitate sublatum.' Sequente in Pison. c. 5. 'Centum prope annos legem Æliam et Fusiam tenueramus, quadringentos judicium notionemque censoriam.' Pro Sextio c. 25. 'Ut censoria notio et gravissimum judicium sanctissimi magistratus de republica tolleretur.' Pro Cluent. c. 46. 'Ad notiones auctoritatemque censoriam exemplum illos a consuetudine militari transtulisse.' De Off. III. 31. 'Indicant rationes animadversionesque censorum, qui nulla de re diligentius, quam de jurejurando, judicabant.' Quorum plerisque in locis *notationem* et *notationes* habent corrupti codd. sed illud recte a viris doctis substitutum existimo, et simul observandam prudentiam principis oratorum. Quia enim 'noscere' et 'notare' est censorum, promtissimaque confusio horum vocabulorum 'notio' et 'notatio,' vitandæ ambiguitatis caussa, etsi 'notas censorum' et 'notatos ab censoribus' crebro diceret, tamen, quum rem explicare vellet, verbo abstinuit, et potius 'subscriptionem censoriam,' 'subscriptionesque,' quam 'notationem notationesque' dixit. Ut inprimis patet ex illa pro Cluentio. At ubi dubiæ lectionis periculum nullum est, non refugit eodem uti, in eadem orat. cap. 47. 'Etenim paucis postea mensibus alia vehemens erat in judiciis ex notatione tabularum invidia versata.' Gellius XVII. 18. 'In cujus historia notiones censorias fieri atque exerceri videmus:' ubi frustra, locum corruptum in omnibus exemplaribus quod *censoria notio* nusquam dicatur, præfati, *notationes* supponunt Ranchinus Var. I. 5. et Gonsal. ad Petron. Quod autem *cognitionem* maluit Rhenanus, quam *notionem*, næ ille in libris juris parum fuit versatus. Unum addam Ulpian. in l. 5. D. de Re Judic. 'Ait prætor: cujus de ea re jurisdictio est. Melius scripsisset, cujus de ea re notio est. Etenim notionis nomen etiam ad eos pertineret, qui jurisdictionem non habent, sed habent de quavis alia caussa notionem.' Aliud est *cognitio*, neque ad censores pertinet. Eandem *cognitionem* pro *notione* perperam impingit Ciceroni ad Att. II. 20. Fulv. Ursinus. Quam probavimus lectionem, habent Put. Reg. Men. Pal. Pet. melior, quatuor Flor. Voss. Barber. *J. F. Gron.* *Notitionem* Voss. et Lov. 1. *notionem* reliqui nostri, et Oxonn. Hearnii, cum omnibus edd. usque ad Curionem, qui Rhenani conjecturam adoptavit. Eam autem omnes secuti editores servarunt usque ad Gronov. recte pro ea *notionem* substituentem: de qua voce vide Græv. ad Cic. in Pis. c. 5.

Adjecit tamen, fateri se, opera Livii Tarentum] Cicero idem scribit in Catone c. 4. prave tamen *M. Livium Salinatorem* hunc vocat. Idem Plut. in Fabio p. 187. *Sigon.* Vide etiam Cic. de Orat. II. 67. In verbis seqq. priscam scripturam *amici ejus vulgo* revocavi, ut etiam Crevier. fecit. Jac. Gronovius ejecerat mediam vocem, quam tantum non omnes mei, omnesque Crevier. codd. servant.

Neque enim recipiendum fuisse] Pal. 2. *quod amici ejus vulgo in senatum jactassent, neque ei recipiendum fuisset, nisi ei amissum foret.* Gebh. Optimi *neque enim recipiundum fuisse.* J. F. Gron. Ita etiam Flor. Vide ad XXVI. 36. § 11.

§ 6 *T. Quinctius Crispinus*] Prænomen deest in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Haverk. Hearnii L. 1. multisque edd. antiqq. Sed primus id recepit Froben. 1535. Mox

etiam Flacci prænomen *Q.* deest in Lov. 2. *T. Fulvius Flaccus* vocatur in Lov. 4. *Quintius Flaccus* in Hav. *Q. Fabius Flaccus* in Lov. 5. Vide ad IX. 44. § 15.

§ 7 *Quum bello Gallico ad Clastidium ædem Honori et Virtuti, &c.*] De bello Gallico et prœlio, a Marcello ad Clastidium in primo ejus consulatu commisso, scribit Polyb. II. 34. et Plut. in Marcello p. 300. De ædibus autem his idem Plut. pag. 314. sic: Ἔπειτα ναὸν ἐκ τῶν Σικελικῶν λαφύρων ᾠκοδομημένον ὑπ' αὐτοῦ Δόξης καὶ Ἀρετῆς καθιερῶσαι βουλόμενος, καὶ κωλυθεὶς ὑπὸ τῶν ἱερέων, οὐκ ἀξιούντων ἐνὶ ναῷ δύο θεοὺς περιέχεσθαι, πάλιν ἤρξατο προσοικοδομεῖν ἕτερον. *Sigon.* *Clastrorum* Lov. 1. *Classidium* Lov. 2. *Clastigium* Hav. *Clascium* Hearnii L. 1.

§ 8 *Quod negabant, unam cellam duobus recte dedicari*] Restituimus ex cod. scripto, *quod neg. unam cellam amplius quam uni Deo recte dedicari.* Rhenan. Vet. lib. *rite.* Sigon. *Unam cellam amplius quam uni Deo rite dedicari* est scriptura Pal. 3. cum in cæteris sit omnibus *unam cellam recte duobus dedicari.* Tertius tamen ille, ne quid dissimulem, *dicari.* Gebh. Ab Rhenano est, cui modo Pal. unus, et recentior Pet. subscribunt. Sed Put. Reg. Men. duo Pall. Voss. perinde ut vett. edd. *unam cellam duobus recte dedicari.* J. F. Gron. Si non obstaret auctoritas horum librorum, non dubitarem præferre *rite*, quod quum omnium sacrorum, tum dedicationum vocabulum est. Ovid. Fast. I. 610. 'Templa sacerdotum rite dicata manu:' ubi Ciofanus etiam ex suo Ms. Livii probat *rite*, quod Hearniani etiam videntur habere. Cicero pro Domo c. 52. de dedicatione: 'Nihil rite, nihil caste, nihil more institutoque perfecit.' Idem tamen c. 53. etiam 'recte dedicare' dicit. *Duk.* *Rite* Hearnius invenit in L. 1. Id autem de sacris et sacrificiis passim a Livio usurpatur. Exempla vide lib. I. capp. 8. et 31. et 45. V. 17. VII. capp. 20. 27. 38. l. XXXI. capp. 5. et 9. XLI. 18. l. XLII. capp. 28. et 30. et 55. l. XLIV. capp. 19. et 37. Omnes tamen mei, et Hearnii N. hic servant *recte.* Infra XXXIV. 44. 'Id quum P. Licinius pontifex non esse recte factum renunciasset:' ubi Pighius etiam male *rite* conjicit. XLI. 16. 'Quia non recte factæ Latinæ essent:' ubi Sigon. conjicit *rite.* XLII. 32. 'Jurasse, se stato loco statisque diebus sacrificia habere, quæ absente se recte fieri non possent: quæ non magis consule, quam prætore, absente recte fieri posseut.' Quin et mox *rite* sequitur. Solent autem *recte* et *rite* sæpe commutari. Vide ad XXII. 9. § 9. XXXI. 5. § 7. c. 8. § 4. et Torren. ad Val. Max. II. 6. 13. Insuper *unam cellam duobus recte dedicari*, ut ante Rhenanum edebatur, Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et L. 1. nisi quod posterior *rite* præferat, et omnes Crevier. codd. quod eorum fide revocavi, quamvis unus Reg. Rhenano faveat. Similiter Val. Max. I. 1. 8. 'A collegio pontificum inpeditus est, negante unam cellam duobus Diis recte dicari.' Mox *aut si prodigii aliquid* Lov. 5. Livium quidem ita particulam *si* repetiisse, vidimus ad III. 17. § 3. uni tamen testi haud tuto creditur. Tum § seq. *utri Deorum* Lov. 3. Hinc *res divina*, transpositis vocibus, edidit Jac. Gronov. consentientibus Hearnii L. 1. et omnibus meis, præter Ber. et Gaertn. qui ordinem priorem *divina res* servant.

§ 11 *Magnam famam adtulisse Fabio Tarentum ferebatur*] Put. *quia magnam famam attulisse Fabio Tarentum rebatur:* nempe Crispinus ipse. *J. F. Gron.* Recte Gronov. eam lectionem in contextum admisit. Certe Livio τὸ *rebatur* admodum frequens est. I. 26. 'Se absolvere non rebantur ea lege ne innoxium quidem posse.' III. 41. 'Tribuniciæ potestatis

desiderium plebi multo acrius rebantur esse.' IV. 1. 'Contaminari sanguinem suum Patres rebantur.' Vide lib. VI. capp. 3. et 33. VIII. 25. IX. 3. X. 21. XXII. 57. XXIII. 13. l. XXIV. capp. 18. et 20. et 39. XXV. 15. Adde quæ notantur ad XXXVII. 39. § 11. et XL. 5. § 13. Solet autem varie hoc verbum in Mss. corrumpi. Vide XXII. 57. § 7.

§ 12 *Eduxisse jam ab Venusia exercitum*] *Eduxisse jam ad Venusiam* Flor. Lov. 2. 3. 4. et Harl. *jam eduxisse ad Venusiam* Hav. *adduxisse jam ad Venusiam* Voss. et Lov. 1. Voces *cui conjungi volebat* desunt in Lov. 5.

§ 13 *In Apuliam ex Bruttiis reditum est*] Expunximus *est*, quod non sit in veteri libro. *Rhenan.* Consentit Flor. Sed reliqui mei cum Hearnii L. 1. τὸ *est* servant.

Inter Venusiam Brutiamque] Vet. lib. *Bauriamque*: ego *Bantiam.* Sic enim Plut. in Marc. p. 314. μεταξὺ Βαντίας πόλεως καὶ Βενυσίας. Et Stephanus: Βαντία πόλις Ἰταλίας, τὸ ἐθνικὸν Βαντιανός. *Sigon.* Bene ex Plut. emendaverat Sigonius *inter Venusiam Bantiamque*: et ita diserte manuss. Plinius III. 11. Bantinos collocat in Lucanis. *Lipsius*, Ep. Quæst. IV. 4. Ed. nostra Mog. *inter Venusiam Bautiamque.* Modius. Immo ita omnes edd. usque ad Curion. qui *Brutiamque* substituit, quod recte Sigon. mutat in *Bantiamque.* Ita enim Flor. et plerique reliqui codd. Nam soli Ber. et Haverk. priscis editis; at Gaertn. lectioni Curionis adhærent.

§ 14 *In eamdem regionem et Hannibal rediit*] In veteri libro *Annibal redit* legitur, non *rediit.* Rhen. Pall. 2. ac 3. *In eadem regione et Annibal redit.* Gebh. *In eadem regione* etiam Flor. Voss. et Lov. 3. *In eadem religione* Cant. Tum *redit* Lov. 4. Vide ad XXXVI. 35. § 11. Mox *adverso ab Locris bello*, pro *averso*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Gaertn. Vide ad II. 31. § 6. Præterea *ambo consules* edidit Jac. Gronov. consentientibus plerisque scriptis, et edd. prioribus. Pro eo Frob. 1535. et eum secuti reliqui dederant *consules ambo*; quibuscum facit Flor.

Prope quotidie milites in aciem excire] Non est sanum, tum ob ipsam phrasim, tum quod meliores scripti longe aliter. Put. *quotidie in acieheare*, omisso τῷ *milites*, quod nec ulli alii paullo vetustiores agnoscunt. Reg. *cotidie in acta re.* Men. *cottidie in mactecare.* Voss. *cotidie in acte heare.* Nihil venit propius sub acumen stili, quam *quotidie in aciem exire.* Nam τὸ *m* Put. habet mutatum in *h*, literam vero *x* in *a*, frequentissimo more, de quo Obs. IV. 4. Lib. XXIII. cap. 29. 'Nec sine levibus prœliis, nec ut in aciem exirent.' XXV. 21. 'Ut injussu prætoris in aciem exirent.' XXXV. 4. 'Consul in aciem exibat, hostes pugnam detrectabant.' *J. F. Gron.* *Prope quotidie mactæ*, reliquis omissis, Hav. *quotidie milites in aciem exciere* Gaertn. et Lov. 5. *quotidie in aciem hesire* Lovel. 2. *quotidie in acte heare* Lov. 1. et Cant. *quotidie in acieheare* Flor. De Oxonn. nihil Hearnius monet, nisi L. 1. *exire* præferre. *Quotidie in acie exire* legit Harl. *quotidie in aciem exire*, ut Gronov. conjecit, Lovel. 3. et 4. quod se quoque in Victor. reperisse, Crevier. testatur. Horum igitur fide ita edi jussi, quod et Crevierius, unum suum secutus, fecerat.

Haud dubia spe, si duobus exercitibus consularibus junctis commisisset sese hostis] Pal. 1. *commisissent sese hostes, debellare posse.* Gebh. *Haud dubiæ spei* Voss. Lov. 1. 2. 5. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Deinde vox *exercitibus* exsulat a Voss. et Lov. 1. Tum *commisissent sese hostes* Lov. 2. 5. Ber. et Hearnii L. 1. cum iisdem excusis. Similiter fluctuarunt scribæ V. 50. § 2. et alibi.

CAP. XXVI. § 1 *Nec spem, nec metum ex vano haberet*] Forte *habebat.*

J. F. Gron.

Haud quaquam sese parem futurum credebat] Pall. 2. et 3. *censebat*. Gebh. Ita et Lov. 4. Præterea *haud quicquam* Gaertn. Ita sæpe peccarunt librarii. Vide ad II. 58. § 8. IV. 1. § 6. VI. 13. § 4. cap. 21. § 5. VII. 10. § 6. VIII. 23. § 17. XXI. 33. § 9. cap. 34. § 4. XXIII. 2. § 9. aliisque locis.

§ 3 *L. Cincio, ut ex Sicilia Locros cum classe*] *L. Cinctio* Voss. Lov. 2. 3. et Hav. *L. Cintio* Gaertn. *L. Cincinio* Lov. 5. *L. Quintio* Hearnii L. 1. Ceterum, anno priore M. Valerio cum L. Cincio imperium in Sicilia prorogatum fuisse, retulit Livius cap. 8. Verum hoc anno, omisso Cincio, in Sicilia ita divisa res est. Sex. Cæsari exercitus Cannensis est datus; M. Valerius Lævinus, prorogato imperio, classem, quæ ad Siciliam erat, navium septuaginta obtineret. Vide cap. 22. Quomodo ergo nunc L. Cincius ex Sicilia Locros cum classe trajicere jubetur?

§ 4 *Partem exercitus, quæ in præsidio erat*] Vet. lib. *qui in*. Sigon. Libri omnes nostri *quæ in præsidio erat*. Gebh. *Quæ in præsidio* Flor. Voss. Lov. 1. 3. et Gaertn. cum edd. Rom. 1472. ac Parm. *eam partem exercitus, quæ* Lov. 4. et Harl. Nihilominus Sigonii emendationem, quam reliqui tuentur, veriorem puto.

§ 5 *Ea ita futura per quosdam Thurinos compertum Hannibali quum esset*] Pal. 3. *Ea ita futura* cum reliquis libris omnibus continet. *Gebh. Et ita futura* Lov. 1. 3. et Gaertn. Tum *per quemdam Thurinum* Hearnii L. 1. *per quemdam Tarentinum* Hav. Ultima autem verba ita primus concepit Jac. Gronov. Omnes priores legunt *comperta Hannibali quum essent:* quod servant Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Id etiam scriptos suos tueri, testatur Crev. et elegantem loquendi figuram vocat. Vide J. F. Gron. ad XXVII. 15. § 12. Mox *ad insidendum ab Tarento viam* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav. Vide ad XL. 49. § 1.

Sub tumulo Petelliæ equitum duo, peditum tria millia in occulto locata] Vet. lib. *Peteliæ*. Stephanus, Πετηλία πόλις Ἰταλική, τὸ ἐθνικὸν Πετηλινός. Plutarch. pag. 314. τὸν περὶ Πετηνὰν λόφον ait, pro Πετηλίαν. *Sigon.* Pall. 2. et 3. *sub tumulo Petiliæ tria millia peditum, duo millia equitum in occulto locata*. Gebh. Put. *Peteliæ* ꝏ ꝏ ꝏ *equitum, peditum duo in occulto*. Scribe igitur *Peteliæ tria millia equitum, peditum duo in occulto locata*. J. F. Gron. *Petellæ* Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *Petelæ* Lov. 3. *Petilæ* Hearnii L. 1. *Petilliæ* Harl. *Petiliæ* Lov. 4. 5. Ber. et Gaertn. *Peteliæ* Hearnii N. Vide ad XXIII. 20. § 4. Deinde priscam scripturam *equitum duo, peditum tria millia* servant Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. Voces tamen *tria millia* in Flor. adscriptæ sunt a manu recenti, quæ desunt in Hearnii L. 1. *tria millia peditum duo*, omissa voce *equitum*, legit ejusdem Hearnii D.

§ 6 *Ad duo millia armatorum cæsa*] Plut. ibid. ὑφεὶς ἐνέδρας, πεντακοσίους καὶ δισχιλίους ἀπέκτεινε. *Sigonius. Ad CC. armatorum* Hearnii L. 1. Etiam alibi notæ numeri millenarii et centenarii sive ꝏ et C. in Mss. commutantur. Vide ad XXXIII. 43. § 7. *Ad armatorum*, omisso medio numero, Flor. Cant. Voss. Lov. 1. et Hav. Vide ad XXXIX. 42. § 3.

Et mille ducenti ferme vivi capti] Put. *cæsa mille et D. ferme:* quasi vellet *quingenti*. Lege ex melioribus *ad duo millia armatorum cæsa, mille et quingenti ferme vivi capti*. J. F. Gron. *Et ferme vivi capti* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *fermeque vivi capti* Hearnii N. *et ferme UI' capti* ejusdem L. 1. An forte legendum *ad duo millia armatorum cæsi et quingenti, ferme nulli capti?* Plutarch. certe tot cæsos refert.

§ 7 *Tumulus erat silvestris inter Punica, &c.*] Plut. Marc. p. 315. Ἦν δὲ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων λόφος, ἐπεικῶς μὲν εὐερκὴς, ὕλης δὲ παντοδαπῆς ἀνάπλεως. *Sigon.*

Quæ vergeret in hostium castra] Voss. et omnes Gall. *vergeret ad hostium castra.* J. F. Gronov. Ita et omnes mei. Ex Oxonn. unum dissentire D. qui priorem scripturam servat, Hearnius notavit. Supra c. 25. 'Vergentem ad mare partem urbis obpugnarent.' XLIV. 36. 'Hora diei jam ad meridiem vergebat.' Mox pronomen *eum* omittunt Lov. 2. 3. et Voss.

§ 9 *Fremebant vulgo in castris Romanis*] Plut. ibid. Ἦν πολὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Ῥωμαίων λόγος, ὡς χρὴ τὸ χωρίον καταλαμβάνειν. *Sigon.* Non moverim: tamen Put. *Romani.* J. F. Gronov. Ita et Lov. 3. a m. sec. et Hearnii L. 1. Deinde *Publice fremebant vulgo* Rec. et Hearnii D. Mox *occupandum eum locum esse* Lov. 2. 3. 5. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et omnes edd. ante Aldum: *occupandum locum eum esse* Voss. Lov. 1. et Ber.

§ 10 *Subjecta res oculis nostris certius dabit consilium*] Expunximus *nostris.* Rhenan. Pal. 1. et antiqua ed. *Subjecta res oculis nostris.* Pariter ut Ovid. Amor. I. 4. 54. 'Consilium nobis resque locusque dabit.' *Gebhard.* Omnes Gall. Voss. et Pall. unus *Subjecta res oculis nostris.* J. F. Gronov. Rhenano concinit Harl. Reliqui τὸ *nostris* servant: quod de Oxonn. L. 1. et N. similiter testatur Hearnius.

§ 11 *Consentiente Crispino*] Pro *Consentiente,* substituimus *Adsentiente.* Rhenan. Pall. 1. 2. et vet. ed. *Consentiente Crispino.* Gebh. Iidem, accedente et Pal. altero, *Consentiente Crispino.* Quæ mutavit parvo operæ pretio Rhenanus. *J. F. Gron.* *Consentiente,* vel *Consentienti Crispino* omnes iterum mei, et Oxonn. Hearnii: quare id revocavi. Mox *ducentis viginti,* vel *CCXX.* Flor. Voss. Lov. quinque, et Hav.

§ 12 *Secuti M. Marcellus consulis filius, et A. Manlius, tribuni militum*] [Vide Lectt. Varr.] Consentiunt Flor. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. codd. omnes Crevierii, et edd. principes: nisi quod quidam meorum omittant prænomen Manlii *A.* Sed *Secuti M. Marcellum consulis filius et Manlius tribuni militum* Voss. *Secuti Marcellum C. Fabius consulis filius, et Manilius tribuni militum* Hearnii D. *Secuti M. Marcellum C. Fabius consulis filius et Manlius tribuni militum* Lovel. 3. *Secuti Marcellum,* vel *M. Marcellum C. Fabius consulis filius et A. Manlius tribuni militum* edd. Mediol. 1505. Asc. 1513. et 1516. Primi Moguntini receperunt, quod nunc vulgo obtinet. Mox τὸ *simul* deest in Ber. et Hearnii D. Deinde *L. Arenius* legit Lovel. 4. *L. Atrenius* Hav. *L. Arrennius* Vossian. Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *L. Arrenus* Gaertn. *L. Arrenius* Flor. et Lov. 2. 3. 5. Similis diversitas est c. 27. § 8. Vide ad c. 6. § 3. Sequentis præfecti nomen emendat Gronov. ac legit *Manius Aullius* ad cap. seq. § 8. ubi vide. Nostri hic nihil mutant.

§ 13 *Quidam memoriæ prodidere*] *Prodidere memoriæ* Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et typis descripti ante ed. Frob. 1535. *prodidere memoriam* Flor. a m. pr. *memoria* a m. sec. Vide ad XL. 29. § 2.

Prima hostia cæsa, jecur sine capite inventum] Plutarch. in Marc. p. 315. Καὶ τοῦ πρώτου πεσόντος ἱερείου, δείκνυσιν αὐτῷ τὸ ἧπαρ οὐκ ἔχον κεφαλὴν ὁ μάντις. *Sigon.*

§ 14 *Auctum etiam visum in capite*] Simile extispicium describit Lucanus iis versibus in I. 626. 'Quodque nefas nullis impune apparuit extis, Ecce videt capiti fibrarum increscere molem Alterius capitis: pars ægra et marcida pendet, Pars micat, et venas celeri movet improba pulsu.' Caput extorum est jecur. Et in jecore duo capita constituebant aruspices. *Rhe-*

nan. Plut. ibid. ἥ τε κεφαλὴ μέγεθος ὑπερφυὲς ἀνέσχεν. De eadem re Valerius I. 6. § 9. *Sigon.* *Arcum etiam visum* Lov. 2. *Actum etiam visum* Lov. 4. *Autum etiam visum* Flor. a m. pr. *Aut cum etiam visum* a m. sec. Sed *Auctum* hic accipit casum quartum substantivi *Auctus* Crevier. Vir doctus etiam ad marginem ed. Curionis exponit hoc sensu per αὔξησιν.

Nec id sane aruspici placuisse, quod, secundum trunca et turpia exta, nimis læta] Plutarchus ibid. Οἱ δὲ μάντεις ταῦτα μᾶλλον ἔφασαν δεδιέναι, καὶ ταράττεσθαι, λαμπροτάτων γὰρ ἐπ' αἰσχίστοις καὶ σκυθρωποτάτοις ἱεροῖς γενομένων, ὕποπτον εἶναι τῆς μεταβολῆς τὴν ἀτοπίαν. *Sigon.* *Secundum trunca et turpia exta secunda nimis læta* Hav. *prima trunca et turpia exta, secunda nimis læta* Branc. Latinii.

Cap. XXVII. § 1 *Marcellum tanta cupiditas tenebat dimicandi*] Vet. libri pro *cupiditas* habent *cupido.* Sigonius. Pall. 2. 3. *cupido.* Justinus XI. 7. 'Gordiæ urbis potiundæ non propter prædam cupido Alexandrum cepit.' *Gebh.* Ita et Hearnii D. Solent interdum hæ voces in scriptis confundi. Exemplum habuimus XXI. 19. § 7.

Numquam satis castra castris conlata crederet] Scripsimus *diceret*, ad fidem vetusti codicis. *Rhenan.* Vet. lib. pro *diceret*, habent *duceret.* Sigonius. Gebhardus ad c. 12. § 9. testatur, Pal. 3. Rhenano consentire, quæ lectio etiam exstat in margine Harl. verum *crederet* superesse in Pall. 1. et 2. quod etiam tuentur Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Similiter se in Put. et Victor. invenisse, testatur Crevier. licet parum intersit. Priscam igitur lectionem restitui.

§ 2 *Signum dedit, ut ad locum miles esset paratus : ut, si collis*] Ibi *ut, si collis*, delevimus particulam *ut*, ad fidem vetusti codicis. *Rhenan.* Pal. 3. *signum dedit, ad locum miles esset paratus.* Tum Pal. 3. *ut, si collis:* neque secus antiq. ed. *Gebh.* Constare video scriptos omnes in repetenda particula *ut, si collis:* quam quo merito deleverit Rhenanus, judicare licet ex hoc lib. c. 35. 'Ut, si tuto per hostes posset, adiret id concilium, ut, qui Siculo bello profugi essent, redirent.' *J. F. Gron.* *Ad locum*, in quo nihil variant Mss. Crevierius exponendum putat 'statim,' 'quantocius,' ut idem sit atque 'illico,' quod corruptum est ex duabus vocibus 'in loco.' Doujatius notat *locum* hic pro tempore poni. Eo sensu *locus* usurpari, Gronov. docuit ad c. 7. § 17. Exempla tamen, quæ is illo loco, et alii alibi laudarunt, ad significationem hanc firmandam, per omnia locutioni, quæ hic obcurrit, convenire non videntur. Locum corruptum puto, de quo statuant acutiores. Deinde particulam *ut*, a Rhenano ejectam, servant Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Oxonn. Hearnii, et codd. Crevier. quam etiam revocavi. Neque displicere debet, eamdem particulam modo præcessisse. Sæpissime enim Livius eam ita repetere solet. Vide ad I. 17. § 11. Mox *et sequerentur* Flor. Voss. Lov. 2. 3. et Hav.

§ 3 *Exiguum campi ante ea castra erat*] Delevimus *ea* pronomen ad fidem vetusti codicis. *Rhenan.* Rhenano adversantur Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Reliqui pronomen similiter omittunt.

Numidis speculator, nequaquam in spem tantæ rei positus] Pal. 2. *repositus.* Gebh. *Numida speculator* Rec. Hav. et Branc. Latinii. Male. *Numidis* referendum est ad sequens 'signum dat.' Speculator ille signum Numidis dedit.

Longius a castris progressos posset excipere] Castigavimus *possent excipere* ad fidem vetusti cod. *Rhenan.* Priorem lectionem tuentur Flor. Voss. Lov. 2. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et

Hearnii L. 1. Deinde *longius castris* Harl.

Ab suis quisque latebris exorirentur] Pal. 1. *ab utrisque latebris exorirentur.* Pal. 3. *ab suis quique latebris.* Gebh. Put. Pal. Voss. *ab utrisque latebris exorerentur.* J. F. Gron. *Ab utrisque latebris* Cant. Lov. 1. 2. 3. Hearnii L. 1. N. et Brancal. Latinii : *ab suis lateribus quisque* Lov. 4. *ab utrisque lateribus* Flor. Hafn. et Hav. Gronovius in pr. ed. notarum addidit, se vulgatum sincerum putare. De τῷ *exorerentur*, quod Put. præfert apud Gronov. vide ad XXIII. 16. § 7.

§ 4 *Quam circumiere, qui a tergo includerent viam*] Castigavimus *intercluderent* ad fidem vetusti codicis. *Rhen. Intercluderent* solus Pal. 3. At reliqui *includerent.* Mox iterum Pal. 3. *impetum facere*, ut creberrime a me castigatum in hoc scriptore. *Gebhard. Intercluderent* Lovel. 5. quod post Rhenanum ex ejus sententia recepit Frob. 1535. et secuti editores servarunt usque ad Gruter. qui in ultima ed. *includerent* reposuit; quod non tantum Gronov. ad c. 5. § 11. fere omnes Mstos exhibere monuit, sed apud me etiam superest in reliquis codd. ut et in Branc. Latinii. Vide quæ notantur ad d. l. Livii. Præterea *quam circumaccurrere* Brancal. Latinii. Mox *inpetum facere* Lov. 2. *fecerunt* Ber. et Gaertn. cum primis edd.

§ 5 *Neque evadere possent in jugum*] Castigavimus *neque evaderent in jugum*, eraso verbo *possent*, ad fidem vetusti codicis. *Rhenan.* Pal. 1. et vet. ed. *evadere possent.* Gebh. Omnes Gall. et duo Pall. *neque evadere possent in jugum.* Lege etiam *essent, ut neque evadere possent in jugum.* J. F. Gron. Omnes omnino mei, cum Hearnii L. 1. et N. *evadere possent.*

§ 6 *Deserti ab Etruscis Fregellani*] Ducentos et viginti equites secum eduxerat Marcellus, quorum nemo Romanus, sed aut Etrusci erant omnes, aut Fregellani, ut ait Plutarch. in Marcell. p. 315. Ἐξῄει οὖν τόν τε συνάρχοντα Κρισπῖνον παραλαβὼν, καὶ τὸν υἱὸν χιλιαρχοῦντα, καὶ τοὺς σύμπαντας ἱππεῖς εἴκοσι καὶ διακοσίους· ὧν Ῥωμαῖος οὐδεὶς ἦν, ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι Τυῤῥηνοὶ, τεσσαράκοντα δὲ Φρεγελλάνοι, πεῖραν ἀρετῆς καὶ πίστεως ἀεὶ τῷ Μαρκέλλῳ δεδωκότες. *Sigon.* Pall. 2. et 3. *Fregellani equites.* Gebh. Ita et Lov. 4. Harl. Rec. et Hearnii D. Verum addita hac voce, quam optimi ignorant, opus non est : supra enim cap. præc. et Etruscos et Fregellanos, quos adsumsit, equites fuisse dixit.

§ 7 *Sed, postquam vulneratos ambos consules, &c.*] Confer totum hoc cum loco Siliano XV. 334. quem eo lubentius adscribo, quod alter ab altero lucem accipiet, et pulcherrima occasio est, luculentissimos ejus poëtæ versus aliquam multos lutulentissime turpatos genuinæ integritati restituere. Sic igitur Italicus membranaceus : 'Sed quisnam aversos Phœbum tunc jungere ab urbe,' &c. *Modius.* Locus, quem ex Silio Modius laudavit, longior est, quam ut hic commode pro ratione adnotationum legi possit, et nullæ ex eo mendæ ope membranarum exemtæ, sed contra prioribus erroribus quidam graviores additi sunt. Consulenda itaque est ed. hujus poëtæ, quam olim vulgavi, cui adjectæ sunt omnes Modii emendationes. Ceterum Gronov. ex Put. *ambo consules* edidit, quem vide ad XXXV. 21. § 5. Similiter etiam inveni in Flor.

Marcellum etiam transfixum lancea] Put. ibid. Μάρκελλον δέ τις λόγχῃ πλατείᾳ διὰ τῶν πλευρῶν διήλασεν, ἣν λαγκίαν καλοῦσιν. *Sigon.*

§ 8 *Interfecti A. Manlius tribunus militum*] Subvenimus huic loco, quem in ed. Asulanica asterisco notatum reperimus. Nam legendum est *Interfectus A. Manlius:* nec deest quicquam. Vocabulum plurativum *Interfecti* scrupulum ante injecerat. *Rhe-*

nan. Videri potest prolepsis, ut, quod in genere dictum sit, per species explicetur. Sed mihi occisorum nomina omissa videntur. Quidam *Interfectus* legunt : si fide codicum fecere, bene habet locus. *Glar.* Ita *Interfectus* vet. lib. Movet quosdam, quod legerint *Interfecti*, suspicanturque deesse nomen alterum, sine causa. *Sigon.* Pal. 1. et vet. ed. *Interfecti:* cum tamen Pall. 2. ac 3. tueantur vulgatum *Interfectus.* Gebh. Non tam plane subventum est his, quam Rhenanus et Sigonius putant. Nam Put. et quicquid est meliorum *Interfecti:* ut erat olim vulgo, quo Glareanus offendebatur. Suspicor τὸ *occisus* esse adjectum ab homine semidocto, et ita scripsisse Livium: *Interfecti A. Manlius tribunus militum, et ex duobus præfectis socium Manius Aullius, L. Arennius captus.* Hoc ipsi Rhenano facile probatum fuisset, si in mentem venisset: neque enim erat ille compendiorum dicendi, quæ apud Livium reperiuntur, ignarus. Turbant aliquid libri in nomine prioris præfecti. Nam Put. melior Pet. duo Flor. optimi *Manius Auxilius.* Credemusne jam id nomen viri fuisse, ut Ausonii ævo fuit ? Sane *Obsidius* apud Florum est, *Tympanus* apud Livium XXXIV. 47. et *Corculi* satis antiqui: recentius nomen *Desiderius.* Sed supra Put. *M. Aullius.* Pet. melior *M. Aullius.* Verum esse utrobique puto *Manius Aullius.* J. F. Gron. *Interfecti* Flor. Voss. Lov. 2. 5. Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. Gronovio itaque vocem *occisus*, quam tamen omnes codd. servant, delenti non adversor. Deinde *Manlius*, pro *M. Aulius*, Lov. 2. et 4. *Aulius*, omisso prænomine, Lov. 3. *Manlius Auxilius* Voss. Lov. 1. Hav. et Hearnii N. Gronovio igitur, prænomen ejus *Manius* fuisse existimanti, adsentior, non tamen ipsum nomen per duplicem liquidam *Aullius* scribenti. Certe libb. VIII. et IX. multiplex Q. Aulii Cerretani consulis ac magistri equitum mentio fit, ubi tamen semper id nomen una liquida scribitur. Vel igitur eadem orthographia hic quoque servanda est, vel, ut Jac. Perizon. ad marginem Livii conjecit, *l* in *i* mutata, legendum est *Avilius.* Prius tamen malo. Deinde posterioris præfecti prænomen deest in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiquis. Tum autem *Arcenius* Lov. 2. *Arienius* Lov. 4. *Atrenius* Hav. *Arcrenius* Harl. *Arrenis* Voss. et Lov. 1. *Arrenius* Flor. Lov. 3. 5. et Hav. *Arrennius* edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad cap. præc. § 12.

Et lictores consulum quinque vivi, &c.] Plut. ibid. Αἰχμάλωτοι δὲ καὶ τῶν μὲν ῥαβδούχων πέντε. *Sigon.*

§ 9 *Equitum tres et quadraginta*] Scripsimus *equites tres.* Rhen. Pall. duo, et vet. ed. *equitum tres et XL.* Gebh. Ita et Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Paullo ante *fugerunt* Hearnii D.

Duodeviginti vivi capti] Plut. ibid. Τῶν δὲ ἱππέων εἴκοσι δυοῖν δέοντες. *Sigon.* *Decem et octo vivi capti* Hearnii D. *decem et octo capti vivi* Lov. 4. *capti vivi* etiam Lov. 1. 2. 3. 5. Voss. Ber. et Gaertn. cum edd. vetustis.

§ 10 *Et tumultuatum in castris fuerat*] Scripsimus *Tumult. et in castris.* Rhenan. Pal. 1. omisso *et*, *Tumultuatum in castris.* Vet. ed. *Et tumultuatum in castris.* Gebh. *Et tumult. in castris* Ber. et Gaertn. *Tumult. in castris* Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, et Hav.

§ 11 *Major jam enim sexaginta annis erat*] Pall. 2. ac 3. *jam enim major LX. annis erat.* Gebh. *Major enim jam* Lov. 2.

Tam inprovide isset, collegamque] Restituimus depravatum locum, pro *isset* scribentes *se*, *tam impr. se collegamque et prope totam remp. in præceps dederat.* Rhenan. [Vide Lect. Varr.] *Tam inpr. issent collegamque* Lovel.

1. *tam impr. isset collegamque* Lov. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Cujus lectionis vestigiis quamvis proxime insistat Gronovius, *tam improvide is se collegamque* substituens, præfero tamen Rhenani emendationem, pro qua stant Flor. et alii. Eamdem etiam servasse puto Put. ex quo nihil aut ipse Gronov. aut alii notarunt.

§ 13 *L. Cœlius triplicem rei gestæ ordinem edit*] Vet. lib. alii *C. Lælius*, alii *Lælius Cœlius.* Aut igitur L. Cœlius Antipater est, cujus sæpe meminit, aut C. Lælius; quem historias scripsisse, tradere videtur Polyb. x. 3. *Sigon.* Pal. 1. et antiq. ed. *Cajus Lælius:* ad marginem tamen Pal. 1. appictum *Cœlius*. Gebh. *C. Elivius* Ber. *C. Cœlius* Voss. et Lov. 3. a m. sec. *Cornelius Lelius* Hearnii L. 1. *C. Lælius* Flor. Lov. 2. et 3. a m. pr. Harl. Gaertn. Hav. Doujatii Colbert. Hearnii N. et omnes edd. ante Sigonium. *Lelius* Lov. 4. *Cœlius* Lov. 5. Ut de lectione *L. Cœlius*, quam Sigonius invenit, dubitem, illa caussa est, quod Livius alibi, Cœlium antiquum scriptorem memorans, omittat prænomen. Præterea *gestæ rei ordinem* Flor. Lov. quinque, Harl. Hav. et Hearnii L. 1.

Ordinem edit: unam traditam] Hæc genere inter se non conveniunt, ut debebant. Emendandum puto *seriem:* ex quo obscurius forsan scripto vel corrupto, ut vocem formarent aptam, credibile est librarios sine respectu ad sequentia interposuisse, vel supra scripsisse, ut solent, *d* et *n*. Jac. Periz. Nisi potius dicendum est, pro *ordinem* animo scribentis obversatum fuisse aliud substantivum fœminini generis, qualia multa ex optimis utriusque linguæ scriptoribus observata sunt. Ita de hoc loco visum fuit Jac. Gronovio ad Luciani Gall. p. 163. *Duk.* Doujatius etiam vel *narrationem*, vel *seriem* legebat, vel voces *unam*, *alteram*, *tertiam* non ad τὸ ordinem, sed ad τὸ *rei gestæ* referebat; quod placuit etiam doct. Haverkampio in dissert. de voce ΜΕΓΑΣ, quia Mss. constanter vulgatam lectionem tuentur. Idem etiam Crevierio verius visum est.

Alteram scriptam laudatione filii, qui rei gestæ interfuit] Auctoritatem Msti voluminis secuti reposuimus *alteram scripta laudatione filii, qui rei gestæ interfuerit.* Rhenan. Omnes libri nostri *alteram scriptam laud.* Gebh. Put. *alteram scribtam laudatione filii, qui rei gestæ intervenerit.* Sane *scriptam* omnes alii libri Gallicani, Pall. Voss. et videtur parum caute mutasse Rhenanus. *J. F. Gron.* *Scriptam* etiam omnes mei, et Oxonn. Hearnii. Deinde *interfuit*, ut ante Rhenanum edebatur, Voss. et Ber. *interfuerat* Hav.

Cap. xxviii. § 1 *Vulnere alterius injectum esse*] Pal. 1. *infectum:* forte leg. *invectum.* Pal. 2. *vulneratis alterius interfecti esse.* Gebh. *Vulnerius alterius* Flor. a m. pr. *vulneribus* a m. sec. *duobus jaculis ictum* Crispinum cap. præc. dixit. Et ita de eodem cap. seq. 'Vix lecticæ agitationem præ gravitate vulnerum patiens.' Deinde *factum esse* Hav. *infectum esse* Flor. *invectum*, ut Gebh. conjecit, Gaertn. Nihil mutandum esse, reliquis codd. invitis, puto. De locutione 'injicere terrorem' vide ad ii. 36. § 3. Lectiones autem, quæ a vulgato discrepant, ex sollemni scribarum errore ortæ videntur. Certe 'injectum' et 'infectum' etiam commutantur x. 6. § 3. ubi simili errore ex *infectum*, quod pro *injectum* scriptum erat, Gebhard. *invectum* conjecit: *injectum* et *invectum* ix. 40. § 14. commutantur, ubi vide. Et ita etiam mox hoc cap. § 17.

Ibi inventum Marcelli corpus sepelit] Hac in re citat auctorem Livium Plutarchus in Marc. p. 316. Λίβιος δὲ καὶ Καῖσαρ ὁ Σέβαστος κομισθῆναι τὴν ὑδρίαν πρὸς τὸν υἱὸν εἰρήκασιν, καὶ ταφῆναι λαμπρῶς. *Sigon.* Quæ de cadavere Mar-

celli ab Hannibale sepulto Plut. l. 1. scribit, pluribus examinat Periz. in Animad. Hist. c. 9. p. 368. eumque scriptores, quos memorat, male laudasse evincit.

§ 2 *Quos proximos nactus est montes*] Pal. 2. *quosquos prox. n. e. m.* Gebh. Put. Reg. Pall. Voss. *quosquos proxumos nanctus.* Plautus Pœnulo III. 2. 11. 'Quiqui tamen Et bene et benigne facitis.' Cicero ad Att. XVI. 11. 'Veteranos, quiqui Casilini et Calatiæ sunt, perduxit ad suam sententiam.' *J. F. Gron.* *Quosque* Hearnii L. 1. *quosquos* Flor. et Lov. 3. ac 4. cum tribus codd. Crevierii. Ita in optimo cod. erat XXIX. 19. 'Milites, quiqui Locris essent, omnes in Siciliam transportari:' et in alio III. 47. 'Si, incolumi urbe, quæquæ capta, ultima timeantur.' Vide ad II. 2. § 1. *Proxumos* autem, ut 'optumus,' 'maxumus,' et similia; de quibus vide ad III. 17. § 5. *Nanctus* etiam Flor. Vide ad XXIV. 31. § 14. Mox § seq. voces *alter ad cavendam* perperam omittuntur in Flor. Voss. et Lov. 1. 2. 4. quod de Put. optimo etiam infra testatur Crevier. ad § 5.

§ 4 *Annulo Marcelli simul*] Put. Voss. Men. *Anulis Marcelli.* Id etiam in Gud. tam hic, quam mox inferius, video: et verum esse puto. 'Annulos' dicebant etiam de uno annulo, ut 'liberos' de filio vel filia, 'hortos' de uno horto, et similia. *J. F. Gron.* *Anulis* vel *Annulis* Flor. Cant. Lov. 1. 4. Hafn. Hav. Regius apud Doujatium, et plures Crevierio inspecti; quorum plerique etiam mox *anulisque* vel *annulisque.* Verum *anul'* hic, et mox *anulisque* Hearnii L. 1.

Ne cui dolus necteretur a Pœno] Legendum *ne qui dolus:* sic enim in lib. vet. legitur. Porro Livius usurpat *qui* pro *quis.* Id quod et Cic. sæpe facit: ut pro Cæcin. c. 30. 'Si qui familiam meam de fundo meo dejecerit. Si qui mihi præsto fuerit cum armatis.' Idem peculiare est Septimio Tertulliano, quemadmodum indicavimus in nostris annotationibus, quas in illum scripsimus. Porro res hæc non animadversa corrumpendis auctorum locis infinitis ansam dedit. Venit nunc in mentem unius loci, qui depravate apud Cic. legitur in libello, cui titulus est de Senect. sive Cato major, c. 7. Habent enim sic exemplaria typis excusa: *Omnia, quæ curant, meminerunt, vadimonia constituta, qui sibi, quibus ipsi debeant.* Quum indubie Cic. scripserit, *qui sibi, cui ipsi debeant,* pro 'quis sibi.' Nam eam germanam lectionem continet exemplar Ciceronis Mstum, quod nos Sletstadii invenimus apud D. Joannem. Sed de his alias. *Rhenan.* Pall. duo, et vet. ed. *ne cui.* Pal. 3. *ne quis.* Gebh. Omnes *ne cui*, quod mutavit Rhenanus. Virgil. Æn. VI. 609. 'cui fraus innexa clienti.' *J. F. Gron.* *Ne quis dolus* Lov. 3. et Reg. apud Doujatium: *ne cui dolus* reliqui mei, Colb. Doujatii, Hearnii Oxonn. et omnes Crevierii: *qui* pro *quis* sæpissime apud Livium obvium esse, præsertim præmissa particula *si*, vel, ut hic, *ne*, vidimus ad III. 10. § 7. et VI. 32. § 5. Verum hoc loco *ne cui* verius esse, tot codd. consensus indicat. Supra I. 5. 'Ita undique regi dolus nectitur.' Librarium autem codicis Rhenani in sollemnem errorem incidisse, et passim *cui* ac *qui* in Mss. confundi, constat ex illis quæ notantur ad IX. 34. § 14.

§ 5 *Quum literæ ab Hannibale allatæ sunt*] Vet. lib. *quam literæ.* Sigon. Sigonius reponit *quam:* non recte. Pall. 1. 2. et vet. ed. stant a vulgato *cum.* Pal. 3. *Pauleatim hic nuntius.* (Pal. 1. *Pauco ante.*) Gebh. Sigonio concinit Hearnii D. Sed omnes mei vulgatum recte servant, nisi quod *cui* pro *cum* perperam legat Lov. 1. Sæpe *quum* et *quam* commutantur. Vide ad VII. 6. § 2. c. 34. § 4. XXXIX. 46. § 4. aliisque locis. Mox voces *compositæ: se nocte, quæ diem illum secu-*

tura esset desunt in Hearnii D.

Parati milites essent, qui in præsidio erant] Non temere est, Put. Pet. meliore, Reg. Men. Voss. abesse vocem *parati.* Fortassis fuit *venturum: vigiles essent, qui in præsidio erant.* J. F. Gron. *Parati* exsulat etiam a Flor. Cant. Lov. 1. 2. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Eadem voce etiam suos carere, Crevier. testatur; sed neglegentia scribarum intercidisse existimat, cui omnino consentio. *Milites exirent* insuper Hav.

Si qua opera eorum opus esset] Emendavimus *si quo opera eorum opus esset,* id est, ad aliquem locum. *Rhenan. Si qua* Lov. 2. 3. 4. 5. et Ber. Plerique reliqui emendationem Rhenani probant.

§ 6 *Sensere Salapiani fraudem*] Put. et Voss. *Salapitani.* Sic a Massilia 'Massalitanum vinum' apud Martial. e Lilybæo 'Lilybætanum,' a Tauromenio 'Tauromenitani.' *J. F. Gron.* Similiter Flor. Cant. Lov. 1. 4. Harl. Hav. Hearnii L. 1. D. et Donjatii Reg. ac Colbert. quomodo etiam mox § 12. iidem mei præferunt, nisi quod *Salapini* sit in Voss. et Lov. 1. quod et ipsum in usu fuisse, ex Cic. et Vitruv. probat Cellar. Geogr. Ant. II. 9. p. 565. Mox *ob iram* Ber. et Branc. Latinii. Male. Vide ad XXVI. 1. § 3.

Rati occasionem supplicii petere, misso retro nuncio] Vitiatum locum sic restituimus: *rati occas. supplicii peti, remisso retro nuncio.* Participium *misso* mutilatum erat, et auctum inepte præcedens verbum. Fortasse movit castigatorem, quod dicit *remisso retro:* cui alterum visum sufficere, puta aut 'remisso,' aut 'misso retro.' Verum sic et infra loquitur Livius c. 42. 'Venusiam,' inquit, 'retro, quibus venerat itineribus, repetit.' *Rhenan.* Libri omnes Pall. *petere, misso retro nuncio.* At vet. ed. *rati occasionem supplicii patere, misso retro nuncio.* Gebh. *Patere, misso* Ber. et primæ edd. Postea Aldus dedit *petere, misso,* quod servant Flor. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. At lectionem Rhenani veriorem puto. *Retro redire* est XXIII. 28. et Epit. Liv. l. CXXX.

§ 7 *Perfuga autem Romanus erat*] [Vide Lectt. Varr.] *Perfugam autem Romanos,* omisso τῷ *erat,* Flor. Cant. Voss. *perfugam ante Romanos* Lov. 1. 4. et Hav. Vide ad c. 35. § 7. *Perfugam autem Romanus* Gaertn. et Hearnii L. 1. *perfuga autem Romanus* Hearnii N. Sed nihil muto.

Ut sine arbitro milites, quæ vellent, agerent] Prima vocula deest in Flor. Cant. Voss. Lov. 4. Hav. Brancal. Latinii, et Hearnii D. Deinde *suo arbitrio* duo posteriores codd. *suo arbitro* Lov. 4. et Gaertn. *sine arbitrio* Hav. quomodo et Sigonii ed. 1572. præfert, quod deinde servarunt reliqui usque ad Gruter. qui in ultima ed. *sine arbitro* restituit: quod recte in reliquis superest. Justin. XXI. 4. 'Epulas senatui in domo sua parat, ut, poculis veneno infectis, secretius senatum et sine arbitris interficeret.' Vide viros doctos ad Plauti Aulul. IV. 1. 21.

§ 8 *Qua venturum hostem rebantur*] [Vide Lectt. Var.] *Qua vent. hostem querebantur* Cant. et Lov. 1. *qua vent. hostem verebantur* Lov. 4. Verum hoc et aliis modis verbum *rebantur* sæpe corruperunt librarii. Vide ad XXII. 57. § 7. *Qua vent. hostem credebant* Lov. 2. et Hav. *qua vent. hostem putabant* Hearnii L. 1. quæ utraque lectio ex glossa interpretis originem ducit. Verbo hoc inprimis Livium delectatum fuisse, vidimus ad c. 25. § 11.

§ 10 *Moliri: porta cataracta dejecta clausa erat*] Scribe cum Put. Reg. et Andrea, *tumultuari, trepidare, moliri portam: cataracta dejecta clausa erat.* De brevitate sermonis sæpius jam monitum. *J. F. Gron.* Ita legunt etiam Flor. omnesque editi ante Aldum. De locutione 'moliri portam'

vide ad XXIV. 46. § 5. Deinde *dejecta* non adparet in Ber. et edd. ante Aldum. Paullo ante *ad voces eorum* Lov. 5. et Hearnii L. 1.

§ 11 *Et quum sexcenti ferme intrassent*] *Et quum quingenti ferme* Hav. *et quum deferme* Flor. Sed notæ *DC.* etiam alibi in *de* abierunt errore et ignorantia scribarum. Vide ad XXIII. 46. § 4. *Et quum CC. ferme* Hearnii L. 1. Vide ad XXXVIII. 37. § 6.

§ 12 *Negligenter ex itinere suspensa humeris, &c.*] Scuta, puto, non detractis tegminibus, ut solebant in itinere, quum nullus ab hoste metus erat. Vide Lipsii Analect. ad Milit. Rom. III. 2. et Suet. Tib. c. 37. Vitell. c. 11. *Duk.* *Neglegenter* Flor. Vide ad II. 11. § 4. Mox *gerentes invadunt arma* idem codex.

Alii e turri ejus portæ murisque] Pro duabus dictionibus *turri ejus* substituimus ex scripto cod. *turribus.* Opinor scriptum fuisse *turri bus* relicto spatiolo medio inter priores duas syllabas et ultimam: id *bus* castigator mutavit in *ejus.* Nam præcedit 'circa portam, qua venturum hostem rebantur.' *Rhenan.* *E turribus portæ* solus Pal. 3. Reliqui *e turri ejus portæ.* Gebh. *E turribus portæ* est a Rhenano: sed optimos non habet asseclas, qui retinent *e turri ejus portæ.* J. F. Gron. Ex omnibus meis unus Rec. ex Hearnii autem Oxonn. unus D. Rhenano favent.

§ 13 *Quam Cincius summa vi*] Vet. lib. *quam L. Cincius.* Sigon. *Quam Ancinus* Flor. *qua Mancinus* Harl. *quo Mancinus* Lov. 1. 2. 3. et Voss. *quam L. Cinctius* Hav.

§ 16 *Itaque ubi primum Numidas edito e speculis signo*] In Spirensi cod. tamen est *speculis,* non *e speculis.* Rhenan. Pall. tres *edito speculis signo.* Præpositionem tamen recte prisca ed. retentat. *Gebh.* Non comparet etiam præpositio in Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Præterea τὸ *primum* exsulat ab Harl. Mox *par vis rebus,* pro *par viribus,* legunt Voss. Hafn. et Hav.

§ 17 *Ut supervenere Numidæ, tantus pavor Romanis est injectus*] Tres priores voces desunt in Lov. 1. Deinde *pavor Romanis est invectus* Lov. 5. Vide hoc cap. ad § 1.

Cap. XXIX. § 1 *M. Marcellum tribunum militum Venusiam adducere jussit*] Scripsimus *abducere.* Rhenanus. M. Marcelli consulis interfecti filium. Plutarchus. *Sigon.* Pal. 2. *Venusiam abducere:* reliqui duo *adducere.* Paullo ante Pal. 2. *profectum Annibalem audivit.* Gebh. Put. et meliores *abducere,* ut recte Rhenanus. Sic Plautus 'abducere domum.' Noster I. 26. 'Ita exercitus inde domos abducti:' ubi male supposuerunt *adducti.* Et hoc lib. c. 46. 'Ab sui quisque ordinis hominibus in tentoria abducti:' Rhenani liber, Put. Reg. Vulgo etiam *adducti.* Sed hæc duo verba in se invicem sæpe corrupta, quid hoc in usu differant, alias dicemus. *J. F. Gron.* *Adducere* perperam servant Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Reliqui cum Hearnii N. et D. recte *abducere;* quod Gronov. etiam probavit ad XXXIX. 49. § 12. In hac locutione mire sibi placuit Liv. Ita I. 39. 'Abducto in secretum viro.' IX. 5. 'In custodiam abducti.' XXII. 22. 'Eum in secretum abductum monet.' XXVII. 20. 'Quia media æstate Venusiam in tecta milites abduxisset.' XXIX. 36. 'Crotonem exercitum abduxit.' XXX. 24. 'Abductum in secretum Masinissam sic adloquitur.' XXXII. 29. 'Genuamque exercitu abducto, ab Liguribus orsus est bellum.' XXXIX. 12. 'In interiorem partem ædium abductam:' ubi alia exempla vide. 'Abducere ad cœnam' Ter. Heaut. I. 2. 10. Ejusdem generis sunt 'avolare Romam,' 'ablatus domum,' et similia, de quibus vide ad I. 57. § 8. 'advertere in,' vel 'ad se,' de quo vide ad VI. 23. § 8. Solent autem passim 'abducere'

et 'adducere' in Mss. commutari. Vide ad II. 22. § 2. c. 48. § 6. c. 49. § 10. III. 10. § 1. IV. 10. § 1. V. 1. § 5. c. 28. § 4. c. 30. § 7. c. 33. § 4. c. 48. § 7. VI. 25. § 1. IX. 4. § 4. c. 18. § 3. c. 24. § 1. c. 33. § 2. c. 44. § 8. X. 19. § 3. et pluribus aliis locis. Adde Gruter. ad Suet. Cal. c. 45. Nic. Heins. ad Val. Flacc. V. 160. et quæ notavi ad Silii X. 18. Mox § seq. *lecti exagitationem* editiones principes. Tum *gravitate vulneris* Hav. Male. Vide ad cap. præc. § 1.

§ 4 *Et magnum luctum morte alterius*] Scripsimus *magnum et luctum*, ut videlicet *magnum* accusativus etiam ad *metum* referatur. *Rhenan.* Pall. tres *magnum et luctum morte alterius consulis, et metum de altero fecerunt.* c. 42. 'Terrebat et proximus annus lugubris duorum consulum funeribus.' *Gebh.* Rectius uberiusque Put. Reg. Pall. tres: *Hæ literæ recitatæ magnum et luctum morte alterius consulis, et metum de altero fecerunt.* J. F. Gron. *Magnum et luctum* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. et alii. Perperam autem Modius Francofurti a. 1588. omisit vocem *morte* quam omnes non modo edd. sed et Mss. servant. Eam restituit Gronov. quo respiciens, uberius in suis esse dicit. Eodem respicit etiam Gebh.

Q. Fabium filium] Virum consularem, de quo ante dictum est. *Sigon.* *Q. Fabii filium* est in Voss. a m. pr.

Ad exercitum Venusiam miserunt] Reposuimus *exercitum Venusianum miserunt.* Rhenan. Meliores *Venusiam.* Quod non debuit tollere Rhenanus. *J. F. Gron.* Ita quoque omnes mei, et Oxonn. Hearnii.

L. Cincius Alimentius] *Alimentus*, ut ante. Idem, de quo paullo ante. *Sigon.* *L. Quintius* Hearnii L. 1. Tum *Halmentus* Lov. 5. *Halimetus* Flor. Voss. Hav. et edd. vett. *Halimentus* Lov. 4. et Gaertn. *Akalimentus* Lov. 1. Sed recte *Alimentus* Sigonius; quem etiam vide ad XXI. 37. § 3. Paullo ante Cæsaris prænomen *Sext.* deerat in Hearnii L. 1.

§ 5 *Dictatorem in agro Romano diceret comitiorum caussa*] Hic nodum invenio, fortassis in scirpo, sed tamen invenio. 'Agrum Romanum Italia terminari,' nec extra eum dictatorem dici posse, dicebant Patres, quum Lævinus cos. dictatorem in Sicilia dicere vellet. Crispinum autem Tarenti vel Capuæ a legatis inventum iri, putabat senatus. Quæ ergo ratio erat hoc addendi in senatusconsulto, ut dictatorem 'in agro Romano' diceret, quum Capua et Tarentum 'in agro Romano' essent? Dictatores ex SCto a consulibus in castris dictos, sæpe narrat Livius. Ita VIII. 23. in Samnio: IX. 38. in Etruria: XXV. 2. in Lucanis: XXVII. 2. et 5. in Apulia: XXIX. 10. in Bruttiis. Nec tamen usquam hoc in SCto expressum scribit, ut dictator 'in agro Romano' diceretur. Suspicor hoc ex c. 5. huc translatum esse. *Duk.* De sensu verborum dubitat Doujatius, et rogat, utrum his verbis Patres indicarint, ut Quinctius, ex vulnere æger, in agrum Romanum veniret; an vero, ut dictatoris potestas agro Romano finiretur? hoc valde novum, illud vix 'possibile' esse putat. Sed non intelligit, quis Romanis dicebatur 'ager Romanus,' quum tamen id discere potuisset ex hoc ipso lib. cap. 5. unde vidisset Quinctium in Italia degentem fuisse in agro Romano. Forte eo nomine indicari putavit agrum Romæ suburbanum, vel qui erat intra centesimum ab urbe milliare, quo spatio sub imperatoribus potestas præfecti urbis finiebatur. Paullo ante *si ad comitia venire Romam* Flor. Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hav. *si ad comitia Romam venire* Lov. 5.

§ 7 *Ex Sicilia in Africam transmisit*] Put. *tramisit.* J. F. Gron. Vide ad XXIV. 21. § 7. Paullo ante Va-

lerii prænomen *M.* non adparet in Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et primis edd. quod demum Froben. 1535. adjecit.

Ad Clupeam urbem exscensione facta] *Ad Clipeam*, et mox *Clipea*, Flor. et Hav. *ad Clippeam* Hearnii N. Tum *τὸ urbem* deest in Hearnii D. Deinde *essentione* Flor. a m. pr. *ascensione* a m. sec. Voss. Lov. 1. 2. et Harl. *assensione* Lov. 4. *descensione* Lov. 5. et Hav. *defensione* Gaertn. *excessione* Lov. 3. *excursione* Ber. Rec. Hearnii D. et primæ edd. pro quo *exscensione* recte Froben. 1535. substituit. Vide ad VIII. 17. § 9. Mox *armato* deerat in Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Insuper *vastavit* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et eædem edd.

§ 9 *Quos et Machanidas tyrannus Lacedæmoniorum finitimo bello urebat*] Perperam Pal. 1. *urgebat*. c. 39. 'Fama deinde Punici belli, quo duodecimum annum Italia urebatur, satis edocuerat.' XXVIII. 43. 'Quum diu Sicilia Punico bello ureretur.' XXXII. 21. 'Tamquam non intestino et hærente in ipsis visceribus uramur bello.' *Gebh.* *Quos Machanidas* Hearnii L. 1. *quos et Machinaidas* Flor. Voss. Harl. Lov. 3. 4. et Hearnii N. *quos et Machanaidas* Lov. 1. *quos et Machinaydas* Branc. Latinii. Vide ad XXVIII. 5. § 5. Tum *urgebat* Flor. a m. sec. Hearnii L. 1. et Branc. Latinii. Male. X. 17. 'Eos bellum domi Romanum urebat.' Solent hæ voces a librariis commutari. Vide ad XXXVI. 23. § 5. N. Heins. ad Ovid. Am. I. 2. 17. Bentl. ad Hor. Od. I. 4. 8. et Ep. I. 13. 6.

Rhion incolæ vocant] Livius fretum Rhion vocatum perhibere videtur, cum Strabo VIII. 335. ac Ptolemæus III. 16. promontorii id nomen tradant in modum falcis producti longius, unde et Drepanon vocatur. Ipse Livius paulo post (c. 30.) ab ipso ludicro regem Philippum profectum ait Rhium ad indictum concilium, ubi urbem fatetur. Nisi quis pro *Rhio Ægium* eo in loco legendum putet, quemadmodum lib. seq. c. 7. 'Ægium' concilium Achæorum indictum dicitur. Quamquam eodem lib. c. 7. 'Rhion fauces sinus Corinthiaci' interpretatur. *Glar.* *Rhion* Voss. Lov. 3. et Gaertn. *Chion* Hav. et Brancal. Latinii. *Thion* Hearnii D. *Yrion* ejusdem L. 1. *Hiron*, transpositis literis, Lov. 4. *non* Lov. 1. coalescentibus *ri* in *n*. Vide ad III. 30. § 3. Mela II. 3. 'Rhion deinde (maris id nomen est) anguste et velut freto latus oræ sequentis incidens inter Ætolos et Peloponnesiacos usque ad Isthmum inrumpit.' Paullo ante *Patra* Lov. 5. *Parthas* Hearnii L. 1. *Patharas* ejusdem D.

§ 10 *Proximo concilio detulerant*] Put. et Voss. *magistratum ad eum proximo anno concilio detulerunt*. J. F. Gron. *Proximo anno concilio detulerunt* Flor. Cant. Lov. 2. 3. et Hav. *proximo anno concilio* etiam Harl. Lov. 1. 4. Hearnii L. 1. N. et Brancal. Latinii. Sed *anno* tamquam vocis sequentis interpretamentum primo margini adscriptum, mox in contextum male receptum fuisse, recte conjicit Crevier.

CAP. XXX. § 1 *In Græciam descendenti ad Lamiam urbem*] Pal. 1. *ad Lamiam jam urbem*. Pal. 3. *transcendenti ad Lamiam urbem*. Gebh. *Transcendenti* Hafn. Tum *ad Lanniam urbem* Lov. 1. *ad Lanniam jam urbem* Lov. 2. *ad Lamiam jam urbem* Voss. a m. pr. et Hav. *ad Labiam jam urbem* Flor. *ad Lamiam in urbem* Lov. 4. *ad Laviniam urbem*, et mox § 3. *Laviniæ urbis*, Hearnii L. 1. noto nomine ignotiori subposito.

Ætoli duce Physia] Sic sola vet. ed. sed Pal. 1. *Phirria*. Pal. 2. *Firria*. Pal. 3. *Pirhria*. Gebh. Sane *Physiæ* meminit Polyb. V. 94. eumque sive Eleum sive Ætolum in illorum quadam clade (erant autem Ætoli permixti) captum ab Lyco Pharæ-

ensi Achæorum duce scribit. Sed Put. et Reg. *duce Pyrrhia:* eoque alludunt omnes alii, quorum varietates operæ non est exponere. Hujus autem Pyrrhiæ non una est apud Polyb. mentio. *J. F. Gron. Duce Phyrria* Flor. *duce Phirria* Voss. alii plerique haud multum dissentiunt. Gronovii emendationem suos probare, Hearnius auctor est.

§ 2 *Et mille ferme ex Romana classe, a P. Sulpicio missos*] Pal. 1. *a pr. Sulpicio.* Reliqui omnes *a præfecto Sulpicio:* ut et paullo inferius. *Gebh.* Vox *mille* exsulat a Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Nota numeri millenarii ∞, qua vox perscripta fuit, librariis erat incognita, quam ideo sæpe omiserunt. Vide ad XXXIX. 42. § 3. Deinde *a præfecto Sulpicio* Lov. 3. 4. Ber. Gaertn. Hearnii D. et edd. ante Aldum: *a præfecto P. Sulpicio* Lov. 5.

Multos admodum hostium utraque pugna occidit] Plusculi libri non habent *multos.* Put. autem ∞ *admodum,* quod est *mille admodum.* Et sane τὸ *admodum,* pro *fere* scilicet positum, certum numerum designari requirebat. *J. F. Gron.* Prima vox deest etiam in Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav. Pro ea autem quum *mille* legendum esse, ex Put. Gronovius docuerit, jam ex illis quæ ad verba proxima dicta sunt, patet, cur vox omissa fuerit. Quum vero in aliis per notam *M.* scripta foret, hinc pro ea multi dederunt *multos,* quæ scriptura etiam superest in Lov. 5. Ber. et Gaertn. *Ad multum hostium* exstat in Lov. 3. *admodum paucos hostium* in Hafn.. Tum *cecidit,* pro *occidit,* Hearnii D. Vide ad XXXVI. 36. § 6.

§ 3 *Philippus ad Phaleram exercitum reduxit*] Vet. lib. *Phalaram.* Sic Stephanus: Φαλάρα πόλις Θετταλίας, πλησίον Λαμίας, τὸ ἐθνικὸν Φαλαρεύς. *Sigon.* Pal. 1. *Phalera.* Pall. 2. et 3. *Falaram:* antiq. ed. *Phalaram.* Est autem Phalara oppidum Thessaliæ, vicinum Lamiæ. *Gebh. Phaleram* servat Harl. *Phaleream* Hafn. *Phalatham* Hearnii D. *Phalaram* ed. Rom. Aler. apud Hearnium, *Phalera* Flor. Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. et Hav. Sed recte Gronov. ad § 12. *ad Phalara* legendum monuit. Vide viros doctos ad XXXII. 15. § 1. et XXXVI. 29. § 4. Tum *duxit* Flor. Lov. 1. 2. 3. et Hav. Paullo ante *mœnibus continerent sese* Lov. 5. quæ lectio ex glossatoris interpretatione nata est. 'Tenere' hoc sensu inlustravimus ad III. 2. § 1.

Tutasque circa stationes] *Circa* non est in exemplari scripto. *Rhenan.* Est in omnibus nostris. Et solet ita Livius usurpare τὸ *circa.* Vide ad IX. 2. § 7.

§ 4 *Rhodiisque, et Atheniensibus, et Chiis*] *Et Atheniensibus Hordiisque et Chiis* Voss. et Lov. 2. *et Atheniensibus Herodiisque et Chiis* Hav. Omissa voce prima *et Atheniensibus Hordiisque et Chiis* Lov. 1. *Rhodiisque et Atheniensibus Rhodiisque Rehiis* Gaertn. Mox *ad redimendum,* pro *dirimendum,* Harl.

Adhibitus ab Ætolis ex finitimis] Put. Reg. Men. Pall. Voss. *Adhibitus ab Ætolis et ex finitimis.* J. F. Gron. Nec aliter est in Flor. Gaertn. Hav. Voss. aliisque meis, ut et Hearnii L. 1.

§ 5 *Ferocioris quam pro ingeniis Græcorum gentis*] Servant quidem fere libri: recte tamen puto substitutum *ferocioribus,* idque unus habuit Pal. quum præsertim hoc genere mendi frequenter laboret antiquissimus codex. Pro Ætolis, inquit, qui ferociores erant, quam pro ingeniis gentis alicujus Græcorum, atque ob id aliis parum amati. Posses alioqui *ferociori gente.* Quæ sequuntur, sic habentur in omnibus libris, et haud scio, an ista sit Livius gratificatus Romanis. Cæterum si legeris orationem Lycisci Acarnanis et legatorum Ptolemæi apud Polybium libb. IX. et XI. scies, majorem metum fuisse de Romanis,

quam de Philippo. Et dicit hoc ipse Livius paullo post: 'ne caussa aut Romanis aut Attalo intrandi Græciam esset.' *J. F. Gron.* Ascensius est, qui primus *ferocioribus* edidit a. 1513. *ferocioris* enim, quod antea edebatur, ferri non posse videbat. Ita tamen præferunt omnes scripti, nisi quod Gronov. ex uno Pal. *ferocioribus* laudet, et ego in Ber. a m. sec. atque Hav. *ferocior*, in Hafn. *ferocior iis* invenerim. Quod autem librarii *ferocioris*, pro *ferocioribus*, scripserint, error est in codd. admodum frequens. Vide ad XXI. 60. § 7. At lectionem hanc Ascensii, a Gronov. servatam, inlepidam et inelegantem vocat Crevier. et alteram Gronovii conjecturam *ferociori gente* præfert. Verum hæc mihi longius a codicum vestigiis recedit. Quid autem viro clariss. obstare potuerit, nondum adsequor. Non enim credo, displicuisse duplicem genitivum, alterum ex altero pendentem, *ingeniis Græcorum gentis*; nam id Livio frequens est. Vide ad XXV. 15. § 11. Mox voces *rebus Græciæ* desunt in Cant. et, teste Hearnio, in ed. Rom. Aler. principe. At, iis transpositis, *regnumque ejus rebus Græciæ, grave libertati futurum, immisceretur* præferunt Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. vett.

§ 6 *Concilioque ei et locus et dies certa indicta*] *Concilio et locus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav. Mox *induciæ imperatæ*, pro *impetratæ*, Harl. Vide ad IX. 30. § 10.

§ 7 *Portubus et litorum adpulsu arceret*] Pal. 1. *portubus et ut litorum appulsu arceret.* Gebh. Ita etiam Flor. et Hav. *portubus et a litorum appulsu* Lov. 2. Paullo ante *classi*, pro *classe*, Voss. Lov. 2. et Hav. Vide ad XXIII. 41. § 8.

§ 8 *Cum paucis equitum levisque armaturæ*] In exemplari scripto legitur, *profectus ipse cum paucis equitum levis arm.* Rhenan. Pall. 2. 3. et antiq. ed. *levis armaturæ*, absque copula *que.* Gebh. *Equitum levis armaturæ* etiam Lov. 4. Ber. Gaertn. omnesque edd. ante Aldum. Verum *equites levis armaturæ* apud Livium me legere non memini, qui semper 'equitatum' et 'levem armaturam' distinguere solet. Supra XXII. 3. 'Equitatu auxiliisque levium armorum hostem cohibendum.' XXIII. 16. 'Duabus circa portis novos milites, levemque armaturam, ac sociorum equites statuit.' XXVIII. 14. 'Equitatum omnem cum levi armatura in stationes Punicas inmisit.' Ibid. 'Equitatum omnem levemque armaturam post cornua locat:' et iterum, 'Equites levisque armatura, velites, in latera incurrebant.' Idem apud Cæsarem passim obvium.

§ 9 *Curatione Heræorum Nemeorumque*] Eruditissimus Dodwell. in Annal. Stat. p. 227. et Diss. de Cyclis VII. sect. 1. scribit, Nemea et Olympia tum 'in eundem annum convenisse,' id est, utraque a. IↃXLVI. Varroniano (IↃXLV. numerant Pighius et Sigonius) quo Marcellus V. et Crispinus consules fuerunt, celebrata fuisse. Credebam primum, eum parum recte rationes subduxisse, quum Livius paullo post c. 35. scribat, 'Olympiæ ludicrum æstate' anni sequentis Livio II. et Nerone consulibus fuisse. Deinde vidi, eum Diss. de Cyclis X. 48. contendere, Livium celebrationem Olympiorum perperam in hunc annum conferre, quæ anno priore Marcello V. et Crispino consulibus acta fuerint. Nec alienum ab hac sententia fuisse Petavium, apparet ex l. IX. de Doctr. Temp. c. 53. Hic tamen dubitanter scribit *fortassis hallucinatum* fuisse Livium. *Duk.*

Se Macedonum reges ex ea civitate oriundos referunt] Hoc etiam Argivi credebant. Liv. XXXII. 22. Nimirum reges Macedonum genus ducebant a Carano Argivo, regni Macedonici

conditore. Enseb. Chron. Græc. p. 45. Vellei. I. 6. Juliani Orat. III. p. 106. ed. Lips. et Epist. 35. *Duk.* Ant. Perizon. ad marginem Livii legendum conjecit *ferunt*. Nihil muto. Justin. XXXVIII. 7. 'Se autem clariorem illa conluvie convenarum esse, qui paternos majores suos a Cyro Darioque, conditoribus Persici regni, maternos a Magno Alexandro ac Seleuco Nicatore, conditoribus imperii Macedonici, referat.'

Heræis peractis] Pall. 1. et 2. *coactis*. Gebhard. Ita etiam Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Rec. Gaertn. et Hav.

Rhion profectus est] Stephanus: Ῥίον πόλις Μεσσήνης, ἢ Ἀχαΐας, καὶ ἄλλη Αἰτωλίας. Achaicum oppidum intelligit, ubi concilium agebatur Achæorum. *Sigon.* Sermo est de concilio Achæorum, ad quod acturi de pace socii utrorumque occursuros se condixerant. Jam vero ne semel quidem Achæos Rhium coactos apud Polyb. lego, quum tanto in honore is locus non videatur fuisse. Præterea scripti plane omnes habent *regium*. Itaque quid caussæ est, ut malimus Sigonium de Rhio oppido Achaico accipientem sequi, quam Glareanum suspicantem *Ægium*, quod est maxime oportunum? *Jac. Gron.* *Regium* etiam Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Hafn. et Hav. pro quo *Ægium* conjecit Glar. ad cap. præc. § 9. quod etiam probavit Crevier. addens apud Polyb. sæpe Achæorum concilia indicta legi *Ægium*, non *Rhium*. Etiam apud Livium *Ægium* indicta leguntur XXVIII. 7. et XXXV. 48.

§ 11 *Classem stare ad Naupactum audivere. Vocati enim*] Pal. 1. *stare ad Naupactum nudius revocati enim.* Gebh. Ita et Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *ad Naupactum nunciatum est. Revocati enim* Hav.

§ 12 *In quo eædem legationes erant, quæ ad Phaleram*] Put. et omnes Gall. *in quo et eædem legationes erant, quæ ad Phalera egerant de pace.* Solus Put. etiam *Phalara*. Sic et superius 'Philippus a Phalera exercitum reduxit:' ubi igitur lege *ad Phalara.* Nam Polyb. etiam Legat. XIII. καταπλεύσαντας ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὰ Φάλαρα τοῦ κόλπου τοῦ Μηλιέως. Sic Strabo lib. IX. p. 435. Ἔνθεν δ' εἰς Φάλαρα εἴκοσι. Φαλάρων δ' ἀπὸ θαλάσσης ὑπέρκειται, &c. *J. F. Gron.* *In quo et eædem* soli ex meis Ber. a m. sec. et Gaertn. *in quo et hæ*, vel *heæ*, Voss. Lov. quinque, Harl. et Hav. Quid autem in Flor. scriptum fuerit, hæreo. Duplicia enim ejus excerpta habeo; in alteris ex eo profertur *in quo et ceteræ*, in alteris *in quo et etetr^e^*. Deinde *Phaleram* servant Lov. 3. 5. Ber. et Gaertn. *Phalacra* Lov. 4. *Phalera* Hav. *Phalara* Flor. Lov. 3. et Harl. *Phaleara*, utraque posteriori lectione juncta, Voss. et Lov. 1. Vide ad § 3.

Questi sunt quædam contra fidem] Vet. lib. *parva quædam*. Sigon. Edidit nihilominus Sigonius *quædam parva contra fidem*: quod etiam superest in omnibus meis, nisi quod Harl. præferat *quædam parva et contra fidem*: quem tamen non audio.

§ 13 *Romanis restitueretur Athamanis*] Quidam hunc locum ita emendarunt: *Sationis restitueretur Athamanis. Scerdileto et Pleurato Parthini.* Sed ego hoc puto absque exemplarium fide factum. De deditionibus hic agitur, non solum de pace. Locus haud dubie est mutilus. *Glar.* Suspectum habeo locum, ut Glareanus. *Sigon.* Depositus locus, quem in sua ed. tamquam mutilum notavit Andreas hoc modo: *nisi Messeniis Archæi Pisum redderent, Romanis restitueretur. . . . . Ath. Cordileo et Pleurato Archide.* Pal. 1. *Philum redderent, Romanis restitueretur at in tantas cerdi: ledo et Pleurato Archide.* Pal. 2. *Romanis restitueretur Ath. Cerdileo et Pleurato arbide.* Pal. 3. *Romanis re-*

stitueretur Ath. Cerdileo et Pleurato arridens. Mox libri omnes *Enimvero indignum.* Gebh. *Sationis restitueretur Ath., Scerdileto et Pleurato Parthini* emendasse quosdam, ait Glareanus: idque primus, ni fallor, in contextum immisit Cælius Secundus Curio: Andreas et Aldina *redderent, Romanis restitueretur Ath., Cordileo et Pleurato Archide.* Utrum sit corruptius, rationem non facile ineo. Scripti fere omnes memoratu digni pro *Sationis* habent *Romanis*, pro *Parthini* reddunt *Archide.* Sed Puteanei codicis lectio meretur integra repræsentari: *nisi Messeniis Achæi Pylum redderent, Romanis restitueretur at in tanta Scerdiledo et Pleurato Archidei enim vero indignum.* Etiam Flor. optimus, et Men. *atintantas.* Scribendum haud dubie, *nisi Messeniis Achei Pylum redderent, Romanis restitueretur Atintania, Scerdilædo et Pleurato Ardyæi.* Controversiam Achæorum et Messeniorum de Pylo Polybius quoque notat in Excerptis Legat. num. VII. διὰ τὸ κατὰ πρόσωπον Ἠλείους μὲν ἀμφισβητεῖν τοῖς Ἀχαιοῖς ὑπὲρ τῆς Τριφυλίας, Μεσσηνίους δ' ὑπὲρ τῆς καὶ Πύλου, συμμάχους τότε Ῥωμαίων ὑπάρχοντας. De Atintania vero et Ardyæis idem II. 11. Ῥωμαῖοι δὲ καὶ τοὺς Ἐπιδαμνίους παραλαβόντες εἰς τὴν πίστιν, προῆγον εἰς τοὺς εἴσω τόπους τῆς Ἰλλυρίδος, ἅμα καταστρεφόμενοι τοὺς Ἀρδυαίους· συμμιξάντων δὲ πρεσβευτῶν αὐτοῖς καὶ πλειόνων, οἱ παρὰ τῶν Παρθεινῶν ἧκον ἐπιτρέποντες τὰ κατ' αὐτοὺς, δεξάμενοι τούτους εἰς τὴν φιλίαν· παραπλησίους δὲ καὶ τοὺς παρὰ τῶν Ἀτιντάνων προσεληλυθότας. Ex his igitur Romani Atintanas quidem obtinuerunt ipsi, Scerdilaidæ vero aut Scerdilædo ac Pleurato regulis attribuerunt Ardyæos. Quum interim bello Punico distinerentur, Philippus, bellam occasionem ratus, prætextu cessionis ab Demetrio Phario sibi factæ, Illyricum invasit, et hos populos subegit. Et ab illo nunc reposcuntur. Cæterum, quos Polybius et Livius *Ardyæos* vocant, posterior ætas Οὐαρδαίους, Βαρδαίους, *Vardæos* et *Bardæos*, vocavit. Suntque ex hac natione servi illi Mariani apud Plutarchum in Mario pag. 431. οὓς Βαρδαίους καλοῦσιν. Ubi vir eruditus Freinsh. ad Flor. III. 21. § 16. Μαριαίους reponendum suspicatur. Non enim meminerat eorum, quæ habentur in Glossis Latinogræcis: *Bardæi*, Ἰλλυριοὶ δοῦλοι, οἱ καὶ ἀγωνισάμενοι ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας κατὰ Κίννου καὶ Μαρίου στρατευσάμενοι· καὶ ἐκ τούτου τυραννησάμενοι (ita legendum, non τυραννῆσαι) κατὰ τῶν δεσποτῶν· τούτους Σερτώριος δόλῳ περικυκλεύσας ἀναρεῖ. Quod confirmat in Sertorio Plutarchus p. 570. Cæterum, ne cuiquam laudem suam invideamus, prior Plutarchum vindicavit Scriverius ad Martialis lib. IV. ep. 4. 'Lassi bardaicus quod evocati.' Non est autem corrupte apud Strab. VII. 315. 316. et App. Illyr. pag. 758. Ἀρδυαῖοι ἀντὶ τοῦ Οὐαρδαῖοι, ut putavit vir doctus. Strabo lib. VII. clare, εἶθ' ὁ Νάρων ποταμὸς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν Δαάριζοι καὶ Ἀρδυαῖοι, καὶ Πληραῖοι, &c. Οὐαρδαίους δ' ὕστερον ἐκάλεσαν τοὺς Ἀρδυαίους. Hæc vera lectio est, non Οὐαραλίους, quod etiam Casaubonum ambiguum reddidit. Ita et apud Zonaram VIII. 20. forte legendum, ubi Demetrium Pharium vocat Σαρδιαίων ἄρχοντα: ubi Pighius Σκαρδοναίων ad a. IↃXXXIV. Sequentem periodum incipere, *Enimvero indignum ratus Philippus*, uti quidem Put. Pet. Men. Florent. quinque, Barber. tres Pall. non magis hic novum est, quam apud Ter. Andr. I. 3. 1. 'Enimvero Dave.' Lib. XXVI. cap. 38. in Dasii et Blattii lite: 'Enimvero ille, velut in manifesta re, exclamat.' XXXVIII. 14. 'Enimvero, inquit consul, ferri jam ludificatio ista non potest.' XL. 8. 'Enimvero se, Philippus dicere, auditurum, vocarique extemplo Demetrium jussit.' *J. F. Gronov.* Froben. a.

1531. priorum edd. lectionem mutans, substituit *redderent, pax Romanis restitueretur, Athamanis, Scerdileto, Pleurato, et Archidi*: (ex quibus *pax Romanis* jam exstiterat in Ven. ed. 1495.) At quadriennio post recepit id, quod Gronovius Curionem primum in contextum inmisisse credidit: idque deinde ad Gronov. usque editores retinuerunt. Verum *Sationis* in nullo cod. obcurrit, sed pro eo recte *Romanis* in antiquioribus edd. exstitisse, uno ore adfirmant omnes Mss. Pro *Athamanis* deinde *in tanta* Voss. *at in tantas Cerdiledo* Lovel. 1. Hafn. et Hav. *ad in tantas Credilедo* Lov. 3. *Achitaneas Cerdiledo* Lov. 2. *atintantas*, ut in optimis Gronov. invenit, etiam Hearnii N. *Parthini* deinde in nullo etiam codd. qui hic variant, et pro ea voce *Arrhidæ, Arhride, Archidæ, Archritæ, Arcbidiæ, Achridæ* exhibent. Hinc adsentiri nequeo Doujatio, qui ex juncta Mstorum et edd. lectione legebat *Scerdilædo et Pleurato Ardyæi et Parthini*. De vero prioris reguli nomine ejusque orthographia vide ad XXVI. 24. § 9. Tandem *Enimvero*, præter omnes codd. quibus utor, exhibent etiam vett. edd. usque ad Froben. qui demum a. 1535. *Id vero* ejus loco dedit. Sed *Enimvero* indignantium vocem, ac dolori exprimendo aptissimam esse, Sigonius docuit ad X. 35. § 13. Sæpe eo Livius in initio orationis utitur, et cum voce 'indignum' jungit. XXV. 41. 'Enimvero indignum ratus Marcellus, se his terra marique victis ab se hostibus cedere.' XXXIII. 46. 'Enimvero indignum id ratus Hannibal, viatorem ad prehendendum quæstorem misit.' XXXIV. 58. 'Enimvero id auditu etiam dicere indignum esse Hegesianax.'

§ 14 *Sed ut omnes socios testes haberet*] Pal. 3. *et uti omnes socios*. Gebh. *Sed uti omnes socios* Lov. 4. Paullo ante *spem nullam* Lov. 4. Harl. Ber. et Gaertn. contra sensum.

§ 16 *Quas si adjecisset missæ nuper ad se classi*] Pal. 1. *quasi accepisset Missenum per ad se classi*. Pal. 2. *quasi adjecisset*. Pal. 3. *quas adjecisset*. Gebh. *Quasi adcepisset Misenum per ad se classi* Flor. *quasi accepisset missenum parasse classem* Hav. *quas si accepisset missenum parata classe* Ber. a m. sec.

§ 17 *Ipse ab eo concilio Argos regressus*] Vet. *ipse habito concilio*. Sigon. Consentiunt Voss. Lov. 1. 2. Harl. Ber. a m. sec. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et Branc. Latinii: *ipse abito concilio* Flor. Sed nihil muto: *ab eo concilio* est, post dimissum id concilium. Supra hoc cap. 'Ab ipso ludicro extemplo Rhium profectus est.' XXX. 36. 'Confestim a prœlio expugnatis hostium castris.' XXXI. 8. 'Ab hac oratione in suffragium missi.' XXXIII. 36. 'Castra quum hostes a prospera pugna nequidquam obpugnassent.' XL. 49. 'Ab hoc prœlio Gracchus duxit ad populandam Celtiberiam legiones.' cap. 56. 'Ab hoc sermone omni genere honoris producere eum non destitit:' et sæpe alibi. Vide etiam ad XXIII. 6. § 1.

CAP. XXXI. § 1 *Sulpicius, ab Naupacto profectus*] Addidimus litteram pronominis *P. Sulpicius*. Rhen. Pal. 1. *animum, Sulpitius Naupacto profectus classem abstulit in per Silicionem*. Pal. 2. *præfectus Sulpicius a Naupacto classem appulit*. Pal. 3. *præfectus Sulpicius ab Naupacto classem appulit*. Gebh. *Sulpicius Naupacto profectus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav. prænomen deest etiam in Lov. 3. *præfectus Sulpicius* legunt Lov. 5. et Gaertn. Præpositionem omittunt etiam Cant. Harl. et Hearnii L. 1. Tum *classem abstulit* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. et Hav.

§ 2 *Jussis se subsequi peditibus*] *Jussis subsequi peditibus* scripsimus, *se* pronomine deleto. *Rhen.* Vet. lib. *jussis se subsequi*. Sigonius. Pal. 1.

omisso *jussis*, habet *se subsequi*, quod immerito a Rhenano jugulatum est. Vet. ed. *jussis se subsequi peditibus*. Pal. 3. *se subsequi peditibus jussit:* qui paullo ante habebat *partim cum equitatu profectus*. Gebhard. Pal. primo consentiunt Flor. et Lov. 2. *jussis se subsequi* Ber. et Gaertn. *se subsequi peditibus jussis* Voss. Lov. 1. 5. Hav. Hearnii L. 1. et ed. Sigonii, qui tamen aliud ex vet. lib. profert: *jussis subsequi peditibus* Lov. 3. 4. et Harl. Neque etiam, si optimi codd. id ignorant, pronomen necesse est. Supra cap. 19. 'Jussisque prosequi, quoad vellet, equitibus dimisit:' et sæpe alibi.

Ut qui nihil tale metuerant, adortus Romanos, compulit in naves] *Nihit tale metuerent* scripsimus, pro *metuerant*, et *ad naves*, pro *in naves*. Rhen. Omnes Gall. et Voss. *in naves*, ut erat ante Rhen. *J. F. Gron.* Rhenano *metuerent* emendanti, præter antiquissimos typis descriptos, adstipulantur omnes codd. excepto uno Voss. qui *metuerant* retinet. Contra *ad naves* unus Hearnii D. unusque meorum Rec. legunt: omnes vero reliqui *in naves* servant, nisi quod mendose *inanes* sit in Lov. 5.

§ 3 *Philippus quoque ludorum, qui reliqui erant, cetebritate quantæcumque de Romanis tum victoriæ partæ famam auxerat*] Pro *tum* reposuimus *tamen*. Sensus est, quantæcumque victoriæ, quæ tamen non de quibuslibet, sed de Romanis, erat. *Rhenan.* Pal. 1. *Philippum ludorum quoque, qui reliquerant, celebritatem quantæcumque, de Romanis tamen, victoriæ partæ famam auxerat.* Pall. 2. et 3. *Philippo ludorum quoque, reliquerant, celebritatem quantæcumque, Romanis tamen, victoriæ partæ fama auxerat.* At Rhenanus pro *tum* reposuit *tamquam*, quod factum sine libb. auctoritate. *Gebh.* Rhenanus pro *tum* reponit *tamquam*, quod sensu caret: sed operarum esse peccatum suspicor ex interpretatione, et voluisse eum *tamen*, ut habent omnes Gall. Pall. et Voss. Necdum tamen sanus est locus, quem talem reliquerat Livius: *Philippo quoque ludorum, qui reliqui erant, celebritatem quantæcumque, de Romanis tamen, victoriæ partæ fama auxerat.* Ex his τὰ *Philippo* et *fama* sic plane exstant in Put. Pet. et Pal. melioribus: *celebritatem* in Men. duobus Pall. et Voss. in quo *Philippum*. Sensus hic est: fama victoriæ, non quidem magnæ, tamen, quod de Romanis parta erat, satis claræ, celebritatem dierum, qui ludis supererant, auxerat Philippo, tamquam præsidenti illis, in illius honorem. Vel potius, fama quoque partæ Philippo victoriæ quantæcumque, de Romanis tamen, celebritatem ludorum, qui reliqui erant, auxerat. *J. F. Gronov.* Rhenanus *tamen*, pro *tum*, emendabat; ut patet ex prima adnotationum ejus ed. quæ apud Froben. an. 1535. prodiit, et ex aliquot seqq. Postea Francofurtenses 1578. in iisdem adnotationibus *tanquam*, pro *tamen*, ediderunt operarum errore, quod non tantum ex ejus expositione deprehendi potuit, verum inde etiam, quod idem Froben. pluresque alii ex ejus emendatione *tamen* in contextum receperint; pro quo demum Lugd. ed. 1553. hinc Paris. 1573. tum reliqui usque ad Gronov. editores perperam iterum *tum* dederunt. Certe unus Ber. *tum*, reliqui codd. *tamen* exhibent. Eo sensu *tamen* est II. 24. 'Deliberationi de maxima quidem illa, sed tamen parte civitatis, metum pro universa republica intervenisse.' Vide Cort. ad Plinii Ep. III. 4. § 5. et IV. 17. § 2. Adde ad XXXVII. 25. § 11. Solent autem *tum* et *tamen* in Mss. commutari. Vide ad XXII. 17. § 5. Ceterum varii codd. pro *Philippus*, *Philippum*, pro *celebritate*, *celebritatem*, pro *famam*, *fama*, verum plane, ut Gronovius emendandum censuit, exhibet Harl.

§ 4 *Demto capitis insigni, purpura-*

que, atque alio regio habitu] *Purpura*, particula *que* erasa, reposuimus. *Rhenan.* Pal. 1. et antiq. ed. *purpuraque, atque alio.* Gebh. *Purpuraque* servant Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. et Hav. Et hæc locutionis compositio Liviana est. Vide ad II. 31. § 1. Mox *æquaverat civis se in speciem* Colbert. melior apud Donjat. Male: τὸ *ceteris* enim defenditur ex Polyb. qui πολλοῖς dixit, quod Livius hic *ceteris* vertit, in Fragm. lib. x. pag. 1390. Καὶ τὸ μὲν διάδημα καὶ τὴν πορφύραν ἀπέθετο, βουλόμενος αὐτὸν ἴσον τοῖς πολλοῖς, καὶ πρᾶόν τινα καὶ δημοτικὸν ὑπογράφειν.

§ 5 *Per maritas domos*] Insigne erratum hic est. Non enim, quemadmodum 'ulmos maritas' dicimus, quibus conjunctæ sunt vites, sic et 'domos maritas' vocamus, in quibus degunt matrimonio copulati. Spirense exemplar habet *per maritum asdomos.* Legendum est *per maritimas domos,* hoc est, domos ad mare sitas: et intelligit domicilia tenuiorum. Captabat autem loca minus celebria, ac parum frequentia. Nam sequitur, 'quo minus conspectus, eo solutior.' Porro sunt et hodie principes, qui Philippi licentiam imitentur, non per domos semper maritimas, sed maritatarum discursantes cum uno aut altero comite, adeo submittendo se in privatum fastigium, ut morionum cultus non pudeat. *Rhenan.* Pal. 2. *vagabatur autem cum uno aut altero comite per maritimas domos diesque noctesque.* Quod arripiens Rhenanus *maritimas domos* interpretatur ad mare sitas, quasi Livius intelligat domicilia tenuiorum, quoniam Philippus loca minus celebria ac parum frequentia captabat. Nugæ. Si penetrabat domos tenuiorum tantum, quomodo Arato abducta uxor? Dein damnat *maritas domos* recte dici, in quibus degunt matrimonio juncti: quam tamen lectionem adstruit sibimet ipse Titus: 'periculosumque et viris et parentibus erat.' *Gebh.* Voss. *per maritas domos,* quomodo legendum censebat ad Censor. cap. 3. Henr. Lindenbrogius. *J. F. Gron.* *Per maritas domos* etiam Flor. Lov. 1. et Harl. neque aliter in duobus Colbert. et margine Reg. invenit Donjat. in Put. autem et aliis suis Crevier. qui locutionem adversus Rhenan. idoneis ex Plauto, Ovid. et Hor. exemplis vindicarunt. Ita 'torus maritus' est apud Ovid. Her. II. 41. 'sacra marita' Her. XII. 87. 'rogi mariti' ex emendatione N. Heinsii apud Claud. in B. Gild. 407. ubi plura notavit. Lectio hæc etiam placuit Jac. Perizon. qui ad marginem Livii observavit, Livium hic iterum vertisse Polyb. in Fragm. lib. x. p. 1390. Οὐ γὰρ ἔτι τὰς χήρας ἐπείρα γυναῖκας, οὐδὲ τὰς ὑπάνδρους ἠρκεῖτο μοιχεύων: quem locum etiam Crevier. laudavit. Forte excipi posset, locutionem nimis poëticam esse, quam ut Livius ea usus esse censeatur. Verum, nonnumquam Livium hæc loquendi genera adhibuisse, vidimus ad c. 24. § 3. Ceterum ex laudato loco Polybii constat, scelera hæc a Philippo Argis perpetrata esse. Ea autem urbs non ad litus maris sita erat; quomodo ergo Rhenan. probare poterit *maritimas domos?* Perperam autem emendationem hanc firmare conatur verbis sequentibus 'quo minus conspectus, eo solutior.' Hæc enim referenda sunt ad id, quod dixerat, eum 'demsisse capitis insigne, purpuramque, atque alium regium habitum, et fastigium suum in privatum submisisse,' ut constat ex Polyb. l. laud. ὅσῳ δὲ τὴν ἐσθῆτα δημοτικωτέραν περιετίθετο, τοσούτῳ τὴν ἐξουσίαν ἐλάμβανε μείζω καὶ μοναρχικωτέραν.

§ 6 *Submittendo se in privatum fastigium*] Censeo deleas pronomen. Hoc enim dicit, *submittendo fastigium* suum vel regium *in privatum.* J. F. Gron. Doujatius vulgatum servari posse existimat: dici enim posse,

Philippum, quum rex esset, ita se submisisse, ut fastigium retineret, non regium, sed quale servant nobiliores et potentiores inter privatos. Contra Crevier. 'privatum fastigium,' et 'submittere se in fastigium' ferri non posse agnoscit. Quamvis autem, admissa emendatione Gronovii, loquendi formam duram, nec satis Livianam putet, notat tamen, eam stabiliri auctoritate cod. Victor. cui ex meis accedit nunc Hav.

Quo minus suspectus, eo solutior erat] Et hoc ab novitiis corruptoribus: nam libri omnes scripti et editi veteres, *quo minus conspectus:* nec legit Rhenan. aliter. Sic alibi XXXII. 5. 'conspectum maxime tumulum:' et XXX. 29. 'locus conspectus undique.' Illud est igitur: quo minus oculis denotabatur, quum privato habitu grassaretur multis ignotus, invisus. *J. F. Gron.* *Suspectus* primum mihi obvium fuit in ed. Paris. 1573. quod perperam exhibent ex scriptis etiam Lov. 2. et Voss. in cujus tamen posterioris margine pro varia lectione recte adscriptum est *conspectus.* De vi vocis 'conspectus' vide ad IV. 13. § 3.

§ 7 *Sed vim etiam flagitiis adhibebat*] Particula *etiam* exsulat a Flor. Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. quam demum inseruit Froben. anno 1535. Præterea *adhærebat* Cant. legit: *addebat* Rec. Mox autem *erat* non est in Flor. Insuper *moram incommodam severitate* Voss. sed vulgatum præstat.

§ 8 *Uni etiam principi Achæorum Arato ademta uxor nomine Polycratia*] Hunc Aratum miris laudibus ornat Strabo VIII. 382. et 385. tradens, illum civitatem ad libertatem revocasse, et adeptum regnum ab ultro offerentibus, quod longe lateque postea ampliarit. *Rhenan.* Recte Crevier. ex Plut. in Arato p. 1050. et 1051. docuit, juniorem indicari Aratum, filium nempe ejus, quem tantopere Strabo laudavit. Ceterum *Erato* perperam Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. et Harl. *Herato* Hav. *Cratho* Hearnii L. 1. Deinde *Polychartia* Voss. *Polycharcia* Lov. 1. *Pollichartia* Hearnii N. *Pollichartea* Lov. 3. *Pollicratia* Lov. 5. *Policrathea* Hearnii L. 1. *Policratea* Gaertn. Mox *transportata* Lov. 5.

§ 9 *Sollemni Nemeorum peracto*] *Sollemni Nemeorum ludo peracto* Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum. Male. I. 5. 'Euandrum sollemne adlatum ex Arcadia instituisse, ut nudi juvenes currerent.' Mox iterum, 'Huic deditis ludicro, quum sollemne notum esset, insidiatos latrones.' 'Sollemne Nemeorum' autem, ut 'sollemne Latinarum' XLIV. 21. Mox *Climas* Voss. et Lov. 3. ac 4. Vide ad X. 24. § 2. *Clinias* Lov. 2. *Dyamas* Hearnii L. 1.

§ 11 *Transeunt Larissum amnem, qui Eleum agrum ab Dymeo dirimit*] Polyb. et Steph. Δυμαῖον scribunt. Itaque *Dymæo* scribe. *Sigon.* *Lacrisum* Gaertn. *Lariseum* Hearnii L. 1. *Larisum* Flor. Voss. et Lov. 2. 3. 4. Λάρισος unico σ vocatur Paus. Eliac. II. in fin. et in Achaic. c. 17. aliisque locis. Similiter apud Strab. l. VIII. 387. et Steph. Byz. voce Δύμη. Semel Λάρισσος apud eumdem Strab. IX. 440. ὁ τὴν 'Ηλείαν ἀπὸ Δύμης διορίζων Λάρισσος πόταμος. Et ita Paus. l. posteriori memorat in ripa hujus fluminis constructum templum 'Αθηνᾶς Λαρισσαίας. Hinc alii nomen hoc utroque modo scriptum fuisse putant, alii emendanda putant loca, in quibus duplex σ adhibetur. Vide viros doctos ad hunc loc. Paus. et ad Steph. Byz. Præterea *qui amnis,* pro *amnem qui,* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav. Recte autem *Dymæo* Sigon. et ita fuit in Voss. et Gaertn. nisi quod duabus vocibus *Dyma eo* scribatur.

CAP. XXXII. § 1 *Qui, obequitando por-*

tis] Tò *portis* defit in Pal. 1. *Gebh.* Non adparet etiam in Flor. Lov. 2. 3. et Hav. Paullo ante *populando agrum*, addita voce, Lov. 1.

§ 2 *Intrasse Elim. Itaque inprovisa res*] Pal. 1. *intrasse limita quæ improvisa res.* Pal. 2. *intrasse Helim. quæ impr. res.* Pal. 3. *intrasse. Elimitasque improvisa res.* Gebh. *Intrasset limita quæ impr. res* Flor. a m. pr. et Lov. 1. *intrasse limita, quæ impr. res* Flor. a m. sec. et Lov. 2. *intrasse Elim. quæ impr. res* Lov. 3. et Ber. a m. sec. *intrasse, quæ impr. res* Voss. Paullo ante *Cylenen* Hearnii L. 1. *Cylenem* Flor. Lov. 2. et Ber. *Cillennē* Hav. In sequentibus *injecit puvorem* Lov. 2.

§ 4 *Triballos, Illyriorum id est genus*] Vet. lib. *Trallos.* Recte. *Tralli* enim sunt populi Illyrii, auctore Stephano, de quibus Livius etiam lib. XXXVII. *Sigon. Trallis* Flor. Voss. Lov. 2. 4. Ber. Harl. et Hav. *Tralis* Lov. 1. *alios* Gaertn. *Thrallis* edd. principes. Postea in margine ed. Ven. 1495. aliarumque vir doctus videndum monuit, ne legendum sit *Triballos*, quod dein Mog. ed. aliæque receperunt. Id Sigon. mutavit in *Trallos.* Potest tamen non male codd. lectio *Trallis*, vel *Tralles* servari. Vide ad XXXI. 35. § 1. Deinde *id genus* Lov. 3. *idem genus* Lov. 1. 2. Rec. et Gaertn. De quo errore vide ad V. 4. § 5. Mox *urbe geri*, pro *urgeri*, Flor. Cant. Voss. et Lov. 1.

Et ipse rex] Etsi Livius sæpe repetit voces præcedentes, tamen hic et ipse mihi videtur repudiare *Rex.* Duk.

§ 5 *Prolapsum in caput regem effudisset*] Juxta scripturam veterem pro *in* reposuimus *per.* Rhenan. Pal. 2. et antiq. impressio *prolapsum in caput.* Gebh. *In caput* servant Lov. 5. Ber. et Gaertn. Ovid. Art. Am. I. 547. ‘ In caput aurito cecidit delapsus asello.’ Reliqui *per caput* probant. ‘ Super caput’ dixit XXII. 3. ‘ Equus repente corruit, consulemque lapsum super caput effudit.’

§ 6 *Caderentque circum eum multi, et vulnerarentur*] Liber scriptus tantum habet *multi vulnerarentur*, absque particula connectente *et.* Suspicor Livium scripsisse *caderentque circa eum multi, multi vulnerarentur.* Rhen. Miror hic et indignor, occasione omissæ in Spirensi exemplari copulæ *et* Rhenanum totum locum interpolatum ivisse. Vulgata sustinetur lectio consensu codd. Pall. Antiqua vero recensio Andreæ *caderentque prope eum multi et vulnerarentur.* Gebh. Omnes mei constanter *et vulnerarentur.* Præterea *prope eum* Ber. et edd. ante Ald. quod ex alterius glossa natum videtur. Paullo ante *dein, quum jam inpar certamen esset*, pro *deinde*, Flor. Lov. 4. Harl. et Hav. Vide ad III. 3. § 6.

Alteri equo injectus, fugit] Non est in libro scripto *fugit*, sed *fuit:* et sensus est integer. *Rhenan.* Stant libri nostri contra Rhenanum contaminatorem, perdentem *fugit.* Gebh. Omnes iterum mei *fugit: fuit* autem, quod Rhenanus in Spirensi invenit, errore librarii natum est. Solent autem voces *fuit* et *fugit* commutari. Vide ad II. 22. § 5. V. 39. § 8. IX. 44. § 4. X. 15. § 12. XXII. 50. § 3. et XXXV. 26. § 9. Vide N. Heins. ad Nas. Her. VII. 192. Bentl. ad Horat. Sat. I. 6. 13. et Burm. ad Phædri I. 11. 15.

§ 7 *Postero die omnes copias ad propinquum Eleorum castellum, quod Pyrgum vocant, duxit*] Erasimus *quod*, fidem secuti Ms. cod. ut reliquam clausulam per parenthesim legas (*Pyrgum vocant*) *duxit.* Rhen. Put. Reg. et fere duo Pall. Menardique, *Postero die castellum Phyrcum vocant copias omnes eduxit.* Nonnulli *ad castellum.* Duo alia verba non conspiciuntur. Et certe insiticia sunt: nam scripserat Livius, *Eo die castra quinque millia passuum ab urbe Eleorum* (Put. *Eliorum*) *posuit: postero ad*

castellum (Pyrgum vocant) copias omnes eduxit. Vide plenam necessariis omnibus partibus orationem. *J. F. Gron.* Edd. lectionem defendunt Ber. et Hearnii D. *postero die ad propinquum Eleorum castellum (quod Pyrgum vocant) omnes copias eduxit* Lov. 5. et Harl. *postero die ad castellum, quod Phyrcum vocant, omnes copias eduxit* Lov. 2. 3. Gaertn. et Hav. *postero ad castellum, quod Phyircum vocant, copias omnes eduxit* Voss. Et ita Lov. 1. et 4. nisi quod prior *Phyrcum*, posterior *Phireum* castellum vocent: *postero die castellum (Pyrcum vocant) copias omnes eduxit* Flor. et Cant. quibus codd. Gronovii lectio stabilitur, nisi quod pro *die* legendum sit *ad*, ut in suis ille invenit, et *Pyrgum*, pro *Pyrcum*, continua literarum *c* et *g* commutatione. Vide ad VI. 25. § 6. De parenthesi, simili modo sine connexione interjecta, vide ad XL. 57. § 3. Paullo ante *ab urbe Eliorum* etiam Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1.

§ 9 *Fuerunt autem quotuor millia hominum, pecorumque omnis generis ad viginti millia*] Antiqua lectio *quatuor millia peditum hominum.* Suspicor legendum *deditorum hominum.* Nam præcedit 'primo statim terrore adveniens cepit.' Igitur, ut verisimile est, dediderunt se. *Rhenan.* Pal. 3. *fuere autem quatuor millia peditum hominum, pecorumque:* unde Rhenanus confidenter affirmat vere emendari *deditorum hominum.* Pal. 1. *fuerunt autem hominum pecoris omnis generis.* Antiqua ed. *fuerant autem quatuor millia boum: pecorum omnis generis.* Gebh. Quia Rhenanus invenerat in suo *peditum hominum*, suspicabatur *deditorum hominum.* Nihil tale in nostris, sed Put. et Voss. *fuerant autem ꝏ ꝏ ꝏ ꝏ hominum, pecoris omnis generis ad millia viginti.* Et habent pariter *pecoris* omnes Gall. unusque Pal. *J. F. Gron.* Illud *peditum* in nullo meo obcurrit; at in Hearnii D. *pedítumque*, pro *pecorumque*, scriptum exstat: *fuerunt autem hominum* in Flor. Voss. Lov. 1. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. ubi voces *quatuor millia* per notas exaratæ fuisse videntur, ut Gronov. in Put. invenit; quibus quid indicaretur, quum librarii non intelligerent, eas omiserunt, ut sæpe facere soliti sunt. Vide ad XXXIX. 42. § 3. *Fuerunt autem ad quatuor millia boum* Ber. et Gaertn. *fuerant autem* omnes, quas vidi, edd. usque ad Aldum, cum Ber. Reliqui scripti *fuerunt*, ut Aldus substituit, nisi quod *fuere* sit in Lov. 4. Deinde *pecorisque omnis generis ad millia viginti* Lov. 5. et Hearnii L. 1. ac N. *et pecoris omnis generis ad millia viginti* Lov. 2. *pecorum omnis generis ad millia viginti* Voss. Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *pecoris omnis generis ad millia viginti* omnes reliqui Msti.

Eropum quemdam] *Eroptum* Lov. 2. *Erumpum* Hearnii D. *Meropum* ejusdem L. 1. An legendum *Aëropum?* Vide ad XXIX. 12. § 11.

Corrupto arcis præsidiique præfecto Bachindum cepisse] Ptolemæus et alii, *Lichnidum* legi oportere, clare demonstrant. *Sabell.* Græci Λύχνιδον. Ergo *Lychnidum.* Sigon. Addit nomen præfecti Pal. 3. *arcis præsidiique præfecto Bacchide Lenchidum cepisse.* Pal. 1. istam arcem vocat *Luchnidum.* Pal. 2. *Luchyndum.* Gebh. *Luchnidum* Flor. *Lychradum* Lov. 1. *Luchindum* Lov. 3. 4. 5. *Lunchidum* Hav. *Linchidum* Ber. a m. pr. prioris lectionis vestigiis erasis. *Bachindum* Gaertn. et edd. ante Mogunt. ex quo et altera lectione junctis ea forte exstitit scriptura, quam Gaertn. in Pal. 3. invenit. *Lycnidum*, quod in *Lychnidum* mutandum Sigonius monuit, in nulla nisi in ipsius ed. inveni. De Lychnido vide ad XXXIII. 34. § 11.

Tenere et Darsetiorum quosdam vicos] Plinius et Ptolemæus *Dassaretiorum* habent. *Sabell.* *Dassaritiorum* ex Stephano. Δασσαρῖται ἔθνος Ἰλλυ-

ρίας, λέγεται καὶ Δασσαρίτιοι. *Sigon.* *Elansenorum* Gaertn. *Clansetiorum* Lov. 3. *Elanseciorum* Lov. 5. *Darseciorum*, vel *Darsetiorum* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. et Hav. *Darsetiorum*, vel *Dasseretiorum* edd. vett. pro quo *Dassaretiorum* ex emendatione Sabellici Ascens. 1510. substituit. Similes ferme varietates lectionum obcurrunt XXXI. 33. § 4. XXXVI. 10. § 10. et c. 13. § 1. quorum priori et ultimo loco Sigon. similiter, ut hic, scribendum conjicit. Ea tamen conjectura non necesse est. Δασσαρήτιοι enim vocantur Ptolem. III. 13. Δασσαρήτιοι Strab. VII. 316. et 318. *Dassaretæ* in optimis edd. Plinii III. 23. Eorum regio Δασσαρῆτις Polyb. V. 108. Licet tamen secundum Steph. Byz. populus Δασσαρῖται Polybio vocentur: verum Δασσαρῆται apud eum legendum, existimavit Palmer. in Græc. Ant. I. 35. ubi de hoc populo plura videnda. Mox *Danaos*, pro *Dardanos*, male Hearnii L. 1.

§ 10 *Omisso igitur Actico atque Ætolico bello*] *Attico bello* legi non potest, quod utique tunc nullum fuit. *Achaico* proinde melius, cui emendationi vetusti cod. lectio astipulatur. *Sabell.* Put. Reg. Voss. resecant *atque Ætolico*. J. F. Gronov. Easdem voces resecant quoque Lov. 1. 2. 4. 5. Hav. et Hearnii L. 1. atque N. Mox *relictis tamen XX. et quingentis conseris armorum* Flor. *relictis tamen XX. et quingentis cum seris armorum* Voss. *relictis tamen viginti cum sexis*, ultima voce omissa, Lov. 1. *viginti*, vel *XX. et quingentis* etiam Harl. Hav. et Hearnii N. *relictis tamen equitibus et quingentis* Gaertn.

Cum Menippo et Polyphante ducibus] Men. *Polyphanio*. Put. Voss. Pall. *Polyphania*. Scribe *Polyphanta*. Sic enim appellatur Polybio. Alius Pal. *Polyfanta*. J. F. Gron. *Polliphania* Lov. 2. et Gaertn. *Philophania* Hearnii N. *Polyphania* Flor. Lov. 3. 5. et Hav. *Polyphanea* Lov. 4. *Polyphonta* Ber. *Polyfanta* Hearnii L. 1. *Polyphonte*, teste Hearnio, ed. Rom. Aler. princeps. *Polyphonta* proximæ. *Polypponta* Ven. 1498. *Polyphanta*, ut Gronov. emendat, Mog. et aliæ, pro quo Frobenius *Polyphante* 1531. non recte substituit. Vide ad XXVIII. 5. § 11.

§ 11 *Per Achaiam Bœotiamque et Eubœam, decimis castris Demetriadem, &c.*] Quo pacto per *Eubœam*, quam utique post se habebat, et quæ insula est, ex Achaia venerit in Thessaliam, nullo modo intelligi potest, quia scilicet fieri non potuit. Ergo *Bœbam* legendum: fuit enim una ex urbibus Thessaliæ. Strabo IX. 436. Bœbeidem vero lacum prope esse oportet, quandoquidem Bœba ex circumjacentibus Demetriadi urbibus una fuit. *Sabell.* *Bœbeidem* recte meo judicio emendavit Sabellicus. *Bœoba* nihil est. *Eubœa* autem, quod Aldinus codex restituit, et quidam eum secuti, huic non quadrat, quod facile videbit geographiæ non imperitus. *Glareanus.* Libri omnes *et Eubœam.* Gebhardus. Locus mire depravatus. Nam primo cur in plurimis retro editis expresserunt *Bebœidem*, quum Sabellicus, auctor ejus vocis, teste Glareano, dederit *Bœbeidem?* quomodo ea scribenda est. Deinde Bœbeis, sive palus, seu reginncula, jacet sub Penei ostio, longe ultra Demetriadem. Cur, tanto spatio jam progressus, huc revertit Philippus? Equidem, nisi Sabellicus certam caussam hujus ambagis potuit novisse, melius erit, lectionem ab omnibus plane scriptis antiquis retinere *et Eubœam;* inprimis quum ea commode explicari possit, quod non attendit Glareanus. Quippe ob certas caussas potuit Philippus coactus fuisse ex Bœotia deflectere versus dextram in Eubœam, ut res insulæ inspiceret ac constitueret, maxime quum ejus insulæ cultores in metu ab Ætolis essent, ut testatur Livius XXVIII. 5. *Jac. Gronov.* *Et Euboicam* Hearnii L. 1. *et Euboiam* Rec. *et Eubœam* Flor. Voss. Lovel.

quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. ambo Colbert. Reg. Hearnii D. et edd. principes. Quum autem *Bœbam* scribendum Sabell. conjecisset, hinc mox ad marginem ed. Ven. 1495. aliarumque adscriptum est, 'Vide ne *Bœbeida* et *Bœbam* sit legendum.' Ascensius deinde 1513. et 1516. in contextum recepit *Bœobam*. Neminem tamen invenit, qui sequeretur, usque dum Curio daret *Bebœidem*. Quæ lectio licet etiam in *Bœbeidem* mutetur, quum ex non intellecto Sabellico perperam invecta sit, et *Bœbam*, ut Sabellicus scribebat, incerta nitatur conjectura, Mstorum lectionem *Eubœam* revocandam censui; quam tamen a menda inmunem præstare non audeo. Præterea *decumis castris* Flor. Voss. et Harl. Vide ad II. 59. § 11.

CAP. XXXIII. § 1 *Majorem adferentes tumultum, nuncii obcurrunt*] Pal. 2. *inferentes*. Pal. 3. *occurrerunt*. Gebh. *Occurrerunt* Cant. Lovel. 2. Ber. et Hav. Mox *Dardanios* Hav. Eos etiam Δαρδανεῖς et Δαρδανίους Polyb. vocat II. 6. et IV. 66. Δαρδανιάτους etiam Strabo VII. 315. et 316. At *Dardani* passim apud Plin. dicuntur, III. 26. et IV. 1. ac 10. Et ita cap. præc. et passim apud Liv. adpellantur.

Orestidem jam tenere, et descendisse in Argestæum] Orestidis situm fortassis Ptolemæus magis australem ponit, quam ut huic profectioni conveniat, cum sit magis ad boream. Ceterum *Argestæum* nomen nondum inveni. Vide ne *Æstræum* ex eodem Ptolemæo legendum. *Glar.* Suspicor *Ægestæum* campum esse Thesprotium, qui affinis est Orestidi. Nam Stephanus, Αἰγεσταῖοι οἱ Θεσπρωτοὶ, ἀπὸ τινὸς Αἰγέστου στρατηγοῦ. Nam qui sit 'Argestæus' campus, quærit merito Glareanus. *Sigon.* Connexio *ac* rejicitur in binis Pall. 1. et 3. Antiqua ed. *in Argestæum campum*. Pal. 2. *in Agrestinum campum*. Alii legunt *Ægestæum*. Gebh. *Argestæum* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Hafn. Haverk. et Hearnii N. *Agrestium* Gaertn. et Hearnii L. 1. *Agresteum* Lov. 4. *Agrestinum* Lov. 5. et Hearnii D. Neque Glareani, neque Sigonii conjecturæ placent. Quæ enim reponunt, remotiora sunt, quam ut convenire commode queant; ut alia, quibus refelli possent, prætercam. Potuit autem 'Argestæus campus' ignotior esse, quare lectionem illam dubiæ aliorum conjecturæ præferendam duxi.

§ 2 *Ad eminentem ramum cornu alterum galeæ perfregit*] Pal. 2. *in arborem impetu illatus, qui ad imminentem ramum cornu galeæ perfregit*. Gebh. Putean. *præflegit*. Scribe *præfregit*. Lib. XXXII. c. 17. 'Si quam hastam incidissent aut præfregissent.' *J. F. Gron. Præflegit* etiam Flor. *præfregit* Voss. Lovel. 1. 2. Hav. et alii. VIII. 10. 'Quum et hastas aut præfregissent, aut hebetassent.' Silius V. 242. 'præfracta gerebat Syrticus excelso decurrens robora monte:' ubi vide quæ notavi. Justin. VI. 8. 'Telo si primam aciem præfregeris.' Frontin. II. 3. 20. 'Ipso inpetu præfringerent hostium spicula.' Colum. II. 2. in fine: 'Præfractas stirpes omnes refodiat ac persequatur.' III. 18. 'Quum enim per exemtionem imæ partes eorum præfractæ sunt, apertæ medullæ deponuntur.' IV. 24. circa fin. 'Quo plerumque fit, ut, quod præcidi debeat, præfringatur:' ita duobus posterioribus locis optimus legit Sangerm. VI. 16. 'Præfractis cornibus linteola, sale atque aceto et oleo imbuta, superponuntur.' Hanc vocem Livio reddidit etiam Gelen. XXXVIII. 5. 4. Originem erroris vide ad IX. 10. § 7. Ceterum cornua inter insignia successorum Alexandri Magni inlustravit Spanhem. de Præst. et Us. Num. Diss. VII. p. 387. galeas autem cornutas p. 399.

§ 3 *In Ætoliam ad Scerdilædum*] *Scerdileum* Flor. Voss. Lov. quinque,

Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii D. et edd. principes. *Scerdielum* Hearnii L. 1. Sed vide Gronov. ad XXVI. 24. § 9.

§ 4 *Post profectionem ex Achaia regis*] Reposuimus *Philippi,* loco *regis.* Nam sic est in scripto libro. Et mox præcedit ' famam interfecti regis vulgavit.' *Rhenan.* Voss. et omnes Pall. *Post profectionem ex Achaia regis.* J. F. Gronov. Ita et omnes Hearnii Oxonn. et nostri, præter Lov. 4. qui, juncta utraque voce, *regis Philippi* legit. At illud *Philippi* ex interpretis expositione natum videtur.

§ 6 *T. Quintius consul*] Vet. lib. *Quinctius Crispinus consul.* Sigonius. Cognomen *Crispinus* non adparet in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Sequentem vocem *consul* Hearnii D. omisit.

L. Manlio Torquato] *T. Manlio Torquato*, non *L. Manlio,* reponendum, ut sequentia satis luculenter ostendent. *Glar.* *T. Manlio:* est enim is, cujus sæpius ante meminit. *Sigon.* Pall. 2. ac 3. *T. Manlio.* Mox c. 34. ' Eandem caussam in T. Manlio esse, quod recusasset delatum consulatum, recusaturusque esset.' Quibus verbis alludit ad ea quæ narravit XXVI. 22. *Gebh.* Recte, ut puto, viri docti. *L. Manlio* tamen Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

Alii Tarenti, alii in Campania mortuum tradunt] Duo prima verba in omnibus Gall. et Voss. desiderantur. *J. F. Gron.* Desiderantur similiter in Flor. Lov. 1. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Contra voces *in Campania* omittit Lov. 5.

§ 7 *C. Servilium, qui tum ædilis curulis erat*] Legendum juxta auctoritatem exemplaris vetusti (*tum ædilis curulis erat*). Nam solet hujusmodi clausulis per parenthesim interjectis uti Livius, sicut modo monuimus cap. præc. ' Pyrgum vocant.' *Rhenan.* Vet. lib. *C. Servilium, qui tum ædilis curulis erat, dixit.* Sigon. Ut Rhenanus, nostri quoque meliores; *magistrum equitum Cn. Servilium (tum ædilis curulis erat) dixit.* J. F. Gron. Prænomen omittunt Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hearnii N. *C. Servilium* legunt Flor. Lov. 4. 5. Ber. Gaertn. Haverk. et Hearnii L. 1. quod rectum est. Infra enim c. 36. memorat Livius ' Q. Metellum et C. Servilium ædiles curules ' hujus anni: qui ambo ædiles plebis proximo anno fuerant c. 21. ubi patrem ejus adhuc vivere captivum apud Boios refert; in consulatu autem patrem ex servitute recepisse XXX. 19. Perperam igitur ultima Gruteri ed. præfert *Cn. Servilium;* quod recentiores omnes servarunt. Recte etiam Rhenanus et Gronov. pronomen *qui* delerunt, consentientibus Voss. Lov. 1. 2. et Hearnii N. ac D. Deerat etiam a m. pr. in Flor. sed postea recentiori manu inter versus adscriptum est. Hanc emendationem repetit Gronov. ad XXXIV. 56. § 1. Vide plura ad XL. 57. § 3. *C. Servilium tum ædilem curulem dixit* Hav.

§ 8 *M. Æmilius prætor urbis, C. Flaminio*] M. Æmilium Regillum, qui post fuit flamen Quirinalis, fuisse puto. *Sigon.* Hic eos fecit a. IↃXXXVI. lib. XXII. capp. 9. 10. Quoniam autem Livius illum eosdem in quinquennium vovisse scribit, quærit Pighius, quis eos sequenti quinquennio a. IↃXLI. fecerit, et miratur, hoc a Livio, alioqui in talibus adnotandis diligentissimo, non proditum esse. Verosimile est, eos anno illo, etsi in quinquennium voti erant, ob caussam nobis incognitam non fuisse factos. Nam hoc satis aperte eo ostendit Livius, quod dictatorem ludos illos fecisse scribit, quos M. Æmilius voverat. Nam hi si a. IↃXLI. facti fuissent, haud dubie dixisset, a dictatore illos factos fuisse, qui eo anno in quinquennium voti fuerant. Et quum omnia de votivis Apollinaribus diligenter retulerit XXV. 12. XXVI. 23.

lib. XXVII. capp. 11. et 23. non est, cur eum in his negligentiorem fuisse credamus. *Dukerus*. *Præfectus urbis* Lov. 4. et Harl. in contextu; quod in Pall. etiam esse, testatur Gebh. ad Liv. XXV. 12. § 3. Deinde *Marcellus Æmilius* Lov. 4. *quos Memmius prætor* Lov. 2. 3. *quos Meminius prætor* Voss. *quos Menenius prætor* Hav. et Hearnii L. 1. Mox *C. Servilio* idem L. 1. *cum Servilio* Lov. 3. et Gaertn.

Tum dictator et ludos fecit] Recte quidem; sed cur hic *ludos* repetat, et τὸ *magnos* omittat, parum caussæ apparet, eo magis, quod a Cantabr. libro τὸ *ludos* etiam absit: quod sane amplector. Sunt enim media velut parenthesis intelligenda. *Jac. Gron.* Vocem illam *ludos* Crevier. etiam ejecit, testatus se id fecisse duorum optimæ fidei scriptorum auctoritate. Id tamen facere ausus non sum, quum eam in omnibus meis constanter repererim. Flor. ordine mutato legit *et fecit ludos*. Neque adtinebat hic repeti *magnos*. Quum enim statim præcesserit, dictatorem jussum esse ludos magnos facere, ac nunc subjungatur eum ludos fecisse; non alios, quam illos magnos, intelligi, sponte patet.

Et in sequens lustrum] Scripti *et in insequens lustrum vovit*. J. F. Gronov. Ita Flor. pluresque alii, cum Hearnii Oxonn. Vide ad IV. 30. § 12.

§ 9 *Et ut potissimum crearent*] Voss. et Men. *creandi, ut eos pot. crearent*. Put. et Reg. *creandi, ut eos crearent pot.* Scribe *consules creandi, et eos pot., quorum virtus*, deleto τῷ *crearent*. J. F. Gronov. Eleganter quidem, sed, quantum ex iis quæ hic scribuntur, intelligo, repugnantibus libris scriptis. Nec debemus offendi mutata forma orationis. Lib. XXXVI. c. 37. 'Decemviri renunciarunt, jejunium instituendum Cereri esse, et id quinto quoque anno servandum, et ut novendiale sacrum fieret, et unum diem supplicatio esset.' XXVI. 32. 'Cum tyrannis bellum gerendum fuisse, et urbem recipi, non capi.' XXVII. 5. 'Ut non exspectanda comitia consuli censerent, sed dictatorem comitiorum habendorum caussa dici, et extemplo in Siciliam redeundum.' Ter. Andr. III. 2. 34. 'Missa est ancilla illico obstetricem arcessitum ad eam, et puerum ut adferat simul.' Ejusdem generis sunt, quæ ὁ πάνυ habet ad XXXV. 33. *Duk.* Vide ad XXXIX. 14. § 9. *Creandi, ut eos pot. crearent* Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. cum edd. vetustissimis: *creandi, ut eos crearent pot.* Flor. et Harl. Quod nunc circumfertur in editis, primum inveni in Frob. 1535. Gronovii conjecturam probavit Crevier. Paullo ante, una voce minus, *omnibus omissis* Lovel. 5. Tum *una præcipue cura* Lov. 2.

§ 10 *Ac fervida ingenia imperatorum fuissent*] Reposuimus *fuisse*. Rhenan. Omnes mei vulgatum defendunt. Mox *sine copia natam fraudem*, pro *in necopinatam*, Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. et Hafn. *manum ..... natam fraudem lapsos*, relicta lacuna, Harl. *manum fraude lapsos* Hav.

§ 11 *Misertos nominis Romani*] Put. *Deos immortales miseritos nom. Rom.* Ut et inferius c. 34. 'Sordidati rei non miseritos, candidam togam invito offerre.' Et XXII. 55. 'Si quid Dii immortales miseriti imperii reliquum Romano nomini fecerint.' *J. F. Gron.* Ita et Flor. Vide ad V. 45. § 4. Id autem in contextum recepi. Mox *ipsorum consulum* Voss. Lov. quinque, Harl. Berol. Gaertn. Haverk. et edd. principes.

CAP. XXXIV. § 2 *Ei collega quærebatur*] Put. Voss. *et collega*. Gud. *collega et quær.* Cantabr. *sed collega*: idque rectius videtur. *Jac. Gron.* *Et collega quærebatur* Flor. Lov. 1. 2. 3. Hav. et Hearnii L. 1. Reliqui vulgatum servant, quod etiam probandum videtur. Solent autem sæpe voculæ *et* atque *ei* confundi. Vide

ad XLI. 15. § 6.

Et virum quidem eum egregium ducebant] Pal. 1. *cum egregium educebant.* A prisca ed. provocabulum *eum* deminutum est. Pal. 3. *et quidem virum egregium ducebant.* Gebh. Tò *eum* deest etiam in Lov. 2. Berol. a m. pr. Gaertn. et edd. ante Aldum.

§ 3 *M. Livius erat, multis ante annis*] Rursus Silius de eodem Livio XV. 597. 'Belliger is quondam, scitusque accendere Martem,' &c. *Modius. Marcus Junius erat* pessime Hearnii L. 1. *M. Linius erat* Harl. *M. Levius erat* Lov. 4. Tum *multis annis ante* Flor. Lov. quinque, Ber. et Gaertn.

Ex consulatu populi judicio damnatus] Quod prædam Illyricam maligne divisisset, ut ante dixi ad II. 35. § 3. *Sigon.*

§ 4 *Ut et rus migraret, et per multos annos et urbe et omni cœtu careret hominum*] Liber vetustus habet *caruerit.* Rhenan. Si hæc vera sunt, qui fieri potuit, ut Tarentinæ præfuerit arci ? Ideoque lubens crediderim, ejus arcis præfectum fuisse M. Livium Macatum, qui paulo ante (c. 25.) ob amissum Tarentum in senatu ab inimicis accusatus, cæterum ab hoc Livio Salinatore stante defensus; et in Cic. Catone c. 4. mendum esse vel librariorum, vel memoriæ, vel denique historiæ apud authores variatæ, ut sæpe fieri solet. Hujus rei XXIV. 20. etiam lectorem admonuimus. *Glar.* Pal. 1. *ut rus migraret.* Reliqui quoque *migraret.* Et post *et omni cœtu careret hominum.* Gebh. Omnes nostri *migraret ;* item *careret*, nolente Rhenano. *J. F. Gronov.* Non tantum Rhenani emendationem *caruerit,* sed etiam *migrarit*, pro *migraret*, recepit Froben. 1535. et retinuerunt recentiores usque ad Gronov. Verum *migraret* et *careret* servant cum Hearnii Oxonn. omnes mei, nisi quod *migrarit* in solo sit Lov. 4. Præterea *ut rus,* omissa vocula media, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3, Harl. et Hav. Sed vide ad II. 44. § 3.

§ 5 *Anno M. Claudius Marcellus et M. Valerius Lævinus consules reduxerant eum*] *Anno M. Val. Læv. reduxerat eum,* reliquis omissis, Hearnii L. 1. *reduxerunt* legunt Voss. Lov. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. ante Aldum. Paullo ante *decimo,* pro *octavo,* Lov. 2.

Capilloque et barba promissa] Quia non tondebatur : nam sequitur 'censores eum tonderi, et squalorem deponere, et in senatum venire, fungique aliis publicis muneribus coëgerunt.' Quare perperam Pal. 3. *et barba dimissa:* et antiq. ed. *prolixa.* Livius V. 41. 'M. Papirius unus ex his dicitur Gallo barbam suam, ut tum omnibus promissa erat, permulcenti scipione eburneo in caput incusso iram movisse.' Propius Justin. IV. 4. 'Denuo legatos Athenas mittunt, qui sordida veste, capillo barbaque promissis, et omni squaloris habitu, ad misericordiam commovendam acquisito, concionem deformes adeunt.' Liv. XXVIII. 34. 'Adornabat promissa cæsaries, habitusque corporis non cultus mundiciis, sed virilis ac vere militaris.' *Gebh. Dimissa* Harl. et Rec. *propensa* Hearnii L. 1. *prolixa* Voss. Lov. 3. 5. Hafn. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Vide ad V. 41. § 9.

Præ se ferens in vultu habituque] Liber vetustus habet non *præ se ferens,* sed tantum *præferens in vultu habituque,* quemadmodum et nos castigavimus. *Rhenan.* Pal. 1. et vet. ed. *præ se referens.* Pal. 2. *præ se ferens in vultu adituque.* Pal. 3. *præferens in vultu.* Mihi placet Pal. 2. scriptura *præ se ferens.* Liv. V. 41. 'Majestate etiam, quam vultus gravitasque oris præ se ferebat, simillimos Diis.' Quamquam et ibidem Pal. 1. *præferebat.* Gebhard. *Præ se referens* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. *præ se ferens* Lov. 5. et Branc. Latinii : *præferens* Lov. 4. Utrumque 'præ se ferre' et

'præferre' apud Livium obcurrit. Et quidem prius VII. 5. 'Præ se deinde tulit, ea vi subactum se incepto destitisse:' ubi vide quæ notantur: similiter 'præ me fero' XXXIX. 28. 'Hostem ei me esse, præ me tuli.' Alterum III. 12. 'Atroci responso judicium suum præferebant.' XXXVII. 37. 'Iliensibus in omni rerum verborumque honore ab se oriundos Romanos præferentibus.' Et hanc locutionem Gronov. ex conjectura restituit Liv. XLII. 52. § 15. Ex aliis auctoribus exempla vide apud Ovid. Her. XVII. 36. Val. Max. II. 6. 14. Flor. II. 2. § 35. aliosque. Solent autem 'præferre' et 'præ se ferre' in Mss. confundi. Vide Gron. ad XXX. 28. § 7. et Cortium ad Porcii Latron. Declam. contra Catil. XVII. et ad Plin. Ep. I. 22. § 6. Optionem itaque, utrum malit, lectori permitto.

§ 6 *Censores eum tondere, et squalorem deponere*] Sic et, si vera est vulgata, Quintil. Instit. I. 6. in fine, 'At lavamus, et tondemus, et convivimus.' Tamen antiquissimus omnium, et alii Gallici, Vossianusque *tonderi*. J. F. Gron. *Tonderi* etiam cum Hearnii Oxonn. omnes mei, præter solum Ber. Apud Quinctil. etiam scriptura in codd. ambigua est, ut Burm. docuit; quem etiam vide ad Virgil. Georg. III. 312.

Et in senatum venire] Non legerant eum in senatum, sed auctores ei fuerant, ut in senatum veniret, non tamquam senator, sed tamquam pedarius; nam sequitur, 'Sed tum quoque aut verbo assentiebatur, aut pedibus in sententiam ibat.' Ex iis enim erat, quibus jus erat in senatu sententiam dicere, non tamen senatores erant. Gellius III. 18. *Sigon.* Sic quoque Sigonius ad XXII. 49. § 17. et de Ant. Jur. Civ. Rom. II. 2. Non est probabile, certe ex his verbis ostendi non potest, virum, summis honoribus functum, nondum in senatum lectum fuisse. Nec Livius dicit, censores ei 'auctores fuisse' in senatum veniendi, sed eum 'coëgisse' in senatum venire; inter quæ multum interest. Sententia verborum Livii est, eum, a censoribus in senatum venire coactum, ut animo quomodocumque morem gereret, sententiam rogatum numquam stantem, ut solebant, qui longis orationibus in senatu utebantur, eam dixisse, sed nihil aliud, quam aut verbo aliis adsensum fuisse, aut, discessione facta, pedibus in aliorum sententiam ivisse. *Duk.* Cum Dukero verum esse puto, Livium jam antea senatorem a censoribus lectum fuisse, adeoque non tantum verbo adsentiendi, aut pedibus in sententiam eundi, sed etiam stantem sententiam dicendi potestatem habuisse; quo jure etiam usum fuisse in causa cognati hominis M. Livii Macati in sequentibus Livius narrat. Doujatius minus recte Sigonio adsensus est.

§ 7 *Quum de fama ejus ageretur*] Optimi ignorant præpositionem *de*. Utique multo Latinius. Lib. XLV. c. 38. 'Militum magis in hoc universique populi Romani fama agitur.' Cic. in Verr. I. 29. 'Cumque Dolabella cum suis præfectis pugnaret in consilio, Verres fortunas agi suas diceret.' *J. F. Gron.* Priscam lectionem servant Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac D. *quum in famam ejus ageretur* Hafn. et Hav. *quum infamia ejus ageretur* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Hearnii N. *quum fama ejus ageretur* Flor. et Harl. quod recte Gronov. probavit. Supra I. 25. 'Imperium agebatur, in tam paucorum virtute atque fortuna positum.' III. 12. 'Adparebatque, vulgo homines in damnatione Kæsonis libertatem agi credere.' XXVIII. 32. 'Veluti si omnium communis agatur honos.' cap. 19. 'Non libertas solum agebatur:' ubi iterum vide Gronov. XLI. 23. 'Parva aut mediocris res, Achæi, quibusdam videtur agi. Ego maxime gravissimam omnium non agi

tantum arbitror, sed quodammodo actam esse.' Aliorum, præsertim Ciceronis, qui ita sæpissime loquitur, exempla non addam. Vulgo viri docti differre credunt 'agitur fama,' et 'agitur de fama.' Vide Lambin. ad Cic. de Amic. c. 17. et ad Hor. Ep. I. 18. 84. Verum, differentiam illam non ubique observari, Cortius docuit ad Sall. Catil. c. 52. § 10.

Stantem coëgit in senatu sententiam dicere] Pal. 1. *statim coëgit:* cujus interpretamentum censeo vulgatum *stantem.* Ergo 'statim sententiam dicere,' est stantem sententiam dicere, et opponitur τῷ 'pedibus in sententiam ire.' Sic Plautus dixit in Amphitr. I. 1. 'Nec recedit loco, quin statim rem gerat:' ubi 'statim rem gerere' est stando pugnare, et non in fugam converti. Ibid. vs. 120. 'Ita statim stant signa; nec nox quoquam concedit die.' *Gebh.* Veram esse lectionem, quam Gebh. ex uno cod. eruit, tum credam, ubi Livium vel alios ejusdem ætatis scriptores ita loqui solitos fuisse probabitur. Puto primitus scriptum fuisse *stātem;* evanescente deinde vel omissa a properante librario suprascripta virgula, factum esse *statim;* quod in nullo ex meis obvium fuit.

§ 8 *Convertit ora hominum in se*] Convertit ora tantum senatorum, sive illorum, qui senatui interesse poterant, et dicentem audiebant: quare *ora omnium* scribendum foret secundum ea quæ notat Gronov. ad IX. 8. § 11. et ita unus legit Hav. Sed vide h. lib. c. 9. § 14. Mox *dedit,* pro *præbuit,* idem Hav. Verbum id deest in Flor. Voss. Lov. 1. ac 2.

§ 9 *Quia duos patricios, &c.*] Per hæc tempora numquam duo patricii consules comparati, duo vero plebeii in collegio Gracchi et Marcelli comparati sunt. *Sigon.*

§ 12 *Sordidati rei non miseritos*] Ita ex Put. emendabat Gronov. ad cap. præc. § 11. Ei consentit Flor. Antea edebatur *misertos.*

§ 13 *Quid ita, male credito priore consulatu*] Hanc clausulam hæc verba præcedere debent, in exclusis exemplaribus hactenus desiderata, *si noxium comperissent, quid ita, male credito priore consulatu, alterum crederent.* Rhenanus. Videtur necessario legendum ob ea quæ sequuntur, *sin noxium comperissent, &c.* aliter si legatur, sententia non constabit. *Ursin.* Libri omnes verba ista *si noxium comperissent* (ut et plura Pal. 1.) non agnoscunt. *Gebh.* Quum Rhenan. verba *si noxium comperissent,* quæ etiam desunt in Ber. et Gaertn. inserenda monuisset, perperam librarius Froben. qui a. 1535. ei monenti obsequi voluit, pro *noxium* dedit *innoxium;* idque per plures postea edd. obtinuit, licet interim Vascos. et Gryph. *si noxium* substituissent. Postea Ursinus, eique adsensus Latinius, vitiosum videntes, pro *si innoxium,* substituerunt *sin noxium:* verum jam ante eos *si noxium* reposuerunt Paris. 1573. aliique. Pluribus omissis, *si bonum ducerent, quid ita pro noxio comperissent, quid ita, male credito* præferunt Flor. Voss. Lov. 2. et Hav. *virum* etiam deest in Cant. et Lov. 5. *malo ac* in Lov. 1. *damnassent* in Harl. Reliqui *si noxio,* non *sin,* legendum docent.

§ 14 *Et M. Furium, memorantes*] Camillum, de quo lib. v. *Sigon. Etiam M. Furium* Ber. a m. sec. Vide ad XXII. 47. § 9.

Patriam pulsum sede sua restituisse] Vulgo legunt omnes *pulsum,* et ad Furium Camillum referunt. At cod. scriptus habet *patriam pulsam.* Rhenan. Cum cogitarent, occupata a Gallis urbe, Quirites Veios migrare. Ceterum libri omnes *patria pulsum.* Gebh. Bene Rhenanus, si editores nasum habuissent, *patriam pulsam sede sua restituisse.* Sic solus Put. optimus ille et antiquissimus. Suet. Octav. c. 28. 'Ita mihi salvam ac sos-

pitem rempublicam sistere in sede sua liceat.' *J. F. Gron.* Puteaneo consentiunt Hearnii N. D. et Flor. a m. pr. sed a m. sec. mutatum in *patria pulsum*, quod præferunt etiam Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. idem etiam perperam Gruter. in ed. ultimam recepit, quum priores Rhenani lectionem secuti essent. Liv. v. 51. ' Quippe, ut in sede sua maneret patria, id agebatur.'

Cap. xxxv. § 1 *L. Portius Licinius*] *L. Porcius Licinus* ex Capit. Lapid. *Sigon.* Vide ad xxvi. 6. § 1.

C. Manlius] *C. Mamilius.* Sic enim vet. lib. plerique. *Caius* certe non est prænomen Manliorum. Hunc puto esse *C. Mamilium Vitulum*, de quo ad c. 8. *Sigon.* Pal. 1. *L. Portius Licinius, Manlius Torquatus et A. Hostilius Catones.* Pal. 2. *L. Portius Maurulius, T. et A. Hostilius Catones.* Pal. 3. *L. Portius, L. Manlius Regulus et Hostilius Catones.* Sigonius legendum putat *C. Mamilius*, ut ejus habent libri veteres, quia *Caius* non est prænomen Manliorum. Cujus opinionem adjuvat Pal. 2. in quo paullo post cap. seq. ' Plebeiis ludis biduum instauratum a M. Manilio.' *Gebhard.* *Manilius*, omisso prænomine, Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. et Gaertn. *Manlius* Hearnii D. *Mamilius* Voss. *C. Manlius* Lov. 1. *T. Manlius* Hearnii L. 1. Sigonio consentit Pighius in Ann. ad a. IↃXLVI. p. 203. ' Manlius,' ' Mamilius,' et ' Manilius ' sæpe in Mss. confunduntur. Vide ad III. 18. § 2. cap. seq. § 2. c. 38. § 12.

A. et C. Hostilii Catones] *T. et A. Hostiliis Catones* Flor. et Lov. 5. *T. et A. Hostilius Catones* Lov. 4. Harl. Hav. et Hearnii D. *et A.* vel *Aulus, Hostilius Catones*, priori cognomine omisso, Lov. 2. 3. *et C. Hostilius Catones* Ber. *et Aulius Hostius Catones* Gaertn. *et Hostilius Catones*, utroque prænomine neglecto, Lov. 1. *et Hostilii Catones* Voss. *et H. Catones* Hearnii L. 1. Ad ed. Ven. 1495. et quarumdam aliarum marginem hæc nota adjicitur, ' quia nondum *Catones* erant, videndum, ne *Centones* legendum sit.' Verum infra etiam XXXI. 4. sexto vel septimo anno post, *L. et A. Hostilii Catones* inter decemviros agro Samniti Appuloque metiendo dividendoque memorantur. Ubi eadem ad illarum edd. marginem admonemur.

§ 2 *In Etruriam proprætor missus*] *Pro prætore missus* Voss. in margine, Lov. 1. Harl. Ber. a m. pr. Hearnii L. 1. et edd. principes; pro quo jam Tarvis. prior *proprætor* substituit.

Quinctius consul habuerat, et L.] Hæc verba nullo in scripto mihi obvia fuerunt. An brevius dixit Livius, *ut ex ea provincia C. Hostilius Tarentum ad eum exercitum, T. Manlius ad mare legatus iret ?* Certe *eum exercitum* facile intelligo, qui illic erat. *J. F. Gron.* Eadem verba desunt in Flor. Voss. Lov. 1. Hav. et Hearnii L. 1. quæ librariorum neglegentia excidisse, verisimile est; utique si cum Crevierio *T. Manlius*, pro *L. Manlius*, ex omnibus ejus codd. legendum sit, quibus concinit ex meis Lov. 2. Ita enim repetitum prænomen *T.* caussa esse potuit, cur media omnia librarii omiserint. Doujatius auctor est, in Colb. utroque legi *ad eum exercitum, L. Manlius trans mare legatus iret.* Verum quum toties ejus neglegentiam deprehenderimus, nullusque ex tot codd. quos viri docti excusserunt, hanc lectionem præferat, ei neque hic fidem habere audeo.

§ 3 *Quæ ibi gererentur*] Inseruimus vocem *res*; *quæ res ibi gererentur*, scriptum secuti volumen. *Rhenanus.* Vox a Rhenano inserta exsulat a Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. et Hav. Mox *Græciæ* etiam a Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Ceterum, Dodwellum in ea fuisse sententia, Livium male Olympiæ ludicrum ad hunc annum retulisse,

quum ad præcedentem pertineat, neque ab ea sententia Petavium alienum fuisse, Duker. notavit ad c. 30. § 9.

§ 4 *Sua omnia iis, quæ ante bellum habuissent*] Expunximus *iis*, scriptum secuti volumen. *Rhenan.* *Iis* servat Ber. Ejus loco *hiis*, vel *his*, inveni in Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 5 *Et præsciscere, quam quis eorum provinciam*] Ex veteri reposuimus *quisque eorum*. Rhenan. Vet. lib. *et præscire*. Sigon. *Præscire* etiam Lov. 5. Hav. et Hearnii L. 1. Reliqui tamen *præsciscere* servant, quod pro *præscire* antiquis in usu fuit. Ita Virgilium Georg. IV. 70. imitatus Colum. IX. 9. 'Poterit exploratam fugam præsciscere, vespertinis temporibus aurem singulis alveis admovendo.' Similiter ipse Livius XXIX. 14. 'Occultantibus id, credo, Patribus, ne præsciscerent Carthaginienses.' Deinde *quam quis eorum* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. a m. sec. Gaertn. et Hav. Recte tamen Rhenanum emendasse puto, et illud *que* excidisse ob similitudinem vocis præced. Vide ad XXXIX. 16. § 13.

§ 6 *De reconciliatione et gratia eorum in senatu actum est*] Quidam emendarunt *de reconcil. etiam gratiæ eorum.* Quod quare fecerint, non equidem intelligo. *Glar.* His verbis Glareanus reprehendere voluit Moguntinos, Aldum, aliosque, qui *de reconciliatione etiam gratiæ* ediderunt, quum Ascens. vulgasset *de reconciliatione et gratia.* Intellexisset autem, quare id fecerint, si antiquiores edd. consuluisset. Ita enim vidisset, omnes illas non aliter, atque Mogunt. et Ald. reposuerunt, exhibere, usque dum Ven. 1495. per errorem, ut videtur, operarum, darent *de reconciliatione et gratiæ:* quod mox Asc. 1510. in *gratia* primus mutavit: in posterioribus vero edd. Ascensius eamdem quidem scripturam servavit, alteram tamen *etiam gratiæ* pro varia lectione in margine adscripsit. Primis edd. adsentiuntur plerique et optimi codd. Verum, una voce omissa, *de reconcil. etiam eorum* est in Lov. 1. et Hav. *de reconciliatione etiam gratiæ consulum* in Lov. 2. *de reconcil. etiam consulum* in Gaertn. Nihil mutandum. Infra XL. 46. 'Quos conjunxit suffragiis suis populus Romanus, hac etiam reconciliatione gratiæ conjungi a nobis sinatis.' Et ita 'reconciliare gratiam' dixit XLI. 22. et auctor Epit. Liv. lib. CXIX. 'reconciliare in gratiam' Liv. I. 50. ubi vide.

§ 7 *Inimicitiæ autem nobiles inter eos erant*] Vet. lib. *Inimicitiæ ante nobiles inter eos.* De his inimicitiis et reditu in gratiam etiam Valerius IV. 2. § 2. et VII. 2. § 6. *Sigon.* Pall. tres, et vet. ed. *inimicitiæ autem nobiles.* Sic legendum infra XXXIX. 4. ex Pall. et vet. ed. 'Verum enim vero quum sint nobilissimæ sibi cum consule inimicitiæ.' Vulgo *notissimæ* exculitur. *Gebh.* Sigonio unus consentit Hav. quod inter errores librariorum referendum est. Omnes enim mei reliqui alterum tuentur. Solent autem voces *ante* et *autē*, sive *autem*, ob ductuum adfinitatem innumeris locis in codd. vetustis permutari. Vide ad II. 32. § 6. c. 61. § 3. III. 66. § 3. V. 4. § 10. c. 50. § 7. VI. 1. § 10. c. 10. § 8. VIII. 16. § 12. IX. 46. § 3. X. 40. § 10. XXI. 19. § 1. c. 63. § 7. XXII. 10. § 6. XXVII. 28. § 7. XXVIII. 33. § 2. c. 35. § 10. et alibi.

§ 8 *Ne crescendi ex se inimico collegæ potestas fieret*] *Minima collegæ potestas fieret* Ber. a m. sec. *minime collegæ potestas fieret* Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *minime inimico collegæ*, utraque lectione juncta, Lov. 4.

§ 9 *Communi animo consilioque administrarent rempublicam*] Vox *animo* non est in Flor. *communi consilio administ.* Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *communi consilio animoque* Lov. 5.

§ 10 *Alteri adversus Hannibalem Bruttii, Lucani*] Et quare non *Brutii*

Lucanique, aut *Brutii et Lucani?* Sed hoc pusillum: ἀσύνδετον est, quo gaudet Livius. *Glar.* Solus Ber. *Bruttii et Lucani.* Reliqui copulativam ignorant.

Quem Alpibus adpropinquare] Vet. lib. *quem jam Alpibus.* Sigon. Τὸ *jam* deest in Lov. 3. 4. et Ber. *in* ejus loco præfert Gaertn. Reliqui faciunt cum Sigonio. Deinde *propinquare* Lov. 5.

§ 11 *Qui in Gallia, quique in Etruria essent*] *Esset* Voss. Lov. 3. 4. et Hav. Ita etiam Crevier. in Put. et Victor. legi auctor est.

§ 12 *Utrius mallet consulum prioris anni, exercitum*] Immo eligeret, quem mallet ex tribus exercitibus, ex duobus nempe consulum prioris anni, et ex eo, cui Q. Claudius Tarenti præfuerat; quemadmodum ex Liv. c. 38. observat Perizon. Anim. Hist. c. 4. p. 168.

§ 13 *Relictum a consule exercitum*] Ita primus edidit Froben. 1535. Priores legunt *Relictum autem a consule,* quod servant plerique Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *Relictum ante a consule* Hearnii L. 1. Verum Frobenio concinit Flor. Utrumque igitur, et *autem*, et *ante*, pro glossemate habendum. Sæpius τὸ *autem* invito Livio a librariis obtrusum esse, vidimus ad XXI. 40. § 11.

§ 14 *Pro Tarento Capuam, legio una data est, cui*] Reposuimus *pro Tarento Capuam mutaverunt: legio una data, cui Fulv.* Rhenan. Lectionem, quæ ante Rhenanum exstitit, servant Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Contra *mutaverunt,* quod addidit Rhenanus, probant, sed simul etiam *data est* legunt Flor. Lov. 4. et Harl.

CAP. XXXVI. § 1 *Nunciaverant, eum in Galliam transgressum*] *Nunciaverunt* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. et Gaertn. *annunciaverunt* Hav. Tum *eum in Italiam* Lov. 4. Mox § seq. *quod magnum pondus* Ber. id autem a nasuto scriba datum forte est, quoniam τὸ *quia* cum subjunctivo displicebat. Sed vide ad II. 8. § 5.

§ 3 *M. Retius ad rem inspiciendam retulerant*] Pal. 2. *Sextius Antistius et M. Rectius.* Pal. 3. *M. Rectus.* Mox *qui retulerunt.* Gebh. *M. Rectius* Lov. 4. 5. et Harl. *M. Ræcius* Flor. Recte. Vide ad XLIII. 11. § 4. Deinde *qui retulerunt* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldo priores: *qui retulerant* Lov. 5. Mox τὸ *se* deest in Flor. Lov. 1. et Harl. quod a proximæ vocis ultima syllaba est interceptum. Vide ad XXXIV. 11. § 7. Hinc *Massiliensium ducibus* Lov. 4. et Ber.

§ 4 *Nec tum eum quidquam aliud morari, nisi quod clausæ hieme Alpes essent*] Pal. 2. *nec tamen eum quidquam.* Tum Pal. 1. et vet. ed. *ni quod clausæ.* Gebh. *Nec tum quidquam* Lov. 4. Tum *ni,* pro *nisi,* Voss. Lov. 2. 3. 5. Gaertn. Hav. et edd. ante Moguntinos. Sed ea vocula deest in Ber *Clausæ hieme Alpes* sunt tanta nivis copia obsessæ, ut transiri non possint. Sil. III. 90. 'Nos clausæ nivibus rupes, subpostaque cœlo Saxa manent.' Ita simpliciter *clausæ Alpes,* per quas non patet transitus, Sil. I. 546. 'clausæ starent mortalibus Alpes.' Liv. V. 13. 'Insignis annus hieme gelida ac nivosa fuit; adeo ut viæ clausæ, Tiberis innavigabilis fuerit.'

§ 5 *L. Aquilius Pætus augur creatus*] Vet. lib. *præfectus Aquilius Pætus,* mendose certe, sed ita, ut ex observatione diuturna ejusmodi mendorum vestigia veritatis elicias. Sæpe enim est *præfectus,* pro *Publio,* in Mss. Itaque legendum puto *P. Ælius Pætus.* Primum enim cognomen 'Pæti' non erat 'Aquilliorum,' sed 'Æliorum:' deinde hic est *P. Ælius Pætus,* qui nunc fit augur, et a. IↃLXXIX. augur apud eundem Livium moritur XLI. 21. *Sigon. L. Aquilius* Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Gaertn. *præfectus Aquilius Pætus* Hearnii D. *P. Aqui-*

lius Pætus Voss. Ber. et Hav. Paullo ante *M. Metelli*, pro *M. Marcelli*, Harl. Verba *M. Marcelli P. Ælius, &c. inauguratus est in locum* desunt in uno Oxoniensium Hearnii.

§ 7 *Minor aliquanto numerus, quam qui ante bellum fuerat*] In Floro l. xx. est propemodum duplus. Vide igitur uter locus ex altero emendari debeat. *Glar.* Si error sit, videtur esse debere in verbis Livii: qui enim numerus datur in Epit. l. xx. verum esse, neque minui debere, intelligitur ex numero præcedentium lustrorum, qui in prioribus epitomis deperditorum librorum Livii exhibetur. Qui hoc loco datur, inmensum differt ab eo qui editur lustro sequenti xxix. 37. Et tamen in numero hujus lustri nihil variant scripti, nisi quod legant *triginta sex millia*, pro *triginta septem*, Hearnii N. et *centum et novem*, pro *centum et octo*, Voss. Neque a numero, qui hic legitur, discrepat ille, qui exstat in Epit. hujus libri. Posses ceteroquin existimare, excidisse notam numeralem *L.* atque emendandum esse *centum octoginta septem millia centum et octo.* Sed manum abstineo.

§ 8 *Eo anno primum, ex quo Hannibal in Italiam venisset, comitium tectum esse*] Non intelligo quis sit sensus horum verborum, *ex quo Annibal in Italiam venisset.* Si Livius nihil aliud dicere voluit, quam eo anno, id est a. IↃXLV. Marcello v. et Crispino consulibus, comitium tectum fuisse, verba hæc non minus otiosa sunt, quam si dixisset, 'post cladem ad Cannas,' 'post cladem Scipionum in Hispania,' vel post aliam quamcumque rem. Sed Marlian. Topogr. Urb. Rom. III. 1. Nardin. Rom. Vet. v. 3. et, qui eum in epitomen contraxit, Borrich. in Ant. Urb. Romæ Facie c. 10. ex hoc loco scribunt, *comitium eo anno, quo Annibal in Italiam venit, tectum fuisse.* Verum non liquet, quomodo hoc ex verbis Livii exsculpi possit. Nam nec quemquam in designando tempore ita loquutum, nec ullam rationem dici posse puto, cur, si jam a. IↃXXXV. quo Annibal in Italiam venit, tectum fuit comitium, Livius id demum hoc anno, quem c. 22. undecimum belli Punici fuisse scribit, memorare voluerit. Plane mihi persuadeo, verba Livii interpretationem illam non pati, et suspicor locum mutilum esse, Liviumque hic non solum de anno, quo tectum comitii perfectum, verum etiam, quo inchoatum est, nempe eo, quo Annibal in Italiam venit, egisse. Nam non credibile est, illud tam exigui operis fuisse, ut uno alterove anno, præsertim illis angustiis ærarii, absolvi potuerit; quod sine columnarum arcuumque sustentantium ope non potuisse fieri, censet Nardinus. *Duk.* Vidit etiam Crevier. difficultatem a Dukero animadversam, cui alio modo subcurrere conatur, transponendo priora hujus et præcedentis periodi verba hoc modo: *Eo anno primum, ex quo Hann. in It. venisset, lustrum conditum est a censoribus, &c. quam qui ante bellum fuerat. Hoc eodem anno et comitium tectum esse, memoriæ proditum est, et ludos Romanos, &c.* Eam autem trajectionem vocum ex eo firmat, quod, licet ter censores creati sint, ex quo Hannibal in Italiam venerit, hi tamen, de quibus nunc Livius loquitur, soli fuerint, qui lustrum condiderunt: deinde quod particula *et*, quæ sequitur voces *Hoc eodem anno*, in eum locum, quem vult, revocata, habeat aliam comparem, quæ ei respondeat, *et ludos Romanos.* Codd. nihil mutant, nisi quod Lov. 1. legat *Eo anno, quo Hann. primum in It. venisset.* Lov. 2. *Eo anno, ex quo Hann. primum in It. venisset.* Roëllius conjicit *in Italiam venisset cœptum, comitium t. e.*

§ 9 *Ab Q. Manlio et M. Cæcilio*] Lege *ab Q. Mamilio*, ut infra probabitur. *Sigon.* *Ab Q. Manlio* Lov. 4. et Ber. *a C. Manlio* Hearnii L. 1. *a C. Manilio* Harl. *a M. Manilio* Pal. 2.

apud Gebhardum ad cap. præc. § 1. *a Manilio* Lov. 2. et Hav. *a Manlio* Flor. Voss. et Lov. 1. ac 5. *a Mamilio* Lov. 3. Vide ad cap. 35. § 1. Sigonio consentit Pighius in Ann. ad a. IↃXLV. p. 198.

Tria signa ad Cereris ædem dederunt] Vet. *ad Cereris fidem.* Legendum *ad Cereris, eidem dederunt.* Lipsius, Ep. Quæst. II. 25. Pall. 1. 3. et vet. ed. *ad Cereris fidem.* Gebh. *Ad Cereris, eidem* emendavit Lipsius. Sed quum præcedat *ad Cereris*, nihil opus erat addi *eidem*, sine quo satis intelligi poterat, signa illa non alii, quam Cereri, fuisse data: nisi quis *eidem* pro nominativo plurali accipiat. *Ædem*, quod alii habent, non opus erat addi. x. 23. 'Ludi facti, pateræque ad Cereris positæ.' XXVII. 6. 'Ex multaticio argento signa ærea ad Cereris dedere.' XXI. 62. 'Donum ex auri pondo quadraginta Lanuvium ad Junonis portatum est.' *Duk.* *Ad Cereris ædem* Lov. 2. 3. 5. Harl. Hafn. Hav. Rec. et duo codd. Crevier. *ad Cereris fidem* Put. Flor. Voss. Lov. 1. 4. Ber. Gaertn. et edd. vett. Gronovius Lipsii conjecturam in contextum recepit. Crevier. *eidem* accipit pro 'iidem ædiles plebis.' Vocem *ædem* sæpe a librariis additam fuisse, ubi Livius per ellipsin subintelligi voluerat, constat ex illis quæ notantur ad x. 23. § 12. Hic tamen, quum in omnibus locis supersit vel ipsa, vel alia ejus loco, pro emblemate scribarum vix habere audeo; sed vel *ædem* præfero, vel *eidem*, aut *iidem*. Certe *fidem*, quod est in optimis, et *eidem* vel *idem* sæpe commutantur. Vide Gruter. ad Plin. Ep. IV. 10. § 1. et ad c. 50. § 7.

§ 10 *Qui, quia jam designati*] Τὸ *jam* deest in Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. et Hav. Sed vocula *jã* intercepta fuisse videtur ab ultimis syllabis vocis proximæ. Vide ad v. 21. § 15.

§ 11 *C. Hostilio urbana jurisdictio evenit*] Put. Reg. Men. Voss. carent voce *jurisdictio.* Bene: intelligitur enim *sors*, vel *provincia.* Lib. XXVIII. c. 10. 'Prætores exinde sortiti sunt: M. Cæcilius Metellus urbanam, Q. Mamilius peregrinam, C. Servilius Siciliam, Ti. Claudius Sardiniam.' Lib. XXIX. cap. 13. 'Prætoribus M. Marcio urbana, L. Scribonio peregrina, et eidem Gallia.' l. XXXIII. c. 43. 'Prætores deinde provincias sortiti, C. Fabricius urbanam, C. Atinius peregrinam, C. Manlius Vulso Siciliam.' XXXIX. 8. 'Prætores provincias sortiti sunt, T. Mænius urbanam, M. Licinius Lucullus inter cives et peregrinos, C. Aurelius Scaurus Sardiniam.' *J. F. Gronov.* *Urbana jurisdictio* obferunt Lov. 5. Ber. et Gaertn. *jurisdictio urbana* Rec. et Harl. Vocem illam reliqui non agnoscunt. Eam etiam perperam additam esse, numquam tamen 'provinciam,' sed 'sortem' vel 'jurisdictionem,' subaudiendum esse, docet Jac. Gronovius ad XXIV. 9. § 5. Sed vide quæ ibidem notat Dukerus. Mox *ut tres prætores*, addita ultima voce, Lov. 5. et Gaertn. *ut prætores* Hav. et Hafn. Deinde *Licinio*, pro *A. Hostilio*, Lov. 1. Ber. et edd. ante Aldum. *A. Licinio* Voss. in margine. *Attilio* Lov. 2. 3. *Hostilio*, prænomine omisso, Lov. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

C. Manlio Sicilia] *C. Mamilio*, ut ante. *Sigon.* Sigonio hic plane consentiunt Flor. Harl. aliique: in aliis est *Manlio, C. Manlio*, vel *C. Manilio.* Vide ad c. 35. § 1. Mox *Gallia venit* Hav. *Gallia obvenit* Ber. et primæ edd. pro quo *evenit* Aldus, concinentibus reliquis scriptis. Vide ad IX. 31. § 1.

§ 12 *Ita per provincias divisa, ut binæ consulum*] Castigavimus *divisa. Binæ consulum, ut* expuncto. *Rhenan.* Vet. lib. *ut binæ.* Sigon. *Ut* abest a Pal. 3. Statim Pall. tres *binas tres prætores, in Sicilia.* Gebhardus. Pigh. in Ann. ad a. IↃXLVI. p. 202. contra omnes libros, *ut binæ cuique consulum essent*, et *tres prætores quisque binas:*

nam, ut vulgatum sonat, cuilibet, inquit, consulum una tantum legio fuisset, et prætoribus simul binæ tantum, quod absurdum et adversus summam legionum Livio expressam. Mirum, non intellexisse vim numerabilium ἐπιμεριζομένων, sive dispertitivorum, ut vocant grammatici. Lib. XXVIII. cap. 26. 'Tribunis septem quina nomina principum seditionis edita sunt.' Hoc est singulis, vel cuique quinque: nam universa erant triginta quinque. Lib. XXX. c. 17. 'Et vestimenta bina legatis, singula comitibus Numidisque.' XXXI. 8. 'Consules binas legiones scribere jussi:' id est, quisque duas. At postea cap. eod. 'Consules duas urbanas legiones scribere jussi:' notabili differentia, perinde ut hoc loco. *J. F. Gron.* *Ita provinciæ divisæ* Lov. 2. 3. 4. Ber. et Hav. Erroris origo fuit, quod præpositio *per* elisa sit a prima syllaba vocis seq. quod tanto facilius fieri potuit, quia *per* et *pro* parum diversis notis scribuntur: *ita provinciæ dimissæ* Voss. Lov. 1. et Harl. *ita per provincias dimissa* Flor. Sed solent hæ voces in Mss. commutari. Vide ad XXXVII. 45. § 19. *Ita per provincias dispositæ* Gaertn. Voculam autem *ut* agnoscunt omnes mei. Deinde *unæ*, pro *binæ*, perperam Flor. Cant. Voss. et Lov. 1. Mox *binas tres prætores* Flor. et Cant. Deinde § seq. voces *in Bruttiis; duas Q. Claudius* perperam omittuntur a Flor. Voss. et Lov. 1. 3. ac 5. Insuper *Tribulus* Lov. 2. et Gaertn. *Tibulus* Hav. *Tobulus* Lov. 5.

§ 14 *In ceteras consules miserunt*] Pal. 1. *ut in cæteras*. Gebh. Similiter Flor. Voss. Lov. 2. 5. et Hav. An legendum *at in ceteras?* Solent hæ voculæ commutari in Mss. Vide ad I. 18. § 9. III. 56. § 12. V. 4. § 8. et alibi.

CAP. XXXVII. § 2. *Murum et portam de cœlo tactam*] Pal. 1. *murum et portæ* (lege *portam*) *de cœlo tacta.* Paullo ante Pall. duo *uti fit*. Gebh. Put. Reg. Men. *tacta*. J. F. Gron. Similiter Flor. Voss. et alii, cum Hearnii D. Ita quidam codd. legebant c. 23. 'Ostiæ murum portamque de cœlo tacta.' Vide ad I. 31. § 7. et ad IV. 57. § 6.

§ 3 *Lupus, nocte portam ingressus, vigilem laniaverat*] *Nocte* non est in cod. Spirensi, nec est hic necessarium, quum sequatur, 'vigilem laniaverat.' *Rhenan.* *Nocte* mordicus retinent contra exactorem Rhenanum libri omnes. *Gebh.* Servant itidem omnes mei. Verum an portæ nocte Capuæ non claudebantur, ut eas lupus intrare potuerit?

§ 4 *Et ex decreto pontificum iterum novemdiale sacrum*] Quemadmodum superabundat prima particula *et*, ita ante *novendiale* deest adverbium *inde*, novam auspicans sententiam, ut sic deinceps legamus, *et supplicatio diem unum fuit ex decreto pontificum. Inde novendiale sacrum.* Rhenan. *Et ex decreto* solus Ber. *ut ex decreto* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. et Gaertn. *et ut ex decreto* Hav. Sed particulam recte a Rhenano ejectam puto. Τὸ *inde* autem, quod ab eo insertum est, servant omnes mei, uno Ber. excepto, qui, ut solet, adhæret primis edd. Ceterum Rhenanus in notis nullam rationem vocis *iterum* habuit: id tamen potius neglegentia factum esse, quam quod illam inductam voluerit, inde colligo, quia Froben. 1535. ad mentem ejus editionem suam emendans, *inde iterum novendiale* dederit. Et sane eam servant similiter omnes mei. Recte etiam Rhenan. distinctionem mutavit, et voces *ex decreto pontificum* ad verba præcedd. retulit. Non enim ad sequentia et novemdiale instauratum pertinent. Ad suscipiendum enim novemdiale sacrum non opus erat decreto pontificum; verum ex eo tempore, quo sub rege Tullo Hostilio in monte Albano lapidibus pluit, 'sollemne mansit, ut, quandoque idem prodigium nunciaretur, fe-

riæ per novem dies agerentur,' teste Liv. I. 31. Hinc pluribus, et inter alia etiam hoc prodigio nunciato, 'ob cetera prodigia libros adire decemviri jussi; quod autem lapidibus pluisset, novemdiale sacrum indictum,' teste Liv. XXI. 62. Vide etiam ad XXXIV. 45. § 8.

§ 5 *Libertas religione mentes turbavit*] *Liberas* sine dubio legendum: ut sit sensus, id quod rursus nunciatum est, puerum natum, &c. turbavit mentes, sc. civium, jam liberas, id est, pristina religione solutas. *Sabell. Libertas* perperam etiam Harl. et Ber. Sabellici emendationem, quam nullius cod. auctoritas firmat, receperunt Mogunt. Sed rectius ejus loco mox Aldus *Liberatas* substituit, quod superest in reliquis codd. Mox *Frusinone* et *natum* deest in Flor. Voss. et Lov. 3. *Frusinone* in Cant. et Lov. 1. 2. et 5. *natum esse* in Lov. 2. 4. et 5. *natum* in Gaertn.

Ut Sinuessæ biennio ante] Supra hoc eodem libro c. 11. *Sigon.*

Incertus, mas an femina esset, natus erat] Pal. 1. *masculus.* Pal. 2. *incertus, mas an femina, natus erat.* Gebh. *Incertus an mas* edd. principes: *incertus masculus* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Ita XXXI. 12. 'In Sabinis incertus infans natus, masculus an femina esset.' Flor. autem et reliqui vulgatum servant. Eorum aut proprie primi cod. auctoritate id etiam præferam. Ita enim c. 11. 'Sinuessæ natum ambiguo inter marem ac feminam sexu infantem.' XXVIII. 11. 'Cære porcus biceps, et agnus mas idemque femina natus erat:' ubi eadem est lectionum in codd. varietas, ut et apud Gell. III. 10. ubi videndus est Jac. Gronov. Mox § seq. *immergerent*, pro *mergerent*, Ber. Gaertn. et edd. ante Froben. 1535.

§ 7 *Conditum ab Livio poëta carmen*] Livius Andronicus, *Livius* a Livio Salinatore, ut ait Eusebius, appellatus. *Sigon.* De hoc carmine Livii Andronici vide Festum in 'Scribæ.' *H. Vales.* Livius XXXI. 12. 'Carmen, sicut patrum memoria Livius, ita tum condidit P. Licinius Tegula.' *Duk.*

Tacta de cœlo ædes] *Ædis* Flor. Voss. Lov. 3. 4. Harl. et Gaertn. Vide ad IV. 25. § 3.

§ 10 *Pure casteque a matronis sacrificatum*] *Pureque et caste:* nam sic habet liber vetus. *Rhenan. Pure casteque a matronis* Pal. 1. *pure castæque* Pal. 2. *pureque et caste matronis sacrificatum* Pal. 3. *Gebh. Pure casteque,* ut ante Rhenanum edebatur, Flor. Voss. Lov. quinque, Gaertn. et Hav. Et ita primus edidit Aldus, quum priores *pureque et caste* præferrent. Paullo ante *Inde demum Junonis ara facta,* pro *Inde donum pelvis aurea facta,* Hearnii L. 1. In § autem præc. *in urbe Romana* edidit primus Gronov. Omnes etiam mei *Romana*, vel *Ro.* nullus *Roma*, ut antea exstitit, habent. Vide ad Epit. Liv. l. XLIX.

§ 12 *Carmen in Junonem Reginam canentes ibant*] Pal. 3. *in Junonem Reginam cantantes.* Gebh.

§ 14 *In foro pompa constitit, per manus reste data*] Scripsimus *et per manus reste data.* Rhenan. Pall. 1. et 3. *in foro pompa consistens per manus reste data.* Vet. quoque ed. eliminat copulam *et.* Gebh. Grævius in Prolegom. tom. IV. Ant. Rom. cum hoc loco confert illud Ter. in Ad. IV. 7. 34. 'Tu inter eas restim ductans saltabis:' quod etiam Jac. Gronov. in Proleg. tom. VIII. Antiq. Græc. ex marmore Arundelliano XLIV. illustrat. Anna Fabri ad l. d. Terentii præfata, se non videre, cur in saltationibus adhibita fuerit restis, hanc vocem utroque loco interpretatur 'nexum manuum.' Sed nemo umquam manus nexas saltantium, ἀλλήλων ἐπὶ καρπῷ χεῖρας ἐχόντων, ut Hom. Il. Σ. vs. 594. *restem* vocavit, et verba ipsa Livii interpretationem il-

lam repudiant. Nam 'per manus dari' ac 'tradi' dicuntur, quæ alius alii in manum dat, porro alii tradenda. Cæsar B. G. VII. 25. 'Per manus sevi ac picis traditas glebas in ignem projiciebat.' Item B. G. VIII. 15. Liv. XXIX. 14. et Suet. Calig. c. 51. Quamquam hic 'restem per manus datam' ita accipio, ut omnes eam manu tenerent, quum prima caput restis secundæ, hæc tertiæ, atque ita porro aliæ aliis, usque ad ultimam tradidissent. Restem autem in saltationibus adbibitam fuisse, docent interpretes Horatii ad Ep. I. 10. 48. et Gronov. l. d. Adde Nannium Misc. IV. 22. et Brodæum Misc. I. 29. *Duk.* *Pompa consistens per manus* Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. *pompa constitit, per manus* Flor. Lov. 3. 4. Ber. et Gaertn. Deinde *recte data* Gaertn. et Hav. *recte datæ* Lov. 4. *recte data* Voss. *rete dato* Lov. 3.

Sonum vocis pulsu pedum modulantes] Id est, λόγῳ καὶ ῥύθμῳ, ut ait Aristoteles in Poëtica. *Sigon.* Mox *intercesserunt* perperam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. et Hav. Sed, præpositiones *in* et *inter* ac verba cum utraque composita passim commutari, docebimus ad XXXVIII. 57. § 6.

§ 15 *Per Boarium forum*] *Per Bovarium* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Rec. et Hav. Vide ad XXXV. 40. § 8.

In clivum publicum] Scripsimus *in clivum Publicium.* Rhenan. Vet. lib. *clivum publicum*, ut XXX. 26. 'Annus insignis incendio ingenti, quo clivus publicus ad solum exustus est.' Et XXVI. 10. 'Quos cum ex arce Capitolioque clivo publico in equis decurrentes quidam vidissent.' *Sigon.* Non alii modo codd. sed præcipue Put. *in clivum Publicium.* Quod, quum a Rhenano correctum esset, mutavit Sigonius. Varro de L. L. l. IV. p. 38. 'Clivus Publicius ab ædilibus plebei Publicieis, qui eum publice ædificaverunt. Simili de caussa Publicius vicus et Cosconius vicus, quod ab heis viocureis dicuntur ædificati.' Festus: 'Publicius clivus appellatur, quem duo fratres L. et M. Publicii Malleoli ædiles curules, pecuariis condemnatis, ex pecunia, quam ceperant, munierunt, ut in Aventinum vehiculis Velia veniri posset:' ita enim scribendum, aut certe *vehicula Velia venire possent.* Eorumdem Publiciorum fratrum ædilium meminit Tacit. Ann. II. 49. 'Ædem Floræ L. et M. Publiciis ædilibus constitutam.' Sic lib. XXX. cap. 26. optimus cod. una cum Regio, 'Incendio ingenti, quo clivus Publicius ad solum exustus est.' Neque aliter legi velim l. XXVI. cap. 10. 'Quos quum ex arce Capitolioque clivo publico in equis decurrentes quidam vidissent.' *Clivo,* inquam, *Publicio,* etsi omnes illic libri corrupti. *J. F. Gron.* *Publicium* etiam probat Grævius in Proleg. tom. IV. Antiq. Rom. *In clivum publicum* Lov. 3. 5. Harl. Ber. Hav. et Hearnii D. *in clivum Publicium* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Cant. Gaertn. et Hearnii L. 1. atque N. quod recte Gronov. verum esse docuit. Clivi Publicii et ædilium Publiciorum, unde clivus dictus est, meminit etiam Ovid. Fast. V. 285. et seqq. Simili ratione Sueton. et Oros. corruptos esse, olim me monuit Gulielm. Dundas, qui nuper orbem eruditum nova Oribasii ed. demeritus est. Locus Suet. est in Galb. c. 19. 'Quum per publicum, dimota paganorum turba, equos adegissent:' ubi *per Publicium* scribendum conjicit. Locus Orosii est V. 12. 'D. Brutus vir consularis a clivo publico cum ingenti certamine irruit:' ubi similiter *a clivo Publicio* emendabat: quemadmodum nuper Haverk. ex Mstis etiam edi jussit. Ceterum Doujatius et clivum publicum et clivum Publicium Romæ, sed diversa urbis parte, exstitisse credidit, aliisque persuadere conatus est. Sed vide quæ notavi ad XXVI. 10. § 6. in quem locum conjectura Gronov. hic

proposita, quam omnium codd. auctoritate destitutam putabat, trium optimorum Mstorum consensu firmari videmus.

Cap. xxxviii. § 2 *Et minus juventutis erat, unde scriberent*] Respondent superioribus c. 36. 'Minor aliquanto numerus, quam qui ante bellum erat.' Pal. 2. *et minus inventum erat, unde scriberent milites*. Gebh.

§ 3 *Qui sacrosanctam vacationem dicebantur habere*] 'Sacrosanctum,' auctore Festo lib. xvii. 'dicitur illud, quod jurejurando interposito institutum est, ut, si quis violasset, morte pœnas penderet;' vel quod sine expiabili scelere violare nemini prorsus liceret. Sic Cato ait, ædiles sacrosanctos esse, sic tribunos sacrosanctos dixere auctoritate Dionys. Halic. lib. vi. p. 410. quod affirmarunt et Livius iii. 55. et ix. 8. et 9. et Plinius vii. 44. et 'sacrosancta potestas' Livio xxix. 20. tribunicia appellata. Ita quoque jura sacrosancta appellavit Aristoph. in Nebul. et Cic. lib. iii. Offic. urbis muri et ipsi sacrosancti dicti in l. fin. D. de Rer. Divis. ita ut, qui eos violasset, morte mulctaretur. In hunc sensum Cic. in Catil. l. ii. c. 8. illius possessiones 'sacrosanctas' vocavit, hoc est inviolabiles, in hæc verba: 'In vastitate omnium tuas possessiones sacrosanctas futuras putas?' et 'fœdus sacrosanctum' legimus apud Tacit. Ann. xii. Ita 'sacrosanctam ecclesiam,' quæ asylum præbet, scribit Justinianus C. de Sacros. eccles. Et Cic. pro Dom. c. 41. 'sacrosanctam domum' appellavit, in qua tutum refugium esset omnibus, ut inde abripi non possent. 'Nihil' vero 'sacrosanctum esse posse, nisi quod per populum plebemve sancitum esset,' idem Cic. pro Corn. Balb. c. 14. docet. Itaque coloniarum maritimarum 'sacrosanctas' dixit Livius 'vacationes,' hoc est, quas, uti auctoritate populi Romani et juramento firmatas, nemini violare liceret, ob idque nec inviti dare milites cogi possent. *M. Donatus.* Id est, jurejurando senatus ac populi confirmatam. Vide Festum in 'Sacrosanctum:' et Cic. pro Corn. Balb. capp. 14. et 15. De coloniis maritimis Higinus de Limitibus. Vide Livium xxxvi. 3. et omnino Servium Fuldensem in Æn. i. initio. *H. Vales.* *Vagationem* Flor. *vocationem* Voss. et Lov. 1. Vide ad v. 8. § 2.

§ 4 *Alsiensis, Antias, Anxuras*] Taracinas. *Sigon.* Pal. 2. *Alienis.* Pal. 3. *Alsensis.* Deinde Pal. 1. *Sanxias*, pro *Antias.* Postea *Anfurnas*, pro *Anxuras*, Pal. 2. *Ansurnas* Pal. 3. *Gebh.* Put. *Anxurnas.* Palatinorum alter *Anfurnas:* alter *Ausurnas.* Forte *Anxurnus.* Ut apud Statium Tiburtino Manlii a Tibure *Tiburnus.* J. F. Gron. *Ausuras* Voss. Lov. 1. 2. 4. et Harl. *Auxutas* Lov. 3. *Ausurnas* Hearnii L. 1. *Anxurnas*, ut hic præfert Put. apud Gronovium, scribendum conjicit Cluver. Ital. Ant. iii. 7. 1011. et 1012. laudans lapidem antiquum, in quo legitur COLON. ANXVRN. Forte is exstat apud Gruter. in corpore inscript. cv. 7. verum ibi editur AVXVRN. et in nupera ed. additur, Ligorium, omisso τῷ *N*, habere COLON. ANXVR. Minus recte autem Gronov. ut adstruat conjecturam *Anxurnus*, huc advocat ex Statii Silv. i. 3. 74. *Tiburnus.* Ea enim voce non indicatur incola urbis Tiburis, sed nomen est herois ac conditoris ejus urbis. Vide Cluver. Ital. Ant. iii. 4. pagg. 959. et 964.

Ab supero mari Senensis] *Senensis* a Sena colonia, urbe ad Adriam, est, non a Senis Etruriæ. *Sigon.*

§ 5 *Supra dies triginta non pernoctaturos se extra mœnia coloniæ suæ*] Scripsimus *pernoctaturos se esse extra mœnia;* et paullo ante *et earum coloniarum*, pro *earumque coloniarum.* Rhen. Quid sibi hæc verba velint, fateor ingenue me non intelligere. Nam si pro colonia loquitur, quid addit, *do-*

nec hostis in Italia esset? Quamquam sunt qui putent, illis vacationem dari, ut non toto tempore adesse cogantur, sed triginta duntaxat diebus, quando hostis sit in Italia. At mihi hac declaratione non fit satis: judicet lector. *Glar.* Vet. lib. non habent vocem *dies*, et pro *triginta* habent *quadraginta*, sensu multo præstantiore: juniores cujusque coloniæ ultra quadraginta non pernoctaturos extra mœnia coloniæ suæ. Eadem sententia est XXXVI. 3. 'Neve uno tempore quinque senatores ab urbe Roma abessent.' *Sigon.* Vulgata lectio sustinetur a Pal. 2. in Pal. 1. vero tantum τὸ *esse* remotum est. Tertius denique *supra dies triginta non pernoctaturos se esse, nisi extra mœnia coloniæ suæ.* Paullo ante libri omnes *earumque coloniarum.* Gebh. Verba hæc referenda sunt ad Ostienses et Antiates, qui soli vacationem habere judicati sunt, verum hac lege, ne ultra triginta dies a patria abnoctarent, donec hostis in Italia foret; ut frequentia efficerent, ne facile urbs intercipi posset. Et ita etiam locum accipiendum vidit Crevierius. Ceterum Rhenano emendanti *et earum coloniarum* favet Flor. Plerique reliqui priscarum edd. lectionem defendunt. Omnes deinde servant *supra triginta dies*, omnes etiam expellunt τὸ *esse* a Rhenano additum.

Donec hostis in Italia esset] Pal. 1. *donec hostes in Italia essent.* Gebh. Similiter Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hav. Vide ad v. 50. § 2.

§ 7 *Ne emergeret ex Bruttiis*] Vet. lib. *emergere.* Sigon. Pall. 2. 3. et vet. ed. *emergeret.* Gebh. Optimi et plerique meorum codd. faciunt cum Sigonio. Alteram enim lectionem tantum notavi in Ber. a m. pr. Rec. et Gaertn. Mox *atque obviam ire fratri* Flor. et Lov. 5.

§ 8 *Et tertio, cui Q. Claudius Tarenti præesset*] Tertii hujus exercitus Livium c. 35. non meminisse, ex Perizon. ad eum loc. § 12. dictum est. Ceterum *tertioque, cui Claudius* Lov. 5.

§ 10 *Ea omnia cum summa concordia consulum acta*] Truncat τὸ *Ea* Pal. 1. At Pal. 3. *Ea etiam cum summa concordia* legit. *Gebh.* Τὸ *Ea* exsulat etiam a Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hav.

§ 11 *A P. Scipione Livio missa*] Put. Men. *auxilia ex Hispania quoque a P. Scip. M. Livio missa.* J. F. Gron. *A P. Cornelio Scipione* Rec. et Hearnii D. Tum *M. Livio* ejusdem Hearnii L. 1.

Et duo millia de legionibus militum, equitum mille octingentos] Sic restituimus: *ad duo millia de legione mil., equitum mille oct.* Rhenan. Vet. lib. *ad duo millia.* Sigon. Rhenanus *ad duo millia de legione mil., equitum mille octingentos.* Nusquam in nostris illud *octingentos.* Sed Put. *et duo millia de legione militum, equitum mille mixtos.* Nec Pall. tres aliter, nisi quod unus et Voss. *equitum decem:* quæ varietas ex notis numeri orta est, dum ∞ in *X.* migrat. Scribe, *et duo millia de legione militum, equitum mille, mixtos Numidas Hispanosque.* Habebat sane plus una legione Scipio: sed et uni legioni detracta ea duo millia potest intelligi, et legio in genere potest explicari de civibus Romanis delectu scriptis. Nam 'legionem' pro exercitu, delectu civium conscripto, dicit Plautus Epidico act. I. 1. 55. 'Quia cotidie ipse ad me ab legione epistolas mittebat.' Ibidemque vs. 83. 'Is sibi nunc alteram ab legione abduxit animi caussa.' Et II. 2. 22. 'A legione omnes remissi sunt domum Thebis.' Mostell. I. 2. 48. 'Ad legionem quom itant, adminiculum iis danunt.' Liv. XLI. 28. 'Ti. Sempronii Gracchi consulis imperio legio exercitusque populi Romani Sardiniam subegit.' *J. F. Gron.* *Et duo millia de legione militum* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hear-

nii L. 1. ac N. quod recte Gronov. recepit; Crevier. vero *duo millia militum de legione* exponit, 'duo millia militum legionariorum.' Deinde *equitumque mille octingentos* edd. principes, et cod. Ber. qui solus meorum illud *octingentos* servat. Eam vocem neque in D. suo reperiri Hearne testatur: *equitum X. mixtos Numidas* Flor. Sed, notas ∞ et *X.* a librariis confundi, videbimus ad XXXIII. 14. § 5. Vide etiam mox ad § seq. *Equitum decem mixtos Numidas* Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hearnii L. 1. *equitum d. mixtos Numidas* Hav. *equitum mille mixtos Numidas* Hearnii N. Neque aliter Lov. 3. nisi quod vocem *equitum* omittat: *equitum mille decem mixtos Numidas*, duplici lectione juncta, Gaertn. Et ita fere Lov. 5. *equitumque m. et x. mixtos Numidas* exhibens. Ceterum quum Rhenanus ita emendasset, ut adnotatio ejus hic præfert, Froben. tamen a. 1535. ejus emendationem in contextum recepturus, et ipse erravit, et secutos editores ad unum omnes in errorem pellexit; nam, τὸ *et*, cui Rhenanus *ad* substituebat, servans, et præpositionem illam loco alio contra mentem Rhenani inserens, vulgavit *et duo millia de legione militum, equitum ad mille octingentos*: ex qua lectione duas voces *ad* et *octingentos*, optimos codd. secutus, recidi.

§ 12 *M. Lucretium has copias navibus adduxisse*] Scripsimus *advexisse*. Rhenan. Omnes *M. Lucretium has copias navibus adduxisse*; non *advexisse*, ut Rhenanus: quamquam scio hæc duo verba calamis librariorum sæpe confundi. *J. F. Gron.* Lucretii prænomen *M.* deest in Flor. ejus loco *inde* præferunt Voss. et Lov. 1. Vide ad IV. 52. § 4. Deinde *advexisse* Lov. 5. Reliqui omnes *adduxisse*. Solent autem hæc verba passim commutari. Vide ad II. 47. § 3. IV. 12. § 9. VIII. 22. § 6. IX. 32. § 2. X. 42. § 13. XXVIII. 36. § 3. XXXII. 2. § 1. XXXVII. 29. § 2. Adde J. F. Gronov. ad Liv. XLIV. 26. § 10. Broekh. ad Propert. IV. 1. 40. Burm. ad Suet. Inlustr. Gramm. c. 20. et Cort. ad Sall. Jug. c. 86. § 4.

Ad quatuor millia ex Sicilia C. Manlium] Optimi *funditorumque ad* ∞ ∞ ∞ *ex Sicilia C. Mamilium misisse*. J. F. Gron. Eodem plures meorum, et Hearnii adludunt. Nam *ad XXX. millia ex Sicilia* Hearnii L. 1. *ad XXX. ex Sicilia* Flor. Voss. Lov. 1. 5. Harl. Hav. et Hearnii N. ac D. ut iterum ∞ et *X* a librariis commutata fuerint, de quo ad § præc. monitum est. Insuper *C. Mamilium* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Gaertn. Vide ad c. 35. § 1.

CAP. XXXIX. § 1 *Literæ ex Gallia missæ ab L. Porcio prætore*] Omnes Gall. *literæ ex Gallia allatæ a L.* Cur mutarunt? veriti nempe, ne ipse prætor attulisse eas crederetur. *J. F. Gron.* Ita etiam cum Hearnii L. 1. et N. ex meis Flor. omnesque alii, præter Ber. Rec. et Gaertn. qui *missæ* servant. *Literæ a L. Porcio* sunt literæ L. Porcii. Supra II. 5. 'His literas ab Tarquiniis reddunt.' Cic. ad Fam. VII. 5. 'Literæ mihi dantur a te.' Ad Att. VII. 24. 'Ecce postridie Cassio literæ Capua a Lucretio familiari ejus.'

§ 2 *Conjuncturaque se transgresso*] Reciditur in libris omnibus τὸ *que*. Gebh. Omnes iidem cum Pall. *octo millia Ligurum conscripta armatuque conjunctura se transgresso in Italiam esse*, recisa altera copulativa. *J. F. Gron.* Copulativam illam ex meis soli agnoscunt Ber. et Gaertn. Eamdem etiam repudiant omnes Hearnii Oxonn.

§ 3 *Ut uterque hostem in sua provincia contineret, neque conjungi, aut conferre*] Pal. 1. *utrique hostem in suam provinciam continerent, ut neque conjungi*. Pal. 2. *ut uterque consul cons. hostem in sua provincia continerent: neque conjungi, aut conferri in unum vires paterentur*. Gebh. *Eaque mente*

utrique consules hostem in suam provinciam continuerunt, ut neque conjungi, neque conferri in unum, vires paterentur Voss. Lov. 1. et Hav. a quibus parum differunt edd. vett. *eaque mente, utrique ut hostem in suam provinciam continerent, ut neque conjungi, neque conferre in unum, vires paterentur* Lov. 2. Reliqui alterutri lectioni accedunt, in paucis apicibus dissentientes. Solus Flor. vulgatum, cujus Aldus auctor est, tuetur, nisi quod dederit *ea mente utrique hostem:* ubi τὸ *ut* interceptum est a vocis seq. initio. Paullo ante *in provincias* exsulat a Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav.

§ 5 *Tum facilem maturumque transitum*] *Facilem citumque* Hafn. Hav. et Hearnii L. 1. quod ex alterius glossa receptum est: *facilem artumque* Voss. et Lov. 1. *facilem ratumque* Lov. 2. *facilem in atrumque* Lov. 5.

§ 6 *Deincepsque aliæ Gallicæ atque Alpinæ gentes*] Vocabulum *aliæ* non est in volumine scripto, nec est necessarium. *Rhenan.* Ita Pal. 1. et vet. ed. Pal. 2. vero *deincepsque Gallici atque Cisalpinæ gentes.* Pal. 3. quoque spernit τὸ *aliæ.* Gebh. Rhenanus, auctore libro suo, delet τὸ *aliæ:* neque est illud in quibusdam nostris. Si virtutem particulæ noris, superfluum potius, quam necessarium, videbitur. Cic. ad Fam. II. 18. 'Quos video deinceps tribunos plebis per triennium fore.' Cæsar de Gall. III. 29. 'Reliquis deinceps diebus Cæsar silvas cædere instituit.' Noster XLV. 14. 'Trium regum bellis deinceps omnibus functum officiis.' *J. F. Gron.* Etsi hic abesse posset *aliæ*, tamen hæc recte conjungi possunt. Cæsar B. G. VII. 3. 'Hunc alii deinceps excipiunt, et proximis tradunt.' *Duk.* Τὸ *aliæ* ex meis expellunt Lov. 2. et 4. quibus potius ut fidem habeamus, quam tot aliis primi ordinis codd. qui vocem constanter retinent, æquum non videtur: præsertim quum *deinceps* et *alii* interdum apud optimos scriptores jungantur. Supra v. 37. 'Accedente fama nunciisque Clusinorum, deinceps inde aliorum populorum.' Cæs. B. Civ. I. 25. 'His perfectis conlocatisque, alias deinceps pari magnitudine rates jungebat.' Neque video, quid obstet, cur, cognita virtute particulæ *deinceps*, sequens vox *aliæ* servari non posset. Ea notat ordine, serie, ut vidimus ad II. 47. § 11. Puto recte dici posse Arverni, qui erant Galliæ populus, et postea ordine aliæ gentes Gallorum eum receperunt: immo potius vox illa videtur necessaria. *Deinceps aliæ*, copula omissa, Harl. et Ber. Voces *Gallicæ atque Alpinæ* ignorat Hearnii L. 1. *Gallicæ Alpinæque* legit Ber.

§ 7 *Et quum per munita pleraque transitu fratris, quæ antea invia fuerant, ducebat*] *Munita* intelligo pervia facta. Cæterum mirum, quo pacto Livio in mentem venerit, ut itinera per Alpes ante Hannibalis transitum invia scribat, cum tamen l. v. capp. 34. et 35. Gallos sæpe transisse Alpes fateatur, etiamsi eos, qui adversus Clusinos arma moverunt, ac Romam postea delevere, neget primos fuisse, qui in Italiam Gallorum profecti sint. De Gallorum antiquiore in Italiam transitu, multi ante et post Livium eximii meminere authores. Plinius XII. 1. C. Cæsar lib. VI. ubi de Volcis Tectosagibus. Strabo quoque lib. IV. ut non fuerit opus, unum in hac re sequi Polybium. *Glar.* *Et tum per munita pleraque* Voss. Vide ad VI. 23. § 3. Præterea *ducebant*, et mox *transibant*, Voss. Lov. 2. 5. Gaertn. et Hav. *ducebant* etiam Lov. 1. 3. 4. *transibant* Flor. Harl. Ber. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. quasi nempe referendum foret ad Arvernos aliasque gentes, quæ, Hasdrubalem secutæ, ei viæ duces exstiterunt, ac deduxerunt per loca quæ Hannibal olim transierat. Verum scribis fraudi fuisse videtur,

quod non intelligerent, *ducere* hic simpliciter ac sine casu poni, pro ducere exercitum, copias. Vide ad I. 23. § 5. Insuper, trajectis vocibus, *jam transibant hominum ingenia* Flor. Vocula *jam* deest in Lov. 3.

§ 8 *Inusitati namque antea alienigenis*] Dico Livium scripsisse *Invisitati namque antea*. Restituendum id verbi in Plauti Pseudolo II. 4. 37. 'Atque eum, qui non hic visitatus sæpe sit.' Utitur et alias Plautus, ut in Curcul. II. 3. 63. 'Quid lenonem Cappadocem? annuo visitasse.' Livius iterum IV. 33. 'Nova erupit acies inaudita ante id tempus, invisitataque.' Et V. 17. 'Gentem invisitatam, accolas Gallos esse:' ita enim utrobique meus codex contra vulgatos. *Lipsius*, Ep. Quæst. II. 26. Quod monuit Lipsius, *Invisitati namque antea alienigenis*, clare habet Put. et optimi. *J. F. Gron.* Omnes mei hic vulgatum servant: sed, *Invisitati* se in Reg. invenisse, auctor est Doujat. de qua voce plura vide ad V. 35. § 4. Mox *insocialcs* Lov. 1. 2. 3. Ber. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. pro quo Froben. 1535. edidit *insociabiles*, reliquis probantibus. Infra XXXVII. 1. 'Non ut hostibus modo, sed tamquam indomitæ et insociabili genti, succensebant.'

§ 9 *Quo duodecimum annum Italia urebatur*] Penultima vox non est in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. et Hav. Tum *utebatur* legit Lov. 2. *versabatur* Hav. scribarum errore. Vide ad c. 29. § 9. Mox *duas tantum prævalidas urbes* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. et Hav. *duas tantum pervalidas urbes* Harl. Male. Infra XL. 47. 'Ad prævalidam aliam urbem pervenit.' Et ita 'prævalidus' de homine III. 43. 'Quum se prævalidus, pari viribus animo, circumventus tutaretur;' 'prævalidus juvenis' VII. 5. 'prævalens populus' de Romanis in Præf. Deinde *de imperio et de opibus* Lov. 3. quod si plures codd. probarent, Livianum esse putarem. Vide ad VI. 28. § 6. Postea § seq. *aperuerunt* Lov. 5. Ber. Gaertn. et edd. principes.

§ 12 *Et nobilitas coloniæ induxerunt eum*] Libri omnes *induxerat*. Gebh. Illud *induxerunt* σφάλμα est operarum in edd. Modii, ac prioribus Gruteri, quod in ultima emendatur.

Terrorem ceteris injecturum] Put. et omnes Gall. Vossianusque *magnum se excidio ejus urbis terrorem cæteris ratum injecturum*. J. F. Gron. Vocem *ratum* omnes etiam edd. servarunt usque ad Froben. 1535. quæ prima eam omisit, et ex codd. meis tantum adseclas habet Lov. 3. Ber. a m. sec. et Hav. Ceterum hic iterum *exscidio* contra omnium codd. fidem Clericus recepit. Vide ad V. 15. § 9.

§ 13 *Non ipsum solum ea obpugnatio inpediit*] Hunc locum sic restituimus: *Non ipse se solum ea oppugnatione impediit*. Rhenan. Libri omnes *Non ipsum solum ea oppugnatio impedit*, vel *impediit*. Gebh. *Non ipse se solum ea oppugnatione impediit* in ed. Rom. principe Aler. Hearnius invenit, eique adsentiri fatetur L. 1. nisi quod *Nec*, pro *Non* legat. *Nec se ipsum solum ea oppugnatione impedit* Lov. 4. Reliqui fere servant lectionem a Rhenano rejectam, nisi quod *Non eum solum illa oppugnatio* habeat Lov. 5. Rhenani lectio servata est a reliquis editoribus usque ad Gronov. qui priorem repetiit. Et ea etiam verior videtur ob codicum auctoritatem.

CAP. XL. § 1 *Velut in duo pariter bella*] Pall. 2. ac 3. *velut in duo pariter descenderent bella*. Gebh. Vox *bella* deest in Voss. Lov. 1. 2. Ber. a m. sec. et Hav.

§ 2 *Simul quum illa angeret cura*] *Augeret* facili lapsu Voss. Harl. Hafn. Gaertn. et Hav. Vide ad X. 14. § 9. *Attingeret* Lov. 5.

Ut eodem tempore utrobique respublica prospere gereretur] Pal. 3. *utrum ubique respublica gereretur*. Gebh. Vocula initialis abest a Flor. Cant. Voss. Lov.

1. 2. 4. Harl. et Hav. Deinde *utrobique* probum est. Vide Gronov. ad XXXIII. 15. § 13. Præterea trajectis literis *regeretur* Voss. Lov. 3. Gaertn. et Hav. Sæpius has voces commutarunt librarii. Vide ad III. 11. § 4. VI. 41. § 5. VII. 6. § 2. c. 33. § 3. IX. 29. § 8. XXXII. 7. § 2. XXXV. 11. § 10. XXXVI. 7. § 10. XXXVII. 49. § 5. XXXIX. 1. § 1. Adde Fabric. et Manut. ad Cic. de Off. II. 1. Nic. Heins. ad Claud. de Laud. Stil. I. 82. Burm. ad Val. Flacc. II. 396. ad Suet. Tib. c. 21. ad Virg. Æn. I. 340. Cort. ad Sall. Jug. cap. 58. et quæ notavi ad Silii V. 242. De locutione 'gerere rempublicam' vide ad II. 64. § 5.

Adversa secundis pensando] Pal. 1. *adhuc adversa secundis pensando* (ad marginem *Pœnorum*) *ad id tempus extractam esse*. Supra XXVI. 37. 'Transmarinæ quoque res quadam vice pensatæ.' *Gebh.* Auctiores una voce optimi *adhuc adversa secundis pensando*. J. F. Gron. Similiter legunt Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Hafn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N.

§ 3 *Ad Trasymenum et Cannas præcipitasset Romana respublica*] Vet. lib. *præcipitasset respublica*. Sigon. Put. Reg. Men. unus Pal. *ad Trasymenum et Cannas præcipitasset Romana res*. Alii duo Pall. Voss. *Romanas res*. J. F. Gron. *Et ad Cannas* Voss. repetita præpositione, quod Livio sollemne est. Infra c. 41. 'Contracto exercitu, quem in hibernis aut in præsidiis agri Bruttii habuerat.' Vide ad VI. 28. § 6. Unius tamen fide ita Livium etiam hic dedisse, adfirmare non audeo. Tum *Romanas res* Lov. 1. 2. Harl. et Hav. cum Hearnii N. *Romana res* Flor. Cant. Lov. 3. 5. et Hearnii L. 1. ac D. Locutionem 'Romana res' inlustravimus ad II. 9. § 5. Solent autem 'res' et 'respublica' commutari. Vide ad III. 51. § 2. et VIII. 31. § 2. Etiam 'Romana res' et 'respublica.' Talia exempla habebimus ad XXX. 2. § 7. Mox *prolapsam* deest in Lov. 5. *prolapsam ante erexisse* Ber. et antiquissimæ edd. *prolapsam eam exisse* Lov. 1. *prolapsam eam exiisse* Gaertn. *prolapsam eam egisse* Lov. 2.

§ 4 *Delesset, secunda in Italia Siciliaque gesta quassatam rempublicam excepisse*] Vet. lib. *multa secunda in Italia*. Sigon. Omnes Gall. Voss. duoque Pall. cum Sigoniano *delesset multa secunda*. Omnes immo et edd. priscæ, quas commemorare soleo, usque ad Gryphium, qui primus omittit. Sed quis credat Livium scripsisse *multa secunda gesta?* Tu vero lege, *duos exercitus ex parte delesset multa, secundas in Italia Siciliaque res conquassatam rempublicam excepisse*. Quæsitæ videtur elegantiæ *ex parte multa*. Sic et XXXI. 1. Cicero in Vatin. c. 8. 'Neque labefactatam rempublicam, neque conquassatam civitatem.' Fam. Ep. IV. 5. 'Omnes provinciæ conquassatæ sunt.' *J. F. Gron. Multa secunda in Italia gesta* non magis inelegans esse videtur, quam si dicas 'multas res secundas gestas,' quod non temere quemquam fastiditurum puto: *conquassatam* omnino probari debet, si ex Mss. est, alioqui etiam 'quassatam rempublicam' dicit Cic. pro Sextio c. 34. et pro Marc. c. 8. 'Conculcari miseram Italiam videbis et quati.' Idem ad Att. VIII. 2. *Duk. Multa* primum omisit Froben. 1535. et hinc reliqui plures ante Gryph. quæ vox etiam deest in Hearnii D. At omnes mei una cum Hearnii L. 1. et N. eam agnoscunt. In reliquis verbis *quas p̃ satarem*, pro *quassatam remp.* Flor. Ceteri codd. nihil mutant. Gronov. in pr. ed. nott. conjecit *multa secunde in Italia Siciliaque gesta:* cui conjecturæ aliam nunc in sec. ed. subposuit. Verum si tria illa *multa secunda gesta* Gronov. juncta displicent, minori innovatione legere potuisset, mutata tantum distinctione, *ex parte delesset multa, secunda, &c.* vel etiam *ex parte delesset, multa secunda,*

in Italia Siciliaque gesta, quassatam, &c. Invitis libris Livio obtrudi *res quassatam rempublicam*, probare nequeo. Doujatius malebat *delesset, multas secundas in Italia Siciliaque res conquassatam, &c.*

§ 6 *Duos celeberrimi nominis duces circumstare urbem Romanam*] Gebhardus ad VII. 40. § 9. ex Pall. legit *duo celeberrimi nominis duces.* Et ita Jac. Gronov. edidit. Verum Clericus, qui se ad J. F. Gronovii mentem quam adcuratissime Livium editurum promisit, hic fidem præstitit, et *duos* reduxit, quem etiam secutus est Crevier. At *duo* ex meis firmant Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. quare id iterum revocavi. Vide etiam ad XXXV. 21. § 5. Præterea idem Jac. Gronov. *urbem Romanam*, pro *Romam*, primus vulgavit, consentientibus omnibus meis. Vide ad Epit. Liv. lib. XLIX. Verum hic Clericus eum, deserto nunc patre Gronovio, secutus est. Adeo sibi non constabat!

§ 8 *Plenum adhuc ira in cives*] Vetustus liber habet *iræ;* nec refert. *Rhenan.* Omnes Gall. et Pall. *plenum adhuc iræ in cives*, vel *ire.* J. F. Gron. Ita cum Hearnii N. et L. legunt quoque Flor. et Cant. Reliqui vulgatum *ira* servant. Observat autem Quinctil. Instit. Orat. IX. 3. in princ. omnes veteres, et Cic. præcipue, *plenum vini*, non *vino*, dixisse: ad quem tamen locum Burm. notat, Rivium ad Sall. Jug. c. 38. docere, non semper Cic. hoc observasse. Livius etiam utroque modo locutus est. Cum genitivo junxit, præterquam locis ad III. 25. § 6. laudatis, etiam XXI. 44. lib. XXII. capp. 41. et 50. XXIV. 41. XXV. 33. lib. XXVI. capp. 21. et 46. XXVIII. 14. XXIX. 6. XXXII. 7. XXXV. 2. XXXVIII. 21. XXXIX. 27. XL. 14. XLI. 16. XLV. 10. aliisque. Altera constructione utitur I. 25. 'Pleni adhortantium vocibus.' V. 21. 'Cuniculus militibus plenus.' VII. 28. 'Plena religione civitas.' XXVI. 7. 'Literæ adhortatione plenæ.' c. 42. 'Urbem bellico adparatu plenam.' XXXVIII. 15. 'Urbem plenam rerum omnium copia.' cap. 58. 'Orationem plenam veris decoribus.' XLI. 28. 'Exercitum plenissimum præda domum reportavit.' Utrumque casum simul junxit V. 11. 'Plenum vulnerum ac pavore exercitum:' ubi vide. Hic vero potius meliores, quam plures, codd. sequor.

Priusquam genus hostium nosset] Hoc ad rem magis pertinet, quod habet vetustus liber *cognosset.* Rhen. *Nosset* servant Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. et Gaertn. *nosceet* Hav. et Lov. 3. a m. pr. *nosceret* a m. sec. cum Hearnii L. 1. *cognosceret* Lov. 4. *cognovisset* Flor. Rhenani lectionem probandam puto. Vide ad XXII. 3. § 2. Mox *ut primum* Hearnii L. 1. Voculam *ubi* non agnoscit Lov. 1.

§ 9 *Aut ex civibus victis gaudium, meritum certe, etsi non honestum, capiam*] Pall. 2. et 3. *aut ex civibus victis gaudium certe, etsi non honestum, capiam.* Propert. II. 8. 'Sed non effugies; mecum moriaris, oportet: Hoc eodem ferro stillet uterque cruor. Quamvis ista mihi mors est inhonesta futura, Mors inhonesta quidem; tu moriere tamen.' *Gebh.*

§ 10 *In provinciam veniret*] Vetustus liber *in provinciam perveniret:* quam lectionem et nos recepimus. *Rhenan.* Pall. 1. 2. et antiq. ed. *veniret.* Gebh. *Veniret* etiam Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Mox *agri Laritanis*, transpositis literis, Flor. *Laritani* Hav. *Jaritani* Lov. 2. Voss. *Saritani* Lov. 1.

Hannibalem cum expeditis cohortibus adortus] Pall. 2. ac 3. *Annibalem expeditis cohortibus adortus.* Gebhard. Præpositio etiam deest in Flor. Idem de Put. notavit Crevier. Vide ad III. 14. § 4. Codicum auctoritas fere persuadet, ut eam lectionem veram existimem.

§ 11 *Ad quatuor millia hominum occidit*] *Ad triginta millia* Flor. Voss. Lov. 4. et Hearnii L. 1. In quam lectionem si et Put. consentiret, errorem ex notis ortum, et *ad* ꝏ ꝏ ꝏ *hominum* scriptum fuisse crederem. Vide ad xxxiii. 14. § 15. *Ad duo millia et triginta* Hav. *ad XIIII. millia* Lov. 2. Tum *cedidit* Hav. Vide ad xxxvi. 36. § 6. Mox *Q. Cl. Nero* Ber. a m. sec. *Q. Fabius* Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum.

§ 13 *Obvius ad Venusiam fit consuli Claudio*] Pal. 1. *fuit*. Pall. 2. ac 3. *obviam ad Venusiam fit consuli*. Gebh. *Obviam* Rec. et Lov. 4. a m. pr. Vide ad xxvi. 25. § 15. Deinde *fuit* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hav. At solent hæ voces a librariis commutari. Vide ad xl. 15. § 2.

§ 14 *Ex utroque exercitu electa peditum quadraginta millia, duo millia et quingenti equites*] Pall. 2. et 3. *lecta*. Iterum Pal. 2. *quibus consul adversus Annibalem gereret bellum*. Gebh. *Lecta* Lov. 4. Rec. et Harl. *exercitu electo* Flor. De quo errore vide ad vi. 3. § 8. *Electi* Lov. 1. 2. Voss. et Hav. quod probari posset, si alii codd. confirmarent. Vide ad xxxvii. 39. § 12. Tum *peditum quadr. millia et equites, quibus*, reliquis omissis, Voss. Lov. 1. et Hearnii D. Similiter et Harl. nisi quod insuper desit *τὸ et*, et omnium, quæ omittuntur, loco lacuna vacua relinquatur: *peditum undecim millia et equites, quibus* Hearnii L. 1. Verum, quum per notas *XL. millia* scriptum fuisset, ejus loco perperam scriba dedit *XI. millia*. Etiam aliis locis hi numeri commutantur. Vide ad xxxix. 20. § 7. *Peditum IIII. millia, duo et D. equites, quibus* Gaertn. et Hearnii N. Contrario errore *quinquaginta*, pro *quinque*, datum censet Jac. Gronov. ad xxxvi. 43. § 13. *Peditum quadraginta millia, equites duo et quingenti, quibus* Lov. 3. *peditum quadraginta duo millia, mille et quingenti equites* Lov. 5. Mox *τὸ res* deest in Flor. Voss. et Lov. 1. 2. *bellum gereret* legit Hav. quod est ex glossa: *rem gereret* Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et edd. omnes usque ad ultimam Gruteri, quæ dedit *res gereret*. Ea tamen lectio, quam recentiores omnes servarunt, quum in nullo mihi cod. obvia fuerit, priorem revocandam censui.

Cap. xli. § 2 *Et mille fere et quingentos passus castra ab hoste locat*] Hoc versu *mille et quingentos* ait *passus:* proximo autem statimque sequente 'quingentos' ait 'passus' fuisse 'inter castra Punica ac Romana,' cum interim tamen non meminerit, propius accessisse quenquam. Suspicor codicum esse errorem. *Glar.* Pal. 1. *et decem fere et quingentos passus locat ab hoste*. Nam sequitur 'quingenti passus erant inter castra Punica et Romana:' ubi tamen Pall. tres *IↃ. passus intererant castra Punica*. Gebh. *Et X. fere et quingentos* Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Hav. confusis iterum notis *X*. et ꝏ. Vide ad xxxiii. 14. § 5. Deinde *locat ab hoste* Flor. Lov. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Voces *ab hoste* desunt in Lov. 1. Recte autem vidit Glarean. inter hæc et § sequentis verba non convenire, ac codicum errorem esse suspicatur. Verum error non in his, sed in verbis seqq. latet, ut viri docti monuerunt.

§ 3 *Grumenti mœnibus prope junctum*] Put. Reg. Men. *injunctum*, ut præcepimus monere ad iv. 9. *J. F. Gron.* Similiter omnes mei, uno Lov. 3. excepto, qui facit cum vulgatis: *injunctum* etiam ex optimo Pal. legit Gebh. ad xxii. 20. § 5. *Agrigenti*, et § 1. *Agrigentum* legit Hearnii L. 1. *Adrumentum*, pro *ad Grumentum*, eodem loco Lov. 4.

Quingenti passus erant inter castra Punica et Romana. Interjacebat campus] Omnis Gallicorum et Palatinorum manus cum Vossiano *quingenti passus intererant castra Punica ac Romana*. Sic etiam Andreas et omnes usque ad Ascensium: hujus a mar-

gine acceptum Magontiaci primum, tum Aldus, reliqui expresserunt alterum. Aliquid latet. Neque satis consentiunt castra Romana mille quingentos passus ab hoste locata, et quingentos tantum passus interfuisse inter castra Punica ac Romana. Scribe, *Grumenti mœnibus prope injunctum videbatur Pœnorum vallum. Quingenti passus intererant.* Prius accipe ex opinione Romanorum, hostis castra contemplantium : posterius id quod revera erat. Sequitur 'castra Punica ac Romana interjacebat campus.' *J. F. Gron. Quingenti passus intererant* etiam omnes mei, ut et Hearnii Oxonn. Emendationem Gronovii recte recepit Crevier. Ita satisfactum jam est difficultati, ad quam Glareanus § 2. obhæserat.

§ 4 *Quod nihil silvæ neque ad insidias latebrarum habebant*] Pal. 2. *latebrosum.* Gebh. Cogitabam *quod nihil neque silvæ neque ad ins. latebr. habebant.* Muretus, *quod nihil silvæ, nihil ad ins. latebr. habebant.* J. F. Gron. Mihi non apparet ratio, cur recepta scriptura viris doctissimis suspecta fuerit. Sallust. Cat. cap. 12. 'Nihil pensi neque moderati habere :' ubi plura ex eodem Jug. capp. 41. et 53. observavit Rivius. Adde Jugurth. capp. 68. et 88. Cic. Parad. I. cap. 4. 'Quo' (animo) 'nihil est præstantius, neque divinius.' *Duker.* Si codd. addicerent, Gronovii conjectura non displiceret. Vide ad IV. 7. § 5. Nunc tamen recte viri docti, et cum his Doujatius, vulgatum tuentur. Scripti enim nihil mutant, nisi quod *neque ad insidias atque latebrarum* sit in Lov. 5. *neque ad insidias latebrosum* in Gaertn. et Rec. Sæpe autem *nec, neque,* similesque particulæ post præcedentem negationem pro simplici particula vel copulante vel disjungente ponuntur. Supra II. 30. 'Nihil ex ea familia triste nec superbum metuebant.' IV. 60. 'Tribuni plebis negare, tam id lætum Patribus universis, nec prosperum fore, quam ipsi crederent.' Paullo ante *neutri suspecti,* pro *neutris,* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hav. et edd. ante Froben. a. 1535. Videri potest in his libris sibilans litera in fine vocis intercidisse ob primam sequentis. Vide ad XXXVII. 29. § 5. potest tamen et in aliis perperam addita esse. Vide ad XXVIII. 25. § 2. Utraque enim lectio commode ferri potest.

§ 5 *Certamina haud satis digna dictu serebant*] Pal. 3. *digna serebant,* excluso *dictu.* Gebh. Ita et Ber. Præterea mox *appetebat,* pro *apparebat,* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Gaertn. Vide ad XXXVII. 32. § 14.

Hannibal, inde evadere cupiens] Non est in Put. Reg. Men. Voss. τὸ *evadere,* quod sensus tamen necessarium reddere videtur. Put. *Annibale inde capiens.* Alii tres *Annibalem inde cupiens.* An simpliciter *Annibal evadere cupiens?* vel *eludere?* J. F. Gron. Illud *evadere* etiam deest in Flor. Lov. 1. 2. 5. Harl. et Hav. Cum ea voce etiam vox *Hannibal* exsulat ab Hearnii L. 1. *pateretur Annibale inde cupiens* Flor. a m. pr. *ne abire hostem pateretur Hannibalem : id cupiens* Lov. 2. *ne abire hostem pateretur Hannibalem : ille id cupiens* Hav. *ne abire hostem pateretur Hannibalem, inde cupiens, &c.* Colbert. quod Doujatius, vulgatum menti auctoris repugnare existimans, exponit : ea de caussa, ne abire seu evadere Hannibal posset, Nero cupiens, &c. Verum quid notabit *cupiens?* Immo sequentia et præcedentia docent, non consulem, sed potius Hannibalem, totis viribus in aciem descendisse. Optimos itaque codd. hic suos manes passos esse, ac vulgatum servandum, existimo.

§ 6 *Quinque cohortes, additis quinque manipulis*] Pall. omnes *quinque cohortibus additis quinque manipulis.* Gebh. [Vide Lectt. Var.] *Cohortibus* etiam Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii Oxonn. et edd.

ante Froben. 1535. quam lectionem Jac. Perizon. in dissert. de duobus maxime insignibus Flori locis § 11. ex errore librariorum ortam putat, qui pro *cohortis*, id est *cohortes*, scripserunt *cohortibus* more solito. De hoc eorum lapsu vide ad XXII. 8. § 8. Id verum puto, vel etiam librarios ita dedisse, quod verbum 'jubere' hunc casum exigere arbitrarentur. Vide ad c. 24. § 6.

In aversis vallibus considere] *Adversis vallibus* Lov. 4. Harl. Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum: *adversis collibus* Lov. 1. 2. 3. 5. Hav. et Hearnii L. 1. *aversis collibus* Flor. Voss. et Branc. Latinii. 'Aversus' et 'adversus' passim in Mss. confundi, dictum est ad II. 31. § 6. Sed nihil mutandum. 'Aversæ valles' respectu jugi seu collium, id est, quæ post colles jacebant. Supra II. 31. 'Relictis castris, quæ munitissimis tenuerant locis, in aversas valles desiluere:' ubi vide Gronov.

§ 7 *T. Claudium Asellum*] Vet. lib. *Ti. Claudium Asellum.* Sigon. *C. Claudium* Hav. et Hearnii L. 1. *Ti. Claudium* Flor. aliique meorum. Vide iterum Sigon. ad XXIX. 11. § 13. Paullo ante *exsurgendi tempus* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. 1535. Deinde *adgredi* Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et edd. ante Mogunt. quæ prima adoptavit *adgrediendi.* Verum 'tempus adgredi' probari potest. Id inlustravi ad III. 4. § 9. Neque constructionis mutatio 'tempus exsurgendi et adgredi' displicere debet. Ita enim fere VI. 24. 'Non castigando, sed ab imperio totus ad preces versus orare singulos universosque.' Omni ratione id ubique egisse Livium, ut orationem quavis varietate distinguat, sæpius antea dictum est. Si quis tamen vulgatum præstare contendat, non adversabor. Mox verbis seqq. *A. Claudium proprætorem edocet* Hearnii L. 1. Sed *præfectum sociorum*, pro *sociûm*, Lov. 5. Male. Vide ad XXI. 17. § 2.

§ 8 *Ipse luce prima copias omnes peditum equitumque in aciem eduxit*] Pall. 2. et 3. *in aciem duxit:* ut c. 44. Pall. *Romanis in aciem copiis ductis.* Gebh. [Vide Lectt. Var.] Non credo Livium dixisse *ipsus luce prima.* Sed *ipsis*, quod habet cod. Put. errori librarii adscribo, qui distinxit ac legit *cum iis mittebat ipsis. Luce prima.* Refero itaque ad illam mendæ speciem, de qua vide ad VI. 3. § 8. Præterea *in aciem duxit* Lov. 4. Sed quum *aciē* forte scriptum foret, ultima ejus vocis litera primam sequentis elisit. Ita *certamē dedit*, pro *edidit*, habuimus XXI. 43. § 11. Quin etiam alibi sæpe 'ducere' et 'educere' commutantur. Vide ad XL. 25. § 10. De locutione 'educere in aciem' vide ad III. 62. § 5.

§ 10 *Incompositos toto passim campo se fudisse*] Pal. 3. *incompositos totos passim campo effulsisse.* Pall. 1. et 2. *toto passim se campo fudisse.* Gebh. *Se campo fudisse* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. cum omnibus edd. ante Froben. 1535. Paullo ante § præc. *vidit*, pro *videt*, Lov. 4. et Rec. Tum *posset*, pro *possit*, Ber. et edd. Aldina priores.

Ut sterni obterique, priusquam instruantur, possint] Vetus scriptura sic habet, *ut sterni operique.* Pro hoc posteriori castigator supposuit *obterique.* Non est alienum verbum. Ego tamen non dubito, Livium scripsisse *ut sterni opprimique, priusquam instruantur, possint;* quod verbum huic loco magis convenit. *Rhenan.* Levissima conjectura ductus Rhenanus, quum invenisset in Spirensi archetypo *operique*, legendum hic proposuit *opprimique:* quum tamen proxime antegressum verbum et consensus codd. Mstorum lectionem, quam postliminio reduco, reflagitet: quippe Pall. 1. 2. et vet. ed. *ut sterni obterique, &c.* Præterea illud *opprimi* suppositum

isti correctori vim sententiæ atque ipsi veritati infert: quippe quomodo *sterni* primum, dein demum *opprimi* potuere? Tum multi 'opprimuntur,' qui tamen non 'sternuntur.' 'Stratis' autem proximum 'obteri.' Pal. 3. *ut sterni obruique, priusquam instituantur, possint.* Confirmat meam sententiam c. 48. ipse Livius: 'Antequam se moveat, delere exercitum Asdrubalis posse, redireque in Appuliam.' xxviii. 2. 'Adventu Neroris obrutum atque exstinctum esse.' *Gebh.* Vetus scriptura apud Rhenanum *sterni operique*: ergo non dubitat *opprimique* scribendum. Et passi sunt editores? Nostri immo omnes, ut olim editum. Put. *sterni opterique,* (ut *opsoleta, opsidio, opstitisse* idem codex) cæterique et Gall. et Pall. et Voss. *sterni obterique.* Quod usitatissimum Livio est. Lib. vii. c. 23. 'Adeo præcipiti turba obtriti plures, quam ferro necati.' ix. 38. 'Armis virisque ad obterendum C. Marcium consulem concurrunt.' x. 28. 'Impetu equorum ac vehiculorum raptorum per agmen obtriti antesignani.' Auctor ultimi de B. Gall. c. 48. 'Complures hostium magno nostrorum impetu vulnerantur, et partim in fuga proteruntur, partim intercipiuntur.' *J. F. Gron.* *Obterique* omnes mei, et Oxonn. Hearnii, nisi quod unus et alter omittat copulam *que.* Infra xxxi. 21. 'Galli obruere atque obterere sese dextram alam, quæ prima erat, sperarunt posse.' 'Opprimere' et 'obterere' interdum a librariis confundi, verum est. Vide ad ix. 38. § 7. Hic tamen tanto magis vulgatum servandum erat, quod equites sint, quos consul in hostem emitti jubet, et equorum pedibus strati 'obterantur.' Infra xxviii. 33. 'Nisi equites supervenissent: neque ex adverso tantum inlati obvios obtrivere.' Suet. Ner. c. 5. 'In viæ Appiæ vico repente puerum citatis jumentis haud ignarus obtrivit.' Valer. Max. i. 6. 11. 'Tantum Romanæ militiæ decus barbarorum obtritum equitatu.' Usurpatur similiter de elephantis, xxxvii. 44. 'Quum, solutis ordinibus, incursu belluarum obtererentur.' xliv. 43. 'Elephanti enim, ab rectoribus ad litus acti, exeuntes obterebant elidebantque.' Metaphorice 'sternere,' sive 'prosternere,' et 'obterere' jungit Cic. ad Fam. v. 9. 'Malevolorum obtrectationes et invidias non prosternat atque obterat.'

Cap. xlii. § 1 *Nondum Hannibal e castris exierat*] Pal. 1. *castris exierat.* Statim Pall. 1. et 2. *itaque, exercitus tumultu.* Gebh. *Castris exierat*, sine præpositione, Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. Tum *exercitus tumultu* Flor. Lov. 5. et Harl. Sed vide ad x. 33. § 1.

§ 2 *Jam primos occupaverat equestris terror*] Primos Pœnorum intelligimus a Romano equitatu tertiæ legionis territos, deinde etiam legionem successisse, quæ plus terroris attulerit. Ergo vel *equestris*, vel *equitis* legendum, non autem *primos equites:* neque enim Romani equites territi erant. Vetustiores codd. bene habebant; sed quidam mutarunt, hæc absque judicio legentes. *Glar.* Put. Cantabrig. et alii *eques terror*, quod recte Salmasius decurtatum putavit pro *equester terror.* Habes ita xxvi. 36. 'equester ordo.' v. 7. 'Quibus census equester erat.' xxv. 12. 'Celeberque dies omni cærimoniarum genere fuit.' *Jac. Gron.* *Equites terror* Voss. Lov. 2. 5. Harl. Hafn. Ber. Gaertn. et primæ edd. pro quo jam Ven. 1495. dederunt *equitis terror.* Mediol. 1505. *equestris terror:* quod in reliquis codd. superest, nisi quod *eques terror* sit in Flor. Idem in Oxon. L. 1. sibi obvium fuisse, Hearnius testatur; licet paullo ante hæc et novem sequentia vocabula in eo cod. deesse notasset. Recte autem Jac. Gronov. ex ea lectione *equester*

terror scribendum vidit. Plin. XXXIII. 2. 'In unitatem venit equester ordo.' Suet. Aug. c. 40. 'Quibus ipsis parentibusve equester census umquam fuisset.' Ex Cic. etiam hac forma vocem illam laudarunt lexica. Tres ultimæ literæ ejus vocis in codd. illis a totidem initialibus sequentis erant elisæ. Ita *si multitudo*, pro *simul multitudo*, datum erat VI. 19. § 7. *unavis* in Put. pro *una navis* XXIV. 34. § 6. unde postea, altera voce omissa, factum est *naves*. In literis singularibus id frequentissimum esse, sæpius notavi. Mox *prœlium inibat*, pro *inibant*, Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav.

§ 3 *Quod nisi in veteri exercitu et duce vetere haud facile est*] Pal. 1. *quod nisi in vetere exercitu, et duci veteri haud facile est:* quæ ad apicem quoque in vet. ed. sunt expressa. *Gebh.* Put. Reg. Men. *in vetere exercitu et duci veteri.* Nempe *τὰ duci veteri* non reguntur a præpositione, sed a verbo atque adjectivo *facile.* J. F. Gronov. Ita et Flor. ac tantum non omnes mei, cum Colb. Doujatii, et Oxonn. Hearnii. Paullo ante *numerus augetur* Branc. Latinii: *minæ augentur* Hearnii L. 1. Crevierius verborum *et procurrentium ad certamen numerus augetur* eumdem plane sensum, sed minus eleganter expressum, esse putat, ac membri præcedentis 'crescit pugna subsidiis;' itaque pro glossemate haberi posse existimat, quod ex ora libri in contextum temere inrepserit.

§ 4 *Ni cohortium ac manipulorum decurrentium*] Put. Voss. et alii *decursum.* Scribe *ni ad cohortium ac manipulorum decursum per collem clamor ab tergo auditus metum, ne intercluderentur castris, fecisset.* Nam sic illi, non *a castris.* J. F. Gronov. *Decursum*, et mox *intercluderentur castris* similiter Flor. et Lov. 1. 5. et Hearnii Oxonn. Quid si legamus *ni cohortium et manipulorum decursu?* ut est in Lov. 2. et Hav. *castris* sine præpositione etiam Lovel. 2. 4. Harl. Gaertn. et Hav. Justin. IV. 4. § 5. 'Hostes etiam marinis commeatibus in urbe clausos intercludunt.' Flor. III. 19. § 11. 'Interclusum hostem commeatibus ad extrema compulit.' Non nego, alibi etiam Livium ita locutum esse; me tamen observare non memini. Contra sæpe addidit præpositionem. Vide ad III. 70. § 5. et XXXIV. 39. § 12.

§ 6 *Equites enim in tergo inhærebant*] Pal. 1. *Equites enim tergo inhærebant.* Pal. 3. *in tergo hærebant.* Gebh. Omnes *equites enim tergo inhærebant.* J. F. Gron. Heinsius apud Elzevir. edidit *in tergo hærebant*, quod omnes recentiores servarunt. Ita quidam codd. I. 14. 'Hærens in tergo Romanus velut uno agmine inrumpit:' ubi tamen nunc editur *in terga.* At hoc loco *a tergo inhærebant* Ber. *tergo inhærebant* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonn. quod recepi. Mox *in transversa latera evaserant*, pro *invaserant*, Voss. et Lovel. 1. Male. Vide ad II. 47. § 6.

§ 7 *Supra octo millia hominum occisa: supra septingentos capti*] *Cæsa* Ber. a m. sec. Rec. et Hav. Hæ voces et confundebantur XXIII. 15. § 8. et XXXIV. 47. § 7. *Cæsi* legit Gaertn. Ita Livium sæpe loqui, vidimus ad XXXVII. 39. § 12. Uni tamen huic testi credere temerarium foret. Deinde *supra septingenti* Flor. Harl. Ber. et Hav. quod Crevier. etiam in Put. invenit, et, si verum ac probum foret, dictum esse putat, quemadmodum *ad* jungitur cum numerorum nominibus recto casu. Vide eumdem ad XXVIII. 34. § 2. Sed malo errantibus librariis adscribere, qui notas numerales ita reddiderunt. Vel refero ad errores notatos VI. 3. § 8. Aliud enim exemplum, ubi *supra* nomen, numerum denotans, casu recto adsciscit, non notavi. *Supra ducentos* Lovel. 4. Sed vide ad XXXVII. 40. § 11.

§ 8 *Et circa Romanorum sociorumque ductores ceciderunt*] Omnia exemplaria id habent, in qua lectione ego omnino aliquid desidero. *Sabell.* Asteriscum hic habet ed. Asulanica. Et certe locus sincerus non est; nec quicquam præsidii ab exemplari scripto. Quod si quis conjecturam sequi volet, pro *circa* leget *tres* hoc modo: *Et tres Romanorum sociorumque ductores ceciderunt.* Hanc lectionem depravatæ dictionis vestigia mihi suggesserunt. *Rhen.* Locus depravatus; quem tamen turpi prolapsum menda erexit sospitator ille, si Musis placet, Livii Rhenanus, *Et tres Romanorum sociorumque ductores ceciderunt.* Quid hac correctione ineptius? Vestigia, a quibus sibi talia suggesta affirmat, depravatæ lectionis adnotare non gravabor. Pal. 1. *Circa Romanorum sociorumque victores ceciderunt.* Palat. 2. *duo capti. Et CCCC. Romanorum sociorumque victores ceciderunt.* Pal. 3. et vet. ed. *Et circa Romanorum sociorumque ductores ceciderunt.* Quæ vero Rhenano Pythia suggessit, tres cecidisse? *Gebh.* Apud primum reperio Frobenium *Romanorum sociorumque ducenti ceciderunt.* Nam olim ab Andrea ad Aldum, *Et circa Romanorum sociorumque ductores ceciderunt.* Juntas Aldo proximus dedit, *Et trecenti circa Romanorum sociorumque.* Rhenanus, *Et tres Romanorum sociorumque ductores ceciderunt.* Conjectura, ne quid secius dicam, perspicue inepta. Mss. magna pars *duo capti. Circa Romanorum sociorumque victores ceciderunt.* Solus Put. sincere, *Circa D. Romanorum sociorumque victores ceciderunt:* hoc est, quingenti. Hic est, credo, locus, quem quoto ex libro esset, non recordari se confessus tentat Muretus XVI. 8. Var. Lect. Scribit autem pro *victores*, (quod suspicabatur olim fuisse *victi*,) *sexcenti.* J. F. Gronov. Cum primis edd. faciunt Hearnii D. et Ber. a m. pr. qui *Et circa septingentos Rom.* a m. sec. ostentat. *Circa* (Harl. *Cura*) *Rom. sociorumque victores ceciderunt* Flor. Voss. Harl. Gaertn. Lov. 5. et Hav. *Circa CC. Rom. sociorumque victores ceciderunt* Lov. 4. et Hearnii L. 1. *Circa Rom. sociorumque CCC. victores ceciderunt* Lov. 2. *Circa Rom. sociorumque ceciderunt* Hearnii N. *Circa Rom. sociorumque ducentos ceciderunt* Lov. 3. Crevierius *victores* otiosum putat, et olim expeditius multo legi *Rom. sociorumque ducenti cecidere.* Nondum tamen locum persanatum puto. Displicet enim vox *circa.* Puto etiam plures Romanorum cecidisse. Sed codd. integriores exspectandi sunt.

In aciem copiis ductis] Scripsimus *eductis.* Rhen. *Ductis* Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Pall. teste Gebh. ad cap. 41. § 8. *Adductis* Lov. 5. et Hearnii L. 1. Sed recte *eductis*, ut Rhenanus emendat, Flor. et alii. Vide ad d. l. Livii. Mox *videt*, pro *vidit*, Lov. 4. et 5.

§ 10 *Qua pars castrorum ad hostes vergebat*] Scripsimus *quæ pars castrorum.* Rhenan. *Qua pars* Rec. et Lov. 3. Reliqui, ut et edd. ante Mog. cum Rhenano faciunt. Et recte *quæ pars castrorum*, pro ea parte castrorum, quæ. Ita XXIV. 1. 'L. Attilio præfecto præsidii, quique cum eo milites Romani erant, clam in portum deductis:' pro iisque militibus Romanis, qui cum eo erant. Vide ad XL. 20. § 3.

Profectus Apuliam petere intendit] *Profectus intendit*, reliquis omissis, Lov. 1. *profectus Ap. intendit* Lov. 3. *profectus in Ap. intendit* Hearnii L. 1. *profectus in Ap. contendit* Lov. 5. Hav. et Brancal. Latinii: *profectus Ap. contendit* Hafn.

§ 11 *Frustratique aliquamdiu hostem*] Put. *hostis*, cæteri *hostes.* J. F. Gron. *Hostes* etiam omnes mei, cum edd. Frobeniana 1535. antiquioribus. Paullo ante *Et ubi inluxit* Flor.

§ 12 *Et ne paucos quidem, qui prima*

luce] In scripto cod. legitur *et ne passus quidem*. Id *passus* quidam mutavit in *paucos*, quæ lectio vulgo recepta est. Ego tamen malim *ipsos: et ne ipsos quidem, qui prima luce obamb.* Rhen. Exercet hic iterum acumen suum nimis patris sui arte pinguefactus censor, interpolans *et ne ipsos quidem, qui*. Vulgatam tutantur lectionem Pall. 1. 2. et vet. ed. Contra Pal. 3. *et ne passus quidem, qui*. Gebh. Omnes mei vulgatum defendunt.

§ 13 *Dum milites ad prædam discurrerent*] Reposuimus *discurrunt*. Rhen. Priorem lectionem servant Lov. 3. 5. Ber. et Gaertn. Reliqui Rhenani emendationem.

§ 14 *Haud procul Venusia hostem adsequitur*] *Haud procul Venusiam* Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Neque aliter se in Pal. 1. invenisse, monuit Gebh. ad XXIV. 28. § 1. Vide ad XXI. 61. § 8.

§ 15 *Supra duo millia Pœnorum cæsa*] *Supra XX. Pœnorum cæsa* Flor. Sed iterum notas ∞ et *X*. librarius confudit. Vide ad XXXIII. 14. § 5. *Supra XX. millia* Lov. 2. Harl. Ber. et Hafn. *supra viginti millia* Gaertn. Hav. et edd. antiqq. *supra XX. millia peditum Pœnorum* Voss. Sed vocem *peditum* subjectis notis delendam esse librarius indicavit. *Supra tria millia* Lov. 3. 5. Rec. et Hearnii L. 1. quod etiam præferunt edd. Mediol. 1505. et in margine Ascens. a. 1513. *supra XXX. millia* Lov. 4. Vulgatum prima exhibuit ed. Aldina. Paullo ante τὸ *fuit* non adparebat in Hearnii L. 1.

§ 16 *Quibus venerat itineribus, repetit*] *Repetiit* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad XXXVII. 45. § 2. *Petit* est in edd. reliquis usque ad Aldum, qui demum *repetit* admisit.

§ 17 *Sine præsidio esset, arcessierat*] *Arcessiebat* Flor. Voss. et Lov. 1. 2. *accersebat* Hav.

CAP. XLIII. § 1 *Postquam a Placentiæ obsidione abscessit*] Volumen Ms. habet *postquam ad Placentiæ obsidionem accessit*. Quam lectionem miror, cur quisquam ausus fuerit mutare, quasi non potuerit Asdrubal, ad obsidionem Placentiæ accedens, quam non putabat longi negotii futuram, præmittere equites cum literis ad fratrem. *Rhenan.* Pall. 2. et 3. *ad Placentiæ obsidionem accessit*. Gebhard. Omnes mei vulgatum vindicant. Iis autem, quam paucis mutantibus, fidem habere malui. Mox *ad Hannibalem cum literis missi* Gaertn. *cum literis missi ad Hannibalem* Flor. Lovel. quinque, Harl. et Hav. Deinde *per medium hostem* Voss. Lov. 2. 3. 5. Ber. Hav. et edd. vett. usque ad Frob. 1535.

§ 2 *Ad Q. Claudium proprætorem deducuntur*] *Ad Q. Fulvium* Lovel. 5. Deinde *proconsulem* Harl. in contextu, Rec. et Hearnii L. 1. ac D. *proconsulem Romanum* Lovel. 3. Paullo ante *populatoribus*, pro *pabulatoribus*, Lov. 4. et Harl. cum una vel altera veterum edd. Vide ad X. 3. § 6. At § seq. *literas ab Hasdrubale*, omisso pronomine *se*, edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 6 *Tum Claudius, non id tempus esse reipublicæ ratus*] Hic eleganter inducit Silius Italiam sic alloquentem Neronem XV. 547. 'Clausorum decus, atque, erepto, maxima Romæ,' &c. *Modius*. Pal. 3. *non id tempus esse e republica ratus*. Gebh.

Provinciæ suæ quisque finibus] Nam non licebat injussu senatus de provincia exire, et exercitum educere. Postumio consuli a quibusdam negatum fuisse triumphum, 'quod injussu senatus ex Samnio,' (provincia sua,) 'in Etruriam transisset,' refert Liv. X. 37. Idem intelligitur ex XXVIII. 42. l. XXIX. c. 7. et 19. l. XXX. c. 24. XXXI. 48. et XLI. 7. Neque tamen, tum legibus prohibitum fuisse, apparet. Nam nullas de ea re, neque illis locis, neque hic, neque XXIII. 41. ubi

Ap. Claudium ex Sicilia, quæ ei provincia erat, in Italiam ad obsidendos Locros trajecisse narrat, memorat Livius. Postea legibus cautum fuisse, ne liceret, docet Cic. in Pison. c. 21. 'Mitto exire de provincia, educere exercitum, bellum sua sponte gerere, in regnum injussu populi aut senatus accedere, quæ cum plurimæ leges veteres, tum lex Cornelia majestatis, Julia de pecuniis repetundis planissime vetant.' Et Dio c. 39. p. 116. quo loco de Ptolemæo rege Ægypti a Gabinio præside Syriæ in regnum reducto agit. Quando autem et a quibus latæ fuerint veteres illæ leges, quas dicit Cicero, non constat: sed verosimile est, jam pluribus factis provinciis, quæ suum quæque præsidem habebant, latas fuisse. Nam senatus, provincias decernens, simul suos cuique fines designabat. Sed quum nihilominus multi, spreta senatus auctoritate, finibus provinciæ suæ egredi auderent, eorum sive gloriæ, sive prædæ cupiditas legibus coërcita fuisse videtur. *Duk.* Nondum hoc tempore lege cautum fuisse, ne quis sponte de provincia, quam sortitus erat, in alienam transiret, clarissime etiam patet ex Livii xxxvi. 39. ubi tribunus plebis P. Scipioni, qui Boiis devictis triumphum petebat, honorem hunc differendum censet, quia, hostibus in sua provincia subactis, 'neque ipse cum victore exercitu in agrum Ligurum transierat, neque partem copiarum Q. Minucio miserat, qui ibi dubio detinebatur bello:' cui cap. seq. respondens Scipio itidem nullam legis, qua id facere prohibebatur, mentionem facit.

§ 7 *Audendum ac novandum aliquid*] Pal. 1. *audendum aliquid improvisum.* Pal. 3. *audendum ac innovandum aliquid improvisum.* Gebh. Media duo verba nullis in Gallic. non in uno Pal. non in Voss. conspicua sunt. *J. F. Gron.* Vulgatum in solis est Lov. 4. Ber. et Gaertn. *audendum aliquid ac novandum* legit Lovel. 5. Sed vocabula *ac novandum* ejiciunt Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. Harl. aliique meorum cum Hearnii N. Eadem etiam suos codd. ignorare, fatetur Crevier. Quum tamen aliquid ad sententiæ vim adjicere, et ad rem præsentem accommodatissima esse putet, non nimium scriptis, etiam numero et bonitate non contemnendis, credendum monet. At, pace viri doctissimi, dixisse liceat, me nondum videre, quid ad sententiæ vim adjiciant, quamvis verum sit, sensui non repugnare. Pro glossemate igitur habenda censeo. Mox *inopinatumque* edd. principes ante Froben. 1535. quæ copulam recepit. Ejus autem vel additæ, vel elisæ caussa esse potest sequens *quod.*

§ 8 *Simul et ipsos Patres conscriptos, quid pararet, edocet*] Scripsimus exemplaris scripti fidem sequendo *simul et ipse Patres conscriptos, quid paret, edocet.* Demiror, quid hic castiganti in mentem venerit, ut, quæ Latinissime dicta sunt, melius dicere voluerit. *Rhenan.* Omnes libri, *quid pararet, edocet.* Gebh. Omnes *simul et ipse Patres conscriptos, quid pararet, edocet:* quod mutaverat Rhenanus. *J. F. Gron.* Non bene procedit hæc oratio, *simul et ipse, quid pararet, edocet, ut, &c. arcessant, &c. habeant, &c. opponant.* Familiare quidem Livio est ἀσύνδετον, sed hic durissimum, præsertim præcedente *simul.* Fortassis legendum est, *edocet, et ut, quum in Umbria, &c.* vel *edocet, et, quum in Umbria, &c. arcessant, &c.* in quo suppleri potest 'monet,' vel aliud sententiæ conveniens verbum, quæ non insolens ellipsis est. Lib. ix. c. 2. 'Pecora haud procul Romanis pascere jubet præsidiis; ubi inciderint in prædatores, ut idem omnibus sermo constet.' xxi. 49. Missi, qui suos ad curam custodiæ intenderent: ante omnia Lilybæum teneri ad apparatum belli.' In uno scripto Hearnii

est *edocet: monet, ut, &c.* ubi *monet* pro glossa habeo. *Duk. Ipsos,* pro quo Rhenanus *ipse* recte reponit, retinent Ber. et Gaertn. Reliqui emendationem ejus probant. Contra vero *pararet,* cujus loco *paret* idem Rhen. substituit, omnes mei tuentur: ex omnibus autem Hearnii Oxonn. unus tantum N. cum ipso facere notatur. Deinde *edocet, monetque, ut, quum, &c.* Ber. a m. pr. *edocet, monet, ut, quum* a manu sec. cum Lovel. 4. Harleian. Gaertn. et Hearnii L. 1. quod recte Dukero displicuit. Nihil mutandum puto. Hanc ob caussam Patres conscriptos edocet, quid ipse pararet, ut, &c. arcessant, &c. habeant, &c. opponant. Livium sæpius verba sine copula junxisse, vidimus ad IX. 22. § 6.

§ 9 *Delectum Romæ habeant*] Tutandæ urbis caussa, cui una legio Hostilii Tubuli non sufficere videbatur: nam plerumque duæ legiones ad præsidium urbis scribebantur. *Duk. Dilectum* Flor. Lovel. 1. 3. a m. pr. et Gaertn. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

§ 10 *Præmissi inde per agrum Larinatem*] Reposuimus *Præmissi item per agrum Larinatem.* Rhenan. Pall. 1. et 2. *Præmissi inde nuntii per agrum Larinatem.* Pal. 3. *Præmissi inde per agrum.* Gebhard. *Præmissi per agrum* Hearnii L. 1. *Præmissi inde per agr.* Berol. et Gaertn. *Præmissi item per agr.* Florent. Vossian. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harl. et Hav. quod reduxi. Non aliud enim etiam Put. velle videtur, in quo errore librarii *Præmissi irem* legi, auctor est Sallier. αὐτόπτης. J. F. Gronov. 1665. edidit *Præmissi autem,* incertum qua auctoritate, quum in notis mutatæ lectionis rationem non reddiderit. Certe eam scripturam in meis non reperi: eamdem tamen Doujatius, Hearnius, et Crevierius servarunt. In edd. Jac. Gronovii operarum errore, ut credibile est, exuditur *Præmissa autem.* Verum, quum hujus lapsus in erratis mentio facta non sit, J. Clericus, qui se diligentissime ed. J. Fr. Gronovii secuturum lectori pollicitus erat, aberrationem typographicam, in ed. Jac. Gronovii commissam, religiose servavit.

Per agrum Larinatem, Marrucinum, Ferentanum, Præputianum] Quidam *Ferentinum* emendarunt: sed male, si Plinio credimus, qui III. 11. *Frentanos* hos vocat populos. Ita etiam Ptolemæus, qui Larinum oppidum iis adscribit. Idem Plinius c. 13. ejusdem libri 'Prætutianum agrum' prope Picenum ponit. Ptolemæus 'Prægutios' eos populos vocasse videtur. *Prætutianum* igitur legendum, non *Præputianum.* Lib. XXII. c. 9. etiam hujus itineris facta est mentio. *Glar.* Vet. lib. *Ferentanum.* Supra IX. 16. § 1. ostendi, legendum esse *Frentanum.* Sigon. Pal. 1. *Prætutilianum.* Pal. 2. *Praturianum.* Pal. 3. et prisca ed. *Ferentinum, Præputianum.* Gebh. Hearnius auctor est, se *Maruncinum* in L. 1. *Manruncinum* in D. invenisse. Tum *Ferentanum* Flor. Voss. Lov. 2. 4. et Gaertn. *Ferrentanum* Lov. 1. et 3. *Ferentinum* Lov. 5. Ber. Hav. et edd. antiqq. Sed recte Glar. et Sigon. *Frentanum.* Vide ad l. laud. Deinde *Præturanum* Lov. 4. *Præturianum* Gaertn. *Petulianum* Hav. *Prætulianum* Lov. 2. et Harl. *Prætucilanum* Lov. 5. *Prætutilianum* Flor. Voss. et Lov. 1. ac 3. *Præputianum* Ber. cum priscis edd. pro quo Moguntini jam *Prætutianum* diu ante Glareanum substituerunt. Mox *deducturus exercitum* ed. Parm. *ducturus exercitum* reliquæ edd. ante Aldum.

§ 11 *Delegit, sex millia peditum et mille equites*] Expunximus *et.* Rhenan. Soli eam voculam servant Ber. et Gaertn. Reliqui expungenti Rhenano consentiunt. Deinde *X. equites* Flor. et Voss. *X. equitum* Lov. 5. et Hearnii D. Sed vide ad XXXIII. 14. § 5. *Mille equitum* Lov. 2. Livium sæpe ita loqui, certum est. Vide ad XXI. 61. § 1. Verum, hic aliter lo-

cutum esse, tot ostendunt codd. et inter eos optimi, *equites* servantes. *Octingentos equites* Hav.

§ 12 *Flexit in Picenum*] *Picenum* regio ad Umbros, Anconam usque tensa, in hanc tandem ventum. At Picentes, vicini Lucanis ac Hirpinis, ab alteris originem duxere, ut refert Strabo lib. v. ad finem. Hic vero Livius vel *Picenum* accipit pro Picentibus, si fortassis vetus nomen his mansit, vel potius *flexit in Picenum*, hoc est, iter arripuit, quod non in Lucanos, ut exclamari jussit, sed in Picenum ducebat, etiamsi id adhuc longe distabat. Verum paulo ante populi, per quos eundum erat, enumerati sunt: ergo in Picenum tandem, ut dixi, ventum est. *Glar.* Id est, ut in Picenum tenderet. *Sigon.*

Q. Tatio legato] Vet. lib. *Q. Catio*, quod probo. Supra enim cap. 6. 'Q. Catium' quoque ædilem curulem nominavit. *Sigon.* Fuerat ædilis plebis, non curulis, supra c. 6. *Duk.* Priscam lectionem *Q. Tatio* servant Lov. 5. Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. *Q. Tacio* Lov. 2. *Q. Cassio* Hav. *Q. Cautio* Harl. *Q. Catio* Flor. et reliqui mei. Similiter Pighius legit in Ann. ad a. ɪɔxxxɪɪɪ. p. 138. Vide etiam Sigon. ad xxvɪɪɪ. 45. § 12. Paullo ante *quantis maximis itineribus poterat*, pro *poterat itineribus*, Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. Gaertn. Hav. Ber. et edd. ante Froben. 1535. *quantum maximis itineribus poterat* Lovel. 2. *quantum maxime itineribus poterat* Harl. Sed *quantis maximis*, auctoribus plerisque et optimis codd. servandum. Vide ad vɪɪ. 9. § 8. et ɪx. 10. § 10.

Cap. xlɪv. § 1 *Romæ non minus terroris ac tumultus erat, quam fuerat biennio ante*] Pro *non*, quidam *haud* reposuerunt. At id pusillum. Cæterum cum Hannibal ante urbem fuerit anno octavo hujus belli, atque hic sit annus duodecimus, quis non vidit legendum *quadriennio*, pro *biennio? Glar. Quadriennio* legendum esset, nisi extremos annos omissos esse intelligeremus. Id enim factum est a. ᴅxxxɪx. *Sigon.* Iterum Silius xv. 580. 'At Roma adversi tantum mala gliscere belli,' &c. *Modius.* Vera est Glareani censura. Nam, secundum ipsius Sigonii chronologiam, Hannibal ad urbem Romam accessit anno ɪɔxxxɪx. nunc autem agebatur annus ɪɔxlɪɪɪ. Jam vero omitte extremos annos, et non *biennium*, sed *triennium*, remanet. Inprovide igitur Doujatius Sigonio adsentitus est. Contra recte Crevierius sententiam Glareani adoptavit, licet eum non nominet, et vitium potius librariorum esse credidit, quam Livii in re tam clara tamque recenti incuriam. Mox *neque satis constabat, animum tam audacis consulis laudarent* Lov. 2. *neque satis constabat animis, tam audacem consulem laudarent* Hafn.

§ 2 *Quod floris fuerat*] Antiqua lectio *quod floret fuerit:* quæ quum melior sit, et nos eam secuti sumus. *Rhenan.* Nisi fallor, *fuerit* est in Flor. Cant. et Lov. 4. Reliqui *fuerat* præferunt. Sed alterum probo.

§ 3 *Qui ducem inde atque exercitus partem abesse ignoraret*] Scripsimus *abisse.* Rhenan. *Abiisse* Lov. 3. *abesse* servant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Sæpe *esse* et *isse*, *abesse* et *abisse* in Mss. confunduntur. Vide ad ɪɪ. 31. § 11. c. 41. § 4. ɪɪɪ. 38. § 11. c. 49. § 6. c. 61. § 4. x. 38. § 10. xxv. 14. § 11. Adde viros doctos ad Ovid. Am. ɪ. 7. § 2. N. Heins. ad Ovid. Met. ɪɪ. 78. Barth. ad Statii Theb. ɪ. 474. Burm. ad Calpurn. Ecl. ɪɪ. 99. et quæ notavi ad Silii xv. 151. Hoc loco et *abesse* et *abisse* commodum sensum præbent; verius itaque est, ut tot codd. fide nisam lectionem revocemus.

§ 4 *Sine imperio, sine auspicio*] Quia imperium auspiciumque consulis erat, qui discesserat. *Sigon.*

§ 5 *Et eo omnia accidisse*] Repone ex optimis *Et ea omnia.* J. F. Gron.

Error est ex ultima Gruteri ed. per quasdam recentiores propagatus. Quemadmodum autem Gronov. emendat, non modo optimi, verum etiam omnes codd. omnesque priores edd. exhibent. Mox *Punica bella*, trajectis dictionibus, Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. et Gaertn. cum edd. ante Aldum.

§ 6 *Per tot in Hispania annos Romano exercitum bello*] Pal. 2. *per tot annos in Hisp. Rom. exerc. bello, duobus exercitibus.* Pro *exercitum* Pal. 1. et vet. ed. exhibent *exercitatum.* Gebh. Cantabr. *exercitatum.* Quod ego, licet invitis forte aliis membranis, esse auctoris censeo potius, quam vulgatum. XXIX. 30. 'Prudentia inter Romana et Punica arma exercitati ducis.' XXXVI. 17. 'Rex ille bellicosissimus, exercitatus jam inde ab juventa finitimis Thracum bellis.' XXXIX. 1. 'Asperius paulo iter in Thracia et exercitatior hostis.' *Jac. Gron. Exercitatum bello* etiam Flor. Voss. Lov. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Brancal. Latinii, Donjatii Colbert. Hearnii L. 1. omnesque edd. ante Froben. 1535. quin et, Put. eamdem lectionem firmare, de ejus scriptura consulenti respondit Sallier. Cum Creverio itaque, quia ita quoque in omnibus suis invenit, *exercitatum* recepi. Cic. pro Font. c. 14. 'Usu bellorum gerendorum, inprimis eorum hominum, qui nunc sunt, exercitatus:' ita nunc ex Mstis editum; olim vulgatum fuerat *exercitus.* Solent autem hæ voces sæpe in Mss. commutari. Vide ad I. 56. § 3. V. 3. § 1. Casaub. ad Sueton. Tib. c. 6. Cortium ad Sall. Jug. c. 71. et Dukerum ad Flor. I. 3. § 2. Plures similes hujusmodi errores vide ad X. 37. § 2. Insuper vox *annos* deest in Flor. Voss. et Lov. 1. Deest etiam in Lov. 2. verum hic simul legit *per totam Hispania Romano.* Eadem voce trajecta, *per tot annos in Hispania* exhibent Lov. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. Paullo ante τὸ *ducem* exsulat ab Lov. 3.

Gemina victoria insignem] P. et Cn. Corneliis interfectis in Hispania. *Sigon.* Hæc verba, quæ in Pal. 2. deesse Gebh. ad verba præcedd. notavit, in omnibus nostris exstant.

Duobus exercitibus cum clarissimis ducibus deletis] Pal. 2. *cum duobus ducibus deletis.* Pal. 3. *cum duobus clarissimis ducibus deletis.* Gebh. *Duobus ducibus cum clariss. exerc. deletis* Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum.

§ 7 *Concitatis ad arma Gallicis gentibus*] Vet. lib. *et concitatis ad arma.* Sigon. Voculam additam ignorant Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. et Ber. a m. pr. cum Hearnii L. 1. Contra Flor. aliique eam adoptarunt. Præterea *excitatis* Gaertn. reliquis invitis. In verbis præcedd. vir doctus ad marginem ed. Curionis scribendum conjecit *jam itineris quidem celeritate,* pro *nam.* Sed vulgatum in omnibus libris superest.

§ 9 *Haud cum ignoto duce C. Nerone congressurum*] Hac de re scripsit lib. priore c. 17. *Sigon.* Put. *haud cum ignoto cum duce C. Nerone.* Dele prius *cum,* aut scribe *haud jam ignoto cum duce.* J. F. Gron. Lectio hæc primum apud Ald. adparuit. Omnes priores ediderunt *haud cum ignoto eo duce C. Neronem:* quod in uno Gaertn. inveni. *Neronem* etiam servant Brancal. Latinii, Lov. 2. 4. et Ber. a m. pr. Aldo proximi *haud cum ignoto duce Claudium Neronem* vulgarunt. *Claudio Nerone* est in Lov. 5. *haud cum ignoto eorum duce C. Nerone* in Hearnii L. 1. Forte ex hujus, sed inprimis Put. vestigiis scribendum *haud cum ignoto eum duce C. Nerone congressurum.* Quod etiam Creverio in mentem venit. Solent autem voculæ *cum* et *eum* passim in Mss. confundi. Vide ad IV. 19. § 2. et X. 7. § 3.

In saltu inpedito deprehensus] *In alio inpedito* Flor. Voss. et Lov. 2. *in loco in quo deprehensus* Hafn. *in loco inpe-*

dito Voss. in marg. Lov. 1. et Hav. Male. Supra XXVI. 17. 'Hujus saltus fauces Nero occupavit. Hasdrubal, ne in arto res esset,' &c. Vide etiam Front. I. 5. 19.

§ 10 *Metu interprete, semper in deteriora inclinato*] Τὸ *inclinato* citra sententiæ damnum abesse poterat. Statius hæc respexit Theb. III. 5. 'tunc omnia versat Pessimus in dubiis augur timor.' Infra XXIX. 3. 'Omnia in majus metu augente accipiebant.' *Gebh. In deteriora inclinante* Brancal. Latinii.

Cap. XLV. § 1 *Nero, postquam jam tantum intervalli*] Τὸ *jam* rejicit Pal. 1. Sed Pal. 3. *Nero jam postquam tantum intervalli.* Gebh. Particula *jam* abest etiam a Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. et Hav. Sed intercepta est ab ultimis literis vocis præced. Vide ad XXXVIII. 4. § 7. Mox § seq. *ad speciem audacius* edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 3 *Ad certam eos se victoriam ducere: quippe ad quod bellum*] Pal. 2. *Ad certamen eos se, ad victoriam ducere: ad quod bellum, &c.* Gebh.

§ 4 *Nam, ne ante audiretur, daturum operam*] Scribe *audiatur.* Rhen. Sic [*audiatur*] jubet Rhenanus. At Put. omnesque Gall. et Voss. *audiretur. J. F. Gronov.* Cum Rhenano facit Hearnii D. cujus reliqui codd. ut et omnes mei alteram scripturam tuentur.

Alterum consulem et alterum exercitum advenisse] Priora tria vocabula præcisa sunt in prisca ed. Pal. 3. *et alterum consulem advenisse.* Gebhard. Eadem priora tria vocabula desunt quoque in Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. cui errori vocis *alterum* repetitio occasionem dedit. Vide ad IX. 11. § 11. *Alterum consulem, alterum exercitum,* omissa copulativa, Hav.

§ 5 *Famam bellum conficere*] Senec. epist. XIII. 'Plerumque enim suspicionibus laboramus, et inludit nobis illa, quæ conficere bellum solet, fama.'

Gloriæ quidem ex re bene gesta partæ fructum prope omnem ipsos laturos] Vet. ed. et Pall. 2. 3. *Gloriæ quidem ex re bene gesta partem:* recte amplius Pal. 2. *fructumque omnem ipsos laturos.* Pal. vero 1. *Gloriæ quidem ex re bene gestæ pares.* Gebh. Scripti *partes, pares, partem:* quod postremum edd. ab Andrea ad Moguntinos. Aldus primum *parte,* Juntas *partæ.* Sed videtur legendum *speratæ.* J. F. Gron. Haud scio an non necessaria sit emendatio: quia gloriæ, quæ adhuc speratur, vel nullus, vel certe non magnus, fructus est; sed, ut aliarum rerum jam partarum, ita etiam gloriæ jam partæ. Cic. pro Marc. c. 1. 'Ille quidem fructum omnis ante actæ ætatis hodierno die maximum cepit.' Et pro Archia c. 10. 'Si quis minorem gloriæ fructum putat ex Græcis versibus percipi, quam ex Latinis:' id est, ex facultate jam parta Græcorum versuum faciendorum. Nec obest, quod *gloria parta* dicitur, quæ adhuc sperabatur: nam hic est frequens usus perfecti, quemadmodum etiam in eo, quod dicit *ex re bene gesta,* id est, si res bene gesta fuisset: de quo non dubitabat Nero, qui jam certam victoriam animo præsumserat. Sed et *partæ* propius accedit ad scripturam Mss. quam *speratæ,* et 'parere gloriam,' 'laudem,' usitatissima sunt. Liv. III. 70. 'Qui Sabini etiam belli perfecti gloriam pepererant.' Phædr. Prol. lib. V. 'Mihi parta laus est.' *Duk.* Mei etiam *partem, parem, partes, pares* præferunt: *partæ* autem non ex Juntina natum est, sed Aldina, quæ quidem in contextu edidit *parte,* sed in erratis *partæ* emendavit. Recte autem Dukerus non unam ob caussam vulgatum adversus Gronov. tuetur, quod etiam Jac. Gronov. ad XXXI. 7. § 1. servari, et *partæ* exponi posse docet, 'quæ pareretur,' 'pariendæ.' Præterea *fructum prope omnes ipsos laturos* Ber. et Branc.

Latinii; quod pertinet ad illos scribarum errores, de quibus vide ad VI. 3. § 8.

§ 7 *Inter vota et preces et laudes ibant*] Scribe *inter vota ac preces*. Item *liberorumque*, pro *et liberorum*. Rhenan. Prisca lectio *inter vota et preces* est in Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Deinde *vindices urbis Romanæ* iidem codd. cum Lov. 1. et 4. Vide ad Epit. Liv. l. XLIX. Insuper *suam liberorum suorum* Flor. *suam et liberorum suorum* Lov. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *suam et liberûm suorum* Lov. 2. 4. et Voss. Vide ad XXII. 22. § 5.

§ 8 *Deos Deasque precabantur, ut illis faustum iter, felixque pugna*] Reposuimus *Deos omnes Deasque*: et *felix pugna*, pro *felixque pugna*: item *damnarenturque*, pro *et damnarentur*. Rhenan. Sine copula Pall. 2. et 3. *faustum iter, felix pugna*. Gebh. *Deos Deasque precabantur* Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. a m. pr. et Gaertn. *Deos omnes precabantur* Cant. *Deos omnes Deasque* reliqui codd. Tum *felixque pugna* apud me superest in omnibus Mss. Verum vel cum Rhenano τὸ *que* expungendum est, vel legendum *faustum iter, felixque pugna, et matura ex hostibus victoria*. De hac compositione Livio familiari vide ad II. 31. § 1. et V. 17. § 9. Tandem *et damnarentur* servant Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Flor. a m. sec. quum a m. pr. *et dampnarenturque* in eo exaratum fuisset.

§ 9 *Læti ovantibus victoria obviam irent*] *Læti ov. victoriam* Flor. et Gaertn. *læti victoriam* Voss. Lov. 1. Gaertn. et Hav. *læti victoria* Lov. 2. 5. *læti victoribus* Voss. in marg. Nihil muto. Supra I. 11. 'Duplicique victoria ovantem Romulum Hersilia conjunx erat.' Illud *victoriam* ab indoctis librariis datum est, ut conveniret terminatione cum sequenti *obviam*. Vide ad VI. 3. § 8. *Læti victoria ovantibus* Lov. 3.

§ 10 *Offerre, et fatigare precibus*] Volumen scriptum habet *flagitare precibus*: nec displicet ea lectio. 'Fatigare' infra usurpat, quum inquit c. 50. 'Matronæ, per omnia delubra vagæ, suppliciis votisque fatigavere Deos.' *Rhenan.* Vet. lib. *fatigare precibus*: quod placet. Est enim genus dicendi Livio familiare. *Sigon.* Solus Pal. 3. *flagitare*. At alterum rectius. Infra c. 50. *Gebh. Flagitare precibus* etiam Lov. 3. et 4. Id autem dictum esse potest, ut 'precibus exposcere,' 'petere,' 'orare.' Vide ad I. 16. § 3. Verum reliqui omnes codd. servant *fatigare precibus*, idque, ut Sigonius monet, Livio frequens est. Supra I. 11. 'Romulum Hersilia conjunx, precibus raptarum fatigata, orat.' IX. 20. 'Quum per aliquot dies fatigassent singulos precibus.' XXIII. 36. 'Inde fatigatus Campanorum precibus Cumas redit.' XXXV. 35. 'Fatigabat precibus, ut auxilia sibi mitterentur.' XLII. 18. 'Fatigato sæpe idem petendo senatu, tandem pervicerunt, ut supplementum sibi ad exercitum daretur.' Justinus etiam similiter locutus est. Pariter Sallust. Vide Cort. ad Jugurth. c. 66. § 2. Jam vero quum tot codd. et inter eos etiam optimi, stent ab hac lectione, ab illa altera Rhenani tantum pauci, quin *fatigare* præferendum sit, nullus dubitavi.

§ 11 *Nec ab signis absistere cibum capientes*] Put. Reg. Men. Pal. optimi Flor. Barberin. Voss. *nec ab signis nec subsistere*. In aliis etiam *subsistere*, sed deest *nec*. An fuit? *nec ab signis absistere, nec subsistere cibum capientes, diem ac noctem ire*. Duo enim sunt diversa, excedere ex ordinibus, et subsistere; utrumque autem de illis negatum mirificam diligentiam prodit. Cæsar de B. Gall. V. 17. 'Sic uti ab signis legionibusque non absisterent.' Plin. II. 8. 'Ab sole nunquam absistens.' *J. F. Gron. Nec ab signis subsistere* Lov. 3.

Harl. Ber. et edd. ante Frobenium, qui a. 1535. id, quod vulgo exstat, substituit: *nec ab signis subsistere* Gaertn. *nec ab signis nec sustinere* Hearnii N. *nec ab signis nec subsistere* Lov. 1. 2. 5. et Hav. Nihil propius esse video, quam quod Gronov. reposuit, et Crevierio etiam placuit.

§ 12 *Nocte clam ingredi melius visum est*] *Melius* non est in codice veteri. Nec est hic necessarium: sufficit enim, *Nocte clam ingredi visum est.* Rhenan. Vet. lib. *melius visum est.* Sigon. Cantabr. *clamitare.* Alii scripti *clammare, clamminare.* Videntur velle *clam intrare*, quod ad alterius marginem notatum fuit. xliv. 12. 'Ipsi obscura nocte simplici ordine intrarunt urbem.' Nisi credamus, eas diversitates esse ludos scribarum,qui, reperientes in primo codice *inare*, (sic intelligo haberi in Puteaneo, infima parte literæ *g* recisa vel evanida; an *τὰ di* exstent, nescio, sed exstare credo) eo usque aberrarunt. *Jac. Gron. Nocte clam movere* Lov. 2. in contextu, pro quo *ingredi* est in margine. *Nocte clamminare* Voss. et Lov. 1. *Nocte clam ingredi in mare* Harl. ubi *in mare* ex aliorum *minare* corruptum est, et ita librarius duplicem lectionem junxit. *Nocte clam inare* Flor. a m. pr. quomodo Gronov. etiam in Put. esse monuit. Verum quum *τὸ di* adscriptum non sit, id neque in Put. adscriptum fuisse verisimile videtur. Vellem, quibus cod. hunc consulendi facultas est, certiora docuissent. Ceterum in Flor. a m. altera inter versus adscriptæ sunt literæ *tr*, ut indicetur, legendum esse *Nocte clam intrare*, quod clare superest in Lov. 5. et Hav. Ita xxii. 42. 'Cum duobus equitibus vallum intravit.' Huc etiam pertinent multa eorum exemplorum, quæ laudavi ad vi. 34. § 9. Deinde *melius visum est* omnes mei. Paullo ante *venire ad se vellet* Branc. Latinii, qui etiam *consistere castris*, pro *considere*, sollemni scribarum lapsu. Vide ad Epit. Liv. l. lxv.

Cap. xlvi. § 1 *Tessera per castra ab Livio consule data erat*] Sic vii. 35. 'Vigiliis deinde dispositis, ceteris omnibus tesseram dari jubet, ubi secundæ vigiliæ buccina datum signum esset, armati cum silentio ad se convenirent.' Polybius item de *tessera*, quam ξυλήφιον et σύνθημα vocat, vi. 32. et seq. agit, id est, de signo nocturnis excubiis dando. Nam Livius his locis pro quocumque signo accipere *tesseram* videtur. *Sigon.* Vide Lipsium de Mil. Rom. v. 9. *Duk.* Tesseræ duplices erant. Alteræ erant signa nocturnis excubiis data; alteræ erant, quibus imperator militibus indicabat, quid fieri vellet. De utrisque vide quæ notavi ad Silii vii. 547. De posterioribus hic agitur.

Ut tribunus tribunum] Tu lege vice versa *ut tribunum tribunus, centurio centurionem.* Nam hujusmodi variationem amant auctores. *Rhenan.* Pal. 1. et prisca ed. *ut tribunus tribunum*, contra atque emendavit Rhenanus. Pall. 2. et 3. *ut tribuni tribunos.* Gebh. *Tribunus tribunum* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 2 *Neque enim dilatari castra opus esse*] Pal. 1. *neque dilatari castra eum opus esse.* Pal. 2. negligit *τὸ enim.* Gebh. Eamdem vocem negligunt quoque Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. et Hav.

Facilis futura erat] Scripsimus *facilior futura erat.* Et mox *nihil ferme.* Rhenan. *Facilis* Ber. a m. pr. *fecilis* Gaertn. Reliqui cum Rhenano facientes *facilior* legunt. Insuper *futura* deest in Harl. *sustinuerat*, pro *futura erat*, legit Gaertn. Deinde *nihil ferre* Flor. *nihil fere* Lov. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Frobeniana a. 1535. priores. Vide ad xxxvii. 38. § 5. Mox § seq. *offerentibus ultro sese et vet.* Flor. *offerentibus sese ultro ex vet.* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad xxvi. 45. § 1.

§ 4 *Ad Senam castra alterius consulis erant*] Coloniam, de qua supra ad Epit. Liv. l. xi. Unde in Bruto c. 18. 'Salinatorem,' ait Cic. 'Senensi prœlio ludos vovisse.' *Sigon.*

Quingentos inde ferme passus] Scripsimus, *et quingentos inde ferme passus Asdrubal aberat.* Rhenan. Pal. 1. *et quingentos ferme passus inde.* Gebh. Additum a Rhenano *et* ignorant Ber. et Gaertn. Reliqui voculam retinent. Insuper *et quingentos ferme inde passus* Florent. Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hav. *quingentos inde passus ferme* Ber.

§ 5 *Ab sui quisque ordinis hominibus in tentoria adducti*] Antiqua lectio *abducti:* nec multum refert, de quo alias monuimus. *Rhenan.* Pal. 3. *ab suis quisque ordinis hominibus in tenturia adducis.* Gebh. *Ab suis quisque ordinis hominibus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Hav. et edd. antiqq. Vulgatum primum inveni in ed. Mediol. 1505. hinc in Ascens. 1513. et tum in reliquis. Ejus loco *ab sui quique ordinis hominibus* scribendum conjecit Ant. Perizon. ad marginem Livii. Sed, nullam mutandi caussam dari, patet ex illis quæ notantur ad vii. 19. § 2. Deinde *adducti* fere omnes mei cum Hearnii L. 1. præstat tamen omnino *abducti*, quod J. F. Gronov. recepit, et se in Put. et Reg. invenisse monuit ad c. 29. § 1. ubi vide. Mox *hospitaliter accipiuntur* Lovel. 1. Sed unum hunc testem non audio. Vide ad xxix. 11. § 6.

Consilium habitum, cui et L. Porcius Licinus prætor adfuit] Pall. tres *Licinius.* Gebh. Olim hic edebatur *concilium*, et mox § 6. ac 12. *concilio:* quibus omnibus locis *consilium* et *consilio* legendum esse, recte Gronov. monuit ad xliv. 2. § 5. quam lectionem firmant omnes mei, cum edd. Rom. 1472. ac Parm. Deinde *Licinius* plerique meorum, ut et Hearnii L. 1. et D. Male. Vide ad xxvi. 6. § 1.

§ 6 *Modo ab latere aut ab tergo carperet agmen*] *Ab latere aut tergo* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. a m. sec. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. pro quo Aldus substituit *aut ab tergo*, consentientibus reliquis. Et recte. Livium enim præpositiones repetiisse, vidimus ad vi. 28. § 6.

§ 7 *Multorum eo inclinabant sententiæ*] Pall. tres *inclinant.* Gebh. Omnes Gall. Pall. et Voss. *inclinant.* J. F. Gron. Cum illis faciunt Flor. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N.

Tempus pugnæ differretur] Reposuimus *tempus pugnandi differretur.* Rhenan. Gall. et Voss. *tempus pugnæ differretur:* illud ab Rhenano. *J. F. Gron.* A Gronov. stant omnes nostri, et Hearnii L. 1. ac N. Paullo ante *parvos sibi sumeret dies* Flor. Lov. 2. 3. Harl. et Hav. sollemni scribarum aberratione. Vide ad x. 24. § 4.

§ 8 *Sed summa ope orare institit*] Pal. 1. *opera.* Forte verius *summo opere.* Ita xxix. 31. exhibet Pal. 3. *Falli eum magno opere ait.* Gebh. *Summa opera institit* Harl. et Gaertn. *summa opere institit* Lov. 5. et Ber. a m. pr. *summopere institit* a m. sec. *summa opera rem stetit* Voss. a m. pr. *summa opera restitit* a m. sec. et Lov. 1. Omnium, aut certe plerarumque harum lectionum fontem indicat scriptura Flor. exhibentis *summa operare instetit* a m. pr. et *summa opera institit* a m. sec. quum potius unica litera adscripta *ope orare* emendandum foret. Nihil itaque muto. *Summa ope* inlustrabimus ad xlv. 13. § 3. Verbum *institit* xxviii. 46. § 11.

§ 9 *Nec ad sequendum se iter intendisse*] Delevimus *se.* Rhenan. Pronomen id non agnoscunt etiam Ber. a m. pr. et edd. antiqq. Aldus demum addidit, cui favent ceteri, quos adhibui, codd.

Antequam se moveat, deleri exercitum Hasdrubalis posse, redireque in Apuliam] Vetus lectio *delere*, subaudi 'se.' *Rhenan.* Prius, ni fallor, fuit *deleri*,

sed subjecit illud *delere* Rhenanus, jubetque subaudiri 'se.' Atqui verba sunt indigna Nerone consule, ut, ubi alterius consulis, ubi prætoris tantum momentum futurum erat, ibi is sibi attribuat in consilio totam gloriam, et dicat 'se posse delere.' Certe sanus hic locus non est. Put. Reg. Men. Voss. consensu *delerique in Apuliam*. Mediorum nulla vestigia. Mitius conciliaremus, *antequam se moveat, debellari posse redirique in Apuliam*. J. F. Gron. *Delere*, quod Rhenanus volebat, soli habent Lov. 2. et Hearnii D. *delerique in Apuliam*, mediis omissis, Flor. Lov. 1. Hav. Colbert. reliqui Hearnii Mss. et omnes Crevier. præter solum Victor. Sed, illa librariorum culpa excidisse, recte idem Crevier. censet, qui tamen Gronovii *redirique* probat. Doujatius conjicit *deferrique:* verum, ne quid gravius dicam, pessime. Quid enim erit, antequam Hannibal se moveat, exercitum Hasdrubalis posse deleri, deferrique in Apuliam? Lov. 5. legit *delerique exercitum Hasdrubalis posse, rediri in Apuliam.*

§ 10 *Qui prolatando spatium hosti det*] *Protelando* Hav. quod Gebhardus ex conjectura hic restituendum censuit ad VII. 21. § 2. Sed vide quæ ibi notantur.

§ 11 *Signum dandum, et exeundum in aciem*] *Et eundum* Flor. Voss. et Lov. 1. 2. 3. 5. quorum Lov. 2. insuper *in aciem eundum* exhibet. Verum syllaba *ex* a præcedenti *et* elisa est; quod et alibi evenisse, vidimus ad V. 32. § 4. *Et ineundum in aciem* Hav. Mox *hostium præsentiumque*, media voce omissa, Flor. Voss. et Lov. 1. 2. 5. quod, in Put. ac Victor. etiam repertum, recte iterum inertiæ scribarum tribuit Crevier. ad cap. præc. Id etiam colligi potest ex Lov. 2. qui, quamvis eam vocem omiserit, tamen in seqq. præfert *dum neque illi, s. absentes, sciant cum paucioribus, hi, s. præsentes, cum pluribus, &c.*

CAP. XLVII. § 1 *Hasdrubal, profectus ante signa*] Poëta Silius XV. 604. 'At non Asdrubalem fraudes latuere recentum,' &c. *Modius.* Melius Put. et Gall. *provectus.* J. F. Gron. Unus Gaertn. *profectus.* Reliqui scripti mei, Hearnii Oxonn. et omnes edd. recte *provectus*, quod demum Francof. 1578. male in *profectus* mutavit. Vide ad XXI. 2. § 4.

Scuta vetera hostium notavit] *Vetera* qui dicere potuit, si jam advenerant? Sed vere vetera videbat scuta, quæ antea non viderat; quæ etiam *nova* non minus commode dixisset, opinor. *Glar.* Frustra Glareanus in re aperta ac clara difficultatem quærit. Hasdrubal sagaciter conjecit, novas copias in castra M. Livii advenisse, quia videbat *scuta vetera*, quibus milites jam diu usi fuerant, quæ tamen numquam antea viderat. Si autem *nova* fuissent, existimare potuisset, ea pro usu detritis data esse.

Strigosiores equos] Sic Frontin. I. 2. *Sigon.* Vide Victor. Var. Lect. IV. 24. Gronov. ad vitam Horatii. *Duk.* Charis. Inst. Gramm. I. p. 85. 'Strigosi dicuntur corpore macilento.' Vide Tennul. ad Fron. I. 2. 9.

Multitudo quoque major solito visa est] Scripti *solita*. J. F. Gron. *Major solito* demum adparuit in Modii ed. Francof. idque apud me superest in Hav. et Flor. a m. sec. Qui a m. pr. ut et reliqui omnes cum Hearnii N. ac D. et edd. prioribus præferunt *major solita*. Supplendum autem major solita multitudine. Ita Gron. legebat I. 3. § 2. 'Quis enim rem tam veterem pro certa adfirmet?' intellige pro re certa: ubi alia vide. Hac ratione olim apud Silium vulgatum defendi VII. 5. 'Sed mens humana major,' id est, humana mente major: ubi Barthius ex vestigiis cod. Oxon. legebat, *Sed mente humano major.* Vide etiam ad Liv. VIII. 9. § 10.

§ 2 *Suspicatus id, quod erat*] Pal. 1.

Suspicatus enim id, quod erat. Mox Pal. 3. *et ubi exciti aliqui possent.* Iterum Pal. 1. *si quid forte adustioris coloris.* Gebhard. Scripti *Suspicatus enim id, quod erat.* Præterea *si quid forte adustioris coloris, ut ex recenti via, essent.* J. F. Gron. Illud *enim* non adparet in Lov. 2. Ber. Hav. et Hearnii D. Ceteri nostri cum Hearnii L. 1. et N. eam vocem interponunt. Paullo post *unde adaquabantur* Hav. De quo verbo vide Voss. de Vit. Serm. VII. p. 371. Nihil tamen muto. Reliqui enim stant pro vulgato. Deinde 'adaquari' vix hujus seculi videtur; certe, me alibi apud Livium legere, non memini, qui tamen simplex 'aquari' non semel usurpavit. Supra XXII. 44. 'Ex minoribus tamen castris liberius aquabantur Romani.' XXXI. 44. 'Turmatim equites aquatum ire et prandere jubet.' XLIV. 40. 'Ex quo (flumine) et Macedones et Romani aquabantur.' Tum *ubi excipi aliqui* Lov. 1. Sed vocula *et* excidit ob vocis seq. syllabam initialem. Vide ad XXX. 6. § 7. Insuper *si quid forte adustioris coloris* Flor. Harl. et Gaertn. Id si placet, *quid* hic iterum post *si* abundabit, de quo vide ad III. 48. § 4.

§ 3 *Et ut adtendant, semel bisne signum*] Correximus *et attendant.* Subauditur enim 'ut.' *Rhenan.* Pal. 1. cum antiq. ed. *et ut adtendant.* Gebh. Omnes etiam, quibus utor, codd. τὸ *ut* retinent. Paullo ante *procul aberat* a Voss. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. Ber. et edd. antiqq. quod Aldus primus addidit, cui consentiunt mei ceteri.

§ 4 *Ea quum ordine omnia relata essent*] Τὸ *omnia* deest in Harl. *relata* in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. et Hav. *omnia ordine relata* legit Ber. *ordine relata omnia* Lov. 2. *ordine omnia exsecuti* Hafn. et Branc. Latinii.

Una Livii, altera L. Porcii: neutris quidquam] Correximus *una M. Livii,* addita litera prænominis. *Rhenanus.* Literam prænominis *M.* omittunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. quam tamen reliqui agnoscunt. Licet autem ad IV. 49. § 1. docuerim, duobus pluribusve memoratis, unius interdum prænomen omitti, hic nihilominus melioribus id Livio addentibus ac Rhenano consentio. Insuper male *neutri* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 5 *Adsuetumque Romano hosti*] Libri omnes *assuetumque Romano hoste.* Gebhard. In nullo ex meis ea lectio comparet: sed contra uno ore vulgatum tuentur. Nihil itaque innovandum puto. Quamvis enim 'adsuetus' recte cum casu sexto jungi concedam, sæpe tamen et tertium adsciscit. Vide Duker. ad Livii X. 17. § 10. Mox *in prætoris castris,* pro *prætoriis,* Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 3. Harl. Ber. et Hav. Vide ad XXXVI. 19. § 2. Mox voces *bis in consularibus referebant cecinisse: duos profecto consules esse* desunt in Lovel. 1. sed quatuor tantum posteriores in Flor. Cant. Voss. et Hav.

§ 6 *Cum quo castra conlata habuerit*] Correximus, *cum quo castra collata haberet.* Rhenan. Cum Rhenano faciunt edd. Aldina priores: at *habuerat* legit Lovel. 5. *habuerit* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hav. quod etiam Crevierius in Put. et Victor. invenit, et revocavit. Hoc enim tempore, quum Hasdrubal hæc secum volutabat, non habuisse Hannibalem castra collata cum Nerone, aut cum eo exercitu, quem Nero secum abduxerat. Mox § seq. *magno opere,* pro *magnopere,* Lov. 3. Ita sæpe Livium locutum esse, sæpe etiam librarios id in *magnopere* mutasse, videbimus ad XXVIII. 18. § 4. unum tamen cod. et quidem non primæ notæ, sequi, temerarium foret.

§ 8 *Signa efferri jussit*] Antiqua lectio *signa ferri jussit.* Rhenan. *Efferri* servant Lovel. 2. 4. Ber. et Hav. Reliqui mei stant pro Rhenano, nisi

quod *fieri*, eodem tamen adludens, dederit Voss. Solent autem 'fieri' et 'ferri' passim commutari. Vide ad v. 54. § 6. 'Ferri signa' autem, ut II. 49. 'Acceptus in medium signa ferri jubet.' IX. 14. 'Signa inde ferri jussit, et copias eduxit.' XXVI. 13. 'Ad ipsam urbem Romam infesta signa ferri jussit.' XXVIII. 16. 'Præmisso equitatu, signa ferri jubet.'

§ 9 *Duces parum intenti iter adservare*] Vitiatus locus est. Legendum autem *duces parum intente adservati*. Rhenanus. *Intente asservati* est ab Rhenano. Vulgo olim *parum intente iter asservare*. Put. *parum inte adservat*. Reg. Pet. Men. *parum iter adservant*. Pal. *parum iter adseverant*, et *asservati*. Valde tamen probabiliter Rhenanus. Bini duces itineris quum minus diligenter adservarentur, aufugere: alter abscondit se in destinatis olim latebris; alter Metaurum natatu transiit: ita destitutum ab ducibus agmen in regione ignota. Veget. III. 6. 'Præterea debet sub periculo eligendarum viarum duces idoneos scientesque percipere, eosque custodiæ mancipare, addita pœnæ ostentatione vel præmii. Erunt enim utiles, cum intelligent, nec fugiendi copiam sibi superesse, et fidei præmium, perfidiæ parata supplicia.' Hæc de sententia Alb. Rubenii. Legendum autem apud Vegetium ex Mss. *sub periculo eligentium, viarum duces*: id est, pro quorum fide caveant, qui eos elegerunt. *J. F. Gron.* *Parum iter adservant* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 5. Hav. Hafn. et Branc. Latinii: *parum iter asseverant* Lov. 5. *parum asseruerant* Hearnii L. 1. *parum intenti iter asservant* Ber. in quo tamen τὸ *intenti* manus altera expunxit: *parum intenti asservari* Gaertn. *parum intente asserva* Harl. *parum inte adservat* Flor. Gronov. in prima ed. nott. emendationem Rhenani ferri non posse putabat: nam sequentia demonstrare, non ab exercitu solum, duces non adservante, sed in ipsis quoque ducibus aliquid peccatum, quum alter destinatum tenuerit, alter errore vagatus sit: conjiciebat itaque *parum intente iter adservant*, vel *parum itinera servant*. Puto tamen rectius in repetita ed. illa omisisse.

In destinatis jam inde ante animo latebris] Delevimus particulam *inde*. Rhenan. Nostri omnes respuunt τὸ *inde*, ut et Rhenanus. *J. F. Gron.* In nullo etiam meorum superest, nisi in Ber. a m. pr. Ignorant id quoque Hearnii L. 1. et N. Insuper sequens *ante* similiter omittunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Hav. et Hearnii L. 1. et N. sed male. Mox *transnatavit* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. *transnavit* Gaertn. *tranatavit* Harl. Vide ad XXI. 27. § 5.

Primo per agros palatur] Pall. 2. et 3. *primos per agros*. Gebb. Concinit Gaertn. Sed vox *primo* expungitur in Lov. 5.

§ 10 *Dum lux viam ostenderet, ripa fluminis signa ferri jubet*] Totum hoc ex hoc Silio etiam adscribam, ut multa fœda ex eo menda eluam eodem oleo et opera, qua luci hujus Liviani loci facem accensum eo. Sic igitur ille XV. 615. 'Nox somni genetrix mortalia pectora curis,' &c. *Modius.* Put. Reg. Men. Voss. *lux jam ostendentis signa*. Nusquam *ripa fluminis*, et videtur ex sequentibus effictum. Nam junior Pet. *ostenderet in ipsa fluminis ripa signa*. Conjicio, *ostenderet, statim signa ferri jubet*. Hoc est, imperat, ut, quod teneant iter, id pergant exsequi. Nonius explicat 'perseveranter et æqualiter.' Ut in illo Plauti Amphitr. I. 1. 84. 'Nec recedit loco, quin statim rem gerat.' Ennius Ajace: 'qui rem cum Achivis gesserunt statim.' Vel *dum lux radum ostenderet, signa ferri jubet*. J. F. Gron. *Dum lux jam ostendentis signa* Flor. Cant. Lov. 1. et Hearnii L. 1. *dum lux jam ostenderet, signa* Hav. *dum*

dux jam viam ostenderet, ripa fluminis signa Lov. 2. *dum lux viam jam ostenderet, ripa fluminis signa* Ber. Gaertn. et edd. Aldo priores.

Cum errore volvens haud multum processisset, ubi prima lux transitum opportunum ostendisset, transiturus erat] Et hunc locum procul dubio mendosum hactenus omnes præterierunt. Nec succurrit codex scriptus. Quis autem unquam absolute legit usurpatum verbum *volvere*, ut hic participium *volvens?* Ego puto legendum *obiens*, pro *volvens.* Deinde verbum *processisset* dividi debet in *processit et:* ut sic legamus: *et per tort. amn. sinus flexusque cum errore obiens haud multum processit: et ubi prima lux trans. opp. ostend., transiturus erat.* Porro *obiens* mire huc quadrat, pro circumiens. Nec improbabunt meam conjecturam, qui Latine norunt. Tædiosum vero sit narrare, quid scribam deceperit: nos ad cætera festinamus. *Rhenan. Cum errore volvens* obscure dictum, quomodocumque interpretemur. Suspicor locum corruptum. Multa hic egregie restituit Beatus Rhenanus, obscure etiam dicta, quæ præcedunt aliquot versibus. *Glarean.* Pall. 1. 2. et antiq. ed. *et per tort. amn. sinus flexusque cum errore volvens haud multum processisset, ubi primu lux transitum, &c.* Pal. 3. *et per tort. sinus amnis flexusque cum errore volvens haud multum processisset, nisi prima lux transitum, &c.* Gebh. Hic primo nihili est illud *errore volvens*, ut recte advertit Rhenanus. Sed quod ille ariolatus *obiens*, pro *volvens*, incassum ei applaudit Glareanus. Legendum enim, unica litera adjecta, cum Put. *errorem volvens.* Id quid sit, ponit ante oculos Latinus Pacatus in Panegyrico Theodosio dicto c. 38. ‘Quin ipsos viæ implicabat errores, et nunc dexter, nunc lævus, nunc vestigiis suis obvius, incertum iter ancipiti ambage tenebat.’ Lucanus de Pompeio fugiente VIII. 4. ‘incerta fugæ vestigia turbat Implicitasque errore vias.’ Sic Sophocles Ajace Lorario βάσιν κυκλοῦν. Sed et recte de verbo *processisset* dubitat Rhenanus: nam in scriptis prorsus est *processit.* Denique in fine periodi τὸ *erat* nemo retinet Gallicanorum. Hinc fortassis haud vane divino, in illis *sinus flexusque quum errorem volvens*, τὸ *quum*, ex particula præcedente natum, Livii non esse, qui scripserat, *et per tort. amn. sinus flexusque errorem volvens haud multum processit, ubi prima lux trans. ostendisset, transiturus.* J. F. Gron. *Errorem volvens* etiam Flor. quo adludit Gaertn. *errore involvens* præferens. Deinde *processit, sed ubi* Lov. 4. *processit, ubi* Flor. qui cum Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. a m. sec. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. ignorat τὸ *erat.* Gronovii itaque emendationem veram puto, in qua nihil conjecturæ dedit, nisi quod *quum*, tamquam ex præcedenti *que* perperam repetitum, expunxerit.

§ 11 *Quantum a mari abscedebat, tanto altioribus coërcentibus amnem ripis*] Pal. 1. *quantum mare abscedebat.* Pal. 2. *tanto artioribus coërcentibus amnem ripis.* Gebh. *Quantum mare abscedebat* omnes Gall. et Pall. Dictum, ut illud apud Valer. Flacc. V. 51. ‘heu quantum Phasis, quantum Æa recessit:’ ita namque legendum, non *Æta*, vel inde licet colligere, quod iidem inferius eodem libro conjunguntur vs. 426. ‘Barbarus in patriis sectatur montibus Æam Phasis amore furens.’ Et Strabo lib. I. p. 21. expeditionem Argonanticam vocat τὸν Ἰάσονος πλοῦν τὸν εἰς Αἶαν, de Homero: Τοὺς Κόλχους εἰδὼς, καὶ τὸν Ἰάσονος πλοῦν τὸν εἰς Αἶαν. Quam vocem etiam restituendam lib. I. legendumque vs. 742. ‘variis stupet Æa Deorum Prodigiis, quatiuntque truces oracula Colchos,’ non *Aeta*, non *Æta*, ut olim volui, facile accedo accredoque Nic. Heinsio meo. Porro de verbo ‘recedere’ vide ad Statium c. 40. ubi quem locum Silii

de ingenio correximus, ut volueramus, in Oxoniensi codice manu exarato conceptum invenimus. *J. F. Gron.* *A mari ascendebat* Lov. 2. *mari abscedebat* Hafn. et Gaertn. *in mare abscedebat* Hav. *mare abscedebat* Flor. Voss. Lov. 1. et Harl. Genus illud loquendi inlustravi ad Silii III. 157. Vereor tamen, ne poëtica nimis locutio sit, quam ut Livio convenire possit. Vulgatum etiam simplicius ac clarius Crevierio videtur, qui id in Victor. superesse notat; cui adstipulantur reliqui mei. Omnes etiam codd. quibus utor, *altioribus* servant: *artioribus* itaque, quod in uno Gebhard. invenit, natum est ex errore librarii. Solent autem 'altus' et 'artus' in Mss. confundi. Vide ad IX. 2. § 8. Mox *ad sequendum sese*, pro *ad insequendum*, Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hav.

CAP. XLVIII. § 1 *L. Porcius deinde adsecutus*] Litera prænominis non est in scripto volumine, nec Nero habet. *Rhenan.* Soli Ber. et Gaertn. 'Lucii' prænomen Porcio tribuunt. In Flor. tamen inter versus adscribitur. Reliqui ignorant. Rhenano itaque delenti non adversor. Probare tamen nequeo additam rationem; ideo prænomen Porcio non dandum esse, quia nec Nero habet. Certe infra hoc cap. Livius narrat, Hasdrubalem lævo in cornu 'adversus Claudium' Gallos obposuisse, dextrum cornu 'adversus M. Livium' sibi atque Hispanis sumsisse. Vide ad IV. 49. § 1.

§ 3 *Non itineri modo*] Hactenus hunc locum perperam intellexerunt omnes, veluti sensus esset: non ad iter solum, sed etiam ad conserendum extemplo prœlium Livii consulis copias fuisse instructas. At *modo* nomen hic est, et legi debet *non itineris modo*, hoc est, proficiscentium ritu, qui plerumque arma sua gestant ab humeris suspensa. Vide quam variat sensum unica litera omissa. Sic rursum Livius XXVIII. 2. 'Signis repente sublatis, fugæ magis, quam itineris modo, penitus ad Oceanum et Gades ducit.' *Rhenan.* Primarum edd. lectionem tuetur Hearnii D. At cum Rhenano faciunt omnes mei. Vide ad XXI. 33. § 7.

§ 4 *Media acies prætori tuenda datur*] Pal. 1. *data.* Pall. 2. ac 3. *data est.* Gebh. Cantabr. *data.* Et sic solent mutare. Ipse Noster statim 'Ligures in medio post elephantos positi,' quum posset *ponuntur.* Ita sequente lib. in distributione provinciarum, c. 10. quum alio modo locutus esset ante, addit, 'C. Servilio Sicilia tuenda data.' *Jac. Gron.* *Tuenda data* etiam Flor. Lov. 4. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. *data tuenda* Lov. 5.

§ 5 *Ante signa elephantos collocat*] Scripsimus *locat* ex fide vetusti codicis. *Rhenan.* Ab Rhenano est. Put. *conlocat:* cæteri omnes, ut priores edd. *collocat.* J. F. Gronov. *Collocat* omnes mei, uno excepto Rec. Præterea *elephantes* Lov. 5.

§ 6 *Et ubi maxime*] Castigavimus *et ibi,* sententia per parenthesin inclusa hoc modo: (*et ibi maxime in vetere milite spem habebat*). Rhenan. Præter Ber. *ubi* servantem, omnes codd. lectionem Rhenani firmant. Paullo ante τὸ *ipse* deerat in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 5. et Hav. Deinde *sinistrum cornu,* pro *dextrum,* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. Ber. et edd. antiqq. At recte alii dissentiunt. Ex edd. vero prima *dextrum* dedit Mediol. 1505. tum Asc. 1513. et hinc reliquæ.

§ 7 *Ligures in medio post elephantos positi*] In ed. Sigonii prima errore operarum literis trajectis datum est *posiit.* Id in altera, quæ vivo adhuc Sigonio a. 1572. prodiit, sive ipse, sive alius emendaturus, non consultis prioribus excusis, substituit *posuit:* quod et illa, quæ ipso defuncto a. 1592. publicata est, servavit. Verum omnes scripti et edd. reliquæ tenent

positi. Vide Jac. Gronov. ad § 4.

§ 8 *Dextra omnis acies extra prælium eminens cessabat*] Per 'dextram aciem' intelligendum esse dextrum Romanorum cornu, Perizon. monuit in Animadv. Hist. c. 8. p. 339. Quid autem *eminens?* Omnes codd. in hanc lectionem consentiunt, nisi quod *inminens* sit in Harl. Vellem si Mss. permitterent *eminus cessabat.*

§ 10 *Et signa moverant loco*] Scripsimus *etiam signa.* Mox vero corruptum locum *impotentes jam regi inter duas acies versari,* sic castigavimus: *impotentius jam regi, et inter duas acies versari:* id est, impotentius jam regebantur, et inter duas acies versabantur. Hic nobis egregie subvenit volumen scriptum. *Rhenan. Et signa* Voss. Lov. 1. Ber. et Gaertn. *etiam signa* Lov. 2. 3. 5. et Hav. Reliqui *et jam signa,* quomodo etiam Froben. 1535. edidit. Vide ad XXXIX. 10. § 6. Deinde *inpotentes regi, inter duas acies versari* Voss. neque aliter Lov. 1. nisi quod *inpontes* dederit: *τὸ et* autem omittunt tantum, *inpotentius* servantes, Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. At reliqui per omnia Rhenano adsentiuntur. Paullo ante *turbaverant ante signa Romanos* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *turbaverunt antesignanos Romanos* Lov. 5.

§ 13 *Subductas e dextro cornu*] *Ab dextro* Pal. 3. *Gebh. A dextro cornu* Lov. 4.

§ 14 *In sinistrum hostium latus incurrit*] A Romanis Claudius in dextro, Livius in sinistro cornu, in media acie prætor pugnabat. A Pœnis contra Claudium stabant Galli, contra prætorem Ligures ac elephanti, contra Livium Hasdrubal cum Hispanis. Inter Claudium ac Gallos collis oppositus arcebat, ne aut a fronte, aut ab latere aggrederentur, ut ipse tradit author: quæ res effecit, ut Claudius post aciem cohortes circumduceret. Sed obscurum est, post quam aciem: non hostium, propter montem; ergo Romanam. Verum sic non *in sinistrum hostium latus* incurrit, sed potius *in dextrum,* atque adeo etiam eorum, qui in dextro cornu Hasdrubalis erant. *Glar.* Aut memoriæ vitio lapsus est Livius, aut leg. *in dextrum h.* Claudius oppositus erat sinistro hostium cornu, ubi erant Galli. Itaque cohortes post aciem suorum circumduxit, ut invaderet Hispanos, qui in dextro hostium cornu pugnabant, atque ita cæsis Hispanis pervenit ad Gallos in sinistrum cornu. Observasse hoc etiam Glareanum video, cujus rei nullam miror Sigonium, qui illius bona et mala alias semper adfert, habuisse rationem. *Jac. Periz.* Vide eumdem in Animadv. Hist. c. 8. p. 339. Adde quæ notantur ad VII. 15. § 6.

Quum ostendissent se ab latere, mox in terga jam pugnarent, &c.] Exemplar vetus habet pro *ab latere, in latere,* et, pro *trucidantur, trucidarentur.* Hoc verbum facit, ut putem, totam periodum sic legendam: *ut, quum ost. se in latere, mox in terga depugnarent, ita ut omn. part., ab fronte, ab latere, ab tergo, trucidarentur Hisp. Lig. Et ad Gall. jam cæd. p.* Habes nunc perfectam sententiam, quæ ante mutila erat et lacera. Mire autem placet verbum *depugnaret,* quod ex vestigiis scripturæ reponendum arbitror pro *jam pugnarent.* Rhenan. Pall. 1. et 2. *ut, quum ostendissent se ab latere, mox in terga jam pugnarent.* Pal. 3. in hac periodo respuit *jam.* Proximis verbis Pal. 2. *Ita ex omn. part., a fronte, a latere, a tergo, trucidabantur Hisp. Lig.* Et ita ferme prisca ed. nisi quod *trucidantur.* Reliqui duo Pall. *Ita ex omnibus partibus.* Gebh. Put. et alii *ab latere.* Deinde longe magis placet, *ita ex omn. part., ab fronte, ab latere, ab tergo, trucidantur Hisp.,* quod et libri servant scripti, præ ignavo illo *ita ut trucidarentur,* quod idem Rhenanus ingessit: præsertim quum proxime præcedat, 'ut, quum osten-

dissent,' &c. *J. F. Gron.* Msto Rhenani adsensus Recan. *in latere* præfert; idque Hearnius in D. invenit. Ceteri omnes cum Hearnii N. vulgatum tuentur, nisi quod in uno vel altero sit *a latere:* at voces illæ neglegentia scribæ omittuntur in L. 1. Deinde *in terga jam pugnarent* omnes, quibus usus sum, codd. cui conjectura tentando quid caussæ habuerit Rhenanus, non video. 'Depugnare,' et 'depugnare cum aliquo' apud Livium sæpe obcurrunt. Etiam 'depugnare adversus aliquem' IV. 49. At, 'depugnare in terga' apud Livium me observare, non memini; qui tamen sæpe 'pugnare in terga' dixit. Ita X. 36. 'Jamque in terga fugientium Samnites pugnabant:' ubi vide. Hanc igitur lectionem præferendam esse, verius puto. Denique *trucidabantur* Lov. 4. et Rec. Sed reliqui *trucidantur*, quod Gronov. præstare recte judicavit.

§ 16 *Vix arma humeris gestabant*] Est in scripto *gerebant:* et quid fuit opus hoc mutare? *Rhenan.* Put. Reg. Men. Voss. *gestabant;* solus Men. *portabant.* Rhenano reddam sua verba: et quid fuit opus illud mutare? *J. F. Gron.* *Gerebant* solus ex meis Rec. Recte igitur Gronov. id, quod Rhenanus ejecerat, revocavit. Paullo ante *pars magna ab signis aberat* Voss. Lov. quinque, Ber. et Hav. cum edd. antiquioribus. Vide ad V. 38. § 5.

CAP. XLIX. § 1 *Ipsa in compage, qua jungitur capiti cervix, quanto maximo poterat ictu, adigebat*] Pal. 1. *ipso in articulo, quo jungitur capiti cervix.* Pal. 2. *ipso in articulo, quo jungitur capiti cervix, in compage poterat ictu adhibebat.* Gebh. Omnes Gall. et duo Pall. *ipso in articulo, quo jungitur capiti cervix.* Seneca de Provid. c. 6. 'Et cum articulus ille, qui caput collumque committit, incisus est, tanta illa moles corruit.' *J. F. Gron.* Ita etiam Flor. omnesque reliqui, exceptis Lov. 4. Rec. et Gaertn. qui alterum servant. 'Vertebram, quæ caput a cervice disterminat,' vocat Amm. Marc. XXV. 1. ubi Hasdrubali Hannibalis fratri idem inventum adscribit. Vide ad eum locum Vales.

§ 2 *Ubi regendi spem vi vicisse*] Legendum *ubi regendi spem vicissent,* subaudi 'elephanti.' Quia mox præcedit 'bellua,' quidam in ed. Asulanica mutaverat id in *vicisset.* Rhenan. *Ubi regendi spem vi vicisset* edd. pleræque: sed scripti abigunt τὸ *vi.* Put. *regendis per vicissent.* Men. et Pal. *regendis pervicissent.* Lege igitur cum Rhenano, *ubi regendi spem vicissent,* ut referatur ad 'elephanti.' *J. F. Gron.* *Ubi rectoris pervicissent* Lov. 2. *regentes pervicissent* Ber. a m. sec. (prioris lectionis etiam vestigiis erasis) et Branc. Latinii: *ubi regendis pervicissent* Flor. Voss. Lov. 1. Hafn. Hav. et Hearnii N. *ubi regendi spe vicissent* Hearnii L. 1. Mox § seq. *aliquot,* vel *aliquod in locis* Ber. Gaertn. et edd. vett. Sed recte Aldus præpositionem ejecit, quæ etiam exsulat a reliquis Mss.

§ 4 *Quum haud dubia fortuna hostium esset, ne superesset tanto exercitui suum nomen secuto*] Castigavimus *ne superstes tanto exercitui suum nomen secuto esset.* Rhenan. Omnes *postremo, quum haud dubie fortuna hostium esset, ne sup. tanto ex.* Neque enim quisquam nostrorum obsequitur Rhenano, volenti *superstes esset.* J. F. Gron. Unus tantum vel alter meorum cum Hearnii D. *haud dubia fortuna hostium;* reliqui cum edd. antiquissimis, ut Gronov. recte voluit, *haud dubie.* Supra VIII. 10. 'Utrius partis T. Manlius dux fuisset, ejus futuram fuisse haud dubie victoriam:' quam ibi veram scripturam puto. Deinde Rhenano adsentiuntur Lov. 5. Rec. et Hearnii D. id etiam de Put. testatur Crevier. ut eum minus diligenter hoc loco consuluerit ὁ πάνυ. Vide ad XXVI. 33. § 3. Sed alii omnes

cum Gron. stant pro altera lectione. Innumeris autem locis *superesse* pro 'superstes esse' apud Livium obcurrit. Vide l. I. capp. 25. 34. 40. l. II. capp. 7. 12. et alibi.

§ 6 *Quinquaginta sex millia hostium occisa, &c.*] Hic immane quantum a se invicem divortunt Livius et Polybius. Octo millia Romanorum, quinquaginta sex de exercitu Asdrubalis facit Livius. At Polybius XI. 3. Ἀπέθανον δὲ τῶν μὲν Καρχηδονίων κατὰ τὴν μάχην σὺν τοῖς Κελτοῖς οὐκ ἐλάττους μυρίων. Τῶν δὲ Ῥωμαίων περὶ δισχιλίους. *J. F. Gronov.* *Quinquaginta VII. millia* Rec. et Hearnii D. Sed eumdem, qui vulgo legitur, numerum servant omnes alii codd. et cum illis Epit. Liv. Deinde *cæsa* Ber. Gaertn. et edd. Aldo priores. Mox *quinque millia et CCC.* Hearnii L. 1. sed invitis omnibus meis, et auctore Epit. Livianæ secundum Mstos; captivorum enim numerus in edd. omittitur. Deinde *magna præda alia cum omnis generis* Flor. et Lov. 4. *præda magna alia* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. antiqq. *Cum omnis generis* etiam Lov. 5. Harl. et Gaertn. Vide ad VI. 23. § 3. Tandem vox *etiam* exsulat ab edd. antt. Eam primus recepit Aldus.

§ 7 *Supra quatuor millia capitum recepta*] Put. *supra ꝏ ꝏ ꝏ capitum.* Pet. *tria millia.* Eundem numerum subindicant Men. et Voss. qui male intellectis notis habent *XXX.* J. F. Gron. *Supra XXX. millia*, vel *supra XXX.* Flor. Lov. 1. Hearnii L. 1. et N. Vide ad XXXIII. 14. § 5. *Supra tria millia* Hav. Mox *id solatio fuit* Hav. De qua locutione vide ad III. 29. § 2. Sed, aliis adversantibus, vulgatum non contemnam. Nam et id Livio frequens. Vide ad VII. 26. § 12.

§ 8 *Cædisque ceperat satietas*] Indicat codex Spirensis, Livium scripsisse non *satietas*, sed *satias*. Quo vocabulo veteres usos fuisse, docet Nonius Marc. Accium citans, et Varronem, Lucilium, et Lucretium. Sallustium quoque sic scribentem Histor. c. 2. 'Tum externorum agros invasere, frumentique ex inopia gravi satias facta.' Et Terent. Eun. v. 5. 3. 'Nam ubi me forte satias cepit, commuto locum.' Gaudet autem antiquis interdum uti vocabulis Livius, qualia fortassis sint 'aspreta,' et 'internicialis,' quorum ante meminimus. *Rhenan.* Rhenanus, quia voculam *satias* apud Terent. aliosque observarat, ne tantæ eruditionis jacturam patiendum nobis esset, etiam hic inculcarat, monens vestigia ejus lectionis restare in Ms. Spirensi, non ausus testem seu auctorem talis scripturæ illum librum laudare. Nos, qui et Livium quam sanctissime tractare cupimus, ita ut nemini detractum ire cogitemus, consulimus accurate Pall. Mss. et vett. edd. in quibus omnibus neque volam, neque vestigium illius antiqui vocabuli, quod Rhenano pretiosum margaritum tantopere visum ut etiam hic insereret, invenimus. *Gebh.* Valde cupio adsentiri Rhenano, ubi in Spirensi ait esse *cædisque ceperat satias*, cum et alibi apud Nostrum exstirpaverint eam vocem imperiti; sed nemo Gall. nemo Pall. non Voss. ei subservit. *J. F. Gron.* Vocem *satias*, quæ passim a librariis in *satietas* commutari solet, Livio restituere conatur Gronovius XXV. 23. § 16. alii XXX. 3. § 4. Silio etiam, perpetuo Livii imitatori, N. Heinsius, quem vide ad Silii IV. 110. ubi quædam notavi. Verum omnes hic codd. mei priscam lectionem tuentur; quam revocavi.

Gallos Cisalpinos Liguresque] Pall. 2. et 3. *et Ligures.* Statim Pal. 3. *sine ordine, sine vallo, sine imperio, si una ala equitum mittatur, posse omnes deleri.* Gebh.

§ 9 *Omnes deleri; Supersint, inquit, aliqui nuncii*] Put. *omnes delerique supersint.* Voss. *deleri, qui supersint.*

Scribe, *omnes deleri, Quin supersint, inquit:* ut c. 26. 'Quin imus, inquit, ipsi cum equitibus paucis exploratum.' *J. F. Gron.* Longitudo periodi videtur fecisse, quo minus animadverteret præcedere *ut*, in his, *ut postero die:* nam hinc pendet *inquit.* Duk. Idem ad hunc locum observavit Crevier. notans similem locum obcurrere apud Cic. de Orat. II. n. 23. (c. 6.) Ceterum *deleri, ait, sinamus, qui supersint, abire nuncii* Lov. 2. *deleri, sint, ait, qui supersint, aliqui nuncii* Hav. *deleriq; supersint*, omissa voce *inquit*, Flor. a m. pr. *deleri qui* a m. sec. *deleri qui supersint inquit* Lov. 1. et Hearnii L. 1. ac N. Non displicet Gronovii *deleri; Quin supersint.* Supra II. 29. 'Quin, si alia aliorum sit conditio, accendi magis discordiam, quam sedari.'

Cap. L. § 1 *Nero ea nocte, &c.*] Silius XV. 812. 'Jamque diem solisque vias nox abstulit atra,' &c. *Modius.*

Citatiore, quam inde venerat, agmine, die sexta ad stativa sua, atque ad hostem] Scripsimus *die sexto.* Rhenan. Pal. 3. *citatiore agmine.* Tum Pall. 1. ac 3. *die sexto ad stativa sua, atque hostem pervenit.* Gebh. Præter Ber. qui *sexta* habet, alii omnes nostri *sexto.* Vide ad VIII. 11. § 15. Deinde *ad stativa sua, atque hostem* Flor. Lov. 5. Ber. et Hav. Sed Livius amat præpositiones repetere. Vide ad VI. 28. § 6. Si quid igitur mutandum, mallem *ad stativa sua, adque hostem.* Sed vulgatum servo.

§ 2 *Quia nemo præcesserat nuncius*] Scripsimus *nemo enim.* Item *narrarique*, pro *enarrarique.* Et *civitutis fuerit*, pro *civitas fuerat.* Præterea in antiquo volumine tantum est *gaudio*, hoc est, 'ob gaudium.' Sic Livius c. 19. 'Effusis gaudio lacrimis.' *Rhenan.* Nihil interest, sed sic Rhenanus, nolente Put. cæterisque omnibus. Tenent enim *quia nemo præcesserat.* Sic et statim 'vix ut compotes mentium præ gaudio essent.' Et, 'satis dici enarrarique potest.' *J. F. Gron. Quia nemo* omnes mei, et Oxonn. Hearnii. Deinde *gaudio*, omissa præpositione, Hearnii D. Supra c. 17. 'Conjuges liberique lacrimantibus gaudio redduntur.' Sed reliqui Oxonn. cum omnibus nostris *præ gaudio.* Supra IV. 40. 'In suos quæque, simul corpore atque animo vix præ gaudio compotes effusæ.' IX. 14. 'Suarum inpotens rerum præ domesticis seditionibus discordiisque.' Vide ad VI. 40. § 1. Tum Rhenano *narrarique* legenti consentit Hearnii D. at Oxon. L. 1. et, quoscumque adhibui, codd. constanter *enarrarique.* Tandem *civitas fuerat* et *acceperit* primæ edd. quibuscum nulli faciunt codd. nisi Ber. et Gaertn. Ejus loco Rhenanus substituit *civitas fuerit* et *acceperit.* Sed nullus meorum codd. ei consentit. Jac. Gronovius tandem edidit *civitas fuerat* et *accepit*, quod firmant codd. quos consului, et Hearnii L. 1.

§ 4 *Aut populus e foro*] Delevimus præpositionem *e*, quæ elegantius subauditur. *Rhenan.* Pal. 2. *in foro.* Cæteri libri consentiunt cum vulgatis: quare temerarie removet *e* Rhenanus. Paullo ante *oborto sole*, pro *ab orto.* Gebh. Adversantur Rhenano omnes nostri. Neque ei favet, quod modo præcesserit præpositio *ab*, et verbum *abscessit.* Nam sæpe Livium præpositiones variasse, vidimus ad VI. 28. § 3. 'Abscedere e foro' autem inlustramus ad XXXVII. 27. § 6. Paullo ante *oborto sole* male etiam Hav.

§ 5 *Suppliciis votisque fatigare Deos*] Scripsimus *fatigavere Deos.* Rhenan. Et hoc [*fatigavere*] Rhenani. Sed omnes *suppliciis votisque fatigare Deos.* Revise ad VI. 27. § 10. *J. F. Gron. Fatigavere* Lov. 5. et Rec. Reliqui autem mei cum omnibus Hearnii Oxonn. *fatigare*, quod recte Gronov. adversus Rhenanum probavit. Sæpissime librarios orationem per infiniti-

vum prolatam in finitam corrupisse, vidimus ad I. 50. § 5. Præterea *supplices votisque* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Hafn. et Hav. *supplicesque votis* Lov. 4. Sed credo librariis displicuisse *suppliciis*, pro *supplicationibus;* quod tamen et Livio et aliis scriptoribus in usu esse, dictum est ad XXII. 57. § 5.

§ 6 *Fama incerta primo accidit, duos Narnienses equites*] *Fama inclinata* Pal. 2. *Gebh. Duo Narnienses* Pal. 1. apud Gebh. ad VII. 40. § 9. Ita Livium sæpe loqui, notamus ad XXXV. 21. § 5. Hic tamen omnes mei in vulgatum conspirant.

§ 7 *Mente capere, aut satis credere possent*] *Mente caperet* Flor. a m. pr. et Harl. *mente caperent* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Ber. a m. sec. quæ tamen duas postremas literas iterum delevit. In præcedentibus τὸ *Et* deest in Lov. 4. qui etiam cum Harl. omittit pronomen *id.* In sequentibus *celeritas idem inpediebat* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. et Hav. Sed primam literam vocis *fidem* intercepit ultima præcedentis. Similiter litera initialis vocis *factio* a proximæ finali *s* absorpta est IX. 46. § 10. vocis *fidem* a proximæ finali *t* lib. VI. c. 11. § 8.

§ 9 *Eæ literæ, per forum ad tribunal perlatæ*] Legendum *ad tribunal prætoris latæ*, quemadmodum et nos castigavimus. *Rhenan.* Omnium illorum loco *Hæ perlatæ* est in Lov. 1. *ad tribunal perlatæ* legunt Flor. Voss. Lov. 3. Harl. Ber. et Hearnii L. 1. *ad tribunal prolatæ* Hav. *ad tribunal prætoris perlatæ* Lov. 5. Sed probo Rhenani emendationem. Quin et diu ante Rhenanum *ad tribunal pr. latæ* Venetiis a. 1498. editum est. Insuper *Et literæ* edidit Jac. Gronov. sed, ut videtur, librariorum aberratione; quod tamen, quum in erratorum syllabum receptum non sit, religiose Clericus servavit. Omnes mei *Hæ* vel *Hec.* Antea edebatur *Eæ*, quod revocavi. Mox *in curiam exciverunt* Lov. 3. 4. Ber. Gaertn. et Brancal. Latinii: *in curiam exciverant* edd. antiqq. Male. Modo enim Livius narravit, omni hoc tempore nullum senatorem a curia abscessisse.

Trahereturque a percunctantibus vociferantibusque, ut in Rostris prius, quam in senatu, literæ recitarentur. Tandem cum submoti et coërciti a magistratibus fuerunt, dispensarique lætitia inter inpotentes ejus animos potuit] Hic multæ dictiones additæ sunt; una tantum aut altera mutatæ. Codex scriptus sic habet: *sed cunctantibus voc., ut in rostris, priusquam in senatu, literæ recit. Tandem summoti et coërciti a mag. dissertarique lætitia inter imp. ejus an. potuit.* Ista verba sic legenda mihi videntur, ut cohæreant cum superioribus hoc modo: *tantoque cert. ac tum. pop. ad fores curiæ concursum est, ut adire nuncius non posset præ cunctantibus voc., ut in rostris, priusquam in senatu, literæ recit. Tandem summoti et coërciti a mag.*, (subaudi 'sunt'). *Vixque servari lætitia intra imp. ejus animos potuit. In senatu primum, d.* Porro nunc vides, quantum aberrarint, qui ante nos sententiam istam instaurare sunt conati, dum *trahereturque* verbum assuunt, et pro *sed cunctantibus*, scribunt *percunctantibus*, quod id verbum postea sequatur, cum inquit, 'quæ acta sint, percunctarentur,' dum particulam *cum* et verbum *fuerunt* infulciunt, et pro *dissertarique* reponant *dispensarique.* Cæterum nostræ divinationes magno nobis labore constiterunt, non remittentibus animum, donec germanam, ut speramus, lectionem reperissemus. Sane hic proprie usus est participio *cunctantibus*, de multitudine loquens apud curiam manente: 'cunctantur' enim, quæ sic manent, ut difficulter moveri possint. *Rhenan.* Vet. lib. quos legi, omnes, *ut adire nuncius non posset, trahereturque a percunctantibus.* Sigonius. Corrupit hunc locum, fatendum enim est, ut et plurimos in tam eximio

scriptore, Rhenanus codice recentioris notæ, cui alias nostrum tertium sæpius simillimum dixi, qui et minimum hoc loco ab eodem discrepat. Pal. 1. *ut adire nuncius non posset, trahereturque a percunctantibus.* Pal. 2. reciso *ut*, *adire nuncius non posset, trahereturque a præcontantibus.* Verbum ergo *traheretur* non est assutum a prioribus Rhenano castigatoribus, sed genuinum germanum Livii, cui reservavit sartum tectum vet. ed. *Gebh.* Hoc *non posset præ cunctantibus* eadem fortuna subjecit Beatus, quum legeretur, *ut adire nuntius non posset, trahereturque a percunctantibus voc.:* id quod mordicus tenent omnes scripti, quorum ratio haberi debet. Negari non potest, virum illum, cujus laudibus nihil detractum volo, (etenim plurima egregie restituit apud Nostrum) sæpe nihil pensi habuisse, quid quo mutaret, dum modo aliquid mutaret. *J. F. Gron.* Omnes etiam mei servant *trahereturque a percunctantibus*, nisi quod copula *que* desit a Flor. et Harl. Præstare igitur omnino videtur, ut concinentibus tot codd. credamus, quam ut, unicum Rhenani secuti, vulgatum insuper conjecturis tentemus. Quod enim objiciat, *percunctari* postea sequi, nihil obficit. Satis multa enim interjecta sunt, ut commode repeti possit. Ceteroqui, Livium a voce repetenda non abhorrere, dictum est ad I. 3. § 9. Hic autem *percunctantur* tabellarios prætoris, cap. seq. legatos eorumve comites. Deinde τὸ *ut*, quod sequitur, etiam omittitur in Harl. In eo autem omnes Rhenano adsentiuntur scripti et priores excusi, voces *quum* et *fuerunt* ejiciendas esse, quæ etiam ex editorum interpolatione ortæ sunt. Principes, quas vidi, edd. dedere *commoti*, una etiam *commoniti*, pro *summoti.* Id deinde Ascens. a. 1513. in *cum summoti* mutavit, et vocem *fuerunt* adjecit. Pro illis itaque recte Rhenanus substituit, quod nunc circumfertur, et jam exstiterat in Ven. ed. 1498. ac Mediol. 1505.

§ 10 *Dispensarique lætitia inter inpotentes ejus animos potuit*] Putidissime Rhenanus *vixque servari lætitia intra imp. e. a. p.* Laborem, quem tam frivolis conjectatiunculis maximo Livii detrimento absumsit, compendifacere per doctiores potuisset. Pal. 3. quidem *dispertarique.* Sed lectio nostra se tuetur reliquorum codd. auctoritate. *Gebh.* Hic vero Beatus longe infelicissimus: quia ab calami errore in libro suo invenit *dissertarique,* nobis obtrudit *vixque servari,* quum illud sine ulla mendi suspicione habeant omnes alicujus fidei libri, et sit phrasis elegantissima pro modum accipere, ordine et sine tumultu atque effusione haberi. Plinius Panegyr. cap. 35. 'Quæ singula quantum tibi gratiæ dispensata attulissent? at tu simul omnia profudisti.' Justinus VII. 6. 'Quoniam omnibus bellis par esse non poterat, dispensanda ratus.' Silius IX. 244. 'Dum Libys incenso dispensat milite vires.' Apud quem etiam XVI. 342. 'indispensatus nisus' sine modo et temperamento vires effundentis. Tamen ille se effert, et imputat nobis ingratum laborem suum. *J. F. Gron.* *Dispensarique,* quod etiam in omnibus meis superest, (nisi quod unus Hav. legat *disparique,* Rec. *disservarique*) recte vindicarunt viri docti. De ea voce vide ad posteriorem loc. Silii.

§ 11 *Et, pro cujusque ingenio, aliis jam certum gaudium, aliis nul. an.*] Antiqua lectio *et pro cuj. ing. certum gaudio, aliis.* Fortassis legendum *et pro cuj. ing. certatum gaudio. Aliis nulla ante futura fid. erat.* Rhenan. Iterum temerarie Rhenanus contra mentem et libros. Quomodo *certatum gaudio,* quum *aliis nulla futura fides erat?* Vult alios, pro cujusque ingenio, fidem nuntio tam læto adhibuisse ex literis L. Manlii prætoris; alios fidem suspendisse, dum ipsius

consulis literis confirmarentur, vel legatorum narrationibus. *Gebh.* Omnes etiam mei stant pro vulgato.

Quam legatos consulum vel literas audissent] Repone cum optimis *legatos consulumve literas.* J. F. Gron. Ita et Flor. Plerique reliqui alteram lectionem tuentur. Sed ea nata est ex prima litera vocis *literas* in fine prioris repetita; de quo errore vide ad XL. 7. § 8.

CAP. LI. § 1 *Adlatum est: tum enimvero omnis ætas currere obvii*] Scripsimus *obviam.* Rhenan. Libri omnes *allatum est.* Tum Pall. 1. ac 3. *currere obvii; tum primum quisque.* Gebh. Vera lectio optimorum codd. *allatum est, tum enimvero omnis ætas currere obvii.* Non *obviam,* quod suggerit Rhenanus. *J. F. Gron.* Tò *est* omiserat ed. Modii Francof. quod Gebhardus et Gron. revocarunt. Solus omittit id Hav. Reliqui tuentur. Deinde *currere obviam* Harl. et Hearnii D. Alii omnes, quos consului, cum Hearnii L. 1. et N. *obvii.* Illis qui *obviam* dederunt, displicuisse videtur genus loquendi 'omnis ætas obvii.' Sed vide Gronov. de Pec. Vet. II. 4. p. 76. Locutiones similes passim apud Livium obcurrunt. Ita 'ingens turba circumfusi fremebant:' vide ad XXVI. 35. § 7. 'pars in fugam effusi:' vide ad XXVII. 1. § 12. 'Levem armaturam opperiebantur: qui ubi venerunt' XXXV. 30. Vide Burm. ad Suet. Calig. c. 48. et Cortium ad Sall. Jug. c. 14. § 6. Adde quæ notavi ad Silii X. 307.

§ 2 *Ad Mulvium usque pontem*] Si verum est, quod Aur. Vict. de Vir. Ill. c. 72. et Amm. Marc. XXVII. 3. scribunt, pontem Mulvium ab Æmilio Scauro structum esse, hic non minus centum annorum prolepsis est. *Duk. Volumnium* Hearnii L. 1. *Molinum* Lov. 2. 3. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *Molivum* Voss. *Molvium* Lov. 1. *Miluvium* Flor. a m. pr. *Milvium* a m. sec. cum Ber. Hav. ceterisque edd. usque ad Gron. qui a. 1665. consentientibus reliquis Mss. *Mulvium* vulgavit, quemadmodum in optimis aliorum Mss. superesse docuere viri docti. Vide Arntzen. ad Aur. Vict. de Vir. Ill. c. 72.

§ 3 *Legati erant L. Veturius Philo*] Forte τὸ *erant* delendum, et post scribendum *Metellus, circumfusi.* Vel potius lege, *Legati (erant L. Veturius Philo, P. Lic. Varus, Q. Cæcilius Metellus) circumfusi.* J. F. Gron. Distinctionem hanc recepi. Olim major erat interpunctio post vocem *Metellus.* Et ea lectio etiam servari potest. Vide Gronov. ad I. 1. § 11. Ceterum *Philus, Filus,* vel *Philippus* male plerique codd. Mox τὸ *Cæcilius* exsulat a Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac D.

§ 4 *Quæ acta essent, percunctarentur, et ut quisque audierat*] Scripsimus *quæ acta sint.* Rhenan. Et hoc Rhenani. Sed scriptorum *alii comites eorum, quæ acta essent, percunctarentur.* J. F. Gronov. Vocula *et* importuna est, et turbat structuram verborum. *Duk. Quæ acta essent* omnes mei.

§ 5 *Quum ægre in curiam perventum esset*] Scripsimus *pervenissent.* Rhen. Pal. 2. *pervenissent.* Pal. 3. *venissent.* Paullo ante Pal. 2. *aliis impertierant.* Gebh. *Pervenissent* Lov. 4. et Rec. Reliqui *perventum esset,* nisi quod *ventum esset* sit in Harl. Deinde in præcedentibus *inpertierant* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. et Hav.

Inde introducti in concionem] Legendum est *traducti,* quemadmodum nos castigavimus: *introducti* enim sunt legati primum in curiam et senatum, *traducti* postea in concionem, quæ erat foris et in publico. *Rhen.* Vet. lib. *introducti in concionem.* Hinc ergo *inde producti.* Est enim hæc consuetudo Latini sermonis, ut, cum non omnibus pateret aditus vel in senatum vel in concionem, a magistratibus tamen, quorum id jus erat, in

curiam quidem 'introduci,' ad populum vero (sic enim loquebantur) 'produci' possent. Sic VII. 30. 'Legati introducti in senatum maxime in hanc sententiam locuti sunt.' Et XXVIII. 39. 'Tum Saguntinorum legatos in senatum introduxit.' Et paulo post, 'Legationes inde cæteræ in senatum introductæ.' Et hoc lib. cap. 10. 'Mandat consulibus, ut eos quoque ad populum producat.' Item c. 7. 'Productus in concionem Lælius eadem disseruit.' Et XLI. 7. 'Eum, quum in senatu fatigassent interrogationibus, in concionem quoque produxerunt.' Cic. post Red. ad Quirit. c. 6. 'Deinde omnes, qui vestris maximis beneficiis honoribusque sunt ornati, producti ad vos ab eodem.' Et ad Att. I. 14. 'Q. Fufius in concionem produxit Pompeium.' *Sigon.* Pal. 1. *introducti*, quod probo. Vet. ed. *inde in contionem introducti legati.* Sigonius *inde producti.* Gebh. Rhenanus *inde traducti.* Verum Sigonius *inde producti.* J. F. Gronovius. *Inde in concionem introducti* Ber. Gaertn. et editi ante Aldum: *intraducti* Flor. a m. pr. *hinc traducti* a m. sec. *introducti in concionem* Cantabr. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Hafn. et Hav. cum Hearnii L. 1. et N. Sed recte Sigonius *inde producti;* quod quum *iñ producti* scriberetur, una litera mutata facile in *introducti* corrumpi potuit. 'Producere' in hac re proprium. Supra VI. 36. 'Primores Patrum productos interrogando de singulis fatigabant.' X. 26. 'Et in senatu, et productus ad populum mediam orationem habuit.' Vide Cort. ad Sall. Jug. c. 33.

§ 6 *Literis recitatis, ipse planius omnia, quæ acta*] Duo vocabula *ipse planius*, nescio, quis hic infulsit: quasi vero Livii sententia quicquam tale exposcere videatur. O temeritatem! Quid autem huic orationi deest? *L. Veturius, literis recitatis, omnia, quæ acta erant, exposuit.* Rhenan. Vet. lib. *planius omnia:* egregie. *Sigonius.* Ejectis, quæ Rhenanus ejici voluit, nihil quidem orationi deest. Attamen *recitatis, ipse planius ea, quæ acta* Hearnii L. 1. *recitatis, ipse planius omnia, quæ acta* omnes mei. In qua oratione quid est, cur antiquis membranis fides non haberetur?

§ 7 *Discursum inde ab aliis circa templa Deum, &c. ab aliis domos*] Voces *ab aliis* priori loco omittunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. Si abessent ab integrioribus codd. non etiam requirerem. Foret enim simile loquendi genus, atque illud, de quo vidimus ad III. 37. § 8. Nunc retinendas censeo.

§ 8 *Eam supplicationem C. Hostilius prætor pro concione edixit*] Libri omnes *Aulus Hostilius.* Gebh. Put. Reg. Men. Voss. non habent *pro concione.* J. F. Gron. *A. Hostilius* Flor. Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. antiqq. pro quo recte Aldus *C. Hostilius* substituit. Supra enim c. 36. A. Hostilio Sardiniam, C. Hostilio jurisdictionem urbanam et peregrinam evenisse, monuit. Deinde *pro concione* exsulant a Flor. Lov. quinque, Hav. et Hearnii L. 1.

Celebrataque a viris feminisque. Omniaque templa] Vet. lib. *celebrata a viris feminisque est. Omnia templa, &c.* Sigon. Pal. 1. et vet. ed. *celebrata a viris feminisque est.* Gebh. Lov. 4. priscam scripturam servat. Reliqui eam tuentur lectionem, quam in vet. lib. Sigonius invenit: cum iis autem faciunt etiam Hearnii L. 1. et omnes edd. usque ad Froben. 1535. Mox *omnes solutæ metu* Lov. 5. et Hearnii L. 1. Tò *omni* non adparebat in Harl.

§ 10 *Vendendo, emendo, mutuum dando, argentum creditum solvendo*] Exemplar scriptum habet *argentum creditumque solvendo.* Quid si legas *signatum creditumque solvendo?* ut intelligas de rebus contestatis consigna-

tisque. *Rhenanus.* Vet. lib. *mutuum dando argentum, creditumque solvendo.* Sigonius. Pall. *argentum creditumque.* Gebh. Tria verba *emendo, mutuum dando* in Put. Reg. Men. Voss. desiderantur. *J. F. Gron.* Eadem verba desiderantur in Flor. Cant. Lov. 1. 2. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Deinde *argentum creditum persolvendo* Lov. 2. *argentum creditumque solvendo* Lov. 4. In quo, ut et Rhenani ac Sigonii codd. illud *que,* quod optimi constanter ignorant, natum puto errore scribarum, qui, præsertim in hac parte operis Liviani, copulativam *que* perperam vel addiderunt, vel abstulerunt : ut observat Jac. Gronov. in diss. Epist. ad Liv. loc. quæd. Geogr. ep. 2. p. 15.

§ 11 *Caput Hasdrubalis, quod servatum, &c.*] Silius ita insultantem consulem Romanum Annibali inducit xv. 816. 'Tum Nero procera sublimia cuspide portans,' &c. *Modius.* Factum C. Claudii Neronis consulis facto Ajacis Oilei apud Homerum inlustrat Victor. Var. Lect. xxvii. 22. Claudii prænomen *C.* paullo ante deerat in Hearnii L. 1.

Captivosque Afros vinctos, ut erant, ostendi] Est in scripto *vincti ut erant:* utrumque stare potest. *Rhenan.* Pal. 3. *captivosque Afros, vincti ut erant, ostendi: duos etiam de iis solutos ire.* Gebh. *Vinctos, ut erant* omnes mei: idque præstare puto. Formulam *ut erat* inlustrat N. Heins. ad Nas. Met. x. 7. Mox *solutos* deest in Lov. 1. *solutos ex his ire* legit Lov. 5.

Et expromere, quæ acta essent, jussit] *Promere* Lov. 5. *exprimere* Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Male. Vide quæ notantur ad xxxix. 12. § 4.

§ 13 *Castrisque inde motis, ut omnia auxilia, &c. contraheret*] Vet. lib. non habent *ut*, et, pro voce *contraheret,* habent *contrahit,* quod placet. *Sigon. Castrisque inde motis, omnia auxilia, &c. contrahit.* Et ita antiqua impressio, nisi quod *contraxit.* Gebh. Ita et Lov. 3. sed *castris inde motis, omnia auxilia, &c. contraxit* Gaertn. et edd. antiqq. *castris inde motis, omnia auxilia concessit* Ber. Reliqui, et inter eos optimi, vulgatum tuentur, quod in Aldi ed. primum obcurrit.